LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 1 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 1 Décembre 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2666

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐԷՆ ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

»»»··«««

Կը ցաւինք որ իրականացաւ մեր վերապահումը՝ միացեալ մարմնին կողմէ կառավարութեան ներկայացուած յուշագրի բովանդակութեան մասին:

Յուշագիրը սեղանի վրայ է արդէն, եւ մենք ի զուր անոր մէջ փնտռեցինք փաստացի պատկերը հայ աշխատաւորներու կացութեան:

Այնտեղ չկան ոչ թուանշաններ, ոչ շօշափելի տեղեկութիւններ, ոչ ալ թանձրացեալ առաջարկներ:

Սովորական աղերսագիր մըն է, լաւ խմբագրուած եւ սրտաուչ, սակայն անբովանդակ:

Կը հաւատա՞ք թէ ո եւ է նախարար պիտի կրնայ որոշել իր ընելիքը, կարդալով այս ընդհանուր խօսքերը:

Եթէ ներքին կամ աշխատանքի նախարարութեան դիւանատունը ուզէ բանաձեւել Հայերու պահանջները, անշուշտ իր առաջին գործը պիտի ըլլայ ներկայացնել.—

1. Հայ գաղութին թիւը, անհրաժեշտ մանրամասնութիւններով:
2. Հայ բանուորներուն թիւը՝ իւրաքանչիւր շրջանի եւ իւրաքանչիւր ճարտարարգործութեան մէջ:
3. Հայ գործազուրկներուն թիւը՝ ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, եւ շրջանէ շրջան:
4. «Անկանոն»ներու համրանքը, յարակից մանրամասնութիւններով:
5. Վտարման դատապարտուած եւ անելի մատնուած բանուորներու թիւը:
6. Հայերու բերած վաստակը՝ այս երկրին մէջ, իբրեւ տնտեսական ազդակ եւ իբրեւ եկամուտի աղբիւր (տուրքեր, շահաբեր ձեռնարկներ եւ ուրիշ տեղեկութիւններ՝ թուանշաններով):
7. Եթէ Թուրքիա չեն կրնար դառնալ եւ չեն ուզեր, ինչո՞ւ չեն կրնար նաեւ Հայաստան երթալ:

Կարելի է անվերջ շարունակել պիտանի գիտելիքներու այս շարքը:

Ներողա՛ կ'ապրինք եւ գիտենք որ այս կարգի տեղեկութիւնները շատ աւելի կ'ազդեն, քան «սանթիմանթալ» արտայայտութիւնները:

Ճիշդ է, յուշագիրը կը խօսի զանազան բացառիկ պարագաներու մասին,— մերժում՝ աշխատանքի արտօնագրի (թէ գաղթականներու եւ թէ Ֆրանսա մեծցած պատանիներու), զըրկում՝ անգործութեան նպաստէ, զանազան յանցանքներ եւ վտարման վճիռներ:

Եւ սակայն, հարեւանցի, միջանկեալ եւ խառն ի խուռն յիշուած այս պարագաները, չեն հիմնաւորուած: Ուրիշ խօսքով, լեզու չունին, թոթով են:

×

Անօգո՞ւտ են այս դիտողութիւնները, քանի որ յուշագիրը ներկայացուած է:

Ընդհակառակն: Թերութիւն մը կէս ճամբէն կեցնելը, պակասը լրացնելն ալ շահ է:

Ինչպէս դիտել կուտանք միշտ, այս խնդիրը պիտի երկարի տակաւին: Եղած հոգերուն վրայ նորեր պիտի բարդուին:

Երէկ չարագուշակ լուր մը հրատարակեր էինք Վիէնէն: Ուրիշ վայրերու մասին ալ մտավախութիւններ կան:

Այսօր՝ հեռագիր մը պիտի կարդաք Մարսէյլէն: Տեղական իշխանութիւնը պատասխանելով եղած դիմումներուն՝ առ այժմ ամսական տասը հազար ֆրանք նպաստ սահմանած է հայ գործազուրկներուն:

Անշուշտ անբաւական է այս գումարը: Բայց տրտնջալով դատ մը չահուիր: Հարկ է աշխատիլ յարատեւօրէն, եւ նոր առաւելութիւններ շահիլ: Մարսէյլի նահանգապետութեան առաջարկը բարենշան է, ներկայ պարագաներուն մէջ, քանի որ կը վերաբերի միայն տեղական յանձնառութեան: (Թերթերը գրեցին թէ կառավարութիւնը իր բաժինը չէ վճարած տարիներէ ի վեր):

Այս բոլոր հարցերը եւ դեռ ուրիշ հոգեր մեզ կը տանին միեւնոյն եզրակացութեան,— ԿԵԴՐՈՆԱՑԵԱԼ ԵՒ ԾՐԱԳՐԵԱԼ ԱՇԽԱՏԱՆՔ:

Այս առթիւ, Փարիզի թէ գաւառի թղթակիցներն ու իրաւասու իշխանութիւններն ալ ունին պարտականութիւններ:

Անոնք պէտք չէ գոհանան սովորական տրտունջներով: Պէտք չէ գոհ դառնան վայրկեան յուզումներու, այլ պարտաւոր են ստոյգ, փաստացի տեղեկութիւններ հաղորդել օրը օրին, մամուլին կամ պաշտօնական գրասենեակներուն, որպէսզի դիւրացնեն անոնց աշխատանքը:

Անշուշտ շատ բան մեր կամքէն կախում չունի: Բայց առաւելագոյն օգուտը կարելի է ապահովել այսպէս ձեւաւորուած եւ հետեւողական գործունէութեամբ:

Օգտակար կրնայ ըլլալ նաեւ ընդհանուր խորհրդակցութիւն մը, նախաձեռնութեամբ միացեալ մարմնին:

Անոր աշխատանքը մեծապէս կը դիւրանայ, եթէ ուզէ «բանիւ բերանոյ» լսել բոլոր ցաւերը, բուն աղբիւրէն,— բանուոր, գործատէր, արհեստաւոր եւն.:

Գրասենեակներու չորս պատերը եւ պարբերական ժողովները բաւական չեն, պայծառ գաղափար կազմելու համար ամբողջ ողբերգութեան մասին:

Ուրախ ենք որ յանձնաժողովը կը խորհի հարկին մտերմական խորհրդակցութեան մը հրաւիրել բարեկամ Ֆրանսացիներ:

Նոյն իսկ այդ ձեռնարկին արդիւնաւորման համար անհրաժեշտ է մեր առաջարկած խորհրդակցութիւնը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԺՈՂՈՎ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Գործազրկութեան նպաստի դադարման առթիւ

Երէկ Մարսէյլի Ազգ. Վարչութենէն ստացանք հետեւեալ հեռագիրը, նոյեմբեր 30 թուականով.—

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԲՈԼՈՐ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ, ԹԱՂԱՅԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐԸ ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ ՔՆՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԺՈՂՈՎԻ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐՈՒԻՆ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ, ԺԱՄԸ 8ԻՆ, ԱԶԳ. ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ ՄԷՋ: ՆԱՀԱՆԳԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՏԱՍԽԱՆԵՑ ՄԵՐ ԴԻՄՈՒՄԻՆ:

ԽՄԲ.— Ստուգեցինք թէ նահանգապետութիւնը առաջարկած է առ այժմ ամսական տասը հազար ֆրանք յատկացնել հայ գործազուրկներուն: Մեզի կը հաւաստեն թէ գործազուրկներուն թիւը երկու հազար ըլլալով, անբաւական պիտի գայ այս գումարը: Երեւի այս մասին խորհրդակցելու համար է որ ժողով սարքած են այս գիշեր:

Այս առթիւ թերեւս աւելորդ չըլլայ յիշեցնել թէ՝ Պուշ-տիւ-Ռօնի նահանգապետութիւնը իր բաժինն է որ կը ստանձնէ, իսկ բուն պետական նպաստի խնդիրը կը մնայ առկախ:

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ՏԱՐԱԶՆԵՐՈՒ ԱՐԳԵԼՔԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

»»»··«««

Ի՞ՆՉ ՊԻՏԻ ԸՆԵՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔՆԵՐԸ, «ՓԱԹԷՌԱ»ՆԵՐԸ ԵՒ ՄԱՅՐԱՊԵՏՆԵՐԸ

Ինչպէս գրած էինք երէկ, Թրքական կառավարութիւնը օրինագիծ մը եւս պատրաստած է, որով կ'արգիլուի կրօնական տարազներու գործածութիւնը, բացի եկեղեցական արարողութիւններէն: Այս օրինագիծը Ազգ. Ժողովին կողմէ վաւերացուած պիտի ըլլար հինգշաբթի օր:

Այս առթիւ, Պոլսէն կը հեռագրեն անգլ. թերթերուն, նոյեմբեր 29 թուականով.—

Այս օրինագիծը հաւանաբար տեղի պիտի տայ միջազգային դիւանագիտական բարդութեանց: Անկարելի է նախատեսել օրէնքին գործադրութեան հետեւանքները: Ստոյգ է թէ շատ մը կղերականներ չպիտի կրնան համակերպիլ եւ պիտի հարկադրուին հեռանալ երկրէն: Հարիւրաւոր հռոմէական կաթոլիկ մայրապետներ, որոնք անշուշտ օրէնքին ենթակայ են, ուրիշ ելք չպիտի գտնեն եթէ ոչ փակել իրենց դպրոցները, հիւանդանոցները եւ բարեսիրական հաստատութիւնները եւ հեռանալ Թուրքիայէն: Հաւանաբար նոյն վիճակին պիտի մատնուին բազմաթիւ հռոմէական կաթոլիկ եկեղեցականներ:

Անշուշտ օրէնքէն պիտի ազդուին նաեւ Յունաց եւ Հայոց պատրիարքները: Թէեւ անոնք ստիպուած են համակերպիլ օրէնքին, բայց կը թուի թէ երկու Պատրիարքները այսուհետեւ չպիտի կրնան դուրս ելլել Պատրիարքարաններէն, որովհետեւ հաւանաբար չպիտի կրնան գործածել նոր տարազը:

Այս նոր կարգադրութեան լուրը զարմանք պատճառեց դիւանագիտական շրջանակներու մէջ: Դեսպանները հեռագիրներ ուղղեցին իրենց կառավարութեանց, հրահանգ խնդրելով:

ԻՏԱԼԻԱ ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ ԿՈՂՄԸ ԿԸ ԲՌՆԷ

Եուկոսլավիոյ յուշագրին հրատարակութեան առթիւ, որուն ամփոփումը հաղորդած էինք երէկ, իտալական մամուլը վերապահ, չըսելու համար թշնամական դիրք մը բռնած է: Կիսապաշտօնական «Ճօռնալէ տ'Իթալիա» անմիջապէս խմբագրական մը գրեց ուր կ'ըսէ.— «Ոչինչ կ'ապացուցանէ թէ ուղղակի կապ մը գոյութիւն ունեցած է հունգարական կառավարութեան եւ Հունգարիա ապաստանած խռովարական կազմակերպութեանց, ինչպէս եւ Մարսէյլի մահափորձին գլխաւոր հեղինակներուն միջեւ: Մատնանշուած խռովութեանց ապացոյցները բացարձակապէս կը պակսին եւ Հունգարիոյ պատասխանատուութեանց մասին եղած մեղադրանքները պարզ ամբաստանութիւններ կը մնան»:

Տեղական թերթերը ուրիշ պարագաներ ալ յիշելով, կ'եզրակացնեն թէ Իտալիա բացորոշապէս Հունգարիոյ կողմը կը բռնէ գործին էութեան մասին: Անոնց կարծիքով, Իտալիա հարկադրուած է այս դիրքը բռնել, իբրեւ հետեւանք հունգարական կառավարութեան ճնշումներուն եւ շնորհիւ Հռոմի հունգարական դեսպանին որ շարունակ շփման մէջ է Իտալիոյ արտաքին նախարարութեան հետ: Միւս կողմէ, Հռոմի պաշտօնական շրջանակներուն խորին համոզումն այն է թէ վէճը ծանր հետեւանքներ չպիտի ունենայ: Բոլորն գոհ են որ Ֆրանսայի միջամտութեան շնորհիւ, Եուկոսլավիա ամբաստանութիւններ չէ ուղղած Իտալիոյ դէմ, Տոքթ. Փավէլիչի եւ անոր գործակիցներուն ապաստան տուած ըլլալուն համար: Հռոմի մէջ կը կարծեն թէ Եուկոսլավիա պատիժ պահանջած չըլլալով իր ներկայացուցած ամբաստանութիւններուն համար, բաց դուռ մը ձգած կ'ըլլայ ծրագիր մշակելու եւ ընդհանուր պաշտպանութիւն մը կազմակերպելու միջազգային ահաբեկչութեան դէմ, ինչ որ բոլոր պետութեանց ուզածն է: Ուստի, Իտալիա Հունգարիոյ կողմը բռնելով հանդերձ, կը յուսայ թէ կարելի պիտի ըլլայ բարեկամաբար կարգադրել վէճը: Այս առթիւ, խորապէս կը գնահատուին Ֆրանսայի ջանքերը՝ երկու երկիրներու մերձեցման համար: Բանակցութիւնները կը շարունակուին Հռոմի ֆրանսական դեսպանին հետ: Արդէն քննուած են սպառազինութեանց խնդիրները եւ այժմ օրակարգի վրայ են գաղթային հարցերը:

»»»··«««

ՈՒԹ ՊԱԽԹԻԱՐԻ ՑԵՂԱՊԵՏՆԵՐ մահապատժի ենթարկուեցան Թէհրանի մէջ, իբրեւ կազմակերպիչները ապստամբութեան մը: Երեքն 15 տարի բանտարկութեան դատապարտուեցան ուրիշներ:

ԱՐՏԱՍՈՒԱԲԵՐ ԿԱԶԵՐ արձակելու համար, գործիքներ զետեղուեցան Փարիզի ոստիկանութեան ինքնաշարժներուն մէջ, որոնք միեւնոյն առենդրահաւորուած են, որպէս զի գնդակ չթափանցէ: Այս կառքերը պիտի գործածուին խռովութեանց ատեն:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ

«ԻԹԹԻՀԱՏ ԵՒ ԹԸՐԱԳԳԸ»

(Համաձայն Պէհաէտտին Շաքիրի Յուշերուն)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԳՐՔԻ ԱՃՈ՞ՒՐԴ ԹԷ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆԻ ՆՈՒԱԶՈՒՐԴ

●●●●

Կարդացինք անշուշտ.— Նախկին իրաւագէտ, նախկին նախարար, նախկին հիւպատոս եւ ամէնէն վերջը՝ Նուպարեան (Բարեգործականի) Մատենադարանի վերատեսուչ հանգուցեալ Գ. Սինապեանի գիրքերը ծախու հանուած են անուրդով:

Այս չնաշխարհիկ մարդը խե՛լք ըրած էր իր հարուստ մատենադարանը նուիրելու ֆրանսական ակադեմիային:

Առաջարկուած պայմանները մերժուած ըլլալով, Սինապեանի ժառանգորդները անուրդով ծախու հանած են գիրքերը:

Անշուշտ հայկական առաջին հարստութիւնը չէ որ կը փոշիանայ այսպէս, օտար ափերու վրայ:

Ո՞վ կրցաւ հաշուել այն բոլոր շարժուն եւ անշարժ գանձերը, որ փճացան այսպէս, կա՛մ օտարին ձեռքը անցնելով եւ կամ շուկայի ապրանք դառնալով:

Եւ դեռ ի՜նչ հարստութիւններ, չէնք թէ դրամ, պիտի աներեւութանան այսուհետեւ: Կ'աներեւութանան ամէն օր:

Պարզապէս անոր համար որ, անոնց տէրերը միայն «եան»ի կապ մը ունեցած են այս ժողովուրդին հետ, կամ իրենց սիրտն ու խելքը վարձու տըւած են օտար կնոջ մը, եւ կամ կտակներ չինած են աչքերը գոց, չորս պատի մէջ: Միայն իրենց խելքին հաւնելով...

Սինապեանի պարագան վրդովիչ է շատ մը պատճառներով:

Նախ որ՝ այս մարդն ալ ազգային «էմէքտար»ներու կարգն անցած էր, եւ իբր այդպիսին՝ կլորիկ ամսական մը — 3500 — 4000 ֆրանք — ապահոված՝ մեր հռչակաւոր «իմարէթ - խանէ»ին մէջ — Բարեգործակա՛ն:

Երկրորդ, այս մարդը գրոց - բրոց էր եւ իր պաշտօնին բերումովն իսկ լաւատեղեակ՝ հայ ժողովուրդին պահանջներուն:

Երրորդ՝ ան կը վայելէր համարումը իր շրջապատին — Բարեգործականի — եւ իր իմաստո՛ւն խորհուրդներով կը ծառայէր անոր:

Չորրորդ՝ Սինապեան ալ հռչակուած էր իբրեւ շնորհքով մարդ եւ «անձնուէր ազգասէր», ինչպէս միւս ձախողած փաստաբանը, Վահան Մալէզեան, որ կը շարունակէ 100 — 120 հազար ֆրանք տարեթոշակ ստանալ, գաղութները թունաւորելու եւ «պէնտէկեան»ներ բուծանելու համար:

Հինգերորդ՝ այս մարդն ալ կը պատկանէր այն սերունդին որ ազգային կրթութիւն եւ հիմնական դաստիարակութիւն ստացաւ աշխարհի ամէնէն բախտաւոր օրերուն:

Արդ, ի՞նչպէս կը բացատրէք այս թաւալգլոր անկումը,— ազգէն ամսական ստանալ օրն ի բուն յօրանջելու համար, բայց իր գիրքերէն անգամ զրկել անոր զաւակները:

Գիրքի անո՞ւրդ է որ կը կատարուի, թէ բարոյականի նուազուրդ:

Եւ միայն Գրիգոր Սինապեանի բարոյակա՞նն է որ ծախու հանուած է, թէ բոլոր Սինապեաններուն:

Վ.ԱՀԷ

ՄԵՐ ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐԸ ՕՐԸ ՕՐԻՆ ԿԸ ՀԱՂՈՐԴԵՆ — ԿԸ ԹԵԼԱԴՐԵՆՔ ՈՐ ՉԹԵՐԱՆԱՆ — ԻՐԵՆՑ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ ԵՂԱԾ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ՝ 10 ԱՌ ՀԱՐԻՒՐԻ ՕՐԷՆՔԻՆ ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԹԵԱՆ, ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ԱՐՁԱԿՄԱՆ ԿԱՄ ՆՊԱՍՏԻ ԴԱԴԱՐՄԱՆ ՄԱՍԻՆ:

ՀԱՒԱՏԱ՞ՆՔ ԹԷ ԻՐԱՒԱՍՈՒ ՕՐԿԱՆՆԵՐԸ ՈՒՇԻ ՈՒՇՈՎ ԿԸ ՀԵՏԵՒԻՆ ԱՆՑՈՒԴԱՐՁԻՆ, ԿՐԿՆԱՊԱՏԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԻՐԵՆՑ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ:

ԻՆՉ ԴԻՄՈՒՄՆԵՐ ԿԱՏԱՐՈՒԱԾ ԵՆ ՀԱՅ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ՏԱԳՆԱՊԻ ՄԱՍԻՆ

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻԱՑԵԱԼ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ ԶԵԿՈՅՑԸ

ԽՄԲ.— Երէկ ստացանք ներկայ զեկոյցը (28 նոյեմբեր), ներկայացուած յուշագրին թարգմանութեամբ: Տեղի անձկութեան պատճառաւ, յուշագիրը կը յետաձգենք վաղուան.—

Տնտեսական տագնապին եւ պետական վերջին կարգադրութեանց հետեւանքով Ֆրանսայի հայ աշխատաւորներուն համար ստեղծուած դժնդակ կացութիւնը քննելու առաջադրութեամբ եւ Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան հրաւէրին վրայ, խորհրդակցական գումարում մը տեղի ունեցաւ 1934 նոյեմբեր 5ին Նուպարեան Մատենադարանին մէջ: Ժողովը, որուն ներկայ էին Հ. Բ. Ը. Միութեան վարչութեան անդամներուն մեծ մասը եւ հայ կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ, լսելէ յետոյ հայ գաղթականներու գործերով զբաղող կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներուն տուած տեղեկութիւններն ու լուսաբանութիւնները, որոշեց որ Միացեալ Յանձնաժողով մը կազմուի, զբաղելու համար այդ կացութեամբ եւ հարկ եղած դիմումները կատարելու համար ֆրանսական բարձրագոյն իշխանութեանց:

Միացեալ Յանձնաժողովը մինչեւ հիմա երեք նիստ ունեցաւ նոյեմբեր 8ին, 14ին եւ 26ին եւ հետեւեալ տնօրինութիւններն ըրաւ.—

Յանձնաժողովը, յետ խորհրդակցութեան, ընդունեցաւ այն յուշագիրը զոր պատրաստած էր Հայ Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողովը, ներկայացնելու համար Ֆրանսական կառավարութեան եւ որուն մատուցումը յետաձգուած էր՝ իրարու յաջորդող քաղաքական դէպքերուն պատճառով: Յուշագրին մէջ պարզուած են այն ցաւերը որոնցմէ ամէնէն աւելի կը տառապի Ֆրանսայի հայ գաղթականութիւնը, եւ որոնց դարմանը կը խնդրուի ստիպողաբար: Յանձնաժողովը որոշեց որ այդ յուշագիրը ներկայացուի յանուն Ֆրանսայի բոլոր հայ կազմակերպութեանց, ի գլուխ ունենալով երեք յարանուանութեանց կրօնական պետերը, եւ զայն ստորագրեն նաեւ Հայ Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողովը, Հայ Գաղթ. երկու պաշտօնատունները, Ֆրանսական բանակին հայ կամաւորներու Միութիւնը, Հ. Բ. Ը. Միութիւնը, Հայ Տնտեսական Կեդրոնը, Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութիւնը եւ Փարիզի Հայոց Աղքատախնամ Ընկերութիւնը:

Ըստ այսմ, նոյեմբեր 20ին, յուշագիրը մասնաւոր պատուիրակութեան մը կողմէ ներկայացուեցաւ վարչապետ Պ. Ֆլանտէնի անձնական քարտուղարին, որ խոստացաւ յանձնել զայն իր պետին մասնաւոր ուշադրութեան եւ թելադրեց նմանօրինակ դիմում մը կատարել նաեւ Աշխատանքի նախարարին: Յատուկ պատուիրակութիւն մը այդ պաշտօնը կատարեց Աշխատութեան նախարարին դիւանապետին մօտ: Նոյնպէս, այդ յուշագրէն օրինակ մը ղրկուեցաւ Պ. Էսիոյի, որ նախագահն է ֆրանսական եւ օտար աշխատաւորութեան հարցով զբաղող պետական յանձնաժողովին, ինչպէս նաեւ նախարար Պ. Լուի Մառէնի, որ այնքան ծանօթ է մեր ժողովուրդին եւ մեր դատին: Անկից զատ, Յանձնաժողովին որոշումով, Պ. Ա. Զօպանեան անձնական նամակ մը գրեց վարչապետ Պ. Ֆլանտէնի, յիշեցնելով այն համակրանքը զոր իր հայրը եւ ինք ունեցած են մեր դատին համար:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՏԱԳՆԱՊ ԵՒ ԻՆՔՆԱԲԱՒՈՒԹԻՒՆ

Տնտեսագիտութեան համար, արտադրողական տագնապները ուսումնասիրութեան նիւթեր եղած են:

Ծանօթ է, որ վերջին դարերու տնտեսագիտական պատմութիւնը արձանագրած է զանազան տագնապներ: Անշուշտ, այդ տագնապները երբեք ունեցած չեն այն բնոյթն ու ծաւալը, ինչ՛որ ունի ներկայ տնտեսական տագնապը: Միւս կողմէ, երբեք զարմանալի չէ, ի հարկէ, այն իրողութիւնը որ տագնապը, նախ, երեւան եկած է Անգլիոյ մէջ, քանի որ ճարտարարուեստական առաջին երկիրը եղած է ան: Անկէ վերջ, երբ ճարտարարուեստը սկիզբ ու ծաւալ առաւ ուրիշ երկիրներու մէջ եւս, նոյն համեմատութեամբ ծաւալուն դարձան նաեւ տնտեսական տագնապները:

Հետեւելով այդ տագնապներուն եւ ուսումնասիրելով անոնց պատճառներն ու հետեւանքները, մենք կը տեսնենք որ՝ ամէն տագնապի յաջորդած է տնտեսական կենդանութեան շրջան մը, իսկ ամէն մէկ տնտեսական եռուզեռէ վերջ եկած է դադար մը,— տագնապ: Ուշագրաւ է, դարձեալ, որ այս փոփոխումները, դէպի շարժում կամ կասեցում, տեղի ունեցած են որոշ ժամանակաշրջաններէ վերջ,— 10 կամ 12 տարին անգամ մը:

Եւ որովհետեւ, բաւական երկար ատենէ ի վեր մարդ էակը դադրած է դէպքերը «պատահմունք» կամ «դիպուած» նկատելէ, կամ, աւելի ճիշդ, պատճառի եւ արդիւնքի փոխյարաբերութեանց քննութիւնը սկսած է կիրարկել ամէն մարզի մէջ, վերլուծող միտքեր բնականաբար ուզած են մեկնել եւ այս իրողութիւնը: Ոմանք, ըլլալով զուտ տնտեսագէտներ, եւ, հետեւաբար, դէպքերուն ու երեւոյթներուն նայելով զուտ առարկայական ակնոցով, արտադրութեանց եւ սպառումներու, գիներու եւ ներածումներու կամ արտածումներու յարաբերութիւններուն մէջ են գտած պարբերական տագնապներու պատճառները: Ուրիշները, ընդհակառակն, այդ տագնապները բացատրած են ոչ-տնտեսականօրէն: Ըսած են, օրինակ, որ մեր փոքրիկ աշխարհը՝ ըլլալով զօրեղապէս ենթակայ տիեզերական օրէնքներուն, իր տնտեսական կեանքին մէջ եւս անխուսափելիօրէն կ՛ազդուի այդ օրէնքներէն: Ու անոնք այս տագնապները բացատրած են արեգակնային բիծերով, որոնք ինչպէս ծանօթ է, 11 տարին անգամ մը երեւան կուգան: Ու, այսպէս, տնտեսական տագնապներու բացատրութեան համար պակաս եղած չեն նաեւ տիեզերագրական տեսութիւններ, ճիշդ այնպէս ինչպէս կը մեկնեն հիմա պատերազմները՝ դիտելով արեգակնային նոյն բիծերը:

Մարդկութիւնը 1929էն ի վեր կրկին կը գալարուի ծանր տագնապէ մը: Այդ տագնապը, ինչպէս ըսինք, իր ծաւալով, տարողութեամբ, տեւողութեամբ եւ բարդութիւններով անօրինակ է մարդկային պատմութեան մէջ: Աւելցնենք, անմիջապէս, որ տագնապին մեծութիւնը իր խլած կեանքի զոհերով չենք չափեր: Մարդկային պատմութիւնը շատ է արձանագրած սովեր: Աւելին: Ներկայի տագնապը միւսներէն կը զանազանուի նաեւ անով որ՝ եղածը ուժասպառում մը չէ՝ ինչպէս կ՛ըսուի տնտեսագիտութեան մէջ, կամ ուրիշ խօսքով, համաշխարհային տնտեսական զարկին պարբերական տկարացումը: Ո՛չ: Այսօրուան տագնապը առանձնայատուկ ուժաթափութիւն մըն է: Տեսակ մը անկիւնադարձ՝ համաշխարհային տնտեսութեան մէջ: Ու հետեւանք հիմնական ձեւափոխման:

Այդ է պատճառը, որ հետզհետէ կ՛ընդհանրանայ այն համոզումը թէ այսօրուան տագնապը վերջ կը գտնէ միայն այն ատեն, երբ կեանքը ինքը յարմարի անոր: Այսինքն՝ երբ մարդիկ, իրենց կենցաղով ու տնտեսութեամբ ենթարկուին անոր պարտադրութիւններուն, եւ այլ եւս ոչ թէ իբրեւ «տագնապ» նկատի ունենան զայն, այլ իբրեւ բնականոն վիճակ մը:

Հարց կը ծագի, այստեղ, ուրեմն, թէ՝ ներկայ տագնապը ատակ չէ՞ ինքնադարմանումի կամ դարմանումի, ինչպէս եղած են նախկին բոլոր տագնապները:

Ոմանք դրական պատասխան կու տան սոր: Ու կը վերլուծեն զանազան պատճառներ, որոնք ծնունդ տուած են այսօրուան տագնապին: Այդ պատճառներու մասին շատ ու շատ է գրուած: Թուե՞նք մէկ քանիները,— Չինաստան եւ Ռուսաստան, որոնք միասնաբար 600 միլիոն են, դադրած են սպառող շուկաներ ըլլալէ: Մեքենան երկու չարիք բերած է, նախ՝ առաջուընէ շատ սկսած է արտադրել, եւ, երկրորդ, աւելորդ դարձուցած է շատ մը աշխատող ձեռքեր: Աշխատողներու նուազում կամ գործազուրկներու յաւելում, կը նշանակէ գործող ձեռքերու նուազում: Հողագործական երկիրներ իրենց բերքերուն գին չեն գտած: Ստիպուած՝ չեն կրցած իրենց գնումները շարունակել ճարտարարուեստական երկիրներէ: Հողագործական եւ ճարտարարուեստական երկիրներ իրենց առեւտրական յարաբերութիւնները խզեցուցած են նուազագոյն չափին. առաջինները հետզհետէ ճարտարարուեստականանալով, իսկ երկրորդները զարկ տալով տեղական երկրագործութեան: Ինքնաբաւութեան դրութիւնը (autarchie) հետզհետէ ընդհանրացած է: Բաժնեցուցակ, հաշուեկցութիւն, մաքսապաշտպան դրութիւն...

Ուրեմն, անոնք որոնք տագնապի «դարմանում»ին կամ փարատումին հաւատացող են, կը ճգնին գտնել միջոցներ, որոնք վերացնեն վերեւ յիշուած անբնականոն պայմանները:

Ուրիշներ, ընդհակառակն, տագնապը կը գտնեն անդարմանելի: Ու կ՛ըսեն թէ իրերու եւ պայմաններու նոր դասաւորում մըն է ասիկա:

Առաջինները մեզի կը յանձնարարեն համբերել եւ յուսալ: Ժամանակաշրջան մըն է, կ՛ըսեն անոնք, պիտի անցնի եւ, պարբերականութեան օրէնքին համաձայն, տնտեսական կեանքը կրկին պիտի առնայ «օթօմաթիք կենսունակութիւն» մը:

Երկրորդները ոչ օրէնքէ կը խօսին եւ ոչ ալ որ եւ է յոյս կը ներշնչեն: Այլ կ՛ըսեն՝ հարկ է յարմարիլ ստեղծուած կացութեան:

Այս տեսակէտներէն ո՞րն է ճիշդը:

Եթէ առաջնորդուինք գործնական ըմբռնումներով եւ ոչ թէ տեսական մարզանքներով, մենք ակամայ պէտք է հակինք երկրորդ կարծիքին: Վասնզի, ճիշդ չէ թէ ամէն ատեն համբերութեամբ ազոխը կրնայ հրուշակ ըլլալ ու թութի տերեւը՝ մետաքս ...

Մնաց որ սկսեր է արմատանալ ու իրականանալ արդէն վերջին տեսակէտը:

Այսպէս, նոր կարգերու գլխաւոր փաստն է ինքնաբաւութիւնը: Արագ ակնարկ մը նետեցէք ու պիտի նկատէք որ գրեթէ բոլոր երկիրները կիրարկած են զայն: Իտալիան իր ալիւրը ինք կը ճարէ, Թուրքիան՝ իր օճառը, ապակեղէնը, կերպասը, շաքարը եւն.: Արդիւնքը՞ — ապրուստի սղութիւն: Իրենք եւս կը խոստովանին ատիկա: Բայց, կը շարունակեն: Որովհետեւ, հակառակ պարագային, անզօր պիտի ըլլան իրենց առեւտրական ելեւմուտքը հաւասարակշռել: Իսկ անհաւասարակշիռ առեւտրական ելեւմուտք կ՛ենթադրէ պետական պիւտճէի խանգարում ... Երկրորդ արդիւնքը ըսինք վերը,— ճարտարարուեստականացում, երբ իրենց երկրագործութիւնը տկարացած է, ու երկրագործականացում՝ երբ իրենց ճարտարարուեստը տկարացած է ...

Կարելի չէ ուրանալ, անշուշտ, որ ինքնաբաւման այս «համաճարակ»ը իր նպաստաւոր կողմերը ունի հողագործական երկիրներու համար: Նախ որ՝ սեփական ճարտարարուեստ կը հիմնեն: Երկրորդ՝ ազգային հասոյթները կ՛աւելնան: Ինքնաբաւութեան հետեւանքը կ՛ըլլայ, դարձեալ, միջազգային փոխանակման նուազումը: Այդ նուազումը առաւելապէս կը զգացուի հում նիւթերու փոխանակման մէջ, քանի որ ամէն երկիր իրեն կը վերապահէ զանոնք: Կը սահմանափակուի նաեւ շինուած նիւթերու փոխանակումը, որովհետեւ, ամէն մէկը, աւելի կամ պակաս, ընտիր կամ գէշ, ինք սկսած է շինել իրեն համար: Որով, ամէն մէկ պետութիւն իր ուշադրութիւնը դուրսէն կը դարձնէ ներս, եւ կ՛աշխատի զօրացնել ներքին փոխանակումը:

Ասիկա կը նշանակէ, սակայն, համաչափութիւն գտնել իր ճարտարարուեստին ու իր երկրագործութեան միջեւ, ինչ որ ինքնաբաւումին առանցքը կը կազմէ, արդէն: Միթէ այդ չէ՞ գրեթէ բոլոր երկիրներու տնտեսական նշանաբանը, «տագնապ»ի այս շրջանին, իբրեւ արդիւնք այն համոզման թէ, «ասիկա միակ ազդու միջոցն է տագնապին դէմ կռուելու»:

Այս մեկնութիւնը սխալ է, սակայն: Կասկած չկայ, որ ինքնաբաւութիւնը արդիւնք է եւ ոչ թէ միջոց: Տագնապը եկաւ, ու պետութիւնները ստիպուեցան իրենց իւղովը տապկուիլ: Հիմա, ամէն մէկ երկրի հողագործ կ՛աշխատի կամ կը պարտադրուի իր երկրի ճարտարարուեստական արտադրութիւններովը գոհանալ, իսկ ճարտարարուեստն ալ՝ իր թերի երկրագործական արդիւնքներովը: Եւ որպէսզի կարելի ըլլայ ուղղուած համակարգութիւնը ձեռք ձգել կամ պահել, պետութիւնները իրենք կարգ մը զոհողութիւններ կ՛ընեն՝ հողագործական արտադրութեանց գիները բարձր պահելու եւ երկրագործին գնելու կարողութիւնը զօրացնելու համար:

Ինչքան ալ արուեստական, ժամանակաւոր եւ դժուարին ըլլան այս միջոցները, ու ինչքան ալ անքաղձալի կ՛ենթարկուի համաշխարհային տն— կարելի է չխոստովանիլ որ տնտեսագիտութիւնը մեզի կը մատնանշէ նաեւ ուրիշ իրողութիւն մը,—տնտեսական կեանքի բոլոր կարեւոր ու մեծ խնդիրները կամ ձեւերը երեւան եկած են տագնապներուն ատեն: Ենթարկուած ըլլալով ծանր կամ անել դրութեանց, բոլորը ստիպուած են ելքեր փնտռել: Ատոր համար է որ կ՛ըսուի թէ «տագնապները ամենազօրեղ լըծակներն են եղած, որոնք համաշխարհային տնտեսութիւնը յառաջ մղած են»... Հաստատելու համար այս իրողութիւնը, կը բաւէ յիշել թէ նման տագնապային շրջաններուն է որ Գերմանիա, Ֆրանսա, Աւստրիա-Հունգարիա եւ այլ երկիրներու մէջ ստեղծուած են Մեծն Բրիտանիոյ ճարտարարուեստական առաջնութեան հետ մրցելու հարկադրանքներ կամ պայմաններ:

Ի՞նչ արդիւնք կուտայ այսօրուան տագնապը,— կանուխ է ըսել: Բարի՞ք թէ չարիք,— սխալ կ՛ըլլար ներկայ սերունդի ակնոցով դիտել: Տնտեսական մեծ վերիվայրումներու ատեն, մէկ կամ երկու սերունդներու վիճակները նկատի չեն առնուիր: Մանաւանդ հիմա, երբ հսկայ փոփոխութեան մը կ՛ենթարկուի համաշխարհային տնտեսութիւնը: Եւ, կրկնենք անգամ մըն ալ, տնտեսական նոր կարգեր ու պայմաններ կը հաստատեն:

Գիտականօրէն աններելի անճարակութիւն մը կ՛ըլլար նաեւ այժմէն ըսել թէ ինքնաբաւութեան դրութիւնը անախընտրելի է կամ վնասակար: Իր շարք մը անպատեհութիւններու կարգին, թերեւս անիկա վերջ տայ տնտեսական մեծ մրցակցութիւններուն, զորս «մեծ»երը կը մղեն ճարտարարուեստ չունեցող երկիրներու մէջ: Ու, այդ կերպով, գոնէ նուազի «շահագործող արեւմուտք»ի եւ «շահագործուող երկիրներ»ու շուրջ կամ միջեւ մղուած պայքարը, վերջ գտնէ պատերազմներուն գլխաւոր պատճառներէն մին, քաղաքական յարաբերութիւնները փոխուին, եւ,— փորձենք չեղիլ բոլէ մը գիտական յօդուածի պահանջած լրջութենէն,— արեգակնային բիծը փոխանակ պատերազմներու նորոգման, խաղաղութեան արգելքներէն գլխաւորագոյնին, անհետացման պատճառ ըլլայ:

Թէեւ, չեշտենք, այս ալ քիչ մը արագօրէն հիւսուած ենթադրութիւն է, ու միշտ վիճելի:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏ

Օր. Գ. Ղազարոսեանի

Ա. ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Օր. Մ. Պօտուրեանէն վերջ, ահա պատրաստուած ուժ մըն ալ որ հրապարակ կուգայ իր սեփական առաջին նուագահանդէսովը այսօր, Շաբաթ գիշեր, Փլէյէլի Շոփէն սրահին մէջ: Խանդավառիչ է երեւոյթը որ, քիչ մը ամէն ասպարէզներու մէջ, նորեր հետզհետէ տեղ կը գրաւեն:

Ներկայ յօդուածով Օր. Ղազարոսեանի արուեստագէտի արժանիքները չէ որ կ՛ուզեմ գտնել: Ատիկա աշխատանք մըն է որ կրնայ կատարուիլ միայն նուագահանդէսէն վերջ, երբ արդիւնքն է ցուցադրուած: Ես կ՛ուզէի ուշադրութեան յանձնել երիտասարդ արուեստագիտուհիին այն արժանիքները որ կ՛երեւին նախ քան նուագահանդէսը: Կ՛ակնարկեմ յայտագրի կազմութեան դժուարին խնդրոյն: Սակայն նախ քան այդ ալ՝ չեշտենք ուրիշ երեւոյթ մը որ պէտք չէ վրիպի արուեստասէր հասարակութեան աչքէն:

Շատ, շատ աւելորդ նախադասութիւններ գործածած պիտի ըլլանք, եթէ ըսենք թէ ազդուին կ՛ապրինք ամէնէն տագնապալի շրջանը: Հրաշք է երբ աջ ու ձախ երբեմն հայ կեանքին մէջ արուեստի շուրջ խանդավառութիւններ յառաջ կուգան: Դարձեալ անձնազոհութիւն է երբ հազուագիւտ խառնուածքի տէր անձեր արհամարհելով ամէն ճնշիչ, սպաննող ազդեցութիւններ, այս պայմաններուն մէջ կը նուիրուին արուեստի մասնագիտութիւններ ձեռք բերելու: Այր մարդը աւելի ջլապինդ՝ աստիճան մը տոկալով ամէն արհաւիրքի, ձեւ մը կը գտնէ իր մշակած արուեստի ճիւղին մասնագիտութեանը նուիրելու: Բայց պարագան նոյնը չէ հայ կնոջ համար: Անիկա արուեստէն առաջ ազգապահպանման ուրիշ պարտականութիւններ ունի: Ու յետոյ հայ միջավայրը ալ աւելի ժլատ է հայ կնոջ հանդէպ՝ իրմէ արուեստագէտներ, կին մտաւորականութիւն յառաջ բերելու համար: Ահա այս պայմաններուն մէջ է որ հայ օրիորդ մը, կարծես ինքնամոռաց վիճակի մը մատնուած, վազեր է դասաւանդութենէ դասաւանդութիւն, մէկ նուագահանդէսէն միւսը ու աստիճանաբար հմտանալով, զտուելով եւ մշակուելով, այսօր հրապարակ կուգայ ոչ միայն իբրեւ դաշնակահարուհի արուեստագէտ՝ այլ միեւնոյն ատեն հեղինակ երաժշտական suiteներու: Ըսինք, արժէքին մասին յետոյ, բայց հայ հասարակութիւնը անտարբեր, պէտք չէ գտնուի այսպիսի երեւոյթներու առջեւ: Նախ պէտք է սրահ լեցնել գիտնանք: Երիտասարդ արուեստագիտուհիին այսքան տարիներու տքնաջան աշխատանքը նախ այդ կը պահանջէ մեզմէ: Օտար ժողովուրդներու մէջ խանդավառիչ (animateur) անձնաւորութիւններ մէկ մէկ լապտեր իրենց ափին մէջ, հորիզոնին վրայ կանգնած երիտասարդ ուժեր կը փնտռեն անոնց մասին խօսելու, քաջալերելու, ճամբայ բանալու համար դէպի ապագայ բարձրութիւններ, քանի որ կեանքը իր անողոք կեցուածքով միշտ երիտասարդութեան պէտք ունի, մանաւանդ արուեստի կալուածին մէջ, չէ՞ որ արուեստն է նախադուռը կեանքին: Արդ, արտասահմանի մեր քանի մը թանկագին երգահաններու կողքին Օր. Ղազարոսեան կը հանդիսանայ միակ կին ստեղծագործիչը, որ իր débutով արդէն կը ներկայացնէ չորս ինքնագիր երաժշտական գրութիւններ,— Prélude մը, L'Oiseau à ma fenêtre, Paresse եւ Dansons:

×

Մեր օրերուն արուեստ մըն ալ նուագահանդէսի մը յայտագիրը կազմելու խնդիրը: Ուշագրաւ է Օր. Ղազարոսեանին կազմած յայտագրին գեղագիտական կառուցուածքը: Հոգեկան իրար հրմշտկող, իրարու մէջ թափանցող հակոտնեայ երաժշտական դպրոցներու ճաշակ եւ ոգի:

Ընդհանուր ակնարկ մը՝ եւ կը տեսնենք թէ արուեստներուն մէջէն նախ երաժշտութիւնն է որ ամէն շրջաններուն կատարեր է զարմանալի ստումներ: Որքան որ ան կրցեր է իր մէջ խտացնել իր դարաշրջանին հոգեբանութիւնն ու մտքի փնտռտուքները, միւս կողմէ ատեն նախ երաժշտութեան մէջ է որ արձագանգեր է հանելուկ ապագայ կեանքին կշռոյթը: Գուցէ ասիկա էական պատճառներէն մէկն է որ երաժշտութիւնը համարուեր է արուեստներուն մէջէն ամէնէն դժուարահասկնալին: Ուրիշ էական կէտ մըն ալ սա պարագան թէ բոլոր արուեստները ունին գիծ և գոյն՝ արտայայտիչ դառնալու, մինչդեռ երաժշտութիւնը՝ ներքին նրբին տրամադրութիւններ և իր շրջապատը ներկայացնելու համար պիտի ապաւինի միայն հնչիւններուն, որոնց վրայ կառուցուած շէնքը փոփոխական է ու շարժական: Այս է պատճառը որ երաժշտութիւնը կրնայ, ոմանց հոգին փոթորկել, իսկ ոմանց ալ առթել՝ միայն լսողական խտղըտանք: Երբ մարդ երաժշտութիւն կը լսէ, տրամադրութիւնը կը ճգնի մտնել հնչիւններուն խորքը, իր երեւակայութեանը օգնութեամբ պրպտել հոն տարրեր՝ որոնք իր ներաշխարհը պիտի կերտեն: Տրուած ըլլալով անհատներու բազմազան խառնուածքը, հնչիւններու մեկնութեան ժամանակ, արդիւնքն ալ կ՛ըլլայ այլազան: Նուագահանդէսի մը միջոցին ներաշխարհի մը կառուցման դիմող երեւակայութիւնը որպէսզի կարենայ յստակ եւ կանոնաւոր կուտակել ապրումները, նուագածու արուեստագէտին կ՛իյնայ պարտականութիւնը հեշտացնել եւ փրկել ունկնդիրները այլազան թափառումներէ, տալով այնպիսի յայտագիր մը որուն նիւթերուն ոգին, կառուցուածքը, զգացումի ալիքը օղակաւորուած, մօտաւորապէս համահաւասար աստիճանի մը մօտենան:

Ինչ կը գտնենք Օր. Ղազարոսեանի կազմած յայտագրին վրայ. Կէս մը դասական Պախի եւ Սկարլաթիի գործերէն վերջ Շիւման, Շոփէն եւ Լիսթ, բոլորն ալ ռոմանթիք երաժշտութեան կառկառուն դէմքերը որոնց երաժշտութիւնը Հանրի Մալհէրպի բառով «հեծկլտանքի եւ ներհայեցողութեան դպրոցն է: Ուրեմն յայտագիր մը որ իր մէջ ամփոփեր է միատեսակ տրամադրութիւններ յառաջ բերող հեղինակներ, դասաւորման ձեւ մը՝ որ մեր զգայականութիւնը պիտի չպտտցնէ երաժշտական հակոտնեայ դպրոցներու մէջ: Վերջապէս, այն տեսակ յարակցուած կտորներ՝ որոնց առթած տպաւորութիւնները իրար կը լրացնեն շինիչ են, հեռու « լսողական խտղըտանք» պատճառելէ: Եւ սա է լաւը, դէպի յստակութիւն: Յայտագրին ուշագրաւ պատճառներէն մէկն ալ սա է թէ Լիսթով, Սկարլաթիով մենք առիթը պիտի ունենանք լայն կարծիք մը կազմելու Օր. Ղազարոսեանի թէքնիք շնորհներուն մասին, իսկ Շոփէնն ալ բաւ է — լաւ արտաբերելու պարագային — որ թափանցենք երիտասարդ արուեստագիտուհիին զգայական աշխարհը: Այս յայտագիրներու պարզացման ձեւը այնքան տիրական է արդի նուագահանդէսներուն մէջ որ նոյնիսկ Տոնի Խազախներու կազմած նուագահանդէսին — զուտ ռուսական երաժշտութեան նուիրուած երեկոներ — քիչ մըն ալ առաջ երթալով ներքին բաժանումներ կը կատարեն իրենց սեփական երաժշտութեան մէջ եւ

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱԶԻՆԱԶ ՍԱՐԱՓՆԵՐԷՆ (57)

ՔԱՆԱՑ ԼԵՌ— (ՏԱՐՕՆԻ ՇՐՋԱՆ)

— Ինչո՞ւ այս պզտիկին մայրն ալ չառիր, պզտիկը վարդի կը նմանի, քանի մը օրէն կը խամրի առանց մօր խնամքի, ինծի տուր Հռոմ կը ղրկեմ, եւ դուն կ՛ազատիս անոր ցաւէն:

— Պարոն հրամանատար, այս երկրորդ ընտանիքս ու զաւակներս է որ կը կորսնցնեմ: Մի՞թէ ես քար եմ, մի՞թէ ես ցաւ ու ժպիտ չունիմ: Քանի որ հայկական վարդերը դատապարտուած են խամրելու, թող այս ալ խամրի, բայց նախընտրելի է որ այս վարդը իմ թեւերուս վրայ խամրի, քան թէ իր նախորդի պէս բոցերուն ճարակ դառնայ: Եթէ նորին վսեմութիւնը կ՛ուզէ որ սոր նման պզտիկներ խամրելէ ազատին, կը խնդրեմ, երկու վայրկեան անդին քարափին վրայ, լոյսի նման պզտիկներ Քէմալի խուժանին ձիերուն ոտքերուն տակ իրենց փոքրտիքը դուրս կուտան, գացէք ազատեցէք զանոնք:

— Ո՛ւֆ, լուռ բողոք մըն է, ըսելով հեռացաւ:

Քիչ մը վերջ, յանձնարարականով մը «Վիքթօրիայ»ի կողմէն, նոյն շոգեմակոյկով փոխադրուեցայ իտալական շոգենաւ մը:

Չորս օր Իզմիրի առջեւ սպասեցի: Կեանքի գնով Հայ մը, կամ Յոյն մը, Թուրքի մակոյկով մը կ՛ազատի եւ դէպի նաւ կուգայ: Եթէ Իտալացի է կամ իտալահպատակ, ներս կ՛ընդունին, եթէ ոչ ժամերով, աղաչել պաղատել, անօգուտ է նորէն: Թուրքը մակոյկով ետ կը տանի ցամաք: Նոյնն էր պատկերը Ֆրանսական եւ անգլիական նաւերուն համար:

Չորս օր վերջ հասան երկու ամերիկեան խոշոր նաւեր եւ առանց խըտրութեան սկսան քաշել ժողովուրդը: Ազդուելով Ամերիկայի այդ բարի ընթացքէն, սկսան ժողովուրդ առնել նաեւ միւս պետութեանց նաւերը:

ՊԻՐԷՈՆԷՆ ՖՐԱՆՍԱ

Նաւը շարժեցաւ: Բայց սիրտս կըտոր կտոր կ՛ըլլայ: Քի՞չ էին քաշածներս եւ տուած զոհերս: Վերջին պահուն Հայաստանի սիրոյն համար, նոր բոյն մը շինելու համար, ծով հոգերուս վրայ նոր մըն ալ աւելցուցի: Դժբախտ Ազնիւ, ան որ դառնութեան բաժակը քամած, բոլոր տառապանքն ու զրկանքը յանձն առած էր, մնալով կրակին մէջ եւ մերժելով իր բախտը կապել Թուրքի կամ Քիւրտի մը հետ հակառակ բոլոր սպառնալիքներուն, ան որ ծառայած էր անարդ Թուրքին, յաճախ ծեծ ուտելով, տեղէ տեղ, աղայէ աղա փոխադրուելով, ահա ինծի կը հանդիպէր, եւ իմ մէջ կը փնտռէր իր մխիթարութիւնը: Եւ սակայն, կրեց վերջին հարուածը. մնաց Իզմիրի քարափը, ո՞վ գիտէ ինչ փորձանքի հանդիպելու համար:

Իսկ դուն, անմոռանալի Սմբատ, փոխանակ ինծմով մխիթարուելու, եկար Իզմիր, քաւութեան նոխազ դառնալով մնացած Տարօնցիներուն եւ բոլոր Հայերուն հետ:

Պիրէոն ենք: Իմ հայրենակիցներս, Ցառխա Ռուբէն եւ Մըրենց Համբարձում, գիս նաւէն առին: Անոնց կ՛ընկերանար Խասգիւղի Դակարի Հռոմ: Հոս ալ Ռուբէն եւ Համբարձում սկսան անճռոնի խօսքեր արտասանել.

— Ի՞նչ պիտի ընես այդ պզտիկը, գլխու ցաւ է, տուր Յոյներուն: Անոնք անտէր պզտիկներ կը հաւաքեն:

Իսկ վեհանձն Հռոմ յանդիմանեց երկուքն ալ ու ըսաւ.

— Քէմալ տղամարդիկը կ՛ուտէ, իսկ կիները չեմ կարծեր որ Անատոլուի խորերը քշելով վառէ: Վաղը միւս օր անոր մայրը կ՛ազատի կուգայ: Մինչ այդ, սա պզտիկին հոգն ու խնամքը ես կը ստանձնեմ իբրեւ մայր:

Եւ անմիջապէս աղջիկը գրկէս խըլեց:

Հինգ օր Պիրէոնի մէջ ի զուր սպասեցինք, Ազնիւը չկար: Վեցերորդ օրը շոգեկառքով անցանք Սելանիկ, յետոյ Տէտէ Աղաճ, ուր Հռոմին ազգականները կալուածներ ունէին:

25 օր վերջ, Սելանիկէն նամակ մը կը հաղորդէր Ազնիւի ազատութեան լուրը: Դարձայ Սելանիկ եւ միացայ Ազնիւին:

Սմբատ միւս Տարօնցի 500 երիտասարդներու հետ կը քշուի Մանիսայի ուղղութեամբ: Այդ 500 հոգիէն հազիւ տասը հոգի ազատեցան իբրեւ Յոյն, լաւ յունագէտ ըլլալով:

Սելանիկի մէջ տեղաւորուեցանք Քալամարիայի արուարձանը:

Յունական կառավարութիւնը առանց խտրութեան կը հոգար գաղթականները: Օտար բարեգործական հաստատութիւններ իրենց օգնութեան բաժինը կը բերէին: Դանիական միսիոնարներուն կողմէ Քալամարիայի մէջ դպրոց մը բացուած էր հայ փոքրիկներուն համար:

1931 օգոստոս 31ին ծնաւ երրորդ որդիս Մովսէս եւ նուիրուեցաւ հօրս յիշատակին:

1925ի ապրիլին, իբրեւ գործաւոր մտանք Ֆրանսա:

1931 օգոստոս 31ին ծնաւ երրորդ որդիս, զոր կոչեցի Կորիւն, Տարօնի անմահ հերոս Կորիւնի յիշատակին:

Սիրելի ընթերցող, 1915ի ջարդի օրերը իմ ընտանիքիս թիւը հինգ էր եւ իբրեւ տղամարդ ես մինակ էի: Այսօր դարձեալ ընտանիքիս թիւը 5 է, երեքը տղամարդ: Ըսել կ՛ուզեմ թէ իմ կորսնցուցածներուս թիւը լըրացած է: Պարտք կը զգամ բոլոր ազատուողներու վրայ որ ջանք չխնայեն իրենց կորսուածներու թիւը լրացնելու: Երբ ծագի մեր նոր արշալոյսը եւ ծլին մեր յոյսերը եւ մենք մեր հայրենիքը վերադառնալու բախտ ունենանք եւ քանի որ անկարելի է հայր, մայր, քոյր, եղբայր եւ ուրիշ ազգականներ մէկտեղ առնել, գոնէ քաղաքակրթուած նոր սերունդով մը դիմաւորենք մեր հայրենիքը, ազատ եւ անկախ Հայաստանը:

Այս առթիւ, երկու խօսք ալ իմ պաշտելի Տարօնին.—

ՏԱՐՕՆ

Որքան որ ես հեռու լինեմ,
Հազար հազար սար ու ձորեր,
Ու աշխարհի ովկէանի եզր,
Կսկիծ սրտով քեզ կը յիշեմ:
Ասպետներու փառքի օրրան,
Ազատութեան լոյսի ծորան,
Հին փառքերու, նոր քաջերի
Տարօն աշխարհ իմ հայրենի:
Ինչքան որ ինձ յօշոտեն տաք ջրով եռ,
Նորէն չեմ կարող քեզ նայել խեռ,
Որքան տանջեն էլի նորից քեզ իմ սիրում,

Վարդը փուշէն նէ քաղում:
Սիրտս քեզ յիշելով է փոթորկում
Ու իր յուսատու ջահն է վառում,
Մըրուր լնակիս վրայ իմ թիավարում
Կոհակ կոհակ դիւցազնական փառք իմ երգում:

Չկայ սար մը այնքան բարձր,
Որքան որ մեր Սասնոյ սարեր,
Ես էն սարերուն պերճավառ
Ցաւերժական փառքին դուրբան:
Մանուկ բաժնուեցայ քեզանից,
Ահա կուգամ ես ալեւոր,
Տունկի կուգամ ես ուխտաւոր,
Համբոյր քաղելով քո խորանից:

(ՎԵՐՋ) ՄԱՐԳԱՐ ԲԱՐԽԵԱՆ

...այսպէս կը յատկացնեն մէկ գիշեր միայն ռուս եկեղեցական երաժշտութեան, մէկ ուրիշ երեկոյ՝ ժողովրդական, եւ յաջորդաբար՝ այլ երաժշտութեան։ Ուրիշ օրինակ մըն ալ,— ...էկ ուրբաթ, Շան զ'Էլիզէի մէջ աշխարհահռչակ դաշնակահար Պրայլովսկին տուաւ իր տարեկան նուագահանդէսը ուր ամբողջ յայտագիրը կեդրոնացուած է մէկ հեղինակի վըրայ, Շոփէն։

Ալֆրէտ Քորթոն ռոմանթիք երաժշտութեան մէկ քանի վարպետներուն — Շիւման, Շոփէն, Շիւպէրի — մասին լեկցիաներ կատարած իր դասախօսութեանց իբրեւ բնաբան կ'առնէր սա ասոյթը թէ «իմ բոլոր բացատրողական նախադասութիւններէս վերջ լսելու, հասկնալու եւ արտաբերելու համար Շիւմանի մը, Շոփէնի մը երաժշտութիւնը, նախապայման է ըլլալ երիտասարդ, ապագայի յոյսերով առլցուն եւ քիչ մըն ալ ապրող՝ դեղնած տերեւի մը անկման գեղեցկութեամբը»։

Այո, պայմանով որ հայ իրականութիւնն ալ գիտնայ միջոցներ ստեղծել իր արուեստագէտներուն, որպէսզի անոնք մնան միշտ երիտասարդ, ապագայի յոյսերով առլցուն եւ քիչ մըն ալ ապրող՝ դեղնած տերեւի մը անկման գեղեցկութեամբը։

Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՃԷՊԷԼ ՄՈՒՍԱՅԷՆ

ՖՐԱՆՔԵՒՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏՕՆ ՄԸ

ԱՆՏԻՈՔ, 18 նոյ.— Այս տարի, Ճէպէլ Մուսան ֆրանսական բանակին բարձրաստիճան հիւրեր ունեցաւ։

Առաջին, մամուլը արձագանգն եղաւ արդէն Սուրիոյ եւ Լիբանանի զօրքին հրամանատար Զօր. Հիւնցիկէրի այցելութեան։ Ընդհ. հրամանատարը Խըտըրպէկի հնադարեան սօսիին տակ իր գրած ուղերձին մէջ կը շեշտէր.

— «Ճէպէլ Մուսայի մասին շատ բաներ լսած էի, բայց այսօր անձամբ տեսայ եւ լսեցի թէ լսուածները ճշմարտութենէն վար կը մնան։ Ֆրանսան երբեք չպիտի մոռնայ թէ դուք ձեզ պատերազմի ընթացքին մեր կողքին կռուելու պատիւն ըրիք իրեն ...»։

Իսկ վերջ հիւսիսային Սուրիոյ հրամանատար Զօր. Շըվալիէն եկաւ։ Երկուքն ալ մօտէն տեսան ու սիրեցին մեր ժողովուրդը։ Դիտեցին ու սիրեցին մեր լեռները։

Հարկ է ըսել որ այս այցելութիւնները կը պարտինք Իսքէնտէրունի սանճագին զին. հրամանատար գնդապետ Անտրէի, որ տարիէ մը ի վեր Անտիոք կը գտնուի եւ բազմաթիւ անգամներ այցելեց շրջանը։

Կիլիկիայէն շատ հայրենակիցներ պէտք է ըլլան անոր անունը, երբ դեռ հարիւրապետ էր եւ Ճէպէլ Պէրէքէթի գաւառին զինուորական կառավարիչը։

Հարիւրապետ Անտրէ այն չորս ըսպաներէն էր (գնդ. Հօրման, հարիւրապետներ Փուլէ եւ ինքը) որոնք Զօր. Պրէմօնի (այն ատեն գնդապետ) ղեկավարութեան տակ Փարիզէն իբր «Mission d'Arménie» ղրկուեցան Կիլիկիան վարչականօրէն կառավարելու։

Հարիւրապետ Անտրէ ուսումնասիրեց Կիլիկիոյ աշխարհագրութիւնը, ցեղագրութիւնը, տնտեսական, պատմական եւ քաղաքական հանգամանքները։

Ան ճանչցաւ ու սիրեց նաեւ հայ ժողովուրդը։

1921ին, Կիլիկիոյ պարպումէն առաջ, Փիէր Ռըյան կեղծանունով եւ Ռընէ Փինոնի յառաջաբանով գիրք մը լոյս ընծայած է ուր կը կարդանք.— «Կիլիկիան թրքական երկիր մը չէ, կէտ մը զոր Փիր Ռըյան լոյսի տակ կը դնէ։ Քրիստոնեաներն են որ կը տիրեն հոն. 400.000 բնակչութեան վըրայ 215.000 է անոնց թիւը։ Թուրքերը ի զուր դատաւորուած ջարդերով ուզեցին նուազեցնել անոնց թիւը։ Վերին Հայաստանէն, սպանդէն ճողոպրած գաղթականներ լեցուցին պարապը եւ վերահաստատեցին համեմատութիւնները»։

Արդ, ֆրանսական բանակի հայ նախկին մարտիկներու Միութիւնը գնդ. Անտրէի Ֆրանսա վերադարձին առթիւ, ուզեց երախտագիտութեան եւ յարգանքի ցոյց մը կատարել ի պատիւ իր հին ու նոր բարեկամին։

Առ այդ, Ճէպէլ Մուսան, կիրակի ամբողջ օրը տօնի մը կերպարանքը զգեցած էր։

Հիւրերը ընդունուեցան խանդավառ ցոյցերով։

Սուրիոյ մարզպանութեան Իսքէնտէրունի սանճագին պատուիրակը Պէյրութ կանչուած ըլլալով՝ սիրուն նամակով մը իր ցաւը կը յայտնէր որ պիտի չկրնայ գալ։ Զօր. Շըվալիէ նոյնպէս այդ օրը, իր ներկայութիւնը Հալէպ անհրաժեշտ ըլլալուն՝ գեղեցիկ նամակով մը կը յայտնէր թէ «ինչքան խորապէս կը ցաւիմ որ այդ օրը չպիտի կրնամ ձեր մէջ գտնուիլ»։

Հալէպէն եկած էին Տէր եւ Տիկ. Փորթուգալեան, Պ. Ռիքու, Crédit Foncierի Հալէպի տնօրէն եւ փոխ նախագահ Սուրիոյ Ֆրանսայի նախկին ռազմիկներուն, Տիկ. եւ Պ. Ռընօ, խառն դատարանի դատաւոր։

Նախկին ռազմիկներն ու ժողովուրդը, լեցուած հսկայ սօսիին չորս կողմերը, կ'երգէին ու կը պարէին։ Եւ զոյգ եռագոյնները կը ծածանէին։

Տոքթ. Գեղարդ Շարայեան, Միութեան նախագահը, յանուն նախկին ռազմիկներուն բարիգալուստ մաղթեց հիւրերուն եւ ապա խօսքը մասնաւորելով յարեց.

— «Գնդապե՛տ, մեզի զինուորներուս չի՛նար անշուշտ մեր սիրելի պետին գովքն ընել, անոր արժանիքները տարփողել։ Ֆրանս. բանակի հայ նախկին ռազմիկներու Միութիւնը այսօր կ'ուզէր միայն երախտագիտութեան եւ յարգանքի պարտք մը կատարել։ Խորունկ եւ յուզուած երախտագիտութեան պարտք մը հանդէպ հարիւրապետ Անտրէի, որուն հրամանին տակ ալ կռուեցանք Կիլիկիոյ սարահարթերուն վրայ, գլուխը բարձր, արհամարհելով մահը, բաղձալով ազատ կեանքին։ Այն ատեն կը կարծէինք տեսնել Տաւրոսի եւ Ամանոսի բոսորագոյն կատարներուն վըրայ ազատութեան արշալոյսը, կը զգայինք մեր թաղուորներուն ոսկորներուն շարժիլը եւ հայ Ղազարոսին յարութիւնը։ Գնդապետ, դուք եկած էք այդ յուսադեղ եւ միանգամայն չարաշուք օրերուն։ Իբր Ճէպէլ Պէրէքէթի զինուորական կառավարիչ 1920 յունիս 9ին սա յայտարարութիւնը ըրիք.

— «Հայերն ուժգնօրէն մասնակցեցան Մայիս 28ին վանելու համար զէնքերով եւ ռումբերով զինուած թշնամիին երկու յարձակումները։ Այս ազգը ոչինչ կորսնցուցած է իր բարոյական կորովէն։ Հայերը կրնան հըպարտ ըլլալ իրենց քաջութեամբ, որուն ապացոյցը տուին։ Յունիս 5ի յարձակումով, Հայերը խրամատներէն թշնամիին վրայ խոյանալով՝ սահմանագծի հրամանատար գնդապետին շընորհաւորութեան արժանացան։ Կառավարիչը երջանիկ է իր հրամանին տակ ունենալով ժողովուրդ մը, որ իր կազմակերպութեամբ, կարգապահութեամբ եւ լաւ ընթացքով բոլորէն գնահատուած է։ Այս գործունէութեամբ Հայերը ցոյց տուին որ կըրնան քաջաբար կռուիլ եւ միանգամայն փաստը տուին այն վստահութեան զոր ունին իրենց ցեղին հանճարին եւ արժանիքներուն մէջ։ Հայերը մօտ ապագային պիտի վայելեն իրենց արիութեան պտուղը»։

— «Գեղեցիկ երազներու շրջանն էր այդ, աւա՜ղ։ Տասներեք տարի վերջ, Ֆրանսան ձեզ իբրեւ գնդապետ ղրկեց մեզի։ Եւ ահա տարիէ մը ի վեր ձեր անկեղծ բարեկամութիւնն ու համակրանքը ցոյց կուտաք մեզի։ Սիրեցիք մեր լեռները, եւ մարդոց ու դէպքերու ձեր ծանօթութեամբ սախպեցիք որ ուրիշներ ալ ճանչնան ու սիրեն զանոնք։ Շնորհակալ ենք, գնդապե՛տ։ Ձեր համազգեստին տակ յարգալիր հիացմունքով կը դիտենք նաեւ քաջերի սպան ֆրանսական փառապանծ բանակին, որուն կապուած ենք զինուորներու հաւատարմութեան եւ անձնուիրութեան կապերով, զինուորներու, որոնք միշտ պատրաստ են կրկին իրենց արիւնը թափելու։ Մենք արդէն մեր ազգային շահերը միշտ չփոթած ենք Ֆրանսայի շահերուն հետ։

«Հայերու այս աւանդական անշահախնդրութիւնը Ֆրանսայի հանդէպ կը սկսի այն օրէն, երբ Խաչակիրներու հետ նոյն մարզքին դէմ ճակատեցան։ Նուիրումի այս անխախտ ըզգացումը մեզի փոխանցուած է սերունդէ սերունդ, դարերու փոթորկոտ երկունքին մէջէն։

«Վաղը, գնդապետ, մեկնելէ առաջ, անգամ մըն ալ դիտեցէք այն սքանչելի Ամանոսը, որուն վիրաւոր կողերուն վրայ, 14 տարի առաջ, հարիւրապետ Անտրէն կը տարփողէր քաջութիւնն ու կորովը ժողովուրդի մը, որ աշխարհի չորս անկիւնները տարտղնած, լքուած է, աւա՜ղ։

«Ու երբ ֆրանսական հողի վրայ գտնուիք, հաճեցէք Ճէպէլ Մուսայի այս ափ մը հողը խառնել ֆրանսական հողին, ինչպէս խառնուած է ֆրանքեւհայկական ռազմիկներու արիւնը։ Բարի ճանապարհ, գնդապետ»։

Հիւրը յայտնապէս յուզուած, գեղեցիկ ու տաք ուղերձ մը ըրաւ։ Յիշեց հին օրերը։

— «Ճէպէլ Մուսայի այս ափ մը հողը զոր ինծ վստահելու սրտայոյզ ժեստը կ'ընէք, Վէրտէօն պիտի տանիմ եւ հոն թշնամիին առջեւ ինկած եղբօրս հողակոյտին պիտի խառնեմ»։

Միութեան ընդհ. քարտուղար Պ. Սարգիս Թօսունեան, գնդապետին ճառը հայերէնի թարգմանեց։

Պ. Վահան Փորթուգալեան շնորհակալութիւն յայտնեց գնդապետին որ ճանչցաւ Հայերը եւ ուղիղ եղաւ անոնց հանդէպ։ «Վստահ եմ, յարեց, որ երբ գեղեցիկ Ֆրանսան վերադառնաք, պիտի չմոռնաք այս ժողովուրդը, որուն բարեկամութիւնը սիրեցիք»։

Իրիկուան դէմ հիւրերը ծափերու եւ բացագանչութիւններու մէջ դէպի վուրդը մինչեւ ուշ ատեն շարունակեց իր երգն ու պարը։

ՎԻՇԱՊ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԵՂԵՐԱԿԱՆ ՄԱՀ ՄԸ

ՏԷՍԻՆ, 27 նոյ. (Յառաջ).— Դժբախտ զոհ մը եւս օտար հորիզոնի տակ։ Բնիկ Սեբաստացի Օհան Մեսեան, վաթսուն տարեկան, արհեստով թիթեղագործ, որուն հօրեղբօր տղան ծանօթ բժիշկ Կօզմոզ, այժմ Հայաստան կը գտնուի, զոհ գնաց արկածի մը։ Նոյ. 23ի առաւօտեան ժամը 6.40 անցած, երբ գործարանի բանուորները գործի կը սկսին, Լիոնի կայարանէն (Փէրրաշ) մէկ քիլոմէթր հեռու՝ Սէն Լուի ըսուած տեղը, գիծերուն վրայ կը գտնեն մարդկային մարմնի արիւնաթաթախ կտորներ եւ լուր կուտան ոստիկանութեան, որ կը փութայ արկածին վայրը։ Գրպանէն կը գտնուի ինքնութեան թուղթը եւ նամակ մը Սեբաստիոյ Ուս. Միութեան կողմէ։ Ընկերութեան կողմէ երկու քննիչներ եկան հարցաքննութեան եւ վարչութեան կողմէ ստուգուեցաւ խեղճ զոհին ինքնութիւնը։

Զոհին հայրենակիցները, Պ. Ս. Ս. եւ վարչութեան անդամ Պ. Յ. Մ. ինծի հաղորդեցին հետեւեալ տեղեկութիւնները Օհանի մահուան պատճառներու մասին. տարաբախտ զոհը իր ընտանիքին եւ մանչ զաւակ Բիւզանդին հետ՝ 15 տարեկան, 1929ի վերջերը Տէսին կուգայ ուղղակի Սեբաստիայէն իր աներձագ Թիւֆէնկճեաններու մօտ, երեք ամիսէն վերադառնալու պայմանով։ Երկու տարի հոս մնալէն յետոյ, երբ իր ունեցած դըրամը կը սպառի (բաւական դրամ ունէր երբ եկաւ), կինը եւ տղան կը լքեն զինքը մոռնալով որ իրենց ազգականներուն կեանքը տարաբախտ Մեսեանն է փրկած դրամով, իսկ իր կինն ալ ազատած է Թուրքերու ձեռքէն։ Խնդիրը կառավարութեան կ'իյնայ եւ արտաքսման հրաման կը տրուի իրենց։ Երբ հայրենակից Սահակեանի ջանքերով միջոցներ կը խորհուին եւ թրքական դեսպանէն վիզա առնելու կը պատրաստուի, (120 ֆր. վճարելով իբրեւ տուգանք երկու տարուան համար), յանկարծ իր անցագիրը կը «կորսուի» եւ ետ վերադարձը կը դժուարանայ։ Ոստիկանութիւնը միշտ կը հետապնդէ Օհանը եւ կը ստիպէ հեռանալ, բայց ի՞նչպէս երբ անցագիր չունի եւ նիւթապէս ալ ծայր աստիճան դժբախտացած է։ Այսպէս երկու երեք տարի քարշ կուտայ խեղճը, կէս կուշտ եւ կէս անօթի կ'ապրի։ (Ազիզիէցի Պ. Գառնիկ Գաչիշեան երեք տարի ձրիաբար տաղաւար մը տրամադրած էր իբրեւ գիշերուան բոյն)։ Հինգ ամիս առաջ Օհան յանկարծ կը կորսուի մօտ 40 օր, բայց շնորհիւ անհատ հայրենակիցներու թափած ջանքերուն եւ հետապնդման, ոստիկանութիւնը կը յաջողի գտնել զինքը Կրընոպլի լեռներուն մէջ, ուր ինկած էր անյայտ պատճառով մը։ Քսան օր կը բանտարկուի Վիէնի մէջ, յետոյ վերջնականօրէն արտաքսման հրաման կուգայ եւ ոստիկանութիւնը խստօրէն կը սպառնայ։ Իր փափաքին վրայ, Սեբաստիոյ Ուս. Միութիւնը ճամբու ծախքը վըճարելով եւ պաշտօնական յանձնարարականով մը կը ղրկէ Մարսէյլ, Սենեքերիմեան Միութեան, որպէսզի ճար մը գտնեն։ Նոյ. 22ին, երկու հայրենակիցներ — Ս. Ս. եւ Յ. Մ.— զինքը կը տանին Լիոն, տոմսակ կը կտրեն, պայուսակը կուտան եւ շոգեկառք դնելով կը վերադառնան։ Եւ ահա մինչ օրը կ'իմացուի իր եղերական մահը։

Դէպքը ծանր տպաւորութիւն գործեց Տէսինի մէջ։ Ընդհանուր կարծիքը այն է թէ զոհը ինքզինքը շոգեկառքին տակ ձգած եւ անձնասպան եղած է, յուսահատելով իր անտանելի կեանքէն։

Վեհունի

ՍԱՄՈՒԼ

Գերի էջմիածինը

— • —

Աթէնքի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (25 նոյ.).

— «Լ'Արմէնի»ի վերջին թիւին մէջ հրատարակուած է կարեւոր նամակ մը ղրկուած Երեւանէն եւ հասած Թաւրիզի ճամբով, էջմիածնի կացութեան մասին։

Քանի մը մէջբերումներ.

— «Բոլշեւիկները չհամարձակեցան բացէն կռիւ յայտարարել մեր եկեղեցին դէմ։ Բայց անոնք յաջողեցան մաքիավէլական ծրագրի մը պատրաստութեան մէջ։ Օգտուիլ բոլոր պատրուակներէն, արտասահմանի մեր գաղութները պառակտելու, զանոնք ուժաթափելու, ոչնչացնելու, իբրեւ կենդանի համայնքներ, իսկ Հայաստանի մէջ, եկեղեցին թողուլ, որ տակաւ առ տակաւ մեռնի ... հոգեկան եւ նիւթական սնունդի պակասէն ...»։

Շարունակենք.

— «Նիւթական զրկանքները ոչինչ են անհանդուրժելի բարոյական ճընշումներու կողքին։ Էջմիածնէն արտասահմանի համայնքներուն ղրկըւած կոնդակները չէկիստական բըսպասնալիքին տակ եղած են։ Կոնդակներու բովանդակութիւնը տրամագծօրէն հակառակ է կաթողիկոսի համոզումներուն եւ զգացումներուն, որուն առողջութիւնը ծանրօրէն խանգարուած է։ Նորին սրբազնութիւնը այլ եւս խոր վստահութիւն չունի իր դժբախտ ժողովուրդի անմիջական ապագային նկատմամբ։ Արքեպիսկոպոսի մը — անդամ Գերագոյն Խորհուրդին — առաքելութիւնը կը թուի ըլլալ իր վերջին ճիգը։ Երեւանէն արտօնութիւն ստանալու համար շատ պնդած է։ Բանակցութիւնները երկար եւ դժուար եղած են, որովհետեւ բոլշեւիկները ամէն գնով ուզած են պարտադրել իրենցմէ մին։ Ի վերջոյ, Նորին սրբազնութիւնը յաղթանակը տարած է, յայտարարած ըլլալով «թէ յարաբերութիւնները պիտի խզէ եւ պատուիրակ ղրկելէ պիտի հրաժարի, հրապարակաւ պատճառները պարզելով»։

Վերջին մասը.

— «Այլ եւս յոյս չունինք, գաղութները բաժնող ծանր դէպքերէն յետոյ, տեսնել համախմբուած մեր հեռաւոր հայրենակիցները, բայց թոյլ տուէք ինծի մէկ բառով բնորոշելու մեր ընդհանուր կացութիւնը, մինչ արտասահմանէն դուք ձեր աչքերը սեւեռած էք մեր վրայ, մենք ալ ձեր վրայ։ Երկուքս փոխադարձաբար բան մը կը սպասենք, մեր ողբերգական վիճակին մէջ եւ այս բանը փոխադարձ յենարան ըլլալն է»։

Մէկ խօսքով, էջմիածինը գերի է։ Բոլշեւիկներու արիւնոտ թաթին տակ կը հեծէ։ Օր ըստ օրէ իր հեղինակութենէն ու ազդեցութենէն կը կորսնցնէ։

Էջմիածինը, դժբախտաբար, անզօր է դեր կատարելու կամ վերջ տալու գաղութներու պառակտումին, եղբայրատեաց պառակտումներուն եւ վէճերուն։ Արդէն միամտութիւն պիտի ըլլար հակառակը սպասել, քանի որ էջմիածնի մէջ գործողը Չեկայի թաթն է եւ կաթողիկոսը ակամայ կը կատարէ Չեկայի հրամանները։

Արտասահման ղրկուած կոնդակները բացարձակապէս չեն ներկայացներ կաթողիկոսին համոզումներն ու զգացումները։ Ասիկա գիտէինք շատ առաջ, երբ տակաւին գաղութներու պայքարը խորացած չէր եւ եղբայր եղբօր դէմ զէնք վերցուցած չէր։

Ասիկա կը հաստատուի մասամբ՝ Գարեգին արք.ի իբր կաթողիկոսական պատուիրակ արտասահման ուղարկումով, նկատելով որ եկեղեցական պատուիրակը գիտական միտք մը, բաւական զերծ բոլշեւիկներու ազդեցութենէն, պիտի կարենայ շարիքին արմատը գտնել եւ դէպքերը քննել հանգամանօրէն։

«Լ'Արմէնի»ի նամակագրին հետ համաձայն ենք սակայն, այն կէտին մէջ թէ պատուիրակին առաքելութիւնը յաջողութեան ոչ մէկ յոյս կը ներշնչէ»։

ԿՕՇԿԱԿԱՐՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

Պէյրութի մէջ 3000 կօշկակար գործաւորներ կան։ Անոնց մեծ մասը, վերջերս անգործութեան մատնուած էր եւ օրական շատ չնչին օրավարձերով կ'աշխատէր։

Այս գործաւորներուն մէկ մասը, մօտ 1500 հոգի նոյ. 21ին գործադուլ հռչակեցին եւ յայտարարեցին թէ պիտի շարունակեն մինչեւ որ գոհացում տրուի իրենց հետեւեալ պահանջներուն.—

1.— Արտասահմանէն եկած կօշիկներէն պէտք է ծանր տուրք մը գանձուի.

2.— Արտօնել կօշկակարներու միութեան մը կազմութիւնը.

3.— Օրավարձերու յաւելում եւ աշխատանքի ժամերու ճշդում։

«Էլ Նիհար» այս առթիւ կը գրէ.—

Հայ գործաւորները Գարանթինա թաղին մէջ հաւաքոյթ մը ունեցան եւ որոշեցին մէկիկ մէկիկ այցելել կօշկակարի խանութները եւ գործադուլի հրաւիրել իրենց գործակիցները։ Սուք էլ Էրմէնի մէջ, երբ ցոյցի ձեւով կը քալէին անոնք, ուզեցին կօշկակարի խանութ մը մտնել, սակայն արգիլուեցան։ Այն ատեն քարեր նետեցին այդ խանութի վրայ, մինչեւ որ ոստիկաններ եկան եւ ձերբակալեցին 15 հոգի։

«Էլ Ահրար» կը գրէ թէ համայնավարներու մատ կայ այս գործադուլին մէջ։ Սոյն թերթը կ'աւելցնէ.— «Մինչեւ հիմա համայնավարները կօշկակարներու մէջ որ եւ է ազդեցութիւն չունէին, այժմ օգտուելով պատեհութենէն, գրգռութիւն կը սերմանեն անոնց մէջ։ Գործադուլ ընող գործաւորներու մէջ շատ քիչ տեղացիներ կան, գրեթէ բոլորն ալ Հայեր են, կը գրէ «Էլ Ահրար»։

«Ազդակ»ի համաձայն, այս վերջին լուրը բոլորովին սխալ է, որովհետեւ բանթողներու մեծամասնութիւնը տեղացիներ են։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (38)

ՍՊԻՏԱԿ ԱՐԾԻՒԸ

— • —

Թարգմ. Ա. ՀԱՐԵԼԵԱՆ

Գրեց՝ ՐՕԼԸՆՏ ՏԷՆԻԸԼ

Ահաւասիկ Սըր Ճօն, ամբողջական բացատրութիւնը... փոքրիկ բլուր մը լերան վերածուած։

Ուրեմն նաւապետ Նէլըըն Զարա Հայաթին այսպէս պատմած էր։ Եւ Սըր Ճօն տեսաւ որ այդ պատմութեան մէջ իրական բառ մը անգամ չկար։ Այս պատմութենէն մէկ բանի միայն վստահ եղաւ որ Սթէֆըն Հաթ եւ նաւապետը ինչ դեր որ ալ խաղան, Զարա Հայաթ բացարձակապէս անմեղ է։ Որ եւ է մէկը այս պատմութիւնը մտիկ ընելով պիտի ընդունէր որ անոր վաւերականութեանը հաւատացած էր եւ իր պատմածքը պարկեշտ։ Խորհրդաւորութիւնը այս բացատրութիւնով ալ չփարատեցաւ, միայն գոհ էր որ աղջիկը — որ իր [illegible] էր — նաւապետ Օրլաֆ Նէլըընին ըսածին պէս բարի էր եւ մաքուր։ Զըսաւ թէ նաւապետը ինչպէս էր բացատրած խցիկին մէջ իր արդելափակումը, որուն մասին հարցնել անգամ չուզեց, վստահ ըլլալով որ ան ալ սուտ մը եղած պիտի ըլլար։ Շատ բացորոշ էր որ նաւապետ Նէլըըն անձնապէս տխուր խաղ մը կը խաղար, առանց նկատի ունենալու թէ աղջիկն ալ կրնար վտանգել։ Աղջիկը այս կացութենէն փրկելու համար պէտք էր բան մը ընել եւ Սըր Ճօն մտածեց որ ինք պէտք էր ըլլար ատիկա ընողը։ Զարա Հայաթ պէտք էր ցամաք փոխադրել եւ հոն թողուլ մինչեւ այս խորհրդաւորութեան պարզուիլը, եւ այս կարգադրութեան համար անոր հաւանութիւնը առնելու մէկ միջոց կար, այն է պնդել որ իր եղբայրը դարմանատուն մը փոխադրուի։ Եթէ Սթէֆըն երթայ, ինքն ալ անոր մօտ ըլլալ պիտի ուզէ։ Լոնտոն իր բնակարանին մօտերը այդպէս դարմանատուն մը կար, պիտի թելադրէ որ թոյլ տայ եղբայրը հոդ փոխադրել, ինչ որ աղջկան Լոնտոն բնակիլը պիտի նշանակէ, այսպէսով կարող պիտի ըլլայ անոր վրայ հսկել։

— Արդ, սկսաւ աղջիկը դարձեալ բժիշկին խորհուրդներուն թելը խզելով, Սըր Ճօն, բացատրութիւնս լսեցիք, կը յուսամ թէ ձեր արդելափակման համար ներողամիտ կ'ըլլաք։ Նաւապետ Նէլըընը երբեք նաւը չպիտի ճամբայ հանէր՝ եթէ ձեր հոս ըլլալը գիտնար։

— Այդ մասին այլեւս չխօսինք, Օր. Հայաթ։ Լմնցաւ գնաց։ Հոգս անգամ չէ եթէ դարձեալ արդելափակուիմ, միայն թէ վստահ ըլլամ որ դուք ալ ինծի ընկերակից պիտի ըլլաք։

— Հիմակ կը ջանաք աղուոր բաներ ըսել ինծի, որպէսզի շատ չհանդստանամ։

— Բնաւ երբեք, ըսաւ եւ աչքերը աղջկան աչքերուն մէջ ուղղելով, բացարձակ ճշմարտութիւնը կ'ըսեմ։ Դուք ինքներդ թելադրեցիք այնպէսուն մէջ ըրած առաջին այցելութեանս պատճառը... ձեզ կրկին տեսնել,— Արդ ես կ'ուզեմ ձեզ կրկին ու կրկին տեսնել։

Աղջիկը այս անգամ բուռն կերպով կարմրեցաւ։

-- Շատ ազնիւ էք, բայց ես վստահ եմ ալ կը փափաքիք ծովափ երթալ եւ Լոնտոն գացող առաջին շոգեկառքը առնել։ Տախտակամած իջնեմ եւ ձեզ համար նաւակ մը պատրաստել տամ։

Սըր Ճօն դժուարին կացութեան մը մատնուած էր։ Զբօսանաւէն դուրս չպիտի կրնար ելլել որովհետեւ այդ մասին նաւապետ Նէլըընին իր պատուոյ խօսքն էր տուած. այս բանը աղջկան չպիտի բացատրէր, որովհետեւ անոր պատմութենէն յայտնի եղաւ որ ոչինչէ տեղեակ էր, եւ եթէ ըսէր չպիտի հասկնար, այդպէս ընելով պարզապէս անոր կասկածները — որոնք քիչ մը հանդարտած էին — դարձեալ պիտի արթնցնէր։ — Օր. Հայաթ ատ այժմ ցամաք չպիտի ելլեմ, պատասխանեց. կը փափաքիմ ձեր եղբայրը դարձեալ տեսնել, իր առողջութիւնը շատ լաւ կը յառաջանայ, ուստի մտահոգութեան պատճառ չկայ, բայց աւելի լաւ է որ դարմանատուն մը փոխադրենք։ Ես Լոնտոնի մէջ հրաշալի մէկ դարմանատուն գիտեմ, ուր կատարելապէս հանգիստ պիտի ընէ եւ ես կարող եմ զինքը ամէն օր տեսնել հոն։

Աղջիկը առանց կասկածի նշոյլն իսկ ունենալու եւ ուրախացած յարեց.

— Սըր Ճօն, հրաշալի գաղափար է ատիկա. այս զբօսանաւը հիւանդի յարմար տեղ չէ. եթէ իրապէս այդքան լաւ դարմանատուն մը գիտէք, լաւ է որ ժամ առաջ Սթէֆընը հոն փոխադրենք։

— Ձե՞ք կարծեր որ այս կարգադրութիւնն անոր մտքին մէջ որ եւ է կասկած արթնցնէ, հարցուց Սըր Ճօն, որուն միտքը կասկածներու բոյն մըն էր դարձեր։

— Ոչ մէկ կասկած, Սըր Ճօն, Սթէֆըն իմ հրահանգներս կը գործադրէ. հարկ եղած պահուն ես շատ տիրական կ'ըլլամ, գիտէ՞ք, ըսաւ ժպտադէմ։

Ինքն ալ ժպտեցաւ. այո, աղջիկը շատ գեղեցիկ էր եւ անոր անմեղութեանը կը հաւատար այլ եւս, ուստի իրեն համար մեծ երջանկութիւն պիտի ըլլար անոր սէրը շահիլը։

— Ուրեմն այս խնդիրը կարգադրըւեցաւ, ըսաւ. երբ նաւապետ Նէլըընը վերադառնայ ըսենք որ պատգարակ մը յարմարցնէ հանգիստ կերպով ձեր եղբայրը փոխադրելու համար։

Զարա Հայաթ խնդալով.

— Սթէֆընը որչա՛փ պիտի ատէր այդ բանը. ան իր մասին բնաւ իրարանցում չի սիրեր, ըսաւ։

— Բայց ասիկա իրարանցում չէ, օրիորդ Հայաթ ...

Սովորական նախազգուշութիւն մըն է։

— Անշուշտ, գիտեմ, բայց դժուար է Սթէֆընին հասկցնել։

— Ուրեմն այդ գործը ինծի յանձնեցէք, օրիորդ Հայաթ։

Քիչ մը ատեն տարբեր նիւթերու շուրջ խօսակցեցան։ Ի վերջոյ Սըր Ճօնէն ներողութիւն խնդրեց, երթալու իր եղբօր միտքը այդ ուղղութեամբ պատրաստելու համար։

— Մինչեւ որ գաք ես ալ սիկար մը պիտի ծխեմ, ըսաւ Սըր Ճօն։

— Շատ լաւ, իմ գալէս ետքը դուք ալ կրնաք երթալ Սթէֆընը տեսնել եւ թերեւս ազնիւ կ'ըլլաք գիս ծովափը հանելով ինծի ճաշ մը տալու։ Նաւապետ Նէլըըն ըսաւ որ իրիկունը ուշ ատեն նաւ պիտի վերադառնայ, եւ քանի որ եղբայրս մինչեւ անոր վերադարձը չպիտի փոխադրենք, հաճոյալի ժամանց մը կրնանք ունենալ։

Սըր Ճօնին համար Զարա Հայաթը դուրս հանելով անոր ճաշ մը պատիւ ընելէն աւելի հաճոյալի բան չէր կրնար ըլլալ, սակայն իր խօսքը չէր կրնար դրժել,— նաւէն դուրս չելլել. Նաւապետ Նէլըըն իրեն վստահած էր, այդպէս այս գեղեցիկ աղջիկը իր մօտ ունենալու հաճոյքը չպիտի ունեցած ըլլար։

(Շար.)

Ցանձնաժողովը որոշած է հետապնդել իր դիմումները մեր բարեկամ Ֆրանսացի բարձր անձնաւորութեանց մօտ, ի հարկին հաւաքելով զանոնք մը-տերմական խորհրդակցութեան մը։— Ցանձնաժողովը զբաղեցաւ եւ ի միջի այլոց Մարսիլիոյ հայ գործազուրկներուն նպաստին դադարեցման հարցով, եւ Փարիզի ծանօթ հայ գործարանի մը 26 հայ բանուորներուն հաւաքական արձակումին գործով։

Ցանձնաժողովը կանոնաւորապէս պիտի շարունակէ իր հաւաքումները, յուշագիրը ստորագրող 11 կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներուն մաս–նակցութեամբ, եւ ամէն կարելի միջոցներով պիտի հետապնդէ իր մտահոգու–թեանց առարկայ կազմող հարցերուն նպաստաւոր լուծումը, որուն համար բարեացակամ հաւաստիքներ տրուած են իշխանութեանց կողմէ։

Ցանձնաժողովը գոհունակութեամբ արձանագրեց Հ. Բ. Ը. Միութեան կողմէ Փարիզի Հայոց Ազգատախնամ Ընկերութեան տրամադրուած օժանդակու–թիւնը, որուն մէկ մասը մասնաւորապէս պիտի յատկացուի ինքնութեան տոմ–սերու կանոնաւորման ծախքերուն, Հայ. Գաղթ. Կեդր. Ցանձնաժողովին ցուցմունքներուն համաձայն։

ՕՏԱՐ ԿԱՍԿԱԾԵԼԻ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐՆ ԱԼ ՀԵՏԱՊՆԴՈՒՄՆԵՐՈՒ ՊԻՏԻ ԵՆԹԱՐԿՈՒԻՆ

Երեսփ. ժողովի առեւտրական յանձնաժողովին կողմէ պատուիրակութիւն մը ներկայանալով ներքին նախարարին, առաջարկեց ՍԱՀՄԱՆԷՆ ԴՈՒՐՍ ՀԱ–ՆԵԼ ԱՅՆ ՕՏԱՐ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐԸ որոնց առեւտրական գործառնութիւն–ները կրնան վնասել Ֆրանսայի վաճառականութեան բարի համբաւին։ Պատ–ուիրակութիւնը ուրիշ բաղձանքներ ալ յայտնեց, առեւտրական հրապարակը մաքրելու համար, եւ խնդրեց ջնջել կամ վերաքննել այն շրջաբերականը որ կ'արգիլէ բարեգործական ընկերութեանց վիճակախաղերը։

Նախարարը ուշադրութեամբ լսելով այս բաղձանքները, մասնաւորապէս նպաստաւոր ընդունելութիւն ըրաւ օտար առեւտրականներու ցուցակը կազ–մելու առաջարկին ԵՒ ԽՈՍՏԱՑԱՒ, ԴԱՏԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՀԵՏ ՀԱՄԱԽՈՐ–ՀՈՒՐԴ, ԱՐՏԱՔՍԵԼ ԱՆՊԱՐԿԵՇՏ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ։

Կ'առաջարկուի ախտոր վտարեալները

« Մաթէն » կը գրէ իր ամենօրեայ ազդարարութեանց մէջ, խոշոր գիրե–րով.—

Ոստիկանութեան կողմէ Փարիզի մէջ կատարուած վերջին խուզարկու–թեանց ընթացքին, աւելի քան երկու հարիւր օտարականներ ձերբակալուեցան որոնց դէմ արտաքսման վճիռներ արձակուած են։ Ասոնց մէջ կը գտնուէր մարդ մը որ 1931ին արտաքսման վճիռ ստացած, եւ սակայն երբեք չէ հեռա–ցած Փարիզէն եւ հոն բնակած է կատարեալ հանդարտութեամբ։

Հաւանական է որ Ֆրանսական իշխանութեան դէմ ըմբոստացած երկու հարիւր օտարականները դատարան քաշուին եւ բանտարկուին։ Մխիթարական հեռանկար մը չէ այս, Ֆրանսացի հարկատուներուն համար, որոնք պիտի հարկադրուին հոգալ անոնց բանտարկութեան ծախքերը։ Ե՞րբ պիտի որոշէն աշխատանքի գաղութներ կամ համախմբման կայաններ կազմակերպել Ափրի–կէի մէջ կամ այլուր, հոն աքսորելու համար բոլոր այն օտարականները որ չեն համակերպած արտաքսման վճիռի մը։ Երբ ունինք գաղթային կայսրու–թիւն մը որ մեծութեան կարգով երկրորդն է ամբողջ աշխարհի մէջ, դժուար չէ մշակելի հողեր, շինելիք ճամբաներ, վարելիք արտեր գտնել»։

Հունգարական լրագրը կը մերժէ բոլոր ամբաստանութիւնները

Պ. Էքարթ, Ազգերու Դաշնակցութեան պատուիրակը, հետեւեալ յայտա–րարութիւններն ըրաւ մամուլի ներկայացուցիչներուն, Եուկոսլավիոյ յու–շագրին հրատարակութենէն անմիջապէս վերջը.

— «Եուկոսլավիոյ կառավարութիւնը ինքն իրեն թոյլ տուած է կապ մը տեսնել Մարսէյլի դաւաճնի ոճիրին եւ Հունգարիոյ միջեւ։ Ան կ'ըսէ թէ մար–դասպանը երկար ատեն Հունգարիա բնակած է։ Պարտք կը սեպեմ յայտարարել թէ այդ մեղադրանքը չի համապատասխաներ իրականութեան։ Մարդասպանը բոլորովին անծանօթ է Հունգարիոյ մէջ, ուր երբեք չէ բնակած։ Պուլկարական կառավարութիւնը եւս տուաւ այն տեղեկութիւնը թէ մարդասպանը Պուլկա–րիայէն Հունգարիա անցած է։ Եուկոսլավիոյ կառավարութիւնը ուզած է օգ–տագործել այն անհիմն իրողութիւնը, ծանրապէս մեղադրելու համար Հուն–գարիան։ Դաւադիրները Հունգարիա չեն բնակած, անոնք ուրիշ երկիրներէ ե–կած են եւ դաւադրութիւնն իսկ Հունգարիոյ մէջ սարքուած չէ։ Բոլոր ուժովս կը բողոքեմ Եուկոսլավիոյ կառավարութեան այն բոլոր մեղադրանքներուն դէմ որոնք դեր մը կամ դիտում մը կը վերագրեն Հունգարիոյ պաշտօնական անձերուն կամ բանակին սպաներուն, զանոնք նիւթապէս եւ բարոյապէս պա–տասխանատու բռնելու համար Մարսէյլի մահափորձին կամ որ եւ է ահաբեկ–չական գործողութեան։ Մարսէյլի ոճիրը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ բնական ելքը բուն իսկ Եուկոսլավիոյ ներսը սարքուած դաւադրութեան մը»։

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ « Եգիպտացի » կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի ընկերները, 4 դեկտեմբեր, Երեքշաբթի երեկոյ, ժամը 8.30ին, 32, Ave. des Gobelinsի վերնայարկը։

Կարեւոր օրակարգ։

ԱՆԻԷՌ-ՊՈԻԱ ՔՈԼՈՆՊԻ Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին 108, rue Bourguignons Անիէռ (անկիւնի սրճարանը)։

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. Վիէնի կոմիտէն ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ «Քրիստափոր» խումբի բոլոր ընկերները, 1 դեկտ.ին շաբաթ, իրիկուան ժամը 7.30ին «Խա–ժակ» Ակումբին մէջ։

Կարեւոր օրակար. կը խնդրուի ներկայ ըլլալ ճիշդ ժամանակին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան ժողովը, 2 դեկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Գրադարանի սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

×

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1էն սկսեալ Մարսէյլի Պատանեկան Միութեան Գրադարանը բաց է Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ երեկոյները, ժամը 7էն 8.30, իսկ Կիրակի օրերը, ժամը 10 — 12։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐ. Հ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնա-ճիւղի պարգեւաբաշխութեան հան-դէսը տեղի պիտի ունենայ վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Ակումբի սրահին մէջ։

Մուտքը՝ ազատ է։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Իսի լէ Մուլինոյի մաս–նաճիւղի ժողովը, 1 դեկտ., շա–բաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, սովորա–կան հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրա–կարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Կրթական եւ Հրա–տարակչական Համազգային Ընկե–րութեան անդամական ժողովը վաղը, Կիրակի երեկոյ ժամը 9ին, Café Noaillesի մէջ։ Խիստ կա–րեւոր օրակարգ։ Կը խնդրուի բոլոր անդամներէն անպայման ներկայ ըլլալ։

ՊԱՆԵՕ – ՔԱՇԱՆԻ Համազգայինի անդամները եւ համակիրները ժողովի կը հրաւիրուին, 2 դեկտ. Կի–րակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, Պ. Մինաս Ալթունեանի բնակարանը, 17, Rue Ampère, Cachan։

ԿԱՐԵՒՈՐ

Պ. ԴՐԻԴՐ ԱՂՔԱՏԵԱՆԷ կը խնդ-րուի ստիպողաբար հանդիպիլ Յա-ռաջի խմբագրատունը շատ կարե-ւոր գործի համար։

ՕՐ. Զ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ 20 Ֆրանք կը նուիրէ, Ֆրանս. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին, իր յարգելի ուսուցչու-հիին՝ ՕՐ. ՆՈՅԵՄԻ ԽԱՆՃԵԱՆի ցա-ւալի մահուան առթիւ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ողբացեալ կնոջս Տիկին Զարուհի Ցնծալեանի (ծնեալ Արապեան, Եսկի-շէհիր) մահուան քառասունքին առ-թիւ եւ նահատակ ծնողքիս ի յիշատակ այս Կիրակի, 2 Դեկտեմբեր, մասնա-ւոր Ս. Պատարագ եւ հոգեհանգիստ պիտի կատարուի (ողբացեալ կնոջս փափաքին համաձայն) Արնուվիլ լէ Կոնէսի Վարդան Ս. Խաչ եկեղեցիին մէջ։ Անվերադարձ մեկնող սիրելինե-րուս յիշատակը յարգողներէ կը խնդ-րուի ներկայ գտնուիլ։

ԾԱՆ.— Շոգեկառք Կար տիւ Նո-րէն՝ 8.49, 8.59, 10.22 եւայլն։

ԳԷՈՐԳ ՑՆԾԱԼԵԱՆ

Հասցէս՝ 55, Rue Chef de Ville, Clamart, (Seine).

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Մաթէոսեան եւ Ալչըճեան ընտա–նիքները կը ծանուցանեն թէ, 2 դեկ–տեմբեր, Կիրակի առաւօտ, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15, Rue Jean Goujon, պատարագէն վերջ տեղի կ'ու–նենայ հոգեհանգիստ, ողբացեալ ՀՄԱՅԵԱԿ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆի մահուան քառասունքին առթիւ։

Կը հրաւիրուին բարեկամները, ազ–գականները եւ հանգուցեալին յիշա–տակը յարգողները։

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ եւ շրջակայքի Հայր. Միութեան պատգամաւորական ժողովը կը գումարուի, դեկտեմբեր 8ին, Վիէնի մէջ՝ առաւօտեան ժամը 10ին։

Պատգամաւորներէ կը խնդրուի ճշ–դապահ ըլլալ։

ՊԱՐԱՆՑԻԿ – ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Առնուվիլի մասնաճիւ–ղին Պարանցիկ Թէյասեղանը, 2 դեկ-տեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3 — 8, Salle Galmansի սրահին մէջ։

Մուտք՝ 5 Ֆրանք, անգործներու եւ կիներու համար 3 Ֆրանք։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme. PARIS (13e)
Le Gérant: H. STEPHAN

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 2 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 2 Décembre 1934

10 ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2667

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻԱՁՈՅԼ ԹՈՒՐՔԻԱ

»»»· ·«««

Նոյ. 26ի օրէնքով եւ մականուններու օրինագծով, քէմալական Թուրքիան կը մտնէ ընկերային յեղաշրջման նոր եւ աւելի վճռական շրջան մը։

Ահաւասիկ առաջին օրէնքը, այնպէս ինչպէս թարգմանուած է Պոլսոյ հայերէն թերթերուն մէջ,

ՅՕԴ. 1.— Աղա, հաճի, հաֆըզ, հօճա, մօլլա, էֆէնտի, պէյ, պէյէֆէնտի, փաշա, հանըմ, հանըմէֆէնտի, հազրէթլէրի եւ նման տիտղոսները ջնջուած են։ Այր եւ կին հայրենակիցներ միայն իրենց անուններով կը յիշուին օրէնքին առջեւ եւ պաշտօնական հաստատութեանց մէջ։

ՅՕԴ. 2.— Քաղաքային աստիճանները եւ պաշտօնական պատուանշաններն շքանշանները վերցուած են, եւ անոնց գործածութիւնը արգիլուած է։ Բացառութիւն կը կազմեն պատերազմի շքանշանները։ Թուրքերը չեն կրնար կրել նաեւ օտար պետութեանց նշաններ։

ՅՕԴ. 3.— Զին. աստիճանաւորներու համար, ցամաքային եւ օդային «միւշիր»ները «մարէշալ» կը կոչուին, Ա. ֆէրիքը, ֆէրիքը եւ լիվաները՝ «ժէնէրալ», իսկ ծովային Ա. ֆէրիք, ֆէրիք եւ լիվաներն ալ ամիրալ։ Այս տիտղոսները անուան սկիզբը կը դրուին։ Զին. բարձրագոյն խորհուրդին որոշումով եւ գործավարներու խորհուրդին վաւերացումով պիտի ճշդուին ժէնէրալներուն եւ ծովակալներուն աստիճաններու տարբերութիւնները ցուցնող բացատրութիւնները, ինչպէս նաեւ ծովային միւշիրներու տիտղոսներուն եւ միւս զին. աստիճաններուն համապատասխանները։

Այս առթիւ կատարուած վիճաբանութեանց ընթացքին, որոնց մանրամասնութիւնները պիտի հրատարակենք յաջորդով, անգամ մը եւս երեւան կ'ելլէ նոր Թուրքիոյ վարիչներուն հիմնական գիծը.—

Պատմութիւնը քերթել, նոյն իսկ վերիվայր շրջել զայն, եղծել եւ խեղաթիւրել, Թուրք ցեղը քաղաքակրթութեան բարձրագոյն մակարդակին վրայ նստեցնելու եւ առով իսկ ազգային գիտակցութիւն, ինքնավստահութիւն ներշնչելու համար։

Այսպէս, օրինագծին կցուած պատճառաբանեալ տեղեկագիրը կ'ըսէ, օրուան պահանջներուն յարմարցնելով պատմութիւնը (ինչպէս, երբեմն, Շէրիաթը).

— «Թուրք յեղափոխութեան գլխաւոր յատկանիշը ժողովրդապետութիւնն է։ Իսկ ժողովրդապետութեան հիմն է որ եւ է խտիր չդնել ազգին անդամներուն միջեւ։ Թուրք պատմութեան առաջին դարերուն, որ եւ է տարբերութիւն չկար ազգին անհատներուն միջեւ, եւ միայն պաշտօնն ու պարտականութիւնն էին որ տարբերութիւն մը կը կազմէին։ Այդ շրջանին, անհատները միայն մականուններով կը յիշուէին, իսկ անոնց սկիզբը որ եւ է տիտղոս չէր դրուեր։ Պարծանքի միակ տիտղոսը՝ թուրք ազգին պատկանիլն էր»։

Ըսին եւ եղաւ։ Մականուններու օրէնքը գործադրելի է 1935 յունուար 1էն, բայց արդէն իրենց մականուններով կը յիշուին օրուան երեւելիները,— Մ. Քէմալը՝ Քէմալ Աթաթիւրք, Ըսմէթ փաշան՝ Ըսմէթ Ինէօնիւ, Ազգ. Ժողովի նախագահ Քեազիմ փաշան՝ Քեազիմ Էօզ Ալփ, Պոլսոյ կուսակալ Մուհիտտին պէյը՝ Մուհիտտին Քիւլթիւր եւն.։

Ինչպէս ըսինք, տակաւին ժամանակ ունին մականուններու համար, իսկ տիտղոսներու օրէնքը անմիջապէս գործադրեցին, Թանգարան նետելով աղա, հաճի, հաֆըզ, մօլլա, էֆէնտի, պէյ, պէյէֆէնտի, փաշա, հանըմ, «հազրէթլէրի» եւն.։ (Ի՞նչ կը խորհին ըսել մեր աղա – փաշաները, պէյերն ու էֆէնտիները, իրենց «ադնուաշուք»ներով, «վսեմապատիւ»ներով եւ «վեհափառ» կաթողիկոսներով...)։

Գաղափար կազմելու համար այս նոր յեղաշրջումի խորութեան մասին, կը բաւէ նորէն կարդալ օրէնքին հետեւեալ պարբերութիւնը.

— «Այր եւ կին հայրենակիցներ միայն իրենց անուններով կը յիշուին օրէնքին առջեւ եւ պաշտօնական հաստատութեանց մէջ»։

Իբրեւ կոչական արտօնուած են միայն «պայ» եւ «պայան», որոնք պիտի կրնան գործածուիլ միայն սովորական խօսակցութեան ատեն, եւ անունին սկիզբը դրուելու պայմանով, ինչպէս եւրոպական ազգերու մէջ։ (Պայ Քեազիմ,— իբրեւ համազօր «պարոն»ի եւ «պայան» Այիշէ, իբրեւ «տիկին» կամ «օրիորդ»)։

Այս բարեշրջման հետ, յարատեւօրէն կը շարունակուի միւս աշխատանքը,— լեզուին թրքացումը, յախուռն համեմատութիւններ ստանալով։

Համաձայն Քէմալ Աթաթուրքի բաղձանքին, Թուրք թերթերը ամէն օր առաջնորդող յօդուածներ կը հրատարակեն օրուան հարցերու մասին, «էօզ» (հարազատ) թուրքերէնով, եւ իւրաքանչիւրին բառարան մը կցելով։

Այդ կարգէն էր Աղա Կիւնտիւզի ցնդաբանութիւնը՝ տ'Աննունցիոյի եւ Մուսոլինիի դէմ, որ արտատպուեցաւ «Յառաջ»ի մէջ։

Կ'ուզէ՞ք լսել քանի մը «էօզ» թուրքերէն բառեր,— Պաշեագար (խմբագրապետ), սօյատի (մականուն), ուլուսալ (ազգային), ուս (խելք), պաքան (նախարար), աղու (թոյն), էօնտէր (առաջնորդ) եւն.։

Մէկ խօսքով, նո՛ր լեզու մըն է որ կը յօրինուի, չարադրութեամբ ալ՝ աւելի մօտ եւրոպականին։ Շատ չանցած... գրաբարի պիտի վերածուի մեր գիտցած թուրքերէնը։

Երբ այս բոլորին հետ նկատի առնենք նաեւ միւս երկու նորութիւնները,— կրօնական տարազներու արգելք՝ աղօթատեղիներէ դուրս եւ ջնջում՝ ոչ-թուրք մականուններու ազդորոշ մասնիկներուն (եան, էվ, ով, իս, իտիս, եւն.), կ'ունենանք լրացուցիչ պատկերը հիմնական քաղաքականութեան մը,— նոյն իսկ անկարելին փորձել, ստեղծելու համար միատարր եւ միաձոյլ Թուրքիա մը։ Երկիր մը, ուր փողոցներն անգամ թրքանան, եւ բոլոր դասերն ու ցեղերը վերածուին միեւնոյն կաղապարին։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ ԿԸ ԲՈՂՈՔԷ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԴԷՄ

Կրօնական տարազներու արգելքին առթիւ

Աթէնքէն կը հեռագրեն.— Յունաստանի քաղաքական եւ կրօնական շրջանակներուն մէջ մեծ դժգոհութիւն պատճառեց այն լուրը թէ նոր օրինագիծ մը ներկայացուած է Թուրքիոյ Ազգ. Ժողովին, որով կ'արգիլուի կրօնական տարազ հագնիլ եկեղեցական արարողութիւններէն դուրս։ Արտաքին նախարար Պ. Մաքսիմոս պաշտօնական տեղեկութիւններ պահանջեց թրքական դեսպան Րուշէն Էշրէֆ պէյէն, միեւնոյն ատեն իմացնելով թէ այսպիսի տնօրինութիւն մը՝ եթէ գործադրուի յոյն կղերին դէմ, պիտի վնասէ երկու երկիրներուն յարաբերութեանց։ Իսկ վարչապետ Պ. Ցալտարիս հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ, ի պատասխան հարցումի մը.

— «Եթէ հարկ ըլլայ, ազդու ձեռնարկներ պիտի կատարենք Էնկիւրիի մէջ, որովհետեւ այդ օրէնքին գործադրութիւնը ծանր վիրաւորանք մը պիտի ըլլայ ամբողջ օրթոտոքսութեան զգացումներուն համար»։

ՖՐԱՆՍԱ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐԷ ՀԻԹԼԷՐԸ

»»»· ·«««

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ԿԱՐԵՒՈՐ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Երեսփ. Ժողովը առջի գիշեր սկսաւ քննել արտաքին նախարարութեան ելմտացոյցը։ Այս առթիւ շատ կարեւոր յայտարարութիւններ ըրաւ Պ. Լաւալ, արտաքին նախարարը։ Զայնակցելով այն առաջարկին որով Պ. Պօլտուին գործակցութեան կը հրաւիրէ Գերմանիան, ամրապնդելու համար խաղաղութիւնը, Պ. Լաւալ շատ չափաւոր լեզու գործածեց, դիւրացնելու համար Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ մերձեցումը, իբրեւ առաջին քայլ միջազգային գործակցութեան։ «Մենք որ եւ է կերպով տրամադիր չենք խոնարհելու Գերմանիոյ վերազինման առջեւ որ կատարուած իրողութիւն մըն է, ոչ ալ ետ կենալ այն պարտաւորութիւններէն զորս այդ կացութիւնը կը դնէ մեր ուսերուն վրայ։ Բայց կ'ուզենք հաւատալ թէ Գերմանիա, ճիշդ այն պահուն երբ հաւաստիքներ կուտայ իր խաղաղասիրութեան մասին, պիտի հասկնայ թէ մերժելով մինալ գործակցութեան քաղաքականութեան որուն հրաւիրուած է բոլորիս կողմէ, պարզապէս ծանրացուցած պիտի ըլլայ իր բարոյական պատասխանատուութիւնը միւս ազգերուն առջեւ։ Կը կրկնեմ,— ուղղամիտ հրաւէր մըն է որ կ'ըլլայ իրեն։ Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ միջեւ չկայ որ եւ է հողային խնդիր։ Սարի խնդիրը պէտք է լուծուի սովորական եւ երկու ազգերուն համար ալ գոհացուցիչ եղանակով մը։ Հաշտութեան դաշնագիրը զայն դրած է միջազգային շրջանակի մը մէջ եւ այդպէս ալ պէտք է մնայ։ Գերմանիայէն կախում ունի հանրաքուէին կանոնաւոր կատարումը։ Մեր մասին, մենք ուրիշ բան չենք ուզեր եթէ ոչ գործնապէս ապահովել քուէարկութեան ազատութիւնը եւ գաղտնապահութիւնը»։

Նախարարը այս առթիւ երկարօրէն բացատրեց Ֆրանսայի ընդհանուր քաղաքականութիւնը։ Ըսաւ թէ Ֆրանսա մտադրութիւն չունի երկկողմանի զինակցութիւններ կազմելու արեւելեան Եւրոպայի հետ։ Հարցում եղաւ թէ մինչեւ ո՛ւր պիտի շարունակուի մեր գործօն քաղաքականութիւնը խորհրդային կառավարութեան հետ։ Հարցուեցաւ նաեւ թէ կը խորհի՞նք մասնաւոր քաղաքականութիւն մը վարել Գերմանիոյ հանդէպ։ Միայն մէկ պատասխան ունինք այս հարցումներուն.— Մեր արտաքին քաղաքականութիւնը միշտ կը ձգտի միջազգային գործակցութեան։ Հետեւաբար, մենք մտադրութիւն չունինք այդպիսի քաղաքականութեան մը տեղ հաստատելու երկկողմանի համաձայնութիւններ։ Ռուսիա մեզի համաձայն է այս կէտին մէջ։ Ֆրանքօ-խորհրդային համերաշխութիւնը պիտի գործէ բացէ ի բաց, յօգուտ բոլորին, ամրապնդելու համար խաղաղութիւնը արեւելեան Եւրոպայի մէջ։ Գերմանիա հրաւիրուած է եւ նորէն պիտի հրաւիրուի, միւս երկիրներուն հետ համահաւասար պայմաններով, մասնակցիլ փոխադարձ օգնութեան արեւելեան դաշինքին, ուր պիտի ստանայ այն միեւնոյն երաշխաւորութիւնները զորս ինք պիտի ընծայէ միւս մասնակցող երկիրներուն։ Վարչապետ Հիթլէր յայտարարեց թէ խաղաղութիւն կ'ուզէ։ Կը խնդրենք որ մինալով մեր հետապնդած քաղաքականութեան՝ արեւելեան Եւրոպայի մէջ, գործի վերածէ իր խօսքերը։ Խաղաղութեան գործակցութիւնը պէտք է հաստատուի հիմնական սկզբունքի մը վրայ,— պահպանել ներկայ սահմանները։ Ո՛վ որ կ'ուզէ սահմանագիծ մը տեղափոխել, կը խանգարէ Եւրոպայի խաղաղութիւնը»։

⁂ Վիճաբանութեանց ընթացքին, բուռն տեսարաններ ալ պարզուեցան։ Պ. Ֆրանքլէն Պույեօն մեղադրեց նախկին ռազմիկ Ժան Կուան, թէ ինքնագլուխ գործ է կատարած, Պերլին երթալով եւ Պ. Հիթլէրի հետ խօսակցելով, Պ. Կուա պատասխանեց.

— Պ. Ֆրանքլէն Պույեօն ինք չէ՞ր որ յարաբերութեան մտաւ Մ. Քէմալի հետ եւ խօսակցութիւններ ունեցաւ։

⁂ Առջի օր Փարիզ հասաւ Հիթլէրի մտերիմ գործակալը, Ռիպէնթրոփ, որ բանակցութիւններ պիտի կատարէ Ֆրանքօ-գերման բանակցութեանց համար, թէեւ կ'ըսեն թէ իր ճամբորդութիւնը անհատական հանգամանք ունի։ Գործակալը հիւրընկալուեցաւ Պ. Կուայի կողմէ (տես վերը)։ Այս առթիւ տեսակցութիւններ սարքուած են Ֆրանսայի եւ գերմանացի նախկին ռազմիկներու միջեւ։

ԲՈՂՈՔՆԵՐ Կ'ԸԼԼԱՆ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՀԵՏԱՊՆԴՄԱՆ ԴԷՄ

Երեսփ. Ժողովը աշխատանքի նախարարութեան ելմտացոյցը քուէարկելէ յետոյ, քննեց ներքին նախարարութեան ելմտացոյցը։ Այս առթիւ, ձախակողմեան երեսփոխանները ուժգնօրէն բողոքեցին օտար քաղաքական յանցաւորներու հետապնդման դէմ։ Ընկերվարական երեսփոխան Մարիուս Մաթէ բողոքեց որ քաղաքական յանցաւորները վտարման կը դատապարտուին։ Ցետոյ դիտել տուաւ թէ կը խորհուի որոշ աքսորավայր մը յատկացնել քաղաքական յանցաւորներուն։ Երեսփոխանը անթոյլատրելի դտաւ այս գաղափարը եւ յիշեցնելով Ազգերու Դաշնակցութեան դրած սկզբունքները՝ այս հարցի մասին, առաջարկեց ԱՑԼԵՒՍ ՎՏԱՐՄԱՆ ԶԴԱՏԱՊԱՐՏԵԼ ԱՅՆ ԱՆՁԵՐԸ ՈՐ ՉԵՆ ԿՐՆԱՐ ԱՊԱՍՏԱՆ ԳՏՆԵԼ ՈՒՐԻՇ ԵՐԿՐԻ ՄԷՋ»։ Ներկայ կացութիւնը անպատուաբեր է. պէտք է վերջ տալ ամէն գնով»։

Պ. Լէօն Պլում եւս խօսք առնելով, ըսաւ.

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՅՈՒՇԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՅՈՑ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ.— Ահաւասիկ թարգմանութիւնը այն յուշագրին որ ներկայացուած է կառավարութեան, միացեալ յանձնաժողովին կողմէ.—

Ֆրանսայի հայ գաղութին կազմակերպուած մարմինները յարգանօք ֆրանսական կառավարութեան ուշադրութեանը կը յանձնեն Ֆրանսա ապաստանած Հայերուն մէկ բաւական մեծ մասին հետզհետէ աւելի դժնդակ կացութիւնը։

Իբր հետեւանք այն աննախընթաց աղէտներուն որ պատերազմին ընթացքին եւ յաղթութեան վաղորդայնին հարուածեցին մեր ժողովուրդը՝ Ֆրանսայի եւ իր դաշնակիցներուն դատին անձնուէր ըլլալուն պատճառաւ, մեր հայրենակիցներէն մէկ քանի տասնեակ հազար հոգի, զարհուրելի պատուհասէն ճողոպրած, ապաւէն փնտռեցին այս ազնիւ երկրին մէջ եւ անոր ծոցը գտան վեհանձն ասպնջականութիւն մը, որ աւելի խորացուց Ֆրանսայի նկատմամբ մեր ժողովուրդին ունեցած սէրն ու ազապատանքը։ Եւ կը հաւատանք թէ մեր գաղթականները կրցան, իրենց աշխատասէր բարեմասնութիւններով եւ իրենց օրինապահ վարմունքով, արժանի հանդիսանալ Ֆրանսայի կողմէ իրենց նկատմամբ ցոյց տրուած վստահութեան եւ բարեկամութեան։ Ֆրանսացի գործատէրները միշտ գոհունակութիւն յայտնած են իրենց հայ բանուորներէն եւ պաշտօնեաներէն։ Մնաց որ, Ֆրանսայի հայ գաղութը, կը համարձակինք ըսել, այս երկրին օգտակար տարր մը կը հանդիսանայ։ Մեր հայրենակիցները, Միջերկրականի աւազանին ու Մերձաւոր Արեւելքի մէջ իրենց ունեցած բազմազիմի յարաբերութիւններով, գնահատելի ծառայութիւններ կը մատուցանեն ֆրանսական արտածութեան, ինչպէս որ վերջերս կը յայտարարէր Փարիզի Առեւտրական սենեակին նախագահը, Հայ Տնտեսական Կեդրոնին բացման առթիւ արտասանած ճառին մէջ։

Դժբախտաբար, յոռետեսական տնտեսական տագնապը կը ճարակի Ֆրանսայի մէջ, իշխանութիւնները թուի թէ մոռցած են այս գաղթականներուն եղերական կացութիւնը, եւ, աշխատանքի իրաւունքի մասին որ եւ է մեղմացում չեն բերեր, երբ որ օտար աշխատաւորներուն վերաբերող կանոնադրութիւնը կը գործադրեն անոնց նկատմամբ։

Աշխատանքի ոչ մէկ նոր արտօնութիւն չի տրուիր այլեւս հայ գաղթականներուն, նոյնիսկ անոնց որ Ֆրանսա կը բնակին երկար տարիներէ ի վեր, նոյնիսկ այն պատանիներուն որ, իրենց մանկութեանը Ֆրանսա բերուած, հոն մեծցած են, թաղային վարժարանները յաճախած են, գրեթէ մոռցած են իրենց մայրենի լեզուն եւ կատարելապէս իւրացուցած են մշակոյթը այս երկրին որ իրենց երկրորդ հայրենիքը դարձած է։

Նոր տնօրինութիւնը, որուն համաձայն աշխատաւորներէն նոր պայմանագրութիւն մը կը պահանջուի իրենց ինքնութեան քարտերուն վերանորոգման ժամանակ, ուրիշ օրինակ մըն է այս գաղթականներուն նկատմամբ կանոնագրութեանց խստութեան։ Մեր գործադուլներուն կամ պաշտօն չունեցողներուն գրեթէ անկարելի է պահանջուած նոր պայմանագրութիւնը ներկայացնել, եւ այսպէս տարիներու դաժան ջանանքով ձեռք բերուած աշխատանքի իրաւունքը կորսնցնելու վտանգին կ'ենթարկուին։

Ընդհանրապէս խօսելով, գործարաններու եւ արհեստանոցներու դուռները փակ են մեզ անոնց առջեւ որ գործ կը փնտռեն։ Ալ աւելի, նոր հրամանագիրը որ հարիւրին տասնի կ'իջեցնէ օտար աշխատաւորներու թիւը ճարտարարուեստի մէջ, աղիտալի հետեւանքներ ունի մեր գաղթականներուն համար։ Ինչ ինչ ճիւղերու մէջ որոնք մեր գաղթականներուն մասնագիտութիւնը դարձած են, ինչպէս կօշիկը եւ արհեստական մետաքսը, Հայերը այդ սահմանաչափէն աւելի են, եւ աւելիին խմբովին արձակումը փողոց կը նետէ եւ թշուառութեան կը մատնէ մեր բանուորները։

Աշխատանքի մասին ձեռք առնուած նոր միջոցները չեն ուզեր որեւէ տարբերութիւն ընդունիլ Հայերու եւ ուրիշ որեւէ դասակարգի օտար բանուորներու միջեւ։ Եթէ ազգային աշխատաւորութեան արդարացի պաշտպանութեանը համար ֆրանսական իշխանութեանց ձեռք առած սեղմիչ տնօրինութիւնները կրնան պարտաւորել օտար անգործ բանուորները որ իրենց հայրենիքը վերադառնան, ասիկա որ եւ է կերպով կարելի չէ Հայերուն համար։ Թուրքիա ոչ մէկ Հայու թոյլ չի տար իր ծննդավայրը վերադառնալու։

Այս Հայերուն վիճակը արժանի է կարեկցութեան։ Իրենց երկրէն վտարուած կամ անկէ փախած թրքական Հայաստանը արիւնով ողողած դէպքերուն ատեն, անոնք Ֆրանսա եկած են առանց վերադարձի կարելիութեան, այստեղ հաստատուած են, շատերը այստեղ ամուսնացած են եւ զաւկի տէր եղած, իրենց Ֆրանսա ծնած զաւակները Ֆրանսացի ըրած են, եւ ուրիշ մտահոգութիւն չունին բայց եթէ իրենց եւ իրենց ընտանիքին ապրուստը հոգալ պարկեշտ աշխատանքով։ Եթէ աշխատանքի կարելիութիւն չտրուի իրենց, այս անգործներու զանգուածը, ներկային անստուգութեան եւ վաղուան անձկութեան ենթարկուած, ֆրանսական իշխանութեանց եւ հայ գաղութին վարիչներուն համար կրնայ ստեղծել շատ դժնդակ հարց մը։

Ֆրանսայի հայ գաղութին կազմակերպուած մարմինները կը խնդրեն միանգամայն ֆրանսական կառավարութենէն որ հաճի նկատողութեան առնել մեր գաղթականներէն անոնց վիճակը որոնք օրէնքի տեսակէտով իրաւունք չունին Ֆրանսա ապրելու։ Այս գաղթականներէն շատերը Ֆրանսա կը բնակին երեք, չորս եւ նոյնիսկ հինգ տարիէ ի վեր, եւ այլեւս կորսնցուցած ըլլալով իրաւունքը վերադառնալու այն երկիրը ուսկից մեկնած են, ենթակայ են վտարման եւ թշուառ եւ անստոյգ կեանք մը կը քաշկռտեն։ Շնորհի կամ ներման վարչական պարզ տնօրինութիւն մը վերջ պիտի դնէր անոնց տառապանքին եւ կանոնաւոր կեանքի ճամբուն պիտի վերադարձնէր զանոնք։

Պարագան նոյնն է բոլոր անոնց համար որ դատարաններէն դատապարտուած, նոյն իսկ դոյզն յանցանքներու համար, նոյնիսկ պատիժի յետաձգումով, արտաքսման հրաման ստացած են։ Եւ որովհետեւ, ամէն բարի կամեցողութեամբ հանդերձ, չեն կրնար հնազանդիլ իրենց տրուած հրամանին, իրենց կեանքը բանտէ բանտ կ'անցընեն, արտաքսման հրամանին անսաստած ըլլալնուն համար, կամ թէ հալածական անասունի պէս կը պահուըտին եւ ենթակայ են պղտոր եւ վրդովիչ տարր մը կազմելու։

Ֆրանսայի հայ գաղութին կազմակերպուած մարմինները թախանձանքով կը խնդրեն ֆրանսական կառավարութենէն որ բարութիւնը ունենայ վերստին նկատողութեան առնելու, վերեւ պարզուած իրողութեանց լոյսին ներքեւ, մեր գաղթականներուն այս մէկ քանի դասակարգերուն կացութիւնը, որոնք Ֆրանսայի հայ գաղութին մէկ քառորդը միայն կը կազմեն, բայց որոնց տառապանքը մեծ է, եւ ձեռք առնէ այս կացութեան նպատակայարմար վեհանձն տնօրինութիւնները։ Ասոր համար, Ֆրանսայի բոլոր Հայերը խորապէս երախտապարտ պիտի մնան իրեն։

Փարիզ, 19 նոյեմբեր, 1934

ՄՈՒՇՄՈՒԼԱ՛, ՄՈՒՇՄՈՒԼԱ՛...

Շաղ կար, երէկ իրիկուն:

Կանգ առի 13րդ Թաղապետարանին առջեւ, հանրային սիրուն պարտէզին եզերքը: Կը շաղա՛ր, կը շաղա՛ր քաղաքին վրայ, ծառերուն վրայ, անցորդներուն վրայ:

Կանգ առի, որ շաղ իջնէր եւ իմ վրաս: Մրմունջով մը ըսի.

Շաղա՛, երկի՛նք, շաղա՛...

Վերարկուիս մէջ կորսուած, ձեռքերս գրպաններուս մէջ պահած, երբեմն երկինք կը բարձրացնեմ քթիկս՝ հոտուըտալով շաղը, մինչ հոգւոյս մէջ, նորէ՛ն, ա՛խ, նորէ՛ն տեղի կ'ունենար dédoublementը,— կը ճեղքուէի կարծես երկուքի: Պատանի մը կը բաժնուէր չափահասէն, դուրս կը վազէր երեւակայութեանս լոյսերուն մէջէն, ու կը սկսէր խայտա՛լ իր հրճուանքէն, ի տես շաղին, ճիշդ ինչպէս կը խայտայի, ժամանակին, գիւղին մէջ, երբ շաղ կ'իջնէր, լուսեղէն շաղ մը, փրփրուն ու ծփուն, եւ յանկարծ բուրդ կը հագնէին կարծես մեր բլուրներն ու մարգագետինները:

Նոյն շաղը, ահա, Փարիզի մէջ: Բակ կը կազմուի լոյսի գունդերուն շուրջ: Մանտրտիկ մեղուներու նման, շաղը կը կախուի միջոցին մէջ, կը լեցնէ օդը, մինչ ոստիներուն տերեւները կը պտղին, հրապարակին վրայ:

Դէմքիս շաղ ցանած՝ կը կտրեմ հրապարակը, կը մտնեմ հանդիպակաց ծառուղին: Անկիւնը, նպարավաճառի մը խանութին առջեւ, ցուցադրուած զանազան նպարեղէններուն երբ կը նայիմ, յանկարծ կը բռնեն զիս աչքերս ու կը կեցնեն անշարժ:

Ի՞նչ կայ:

Աչքերս կը տաքնան, կը պղտորին, ու կը զգամ որ հոգիս կը ճեղքէ ժամանակը, դուրս կը նետուի ժամանակին պատռած կեղեւէն, երեւակայութեանս կը բացուի վարդի մը նման, — բոլորովին այլափոխուած՝ կը մընջեմ.

— Մուշմուլա՛...

Հա՛, մուշմուլա կը ծախէին Փարիզ քաղաքին մէջ մուշմուլա՛, ինչպէս հաւատամ:

— Մուշմուլա՛, ծօ՛, դուն ի՞նչ բան ունիս հոս: Մենք եկանք՝ ի՞նչ հասկցանք: Դուն ինչո՞ւ եկար: Մենք, Նանսէնեան սաներս, երկի՛ր կ'երազենք գիշեր - ցերեկ, ու դուն կը թողուս երկիրը եւ Փարի՛զ կուգաս: Օ՛, մուշմուլա՛, դուն ալ մտաւորական դարձեր ես, դուն ալ սկսեր ես այլասերիլ: Փարի՛զ, Փարի՛զ, ի՞նչ կայ Փարիզի մէջ: Նախէնի թուղթ մը ճարողը Փարիզ կը վազէ: Բայց քիչ մը կեցիր՝ դուն ալ կը տեսնես: Խե՛նթ, հազար անգամ աղէկ էր մեր երկիրը: Երկի՛ր, երկի՛ր,— ինչո՞ւ մեզի չներշնչեցին երկրի սէրը, միայն ու միայն երկրի սէր: Ա՛խ, ի՞նչ ըսեմ ես մեր Փարիզ - գլուխով մտաւորականներուն: Մուշմուլան անգամ իր լեռները ձգեր, ղուրպէթ է եկեր, Փարիզ է եկեր: Ճիշդ է, ղարիպը շատ չեն յանդիմաներ, անոր սիրտը բուխ կ'ըլլայ: Ղարիպ ես դուն ալ, եկո՛ւր, տուն երթանք:

×

— Մուշմուլա՛, սափկա սենեակս է: Մեր տունին չի նմանիր, չէ՞: Փռուէ՛, նայիմ, սատեղ: Ճիշդ ինչպէս երբ, կալերուն մէջ, խոչ ու վրակօ խաղալէ վերջ, տուն կուգայինք, մեր գրպանները կը պարպէինք ու կը փռէինք քեզ բազմոցին վրայ: Գիտե՞ս, քեզի բէօննէլ կ'ըսէինք, երբ պեխերդ մեծ ըլլային ու գլուխդ խոշոր, գրեթէ չորթանի պէս:

Ըսէ՛, տեսնեմ, մուշմուլա՛, քանի՞ տարի եղաւ որ չէինք տեսած իրար: Աքսորէն ի վեր, անշուշտ: Ա՛խ, որքա՛ն կարօտցած էի: Ինքնիրենս կ'ըսէի երբեմն, որ ալ մուշմուլա չկերած՝ մեռնիմ պիտի: Ո՞վ կրնար երեւակայել, որ դուն ալ, լեռներդ ձգած, Փարիզ պիտի գաս: Մէյմը քեզ կարօտցած էի, մէյմըն ալ գիւղը: Կը յիշեմ, արտի մը տակէն անցած ատեն, անպայման ծող մը պիտի երկնցնէինք,— «տէրդ չկուրնայ, հոս եկուր» կ'ըսէինք գիւղին, վար կը գլորցնէինք, կը դրկէինք եւ ծոցին մէջ պատուական կրակ մը կը վառէինք, գիւղը կը խորովէինք ու կ'ուտէինք, — ո՞վ կարեւորութիւն կուտար հացին: Հացի պէս է քու մսիկդ ալ,— քանի՛ քանի՛ օրեր իրիկուն ըրած ենք լեռներուն վրայ, միայն մուշմուլա ուտելով: Ո՞վ պիտի իջնէր գիւղ,— ցատկէ խաղա՛ բլուրներուն վրայ, կանչէ՛ պոռա՛ ձորերուն մէջ, քիչ մը գողութիւն՝ սատանան փորձելու համար, վերջն ալ մուշմուլա ժողվէ ու կեր: Ի՛նչ տեսակներ կային,— տեսակ մը կար, որ փամփուշտի պէս սըրածայր կ'ըլլար, մսեղ եւ հոտաւէտ, անունը մոռցեր եմ, երկար պեխեր կ'ունենար, կարծեմ օխթը-պըյըխ կ'ըսէին:

Ա՛խ, մուշմուլա՛, ի՛նչ անուշ է հայրենիքը յիշելը: Աղէկ որ եկար, այս պահուս ինքզինքս կը զգամ հայրենի լեռներուս վրայ եւ, պը՜ռռ, արիւնը նորէն կը խայտայ երակներուս մէջ, ջերմութիւնս կը բարձրանայ այնքան որ կարծես տենդ ունիմ:

Գիտե՞ս, կը պատմեն թէ մեր թագաւորներէն մէկը գերի կ'իյնայ Պարսիկներուն ձեռքը: Արշակունի դոռ Թագաւորը, օտար հողի վրայ, կը խեղճանայ, ձայնը կը քաշէ կը կծկտի: Օր մը ափ մը հայկական հող կը բերեն կը թափեն առջեւը: Մեր թագաւորը, երբ ոտքը կը դնէ հայկական հողին վրայ, կարծես ինքզինք կը զգայ իր գահուն վրայ: Ու կ'եռայ Արշակունեաց պարտուած արիւնը, կը բարձրանայ իր տրամադրութիւնը եւ կը պոռայ բարկաճայթ:

Այնպէս եւ մենք,— օտարութեան մէջ՝ սմքած, նախատուած, ո՞ր ծակը մտնենք՝ չենք գիտեր: Բայց մուշմուլա, երբ քեզ տեսայ, փոխուեցա՛ւ աշխարհը:

Ոտքի, ահա կանգներ եմ սենեակիս մէջտեղը, աչքերս վրադ սեւեռած: Քանի կը դիտեմ քեզ, գիւղս կ'անցնի աչքերէս,— մեր լեռները, որոնց վրայ կը ծփայ բարակ մշուշ մը, մեր ձորերը, որոնք հովուական սրինգ կը նըւագեն հովիտին մէջ, մեր արտերը, որոնք նոր լուացուած նախշուն ու լայն թաշկինակներու նման կը փռուին բլուրներուն վրայ, ոչխարի մեր հօտերը, որոնք ամպերու պէս կը բարձրանան կանանչ զառիվերներէն վեր:

Մուշմուլա՛, քանի կը խօսիմ հետդ, գիւղս կը կենդանանայ յիշողութեանս մէջ, այնքա՛ն իրական, այնքան շօշափելի: Ականջներուս մէջ կը ղօղանջեն եկեղեցիին զանգակները, կը թըթռան հովուական սրինգները, կը բաբախեն աղջիկներու պարերգները:

Շաղ կար, երէկ իրիկուն, երկինքի մէջ:

Տե՛ս, մուշմուլա՛, շա՛ղ կայ, հիմակ, հոգւոյս մէջ, աչքերուս մէջ...

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՇԻԼԼԵՐ

Նոյեմբեր 10ին մեծ շուքով տօնուեցաւ Գերմանիոյ մէջ գերման թատերագիր Ֆրիտրիք Ֆոն Շիլլէրի ծննդեան 175ամեակը: (Ծնած է 10 նոյ. 1759ին, մեռած՝ 9 մայիս 1805ին): Փրոփականտի նախարար Տոքթ. Կէօպէլսի ճառը այս առթիւ ուշագրաւ էր, որովհետեւ նոր Գերմանիան ալ իր կը նկատէ եւ կ'իւրացնէ Շիլլէրի ազատական եւ յեղափոխական պայքարի գաղափարները:

Թերեւս ոչ մէկ գերման թատերագիր կը նկատէ եւ կ'իւրացնէ Շիլլէրի թէ իր ապրած ատենը եւ թէ անկէ վերջ: Իր քսան տարեկանին գրեց նըշանաւոր «Աւազակներ»ը եւ հարիւր տարի առաջ այնպէս կը ծափահարուէր ինչպէս հիմա: Իր գործերու ներկայացումներուն թիւը Գերմանիոյ մէջ առաջին տեղը կը գրաւէ անցնելով Շէյքսփիրէն կամ նորագոյն թատերգութիւններէն առաջ:

Այս յաջողութիւնը պէտք է բացատրել մանաւանդ անով որ Շիլլէր եղած է բանաստեղծ ու թատերագիր, ունեցած է յստակատեսութիւն եւ համազգածութիւն, վերջապէս կրցած է լայն զանգուածներուն սրտին խօսիլ, նոյն իսկ աշխարհը ներկայացնելով ոչ թէ այնպէս ինչպէս որ է, այլ ինչպէս որ ինք կ'երեւակայէ...

Շիլլէր կ'ատէր ամէն ինչ որ փոքր էր եւ գձուձ եւ կը ձգտէր հերոսականին, բարձրին: Իր բարոյական բարձրութեան զօրութիւնը ազնուագոյն ձեւով կ'արտացոլայ իր գործերուն մէջ: Մեղքի եւ քաւութեան առնչութեանց մէջ կը տեսնէ իր թատերգական պարտականութիւնը շատ անգամ: Եւ եթէ Կանտի բարոյականի պատգամը դժգոհ էր, դարձեալ գեղեցիկին եւ բարիին միջոցով նոյն նպատակին կը ձգտէր, նոյն հաւատքով դաստիարակչական կարողութեան վրայ կը յենուր եւ իր բարոյական բարձրութեան օրէնքով, իբր միակ չափանիշ, կը դիմէր հերոսականութեան: Իր «Աւազակներ»ուն մէջ Կարլ Մօօրը կը փորձէ աշխարհը ազատել կապանքներէն, աւելի լաւը չինել, պակսող արդարութիւնը բերել, բայց կը նըկատէ վերջապէս որ իր ուժերէն վեր է այդ, ընդհակառակն, ինքն է որ, այդ ճամբուն վրայ իսկ, անբարոյ մաս մը կը դառնայ մարդկութեան համար եւ որպէսզի կարգն ու ներդաշնակութիւնը վերահաստատուի, պէտք է քաւէ իր իսկ կեանքին գնով..

Վիլհէլմ Տէլ բարոյական իրաւունքն ունէր իր գլուխը վեր պահելու, իսկ իր արարքը բարոյական բարձր պարտականութիւն մըն էր — Շիլլէրի մօտ սակայն հերոսութիւն է: Երբ Կէսլէր բռնակալը հակառակ իր անտանելի արարքներուն, կը յոխորտար.—«Շատ մեղմ վարուող իշխան մըն եմ դեռ այս ժողովուրդին համար... Պէտք է կոտրեմ ազատութեան ոգին, նոր օրէնք մը պիտի յայտարարեմ այս երկրին մէջ», Տէլի նետը կը հասնի եւ Կէսլէրի մահով ժողովուրդը ազատ կը զգայ ինքզինքը եւ կը գոչէ.

— «Ինկաւ բռնակալը: Ձենք հանդուրժեր այլ եւս բռնութեան: Ազատ մարդիկ ենք մենք»:

Ուրիշ բարոյական ազնուութեան տիպար Տէլը, որ գլուխ չծռեց իշխանական գլխարկին, ենթարկուեցաւ փորձութեան եւ բանտի, բայց իր գործը գլուխ հանեց հերոսական շարժումով մը, որպէսզի ամբողջ ժողովուրդ մը ազատի...

Եւ այս՝ ոչ թէ պայմանաւոր այլ բոլորովին ինքնավստահ եւ անձնուրաց, առանց կապուած ըլլալու գոյութիւն ունեցող կազմակերպութեան, որովհետեւ կ'ըսէ.—

Ինչ որ ալ ընէք,
Զիս դուրս ձգեցէք
Ձեր այդ գործերէն,
Ես չեմ կրնար
Քննել կամ ընտրել երկար:
Եթէ մէկը պէտք ունենայ որոշ գործի
մը համար
Այն ատեն կանչեցէք Տէլը, իմ վրաս
կրնայ վստահ ըլլալ:

Օրաթերթի պայմանները չեն թոյլատրեր, երկարօրէն ծանրանալու համար Շիլլէրի իւրաքանչիւր գործին վրայ, բայց կ'արժէր թելադրել մեր նոր սերունդին զբաղիլ այս մեծ թատերագրին գործերով, այլ մանաւանդ «Վիլհէլմ Տէլ»ով, որ իր վերջին ամբողջական գործն է գրուած 18 փետր. 1804ին: Հայերէն թարգմանութեան դժբախտաբար ծանօթ չեմ: (Խմբ.— Ներկայացուած է հայկական բեմի վրայ):

Պատմական Տէլ մը չէ գոյութիւն ունեցած, բնաւ: Շիլլէր իր նիւթը առած է Էկիտիոս Չուդի (1505—1572) «Հէլվէտական Քրոնիկ»էն, որուն շատ հաւատարմօրէն հետեւած եւ նոյն իսկ ամբողջական խօսքեր փոխ առած էր անկէ: Իր գիտն է միայն Ռուտէնցիէ Քէրթայի սիրային յարաբերութիւնը: Հրաշալի զգածուած է իր կողմէ այն ատենի պատմական ոգին եւ զուիցերիական այն վայրերուն բեմական գունաւորումը: Թէեւ Շիլլէր երբեք Զուիցերիա գտնուած չէ: Դարձեալ պարագայ մը որ մեր նոր գրողները պիտի հետաքրքրէ եւ մտրակէ զիրենք գործով պատասխանելու համար «ջերմանոցի գրականութիւն» բացատրութեան: Նոյն Շիլլէրը իր «Տոն Կարլոս»ով կ'ապացուցանէ առանց այլ եւ այլի թէ ինչպէս միայն գրագիտական երեւակայութեամբ կարելի է ամենագեղեցիկ կերպով ի յայտ բերել օտար կենցաղ, օտար պալատական կեանք մը եւ բեմադրել արքունիքի մթնոլորտը, անձնապէս անծանօթ ըլլալով հանդերձ անոր:

Անդրադառնալու համար Շիլլէրի յաջողութեան կարեւոր կէտերուն, պէտք է աւելցնել, որ ան չէր յաջողէր այնքան, եթէ իր գործերուն մէջ չհրապարակէր միտքեր եւ հարցեր, որոնք ժամանակի կալանքներէն վեր էին: Արդէն ոչ մէկ թատերագիր կը յաջողի, եթէ չի գիտեր կամ նկատի չունի թէ ինչ կը պահանջէ թատրոնը իրմէ— բեմին նպատակը եւ պարտականութիւնը: Իսկ Շիլլէրի «Աւազակներ»ը թէ «Սէր եւ խարդաւանք»ը իրենց նմանը չունէին նոյն իսկ միայն ձեւի թատերական կատարելութեամբ: Շիլլէր տպաւորիչ դառնալու համար կը գործածէ նաեւ ծածուկ պահեր, կը ձգէ որ դիտողը հոգայ եւ յուսայ, երբ նոյն իսկ խաղին հերոսը մեռած է արդէն... Մարի Ստիւարտին մէջ Մարիայի դատապարտութիւնը որոշ է առաջին անգամէն, բայց յաջորդող չորս արարներուն գրագէտը իր պարտականութիւնը կը տեսնէ այդ ազատման յոյսին մօտենալուն մէջ, ատոր համար ալ մէջտեղ կը բերէ Լուլօֆսթըր եւ Մորթիմըր...

×

Շիլլէրի բանաստեղծական արտադրութիւնները առանձնայատուկ փունջ մը կը կազմեն գերման բանաստեղծութեան մէջ բաղդատութեան մանելով Կէօթէի հետ: 1795ին այս երկու տիտանները գործակցելով իրարու, փոխադարձաբար օգտուեցան արտադրելու համար: Բազմաթիւ բանաստեղծութիւններուն մէջէն պէտք է յիշել «Պտոյտը», «Կռունկը», կամ «Կոչնակին երգը»: Կէօթէ եւ Շիլլէր կը մրցէին 1798ին, գեղօններու արտադրութեան մէջ, բայց միշտ տարբեր մնալով իրենց խառնուածքին մէջ: Մինչ Կէօթէ ոգեւորիչ է եւ ամբողջապէս երաժշտական կը դառնայ, Շիլլէր հոս ալ գաղափարներու բանաստեղծն է եւ քնարականի տեղ թատերականը կը յայտնաբերէ:

Շիլլէր հինի եւ նորի յաւիտենական պայքարի եւ ազատութեան երգիչը եղաւ եւ այդ պատճառով ալ պիտի մնայ ամէն ժամանակի համար երիտասարդութեան սիրած թատերագիրը:

Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

ՏԵՐԵՒ ՄԸ ՑՈՒՑԱՄԱՏԷՍ

«Հայ ըլլալը յանցանք է»

Զինուորներ ենք: Կը ծառայենք հայրենիքի մը, որ ոչնչացուցած է մեր սեփական հայրենիքը:

— Սէնին իչին պիզ, էօլիւրիւզ պիզ:

«Մատաղ քեզի, հայրենիք իմ» երգել կուտան մեզի, մեր սեփական հայրենիքին դահիճները: Կ'երգենք բռնադբօսիկ, կ'երգենք մեքենաբար: Կ'ըմբոստանայ մեր հոգին: Եւ մեր սիրտը կ'ողբերգէ.—

Ջինուոր կ'նէրթամ Հայաստան,
Օրօրոցիս օրօրան,
Ջինուոր կ'նէրթամ հայրենիք,
Իմ հայրենեաց կարօտով,
Ազատութեան կարօտով:

Մեր հոգին սեղմած մեր ակռաներուն մէջ, կը ծամծմենք: Անտանելի է այս կեանքը:

Փոքրոս Գէորգեան՝ պահակ կը սպասէ Երէնքէօյ, զինուորական կայանի մը առջեւ: Ի տես ինծի, կը ծիծաղի: Ժպիտ ծիծաղ մը լեղիով խառնուած: Զինուորական հագուստները կը թափթփին իր վրայէն: Օտար են այդ հագուստները իրեն համար: Չի կրնար տանիլ դահիճին այդ արիւնոտ լաթերը:

Օշական հետ ենք, մէկ կայանի մէջ, Պաւթանար: Մեր հոգին փոթորկած է, մեր ողբերգական կեանքին առջեւ: Հայկական ողբերգութիւնը կը տաղէ մեր միտքն ու ոսկորները: Երկուքս ալ ժամ առաջ սա գեհենէն ազատելու ծրագիրներ կ'որոճանք: Օշական՝ իր ցաւերը մոռնալու համար, իր պարապոյ ժամերուն, ֆրանսերէն գրական գիրքեր կը կարդայ, շոճիի ծառերուն ունեւոր շուքին տակ:

Փակագիծ մը: Օր մը սատուն կանուխ մեզի կ'ազդարարեն ածիլուիլ, քանի որ կայանին գերմանացի պետը՝ Թանկէ պէյ, պիտի այցելէր: Ածիլուելու համար՝ կայարան երթալու մեր առաջարկը կը մերժուի: Օշական՝ հորի մը ցից քարերուն վրայ ծռած՝ ինքնիրեն կ'ածիլուէր: Խնդրեցի որ ածիլէր նաեւ զիս: Ածելիս բութ է, ըսաւ: Սուր ու բութ, ուրիշ մէկը չկար: Արդարեւ Օշական իր այդ բութ ածելիով վարդավառեց երեսս՝ նման հայկական գութանին, որ կը ճեղքէ հայրենիքի յուռթի հողերը: Օշական, այս կերպով հաստատեց թէ՝ ինքը կը պատկանէր իր գեղին մասգործներու սերունդին: Գոցենք փակագիծը:

Ես կուտամ նախանձանք: Կը փախչիմ եւ կ'ապաստանիմ թաքստոցս մէջ՝ Օրթաքէօյ: Ետեւէս կը չուէ Օշական:

Բարեկամներ եւ ծանօթներ կը զարմանան թէ ինչո՞ւ ես ալ, երբեւ Թուրք մամուլի հին անդամ, զերծ կացուցուած չէի զինուորութենէ:

Արդարեւ, 30 հայ, յոյն, հրեայ եւ Թուրք մասնագէտներու աշխատակցութեամբ, պատերազմէն առաջ հիմնած էի «Ֆէլահաթ» երկրագործական շաբաթաթերթը, պատերազմին մէջ շարունակած եւ լման եօթը տարիներ Թուրքիոյ տնտեսական վերելքին սատարած էի: Երկրագործական երկու Թուրքերէն հատորներ եւս (բամպակի եւ բրինձի մշակութեանց մասին) հրատարակած էի, արժանանալով Թուրքիոյ երկրագործական նախարարութեան գնահատանքին:

Բարեկամներ, ընդհ. պատերազմի միջոցին մամուլի զինուորական տեսուչ Պէհիճ պէյի մօտ միջամտած էին իմ մասիս: Զոր կերպով պատասխանած էր.

— Իր Հայ ըլլալը յանցանք է: Պէտք է զինուորագրուի:

Այսինքն պէտք է ջարդուի:

Մինչ «Թարաքքի»ներու եւ «Պաալպէր»ներու տնօրէնները եւ խմբագիրները, զոյգ զոյգ, զինուորութենէ զերծ կը կացուցուէին, մեր «Ֆէլահաթ»ի նման տնտեսական օգտակար հանդէսի մը միակ խմբագիրին կը զլացուէր այդ իրաւունքը:

Որովհետեւ այդ խմբագիրը Հայ էր: Հայ ըլլալը յանցանք էր եւ Հայուն իրաւունքը ունել՝ հալալ էր:

Այդ շրջանին, յանցաւոր կը նկատուէին նաեւ այն Թուրքերը որ բարեկամներ էին Հայերուն:

Եւ խորհիլ թէ՝ որքան շուտ մոռցանք այս անարգանքները: Թուրքերն ու հայհոյանքները: Թուրքին թուքը՝ արիւնաշաղախ:

Ո՛րքան անսահման անխիղճութիւն: Իրապէս հայ քրիստոնեայ:

Մեզի վիճակուած է աշխարհի բարոյական վերելքին սատարել:

Ընդհանրապէս՝ մեր կարգախօսը պէտք է ըլլայ՝

— Հեթանոսանա՛լ:

Վերադարձ դէպի բագին:

Երկրպագել հին աստուածներու:

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ԱԼԱԹՈՒՐՔԱ - ԱԼԱՖՐԱՆԿԱ

«Միլլիյէթ»ի մէկ աշխատակիցը դիտել կուտայ այս խորագրին տակ.— Ալաթուրքա նուագարաններէն ո՞ր մէկը միտն է: Ուտը արաբական է, Քանունը՝ համաշխարհային, զուռնան կը կարծեմ պարսկական, դաֆը (տէֆ) բէէֆէկական:

Ալափրանկայի խառնուրդ կարգ մը անմաժէք երգեր, ֆանթօ անունին տակ խառնուած են Թուրք հին երաժշտագէտներու արժէքաւոր գործերուն եւ բնականաբար արտաւորուած են զանոնք: Արդարեւ, մարդ չի կրնար առանց կարմրելու լսել այդ երգերը որոնք ծնունդ առած եւ մեծցած են «արգիլուած պտուղ»ի տուներու աղտոտ մթնոլորտին մէջ: Ահա օրինակ մը.

Ամանըմ ամանըմ Թանաշ
Կէլ խավաշ խավաշ
Եանըրմատա եանաշ
Գանըրմատա գայնաշ:

Հապա՞ սա օրինակը.

Զամլըճատա հավուզ
Էթրաֆը խալըրզ
Էօնիւմիզտէ գարա շիշէ
Մէզէմիզ տէ Քարփուզ:

ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ

ԴԵՐԱՍԱՆ ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ ԵՐԲ ՍՄՐՂԱՆՏ ԷՐ

Դերասան Շահխաթունի ծնած է Փշակարան նահանգի, Նեւտղէ գաւառի Ստաւան գիւղաքաղաքը:

Կը սերի գիւղական ազնուականութենէ մը որ ծաղկած է ԺԳ. դարուն վերջերը, երբ քարուքանդ էր եղած Հայաստանը:

Աւանդութիւն մը կ'ըսէ թէ «մէկ ծաղիկով գարուն չի գար» առածը չինուած է այդ շրջանին եւ ակնարկութիւն մըն է ուղղուած «խաթուն» ընտանիքին որ Գագիկ Բագրատունիի ժամանակ ստացած էր «շահ»ութեան տիտղոս:

Աչօ Շահխաթունի վերջին շառաւիղն է այդ տան: Ան շուտով լքած է իր ծննդավայր Ստաւանը, առանց սակայն լքելու անոր բարքերը, առհաւութիւնը, աւանդութիւնները եւ ոգին:

Շատ է շրջած աշխարհը Շահխաթունի, արեւելքէն արեւմուտք, հիւսիսէն հարաւ ու երբեմն ալ զիկ զակ ուղիներով: Իր դացած վայրերէն յիշենք քանի մը հատ.— Լօժկրատ, Խայալ Հիսար, Մանթար-Քալէ, Քաէֆտոպոլիս, Լայֆօրա, Լայթըր, Մանսօնժվիլ եւ մանաւանդ Սուտան:

Այցելած է նաեւ Պուխարայի Սմրղանտ քաղաքը Ալի - Մահմուտ - Ղուլի Խան երկրորդի ժամանակ:

Հիմակ խօսքը իրեն կուտանք որ պատմէ մեզի իր այցելութիւնը դէպի Սմրղանտ:

Մե՛ղք որ գրի չէ առած իր ճամբորդական տպաւորութիւնները: Իրմով հայ գրականութիւնը կորսնցուցած է վարպետ վիպագիր - հէքեաթագիր մը:

— Ցամին հազար ինը հարիւր տասներեքին, Մարտի մէկին, ժամը ճիշդ ժամին, Պաղտատ գաւառի, Ապու Նապլէ քաղաքի, Զօրպաթիէ թաղից ճամբայ ընկաւ Հնտուստանցի Նիխիլ Նապալի մեծ կարաւանը: Նրա մէջ էի ես, Սարղար խանի նուիրած ազնուական մի ուղտի վրայ:

Էն ինչ կարաւան էր է՜...: Ոսկի էին ուղտերի սանձերը, արծաթ էին չուանները, եւ կենդանիների կռնակին փռուած էին Լուրիստանի տալաններ, Կիրմանշահի գորգեր ու Բենգալայի ապրշումներ: Ուղտերը չամիչով խառն մարգրիտ էին ծամում: Նրանցից կախուած էին հազարումի զանգակներ ու բոժոժներ, բոլորն էլ ոսկեջրած: Ուղտերը բիւր բիւրաւոր էին. նրանց մի ծայրը Բաղդադ, միւս ծայրն էլ Բասրա: Յիսուն ուղտերի վրայ բեռցրել էին կիմխոն, բահար, տարչին, զաֆրան, բիբար, աֆիոն: Յիսուն ուղտերի վրայ էլ թանկագին քարեր. ալմաստ, ինճի, ճին, ջավահիր, սաթաֆ, քեարուբար, եագութ, զիմրիտ, փիրուզա, խամամ թաշի: Յիսուն ուրիշ ուղտերի վրայ էլ մեծագին կերպասներ, խիաք, խատիֆա, ատլաս, պասմա, խասա, չիթ, չափութ, չարշաֆ: Յիսուն ուրիշ ուղտերի վրայ էլ պըտուղներ, խաէ, քաչա, թութ, ինճիր, չամիչ, բէստիլ, չաֆտէլի: Յիսուն ուրիշ ուղտերի վրայ էլ յիսուն գեղուհիներ. Այիշա, Ֆաթմա, Կիւլ Բահար, Մինէվվար, Սիւրէյեա, Սիմբիւլ, Կիւլ, Սուլթան, Ֆիքրիա եւն.: Բոլորն էլ գինեա կիւզալի, բոլորն էլ միմի մինարէ, կապալ, բին բիր տիբաք... Էդ գեղեցկուհիները դարսուած ուղտերի վրայ, ոսկի խաֆասների մէջ...

Եւ կարաւանը գնում էր զրնկ, հա՛ զրնկ, անոյշ անոյշ զնկզնկալով: Աւրեւելքի Փօնի վրայից և հազարագոյն հուր արեւի շողերի տակ մի շողշողուն հէքեաթ էր կարաւանը որ անցնում էր Կիրմանշահի, Համատանի, Խորասանի, Շիրազի, Գապուլի երազական աշխարհներից:

Ճանապարհին ես նեղւում էի բիբարի հոտից: Հրաման առի Նապալ Նախիլից որ բիբարի պարկերը թափեն Վոլկա գետի մէջ: Նապալ Նախիլն էլ հրաման տուեց իր արաբստանցի, փարսխստանցի, քիւրտիստանցի, խուզիստանցի, աֆղանիստանցի եւ բուխարացի ծառայողներին որ բիբարները թափեն: Դեռ մինչեւ օրս էլ քիթս խտղտում է էդ բիբարի անբոյր հրդեհից:

Վերջապէս օգոստոսի տասներեքին կարաւանը հասաւ խաների հարուստ քաղաքի՝ Սմրղանտի դարպասների առաջ: Տօ՛, էն ինչ քաղաք էր... սաղանդարներ, գմբեթներ, կանանչ կարմիր զգեստներ, աղաւնու պէս սպիտակ տուներ, ոսկուց բանուած պալատներ, վարդաջրերից շատրուաններ, սեղաններ, քէպապներ, փիլաններ... ողջ քաղաքը հարսանիքում... ողջ Սմրղանտը ամուսնանում էր Բաղդադի հետ... ինչպէս թամաշա չէի տեսել կեանքումս...

Հազար ու հազար մարդ, կանանչ դրօշակներով, մեր առաջ եկան...

Հազար ու հազար զօրականներ ու սպաներ մեր առաջ ծունկի եկան...

Հազար ու հազար կին ու աղջիկներ մեր փէշերն էին համբուրում, մեր ոտքի փոշին էին առնում եւ դնում իրանց ճակատի վրայ...

Մտանք քաղաքի ներսերը: Մի հրապարակի վրայ կանգնել էին եօթը մարդաչափ մեծութիւնով մի փղի արձան, շինուած խաս պրոնզից: Փղի կնճիթը սեւ մարմարիոն էր, աչքերը Զինումաչինի աստուածների գոհարներ ու կռնակին ունէր պարսիկ Շահի նուիրած գորգը, որի վրայ Ջէննէթն էր նկարուած հուրի - փէրիներով ու փառ փառ վառող բիւր բիւրաւոր քարերով: Արձանի ծանրութիւնն էր եօթանասուն հազար օկկա, իսկ նրա արժէքը ութսունմէկ միլիոն բուբլի: Փղի փորի մէջ ապրում էր ութը հոգուց բաղկացած մի ընտանիք: Մի ուրիշ հրապարակում տեսանք մի սիւն որի ծայրը մտնում էր ամպերի մէջ: Ասում էին որ եթէ էդ սիւնը գետին ձգուի՝ նրա ծայրը կը հասնի Հնդուստանի ծովին:

Ճամբու վրայ տեսանք մի կաթսայ որի մէջ կարող էին պատրաստել մի ապուր որ բաւական կը լինէր ամբողջ Սմրղանդի բնակիչներուն:

Հինգալի, փէչըրաֆի, քիւրտի եւ սաբահի երգերով մեզ առաջնորդեցին Ալի - Մահմուտ - Ղուլի Խանի պալատը: Ժամի եւրոպական չորսն էր, երբ պալատի սաթաֆ ու ալմաս դըռներից ներս մտանք, ժամը եւրոպական կէս գիշերին քսան րոպէ էր ուզում երբ գտնուեցի մեծ խանի գահի առաջ:

Խանը նստել էր իրա ոսկի սենեակում, գետնից եօթը սանդուխ բարձր ոսկի գահի վրայ, գլխին դրած քառասուն ադամանդով Թիմուր Լէնկի թագը եւ ձեռքին բռնած Ճէնկիզի մարկանը որի վրայ հազարումէկ մարգարիտներ շողշողում էին: Երբ Ալի - Մահմուտ - Ղուլի Խանը շարժում էր իրա իմաստուն գլուխը, կարծես մի արեւ էր որ գնում էր աջ ու ձախ:

Ինձ տեսնելով, ոտքի կանգնեց Խանը, ձեռը մեկնեց ու ասաց.

— Բարով, հազար բարով լինի ձեր գալուստը՝ ձեզ ընդունելու անարժան մեր հողերի վրայ... վաղուց էր լսել էի ձեր մասին եւ փափաքում էի ծանօթանալ ու մի թամաշա անել ձեր

ՄԱՅՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Գեղեցի՜կ ես, ինչպէս երազն ու յուսին,
ինչպէս վրձին ծիծաղին հունչը յըին.
կամ թէ անձայն թաւուտներուն մէջ խորին
Ջա՛յն մ'ես շրջող մրտերիմ եւ գեղանի.
Որուն համար քընարին թե՛լն ասմագուն՝
Բեհեզահիւս սրտիդ յարին կը հըպի:

Դուն կը շնչես ծորած անուրջն անկայուն՝
Սիւքի՛ն զարնան, ու ճակատդ յա՛ր կը պճնես
Աստղովն անմար կապոյտ երկնին զըւարթուն.
Եւ անբարբառ գերդ ոգիները անտես
Կը հեշտանաս մըմունջներովն անըսպառ
Սեւանայ ֆոյր ալեակներուն լուսագէս:

Եթերին մէջ, կ'ելլէ երգիդ դո՛ղն անձայր,
Որուն շուրջ յար արտոյտն ու շողը լոյսին՝
Կը գըծեն ծիր, ինչպէս ցոլքերը փոխար
Աչքիդ կապոյտ, վըտարանդի՛ մեր սրտին:
Ու դուն այսպէս, որպէս փիւնիկ հոգեթով՝
Կը բեկբեկիս միջոցին մէջ այգածին:

Ձայն եւ սարսուռ, հովի համբոյրն անվրդով
Կ'ըլլան անվերջ գգուողն արծաթ ֆու այտեր.
Կոյսեր յակինթ ոսկեհատ ջինջ մատներով
Քայլերուդ դէմ կը ցանեն կո՛յս ծաղիկներ.
Մինչ դուն արքշիռ, կը դիտես շո՛ւրջդ երկար,
Նայուածքով մ'որ կ'առթէ հոգւոյն թա՛փ եւ սէր:

Երբ կը շրջիս իրիկունին մէջ լուսավառ
Հովիտներէն կ'ելլէ երիզ մ'օրհնութեան.
Բարտին կ'ըղձայ տերեւներն իր հողմավար
Ջօնե՛լ քեզի, ինչպէս ոսկի՛ն աննըման
Դաշնաւորուած երանգներով սիրելի
Վերջալոյսի ցորեաններուն հոտեւան:

Գեղեցի՜կ ես, հանգոյն անդա՛րձ նըւագի,
Ու յանկուցիչ՝ ափունքէ ափ թեւածող
Լո՛ւրթ նաւակի, եւ ալիքի եւ հունչի…
Ե՛ւ հեզանեմ անուրջներո՛ւ դեգերող,
Որոնց համար մահկանացուն աշխարհի՝
Իր յոյսին հետ միշտ յուսալո՜վ կ'առկայծի:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՄԵՔԵՆԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԻՒՆ

Mercure de Franceի խմբագրութիւնը վերջերս շատ հետաքրքրական հարցարան մը ուղղած էր միջազգային մտաւորականութեան: 15 Նոյեմբերի թիւով կը հրատարակէ ստացուած եզրակացութիւնը:

Նախ տանք հարցարանը.—

1.— Մեքենան բարի՞ք մըն է թէ չարիք: Ուրիշ խօսքով, եթէ նժարի մէջ դնենք ինչ որ ստեղծած է, ամէն կալուածի մէջ, լաւ կամ գէշ, արդիւնքը դրակա՞ն է թէ բացասական:

2.— Եթէ գէշ արդիւնք տուած է, մեքենա՞ն է պատճառը թէ արդի աշխարհը՝ զայն օգտագործելու իր ընդունակով:

3.— Ի՞նչ ընել,— դարմանը ճարտարագործակա՞ն է, ընկերայի՞ն թէ իմացական:

Պատասխանած են մօտ 50 մտաւորականներ, զանազան երկիրներէ, ծանօթ իրենց հեղինակութեամբ:

Մեծամասնութիւնը դէմ կ'արտայայտուի մեքենային եւ մեքենայետական քաղաքակրթութեան:

Մեքենային թեր արտայայտուողներուն պատճառաբանութիւնը.—

Նուաճում կլիմայի.— Շնորհիւ գիտութեան, մարդիկ կը տիրապետեն կլիմայի բոլոր խստութիւններուն:

Նուաճում սովի.— Շնորհիւ հողագործութեան ճարտարարուեստակայանացումին, մարդիկ ապահովուած են սովին ճիրաններուն դէմ:

Նուաճում ժամանակի եւ հեռաւորութեան.— Շնորհիւ փոխադրական արդիական միջոցներու, մտածումը երկրէ երկիր հաղորդելու դիւրութեանց, մարդիկ կը տիրապետեն ժամանակին եւ հեռաւորութեան:

Նուաճում բնական ուժերու.— Շնորհիւ շոգիին եւ ելեկտրականութեան, մարդիկ կը տիրապետեն բնական անսպառ ուժերու:

Նուաճում նախանիւթի.— Շնորհիւ ճարտարագործութեան, մարդիկ կ'օգտագործեն երկաթը, պողպատը, պղինձը, վերջապէս բոլոր մետաղները, բուսական արտադրութիւնները (բամպակ, ձգախէժ, բուսական մետաքս, եւայլն):

Եզրակացութիւն.— Մեքենան այն խորհրդանշանն է, որ ցոյց կուտայ մարդուն տիրապետութիւնը շրջապատող բնութեան վրայ:

Այժմ տանք մեքենային դէմ արտայայտուողներուն պատճառաբանութիւնը.—

Մեքենական աշխատանքը ձանձրալի է: Ճարտարագործական կեանքը կը սպաննէ մարդուն մէջ ապրելու հաճոյքը:

Ճարտարագործնացումը հարստութիւն չի ստեղծեր, ընդհակառակն կը սպառէ անհրաժեշտ նախանիւթերը:

Ճարտարագործնացումը կը դիւրացնէ արդիւնաբերութիւնը, սակայն կը ստեղծէ նոր կարիքներ եւ կը սրէ ախորժակները: Ճարտարագործնացումը ապրուստի սղութիւն կը պատճառէ, հանգիստը կը նուազեցնէ: Գործատէր ու գործաւոր հիմա աւելի կ'աշխատին քան էր երբեմն:

Ճարտարագործնացումը կը համախմբէ բնակչութիւնը քաղաքներու մէջ, ուր կեանքի պայմանները առողջարար չեն ֆիզիքապէս եւ բարոյապէս:

Ճարտարագործնացումը շարունակ կը փոխէ կեանքի պայմանները, արդարեւ գործազրկութեան տագնապը ստեղծուեցաւ մեքենային տիրապետութենէն վերջ:

Նիւթական յառաջդիմութիւնը ի վերջոյ կը յանգի աղէտի, այսպէս ճարտարագործնացումը աղէտի կ'առաջնորդէ մարդկութիւնը կատարելագործելով սպառազինութեան միջոցները:

Ճարտարագործնացումը կը սպաննէ իմացական կեանքը:

ԱԶԱՏ ՈՐՄՆԱԴԻՐՆԵՐՈՒ ԴԻԿՏԱՏՈՒՐԱՆ

Վերջերս, ֆրանսերէն թերթերու մէջ քիչ մը շատ կը յիշատակուի ազատ որմնադիրներու կազմակերպութեան ազդեցութիւնը քաղաքականութեան, ինչպէս եւ քիչ մը ամէն բանի վրայ: Կարգ մը թերթեր գրեցին նոյն իսկ թէ ազատ որմնադիրներն էին, որ տապալեցին Տումէրկը: Եւ ահա նոյն այդ թերթերը պայքար են բացեր ընդդէմ ազատ որմնադիրներու դիկտատուրային ընդհանրապէս, հըրէական կախարդական ազդեցութեան դէմ մասնաւորապէս:

Ի՞նչ կազմակերպութիւն է ազատ որմնադրութիւնը: Ուսումնասիրութիւններ շատ կան, նուիրուած այս կազմակերպութեան: Ցիշենք լաւագոյնը,— Ռատոյի գիրքը, Որմնադրութեան դիկտատուրան:

Կարգ մը հեղինակներ, Օսվալտ Վիրթ, Անտրէ Լըպէ, Ալպէր Փիք, որմնադրութիւնը կը տանին կը հասցնեն մինչեւ եգիպտական հնագոյն խորհրդապաշտութիւնը եւ ծածկագրութիւնը: Տաճարականները արեւելքէն Եւրոպա փոխադրեցին այդ աւանդութիւնները, որոնք իբրեւ գաղտնիք՝ հաւատարմութեամբ պահուեցան որմնադիրներու արհեստակցական խումբերու մէջ: Եկեղեցինեերու որմնադիրները իրենց սեփականութիւն մը դարձուցին այդ աւանդութիւնները: Ասկէց՝ կազմակերպութեան անունին պատմական ծագումը:

Վալէրի Ռատօ վերապահութեամբ կ'ընդունի այսքան հնութիւն: Ճիշդ է թէ արարողական եւ խորհրդապաշտական խնամութիւններ կան որմնադրութեան եւ արեւելքի հին խորհրդապաշտ աւանդութիւններու միջեւ, բայց պատմական տեսակէտով որմնադրութիւնը կը սկսի 1717ին, երբ ճարտարապետներու կամ վարպետ որմնադիրներու 4 օթեակներ ժողով կը գումարեն Լոնտոնի մէջ եւ կ'ընտրեն իրենց Մեծաւորը: Այս օթեակներուն մէջ, սակայն, ժամանակէ մը ի վեր մտած էին արհեստակցութեան օտար մարդիկ,— այսինքն ծածկագիտութեամբ եւ ալքիմիայով զբաղած մարդիկ: Շուտով կը նշմարուի անոնց ազդեցութիւնը,— հոգեկան վերանորոգման մը յաւակնութեան հետ, հակում մը ցոյց կուտան պահելու հին խորհրդարուեստներու լեզուն, սարքաններն եւ աւանդութիւնները: 1721ին որմնադիրներու ծրագրին մէջ կ'աւելցուին յարգանք [...]տուածութեան գաղափարին, հաւասարութիւն «եղբայր»ներուն միջեւ, կոյր հնազանդութիւն օթեակներու տուած որոշումներուն, գաղտնապահութիւն, պարտադիր օգնութիւն թշուառ «եղբայր»ներու:

ԺԸ. դարուն սկիզբը որմնադրութիւնը կը տարածուի Ֆրանսայի մէջ: Հացկերոյթներու եւ չքեղ երեկոյթներու ձեւին տակ, բարձրաստիճան անհատականութիւններ, փարթամ տիկիններ, գրագէտներ եւ փիլիսոփաներ կը վերանորոգեն տաճարականներու աւանդութիւնները: Ժամանակ մը Ֆրանսա կը դառնայ կեդրոնը որմնադիրներու շարժման, որ մարդասիրութիւն, առաքինութիւն, գիտութեան սէր կը քարոզէր, սակայն գաղտնաբար իր անդամներուն կ'ուսուցանէր Արքայական Արուեստը,— նոր վարդապետութիւնը տարածելու եղանակը կազմակերպուած թղթակիցներու ցանցով մը, գաղտնի գործակալներով, եւ վերջապէս վարպետօրէն ժողովուրդին մէջ նետուած գըրոյցներով:

Որմնադրութիւնը այնքան կը զօրանայ, որ իր ազդեցութեան տակ կ'առնէ քաղաքական կեանքը, ականաւորները: Իր առաջին թշնամին էր եկեղեցին, որմէ կը պահանջէր տեղի տալ իրեն,— Փիլիսոփայութեան: Երկրորդ թշնամին էր Թագաւորութիւնը, որուն դէմ բացած իր պայքարին մէջ՝ որմնադրութիւնը գրեթէ վարեց յեղափոխութիւնը՝ երբ ծագեցաւ, որքան տնտեսական, նոյնքան շնորհիւ իր էնթրիկներուն: Արդարեւ, յատկանշական է որ յեղափոխութեան նախօրեակին, յուլիս ամսուն սկիզբը ամբողջ Ֆրանսան կը սարսռայ աւազակներու սարսափի մը պատմութենէն, այնքան որ այդ շրջանը ծանօթ է, պատմութեան մէջ, Մեծ Վախը անունով, բայց նոյն ամսուն վերջը ամբողջ Ֆրանսայի մէջ փարատած է Մեծ Վախը, եւ այլ եւս ոչ ոք կը հաւատայ աւազակներու պատմութեան: Հոգեկան խուճապ մըն էր այս, որ տեղի կ'ունենար առաջնորդուած ձեւով: Որմնադիրներ էին, դարձեալ, որ ստեղծեցին Ֆրանսական ազգային պահակախումբը, որմնադիրներ էին վերջապէս անոնք որ բանաձեւեցին Մարդկային Իրաւանց Ընկերակցութեան հանգանակը: Այս ընկերակցութեան 6րդ յօդուածը կ'ըսէ.— «Օրէնքը արտայայտութիւնն է հանրային կամքին»: Այլ եւս օրէնքը դադրած է ըլլալէ «արտայայտութիւնը արդարութեան եւ ճշմարտութեան»: Օրէնք կը նշանակէ մեծամասնութիւն: Եւ անոնք «մեծամասնութիւն»ը եւս ոսկեզօծած են «ժողովրդային վեհապետութիւն» բացատրութեամբ: Այդ տեսակէտը կը պարզուի նաեւ այն յայտարարութեան մէջ, երբ, ժամանակ մը, յեղափոխութեան տաք օրերուն, մոռցուեցաւ «հայրենիք»ը, Ֆրանսա գոչելու տեղ կ'ըսէին «Ազգ»: Սահման չէր ճանչնար այդ ազգը: 1790ին, Rue Richelieu, 26, կը հիմնուի Քարոզչական Ակումբ մը, որ ազատ որմնադիրներուն գրասենեակն էր եւ կ'աշխատէր յեղափոխութեան մէջ «եղբայրացնել» բոլոր ժողովուրդները:

Վալէրի Ռատոյի գիրքը հետաքրքրական է ոչ միայն որմնադրութեան պատմութեան տեսակէտով, այլ եւ քաղաքական կարգ մը դէպքերու ներքին երեսին լուսաբանութեամբ: Հակառակ որմնադրութեան վերագրուած չափազանցեալ ազդեցութեան, ամէն դէպքի մէջ որմնադիրներուն մասը ցոյց տալու որմնադրական խորամանկութեան, պէտք է աւելցնել որ մեծ դեր կը խաղայ ան, քաղաքական, տնտեսական եւ ելմտական կեանքի մէջ:

** Կեանք եւ արուեստ տարեգրքին վերջին հատորին մէջ հետաքրքրական ուսումնասիրութիւն մը կայ Հայ որմնադիրներու օթեակներուն մասին:

ՉԵԽ ԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՅԼԵՐԳԸ

Չեխերու ազգային քայլերգին հեղինակն է երաժիշտ Սկրուփ: Երգը յօրինուած է 1834ին: Առաջին անգամ երգուած է 21 դեկտ. 1834ին: Այսօր հարիւրամեակն է որ կը տօնեն Չեխերը:

Երգը կը սկսի այս բառերով.—
Քոտէ տոմով միւժ?
(Ո՞ւր է իմ հայրենիքս…):

Այս երգը մաս կը կազմէր թատերախաղի մը, բայց այնքան ժողովրդականութիւն գտաւ, որ մոռցուեցաւ թատերախաղը, իսկ երգը ազգայնացաւ եւ անմահացաւ: Ամբողջ ԺԹ. դարուն, չեխ ժողովուրդին շրթներուն մէջ թրթռաց այս քայլերգը, բայց մանաւանդ ընդհ. պատերազմին:

Չեխ ազգային քայլերգը բողոք մըն է ընդդէմ հայրենիքին հարստահարիչներուն, որքան ալ մելամաղձոտ՝ ան խանդավառութիւն կը ներշնչէր չեխ կամաւորներուն, որոնք կը կռուէին Ֆրանսայի, Սիպերիոյ եւ Իտալիոյ մէջ:

Իր անկախութեան տիրացան, ժողովրդական երգը դարձաւ ազգային պաշտօնական քայլերգ: Ու թէեւ այսօր Չեխերը տէրն են իրենց հայրենիքին, բայց դարձեալ կ'երգեն
Ո՞ւր է իմ հայրենիքս…

Ճիչեր

Լուսնին տակ գինով եմ այս գիշեր…

Աշխարհ մը կը դառնայ սեւ աչքերուս առջեւ: Բիբերս կը թրջին եւ արցունքները շիթ առ շիթ վար կ'իյնան. եթերի աստղերուն նման:

Աշնան չար հովը անօթի վագրի մը պէս կը պտտայ գայրագին, կը դարնուի աջ ու ձախ, փշրելու համար ամէն բան:

Հոգիս կ'ըմբոստանայ, ցաւագին ու ուժգոյն: Չի դիմանար այս տարագիր, այս անհամբոյր աստղերուն տակ, որ կրակ ունին օձագալար լեզուներով:

Լուսինը տրտում է… ծերացած պառաւի մը դիմագիծը ունի: Ո՞ւր է ամառնային այն սիրուն լուսինը, որ տնեզերք մը ամբողջ կը լուսավառէր:

Ահաւասիկ երկինքը, կատարեալ մենելատուն մը, ուր բիւրաւոր աստղեր մէկ գիշերուան մէջ կը պատանքուին… Ահա դագաղներ, յուղարկաւորներ, հին-հին մեռելներ: Օ՜հ, ինչ տեսարան է այս:

Ո՛վ երկինք, ո՛վ կապոյտ ծով, ո՛վ հալած աստղեր, ես կը խորհիմ թէ մէկը կը պակսի… Դամբանախօս մը, ձեր մեռելական թաղման համար: Դարեր դարերու կը յաջորդեն, բայց դուք դարձեալ նոյնն էք:

Ես… իմ գոյութիւնս իսկ կ'ուրանամ: Հին տաղանդաւոր ցեղի մը թափառական զաւակը, ես ծարաւը ունիմ աստղածորան երկինքի մը, ազատ հայրենիքի մը, եւ ստեղծագործ հանճարի մը, որ հոսի ինչպէս մշտահոս աղբիւր մը:

Ես կ'ուզեմ դամբանական մը խօսիլ, որ երբեք լսած չըլլաք ձեր գոյութենէն ի վեր, դամբանական մը իմ արիւնածին շրթներէս, իբրեւ կտակը հազար հազար անթաղ մորթուածներուն, որ ձեր լուսնին տակ, ձեր գոյութիւնն անիծեցին…

Օ՜, ես կ'ուզեմ, կ'ուզեմ որ այրի, մոխրանայ… չըջի ամբողջ երկրագունդը, որ պոռնկացաւ եւ հզօր ցեղ մը չորս հովերուն խաղալիկ դարձուց:

Ս. ՀՐԱՇԻՆ

Եուկոսլավիոյ բողոքին մեկնաբանները

ՄՈՍԿՈՒԱ ԿԸ ՔՆՆԱԴԱՏԷ ՀՈՒՆԳԱՐԻԱՆ

Մոսկուայի մէջ խստօրէն կը քննադատեն հունգարական կառավարութեան [կատա]րած ընթացքը՝ Ժընեւի մէջ, Ալեքսանդր Թագաւորին սպանութեան գործին առթիւ: Խորհրդային թերթերը դիտել կուտան թէ Հունգարիա նեղացուցիչ [դ]իճակի մը մատնուած է եւ իր ուրացումները ոչ ոքի հաւատ կը ներշնչեն: «Փրավտա» յօդուածով մը կրկին կը յիշէ այն դէպքերը որոնք կը հաստատեն «Հունգարիոյ փաշականութեան» պատասխանատուութիւնը Մարսէյլի ող[բեր]գութեան մէջ: Թերթը կ'եզրակացնէ թէ հունգարական փաշականութիւնը [պ]էտք է մինչեւ վերջը լսէ Եուկոսլավիոյ ամբաստանագիրը:

** Անգլիոյ նախարարական խորհուրդը անջի օրուան նիստին մէջ երկար[եր]կէն զբաղեցաւ Եուկոսլավիոյ բանաձեւած ամբաստանութիւններով, որոնք [շ]ատ ծանրակշիռ կը համարուին: Կառավարութիւնը առայժմ իր պատուիրա[կո]ւին ձգած է Եուկոսլավիոյ պահանջներուն ուժ տալու կամ չտալու որոշումը: «Տէյլի Թէլէկրաֆ» կ'իմանայ թէ Անգլիոյ արտաքին նախարարին եւ Եուկո[ս]լավիոյ խնամակալ իշխանին տեսակցութեան առթիւ, այս վերջինը դժգոհու[թ]իւն յայտնած է դէպքերու ընթացքէն եւ պնդած է որ պատժուին Մարսէյլի [ս]պանութեան պատասխանատուները:

Լոնտոնի մէջ կը նախընտրեն որ սահմանափակ յանձնախումբ մը կազ[մուի], ուսումնասիրելու համար Եուկոսլավիոյ եւ Հունգարիոյ ներկայացու[ցա]ծ փաստաթուղթերը: Այս յանձնախումբը կրնայ իր տեղեկագիրը ներկա[յա]ցնել յունուարի սկիզբը:

** Պելկրատի թերթերը Իտալիոյ բռնած դիրքին մէջ կը տեսնեն տեսակ [մ]ը կրաւորական դիմադրութիւն, որպէսզի արդարութիւնը չգործադրուի Եուկոսլավիոյ հանդէպ: Միեւնոյն ատեն կը կարծեն թէ Հունգարիա կ'ուզէ [ճ]նշում բանեցնել Իտալիոյ վրայ, պահանջելով անմիջապէս քննութեան են[թա]րկել Եուկոսլավիոյ բողոքը:

[…]խանութեան հետ: Լսել էի նաեւ որ [դ]ուք պարապում էք թէատրոյով եւ [...]ւ ու խելօք էք խաղում Շէյքսպիրի (Շէյքսփիր է ուզում ասել) Օթէլլօն: Մեզ՝ Թանդրի զուլերիս էլ ի հարկէ [ժ]ամանակից կ'անէք ձեր խաղին: Ու[...]իչ բան է պալատի մէջ վայելել մի [...]ղնուական թէատրօ խաղացողի… Ես էլ նրան պատասխան տուեցի եւ [ա]սացի.

— Մեծդ Ալփ-Մահմուտ-Ղուլի [Խ]ան, շատ եմ զգածուած ձեր փայլուն [...]ղունելութիւնից եւ ձեր սիրալիր [խօ]սքերից: Եթէ ես մեծ եմ որպէս [ա]րուեստագէտ, դուք էլ մեծ էք որ[պ]էս արուեստը սիրող եւ գնահատող [թ]ագաւոր: Այսօրուանից իմ ու ձեր [ա]նունները կը գրուին ընդելուզուած՝ [...]ղարուեստի պատմութեան ոսկէ գր[...]քում:

[...] միջոցին Ռամազանի հազար ու [մ]էկ թնդանօթները արձակուեցին: Ալփ-Մահմուտ-Ղուլի Խանը հր[ա]մայեց իր դիւանապետ Հասան [...]ինպաշուն.

— Ես թնդանօթները իմ ու Շահ[-]նաթունի ծանօթութիւնն են յայտա[ր]արում… գրիր թաֆթարիդ մէջ:

Մի ամբողջ չարաթ թամաշա արինք [խ]անի եւ իր նախարարների հետ: Հա[…]րի մէկլաքներ պարում էին մեր աչքերի առաջ: Մենք էլ ընկողմանել էինք թախտերի վրայ ու խմում էինք եւ ծխում թամպաքի: Մի ոսկի երազ էր որ բռնկել էր մեր աչքերի առաջ: Նուագարանները նուագում էին եւ ջահերը փայլում մերկ մարմինների վրայ: Երգեր, պտուղներ լիքն էին: Առատ խաղող էլ կար բայց ես չէի կրայ քանի որ դեռ Աստուածածինը չէր եկել: Էդ թամաշայի չարաթին ես չմոռցայ ամէն օր գնալ Հայոց Ս. Կուսնենլիոս եկեղեցում խաչ հանել եւ աղօթել:

Մի չարաթ էլ հանգիստ արինք: Էն ժամանակ շրջում էի պալատում: Էն ի՛նչ հարստութիւն: Ոսկի էր հոսում ոսկերիներից, մարգրիտ էր բարձրանում պատերից:

Խանի պարտիզում մի մէյմուն տեսայ որ ունէր երկու գլուխ եւ վեց ոտք: Տեսայ մի արջ որի կէս մէջքը ոսկեձ էր: Տեսայ մի Արաբ որի համար ասում էին թէ օրական քանի սուտ է խօսում եւ միշտ էլ մի քանի անգամ խաբում մարդկանց: Էդ Արաբը ինձ որ տեսաւ լուեց եւ ասաց.— Բարեւ, ուստա բաշի: Վերջապէս երկու չարաթ փորձ անելուց յետոյ մի ուրբաթ երեկոյ Բուխարայի դերասան- դերասանուհիների հետ, խաղացինք Օթէլլօն արքայական դահլիճում: Բեմը ընդարձակ էր եւ լաւ սարքուած: Բեմի լայնութիւնն էր յիսուն կանգուն, խորութիւնը եօթանասուն կանգուն եւ բարձրութիւնը վաթսուն կանգուն: Տէզտէմոնան խաղում էր Ալփ-Մահմուտ-Ղուլի Խանի տասներչորսերորդ աղջիկը Սրմա Սուլթան Ֆաթմէ բաջին, իսկ Եակօն խաղում էր նրա քանիերորդ եղբայրը Ասլան Հասան Ղուլի խանը:

Դահլիճում ներկաների մէջ երեւում էին բացի մեծ խանից, նրա ամբողջ կանանոցը, զօրանոցը, խոհանոցը, ծերանոցը, ներքնանոցը, երեւում էին մեծ վազիր Կէօք Զին Զաման Խանը, արտաքին գործերի մինիստր Զուլի Մուլի-Զարգար խանը եւ նրանց ընտանիքները եւ զրողները եւ ծառայողները: Երեւում էր մայր թագուհի Աշրաֆ Էկէ Ղարտուղուլի հանումը, ինչպէս նաեւ անգլիական դեսպան Սըր Ճօն Ջիբուբը, ֆրանսական դեսպան Հանրի տը Բօմը, իտալական դեսպան Միրանտօ Լոմպարտօ Ճաֆնինին եւ գերմանական դեսպան Շլայխէր Շաֆթ Ախսէր Ֆօն Շիխպուռէրկը, եւն.: Դեռ երեւում էին կաթոլիկների հոգեւոր պետ կարտինալ Ճիւզէպպա Գորտէլան, մովսիսականների հոգեւոր պետ՝ խախամ Ալբամ Նախմունը, օրթոտոքս հոգեւոր պետ Կրիկորի Եուսէպիէը եւ Հայերի հոգեւոր պետ Արխուղոմ քահանան:

Միջնարարներին հիւրերը պատւում էին չարբաթով, սալաքով, աչուրայով, խօշաբով, պօղայով եւ այլ անով:

Իսկ ես խաղում էի, հա, խաղում: Իմ մաւրիտեան ձեռով գոռգոռում էի.

— Տէզտէմոնա, մէնտիւլի՜ւ…

Եւ լինի Եակոյի առաջ, թէ Տէզտէմոնայի՝ բղաւում էի, գալարւում, գոռում գոչում, կատաղութիւնից փրփրում, մազերս տնկում, երակներս ուռեցնում, աչքերիցս կրակ արձակում…

Կարծես ածուխ էի կերել եւ հուր էի փսխում…

Ամէն կողմից նետում էին ծաղիկներ, գիւլ, զիմպիւլ, պէրէն, ֆուլեա…

Ամէն կողմից համբոյրներ, ամէն կողմից ծափահարութիւններ…

Վերջին արարին նետուեցի Տէզտէմոնա — Սրմա Սուլթան Ֆաթմէ — բաճիի անկողնի վրայ ու խեղդեցի նրան պոռալով.

— Մէն սէնի ավրատ, կէպէրթաւի-րիրէմ, պէնիմ խմում Օթէլլօ… մէն սէնին ճանընու… ուլէն, կէպէ՜օ… կէպէ՜օ… կէպէ՜օ… իշտէ պէօլէ եախշի տիր…

Ես էի որ թարգմանել էի Շէյքսփիրի Օթէլլօն. ի հարկէ իմ թարգմանութիւնը եղել էր ազատ՝ բայց հաւատացնում եմ ձեզ որ եթէ հեղինակը ողջ լինէր, շատ կ'օգտուէր իմ թարգմանութիւնից…

Հետեւեալ օր կէսօրին զարթնեցի իմ պալատական ննջարանից եւ անմիջապէս հրամայեցի ծառաներիս որ օրուայ թերթերը բերեն: Ուզում էի ժամ առաջ իմանալ թէ ինչ գովեստներ էին գրուած իմ Օթէլլոյի մասին:

Թերթերի առաջին էջերի ճակատի վրայ մի սոսկալի լուր էր տպագրուած: Ահա նոյնութեամբ.—

«Երէկ գիշերուայ Շահ Խաթունի Օթէլլօն այնքան ուժգին տպաւորութիւն է թողել հանդիսականների վրայ որ, նրանցից եօթը հոգի կէս գիշերից յետոյ խեղդել են իրանց կիները: Խեղդողները հետեւեալներն են, Ահմէտ Ճավուտ, Բահատուր Քեանի, Մէնտէր Մուսթաֆա, Շահպէնտ Ռահանի, Սալիմ Թաթարի, Հունսուզ Խրպանի, Թարիհ խան Ումարի: Բոլորն ալ ձերբակալուած»:

Աւա՜ղ, Օթէլլոյի ներկայացումը արգիլուեց:

Ես էլ բեմադրեցի Շէյքսփիրի Համլէթը: Եւ ովացիաներ, գովեստներ, ծափեր, հուռաներ…

Հետեւեալ առաւօտ էլի թերթերին դիմեցի…

Սոսկո՛ւմ…

Կիսապաշտօնական օրկան «Մաչաճի Բուխարա» թերթը խոշոր տառերով եւ սեւ շրջանակի մէջ տպել էր հետեւեալ սարսափելի լուրը.—

«Երիտասարդ խան Զարչաֆ Հասան Իպն Սատտ Ղուլին, որ յայտնի էր իր հակառակութեամբ մեր Վեհափառին հանդէպ, երէկ գիշեր խորապէս ազդուելով Շահխաթունու ներկայացրած Համլէթից, սպաննել է մեր իմաստուն թագաւոր Ալփ-Մահմուտ-Ղուլի խան երկրորդին: Ազգային մեծ սուգ»:

Ողջ Սմրղանդը սուգերը մերկացրել էր. ջարդում, կոտորում էին իրար, կողոպուտ, առեւանգութիւն, ըմբոստութիւն, հրդե՜հ…

Իրարանցումից օգտուելով հեծայ մի իշու վրայ եւ փախայ այդ քաղաքից՝ ուր մարդիկ գեղարուեստական գործերի առաջ էնքան զգայուն էին:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

— «Մէկ կողմէ Մարսէյլի մաճափորձին եւ անոր հետեւանքներու ազդեցութեան տակ, միւս կողմէ գործազրկութեան աճման պատճառով, խմբական արտաքսումներ կը կատարուին առանց պայմանաժամի, առանց բացատրութեան: Եթէ Ապահովութեան Տնօրէնութիւնը թերութիւններ ունի, արդար չէ որ քաղաքական յանցաւորները կրեն անոնց պատիժը: Շատ աննշան է թիւը այն փախստականներուն որ օրինական իրաւունք ստացած են Ֆրանսայի մէջ աշխատելու: 13,000 խնդրագիրներէ 500ը միայն ընդունուած են: ԱՊԱՍՏԱՆԻ ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ ՊԷՏՔ Է ԱՆԲԱԺԱՆ ԸԼԼԱՑ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԻՐԱՒՈՒՆՔԷՆ: Ամէնէն արժանաւորները եւ ամէնէն հերոսականները անոնք չե՞ն որ ապրուստի միջոց չունին: Մինչեւ հիմա, Ֆրանսա վեհանձնութեան օրինակ հանդիսացած էր այս հարցին մէջ: Հիւրընկալութեան փառաւոր աւանդութիւն մը կար մեր մէջ: Անհրաժեշտ է որ կառավարութիւնը յարգել տայ զայն»:

Աշխատանքի նախարարին յայտարարութիւնները օտար աշխատաւորներու մասին

Երեսփ. Ժողովի աջի օրուան նիստին մէջ, երբ վերջացան աշխատանքի նախարարութեան նիւթացոյցին վիճաբանութիւնները, նախարար Պ. Ժաքիէ հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ.

— Մի կարծէք թէ մինչեւ հիմա բան մը չէ եղած: 1930ին ունէինք 1 միլիոն 285,000 օտար աշխատաւորներ, 1931ին այս թիւը իջած էր 1,144,000ի, 1932ին՝ 910,000ի, եւ վերջապէս 1934 յունիս 30ին՝ 814,000ի: Անշուշտ շատ է տակաւին, բայց այստեղ կանգ չպիտի առնենք: Աշխատանքի նախարարը օրէնքով արտօնուած է հրամանագիրներով ճշդելու օտար աշխատաւորներու առ հարիւր համեմատութիւնը՝ իւրաքանչիւր ճարտարարուեստի համար: Այդ հրամանագիրները կրնան որոշուիլ ի պաշտօնէ կամ բանուորական եւ գործատիրական կազմակերպութեանց պահանջին վրայ: Ես վճռած եմ իմ իրաւասութեամբ այդպիսի հրամանագիրներ հանել, երբ համեմատութիւնը կ'անցնի 10 առ հարիւրը եւ վերաքննել մինչեւ հիմա հրատարակուած 72 հրամանագիրներ: Այսուհետեւ որ եւ է նոր արտօնագիր չպիտի տրուի օտար բանուորներու, իսկ հին արտօնագիրները պիտի նորոգուին միայն առ առաւելն 11 ամսուան համար, պայմանաւ որ օտար բանուորը Ֆրանսա բնակած ըլլայ երկու տարիէ ի վեր: Այս առթիւ նկատի պիտի առնուին կարգ մը բացառիկ կացութիւններ: Օտար բանուորներու աստիճանական հեռացումը միայն մէկ մասն է ամբողջական ծրագրի մը որ կը նախատեսէ երկու միջոցներ,— սահմանափակել մատուցումը եւ աւելցնել խնդրանքը: Առաջին տնօրէնութեան առթիւ, նկատի ունեցէք հետեւեալ թուանշանները,— Ֆրանսայի մէջ կան 814,000 օտար բանուորներ, կան նաեւ 774,000 բանուորներ՝ 60 տարեկանէն վեր եւ 805,000 բանուորուհիներ: Բաղձալի չէ՞ որ աշխատանքը աւելի Ֆրանսացիներուն ապահովուի քան օտարներուն, աւելի երիտասարդներուն քան ծերերուն, աւելի այրերուն քան կիներուն (բողոքներ եւ ընդմիջումներ): Կը խորհինք նաեւ 13էն 14ի բարձրացնել բանուոր պատանիներու տարիքը: Ասով գործ պիտի բացուի 50,000 այրերու»:

—— · ——

ՔԱՋ ՕԴԱՆԱՒՈՐԴՈՒՀԻ մը, Օր. Էլէն Պուչէ, 26 տարեկան, որ աշխարհի արագութեան մրցանիշը շահած էր իբրեւ կին, զոհ գնաց ահաւոր արկածի մը, Փարիզէն քանի մը քիլոմեթր հեռու, Կույանքուրի անտառին մէջ: Փորձ մը կատարելու վրայ էր, երբ օդանաւը գետին տապալեցաւ ահռելի ուժգնութեամբ, ջախջախելով հերոսուհին:

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄԸ կը շարունակուի ամէն օր: Աջի օր ոստիկանութիւնը կարգ մը սրճարաններ եւ կապելաներ կոխելով, հարցաքննեց 30 հոգի, որոնց 8ը վար գրուեցան զանազան յանցանքներու համար: Երկու օտարականներ որոնք հաստատութեան մը մէջ կը ծառայէին առանց աշխատանքի արտօնագիր ունենալու, դատի պիտի քաշուին:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ջնջուեցաւ եւ խորհրդարանը լուծուեցաւ արքայական հրամանագրով: Վարչապետ Նէսիմ փաշա դիկտատորական լիազօրութիւններ ստացաւ:

ԸՍՄԷԹ ՓԱՇԱ ՊԵՐԼԻՆ կը սպասուի այսօր: Թրքական դեսպանը հացկերոյթ մը սարքած է, որուն ներկայ պիտի ըլլան խորհրդային դեսպանը եւ ուրիշ բազմաթիւ հիւրեր:

ԳԱՂՏՆԻ ՈՍՏԻԿԱՆ ՊՕՆԻ, որ անուանարկութեան դատ բացած էր «Կոէնկուառ» շաբաթաթերթին դէմ, 200,000 ֆրանք հատուցում պահանջելով, կորսնցուց դատը: Այս առթիւ ընդհ. դատախազը յանդիմանութիւն մըն ալ ուղղեց իրեն, խրատելով որ տեղը ծանր նստի:

ԴԷՊԻ ՄՈՍԿՈՒԱ ճամբայ ելաւ առեւտրական նախարարը, Պ. Մառշանտօ, բանակցութիւններ կատարելու համար: 1934ի համաձայնութենէն ի վեր, Ֆրանսայի առեւտրական փոխանակութիւնները 40 միլիոնէն, բարձրացած են 250 միլիոնի:

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի ընկերները, 4 դեկտեմբեր, Երեքշաբթի երեկոյ, ժամը 8.30ին, 32, Ave. des Gobelinsի վերնայարկը: Կարեւոր օրակարգ:

ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Վալանսի Քրիստափոր ենթակոմիտէի կողմէ

Այսօր Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Քաֆէ Լէսթի վերնայարկը

Կը խօսի՝ ընկ. ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Նիւթ՝ Հայ կեանքը, ներկայ քաղաքական կացութիւնը եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դերը: *Մուտքը ազատ է*

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ – ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Յ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

9 Դեկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, Ֆլօրիա ճաշարանին վերնայարկը, 61, Rue Mr. le Prince, Փարիզ (6):

Կը նախագահէ՝ ՏԻԿ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ

Կը խօսի՝ ՏԻԿԻՆ ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Նիւթ՝ Հայ ընտանիքը երկրի մէջ եւ այստեղ:

Կը հրաւիրուին անդամները, անդամուհիները եւ փափաքողները:

Մուտք՝ 3 ֆրանք:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԷՆՍԷՆԻ Մ. ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

16 Դեկտեմբեր կիր. կէս օրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր

Salle JEAN GOUJONի մէջ

8, rue Jean Goujon. Paris. Մէթրօ՝ **Champs Elysées**

Արքաքսիոն Օր. Gisèle Aubryի կողմէ (Ֆօլի Պերժերէ)

Ընտիր Ճազ–Պանտ: կը մասնակցի ԱԼԻՍ նուագախումբը:

Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ Գին՝ 10 ֆրանք:

ԽՄԲԵՐԳԻՉՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Հակառակ իր աշակերտներու ստուարացման եւ քօնսէրներու մասնակցութեան՝

Դաշնակի ուսուցչուհի Օր. ՃԱՄՊԱԶ

61, Rue de Flandre, Paris (19)

դասընթացք մը բացած է խմբերգիչներու համար:

Ամիսը՝ 15 ֆրանք:

ՊԱՐԱՆՑԻԿ – ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Յ. Կ. Խաչի Առնուվիլի մասնաճիւղին Պարանցիկ Թէյասեղանը, 2 դեկտեմբեր, կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3 — 8, Salle Galmansի սրահին մէջ:

Մուտք՝ 5 ֆրանք, անդործներու եւ կիներու համար 3 ֆրանք:

Le Gérant: H. STEPHAN
17 Rue Damesme PARIS   Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ՏՐԹԻՆԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 4 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MARDI 4 Décembre 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2668 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԼՈՒՐԵՐՈՒ ԽՃՈՂՄԱՆ ՊԱՏՃԱՌԱՒ, ՍՏԻՊՈՒԵՑԱՆՔ ՅԵՏԱՁԳԵԼ «ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ»Ը ԵՒ «ՕՐԸ ՕՐԻՆ»Ը։

ՄԻԵՒՆՈՅՆ ՊԱՏՃԱՌՈՎ, ՎԱՂՈՒԱՆ ԿԸ ՄՆԱՅ ՆԱԵՒ «ԹԱՆ»Ի ՑՕԴՈՒԱԾԻՆ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ Պ. ՄՈՒԹԷԻ ՃԱՌԸ՝ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ, ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՎՏԱՐՄԱՆ ԱՌԹԻՒ, ՈՐՈՒ ՄԷՋ ԿԸ ԽՕՍԻ ՆԱԵՒ ՀԱՅԵՐՈՒ, ՌՈՒՍԵՐՈՒ ԵՒ ՎՐԱՑԻՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ։

ՔԱՂԱՔ. ԱՊԱՍՏԱՆԻ ԽՆԴԻՐԸ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

»»»··«««

ՆԵՐՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Երեսփ. ժողովը շաբաթ գիշեր վերջացուց ելմտացոյցի ծախքերուն քուէարկութիւնը։ Ամէնէն վերջը ներկայացուած էր ներքին նախարարութեան ելմտացոյցը։ Այս առթիւ շատ մը երեսփոխաններ քննադատեցին օտար ապաստանեալներու մասին գործադրուած խստութիւնները։ Ներքին նախարարը պատասխանելով, հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ.

— «Իմ պարտականութիւնս է ապահովել այս երկրին բարեկարգութիւնը եւ պաշտպանել անոր դիմագիծը։ Շատ կը խօսուի ապաստանի իրաւունքի մասին. դժբախտաբար մենք աշխարհի գրեթէ միակ երկիրն ենք որ տակաւին կը գործադրէ այդ իրաւունքը։ Երկիրներ կան որ կը հաւատան թէ այդ իրաւունքը ամբողջութեամբ գոյութիւն ունի իրենց համար, բայց չեն թողուր որ մարդ ներս մտնէ։ Մենք մեր սահմանագլուխները բանալով, թոյլ տուինք որ ներս մտնեն բազմաթիւ մարդիկ որոնք իբրեւ քաղաքական փախստականներ կը ներկայանային, եւ սակայն այդ հանգամանքը չունէին։ Պէտք է պաշտպանել ֆրանսական շահերը եւ զգուշութիւններ ձեռք առնել, որպէսզի այդ արշաւը չշարունակուի բանաւոր սահմանէ մը անդին։ Քաղաքական փախստականներու հանդէպ, ես պիտի վարուիմ ծայրագոյն խոհեմութեամբ։ Կարելի եղածին չափ պիտի յարգեմ իրենց կացութիւնը։ ԲԱՅՑ ԱՅՍ ԿԷՏԻՆ ՄԷՋ ՀԱՐԿԱԴՐՈՒԱԾ ԵՄ ՀԱՇՈՒԻ ԱՌՆԵԼ ԲԱՐԵԿԱՄ ԵՒ ԶԻՆԱԿԻՑ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ՇԱՀԵՐԸ։ Ինչ կը վերաբերի օտար բանուորութեան, խնդիրը տարբեր է։ Ես վարկեր պահանջեցի եւ ստացայ, աւելցնելու համար սահմաններու հսկողութիւնը։ Օտար բանուորները շատուոր են մեր մէջ։ Անոնք որ յարգած են օրէնքը, պիտի մնան, համաձայն ձեր իսկ որոշելիք համեմատութեան։ Իսկ անոնք որ անկանոն են, պիտի հարկադրուիմ սահմանագլուխ քշել եւ ֆրանսական բանուորութիւնը ազատել այս սարկութենէն։

ՖՐԱՆՍԱ ՊԷՏՔ ՈՒՆԻ ՕՏԱՐ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ

ԽՄԲ.— «Թան», Ֆրանսայի աշխարհակալութեան եւ դրամատիրութեան օրկանը, անցեալ օր կարգ մը դիտողութիւններ հրատարակած էր, մատնանշելով օտար բանուորներու դէմ հաստատուած խստութեանց անպատեհութիւնները՝ բուն ֆրանսական տեսակէտով։

Դեկտեմբեր 1ին, երկրորդ յօդուածով մը (ԲԱՐԴ ՀԱՐՑ ՄԸ), որ կը կրէ հեղինակաւոր դէմքի մը ստորագրութիւնը, նոյն թերթը աւելի բաց կը խօսի, պարզելով այսպէս շահեկան տեսակէտներ։ Ահաւասիկ այդ յօդուածին առաջին մասը.—

Կը տեսնուի որ տակաւին 800,000 օտարականներ կան Ֆրանսայի մէջ։ Միւս կողմէ՝ 350,000 ֆրանսացի անգործներ, որ նպաստ կը ստանան պետական սնտուկէն։

Գայթակղութի՛ւն է, կը պոռան ամէն կողմէ, պէտք է խիստ միջոցներ ձեռք առնել, եւ անյապաղ, դուրս քշել այս օտարականները, որոնք հացը կը խլեն Ֆրանսացի բանուորներուն։

Համաձայն ենք։ Վրդովիչ է նման կացութիւն մը։ Լաւագոյն բարեգործութիւնը այն է որ կը կատարուի նախ իրեններուն համար։ Ընկերային ինչպէս եւ ելմտական տեսակէտով, պէտք է որ վերջ գտնէ նման փաստ մը։ Այսուհանդերձ, դիւրին — եւ շատ դիւրին — վրդովումի մը մատնուելէ առաջ, պէտք է հարցը քննել իր զանազան երեսներուն մէջ։ Ամբոխավարութիւնը հազար ձեւ կ'առնէ միշտ։ Թշուառութեան օրերուն, երբ ամէն մարդ քիչ մը շատ կը պայրանայ եւ կը կատղի, ամբոխավարութիւնը ինքզինք կը ծածկէ արդարութեան ճերմակ քօղով։ Եւ սակայն, քօղով ծածկուած վիճակին մէջ իսկ, չի դադրիր ամբոխավարութիւն կոչուելէ,— այսինքն միշտ կը մնայ մեր դարու ամէնէն վնասակար եւ ամէնէն յիմար ախտը։ Երբ կը խօսուի Ֆրանսայի մէջ հաստատուած օտար բանուորներու կարեւոր հարցին մասին, կը ներկայանան կարգ մը խրթնութիւններ, որոնց առջեւ կ'արժէ խորհրդածել՝ դատելէ առաջ։ Հարցը ունի նաեւ ընդհանուր հանգամանք մը, աւելի կարեւոր եւ շատ աւելի մեծ, զոր ճակատ ճակատի քննելու համար՝ պէտք է քաջութիւն ունենալ։

Պէտք է գիտնալ նախ, որ, եթէ Ֆրանսայի մէջ օտարականներու մեծ բազմութիւն մը կայ, (եւ դեռ, երկու տարիէ ի վեր, երկրէն դուրս հանած ենք հարիւր հազարաւոր օտարականներ), պատճառն այն է որ պատերազմը հնձեց 1.500.000 երիտասարդ Ֆրանսացիներ,— տակաւին չենք հաշուեր այն հազար հազարները, որոնք մեռան իրենց ստացած վէրքերուն հետեւանքով կամ որոնք շատ բան կորսնցուցին աշխատելու իրենց կարողութենէն։ Մէկուկէս միլիոն մեռեալներու այս մէջք-կոտրող թիւին մէջ, ես չեմ գիտեր թէ հարիւրին քանի՞ համեմատութիւն կը ներկայացնէին գիւղացիները։ Ապահովաբար շատ մեծ։ Թերեւս կէսէն աւելին գիւղացիներ էին։ Անհրաժեշտ էր գտնել փոխարինող բազուկներ։ Իրողութիւն է, որ Ֆրանսայի զանազան շրջաններուն մէջ դուք կը հանդիպիք օտար հողագործ բանուորներու։ Սպանիացիներ կ'աշխատին հարաւ-արեւմտեան շրջաններուն մէջ, Իտալացիներ՝ հարաւ-արեւելեան շրջաններու մէջ, Պելժեր՝ հիւսիսային շրջաններու մէջ, Լեհեր եւ Չեխեր՝ գրեթէ ամէն կողմ։ Պէտք է աւելցնել, որ ասոնք սքանչելի բանուորներ են, աշխատասէր, չարքաշ եւ պարկեշտ։ Միւս կողմէ, ծանօթ է որ Ֆրանսացիները այլեւս գրեթէ լքած են կարգ մը հողագործական մասնագիտութիւններ։ Օրինակի համար, աշխատեցէք գտնել կովարածներ, դժուա՛ր թէ գտնէք Ֆրանսացի։

Վենիզելոս կը սպառնայ Ազգաժողովին

Աթէնքի թերթերը հրատարակեցին Վէնիզելոսի մէկ յայտարարութիւնը, որով նախկին վարչապետը կ'ըսէ թէ Յունաստան պիտի քաշուի եւ չեղեալ պիտի համարէ բանի ուժի չդիմելու որ եւ է պայմանագրութիւն, եթէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը Ալպանիոյ յարգել չտայ հիւսիսային Եպիրոսի յոյն հասարակութեան դպրոցական իրաւունքները։

Վարչապետ Պ. Ցալտարիս պատասխանելով այս առթիւ եղած հարցումներու, յայտարարեց թէ Յունաստան մինչեւ հիմա որ եւ է դժգոհութիւն չէ ունեցած Ազգերու Դաշնակցութենէն։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԲԱՐՁՐ ՊԱՇՏՕՆԱՏԱՐԻ ՄԸ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԼԵՆԻՆԿՐԱՏԻ ՄԷՋ

»»»··«««

Սպաննուած է Ստալինի օգնականը, Կիրով որ կառավարած էր Կովկասը

Դեկտեմբեր 1ին, Լէնինկրատի խորհուրդներու շէնքին մէջ (նախկին Սմոլնի պալատ) սպաննուեցաւ կեդր. կոմիտէի եւ Լէնինկրատի կոմիտէի քարտուղարը, Սէրգէյ Միրոնովիչ Կիրով, որ միեւնոյն ատեն անդամ էր Ս. Խ. Հ. Միութեան գործադիր կոմիտէին (խորհրդարան)։ Ահաբեկիչը ձերբակալուեցաւ։ Կեդր. գործադիր կոմիտէն արտակարգ նիստի հրաւիրուեցաւ, այս ահաբեկման հետեւանքով։

Հանգուցեալը շատ մեծ հեղինակութիւն կը վայելէր եւ 1926ին Զինովիեւի յաջորդած էր իբրեւ նախագահը Լէնինկրատ քաղաքական կազմակերպութեանց եւ հոգին էր Քաղաքական Բիւրոյին (Պոլիտբիւրօ) որ վարիչն է Խորհրդային Միութեան։ Երկար ատենէ ի վեր այսպիսի քաղաքական ահաբեկում չէր կատարուած Խ. Միութեան մէջ։ Պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէ թէ Կիրով սպաննուեցաւ «բանուոր դասակարգի թշնամիներու մէկ գործակալին կողմէ», ինչ որ կը նշանակէ ե՛ւ Փաշական ե՛ւ քօղարկեալ համայնավար։ Կիրովի մարմինը Մոսկուա պիտի փոխադրուի դեկտեմբեր 6ին եւ հանդիսաւոր յուղարկաւորութիւն պիտի կատարուի Կարմիր Հրապարակին վրայ։ Աճիւնը պիտի զետեղուի Կրեմլինի պարիսպին մէջ։

⁂ Կիրով ծնած էր 1886ին։ Նախ գրաշար էր ցարական իշխանութեան օրով, յետոյ դարձաւ օրագրող։ Քանի մը անգամ ձերբակալուեցաւ իբրեւ յեղափոխական։ Կուսակցութեան Թոմսկի կոմիտէին անդամ էր եւ 1906ին հինգ տարի բերդարգելութեան դատապարտուեցաւ։ Վերջապէս Սիպերիա պիտի աքսորուէր, երբ ծագեցաւ 1917ի յեղափոխութիւնը։ Հոկտեմբերեան յեղափոխութենէն յետոյ մասնաւորապէս գործօն մասնակցութիւն մը ունեցաւ Կովկասի հակաբոլշեւիկներուն դէմ, իբրեւ անդամ ԺԱ. զօրաբանակի ռազմայեղափոխական խորհուրդին որ տապալեց Ազրբէջանի (յետոյ Հայաստանի) անկախութիւնը։ 1921ին ընտրուեցաւ անդամ կուսակցութեան կեդր. կոմիտէին. 1926ին քարտուղար Լէնինկրատի կոմիտէին եւ կառավարութեան։ Անցեալ փետրուարին անդամ վերընտրուեցաւ Քաղաքական Բիւրոյին։ Ստալինի ոչ միայն օգնականն էր, այլեւ անձնական բարեկամը, անոր կողքին կռուած ըլլալով 1905էն ի վեր։

⁂ 1918էն ի վեր, երբ Փեթրոկրատի մէջ սպաննուեցաւ Չեկայի նախագահ Ուրիցկի եւ Տօրա Քօփլան մահափորձ մը կատարեց Լէնինի դէմ, Մոսկուայի մէջ, բոլշեւիկ ղեկավարներէն ոչ մէկը սպաննուած է։ Օտար երկրի մէջ էր որ սպաննուեցան Վորովսկի, Լօզանի խորհրդային պատուիրակը, 1923ին եւ Վոյքով, Վարշաւայի խորհրդային դեսպանը, 1927ին։

⁂ Դէպքը խոր յուզում պատճառեց պաշտօնական շրջանակներու մէջ։ Լէնինկրատի բոլոր գործարաններուն բանուորները միթինկներ գումարեցին եւ բանաձեւեր քուէարկեցին, զայրոյթ յայտնելով կատարուած սպանութեան առթիւ։ Նմանօրինակ բանաձեւեր քուէարկուեցան Խ. Միութեան բոլոր քաղաքներուն մէջ։ Այս առթիւ ազգ. պաշտպանութեան գործավարութեան հրատարակած պաշտօնական զեկոյցը տարփողելով հանգուցեալին արժանիքները, զայն կը հռչակէ «կարմիր բանակի յաղթանակներուն ամէնէն գործօն կազմակերպիչը քաղաքացիական պատերազմի ճակատներուն վրայ»։ Եւ կ'աւելցնէ.— «Աշխատաւորական յեղափոխութեան թշնամիներուն դէմ մղած անխոնջ պայքարի իր փառաւոր կեանքին մէջ, Կիրով միշտ կարմիր բանակին ներշնչեց իր անձնուրացութեան զգացումները՝ յանուն հայրենիքի պաշտպանութեան»։

Ստալին, Մոլոտով, Օրժոնիկիձէ, Կալինին, Վորոշիլով եւայլն մեծաբանքի գիր մը հրատարակեցին ուր կ'ըսեն.

— «Իր շիտակ նկարագրին, իր երկաթեայ հաստատակամութեան, յեղափոխութեան ներշնչեալ տրիբունի իր բացառիկ յատկութիւններուն կը միացնէր խանդաղատանք եւ քաղցրութիւն իր անձնական յարաբերութեանց մէջ»։

⁂ Վերջին լուրերու համաձայն, Կիրովի սպանիչն է Լէոնիտ Նիկոլայեւ, 30 տարեկան, նախկին պաշտօնեայ բանուորական տեսչութեան որ այժմ լուծուած է։ Կ'ըսուի թէ Նիկոլայեւ յաջողեր է Լէնինկրատի Խորհուրդին կեդրոնը մտնել կեղծ թուղթերով եւ մօտէն գնդակ մը արձակել յետոյ Կիրովի վրայ, փորձեր է անձնասպան ըլլալ։ Կիրով տախտակամածին վրայ փռուեր է սրտէն զարնուած ըլլալով եւ երկու ժամ յետոյ մեռեր է։ Իսկ Նիկոլայեւ կուրծքէն վիրաւորուեր է, բայց վիճակը ծանր չէ։ Տարակոյս չկայ թէ գնդակահարման պիտի դատապարտուի, հարցաքննութենէն յետոյ, որուն նպատակը պիտի ըլլայ երեւան հանել սպանութեան շարժառիթները եւ մեղսակիցները։

Ստալին եւ Վորոշիլով Լէնինկրատ հասան կիրակի առտու, կացութիւնը քննելու համար։ Երկու իշխանաւորները խիստ պաշտպանութեան տակ առնուած էին յայտնի եւ գաղտնի ոստիկաններու բազմութեան մը կողմէ։ Ամէն միջոց ձեռք առնուած էր անոնց մեկնումը գաղտնի պահելու համար։ Վորոշիլով յաճախ կը ճամբորդէ, իսկ Ստալին շատ քիչ անգամ կը հեռանայ Մոսկուայէն։ Իր ամէնէն մեծ ճամբորդութիւնն է ամրան օդափոխութիւնը դէպի Սեւ Ծովու ափերը։

Վստահութեան խնդիր՝ գաղտնի վարկերու մասին

Դեկտ. 2ի նիստին մէջ, լուրջ դժուարութեան մը մատնուեցաւ դահլիճը, գաղտնի վարկերու քուէարկութեան առթիւ։ Ապահովութեան տեսչութեան համար կը պահանջուէր 3,700,000 ֆրանք, իբրեւ «մասնաւոր կանոններու ենթարկուած ծախք», որ թարգմանի գաղտնի վարկ։ Ընկերվարական եւ համայնավար երեսփոխանները եւ ուրիշներ պահանջեցին ջնջել այս «անբարոյական» սովորութիւնը որ կ'ապականէ մամուլը եւ ոստիկանութիւնը։ Վարչապետը խօսք առնելով, յայտարարեց թէ չի զարմանար այս արարողական վճարանութեան համար որ միշտ կը կրկնուի։ «Բայց ինչո՞ւ միեւնոյն դիտողութիւնները չեղան միւս գաղտնի վարկերուն համար։ Յիշեցնե՞մ ժողովին թէ նըպաստաւոր արտայայտուեցաւ պատերազմական, ծովային, օդանաւային նախարարութեանց մասնաւոր վարկերուն համար»։ Ի վերջոյ վարչապետը վստահութեան խնդիր յարոյց, եւ 125ի դէմ 412 ձայնով մերժուեցաւ համայնավարներու բանաձեւը, այսինքն ընդունուեցան գաղտնի վարկերը։

ԵՐԿՈՒ ԱՆԾԱՆՕԹՆԵՐ 76,000 ՖՐԱՆՔ ՅԱՓՇՏԱԿԵՑԻՆ ԹՈՒՐՔ ԲԺԻՇԿԷ ՄԸ

Բժիշկը կ'ուզէ Հայերու վերագրել դէպքը

Թուրք բժիշկ մը, Տոքթ. Րէֆիք Նէվզատ, որ Փարիզ հաստատուած է 40 տարիէ ի վեր եւ կը բնակի Ֆօպուռ տիւ Թամփլ, թիւ 102, խորհրդաւոր յարձակման մը ենթարկուեցաւ շաբաթ կէսօրէն վերջը։ Երկու անծանօթներ ատրճանակի սպառնալիքով յափշտակեցին իր 76,000 ֆրանքը եւ փախան։ «Մաթէն» յիշելէ յետոյ թէ բժիշկը քաղաքական գործօն կեանք ունեցած է ատենին եւ մահուան դատապարտուած եւ թէ շատ յաճախորդներ ունի իր թաղին, Պելվիլի «եւ նոյնիսկ Ալֆորվիլի հայ գաղութին մէջ», հետեւեալ կերպով կը պատմէ դէպքը, անոր բերնով.

— Անցեալ հինգշաբթի ինծի եկաւ միջահասակ, 40 — 45 տարեկան սեւորակ եւ լերկ դէմքով մարդ մը, գլուխը դրած՝ շինութեանց բանուորի գլխարկ մը։ Երբ ֆրանսերէն կը խօսէի, ան թուրքերէն հարցուց թէ այդ լեզուն չե՞մ գիտեր եւ իմ հաստատական պատասխանիս վրայ խօսակցութիւնը շարունակեցինք թուրքերէն։ Խօսակիցս թուրք-պարսիկ կամ հայկական թուրքերէն մը կը խօսէր։ Դեղագիր մը գրեցի եւ ելաւ գնաց։ Երէկ, շաբաթ, կէսօրին նոյն անձը որ կարծեմ Եագուպ անունը տուած էր, նորէն եկաւ տունս եւ ըսաւ.— «Կ'ուզէի ձեզի բերել բարեկամներէս մէկը որուն խօսած եմ ձեր մասին եւ որ դեղ դարման կը փնտռէ։ Ո՞ր ժամուն կրնանք գալ։ Ըսէք այնպիսի ժամանակ մը շատ մարդ չգտնուի եւ երկար սպասելու չստիպուինք»։ Ըսի որ ժամը 3.15—3.30ին գան։

Ժամը երեքը անցած ըլլալու էր, երբ դուռը զարնուեցաւ։ Սպասուհին գնումներ կատարելու գացած ըլլալով, կինս բացաւ դուռը եւ սպասման սրահ առաջնորդեց կէս օրուան այցելուն, ընկերակցութեամբ յաղթանդամ մարդու մը։ Այդ միջոցին մարդ չկար սրահին մէջ։ «Ահաւասիկ այն հիւանդը որուն մասին խօսեցայ ձեզի», ըսաւ առաջին յաճախորդս։ Դուռը գոցելով, գացի նստայ գրասեղանիս թիկնաթոռին վրայ, քովս երկու աթոռներ ցուցնելով այցելուներուն։ Այդ պահուն, մինչ յաղթանդամ մարդը կը ծռէր եւ կարծես կը պատրաստուէր բանալ կաշիէ պայուսակ մը զոր միասին բերած եւ գետինը դրած էր, իր ընկերը ինծի մօտեցաւ, յանկարծ երկու ատրճանակներ հանեց գրպանէն եւ դէմքիս ուղղեց սպառնալով կիսաձայն եւ միշտ թուրքերէն.—

— Կա՛մ քասկդ կամ կեանքդ. (փարա եա էօլիւմ)։

Այդ ատուն իսկ, դրամ քաշած էի սեղանաւորական հաստատութիւններէ, շահաբեր արժեթուղթեր գնելու համար։ Այդ դրամը ուրիշներու հետ դրած էի դրամապանակիս մէջ, ուր հաւաքուած էր 76,000 ֆրանքի գումար մը, երկու հաւասար տրցակներով։ Բոլորը մէկ յանձնեցի ատրճանակով մարդուն, որ գրպանը նետեց։ Ես յուզումէս ուշաթափ՝ երբ սթափեցայ, երկու աւազակները յաջողեր էին փախչիլ։ Անմիջապէս լուր տուի ոստիկանութեան որ քննութեան ձեռնարկեց։

Թերթերը կ'ըսեն թէ երկու անծանօթները փախած ատեն սենեակին մէջ ձգեր էին տեսակ մը մետաքս թաշկինակ, զոր ապահովաբար պիտի գործածէին բժիշկին բերանը թխելու, եթէ դիմադրէր. իսկ կաշիէ պայուսակին մէջ կը գտնուէր գլխու մեծութեամբ տոպրակ մը, լեցուած՝ աւազով եւ քարի կտորուանքներով։ Կ'ենթադրուի թէ այս տոպրակը, որ քանի մը քիլօ ծանրութիւն ունէր, լախտի մը դերը պիտի կատարէր երկրորդ այցելուին՝ յաղթանդամ մարդուն ափին մէջ։

Կ'ըսուի թէ մէկ շաբաթ առաջ մարդ մը, որուն դիմագիծը կը համապատասխանէր առաջին այցելուին, ասոր – անոր հարցուցեր է թէ թուրք բժիշկ մը կը բնակի՞ այս տան մէջ։

⁂ Միւս թերթերն ալ մօտաւորապէս այս ձեւով կը պատմեն դէպքը։ «Փըթի Փառիզիէն» կ'ըսէ թէ առաջին այցելուն անցեալ հինգշաբթի բժիշկին գացած ատեն, երկարօրէն խօսած է Թուրքիոյ եւ Հայաստանի մասին։ «Փօփիւլէր» իբրեւ Հայ կը ներկայացնէ Թուրք բժիշկը, որ 63 տարեկան է։ Իսկ «Փառի – Սուառ» հրատարակելով Տոքթ. Րէֆիքի կարգ մը յայտարարութիւնները, կ'ենթադրէ թէ քաղաքական վրէժխնդրութեան մը հետեւանք է այս յարձակումը։ Ահաւասիկ այդ յայտարարութիւնները.

—«Կասկած չկայ թէ իմ վրայ յարձակողներ Հայեր էին։ Անոնք թուրքեւհայ բարբառով արտասանեցին իրենց սպառնալիքի խօսքերը, աղդարարելով իրենց յանձնել դրամը։ Ես երիտասարդ Թուրքերու ամէնէն գործօն անդամներէն մէկն եմ եղած։ Շատ կանուխէն ստիպուեցայ հեռանալ հայրենիքէս, քանի մը տարեկից երիտասարդներու հետ դաւադրութիւն մը սարքած ըլլալով Սուլթան Համիտի դէմ, եկայ Փարիզ, լրացուցի բժշկական ուսումս եւ սկսայ բժշկութիւն ընել։ Միեւնոյն ատեն շատ մօտէն կը հետեւէի օսմանեան քաղաքական կեանքին։ Փարիզի մէջ հիմնեցի մէկ մասնաճիւղը Իթթիհատ եւ Թէրաքքը կոմիտէին, որ նոր էր կազմուած Թուրքիոյ մէջ։ Այս մասնաճիւղը, որուն նախագահութիւնը ստանձնեց Ահմէտ Րիզա, նոյնպէս աքսորական, շուտով դարձաւ կեդրոնը լայն գործունէութեան մը։ Ֆրանսա ապաստանած բոլոր երիտասարդ Թուրքերը անոր կը դիմէին հրահանգներ ստանալու համար։ Կարելի է առանց չափազանցութեան հաստատել թէ այս խմբակցութիւնը սերտ կապ ունեցած է Պոլսոյ վերջին երեսուն տարիներու դէպքերուն հետ։»

Տարակոյս չկայ թէ երկու անծանօթներուն ձերբակալութենէն յետոյ միայն երեւան պիտի ելլէ բուն ճշմարտութիւնը։

Խուզարկութիւններ Ալֆորվիլի մէջ

Ոստիկանութիւնը քննութիւնները կը շարունակէ ամէն ուղղութեամբ եւ մասնաւորապէս Ալֆորվիլի մէջ։ Այս առթիւ «Էնթրանսիժան» կը գրէ.

— Իլ Սէն Փիէռ կոչուած թաղին մէջ, Ալֆորվիլի ծայրը, հաստատուած է Հայերու, Թուրքերու եւ Սուրիացիներու փոքր գաղութ մը, որ իրենց երկրին բարքերը փոխադրած են Փարիզեան այս արուարձանին մէջ։ Պոլսոյ մէկ արուարձանն է այս՝ Փարիզի դուռներուն առջեւ։ Իրիկունը, իրենց աշխատանքը վերջացնելէ յետոյ, այս Արեւելցիները կը հաւաքուին իրենց երկրի սովորութիւններուն համաձայն, կարգ մը կրպակներու, բայց մանաւանդ մասնաւոր տուներու մէջ, կարելի է զանոնք տեսնել կծկուած փսիաթներու կամ վառ գոյներով գորգերու վրայ, ցած սեղաններու շուրջը ուր թրքական սուրճ կը խմեն պզտիկ ճերմակ բաժակներով։ Օրուան աշխատանքէն կը հանգչին գրեթէ կատարեալ անշարժութեամբ եւ իրենց ներքին զարդարանքը կը յիշեցնէ հեռաւոր հայրենիքը ուր կը յուսան վերադառնալ օր մը։

— «Շատ մը յաճախորդներ ունիմ այդ արեւելեան գաղութին մէջ, ըսած է Տոքթ. Րէֆիք ոստիկաններուն։ Երկու ամիս առաջ, փորձեցի բուժարան մը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՆՄԻՋԱԿԱՆՆ ՈՒ ՍՏԻՊՈՂԱԿԱՆԸ

Օտար աշխատաւորութեան թիւը սահմանափակելու համար որոշուած վերջին կարգադրութիւնները ծանր տագնապի մը մատնած են հայ աշխատաւորական զանգուածը: Հայ գաղթականութիւնը որ եւ է երկրի պետական պաշտպանութիւնը չունենալով, Ֆրանսայի մէջ իր համբանքով ալ չի ներկայացներ այն արժէքը, ինչ որ բախտակից Ռուսը:

Յիշելով այս փաստական կողմը, չեմ ուզեր ժխտել անշուշտ մեր այն իրապէս բացառիկ կացութիւնը զոր կրնանք արժեցնել ի հարկին, եթէ անհրաժեշտ աշխատանք կատարելու համար ունենանք համապատասխան կազմակերպութիւն, ընդունակ շարժումի եւ աշխատանքի, փոխանակ հայ ազգի պատմութիւնը պատմելու ջրհեղեղէն, եթէ կուռ եւ միակամ կազմակերպութեամբ մը փորձենք լեզու տալ մեր այնքան բանաւոր իրաւունքներուն եւ պահանջներուն, հիմնաւորելով զանոնք նոյն իսկ Լօզանի դաշնագրի Թուականէն եռք յառաջ եկած կացութեամբ, կը կարծեմ թէ այդքանն իսկ բաւ է մասնաւոր կարգադրութիւն մը ապահովելու մեր փոքրաթիւ (միւս ազգերու հետ համեմատած) գաղութին համար, այս այլապէս հարուստ եւ ազատամիտ երկրին մէջ:

Վերջերս եղած ընդհանուր դիմումներու առթիւ, պաշտօնական եւ իրաւասու պետական դէմքերու յայտարարութիւններն իսկ տարբեր եզրակացութիւն չեն թելադրեր:

Ուրեմն, այս տագնապի շրջանին իսկ, տակաւին շատ բան կախուած է մեր հաւաքական աշխատանքէն մեղմելու համար վտանգը:

Արդէն նոր խստութեամբ կը գործադրուի հարիւրին տասը համեմատութեամբ օտար աշխատաւորներ պահելու օրէնքը (1932 օգոստոս): Փարիզի խոշոր հաստատութիւնները ստացած են նախնական ազդարարութիւններ, շատ կարճ պայմանաժամով: Այս ազդարարութեան յաջորդող պատժական տնօրինութիւնները, պիտի ստիպեն անշուշտ գործատէրը — համաձայն ըլլան թէ ոչ — համակերպիլ եղած կարգադրութիւններուն, փողոց նետելով հազարաւոր օտարականներ:

Մեր այն կազմակերպութիւնները, որոնք տրամադրութիւն ցոյց կուտան այս ընդհանուր տագնապին դէմ գործնական քայլեր առնելու, պէտք է նկատի ունենան ամէնէն առաջ վերոյիշեալ կացութեան հետեւանքով ստեղծուելիք դժուարութիւնները: Ըսել կ'ուզեմ,— եթէ յոյսեր կան որ ի վերջոյ կառավարութիւնը նկատի առնելով մեր բացառիկ վիճակը, մեղմացումներ տնօրինէ, այդ ենթադրական նպաստաւոր ելքը չի կրնար թեթեւցնել արդէն իսկ ճամբու դրուած կամ դրուելիք աշխատաւորի կացութիւնը: Բացատրենք թէ ի՛նչ պայմաններու մէջ է որ կը ճամբուին օտարականները եւ թէ ի՛նչ դժուարութիւններ կրնան յառաջ գալ վերջէն, եթէ նոյն իսկ նպաստաւոր դարձուածք մը ստանայ իրենց խնդիրը: Ես աչքի առջեւ ունիմ ծանօթ գործարան մը Փարիզի մէջ, որուն սեփականատէրը Ֆրանսահպատակ Հայ մըն է:

Այս արհեստանոցը, որ մինչեւ մէկ երկու ամիս կը հաշուէր խոշոր մեծամասնութիւն մը հայ աշխատաւորներու, նոր տնօրինութեան մը հետեւանքով այսօր ունի մօտ վաթսուն Հայ, հարիւր քսան Ֆրանսացիի դէմ: Համաձայն արդէն իսկ գոյութիւն ունեցող օրէնքին — հայ աշխատաւորութեան թիւը կէսէն աւելի պէտք է կրճատուի, տեղ տալով նոյն թիւով Ֆրանսացիներու: Գործարանատէրը այս կարգադրութեան դէմ երկու միջոց ունի միայն:

Ա.— Պահել աշխատաւորներու ամբողջ կազմը, աւելցնելով ասոր վրայ շուրջ երկու հարիւր քսան նոր աշխատաւորներ, (անշուշտ Ֆրանսացի):

Բ.— Արձակել հայ աշխատաւորներէն առնուազն երեսունըհինգ հոգի, հաւասարակշռելու համար օրինական համեմատութիւնը:

Ո՞ր միջոցն է, որ կրնայ գործադրել այս պարագային: Հակառակ գործատիրոջ բարեացակամութեան, դժբախտաբար միակ հնարաւոր միջոցը կը համարուի երկրորդ լուծումը, այսինքն արձակել հայ աշխատաւորները:

Ներկայ տնտեսական տագնապի շրջանին որ եւ է հաստատութիւն ի վիճակի չէ կրկնապատկելու իր աշխատաւորութեան թիւը: Չէ՞ որ դժուար է արդէն ապահովել ներկայ աշխատաւորական կազմը — տեւական աշխատանքով — արտադրութեան պահանջի նուազման հետեւանքով: Այս անկարելիութեան դէմ, գործադրելով երկրորդ միջոցը, գործատէրը հարկադրուած է իր պակսած հայ աշխատաւորութիւնը ամբողջացնել տեղացիներով:

Արդ, այսպէս արձակուած հայ աշխատաւորը պիտի կրնա՞յ ստանալ պետական նպաստ, նոր իրարանցումի շրջանին:

Պահ մը ենթադրենք թէ կատարուած կամ կատարուելիք դիմումները ի վերջոյ աւելի նպաստաւոր ելք մը ապահովեն հայ աշխատաւորութեան: Բայց այս կարգադրութիւնը չի կրնար չէզոքացնել այսօր իսկ յառաջ եկած դժուարութիւնները:

Անգամ մը իր աշխատանոցէն ճամբուած հայ աշխատաւորը, ներկայ պայմաններուն մէջ, շատ դժուարութեամբ պիտի կրնայ վերագտնել իր աշխատանոցը կամ ուրիշ տեղ, եթէ նոյն իսկ ձեռք բերէ նպաստաւոր կարգադրութիւն մը:

Որովհետեւ այսօր իսկ իր տեղը պիտի գրաւէ տեղացին, իբրեւ բնական հետեւանք իր արձակման: Արդ, վերջին որ եւ է առարկութեամբ հայ աշխատաւորի վերադարձը, որովհետեւ նոյնպէս անկարելի է գործէն արձակել իր նախկին տեղը գրաւող Ֆրանսացի աշխատաւորը:

Իր նախկին գործը կորսնցնելով դժուար է ենթադրել, որ հայ կամ ընդհանրապէս օտար աշխատաւորը պիտի կարենայ նոր աշխատանքի տեղ ապահովել:

Ուրեմն, մասնաւոր աշխատանք պէտք է կատարել այս ուղղութեամբ: Պէտք է բոլոր միջոցները փորձել, որպէսզի հայ աշխատաւորը մնայ իր գործին վրայ: Այլապէս վերջնական կարգադրութենէ մը յետոյ, դժուար է դարմանել անիրաւութիւնը:

Տագնապին մէկ երեսը այս է, եւ օրէ օր կը ծանրանայ եւ կը ծաւալի, մինչ կը սպասենք ընդհանուր հաւասակիքներու արդիւնքին:

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

ԱՇՆԱՆ ՍԱԼՈՆԻՆ ՓԱԿՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

Դեկտ. 2ին փակուեցաւ Աշնան Սալոնը, որ բացուած էր նոյ. 1ին, Կրան Փալէի մէջ:

«Աշնան Սալոն»ը (Սալոն տ'Օթօն) կազմուեցաւ 1900ի անկման շրջանին յաջորդող վերազարթնումի առաջին օրերուն եւ ունեցած է միշտ իր ծոցին մէջ, աշխարհահռչակ արուեստագէտներ, ընդհանրապէս բծախնդիր: Մասնաւորապէս այս տարի մեծ թիւով գործեր մերժեց:

Ուրախ եմ յիշելու որ հոն հանդիպեցանք մեր ազգակիցներէն Ծահնազարի, Պետոյի եւ Օր. Կիտէթ Բաբայեանի: Առաջինը ցուցադրած էր Փարիզի փողոցներէն երկու տեսարաններ, երկրորդը՝ Nature - morte մը, իսկ Օր. Կիտէթ Բաբայեան céramiqueէ քանի մը առարկաներ, ինքնատիպ ներշնչումով, բայց շատ նախնական արհեստով:

Այս գրութիւնս կը նուիրեմ այն ընդհանուր եւ ուշագրաւ երեւոյթին, որ երեւան եկաւ այս տարուան ցուցահանդէսներուն եւ մասնաւորաբար Աշնան Սալոնին:

Ընդհանուր պատերազմէն վերջ, ինչպէս ծանօթ է, յառաջ եկաւ անօրինակ յեղաշրջում մը արուեստի բոլոր ճիւղերու, ինչպէս տնտեսական եւ քաղաքական կեանքին մէջ: Երկար պիտի ըլլար վերլուծել այս քաոսային շրջանին իւրաքանչիւր հոսանքի տեսութիւնը, եւ արդէն իմ նիւթէս դուրս ըլլալով, ես պիտի գոհանամ միայն պատմական արագ ակնարկ մը նետելով յետպատերազմեան տագնապալի շրջանին յատկանշական կէտերուն վրայ:

Դպրոցներէն եւ առ հասարակ արուեստագիտական բարդ աւանդութիւններէն զզուած երիտասարդ տաղանդներէն ոմանք կարծեցին գտնել, առանձին կամ խմբովին նոր տեսութիւններ եւ արտայայտութեան միջոցներ, Այնշթայնի, Պերկսոնի եւ Ֆրոյտի կասկածելի լապտերներու լոյսով: Ոմանք ալ ծառանալով վերջին քսան դարերու վարդապետական դպրոցներուն դէմ, նախաքրիստոնէական, մինչեւ իսկ նախապատմական շրջաններու մէջ փնտռեցին իրենց ոգին եւ արհեստին մշակումը:

Այսպէս իրարու յաջորդեցին երբեմն զուգընթաց cubisme, impressionisme, futurisme, surréalisme, peinture abstraite եւն. հոսանքներ որ գրեթէ նոյն վախճանը ունեցած կը թուին:

Այստեղ պէտք է յիշեմ որ նկարներու առեւտուրին նուիրուած դրամատէրերը կարեւոր դեր մը ունեցան, մեծ թիւով արուեստագէտներու ընթացքին վրայ, կաշառելով նորահաս քննադատները որ կրնային լրձնաշուրթն գովասանքներ շռայլել կամ անխիղճ քննադատութեան ենթարկել միեւնոյն արուեստագէտը, համաձայն օրուան սակարանին պահանջներուն:

Նորի ծարաւը եւ մարդկային չտեսութիւնը կամ նորամոլութիւնը անոնց համար շահագործումի աղբիւր եղան: Արուեստագէտներուն հետ անոնք եղան յաճախ վաշխառուներ, ինչպէս հարազատ զաւակները իրենց ցեղին ...

Եւ հետզհետէ ստեղծուեցաւ մթնոլորտ մը, յուսահատականօրէն հեղձուցիչ ուր շահամոլութիւնը, փառասիրութիւնն ու կեղծիքը, թունաւորեցին արուեստի սէրը եւ սպառնացին չնչարգելութեան մատնել մարդկային գաղափարաբանութիւնը:

Մշակութային այս անօրինակ տագնապը, որ իր հոգեբանական եւ քաղաքական պատճառներն ունէր, չէր կրնար անվերջ տեւել, ինչպէս հիւանդի մը 40 աստիճան տաքութիւնը, առանց զայն մեռցնելու: Եւ որովհետեւ չենք կրնար երեւակայել մարդկային մշակոյթին մահը, կը հետեւցնենք թէ ան պէտք է հետզհետէ բարեշրջուելով հասնի իր բնականոն վիճակին:

Թէ ինչ պիտի ըլլայ վաղուան արուեստը, հարց մըն է որուն պատասխանելու կարելիութիւնը չունինք այսօր: Յամենայն դէպս, այս տարուան մասնակի կամ խմբական ցուցահանդէսներէն կը ստանանք այն տպաւորութիւնը, թէ կռիւը դադրած է եւ խոհեմութեան շրջան մըն է որ կը սկսի: Ամէնէն յեղափոխական արուեստագէտներն իսկ սկսած են ըլլալ չափաւոր:

Կռիւը դադրած է ձգելով իր ետեւ մարդկային կորուստներ եւ նիւթական վնասներու կողքին՝ փորձառութիւններ: Նոր սերունդը պիտի գիտնայ օգտուիլ այդ փորձառութիւններէն: Ան պիտի տրամադրէ աւելի երկար աշխատանք արհեստի (թէքնիք), ուսումնասիրութեան. պիտի ճանչնայ իր գործածելիք նիւթերուն քիմիական արժէքը: Մէկ խօսքով ան պիտի գիտնայ գծել եւ ներկել: Իր գործերը պիտի ըլլան հաղորդական, արտայայտութեան ձեւը զօրաւոր եւ ժուժկալ միանգամայն, պիտի կրնայ պահպանել զատանցանքը իրականութենէն, լայն մարդկային իտէալներով ներշնչուած պիտի հեռանայ աղանդամոլութենէն:

Անշուշտ ենթադրութիւններ են ասոնք եւ կրնան չհամապատասխանել վաղուան իրականութեան:

Թ. ԿԱՆԱՉԵԱՆ

ՔԵՄԱԼԱԿԱՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆՈՐ ՑԵՂԱՇՐՋՈՒՄԸ

»»». .«««

ԱՂԱ, ՀԱՃԻ, ՀՕՃԱ, ԷՖԷՆՏԻ, ՊԷՅ, ՀԱՆԸՄ, ՓԱՇԱ,

ՄՕԼԼԱ, ՀԱԶՐԷԹԼԷՐԻ ԵՒԱՅԼՆ ՋՆՋՈՒԵՑԱՆ

ԽՄԲ.— Ստորեւ կը հրատարակենք մանրամասնութիւնները Թուրքիոյ Ազգ. Ժողովի այն նիստին (26 նոյ.) ուր ջնջուեցան տիտղոսները, զանազան անուանակոչութիւններ, աստիճաններ եւ պատուանշաններ.—

Ազգ. Մեծ Ժողովը այսօր իր մեծ օրերէն մէկն ալ ապրեցաւ: Կը նախագահէր Քեազիմ Իօզ Ալփ: Նիստը բացուելուն պէս, Ներքին գործավար Շիւքրիւ Գայա հետեւեալ խօսքերով խորհրդակցութիւնը ուղղեց նախագիծի մը, որով կը ջնջուին մականունները եւ տիտղոսները, յեղափոխութեան յարմար ձեւով մը.—

«Ընկերներ, հին շրջաններէն մնացած կարգ մը մականուններ, տիտղոսներ, չքանշաններ եւ մետալիոններ կան որոնք չեն յարմարիր այսօրուան ժողովրդավարութեան: Մեր յեղափոխութեան պատշաճ բան մը պիտի ըլլայ ժամ առաջ ջնջել ասոնք մեր պաշտօնական բարքերուն մէջ եւ օրէնքին առջեւ: Կառավարութիւնը օրինագիծ մը պատրաստելով կը մատուցանէ բարձր Ժողովիդ: Կը խնդրենք որ ամէնէն առաջ ան անցնի այսօրուան օրակարգին»:

Ժողովին որոշումով, օրինագիծը օրակարգի անցաւ եւ վիճաբանութիւնը սկսաւ: Հարցում եղաւ թէ «հանըմ» եւ «աղա» բառերն ալ կա՞ն ջնջուելիք անուններուն մէջ: Ներքին յանձնաժողովին տեղեկաբեր Շիւքրիւ պէյ պատասխանեց թէ օրինագիծին նպատակն է ամբողջովին ջնջել դասակարգային խտիր ցուցնող բոլոր անունները: Հետեւաբար, կառավարութեան հետ յանձնաժողովն ալ համաձայն է ջնջելու «աղա» բառը որ գիւղացիներու մէջ քիչ թէ շատ դասակարգ մը կը ցուցնէ:

Թէքիրտաղի երեսփոխան Ճէլալ Նուրի հարցուց թէ կան առնական եւ կնոջական անուններ, ինչպէս Ըսմէթ, Իֆֆէթ, Հիքմէթ եւայլն, որոնք հասարակաց են. հետեւաբար ի՞նչպէս պիտի զանազանուին իրարմէ: Ներքին գործավար Շիւքրիւ Գայա պէյ ըսաւ թէ լաւագոյն պատասխանը պիտի ըլլայ կարդալ օրինագծին պատճառաբանեալ տեղեկագիրը:

Պատճառաբանեալ տեղեկագրին մէջ կ'ըսուի. «Թուրք յեղափոխութեան ամէնէն գլխաւոր յատկանիշը՝ ժողովրդավարութիւնն է: Իսկ ժողովրդավարութեան հիմն է որեւէ խտիր չդնել ազգին անդամներուն միջեւ: Թուրք պատմութեան առաջին դարերուն, որ եւ է տարբերութիւն չկար ազգին անհատներուն միջեւ, եւ միայն պաշտօնը եւ պարտականութիւնն էին որ տարբերութիւն մը կը կազմէին: Բայց այս տարբերութիւնը պաշտօնեաներու անձին չէր վերաբերեր, այլ գրաւուած պաշտօններուն: Այդ շրջանին, անհատները միայն իրենց մականուններով կը յիշուէին, իսկ մականուններուն սկիզբը որ եւ է տիտղոս չէր դրուեր: Պարծանքի միակ տիտղոսը՝ Թուրք ազգին պատկանիլն էր: Ասոր ամէնէն փայլուն օրինակը այն կարճ այլ մեծ պատասխանն է զոր Աթիլլա տուաւ Հռոմէացիներուն»:

Տեղեկագիրը, բացատրելէ յետոյ թէ ժողովրդավարութեան գաղափարը ինչպէս յետոյ կորսնցուց իր պարզութիւնը, կ'աւելցնէ. «Ահա ասոր համար է որ Թուրք յեղափոխութեան տեսակէտով անհրաժեշտ էր այլեւս ջնջել աղա, էֆէնտի, պէյ, պէյ էֆէնտի, փաշա, հազրէթլէրի եւ նման բացատրութիւնները որոնք երբեմն պատուական, երբեմն անարգական, երբեմն ալ հեղինական իմաստ ունէին:

Բայց եւ այնպէս,— կը շարունակէ տեղեկագիրը,— մասնաւոր թղթակցութեանց եւ խօսակցութեանց առեն, Թուրքերը կրնան այր մարդուն պայ եւ կնոջ պայան ըսել, պայմանաւ որ անոնք անունէն առաջ դրուին: Այս բացատրութիւնները (պայ եւ պայան) հարազատ Թուրքերէն են եւ Թրք. առաջին շրջաններուն գործածուած են: Գերազանցութեան եւ առանձնաշնորհի իմաստ չունին, ու նման են օտար երկիրներու մէջ անուններու առջեւ դրուած բառերուն: Հետեւաբար, մասնաւոր խօսակցութեանց եւ թղթակցութեանց մէջ այս բառերուն գործածութիւնը թէ հակառակ չէ օրէնքի սկզբունքին եւ թէ մեր լեզուին վրայ ալ կը տարածէ սովորութիւն մը որ ընդհանրապէս կը կիրարկուի ուրիշ երկիրներու մէջ:

ՔԱՂԱՔԱՑԻՆ ԵՒ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ՏԻՏՂՈՍՆԵՐԸ

Շատ հին ատեններէ ի վեր, զինուորութիւնը թէեւ մասնաւոր ասպարէզ մը կը նկատուէր, բայց երկար ու շարունակական ուսումի, շատ ծանր եւ դժուար մարզանքներու ենթակայ չէր, ինչպէս եղաւ վերջին դարուն: Հրովարտակով մը դուրսէն ո եւ է անձի կը տրուէր այս ասպարէզին ամենաբարձր աստիճանը: Եւ գոհացնելու համար պզտիկութիւններ որոնք նիւթապէս ի վիճակի չէին զինուորական ասպարէզին հետեւելու, բնականաբար զինուորական աստիճաններուն համապատասխան քաղաքային աստիճաններ ստեղծուեցան:

Իւլէմաներու մէջ ալ, օրթոտոքս եւ կաթոլիկ կրօնական կազմակերպութիւններու հետեւողութեամբ, աստիճաններ ստեղծուեցան: Թուրք հանրապետութիւնը թէեւ գործնապէս ջնջած է այս աստիճանները, բայց այս ջնջումը օրինական հանգամանք չունի: Երկրորդ յօդուածը ասոր համար դրուած է:

Հանրապետութեան հաստատումէն ի վեր, կայսրութեան օրով գոյութիւն ունեցող նշաններէն ոչ մէկը տրուած է, ոչ ալ մեզմէ մէկը կախած է զանոնք: Բայց ասիկա ալ պարզապէս սովորութեան մը կը կոթնէր, եւ հարկ էր մեր ժողովուրդին երեւան բերած ուղղութիւնը օրէնքով ալ նուիրագործել: Ասկէ դուրս են ռազմաճակատներու վրայ շահուած մետալները:

Թուրք Հանրապետութեան հիմնումէն ի վեր, Թուրք հանրապետականները, իբրեւ ժողովրդավարներ, չէին գործածեր օտար պետութեանց կողմէ տրուած նշանները: Ներկայ օրէնքը կ'արգիլէ այդ տեսակ նշաններու գործածութիւնը: Հին շրջանին, այդ տեսակ նշաններու գործածութիւնը հրովարտակի ենթակայ էր: Հանրապետական վարչութիւնը մինչեւ հիմա նման ո եւ է հրամանագիր չէ տուած: Միայն նկատելով որ կարելի չէ մերժել նշանները զորս կառավարութիւնները կարգ մը պարագաներու մէջ կուտան Թուրքերուն, ուզողը կրնայ իբր յիշատակ պահել զանոնք, բայց երբեք գործածել:

ԶԻՆՈՒՈՐ. ԱՍՏԻՃԱՆՆԵՐԸ ԵՒ ՏԻՏՂՈՍՆԵՐԸ

Մեր մէջ սովորութիւն էր հաւասարապէս փաշա կոչել այն զինուորականները որոնք լիվայի, ֆէրիքի եւ միւշիրի աստիճան ունէին: Բայց փաշա տիտղոսը կը կրէին նաեւ բազմաթիւ քաղաքային (սիվիլ) անձեր: Յետոյ, օտար երկիրներու մէջ պատահական կերպով շատ մը անձերու կը տրուէր այս տիտղոսը, ինչ որ շփոթութեանց տեղի կուտար: Մինչդեռ «լիվա»յութիւնը, «ֆէրիք»ութիւնը եւ «միւշիր»ութիւնը, ինչպէս ուրիշ երկիրներու, մեր մէջ ալ ձեռք կը բերուէին շատ բարձր ուսումով, մեծ զոհողութիւններով եւ արիւնի գինով: Յարգանքը եւ համակրանքը որ կը պարտինք անոնց, կը հրամայէ անոնց տալ այնպիսի տիտղոսներ որոնք ցուցնեն այդ դիրքերուն միջազգային արժէքը: Հետեւաբար անհրաժեշտ է պատմութեան յանձնել «փաշա»

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (1)

«ԻԹԹԻՀԱՏ ԵՒ ԹԷՐԱԳԳԸ»

(ՔԱՂՈՒԱԾ ՊԷՀԱԷՏՏԻՆ ՇԱՔԻՐԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ)

ԽՄԲ.— Ինչպէս յիշած ենք զանազան առիթներով, Պոլսոյ Միլլիյէթ լրագիրը մօտաւորապէս մէկ տարիէ ի վեր կը հրատարակէ Իթթիհատ–Թէրագգըի պատմութիւնը, համաձայն Պէհաէտտին Շաքիրի յուշերուն (սպաննուած Պերլինի մէջ):

Այդ յուշերուն վերջին մասը՝ այն որ կը սկսի 1906էն եւ կը շարունակուի մինչեւ Օսմ. Սահմանադրութեան շրջանը, կը պարունակէ բազմաթիւ շահեկան էջեր, մեր պատմութեան համար: Մեր աշխատակից ընկեր Հ. Վիշապեան ստանձնած է ներկայացնել այդ մասը, տեղին համեմատ ամփոփելով կամ ամբողջութեամբ թարգմանելով, իբրեւ լրացուցիչ «Թէշքիլաթը Մախսուսէ»ի շարքին, որ հրատարակուեցաւ նախապէս եւ որ պիտի ծառայէ լուսաբանելու շատ մը եղերական ծալքեր.—

... Փարիզի մեր ընկերներուն թիւը հետզհետէ կ'աւելնար: Սելանիկէն Փարիզ եկած էր Խոմէր Նաճի պէյ: Քիչ յետոյ Փարիզ հասաւ նաեւ Հիւսէյին պէյ:

Սակայն Խոմէր Նաճի պէյ չուզեց երկար ատեն հոն մնալ: Իրեն համար գործունէութեան նոր ասպարէզ փնտռող Նաճի պէյ, քիչ յետոյ Փարիզէն ճամբայ ելաւ դէպի Պարսկաստան:

Նաճի պէյին այս ճամբորդութեան վերաբերեալ մանրամասնութիւնները գրի առնուած են ճամբու ընթացքին եւ Պարսկաստանէն Փարիզ ղրկած նամակներուն մէջ:

Նաճի պէյ իր առաջին նամակին մէջ կը գրէ.

— «Ժամանակը հասած կը նկատեմ, Փարիզէն մեկնումէս առջին տեղի ունեցած դէպքերուն եւ ձեռնարկներուն պատմականը ընելու:

Շոգենաւը իր մեկնումը յետաձգած ըլլալով, հարկադրուած երեք օր Մարսէյլ մնացի: Այս ժամանակամիջոցին այցելութիւն տուի Անատոլուի զանազան կողմերէն Ամերիկա երթալու համար ճամբայ ելած չորս հարիւրի մօտ իսլամ գաղթականներուն: Սկիզբները որոշ կասկածանքով ընդունեցին զիս: Ի վերջոյ երբ յայտնեցի թէ Իթթիհատ եւ Թէրագգը կուսակցութեան կը պատկանիմ եւ տեղեկութիւններ տուի մեր նպատակին եւ գաղափարներուն մասին, կատարեալ վստահութիւն տիրեց: Խօսք բացուեցաւ ներկայ իշխանութեան կեղեքումներուն եւ Ապտիւլ Համիտի մասին: 15—16 տարեկան տղաներն անգամ կ'ընդունէին մեր ընկերային վիճակին ողբերգութիւնը, սակայն չէին գիտեր թէ ինչ միջոցներով պէտք է պայքարիլ այս չարիքին դէմ:

Պատուիրեցի յաջորդ երեկոյ ընդարձակ տեղ մը հաւաքուիլ, խոստացայ իրենց բացատրել այս կացութեան պատճառներն ու հետեւանքները: Խոստումիս համաձայն, յաջորդ գիշեր խօսեցայ երեսուն տարուան տառապանքին եւ կեղեքումներուն մասին: Այս կացութեան եւ հայրենիքին ենթարկուած աղէտներուն համար աղեխարշօրէն լացին: Անոնց մէջէն, դրամ վաստկելով Ամերիկայէն վերադարձող ութ Անատոլցիներու հետ, ի վերջոյ մշակեցի աւելի լայն յարաբերութիւններ: Մինչեւ Սամսոն ասոնք ճամբու ընկերներ եղան ինծի:

Ամբողջ ճամբու տեւողութեան, ասոնց խօսեցայ Իթթիհատ և Թէրագգը կուսակցութեան նպատակներուն եւ ուժին մասին, Ապտիւլ Համիտի եւ իր կառավարութեան բռնակալութեանց դէմ՝ միասնաբար եւ զէնքի ուժով պատասխանելու անհրաժեշտութեան, ինչպէս նաեւ ի մօտոյ տեղի ունենալիք նոր ձեռնարկներուն, եւ մեր նախագահին շատ մեծ անձնաւորութիւն մը ըլլալուն մասին:

Մեր շոգենաւը երկու օր Պոլիս մնաց, քարափին մօտեցանք թէ չէ, լրտեսներն ու ոստիկանները ներսը ողողեցին: Ես խուցս քաշուեցայ: Մարսիլիա շոգենաւ նստած պահուս, շոգենաւային ընկերութեան կողմէ անունս եւ անցագիրս հարցուցած էին: Ես ալ ըսած էի թէ անունս Տէրվիշ է: Այս անունը Պոլսոյ կառավարութեան ուշադրութիւնը գրաւած պէտք է ըլլայ որ, Ամերիկայէն վերադարձող իսլամներուն հարցուցեր են թէ ի՛նչ տեսակ մարդ եմ: Անոնք ալ պատասխաներ են որ գլխարկ կը կրեմ եւ ազգութեանս եւ ծագումիս մասին բան չեն գիտեր:

Վերջապէս շոգենաւին շուրջը երկու օր անընդհատ հսկողութեան տակ պահեցին: Նաւը, մօտ երկու հարիւր ճամբորդ առաւ Սամսոն եւ Տրապիզոն նաւահանգիստներուն համար: Այս խեղճերը, մեծամասնութեամբ բեռնակիր, դրամ շահելու նպատակով Պոլիս եկած եւ Պայրամի առիթով իրենց երկիրները այցելելու կ'երթային:

Շոգենաւը Պոլսէն ճամբայ ելլելուն պէս գլխարկը՝ ֆէսի փոխեցի, եւ Ամերիկայէն եկող այդ ութ իսլամներուն պատուիրեցի որ, ճամբորդներուն մէջ քարոզչութեան սկսին շատ զգոյշ եւ չափաւոր լեզուով: Նախ պատմելով Ամերիկայի եւ Եւրոպայի մէջ իրենց տեսածներն ու այդ երկիրներու ժողովուրդներուն բարօրութեան պատճառները՝ բաղդատելով մեր երկրի կացութեան հետ, եւ միտքերը պատրաստել աստիճանաբար: Քանի մը օր այս ձեւով տարաձայնութիւններ ըրին:

Շոգենաւը հասաւ Զոնկուլտաքի նաւահանգիստը եղող Սեւ ծովու Էրէյլին: Սորվեցայ որ, ածուխ առնելու համար մէկուկէս օր պիտի մնայինք հոս: Նաւուն մէջ ծանօթութիւն հաստատած էի Փարիզէն Թէհրան դացող Ֆրանսացի բժշկի մը հետ: Թուրք ըլլալով հանդերձ Տարտանէլ ցամաք չելլելս եւ Փարիզէն գալս իր ուշադրութիւնը գրաւած պէտք է ըլլայ, որ «Ժէօն Թիւրք» ըլլալուս մասին ինքնաբերաբար համոզում գոյացուցեր էր: Մինչդեռ ինքն ալ, Ջուլցերիայէն մշտնջենապէս վտարուած «պօնպաճի» ընկերներէն է եղեր: Ասպարէզին բերումով սերտ մտերմութիւն մը գոյացած էր մեր միջեւ: Որոշեցինք մէյմէկ ձի վարձելով հանքերը եւ աւելի ներսերը գտնուող Գասթէմունիի գիւղերը այցելել միասնաբար: Շոգենաւը կանգ առնելուն պէս, Թիֆլիսցի Ռուսահայու մը անցագիրը առնելով նաւամատոյց ելանք եւ մեր թուղթերը նաւահանգիստի տեսչութեան ներկայացնելէ եւ յանձնելէ վերջ, ճամբան բռնեցինք:

Այս կարճ ճամբորդութեան ընթացքին, հանքերէն երկու ժամ անդին, գտնուող իսլամ գիւղ մը գացինք: Գլխարկս փոխարինեցի գրպանս պահուած ֆէսով: Գիւղին եղերքը փսիաթ հիւսող խումբի մը մօտեցանք:

(Շար.)

կայ պաշտօնական գործողութեանց մէջ ալ պայ եւ պայան գործածելու։ Ներքին գործավարը պատասխանեց.
— Ժողովրդավարութեան սկզբունք-ներուն հետ անհաշտելի է որ Թուր-քերը այդ տեսակ տիտղոսներ կրեն օ-րէնքներու, վճռագրերու մէջ եւ դա-տարաններու առջեւ։ Բայց, իբրեւ սո-վորութեան հետեւանք, եթէ հարկ ըլ-լայ բառ մը գործածել ընթացիկ կեանքի մէջ, օրինակ կանչել անծա-նօթ մէկը, փոխանակ տարբեր ձայներ հանելու, կարելի է պայ բառը գոր-ծածել։

Գալով արտասահմանի, մեզի հա-մար անկարելի է արգիլել որ օտար երկիրներ գացող Թուրքերը չկոչուին կօսփօթ-իմ, մէսիօ, միսթըր, ֆիրիօս, աէյտի եւայլն»։

Օտար չքանչաններու խնդրին անդ-րադառնալով, Շիւքրիւ Գայա ըսաւ. «Կարելի չէ մերժել զանոնք։ Օրինակ, տեղ մը գացիք ուր հաւաքուած ան-ձերուն մէկ մէկ նշան կը տրուի իբրեւ յիշատակ։ Արդ, կարելի չէ «ես չեմ առներ» ըսել։ Կ'առնես, բայց իբրեւ յիշատակ կը պահես։ Ասոնք կրնան պատահիլ, ինչպէս անցեալները պա-տահած է մեր մէկ ընկերոջ։ Մերժել՝ կը նշանակէ վիրաւորել տուողը։ Ասի-կա մասնաւորաբար դեսպաններուն համար կարեւոր է։ Եթէ նշանը ջըն-ջենք, ուրիշ բան մը կուտան»։

— Ի՞նչ կրնայ ըլլալ, հարցուցին ո-մանք։ — Իբրեւ յիշատակ, նուէր մը կուտան, պատասխանեց։

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐԻՒՆՈՏ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՊՏԻԼ ՀԱՄԻՏ ԱՇԽԱՏԵՑԱՒ ԱՐԱԳՕՐԷՆ ԱՌԱՋՔՆ ԱՌՆԵԼ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ, ԲԱՅՑ ԵՂԱԾԸ ԵՂԱՒ ԵՒ ՇԱՏ ԱՐԻՒՆ ՀՈՍԵՑԱՒ

Պոլսոյ հայկական դէպքերէն յե-տոյ, 1895 հոկտ. 20ին, Արեւելեան վեց նահանգներու համար պատրաս-տուած բարենորոգումները գործա-դրելու ժամանակ չեղած, սարսափելի լուրեր առնուեցան թէ Արեւելքի մէջ իսլամներու եւ Հայերու միջեւ ընդ-հարումներու պատրաստութիւններ կ'ըլլան, եւ թէ Տրապիզոնի ու Էրզ-րումի մէջ ջարդեր սկսած են։

Ընդհ. քննիչ Շաքիր փաշա, Եըլտը-…

Պոլսոյ մէջ։ Եւրոպան յուզման մատ-նելու համար, այս չարագործները, առանց վախնալու Աստուծմէ, անմեղ Հայեր զոհ կուտային։

Այս հեռագիրը կարդալով, Ապտիւլ Համիտ շատ զայրացաւ եւ հետեւեալ հեռագիրը ղրկել տուաւ Շաքիր փա-շայի. «Այդ զառանցանքները այնպիսի բաներ են, որոնց տարածումը կա-տարուելէն աւելի վնասակար է։ Հե-տեւաբար այդ զառանցանքները գործ-…

(*) Հաստատուեցաւ թէ Դրօշակ եւ Դաշնակ կոմիտէները էին որ այս զը-րոյցները այնքան ճարտարութեամբ տարածած էին Անատոլուի եւ նոյնիսկ …

…տոսարաններու տեղեկագրին համա-ձայն սպաննուածներու թիւը 18.000էն աւելի է, իսկ մեր քննութեանց համա-ձայն՝ 12 հազար. սպանութիւնները …

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Տիկնանց Կ. Խաչը

Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Պետ. Հայ Կարմիր Խաչի օգնութեան մարմինը ցարդ իր աշխատանքները կեդրոնացուցած է Փարիզի շրջանին մէջ։ Հակառակ ատոր, յաջողած է ունենալ բեղնաւոր գործունէութիւն մը՝ երկու ճակտի վրայ։

Խորհրդային Հայաստանի պետա-կան Կ. Խաչին ղրկած է մեծաքանակ դեղեր, վիրաբուժական գործիքներ եւ գիտական գիրքեր ու հանդէսներ։

Գործօն կերպով մասնացած է այն բոլոր ձեռնարկներուն, որ կատար-ուած են ի նպաստ մեր վերածնող հայրենիքի վերելքին ու բարգաւա-ճումին։

Իսկ այստեղ, օգնած է յղի կիներու, նորածիններու եւ տղայոց։ Ամէն ջանք թափած է, ժողովրդականացնելու համար բժշկական գիտելիքները։ Վերջապէս, տարիներէ ի վեր հաս-…

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ ԵՒ ԻՐ «ԲԱՐԵԿԱՄ»ՆԵՐԸ

«Ցուսաբեր» հետեւեալ խորհրդա-ծութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (20 Յոյ.).

— «Էնկիւրին իր երկրի քաղաքա-կանութիւնը վարելով՝ համատարած գերեզմանի վերածեց մեր հայրենիքը։

Մոսկուան իր երկրի քաղաքակա-նութեան հրահանգներուն անսալով՝ բախտախաղի դրած է այսօր ճակա-տագիրը այն կտոր մը հողին, որ մը-նացած է մեր հայրենիքէն։

Երէկ հոգիով թրքացած Հայը իր փրկութիւնը կ'ակնկալէր Պոլսոյ «հայրախնամ» կառավարութենէն։

Այսօր հոգիով ռուսացած Հայը իր փրկութիւնը կ'ակնկալէ Մոսկուայի «բարեխնամ» իշխանութենէն։

Իր դաւը դիւրութեամբ գլուխ հա-նելու համար՝ երէկ Պոլիսը կը գինէր …

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒՄՆԵՐԸ (39

ՍՊԻՏԱԿ ԱՐԾԻՒԸ

Թարգմ. Ա. ՀԱԲԷԼԵԱՆ

Գրեց՝ ՐՕԼԸՆՏ ՏԷՆԻԷԼ

Պէտք էր պատրուակ մը գտնել… Գլխու ցաւ կամ բան մը վերջապէս։

Զարան գրեթէ անմիջապէս սրահ վերադարձաւ, այլշահր եւ սարսա-փած երեւոյթով։

Սըր Ճօն ոտքի ցատկելով գոչեց.
— Օր. Հայաթ, Տէր Աստուած, ի՞նչ պատահեցաւ։
— Սթէֆ…ը…նը …
— Վիճակը գէշցա՞ծ է։
— Ոչ, գացեր է։
— Գացե՞ր է։
— Այո Սըր Ճօն, խցիկը պարապ է։

…ղո՞ւրս ելեր է։

Աղջիկը գլխով հաստատական նշան ըրաւ։

— Բայց ինչպէ՞ս, ինչո՞ւ։

— Չեմ գիտեր թէ ինչո՞ւ, բայց գիտեմ թէ ինչպէս։ Նաւապետ Նէլըը-նը այս առտու ծովափ գացած միջո-ցին եղբայրս եւ հիւանդապահուհին հետը միասին է տարեր։ Ոհ, այս բո-լոր խորհրդաւորութիւնը ի՞նչ է, չեմ հասկնար։ Սըր Ճօն, աւելի քան երբեք հիմակ է որ ձեր օգնութեանը կը կա-րօտիմ։

…ցելուն ներս չէր բերեր։

Օգնական-ոստիկանապետ Հ. Ա. Տէյվիս ձէք Փիրսընին նայեցաւ։

— Փիրսըն, ուշացաւ այս մարդը։

— Այո պարոն, թերեւս մեր այցե-լուին հետ խնդիր մը ունեցաւ։

— Ի՞նչ խնդիր։

— Ըսել կ'ուզեմ, պարոն որ մեր այ-ցելուին միտքը փոխած կրնայ ըլլալ։ Սրօմլէնտ Եարտ եկող առաջին անձը չէ ատիկա, անոր պէս շատեր կուգան կարգ մը դէպքեր պատմելու նպատա-կով, յետոյ ետ կը վերադառնան, չը-գիտեմ թերեւս այս շէնքէն չեն ախոր-ժիր։

Փիրսըն, լաւ է որ վար երթաք ան-գամ մը եւ տեսնէք թէ ի՞նչ է պատա-հած։

— Շատ լաւ պարոն։

հաստատել Ալֆորվիլի մէջ։ Այս պատճառաւ, բաւական ծանօթ եմ այդ շրջանի Արեւելքցիներուն։ Այդ շրջանէ՞ն եկած են աւազակները։ Չեմ կրնար ըսել. բայց, ապահովաբար, կարելի է»։

Թուրք բժիշկը հետեւեալ մանրամասնութիւնները հաղորդած է երկու անծանօթներու մասին.— Մէկը՝ միջահասակ, մէկ մէթր 70 սանթիմ բարձրութեամբ, միւսը՝ խոշոր հսկայ մը։ Երկուքն ալ Թուխ էին եւ անպեխ, կապոյտ զգեստներով, մինչեւ վիզը կոճկուած եւ միեւնոյն ձեւի սեւ գլխարկներ դրած։ Երկուքն ալ Թուրքերէն կը խօսէին պարսկական զօրաւոր շեշտով մը։

«Էնթրանսիժան» այս տեղեկութիւններէն յետոյ կ'աւելցնէ.— Երկու աւազակները գտնելու յոյսով խուզարկութիւններ կատարուեցան Ալֆորվիլի արեւելեան գաղութին մէջ. բայց քննիչները ի զուր խանգարեցին Իլ Սէն Փիէռի Հայերու խաղաղութիւնը. ո եւ է վկայ չճանչցաւ աւազի տոպրակով հսկան։ Հետապնդումները կը շարունակուին։

«Փառի – Միտի» Թղթակից մը ղրկած է Ալֆորվիլի Դաւիթեան քահանային, որ հերքած է Թուրք բժշկին վերագրումները, յայտնելով Թէ այնքան հայ բժիշկներ կան որ պէտք չունէին Թուրքի մը դիմելու։

*** «Ժուռնալ»ի տեղեկութեանց համաձայն, ոստիկանութիւնը քննութիւններ կը կատարէ նաեւ Փարիզի ալպանական շրջանակներուն մէջ, հիմնուելով բժշկին յայտարարութեանց վրայ։

Անպաշտօն բանակցութիւններ Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ միջեւ

Պ. Ռիպպէնթրոփ, Հիթլէրի մտերիմ գործակալը, որ Փարիզ եկած էր մասնաւոր պաշտօնով, առջի օր տեսակցութիւն մը ունեցաւ արտաքին նախարար Պ. Լավալի հետ, ընկերակցութեամբ գերմանական դեսպանին։ Եկած օրէն իսկ, գործակալը տեսակցութիւններ ունեցաւ Ֆրանսայի նախկին պատերազմիկներու միութեանց գլխաւոր վարիչներուն հետ։ Կ'ըսուի Թէ գետին կը պատրաստէ անպաշտօն նախարար եւ հիթլէրական կուսակցութեան փոխ–վարիչ Պ. Հէսի այցելութեան համար, որ տեղի պիտի ունենայ հաւանաբար դեկտեմբեր 12ին։ Այս առթիւ պաշտօնական բանակցութիւններ պիտի կատարուին սպառազինութեանց մասին։

Պ. Ռիպպընթրոփ տեսակցեցաւ նախկին ռազմիկներու դաշնակցային միութեան նախագահին, Պ. Փիշոյի հետ, որ ներկայացուցիչն է մէկ միլիոն անդամներու եւ որ 1921էն ի վեր պարբերաբար Պերլին կ'այցելէ, յարաբերութիւնները բարւոքելու համար։ Տեսակցութիւն մը ունեցաւ նաեւ նախկին ռազմիկ եւ երեսփոխան Պ. Ժորժ Սքափինիի հետ, որ աչքերը կորսնցուցած է պատերազմի ընթացքին եւ շատ կը յարգուի Ֆրանսայի աջակողմեան շրջանակներուն մէջ։

Գաղտնի ոստիկան Պօնի բանտարկուեցաւ

Մէկ փորձանքէն միւսը գլորեցաւ գաղտնի ոստիկան Պօնի, որ Ապահովութեան Տեսչութեան գլխաւոր աչքն էր ատեն մը։

Հազիւ կորսնցուցած՝ «Կրէնկուար» շաբաթաթերթին դէմ բացած դատը, շաբաթ օր հարցաքննութեան կանչուեցաւ եւ անմիջապէս բանտարկուեցաւ, կաշառակերութեան ամբաստանութեամբ։

Այս խնդիրն ալ կապուած է Սթավիսքիի գործին հետ եւ կը կարծուի Թէ ծանր հետեւանքներ պիտի ունենայ, որովհետեւ Պօնի շատ մը գաղտնիքներ գիտէ։ Փաստաբանը յայտնեց Թէ Պօնի ամբողջ խնդիրը հանրային դատաստանին պիտի յանձնէ, «առանց ո եւ է մէկուն խնայելու»։

Պօնի իր մեծաւորներուն աչքին լոյսն էր 1920էն ի վեր, երբ ընդունուեցաւ ոստիկանութեան մէջ։ Ինքն էր որ երեւան հանեց շատ մը ոճիրներ եւ ուրիշ քրէական գործեր (Հունգարական պարտաթուղթեր, Սուէզի կեղծ բաժնեթուղթեր եւայլն)։ Իր դժբախտութիւնը կը սկսի Սթավիսքիի գործէն։ Տիկին Սթավիսքիի մէկ յայտարարութեան վրայ, պաշտօնանկ եղաւ։ Ցետոյ վերահաստատուելով, յանձն առաւ գտնել Սթավիսքիի չէքերուն արմատները։ Իսկապէս ալ գտաւ։ Դատական նախկին նախարար Պ. Շէրոն ջերմապէս գնահատելով իր արժանիքը, յանձնարարեց երեւան հանել դատաւոր Փռէնսի սպանիչները։ Պօնի աջ ձախ ինկաւ, բազմաթիւ մարդիկ ձերբակալել տուաւ, տեղեկագիր մը կազմեց,— բայց ի զուր։ Գործը փոխանակ լուսաբանուելու, աւելի խճճուեցաւ։ Ասոր վրայ, մամուլը բուռն պայքար մը բացաւ իրեն դէմ, իսկ «Կրէնկուար» ծանրակշիռ մեղադրանքներ հրատարակեց, որոնց դէմ անուանարկութեան դատ բացաւ, 200.000 Փր. պահանջելով, բայց յաղթուեցաւ։ Այս դատավարութեան ընթացքին, փորձանք մը եւս,— վկայ մը, Տիկին Քոթիյոն, դատարան ներկայանալով յայտնեց Թէ Պօնի եւ ուրիշ երկու հոգի երեք միլիոն Փրանք շորթած են իրմէ, շահագործելով իր մերկ լուսանկարը եւ աղջիկնութեան մէկ գաղտնիքը։ Այս խնդիրն ալ կը քննուի այժմ։ Պօնի սուտ վկայութեան համար դատ բացաւ Տիկին Քոթիյոնի դէմ (որ կ'ըսէ Թէ ամսական չորս հարիւր հազար Փր. կը ստանար սիրահարէ մը…), բայց դատարանը մերժեց, օրինական երկու հազար Փրանքը վճարած չըլլալով։

Պօնի ամուսնացած է եւ ունի տղայ մը որ այժմ զպրոց չերթար, որովհետեւ ընկերները «մարդասպան» եւ «ոստիկան» կը կոչեն զինքը։

Բանկալթիի գերեզմանատան պէտք գրաւել

Պոլսոյ իրաւական Դ. ատեանը նոյեմբեր 26ին արձակեց իր վճիռը, Բանկալթիի գերեզմանատան դատախազի մասին։

Նախագահը կարդաց որոշումը ուր կ'ըսուի Թէ, զանազան պատճառաբանութիւններով, Ատեանը չէ ընդունած Պատրիարքին դատախազի հանգամանքը, եւ հետեւաբար կը մերժէ դատը։

Դատարանը կը դատապարտէ դատախազ կողմը (Պատրիարքարանը) վճարել դատական ծախքերը, 150 ոսկի ալ քաղաքապետութեան փոխանորդին, իբրեւ փաստաբանական ծախք։ Այս որոշումը վերաքննելի է։

Դատարանի որոշումին մէջ կանխարգել միջոցի մասին ակնարկութիւն չկայ։ Հետեւաբար, մինչեւ որ վճիռը վերջնական հանգամանք առնէ, գերեզմանատունը չպիտի փոխանցուի քաղաքապետութեան։ Պոլսոյ հայ Թերթերը կը գրեն Թէ այս վճիռը առնչութիւն չունի դատին էութեան հետ, այսինքն գերեզմանատան՝ սեփականութի՞ւն Թէ լքեալ գոյք ըլլալու խնդրին հետ, այլ կը վերաբերի Պատրիարքին՝ այս դատին մէջ դատախազ ըլլալու կամ չըլլալու իրաւասութեան։

Իսկ Թուրք Թերթերը արդէն շահուած կը նկատեն դատը, յայտնելով Թէ գերեզմանատունը հայ համայնքին սեփականութիւնը չէ եւ հետեւաբար քաղաքապետութիւնը տէր կը դառնայ այս գետնին որ մէկ միլիոն ոսկի կը գնահատուի։

»»»· ·«««

ԱՀՌԵԼԻ ՊԱՅԹԻՒՆ ՄԸ տեղի ունեցաւ Պէյրութի մաքսատան մթերանոցին մէջ, ուր ամբարուած էին դիւրավառ նիւթեր։ Ամբողջ մթերանոցը փլաւ։ Վայրկենապէս մեռան 20 բանուորներ, ծանրապէս վիրաւորուեցան ութ հոգի։ Աշխատանքը նոր սկսած էր, այլապէս քառապատիկ աւելի պիտի ըլլար զոհերուն Թիւը։ Մարդպանը աղէտին վայրը գնաց։

ԿԱՂԱԽԱՆԻ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ անգլիացի մայր մը, 62 տարեկան, որ ամբողջ երեսուն տարի խնամելէ յետոյ իր ցաւագար եւ բթամիտ զաւակը, Թոյն տուած եւ մեռցուցած էր, պարզապէս մեղքնալով։ Բոլորն ալ բարի վկայութիւն տուին, բայց դատարանը մերժեց, յայտնելով Թէ կեանքը նուիրական է եւ ոչ ոք իրաւունք ունի զայն կրճատելու։

ՀԻՆԳ ՓՈՄԱՔՆԵՐ սպաննուեցան Պուլկարիոյ եւ Յունաստանի սահմանին վրայ, երբ կը փորձէին փախչիլ իրենց ոչխարներուն հետ, Թուրքիա մտնելու համար։ Պուլկար սահմանապահ զինուորները գերի բռնեցին անոնց ընկերացող կիները։

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի ընկերները, 4 դեկտեմբեր, Երեքշաբթի երեկոյ, ժամը 8.30ին, 32, Ave. des Gobelinsի վերնայարկը: Կարեւոր օրակարգ:

Լիոն

ԼԻՈՆԻ «Վարդանեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 7 Դեկտեմբեր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 181, Գուրս Լաֆայէթ «Զարդարեան» Գրադարանը:

«ՎԷՄ»

Հանդէս մշակոյթի եւ պատմութեան

Մամուլի տակ է երկրորդ տարեշրջանի առաջին թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.— Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ՝ «Համաշխարհային պատերազմի նպատակները»: Ռ. ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ՝ «Ֆերդովսին եւ իր Շահնամէն»: Յ. ՁԱՒՐԵԱՆ՝ «Թ. Թորամանեանի կեանքն ու գործը»: Ս. ՈՍԿԵԱՆ՝ «Մ. Զարիֆեան», Մարտիրոս Ղրիմցու տաղերը: Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ՝ «Աղթամարի կռիւը»: ՍԱՄՍՈՆ՝ «Հայաստանի անդր. դեսպանը Պարսկաստանում»: ԳՐ. Արծրունու յուղարկաւորութիւնը եւ Ս. Զաւարեանի դամբանականը: ԳՐԻՄԻԹԷԼ՝ «Զինադադարի օրերուն»: Հին թուղթեր, Հայաստանի խորհուրդի արձանագրութիւնները: ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ: ԳԻՐՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ: ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ՝ Ա. Աբեղեան, Յ. Ձաւրեան, Ս. Վ.: ԸՆԹԵՐՑՈՂԻ ԷՋ: ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ՝ Վ. Խպ. Մանկունի՝ «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»: ՆԿԱՐՆԵՐ:

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺՆԵԳԻՆԸ.— Ամերիկա, Բրիտանական կայսրութիւն, Եգիպտոս, Իտալիա 70 Փրանք: Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա, Պարսկաստան 50 Փրանք: Ֆրանսա եւ ուրիշ երկիրներ 60 Փրանք

Խմբագրութեան հասցէն՝ S. Vratzian, 13, Rue des Platanes, Plessis-Robinson (S.)

Ֆրանսայի ընդհանուր գործակալ՝ Լ. Գեւոնեան, 17, Rue Damesme, Paris (13)

Յատուկ խնդրանք՝ փութացնել բաժնեգիններու առաքումը, որով բաժանորդները աջակցած կը լինեն խմբագրութեան գործին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Թումբիկի Լուսաղբիւր Միութեան պարգեւաբաշխութենէն շահած են հետեւեալ թիւերը՝ 224 երգարան, 5 սուրճի ափսէ, 404 հագուստի կերպաս, 263 ծաղկաման:

Le Gérant H. STEPHAN

Imprimerie A. DER AGOPIAN

17 Rue Damesme PARIS 13e

FILMS RECOMMANDÉS

ՓԱԹԷ ՆԱԹԱՆԻ ՍԻՆԷՄԱՆԵՐԸ

ՑԱՑՏԱԳԻՐ 30 ՆՈՅ.-էն 6 ԴԵԿՏ.

MARIGNAN. Les nuits Mosvovites (Harry Baur, Annabella)

MARIVAUX. Tartarin de Tarascon (Raimu)

MOULIN ROUGE. Sidonie panache (2 époques à chaque séance)
1ére: Bach tire au sort.
2éme: Chabichou.

IMPERIAL. Un homme en or (Harry Baur, Suzy Vernon)

OMNIA CINE INFORMATIONS. Actualité mondiales —Vers l'Iguassu

VICTOR HUGO. Symphonie inachevée (vers. orig. s.t. f.)

ROYAL. Trois de la marine (Armand Bernard)

BARBES. Si j'étais le patron (Fernanrd Gravey)

BELLEVILLE. Chanson de Paris — Faut réparer Sophie

CAPITOLE. Si j'étais le patron — Les Malabares

DEMOURS. Une femme chippée — Pacification du Haut Atlas

EXCELSIOR. Si j'étais le patron — Les Malabares

FEERIQUE. La dactylo se marie — Malacca

LECOURBE. La dactylo se marie — Malacca

LOUXOR. Si j'étais le patron— Les Malabares

LUTETIA. Une femme chippée — Pacification du Haut Atlas

LYON. Si j'étais le patron — Sur scène: les ballets Golden

MAGIQUE. Chanson de Paris — Faut réparer Sophie

MAINE. La dactylo se marie — Malacca

METROPOLE. Si j'étais le patron — Les Malabares

MONTPARNASSE. La dactylo se marie et Série 7

MOZART. Une femme chipée — Pacification du Haut Atlas

PALAIS DES GLACES. La dactylo se marie — Malacca

PATHE ORLEANS. Les bleus de la marine — La dactylo se marie

RECAMIER. La dactylo se marie — Malaca

ROCHECHOUART. Si j'étais le patron — Les Malabares

SAINT CHARLES. La dactylo se marie — Malacca

SAINT MARCEL. Chanson de Paris—Malacca

SELECT. Une femme chipée — Pacification du Haut Atlas

BANLIEUE

ALHAMBRA D'ASNIERES. Amok — La garnison amoureuse

CASINO DE CLICHY. L'Amour en gage— Le chant du marin

COLOMBES. Si j'étais le patron — Les Malabares

KURSAAL AUBERVILLIERS. La crise est finie — L'Aigle et le vautour

KURSAAL BOULOGNE. Rothchild — Vienne 1934

OLYMPIA DE CLICHY. Si j'étais le patron — Les Malabares

PATHE CINEMA PALACE (Boulogne). Si j'étais le patron — Les Malabares

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 5 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 5 Décembre 1934

10-ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2669 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՐՔԱՑՈՒՄ՝ ՆՈՐ ԹԱՓՈՎ

»»»··«««

Վերջին լուրերը անգամ մը եւս կը հաստատեն թէ՝ քեմալական իշխանութիւնը կանգ չպիտի առնէ որ եւ է միջոցի առջեւ, իրականացնելու համար իր հիմնական ծրագիրը,— միատարր եւ միաձոյլ Թուրքիա:

Կիրակի օր բացատրեցինք վերջին անօրինութիւնները,— ջնջում տիտղոսներու, օրինագիծ՝ մականուններու եւ կղերական տարազներու մասին:

Կարդացիք տիտղոսներու եւ զանազան կոչականներու ջնջման մանրամասնութիւնները:

Որ եւ է բացատրութեան չի կարօտիր այդ օրէնքը, որ անմիջապէս գործադրուեցաւ, սկսելով Հանրապետութեան նախագահէն եւ միւս երեւելիներէն:

Այլ եւս ոչ փաշա, ոչ էֆէնտի, ոչ աղա կամ պէյ, ոչ ալ «հազրէթլէրի»: Միայն «պայ»ն է որ կը գործածուի անուններու սկիզբը, իբրեւ «պարոն», եւ «պայան»ը՝ փոխան «հանըմ»ի (Օրիորդ կամ Տիկին):

Հայանուն վաւերական կամ չինծու «պէյ»երն ու «փաշա»ներն ալ, որ չատոնց ջնջուած են մեր մամուլէն, անմիջապէս համակերպեցան օրէնքին:

Ծարահատ, անոնք ալ ապաւինեցան «պարոն»ին զոր կ'արհամարհէին մինչեւ հիմա, միայն տնտեսներուն, «միւսիւ»ներուն կամ «դրսեցի»ներուն յատկացնելով:

Շատ աւելի բարդ են մականուններու եւ կղերական տարազներու վերաբերեալ օրինագիծները:

Անոնք վերջնական ձեւ չեն ստացած տակաւին, բայց ճամբան հարթուած է արդէն, լրագրական քարոզութեամբ եւ գործնական օրինակներով:

Այսպէս, Թուրքերը չեն գոհանար մականուններ ճարելով իրենց համար, այլ եւ թելադրութիւններ կ'ուղղեն ոչ-Թուրքերու, որպէսզի իրենց հաւատարմութիւնը ապացուցանեն, «հարազատ Թուրքերէն» մականուններ ընտրելով:

Ինչպէս բացատրած ենք, օրինագիծը կ'արգիլէ գործածել ազգորոշ մասնիկները,— «եան», «ով», «էվ», «վիչ», «իս», «տիս», «աքի», «զատէ», «մախտում» եւայլն:

Այդ պարագային—միայն Հայերու մասին խօսելով—պիտի գործածուին Վահան Սուրէն, Ներսէս Օհան, Գէորգ (արք.) Ասլան, Արշակ Պապիկ, Արամ Խիտավէրտի եւն.: Եւ կամ նոյն անունները՝ «օղլու» մը պոչին:

Հարցը այն է թէ «բարեխնամ» կառավարութիւնը պիտի գոհանա՞յ այս կրճատումով կամ յաւելումով, եւ հաւատարմութեան պայման չը՞ պիտի նկատէ նաեւ ոչ-Թուրք մականուններու բառական թրքացումը:

Այս եզրակացութեան կը տանի «Ճիւմհուրիէթ»ի հետեւեալ թելադրութիւնը.

— «Երբ բոլոր Թուրքերը մրցումի ելած են մականունի ընտրութեան մէջ, յոյն, հայ, եւ եահուտի հայրենակիցներն ալ լաւ կ'ընեն եթէ քիչ մը ջանան հարազատ թուրքերէն մականուններ ընտրել»:

Յաջորդով պիտի կարդաք նմոյշներ՝ «հարազատ Թուրքերէն» մականուններու, որոնք այնքան արուեստակեալ են որ, ամէնէն առաջ Թուրքերը պիտի ըմբոստացնէին, եթէ կախաղանի վախը չըլլար:

Ամէն պարագայի մէջ, քանի մը օրէն կը պարզուի կացութիւնը, երբ հրատարակուի օրէնքը:

Այս առթիւ, Թուրք թերթերը կը խօսին նաեւ գիւղերու անուններու թրքացման մասին, որ երկիմաստ խօսք մըն է:

Արաբական, պարսկական կամ օսմանեան անուններով կոչուած թրքական գիւղերու անուննե՞րն են որ պիտի փոխուին, հարազատ Թուրքերէնի պիտի վերածուին, թէ առ հասարակ բոլոր գիւղերը թրքական անուններ պիտի կրեն:

Ինչ կը վերաբերի կղերական տարազին, գրուեցաւ թէ խորապէս յուզուած են օտար դիւանագիտական շրջանակները եւ մասնաւորապէս Յունաց Պատրիարքարանն ու կառավարութիւնը:

Այսօր հեռագիր մը կ'ըսէ թէ դիմում կատարուած է, որպէսզի բացառութիւն համարուի օրթոտոքս կղերը, բայց յոյս չկայ որ ընդունուի:

Իսկ մեր կղերը օրէնքին համակերպած է: Կրնա՞ր ուրիշ բան ընել:

Թուրքերը այս օրէնքով ալ կ'ուզեն ջնջել ազգային, ինքնուրոյն ո՛ր եւ է յատկանիշ:

Բայց մեզի համար երկրորդական է այս խնդիրը:

Աւելի բաց խօսելով, լաւ է որ մէկդի նետուի սա միջնադարեան «ճիւպպէն»ն, եւ ընտրուի բարեփոխեալ տարազ մը, ինչպէս եղած է այս պզտոտներուն վրայ եւ այլուր:

Բուն վտանգը ուրիշ տեղ է, եւ ամէն կերպով արժանի՝ բոլորիս լուրջ մտահոգութեան:

Յարատեւօրէն շարունակելով իր թրքացման քաղաքականութիւնը, Էնկիւրին ոչ միայն կը խախտէ մեր ինքնուրոյն գոյութեան խարիսխները, այլ եւ կը ձգտի կտրել մեր բարոյական կապը եւ խորացնել սարկական հոգեբանութիւնը:

Իսկ տակաւին այնպիսի հոգեր են որոնք ոչ Երեւանը կը հետաքրքրեն, ոչ ալ՝ գաղութները ...

Ժամանա՞կ ունինք այդ ուղղութեամբ մտածելու, երբ այնքան աղտոտ պատեհութիւններ կան իրարու հետ չափուելու, աղտոտ հաւատաքննութիւններ կամ խաչակրութիւններ սարքելու եւ ճակատ ճեղքելու յանուն ազգի կամ Հայաստանի:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

71 ԿԱՍԿԱԾԵԼԻՆԵՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԵՒ ԼԵՆԻՆԿՐԱՏԻ ՄԷՋ

Ցանցառներդ պիտի պատժուին անխնայ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն դեկտեմբեր 3 թուականով.—

Երկու խումբեր, ընդամէնը 71 հոգի ձերբակալուեցան այսօր, իբրեւ հետեւանք Սէրգէյ Կիրովի սպանութեան: Ասոնք ամբաստանուած են իբրեւ հակայեղափոխականներ եւ կազմակերպիչներ ահաբեկումներու: 39ը ձերբակալուեցան Լէնինկրատի շրջանին մէջ, 32ը՝ Մոսկուայի: Միեւնոյն ատեն պաշտօնանկ եղան Լէնինկրատի ոստիկանութեան տեսուչը՝ Մէտվէր, իր օգնականը եւ ուրիշ վեց պաշտօնեաներ եւ դատի պիտի յանձնուին, լաւ կազմակերպած չըլլալով քաղաքին ապահովութիւնը:

⁂ Կ'ըսուի թէ Կիրովի, պիտի յաջորդէ իր առաջին գործակիցը՝ Միկոյեան, իբրեւ անդամ Քաղաքական Բիւրոյի: Միկոյեան մտերիմ բարեկամն է Սթալինի, ինչպէս Կիրով: (Տեղական թերթերը վրացի կը ներկայացնեն Միկոյեանը, մինչդեռ Հայ է): Տակաւին յայտնի չէ թէ ո՛վ պիտի յաջորդէ Կիրովի՝ իբրեւ նախագահ Լէնինկրատի կազմակերպութեան:

⁂ Խ. Ս. Հ. Միութեան Կեդր. գործադիր կոմիտէին դիւանը դեկտեմբեր 1ին նիստ գումարելով, հետեւեալ որոշումները տուաւ.—

1. Հրահանգել հարցաքննիչ իշխանութեանց՝ կարելի եղածին չափ շուտ լրացնել քննութիւնները՝ ահաբեկչական արարքներու պատրաստութեամբ կամ գործադրութեամբ ամբաստանուած անհատներու մասին:

2. Յանձնարարել դատական իշխանութեանց՝ չյետաձգել մահապատիժի գործադրութիւնը, ընթացք տալով ներման խնդրագիրներու: Կեդր. գործադիր կոմիտէն անընդունելի կը գտնէ նկատի առնել այդպիսի դիմումներ:

3. Յանձնարարել ներքին գործավարութեան պատկան իշխանութեանց (նախկին Չեկա) անմիջապէս գործադրել տալ այս կարգի ոճրագործի մը դէմ արձակուած մահավճիռը:

Ընդհանուր սուգ եւ շքեղ յուղարկաւորութիւն

Դեկտեմբեր 3ը, 4ը եւ 6ը սուգի օր հռչակուեցան Մոսկուայի մէջ, ի յիշատակ Սէրգէյ Կիրովի: Ամէն տեսակ թատերական ներկայացումներ, սինէմաներ եւ նոյնիսկ ճաշարանները փակ պիտի մնան այդ օրերը, համաձայն մասնաւոր հրամանագրի մը: Կիրովի մարմինը Մոսկուա փոխադրուեցաւ երեքշաբթի առտու, եւ զետեղուեցաւ Արհեստակցական Միութեան մարմարեայ սրահին մէջ: Ժողովուրդը պիտի կրնայ երթալ եւ իր յարգանքը մատուցանել սպանեալ գործիչին: Դեկտեմբեր 5էն 6ի գիշերը հանգուցեալին մարմինը պիտի հրկիզուի, եւ աճիւնը պիտի փոխադրուի սրբահ, յետոյ հանդիսաւոր յուղարկաւորութիւն պիտի կատարուի Կարմիր հրապարակին վրայ: Երկրին բոլոր կողմերէն գործարաններու պատուիրակութիւններ կը հասնին Մոսկուա, ներկայ ըլլալու համար յուղարկաւորութեան: Միեւնոյն օրը սուգի միթինկ մը պիտի գումարուի Լէնինի դամբարանին առջեւ: Սուգի ժողովներ տեղի կ'ունենան ամէն կողմ, բուռն արտայայտութիւններով (հատ մըն ալ կազմակերպուած է Փարիզ, Սալ Պիւլիէ, այս գիշեր): Առաջին առթիւ ցաւակցական այցելութիւններ տուին Ֆրանսայի, Իտալիոյ, Աֆղանիստանի, Թուրքիոյ, Մ. Նահանգներու եւ ուրիշ բազմաթիւ երկիրներու դեսպանները:

Սթալին եւ ուրիշնե՞ր ալ պիտի սպաննուէին

Կառավարութիւնը առ այժմ կը զգուշանայ տեղեկութիւններ հաղորդել սպանութեան շարժառիթներու մասին: Մամուլը կը մերժէ անձնական վրէժխնդրութեան կարծիքը, սպանութիւնը վերագրելով հակայեղափոխականներու: Այս առթիւ հրատարակուած լուրերուն համաձայն, երեւան հանուած է ահաբեկչական կազմակերպութիւն մը որ ճիւղեր ունի ամբողջ երկրին մէջ, եւ որուն անդամները առնուած են նոյն ինքն համայնավար կուսակցութենէն: Կ'ըսուի թէ ներքին գործավարութիւնը երեւան հանած է կարգ մը դաւադրութիւններ՝ Սթալինի եւ ուրիշ վարիչներու դէմ: Զգուշական արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած են, որովհետեւ կազմակերպութեան մէկ ճիւղը երեւան հանուած է Լէնինկրատի մէջ եւ կարգ մը ընդդիմահարութիւններ կատարուած են: Գերման ճարտարագէտ մը, Ֆուխս, որ կազմակերպութեան մէջ մտած էր իբրեւ շաղկապ արտասահմանի հետ, տասը տարի խցարգելութեան դատապարտուեցաւ: Տիրող յուզումը չէ հանդարտած տակաւին: Քաղաքական Բիւրոյին անդամները խիստ պաշտպանութեան տակ առնուած են: Բոլոր անոնք որ կասկածելի խօսք մը կ'արտասանեն, անմիջապէս կը ձերբակալուին: Ասկէ զատ, աքսորականներու ցանկ մը պատրաստուած է, որ անմիջապէս պիտի գործադրուի, եթէ նոր մահափորձ մը կատարուի:

Ֆրանսա եւ Գերմանիա համաձայնեցան

—·—

ԳԵՐՄԱՆԻԱ 900 ՄԻԼԻՈՆ ՖՐԱՆՔ ՊԻՏԻ ՎՃԱՐԷ,
ԵԹԷ ՍԱՐԻ ՀԱՆՐԱՔՈՒԷՆ ՇԱՀԻ

Կարեւոր համաձայնութիւն մը գոյացաւ Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ միջեւ, շնորհիւ Երեքներու ժողովին որ չարաթներէ ի վեր խորհրդակցութիւններ կը կատարէր Հռոմի մէջ:

Հիմնուելով Սարի հանրաքուէին հաւանական արդիւնքին վրայ եւ այն ենթադրութեամբ թէ կրնայ նպաստաւոր ըլլալ Գերմանիոյ համար, յանձնաժողովը համաձայնութիւն մը ստորագրել տուաւ դեկտեմբեր 3ին: Այդ համաձայնութեամբ, Գերմանիա 900 միլիոն ֆրանք պիտի վճարէ Ֆրանսայի, ինչպէս եւ 11 միլիոն թոն ածուխ պիտի յանձնէ հինգ տարուան ընթացքին, Ֆրանսացի հանքագործներու միջոցաւ: Երբ նկատի ունենանք թէ հաշտուցումներու յանձնաժողովը նախապէս 300 միլիոն ոսկի մարք գնահատած էր Սարի ածխահանքերը, դիւրին է ըմբռնել թէ այս անգամ սակարկութիւնը որքան նպաստաւոր է եղած Գերմանիոյ համար:

Համաձայնութիւնը կը տրամադրէ նաեւ որ Գերմանիա հատուցում վճարէ անհատ կալուածատէրներու կրած վնասներուն: Գերմանիոյ ստանձնած գումարին մէկ մասը կանխիկ պիտի վճարուի, մնացեալը կարճ պայմանաժամերով: Ինչ կը վերաբերի քաղաքական խնդիրներուն, այդ մասին տեղեկագիր մը պիտի ներկայացուի Ազգերու Դաշնակցութեան: Միւս բոլոր մասնագիտական հարցերը լուծուած են Հռոմի համաձայնութեամբ, որ բարենշան կը համարուի խաղաղութեան համար, թէեւ ամբողջ համաձայնութիւնը խմբագրուած է այն ենթադրութեան վրայ թէ Սարը կրնայ Գերմանիոյ վերադարձուիլ:

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը երեքշաբթի օրուան նիստին մէջ պիտի քննէ այս առթիւ կազմուած տեղեկագիրը:

ՕՐԷ ՕՐԻՆ

ԲԱԲԵԼՈՆ

●●●●

Գիտէ՞ք որքան մարմիններ եւ միութիւններ ունինք Փարիզի մէջ, անճար գաղթականներու հոգերով զբաղելու համար:

Իմ գիտցածներս նշանակեմ, դուք համրեցէք.—

1. Գաղթականներու գրասենեակ (օֆիս), հաստատուած՝ Հ. Հ. Պատուիրակութեան կողմէ (Ա. Խատիսեան, Պլէպէր):

2. Գաղթականներու գրասենեակ, նշանակուած՝ Գաղթ. Կեդր. յանձնաժողովին (Լ. Բաշալեան, ժամուն բակը):

3. Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողով, ծնած՝ նախկին ազգ. պատուիրակութենէն: (Հասցէն անորոշ: Կարելի է իմանալ Բարեգործականի գրասենեակէն):

4. Հայ Տնտեսական Կեդրոն (Զ. Խանզատեան, Պուլվառ Հօսման):

5. Աղքատախնամ Փարիզի (ժամուն բակը):

Կրնայի երկու Կ. Խաչերն ալ յիշել, իբրեւ օժանդակ օրկաններ, բայց զանց կ'առնեմ:

Ասոնք՝ պաշտօնականներն են: Վաւերական եւ հանրածանօթ:

Երբ տագնապը սաստկացաւ, այս մարմինները եւ ուրիշներ քով քովի գալով, կազմեցին միացեալ յանձնախումբ մը, որ յուշագիր-աղերսագիր մը ներկայացուց կառավարութեան:

Մինչ այս մինչ այն, Պ. Արամ Թիւրապեան ասպարէզ կը նետէր «Ֆրանսա ապաստանած Հայ. աշխատաւորներու շահերու պաշտպանութեան յանձնախումբ» մը, հինգն իր գլխուն եւ յիսուն սանթիմնոց յայտարարութեամբ մը որ գին կը փոխէ տեղին եւ մարդուն համեմատ:

Այս շաբթու լսեցի երկու նորութիւններ ալ.—

1. Կազմուեր է «Հայ ֆրանսասէր? խմբակցութիւն» մը, խմբական հպատակութիւն առաջարկելու համար:

2. «Ֆրանսական բանակի հայ պահեստիներու միութիւն» մը, «իրենց քաղաքացիի հանգամանքը խմբովին արժեցնելով, պետական շրջանակներու բարեացակամ ուշադրութիւնը հրաւիրելու համար: (Հասցէ.— Զ. Խանզատեան):

Թերեւս ուրիշներ ալ կան, ծնած կամ յղի, որոնցմէ ես տեղեկութիւն չունիմ:

Ամէն պարագայի մէջ, «Յառաջ»ը այլեւս չի կրնար զանգատիլ թէ կազմակերպութիւն չունինք:

Ունի՛նք, ունի՛նք, եւ տրցակներո՛վ:

Տակաւին չեմ հաշուեր այն մասնաւոր գրասենեակները, որ ծանուցում կուտան թերթերուն:

Արդ, ինչո՞ւ գաղթականներուն վիճակը չի բարուոքիր, հակառակ այսքան օրկաններու եւ կազմակերպութեանց:

Մե՛ղք որ այդքան տարրական բան մը չէք հասկնար:

Պատճառը այն է որ տակաւին շատ պակասներ ունինք:

Օրինակ, ինչո՞ւ չկազմել.—

1. Միութիւն մը՝ ֆրանսուհիներու հետ ամուսնացած Հայերու:

2. Միութիւն մը՝ Ֆրանսացիներու հետ ամուսնացած հայուհիներու:

3. Միութիւն մը՝ միայն ֆրանսերէն թերթ կարդացող Հայերու:

4. Միութիւն մը՝ առաջին անգամ Փարիզ հասած Հայերու:

5. Միութիւն մը՝ ֆրանսական վարժարաններէ շրջանաւարտ եղած գաղթականներու:

6. Միութիւն մը՝ իրենց տուներուն մէջ ֆրանսերէն խօսող երեւելիներու:

7. Միութիւն մը՝ լատինածէս Հայերու:

... Մնացեալը դուք լրացուցէք:

ՎԱՀԷ

Յունաց Պատրիարքին խնդրանքը պիտի մերժուի

Պոլսէն կը հեռագրեն դեկտեմբեր 2 թուականով.—Կը հաւաստեն թէ ժխտական պատասխան պիտի տրուի Յունաց պատրիարքին այն խնդրանքին որով կ'առաջարկուի յոյն օրթոտոքս կղերը ազատ կացուցանել կրօնական տարազները հրապարակաւ գործածելու արգելքէն: Օրինագիծը պիտի քուէարկուի այս շաբթու: Միեւնոյն ատեն պիտի արգիլուի փաշական կամ ուրիշ քաղաքական խմբակցութեանց համազգեստներու գործածութիւնը:

Կրօնականներու տարազը Թուրքիոյ մէջ

»»»··«««

ՀԱՅ ԿՂԵՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ԱՐԴԷՆ ՀԱՄԱԿԵՐՊԱԾ ԵՆ

«Միլլիէթ» կը գրէ՝ «Հայ քահանաները գոհ» վերնագրին տակ.— Պոլսոյ իմամներուն եւ քահանաներուն մէջ շահագրգռութիւն առաջ բերած է կրօնական տարազի նոր օրինագիծը: Այս մասին տեսնուեցանք կարգ մը հայ քահանաներու հետ: Շատերը ըսին թէ լաւ կը գտնեն օրէնքը:

Մեր տեղեկութեանց համաձայն, Հայոց Պատրիարքարանի Կրօն. Ժողովը զբաղած է այս խնդրով: Քահանաները ընդհանրապէս տեղին կը գտնեն օրէնքը: Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի մէջ, հայ հոգեւորականները քաղաքային տարազով կը պտտին, իսկ կրօնականը միայն եկեղեցիի մէջ կը կրեն: Հայոց Պատրիարքարանը կը խորհի նոր տարազ մը ընտրել կրօնականներու համար: Կը կարծուի թէ սեւ պիտի ըլլայ բըտէնկօթը, ինչպէս նաեւ գլխարկ մը որուն վրայ երիզներ պիտի դրուին, աստիճաններու տարբերութեանց համար:

«Ճիւմհուրիէթ» կը գրէ.— Հայոց կրօն. ժողովի ատենադպիր Թոմա քահանայ Շիկահեր հետեւեալը յայտարարեց մեր մէկ խմբագիրին.— «Արդէն մեր ժողովի օրակարգին վրայ կը գտնուէր կրօնական տարազը փոխելու խնդիրը, բայց մինչեւ հիմա վերջնական որոշում մը տրուած չէր: Իմ կարծիքով, ճիպպէ գործածելը կրօնական պարտաւորութիւն մը չէ եւ ասոր համար է որ Ֆրանսայի, Գերմանիոյ, Անգլիոյ եւ Ամերիկայի մէջ, բոլոր հայ կրօնականները քաղաքային տարազ կը կրեն:

— Ի՞նչ տարազ մտադրած էք ընտրել, հարցուցի:

Քահանան բացաւ ճիպպէին փէշերը եւ ցուցնելով տակի երկար վերարկուն որ բըտէնկօթի կը նմանի, ըսաւ.— Ինչպէս կը տեսնէք, ես հիմակուընէ քաղաքային տարազ մը շինել տուի ինծի համար: Երբ վերջնական որոշում մը տրուի, ճիպպէն պիտի հանեմ եւ փայլթօով պիտի պտտիմ: Գալով գլխանոցին, անոր փոխարէն սովորական սեւ գլխարկ պիտի գործածուի: Միայն յետոյ պիտի ճշդուի գլխարկին ձեւը:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐԸ՝ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ԲԵՐՆՈՎ

»»»··«««

— Ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր վերջը, ի՞նչ ընենք եւ ուրո՞ւ դիմենք:

Քանի՛ներ, ամէն օր, ամէն տեղ եւ ամէն քայլափոխի, այսպէս կը սկսին իրենց խօսակցութիւնը, յուզուած, մտահոգ եւ մանաւանդ խոցոտուած արժանապատուութեամբ:

Բոլոր անոնք որ, ներկայ քաղաքակրթութեան դարաշրջանին հայմաթլոսի կոչումին արժանացան, միեւնոյն հարցերու ծանրութեան տակ ձեւով մը ընկճուած, յոյսի, լոյսի եւ փրկութեան ճար մը փնտռելու անձկութեամբ կը դիմեն հոս ու հոն, կը դիմեն յաճախ պատահական անցորդին իսկ, եթէ միայն վստահ ըլլան որ պիտի լսուին, հոգ չէ թէ դիմացինն ալ միեւնոյն վիճակին մատնուած ըլլայ:

Զըսենք եւ չհարցնենք թէ ինչո՞ւ այս կացութիւնը, քանի որ իրականութիւնը այդ կարգի հարցումներով չէ որ պիտի կարենանք փրկել:

Տագնապը արդէն մտած է այնպիսի շրջանի մը մէջ որ անակնկալները անխուսափելի են մէկ օրէն միւսը:

Իրական գաղափար մը կազմելու համար, հարկ չկայ ենթադրութիւններու ետեւէն վազել: Բաց ականջով եւ սրտաբաց լսենք այն ինչ որ կը խօսուի մեր շուրջը, ծանօթ թէ անծանօթ բերաններէ:

×

— Տասներկու տարիէ ի վեր Ֆրանսա եմ հաստատուած: Եկեր եմ օրինաւոր թուղթերով եւ մինչեւ հիմա բոլոր թղթերս կատարելապէս կանոնաւոր են: Մինակ տղայ մըն էի, աշխատեցայ քանի մը տարի, ամուսնացայ, տուն կազմեցի եւ հիմա վեց տարեկան փոքրիկ մը ունիմ: Տարեկան միջին հաշուով շահած եմ 13 հազար ֆրանք, կինս ալ կ'աշխատի, տարեկան միջին հաշուով վեց հազար ֆրանք վաստկելով:

Տասներկու տարուան ընթացքին մեր ընդհանուր եկամուտը եղած է մօտ 180 հազար ֆրանք: Պարտքով գնեցինք հող մը եւ շինեցինք մեր տնակը, շուրջ 70 հազար ֆր. արժէքով: Այսօր պարտք չունինք, կ'աշխատինք եւ եթէ թոյլ տան շարունակել մեր գործը, կրնանք այսուհետեւ քիչ մը աւելի տանելի կեանք վարել: Պետութեան տուրք կը վճարենք տունին եւ չհատուրքի համար միջին հաշուով տարեկան 450–500 ֆրանք: Կը ստանամ երկու հայերէն թերթ, կը հետեւիմ մեր ազգային կեանքի բոլոր անցուդարձերուն. կը մասնակցիմ իմ կարողութեան չափով բոլոր հանգանակութիւններուն: Ոչ մէկ դատական խնդիր ունեցեր եմ ցարդ:

Երկրորդ մը.

— 12 տարի է, Ֆրանսա եմ մայրիկիս հետ: Կ'աշխատիմ կանոնաւորաբար, տարեկան մօտաւորապէս 12 հազար ֆր. եկամուտ մը ապահովելով: Հոս գալուս ունէինք տասը հազար ֆր.: Տուն մը շինեցի պարտքով՝ 40 ֆր. արժէքով: Ցարդ դժգոհ չեմ վիճակէս, որովհետեւ միշտ աշխատած եմ: Եթէ ձգեն որ աշխատանքս շարունակեմ, շուտով պիտի վերջացնեմ տունիս պարտքը: Տարեկան 200–250 ֆրք. տուրք կը վճարեմ: Թղթերս կանոնաւոր են եւ ոչ մէկ խնդիր ունեցեր եմ իշխանութիւններու հետ: Կը կարդամ հայերէն եւ ֆրանսական թերթեր:

Երրորդ մը.

— Փարիզ եկայ բոլորին հետ. Պոլսոյ մէջ փոքրիկ առեւտրական մը՝ հոս ստիպուեցայ գործարան մտնել: Աւելի լաւ ապագայ մը ստեղծելու մտահոգութեամբ, գիշերները սափրիչութեան դասընթացքներուն գացի: Աշխատանքի ծանրութեան եւ սնունդի պակասի հետեւանքով հիւանդացայ եւ թոքերու տկարութեամբ մտայ հիւանդանոց, մնալով հոն աւելի քան մէկ տարի: Կորուած աշխարհէն, հիւանդանոցէն «Յառաջ»ի միջոցով գոյութիւնս յիշեցուցի մեր հայրենակիցներուն: Ֆ. Կ. Խաչը օգնեց երբեմն երբեմն եւ իր անդամուհիները այցելեցին ինծի: Հայ հարուստ մը թերթեր ղրկեց երբեմն: Հիւանդանոցէն ելած եմ վեց ամիս առաջ: Աշխատանքի սկսելով անմիջապէս, կրցայ անհրաժեշտ պակասներս լրացնել:

Վեց օր առաջ գործէս արձակուեցայ իբրեւ օտարական, հակառակ գործատիրոջս բոլոր բարեացակամութեան:

Առանց յուսահատելու վճռեցի իմ հաշուիս աշխատիլ մօտակայ արուարձաններու մէջ: Նախկին գործատէրս քաջալերեց զիս, տրամադրելով շարք մը կարեւոր եւ անհրաժեշտ առարկաներ արհեստիս վերաբերեալ: Հայրենակից ծանօթ մը իր կիսաւարտ տանը մէջ տրամադրեց ձրի խանութ մը: Ամբողջ դրամագլուխս 200 ֆր. էր, երբ գործէս ելայ: Հիմա քովս ունիմ մօտ վաթսուն ֆրանք, մինչեւ խանութս կարգի դնելու համար անհրաժեշտօրէն պէտք ունիմ առնուազն 600 ֆր.ի: Ո՞ւրկէ կրնամ ճարել այս գումարը: Չեմ գիտեր, շուարեր եմ, բայց պէտք է ճարել, որովհետեւ այս ձեւով միայն պիտի կրնամ գոյութիւնս պահպանել: Ոչ ոքէ ողորմութիւն չեմ խնդրեր, ունեցած պարագայիս ոչ մէկ հանրօգուտ ձեռնարկի համար խնայեր եմ...

Իսկ պատմութի՞ւնը սա երիտասարդին, աշխոյժ, կորովի եւ մանաւանդ աշխատասէր.

— Հոս եկայ Ք. որբանոցի հետ: Դպրոցէն սորվեցայ նաեւ կօշկակարութիւն: Շրջանս լրացնելով եկայ գտայ ծերունի մեծ մայրիկս: Կ'աշխատիմ գրեթէ միշտ շաբաթական 150 ֆրանքով:

Հիմա գործէս հանեցին. որովհետեւ օտարական ըլլալու յանցանքն ունիմ:

×

Հա՞րկ է շարունակել շարքը: Ներեցէք որ ընդհատեմ, վասնզի օրն ի բուն դէմ դիմաց գտնուելով այսպիսի պարագաներու, կը դժուարանամ գրի առնել:

Չեմ ալ եզրակացներ եւ չեմ կրկներ ըմբոստացման այն արտայայտութիւնները որ տեղի կ'ունենան ենթականերուն կողմէ, իբրեւ տրամաբանական վախճան:

Այս կացութեան մէջ — եւ նմանօրինակ իրողութեանց հանդէպ — եզրակացութիւնն ու խօսքը կը վերաբերի անոնց որ պատասխանատուութիւն ունին պայքարելու օրուան վտանգին դէմ:

Ժամանակը կը դնէ այս զանգուածը վտանգաւոր գետնի վրայ. բոլոր աւելորդ խօսակցութիւնները մէկդի դնելով պէտք է գործով հակազդել օրուան վտանգին, որ սկիզբն է երկանց:

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՍԱՐԻ ՀԱՆՐԱՔՈՒԷԻՆ ԱՌԹԻՒ

»»»··«««

Սարի հանրաքուէն, որ տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ յունուարի կիսուն, սեւ ամպի մը պէս կ'երեւայ հորիզոնին վրայ: Քաղաքական մթնոլորտը մռայլ է իսկապէս, յղի՝ անակնկալներով, իբրեւ հետեւանք տասնըհինգամեայ երկդիմի քաղաքականութեան մը վերիվայրումներուն...

Հակառակ վերջին շնդալից դէպքերուն, որոնց ընթացքին ինկան թագաւորներ, նախագահներ եւ միջազգային քաղաքականութեան առաջնակարգ դերակատարներ, դիւանագիտական աշխարհը երեւութապէս անտարբերութեամբ կը հետեւի դէպքերու ընթացքին, թէեւ պատրաստ՝ միջամտելու հարկ եղած պարագային:

Այդին, երկու յաւիտենական ոսոխները, Ֆրանսա եւ Գերմանիա, միշտ արթուն ամէն հաւանականութեանց դէմ, մարտաշունչ վճռականութեամբ պատրաստ են դիմագրաւել յառաջիկայ տարուան ամենամեծ ժողովրդական վէճը — Սարի հանրաքուէն:

Աւելի քան երբեք ելեկտրականացած մթնոլորտին մէջ, ուր շահամոլական կիրքերը թափ են առած սանձարձակ, փորձենք ներկայացնել մէկ կամ միւս կողմի հաւանական յաջողութիւնները, որոնցմէ կախում ունին շատ մը բարիքներ կամ չարիքներ:

Ֆրանսա, իր արտաքին քաղաքականութեամբ, իրմէ անջատած է, վերջնապէս, Ճափոնը եւ Գերմանիան, որոնց արեւելեան ծրագիրներուն դէմ կանգնեց անանցանելի պարիսպներ: Ֆրանքեւռուս քաղաքական սիրաբանութիւնը, միւս կողմէ, դժգոհներու հոսանք մը ստեղծած է այս գործին հեղինակներուն դէմ: Չէ՞ որ Գ. Միջազգայինը, կ'ըսեն անոնք, որ մէկ հոգի եւ մէկ մարմին կը կազմէ Քրեմլի վարիչներուն հետ, կ'ուզէ «կապիտալիստ եւ բուրժուա» դասակարգին մոխրակոյտին վրայ կանգնել պրոլետարիատին իշխանութիւնը...

Ֆրանսական կառավարութիւնը կը սնուցանէ, անտարակոյս, բոլորովին տարբեր ծրագիրներ: Տարուան սկիզբը կնքեց, խորհրդային Ռուսիոյ հետ ոչ-յարձակման դաշինք մը եւ եղաւ, յետագային, ամենագլխաւոր կողմնակիցն ու ճարտասանը — յանձինս հանգուցեալ Պ. Պարթուի — Սովետներու Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ ընդունուելու խնդրոյն մէջ: Այս առթիւ Պ. Մոթաներու կուռ ճառերը գացին փշրուիլ միջազգային դիւանագիտութեան կրանիթեայ պատերուն առջեւ ... խորհրդային Ռուսիան մտաւ «աւազակներու որջ»ին մէջ եւ Ֆրանսական մամուլն իսկ հրաւիրեց իր քաղաքացիները մասնակցիլ խորհրդային փոխառութեան մը, մինչդեռ այս վերջինը իր առեւտրական հաշիւները կը մաքրէր Գերմանիոյ հետ, զերոյի իջեցնելով փոխանակութեանց քանակը:

Միեւնոյն առթիւ, Ֆրանսա ճշդեց իր արտաքին քաղաքականութիւնը Լեհաստանին հանդէպ, վասնզի մարշալ Փիլզուցքիի կառավարութիւնը խուսափողական դիրք բռնեց պալթիկեան երկիրներու ոչ-յարձակման դաշինքին դէմ: Լեհաստան ալ, իր կարգին, լուրջ հակազդեցութիւն մը ցուց իր արեւելեան ախորժակներուն դէմ:

Որպէսզի Ֆրանսա յայտնապէս հակագերմանական եւ հակալեհական քաղաքականութիւն մը վարէ, պէտք է ունենայ գերագոյն պատճառներ: Կը թուի թէ Գերմանիոյ մղձաւանջէն ազատելու համար կ'ուզէ այս վերջինը չէզոքացնել, որքան որ կարելի է, խորտակել որ եւ է հաղորդակցութեան կամուրջ Գերմանիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ, մանաւանդ պատերազմական պիտոյքներու հայթայթման մարզին մէջ: Իսկ Ռուսիոյ բռնած դիրքը կարելի է բացատրել Պ. Մոթթայի Ժընեւի մէջ խօսած ճառին հետեւեալ նախադասութիւններով. — «Խորհրդային Ռուսիա կ'ուզէ ազատիլ արեւմտեան բոլոր մտահոգութիւններէն, վասնզի շատ լաւ գիտէ թէ, յետագայ տարիներու ընթացքին, իր բոլոր ուշադրութիւնը պէտք է լարէ դէպի արեւելք...»:

Ընդդիմադիր կողմը կը պատճառաբանէ թէ ֆրանսական արդի քաղաքականութիւնը կրնայ պատերազմի դուռ բանալ երկու պատճառներով:

Ա.— Ֆրանսա դէմ կը կանգնի գերմանելեհական արեւելեան ծրագիրներուն:

Բ.— Սարի քուէարկութեան նախօրեակին սուր հանգամանք մը կուտայ ֆրանքեւգերմանական յարաբերութեանց:

Այս վերջին խնդիրը պիտի քննենք ներկայ յօդուածով, այնպէս որ նախընտրելի է հապճեպ ակնարկ մը նետել Գերմանիոյ վրայ, 30 յունիսի սպանութիւններէն եւ 19 օգոստոսի հանրաքուէէն յետոյ:

Երեւութապէս ոչ մէկ փոփոխութիւն: Պ. Հիթլէր ունեցած է տիտղոս մը աւելի եւ Գերմանացիներէն 88 առ հարիւրը վստահութեան քուէ տուած է իրեն, քանի որ «ոչ» քուէարկելու համար պէտք էր աչքի առջեւ ունենալ ամէն կարգի հալածանք: Պ. Հիթլէր իր կողմն ունի մեծամասնութիւնը: Ուրեմն կ'ուզէ ժամ առաջ չահիլ արտաքին յաջողութիւններ:

Եթէ առաջնորդ—նախագահի մտքին մէջ վերջացած կը նկատուի ազգ. ընկերվարական յեղափոխութեան գործը, այնուամենայնիւ հարկ է կայուն վիճակ մը տալ գերման ազգին, որ շերտաւորուած է քանի մը դասակարգերու,— բանուոր, առեւտրական, գիւղացի, գործաւոր: Եթէ, յաչս աշխարհի, Հիթլէր միահեծան տէրն է Գերմանիոյ, ունի, անկասկած, խորհրդականներ, առաջին հերթին՝ բանակին սպայակոյտը: Արդ, կանոնաւոր բանակը ըլլալով երկրին միակ ճնշող ուժը, որ կը զօրանայ օրէ օր, մութին մէջ, հակառակ դաշնագրային արգելքներու, պատրաստ է, հարուածել թշնամին, ըլլայ արեւելք թէ արեւմուտք: Զինուորական վարիչներն ալ, իրենց կարգին, բաժնուած են երկու կողմերու.— Առաջինը համամիտ է դաշնակցելու Խ. Ռուսիոյ հետ, իսկ երկրորդը կ'ուզէ համաձայնիլ Ֆրանսայի հետ, հարուածելու համար իր արեւելեան թշնամին:

Տնտեսական եւ ելմտական ճիւղին մէջ Գերմանիա կը ջանայ ըլլալ բոլորովին ինքնաբաւ: Հինգ տարի վերջ, կը հաւատեն ուղղափառ ազգ. ընկերվարականները, Գերմանիա անկախ պիտի ըլլայ արտասահմանեան երկիրներէն: Ձեռք առնուած է, ամենալայն սանդղանի մը վրայ, նախանիւթերու արուեստական պատրաստութիւնը, ինչպէս՝ քարիւղ, բամպակ, մետաքս, ծծումբ եւ պիտի շարունակուի գերման գիտութեան գերագոյն միջոցներով: Մինիխի մէջ շինուած են երկու հարիւր բնալուծարաններ ուր պիտի կեդրոնանան նախանիւթերու պատրաստութեանց վերաբերեալ բոլոր գիւտերը:

Գալով հանքային արտադրութեանց, պղնձի տեղ պիտի գործածուի ալիւմինիոմ, որմէ 50 հազար թոն պիտի շինուի 1935ի ընթացքին: Իսկ երկաթի արտադրութիւնը ամսական 160 հազար թոն աւելցած է, որուն առթիւ զինուորական խորհուրդը չի ծածկեր իր ակնյայտնի գոհունակութիւնը:

Կրնաք երեւակայել այն անսահման եռուզեռը որ կը պահանջէ համանման ծրագրի մը նոյն իսկ մասնակի իրականացումը: Գերման ժողովուրդին կրցած են հաւատացնել թէ պիտի չարժէ եթէ չուզեր մեռնիլ, որովհետեւ արար աշխարհ զինակցած է իրեն դէմ, խափանելու համար իր ուժն ու ազատութիւնը: Թէ՝ իրենց երկիրը զոհն է Հրեաներու եւ բոլշեւիկներու կոյր ատելութեան, որոնց ամենագլխաւոր զէնքն է Ֆրանսա իր բանակովը միասին ...

Ահա այս գերագրիւ պայմաններուն տակն է որ կը ներկայանայ Սարի խնդրոյն անմիջական լուծումը:

Ֆրանսա կը գտնուի վտանգաւոր եւ անծանօթ հանելուկի մը առջեւ, իսկ հիթլէրեան վարչաձեւը կրնայ հսկայ յաջողութիւն մը արձանագրել, որով իր գոյութիւնը ամրացնել երկար եւ անծանօթ ժամանակով:

Արդ, համաձայն Վերսայլի դաշնագրին, յառաջիկայ յունուար 13ին, Սարի ժողովուրդը պէտք է ինքն իսկ որոշէ իր ճակատագիրը, ընտրելով երեք պայմաններէն մէկը.—

Ա. Սարը ֆրանսակա՞ն պիտի ըլլայ, Բ. գերմանակա՞ն, Գ. թէ ինքնավար:

Դաշնագրին եւ հետեւանքներուն մանրամասն լուծումը չէ որ կ'ուզենք ընել հոս, բայց համաձայն արդիւնքին, կան շատ վտանգաւոր պարագաներ:

Սարցիներու մեծամասնութիւնը սերած ըլլալով գերման ցեղէ, Ֆրանսա շատ լաւ գիտէ որ այդ նահանգը իր մայր երկրին կցել անկարելի է: Ուրեմն քուէարկութեան արդիւնքը կամ «գերմանական» է եւ կամ «սարական»: Առաջինը հսկայ յաջողութիւն մը պիտի նկատուի Պ. Հիթլէրի համար, իսկ երկրորդը՝ Ֆրանսական յաղթանակ մը: Այս երկրորդ պարագային ոչ մէկ փոփոխութիւն Սարի վարչական եւ ուրիշ կազմերուն մէջ: Հանքերը եւ Ֆրանսական գործօն դրամագլուխը, որ կը հասնի շուրջ երկու միլիառ ֆրանքի, կը մնան փրուսական սեփականութիւն: Եթէ երբեք Սարը դառնայ գերմանական հողամաս, այս հարցերը, եւ ուրիշներ պէտք է լուծուին Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ միջեւ, ինչ որ վտանգաւոր վէճերու դուռ կրնայ բանալ: Այս նկատողութիւնները աչքի առջեւ ունենալով է որ անշուշտ մարաջախտ Փէթէն Ֆրանսայի նախկին զինուորական նախարարը, կը յայտարարէր Երեսփ. յանձնախումբի մը առջեւ թէ 1935 տարուան փետրուար ամիսը պիտի ըլլայ «կրիտիքական»:

Սարը, ինչպէս ըսինք, գերմանածին է: Բայց անոր բնակչութիւնը պէտք է քուէարկէ ի նպաստ կամ ի վնաս հիթլէրական Գերմանիոյ: Արդ, համայնավարները չեն կրնար այդ ռեժիմին ի նպաստ քուէարկել եւ կ'երազեն նոյն իսկ հոն ստեղծել արեւմտեան առաջին խորհրդային երկիրը:

Ընկերվարականները յայտնած են արդէն իրենց տեսակէտը: Կ'ուզեն քուէարկութեանց թուականը յետաձգել տալ երկու կամ երեք տարի, մինչեւ այդ՝ հիթլէրական ռեժիմը տապալած տեսնելու յոյսով: Ան ատեն է որ պիտի ուզեն քուէարկել Սարի կցումը գերման մայր հայրենիքին:

Կաթոլիկները, որ այդ նահանգին մեծամասնութիւնը կը կազմեն, վճռական որոշում մը չեն տուած տակաւին: Անոնց ձեռքին մէջ կրնայ գտնուիլ քուէարկութեան բանալին: Այսուհանդերձ անոնք որոշ կասկածանքով կը նային նացի ռեժիմին վրայ, որ կրօնական ոչ մէկ ապահովութիւն կ'երաշխաւորէ իրենց: Բողոքականները աւելի նպաստաւոր դիրք մը չունին:

Այս պարագաները աչքի առջեւ ունենալով, կը թուի թէ մեծամասնութիւնը պիտի հակի ինքնավարութեան կողմը — ինչ որ կրնայ աւելի նպաստաւոր ըլլալ իրենց — քան թէ քուէարկել ի նպաստ հիթլէրական Գերմանիոյ:

Ի հարկէ այս եզրակացութիւնը իբրեւ վերջնական արդիւնք ընդունիլը միամտութիւն կրնայ համարուիլ: Գերմանիան գործի է փարած իր աւելի փրօփականտով: Սարցի քուէարկողը միշտ աչքի առջեւ ունի գերման արշաւ մը իր երկրէն ներս, որու հաւանականութիւնը երբեք չի ծածկեր «Գերմանական ճակատ»ի ղեկավարութիւնը:

Ն. ՀՐԱԶԴԱՆ

Կեանքը Սէն Մօրիսի մէջ

ՍԷՆ ՄՈՐԻՍ, (Յառաջ).— Ռոն գետին ափը, գեղատեսիլ գիւղաքաղաք մըն է Սէն Մօրիս, փոքրաթիւ բնակչութեամբ: Ունի արուեստական մետաքսի գործարան մը (Տէքսինի մանաճիւղը): Գործադրկութիւնը այստեղ ալ իր աւերը կը գործէ: Հարիւրին տասի օրէնքին տրամադրութեան համաձայն, օտարները դուրս կը ձգուին առանց ազգի խտրութեան: Նպաստ ստանալու յոյս ալ չկայ: Գաղութը կը բաղկանայ 85 ընտանիքէ, 13 որբեւայրիներէ եւ վեց ամուրի երիտասարդներէ: Ունինք մէկ սրճարան, մէկ պարավաճառ, երկու սափրիչ, երկու կօշկակար, իսկ միւսները բանուոր՝ նոյն գործարանին մէջ, որ իրենց տրամադրած է հանգստաւէտ բնակարաններ: Ունինք նաեւ հայ կաթնավաճառ մը (գործաւոր): Քանի մը հայրենակիցներ ալ հողեր գնած են տուն շինելու համար, բայց ափսոս որ հակառակը եղաւ եւ եթէ այսօր ծախելու ըլլան, մէկ չորրորդ գնով իսկ առնող չկայ: Ազգային կազմակերպութիւն չունինք, միայն Հ. Յ. Դ. Զարդարեան խումբն է որ լուռ ու մունջ կը գործէ:

Ք.Վ.

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (2)

«ԻԹԹԻՀԱՏ ԵՒ ԹԷՐԱԳԳԸ»

(ՔԱՂՈՒԱԾ ՊԷՀԱԷՏՏԻՆ ՇԱՔԻՐԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ)

Անմիջապէս նոր փախթ մը փակեցին: Խօսք բացի կացութեան եւ դանազան հարցերու մասին:

Վերջապէս խնդիրը հասաւ մինչեւ կուսակալներուն բռնութիւնները, բոլորը մէկ բերան սկսան այրած սրտով տրտնջալ իրենց ողբալի վիճակի մասին: Ի վերջոյ ինքնութիւնս յայտնեցի: Բացատրեցի թէ ի մօտոյ կեղեքումներն ու բռնութիւնները պիտի դադրին, երեսփոխանական ժողով պիտի գումարուի, եւ թէ այսուհետեւ ոչ ոք պիտի կրնայ ուրիշ մը կեղեքել: Ժողովուրդը պիտի հարստանայ եւ երջանիկ կեանք պիտի վայելէ:

Հասկցուցի թէ իրենց հարստութիւնը եղող այս ածխահանքերը ինչպէս օտարներուն յանձնուած են, եւ եթէ ազգին այս կարգի իրաւունքները խլուելով թշնամիներուն յանձնած եթէ չըլլային, այս հանքերը հիմա իրենց սեփականութիւնը պիտի դառնային: Ապտիւլ Համիտին անէծք կարդալով բամծներս հաստատեցին, եւ մաղթանքներ ըրին կուսակցութեան յաջողութեան համար: Իրիկուան դէմ վերադարձանք շոգենաւ:

Ամերիկայէն վերադարձող խալամները, ապագայ վեհապետութեան ձգտող մեծ եւ գաղտնի կազմակերպութեան մը անդամ ըլլալս, շոգենաւին մէջ գտնուող խալամներուն զգացուցեր են: Ասոնք գիշերը զիս իրենց մօտ հրաւիրեցին տեսակցելու համար: Շոգենաւին կամրջակին վրայ ասոնց դասախօսութիւն մը տուի: Մանրակրկիտ կերպով վերլուծեցի կացութիւնը: Բոլորը համաձայն գտնուեցան յայտնած կարծիքներուս: Ըսի որ, եթէ այսպէս շարունակուի հայրենիքը պիտի կործանի, եւ կրօնքը ձեռքէ պիտի ելլէ: Խօսեցայ հանրային կարծիքը շարժման մէջ դնելու անհրաժեշտութեան եւ միութեան օգտակարութեան մասին: Շոգենաւին մէջ գտնուող Եւրոպացիները իրենց անընդունակ համարած խալամներուն յեղաշրջման գաղափարներուն հանդէպ ցոյց տուած ընդունակութենէն ապշահար, յանուն օսմ. հայրենիքին փրկութեան շնորհաւորեցին զիս:

Նոյն անցագրով ցամաք ելայ նաեւ Տրապիզոն: Հանգուցեալ Նաճիին մահուան դատապարտուած հրապարակը գացինք, Համտի փաշային աղջիկն ու կինը եկեր հանգուցեալին նուիրական դիակին վրայ թքեր են:

Պաթում հասնիլս քիչ մնաց վտանգաւոր հանգամանք պիտի ստանար: Որովհետեւ Ռուսիոյ մէջ անցագրի գործողութիւնները այնքան խիստ են որ, շոգենաւ կը խուժեն մաքսային պաշտօնեաներն ու ոստիկան զօրքեր եւ ոստիկաններ:

Ոստիկանը նախ եւ առաջ կարդաց իմ անցագիրս: Ես հեռուն կեցած էի: Առաջին առթիւ քննութեան ենթարկուելուն անպատեհութիւնները գնահատելով, յետաձգումը նպատակայարմար գտայ եւ ձայնս չհանեցի: Իրերս պատրաստել պատրուակելով խուցս քաշուեցայ: Այս միջոցին ոստիկաններուն «Հաճի», «Հաճի» պոռալը լսեցի: Կուսակցութեան պաշտօնաթուղթն ու ծածկագիրը անմիջապէս ծով նետեցի: Այս ձայնին վրայ բաւական իրար անցայ: Փառք Աստուծոյ որ փնտռուած «Հաճի»ն ես չեմ եղեր: Ուրիշ «հօճա» մըն է եղեր, որուն անցագիրը կասկածելի գտեր են: Այս մարդը հսկողութեան ներքեւ բանտ առաջնորդեցին: Ուրիշ երեք հոգի եւս այս ձեւով ձերբակալուեցան:

Վերջապէս անցագիրս պահանջելու համար ոստիկանին մօտեցայ: Երեք ժամէ ի վեր անընդհատ անցագիր քննելով եւ արձանագրելով, վրայ գլուխ խուզարկելով յոգնած ոստիկանը.

— Ա՞յս է քուկինդ, ըսաւ ու առանց մանրակրկիտ քննութեան ժամանակ գտնելու, անցագիրը ձեռքս տուաւ:

Եթէ 37 տարեկան արձանագրութիւնը ուշադրութիւն գրաւէր, անտարակոյս ես ալ բանտարկուելէ յետոյ պիտի յանձնուէի համիտեան կառավարութեան, ինչպէս սովորութիւն էր Ռուսիոյ մէջ:

Պաթումի մէջ այցելեցի տեղւոյն խալամ հասարակութեան վրայ մեծ ազդեցութիւն ունեցող եւ Սանճագ պէյ զադէ անուանեալ Մէհմէտ պէյին, բայց ինքնութիւնս չյայտնեցի: Փարիզէն եկած ըլլալս, խօսակցութիւնը տարաւ «Ժէօն Թիւրք»երուն եւ անոնց կուսակցութեան: Մէհմէտ պէյ Իթթիհատ եւ Թէրագգը կուսակցութեան հանդէպ ունեցաւ ոչ-բարեացակամ արտայայտութիւններ:

«Ի վերջոյ հասկցայ որ յիշեալը թղթակցութեան մէջ է Սապահէտտին պէյի հետ, եւ Եգիպտոսէն եկած Իսմայիլ Հագգը պէյ անունով անձնաւորութիւն մը, Րիզա պէյի հասցէին ունեցեր է ստորին զրպարտութիւններ: Մեր երկարատեւ խօսակցութիւնները այս կասկածը փարատեցին եւ ճշմարտութիւնը երեւան ելաւ: Մշակեցինք գործունէութեան յատուկ ծրագիր մը, որուն գործադրութիւնը յետաձգուեցաւ գարնան: Սապահէտտին պէյի հանդէպ ունեցած համակրանքը հետզհետէ կը նուազի եւ կը հակի դէպի մեզ: Այս անձնաւորութենէն կարելի է օգտուիլ մեծապէս: Սապահէտտին պէյի ներքին գաւառներուն միջեւ կատարուած յարաբերութեան միջնորդ կը հանդիսանայ ինք:

«Գալով այն անձնաւորութեանց, որոնց անունները ղրկած էի անցեալ շաբաթ, ռուսական յեղափոխութեան ընթացքին իր ամերը ապստամբութեան մղած, եւ Խազախ սպայ մը եւ երկու զինուորներ սպանած ըլլալնուն համար մահուան վճիռ ստացած, եւ այս պատճառով Օսմ. սահմանը անցած չորս «աւազակ»ներ են: Իրենց գիւղին մէջ գաղտնաբար տեսնուեցայ ասոնց հետ: Որոշեցինք որ, յառաջիկայ գարնան, Պարսկաստանէն վերադարձիս, ես ալ միանամ իրենց:

«Էրզրումի եւ Տրապիզոնի սահմաններուն վրայ գտնուող Ռուսիոյ կարեւոր խալամ գիւղերը այցելեցի: Դիմաւորող անձնաւորութեանց հետ տեսնուեցայ, անոնց միջեւ գաղափարական միութիւն ստեղծելու համար: Երկու կողմի սահմանամերձ շրջաններու խալամ ժողովուրդներուն միջեւ շփումը ապահովուեցաւ:

«Այժմ երկու ամիսէ ի վեր Սալմաստ կը գտնուիմ: Վանի եւ Պիթլիսի նահանգներուն հետ սերտ շփում ունի այս վայրը: Կը գտնուինք պարսկական յեղափոխութեան ամէնէն եռուն մէկ շրջանին: Մէկուկէս ամիսէ ի վեր Սալմաստ գրեթէ պաշարուած վիճակ մը կը ներկայացնէ: Մեր կուսակցութեան կողմէ, Թաւրիզի եւ Թէհրանի «մէճլիս»ներուն ղրկուած յայտարարութիւնը շատ նպատակայարմար եղաւ:

(Շար.)

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐԻՒՆՈՏ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՊՏԻՒԼ ՀԱՄԻՏ ԱՇԽԱՏԵՑԱՒ ԱՐԱԳՕՐԷՆ ԱՌԱՋՔԸ ԱՌՆԵԼ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ, ԲԱՅՑ ԵՂԱԾԸ ԵՂԱՒ ԵՒ ՇԱՏ ԱՐԻՒՆ ՀՈՍԵՑԱՒ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ապտիւլ Համիտ շատ վախցաւ դեսպաններու այս զեկուցումէն եւ կ'ըսէր. «Մեր կուսակալներուն, մեր պաշտօնեաններուն անհոգութիւնը եւ անճարակութիւնն են պատճառը այս բոլոր փորձանքներուն որոնք կուգան մեր գլխուն: Հակառակ անոր որ ամէն կողմ այսչափ ոստիկան եւ ոստիկան զինուոր ունինք, չկան կուսակալներ որ գիտնան զանոնք գործածել եւ դէ[illegible]թեանց առաջքը առնել: Գործը մեծցաւ, Անատոլուի պահեստիները զէնքի տակ կանչելու է: Անոնցմով թէ անդորրութիւնը կ'ապահովենք, թէ մեր աչքին տակ կը պահենք այն անձերը որոնք կրնան Հայերու վրայ յարձակիլ»:

Արդարեւ ամէն կողմ հեռագիրներ ղրկուեցան եւ 150 վաշտի (թապուր) չափ պահեստիներ հաւաքուեցան: Նոյնպէս հեռագրով հրահանգ տրուեցաւ խստիւ պատժել իսլամ թէ քրիստոնեայ կուսակալներուն դէմ ըմբոստացողները եւ անդորրութիւնը խանգարողները, անպայման արգիլել փոխադարձ ջարդերը (մուգաբէլէ) եւ անձի ու ինչքի վրայ յարձակումները, մէկ կողմէ կրօն. պետերու միջոցաւ հանդարտեցնել ժողովուրդը, միւս կողմէ պետական ծախքով տեղաւորել եւ կերակրել աղէտեալները, ինչպէս նաեւ վարձատրել այս գործերու մէջ կառավարութեան օժանդակողները:

Բայց դեսպանները չէին հաւատար մեր ձեռնարկներու լրջութեանը եւ ազդեցութեան: Իրենց պետութեանց հաղորդեցին թէ կացութիւնը դէշցած է եւ, հակառակ մեր առարկութեան, զօյգ ըրին իրենց պահականաւերը: Միւս կողմէ, իրենց դեսպանատուները եւ հպատակները պաշտպանելու պատրուակով, Անգլիա զրահաւորներ ղրկեց Սելանիկ, Աւստրիա, Իտալիա եւ Ռուսիա՝ Փիրէ, Ֆրանսա՝ Մերսին, Իսքէնտէրուն, Պէյրութ եւ Իզմիր: Այս զրահաւորները յանկարծ Պոլիս պիտի գային:

Առանցմէ զատ, Ռուսիա զօրաբաժին մը զինուոր ղրկեց Կովկասի սահմանը, իսկ շարժման վրայ գտնուելու հրաման տուաւ Սեւ Ծովի իր նաւատորմին:

Իսկ վերջը չէր գար եւրոպական բոլոր թերթերու եւ դահլիճներու քննադատութեանց: Լորտ Սալզպրի, քաղաքապետին տարեկան հացկերոյթին առթիւ խօսած ճառին մէջ, Ապտիւլ Համիտին ակնարկելով ըսաւ. «Այս աշխարհի մէջ, խիստ բռնութիւնը կը տապալէ իր հեղինակները, որքան ալ բարձր դիրքեր գրաւեն անոնք»: Քանի մը օր յետոյ արտասանած ճառի մը մէջ ալ, նոյն Սալզպրին կ'ըսէր. «Իմ կարծիքով, անցեալի սխալներու քաւութիւնը ապահովելու է: Յաւիտենական եւ անխնայ օրէնք մը այս քաւութիւնը իր հեղինակներուն կը հասցնէ»:

Ապտիւլ Համիտ շատ ազդուած էր այս ճառերէն: Զիս Ֆրանսական դեսպան Քամպօնին ղրկեց, անոր կարծիքը հասկնալու համար: Քամպօն ըսաւ ինծի. «Իմ կարծիքով, այս ճառերը պէտք է իբրեւ ազդարարագիր ընդունիք ձեզի համար: Եթէ անկեղծօրէն բարեկարգում կատարէք Անատոլուի մէջ, Եւրոպա պիտի օժանդակէ փադիշահին. ընդհակառակն եթէ շարունակուի խռովութիւնը, եթէ չգործադրէք ձեր յանձնառութիւնները, ստոյգ է գիտնաք որ չպիտի կրնաք արգիլել Եւրոպան որ միաձայնութեամբ միջոց մը փնտռէ, խաղաղութեան վտանգաւոր կացութիւն մը բարւոքելու համար»:

Տարօրինակ է որ, հակառակ անոր որ Գերմանիոյ կայսրը սուլթանին բարեկամ կը ցուցնէր ինքզինք եւ նաւատորմ չղրկեց Միջերկրական, իր դեսպան Զաուրմա-Եալցի միջոցաւ Ապտիւլ Համիտին հաղորդեց թէ՝ բարեկարգումներու խնդրին մէջ Գերմանիա կատարելապէս համամիտ է միւս պետութեանց, եւ եթէ Անատոլուի խառնակութիւնը շարունակուի, Եւրոպայի համբերութիւնը պիտի հատնի եւ սուլթանական գահը պիտի խախտի:

Աւստրիական դեսպան Քալիցէ ալ ըսաւ ինծի. «Հայկական խնդրով չենք շահագրգռուիր. բայց սա ըսեմ որ այս ընթացքով պատճառ պիտի դառնաք Եւրոպայի խաղաղութեան խանգարման: Գոնէ ձեզի մեղքցէք»:

Ապտիւլ Համիտ չէր թերանար նըկատի առնելու թէ գերման կայսեր, թէ Սալզպրիի եւ թէ դեսպաններուն ազդարարութիւնները, եւ խիստ հրամաններ կուտար նահանգներուն: Բայց զօրքը արագ չէր երթար հարկ եղած տեղերը, բաւարար ձեռնարկներ չէին կատարուած, եւ տակաւին չէին փոխուած այն մեծ ու փոքր պաշտօնեաները որոնք, տարուած զանազան սխալ զգացումներէ եւ մտքերէ, իրենց անձնական շահի սիրոյն գործիք եղած էին բռնութեան եւ անիրաւութեան: Կեդրոնէն տրուած հրամանները պէտք եղածին պէս չէին գործադրուեր: Մասնաւորապէս Սըվազի, Էրզրումի, Վանի եւ Տիարպէքիրի մէջ վերջը չէր գար դէպքերուն: Տարուելով քոմիթէճիներէն, քանի մը հազար Հայեր ամրացած էին Զէյթունի մէջ եւ այս պատճառով պաշարման տակ առնուած: Հիւպատոսներու միջամտութեամբ, անոնք իրենց մէջէն վտարեցին Հնչակ պետերը եւ անձնատուր ըլլալով ազատեցան հիւանդութենէ եւ քաղցէն կոտորուելէ: Բայց Հալէպի նահանգին մէջ, քոմիթէճիներու կարգին զոհ գացին նաեւ շատ մը անմեղ Հայեր: Ջարդերու, աւարառութեան, եւ Ֆրանսական հովանաւորութեան տակ գտնուող Պուճաք Գալէսիի եւ կաթոլիկ վանքին վրայ կատարուած յարձակման մէջ, տեղացի մաս մը խուժաններու կարգին, դժբախտաբար մեր զինուորներուն ալ մասնակցութիւնը հաստատուեցաւ: Ապացուցուեցաւ որ այդ վանքին մեծաւորը՝ Փէր Սալվաթոր, գնդապետ Մազհար պէյի աչքին տակ սուննահար եղած է մեր զինուորներուն կողմէ:

×

Ֆրանսա եւ Ռուսիա չէին ուզեր որ մարտանաւեր գան Պոլիս եւ ի հարկին Եըլտըզը թնդանօթի կրակի սպառնալիքին ենթարկելով դադրեցնեն ջարդը, ինչպէս կը յանձնարարէր Սալզպրի: Բայց այդ երկու պետութիւնները կարեւորութեամբ կ'ազդարարէին փադիշահին եւ Պապը Ալիին որ շուտով բարենորոգման ձեռնարկէ եւ արիւնահեղութեան տեղի չտայ: Ֆրանսական եւ անգլիական քննութեանց նման, մեր կողմէ տեղին վրայ կատարուած քննութիւնն ալ մեզի դէմ արդիւնք տուաւ:

Շաքիր փաշա պաշտօնանկ կ'ընէր յանցաւոր եւ անկարող պաշտօնեաները: Հայերու վրայ յարձակողները ձերբակալելով կը պատժէր եւ կ'աշխատէր անդորրութիւնը պահպանել: Բայց, նկատի առնելով Անատոլուի խառնակ վիճակը, կը հաղորդէր թէ կարելի չէ վեց ամիսէն առաջ կատարել բարենորոգումները:

ՍԱԼԻՀ ՄՈՒՆԻՐ

ՖՐԱՆՍԱ ՊԷՏՔ ՈՒՆԻ ՕՏԱՐ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Եթէ պատերազմն եղաւ պատճառը, որ անդունդ մը բացաւ մեր հողագործ բնակչութեան մէջ,—անդունդ մը զոր մասամբ լեցուցինք օտար բանուորութեամբ,— պատերազմէն անկախ՝ ուրիշ երեւոյթ մը եւս եկաւ մեզ մղել որ օտար բանուորներ կանչենք: Այդ երեւոյթն էր՝ մեր գիւղերուն պարպուիլը կամ ամայանալը, այն պատճառով որ բնակչութիւնը դէպի քաղաք կը խուժէր, մասնաւորապէս դէպի գերաճած վիթխարի Փարիզը, որ մինակը ներկայիս գրաւած է Ֆրանսայի բնակչութեան մօտ եօթներորդը: Բոլորս ալ գիտենք թէ գաւառական մեր գիւղերը կը պարպուին ու կը խամրին մէկը միւսին ետեւէն: Գիտենք դարձեալ, որ, աւա՜ղ, «դարձ դէպի հող» հրաւէրը, քաղքցի դարձած գիւղացիներուն ուղղեալ, զգայավարիկ բացատրութիւն մըն է այլեւս կամ պարզ տեսակէտ մը: Խզումը կատարուեցաւ վերջ, անդարմանելի է այսուհետեւ:

Սակայն եւ այնպէս հողը հող կը մնայ միշտ, եւ պէտք է զայն մշակել: Այդ պարագային, օտարականներն են որ պիտի գան փոխարինել Ֆրանսացիները հողամշակութեան մէջ:

Միւս կողմէ, երբ ընդհանուր ձեւով կը դիտենք խնդրին, կը նկատենք ուրիշ երեւոյթ մը: Ֆրանսա այն երկիրն է, որ չափազանց քաղքենիացաւ վերջին յիսուն տարիներու ընթացքին: Չունի բազուկներ, որոնք կատարեն քիչ մը տաժանելի աշխատանքներ: Օրինակի համար, հարաւային շրջաններու մէջ, ուր ամէն մարդ ընկերվարական է անպայման եւ միաժամանակ ... սեփականատէր, առանց սպանիացի կամ իտալացի բանուորութեան դժուար թէ կատարուէին շատ մը ծանր աշխատանքներ: Ես կրնայի յիշել գիւղ մը, զոր շատ լաւ կը ճանչնամ, Լոռ նահանգին մէջ է այդ գիւղը, որուն դպրոցին աշակերտութեան մէջ սպանիացի տղաքը աւելի են Ֆրանսացի տղոցմէն: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ այդ գիւղին մէջ կան քարահանքեր, զորս կը շահագործէ նահանգային իշխանութիւնը: Ու դժուար թէ կարելի ըլլայ Ֆրանսացի բանուոր ճարել տեղւոյն վրայ: Այս պատճառով հոն կազմուած է սպանիական իրական գաղութ մը:

Կան նաեւ այլ պարագաներ, ուր օտարականները,— մասնաւորապէս Լեհերը հիւսիսային շրջաններու մէջ,— մասնագէտ դարձած են զանազան ծանր աշխատանքներու: Եթէ, հնազանդելով հանրային ցանկութեան, որ կ'արտայայտուի ներկայիս, երկիրէ վերադարձնէինք բոլորը մէկ, այս օտարականները, ապահով եմ որ, իբրեւ հետեւանք, պիտի փակուէին այդ ձեռնարկները: Այս պատճառով ալ քիչ մը եւս պիտի ծանրանար ներկայ տագնապը եւ պիտի աւելնար Ֆրանսացի անգործներուն թիւը:

Ահա թէ ինչու, նախ քան օտարականին օձիքէն բռնելու եւ մեր երկրէն դուրս հանելու, օտարատեցութեան գինեծէլի աղաղակներով ամբոխավարական հաւաքոյթներու մէջ ճառեր եւ զանազան թերթերու մէջ յօդուածները զարդարելու, լաւ կ'ըլլայ որ մտածենք հետեւեալ երեք կէտերուն մասին.

1.— Այն բազմաթիւ օտար բանուորները, որ հաստատուած են Ֆրանսայի մէջ, անհրաժեշտ են Ֆրանսական տնտեսական կեանքի գործունէութեան համար:

2.— Այդ բանուորները զաւակներ ունին, եւ այդ զաւակները Ֆրանսացի պիտի դառնան, եւ մենք ուրախ պէտք է ըլլանք, որ անոնք կ'աւելցնեն մեր թիւը:

3.— Իսկ երբ զօրաշարժ տեղի ունենայ, ի՞նչ վիճակի պիտի մատնուէր այս երկրին հողագործական կեանքը, եթէ այդ աշխատանքին պիտի նուիրուէին միայն մեր ծերունիները, կիները, անդամատեալները եւ երախաները:

Իմ կարծիքով, անհրաժեշտ է տարբերութիւն մը դնել ընդմէջ այն օտար բանուորներու ընտանիքներուն,— որոնք Ֆրանսայի մէջ հաստատուած են երկար տարիներէ ի վեր, կը ծնին ու կը բազմանան այստեղ, եւ ի վերջոյ, շնորհիւ Ֆրանսայի ձուլելու հրաշալի ուժին, կը խառնուին Ֆրանսական արեան,— եւ այն շրջիկ օտարականներուն, որոնք երբեք արմատ չեն արձակեր, այլ կուգան ու կ'երթան: Վտարելիքները ասոնք են, վտարեցէք՝ ոչինչ կը կորսնցնենք, ընդհակառակն կը շահինք: Սակայն, փոխանակ խստութիւն ցոյց տալու հանդէպ այն բանուորներուն, որոնք կ'աշխատին միայն իրենց ապրուստը հանել, եւ, վերջերս ստեղծուած նախանձախնդրութեամբ մը, անոնց հետ վարուելու իբրեւ քրէական ոճրագործներու,— եթէ պէտք ըլլայ, կրնամ փաստեր ներկայացնել,— լաւ կ'ըլլար որ երկրէն ներս քիչ մը նուազ սիրալիր ընդունէինք բուն ոճրագործները, որոնք Ֆրանսա կուգան թաքնուելու կամ նախարար սպաննելու զարմանալի դիւրութեամբ մը, ինչպէս եւ ընդհանրապէս այն քաղաքական գործակալները, կասկածելի տարրերը, զորս յեղափոխական շարժումները դէպի մեր երկիրը կը քշեն ամէն օր, որպէսզի խռովութիւններ յարուցեն մեր բնակչութեան մէջ եւ թունաւորեն մեր միտքը:

Եւ յետոյ պէտք է իրերը դիտել այնպէս ինչպէս որ են: Ֆրանսացի անգործներուն մէջ, ճիշդ է, աւա՜ղ, որ մեծ թիւ մը կը կազմեն ահաւոր թշուառութեան պատկերները: Այդ թշուառութիւնը բոյն դրած է մասնաւորապէս մասնագէտ եւ արհեստագէտ բանուորներուն, դրասենեակի պաշտօնեաներուն, մտաւորականներուն եւ կարգ մը ազատ ասպարէզի նուիրեալներուն մէջ: Ողբերգութիւնը ահաւոր է այս ճակատին վրայ, եւ երբեք կարելի պիտի չըլլայ յաղթել: Կառավարութիւնը կը գտնուի պարտականութեան մը առջեւ, որուն համար մենք պատրաստ ենք ոչ միայն ուժ տալ իրեն, այլ եւ քաջալերութիւն: Գործազրկութեան իրական զոհերուն կողքին, քանի՜ քանի՜ կեղծ զոհեր ալ կան, որոնք մեծ վնաս կը հասցնեն առաջիններուն: Եւ դարձեալ քանի՜ քանի՜ ուտող – խմողներ կան, որոնք, իբրեւ անգործ, նպաստընկալներու ցանկին մէջ մտած են, կը մերժեն աշխատանքը որ ցոյց կը տրուի իրենց, այսպէս ուզելով դառնալ պարզապէս նոր տեսակի պաշտօնեաներ,— մարդիկ որոնք գործ չունին, բայց կը խուսափին աշխատելէ, որպէսզի չկորսնցնեն իրենց տրուած դրամը: Եւ վերջապէս,— պարագայ մը, որ թէեւ նուազ անհանդուրժելի, բայց մեծ դժուարութիւններ կը ստեղծէ,— քանի՜ քանի՜ գործազուրկներ, որոնց պիտի տրուէր լաւ ամսական մը,— օրական 30 կամ 40 ֆրանք,— եթէ ընդունէին երթալ հաստատուիլ այլ տեղ մը, բայց կը մերժեն: Ֆրանսացին, ով որ ալ ըլլայ, կը սիրէ մնալ հոն ուր է, եւ կ'ուզէ որ ոտքը բերուի աշխատանքը: Այստեղ է գլխաւոր խոչընդոտը, որուն կը բախի «խոշոր աշխատանքներու» ծրագիրը: Եւ յետոյ ի՛նչ փոքրիկ գայթակղութիւններ, զորս կրնանք բոլորս ալ ստուգել: Կ'ըսեն.— Ահաւոր համեմատութիւններու հասած է գործազրկութիւնը: Այո, ճիշդ է: Սակայն փորձեցէք, օրինակի համար, գտնել սպասուհի մը, երախայ խնամող կին մը, ծառայ մը եւ պիտի տեսնէք թէ ի՛նչ դժուարութիւններ կան եւ պիտի հասկնաք թէ ի՛նչ պահանջներ կը ներկայացուին:

Գրեթէ ամէն ընտանիք ստիպուած է կրճատել իր պիւտճէն, եւ չի կրնար տալ իր մօտ աշխատողին այն զոր կուտար չորս տարի առաջ: Սակայն «տունի աշխատողները» երբեք չեն կրճատած իրենց սակը, (թէեւ կը հոգացուին իրենց բոլոր ծախքերը): Այնքան որ այլ եւս չեն ուզեր աշխատանք տալ բոլոր անոնք՝ որոնք կրնային իրենց տան համար սպասաւորներ առնել, եթէ այդ սպասաւորներուն պայմանները համեմատական ըլլային օրուան տնտեսական տագնապին հետ:

Ըստ ամենայնի, աչք ծակող հակասութիւն մը կայ ընդմէջ իրողութեանց, այնպէս ինչպէս գոյութիւն ունին, եւ վիճակագրութեանց, այնպէս ինչպէս կը մեկնուին: Այս կէտին մէջ եւս լաւ է զգուշանալ ամբոխավարութենէն:

Եւ սակայն, եթէ կ'ուզենք յստակ տեսնել, պէտք է հարցը քննել բարձրէն:

Ինչո՞ւ համար այսքան շատ օտարականներ կան որ կ'աշխատին Ֆրանսայի մէջ: Ինչո՞ւ համար, հակառակ շրջաբերականներուն, կարելի չէ հրաժարիլ օտար բազուկներու աշխատանքէն: Ինչո՞ւ դատապարտուած ենք կրելու այս գերութիւնը կամ այս բռնադրութիւնը, որ խիստ տագնապի օրերուն, այնքան դէշ կերպով մեզի դէմ կը դառնայ:

Վասնզի Ֆրանսացիները շատ զաւակ չեն ծնիր, վասնզի թուլցած է մեր ընտանեկան կեանքը, թուլցած են քրիստոնէական մեր զգացումները, վասնզի ահա կը քաղենք դէշ պտուղը քաղաքացիական այն կրթութեան, որ զուրկ է կրօնական ամէն մտահոգութենէ, վասնզի երկար տարիներէ ի վեր Ֆրանսա կը կառավարուի այնպիսի մարդոցմով, որոնք զաւակ չունին, վասնզի ընտանեկան նահապետական կեանքը, որ կը կազմէր ուժն ու մեծութիւնը այս երկրին, ամէն կողմէ կ'ենթարկուի քայքայումի եւ հիւծումի՝ շնորհիւ հազար տեսակ թոյներու, որոնց հակազդելու համար ոչինչ կ'ընենք մենք, վասնզի կը սիրենք կարկառա ընել հասարակ տեղիքներով, մաշած խօսքերով եւ սնամէջ գաղափարներով, վասնզի կը յորդի՛ ամբոխավարութիւնը, իր հետ քշելով տանելով դիւրինը, ճիգի պակասը, եւ աշխատասէր, առողջ, պարկեշտ, ողջամիտ ժողովուրդին հոգին խաթարած են այնպիսի սոփեստութիւններով, որոնք կը բուծանեն քաղաքական մարդոց վատութիւնը, երեսփոխաններու բարքերու ցածութիւնը, եւ վերջապէս վասնզի տագնապը զոր կ'անցընէ Ֆրանսա,— աւելի մեծ քան տնտեսական եւ ընկերային տագնապ մը — ամէն բանէ առաջ բարոյական տագնապ մըն է: Եւ իրար կը խառնուին մեր հոգեկան տկարութիւնները այն բոլոր հարցերուն մէջ, որ կը ներկայանան: Այս ամէնը թերեւս շատ հեռու նկատէք հարցէն, որ մեզ կը զբաղեցնէ: Սխա՛լ, կորիզը այս է:

(Թան)

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՊՕԼԻԿԵԱՆ կը ծանուցանեն իրենց անդրանիկ զաւկին՝ ՅԱԿՈԲի ծնունդը:

Մարսէյլ, 28 նոյեմբեր 1934

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«Հայ-Բոյժ»

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ
Բժշկութեան եւ առողջապահութեան
ԹԻՒ 3 (ԴԵԿՏ.)

Բովանդակութիւն.— Հայ բժիշկները, ՏՈՔԹ. Վ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ, Ի՞նչ պէտք է գիտնայ մայր մը, Զ. ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ, Ի՞նչ ընել երբ շաքարախտ ունիք, ՏՈՔԹ. Գ. ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ, Պայքար խլիրդին (քանսէր) դէմ, Առողջապահութեան նախարարութեան յայտարարութիւնը, Շնչառական մարզանք, ՏՈՔԹ. Լ. ՇԷՔԹԷՐ, Գիրութիւնը եւ իր դարմանը, ՏՈՔԹ. Բ. ՆԱԶԱՐԵԱՆ, Արիւնահոսութիւնը բերնէն մէջ, Ատամնաբոյժ Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ:

Յաջորդով՝ յօդուածներ ունին Տօքթ. Ա. Աչճեան, ինչպէս ածիլուիլ, Տօքթ. Յ. Գաբրիէլեան, Կաբուհիներու հիւանդութիւն, Տօքթ. Կէօվճեան, Ճամբորդներու հիւանդութիւն (ծովախտ, նոյն հիւանդութիւնը շոգեկառք եւ հանրակառք նստելու պարագային, եւ յետոյ՝ լեռնախտ), Տօքթ. Ա. Պլնտէլ, Հացագործները եւ բժիշկները դէմ առ դէմ կամ Հացը սնո՞ւնդ է, «Տօքթ. Թուլուզ, կարելի՞ է դարմանել տգեղութիւնը: Եւ ուրիշ նոյնքան կարեւոր յօդուածներ:

Բաժնեգինը՝ Ֆրանսա 20 ֆրանք, արտասահման 25 ֆրանք: Դիմել Dr. Ch. Aïvazian, 17, Rue Damesme, PARIS:

ՄՈՌՑՈՒԱԾ.— Մեզի կը հաղորդեն թէ Սէվրանի Հայ Կրթական Միութեան սրահի բացման կնքահայրութիւնը ստանձնած է Պ. Գ. Պագրճեան՝ միանուագ վճարելով 200 ֆրանք:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (40)

ՍՊԻՏԱԿ ԱՐԾԻՒԸ

Թարգմ. Ա. ՀԱՐԷԼԵԱՆ

Գրեց՝ ՐՕԼԸՆՏ ՏԷՆԻԸԼ

Ներս բերելէ առաջ քննութեան պէտքն մը ըլլալ մտածեցի, յետոյ Փիրսըին ականջին շշնջաց.— Սպիտակ Արծիւի զոհ մը եւս, Պ. քննիչ:

Փիրսըն նայեցաւ մեռնող մարդուն որ դեռ քանի մը վայրկեան առաջ կ'ապրէր:

— Արծիւը չեմ տեսներ, յիսնապետ ըսաւ:

— Կուրծքին վրայ զարնուած էր, Պ. քննիչ, փսփսաց ան. վերցուցի զայն ... հրելով որ այս բազմութիւնը պէտք չէ տեսնէր: Այդ մասին արդէն շատ խօսուեցաւ, այդ Արծիւը ...

Ճէք Փիրսըն գլխով հաստատական նշան ըրաւ.

— Լաւ ես ըրեր, յիսնապետ, թէեւ չեմ կարծեր որ Արծիւին վերցնելովդ Սերբերէն կարենանք խուսափիլ: Ոստիկանատան դռներուն առջեւ բազմութիւն՝ .. ասիկա սարսափելի է:

— Այդպէս է, պարոն... Ա՛հ, աւասիկ պատգարակը, ուղղակի ներս տանի՛նք:

— Այո, եւ որքան կարելի է շուտ, բժիշկը ներսը թող քնէ, հոս քննելով բան մը չենք շահիր:

Սպաննեալը ներս տարուելէն յետոյ Փիրսըն յիսնապետին հարցուց.

— Բազմութեան մէջ այս սպանութիւնը տեսնող կը գտնուի՞:

— Հարցնելու ժամանակ չունեցայ. հիմակ պիտի հարցնեմ, ըսաւ:

— Որ եւ է վկայ որ գտնես բեր, ըսաւ Ճէք Փիրսըն:

— Շատ լաւ, Պ. քննիչ:

Բայց այս ոճրագործութեան ոչ մէկ վկայ կար. դէթ մէկը չըսաւ որ տեսած է: Մարդ մը ըսաւ թէ եւ թէ տեսած է երկու մարդոց Եարտէն դուրս ելլելը եւ կը կարծէ որ անոնցմէ մէկն ըլլալու է սպաննուողը, որովհետեւ ան ծերունի մըն էր սպիտակահեր՝ եւ տարիքի բեռան տակ քիչ մը կքած: Անոր ընկերոջ մասին ոչ մէկ նկարագրութիւն կրնար տալ, նոյն իսկ անոր ծեր կամ երիտասարդ ըլլալը չէր գիտեր, նոյնպէս չէր գիտեր թէ ինչպէս հագուած էր. միայն իր ետեւէն աղաղակ մը լսած եւ ետեւ դարձած էր:

— Այդ մարդուն ըսածները արժէք չունին, ըսաւ Փիրսըն յիսնապետին. անունն ու հասցէն առէք եւ թող երթայ: Հապա ուրացող մա՞րդը:

— Մէջտեղ չկայ, պարոն: Եթէ դուրսի բազմութեան մէջ իսկ է, իր տեսածին մասին բացարձակ լռութիւն կը պահէ: Պարզ է թէ որպէս վկայ կանչուիլ ուզեր:

—Այո, ժողովուրդէն շատեր այդպէս են, յիսնապետ... վկայութեան կանչուելէ կը խորշին: Ես սպաննեալին մօտ կ'երթամ:

Անոր սենեակ մտած միջոցին ոստիկանական բժիշկը իր քննութիւնը արդէն աւարտած էր.

— Բարեւ բժիշկ, մեր բարեկամ Սպիտակ Արծիւի վերջին շահատակութեան մասին ի՞նչ կարծիք ունիք. աս ի՛նչ յանդգնութիւն մեր դուռներուն առջեւ:

— Զարկը կ'անցընէ կոր: Ինծի ըսին որ այս մարդը սպաննուելէ առաջ եկեր է օգնական – ոստիկանապետը տեսնելու: Անունը ի՞նչ է:

— Անունը չէ ուզած տալ. ատոր համար հոս եկայ:

— Այն ատեն շատ դժգոհ պիտի մնաք:

— Ինչո՞ւ:

— Ձեր մարդիկը անոր գրպանները տակն ու վրայ ըրին, բայց անոր ինքնութեան մասին որ եւ է բան չգտան:

Ճէք Փիրսըն անմիջապէս խօսքը ուղղելով յիսնապետի մը որ այդ միջոցին ներս կը մտնէր գոչեց.

— Բժիշկին ըսածը ճի՞շդ է, յիսնապետ, որ ինքնութիւնը հաստատող ոչինչ չէք գտած սպաննեալին վրայ:

— Ճիշդ է, Պ. քննիչ: Գրպաններուն մէջ միայն տասնըլինը շիլին եւ տասը հատ ալ թղթադրամ ոսկի գըտանք, որ եւ է տեսակի թուղթ չգըտանք վրան:

— Գրպաններուն ներսի կողմը գաղտնի կարերուն նայեցա՞ք:

— Այո, պարոն, կարերը քակելով եւ տարօրինակը այն է որ, հագուստները նոր նոր են, կարծէք հոս գալէն առաջ յատկապէս իր ինքնութիւնը ծածկելու համար բրած ըլլայ:

Ճէք Փիրսըն սենեակին մէջ ճեմեց եւ մեռնողին վրայ նայեցաւ: Անիկա բաւական բարձրահասակ մէկն էր: Խիստ եւ տկուն մէկու մը դիմագիծը ունէր:

— Աւստրալիա ապրող մէկը եւս, ըսաւ ինքնիրեն Ճէք Փիրսըն, յետոյ դառնալով յիսնապետին, որ սենեակին մէջ իրեն կը հետեւէր:

— Յիսնապետ, հագուստները կըրկին անգամ նայեցէք եւ մանրադիտին կերպով քննեցէք, եւ արդիւնքը ինծի տեղեկացուցէք... ես օգնական – ոստիկանապետին դրասենեակը կ'ըլլամ:

— Շատ լաւ պարոն: Թէեւ պէտք է ըսեմ որ մեր առաջին փնտռտուքը բաւական մանրակրկիտ էր:

— Հոգ չէ, դարձեալ ըրէք, գոչեց Փիրսըն, որ տուած հրահանգներուն դէմ պատճառաբանութիւն չէր սիրեր:

Օգնական ոստիկանապետ Հ. Ա.ի դրասենեակը երթալով տեսաւ որ այս վերջինը հեռաձայնին ընկալուչը տեղը կը դնէր:

Հ. Ա. ոստիկան քննիչին նայեցաւ հարցական եղանակով մը:

— Ուրեմն, ի՞նչ եղաւ մարդը, Փիրսըն անոր մօտենալով պատասխանեց.

— Մեռաւ պարոն:

— Մեռա՞ւ, ըսելով աթոռէն վեր ցատկեց:

— Մեռա՞ւ, ըսիր:

Ճէք Փիրսըն գլուխը ծռեց.

— Այո պարոն. դաշունահար եղաւ. ... եւ կուրծքին վրայ Սպիտակ Արծիւ մը զարնուած էր:

Հ. Ա. կրկին աթոռին վրայ նստելով,

— Պատմեցէք դէպքը, ըսաւ Փիրսընի:

Ճէք Փիրսըն դէպքը իր հակիրճութեան մէջ պատմեց:

— Այս դէպքը մեզ շատ սուղի պիտի նստի, սպաննութիւն մեր իսկ դուռներուն առջեւ եւ մարդասպանը կը փախչի. Տէր Աստուած. այլեւս կրնամ գուշակել երեկոյեան թերթերուն խորագիրները:

— Ինչպէս եւ ես, պարոն. պատասխանեց Փիրսըն տխրօրէն:

— Այս դէպքը մէկ բանի նպաստեց. Սըր Ճօն Տէվիտսընի հանդէպ մեր ունեցած կասկածները կը չքանան, ըսաւ Հ. Ա.:

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզէք պարոն. այդ կէտը քիչ մը չեմ հասկնար:

— Հեռաձայնով իմացայ թէ այն գրօսանաւը որով Սըր Ճօն հեռացած է, կը կոչուի Կլօրիա, որուն տէրն է Ամերիկուհի մը, Հայաթ անունով:

(Շար.)

— Ձեր մօրուքը պիտի խուզէ՞ք:

— Ձեմ կարծեր, բայց եւ այնպէս, կարելի է աւելի կարճեցնել եւ յարդարել:

Իսկ Հմայեակ Պախթիարեան վրդ. հետեւեալը յայտարարած է նոյն թերթին.— «Եթէ օրէնքը հրատարակուի, բնականաբար պիտի պարտաւորուինք քաղաքային տարազ հագնիլ: Հաւանական է որ ճիւղակէին փոխարէն ո եւ է փարտըսիւ մը ընդունուի: Փողկապի փոխարէն ալ՝ սեւ կրծկալ պիտի գործածուի, ինչպէս կ'ընեն անգլիացի կրօնականները: Գլխարկները սեւ պիտի ըլլան. միայն քահանաները, վարդապետները եւ եպիսկոպոսները իրարմէ զատելու համար, առաջիններուն գլխարկի երիզը սեւ պիտի ըլլայ, վերջիններունը՝ գոց մանիշակագոյն: Բայց եւ այնպէս, այս մանրամասնութիւնները պիտի ճշդուին կազմուելիք յանձնաժողովին կողմէ:

Կրն եռեափոխանաեր Թուրքիոյ մեջ

Պոլսէն կը հեռագրեն դեկտեմբեր 2 թուականով.— Ազգ. Մեծ ժողովը այս շաբթու պիտի քննէ առաջարկ մը որ կը տրամադրէ փոփոխել սահմանադրութիւնը, կիներուն ընտրական իրաւունք տալու համար օրէնսդրական ընտրութեանց մէջ: Կը յուսացուի թէ այս առաջարկը պիտի ընդունուի եւ թէ բաւական թիւով կիներ թեկնածու պիտի ներկայանան յառաջիկայ ընտրութեանց առթիւ:

Դուլիճը չուզեր կորսնցնել ֆրանքին արժէքը

»»»··«««

ԲՈՒՌՆ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Երկուշաբթի օր բուռն վիճաբանութիւն մը տեղի ունեցաւ երեսփ. ժողովին մէջ, ֆրանքի արժէքի մասին: Ելմտական նախկին նախարար Պ. Փօլ Ռէյնօ, որ տնտեսական կացութեան բարւոքումը կը տեսնէ ֆրանքին արժեզրկման մէջ — հետեւողութեամբ նախագահ Րուզվէլթի — նորէն արծարծեց այս հարցը: Դիտել տուաւ թէ գործերու վիճակը շատ աւելի գէշ է այն երկիրներուն մէջ որ կառչած են ոսկեդրամի դրութեան: Հերքեց վարչապետին այն տեսութիւնը թէ գիները բարձրացած են միւս երկիրներուն մէջ իսկ իջած՝ Ֆրանսայի մէջ: «Ցորենին գինը բարձրացած է երաշտին հետեւանքով, բայց հում նիւթերու գիները կ'իյնան առենէ մը ի վեր: Ինչ կը վերաբերի մեծաքանակի գիներուն, ոչ միայն բարձրացած չեն, այլ եւ զգալի անկում ունեցած են Անգլիոյ, Մ. Նահանգներուն եւ Ճափոնի մէջ: Թերթերը գրեցին թէ Պ. Ֆլանտէնի եւ Րուզվէլթի փորձերը յար եւ նման են: Մինչդեռ Րուզվէլթի քաղաքականութիւնը հիմնուած է տոլարին արժեզրկման վրայ, Պ. Ֆլանտէնի տեսակէտն է վերահաստատել վստահութիւնը: Ինքնաթելադրութեան մեթոտով բուժումը լաւ է ջղային խանգարումներու համար, բայց չի կրնար լեցնել ակռայի մը խոռոչը»:

Այս յայտարարութիւնը եւ դեռ աւելի սուր խօսքեր բեմ հանեցին վարչապետն ու ելմտական նախարարը, եւ կատարեալ մենամարտ մը սկսաւ: Վարչապետը յայտարարեց, — «Ես պատրաստ եմ հետեւելու անոնց որ գտած են ամբողջ ճշմարտութիւնը. բայց անոնք պէտք է ապացուցանեն թէ գտած են: Թող Պ. Ռէյնօ ապացուցանէ ֆրանքին արժեզրկման առաւելութիւնները»: Նախկին նախարարը անմիջապէս պատասխանեց հրաւէրին, կրկնելով այն բոլոր տեսութիւնները զորս պարզած է ժամուլին մէջ: Շեշտեց թէ անկարելի է ամրապնդել համաշխարհային գիները, ցորչափ սթերլինը եւ տոլարը տարբեր քաղաքականութեան կը հետեւին: Պ. Ֆլանտէն յայտարարեց.— «Դրամական ամրացման միջազգային քաղաքականութիւնը միայն մեր կամքէն կախում չունի: Ցետոյ, մենք ներքին խնդիրներ ունինք որոնք չեն կրնար սպասել: Ինչ կ'ուզէք ըսէք. Ֆրանսական ողջմտութիւնը չի կրնար ըմբռնել թէ ինչու կարգ մը մարդիկ պիտի հարստանան, իսկ ուրիշներ պիտի աղքատանան: Թող Պ. Ռէյնօ ինք փորձէ: Ես երբեք չպիտի ստանձնեմ արժեզրկման պատասխանատուութիւնը»:

Ելմտական նախարար Պ. Ժէրմէն Մարթէն ալ իր կարգին յայտարարեց.— «Եթէ դրամական ամրացումը կարելի ըլլայ ապահովել Մեծն Բրիտանիոյ եւ Մ. Նահանգներէն, մեծ ծառայութիւն մը մատուցուած կ'ըլլայ մարդկութեան: Բայց սխալ պիտի ըլլար այժմ բանակցութիւններ առաջարկել ամրացման մասին»: Այս յայտարարութեններէն կը հետեւի թէ Ֆրանսա թելադրութիւններ բրած, սակայն ձախողած է: Նախարարը բացատրեց թէ ֆրանքին գինը կտրելով, փոքրերը պիտի վնասուին եւ մեծ շահագէտները պիտի օգտուին: «Գալով պետական գանձին, ան պիտի կրնայ տասը միլիառ ֆրանք փոխ առնել, բայց այդ գործողութիւնը անպարկեշտութիւն պիտի ըլլայ: Ես երբեք չպիտի համաձայնիմ նոյն իսկ նկատի առնել ֆրանքի արժեզրկման կարելիութիւնը»:

Հայ դրամանենգ մը ձերբակալուեցաւ

Ոստիկանութիւնը Սէն Լազարի կայարանին մօտ ձերբակալեց Հայ մը, Պոլսեցի Օմնիս (Օհաննէս?) Մարկոսեան եւ իր բարեկամուհին, Մառի Շօսոն, երբ կեղծ հինգ ֆրանքնոցներ կը քշէին: Թերթերը կը գրեն թէ Հայը լրագիր կը գնէր կրպակէ մը եւ տըւած դրամին մնացորդը կ'առնէր, երբ գաղտնի ոստիկան մը օձիքէն բռնեց: Իսկ Մառի Շօսոն, որ քովը կեցած էր, խուզարկուելով 12 հատ կեղծ դրամներ գտնուեցան վրան: Ոստիկանները խուզարկեցին նաեւ անոնց բնակարանը, եւ գտան կեղծ դրամներ, ինչպէս եւ մետաղը եւ կաղապարը: Երկուքն ալ խոստովանեցան թէ բազմաթիւ կեղծ դրամներ քշած են թէ Փարիզի եւ թէ գաւառի, մասնաւորապէս Լիոնի եւ Մարսէյլի մէջ, ուրկէ նոր վերադարձեր էին:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՊՈՒՔՐԷՇ ՀԱՍԱՒ խորհրդային առաջին դեսպանը, Օսթրովսկի: Այս դէպքին կարեւորութիւնը հասկնալու համար, կը բաւէ ըսել թէ 1918էն ի վեր դիւանագիտական յարաբերութիւնները խզուած էին Ռումանիոյ եւ Ռուսաստանի միջեւ:

ԱՆԳԼԻՈՅ ԱԶԳ. ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ յառաջիկայ ելմտացոյցը պիտի ներկայացնէ 150 միլիոն ոսկիի գումար մը, այն ալ միայն Անգլիոյ համար: Յառաջիկայ չաբթու 21 մարտանաւեր ռազմափորձ պիտի կատարեն Սինկափուրի մօտերը, յարձակելով ամրութեանց վրայ: Անգլիա կ'ուզէ փորձել «Մայր Արեւելքի բանալի»ին պաշտպանողական արժէքը:

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ մերժեցին այն առաջարկը որով Ճափոն կը թելադրէր իրեն միանալ, չեղեալ հռչակելու համար Ուաշինկթընի նաւային դաշնագիրը: Ճափոն ինք չեղեալ հռչակեց զայն:

ԳԱՂՏՆԻ ՈՍՏԻԿԱՆ ՊՈՆԻԻ փաստաբանը խնդրեց առժամապէս ազատարձակել իր փոխանորդեալը: Ընդհ. դատախազը մերժեց: Միւս կողմէ, նորանոր ամբաստանութիւններ կը տեղան Պոնիի դէմ, որ թէեւ պաշտօնանկ եղած է ամիսներ առաջ, բայց Ապահովութեան տեսչութենէն կը ստանայ իր թոշակը:

ՈՒԳԵԼԻՑ ԸՄՊԵԼԻՆԵՐՈՒ գործածութեան արտօնութեան առաջին տարին լրացաւ դեկտ. 2ին. այս առթիւ կը հաղորդուի թէ արտօնագիրներու վաճառումէն հասոյթ գոյացած է 500 միլիոն տոլար (Մ. Նահանգներ):

ԿԵՂԾ ԱՆՑԱԳԻՐՆԵՐՈՒ չինութեան ցանց մը երեւան հանուեցաւ Թուրքիոյ մէջ: Շատ մը օտարականներ ձերբակալուեցան: Կը կարծուի թէ ուրիշ մեղսակիցներ ալ երեւան պիտի հանուին:

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Հրազդան», «Քրիստափոր», եւ «Ազրիէլ – Սերոբ» միացեալ խումբերու դասախօսութիւնը, տեղի կ'ունենայ այս երկուշաբթի, (3 դեկտեմբեր), ժամը 8.30ին, 32, Ave. des Gobelins սրճարանի վերնայարկը:

Կը խօսի՝ ԸՆԿ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ:

Նիւթ՝ Պատերազմի վտանգը եւ ուժերու դասաւորումը Եւրոպայի մէջ»:

Ներկայ կրնան ըլլալ Փարիզի եւ շրջանի բոլոր ընկերները:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարդանեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 7 Դեկտեմբեր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 181, Գուրս Լաֆայէթ «Զարգարեան» Գրադարանը:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ազարէկեան եղբայրներ, Պ. Ալլահվէրտեան, Ա. Մուրատեան, Հ. Յովսէփեան, Ա. Բէգլարեան իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն Արժ. Կարապետ աւագ քհյ. Մանուկեանի եւ իր ընտանիքին, Տէր եւ Տիկին Աշոտ Տէր Կարապետեանի եւ իրենց ազգականներուն իրենց որդւոյն, եղբօր եւ ազգականին՝

ԱՐՏԱՇԷՍ ՏԷՐ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ

վաղաժամ եւ դառնաղէտ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ նոյեմբեր 11ին, Թաւրիզի մէջ:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ – ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

9 Դեկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, Ֆլօրիա ճաշարանին վերնայարկը, 61, Rue Mr. le Prince, Փարիզ (6):

Կը նախագահէ՝ ՏԻԿ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ

Կը խօսի՝ ՏԻԿԻՆ ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Նիւթ՝ Հայ ընտանիքը երկրի մէջ եւ այստեղ:

Կը հրաւիրուին անդամները, անդամուհիները եւ փափաքողները:

Մուտք՝ 3 Ֆրանք:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

ՓԱՐԻԶ (10), Պ. Պ.— 35 Ֆր.: Սկսանք ղրկել Դեկտեմբեր 1էն:

ԼՕՊԱՍ, Վ. Բար.— 35: Սկսանք ղրկել նոյեմբեր 20էն:

ՓԻՒԺԷ ՍԻՒՐ ԱՐԺԱՆ, Ա. Դ.— 35: Սկսանք ղրկել դեկտեմբեր 1էն:

ՓԱՐԻԶ (10), Ս. Ժ.— Սկսանք ղրկել դեկտեմբեր 1էն:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ, Շ. Շ.— 140:

ԿԱՐՏԱՆ, Գործ.— 75.50:

ՍԱՐՍԷԼ, Կ. Ե.— 70:

ԺԱԼԻԷՕ, Ի. Սաս.— 35:

ՄԱՐՍԷՅԼ, Ա. Հ.— 57: Կարգադրեցինք:

ՕՍԻԿ, Ե. Գ.— 100.

ԼԱՌՆԱՔԱ, Պօհ.— 3 անգլ.:

ՎԻԷՆ, Ս. Ա.— 50.

ՎԻԷՆ, Ն. Խ.— 150: Կարգադրեցինք:

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, Խ. Խաչ.— 100:

ՓԱՐԻԶ (20), Գ. Մ.— 90: Կարգադրեցինք:

ՔԼԱՄԱՌ, Տ. Օհ.— 100:

Կը փնտռուի

Ռինկայէն Տիկին Լոնա Խունունց կը փնտռէ իր ազգականներէն՝ Պ. Գուրգէն Խունունց: Հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել ցառաջի վարչութեան:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme. PARIS

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 6 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 6 Décembre 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2670

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ ԵՒ ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ

»»»··«««

Նամակներ կը տեղան ամէն կողմէ, օրուան տագնապին առթիւ։ Եւ հարցումներ անհամբեր.

— Ի՞նչ արդիւնք ունեցան կատարուած դիմումները ... Ձեռնարկները կը շարունակուի՞ն ... Յոյս ունի՞ք որ յաջողին ...

Կան ալ որ, գոհունակութիւն յայտնելով իրենց աշխատած հաստատութեան մասին, կը խնդրեն շնորհակալութեան գիրեր գրել գործատիրոջ։

Դեռ ուրիշներ կը թելադրեն անկարելին փորձել, որպէսզի միացեալ յանձնախումբը վերածուի տեւական օրկանի մը, կեդրոնացեալ եւ ծրագրեալ աշխատանք տանելու եւ նոր անակնկալներ կանխելու համար։

Մեր պարտականութեան բերումով, երբեմն կը պատասխանենք առանձինն, իսկ աւելի յաճախ՝ հրապարակաւ։

Լաւագոյն ձեւն ալ այդ է, որպէսզի փոխանակ անհատներու, հազարներ լսեն ինչ որ կը կատարուի կամ կը խորհուի իրենց անունով։

×

Նոր լուր մը չունինք մինչեւ հիմա կատարուած դիմումներու արդիւնքի մասին։

Աղերսագիր մը մատուցուեցաւ, տեսակցութիւններ տեղի ունեցան, հաւաստիքներ տրուեցան,— եւ այժմ ձայները քաշուած են։ Սպասողական շրջան է։

Ապահովաբար միացեալ յանձնախումբին անդամներն ալ աւելի բան մը չեն գիտեր. այլապէս կ՚աւետէին ի լուր աշխարհի։

Գոնէ հաւատա՞նք թէ կէս ձգած չեն աշխատանքը, իրենց պարտականութիւնը ամփոփելով այն յուշագրին մէջ որ հրատարակուեցաւ։

Որովհետեւ — յիշեցնենք աւելորդ անգամ մըն ալ — եթէ կ՚ուզենք որ եւ է բարիք շահիլ կամ չարիքները մեղմացնել, այդ կրնանք ապահովել միայն աշխատելով եւ հետապնդելով, յարատեւօրէն։

Դժբախտաբար, մենք այդպիսի տրամադրութիւն չենք տեսներ ոչ միացեալ յանձնախումբին, ոչ ալ անոր բաղկացուցիչ տարրերուն քով։

Այլապէս, բոլորը մէկ պիտի չանճրկէին, օրինակ, թուանշաններով պատկերացնելու համար հայ գաղթականութեան եւ մասնաւորապէս աշխատաւորներուն վիճակը։

Տասը տարիէ ի վեր երկու գրասենեակներ եւ ուրիշ հաստատութիւններ կը բանին, դիմումներ կը ստանան, վկայականներ կը բաժնեն եւ զանազան գործեր կը կատարեն։

Անշուշտ իրենց գործառնութեանց արձանագրութիւններն ալ պահած են։

Արդ, ինչո՞ւ անկարելի պիտի ըլլար վիճակագրական պատկեր մը հանել այդ արձանագրութիւններէն եւ ուրիշ պաշտօնական աղբիւրներէ։

Դարձեալ տասը տարիէ ի վեր բազմակողմանի տեղեկութիւններ կը հրատարակուին մամուլին մէջ, գաղութներու կացութեան, գաղթականներու առօրեայ կեանքի եւ ուրիշ հարցերու մասին։

Ուրեմն, իրաւասու գրասենեակները միշտ ունէին եւ ունին «անհրաժեշտ տուեալներ», պարբերաբար ամփոփելու, ստուգելու եւ վիճակագրական պատկեր մը կազմելու համար։

Այստեղ ալ, ոչ թէ աղբիւրը կամ նիւթական միջոցն է որ պակսեր է, այլ աշխատանքը։ Ուրիշ խօսքով՝ պարտականութեան գիտակցութիւնը։

Կը թուի թէ այսօր ալ նոյն անկերպարան եւ թափթփած վիճակն է որ կը շարունակուի։

Օրինակ, միացեալ յանձնախումբը եթէ տիրաբար ձեռք առած ըլլար բոլոր աշխատանքները, ինչո՞ւ տարբեր ձեռնարկներ, ժողովներ կամ կազմակերպութիւններ ալ պիտի փորձուէին։

Ինչո՞ւ բախտակից Ռուսերը կը յաջողին գործել իբրեւ մէկ մարմին, կանխորոշ ծրագրով, իսկ մեր մէջ բազմաթիւ բերաններ, թեւեր եւ ոտքեր կը շարժին, միեւնոյն առեն եւ միեւնոյն նպատակին համար։ Եւ անշուշտ իրարմէ «պէխապէր»...

Յետոյ, մերինները ինչո՞ւ կը յամառին կծկուիլ կախարդական շրջանակի մը մէջ, փոխանակ հրապարակային խորհրդակցութիւն մը կատարելու, գոնէ մէկ անգամ։

Արդեօք անո՞ր համար որ ամէն ինչ նախատեսած են եւ բոլոր պատասխանատուութիւնները կը ստանձնեն։

Այդ պարագային, ինչո՞ւ հրապարակաւ չեն ազդարարեր, որպէսզի ինքնագլուխ փորձեր կամ խաչաձեւումներ չկատարուին։

Այսպիսի գործերու մէջ, միայն բարեմտութիւնը բաւական չէ, արդարացնելու համար անջատ ձեռնարկները։

Այս ընթացքով, առտու մը կրնան պոռալ մեր երեսին, իբրեւ պատասխան մեր տաղտկալի դիմումներուն.

— Ի՞նչ է ձեր ուզածը, վերջապէս։ Գացէք նախ իրար հասկցէք, յետոյ հրամեցէք...

Այդպիսի դէպքերու քի՞չ հանդիպեցանք, գինադադարի շրջանին, երբ հայկական դատ կը պաշտպանէինք, ազգի–ազգի բերաններով եւ յուշագիրներով։

... Ուրիշներու կողմէ եղած հարցումներով պիտի զբաղէինք, — մեքենաբար մղուեցանք հարցումներ ուղղելու մեր կարգին։

Կը նշանակէ թէ նոյն անձկութեան մատնուած ենք նաեւ մենք։

Ուրեմն, հրապարակաւ կը դիմենք ա՛ն որ անկ է...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ՏԱՐԱԶՆԵՐՈՒ ԱՐԳԵԼՔԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ԲԱՑԱՌՈՒԹԻՒՆ ՄՈՒՖԹԻԻՆ, ՊԱՏՐԻԱՐՔՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԽԱԽԱՄԱՊԵՏԻՆ

Պոլսէն կը հեռագրեն դեկտեմբեր 3 թուականով.—

Ազգ. Մեծ Ժողովը միաձայնութեամբ քուէարկեց կրօնական տարազներու գործածութեան վերաբերեալ օրէնքը, որուն համաձայն միայն աղօթատեղիներու կամ վանքերու մէջ կրնան գործածուիլ ատոնք։ Բացառութիւն պիտի ըլլայ մեծ մուֆթիին, Յունաց եւ Հայոց եւ կաթոլիկներու պատրիարքներուն, խախամապետին, ինչպէս եւ բոլոր դաւանութեանց ամենաբարձր ներկայացուցիչներուն համար։ Վեց ամսուան պայմանաժամէ մը վերջը, ո եւ է անձ որ օտար երկիրներու տարազներ, համազգեստներ կամ շքանշաններ կը կրէ, չպիտի կրնայ պտտիլ Թուրքիոյ մէջ։

⁂ Ընդհանրապէս կը կարծուէր թէ կրօնական տարազներու օրինագիծը պիտի քուէարկուի ճիշդ այնպէս ինչպէս խմբագրուած էր, առանց որ եւ է բացառութեան։ Բայց, վերջին պահուն ստիպուեցան թեթեւ փոփոխութիւն մը կատարել, քանի որ Օրթոտոքս պատրիարքութեան կեդրոնը կը գտնուի Պոլսոյ մէջ։

Աթէնքի Թրքական դեսպանը պաշտօնապէս կառավարութեան հաղորդեց Յունաց պատրիարքին համար եղած բացառութիւնը։ Թէեւ Յունաստանի հանրային կարծիքը յուսախաբութեան մատնուեցաւ, քանի որ կը կարծէր թէ ընդհանուր բացառութիւն պիտի վայելէ յոյն կղերը, բայց եւ այնպէս բաղդատաբար գոհ են որ նկատի առնուեցաւ օրթոտոքս պատրիարքին դիրքը։

ԱՀ ՈՒ ՍԱՐՍԱՓԸ ԽՈՐՀՐԴ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

»»»··«««

ԲԱՑԱՌԻԿ ՕՐԷՆՔ ՎԵՐՋԻՆ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՈՎ

Խ. Ս. Հ. Միութեան կեդր. գործադիր կոմիտէն հրամանագիր մը հրատարակեց, որով հետեւեալ փոփոխութիւնները կը մտցուին պատժական օրինագրքին մէջ, ահաբեկչական կազմակերպութեանց եւ ահաբեկումներու քննութեան առթիւ.— Այս մասին կատարուած քննութիւնները պէտք է վերջանան առ առաւելն տասը օրուան մէջ։ Ամբաստանագիրը պէտք է ամբաստանեալներուն յանձնուի գործին քննութենէն մէկ օր առաջ, դատարանին կողմէ։ Դատավարութիւնը պէտք է կատարուի առանց ընդհ. դատախազին եւ պաշտպան փաստաբանի ներկայութեան։ Որ եւ է դիմում պէտք չէ ընդունուի վճիռներու վերաքննութեան կամ ներման համար։ Մահապատիժը պէտք է գործադրուի վճիռին արձակումէն անմիջապէս վերջը։

Տարակոյս չկայ թէ այս դաժան տնօրինութիւնները առաջին առթիւ պիտի գործադրուին այն 71 ամբաստանեալներուն դէմ որ ձերբակալուեցան Կիրովի սպանութենէն անմիջապէս վերջը։

⁂ Ներքին գործավարութիւնը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ Կիրովի սպանութեան պարագաներու մասին.— դեկտեմբեր 1ին, Կիրով տեղեկագիր մը կը պատրաստէր կեդր. կոմիտէի ընդհ. ժողովի մասին, որ տեղի ունեցաւ նոյեմբերին։ Այդ միջոցին, իր գրասենեակի դրան առջեւ, ուր սովորաբար տեղի կ՚ունենան ընդունելութիւնները, Նիկոլայեւ ալ կը սպասէր։ Ճիշդ այն պահուն երբ Կիրով իր գրասենեակը կը մտնէր, Նիկոլայեւ գնդակ մը արձակեց որ զարկաւ ծոծրակէն։ Մարդասպանը անմիջապէս ձերբակալուեցաւ։ Կիրով մահացու վէրք մը ստացած ըլլալով, ուշաթափ ինկաւ։ Բժիշկները օգնութեան հասան, բայց արդէն մեռած էր։ Դեկտեմբեր 2ին դիազննութիւն կատարուեցաւ եւ հաստատուեցաւ որ քաջառողջ էր։

⁂ Կարգ մը լուրերու համաձայն, սպանութիւնը անձնական վրէժխնդրութեան հետեւանք է, որովհետեւ Նիկոլայեւ պաշտօնէ արձակուած էր Կիրովի հրամանով։

Այս առթիւ ուրիշ հակասական լուրեր ալ շրջան կ՚ընեն։ Կ՚ըսուի թէ ձերբակալուած են շատ մը սպաներ որոնք նախապէս կը պատկանէին Չեկային։ Կը խօսուի նաեւ կարմիր սպաներու դաւադրութեան մը մասին։

Կեդր. կոմիտէն որոշեց յուղարկաւորութեան օրն իսկ կամ միեւնոյն օրը գնդակահարել այն բոլոր դատապարտեալները որոնց մահապատիժը յետաձգուած էր, ներման համար դիմում կատարուած ըլլալով։

Կասկածելիներու մաքրագործումը Ֆրանսայի մէջ

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ ներքին նախարարութիւնը որոշած է Փարիզի մէջ սկսած ոստիկանական հետապնդումները տարածել ամբողջ երկրին մէջ։ Այս առթիւ անհրաժեշտ հրահանգները տրուած են նահանգապետներուն։ Մաքրագործումը պիտի սկսի գլխաւոր քաղաքներէն.— Մարսէյլ, Պոռտօ, Լիոն, Լիլ եւայլն։ Այդ շրջաններու ոստիկանական տեղեկագիրները գիտել կուտան թէ մեծ թիւ մը կը կազմեն օրինազանց օտարականները։ Գործողութիւնները յետոյ պիտի տարածուին միւս ճարտարարուեստական կեդրոններու վրայ։

Մինչ այս մինչ այն, հետապնդումները կը շարունակուին Փարիզի մէջ։ Անցեալ օր, տասներորդ թաղամասին մէջ հարցաքննուեցան 150 անձեր, բայց միայն մէկը վար դրուեցաւ։ Կութ տ՚Օռի թաղին մէջ ալ 150 հոգի հարցաքննուեցան, եւ ինը հոգի ձերբակալուեցան զանազան յանցանքներու համար։

Ելմտացոյցին քուէարկութիւնը վերջացաւ

Երեսփ. ժողովը երեքշաբթի օր 122ի դէմ 471 ձայնով քուէարկեց 1935ի ելմտացոյցը, որ կը ներկայացնէ 46,986,316,000 փրանք մուտք եւ 47,581,144,-000 փրանք ելք։ Ուրեմն բաց կը մնայ իբր 595,000,000 փրանք։ Այժմ կը մնայ ծերակոյտին վաւերացումը։

Բացառիկ բան ըլլալով, վիճաբանութիւնները վերջացան 14 օրէն, 34 նիստի մէջ, հակառակ անոր որ 900 անգամ խօսք պահանջուած էր...

Ընկերվարականները եւ համայնավարները ոչ միայն դէմ քուէարկեցին, այլեւ այս առթիւ երեւան հանեցին թէ վերջացող տարուան բացն է վեց միլիառ փրանք։ Ելմտական նախարարը պատասխանեց թէ չի կարծեր որ 3,500-000,000էն աւելի ըլլայ։

— · —

ՎԵՐՍԱՅԼԻ ՌԱԶՄԱՆԻՒԹԻ ՄԹԵՐԱՆՈՑԷՆ 500,000 փամփուշտ եւ ուրիշ նիւթեր անհետացած է վերջերս։ Կարգ մը թերթեր կ՚ըսեն թէ մէկ մասը ծախուած, միւս մասը փաշական կազմակերպութեանց յատկացուած է։ Քննութիւնները կը շարունակուին։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

... ԵՒ ՍԱԿԱՅՆ ԿԸ ԾԼԻՆ

●●●●

Շաբաթ, Փլէյէլի սրահին մէջ, դաշնակահարութեան երեկոյ մը կուտար համակրելի արուեստագիտուհին, Օր. Գոհարիկ Ղազարոսեան, որ յայտնութիւն մը եղաւ շատերուն համար։

×

Արուեստի այս դժուարամատչելի ասպարէզին մէջ, որ երաժշտութիւնն է, բան – գիտցողներէն չեմ, այլ՝ իբրեւ *փոփան* մը, թէեւ մեծցած եմ երաժշտական մթնոլորտի մը մէջ։ Հօրեղբայրս, նշանաւոր Պոլսոյ Համբարձումին ընդունակ աշակերտը, Յակոբոս Այվազեան, դասատու ձայնագրութեան, (ժամանակ մը այս բառով կը հասկցուէր երաժշտական ամէն ուսում), — որ տեսաբանական ուսումնասիրութիւններ ալ կատարած է հայկական երաժշտութեան կամ հայկական ձայնախազերու մասին, ինչպէս եւ դաշնաւորած՝ բազմաթիւ ժողովրդական երգեր, ծանօթ՝ Արմաշու դպրեվանքի աշակերտութեան, — կը յիշեմ դեռ ստ տխրանուշ երգերը, *Եթէ ես ամպ էի*, *Թաղէ՛ սիրտդ, ո՛վ քրմանուշ*, ինչպէս եւ Նար - Պէյի, Դուրեանի քերթուածներուն վրայ յօրինած եղանակները, — կ՚ուսուցանէր նաեւ, իր տան մէջ, նուագածութիւն.— Այսպէս, մեծ տղան ջութակ կը նուագէր, եւ աղջիկները՝ տաւիղ, *ուտ*, քնար։ Ես ալ... մտիկ կ՚ընէի պարզապէս, որովհետեւ փոքր էի, երգեհոնի սիրահար, թէեւ ծունկերուս վրայ դնելու անկարող։

Մեծցայ երաժշտական մթնոլորտի մէջ, բայց բան մըն ալ չսորվեցայ։ Հօրեղբօրս տղան երբ չկարենար պատասխանել հօրը հարցումներուն, թէ ի՛նչ է *ծնկները* կամ *հիճազը*, ե՛ս կը պատասխանէի իր տեղը՝ թութակաբար արտասանելով ինչ որ լսած էի։ Ու ծեծը կ՚ուտէր հօրաքիս տղան, որ «զուռնա մը տղուն» չափ բան մը միտք չէր կրնար պահել։

Բան չսորվեցայ մեր տունէն, որ երաժշտական դպրոց էր դարձած։ Գիտցած ամբողջ երաժշտութիւնս այն էր, որ յանախ Քիրէզջեան կ՚երթայինք (դպրեվանքին խուցը 10 — 15 ծառով բլրակ մը),— այնտեղ էր նաեւ Պոլսոյ Համբարձումին շիրիմը, ներմակ մարմարէ աղուոր քար մը, որուն վրայ փորագրուած էր *տօ*, *րէ*, *մի*, *ֆա*... ,— ու երբ անձրեւի ջուրով լեցուած ըլլային այս տօ, րէ, մի, ֆաները, կը ծռէինք, շրթունքնիս կ՚երկնցնէինք եւ ընկերովի, մէկս միւսին ետեւէն, *տօ*, *րէ*, *մի*, *ֆա* երգելով՝ կը խմէինք անձրեւին ջուրը, որ մարմարին մէջ սպասած կ՚ըլլար այնքան։

Գիտցած երաժշտութիւնս այնքան էր, այնքան է հիմակ ալ։

×

Եւ սակայն կրնամ վկայել թէ խընջոյք մըն էր դաշնակի երեկոն, որ տրուեցաւ Շաբաթ։

Համեստ արուեստագիտուհի մը, Օր. Ղազարոսեան, որ ոչ միայն գիտէ նուագել, այլեւ յօրինել։ Խանդավառ ծափերու, *պիս*երու արժանացան իր յօրինականութիւններէն մանաւանդ *Թոչունը պատուհանիս առջեւ* եւ կոմիտասի *պարերգը*։

Փոփան մը երաժշտական թէքնիքի հրաքերեալ հարցերու մէջ, պիտի կրնայի սակայն երկար ուսումնասիրութիւն մը գրել այս օժտուած հոգիով աղջկան երաժշտական արուեստի փիլիսոփայութեան մասին,— այնքա՛ն արտայայտիչ է ան իբրեւ առարկայ (sujet) նման ուսումնասիրութեան մը համար։

Այլապէս կարեւոր է եւ ուրախալի արձանագրել երեւոյթ մը,— ահա տաղանդ մը, որ կը յայտնուի հոգեկան եւ բարոյական տագնապի այս մթնոլորտին մէջ։ Տեղը չէ՞ ըսել,—

Հաննարդ Հայկեան, ի՞նչ ուժ ես դուն, որ ահա, հայրենազուրկ եւ անհող, անիրաւուած եւ վիրաւոր, կ՚ընձիւղիս, կը ծլիս, կը ծաղկիս, ամէ՛ն կլիմայի տակ, արմատ կ՚արձակես նոյնիսկ ապառաժներու վրայ։

Արդարեւ, ի՞նչ կը նշանակէ, բարոյական եւ հոգեկան փլուզումի այս պահերուն, յայտնութիւնը Օր. Ղազարոսեաններու եւ Օր. Պօտուրեաններու,— յիշած ըլլալու համար երկու մատաղատի տաղանդներ, արուեստագէտ դաշնակահարուհիներ, զորս սաւերակ արտասահմանը տուաւ մեզի։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Տոքթ. Րէֆիք Նէվզատ Ալֆորվիլի մէջ

»»»··«««

ԿԸ ՅԱՄԱՌԻ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ՎԵՐԱԳՐԵԼ ԻՐ ՊԱՏՄԱԾ ԳՈՂՈՒԹԵԱՆ ԴԷՊՔԸ

Անցեալ օր, տեղական թերթերէն քաղելով հրատարակեր էինք Թուրք բժիշկ Տոքթ. Րէֆիք Նէվզատի արկածը։ Իր պատմութեան համաձայն, երկու անծանօթներ իբրեւ հիւանդ ներկայացած եւ 76,000 փրանք յափշտակելով փախած են։ Այս առթիւ, թէ ոստիկանութեան եւ թէ մամուլին այնպիսի յայտարարութիւններ ըրած էր որ կասկածը ծանրանայ Հայերու վրայ։ Հակառակ այն իրողութեան որ տակաւին ոչինչ ստուգուած է եւ իր պատմած պատմութիւնն անգամ շատ ջուր կը վերցնէ, Տոքթ. Րէֆիք Նէվզատ կը շարունակէ Հայ փնտռել Փարիզէն մինչեւ Ալֆորվիլ։

Ահա թէ ինչ կը գրէ հայրենակից մը, Ալֆորվիլէն.—

Կիրակի օր Թուրք բժիշկ Նէվզատ քանի մը գաղտնի ոստիկաններու եւ ոստիկանապետին ընկերակցութեամբ Ալֆորվիլ եկած էր։ Կ՚ուզէին գտնալ եւ գտնել իր կողոպտիչները եւ ատոր համար հանդիպած Հայէն տեղեկութիւններ կը պահանջէին։ Ինծի ալ հանդիպելով, իբրեւ ֆրանսախօս տեղեկութիւններ ուզեցին։ Հարցաքննութեան առթիւ գիտցայ թէ Թուրք բժիշկը կ՚ուզէր որ իր կողոպտիչները Հայ ըլլան, կը չեշտէր թէ Հայ էին իր վրայ յարձակողները։ Ատոր վրայ պոռթկալով հարցուցի.— Ի՞նչ ապացոյց ունիք Հայ ըլլալուն մասին, թերեւս Թուրքեր էին եւ քու յաճախորդներդ եւ կամ ուրիշ Թրքախօսներ, տարբեր ազգերէ։

Այս վիճաբանութեան վրայ դատական ոստիկանութեան պաշտօնեան ընդմիջեց.— Խնդրեմ, ազգային հին վէճեր մի յարուցանէք, վասնզի գիտենք որ Հայերը եւ Թուրքերը իրարմէ գոհ չեն։

Թուրք բժիշկը նորէն աւելցուց.

— Կրնայ ըլլալ որ Հայաստանի խորերէն են, Վանի շրջանէն, որովհետեւ Թուրքերէնը ոչ թէ Պոլսոյ բարբառով, այլ պարսկական հնչումներով կը խօսէին «կիտարամ, կեալիրիմ»։

Ես նորէն ընդմիջեցի.— Ցաւալի է որ խնդիրը ազգութեան կը վերածուի, կ՚ուզէք որ անպատճառ Հայեր ըլլան ձեր կողոպտիչները եւ ոչ թէ Թուրքեր։ Բայց Տոքթ. Նէվզատ չուզեց ընդունիլ թէ Թուրքերը այդքան չար կրնան ըլլալ եւ աւելցուց թէ թերեւս Ասորիներ կամ Պարսկաստանի շրջանի Հայեր կամ Պարսիկներ եւ կամ Վանի շրջանի Հայեր էին։

Ոստիկանները չկարենալով եզրակացութեան մը յանգիլ, ձգեցին գացին։— Ե. Պ.

Քաղաքական վրէժ մը չէ՞, եւ թրքական

Տեղական թերթերը նորութիւն մը չունին։ «Փառի–Սուար» քրոնիկ մը հրատարակած էր երէկ, ներկայացնելով Տոքթ. Րէֆիքի քաղաքական կեանքը, անոր գործակցութիւնը՝ Ալպէտ Ֆուայի եւ վէճերը Իթթիհատի հետ։ Յօդուածագիրը կ՚ուզէ ապացուցանել թէ խնդիրը քաղաքական հանգամանք ունի։ Այս

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

«ԱԹԱՅՈՒԹԻՒՆ»

Գրեթէ աննշմար անցաւ այն լուրը թէ Թրքական զինուորական պատուիրակութիւն մը, Ֆախրէտտին փաշայի նախագահութեամբ, մեկնած է Պարսկաստան՝ լուծելու համար պարսիկեւաֆղան սահմանային վէճը:

Կ'արժէր, սակայն, քիչ մը խորհիլ այս լուրին վրայ, որովհետեւ անիկա չափազանց բնորոշ է Թուրքիոյ ընդհանուր քաղաքականութեան եւ ապագայ ծրագիրներու եւ նախատեսութեանց տեսակէտէն:

Այդ լուրը աւելի շահեկան կը դառնայ, եթէ նկատի ունենանք, որ Թուրքիա, սահմանակից ըլլալով հանդերձ Պարսկաստանի, հողային որ եւ է կապ չունի Աֆղանիստանի հետ, քանի որ այս վերջինը կ'իյնայ Պարսկաստանի, Թուրքեստանի եւ Հնդկաստանի միջեւ ու բաւական հեռու է Քէմալի երկրէն:

Ու ճիշդ հոս է, արդէն, խնդրին ուշագրաւ կողմը: Առաջին, այն որ՝ Թուրքիա արտա-սահմանային միջամտութիւն մը կ'ընէ, եւ, երկրորդ կը ղրկէ զինուորական մարմին մը:

Ուրեմն, ջանանք բնորոշել այս երկու պարագաները: Բայց, որպէսզի աւելի բացայայտ ու պարզ ըլլայ խնդիրը, փորձենք թարմացնել յիշողութիւնները:

Ծանօթ է որ, անգլեւռուսական պայքարը սկսած է լուրջ համեմատութիւններ առնել Միջին Ասիոյ մէջ: Մոսկուան իր թափանցողական քաղաքականութեամբ հետզհետէ աւելի թափ կուտայ: Ստացուած տեղեկութիւններ կը վկայեն թէ՝ Մոսկուայի գործակալները յաջողած են սիրաշահիլ Հնդկաստանի սահմանամերձ վայրերու բազմաթիւ ցեղերու համակրանքը կամ թաքուն թէ բացայայտ գործակցութիւնը: Անշուշտ, համեմատած ցարական Ռուսիոյ, Խորհ. Ռուսիան կրկնակի պատճառներ ու շահեր ունի իր ազդեցութիւնը երկարելու եւ տարածելու Ասիոյ այդ անկիւնները: Առաջին՝ պետական տեսակէտէ, եւ, երկրորդ՝ յեղափոխական իր ծրագիրներէն առաջնորդուած: Ծրագիր մը, որ հետզհետէ կը բիւրեղանայ, սակայն, իր զուտ գաղափարական հանգամանքէն եւ կը դառնայ կամ կը նոյնանայ ռուս պետական ձգտումներուն հետ:

Այսպէս կամ այնպէս, Ռուսիա կը ջանայ իր թաթը դնել Ասիոյ մէջքին վրայ ու տեղաւորուիլ հոն, — ի հարկէ՝ ոչ անպայման զինուորական գրաւումի ձեւին տակ: Աւելցնենք, որ Խորհ. Ռուսիան, համեմատաբար, աւելի ուժգին թափով ու աւելի զօրեղ միջոցներով կը կատարէ այդ թափանցումը, քանի որ «արեւմտեան պետութեանց տիրակալութենէն եւ շահագործումէն ազատուելու» նշանախօսքը, զոր դրած է մէջտեղ, կը խօսի բոլորին սրտին, քարոզչական աւելի լաւ կազմակերպուած ցանց ունի, եւ մանաւանդ, զինուորական աւելի դեպակշիռ դիրք՝ խնդրոյ առարկայ ցեղերու մօտ գտնուող իր հողերուն վրայ:

Այն տարրերը, սակայն, որոնք իր ձգտումներուն ենթակայ են, մեծ մասով իսլամներ են: Իսկ Հնդկաստանի իր ճամբուն վրայ կան երեք գլխաւոր գանգուածներ, — Պարսկաստան, Աֆղանիստան ու Թուրքեստան (ռուսական մասը):

Միւս կողմէ, մենք գիտենք, սակայն, որ այս երկիրներէն Աֆղանիստանն ու Թուրքեստանը օտար չեն Թուրքիոյ:

Դեռ Իթթիհատի օրերուն, երբ համաթուրանական դրօշը աւելի որոշ ու անվերապահ կերպով ուզեցին ծածանեցնել, Թուրքիոյ եւ այդ երկիրներու միջեւ չփումը զօրացաւ: Պատերազմէն վերջ Էնվէր իր շունչը առաւ հոն: Իսկ վերջին տասնամեակին քանի մը անգամ երթեւեկներ եղան: Մասնաւորապէս Աֆղանիստանի մէջ, որ ազդեցութիւններու ենթակայ, բայց այսպէս թէ այնպէս անկախ կամ ինքնավար երկիր մըն է, իրերայաջորդ դէպքեր տեղի ունեցան, որոնք արդիւնք էին ռուսական եւ անգլիական պայքարին: Իսկ Թուրքիան անմասն չմնաց ատոնց մէջ: Կը յիշուի, դարձեալ, որ աֆղան բանակի կազմակերպման համար Թուրք զինուորական մարմիններ գացին:

Եւ ահա, հիմա, զինուորական պատուիրակութիւն մը պարսիկեւաֆղան սահմանային վէճը լուծելու համար:

Իսկ ասիկա կը փաստէ երկու բան.

Առաջին, — Թուրքիա շահագրգռուած է այդ վէճին լուծումովը ու կ'ուզէ հաշտեցնել երկու պետութիւնները:

Երկրորդ, — Թուրքիա կը վայելէ թէ մէկին եւ թէ միւսին վստահութիւնը:

Ուրեմն, այս բոլորին վրայ եթէ աւելցնենք նաեւ այն բացայայտ իրողութիւնները թէ թուրքեւպարսիկ յարաբերութիւնները աւելի քան բարեկամական են դարձած վերջերս, բարելաւուած են ռուսեւպարսիկ յարաբերութիւնները, թէ Թուրքիա եւ թէ Պարսկաստան հետզհետէ համբնթաց քաղաքականութիւն մը կ'որդեգրեն մասնաւորապէս արտաքին (Պարսկաստանի պարագային՝ Անգլիոյ) ազդեցութեանց դէմ, եւ, վերջապէս, Թուրքիա անվերապահ գործակիցն է Ռուսիոյ՝ մասնաւորապէս Ասիոյ մէջ, — մեզի համար պարզ կ'ըլլայ թէ Քէմալ միջամուխ եւ գուցէ նախաձեռնողներէն մին է եղած իր սահմաններէն դուրս խմորումի մը, որ, իր էութեամբ, ոչ միայն խորթ կամ օտար չէ իրեն, այլ եւ՝ հարազատ է ու երբեմնի ծրագրի մը»:

Կ'ակնարկեմ «Համաթուրանական» կոչուած շարժման, որ լքուեցաւ ատեն մը՝ ծանր հարուածներու բերումով, որմէ յոյս տուաւ Էնվէրի՝ իր յաղթանակէն վերջ քանի մը տարիներ՝ «խաղաղութիւն երկրէն ներս ու խաղաղութիւն երկրէն դուրս» հարկադրեալ ու խեղօք նշանաբանին տակ, ուզելով չենթարկուիլ անցեալի փորձութեանց եւ արկածախնդրութիւններէ խոյս տալ, եւ զոր, այժմ, դարձեալ դէպքերու բերումով կ'ուզէ եւ կարծես կը յաջողի կիրարկել: Մանաւանդ որ, նախապատերազմեան Թուրանականութիւնը ուղղուած էր եւ Անգլիոյ եւ Ռուսիոյ դէմ, իսկ այժմու ծրագիրը կը յենու Մոսկուայի վրայ՝ ընդդէմ միմիայն Անգլիոյ: Աւելի զատ սխալ կ'ըլլար, անշուշտ, նախկինին նման զուտ աշխարհակալական ու կրօնական բնոյթ մը վերագրել այժմու ձգտումին: Թէեւ, իրականին մէջ, երբ վերլուծենք ամբողջ քէմալական շարժումը, իր բոլոր յանդուգն բարեփոխումներով պիտի գտնենք Զիա Կէօք Ալփի ծրագիրները, որունն է, նաեւ, «Թուրք — ալթայական ցեղեր դաշնակցուած մը» դառնալու գաղափարը:

Ըսինք թէ Թուրքիա դէպքերու պարտադրանքին տակ կ'ընդգրկէ այս քաղաքականութիւնը: Եթէ փորձենք անդրադառնալ իր ընդհանուր քաղաքականութեան, պիտի տեսնենք, որ վերջին տասնամեակի ընթացքին Էնկիւրի երեք գլխաւոր քաղաքականութիւններ է որ կը փորձէ:

Այսպէս, ան, նախ, «բարեկամութիւն» փորձեց՝ խաղաղութիւն գտնելու համար: Ցետոյ՝ սպառազինում՝ նոյն նպատակով: Իսկ այժմ «պատնէշում» կը փորձէ՝ միշտ միեւնոյն մտահոգութեամբ: Վտանգի, մղձաւանջը միշտ միեւնոյնն է, — մօտաւոր թէ հեռաւոր վտանգը:

Պատնէշուելու այդ քաղաքականութեան արդիւնքն էր Պալքանեան Ուխտը: Միջերկրականեանը որ ընթացք չստացաւ: Արեւելեանը՝ որ նոյնպէս ձախողեցաւ: Միջին եւրոպականը որուն անդրադարձեր էի նախորդ յօդուածովս (Էնկիւրիի խորհրդաժողով): Եւ, արեւելեան սահմաններէն անդին, «համաթուրք գանգուած»ը զոր կ'ուզէ իրականացնել:

Պէտք է նկատի ունենալ որ, իրականին մէջ, արհամարհելի ծրագիր մը չէ: Թրքական «անշլուս» մը — իր զուտ քաղաքական եւ ցեղային ձգտումներով: Ու նոյնքան փայփայելի եւ նոյնքան յուսադրիչ՝ որքան գերմանականը: Ապահովաբար աւելի դիւրին իրականանալի. Բայց չմոռնանք, այնքան վտանգաւոր:

Արհամարհելի չէ, որովհետեւ Թուրքիան այդ կերպով կը յաջողի կեդրոնացնել ու միավար ուժի մը վերածել 30—40 միլիոնոց գանգուած մը: Եթէ նկատի ունենանք որ, այս շարժման գաղտնօրէն համակիր ու գործակից է եւ Սովետները, ու, անոր հետ, կովկասեան ամբողջ թուրքութիւնը, չուշանար կ'ըմբռնենք թէ Թուրքիա, վայելելով, այսօր, Ռուսիոյ գործակցութիւնը, ինչու անպայման կ'ուզէ իրականացնել իր երբեմնի երազը: Որովհետեւ, իր պատմանին մէջ ամփոփուելու եւ մարդու հետ դէմ չըլլալու անկարելիութեան համոզուած եւ համոզուած, մանաւանդ, որ ինք որքան զօրաւոր ըլլայ, այնքան ապահով կրնայ ըլլալ, կը ձգտի իր կռնակը պաշտպանել, օր մը գայ, եթէ հարկ ըլլայ, գործածելու համար ե՛ւ Ռուսիոյ դէմ:

Քէմալը, որ այսօր կը քաջալերէ այդ ծրագիրը, — զոր, գուցէ, այս անգամ ինք մէջտեղ նետեց — գիտէ, անշուշտ, թէ Թուրքիա միանգամայն ինչ հեռանկարներ կը կապէ անոր: Եւ սակայն, մեծագոյն չարիքը — Անգլիան — հարուածելէ վերջ՝ ապագային կը վերապահէ, ուրիշ շատ մը ծրագիրներու հետ, զորս ունի, ապահովաբար, Թուրքիոյ նկատմամբ:

Թուրքիա, իր կարգին, վստահ որ Մոսկուան տեղեակ է իր յետին ձգտումներուն, զինակցօրէն կը քալէ անոր հետ, «վաղուանը վաղը մտածելու» առաջադրութեամբ: Կը բաւէ որ ան այժմ կը յաջողի իր ուզածին պէս ազատօրէն խմորել այդ հսկայ գանգուածը, հոգեպէս կապել իրեն, ենթարկել իր ազդեցութեան, կազմակերպել իր շունչով եւ ներշնչել իր գաղափարներով:

Լեզուական շարժումը, նոյն իսկ, որուն զուտ ազգայնական գոյն մը վերագրուեցաւ, իր մէջ կը կրէ մինչեւ Թուրքեստան գոյութիւն ունեցող արգելքները վերցնելու նպատակ մը: Ասոր աւելի պիտի համոզուինք, եթէ Աֆղաններու եւ ուրիշ ցեղակիցներու լեզուին մէջ փորձենք փնտռել այն բառերը որոնք այժմ իբրեւ հարազատ Թուրքերէն կ'իւրացուին:

Նոյնը եւ մականունի «շարժում»ը: Ցանկը զոր յանձնաժողովը կը հրատարակէ, հաւաքածոյ մըն է, շատ հաւանօրէն, մեր հայրենիքէն անդին՝ դէպի Աֆղանիստան երկարող տափաստաններու թէ լեռներու մէջ համբաւ ու դիրք շինած ցեղապետներու, հին թէ նոր էմիրներու կամ անձերու:

Ուշագրաւ է, դարձեալ, այս տեսակէտէն, Քէմալին ալ «շնորհուած» մականունը, — հայր կամ նախահայր Թուրք (Աթա Թիւրք):

Ուշադրութիւն կ'ընէ՞ք, — երէկ խալիֆան կար: Այսօր՝ «Աթա»ն: Խալիֆայութենէ վերջ՝ աթայութիւնը...

Որովհետեւ անշեղօրէն նոյն քաղաքականութիւնն է զոր կը կիրարկեն:

Կամ, ստիպուած կ'ըլլան կիրարկել:

Թուրքիոյ համար մեծագոյն դժբախտութիւնը այն է, որ խալիֆայութիւնը Միջագետքի ճամբով կ'երկարէր կամ կը սպառնար Եգիպտոսի (Անգլիոյ):

Ու ջախջախուեցան Պաղեստինի մէջ.

Աթայութիւնը, Աֆղանիստանի ճամբով, կ'երկարի դէպի Հնդկաստան (Անգլիոյ), Ռուսիոյ գործակցութեամբ սպառնալով անոր:

Ու հոդ է եւ անոր սպառնացող մեծ վտանգը:

Ստոյգ չէ թէ ե՞րբ կը բախին այդ ուժերը այս անգամ:

Սխա՞լ կ'ըլլար ենթադրել որ՝ առաջին պայքարի ընթացքին իր «Աւարայր»ն արձանագրող հայ ժողովուրդը, կրնայ, վաղը, գուցէ հարկադրաբար «Արարատ» մը արձանագրել:

Անտեղի՞ է այս հեռանկարը մեզի համար, — չեմ կարծեր:

Ու չարժե՞ր որ հաւաքաբար քիչ մը խօկանք ու նաեւ մտածենք այս մասին: Գոնէ ա՛յս մասին...

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՕՏԱՐԱԶԳԻՆԵՐՈՒ ՎՏԱՐՄԱՆ ԽՆԴԻՐԸ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

«ՆԱՆՍԷՆԵԱՆ» ՀՊԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԻՒՆԸ

ԽՄԲ.—Ինչպէս գրած էինք, Երեսփ. ժողովի Նոյ. 30ի նիստին մէջ շարք մը դիտողութիւններ եղան, օտարականներու, եւ մասնաւորապէս «Նանսէնեան» հպատակներու — հայմաթլո՛ս — թշուառութեան մասին: Խօսողներէն մէկն էր ընկերվարական երեսփոխան Պ. Մարիուս Մութէ, որուն ճառը կուտանք ստորեւ, թարգմանելով խորհրդարանի պաշտօնաթերթէն.—

Ներքին նախարարին ուշադրութիւնը կը հրաւիրեմ կացութեան մը վրայ, որ քիչ մը շատ մասնաւոր է, եւ թերեւս ժողովին ամբողջական համակրանքին չարժանանայ: Հարցը օտարականներու վտարման մասին է: Ներկայիս մեր երկրին մէջ կը փչէ հով մը, որ մեր սահմաններէն դուրս կը քշէ բազմաթիւ օտարականներ:

Կը հասկնամ այն զգացումները, զորս կ'արտայայտեն շատեր, գործազրկութեան այս օրերուն եւ մեր հողին վրայ օտարականներու կատարած ծանր դէպքերէն վերջ:

Սակայն պատճառ մը չէ ատիկա, պատասխանատու համարելու եւ իբրեւ անպաղձալի՝ վտարման հրաման տալու համար բոլոր անոնց, որ չարաչար չեն գործածեր մեր ասպնջականութիւնը, եւ նոյն իսկ երբեմն կը գտնուին շատ փափուկ կացութեան մը մէջ:

Այն օտարականները, որոնք հպատակ են երկրի մը, ճիշդ է որ կրնան վերադառնալ իրենց օջախը, սակայն կան օտարականներ ալ, որոնք հայրենիք չունին, ոչ թէ իրենց յանցանքով, այլ քաղաքական դէպքերու հետեւանքով:

Այսպիսիներուն համար, արտաքսումը, ինչպէս ազատութեան ամէն կարգի սահմանափակում, կը հանդիսանայ ծանր հարց մը: Անոնք կարելիութիւն չունին ապաստան մը գտնելու որ եւ է երկրի մէջ:

Երբ այս հայրենազուրկները կը մտնեն երկիր մը, առանց այդ երկրին մէջ բնակելու վիզա մը ստանալու նախապէս, ահա ողբերգութիւնը որ կը պատահի.— Ֆրանսացի ոստիկանները սահմանագլուխ կ'առաջնորդեն արտաքսուած օտարականները եւ կը հրամայեն որ անցնի սահմանը: Քանի մը հարիւր մեթր անդին, դրացի երկրին ոստիկանները, ֆրանսացի ոստիկաններու մեկնելէն վերջ, կը հրամայեն օտարականին, որ անպաղձալի էր մեր երկրին մէջ, հետեւաբար նոյնքան անպաղձալի իրենց երկրին մէջ, ետ դառնալ եւ մտնել ֆրանսական հող: Այնպէս որ, հակառակ իր կամքին, դժբախտ մարդը կ'ենթարկուի օրինական հետապնդման, իբրեւ արտաքսման հրամանին անսաստող: Դատարան կը տարուի, 3 դեկտ. 1849ի օրէնքին 8րդ յօդուածին համաձայն խիստ դատապարտութիւն մը կը կրէ:

Եւ այս կատակերգութիւնը, այլ մանաւանդ ողբերգութիւնը կը կատարուի գրեթէ ամէն օր:

Տարագիրներ կան, որ դատապարտուած են 15 անգամ, վտարման հրամանին անհնազանդութեան ամբաստանութեամբ, թէեւ երբեք ցանկութիւն ունեցած չըլլան հակառակ շարժելու ֆրանսական օրէնքին:

Դատական բարձրաստիճան պաշտօնեայ մը, Ընդհ. Դատախազութեան փոխանորդը, Ֆաթու, Revue pénitentiaire et de droit pénalի մէջ, կը ներկայացնէր պարագան օտարականի մը, որ դատապարտուած էր 29 անգամ, այն ամբաստանութեամբ թէ հնազանդած չէ արտաքսումի հրամանին, բանտարկուած էր 9 տարի եւ 10 ամիս, ու այսպէս պետութեան պատճառելով 28.368 ֆրանք ծախք:

Արդ, ի՞նչ կ'ընէ կառավարութիւնը դարման մը տանելու համար այս կացութեան: Մեզի կը ներկայացնէ օրինագիծ մը, որով պարզապէս կը խստացուին այն պատիժները, որոնք կը տրուին արտաքսումի հրամանին անսաստողներուն: Ա՞յս է լուծումը հարցին: Կը պատասխանեմ.— Ո՛չ:

Նախ, այն պայմանները, որոնց մէջ կը կատարուի արտաքսումը, երբեք թոյլ չեն տար որ օտարականը կարենայ մտնել ուրիշ երկիր մը:

Եթէ այն հայրենազուրկներն են, որոնք ունին միջազգային անցագիր, այլ անուամբ՝ Նանսէնեան թուղթ մը, օրինակ Հայերը, Ռուսերը, Վրացիները, անմիջապէս անոնց ձեռքէն կ'առնուին այդ թուղթերը, որոնց վրայ միայն պիտի դրուէր վիզան: Անոնց ձեռքէն կ'առնուին նաեւ ինքնութեան թուղթերը, որ իրենց իրաւունք կուտայ բնակելու Ֆրանսայի մէջ: Եւ անոնք կը ներկայանան սահմանագլուխին վրայ՝ առանց իրենց ձեռքին մէջ ունենալու թուղթ մը, առանց որ եւ է արտօնութիւն ստանալու կարելիութեան: Եւ կը ծագի բարդ հարց մը.— Մեր երկիրը կ'արտաքսէ, դրացի երկիրը կը մերժէ: Ու կը լուծուի այս հարցը ի վնաս արտաքսեալին:

Ոչինչ կատարուած է դարման մը տանելու համար այս կացութեան: Բայց այնքան յաճախադէպ են այս պարագաները, որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը պարտաւորուեցաւ զբաղիլ այս հարցով: Երեք զանազան առիթներով, միաձայն քուէարկութեամբ (Ֆրանսայի պատգամաւորէն ալ քուէով) ընդունուեցան այն առաջարկները, որոնք ներկայացուեցան պետութեանց:

Այսպէս թէեւ 1932ին, Ազգերու Դաշնակցութեան ԺԳ. ժողովը «ստիպողաբար կը խնդրէր կառավարութիւններէն չարտաքսել տարագիր մը, որ արտօնուած չէ դրացի երկիր մը մտնելու, դարձեալ թէեւ 1932ին, ԺԳ. ժողովը «նկատի առնելով այն նեղութիւնները, որոնց կ'ենթարկուին տարագիրները, եւ այն դժուարութիւնները, որոնք կը ստեղծուին արտաքսեալին մտած երկրին մէջ», վերջապէս թէեւ 1934ին, ԺԳ. ժողովը «վերջնումով արձանագրելով այն վտարման տնօրինութիւնները, որոնք յաճախակի դարձած են կարգ մը երկիրներու մէջ, յաճախ իբրեւ հետեւանք աննշան յանցանքներու, եւ այն լուրջ հետեւանքները, որոնք կը ստեղծուին դրացի երկիրներու մէջ», դարձեալ որ եւ է դարման չտարուեցաւ այս կացութեան:

Կը հասկնամ որ դժուար է դարման մը գտնել: Սակայն այս ձեւով արտաքսուածներու մէջ կան բազմաթիւ դժբախտներ, քանի մը յանցաւորներու կողքին:

Առէք, օրինակի համար, այն տարագիրները, որոնք ներկայ կացութեան հետեւանքով կը կորսնցնեն իրենց գործը: Գործազրկութեան կը մատնուին, եւ դուք գիտէք որ գործազրկութիւնը շատ մօտ է թափառաշրջութեան: Թափառաշրջիկներն ալ, իբրեւ անպաղձալի, կը վտարուին անմիջապէս: Երբեմն ալ աննշան գողութեան մը համար օտարականները կը դատապարտուին արտաքսումի, մինչդեռ կարելի էր պատիժ մը տալ, բայց ոչ թէ մատնել թշուառութեան, կործանումի կամ մահուան: Ցանցաւորներ կան, որոնք լաւ ու քաջ մարդիկ են: Յաճախ նախկին ռազմիկներ կամ մարդիկ, որոնք ամուսնացած են Ֆրանսուհիներու հետ եւ ֆրանսացի զաւակներ ունին, կամ վերջապէս ընտանիքով բռնաւորուած են: Կրնամ ձեզի ներկայացնել բազմաթիւ օրինակներ:

Պատիւն ունիմ, Պ. նախարար, Ազգ. Ապահովութեան ձեր յարգելի տեսուչին նախորդին հետ աշխատակցած ըլլալու: Կ'աշխատէինք դատական բարձր պաշտօնատարներու եւ իրաւաբան փրոֆէսէօրներու հետ, դարման մը գտնել այս կացութեան, զոր ներկայացուցի ձեզի: Մենք թելադրեր էինք բռնադատել այս օտարականները բնակիլ նախապէս որոշուած շրջանի մը մէջ, ոստիկանական հսկողութեան տակ, փորձի շրջանէ մը վերջ ազատ ձգելու պայմանով: Կամ ստեղծել աշխատանքի կեդրոններ զանազան [illegible] մէջ:

Լուծումներ են ասոնք: Եթէ դուք չէք կրնար ընդունիլ, առաջարկեցէք նոր լուծումներ: Բայց եւ այնպէս միջոց մը գտէք: Դուք չէք կրնար հարցը լուծել այս դժբախտները անհունապէս դատապարտելով զանազան ծանր պատիժներու, մինչեւ արտաքսումի: Դուք ծանօթ չէք այն յուսահատական պարագաներուն, զորս մենք տեսանք: Ես իմացայ, որ կարգ մը դժբախտներ, այսպիսի կարգադրութիւններու հետեւանքով, անձնասպան եղած են: Ուրիշներ մարդկային իրական փշրանքներ դարձած են: Որքան ալ ուզէք պաշտպանել ֆրանսացի բանուորը, դուք չէք կրնար գործել այնպիսի բաներ, որոնք կրնան անպատուել մեզ յաչս աշխարհի:

Կը խնդրեմ ուրեմն ձեզմէ, Պ. նախարար, ընդունիլ Ազգերու Դաշնակցութեան թելադրանքները: Կը խնդրեմ ձեզմէ չվտարել տարագիրները, առանց նախապէս արտօնութիւն առնելու որ կարենան դրացի երկիր մը մտնել, եւ չառնել անոնց ձեռքէն ինքնութեան թուղթերը՝ արտաքսումի հրամանը տրուած պահուն:

Կ'ուզէի, որ ներքին մասնաւոր տնօրինութիւններ ըլլային այն անպաղձալի տարագիրներուն համար, որոնք չեն կրնար վիզա ստանալ մտնելու համար դրացի երկիր մը: Կը խնդրեմ որ կազմէք միջնախարարական յանձնախումբ, որուն պարտականութիւնը պիտի ըլլար քննել այս կացութիւնը եւ դարման գտնել անոր: Կ'ուզէի որ այդ կամ այլ յանձնախումբի առջեւ, արտաքսուածները տարրական միջոց մը ունենային պաշտպանելու իրենց իրաւունքները:

Արտաքսումի կամ վտարումի բազմաթիւ հրամաններ տրուած են սխալ տեղեկութիւններու վրայ: Այդ տեղեկութիւնները կրնան տրուած ըլլալ վրէժխնդրութեամբ, շանթաժով կամ զանազան մութ հաշիւներով:

Վտարեալը կամ արտաքսեալը զրկուած է ամէն իրաւունքէ: Օտարականը hostisն է լատին երկիրներու, թշնամին, այն մարդը որ իրաւունք չունի բնակելու ձեր հողին վրայ այն վայրկեանէն սկսեալ, երբ իրեն հրամայեցին հեռանալ սահմաններէն:

Այսու հանդերձ պէտք է այս օտարականներուն շնորհել որոշ կարեւոր ապահովութիւններ: Ինչո՞ւ պիտի չուզէիք տալ անոնց տարրական իրաւունքը լսուելու յանձնաժողովի մը առջեւ, պաշտպանուելու ընդդէմ ոստիկանական կարգ մը տեղեկութեանց:

Եթէ բազմաթիւ են պարկեշտ եւ անբիծ ոստիկանները, գիտենք նաեւ որ անոնց մէջ սպրդած են կասկածելիներ: Երբեք մեղանչում մը չէ գործուիր ձեր հեղինակութեան դէմ թոյլ տալով որ արտաքսեալները իրենց պաշտպանութիւնը փորձեն յանձնաժողովի առջեւ պաշտպանի միջոցով: Վերջին խօսքը, անշուշտ, միշտ թողլով ձեզի: Այսպէս, վերջ մը կը դրուի այն անարդար տնօրինութիւններուն, անհնարելի՝ ըստ իրենց հետեւանքին, առանց վնասելու ձեր իշխանութեան, որով կ'ուզէք պահպանել անդորրութիւնը մեր երկրին մէջ:

ՏԵՐԵՒ ՄԸ ՑՈՒՑԱՏԵՐԷՍ

ՎԱՍԱԿՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑԱՆԻՔ

Պոլիս: Ընդհ. պատերազմ: Վերջին դատաստան հայութեան համար: Ահագին Պոլիս՝ մուկի ծակի մը չափ նեղ կուգայ Հայերուս համար: «Անա պապա կիւնիւ», պիտի ըսէր մեր դահիճը:

Այդ սարսափի օրերուն, օր մը Ղալաթիա, կամուրջին գլուխը, Պոլսոյ այս ամենաբանուկ եւ բազմամբոխ վայրին մէջ, կը հանդիպիմ Հմայեակ Արամեանցի: Իրեն կ'ընկերանար երկարահասակ, նիհար եւ ոսկրոտ դէմքով քահանայ մը: Զիս կը ներկայացնէ այս վերջինոյն.

— «Պ. Սեպուհ Ստեփանեան, որ «Ազատամարտ»ի մէջ «Հայաստան երկիր դրախտավայր» վերնագրով յօդուած ստորագրած է:

Կը զայրանամ: Այս տեսակ մարդ չեն ներկայացներ, կ'ըսեմ, քմծիծաղով մը:

Կ'ափսոսամ այն օրերը, երբ երկու եղբայրներ, երկուքս ալ հողագէտ, ձեռք ձեռքի տուած, իր «Գիւղատնտես» հանդէսին աշխատակցած եւ անոր ծաւալման սատարած էինք:

Արամեանցին վերի ազդարարութիւնը նշանակալից էր: Մեր զինուորական խնդրոյն վրայ կ'աւելնար նաեւ քաղաքական խնդիր մը: Պէտք էր անհետացնել մեր հետքը:

Կ'անհետանանք: Թաքստոցիս մէջ եմ: Կատաղի վագրի մը նման կը չափչփեմ սենեակս: Հայկական ողբերգութիւնը կը ճնշէ վրաս: Ենթարկուած եմ հոգեկան ծանր տագնապի մը:

Առտու մըն ալ «Ժամանակ» կը բերէ ցնցող լուր մը: Ջիղերս թունդ կ'ելլեն: Պիտի խենթենամ:

— «Կէտիկփաշայի ազգ. վարժարանին տնօրէն՝ Պ. Հմայեակ Արամեանց՝ իր աշակերտներու ընկերակցութեամբ Պայազիտի բարձունքը հաստատուած փայտեայ թնդանօթին այցելելով, ոսկի գամ մը գամած է»:

Սարսափելի՛: Ողբալի՛:

Արդեօք նոյն Պայազիտի արիւնոտ բարձունքին վրայ, իր իսկ սեփական ձեռքերով կախաղան բարձրացուած իր քսան Հնչակեան ընկերներու ուրուականները, նոյն պահուն չհալածեցի՞ն զինքը: Յուդան անգամ, զղջում ունեցաւ եւ ինքնասպանութեամբ քաւեց իր դաւաճանական արարքը: Գամ մը գամելու պահուն, այն գամը, որ քսան հերոսներու սրտերուն կը մխուէր, Յուդա՞յի չափ ալ խղճահարութիւն մը չպատճառեց:

Հմայեակ Արամեանց, իր այս պժգալի արարքներով, կորսնցուց վասակութեան մրցանիշը:

Աւանդութիւնը կ'ըսէ թէ՝ այն գնդակը, որ դաւաճանը շնչասպառ ըրաւ, Կէտիկփաշայի բարձունքին վրայ, Թուրքեւգերմանական փայտեայ թնդանօթին վրայ իր գամած գամէն ձուլուած եւ վրան մակագրուած էր.—

— Made in Armenia...

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ԲԱՆԿԱԼԹԻԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ ԴԱՏԸ

Գրած էինք թէ Պոլսոյ իրաւական Դ. ատեանը մերժած է ճանչնալ պատրիարքը՝ իբրեւ դատախազ Բանկալթիի գերեզմանատան դատին:

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ որոշուած է դիմել վճռաբեկ ատեանին: Նկատելով որ Բերայի թաղականութիւնը օրինաւոր մատակարար մարմինն է Բանկալթիի գերեզմանատան, եւ այնտեղի ազգ. կալուածներուն, որոշուած է որ յանուն Թաղ. Խորհուրդին տեղի ունենայ այդ դատը:

ՄՈՒՍՈՒԼԻ ՔԱՐԻՒՂԸ, ԳԵՐՄԱՆԻԱ Գ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ

Մուսուլի քարիւղին Միջերկրականի վրայ հոսելուն առթիւ, գերման թերթեր երկար ուսումնասիրութիւններ կը հրատարակեն, ողբալով իրենց բաժինին կորուստը եւ իրենց ուզածին պէս ներկելով դիմագիծը Հայու մը, որ Գերմանիոյ կորուստին հակառակ, իր շահը ձեռքը կը պահէ, որ է, քսան միլիոն Ֆրանսացիի բաժինին հաւասար:

Վերջերս «Լայփցիկի Պատկերազարդ Մամուլը» որ ծանօթ է իր լուրջ ուսումնասիրութիւններով, «Անապատէն քարիւղ կը հոսի» խորագրին տակ կը գրէր այդ Հայուն մասին.

— «Հարիւրին հինգը պէտք եղաւ Կիւլպէնկեանին տալ իբրեւ շահարաժին, բուն մենաշնորհը ձեռք բերած ըլլալուն համար (քարիւղի): Գալուստ Սարգիս Կիւլպէնկեան, դէպի 1870 Թուսահայաստանի?Տրապիզոնէն Գաթում շրջանին մէջ ծնած ու մեծցած, մանկութենէն քարիւղի մթնոլորտը շնչեց: Քարիւղի քաղաքականութեան սկիզբէն ի վեր, հոն է ան, ուր որ մութին մէջկարեւոր ընելիք մը կայ: Իր տաղանդը, ամենամեծ արհեստագէններուն կրցած է խորամանկութեամբ, քաջութիւնով եւ հնարամտութիւնով յաղթել եւ գինքը որքան ծանօթ, նոյնքան խորհրդաւոր անձ մը դարձնել: Ան կ'ապրի հիմա իր Փարիզի իշխանական պալատին մէջ, ուր այնքան թանկագին եւ արուեստի գործեր է դիզած, որ ծառաները ամէն անգամ տունէն դուրս ելլելուն կը խուզարկուին, արժէքաւոր մանր բաներու գողութիւնը արգիլելու համար»:

Իսկ «Միւնիխի Պատկերազարդ Մամուլը» քարիւղի հարցին վրայ երկար ուսումնասիրութեան մը մէջ Կիւլպէնկեանի սխեմաներ նուիրելով, կը սեւցնէ զայն եւ Պազիլ Զախարովի կարգը կը դասէ:

կայացուցած զանազան պատկերներ: Արեւական ձայնարձակը իր հայկական գեղեցիկ երգերով կ'ոգեւորէր մթնոլորտը:

Օրուան բանախօսն էր Աշոտ Արծրունի, որ թուեց արիական կազմակերպութեան բազմակողմանի առաւելութիւնները:

Բանախօսութենէն ետք երկու խմբապետներ, Զաւէն Միլտոնեան եւ Ն. Մանուկեան հարց ու պատասխանի ձեւով խօսեցան արհեստագիտական հարցերու շուրջ, ներկայացնելով սկաուտական շարժման նպատակը:

Հակառակ հայ անգործներու նպաստի անակնկալ դադարման եւ նիւթական տագնապին, բանուոր դասակարգը փութացած էր քաջալերել այս գեղեցիկ շարժումը:

Այս առթիւ վիճակահանութեան դրուեցաւ գեղեցիկ գորգ մը, զոր շահեցան արենուշները:

Ն. Մանուկեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

Կիրակի օր տեղի ունեցան փրոֆէսիոնէլ խումբերուն ախոյենական 14րդ շրջանի մրցումները, Ֆրանսայի շարք մը քաղաքներուն մէջ:

Ահա արդիւնքները ամփոփ կերպով.

Գոլոնպի մէջ.— Ռասինկ Գլիւպ տը Փարի յաղթեց Օլէմփիք տը Մարսէյլի 5—1ով:

Սօ-Մօնթէլիարի մէջ.— Ֆութպոլ Գլիւպ Սէշօ յաղթեց Օլէմփիք Լիլուայի 5—2ով:

Սթրազպուրկի մէջ.— Ռասինկ Գլիւպ Սթրազպուրկ յաղթեց Րէտ Սթար Օլէմփիքի 5—2ով:

Լիլի մէջ.— Սփորթինկ Գլիւպ Լիլուա յաղթեց Սփորթինկ Գլիւպ Նիմի 3—1ով:

Ռուպէի մէջ.— Էքսէլսիոր Աթլէթիք Գլիւպ յաղթեց Գանի 2—0ով:

Սէթի մէջ.— Ֆութպոլ Գլիւպ Սէթ յաղթեց Սթատ Րէնէի 2—0ով:

Անթիպի մէջ.— Ֆութպոլ Գլիւպ Միլհուզ եւ Ֆութպոլ Գլիւպ Անթիպ հաւասար 1—1ով:

Ալէի մէջ.— Օլէմփիք Ալէ եւ Օլէմփիք Մօնփէլիէ հաւասար 1—1ով:

Ինչպէս կ'երեւայ մրցումներուն ելքէն, ընդհ. դասաւորման գլուխ գտնուող երեք խումբերը՝ Ռասինկ Գլիւպ Սթրազպուրկ Սէշօ եւ Ռասինկ Գլիւպ տը Փարի ջախջախիչ կերպով պարտութեան մատնած են իրենց հակառակորդները, 5—1ով եւ 5—2ով: Զարմանալի զուգադիպութիւն մըն է այս, որովհետեւ իրենց դէմ գտնուող խումբերն ալ մեծ արժանիք եւ ժողովրդականութիւն կը վայելեն:

Ամէն ոք այն կարծիքն ունէր թէ այս մրցումին ընդհ. դասաւորման գլուխը գտնուող խումբերը պիտի պարտուէին, մանաւանդ Փարիզի խումբին համար, բայց հակառակը պատահեցաւ: Ֆութպոլի մէջ շատ մը անակնկալներ կը պատահին: Այս կերպով երեք խումբերը միշտ կը մնան միեւնոյն գիծին վրայ, ունենալով մէկ մէկ կէտի առաւելութիւն: Այս երեք խումբերուն մէջն է որ կը ծածանի Ֆրանսայի ընդհ. ախոյենութեան դրօշը: Անցած տարուան ախոյեանը՝ Ֆութպոլ Գլիւպ Սէթ մրցումներուն սկզբնաւորութեան շատ գէշ ելք մը ունենալով, սկսաւ կամաց կամաց յառաջանալ: Ընդհ. դասաւորման մէջ կուգայ 9րդ, ունենալով 14 կէտ:

⁂ Երկուշաբթի գիշեր Փալէ տէ Սփօրի մէջ տեղի ունեցաւ ըմբշամարտի միջազգային մրցում մը հոծ բազմութեան մը ներկայութեան: Կազմակերպիչն էր ծանօթ Րաուլ Փաօլի: Մրցումին կը մասնակցէր՝ նաեւ մեր հայրենակիցը՝ Մանուկեան, իբրեւ հակառակորդ ունենալով ամերիկացի Սէնթըն: Երբ մրցումը սկսաւ, երկու հակառակորդները ուժգին կերպով իրար փաթթուեցան: Վերջապէս Մանուկեանի գլուխը անցաւ Սէնթընի ձեռքը: Գլուխը ազատել փորձած ատեն, ծուռ շարժումով մը ոտքն ալ ինկաւ հակառակորդին ձեռքը եւ այս կերպով մեր ազգակիցը 17րդ վայրկեանին լքեց մրցումը եւ յաղթանակը շահեցաւ Ամերիկացին: Այս մրցումով չորրորդ անգամն է որ Մանուկեան պարտութիւն կը կրէ: Իր անունը ամերիկահայ թերթերուն մէջ միշտ գովեստով կը կարդայինք, ուստի պիտի թելադրէինք որ նախ քան մրցումը նախափորձերով զբաղի, որովհետեւ փորձերը շատ մեծ դեր կը կատարեն:

Այս մրցումներուն մէջ ամէնէն կարեւորն էր Ֆրանսացի Հանրի Տէկլանի եւ ամերիկացի Լիւիսի մրցումը: Ճիշդ մէկ ժամ 8 վայրկեան երկու հակառակորդները արեան քրտինքի մէջ եւ գորգի վրայ իրար գգուելէ յետոյ, Հանրի Տէկլան յաղթական հռչակուեցաւ:

ՀՐԱՆՏ ՍՐԱՊԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, նոյ. (Յապաղած).— Հայ արիներու «Մեծն Տիգրան» եւ «Արտաշէս Ա.» խումբերու նախաձեռնութեամբ ու մասնակցութեամբ շրջանիս բոլոր արիներուն, տեղի ունեցաւ երեկոյթ մը նոյ. 24ին, Սալոն Նափի մէջ:

Ժամանակէն շատ առաջ սրահը լեցուած էր հայրենակիցներով, մեծ մասով ծնողներ եւ բարեկամներ, փութացած էին իրենց ներկայութեամբ խրախուսել հայ արիներուն կազմակերպութիւնը:

Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով եւ յաջորդաբար ֆրանսական քայլերգով որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս:

Վարագոյրը կը բացուի եւ յաջորդաբար խմբակ առ խմբակ, զինուորական համաչափ քայլերով եւ առաջնորդութեամբ հայկական եռագոյնի, ինչպէս եւ իրենց կողքին ունենալով ֆրանսական եւ արիական դրօշները, մօտ 100 արիներ տեղ կը գրաւեն բեմին վրայ: Բոլորն ալ մաքուր ու կոկիկ արտաքինով ու ներկայանալի ու միօրինակ տարազներով արժանացան ներկաներու գնահատանքին:

Այնուհետեւ տեղի ունեցան մարզական ու գեղարուեստական խաղեր, անակնկալներ: Կազմուեցան բուրգեր, եղան արտասանութիւններ եւ ներ–

Ոչ-Իսլամներու մականունի խնդիրը

«ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑ, ԿԱՐԳԸ ՁԵՐՆ Է»

Թուրք մամուլը կը շարունակէ արծարծել մականունի խնդիրը, եւ, խոստովանելով հանդերձ թէ Հայերն ու Յոյները մականուն ունին արդէն, կը թելադրէ «հարազատ Թուրքերէն» մականուններ ընտրել:

Այսպէս, Ապիտին Տավէր կը գրէ «Ճիւմհուրիէթ»ի մէջ, «Հայրենակից, կարգը ձերն է» խորագրին տակ.

— «Պէնէպէրիթի հրէական լիսէի քարտուղար Պայ Պարուհ կը հաղորդէ թէ իբրեւ մականուն ընտրած է Պաթու բառը որ «ուժեղ» կը նշանակէ, եւ կ'ըսէ թէ հարազատ Թուրքերէն մականուն մը ընտրելով՝ կ'ուզէ օրինակ հանդիսանալ Եահուտիներուն:

Անցեալ տարի, գտնուեցան Եահուտիներ որ Թուրքերէն անուններ դրին իրենց տղոց: Թուրքիոյ Եահուտիներն ալ Թուրքերու նման մականուն չունին: Պէհար, Նէսիմ, Լէվի, Քօհէն եւայլն կան որոնք մեր անուններուն նման են եւ շատերու կողմէ կը գործածուին, առանց սակայն նոյն գերդաստանին պատկանելու: Հիմա հարազատ Թուրքերէն մականուններ ընտրելով, քայլ մը առած պիտի ըլլան դէպի Թրքացումը:

Հայերը եւ Յոյները մականուն ունին: Բոլոր հայկական մականունները «եան»ով կը վերջանան, իսկ կան բազմաթիւ յունական մականուններ որոնք աւելի Թուրքերէն վերջաւորութիւն մը ունին.— «օղլու»: Բայց շատ են նաեւ յունական ոչ-Թուրքերէն մականունները:

Մականունի օրէնքը կ'ըսէ թէ օտար ցեղերու եւ ազգերու անուններ չեն կրնար մականուն ըլլալ: Պետական խորհուրդին պատրաստած կանոնագիրն ալ կ'ըսէ թէ եան, օֆ, էֆ, վիչ, իչ, իս, տիս, աքի, զատէ, մախտում, պին եւ նման մասնիկներ որոնք ուրիշ լեզուներէ առնուած են, չեն կրնար անունին կցուիլ, եւ եթէ կցուած են՝ չեն կրնար գործածուիլ:

Այս կանոնագիրը մօտերս պիտի հրատարակուի: Ինչպէս Թուրք Եահուտին այլեւս չպիտի կրնայ «Լէվի» անունը իբր մականուն ընտրել, Թուրք Հայն ալ իր եանով վերջաւորող մականունը չպիտի կարենայ գործածել: Պիտի փոխուին նաեւ Թուրքիոյ Յոյներու այն մականունները որոնք օղլուով չեն վերջանար:

Երբ բոլոր Թուրքերը մրցումի ելած են մականունի ընտրութեան մէջ, յոյն, հայ եւ եահուտի հայրենակիցներն ալ աղէկ կ'ընեն եթէ քիչ մը ջանան հարազատ Թուրքերէն մականուններ կրել: Եթէ այսպէս ընեն, պիտի ցուցնեն թէ ուրախ են որ հանրապետական օրէնքները որ եւ է խտրութիւն չեն դներ իրենց եւ Թուրք հայրենակիցներու միջեւ»:

⁂ Նոյն աղբիւրէն կը տեղեկացնեն թէ կրթական գործավարութիւնը որոշած է Թրքացնել դպրոցներուն անունները: Մասնաւոր յանձնաժողով մը կազմուած է այս գործին համար:

⁂ Ուրիշ յանձնաժողով մը ամէն օր ցանկեր կը հրատարակէ մականունի համար: Ահա քանի մը նմոյշներ.— Ալապայ, Ալաք, Ալընձաք, Ալքա, Ալաշանի, Ալփակու, Ալփ Արկուն, Ալթըն Արիկ, Ալթընայ (կնոջ համար), Արկունչահ, Աթալա, Ալփ Սաչըը եւայլն:

Պաղեստինի Արաբները նորէն կը գանգատին

Դեկտեմբեր 1ին արաբական պատուիրակութիւն մը ներկայանալով Պաղեստինի անգլ. մարզպանին, գանգատեցաւ թէ Հրեաներու ներգաղթը եւ անոնց հողային գնումները անհանդուրժելի չափերու հասած են եւ կը հակասեն Արաբներու տրուած երաշխաւորութեանց: Մարզպանը անմիջապէս յայտարարութիւն մը հրատարակեց, որով կը բացատրէ թէ կառավարութեան քաղաքականութիւնն է աւելցնել երկրին արտադրական կարողութիւնը եւ թէ հրէական ներգաղթը չափազանց չէ, քանի որ միայն 36,000 հոգի ընդունուած են վերջին տասը ամիսներու ընթացքին, իսկ անկանոն գաղթականներուն թիւը մեծապէս կրճատուած է: Յայտարարութիւնը կ'ըսէ նաեւ թէ Հիւլէ լիճին մենաշնորհը, որ արաբական խմբակի մը յանձնուած էր 1914ին, այժմ փոխանցուած է հրէական խմբակի մը որ պիտի աշխատի անյապաղ չորցնել 40 հազար արտավար հող: Նոր մենաշնորհին համաձայն, այս տարածութեան 15 հազար արտավարը պիտի յատկացուի արաբ հողագործներուն:

ՍԱՄՈՒԼ

30-35 ՄԻԼԻՈՆԻ ՑՆՈՐՔԸ

Սելանիկի «Հորիզոն»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (24 նոյեմբեր).

— «Այսօր, Թուրքիոյ ներքին ընթացիկ քաղաքականութեան գլխաւոր օրակարգն է զանազան վայրերէ հասնող կամ բերուող Թուրք գաղթականներու զետեղման խնդիրը: Եւ, բոլոր երեւոյթները, բոլոր տեղեկութիւնները ցոյց կուտան, որ Թուրք կառավարութիւնը, մեծ կարեւորութեամբ կը զբաղի այս խնդրոյն լուծումով: Հարիւր հազարաւոր ոսկիներ կը տրամադրուին զետեղման աշխատանքներուն համար, պետականացուած «լքեալ» հողեր ու կալուածներ կը յատկացուին գաղթականներուն եւ մասնաւոր մարմիններ տենդագին գործի լծուած են, հնարաւոր եղածին չափ մեծ թիւով գաղթականներ Թուրքիա ներածելու համար:

Ծրագիրը շատ խոշոր է, ինչպէս ի յայտ կուգայ ներքին գործավար Շիւքրի Գայայի զեկուցումէն: Եւ այնքան խոշոր, որ նոյնիսկ ամէնէն լաւատեսները ստիպուած են թերահաւատութեան քմծիծաղով մը ընդունիլ առաջադրուած նպատակի նոյնիսկ մասնակի մէկ իրականացման կարելիութիւնը: Շիւքրիւ Գայա, կ'երեւի, միլիոններու թուական արժէքին շուրջ եթերային գաղափար մը միայն ունի: Այլապէս, ինքզինքը չպիտի մատնէր այլանդակօրէն ծիծաղելի կացութեան մը, յայտարարելով որ ընդամէնը 15—16 տարուան ընթացքին, այսինքն յամի շնորհաց 1950ին, Թուրքիոյ բնակչութիւնը պիտի հասնի 30—35 միլիոնի!!…

Ուրկէ՞ պիտի բուսնին այս բնակիչները: «Վիճակագրական» կեղծ տոմարներու մէ՞ջ միայն գոյութիւն պիտի ունենան անոնք: Եթէ նոյնիսկ գոյութիւն ունենան, եթէ նոյնիսկ կարելի ըլլայ երկնքէն թափել կամ գետնէն բուսցնել 20—25 միլիոն Թուրք գաղթականներ, Թուրքիան, իբրեւ պետական օրկանիզմ, պիտի կրնա՞յ այդքան խոշոր, մօքի մէջ չսեղմելիք համրանք մը ծծելու, ապրեցնելու եւ սեփականացնելու տարողութիւնը ունենալ: 20—25 միլիոն հաւկի՞թ է նեբածուելիքը, թէ մարդկային էակ, որ ապրիլ, բարգաւաճիլ, կամ գոնէ Թուրքիոյ այնքան անձուկ պայմաններուն յարմարիլ կ'ուզէ:

Ընդամէնը 15 տարիէն 30—35 միլիոնոց պետութիւն մը դառնալու ցնորքը, Թուրքը, իր երազին մէջ իսկ չի կրնար տեսնել: Շատ ազգաքին, շատ փոքրիկ ու նիհար մարմնոյ մը վրայ դրուած խոշոր գլուխ մըն է ատիկա, որ չի կրնար առանց վար իյնալու կանգուն մնալ: Թուրքիան, նախ եւ առաջ, իր ընդարձակ հողամասերուն վրայ այդքան մարդ պարփակելու չափ բնակելի հող չունի: Շիւքրի Գայա ինքն իսկ կը խոստովանի այս պարագան, իր զեկոյցին մէջ, երբ կ'ըսէ թէ, «ամէն վերջ ամենակարեւոր խնդիրը՝ գալիք գաղթականներուն հող գտնելու պարագան է, որովհետեւ տրամադրելի պետական շատ քիչ հող մնացած է, օրէնքին նախատեսած մարդագետիններէն աւելին տրուած է գաղթականներուն իբրեւ հող»: Եւ այս խոստովանանքը կ'ըլլայ դեռ այսօր, երբ դեռ սկիզբն ենք երկանց, երբ «1923էն մինչեւ 1933, այսինքն տասը տարուան ընթացքին, 628.305 հոգի գաղթած են Թուրքիա, արտասահմանէն»: Երբ 628.000 հոգիի ժամանումը բնակելի հողի տագնապ առաջ բերած է, առաջին տասնամեակի մը ընթացքին, կրնաք երեւակայել թէ ինչ պիտի ըլլայ այդ տագնապին ծաւալը, յառաջիկայ տասնամեակի մը ընթացքին եւ լաւագոյն նախատեսութեամբ՝ 628.000նոց նոր բազմութեան մը ներածման պարագային:

Տնտեսական, ելմտական եւ տեղագրական շատ աւելի նպաստաւոր պայմաններու մէջ գտնուող եւ յառաջդիմական շատ աւելի բարձր յատկութիւններով օժտուած պետութիւնները պիտի վարանէին նոյնիսկ 1ուկէս — 2 միլիոն գաղթականներու զետեղման պատասխանատուութիւնը ստանձնել մէկուկէս տասնամեակ տեւելիք շրջանի մը ընթացքին, մանաւանդ, երբ ամէն տեսակէտով յետամնաց Թուրքերէ կազմուած պիտի ըլլայ այդ հսկայ բազմութիւնը: Յունաստան, հակառակ 12 տարիներ անցած ըլլալուն, տակաւին գաղթականներու վերջնական զետեղման մշտապէս հրատապ հարցը ունի սեղանի վրայ: Ու չմոռնանք, որ 1922ին հոն ապաստանած շուրջ 1ուկէս միլիոն գաղթականները, որակով շատ աւելի բարձր արժէք մը կը ներկայացնէին քան Թուրքիա զետեղուելիք Թուրք գաղթականները: Չմոռնանք մանաւանդ, որ Յունաստան, դեռ եւս չվերջացած այս զետեղման համար, օտար երկիրներու կարեւոր օժանդակութիւնը վայելեց փոխառութեանց ձեւին տակ»:

ՄԵՏԱՔՍԻ 17 ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐ պիտի փակուին Շոֆայլի շրջանին մէջ, դեկտեմբեր 10ին: Քաղաքին մետաքսի գործարանատէրները աղդեր ցրուած են արդէն, որոնց մէջ կ'ըսեն թէ հիւսուածեղէնի ճարտարարուեստին ծանր տագնապը կը սաստկանայ ամէն օր, իսկ իշխանութիւնը բան մը չէ ըրած մինչեւ հիմա:

ԿԱՐՄԻՐ ԵՒ ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ լրագրավաճառներու միջեւ կռիւ մը ծագեցաւ կիրակի օր, Փասիի թաղամասին մէջ: «Իւմանիթէ» եւ «Աքսիոն Ֆրանսէզ» ծախողները իրարու կոկորդին փարեցան: Քանի մը հոգի վիրաւորուեցան, որոնց մէկուն վիճակը ծանր է: Ոստիկանութիւնը ձերբակալութիւններ կատարեց:

ՁՄՐԱՆ ԽՍՏՈՒԹԵԱՆՑ առթիւ լայն օգնութիւն կազմակերպուած է Իտալիոյ մէջ, գործազուրկներու եւ կարօտեալներու համար: Աղջիկներ եւ կիներ պիտի այցելեն տուները, ստուգելու համար պահանջները: Ապուր պիտի բաժնուի ամէն թաղի մէջ, ինչպէս եւ ուրիշ ուտելիքներ, ածուխ եւ հանդերձեղէն:

ԹՈՔԱԽՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԱՄԵՆԱՄԵԾ հիւանդանոցին բացումը կատարուեցաւ Հռոմի մէջ, Մուսոլինիի կողմէ: Պիտի կոչուի իր անունով:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (3)

«ԻԹԹԻՀԱՏ ԵՒ ԹԷՐԱԳԳԸ»

(ՔԱՂՈՒԱԾ ՊԷՀԱԷՏՏԻՆ ՇԱՔԻՐԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ)

«Սալմաստի մեծաւորներուն հետ հաստատած մերձեցումներուս բերումով, բաւարար չափով ստորհանդակ կրցայ ճարել Քիւրտերէն: Նոյնիսկ յաջողեցայ, զանազաններու հասցէին ղրկուած «շուրայը իւմմէթ»ները հաւաքելով, Վան դացող յատուկ անձի մը հետ ղրկել ներքին գաւառները:

«Յոյս ունիմ որ, Քիւրտերուն վրայ որպէս Շէյխ մեծ ազդեցութիւն ունեցող Սալմաստի մեծամեծներէն բարձրաստիճ Շէյխին շնորհներէն պիտի օգտուիմ՝ անհրաժեշտ միջոցները ստանալու համար: Լաւ կ'ըլլայ, եթէ շնորհակալութեան գիր մը ղրկուի իրեն: Կը յուսամ օգտուիլ նաեւ Ազգ. Ժողովի (Էնճիւմէնը Միլլի) նախագահ Հաճի Բիւլէնտմազ աղային շնորհներէն:

«Անցեալ ուրբաթ օր, սահմանամերձ Քալէսր գիւղին մէջ տեսնուեցայ հայկական կոմիտէի նախագահ՝ Պ. Սամսոնին հետ: Բայց իրենց հետ պաշտօնապէս խօսակցելու համար դեռ եւս լիազօրութիւն չունենալով, բուն հարցին չկրցայ մօտենալ: Այնպէս կը զգամ որ, Հայերը դարնան համար ապստամբութեան կը պատրաստուին, եւ կ'ըսեն թէ մեծ յոյսեր ունին Վանի մէջ գտնուող Արշալոյս (Սապահ-իւլ-խայր) կոչուող կուսակցութեան վրայ:

«Հոս հաւաքուելու վրայ են— հաւանաբար ժողով գումարելու համար —հայ դեկավարները: Վանի Հայոց ապստամբութեան լուրը թէեւ հոս շրջան կ'ընէ. բայց չկրցայ ամբողջովին ստուգել: Կը յուսամ մինչեւ գարուն հոս հաստատել իրական խարիսխ մը:

«Տեսականօրէն մարդ դիւրութեամբ կը լուծէ ամէն բան: Բայց գործնական կեանքի մէջ այդպէս չէ: Մանաւանդ երբ ինծի նման նուէր (զորդ) հայթայթելով գործ տեսնելու ստիպողականութեան առջեւ գտնուի: Ի սէր Աստուծոյ, ըսէք թէ ի՞նչ իմաստ ունի դիս առանց տասնոցի ձգելնիդ:

«Վրաս գլուխս պատառ պատառ եղաւ: Նոյեմբերի ամսականս Պաթումէն Սալմաստ ճանապարհածախս ըրի: Հիմա հոս ողորմութեամբ կ'ապրիմ: Հայ կոմիտէական մարմնին հետ տեսնուելու գացած ատենս պարսկական «ապա» մը ճարեցի: Ապա թէ ոչ մուրացկան կարծելով դռնէն պիտի վռնտէին զիս: Ինչ որ է, անօթի իսկ մընամ, պարտականութեան հանդէպ ունեցած հաստատակամութիւնս մանանխի չափ վնաս չի կրեր: Բայց գործին ընթացքը այս կը պահանջէ: Կը խոստովանիմ որ, առանց դրամագլուխի չահ կարենալ ապահովելու համար բաւարար տնտեսագիտական հմտութիւն չունիմ: Այսուհանդերձ քիչ դրամագլուխով շատը ապահովելուն խելքս կը հասնի: Անցնինք սակայն:

«Գարնան մէկուկէս ամիս մնաց: Այս ժամանակամիջոցին կը սպասեմ ձեր հրահանգներուն՝ Պաթում վերադառնալու եւ կամ այս տեղէն գործի ձեռնարկելու համար: Հայերուն ձեռքը ամբողջովին գործիք չդառնալու համար, նպատակայարմար պիտի ըլլար կարելի եղածին չափ անկախ շարժիլ: Այս պատճառով Պաթումի նման հոս եւս մասնաւոր մարմինի մը կազմութիւնը ցանկալի էր: Փառք Աստուծոյ աս ալ իրականանալու վրայ է:

«Րիզա եւ Սէզայի պէյերուն ձեռքէն կը համբուրեմ: Փութով պատասխանեցէք նամակիս: Անկուտիւթիւնն ու ծանրագոյն խնայողութեամբ ապրիլը այլեւս հոգիիս դպան: Դրամական այս խնդիրը, չիտակը ըսելով, եռանդս կը ջլատէ»:

Իթթիհատ–Թէրագգը կուսակցութեան կողմէ Թաւրիզի եւ Թէհրանի ազգ. ժողովներուն ղրկուած յայտարարութիւնները, ինչպէս Էօմէր Նաճի պէյ կը յիշատակէ իր նամակին մէջ, ստորագրուած էին Տոքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյի կողմէ: Ահաւասիկ այդ յայտարարութեան բովանդակութիւնը.

«Յարգելի կրօնակիցներ,

Ձեր 15 Ռամազան 1325 թուակիր պատասխանը կարդացուեցաւ կեդրոնական մարմնոյս անդամներուն ներկայութեան: Մեր զգացումներուն եւ մտածումներուն համանմանութենէն բոլորս ալ խորապէս զգացուած ենք: Ազգ. Ժողովին բացման եւ սահմանադրութեան գործադրութեան առթիւ ձեր ձեռք բերած յաջողութեանց համար սրտանց կը շնորհաւորենք ձեզ եւ կը մաղթենք երջանկութիւն եւ փառք: Ոչ մէկ կասկած որ մեզի սահմանակից եւ կրօնակից իսլամ պետութեան մը, մեր նուիրական կրօնին տրամադրութեանց համաձայն, իր երկրին մէջ սահմանադրական վարչաձեւ հաստատած ըլլալու պարագան ոչ միայն մեզ, այլեւ ամբողջ իսլամական աշխարհը կը հրճուեցնէ:

«Սահմանային հարցին պատճառով յառաջ եկած մտահոգութիւնն ու յուզումը յաջողած էք իմաստուն միջոցներով հանդարտեցնել, որուն համար արժանի էք շնորհաւորութեան:

«Ինչպէս ծանօթ է ձեզ, երկրագունդին վրայ ապրող էակները իրարու եղբայրներ են: Բարձրեալն Աստուած սրբազան Ղուրանով «բոլորը իրարու եղբայրներ են» կը հրամայէ: Բայց օսմ. գահուն վրայ բազմող այժմու վեհապետը Սուլթան Ապտիւլ Համիտ, աստուածային բազմաթիւ հրամաններ անտես առածին նման, այս խորհուրդն ալ չըմբռնելու չափ անկարող եւ յիմար մարդ մըն է: Ահաւասիկ կողմերը այս բանը ըմբռնելով, իրարու եղբայրական ձեռք մեկնելով, միասնաբար աշխատելուն կրօնական պահանջ մը ըլլալու անհրաժեշտութիւնը պէտք է գիտնան:

«Ապտիւլ Համիտի յիմարական գործունէութեան մէջ ազգը իր հաւանութիւնը չունի: Ապտիւլ Համիտ եւ ազգ տարբեր բաներ են: Վստահ եղէք որ, Օսմ. ազգը, որուն զգացումներուն եւ մտածումներուն թարգմանը կը հանդիսանանք, ձեզի չափ զգացուած եւ տխուր է սահմանային այս խնդրոյն առթիւ:

«Ապտիւլ Համիտը ոճրային այս արարքին մէջ պատճառներէն առաջինը կը հանդիսանայ այն մտավախութիւնը, որ Պարսկաստանի մէջ սկսող յեղափոխական շարժումը օսմ. պետութիւնն եւս կրնայ վարակել: Իսկ երկրորդը, վերջին ժամանակներս իբր թէ Անատոլուի մէջ երեւան եկող ապստամբական շարժումներուն ահուսարսափն է, որ կրնայ իր ոճրային տիրապետութեան վերջ տալ: Ազգին ուշադրութիւնը կեդրոնացնելով դէպքի մը վրայ, ազատութեան եւ արդարութեան գաղափարին արագօրէն տարածման արգելք հանդիսանալ կ'ուզէ:

(Շար.)

առթիւ կը պատմէ թէ քանի մը տարի առաջ մազ մնաց որ Ալպէռ Փուա սպաննուէր իբրեւ ընդդիմադիր Թուրքիոյ ներկայ իշխանութեան։ Յօդուածագիրը վերջերս լսեր է թէ Տոքթ. Րէֆիք առաջարկած է Ալպէռ Փուայի (նախկին իթթիհատական, Հրեայ, այժմ 77 տարեկան) որ ընդդիմադիր նոր թերթ մը հրատարակէ։ Եւ «Փառի-Սուառ» կ՚եզրակացնէ.

— «Տոքթ. Րէֆիք, ջերմ Փրանսասէր, պատերազմի շրջանին խստօրէն կը քննադատէր Թուրքերու գերմանասէր քաղաքականութիւնը եւ ատոր համար մահուան դատապարտուեցաւ ի բացակայութեան։ Այդ օրէն ի վեր շատ ժամանակ անցած է, բայց Արեւելքցիներուն մէջ ատելութիւնը յաճախ շատ երկար կը տեւէ։ Այն անձերը որ յարձակեցան տարարախտ բժիշկին վրայ, իր գրասենեակին մէջ, Թուրքերէն եւ հայերէն կը խօսէին, արդեօք հին վճիռ մը գործադրելու դացած չէի՞ն, եւ, վերջին պահուն, փորձութեան չենթարկուեցա՞ն այն խոշոր գումարէն որ դիպուածով կը գտնուէր Տոքթ. Րէֆիքի վրայ։ Գողութիւնը յաճախ աւելի շահաւոր է քան սպանութիւնը»։

ԱԶԳԱՅԻՆ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Դեկտեմբեր 4ի երեքշաբթի իրիկուն, տեղի ունեցաւ Ազգային պարգեւախաղի 4րդ շերտին վիճակահանութիւնը։

949.187 թիւը շահած է 2.500.000 փրանք։

Հետեւեալ հինգ թիւերէն իւրաքանչիւրը շահած է մէկ միլիոն փրանք.— 376.735, 734.291, 697.539, 726.216, 562.647։

Հետեւեալ հինգ թիւերէն իւրաքանչիւրը շահած է 500.000 փրանք։ 182.900, 710.912, 142.900, 091.756, 269.231։

3.770 վերջացող թիւերը շահած են 100.000 փրանք։ 4.382 վերջացող թիւերը շահած են 50.000 փրանք։ 3.424 վերջացող թիւերը շահած են 25.000 փրանք։ 4.042 վերջացող թիւերը շահած են 25.000 փրանք։ 470 վերջացող թիւերը շահած են 10.000 փրանք։ 26 վերջացող թիւերը շահած են 1000 փրանք։ Իսկ 3ով վերջացող թիւերը շահած են 100ական փրանք։

ԿԱՐԵՒՈՐ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ կը կատարուին Ժընեւի մէջ, ուր համախմբուած են բոլոր երկիրներու արտաքին նախարարները։ Օրակարգի վրայ է նաեւ Եուկոսլավիոյ բողոքի խնդիրը, որու մասին միջնորդի դեր պիտի կատարէ Անգլիոյ ներկայացուցիչը։

ՏԻԿԻՆ ՍԹԱՎԻՑՔԻ նորէն հարցաքննութեան կանչուեցաւ։ Այս անգամ պիտի պատասխանէ գրաւոր։ Գաղտնի ոստիկան Պօնի եւս պիտի ներկայանայ քննիչ յանձնաժողովին։ Կը կարծուի թէ դղրդագին յայտնութիւններ պիտի ըլլան, այս առթիւ։

100ԱԿԱՆ ՖՐԱՆՔ ՏՈՒԳԱՆՔԻ դատապարտուեցան ելմտական նախարարութեան պաշտօնեաներէն ինը հոգի, որոնք անցեալ ապրիլին մասնակցած էին հակապետական ցոյցի մը, հրամանագիր – օրէնքներու դէմ։ Վճիռը տրուեցաւ 1810էն մնացած օրէնքի մը հիման վրայ։

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Հրազդան», «Քրիստափոր», եւ «Ազբիւր – Սերոբ» միացեալ խումբերու դասախօսութիւնը, տեղի կ՚ունենայ այս երեքշաբթի, (11 դեկտեմբեր), ժամը 8.30ին, Au Clair de lune (Place d'Italie) սրճարանի վերնայարկը։

Կը խօսի՝ ԸՆԿ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ։

Նիւթ՝ Պատերազմի վտանգը եւ ուժերու դասաւորումը Եւրոպայի մէջ»։

Ներկայ կրնան ըլլալ Փարիզի եւ շրջանի բոլոր ընկերները։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէն վիճարանական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 8 դեկտեմբեր, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 7 Դեկտեմբեր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 181, Գուրս Լաֆայէթ «Զարդարեան» Գրադարանը։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը պիտի գումարուի 9 Դեկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 4.30ին։ Օրակարգ՝ նախորդ ժողովի շարունակութիւն։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Եօզկատի եւ Շրջաններու Հայրենակցական Միութեան Վարչութիւնը ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին 131, Fbg. du Temple։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Կը խօսի Պէյրութի հայրենակիցներու մասին Փարիզ ժամանած հայրենակից Պօղոս Էնֆիէճեան։ Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները։

ՓԱՐԻԶԻ Սալնոյ-Զորի Հայրենկց. Միութեան անդամական ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Պ. Յովհաննէսեանի սրահին մէջ, 13, Pierre Curie, K. Bicêtre։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բիւթանիոյ Վերչ. Հայրենակցական Միութեան անդամական ժողովը, 9 դեկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, 37, Պուլըվար Տիւկոմիէ, պար տիւ Կլոպի մէջ։ Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները, անդամ եւ ոչ-անդամ։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅԱՍԱՆ հայրենակիցներ ժողովի կը հրաւիրուին այսօր, Հինգշաբթի, 6 դեկտեմբեր, ժամը 6.45ին, «Ֆրանսական բանակի հայ պահեստիներու միութեան» կեդրոնը, 39 Bld. Haussman, օրուան տագնապի մասին խորհրդակցելու համար։

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կազմակերպուած Ալֆորվիլի Զէնկիւէրցիներու Հայր. Միութեան կողմէ, ղեկավարութեամբ դերասան Պ. Ոսկանեանի։

Կը ներկայացուի՝ «ԱՆՄԵՂ ԶՈՀԸ» (տրամ) եւ «ՊԱՂՏԻԿԻ ՆՇԱՆՏՈՒՔԸ» (զաւեշտ)։

8 Դեկտեմբեր, Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.45ին, Հայ Ակումբին մէջ, 1, Bld. Carnot։ Մուտք՝ 5 եւ 3 փրանք։

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ եւ շրջակայքի Հայր. Միութեան պատգամաւորական ժողովը կը գումարուի, դեկտեմբեր 8ին, Վիէնի մէջ՝ առաւօտեան ժամը 10ին։

Պատգամաւորներէ կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

ՏԵՐԵԿՈՅԹ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆ. Կ. Խ.ի Շավիլի մասնաճիւղին կողմէ, 16 դեկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր։ Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Սահակ Մեսրոպ Կրթական Միութեան կողմէ, 8 դեկտ. Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8ին։ Կը խօսի՝ Հայր Արիս վարդապետ Վարդանեան։

ԳՐԱՒՈՒԱԾ ՕՐ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Էսթրէզէնի (Վիէն) Սահակ Մեսրոպ Կրթական Միութիւնը կազմակերպած է գալրոցական հանդէս մը ամանորի առթիւ, 30 Դեկտ. Կիրակի կէսօրէ վերջ։ Կը խնդրուի տեղւոյս կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այդ թուականը։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (41)

Ս Պ Ի Տ Ա Կ Ա Ր Ծ Ի Ւ Ը

Թարգմ. Ա. ՀԱՐԷԼԵԱՆ

Գրեց՝ ՐՕԼԸՆՏ ՏԷՆԻԷԼ

Հիմակ, այս կնոջ Սպիտակ Արծիւի սպանութիւններուն հետ որ եւ է կապակցութիւն չկրնար ունեցած ըլլալ, քանի որ գրօսանաւը ծովուն բացերը կը գտնուի։ Այդ կնոջ հանդէպ ունեցած ենթադրութեանցս մէջ սխալած պէտք է ըլլամ. սակայն այն կինն է կարծեմ որ Րիճընդ փողոցին մէջ գիշերանց Սըր Ճօնին հետ խօսակցեցաւ, եւ հետեւաբար Սըր Ճօնի պատմութիւնը կասկած չի վերցներ, թերեւս այս կնոջ հետ ժամադրութիւն մը կարգադրեց եւ անոր գրօսանաւով պըտոյտի ելաւ։

— Ճիշդ կ՚ըսէք, պարոն. եւ սակայն ատիկա չիրացուցեր թէ ինչպէս կ՚ըլլայ որ Սըր Ճօնի գրպանին մէջ Սպիտակ Արծիւ մը կը գտնուի, անծանօթ նաւաստիի մը հետ գիշերային ճամբորդութենէ մը վերադարձին։

— Ձեզ կրնար բացատրել, Փիրսըն, թէ ինչպէս ձեռք ձգեց այդ անիծուած թռչունը, միայն չեմ կարծեր որ ատիկա Օր. Հայաթի հետ առնչութիւն ունենայ։ Թէեւ Ամերիկեան դեսպանատունը իմացուցած եմ որ այս կնոջ մասին պէտք եղած տեղեկութիւնները մեզ հաղորդեն։ Երբ այդ տեղեկութիւններն ստանանք, աւելի լաւ պիտի կարենանք դատել։

Գաղտնի – ոստիկան քննիչ Փիրսըն իր գլխաւորի այս խօսքերուն չպատասխանեց։ Գիտէր որ օգնական - ոստիկանապետը կ՚ուզէր ամէն գնով իր բարեկամը չքմեղացնել, որուն համար բնաւ չմեղադրեց զայն, բայց չէր ալ ուզեր համաձայնիլ անոր բաժնին։

— Ի՞նչ պիտի ընենք հիմակ... մըտէք։

Այդ միջոցին դուռը զարկին, ներս մտաւ այն յիսնապետը որին ձեռք Փիրսըն պատուիրած էր մեռնողին հագուստները քննել։

— Ներողութիւն պարոն, ըսաւ յիսնապետը Հ. Ա.ին, քննիչը ինծի պատուիրած էր մեռնողին վրայ կրկին փնտռտուք մը կատարել։

— Է, բան մը գտա՞ք, հարցուց Հ. Ա.։

— Բաճկոնին գրպանին մօտ, անկիւն մը մասնաւոր բացուածքի մը մէջ այս թղթիկը կարուած էր, ըսել – լով ճմռթկուած թղթիկ մը երկարեց։

— Վրան բան մը գրուա՞ծ է, հարցուց Փիրսըն։

— Անշուշտ պարոն։ (Յիսնապետը այնպիսի արտայայտութիւն մը առաւ որ կարծես ըսել կ՚ուզէր, «ձեզ երկուքդ ալ պիտի զարմացնեմ»)։

— Անոր վրայ Սպիտակ Արծիւի հասցէն գրուած է։

Յիսնապետը սխալած չէր, որովհետեւ այս խօսքերուն վրայ երկու գլխաւորներն ալ ցնցուեցան.— Սպիտակ Արծիւին հասցէն։ Վերջապէս շօշափելի բան մը գտած էին, ոճրագործին հասցէն ունենալէն վերջ անոր ձերբակալումը այլեւս երկար չէր կրնար տեւել։

Ճէք Փիրսըն ոստիկանին ձեռքէն թղթիկը խլեց եւ հազիւ վրան նայած, սարսափի ճիչ մը արձակելով զայն իր գլխաւորին երկարեց։

Հ. Ա. Տէյվիս իր պաշտօնային այս սարսափի ճիչէն բան մը չհասկցաւ. բայց թուղթին վրայ նայելէն յետոյ դէմքը ճերմակ կտրեցաւ։ Հազիւ բառերը կարդացած ուղեղին մէջ կրակ թափեցաւ կարծես։ Բարեկամական ոչ մէկ կապ կրնար այլեւս Սըր Ճօնը պաշտպանել։ Այդ թղթիկին վրայ ձակատագրական հետեւեալ տեղեկութիւնը գրուած էր.— «Շուտ եկուր։ Սպիտակ Արծիւը Կլօրիա գրօսանաւին մէջ կը գտնուի։ Ֆրէնք»։

Ճէք Փիրսըն խորհելով որ այս խնդրի մասին յիսնապետին ներկայութեան խօսիլը շատ անյարմար պիտի ըլլայ, անոր կարգ մը հրահանգներ տալով ճամբեց, որպէսզի իր գլխաւորին հետ առանձին մնան։

Հ. Ա. ըմբռնելով Փիրսընի մտածումներուն պատճառները, յիսնապետին դուրս ելլելէն վերջ ըսաւ անոր.

— Փիրսըն, այս թուղթը բոլոր յոյսերս ի դերեւ հանեց. ինծի համար այլեւս անկարելի է որ այս խնդրին մէջ Սըր Ճօն Տէյվիտսընի անունը գաղտնի պահեմ։ Այս տեղեկութեան համաձայն ստիպուած եմ խնդրել ծովային նախարարութենէն որ Կլօրիա գրօսանաւուն հետ յարաբերութեան մտնեն։ Անմիջապէս Սպիտակ Արծիւը ձերբակալելու հրամանագիր մը պէտք է հանել. անշուշտ գրօսանաւը խուզարկուած միջոցին Սըր Ճօնի հոն ներկայութիւնն ալ չպիտի կրնայ գաղտնի պահուիլ։ Տէր Աստուած, ինչ տխմար է եղեր այդ մարդը, կնկան մը համար ապագան խորտակեց։ Մանկութեան բարեկամ մը եւ ես չեմ կըրնար բան մը ընել։

— Բայց չենք գիտեր պարոն, թէ այդ թղթիկին պարունակութիւնը որչափ ճիշդ է, ըսաւ Փիրսըն, տեսնելով որ իր գլխաւորը շատ կը տանջուի եւ փորձեց այս խօսքերով քիչ մը մեղմել անոր միտքը։ Ըստ իս, առաջին անգամ պէտք է գտնենք թէ ո՞վ է «Ֆրէնք» ստորագրող անձը։

Հ. Ա. գլուխը շարժեց.

— Շատ ազնիւ ես որ այսպէս կ՚ըսես Փիրսըն, բայց այդպէս չի կրնար ըլլալ. ես պէտք է շարժիմ համաձայն այս տեղեկութեան, մանաւանդ որ ես եւ դուն կասկածներ ունինք։ Անշուշտ հաճելի բան չէ շատ մտերիմ բարեկամի մը անուան վարկաբեկումը, բայց իմ պարտականութիւնս է նախ ծառայել այն երկրին որուն պաշտօնեան եմ։ Սպիտակ Արծիւ կոչուող այն անձը պէտք է ձերբակալուի, այդ թղթիկը կ՚ըսէ թէ անիկա Կլօրիա նաւուն մէջ կը գտնուի, հետեւաբար անիկա փնտռելու միջոցներ պէտք է ձեռք առնուին, մինչեւ իսկ եթէ անիկա ծովուն բացերը գտնուի։

— Բայց պարոն, եթէ Կլօրիան բաց ծովուն մէջ կը նաւարկէ, ուրեմն Սպիտակ Արծիւը հոն չէր կրնար եղած ըլլալ, որովհետեւ այս վերջին մարդասպանութիւնը քանի մը վայրկեան առաջ միայն տեղի ունեցաւ, գոչեց Ճէք Փիրսըն։

— Իսկապէս, այդ մասին բնաւ չէ խորհեցայ, Փիրսըն ըսաւ. և օգնական ոստիկանապետին դէմքին վրայ սփոփանքի ճառագայթ մը նշմարուեցաւ։ Այդ երկրորդը գիս այնքան յուսահատեցուց որ բնաւ չմտածեցի թէ Կլօրիան ծովին բացերը կը գտնուի։ Անշուշտ ճիշդ էք Փիրսըն, Սպիտակ Արծիւը այդ գրօսանաւուն մէջ չի կրնար գտնուիլ։

(Շար.)

■■■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE ■■■

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 7 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI 7 Décembre 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2671

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"ԴՈՒՔ ՎԵՐԻՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆ ՉՈՒՆԻ՞Ք,,

»»»··«««

Նորէն հարցումներ եւ նոր մտահոգութիւններ՝ գաւառէն:
Միշտ միեւնոյն անճկութեամբ,— յո՛յս մը, լո՛յս մը:

Ճիշդ այնպէս ինչպէս, է՛ր երբեմն, Պոլիս կը դիմէին, «գաւառ»էն:

Չորս հոգի ճամբեր են Լանսէի մէջ, Թուղթի գործարանէն, ուր կ'աշխատին 30 հայ բանուորներ: Միեւնոյն ատեն բնակարան ալ չպիտի ունենան այս թշուառները, քանի որ չէնքերը կը պատկանին ընկերութեան եւ արձակուած բանուոր մը իրաւունք չունի օգտուելու:

Դիմում, աղաչանք, բարեխօսութիւն՝ գործատիրոջ:

Պատասխանը կ'ըլլայ ոչ միայն ժխտական, այլ եւ չարագուշակ.

— Միւսներն ալ պիտի հանենք մինչեւ տարեգլուխ: Կառավարական հրաման է: Դուք վերին իշխանութիւն չունի՞ք. Թող երթան բողոքեն եւ ելք մը գտնեն:

Հարցը այդ է արդէն,— Դուք վերին իշխանութիւն չունի՞ք:

Ի՞նչ կ'ըսէք, ունի՞նք:

Ե՛ւ այո ե՛ւ ոչ: Սրտաբաց պարզենք ամէն բան, իսկ եզրակացութիւնը դուք հանեցէք:

Եւ որպէսզի թիւրիմացութիւններ չծագին, անմիջապէս յայտարարենք թէ ամէնէն առաջ մենք էինք որ շնորհաւորեցինք, երբ հաղորդուեցաւ միացեալ յանձնախումբի մը կազմութիւնը, մասնակցութեամբ 11 կազմակերպութեանց:

Թէեւ պատահարար մէջտեղ եկած, բայց եւ այնպէս բարենշան էր ձեռնարկը: Անշուշտ բոլորդ ալ պիտի ուզէիք որ ան ծլէր, ծաղկէր եւ յանգէր կեդրոնացեալ եւ տեւական օրկանի մը:

Արդ, իրականին մէջ ի՞նչ ունինք իբրեւ մնայուն կազմակերպութիւն, յատկապէս գաղթականներու հոգատարութեան համար:

Անշուշտ կ'ըմբռնէք թէ միացեալ յանձնախումբը խորհրդակցական մարմին մըն է, ծնունդ՝ բացառիկ պարագաներու, եւ վաղը կրնայ լուծուիլ:

Ուրեմն, որո՞նք են այն օրկանները որ կը կազմեն օրուան «գործադիր իշխանութիւնը», եւ ի՞նչ պայմաններու մէջ կը գործեն անոնք.—

1. Գաղթականներու Գրասենեակ թիւ 1: (Քլէպէր): Բաց է ամէն օր ժամը 10–12: Քարտուղար օրիորդ մը կը վարէ ընթացիկ աշխատանքները:

2. Գաղթականներու Գրասենեակ թիւ 2 (եկեղեցի, Լ. Բաշալեան): Բաց է շաբաթը չորս օր (երեքշաբթի, չորեքշաբթի, հինգշաբթի եւ շաբաթ), ժամը 10–12:

3. Ազքատախնամ.— Գործերը կը վարէ քարտուղար մը, պաշտօնապէս երեւալով միայն երկուշաբթի եւ ուրբաթ օրերը, ժամը 10–12:

Ասոնք՝ անմիջական օրկաններն են, որոնց ներկայանալու ստիպուած է անճար գաղթականը, իր գործին բերումով:

Առաջին երկուքը վկայականներ կուտան կամ զանազան գործողութիւններ կը կատարեն, իսկ Ազքատախնամը նպաստներ կը բաշխէ, եթէ դրամ կամ տրամադրութիւն ունենայ:

Օրերը եւ ժամերը այնպէս նշանակուած են որ, որքան ալ ծանր կամ ստիպողական հոգի մը առջեւ գտնուիս, հարկադրուած ես յարմարիլ: Այլապէս, բոլոր դուռները գոց կը գտնես:

Եթէ շատ համարձակ ես կամ անհամբեր, կրնաս պատասխանատու պաշտօնեաներուն հասցէները գտնել և տունը երթալ: Բայց, ո՞վ կ'երաշխաւորէ թէ չպիտի վռնտուիս: Կամ, լաւագոյն պարագային, չպիտի հարկադրուիս սպասել շաբաթէն մինչեւ երեքշաբթի կամ երեքշաբթիէն մինչեւ ուրբաթ:

Կրնաս մեթրօյի դրամ չունենալ: Որո՞ւ հոգ:

Թերեւս քանիչորս ժամէն հեռանալու հրաման ստացած ես ոստիկանութենէն: — Սպասէ՛ որ բաց գրասենեակ մը գտնես, որոշեալ ժամուն, կամ գտնես իրաւասու անձը:

Մանաւանդ որ, սովորական բան է «հէվալէ»ն:

Մէկը միւսին կը ղրկէ, համաձայն գործի պահանջին կամ իր հայեցողութեան, եւ օրը — յաճախ օրերը — իրիկուն կ'ըլլայ անճար եւ անյոյս:

Այսքա՞ն է «իրաւասու» օրկաններուն գումարը: Ո՛չ:

4. Ունինք Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողով մը (նախկին Ազգ. Պատուիրակութիւն), որուն անունը տարին քանի մը անգամ կը լսենք, եւ որուն հասցէն կրնաք օրերով փնտռել:

Մե՛ծ բան է, եթէ բարեկամներու միջոցաւ կամ ճամբան հանդիպիք անդամներէն մէկուն, ներկայացնէք ձեր հոգերը, եւ ան ալ տրամադրութիւն կամ ժամանակ ունենայ ժողովի գնելու:

5. Հայ Տնտեսական Կեդրոն: Ունի փառաւոր գրասենեակ մը, բանուկ հրապարակի մը վրայ: Երեւելիներ կ'երթեւեկեն այնտեղ, ընդունելութիւններ կը սարքուին եւ միշտ նոր ծրագիրներ կը մշակուին,— բայց թէ ի՛նչ կը կատարուի իբրեւ գործնական աշխատանք, օրուան հոգերուն համար, կը մնայ խնդրական:

Չխօսինք բուն Նանսէնեան գրասենեակի մասին, որ դուրս կը մնայ ազգային շրջանակէն, եւ որ մեզի վերաբերեալ հարցերու մասին ստիպուած է դիմել հայկական իրաւասու օրկաններուն:

Դիտմամբ զանց կ'առնենք նաեւ անհատական ձեռնարկները, որոնք ոչ մէկ երաշխաւորութեան ենթակայ են:

Ամփոփ գիծերով պարզած եղանք պատկերը՝ եղած-չեղածին:

Ողբերգակա՞ն է: Անշուշտ: Բայց ի՞նչ օգուտ հառաչանքէն:

Սիրտ կոտրելու համար չէ որ կը ներկայացնենք այս պատկերը, այլ բուն ելքը գտնելու համար:

Եւ թող օրուան մղձաւանջը օգնէ բոլորիս, որպէսզի գտնենք այդ ելքը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿԱՐԵՒՈՐ ՔԱՅԼ ՄԸ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

»»»··«««

Ֆրանսա կ'առաջարկէ Միջազգային Գունդի մը յանձնել ՍԱՐԻ ԲԱՐԵԿԱՐԳՈՒԹԵԱՆ ՊԱՀՊԱՆՈՒՄԸ Առանց իր եւ Գերմանիոյ մասնակցութեան

■■■■■■■■

ԱՆԳԼԻԱ, ԻՏԱԼԻԱ, ՌՈՒՍԻԱ ԵՒ ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻԱ

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԵՆ ԱՅԴ ԳՈՐԾԸ

Դեկտեմբեր 5ին, Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին առջեւ, շատ կարեւոր զիջում մը կատարեց Ֆրանսայի արտաքին նախարարը, հրաժարելով իր մասնաւոր իրաւունքէն եւ առաջարկելով որ միջազգային գունդ մը կազմուի, Սարի բարեկարգութեան պահպանման համար, յառաջիկայ քուէարկութեան առթիւ:

Պ. Լավալ ըսաւ թէ անցեալ շաբթու, Ֆրանսայի երեսփ. ժողովին մէջ խօսած էր այն իրաւունքի մասին որ տրուեցաւ 1926ին եւ որուն համաձայն Ֆրանսա զինուոր պիտի ղրկէր, եթէ Սարի առժամեայ վարչութիւնը կացութիւնը ծանր գտնէր եւ օգնութիւն խնդրէր: Ֆրանսա պատրաստ է ստանձնելու իր բոլոր միջազգային պարտաւորութիւնները, սակայն Սարի խնդիրը կը համարի միջազգային, եւ ոչ թէ ֆրանքօ-գերման հարց մը: Ան պիտի խնդրէր որ միւս երկիրները միանան իրեն, պահպանելու համար բարեկարգութիւնը: «Այսօր աւելի յառաջ երթալով, Ֆրանսա կը խնդրէ Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդէն՝ ստանձնել բարեկարգութեան պատասխանատուութիւնը եւ որպէսզի Գերմանիա եւ համաշխարհային կարծիքը գիտնան թէ Ֆրանսա գաղտնի ծրագիրներ չունի, մենք ոստիկանական զօրամաս չպիտի ղրկենք այդ միջազգային ուժին համար: Ես կ'առաջարկեմ որ Խորհուրդը ինք ստանձնէ այն պատասխանատուութիւնը զոր Ֆրանսա պատրաստ էր եւ է ստանձնելու եւ որոշէ միջազգային գունդի մը յանձնել բարեկարգութեան պահպանումը: Եթէ Խորհուրդը կ'ընդունի այս առաջարկը, Ֆրանսա ուրախութեամբ յանձն կ'առնէ չմասնակցիլ այս միջազգային զօրագունդին, պայմանաւ որ Գերմանիան ալ չմասնակցի»:

Այս յայտարարութեան անմիջապէս պատասխանեց Անգլիոյ ներկայացուցիչը.

— «Եթէ Խորհուրդը որոշէ թէ ցանկալի է որ միջազգային ոստիկանական գունդ մը հաստատուի Սարի մէջ, բարեկարգութիւնը պահպանելու համար, եւ եթէ Մեծն Բրիտանիա հրաւիրուի մասնակցելու, պայմանաւ որ ուրիշ իրաւասու երկիրներ ալ մասնակցին, եւ եթէ Ֆրանսա եւ Գերմանիա հաւանին այս կարգադրութեան, իմ կառավարութիւնս պատրաստ է պատշաճ համեմատութեամբ մասնակցելու այդպիսի միջազգային զօրագունդի մը»:

Յետոյ կարգով բեմ ելան Իտալիոյ, Խ. Միութեան եւ Չեխոսլովաքիոյ ներկայացուցիչները եւ յայտարարեցին թէ՝ իրենց կառավարութեանց հետ խորհրդակցելէ յետոյ, կը յուսան նոյն մասնակցութիւնը խոստանալ միջազգային զօրագունդին: Այս առթիւ, հարցումներ եղան Սարի միջազգային յանձնաժողովի Նախագահին (ամերիկացի), որ յիշելով իր ստացած տեղեկագիրները, չեշտեց թէ յանձնաժողովը չի կրնար բարեկարգութիւնը ապահովել ներկայ ոստիկանական ուժով: «Եթէ միջազգային ուժ մը դրուի իր տրամադրութեան տակ, կարելի պիտի ըլլայ բարեկարգութիւնը պահպանել քուէարկութեան ընթացքին եւ խաղաղութեամբ անցընել դժուարին շրջանը»:

Ասոր վրայ, որոշուեցաւ որ Երեքներու յանձնախումբը ուսումնասիրէ միջազգային ոստիկանութեան խնդիրը, առանց սահմանափակուելու արտայայտուած չորս պետութիւններով: Յետոյ ճշդուեցաւ թէ զօրամասերը պիտի բաղկանան կանոնաւոր զինուորներէ եւ ոչ թէ ոստիկաններէ: Լուրը անմիջապէս հաղորդուեցաւ Պերլին, ուր ուզեն-չուզեն հաւանութիւն պիտի յայտնեն: Անգլիոյ մէջ շատ գոհ են այս կարգադրութենէն, որ կարեւոր քայլ մըն է խաղաղութեան պահպանման համար:

ԱՀ ՈՒ ՍԱՐՍԱՓԸ ԽՈՐՀՐԴ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

»»»··«««

60 հոգի գնդակահարուած մէկ օրուան մէջ?

Մոսկուայէն կը հեռագրեն Վարշաւայի ճամբով.— Պաշտօնական զեկոյց մը, որ հրատարակուեցաւ դեկտեմբեր 6ի առտուան ժամը 2ին, կը ծանուցանէ թէ՝ իբրեւ հետեւանք Սէրգէյ Կիրովի սպանութեան, 66 հոգի մահուան դատապարտուեցան, մասնակցած ըլլալով քաղաքական մահափորձերու պատրաստութեան: Այս մահավճիռներէն 37ը տրուեցան Լէնինկրատի, իսկ 29ը Մոսկուայի մէջ: Վաթսուն մահապարտներ գնդակահարուած են արդէն:

ԽՄԲ.— Այս հեռագիրը միայն քանի մը թերթերու մէջ հրատարակուած ըլլալով, առ այժմ վերապահութեամբ կը հրատարակենք, թէեւ պոլշեւիկները մեզ շատոնց վարժեցուցած են ամէնէն հրէշային բարբարոսութեանց:

⁂ Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ քննութիւնները կը շարունակուին ներքին գործավարութեան զեկավարութեամբ եւ անհրաժեշտ հետազօտութիւնները կը կատարուին, բոլոր մանրամասնութիւնները ճշդելու համար: Այժմէն մէկդի դրուած է անձնական վրէժխնդրութեան ենթադրութիւնը, քանի որ Կիրով շատ համակրելի մարդ էր: Ընդհանուր տպաւորութիւնը այն է թէ ոճրագործը, Նիկոլայեւ, «գիտակից կամ անգիտակից գործակալն է բանուոր դասակարգի թշնամիներուն»: Այս առթիւ, անոր համայնավար հանգամանքն ալ կ'ուրանան:

⁂ «Փրավտա», կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, խմբագրականի մը մէջ կը յանձնարարէ «կրկնապատկել արթնութիւնը հակայեղափոխութեան դէմ»: Եւ կ'աղաղակէ.— «Թող մեր թշնամիները չապաւինին յեղափոխութեան ներողամտութեանը: Այս գարշելի ոճիրէն զայրացած տասնեակ միլիոնաւոր աշխատաւորներու ցասումը պիտի պայթի անոնց գլխուն որ կը փորձեն վնասել խորհրդային իշխանութեան նուաճումներուն: Յեղափոխութիւնը տակաւին թշնամիներ ունի որոնք կը փորձեն ոչնչացնել խորհրդային բանուորներուն յոյսերը եւ տենչերը: Անոնք ընդունակ են ամէնէն մեծ խայտառակութեան: «Կրկնապատկեցէ՛ք, եռապատկեցէ՛ք արթնութիւնը», կ'ըսէ Կիրովի մարմարեայ դէմքը:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԷ ՕՐ

«ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՕՐԵՐԸ»

Անցեալ տարի, «Յառաջ»ն էր որ, վիէննայէն ղրկուած թղթակցութեամբ մը, յայտնեց այս գրքին հրատարակութիւնը:

Կը յիշէք, անշուշտ, որ գիրքը գերմաներէն է, մօտ հազար էջ, իսկ հեղինակը՝ երիտասարդ գրագէտ մը, Ֆրանց Վէրֆէլ:

Գիրքը տակաւին հրապարակ չելած, որոշ մասեր հրատարակուեցան «Նոյէ Ֆրայէ Փրէսէ»ի մէջ, եւ մեր գերմանագէտ աշխատակիցը, Եռան, զանոնք անմիջապէս հայերէնի վերածեց «Յառաջ»ի մէջ, բծախնդիր վաւերականութեամբ:

Այնուհետեւ ուրիշ թերթեր ալ արտատպումներ կատարեցին, թարգմանեցին, խօսեցան եւ յետոյ ամէն բան մոռացութեան տրուեցաւ:

Երէկ իմացայ երեք լուրեր.—

1. Ամերիկեան շարժանկարի ընկերութիւն մը քառսուն հազար տոլարի գնեց է «Մուսա լերան քառասուն օրեր», սինէմայի վերածելու համար:

2. Գիրքը չեխերէնի թարգմանուեր է, «Քառասուն օրեր» անունով, եւ տակը՝ երկրորդ խորագրով մը.— «Փոքր ժողովուրդի մը ողբերգութիւնը»:

3. Գիրքը թարգմանուեր է անգլիերէնի:

Կարդալով այս լուրերը, գլուխս ձեռքերուս մէջ առի եւ սկսայ խորհրդածել.—

Այս գիրքը, «պզտիկ ժողովուրդի ողբերգութիւնը», կը վերաբերի մեզի:

Ան քաղուած է մեր կեանքէն, եւ ներշնչուած՝ մեր մարտիրոսութեան, անլուր տառապանքին, ինչպէս եւ հերոսական քաջագործութեանց: Կատարեալ դիւցազնավէպ:

Երբ զանազան հատուածներու թարգմանութիւնը կը հրատարակուէր «Յառաջ»ի մէջ, խմբագիր եւ թարգմանիչ, նոյնիսկ տպագրիչը միջոցներ խորհեցան, զայն ամբողջութեամբ հայացնելու եւ իբրեւ գիրք հրատարակելու համար, բայց անկրկեցան:

Տարի անցաւ, ուրիշ ո եւ է մէկն ալ չհետաքրքրուեցաւ: Մինչդեռ գիրքը, որ ամէնէն աւելի մեզ կը շահագրգռէ, ահա կը թարգմանուի չեխերէնի, անգլերէնի եւ միեւնոյն ատեն շարժանկարի կը վերածուի:

Անշուշտ վաղը չինարէնի ալ կրնայ թարգմանուիլ, իսկ մենք նորէն այսպէս կը մնանք:

Ո՞վ է պատասխանատուն այս ողբերգութեան:

Նոյն ինքն Ֆրանց Վէրֆէլ:

Մեկենաս ալ կը գտնուէր, դրամն ալ, եթէ ան, գերման գրագէտը, փոխանակ հոյակապ վէպի մը վերածելու «Մուսա լերան քառասուն օրեր»ը, քարոզգիրք մը գրի առնէր կամ Սուլթան Համիտի հարեմական կեանքը նկարագրէր···

ՎԱՀԷ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

Գործազրկութեան նպաստի հարցին առթիւ

»»»··«««

ԱԶԳ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ՉՈՒԶԵՐ ՍՏԱՆՁՆԵԼ ԱՄՍԱԿԱՆ ՏԱՍԸ ՀԱԶԱՐ ՖՐԱՆՔԻ ՆՊԱՍՏԻՆ ԲԱՇԽՈՒՄԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 4 դեկտեմբեր, (Յառաջ).— Շաբաթ երեկոյ (դեկտեմբեր 1) ժամը 9ին Ազգ. Կեդր. վարչութեան հրաւէրով, Առաջնորդարանի մէջ տեղի ունեցաւ Մարսէյլի Հայրենակցական Միութեանց, թաղական խորհուրդներու ներկայացուցիչներու եւ ազգ. երեսփոխաններու խառն ժողովը:

Ազգ. Կեդր. վարչութեան ատենապետի զեկոյցէն պարզուեցաւ որ՝ նահանգային ժողովի Բ. ճիւղի գրասենեակի տնօրէնին կողմէ առաջարկուած է Ազգ. Կեդր. վարչութեան ատենապետին եւ Հայ գաղթ. օֆիսի Պ. Տնօրէնին կազմել հայ գործազուրկներու յատուկ մարմին մը, (40 — 50 հոգիէ բաղկացած) եւ ստանալ նահանգային ժողովի կողմէ առժամաբար ամսական 10,000 ֆրանք (տասը հազար) տրամադրելի գումարը եւ բաժնել ամէնէն չքաւոր նպաստընկալներու, նախապատուութիւն տալով անոնց որ Ֆրանսայի մէջ ծնած զաւակներ ունին:

Ժողովը սոյն եւ յարակից խնդիրները բազմակողմանի կերպով քննելէ վերջ որոշեց.—

1. Ի գիտութիւն բոլորին յայտարարել թէ Մարսէյլի գաղութին անունով կառավարութեան մօտ խօսելու իրաւունք ունի միայն Ազգ. կեդր. վարչութիւնը:

2. Ոչ եւ է ազգային մարմին (նոյնիսկ ազգ. կեդր. վարչութիւնը) իրաւունք չունի հայ գործազուրկներու անունով կառավարութենէն դրամ ստանալու:

3. Շնորհակալութիւն յայտնել (Ազգ. կեդր. վարչութեան միջոցով) կառավարական ներկայացուցչին եւ խնդրել որ կառավարութեան խոստացած 10000 ֆրանքը (եթէ անպատճառ պիտի բաժնուի), բաշխուի պետութեան պատկան մարմինին կողմէ:

4. Այս ժողովին որոշումները հաղորդել Փարիզի գաղթ. զոյգ օֆիսներու պետերուն եւ խնդրել Պ. Բաշալեանէն որ թելադրէ իր Մարսէյլի ներկայացուցչին (Յովիկեան) չստանալ 10000 ֆրանքը եւ բաժնելու համար քայլեր չառնել:

«Մուսա Լերան Քառասուն օրերը»

Փրակայի մեր թղթակիցը կը գրէ թէ Ամերիկեան Սինէմայի ընկերութիւն մը, «Իւնիվէրսըլ», 20,000 տոլարի գնած է Ֆրանց Վէրֆէլի գործը, «Մուսա լերան քառասուն օրերը», շարժանկարի վերածելու համար:

Գիրքը միեւնոյն ատեն չեխերէնի թարգմանուած է, «Քառասուն օրեր» խորագրով: Կողքին վրայ կարմիր լեռ մը կայ, որուն ետեւէն արեւ կը ծագի: Կողքին տակը գրուած է,— «Պզտիկ ժողովուրդի մը ողբերգութիւնը»:

Լոնտոնի մեր թղթակիցը կը գրէ թէ գիրքը թարգմանուած է նաեւ անգլերէնի:

ՄՈՌՑԷ՛Ք ՁԵՐ ԳԻՏՑԱԾ ԹՈՒՐՔԵՐԷՆԸ

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն թէ ազգային պաշտպանութեան գործավարութիւնը ասկէ վերջ «Սեւ Պաշան» պիտի կոչուի: «Սեւ», հին թուրքերէնով զինուոր կը նշանակէ:

Գործավարութիւնները ասկէ վերջ «մուվաֆագ» (ընդունելի) բառին տեղ պիտի գործածեն «օնայ» բառը, «տիգգաթ»ի (ուշադրութիւն) տեղ՝ «ապայ», «րէտ»ի (մերժում) փոխարէն՝ «ապամ»:

ԹՐՔՈՒՀԻՆԵՐՆ ԱԼ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՆ

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն դեկտեմբեր 5 թուականով.— Ազգ. ժողովը ինքզինքը լուծեց այսօր: Փակումէն առաջ, վաւերացուց օրէնք մը որով երեսփոխանական ընտրութեան եւ թեկնածութեան իրաւունք կը տրուի թրքուհիներուն:

ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԱՏԱՐԵԱԼ ՄԻԱՑՈՒՄ

Ֆրանսայի երկու բանուորական կուսակցութեանց համագործակցութիւնը մտաւ իր տրամաբանական փուլին մէջ:

Հինգ ամիսներու միացեալ գործակցութենէ մը յետոյ, այլ եւս ժամանակը հասած կը նկատեն կազմելու մէկ բանուորական կուսակցութիւն:

Ինչպէս միացեալ ճակատի առաջարկը, միութեան առաջարկն ալ կուգայ դարձեալ համայնավարներու կողմէ, կանխօրօք մտածուած, եւ կամ աւելի ճիշդ, հրահանգուած, սխտեմաթիք ծրագրի մը համաձայն:

Համայնավար Քաղաքական Բիւրօն, 24 նոյեմբեր թուակիր գրութեամբ Փարիզ գումարուած (նոյ. 25—26) ընկերվարական Ազգ. Խորհուրդին առաջարկած էր վերջնական միացումը երկու կուսակցութեանց:

Ազգ. Խորհուրդն ալ, իր կարգին, քննութեան առաւ համայնավար առաջարկը եւ մեծամասնութեամբ որոշեց ընդառաջ երթալ այդ ցանկութեան:

Ազգ. Խորհուրդին մէջ արծարծուեցան կարգ մը միտքեր, հիմնուած որոշ մտավախութեան մը վրայ, որու վրայ աւելորդ չէ կանգ առնել:

Առաջին հոսանքը, որուն գլուխը կը գտնուի Ֆրոսար, կ'առաջարկէր բարենորոգչական լայն աշխատանքի մը լծուիլ, բոլոր բարեկամեցողութիւն ունեցող ձախակողմեան հոսանքներն առնելով այդ ճակատին մէջ եւ կազմել Հանրապետական Ճակատը:

Երկրորդ հոսանքին ներկայացուցիչները՝ Զիրոմսկի եւ Փիվէր, կ'առաջարկէին դրական պատասխան տալ համայնավար առաջարկին եւ միացման հիմ ընդունիլ առօրեայ, ընթացիկ պահանջներ,— իշխանութեան նուաճում եւ տագնապի վերացում:

Երրորդ հոսանքը զոր կը վարեն Պլում եւ Փօլ Ֆօռ, կ'առաջարկէր ընդառաջ երթալ համայնավար առաջարկին՝ բարենորոգչական պահանջկոտ գետնի մը վրայ, որ կը համապատասխանէ ընկերվարական վարդապետութեան իրական ոգիին:

Պլում, այս առթիւ, կ'ըսէ.— «Մեր ունեցած հիմնական տարբերութիւնները, 1920էն ի վեր, կը մնան անփոփոխ: Բարենորոգումը, դրամատիրական վարչաձեւին տակ, ինքնանպատակ չէ, այլ հնարաւորութիւն մը, յենակէտ մը, մեր ապագայ ընկերվարական նպատակներուն իրագործման համար»:

Եւ ի վերջոյ, Ազգ. Խորհուրդը յանձնարարեց որ կուսակցութեան վարիչ մարմինը ելակէտ ունենալով ժողովին մէջ արծարծուած միտքերն ու տրամադրութիւնները, դրական իմաստով պատասխանէ միացման առաջարկին, եւ իբրեւ հիմ ընդունի 1905ի միութեան դաշինքը:

Վարիչ մարմինը, Պլումի խմբագրութեամբ, 27 նոյեմբերին, համայնավար Քաղ. Բիւրոյին ղրկեց երկար բացատրական նամակ մը, ուրկէ կը քաղենք միայն քանի մը հիմնական մասեր, պարզելու համար ընկերվարական կուսակցութեան բռնած դիրքը:

Նամակին առաջին մասը դրուատումն է ընկերվարական կուսակցութեան մինչ այժմ տարած քաղաքականութեան եւ յիշատակումը այն աղէտաւոր հերձուածին, որ կուսակցութիւնը Թուրէն ի վեր բաժնած էր երկու խոշոր հատուածներու, անշուշտ, առանց մոռցնելու այն յոյսը, թէ, օր մը, այս երկու թեւերը կրկին պիտի միանան իրարու: Եւ ահա, ներկայացեր է այդ պատեհութիւնը, որ անոնք բոլորուին վերստին միանական ծրագրի մը շուրջ եւ միասին գործեն:

Ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութիւնները իրականացուցին միացեալ ճակատը եւ ստեղծեցին բանուորա-գիւղացիական հսկայ ոյժ մը, յենլով ժողովրդավար սկզբունքներու վրայ:

Մեր համագործակցութեան նպատակն էր ֆաշական եւ դրամատիրական բռնութեանց դէմ ստեղծել կուռ եւ ամուր ժողովրդավար պատնէշ մը:

Արդ, մեր նպատակներէն մէկն էր պայքար ֆաշականութեան դէմ, պահպանելու համար ժողովրդավար վարչաձեւն ու ազատութիւնները:

Բայց թերի պիտի ըլլար մեր պայքարը, եթէ մասնաւոր ուշադրութիւն չդարձնէինք տնտեսական տագնապի հիմնական պատճառներուն վրայ:

Մենք պէտք է ուժգնօրէն պայքարինք անգործութեան դէմ, ինչպէս նաեւ մանր առեւտուրի պաշտպանութեան, գիւղատնտեսական շուկաներու ապահովութեան, խնայուած գումարներու պաշտպանութեան, ապահովագրութեանց ընդարձակման ու տարածման, մեծ դրամատիրական մենաշնորհներու ազգայնացման, տնտեսական բարդաւաճումի, միջազգային խաղաղութեան եւ զինաթափութեան, հրամանագիր – օրէնքներու գործադրութեան, համեմատական ընտրութեան եւ վերջապէս այն բոլոր պահանջներուն համար, որ կը բխին ընկերվարական վարդապետութեան հիմնական սկզբունքներէն ու աշխարհահայեացքէն:

Մենք պատրաստ ենք, կ'ըսէ նամակը, տեսական եւ գործնական հարցերու շուրջ փոխադարձ հասկացողութեան մը գալու եւ ազատ ու անկեղծ վիճելու այն տարբերութեանց մասին, որ մեզ բաժնած էին իրարմէ:

Մենք բանակցութեան հիմք կ'ընդունինք 1905ի միութեան դաշինքը, որ անյեղլի բառերով տակաւին իր ուժին մէջն է մինչեւ այսօր, իբրա-քանչիւր դասակարգային-բանուորական կուսակցութեան համար: Մանաւանդ որ, այդ դաշինքը, նախ քան Թուրի բաժանումը, միացեալ կուսակցութեան համար ընդհանուր օրէնք մը դարձած եւ ընդունուած էր բոլորին կողմէն:

Ընկերվարականներէն ոմանք կը մեղադրեն վարիչ մարմինը որ այս նամակը գրած է չափաւոր ոճով եւ վերապահ չեշտով, իսկ ոմանք ալ դիտել կուտան որ արտայայտուած միտքերն ու ցանկութիւնները հարազատօրէն ցոլացուած չեն...

Իսկ համայնավար կուսակցութեան առաջարկները իրենց էական գիծերուն մէջ, հետեւեալներն են, ներկայացուած իբր անմիջական ծրագիր ու բանակցութեանց պատուանդան:

Բանուորներու, պաշտօնեաներու, անգործներու, գիւղացիներու, փոքր արհեստաւորներու եւ առեւտրականներու, վարձակալներու, նախկին պատերազմիկներու, զինուորութեան, հանրային օրէնքներու, տուրքերու, ժողովրդապետական ազատութեանց պաշտպանութեան եւ բարեփոխութեան վերաբերեալ պահանջներ, որոնց համար պէտք է միասնաբար պայքարիլ եւ թոյլ չտալ որ ֆաշականութիւնը զարգանայ եւ ճնշէ բանուոր դասակարգն ու անոր վայելած ազատութիւնները:

Ինչպէս կը տեսնուի, այս երկու առաջարկներուն մէջ, թէ ըստ ձեւի եւ թէ ըստ բովանդակութեան, աննշան տարբերութիւններ միայն կան, որ բանակցութեան ընթացքին ինքնաբերաբար կը հալին:

Ուրեմն, արդէն որոշ է երկու կազմակերպութեանց օրկանական միութիւնը:

Սակայն լուծման ու լուսաբանութեան կարօտ բազմաթիւ յարակից հարցեր կան: Եթէ ընկերվարութիւնը համայնավարութեան՝ եւ համայնավարութիւնը ընկերվարութեան մէջ պիտի լուծուին, կը նշանակէ թէ՛ մէկը եւ թէ միւսը պէտք է խզուին Բ. եւ Գ. Միջազգայիններէն, եւ կամ միացած կուսակցութիւնը յարի մէկ կամ միւս Միջազգայինին, նայած իրենց ներքին համաձայնութեան տարողութեան եւ ուժին: Ուրիշ խօսքով, ազգայնօրէն միութիւնը ճակատագրականօրէն հեռու պիտի պահէ միջազգային գործակցութենէն:

Թէ ի՛նչ ընթացք պիտի առնեն դէպքերը, եւ ի՛նչ լուծում պիտի գտնեն, անտարակոյս շուտով պիտի պարզուին, երբ գումարուին երկու կուսակցութեան տարեկան համագումարները:

Բայց, ինչ որ կը կարօտի լուսաբանութեան, «Յառաջ»ի ընթերցողներուն համար, այդ 1905ի միութեան դաշինքն է, որու մասին շատ խօսուեցաւ ընկերվարականներու Ազգ. Խորհուրդին մէջ, իբրեւ միութեան բանալի:

Յաջորդով կը խօսինք այդ մասին:

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ԹՈՒԱՆՇԱՆՆԵՐ ԺՈՂՎԵՑԷՔ

ՄԵՐ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐԸ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐԷՆ ՆԵՐՍ

»»»· ·«««

ՎԻԷՆ.— Հայ բանուորներու մասին նոյ. 29ի թղթակցութեամբս խոստացած էի, այս անգամ ալ գրել Փոն-Թ'Էվէքի շրջանի եւ քաղաքամէջի զանազան գործարաններու հայ բանուորներու մասին: Ահաւասիկ մանրամասն եւ ճշգրիտ պատկերը:

ԹՈՒՂԹԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆ.— Ունի մօտաւորապէս 55 բանուորներ: Շաբաթական 48 ժամ լրիւ կ'աշխատին, բայց օրականները շատ քիչ են: Ժամական կը շահին 2—2.50 ֆր.: Այս գործարանին հայ բանուորներուն թիւն է 12, որոնց երեքը կիներ են:

ՏԸՆՈՒԼԻ.— Մանարանի փոքրիկ գործարան մը: Ունի 85 բանուոր-բանուորուհիներ: Շաբաթական 48 ժամ լման կ'աշխատին մինչեւ այսօր: Օրականներն են՝ այրերուն համար 23էն մինչեւ 27, իսկ կիներուն՝ 21—22: Այս մանարանին մէջ հայ բանուորներուն թիւն է 7 հոգի որոնց մին կին:

ՄԱԳԱՊԻՈՆ.— Դարձեալ մանարանի գործարան մը: Ունի մօտաւորապէս 90 բանուորներ: Ներկայիս շաբաթական կ'աշխատին ոմանք 48 ժամ եւ ոմանք ալ 35 ժամ: Օրականներն են տեղ տեղ 25—28 ֆր.: Այստեղ ալ Հայերուն թիւն է 7, որոնց մէկը կին:

ՊԱՑԻ.— Գործարան մը որ կը պատրաստէ դեղարաններու յատուկ բամպակներ, իսկ մէկ մասին մէջ ալ՝ հին ազտոտ քուրջերէն բուրդ, ուրիշ մանարաններու տալու համար:

Ընդհ. բանուոր – բանուորուհիներու թիւն է մօտաւորապէս 100: Շաբաթական կ'աշխատին 48 ժամ, երբեմն ալ ոմանք 2—3 ժամ աւելի: Այստեղ ալ օրականները շատ քիչ են: Այրերու համար կը վճարուի 2.50 ժամը, իսկ կիներուն 2.25: Հայ բանուորներուն թիւն է 15, որոնց 6ը կիներ են:

ՖՕՆՏԸՌԻ.— Փոքրիկ ձուլարան մը ուր դուրսէն եկած հանքային ճերմակ փոշիէ մը կը զտուին ոսկի եւ արծաթ: Այստեղ գործերը աղտոտ են եւ դժուար: Ունի 15 բանուորներ, որոնց հինգը Հայեր են: Շաբաթական կ'աշխատին 44—56 ժամ: (44 ժամ կ'աշխատին երբ որ հնոցները նորոգուին: Իսկ հնոցները բանելու պարագային, ստիպուած են կիրակի օրերն ալ աշխատիլ ու այսպէսով 56 ժամ կ'ընեն շաբաթական): Ժամերը կը վճարուին 3.50էն մինչեւ 4.25:

ՖԸՌՆԷ.— Կերպասի գործարան մը: Ունի մօտաւորապէս 250 գործաւորներ: Շաբաթական աշխատանքն է ներկայիս 35, 40, 45 եւ երբեմն ալ 48 ժամ: Օրականներն են 21, 24, 26 ֆր.: Այս գործարանին մէջ հայ բանուորներուն թիւն է 13, բոլորն ալ այրեր:

ՏԻԱՆ.— Նոյնպէս կերպասի գործարան մը, ունի մօտաւորապէս 150-160 գործաւորներ: Առ այժմ 48 ժամ լրիւ կ'աշխատին: Այրերը կը ստանան օրական 22 — 24, իսկ կիները 18 — 20 ֆր.: Հայ բանուորներուն թիւն է՝ 13, որոնց 7ը կիներ են:

ՇԱՄՊԱՉ.— Փոքրիկ կօշիկի արհեստանոց մը: Ունի մօտաւորապէս 50 գործաւորներ, որոնց 7ը Հայեր են, 5 այր եւ 2 կին: Շաբաթական կ'աշխատին 36—42 եւ երբեմն ալ 48 ժամ: Օրականները բաժնուած են երեք կարգի, 24, 28, 32 ֆր.:

ՍՕՍԻԷԹԷ ՏՕՖԻՆՈՒԱՉ.— Կերպասեղէնի հագուստներ պատրաստող բաւական խոշոր արհեստանոց մը, որ ունի մօտաւորապէս 800 բանուոր-բանուորուհիներ: Ներկայիս շաբաթական կ'աշխատին ոմանք 36 ժամ, ոմանք ալ 48 ժամ: Այրերը կրնան շահիլ 8 ժամուան մէջ (գործ գլուխ է այս գործարանը) 25—30 եւ երբեմն ալ մինչեւ 35 ֆր.: Իսկ կիները 8—12 (նոր սկսնակներ) եւ մինչեւ 20 ֆր.: Այստեղ հայ գործաւորներուն թիւն է 16, որոնց 3ը այրեր:

Այս 9 գործարաններէն զատ, ուրիշ քանի մը գործարաններու մէջ եւս կ'աշխատին 15 հայ բանուորներ: Ասոնցմէ փոքր մաս մը միայն լման 48 ժամ կ'աշխատին շաբաթական, իսկ մեծ մասը 24էն 32 ժամ:

Ուրեմն, այս 9 գործարաններու եւ քանի մը զանազաններու մէջ աշխատող հայ բանուորներուն ընդհ. թիւն է 113, որոնց 80ը այրեր եւ 33 կիներ են:

Հարիւրին 10ի օրէնքը քուէարկուելէն ի վեր, վախը պատած է հայ գործաւորներուն սիրտը, բայց, մինչեւ այսօր (3 դեկտ.) տակաւին գործադրութիւնը չէ սկսած:

Օրը օրին կը տեղեկացնեմ, երբ սկսի օրէնքի գործադրութիւնը: Յաջորդ անգամ կուտամ Լիոնէզէնի շրջանին մէջ գտնուած հայ բանուորներու պատկերը՝ գործարանէն ներս եւ դուրս:

ՊԱՂ – ԱՂԲԻՒՐ

Յ. Գ.—Նոյ. 29ի թղթակցութեանս մէջ սպրդած էր կարեւոր սխալ մը կօշիկի գործարանի (Փելէ) մասին, ըսած էի.— «Շղթաները կը քալեն 90—100 մէթր ժամական»: Պէտք է ըլլայ՝ 25—35 մէթր ժամական:

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՆՈՐԷ՛Ն ԿՌԻՒԸ՛Ն...

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Քանի կ'երկարին բանի պանդխտութեան այս օրերը, այնքան կ'աւելնայ դիմադրական կորովը:

Քանի կը սաստկանայ հակադաշնակցական պայքարը, գոյնզգոյն տականքներու ու դաւադիրներու կողմէ, այնքան կ'ուժովնայ ու կը ծաւալի Դաշնակցական նուիրեալներու բանակը:

Ապացո՞յց...

Ահա ամենավերջինը ձեզ: Անցեալ կիրակի իրիկուն, Պօմոն Սէն Ժիւլիէնի Հ. Յ. Դաշնակցութեան Զաւարեան ենթակոմիտէն սարքած էր ընկերական հաւաքոյթ մը:

Այս հաւաքոյթը առաւելապէս սարքուած է հինգ նոր ընկերներու արձանագրութեան առթիւ:

Զաւարեան ենթակոմիտէի կողմէ, խօսք առաւ ընկ. Հ. Սէրէնկիւլեան, մանրամասն բացատրելով Հ. Յ. Դաշնակցութեան էութիւնը, նպատակը եւ քաղաքական ներկայ անստոյգ կացութեան մէջ, անոր կատարելիք գործերը: Ապա, խօսք առաւ ընկ. Ա. Արծրունի, բացատրելով դաշնակցական պարտականութիւնները: Ընկերը մխիթարական գտաւ այն երեւոյթը, որ նորեր գունդագունդ մեզի կը դիմեն, գիտնալով որ շատ դժուարութիւն մըն է Դաշնակցական ըլլալը:

Յետոյ կատարուեցան երդման արարողութիւնը: Այս հինգ ընկերներէն երեքը, արդէն նախապէս, տարբեր շրջաններու մէջ, շարքերը գտնըւած ըլլալով, միայն երկուքին ուխտը կատարուեցաւ հանդիսաւորութեամբ ընկեր Սէրէնկիւլեանի:

Յուզիչ էր պահը: Արարողութիւնը վերջացաւ: Ընկ. Հ. Սէրէնկիւլեան համբուրեց նորեկներուն ճակատը: Իսկ ենթակոմիտէի ընկերները մէկիկ մէկիկ շնորհաւորեցին զիրենք:

Ոտքի վրայ ենք բոլորս: «Մշակ բանուոր»ը կը թնդացնէ մթնոլորտը:

Օրուան նախագահին հրաւէրով, շրջաններէն եկած Դաշնակցական հիւրերը եւ Պօմոնի կազմին երեց անդամները խօսք կ'առնեն:

Այսպէս, ընկերներ Տոքթ. Շահպազեան, Գ. Շահլամեան, Գ. Տէր-Մէրեան, Պաղտասարեան, Պարսամեան, Դարբինեան: Իսկ երիտասարդ ընկերներուն կողմէ մեր երեց ընկերներուն պատասխանեցին ընկերներ Շէրիկեան եւ Հ. Տէր Բարսեղեան:

Ժամանակը ուշ էր արդէն, երբ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը փակեց ժողովը:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Պօմոն Սէն Ժիւլիէնի Զաւարեան ենթակոմիտէի կողմէ ընկ. Տէօքմէճեան յայտարարեց թէ տակաւին վեց նոր ընկերներ կան, որոնք պիտի մտնեն մեր շարքերը: Միայն կը սպասուի որ Պօմոնի Դաշնակցութեան տունը բացուի, որպէսզի անոնց արարողութիւնը հոն կատարուի:

Հ.

«Միհրան»ի հանդէսը

L'Avenir de Pithiviers (1 դեկտ.) սխանակ մը նուիրած է «Միհրան»ի համերգին, որ տեղի ունեցաւ Փեթիվիէի մէջ, ինչպէս գրեցինք:

Ֆրանսական թերթը գովեստով կը խօսի երգչախումբի վարիչին՝ Սաքօ Յակոբեանի մասին: Եւ յիշելէ յետոյ թէ «Միհրան» երկրորդ անգամն է որ գալու կ'իջնէ եւ այս քաղաքին մէջ, տեղացի ժողովուրդին առջեւ, կ'երգէ հայկական երգեր, կը խօսի երգացանկին ու պարերուն մասին: Ֆրանսացիներուն ուշադրութիւնը գրաւած են հայկական պարերը ազգային տարազներով, ինչպէս եւ երգերը, «երբեմն մելամաղձիկ, երբեմն զուարթ»: Թերթը գովեստով կը յիշէ նաեւ Օր. Հ. Կնիազեանը, Օր. Գազազեանը, Պ. Պ. Մէհթէրեանը, Գաբրեգինը, Քանթարճեանը, օրիորդներ Ալիսն ու Մելինէն, փոքրիկ Գազազեանը, ինչպէս նաեւ մէկ արարով թատերախաղի մը հայ դերակատարները (երգչախումբէն):

Թերթը կ'աւելցնէ թէ «Միհրան» երգչախումբը լաւագոյն յիշատակներ կը թողու Փիթիվիէ քաղաքին բնակչութեան մէջ:

ՄԵՐ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

— o —

Խօսէմիչյի Գուրգէն Ստեփանեան, որ աւարտած էր Ecole Violetն եւ առած՝ ճարտարագէտի վկայական, այս տարի յաջողութեամբ աւարտեց Ecole Superieur d'Electricitéն, ingénieurն տիտղոսով:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՀԻՒԱՆԴՏԵՍ

Ամուսնացած եւ փարիզեան արուարձաններէն մէկուն մէջ տնակի տէր հայրենակից մը ծանր կերպով հիւանդացած էր:

Հին ծանօթներ էինք ու սիրելի բարեկամներ, երբ դեռ ամուրի էր: Փութացի այցելել իրեն, տեսնելու, սրտապնդելու համար զինքը:

Լսածէս աւելի ծանր էր իր վիճակը: «Շնորհքով թոքատապ», ինչպէս ըսած էր բժիշկը, որ ամէն օր կ'այցելէր ու շատ ալ լաւատես չէր:

Հազիւ տասը–քսան վայրկեան եղած էր որ կը գտնուէի բարեկամիս անկողնին քովը, երբ տան զանգակը հնչեց ու քիչ յետոյ ներս եկաւ յիսունոց կին մը, մսափայլ: Տիկին Բերբոնիա: Ան ալ ինծի պէս հիւանդտեսի եկած: Սենեակէն հազիւ ներս մտած՝ խօսքը ուղղեց, ճարպոտած ձայնով, հիւանդին ու ըսաւ.

— Ի՞նչ եղար, Սարգիս ...

Հիւանդը որ անդադար կը հեծեծէր, դժուարաշնչութեան հետեւանքով, աչքով ու բերնով անորոշ բան մը ըսաւ եւ արձակեց պզտիկ հառաչ մը:

— Հոգ մի ըներ, հա՞, հոգ մի՛ ըներ:

Հիւանդը դժուարաւ ըսաւ.

— Բարի եկար ... տիկին Բերբոնիա... նստէ՛...

Այցելու կնոջ իւղոտած մազաղաթէ երեսներուն վրայ սկսաւ երկաթագիրով արձանագրուիլ հետեւեալ կրօնական հատուածը.

— «Ի վերին Երուսաղէմ ի բնակարանս հրեշտակաց ուր Ենովք եւ Եղիաս կան ծերացեալ աղաւնակերպ ի դրախտին եդեմական, պայծառացեալ արժանապէս, ողորմած Տէր, ողոր-մեա հոգւոյն մեր ննջեցելոյ»:

Տիկինը գերեզմանի ծառի նման ոտքի էր միշտ: Չէ՞ որ մեռելին առջեւ կը մնան պահ մը յոտնկայս ...

Աւելցուց.

— Ինշալլահ, կ'աղէկնաս, Սարգիս, ինշաալլահ կ'աղէկնաս ...

Մէջ կը մտնեմ անմիջապէս.

— Աղէկնալու չաղէկնալու խնդիր չկայ, տիկին: Եղածը բան մը չէ: Անզգուշութիւնով առաջ եկած ուժեղ կոխի մը: Բարեբախտաբար մեր բարեկամը ճիշդ ժամանակին եւ լաւ կերպով դարմանուիլ սկսած է:

Տիկինը կը հարցնէ ինծի խոժոռ հեղինակութիւնով.

— Տօքթո՞րը ըսաւ Ֆի կոխի է ...

— Ուրիշ ո՞վ կ'ուզէիք որ ըսէր...

— Անանկ է նէ ատ տօքթորը չիտակ խենթանոց ղրկելու է: Քա մեղայ Աստուծոյ, մարդ խենթ ըլլալու է Ֆի ասանկ հիւանդի մը կոխի է ըսէ:

Փութացի աչք ընել, յօնք ընել, շրթունք, ծնօտ ու ձեռք ընել որ լռէ, պապանձի, փոխէ խօսքը կամ կենայ ու եր դառնայ: Անօգուտ: Տիկինը քաջաբար կ'առաջանար, լաւ մը կոխելով հիւանդին տկար մարմնոյն ու հոգւոյն վրայ: Այո՛, կոխկրտելով անոր յոյսն ու պատրանքը, լաւատեսութիւնը: Կը ճառէր կոխիին աստանշաններուն մասին ու խոշոր ապացոյցներով կը հաստատէր թէ հիւանդը «սաթլըճան» է:

— Մեղայ Աստուծոյ, կոխս ո՞րն է ... մարդ աւանակ ըլլայ՝ նորէն կը հասկնայ սոր «սաթլըճան» ըլլալը:

Ու «սաթլըճան» բառը տիկինը մեծ ախորժակով կ'արտասանէր, կը կրկնէր ու կը կրկնէր, շրթունքները կը լիզէր այդ բառը արտաբերած ատենը: Կարծես թէ կը խօսէր «տոլմա»ի մասին: Իւղերը կը վազէին բերնէն: Այո՛, «տոլմա» կամ լեցուած «բաթլիճան»:

— «Սաթլըճան»:

Հէք հիւանդը մշուշոտ դէմքով հարցուց.

— Ըսել է ես «սաթլըճա՞ն» եմ...

Ու կէս մէթր գերեզման իջաւ կարծես: Անտեղութիւնը չէր տիկինը: Ներշնչուած էր ու կը յորդէր ներշնչուած էր,— կ'արտաշնչէր: Ցանկարծ կրկին զարնուեցաւ դուռը: Մաքուր ամիրայի ժամանակէն մնացած կին մը մտաւ ներս: Կատարեալ կմախքուհի մը: Մահն է որ ներս մտաւ պիտի ըսէր Մէթէրլինկ: Կը կոչուէր տիկին Ագապի: Մտաւ սենեակէն ու մէկ ձեռքը տիկին Բերբոնիային մեկնելով՝ խօսքը ուղղեց Սարգիսին, եղերական ձայնով մը.

— Քա, վա՛խ, վա՛խ, վա՛խ... ես քեզի ասա՞նկ պիտի տեսնայի ... է՛, վախ եմ ըսեր ...

— Փառաւոր «սաթլըճան» մը առեր է զաւալլը Սարգիսը, կրկնեց տիկին Բերբոնիա:

— Դուն ինտո՞ր ես, ձերինները ի՞նտոր են...

— Փա՛ռք Աստուծոյ, մենք աղէկ ենք ...

— Մինասենց Գասպարը հիւանդ էր. ան ինտո՞ր եղաւ ...

— Քա, մեղա՛յ Աստուծոյ, չլսեցի՞ր ...

— Չէ՛, ի՞նչ կայ...

— Եօթը չարաթ եղաւ թաղեցին ...

— Մ'ըսե՛ր... Ի՞նչէն մեռաւ ...

— «Սաթլըճան»էն:

— Ինչե՛ր կ'ըսես ...

— Զարմանալու բան չկայ. մեր Սարգիսին պէս ան ալ շատ նիհար էր:

Ահաւո՛ր, ահաւո՛ր ձայնով հառաչեց, խափանելու համար տիկնոջ ձայնը: Ոտքի ելայ եւ կոխեցի իր ոտքին վրայ:

Իւղի տիկը չարժեցաւ, սարսռաց.

— Կամաց, միւսիւ, կամաց ... հոգիս չիվիճ տեղէն հանեցիր ...

Հիւանդին դէմքին վրայ հող կը թափէր:

Ելայ սենեակէն: Սարգիսին կնոջը բացատրեցի թէ այցելու տիկինները ագռաւներ են: Կինը հառաչ մը արձակեց եւ ըսաւ թէ ագռաւներու ամբողջ երամ մը կայ, ամէն օր այցելող: Որոշեցինք ալ այցելու չընդունիլ: Նստայ աթոռի մը վրայ եւ սկսայ ծխել: Ներսը, տիկինները, սրճարանը նստողներու պէս, կը խօսէին ...

Մի ոմն Արշաւիրի հարսանիքին խօսքը կ'ըլլար: Գովեստներ ու բամբասանքներ, աջ ու ձախ: Հայերէն կը խօսէին, սակայն աւելի պատկերաւոր ու ճոխ ընելու համար «մեծասքանչ»ը, անոր մէջ կը ցանէին հետեւեալ նեբածուած գոհարները.

— «Տօլմա, թարամա, բէմպէ, իչկէմպէ, զէյթին, թիւթիւն, բիւթիւն, եար, խավեար, քեօշէկ, չիչէկ, նուհուտ, եագուտ, տիւշման, չիչման, պըյըխ, պալըխ, խըլըխ, խայըխ, ըլըխ, թէնճիրէ, սարսախ, խապախ, չալըը չաղանախ, սաղանախ, բէրտէ, զէրտէ, պօչ լաֆ, բիլաֆ, քէչէ, թէլբէչէ, մասկարա, ըսկարա, մարալի, ֆըստըխ, կրավաթ, զարզավաթ, քէսկին, միսկին, բաթաթէս, տօմաթէս, քուքուլէթա, մանթօնէթա, միւսիւ-պէթ, նիսպէթ, ըրնկա, չիրինկա, ուշխուր, պուլղուր, մունտար, մանթար, մանճա, ֆրանըըճա, մանօ, բիանօ, էչէկ, տէօշէկ, միտիա, բասըրխեա, արըըղ խըըըղ, քըղ օղլան քըղ...»:

Աւելը ձեռք առի ու մտայ ներս: Աղախօսակցութիւնը փոխուած էր: Ագապի կ'ըսէր.

— Վա՛խ, Սարգիս, վա՛խ ...

— Քա, ճանըմ, սա կնիկդ ալ ինչ հիւանդ նայիլ չի գիտեր: Իմ Գաբրիէլս «սաթլըճան»ով պառկած ատեն երկու սենեակ, դէմ դիմաց, մէյմէկ անկողին դրած էի ... Մէկ անկողինէն մէջ թրջած ատենը կը հանէի, միւս անկողինը կը տանէի ... Հոն ալ քրտնելուն պէս՝ առջի անկողինը փոխած կ'ըլլայի ու նորէն հոն կը տանէի... Սենեակներս ըսես՝ մէկը պաղչայի վրայ կը նայէր, մէկալն ալ ծովերու վրայ ...

— «Սաթլըճան» ըսածդ ատանկ կը նայուի ...

— Չէ ճանըմ, հիչ բան մը չէ... Աւելս գործել սկսաւ...

×

Ու մտածեցի.

— Ի՛նչ հայկական հիւանդտես ... Ահիւանդ մըն ալ մեր ազգը չէ՞: Ամեն նոր հիւանդտես եկողներն ալ մեծ տարբերութիւն չունին բոլոր տեսակի Ագապիներէն ու Բերբոնիաներէն:

Զկա՞ր աւել բռնող մը:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏԻ ՄԸ ՄԱՀԸ

Թիֆլիզի մէջ երկար եւ ծանր հիւանդութենէ մը վերջ մեռաւ ժողովրդական դերասան Գէորգ Տէր Դաւիթեան, 84 տարեկան։ Ժողովուրդի զաւակ, Տէր Դաւիթեան, շնորհիւ իր բնածին տաղանդին, յաջողեցաւ բեմի վրայ ստեղծել անմոռանալի տիպարներ։ Իր ստեղծած տիպարներն են Գիքօ (Պէպօ), Իսա (Խաթաբալա), Նոտար (Հարստահարուած առաքինութիւն), Պիկօ (Փարիզի աղքատները), եւայլն։ Հանգուցեալ Միրաղեան Գէորգէն վերջ, Գիքոյի դերին մէջ անմրցելի կը մնար Տէր Դաւիթեան, որ կեանքի վերջին տարիներուն չէր մասնակցեր բեմին, իր ծերութեան եւ հիւանդութեան պատճառով։

Հայաստանէն մասնաւոր մարմին մը Թիֆլիզ մեկնեցաւ, մասնակցելու համար թաղման։

Մշակութային կապ

ՈՒՔՐԷՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

Երեւան հասաւ վերջերս Ուքրանիացի բանաստեղծ Բաժան, որ հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ «Խորհ. Հայաստան»ի.—

Հայաստան գալու մեր նպատակն է ծանօթանալ հայ գրականութեան, իր հին քաղաքակրթութեան եւ տնտեսական ու մշակութային շինարարութեան, որ կը կատարուի Հայաստանի մէջ։

Ուքրէններն ու Հայերը բազմաթիւ խնդիրներու մէջ եղած են բախտակից ժողովուրդներ։ Ռուսական ցարիզմը հաւասար չափով կը ճնշէր ինչպէս բոլոր փոքր ազգերուն, նոյնպէս եւ Հայերուն, Ուքրէններուն վրայ։ Բայց մինչեւ հիմա Հայաստանի եւ Ուքրանիոյ միջեւ մտաւորական կապը տկար էր։

Բախտաւոր եմ որ Հայաստան այցելեցի եւ կը ծանօթանամ հայկական բանաստեղծութեան։

Ուքրէն գրողները ձեռնարկած են հայ բանաստեղծներու գործերուն թարգմանութեան։ Ես պիտի թարգմանեմ Չարենցի եւ Աղասի Վշտունիի ստեղծագործութիւնները։ Անշուշտ հայ գրողները մեզի պիտի օժանդակեն այս պատասխանատու ձեռնարկին մէջ։

Յետոյ Բաժան աւելցուց որ իր վրայ խոր տպաւորութիւն ձգած է Վաղարշապատի ձեռագրատունը իր խիստ արժէքաւոր եւ հազուագիւտ ձեռագրերով, ինչպէս եւ թանգարանները ու կարգ մը հնութիւններ։ «Վաղարշապատի արժէքաւոր եւ պատմական ձեռագիրները, ըսաւ Բաժան, կարելի է ըսել որ ունին համաշխարհային կարեւորութիւն»։

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Երեւանի Մշակոյթի Թանգարանը նոյեմբեր 29ին բացաւ արուեստի բաժին մըն ալ, ուր պիտի ցուցադրուին 19րդ եւ 20րդ դարու գործեր։

Յիշենք Յակոբ Յովնաթանի 20 գործերը, նկարիչ Ներսէսեանի մէկ դիմանկարը, Սուրէնեանի էսքիզները, Մ. Սարեանի կտաւները, Փ. Թէրլէմէզեանի երկու նոր նկարները։ Պիտի ցուցադրուին նաեւ Կոջոյեանի, Գիւրջեանի եւ Ալաջալեանի գործերը, ինչպէս եւ նորահաս նկարիչներու կտաւները։

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ

ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

— o —

Սուրիոյ մարզպանը հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրած է Պէյրութի «Բոմէրս տիւ Լըվան» թերթին, հարցում-պատասխանի ձեւով.—

— Ի՞նչ վիճակի մէջ են Պարսկաստանի հետ ձեր վարած բանակցութիւնները, Միջերկրականի ափին պարսկական ազատ նաւահանգիստի մը մասին։

— Այս հարցը ներկայիս գրաւած է բոլոր ուշադրութիւնս։ Սակայն դեռ չէ լուծուած։

— 30 միլիոնի փոխառութիւնները Սուրիոյ եւ Լիբանանի պետութեանց ելեւմուտքին համար, որու մասին խօսեցաք վերջերս Մամուլին, բաւաբար պիտի ըլլա՞ն ապահովելու երկրին տնտեսական վերելքը։

Ի՞նչ կը մտածէք 400 միլիոն փոխառութեան մասին։

— Հիմակ ու հիմա նախատեսուած փոխառութիւնները կը համապատասխանեն երկրին անմիջական կարիքներուն։ Պէտք չէ մոռնանք որ տնտեսական ծրագիրը ամէն բանէ առաջ երկրին հասակին չափով պէտք չէ ըլլայ։ Խոհեմութիւն չէ հովանաւորեալ երկիրները բեռնաւորել ծանր տուրքերով որոնք արդարանալի չեն։ Մեծ փոխառութի՞ւն մը, ինչո՞ւ համար։ Ոռոգումներ ընելու եւ երկիրը մեքենաներո՞վ օժտելու համար. մեքենաներ որոնք երկիրը պիտի մղեն գերարտադրութեան, բայց արտադրելէ առաջ պէտք է նախ ապահովել շուկաները։ Բացի Պաղեստինեան եւ Անդր-Յորդանանեան շուկաներէն, մերձ. արեւելքի բոլոր շուկաները գոցուած են Սուրիոյ առջեւ, մեր տնտեսական ծրագիրը ամէն բանէ առաջ պէտք է նկատի ունենայ երկրին եկամտական կարողութիւնը եւ անոր ապրանքը սպառող շուկաները։

— Դամասկոս–Պէյրութ երկաթուղիին ելեկտրականացումը վերջնականապէս որոշուեցա՞ւ։

– Այդ գործին մէջ, տակաւին ուսումնասիրութիւններ կատարելու վրայ եմ։ Բայց անիկա ծրագիր մըն է որ մեծ դրամագլուխներ կը պահանջէ եւ ես կը կարծեմ թէ լաւագոյն է յետաձգել աւելի նպաստաւոր ժամանակի մը։

— Կարգ մը առեւտրականներ եւ կալուածատէրեր կը պահանջեն որ գերման Հրեաներ արտօնուին Սուրիա եւ Լիբանան գալու։ Կը կարծէ՞ք թէ այդ ներգաղթը օգտաւէտ կրնայ ըլլալ հովանաւորեալ երկիրներուն։

— Դուք գիտէք որ միջոցներ ձեռք առնուեցան արգիլելու համար Հրեաներու կողմէ, Սուրիա-Պաղեստինեան սահմանագլուխին վրայ գտնուող հողամասերու գնումը։ Մենք կը վախնայինք, ինչպէս, որ այդ գնումները կ'ընդհանրանան եւ օր մըն ալ մեզմէ սահմանային փոփոխութիւններ պահանջեն։ Մենք հոս ենք պահպանելու համար մեր գերիշխանութեան տակ դրուած երկրամասը։ Գալով Հրեաներու Սուրիա եւ Լիբանան մտնելու արտօնութեան, ես բարեացակամ եմ այդ հարցին հանդէպ, երկու պայմանով սակայն.— Առաջին ներգաղթողները նախ դրամագլուխներ բերեն իրենց հետ աշխատանոցներ բանալու կամ որ եւ է ձեռնարկով տեղական անգործները, աշխատաւոր տարրը զբաղեցնելու։ Երկրորդ՝ անոնք իրենց մտքէն հանեն ամէն սիոնական գաղափար եւ հրաժարին դանդուածային կեդրոնացումներէ։ Բոլոր այն Հրեաները որ կ'ընդունին այս պայմանները, թող գան, բարի գալուստ։

Մեծարանք

Ի ՊԱՏԻՒ ՏԻԿԻՆ Ե. ԶՕՐԵԱՆԻ

Ուրախութեամբ կը տեղեկանանք թէ խումբ մը հայրենակիցներ յանձնախումբ մը կազմած են Ժընեւի մէջ, տօնելու համար վաստակաւոր ուսուցչուհի Տիկին Եղիսաբէթ Զօրեանի գործունէութեան քառասնամեակը։

Տիկին Զօրեան, Վարդապետ Գիտութեանց, կինն է մեր ողբացեալ ընկերոջ, Ռոստոմի, եւ վերջին անգամ կը պաշտօնավարէր Պրնէէն—Ժընեւի հայ դպրոցին մէջ, որ փակուեցաւ։

Այս առթիւ յանձնախումբը հետեւեալ կոչը կ'ուղղէ.—

Յանձնախումբս կազմուեցաւ, առանց իսկ Տիկին Զօրեանի հաւանութիւնը խնդրելու, որպէսզի մէկ կողմէն յոբելենական հանդէսներով պանծացնէ հայ գիտուն ու անձնազոհ դաստիարակչուհիի մը տարիներու բեղուն աշխատանքը եւ միւս կողմէ յառաջ բերէ դրամական ֆոնտ մը, դէթ չափով մը մեղմելու համար նիւթական անձկութիւնը որուն ենթարկուած է ան ներկայիս, 61 տարիներու եւ յոգնաբեկ մարմինի մը բեռան տակ կքած։

Կոչ կ'ընենք, ուրեմն, Տիկին Զօրեանի բոլոր նախկին սաներուն —կովկասահայ, պուլկարահայ, թրքահայ, զուիցերահայ, եւն.— որոնցմէ շատեր կ'ապրին աշխարհի զանազան կողմերը, իր երբեմնի պաշտօնակիցներուն, հոգաբարձութեանց եւ պաշտօնական մարմիններու կամ անհատներու որոնց հետ գործակցեցաւ, իր անձնական բարեկամներուն ու ծանօթներուն, վերջապէս բոլոր անոնց որ— ըլլայ անձամբ ճանչցած կամ ոչ — կը գնահատեն հայ վաստակաւոր տիկնոջ մը մատուցած ծառայութիւնները կրթական գործին, որպէսզի բարեհաճին ղրկել Յանձնախումբիս նախագահ փրոֆ. Շէրիտճեանի։

1.— Նամակ մը որ պարունակէ յուշեր ու անէքտոտներ Յոբելեարին կեանքէն, ինչպէս նաեւ տպաւորութիւններ անոր անձին ու կատարած գործին նկատմամբ։

2.— Միագումար նուէր մը, կամ խոստում պարբերաբար գումար մը ղրկելու։

Հաւաքած նուէրները Յանձնախումբին ձեռքով մաս առ մաս պիտի յանձնուին Տիկ. Զօրեանի։

Նիւթական օժանդակութիւն հասցնելու անկարող անձերու կողմէն գէթ համակրական ու քաջալերական երկտող մը մեծապէս պիտի գնահատուի Յանձնախումբիս եւ վստահաբար նաեւ Տիկին Զօրեանի կողմէն։

Հասցէ.— ՓՐՈՖ. ՏՐ. Զ. ՇԷՐԻՏՃԵԱՆ, 8, Rue de l'Université, Genève

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԿԻՐԱԿԻԻ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

Կիրակի օր ընդհանուր Ֆրանսայի մէջ տեղի պիտի ունենան Ֆրանսայի Բաժակի չորրորդ շրջանի մրցումները նախաձեռնութեամբ «Փըթի Փարիզիէն»ի։ Պիտի մասնակցին աւելի քան 120 խումբեր,— առաջին եւ երկրորդ կարգի պատկանող փրոֆէսիոնէլ խումբերէն զատ՝ նաեւ շարք մը ամաթէօր պատւոյ դասակարգի խումբեր, որոնք առաջին շրջանէն սկսեալ միշտ յաղթական ելլելով, հասած են այս շրջանին եւ իրենց դէմ գտած (քըրէարկութեամբ) փրոֆէսիոնէլ խումբեր։ Շարք մը փրոֆէսիոնէլ խումբեր, որոնք մեծ յոյսեր ունին շահելու համբաւաւոր Բաժակը այս շրջանին իսկ, պարտուելով պիտի զրկուին որովհետեւ անակնկալներ անպակաս են ֆութպոլի մրցումի մէջ։

** Նոյնպէս կիրակի օր տեղի պիտի ունենայ հեծելանիւի միջազգային մեծ մրցում մը Վելոտրոմ տ'Իվէրի մէջ։ Կազմակերպիչն է Վելոտրոմի վարչութիւնը։ Մրցումին տեւողութիւնն է երեք ժամ, «ամերիկեան» որ կ'ընէ մօտ 500 շրջան։

Մրցումին կը մասնակցին 22 հեծելանուորդ ախոյեաններ՝ Ֆրանսացի, իտալացի, պելճիքացի, հոլանտացի եւ զուիցերիացի։ Մրցորդներուն մէջ կը գտնուին Ֆրանսացիներ՝ Ժորժ Սփէշէր, Անտրէ Լըտիւք, Մօրիս Արչամպօ, Լը Կրէվէ եւ Ռիկօ։ Իտալացիներ՝ Կուէռա եւ Փիոմոնթէսի։ Անցած տարի միեւնոյն մրցումը շահած են իտալացիներ՝ Կուէռա, Տի Փաքօ, շահելով բոլոր պարգեւները։

Այս մրցումէն զատ տեղի պիտի ունենայ նաեւ հետապնդումի մրցում մը Բիշարի եւ Մօրիս Արչամպօյի միջեւ։ Յաղթականը պիտի շահի «Փարիզի Բաժակը», զոր տրամադրած է Վելոտրոմի վարչութիւնը։

** Կիրակի օր Եւրոպայի ամէնէն մեծ մրցումը պիտի կատարուի Իտալիոյ Միլան քաղաքին մէջ։ Իտալիոյ եւ Հունգարիոյ ֆութպոլի ազգային խումբերը դէմ առ դէմ պիտի ելլեն։ Արտասահմանի մանաւանդ Ֆրանսայի մէջ ուշի ուշով կը հետեւին այս մրցումին ելքին, որովհետեւ յառաջիկայ փետրուար ամսուն Ֆրանսայի ֆութպոլի ազգային խումբը այցելելով Իտալիա, պիտի մրցի Իտալիոյ ազգային խումբին դէմ։ Իտալիա իր ազգային խումբը կազմած է այն խաղացողներէն, որ երեք շաբաթ առաջ Լոնտոնի մէջ մրցեցան Անգլիոյ ազգային խումբին դէմ։

ՀՐԱՆՏ ՍՐԱՊԵԱՆ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ԳՈՅԱՑԱՒ ՎԷՆՍԷՆԻ ՄԷՋ

ՎԷՆՍԷՆ.— Մեր գաղութին երկու հայ դպրոցներու միացման հարցով զբաղող չէզոք յանձնախումբը, հրաւիրելով տեղւոյս Հայ Կրթասիրաց Երկսեռ Միութեան եւ Դպրոց. Տիկ. Ընկ. Վէնսէնի մասնաճիւղերու վարչութիւնները, երկար խորհրդակցութիւններէ վերջ, յաջողեցաւ համաձայնութիւն գոյացնել։ Որոշուեցաւ երկու դպրոցները միացնելով հաստատել միակ մանկապարտէզ մը։ Այս առթիւ երկու վարչութիւններն ալ կատարելապէս համաձայնած են եւ յառաջիկայ կիրակի, 9 դեկտ. 10, Ave. de Parisի սրահը տեղի պիտի ունենայ ծնողական ընդհ. ժողով մը հետեւեալ օրակարգով.— 1. Զեկուցում չէզոք յանձնախումբի. 2. Ընտրութիւն հոգատար մարմնի մը։

Փափաքելի է որ Վէնսէնի եւ շրջանի գաղութը ամբողջութեամբ ներկայ գտնուի այս խիստ կարեւոր ժողովին եւ ընտրէ իր մանկապարտէզին հոգատար մարմինը։

Թղթակից

ՄԱՄՈՒԼ

75,941

»»»·«««

«Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (22 նոյ.)։ Այս առթիւ ըսենք որ, հանգանակութիւնը արդէն հասած է 79,901 տոլարի (Հայրենիք, 21 նոյեմբեր).

— «Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի Կ. Կոմիտէի նախաձեռնութեամբ բացուած հանգանակութիւնը ի պաշտպանութիւն Նիւ Եորքի ինը արդարներու՝ մինչեւ նոյեմբեր 6ը արդէն հասած է 75.941 տոլարի։

Այսպէս ուրեմն։

Հանգանակութիւնը բացուելէն հազիւ ամիս մը անց՝ անոր գումարը մօտեցաւ եօթանասունվեց հազարի։

Ուր պիտի կանգ առնէ, եւ կամ ուր պիտի կեցնեն այդ հանգանակութիւնը, յայտնի չէ տակաւին։

Առօրեայ կեանքի մէջ դրամը, իբրեւ փոխանակութեան միջոց, արժէքի չափանիշ է. ան կը խորհրդանշէ իր մէջ քանակը այն աշխատանքի, որ հասարակականօրէն անհրաժեշտ է զինք արտադրելու համար։

Այլ է հանրային կեանքի մէջ. հոս դրամը չափանիշ է մեծութեանը այն գաղափարի՝ որուն կ'ընծայաբերուի, եւ հեղինակութեանը այն ուժի՝ որուն կը վստահուի։

Եթէ հանրութիւնը համակրանք չունի դէպի գաղափար մը եւ վստահութիւն չունի դէպի գաղափարակիր մը՝ անհնար է գլուխ հանել որ եւ է հանգանակութիւն։ Որովհետեւ ան — պարտելի է «տնտեսական տագնապ»ը, երբ անոր ծայրը կ'երկարի ոչ թէ դէպի մարդոց գրպանները, այլ դէպի անոնց հոգիները։

Մենք հայութեան մէջ — «բուռ» մըն ենք։ Գէթ այդպէս կը վկայեն մեր հակառակորդները։ «Ազգ»ը մեզմէ դուրս է։ Եւ այս «ազգ»ը — դարձեալ վկայութեամբը մեր բոլոր հակառակորդներու — իր մտքի եւ հոգիի ամէնէն նրբին թելերով կապուած է հայրենիքի մը,— ստեղծագործ՝ իր աշխատանքով, ապահով՝ իր ճակատագրով, երջանիկ՝ իր իշխանութեամբ, եւ հայ՝ իր երազներով։

Այս հայրենիքը վէրքեր ունի սակայն, բիւր ու անհամար. «ազգ»ը 14 տարիներէ ի վեր, անընդհատաբար, ամէնէն ներշնչող բառերով, պապենական խնկելի օճախի կարօտութեանց անունէն կը խօսի։ Զարմանալի, սակայն, որ այս 14 տարիներու ընթացքին, գէթ անգամ մը բացառութիւն ըլլալով, այս «ազգ»ը, գլխաւորութեամբը իր բոլոր էֆէնտիներու եւ հայաստանաճիներու — տիտղոսաւոր թէ անտիտղոս — բանար իր գրպանը եւ մէկ ամսուան մէջ 70 հազար տոլար դնէր հայրենիքի զոհասեղանին։

Մինչեւ նոյեմբեր 6, ընդամէնը ամսուան մը մէջ հանգանակուած 76,000 տոլարը կուգայ վկայելու, որ ամերիկահայ գաղութը իր հոծ մեծամասնութեամբ, զգացումով եւ համակրանքներով, Նիւ Եորքի ինը արդարներուն հետ է, 76.000ը միաժամանակ կուգայ վկայելու, որ գաղութը իր վստահութեամբ այն ուժի հետ է, որ արդարներու դատը կը վարէ։

Ընտրիչները զոհուեցան Նիւ Եորքի մէջ, որովհետեւ օտարին իր խիղճն ու պատիւը վաճառած հայութեան զազրանքը առատօրէն գործի դրաւ Թուրքի եւ Ռուսի ոսկին.

— Նիւ Եորքի դատին մէջ դրամ ունեցող կողմը յաղթեց դրամ չունեցող կողմին...

Այսպէս կը բնորոշէր դատին ելքը իր ժողովուրդին ծանօթ Ամերիկուհի մը։

Եւ ստոյգն այն է — օր մը պիտի հաստատուի նաեւ այս ահաւոր փաստը — որ յաղթող կողմին դրամը առատօրէն կը հոսէր դէպի «Դուրփրնա»ի աւազանը թրքական եւ ռուսական աղբիւրներէ։

Կը հոսէր երէկ, կը հոսի այսօր ու պիտի հոսի նաեւ վաղը։

Հոս արդէն, այս կէտին մէջ, «Դուրփրնա»ի դատը կը խօսի Էնկիւրիի եւ Մոսկուայի սրտին։

Զուր չէ, որ այս խորհրդաւոր մարմինը ԳԱՂՏՆԻ կը պահէ իր կազմը եւ ԳԱՂՏՆԻ կը պահէ իր միջոցները։ Եթէ պղտոր ոչինչ ըլլար իր կազմին, միջոցներուն եւ իր հետապնդած դատին մէջ, «Դուրփրնա»ը առաջին իսկ վայրկեանէն հանրութեան կը ներկայանար իր բովանդակ հասակով»։

Սէօռերը եւ Ֆրէրները պիտի փոխեն տարազը

«Միլլիյէթ» կը գրէ.—

Մեր առած տեղեկութեանց համաձայն, իմամներուն եւ քահանաներուն կարճ պայմանաժամ մը պիտի տրուի իրենց տարազները փոխելու համար։ Սէօռերը (մարապետներ) ու Ֆրէրները (լատին վարդապետներ) իրենց հագուստ կապուստը պիտի փոխեն։ Որոշուած է նաեւ միջոցներ ձեռք առնել ազգային զգացումը վիրաւորող հագուստներու եւ նշաններու մասին։ Օտար երկիրներու մէջ գտնուած կազմակերպութեանց Թուրքիոյ մէջ գտնուող անդամներուն պիտի արգիլուի անհատաբար թէ հաւաքաբար այդ կազմակերպութեանց տարազը հագնիլ կամ նշանները կրել։

Սքաուտութեան, որսորդութեան եւ այս կարգի նպատակներով կազմուած միութիւններու անդամներն ու օտար բանակներու ենթակաները մասնաւոր արտօնութեամբ միայն պիտի կարենան իրենց տարազները կրել։

ԻՆՉՈ՞Ւ ԾԱԽՈՒԵՑԱՆ Գ. ՍԻՆԱՊԵԱՆԻ ԳՐՔԵՐԸ

Գրած էինք թէ նոյ. 30ին եւ դեկտ. 1ին Սալ տէ Վանթի մէջ աճուրդով ծախուեցան Նուպարեան Մատենադարանի վերատեսուչ հանգուցեալ Գրիգոր Սինապեանի Մատենադարանը։

Այս առթիւ կը հաղորդեն մեզի որ ժառանգորդները չէին որ աճուրդի հանած էին Ֆրանսական Ակադեմիային կտակուած գրքերը, այլ՝ անոնք գրաւուած են դատական վճիռով, որպէսզի վճարուին հանգուցեալին կալուածական խնդիրներէ ունեցած պարտքերը։ Այդ պարտքերը գոցուելէ ետքն է, որ եթէ դրամ աւելնայ, պիտի տրուի Ֆրանսական Ակադեմիային, գործադրելու համար կտակին տրամադրութիւնները։

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (4)

«ԻԹԹԻՀԱՏ ԵՒ ԹԷՐԱԳԳԸ»

(ՔԱՂՈՒԱԾ ՊԷՀԱԷՏՏԻՆ ՇԱՔԻՐԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ)

»»»··«««

Մեր պարտականութիւնն է երկու իսլամ ժողովուրդներուն բացատրել ճշմարտութիւնը եւ տեղի չտալ ցաւալի դէպքերու երեւան գալուն։ Ահա այս նպատակով, մեր կուսակցութիւնը օսմ. բանակի սպաներուն ուղղուած յայտարարութիւն մը հրատարակած, եւ ձեր միջոցաւ սահմանագլուխին վրայ գտնուող սպաներուն եւ հրամանատարներուն բաշխուելու համար, բարձր ժողովիդ անուան ղրկած է։ Օսմ. բանակի հրամանատարներուն եւ սպաներուն բաժնելէ յետոյ, կը խնդրենք պարսկերէնի թարգմանելով ձեր հայրենակիցներուն միջեւ տարածել։

Ո՜վ իրանեան յարգելի ժողով։ Պէտք է գիտնանք որ սահմանային այս խնդիրը ժամանակաւոր հոգ մըն է։ Պարսկաստանի եւ օսմ. պետութեան քայքայման աշխատող եւ բոլոր իսլամ ժողովուրդներուն յաւիտենական եւ իրական թշնամիները Անգլիոյ եւ Ռուսիոյ կառավարութիւններն են։ Մեր միջեւ ծագած աննշան անհամաձայնութիւնները փութով հարթելէ յետոյ, անոնց աշխարհակալական ձեռնարկներուն դէմ զինուորական միացեալ ուժ մը ստեղծելու պէտք է աշխատինք։ Իսլամութեան անկախութիւնը կախում ունի մեր երկու իսլամ պետութիւններուն միացեալ ջանքէն եւ գործունէութենէն։ Հետեւաբար կատարելապէս կը հաւատանք, որ այս գաղափարներուն ընդհանրացման համար ամէն ջանք պիտի թափենք։

Սուլթան Համիտի բռնապետական եւ ոճրային իշխանութեան վերջ տալէ յետոյ, երկու իսլամ երկիրները պիտի եղբայրանան, եւ ասոնց բացած միութեան գաղափարին ներքեւ պիտի հաւաքուին Եւրոպացիներուն տիրապետութեան տակ, իբրեւ գերի եւ ստրուկ, ողբալի կեանք մը վարող մեր միւս հայրենակիցները, եւ իսլամութիւնը պիտի վերստանայ իր երբեմնի փառքն ու մեծութիւնը։ Ամէն բանէ առաջ, Պարսկաստան սահմանադրութեան պարգեւած ազատութեան եւ ապահովութեան մէջ պէտք է փնտռէ՝ իր յառաջդիմութեան եւ բարձրացման ազդակները։

Կը մաղթենք որ ձեր ջանքերը յաջողութեամբ պսակուին, եւ կը խնդրենք ընդունիլ մեր բոլորին բարեւներն ու յարգանքները»։

Պարսկաստանի մէջ Էօմէր Նաճի պէյ շատ կ'աշխատէր պարսիկ յեղափոխականներուն հետ։ Այս պայքարի ընթացքին քանի մը անգամ բանտարկուած, մահուան դատապարտուած, բայց բարեկամներուն շնորհիւ փրկուած էր։ Կարծես այս քաշածները չէին բաւեր, ժանտատենդէ վարակուելով մահ մըն ալ հիւանդ պառկած էր։ Փարիզ գրած ուրիշ նամակով մը, իր եւ Պարսկաստանի վիճակը այսպէս կը պատկերացնէ.

«Ժանտատենդէ ելլելս չորս օր եղաւ։ Ճիշդ 31 օր անկողնոյ ծառայեցի։ Քիչ մնաց անդենականը չուէի։ Փառք Աստուծոյ հիմա լաւ եմ։ Կարծես [illegible] չեմ ուզեր։ Ռիզա եւ Սէգայի պէյ էֆէնտիներուն ձեռքերէն կը համբուրեմ։ Խուրշիտ, Քէնան եւ Րէճէպ եղբայրներուս ալ զատ զատ նամակ պիտի գրեմ, բայց կարողութիւն չունիմ.

Սալմաստ եւ Թաւրիզ յեղափոխութեան կրակին մէջ կ'այրին։ Սալմաստ յետադիմականներուն կողմէ պաշարուած էր։ Երեք չորս օրէ ի վեր վերցուած են։

Կ'աղաչեմ, թէ յետագայ ձեռնարկներու ընթացքին եւ թէ ապրուստիս համար, գիս առանց դրամի ձգելով մի խայտառակէք։ Սապահէտտին պէյ իր այստեղի մարդոց ամիսը հինգ–վեց հարիւր ֆրանք կուտայ։ Եթէ Սալմաստցիներուն օժանդակութիւնը չըլլար, անօթի պիտի մնայի։

Յառաջիկայ շաբթուան թղթատարով, Սալմաստի նուիրեալներուն կողմէ գրուած շնորհակալութեան ընդհ. գիր մը պիտի հասնի մեր կուսակցութեան։ Ձեր նամակներուն հասցէն մակագրեցէք ուղղակի Նաճի անուանով։ Զգուշութեան հարկ չկայ։ Պէքիր Տէվֆիք անունը հոս վատ տպաւորութիւն կը գործէ։ Տեղւոյս օսմ. հիւպատոսին ինքնութիւնս ծածկելու մտօք, ինքզինքս ուսուցիչի շպար տուած եմ։ Որովհետեւ օսմ. կառավարութիւնը, լոկ Հայերուն ձեռնարկներուն արգելք հանդիսանալու համար, հիւպատոսարան մը բացած է հոս։

Գործողութիւնները վարելու համար, Հայոց կուսակցապետը հաստատուած է թրքական սահմանին մօտիկ գիւղի մը մէջ, որ Սալմաստէն եւ Պաթումէն աւելի կատարեալ ռազմական խարիսխ մըն է։

Հարկադրուած ենք գարնան յետաձգել մեր ձեռնարկները, որովհետեւ ընկերները կարգ մը պատճառներով կ'ուշանան։ Յետոյ, որպէս թէ ժանտախտին դէմ, բայց իրականութեան մէջ յեղափոխութեան համաճարակը արգիլելու նպատակով Ռուսիոյ եկողներուն հանդէպ կիրարկուած խստութիւնները, կարգ մը «մասնաւոր» գոյքերու փոխադրութեան արգելք կը հանդիսանան։ Օդն ալ չափազանց խիստ է ձմրան եղանակին պատճառով։

Եթէ կարելի է, կերպով մը տեղեկացուցէք Սապահէտտին պէյին, որպէսզի տեղւոյս իր «գործի վաճառականը» քիչ մը աւելի խոհեմութեամբ եւ զգուշութեամբ շարժի։

Մեր կուսակցութեան Իրանի երեսփոխանական ժողովին եւ Թաւրիզի էնճիւմէնին մօտ կատարած դիմումները հանրային կարծիքին վրայ մեծ ազդեցութիւն գործեցին։

Սահմանին միւս կողմը նկատելի են դժգոհ արտայայտութիւններ։ Պարսկաստանի սահմանային հարցը խառնակ է։ Կուսակալ Թահիր փաշա կը գտնուի Ուրմիա։ Քէնան գիտէ, մեր Ձէրքէզ Քեազիմը կ'ընկերակցի իրեն։ Գաղտնաբար տեսնուեցայ հետը։ Ուրմիա գացած առեններն ալ անցան։ Բաւարար խոստում ստացայ»։

Էօմէր Նաճի պէյին առանց դրամի մնալն ու նեղութեան մատնուիլը Փարիզի հետ ունեցած յարաբերութեանց դժուարութենէն յառաջ կուգային։ Փարիզէն գրուած նամակներուն նայելով, կուսակցութիւնը Օչամչիրայի (Պաթումի շրջան) մասնաճիւղին միջոցաւ կը թղթակցէր եւ դրամ կը ղրկէր Էօմէր Նաճի պէյին։ Թղթակցութիւնը տեղի կ'ունենար վաճառատունէ վաճառատուն եւ գործի նամակի ձեւով։ Ահաւասիկ օրինակ մը այդ կարգի նամակներէն։

«Յարգելի հայրենակից,

Մեր բարեկամին հետ ձեր ունեցած տեսակցութիւնն ու առեւտրական գործերուն լաւ ընթանալը մեզ չափազանց գոհ ձգեցին։

(Շար.)

⁂ Լէնինկրատի գաղտնի ոստիկանութեան պետը դատի քաշուած ըլլալով, առժամապէս յաջորդ նշանակուեցաւ Ակրանով, հռչակաւոր չէկիստը, որ այժմ օգնականն է ներքին գործավարութեան: Ակրանով մասնագէտ մըն է «դասակարգային թշնամիներ»ու ջախջախման, եւ իր սեւ համբաւը չինեց Ձերճինսկիի օրով: 1921ին ինքն էր որ գազանօրէն զսպեց Քրոնշթատի ապստամբութիւնը:

Համայնավար Ընկերակցութեանց եւ հրատարակութեանց արգելքը Ռումանիոյ մէջ

Գրած էինք թէ Ռումանիոյ զինուորական իշխանութիւնը արգիլած է համայնավար կազմակերպութեանց գործունէութիւնը: Ահաւասիկ այդ առթիւ հրատարակուած հրամանագիրը.—

ՅՕԴ. Ա.— Արգիլուած են այսուհետեւ գործելու Ռումէն համայնավար կուսակցութիւնը, համայնավար երիտասարդական միութիւնը, Ռումէն աշխատաւորական օգնութեան կազմակերպութիւնը, համայնավար կուսակցութեան իրաւաբանական դիւանը, Կարմիր Միջազգայինի օգնութեան կազմակերպութիւնը, Յեղափոխական սէնտիքաներու խորհուրդը, Միութենական սէնտիքաներու տեղ. յանձնաժողովը, Յեղափոխական գիւղացիներու միութիւնը, համայնավար կանանց շրջանակը, Ռումէն գիտակից երիտասարդութիւնը, յեղափոխական ուսանողներու ընկերակցութիւնը, մարքսական ուսումնասիրութեանց շրջանը, աղքատ ուսանողական բեմը, հրէական մշակութային շրջանակը, աշխատաւորական գիւղացիական պլօքը, աշխատանքի լիկան, ռուս եւ ուքրայնացի ներգաղթողներու միութիւնը, խորհրդային Ռուսիոյ բարեկամներու ընկերակցութիւնը, հակաֆաշիստ ազգային կոմիտէն, Ռումէն հակաֆաշիստ կանանց կոմիտէն, հակաֆաշիստ երիտասարդութեան ազգային կոմիտէն, Փրօ-Պիրօ-Պիճան ընկերակցութիւնը, երկաթուղային բանուորներու պաշտպանութեան կոմիտէն, Անգործներու կազմակերպութեան կոմիտէն, «Նէօրկէ Քօշպուք» մշակութ. շրջանակը, Կօշկակար բանուորներու «Մուրճ» սէնտիքան, սպասաւորներու «Համերաշխութիւն» սէնտիքան, տարազագործական բանուորներու «Հիւսողը» սէնտիքան, «Ազատագրութիւն» բանուորական միացեալ ճակատը, Տոպրուճեան յեղափոխական ընկերակցութիւնը, աշխատանքի ընդհանուր դաշնակցութեան անդամ չեղող բոլոր բանուորական սէնտիքաները:

ՅՕԴ. Բ.— Զօրաբանակի հրամանատարութեան շրջանակին մէջ արգիլուած է կազմակերպութիւնը համայնավար գաղափարաբանութեան քարոզչութեան նուիրուած ընկերակցութեանց:

ՅՕԴ. Գ.— Վերոյիշեալ բոլոր կազմակերպութեանց կեդրոնատեղիները պիտի փակուին եւ պիտի արգիլուի անոնց անդամներու գումարումը:

ՅՕԴ. Դ.— Արգիլուած է համայնավար փրօփականտին նուիրուած թերթերու, պրակներու, թռուցիկներու եւայլն հրատարակութիւնը: Արգիլուած է նոյնպէս նոյն բնոյթով լուրերու կամ յօդուածներու երեւումը:

ՅՕԴ. Ե.— Անսաստողները պիտի ենթարկուին օրինական պատիժներու:

⁂ Ոստիկանութիւնը խուզարկութիւն կատարեց արգիլուած ընկերակցութեանց կեդրոնատեղիներուն մէջ, գրաւեց ինչ թուղթ որ գտաւ, եւ կնքեց կեդրոնատեղիները:

—.—

ՁԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ դեկտեմբերի 5ին քուէարկեց այն օրէնքը որով 14 ամիսէն երկու տարուան կը բարձրանայ զինուորութեան շրջանը: Համայնավարները աղմկալի ցոյց մը սարքեցին, այս առթիւ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԻՆ առթիւ տրուած յուշագիրը (Եուկոսլավիա), արձանագրուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդի օրակարգին մէջ: Քննութիւնը պիտի կատարուի սախպողաբար:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ պայքարելու համար, իտալական կառավարութիւնը պայմանագիր մը կնքել տուաւ գործատէրերուն եւ բանուորներուն: Այս պայմանագրին համաձայն, շաբաթական աշխատանքը կ'ըլլայ 40 ժամ, փոխանակ 48ի, կը ջնջուին յաւելուածական աշխատանքները: Կիներու տեղ այրեր պիտի տեղաւորուին շատ մը գործերու մէջ: Կը յուսացուի այս ձեւով գործ ճարել քանի մը հարիւր հազար բանուորներու: Գործազուրկներու ընդհ. թիւն է մէկ միլիոն:

ԳԱՂՏՆԻ ՈՍՏԻԿԱՆ ՊՕՆԻ առջի օր լսուեցաւ քննիչ յանձնաժողովին առջեւ եւ յայտարարեց թէ 1933ի գարնան երեք տեղեկագիրներ յանձնած է Սթավիսքիի մասին, Ապահովութեան Տեսչութեան պաշտօնեաներէն Տիւքլոյի: Մեծ յայտնութիւններ չկրցաւ ընել:

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ չորրորդ չերտին մեծ պարգեւը, 2,500,000 ֆրանք, շահեցան Փարիզի ելեկտրական ընկերութեան պաշտօնեաներէն տասը հոգի, որոնք միասին գնած էին տոմսակը:

ՊՈՒՔՐԷՇԷՆ կը հեռագրեն թէ փաստաբանները գործադուլ հռչակեցին: Դատարանները փակուեցան:

ՆՈՒԷՐ ԱԹԱ ԹԻՒՐՔԻՆ.— Պուլկար կաչէվ, որ նշանաւոր է իբրեւ վայրի կենդանիներ ընտանեցնող, կորիւն մը նուիրած է Թուրքիոյ հանրապետութեան նախագահ Աթա Թիւրքին (Մ. Քէմալ): Առիւծի ձագը շոգենաւքով Պոլիս ղրկուած է:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ՌՈՒՍԻՈՅ առեւտրական գործառնութիւնները զարգացնելու համար Մոսկուա գացած էր առեւտրական նախարարը: Բանակցութիւնները սկսած են արդէն եւ մեծ արդիւնքներ կը սպասուին:

ՀՕԼԻՒՈՒՏԻ արուեստանոցին մէջ (չարժանկար) հրդեհ ծագելով, հրշէջ մը մեռաւ եւ 16 հոգի վիրաւորուեցան: Նիւթական վնասը կը հաշուեն մէկ միլիոն տոլար:

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Հրազդան», «Քրիստափոր», եւ «Աղբիւր — Սերոբ» միացեալ խումբերու դասախօսութիւնը, տեղի կ'ունենայ այս երեքշաբթի, (11 դեկտեմբեր), ժամը 8.30ին, Au Clair de lune (Place d'Italie) սրճարանի վերնայարկը:

Կը խօսի՝ ԸՆԿ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ:

Նիւթ՝ Պատերազմի վտանգը եւ ուժերու դասաւորումը Եւրոպայի մէջ»:

Ներկայ կրնան ըլլալ Փարիզի եւ շրջանի բոլոր ընկերները:

ԱՆԻԷՌ ՊՈՒԱ-ԲՈԼՈՆՊԻ ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին 108, rue des Bourguignons անկիւնի սրճարանը) Անիէռ:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ջաւարեան կոմիտէն վիճաբանական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 8 դեկտեմբեր, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 7 Դեկտեմբեր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 181, Գուրս Լաֆայէթ «Զարդարեան» Դպրոցարանը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը պիտի գումարուի 9 Դեկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 4.30ին: Օրակարգ՝ նախորդ ժողովի շարունակութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Վռամեան» ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր չորս խումբերը, 9 դեկտեմբեր, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 5ին, իր Գրադարանին մէջ:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Եազկատի եւ Շրջաններու Հայրենակցական Միութեան Վարչութիւնը ատեանագրաբար ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին 151, Fbg. du Temple: Խրատկարեւոր օրակարգ: Կը խօսի Պէյրութի հայրենակիցներու մասին Փարիզ ժամանած հայրենակից Փօղոս Էնֆիէճեան: Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները:

ՓԱՐԻԶԻ Սայնոյ-Զօրի Հայրենակց. Միութեան անդամական ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Պ. Յովհաննէսեանի սրահին մէջ, 13 Pierre Curie, K. Bicêtre.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բիւթանիոյ Վերչ. Հայրենակցական Միութեան անդամական ժողովը, 9 դեկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, 37, Պուլըվար Տիւկոմիէ, պար տիւ Կլոպի մէջ: Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները, անդամ եւ ոչ—անդամ:

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ եւ շրջակայքի Հայր. Միութեան պատգամաւորական ժողովը կը գումարուի, դեկտեմբեր 8ին, Վիէնի մէջ՝ առաւօտեան ժամը 10ին:

Պատգամաւորներէ կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կազմակերպուած Ալֆորվիլի Զէնկիլէրցիներու Հայր. Միութեան կողմէ, ղեկավարութեամբ դերասան Պ. Ուզունեանի:

Կը ներկայացուի՝ «ԱՆՄԵՂ ԶՈՀԸ» (տրամ) եւ «ՊԱՂՏԻԿԻ ՆՇԱՆՏՈՒՔԸ» (զաւեշտ):

8 Դեկտեմբեր, Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.45ին, Հայ Ակումբին մէջ, 1, Bld. Carnot: Մուտք՝ 5 եւ 3 ֆրանք:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Սահակ Մեսրոպ Կրթական Միութեան կողմէ, 8 դեկտ. Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8ին: Կը խօսի՝ Հայր Արիս վարդապետ Վարդանեան:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Փոն տ'Օպնայի Կորիւն ենթակոմիտէին կողմէ

9 Դեկտեմբեր, կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2ին

Կը խօսի՝ ԸՆԿԵՐ ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Կը հրաւիրուին Փոն տ'Օպնայի եւ շրջակայի հայրենակիցները:

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ — ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

9 Դեկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, Ֆլօրիա ճաշարանին վերնայարկը, 61, Rue Mr. le Prince, Փարիզ (6):

Կը նախագահէ՝ ՏԻԿ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ

Կը խօսի՝ ՏԻԿԻՆ ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Նիւթ՝ Հայ ընտանիքը երկրի մէջ եւ այստեղ:

Կը հրաւիրուին անդամները, անդամուհիները եւ փափաքողները:

Մուտք՝ 3 ֆրանք:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (42)

ՍՊԻՏԱԿ ԱՐԾԻՒԸ

—.—

Թարգմ. Ա. ՀԱԲԷԼԵԱՆ

Գրեց՝ ԲՕԼԸՆՏ ՏԷՆԻԸԼ

Թերեւս այդ նաւուն տիրոջը հետ յարաբերութիւններ ունի եւ կամ նաւազներէն մէկն է. բայց ամէն պարագայի չի կրնար ըլլալ նաւու մը մէջ, որ բաց ծովին մէջ կը նաւարկէ— եւ միաժամանակ այս շէնքին մօտերը ոճիր կը գործէ:

— Ուրեմն Կլօրիայի մասին մեր քննութիւնը պիտի յետաձգենք մինչեւ Սր. Ճօն Տէվիտսընի ապահով ցամաք հասնիլը:

— Փիրսըն, հիմակ պէտք է....

Այդ միջոցին օգնական — ոստիկանապետի հեռաձայնին զանգը հնչեց. Հ. Ա. ընկալուչը բռնելով գոչեց.«Հալօ» յետոյ, «Այո, Տէյվիս կը խօսի» բառերը լսեց Փիրսըն եւ տեսաւ որ անոր դէմքին արտայայտութիւնը փոխուեցաւ եւ քիչ առաջ ունեցած սփոփանքը վախի վերածուեցաւ: Երբ Հ. Ա. «շնորհակալ եմ» ըսելով ընկալուչը տեղը դրաւ, Փիրսըն գոչեց.

— Ի՞նչ պատահած է, պարոն:

Քարացած դէմքով եւ սառն արտայայտութեամբ Հ. Ա. ըսաւ.

— Կլօրիա դրօսանաւը այս առտու ժամը 6.30ին Փլիմութի առջեւ խարսխեց... Փիրսըն, Սպիտակ Արծիւը առատ միջոց ունէր Լոնտոն գալու եւ իր ոճիրը գործելու:

ԳԼՈՒԽ ԺԷ.

Կէս օրը անցած էր երբ Սըր Ճօն Տէվիտսըն եւ Զարա Հայաթ Լոնտոն հասան: Ինքնաշարժի մը մէջ նստելով անմիջապէս վիրարոյժին Հարլի փողոցի տունը գացին: Կլօրիայէն բաժնուելէն ի վեր անոնցմէ ոչ մէկը թերթ կարդացած էր եւ հետեւաբար Սպիտակ Արծիւի գործած չորրորդ ոճիրէն բացարձակապէս անտեղեակ էին:

Մեծ դժուարութեամբ Սըր Ճօն յաջողած էր Զարա Հայաթը իր հետ միասին Լոնտոն տանիլ, պատճառաբանելով որ նաւապետ Նէլըրը անտաբակոյս իր եղբայրը մայրաքաղաք էր տարած, հետեւաբար իր հետ երթալով եղբօրը ուր ըլլալը պիտի իմանար:

— Բայց չեմ հասկնար, Սըր Ճօն, ըսած էր Զարա Հայաթ, թէ ինչո՞ւ համար նաւապետ Նէլըրը եղբայրս հետը տարած է, այդ բանը ինծի շատ տարօրինակ եւ շատ խորհրդաւոր կը թուի: Ալ էֆըն դեռ ճամբորդելու ի վիճակի չէր եւ սակայն կը մեկնի առանց նոյնիսկ ինծի բան մը ըսելու, ինչո՞ւ:

Սըր Ճօնի համար ալ գաղտնիք էր այդ բանը: Ըստ իրեն Աթէֆըն Հայաթի Կլօրիայէն մեկնումին մէջ արտակարգ բան մը կար, սակայն համար վախցաւ որ եթէ անոր պատճառն իմանար, քրոջը համար շատ անհաճոյ բան մը պիտի ըլլար: Ահա ատ էր դժխուր պատճառը որ ամէն գնով Զարան աղջիկը իր հետ Լոնտոն տանիլ, ու եթէ եղբօրը մասին անհաճոյ լուր մը պիտի առնէր, թող ինք անոր մօտ գտնուէր: Սըր Ճօն աղջկան մասին այլեւս որ եւ է կասկած չունէր: Նաւապետ Նէլըրն եւ Աթէֆըն Հայաթ ինչ աղտոտ գործ ալ կատարէին, ինք վստահ էր որ աղջիկը բացարձակապէս անմեղ էր:

Յետոյ պատասխանելով աղջկան հարցումին Սըր Ճօն ըսաւ.

— Մէկ բան կը մտածեմ, որ թերեւս նաւապետ Նէլըրն եւ ձեր եղբայրը կարգ մը պատճառներով չզգուշանալով իմ խնամելուս կերպէս, ուղեցին ուրիշներու խորհուրդին դիմել, եւ չուզելով իմ զգացումներս վիրաւորել՝ այդպէս փախան, բան մը որ ձեզի այդքան արտակարգ կը թուի:

Սըր Ճօն գիտէր որ առիկա շատ տըկար պատճառաբանութիւն մըն էր. բայց այդ վայրկեանին այդքանը միայն մտածեց, պարզապէս աղջկան պատասխան մը տուած ըլլալու համար:

— Կրնայ ճիշդ ըլլալ — յարեց աղջիկը.— բայց այդ պարագային նաւապետ Նէլըրն ու եղբայրս յիմար պէտք է եղած ըլլան: Ձեր տուած խորհուրդէն աւելի լաւ խորհո՞ւրդ կ'ըլլայ:

Սըր Ճօն գլուխը թօթուեց: Գիտէր թէ իր ըսածին ինքն ալ չէր հաւատար եւ հետեւաբար բառերը պէտք եղած տիրական շեշտը չունէին:

— Ձեմ գիտեր թէ ուրիշներ ինչ կրնան ընել. Թերեւս ձեր եղբայրը իր մասին վախ զգաց եւ համոզեց նաւապետ Նէլըրը, հակառակ այս վերջինին կամքին... վերջապէս չեմ գիտեր: Միայն թէ վստահ եմ որ լաւ պիտի ըլլայ եթէ հետս Լոնտոն գաք. Հարլի փողոցի իմ տանս մէջ սպասուհի ծեր մայրիկ մը ունիմ, որուն խնամքին պիտի յանձնեմ ձեզ, եւ մինչեւ որ այս **բոլորին** պատճառը իմանաք, հոն ալ կուրծը պիտի պառկիմ:

Զարա Հայաթ Սըր Ճօնի ակումբը պառկելուն դէմ բողոքեց եւ վստահացուց որ ինք պանդոկի մը մէջ աւելի հանգիստ պիտի ըլլար, բայց բժիշկը խնդրեց որ անպայման իր տեղը դրաւէ, որուն ի վերջոյ համակերպեցաւ: Սըր Ճօն գիտէր թէ աղջիկը եթէ իր սպասուհիին խնամքին տակ ըլլար ուզած ժամանակը զայն կրնար գտնել. մինչ Հարլի փողոցէն դուրս՝ ամէն բան կարող էր պատահիլ:

Այդպէսով յաջողած էր աղջիկը Լոնտոն տանիլ եւ հասնիլ իր բնակարանը: Խարմս իր տիրոջը այսպէս անակնկալ վերադարձը տեսնելով, ընկերակցութեամբ երիտասարդ եւ գեղեցիկ օրիորդի մը, չկրցաւ զարմանքը ծածկել: Սակայն Սըր Ճօն շատ մը սպասուհիին ետեւէն ղրկեց զինքը:

— Օր. Հայաթ, Տիկին Լօքուըտը պիտի սիրէք, շատ ազնիւ տիկին մըն է: Ձեզ անոր խնամքին յանձնելով, ես ալ ձեր եղբօրը ուր ըլլալը գտնելու միջոցներու մասին պիտի մտածեմ:

Սըր Ճօնի դահլիճը կը գտնուէին, մինչ Սըր Զարա Հայաթ նստած էր, Ճօն կեցած անոր կը նայէր:

— Ի՞նչ միջոցներ ունիք եղբօրս ուր ըլլալը գտնելու մասին:

Սըր Ճօն չուզեց որ այս հարցումը այսքան շուտ տրուէր:

— Քանի մը ծանօթ ընկերներու պիտի հեռախօսեմ իմանալու համար թէ անոնցմէ մէկը քննա՞ծ է կուրծքէն վիրաւոր երիտասարդ մը:

— Զարմանալի ազնիւ էք, ըսաւ աղջիկը ու ժպտեցաւ:

— Պարապ խօսքեր կ'ընէք: Աշխարհի վրայ կարելի եղած բոլոր միջոցները պիտի փորձեմ ձեզ աւելի երջանիկ ընելու համար:

Զարա Հայաթ Սըր Ճօնի նայեցաւ եւ ճիշդ այդ միջոցին անոր սպասուհին ներս մտնելը շատ ուրախ եղաւ:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 8 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 8 Décembre 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2672
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԺԱՄԱՆԱԿՆ Է ԵԼՔ ՄԸ ԳՏՆԵԼՈՒ

Հիմա որ պարզած եղանք «Հայկական Փարիզ»ի ազգային – վարչական կազմակերպութեան մէկ երեսը, ի՞նչ դարման կ՚առաջարկենք։

Ո՛չ չոնդալից, հրաշագործ գիւտ մը, ոչ ալ կախարդական գաւազան մը։

Պարզապէս,— կեդրոնական, կեդրոնաձիգ իշխանութիւն մը, որ ունենայ իր մնայուն գրասենեակը, պատասխանատու պաշտօնէութեամբ։

Գրասենեակ մը ուր կեդրոնանան այս տարագիր ժողովուրդին վերաբերեալ գործերը։

Հասցէ՝ մը ուր կարենայ դիմել խնդրարկուն կամ խորհրդատուն շաբթուան վեց օրը եւ գործի բոլոր ժամերուն։ Ճիշդ ինչպէս կ՚ըլլայ պետական կամ ո՛ր եւ է գրասենեակի համար։

Ի՞նչպէս կարելի է կազմակերպել այդ վարչութիւնը կամ գրասենեակը։

Հապա նիւթական միջոցնե՞րը, պաշտօնեաներու թոշակներն ու գիւտնական ծախքե՞րը։

Երանի՜ բոլոր անոնց որ այս հարցումները պիտի ուղղեն. այսինքն՝ «պէխապէր» են։

Ո՛ր եւ է ատեն հարցուցած, փնտռա՞ծ էք թէ ի՛նչ գումարներ կը ծախսուին այն գոյնզգոյն մարմիններուն եւ գրասենեակներուն համար որ կը գործեն հրապարակին վրայ, յանուն ազգի եւ հայրենիքի։

Եւ ո՞ր պաշտօնեան է որ չստանար իր ամսականը կամ ներկայացուցչական ծախքերը։

Մնաց որ, երկու տեսակ պաշտօնեաներ կամ վարիչ – ներկայացուցիչներ կան։

Առաջին՝ անոնք որ յատկապէս նշանակուած են այս կամ այն հաստատութեան կողմէ, որոշ ամսականով կամ վարձով։

Եւ երկրորդ՝ անոնք որ սեփական գործեր ունին, եւ միայն իրենց ազատ ժամերը կը տրամադրեն։

Արդ, երկու դասերն ալ ընդհանրապէս գործերը յարմարցուցած են իրենց անձնական կացութեան։ Կ՚երեւան երբ որ ուզեն, կը գործեն ինչպէս որ կամենան։

Թիւ 1 «օֆիս»ի մասին խօսելով, գիտենք որ ենթակայ է հսկողութեան եւ պատասխանատուութեան։ Իսկ միւսներու մասին ստոյգ տեղեկութիւններ կը պակսին։

Փաստեր չունինք, ամբաստանութիւն բանաձեւելու համար։ Բայց, բաւական պերճախօս է առօրեայ պատմութիւնը, իր անկերպարան վիճակով։ (Խօսքը բոլորի մասին է)։

Որքան կրցած ենք հետեւիլ, յաճախ իրաւասու պաշտօնեան զոհն է իրեն պարտադրուած կացութեան կամ գործին կազմակերպութեան եղանակին։

Մէկ խօսքով, բոլոր մեքենաներն ալ կը ճռնչեն, կարլուած ըլլալով պատահականութեան եւ վարիչներու հայեցողութեան կամ բարեխղճութեան։

Կարեւոր պարագայ մը եւս,— անոնք որ պատասխանատուութիւններ ստանձներ են գաղթական բազմութիւններու հոգերուն եւ ուրիշ գործերու համար, աւելի շատ ընդունակ են արարողական աշխատանքներու։

Անոնք հանգամանքներ, յարմարութիւններ ունին, բայց չեն դիմանար տեւական, ծրագրեալ աշխատանքի։ Պարագաները, տարիքը, յոգնութիւնները շատ բան պակսեցուցած են անոնց արժանիքներէն։

Միւս կողմէ, անոնց ետին կեցած մարմիններն ալ աւելի շատ «Երեւելեաց ժողով»ներ են, իրական կեանքէն կտրուած եւ «ամաթէօռ» տարրեր, որոնք պարբերաբար քով քովի կուգան։

Եւ որովհետեւ չափազանց թոյլ են կապերը՝ մէկ մարմինէն միւսը, անհամութիւններ կամ հակասութիւններ ալ միշտ անպակաս պիտի ըլլան։

Ձե՞ք տեսներ արդէն։ Միացեալ յանձնախումբ մը կազմուած է մօտ մէկ ամիսէ ի վեր։ Անոր մէջ ներկայացուցիչներ ունին երկու «օֆիս»ները, Բարեգործականը, Հողաբարձութիւնը, Աղքատախնամը, Հայ Տնտեսական Կեդրոնը եւայլն։

Արդ, յանձնախումբին աշխատանքներէն միայն յուշագիր մը մատուցումը գիտենք. իսկ Հայ Տնտեսական Կեդրոնը շաբաթը անգամ մը խորհրդակցութիւններ կը սարքէ, ծրագիրներ կ՚որոճայ, դիմումներ կը կատարէ, որոնք յուսադրութեան, բացատրութեան կը կարօտին։

Միացեալ յանձնախումբը տեղեկութիւն ունի՞ այս ձեռնարկներէն։ Կամ արդեօք ընդհանուր ծրագիր մը կազմած եւ աշխատանքի բաժանո՞ւմ կատարած է։

Մենք չենք ուզեր վիրաւորել կամ վհատեցնել ո եւ է մէկը որ կը ճգնի ելք մը գտնել։ Բայց արդար վարանումներ կ՚ունենանք, երբ կը տեսնենք որ իրական հոգերը երեսի վրայ կը ձգուին, անճարները հասցէ կը փնտռեն եւ չեն գտներ, իսկ մարդանքները կը շարունակուին ամէն ուղղութեամբ։

×

Ամփոփենք եւ եզրակացնենք։

Գնահատելով հանդերձ բոլոր նախաձեռնութիւնները, կը հարցնենք.—

Տակաւին երկա՞ր պիտի սպասենք, որպէսզի հինգ – տասը սրտցաւ եւ կորովի, աշխատելու ընդունակ եւ իրաւասու մարդիկ հրապարակ իջնեն եւ ըսեն,— Մենք պատրաստ ենք ստանձնելու այս տարագիր բազմութեան հոգերը։ Ահա մեր ծրագիրը, ահա մեր կազմակերպութեան եղանակը։ Ուժ տուէք մեզի, բոլոր կազմակերպութեանց եւ միութեանց հաւաքական գործակցութեամբ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿՂԵՐԱԿԱՆ ՏԱՐԱԶՆԵՐՈՒ ԱՐԳԵԼՔԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

»»». . «««

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ ԽՈՐԱՊԷՍ ԴԺԳՈՀ

Աթէնքէն կը հեռագրեն դեկտեմբեր 5 թուականով.—

Այստեղ ծանր տպաւորութիւն եւ ընդհանուր յուսախաբութիւն պատճառեց թրքական կառավարութեան մերժումը՝ ի պատասխան Յունաստանի այն դիմումին որով կը խնդրէր օրթոտոքս եկեղեցին ազատ կացուցանել կրօնական տարազներու արգելքէն։ Անարժէք կը համարուի Տիեզերական պատրիարքին եղած զիջումը, որովհետեւ այնպիսի պայմաններով կատարուած է որ, այդ առանձնաշնորհը ամբողջովին կախում ունի ոստիկանական յետին պաշտօնեայի մը բարի կամքէն։ Բովանդակ յոյն մամուլը դատապարտութիւն կը յայտնէ թրքական կառավարութեան դէմ եւ ներկայ պահը տագնապալի կը նկատէ թուրքեւյունական բարեկամութեան համար, քանի որ եղած կարգադրութիւնը կը վիրաւորէ Յունաստանի եւ ամբողջ օրթոտոքս դաւանանքին կրօնական զգացումները։ Յունական եկեղեցին իր ցաւը յայտնեց Սինոդին միջոցաւ եւ արտօնեց Աթէնքի արքեպիսկոպոսը որ անհրաժեշտ ձեռնարկները կատարէ։

Կառավարութիւնը դժուարաւ կրնայ ծածկել իր յուսախաբութիւնը՝ Էնկիւրիի ժխտական դիրքին առթիւ եւ կը զգուշանայ յայտարարութիւններէ։ Կառավարական խմբակցութեան վարիչները ժողով գումարելով, լսեցին արտաքին նախարար Պ. Մաքսիմոսի բացատրութիւնները։ Որոշուեցաւ անմիջապէս խորհրդակցութեան հրաւիրել բոլոր կուսակցութեանց վարիչները։ Այս առթիւ վարչապետը եւ արտաքին նախարարը պիտի պարզեն կառավարութեան դիրքը եւ ընդհանրապէս թուրքեւյունական յարաբերութեանց վիճակը։ Վենիզէլոս հեռագրով հաղորդեց իր տեսակէտները։

Աթէնքի թուրքեւյունական միութեան նախագահը հրաժարեցաւ, իսկ քարտուղարը ժողովի հրաւիրեց անդամները, քննելու համար թէ կ՚արժէ՞ պահել միութիւնը, քանի որ անոր նպատակն էր մղում տալ Թուրքիոյ եւ Յունաստանի բարեկամական յարաբերութեանց։

Թերթերը առանց վերապահութեան կ՚արտայայտեն ժողովուրդին բուռն դժգոհութիւնը եւ կը հարցնեն թէ Էնկիւրիի որոշումը չի՞ վտանգեր թուրքեւյունական բարեկամութիւնը։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՆՈՐ ՕՐԷՆՔԸ

»»». . «««

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐՈՒՆ ԹԻՒԸ Կ՚ԱՒԵԼՑՆԵՆ

Թուրքիոյ խալք կուսակցութեան խորհրդարանական խմբակցութիւնը քննեց սահմանադրութեան եւ ընտրական դրութեան համար ծրագրուած փոփոխութիւնները։ Այս խորհրդակցութենէն վերջ, 200 երեսփոխաններու ստորագրութեամբ բանաձեւ մը ներկայացուեցաւ Ազգ. Ժողովին, առաջարկելով ընտրող համարել 22 տարեկանը լրացուցած բոլոր այրերն ու կիները, իսկ ընտրելի՝ 30 տարեկանը լրացնողները։ Այսուհետեւ մէկ երեսփոխան պիտի ընտրուի մինչեւ 40,000 բնակիչի համար, երկու երեսփոխան՝ 55,000 բնակիչի համար, երեք երեսփոխան՝ մինչեւ 95,000 բնակիչի համար եւայլն։ Վերջին ընտրութիւններէն ի վեր Թուրքիոյ բնակչութիւնը աճած ըլլալով, Ազգ. Նոր ժողովը պիտի ունենայ 360 երեսփոխան, փոխան 317ի։

Ազգ. Ժողովը լուծուած ըլլալով հանդերձ, իր նիստերը պիտի շարունակէ մինչեւ դեկտեմբերի վերջը։

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻԱ ԿԸ ՎՏԱՐԷ ՀՈՒՆԳԱՐՆԵՐԸ

»»». . «««

Կ՚ԸՍՈՒԻ ԹԷ ՔՍԱՆ ՀԱԶԱՐ ՀՈԳԻ ՊԻՏԻ ՀԵՌԱՑՈՒԻՆ ԱՆԽՆԱՅ

Փեշթայէն կը հեռագրեն թէ Եուկոսլաւիոյ կառավարութիւնը սկսած է արտաքսել բոլոր ոչ – հպատակ Հունգարները, իբրեւ փոխվրէժ Մարսէյլի սպանութեան, որուն մեղսակից կը համարուի Հունգարիա։ Վտարեալներէն շատերը ծնած են այն հողերուն մէջ որ յանձնուեցան Եուկոսլաւիոյ, հաշտութեան դաշնագիրներով, իսկ ուրիշներ գաղթած են Հունգարիայէն, ապրուստ ճարելու կամ ազգականներու քով ապրելու համար։

Արտաքսումները սկսան դեկտեմբեր 5ի առտուն, կատարեալ անակնկալի մը մատնելով Հունգարիան։ Վտարեալները կը պատմեն թէ հաւանական է որ քսան հազար Հունգարներ քշուին Եուկոսլաւիայէն։ Մինչեւ դեկտեմբեր 6ի կէսօրին զանազան սահմանամերձ կայաններ հասած էին 3500 աքսորականներ, որոնք ճամբան հանդիպած են ուրիշ կարաւաններու։ Անոնց մէջ կան բազմաթիւ կիներ եւ մանուկներ իրարու վրայ խռնուած եւ ենթակայ խիստ հսկողութեան։ Առաջին կարաւանը որ հունգարական սահմանագլուխ հասաւ, կը բաղկանար կառավարական թոշակաւորներէ, մասնաւոր պաշտօնեաներէ և արհեստաւորներէ։ Հունգարական կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք առաւ օգնելու համար տարագիրներուն, որոնք թշուառ վիճակի մը մատնուած են։ Հունգարական մամուլը կատղած է եւ կը պահանջէ բողոքագիր մը ուղղել Ազգերու Դաշնակցութեան։ Կառավարութիւնը արդէն դիմումներ կատարած է Պելկրատ եւ Ժընեւ։ Բողոքագիր մըն ալ մեծ պետութեանց պիտի ուղղուի։

Միւս կողմէ, յանձնաժողով մը ղրկուած է սահմանագլուխ, քննութիւններ կատարելու համար։ Նախարարական խորհուրդը արտակարգ նիստի հրաւիրուած է։

Եուկոսլաւիոյ կառավարութիւնը հետեւեալ բացատրութիւնները կուտայ այս վտարումներու մասին.— Եուկոսլաւիոյ մէջ կան 25,000 Հունգարներ, որոնք ունին բնակութեան եւ աշխատանքի անհրաժեշտ արտօնագիրները։ Այս թուղթերը ընդհանրապէս կը նորոգուին երեքէն երեք կամ վեցէն վեց ամիս։ Ներքին ապահովութիւնը ամրապնդելու եւ ազգային բանուորութիւնը պաշտպանելու համար, որոշուած է այլեւս չնորոգել մաս մը արտօնագիրներ։ Այս տնօրինութեան ներկայիս ենթակայ են միայն երկու հազար հոգի։ Զանգուածային արտաքսում չէ որ կը կատարուի, այլ առժամանակեան կրճատում՝ աշխատանքի համար Եուկոսլաւիա հաստատուած Հունգարներու։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ն. ՎԵՀԱՓԱՌՈՒԹԻՒՆ «ԵՍ»

●●●●

Անհամբեր, սանձակոտոր եսասիրութեան արշաւ մը վարակեր է բոլոր երկիրները։

Ամէն կառավարութիւն իր ուզածը կ՚ընէ առանց որ եւ է խղճահարութեան։ Ոտքի տակ առնելով ե՛ւ օրէնք ե՛ւ մարդկութիւն։

Եթէ տկար է եւ միջազգային շահերու կը դպչի, կը յանդիմանեն, յանախ ձեւականօրէն։ Իսկ եթէ զօրաւոր է, հարցնող փնտռող չկայ։

Այսպէս, Ալպանիա խախտեց փոքրամասնութեանց օրէնքը, պետականացնելով դպրոցները։

Յոյները, որ հոծ գաղութ մը ունին մասնաւորապէս Եպիրոսի շրջանին մէջ, ըմբոստացան եւ բողոքներ, ժողովներ, ծանուցագիրներ աջ ու ձախ։

Եթէ չեմ սխալիր, հարցը դրուած է Ազգերու Դաշնակցութեան սեղանին վրայ, Մեծն Բրիտանիոյ միջամտութեամբ։

Իսկ Թուրքիա մասնաւորապէս 1925էն ի վեր անխնայ կը հալածէ փոքրամասնութիւնները։

Ան, Թուրքիան Լոզանի դաշնագիրը իսկ ոտքի տակ առած, ամէն տարի նոր կանոնագիր կը մշակէ, նոր հրաման կ՚արձակէ, ոչնչացնելով ամէնէն տարրական իրաւունքները։

Դեռ այս շաբթու ջնջուեցան կրօնական տարազները, որ ամէնէն աւելի պիտի վնասեն կաթոլիկ «սէօր»երուն եւ «փաթերա»ներուն։

Միւս կողմէ, նոր փորձանք մը պիտի դառնայ մականուններու օրէնքը, որ քուէարկուեցաւ անցեալ ամառ եւ որուն գործադրութեան կանոնագիրը կը քննուի Պետական խորհուրդին կողմէ։

Ո՞վ է հարցնող – փնտռողը։ Յունաստան բողոքեց, բայց Թուրքերը մտիկ չըրին։ Աւելի յառաջ պիտի կրնա՞յ երթալ...

Անդին, խորհրդային իշխանութիւնը մէկ զոհ տուած ըլլալով, 66 (վաթսունեւվեց) կալանաւորներ կը գնդակահարէ մէկ գիշերուան մէջ։

Թերթերը կ՚արձանագրեն ու կ՚անցնին, աւելի չոր ու անտարբեր, քան եթէ վեց հոգի շոգեկառքի տակ մընացած ըլլային։

Անդին Եուկոսլաւիա սկսած է անխնայ վտարել Հունգարները, իբրեւ հետեւանք Մարսէյլի մահափորձին։

Հեռագիրները կ՚ըսեն թէ 3500 հոգի քշուած են արդէն, եւ հաւանաբար քսան հազարի պիտի հասնի աքսորականներուն թիւը։

Այստեղ, Ֆրանսայի մէջ, գործազրկութեան տագնապին առթիւ, այնպիսի վիճակ մը ստեղծած են որ, օտարականը ձգէ երթայ։

Եթէ երթալիք տեղ ունի, անշուշտ կ՚երթայ։ Իսկ եթէ չունի, կրնայ մընալ,— անօթի մնալու գնով։

Շարունակե՞մ։ Բայց չէ՞ որ դուք շատ աւելի դառն պատմութիւններ գիտէք...

Նորին Վեհափառութիւն «Ես»ն է օրուան արքան։ Թագաւոր–կայսր միահեծան։

Արթնցէ՛ք։

ՎԱՀԷ

ՄՈՍԿՈՒԱ ՊԱՇՏՕՆԱՊԷՍ ԿԸ ՀԱՍՏԱՏԷ 66 ԿԱԼԱՆԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒՄԸ

Երէկ հաղորդեր էինք 66 ամբաստանեալներու գնդակահարութիւնը Մոսկուայի եւ Լէնինկրատի մէջ, միեւնոյն օրը։ Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը պաշտօնապէս կը հաստատէ այս հրէշային արարքը, հետեւեալ մանրամասնութիւններով.— Երէկ, 5 դեկտեմբեր, գերագոյն ատեանի զինուորական դատարանը Լէնինկրատի մէջ դռնփակ դատեց 39 անձեր, որոնք ամբաստանուած էին իբրեւ կազմակերպիչները ահաբեկչական արարքներու, ընդդէմ խորհրդային իշխանութեան պաշտօնեաներուն։ Դատարանը հաստատեց թէ ամբաստանեալներուն մէկ մեծ մասը Խ. Միութիւն մտած է Լեթոնիոյ, Ֆինլանտայի եւ Լեհաստանի ճամբով եւ ահաբեկչական արարքներ կազմակերպելու պաշտօնով։ Համաձայն եղեռնական օրինագրքի համապատասխան յօդուածներուն եւ Կեդր. Գործադիր կոմիտէի դեկտեմբեր 1 թուակիր որոշման, զինուորական ատեանը գնդակահարութեան դատապարտեց 37 ամբաստանեալներ եւ վճռեց գրաւել անոնց գոյքերը։ Միւս երկուքի մասին լրացուցիչ քննութիւններ պիտի կատարուին։ Վճիռները անմիջապէս գործադրուեցան։

Մոսկուայի մէջ ալ, նոյն եղանակով դատուեցան 31 ամբաստանեալ։ Անոնց 29ը մահուան դատապարտուելով անմիջապէս գնդակահարուեցան, իսկ երեքի մասին լրացուցիչ քննութիւններ պիտի կատարուին։

Դաւադիրները Սպիտակ Ռուսնե՞ր են

Հրատարակելով այս բարբարոսական վճիռները, «Իւմանիթէ» կը գրէ.

— «Յեղափոխութիւնը ինքնապաշտպանութեան կը դիմէ։ Վաթսունեւվեց սպիտակ պահակներ գնդակահարուեցան։ Այս աւազակները Խորհ. Միութիւն մտած էին սպանելու համար Լէնինի կուսակցութեան լաւագոյն զինուորեալները։ Այդ ոճիրները, այդ մարդասպանները սպիտակ տարագիրներ են, վարձուած՝ Խ. Միութեան թշնամիներուն կողմէ։ Անոնք մաս կը կազմեն արհեստով մարդասպաններու ֆաշական կազմակերպութեան մը։ «Ռուսական ճըշմարտութեան եղբայրութիւն»ը, աղանդ մը մոլեռանդներու որոնց գլուխները տաքցած են փօփերու քարոզներէն, միացած է ռուս ֆաշականներու, ղեկավարութեամբ Վութիւցքիի։ Այս աւազակները միլիոններ ունին եւ կ՚ուզեն խափանել ընկերվարութեան կառուցումը Խ. Միութեան մէջ, սպաննել համայնավարները, օգնել կուլակներուն ընդդէմ հաւաքական տնտեսութեանց»։

⁂ Սպաննեալ Կիրովի յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ դեկտեմբեր 6ին, արտակարգ հանդիսաւորութեամբ։ Օդը սաստիկ ցուրտ էր եւ ձիւնը պատած էր Կարմիր Հրապարակին վրայ։ Եօթանասուն հազար հոգի կը մասնակցէին յուղարկաւորութեան։ Սթալին եւ միւս իշխանաւորները հանգուցեալին աճիւնը փոխադրեցին Կրէմլինի դամբարանը, մինչ նուագախումբերը կը հնչեցնէին Շոփէնի մահերգը եւ կարմիր «Էնթէրնասիօնալ»ը։ Օրուան նշանաբանն էր,— «Առաջնորդ մը եւս ինկաւ, բայց յեղափոխութեան ոգին յառաջ կ՚ընթանայ»։ Մոլոթով եւ միւս ճառախօսներն ալ այս ոգին արծարծեցին իրենց դամբանականներուն մէջ։ Մոլոթով մասնաւորապէս շեշտեց թէ խորհրդային իշխանութիւնը «անողորմաբար պիտի կռուի հակայեղափոխութեան դէմ, իրենց երկրին մէջ»։

Սարի խնդիրը եւ Միջազգային Զօրագունդը

——·——

ԳԵՐՄԱՆԻԱ Կ՚ԸՆԴՈՒՆԻ, ՊԱՅՄԱՆԱՒ ՈՐ ՌՈՒՍ ԵՒ ՉԵԽ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ ՉՄԱՍՆԱԿՑԻՆ

Ինչպէս գրած էինք, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը առաջարկեց Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին՝ միջազգային զօրագունդ մը կազմել, ապահովելու համար բարեկարգութիւնը՝ Սարի քուէարկութեան ատեն։ Այդ զօրագունդին չպիտի մասնակցին Ֆրանսա եւ Գերմանիա։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԱՏԱՐԵԱԼ ՄԻԱՑՈՒՄ

1905Ի ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇԻՆՔ

Անհասկնալի պիտի ըլլայ այս դաշինքը, եթէ հարեւանցի ակնարկով մը չպարզուի, մինչ այդ տիրող բանուորական զանազան կազմակերպութեանց կացութիւնը:

Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութիւնը ծնունդ առաւ 1879ին, Մարսէյլի համագումարին մէջ: 1880ին Փարիզի ժողովին մէջ, քննութեան առնուեցաւ Կէտի եւ Լաֆարկի կազմած ծրագիրը, եւ այնուհետեւ իբրեւ դասակարգային քաղաքական կազմակերպութիւն, սկսաւ աշխատիլ հանրային կեանքին մէջ:

Դժբախտաբար չուշով ծայր տուաւ պառակտումը: Կէտ եւ Փօլ Պրուս իրարու դէմ դուրս եկան: Առաջինը իբրեւ մարքսեան, երկրորդը՝ բարեշրջական (possibiliste): Կուսակցութիւնն ալ բաժնուեցաւ երկուքի՝ Բանուորական կուսակցութիւն եւ Ընկերվարական աշխատաւորներու դաշնակցութիւն:

Կէտի կուսակցութիւնը իբր քաղաքական ուղեգիծ կ'ուզէր իր անկախութիւնը պահել, իսկ Պրուսի կուսակցութիւնը կ'ուզէր քաղքենի տարրերու հետ դաշնակցիլ, պահելու համար հանրապետական վարչաձեւը:

Սակայն պառակտումը հոդ կանգ չառաւ: 1890ի Շաթէլրոյի համագումարին մէջ Պրուսի կուսակցութիւնն ալ բաժնուեցաւ երկուքի՝ Սոց. Յեղափոխական բանուորական կուսակցութիւն եւ Ընկերվարական աշխատաւորներու դաշնակցութիւն: 1885ին մէկ ուրիշ խմբակ ալ գոյութիւն ունէր Պէնուա Մալոյի ղեկավարութեամբ, առանց ծրագրի եւ առանց քաղաքական որոշ հետապնդումներու:

1896ին, այս անգամ Սոց. Յեղ. բանուորական կուսակցութիւնը պառակտեցաւ եւ ծնունդ տուաւ Յեղափոխական Համայնավար Ուխտ անունով կազմակերպութեան մը:

Այսպիսով, 1898ին գոյութիւն ունէին հետեւեալ ուրոյն կազմակերպութիւնները, որոնք ամէնքն ալ կը գործէին ընկերվարական նշանաբանքերու տակ.—

1.— Ֆրանսայի Բանուորական կուսակցութիւն:

2.— Պլանքիստներու կուսակցութիւն (Կեդր. Յեղափոխական Կոմիտէ անունով):

3.— Ընկերվարական Աշխատաւորներու Դաշնակցութիւն:

4.— Սոց. Յեղ. Բանուորական կուսակցութիւն:

5.— Յեղափոխական Համայնավարներու Ուխտ:

6.— Անկախ Ընկերվարականներ:

Այս բոլորին մէջ ամէնէն ուժեղ կուսակցութիւնն էր Ֆրանսայի Բանուորական կուսակցութիւնը, որուն ղեկավարներն էին, ինչպէս ըսինք, Կէտ եւ Լաֆարկ: Այս կուսակցութեան մէջ էին Քոմփէր Մօրէլ, Պրաք, Ռափօփոր, Մարսէլ Քաշէն, Պրուս եւ ուրիշներ: Ունէր իր մշակուած ծրագիրն ու կանոնագիրը, որ գրեթէ նոյնն է, ինչ որ ունի այժմ Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութիւնը:

Ընկերվարական յեղափոխական կուսակցութիւնը Պլանքիի Կեդր. Յեղ. Կոմիտէէն ծնունդ առած էր եւ ամբողջութեամբ Պլանքիի մտքի եւ գործի հարազատ թարգմանն էր:

Այս կուսակցութեան պարագլուխներն էին Էտ. Վայեան, Ռիկոլ, Տիվալ, Շառոն եւն.:

Ընկերվարական աշխատաւորներու դաշնակցութեան ղեկավարներն էին Փօլ Պրուս, Շապէր, Ալլման, Ժօֆրէն, Քէյման եւ ուրիշներ, որ կը հրատարակէին «Պրոլետար» անունով պարբերաթերթը եւ իրենց նշանաբանքն էր.— «Մեր վերջնական նպատակին հասնելու համար, պէտք է այդ նպատակը բազմաթիւ հանգրուաններու վերածել եւ անմիջականօրէն մէկ մասը իրականացնել, հնարաւոր դարձնելու համար ամբողջին գործադրութիւնը»:

Սոց. Յեղափոխական բանուորական կուսակցութիւնը մէկ հատուածն էր Ընկերվ. Աշխ. Դաշնակցութեան, որ Ալլմանի, Շապէրի, Ֆապրոյի ղեկավարութեամբ բաժնուեցաւ Պրուսի հետեւորդներէն:

Յեղ. Համայնավարներու Ուխտը աննշան խմբակցութիւն մըն էր եւ հազիւ քանի մը մասնաճիւղեր ունէր Փարիզ եւ գաւառները, ինչպէս Արտէն, Ժիւռա, Քօթ տ'Օռ եւ այլուր, եւ ի հարկէ, այս շարքին մէջ զանցառելի տեղ մը կը գրաւէր:

Անկախ Ընկերվարականները, որ կազմուեցան 1897-98ի տարիները, վերապահ դիրք մը ունէին վերոյիշեալ բոլոր հատուածներուն հանդէպ, եւ ջերմ կուսակից էին ընկերվարական միութեան, նկատի ունենալով այն բոլոր խաչաձեւումները, որ կ'ըլլային իրար չէզոքացնելու համար:

Այս հատուածին ղեկավարն էր Լօնկէ ընտանիքը՝ Շառլ Լօնկէ եւ իր երկու որդիները՝ Ժան եւ Էտկար:

Ասոնցմէ զատ, գոյութիւն ունէր, նաեւ, անկախ ընկերվարականներու եւ անկախ յեղափոխական ընկերվարականներու դաշնակցութիւնները, որոնք միանալով կազմեցին Ընկերվարական Անկախ համադաշնակցութիւն անուն խմբակ մը: Այս խմբակին մէջ էին Ժօրէս, Վիվիանի, Ռընար եւ ուրիշներ:

1898ին ազգայնական կառավարութիւնը սկսաւ խիստ ճնշումներ գործադրել բանուորական կազմակերպութեանց վրայ:

Եւ ահա այդ ճնշումը պատճառ դարձաւ որ բանուորական այս բազմաթիւ խմբակցութիւնները համախմբուին եւ խօսին օրկանական միութեան մասին:

1898ի հոկտեմբերին, Բանուորական կուսակցութեան նախաձեռնութեամբ, գումարուեցաւ խորհրդակցական ժողով մը: Ներկայ էին,— յիշելով միայն կարեւորները — Կէտ, Վայեան, Ժօրէս, Միլրան, Պրիան, Վիվիանի, Պրուս, Ալլման եւ ուրիշներ:

Եւ այդ ժողովէն ընտրուեցաւ քննիչ մարմին մը, միացման ծրագիր մը պատրաստելու համար:

1899 յունիսին, Միլրանի մուտքը Վալտէք–Ռուսոյի դահլիճին մէջ, կրկին հրահրեց կիրքերը եւ պատճառ դարձաւ միութեան փորձերու ձախողման:

Սակայն փորձն իսկ բաւարար մթնոլորտ էր ստեղծած միութեան անհրաժեշտութեան մասին:

Թեր ու դէմ վէճերը ժամանակ մըն ալ տեւեցին մինչեւ 1903, երբ կազմուեցաւ Ֆրանսական Ընկերվարական կուսակցութիւնը, իր ծոցին մէջ առնելով Ընկերվարական Աշխատաւորներու Դաշնակցութիւնը, Սոց. Յեղ. բանուորական կուսակցութիւնը եւ Անկախ Ընկերվարականներու համադաշնակցութիւնը:

Ուրեմն, այս ձեւով գոյութիւն ունէր Ֆրանսայի Բանուորական կուսակցութիւնը, Ֆրանսական Ընկերվարական կուսակցութիւնը եւ Սոց. Յեղ. Բանուորական կուսակցութիւնը:

Այսպիսով, Ժօրէս եւ Կէտ է որ կը ծառանային իրարու դէմ:

Ամսթերտամի Բանուորական Միջազգայինի համագումարը 1904ին, պահանջ դրաւ որ այս կազմակերպութիւնները միանան:

Ֆրանսայի պատգամաւորները ենթարկուեցան այդ որոշման եւ վերադարձին ամէն մէկ հատուածը առանձին առանձին հանդէս եկաւ համերաշխութեան կոչերով ու միութեան քարոզով:

Միացման յանձնախումբ մը կազմուեցաւ վերոյիշեալ երեք կուսակցութեանց ներկայացուցիչներէն եւ մշակուեցաւ հաւաքական յայտարարութիւն մը: 1905 ապրիլ 23ին, Սալ Կլոպի մէջ, Փարիզ, գումարուեցաւ միացման համագումարը 286 պատգամաւորներու ներկայութեամբ: Հոն կարդացուեցաւ միացման ծրագիր-նախագիծը եւ ընդունուեցաւ միաձայնութեամբ:

Ահա, այդ պատմական փաստաթուղթին կարեւոր գլուխները միայն, որ այսօր հիմ պիտի ծառայեն ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութեանց միացման:

1905ի միացեալ կուսակցութեան նպատակն էր.— Միջազգային բանուորութեան հետ համերաշխ գործակցութիւն: Աշխատաւորութեան կազմակերպութիւն՝ տնտեսական եւ քաղաքական գետնի վրայ, նուաճելու համար իշխանութիւնը եւ ազգայնացնելու արտադրութեան եւ փոխանակութեան միջոցները, այսինքն, դրամատիրական կարգերու փոխանցումը ընկերվարական կարգերու:

Կուսակցութեան անունն է Բանուորական Միջազգայինի Ֆրանսական Հատուած (S. F. I. O.):

Կուսակցութեան յարող իւրաքանչիւր անդամ, պարտաւոր է ենթարկուելու ներքին կանոնագրի տրամադրութեանց:

Այնուհետեւ կուգայ մասնաճիւղերու կազմութեան, ժողովներու գումարման, խորհրդարանական հատուածի պարտականութեան, թաղապետական խորհրդականներու ընտրութեան եւ կազմակերպութեան, հակողութեան եւ իրաւախոհութեան, մամուլի եւ հաշուական խնդիրներու վերաբերեալ հարցեր, որոնք հոն լուծում գտած էին պարզ ներքին կանոնագրի մը սահմաններուն մէջ:

Եւ արդէն, ընկերվարական կուսակցութիւնը այդ ծրագիր կանոնագիրն է որ կը գործադրէ, իբրեւ հարազատ ժառանգորդ:

Եթէ միութեան այս դաշինքն է, որ հիմ պիտի ծառայէ համայնավար եւ ընկերվար կուսակցութեանց, կը նշանակէ որ պարզ վերադարձ մըն է որ տեղի պիտի ունենայ դէպի հին տունը,— ընկերվարական կարգերն ու գաղափարները:

Կ'ընդունի՞ն համայնավարները:

Մօտիկ ապագան ցոյց կուտայ:

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՄԵՐ ՔԱՂԱՔԻՆ (ԼԻՈՆ) ԿԵԱՆՔԸ 1934ԻՆ

»»»··«««

ԼԻՈՆ.— Ահա, 1934ն ալ կ'անցնի: Սեւ անակնկալներով տարի մը:

Անցե՞ր են կարծես նոր տարիներու ներշնչած յոյսի եւ հաւատքի անուշ երազները: Անհատէն մինչեւ ընկերութիւնները ամփոփուած իրենց պատեանին մէջ, նոր ելքեր կը փնտռեն նորագոյն չարիքներուն դէմ գօտեմարտելու համար ...

Հորիզոնը աւելի քան մռայլ է: Չարագուշակ զրոյցներ սրճարանէ սրճարան եւ բերնէ բերան: Կասկած, անվստահութիւն մարդէ մարդ եւ ազգէ ազգ: «Ես»ի եւ «մեզի», «մենք»ի եւ «դուք»ի, «տեղացի»ի եւ «օտարական»ի նշանաբանքը աւելի քան չէզոքացուած: Ու վաղը հանուր մարդկութեան համար ընդհանրապէս, «հայամաթլօս» Հայերուս համար մասնաւորապէս, մռայլ ու անստոյգ: Ու այս օրերուս, իւրաքանչիւր մտածող անհատի մտքին առջեւ կը շարուին լեղի խորհրդածութիւններ, որոնք «ի՞նչո՞ւ»ով կը սկսին եւ «ի՞նչպէս»ով կը վերջանան:

Նպատակս խորհրդածութիւններ գրի առնել չէր: Այսքանը նախաբան համարելով, կ'անցնիմ մեր քաղաքին մէկ տարուան կեանքին, ամփոփ գիծերով:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ համեմատելով նախորդ տարիներու հետ, աւելի տխուր է: Չկայ մեծ ու փոքր գործարան մը որ լման ժամերը կրճատած չըլլայ եւ կամ օր պակաս չընէ: Մասնաւորապէս վերջին նոյեմբեր ամսուն մէջ ճամբու դրուեցան հարիւրաւոր գործաւորներ եւ գործաւորուհիներ, զանազան հաստատութիւններէ: Շաբաթ չանցնիր առանց գործարանի մը դռները փակուելու: Անգործ է ոչ միայն հասարակ բանուորը, այլ եւ արհեստաւորն ու առեւտրականը: Կարելի է ըսել թէ յաճախ պարզ գործաւոր մը աւելի բախտաւոր է քան առեւտրականը, քանի որ ոչ պարտքի, ոչ մուրհակի, ոչ ալ զանազան տուրքերու սարսափն ունի: Գործի շուկան անկանոն է եւ անմխիթար:

Օտարականներու հանդէպ տրամադրութիւնները երթալով կը սրուին: Անհատներ, միութիւններ կան որ, գոհ չեն նո՛յն իսկ հարիւրէն տասնի օրէնքին գործադրութեանը, եւ, կը պահանջեն, աւելի «արդար» եւ կտրուկ միջոցներ:

Հանրային կառքերու մէջ եւ տրամվայի ձողերուն վրայ, անցեալները փակցուած էին ձեռքի մը մեծութեամբ թերթիկներ այլազան բովանդակութեամբ.— «Օտարականներն են մեր դժբախտութեան, անգործութեան պատճառը»: — «Ամէն մարդ իր տունը, ամէն մարդ իր տեղը» եւն.:

Քաղաքապետ Պ. Էրիոյի ծանօթ ճառը օտարականներու մասին, եկաւ իւղ լեցնելու այս չէզոքացած տրամադրութիւններուն վրայ: Կայ ուրիշ փորձանք մըն ալ մասնաւորապէս մեզի՝ Հայերուս համար: Կարմիր ու դեղին գործակալներ մարդասէրի, ընկերասէրի, առաքեալի կեղծ պատմուճաններ հագած, կ'ուզեն օգտագործել օտար բանուորներու տրամադրութիւնները եւ զանոնք դաւադրական ... քաշելով, նոր փորձերու եւ փորձանքներու ենթարկել...

«Զգոյշ եւ զգաստ», պիտի ըլլայ իմ խրատս:

Ամփոփելով խօսքը մեր քաղաքի տնտեսական կեանքի մասին, ըսեմ որ, այս ձմեռ գործազրկութիւնը անհամեմատ աւելի ծանր պիտի ըլլայ եւ անգործներու թիւը չափազանց շատ:

ԱԶԳԱՅԻՆ.— Շատ բան չունիմ ըսելիք այս մասին, քանի որ, ոչ «ազգային»ը մեզմով հետաքրքրուած է եւ ոչ ալ մենք իրմով: Բոլորովին անտես չանելու համար, տամ քանի մը տեղեկութիւններ: Նախորդ տարուան վերջին ամիսներուն, քաղաքս հասաւ կաթող. քննիչ Երուանդ եպ. Փէրտահճեան: Պատուիրակը շատ բան խոստացաւ, լաւ քարոզներ խօսեցաւ, բայց իրականին մէջ շատ քիչ բան կրցաւ ընել: Չկրցաւ կազմակերպել ոչ միայն գաւառական ժողովը եւ Ազգ. Միութիւնը, այլ եւ կարգի հրաւիրել տէրտէր մը որ առանձին խանութ մը բացած էր յանուն կրօնի ... Իր օրով, զօրաւոր Ազգ. Միութիւն մը հիմնելու փորձի չձեռնարկուեցաւ եւ նշանակովի կամ կամաւոր մարմիններ վարեցին գործերը: Մինչեւ այսօր ալ այդպէս կը շարունակուի:

Ազգ. Միութեան մասին եթէ գնահատանքի քանի մը խօսք ըսել կարելի է, այդ ալ կը վերաբերի, կրթական հարցին: Անցեալ տարի, մայրերու Միութեան նիւթական օժանդակութեամբ, Հայ Արիներու մասնակցութեամբ Ազգ. Միութիւնը պահեց (այդպէս ըսենք) հինգ մանկապարտէզներ,— Կեդրոնը (արիներու դպրոցը) Տէսին, Պրօն, Կառ տը Վէզ եւ Բալուցիններու կայանը (Բարեգործականի դպրոցը):

Իսկ այս տարի, Ազգ. Միութիւնը, կեդրոնի կրթական գործը ձգած է Հայ արիներու վիզը, 50 Ֆր. ողորմելի նպաստ մը խոստանալով: Արուարձաններու մասին դեռ կարգադրութիւններ չեն եղած, միայն Կառ տը Վէզ ունի իր Սահակ Մեսրոպ դպրոցը:

Եկեղեցին կը մնայ նոյն լաթէ եւ տախտակէ տաղաւարը: Ժողովուրդը անտարբեր է եւ միայն մեծ տօներուն եկեղեցին մարդ կը գտնես:

ԿՐԹԱԿԱՆ.— Այս տարի իբրեւ կրթական գործ, Արաբկիրցիներու դպրոցէն զատ կայ հայ արիներու դպրոցը: Արիները այս տարի վարձած են Արաբկիրի Հայր. Միութեան սրահը եւ դասաւանդութիւնները կը կատարեն այնտեղ: Աշակերտներու թիւը 80—90ի կը հասնի: Ունին երկու դասատուներ: Շաբաթը երկու անգամ երեկոյեան դասաւանդութիւններէն զատ՝ հինգշաբթի կէսօրէ վերջ, պիտի ունենան զանազան ձեւի մանկական խաղեր, մենախօսութիւններ եւ հանդէսներ: Ինչպէս վերը յիշեցինք, այս գործին իր մասնակցութիւնը բերած է Ազգ. Միութիւնը 50 Ֆր.ի նպաստով մը: Հայ Մայրերու Միութիւնը որ անցեալ տարի լայն կերպով օժանդակեց կրթական գործին, այս տարի լուռ է: Ոչ իսկ իր «Օր»ը տօնեց:

Կրթական գործին մէջ, շնորհաւորելի է արիներու տարած յամառ ու յարատեւ աշխատանքը:

Քաջութիւն, յարատեւութիւն ձեր արի բազուկներուն, տղա՛ք...

ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— Հայր. Միութիւններու կարգին, առաջին տեղը կարելի է տալ Արաբկիրի Միութեան, որ կը պահէ դպրոց մը ու միակ համերաշխ միութիւնն է մեր քաղաքին մէջ:

Անուանապէս գոյութիւն ունին Մալաթիոյ Կրթասիրացը, Համախարբերդցիական, Բալուի Հայր. (Վերաշինա՞ց), Սօլեօզ, Պոլու, Նալլըխան, Նիկոմիդիա, Բարձր Հայք, Տարօն Տուրուբերան, եւն.:

Միւս միութիւններէն լաւագոյն տեղը պէտք է տալ Ֆր. Կարմիր Խաչին, որ տարուան մէջ ունեցաւ բաւական գնահատելի գործունէութիւն մը:

Այս առթիւ կ'իմանամ թէ Կ. Խաչը որոշած է.—

1.— Նոր Տարուան առթիւ կազմակերպել փոքրիկներու նուիրաբաշխութեան հանդէս մը:

2.— Ֆր. Կ. Խաչի անդամ – անդամուհիները 2—3 խումբերու բաժնուած պիտի այցելեն բոլոր հիւանդանոցները եւ նիւթական ու բարոյական օժանդակութիւն պիտի ընեն Հայրենակից հիւանդներուն:

3.— Կը փնտռեն յարմար վայր մը, որ կարենան շաբաթը երկու անգամ բժշկական քննութիւն եւ դեղ տալ չքաւորներուն:

Զ.Ռ.Մ.ն ալ ունի իր որոշ գործունէութիւնը եւ շրջանակը: Այս տարի, Ապրիլ 11—24ի ազահանդէսէն զատ ունեցաւ ընտանեկան երեկոյթ մը:

Կ'ըսեն թէ գոյութիւն ունի նաեւ Դպրոցասէր Տիկնանց մը, բայց մենք լուր չունինք:

Հօկին մէջ ալ այս օրերուն կիրքեր է որ կը խլրտին: Լիոնի մէջ բաժնուած են երկու մասի,— «Զօրավէն»եան եւ «Վերելք»եան:

«Յառաջ»ը հրատարակեց իրենց Կեդր. Վարչութեան շրջաբերականը: Ի՞նչ խօսքեր, ի՞նչ հայհոյութիւններ ու աթոռ քաշելներ կան զորս «դաշնակարգային գիտակցութեան» եկած տղաք կ'ուզեն գաղտնի պահել:

Կուսակցութիւններու մասին չեմ խօսիր: Հնչակեանները միշտ երկուք են, իսկ ռամկավարութիւնը կը բաղկանայ մէկ ճաշարանապետէ, մէկ մսագործէ եւ մէկ դերձակէ: Իրենց ակումբին դռները այնքան չեն բացուած որ ժանգ կապած են: Գալով Դաշնակցութեան ... թող մեր Հակառակորդները գրեն:

ՀՈՒՐՃԱՄ ՊԱՏԱՆԻ

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՃԱՐՏԱՐԱՐՈՒԵՍՏԸ

Փարիզի Օդանաւային Սալոնին առթիւ, որ փակուեցաւ անցեալ շաբաթ, «Թան» երկար յօդուած մը հրատարակեց, Խ. Միութեան օդանաւային ճարտարարուեստի մասին:

Կը քաղենք հիմնական մասերը.—

Օդանաւային ԺԴ. ցուցահանդէսին մասնակցելով, Ռուսիա թերեւս ուզեց արտասահմանի ցոյց տալ հնգամեայ ծրագրին գլխաւոր յաջողութիւնները, եւ միաժամանակ պատասխանել կարգ մը հարցումներու, որոնք կ'ըլլային, Եւրոպայի կամ Ծայր. Արեւելքի մէջ կռիւի մը պահուն, իր ներկայացնելիք ուժին մասին:

Միւս կողմէ, չկայ երկիր մը, որուն համար օդանաւը ներկայացնէ այնքան կարեւորութիւն որքան Ռուսիոյ համար, եւ այս՝ այն պատճառով որ անծայրածիր են իր հողերը եւ աննախանձելի՝ փոխադրական իր միջոցները: Այդ կը պահանջէ նաեւ իր աշխարհագրական դիրքը: Ահա թէ ինչու օդանաւային ճարտարարուեստը գլխաւոր հոգը կը կազմէ իր ղեկավարներուն: Ըստ Վորոշիլովի տեղեկագրին, որ կարդացուեցաւ կոմունիստ կուսակցութեան ԺԷ. համագումարին մէջ, ... վերջին տարիներուն՝ «անճանաչելի» դարձած է ռուս օդանաւային ճարտարարուեստը, որուն զարգացման մէջ կարեւոր բաժին մը ունի Ստալին՝ այն հետաքրքրութեամբ զոր ան ցոյց կուտար օդանաւային ճարտարարուեստի ամէն մէկ մանրամասնութեան մասին:

Արդիւնքը գնահատելի է:

1922 մայիսին կատարուեցաւ բացումը օդային առաջին գծին, Մոսկուա–Քէօնիկսպէրկ, որուն երկարութիւնն էր 1.200 քիլոմէթր: 1932ին, ուրեմն տասը տարի վերջ, ռուսական օդային գիծերու ցանցը կ'ունենար 30.000 քիլոմէթր երկարութիւն: Այնուհետեւ նման շինութեանց թափը հետզհետէ աւելցաւ:

Օդանաւը Ռուսիոյ մէջ շահագործման յանձնուեցաւ զանազան նպատակներով: Մասնաւորաբար հողագործութեան եւ հողաբաշխութեան մէջ: Այսպէս օդանաւը կ'օգտագործեն փճացնելու համար վնասակար միջատները, ժայռագործելու համար ճահիճները — արդարեւ 750.000 հեկտար ճահիճներու մէջ փճացուցին մժեղներու հաւքերը, որոնք այլապէս կ'աճէին եւ ջերմախտ կը տարածէին ջրեղերեայ ... բնակչութեան մէջ: Վերջապէս օդանաւը օգտագործուեցաւ զանգուածային ցանքերու համար, այսպէս վերջին 3 տարիներու ընթացքին՝ օդանաւով ցանք կատարուեցաւ 200,000 հեկտար տարածութեան վրայ: Եւ դեռ օդանաւը օգտագործեցին անտառներու հսկողութեան համար, այսպէս Ռուսիոյ հիւսիսային գօտիներուն մէջ 4 միլիոն հեկտար անտառ մասնաւոր քննութեան ենթարկուեցաւ:

Ծայր. Հիւսիսի մէջ, անմատչելի գօտիներու քննութեան լաւագոյն միջոցը ծառայեց օդանաւը: Սալոնին մէջ է ... ն օդանաւը, որով Մոլոկով կրցաւ փրկել Չելիուսկինի արշաւախումբին 39 անդամները, որոնք կորսուած է բեւեռային գօտիին մէջ:

Այս օդանաւին մօտ դուք կը գտնէք ամէն վաւերաթուղթ եւ վկայութիւն, որոնք ձեզի կը պարզեն թէ ինչպէս կատարուեցաւ Չելիուսկինի փրկութեան գործը, որով այնքան հպարտ են Ռուսերը: Փրկութեան այդ գործը ցոյց կուտայ թէ ի՛նչ կորով ունէին Չելիուսկինի հերոսները, եւ ի՛նչ քաջութիւն՝ անոնք որ անլուր դժուարութիւնները յաղթելով, շաբաթներ անընդհատ պայքարելով տարրերքին դէմ, գլուխ հանեցին փրկութեան գործը: Այնտեղ կը տեսնէք նաեւ քարտէսը այն զանազան արշաւանքներուն, որոնք կատարուեցան՝ օգնութեան հասնելու համար Չելիուսկինի, Օխոտսկի ծովէն եւ Անատիրի լեռներէն: Վերջապէս Շմիտի բանակատեղիին պատկերը, եւ հագուստի նմոյշներ որոնք դուրսէն եւ ներսէն մուշտակով պատած են, որպէսզի կարելի ըլլայ դիմանալ զէրոյէն վար 50 աստիճան ցուրտի մէջ ճամբորդութեան մը պարագային:

Երկնախաւի քննութիւնը եւս պիտի չուշանար անշուշտ գրաւել ռուս երիտասարդ օդանաւորդներու հետաքրքրութիւնը: Արդարեւ անոնք այնպիսի փորձեր կատարեցին, որ ամբողջ Ռուսիոյ մէջ արդար խանդավառութիւն մը յարուցին: Սալոնին մէջ դուք կը տեսնէք այն օդապարիկը, որով Պըրոկոֆիեւ, Պերնպաում, Գոդունով 30 սեպտեմբեր 1933ին շահեցան բարձրութեան մրցանիշը աշխարհի,— 19.000 մէթր: Այդ օդապարիկին քով մօտէլ մը որ կ'ոգեկոչէ Ֆետոսէնկոյի, Ուսիսկինի եւ Վասենկոյի փառապանծ մահը,— անոնք 22.000 մէթր բարձրանալէ վերջ արկածով մեռան:

Այս օդապարիկը շինուած էր ամբողջովին ռուսական արտադրութեամբ, ռուս ճարտարագէտներու կողմէ եւ ժողովրդային հանգանակութեամբ, եւ կը կրէր անունը օդային քիմիական պաշտպանութեան ընկերութեան, որ այնքան խանդավառութիւն ստեղծած է երիտասարդութեան մէջ եւ օդային ասպարէզի ճաշակը սերած: Այս ընկերութիւնն է, որ դպրոցներ կը հիմնէ օդապարիկով թռիչքի կամ անկարգելով երկիր իջնելու: Ծանօթ են արդիւնքները, զորս շահած են անկարգելի ռուս ախոյեանները, թեթեւ ընդացիրներով զինուած եւ խմբական ձեւով երկիր իջնելու իրենց հրաշալի փորձերով: Օդապարիկի փորձերը Ռուսիոյ մէջ մեծ յաջողութիւն գտան: Սալոնին մէջ ցուցադրուած մօտէլները կը հաստատեն արդէն թէ որքան կը գրգռէ հնարիչներու երեւակայութիւնը: Այսպէս Ուպարը բարձրացաւ մինչեւ 2.200 մէթր, իսկ 1933ին 35 քիլոմէթր ճամբայ մը կտրեց առաջուընէ ճշդուած ուղղութեան մը վրայ: Ծ. 5 օդապարիկն ալ, երկու հոգի ունենալով իր մէջ, 5000 քիլոմէթր ըրաւ 36 ժամուան մէջ:

Օդանաւի ցուցադրուած մօտէլներուն մէջ ուշադրութիւն կը գրաւէր Մաքսիմ Կորքի օդանաւը, Անտ 20 ցուցանիշով: Այս հսկայ օդանաւը, որ ունի 8 մեքենաշարժ՝ 7—8000 ձիու ուժով, 63 մէթր լայնք եւ 32.50 մէթր երկարութիւն, 42 թոն ծանրութիւն ունի: «Մաքսիմ Կորքի» կրնայ փոխադրել, իր 8 մարդոցմէն զատ, 79 ճամբորդ: Ժամական կը թռչի 280 քիլոմէթր, 2500 քիլոմէթրնոց հանգրուաններով:

Սալոնին մէջ ուշադրութիւն գրաւեցին նաեւ սահնակ – օդանաւերը (glisseur): Ռուսական աշխարհը հարուստ է գետերով, առաւել կամ նուազ խորութեամբ, արագ կամ դանդաղ հոսանքով,— այս գետերէն ոմանց վրայ փոխադրութիւնը կը կատարուի նախնական միջոցներով: Սահնակ օդանաւերը մեծ դեր կրնան խաղալ նման գետերու վրայ, ամենայն արագութեամբ փոխադրելով մարդ եւ ապրանք, շնորհիւ օդին մէջ շարժող պտուտակներու: Սալոնին մէջ ցուցադրուած էր այդպիսի սահնակ օդանաւ մը, 21 մէթր երկար, 9 մէթր լայն, 4 շարժամեքենայով: Այս սահնակ - օդանաւը կրնայ փոխադրել, գետերու վրայ, 100 ճամբորդ, իր 8 մեքենավարներէն զատ, ժամական 90 քիլոմէթր արագութեամբ: Օդանաւը ունի ադուոր սրահ մը եւ արդիական ամէն յարմարութիւններ,— խուցեր, ելեկտրական խոհանոց, ճաշարան, ձայնասփիւռի կայան:

Բոլոր այս յաջողութիւնները խորհիլ կուտան պահ մը անշուշտ, երբ մանաւանդ աւելցուի որ Ռուսերը դեռ գոհ չեն այս յաջողութիւններէն, եւ որքան ալ անճանաչելի դարձած ըլլայ իրենց օդային ճարտարարուեստը, պիտի աշխատին աւելի եւս զարգացնել, աւելի եւս զօրացնել:

— Շէյքսփիրի փիէսներու մէկ ժողովածուն, որ հրատարակուեցաւ 1619ին, Թոմաս Պաւիէր անուն անձի մը կողմէ, ծախուեցաւ Նիւ Եորքի աճուրդասրահի մը 100,000 տոլարի: Աշխարհի ամենաբարձր գինն է, որ երբ եւ իցէ վճարուած է գրքի մը համար:

— Մեքսիքոյի Մայր Եկեղեցիի արծաթ կանթեղներէն մէկը այնքան մեծ է, որ մաքրելու համար երեք մարդ մէջը կը մտնեն:

— Էգ օձ մը 20էն մինչեւ 80 հատ հաւկիթ կրնայ ածել:

ՅՈԲԵԼԵԱՆ

Պ. ԵՐՈՒԱՆԴ Տ. ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆԻ ՈՒՍՈՒՑՉ. ԵՒ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱՅ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ

Բազմամեայ ուսուցիչ, յայտնի հայերէնագէտ եւ հրապարակագիր Պ. Երուանդ Տ. Անդրէասեանի Փարիզ գտնուող խումբ մը աշակերտները գաղափարը յղացան յարգանքի ու երախտագիտութեան ցոյց մը կատարելու իրենց սիրելի եւ բազմարդիւն ուսուցչին հանդէպ:

Երբ այս մասին դիմում ըրին յոբելեարին, ան իր սովորական համեստութեամբ պատասխանեց թէ՝

«Անարժան եմ ընդհանուր եւ հրապարակային պատիւի մը, քանի որ գիտակից եմ թէ հազիւ՝ իմ տարրական պարտականութիւններս կրցած եմ կատարել իբրեւ ուսուցիչ, իբրեւ հրապարակագիր, իբր գրի ու գրչի արուեստի մշակ մը: Հաւատացէք թէ փափաքիս բնաւ համազօր չեն եղած իմ ճիգերը՝ օգտակար ըլլալու անոնց որս ճակատագիրը բերած է իմ ճամբուս վրայ:

«Եւ յետոյ, ազգիս արդի վրդով ու տարտամ վիճակը կը խրտչեցնէ զիս հրապարակ գալէ աղմկալից կերպով, որ, այլապէս արդէն, չեմ սիրած իմ ասպարէզիս լաւ թէ նեղ օրերուն»:

Որչափ ալ ճշմարիտ թուէին այս արտայայտութիւնները, անոնք որ, դպրոցական կամ խմբագրական սեղաններու վրայ ճանչցած էին այս անսպառ կորովով եւ օգտակար ըլլալու անխոնջ պապակով լեցուն եւ միանգամայն ինքնամփոփ ու համեստ կեանքի սիրահար այս անձը, չէին կրնար իրենց յարգանքի ու սիրոյ ինքնաբուխ տուրքը զլանալ անոր:

Պ. Տ. Անդրէասեան մէկն է որ իր վարձատրութիւնը աշխատութեան մէջ է փնտռած եւ երբեք չէ մտածած հանրութենէն անաշխատ օգտուիլ: Իր կիրազդածութիւնը այս տեսակէտէն, չի կրնար կապ ունենալ այն յարգանքի ցոյցին հետ, զոր իր աշակերտները խորհեցան եւ զայն գլուխ հանել առաջադրեցին իբր հանրային հարկ մը՝ մատուցուած հանրային արդիւնաշատ գործիչի մը: Այսպիսի բանի մը համար ժամանակն ու պայմանները երբեք արգելք չեն. ընդհակառակը, դժուարին ժամանակներու մէջ յիշել արժանաւորները աւելի քան պարտականութիւն է:

Նախաձեռնողները գիտեն թէ իրենց ուսուցչը տակաւին լի է կորովով եւ մինչ կ'աշխատի արտադրել, եւ եթէ կարենան այս ձեռնարկով՝ հրապարակութեան տալ ու հանրութեան սեփականացնել անոր երկերէն մաս մը, արդէն իսկ վարձատրուած պիտի զգան ինքզինքնին:

Սանուանդ որ, ամէն անոնց մօտ որու յայտնուեցաւ այս գաղափարը, ջերմ համակրանքով ընդունուեցաւ, որմէ քաջալերուած՝ նախաձեռնողները ձեռնարկեցին աշխատանքի:

Այսպէս, իր աշակերտներէն եւ պաշտօնակիցներէն կազմուեցաւ հետեւեալ Յոբելինական մարմինը.—

Պ. Պ. ՏՈՔԹ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ (նախագահ), ԴԱՒԻԹ ՄՍՐԵԱՆ, ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆ, ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ, ԱՐԱՄ ԱՆՏՈՆԵԱՆ, ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՐՈՒՆԻ, ԵՐՈՒԱՆԴ ՀԱԶԱՐԱՊԵՏԵԱՆ, եւ ՅԱԿՈԲ ՏԷՐ-ՅԱԿՈԲԵԱՆ:

Փարիզի Պէրպէրեան Սանուց Միութիւնը, Բրիտանական Հայրենակցական Միութիւնը եւ Չափահաս Որբերու Միութիւնը իրենց սիրալիր աջակցութիւնը տրամադրած են այս գործին՝ յանձին իրենց նախագահներուն՝ Պ. Պ. ԱԿՈՆԱՑԵԱՆԻ, ՄԱՎԵԱՆԻ եւ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻԻ:

Յանձնաժողովին գանձապահութիւնը ստանձնած է Պ. Տիգրան խան Քէլէկեան որդի (2, Place de Vendôme, Paris), իսկ կարգադիր յանձնախումբ մը կազմուած է հետեւեալներէն.—

Պ. Պ. ՏԷՎԼԷԹ ԳԷՈՐԳԵԱՆ (ընդհ. քարտուղար), Գ. ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ, Յ. ՍԵԹԵԱՆ եւ Ա. ՍԱԼՄԱՍԵԱՆ:

Յոբելեանի հանդէսը պիտի կատարուի յառաջիկայ յունուար ամսոյն մէջ, եւ օրն ու տեղը պիտի յայտարարուին մամուլով:

Վստահ ենք թէ, հայ ժողովուրդը որ միշտ գնահատած է իր դաստիարակներն ու մտաւոր աշխատաւորները, մեծապէս պիտի քաջալերէ այս յարգանքի տուրքը, ուղղուած անձի մը որ անվհատ ու անվկանդ, ամբողջ յիսուն տարիներ իր խանդալից ու ներհուն աշխատութիւնն ընծայեց սերունդներու դաստիարակութեան, եւ իբր հրապարակագիր այնքան անըսպառ ոյժ վատնեց ժողովուրդին բարւոյն ի ծառայութիւն:

Յանձնաժողովին թղթակցութեան հասցէն է Պ. Յ. Տէր Յակոբեանի տպարանը, 17, Rue Damesme, Paris (13):

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ

— ○ —

ԺԸՆԵՒ, (Յապաղած).— Մէկ ամիսէ ի վեր հիմը դրուած է Ժընեւի Հայ Երիտ. Միութեան, նախաձեռնութեամբ քանի մը «Հայաստան»ցի երիտասարդներու: Գլխաւոր նպատակն է բարեկամական սերտ յարաբերութիւններ ստեղծել գաղութի անդամներուն միջեւ եւ աշխատիլ վառ պահել Ժընեւի հայ երիտասարդութեան մէջ ազգային մշակոյթի ոգին: Այս նպատակին համար միութիւնը պիտի կազմակերպէ հանդէսներ, բանախօսութիւններ, վիճաբանական հաւաքոյթներ, պիտի տօնէ ազգային նուիրական ու յիշատակելի օրերը: Միութիւնը ազատ պիտի մնայ խմբակցական, կուսակցական եւ յարանուանական հոսանքներէ:

Միութիւնը առաջին առթիւ իսկ ունեցաւ իր թերթը, «Հայ Երիտասարդ» որուն Ա. թիւը լոյս տեսաւ նոյ. 15ին (ձեռագիր): Միութեան ջանքերով «Հայաստան»ի մէջ հաստատուեցան հայերէնի իրիկնային դասընթացքներ, որոնց կրնան հետեւիլ բոլորովին ձրի, Ժընեւի բոլոր հայ երիտասարդները, առանց սեռի խտրութեան: Դասաւանդութիւնը սիրայօժար ստանձնած է տնօրէն Պ. Ն. Պէկեան:

Նորակազմ միութիւնը իր անդրանիկ հանդէսը տուաւ կիրակի, նոյ. 18ին, «Հայաստան»ի մէջ: Սոյն երեկոյթը նուիրուած էր Հայ Մշակոյթին: Մուտքը ազատ: Հանդէսը ժամը 8.30ին բացաւ միութեան նախագահը, շնորհակալութեան քանի մը խօսքերով: «Ով մեծասքանչ դու լեզու» երգէն վերջ, նախագահը դարձեալ խօսք առնելով համառօտ պատմականը ըրաւ Ժընեւի հայ մշակութային կեանքին եւ կոչ ըրաւ միանալ եւ ոյժ տալ նորակազմ միութեան: Օրուան բանախօս Պ. Պէկեան խօսք առնելով բացատրեց մշակոյթ բառը, յիշեց անոր ազդակները, եւ շատ մը վառ օրինակներով ապացուցուց թէ մենք, Հայերս վար չենք մնար որ եւ է ազգէ մշակութային տեսակէտով: Ու աւելցուց «...Անցեալի մշակներուն եւ անոնց ձգած մշակոյթին ծանօթութիւնն ու փառաբանութիւնը զօրաւոր խթաններ են ճրագը վառ պահելու: Ճանչնանք ու ճանչցնենք մեր արժէքները»: Բանախօսը իր ճառը վերջացուց հետեւեալ մէջբերումով.

Սերմէ՛, սերմէ՛, հայ մշակ,
Սուրբ ա, սուրբ ա, քու փեշակ,
Մինը հազար տուր Աստուած,
Քեզ ձէն կուտան տէր մշակ:

Ընթերցումներ եղան Եղիշէ եպ. Դուրեանէ, Քամառ — Քաթիպայէ, Սիպիլէ եւ Սիամանթոյէ: Դաշնակի կտորէ մը վերջ, երգչախումբը մէջ ընդ մէջ երգեց «Ալագեազ», «Խունկի ծառ» եւ «Զարթիր մանուկ»: «Լուսին չկար» երգով փակուեցաւ հանդէսը:

Շատ դժուար պայմաններու տակ է որ ծնունդ կ'առնէ Ժ. Ե. Միութիւնը եւ պէտք ունի գաղութին քաջալերութեան: Պիտի հասնի՞ իր նպատակին, պիտի պսակուի՞ն իր ջանքերն ու աշխատութիւնները, հայ գաղութը պիտի ընդունի՞ զայն իբր «որդի իւր»:

Տ. Կ.

«ՍՊԻՏԱԿ ՑԵՂԸ ԿԸ ՄԵՌՆԻ» ՖՐԱՆՍԱՆ ԱԼ...

...

Մուսոլինի, անգլիական մամուլին մէջ յօդուածով մը կը ներկայացնէր վերջերս թէ ինչպէս «կը մեռնի սպիտակ ցեղը»: Փրոֆ. Տըվրէնը, Ֆրանսական բժշկական ակադեմիային մէջ, քննութեան առնելով այս հարցը, մանաւորաբար ծանրացաւ այն մահուան վրայ, որուն կը թուի թէ դատապարտուած է Ֆրանսան, միւս ազգերէն առաջ:

Արդարեւ, Ֆրանսա 1868ին արձանագրած էր 1,054,000 ծնունդ, 1933ին՝ 682,680 ծնունդ եւ 661,082 մահ, ուրեմն ծնունդներուն թիւը 21,598 աւելի է մահերու թիւէն: Բայց այս ծնունդներու թիւին մէջ կան 56,000 ծնունդներ, որոնք օտարականներու երախաներ են: Թուական այս պատկերն իսկ ցոյց կուտայ թէ Ֆրանսա որքան կը նուազի բնակչութեամբ, եթէ այսպէս շարունակուի, 1980ին Ֆրանսա պիտի կորսնցնէ 11 միլիոն 700,000 հոգի, եւ այս ընթացքով իր բնակչութիւնը շատ պակաս պիտի ըլլայ Սպանիոյ բնակչութենէն: Եւ այլեւս չպիտի հաշուուի մեծ ազգերու կարգը:

Փրոֆ. Տըվրէնը միւս կողմէ կ'արձանագրէ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ ծնունդներու թիւին աճումը, շնորհիւ այն քաղաքականութեան, որ կը քաջալերէ բազմածնութիւնը, ամուսնութիւնը եւ կը զօրացնէ բարոյական դիմագիծը: Եւ փրոֆ. Տըվրէնը եւս կը թելադրէ աշխատիլ երկրին բարոյական մթնոլորտին մաքրութեան համար, կռուիլ եսապաշտութեան եւ անբարոյութեան դէմ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐԵԳԼՈՒԽ ԲՈԼՈՐԴ ԱԼ ՊԻՏԻ ՀԱՆԵՆՔ»

ԼԱՆՍԷ, 4 դեկտ. (Յառաջ).— Կըրնոպլէն 16 քիլոմեթր հեռու կը գտնուի այս քաղաքը: Ունի թուղթի գործարան մը, ուր կ'աշխատին 30 հայ բանուորներ եւ 3 կիներ:

Վերջին տնօրինութեանց վրայ չորսը հանեցին: Շատ խղճալի վիճակ ունին ասոնք, 3—4 զաւակներով, մանաւանդ որ իրենց բնակած տուներն ալ գործարանին կը պատկանին եւ վայրկենապէս պարպել կուտան:

Քանի մը անգամ դիմեցինք տնօրէնին, պատասխանը եղաւ բացասական: Այս առթիւ յայտնեց թէ մինչեւ տարեգլուխ բոլորդ ալ պիտի ելլէք: «Մեզի հրաման եկած է, բացի Պելճիքացիներէն բոլորն ալ պիտի հանենք, իսկ Հայերուն համար ոչինչ կրնանք ընել»: Կը խղճան մեր վիճակին վրայ, բայց անօգուտ: Այս առթիւ յանձնարարեց.— Դիմեցէք ձեր վերին մարմիններուն, թող խօսին կառավարութեան, եթէ մեզի հրաման գայ որ Հայերը նկատի առէք, այն ժամանակ մենք ալ նկատի կ'առնենք:

Ուրեմն կը խնդրուի մեր վերին մարմիններէն որ նկատի առնեն մեր վիճակը եւ ժամ առաջ կարգադրութիւն մը ապահովեն, որպէսզի փողոց չիյնանք այս ցուրտին:

Բանուոր

Մեր գաղութը՝ թուանշաններով

ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻ, 2 դեկտ. (Յառաջ).— Ընդառաջ երթալով ձեր «Թուանշաններ ժողվեցէք» խմբագրականին, սիրով կը պատասխանեմ շրջանիս մասին:

Փոն տէ Շէրիի եւ շրջանին՝ Շարվիէոյի եւ Պելմոնի գաղութը կը բաղկանայ 117 ընտանիքներէ, 145 այր 15 տարեկանէ վեր եւ 156 կին, 185 պզտիկներով: Ընդհ. թիւը 486: Ասոնցմէ 7 ընտանիք մանր արհեստով կը զբաղին, 3 խանութպան, 1 սափրիչ, 1 դերձակ, 1 կօշկակար: 17 ընտանիք ունին իրենց սեփական հողը եւ տունը, 100 ընտանիք 150 բանուորներ եւ բանուորուհիներով կ'աշխատին հետեւեալ գործարաններուն մէջ.

1. Կրամոնի գործարան.— Կ'աշխատին 80 բանուոր եւ բանուորուհի: 1929էն մինչեւ 1933ի վերջերը, երբ գործերը թոյլ էին, անմիջապէս գործաւոր կ'արձակէին, եւ 50ով 100ով բանուորները ամիսներ պարապ կը պտտէին: Մէկ տարիէ ի վեր գործարանի տնօրէնը փոխուած է եւ այժմ եթէ որ եւ է աշխատանոցի գործը պակսի, հոն աշխատող բանուորները կարգով մէկ մէկ շաբաթ 5—10 հոգի տունը կը մնան, առանց ազգի խտրութեան: Երբ գործերը վերսկսին, բոլորն ալ կ'աշխատին կանոնաւորապէս: Շնորհիւ ներկայ տնօրէնին, հոս աշխատող բանուորներէն անգործ չունինք: Երբ 100ին տասի խնդիրը ծագեցաւ, տնօրէնը բոլոր օտար բանուորները կանչեց եւ արձանագրեց իրենց զաւակներուն ուր ծնած ըլլալը: Նոյ. 26ին 20ի չափ օտարականներ արձակեց եւ 40ի մօտ տեղացի առաւ: Այս ալ երկար չտեւեց: Արձակուած բանուորներուն հաշիւները բոլորովին չէր կտրած եւ դեկտ. 1ին բոլորը նորէն գործի կանչեց:

2. Փիրէլի.— Հոս կ'աշխատին 20 հայ բանուոր եւ բանուորուհիներ: Այս գործարանը գործի թուլութեան ատեն պակաս ժամ կը բանեցնէր եւ գործաւոր չէր արձակեր: Այդպէս ալ կը շարունակէ:

3. Ժանտր.— Հոս ալ ունինք 15 բանուորներ, այս գործարանը չորս տարիէ ի վեր շաբաթական 5 օր կ'աշխատցնէ եւ բանուոր չարձակեր:

4. Մետաքսի գործարան.— Հոս կ'աշխատին 5 այրեր եւ 30 կիներ: Այստեղ ալ գործի թուլութեան ատեն պակաս ժամ կ'աշխատցնեն եւ գործաւոր չեն արձակեր: Ներկայիս ունինք մէկ անգործ, Լիոնէն եկած իր երկու զաւակներով եւ նեղ վիճակի մէջ: Գործազրկութեան նպաստ չեն վճարած նոյն իսկ այն ատեն երբ 50 անգործներ կային: Մեր անգործ եւ անկարող հայրենակիցներուն հոգը կը ստանձնէ Ազգ. Միութիւնը:

Նոյ. 17ին բոլոր օտարականները իրենց ինքնութեան թուղթերով ոստիկանատուն կանչեցին եւ արձանագրեցին:

Ս. Թիւրքմէնեան

Մեր հոգերը

ՌՕՄԱՆ.— Մեր գաղութի մօտ 400 հայ բնակչութեան մէջ, գործազրկութեան նպաստ կը ստանան 15 այր եւ 15 կին: Կան եւ դժբախտ հայրենակիցներ ալ որոնք ոչ նպաստ կը ստանան եւ ոչ ալ աշխատելու իրաւունք ունին: Աշխատութեան տարիքին հասած պատանիներուն ճարտարարուեստի ինքնութեան թուղթեր չեն տար: Պատանիներուն ծնողքները մտահոգութեան մէջ են, չէ՞ որ անոնց բազուկին աջակցութեան կը կարօտին: Կօշիկի եւ կաշիի ճարտարարուեստին մէջ օրավարձերը շարունակ կրճատման կ'ենթարկուին: Տագնապը կարծես ոչ սկիզբ եւ ոչ ալ վախճան ունի: Ըմբոստացուցիչ է նաեւ գործարանատէրերու պատասխանը մեր հայ բնակիցներէն անոնց, որ նպաստէ զրկուած գործ կը խնդրեն:

— Օտարներուն գործի չենք կրնար առնել, իսկ Հայերը երբեք:

Վերին մարմինները անյապաղ պէտք է դիմեն ատ որ անկ է արժեցնելու համար մեր աշխատանքի իրաւունքը: Շատեր կը դիմեն հպատակութեան եւ ահագին ծախքեր կ'ընեն, բայց եթէ մերժուին, ո՞վ պիտի վճարէ եղած ծախքերը:

Աւելի քան երբեք անհրաժեշտ է ստեղծել կեդրոնական մարմին մը արտասահմանի Հայերուն ցաւերով զբաղելու համար: Քանի որ Երեւանը «Ամենայն Հայոց կառավարութիւն չէ», հայ գաղթականներուն կը մնայ, իրենց գլուխները իրենց եղունգներով քերել:

Թղթակից

ՄԱՄՈՒԼ

ԿՂԵՐԱԿԱՆ ՏԱՐԱԶՆԵՐՈՒ ԱՐԳԵԼՔԻՆ ԱՌԹԻՒ

Աթէնքի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ, թրքական այն օրէնքի մասին որ կ'արգիլէ կղերական տարազներու հրապարակային գործածութիւնը (2 դեկտ.):

— «Այս նոր օրէնքը բարոյական շատ ծանր հարուած է Օրթոտոքս եկեղեցիին: Ասկէ՝ հելլէն կառավարութեան, մամուլին, եկեղեցական շրջանակներուն եւ հանրային կարծիքին ալեկոծումը եւ բողոքախառն արտայայտութիւնները:

Երեւակայեցէք որ տիեզերական պատրիարք Ֆոթիոս, գերագոյն պետը օրթոտոքս եկեղեցիին, նոր օրէնքին համաձայն, ռէտինկոթ, գլխարկ, տափատ եւ լուսթրին կօշիկներ պիտի հագնի կամ ուրիշ ձեւի քաղաքացիական հագուստ:

Օրթոտոքս դարաւոր եկեղեցին բարոյական այսքան ծանր հարուած ըստացած չէր բնաւ: Խօսքը չենք ըներ Հայոց պատրիարքարանին, որ անուանով գոյութիւն ունի եւ ամենայն հնազանդութեամբ պարտաւոր է տառացի գործադրելու Էնկիւրիի պետերուն բոլոր հրամանները:

Լուսաւորչական պատրիարքին, վարդապետին եւ քահանային համար տարազը շատ տարբերութիւն չըներ: Ըլլայ կամ ոչ՝ նոյնն է: Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մէջ, մեր եկեղեցականները սքեմը գրեթէ նետած էին, միջավայրին յարմարելու պատրուակով: Մուշեղ արքեպիսկոպոս (նախկին) Կիլիկիոյ եւ Իզմիրի մէջ, քաղաքացիական հագուստ կը կրէր, մօրուքը չմոռնալով...

Նոր օրէնքը շատ չազդեր մեր եկեղեցականութեան վրայ, եթէ նիւթական կողմը նկատի չունենանք: Նոյնը չէ սակայն օրթոտոքս եկեղեցիին համար: Ահա թէ ինչո՞ւ տիեզերական պատրիարքը հեռագրով Ըսմէթ փաշային դիմած է օրթոտոքս կրօնաւորները բացառութիւն համարելու համար: Ահա թէ ինչո՞ւ Աթէնքի կառավարութիւնը կորովի բողոք ներկայացուց Էնկիւրիի կառավարութեան մօտ, յայտնելով թէ նոր օրէնքը հելլէնականութեան կրօնական զգացումները կը վիրաւորէ եւ մեծ անջրպետ կը բանայ Թուրքիոյ եւ Յունաստանի միջեւ:

Մամուլը, կառավարական թէ ընդդիմադիր, աւելի առաջ երթալով, հելլէնեւթուրք բարեկամութեան խաւարումը կը տեսնէ նոր օրէնքին մէջ, որ երկու ժողովուրդները իրարմէ կը հեռացնէ, անոնց գործակցութիւնը անկարելի դարձնելով:

«Վիմա» (ազատական) եւ «Քաթիմէրինի» (կառավարական) կը պահանջեն որ կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք առնէ օրթոտոքս եկեղեցիին այս մեծ հարուածը խնայելու համար: Իսկ Պ. Մոսքոփուլոսի տնօրէնութեան տակ հրատարակուող «Իմերիսիոս Քիրիքս» օրաթերթը, առանց վերապահութեան կը գրէ.— «Հելլէնեւթուրք բարեկամութիւնը ուրախութեամբ ողջունող հելլէն ժողովուրդին համար հասած է այլեւս վայրկեանը, որպէսզի արտայայտուի այդ բարեկամութեան դէմ»:

Վարչապետ Պ. Ցալտարիս եւ արտաքին գործոց նախարար Պ. Մաքսիմոս հրապարակային արտայայտութիւններ չունեցան տակաւին: Երեւի կը սպասեն Էնկիւրիի դեսպան Պ. Սաքելլարոփուլոսի կատարելիք դիմումներուն արդիւնքին:

Ինչպէս կ'երեւայ, հելլէնականութիւնը պիտի աշխատի ամէն միջոցներով որ օրէնքը փոփոխութեան ենթարկուի եւ օրթոտոքս եկեղեցականները բացառութիւն կազմելով, պահեն իրենց կրօնական համազգեստը»:

ԽՄԲ.— Ինչպէս գրեցինք, օրէնքը քուէարկուեցաւ դեկտ. 3ին, բացառութիւն համարելով Իսլամներու միւֆթին, երկու պատրիարքները եւ րաբբունապետը:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (5)

«ԻԹԹԻՀԱՏ ԵՒ ԹԷՐԱԳԳԸ»

(ՔԱՂՈՒԱԾ ՊԷՀԱԷՏՏԻՆ ՇԱՔԻՐԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ)

»»»..«««

«Միեւնոյն ատեն տեղեկացանք որ, մեզ շահագրգռող արժէքաւոր գործեր կը գտնուին հոն: Գնումի ձեռնարկելու համար, վերջին տասը օրուան ընթացքին մեր պաշտօնեային ղրկուած գումարէն զատ, այս անգամ ձեր միջոցաւ երկու հարիւր Ֆրանք եւս կը ղրկենք նորէն: Գիտնալով որ տեղւոյդ առեւտրական կեանքին մասին լաւ տեղեկութիւններ կրնաք ունենալ, կը խնդրենք լաւնօրէն աջակցիլ մեր ընկերոջ: Մեր պաշտօնեան կը վայելէ վաճառատանս անսահման վստահութիւնն ու լիազօրութիւնը: Հետեւաբար ինք ինչ տեսակ ապրանք որ գնել ուզէ, անմիջապէս օժանդակեցէք: Դրամը հասնելուն պէս անմիջապէս գնումի ձեռնարկելով պէտք եղած տեղերը ղրկեցէք: Միայն թէ մանրամասնութեամբ գրեցէք մեզի ղրկուած տեղերուն անունները: Չխաբուելու համար անհրաժեշտ է ուշադրութիւն եւ զգուշութիւն:

Ձեր ցանկութեան համաձայն, վաճառատանս ծանուցումին մէջ պիտի մտցնենք անհրաժեշտ փոփոխութիւններ: Ձեր եռանդը, պատիւն ու ուղղամտութիւնը կը գոհացնեն մեզ: Ոչ մէկ կասկած ապահովուելիք շահին նկատմամբ: Ձեր նամակները կանոնաւորաբար կը ստանանք: Ընկերները բարեւներ ունին: Կը մաղթենք որ բարձրեալն Աստուած, գործի յաջողութիւն եւ ձեր առեւտրական ձեռնարկներուն ծաւալում պարգեւէ»:

Խօճէի Նաճի պէյին Պարսկաստանի յեղափոխութեան մէջ կատարած դերը, Սելանիկէն Փարիզ ղրկուած նամակի մը մէջ հետեւեալ ձեւով կը բացատրուի.—

«Չ'մ գիտեր, իմացա՞ք արդեօք պարսկական յեղափոխութեան մէջ, մեր եղբայր Նաճիին կատարած յեղափոխական դերին եւ գործունէութեան մասին: Նաճին բռնակալ Շահին կողմէ երեք անգամ մահուան դատապարտուած, երեք ամիս բանտարկուած, երեք վճռի պարագային ալ փախուստ տուած է: Ի վերջոյ, Իրանի երջանկաբեր յեղափոխութիւնը իր այսօրուան յաղթական վիճակին հասցուած է»:

Իթթիհատ եւ Թէրագգը կուսակցութիւնը, Տոքթ. Նազըմ պէյէն ըստացած տեղեկագիրներուն վրայ, որոշած էր միանալ Սելանիկի օսմ. ազատական կուսակցութեան հետ: Այս առթիւ Պուլկարիոյ, Կրետէի, Կիպրոսի, Պոլսոյ եւ Անատոլուի զանազան կայքերուն մէջ գտնուող իր մասնաճիւղերուն մէյմէկ շրջաբերական ղրկելով, Թուրքիոյ մէկ կէտին վրայ կազմուած եւ մօտ հազար անդամ հաշուող օսմ. Ազատական կուսակցութեան հետ միացած ըլլալը յայտնած. եւ մասնաճիւղերուն կարծիքը խնդրած էր:

Շրջաբերականին ի պատասխան հասած նամակներուն մէջ միացումը կ'ողջունուէր ջերմութեամբ: Պոլսէն հասած նամակը կ'ըսէր.—

«Հարկէ, վտանգին հանդէպ ցոյց տրուելիք անմիաբանութիւնը, աններելի յանցանք մը պիտի ըլլար: Իսկ մենք ոչ թէ վտանգին դիմաց, այլ վտանգին մէջ կը գտնուինք եւ կը կորսնցնենք թանկագին օրեր: Անկասկած, այսօր ամէն ժամանակէ աւելի պէտք ունինք միութեան: Սակայն դեռ մինչեւ այսօր, մեր խեղճ ժողովուրդին մէկ մասը, օրուան վարչաձեւէն դժգոհ ըլլալով հանդերձ, «ինչո՞ւս պէտք է»ի հոգեբանութեամբ կը տարուի, որուն դիմաց անկարելի է սրտաբեկ չըլլալ: Այս պատճառով — հոգ չէ թէ նուազ բազմանդամ — Ազատ. կուսակցութեան յարումէն գոհ մնացինք:

Միայն թէ պէտք կը տեսնենք մեր տեսակէտները գրի առնել այս հարցի մասին: Եթէ մէկ կողմ դնենք այն անձնաւորութիւնները, որոնք հայրենասիրութեան կրակով վառուած ընկրկում չունին մահուան առջեւ, ըստ երեւոյթին հայրենիքին փրկութեան համար աշխատող երկու տեսակ ժողովուրդ ունինք: Առաջին խումբը կը կազմեն այն դժգոհները, որոնք ներկայ վարչաձեւէն օգուտ չկարենալ քաղելնուն համար քինախնդիր են եւ նախանձի զգացումով միայն դէմ օրուան իշխանութեան: Իսկ երկրորդ դասակարգին կը պատկանին օրուան իշխանաւորներուն մէկ մասը, որոնք Ապտիւլ Համիտի մահէն վերջ անկում մը նախատեսելով, իրենց դիրքերուն պահպանման մտահոգութեամբ ազատարար անձնաւորութեանց միանալ փափաքողներն են:

Պէտք է խոստովանիլ որ, երկար տարիներ տեւող մեր եռանդուն աշխատանքին հակառակ, կարելի չէ եղած չորս եւ կէս հոգին հինգի բարձրացնել, եւ մեր թուական յաւելումը շատ դանդաղ եղած է: Եթէ այսօր, մեր գաղտնիքներուն տեղեակ հազար հոգի եւս կը համրենք, սակայն շատ մեծ բաժին մը պէտք է նկատել: Արդէն աւելի բան ակնկալելու հարկ չկայ: Ամէն կարգի գործունէութեան համար բաւարար թիւ մըն է այս: Միայն թէ այս հազար հոգին, բոլորն ամբողջ ատումով պէտք է բաղկացած ըլլայ անձնուէր տարրերէ, որոնք չտարուին անձնական վարձատրութեան նկատումներով, եւ շարժին միայն եւ միայն հայրենիքին ձայնով, որպէսզի կուսակցութեան շէնքը անվտանգ մնայ:

Հետեւաբար, այդ մարմինը ի՞նչ գաղափարի տէր անձերէ կը բաղկանայ: Անոնց կարգին Րիւշտի, Ահմէտ Մուխթար, Ճէվտէթ, Ահմէտ Շուայր, Թալէաթ, Սաաիտ խան (պարսկահպատակ), Նէվրուզ (Նըմանպէս), Արամ եւ Մէհմէտ Ալի կը գտնուի՞ն: Նոր գրականութեան ներկայացուցիչներէն ոմանք մաս կը կազմե՞ն: Ո՞վքեր են: Կը սպասենք ձեր տեղեկութեանց: Մեր կասկածներն ու զգուշութիւնները սխալ չմեկնաբանուին: Շատ դժուարին ճիգերով ձեռք բերուած յաջողութեանց կորուստը մեզի վախ կը պատճառէ: Այս պատճառով վերապահութիւն եւ աչալրջութիւն անհրաժեշտ կը գտնենք»:

Իթթիհատ եւ Թէրագգը կուսակցութեան եւ Սելանիկի Ազատ. կուսակցութեան (Օսմանլը Հուրրիէթ Ճէմիյէթի) միացման առթիւ վերի մտքերը գրի առնող անձը «Ազատէյ»ն էր: Այս անձնաւորութեան բուն անունն էր Համտի պէյ, եւ Փարիզի հետ թղթակցող Պոլսեցիներուն ամէնէն հինն էր: Այդ օրերուն Փարիզ ղրկած ուրիշ նամակի մը մէջ Համտի պէյ ի մէջ այլոց կ'ըսէր.—

«Սուլթանին հիւանդութեան մասին ստացուած տեղեկութեանց համաձայն, ա՛յ ըսելով ուրբաթ օր, Ապտիւլ Համիտը դժուարութեամբ կրցած են կառք նստեցնել: Տկարութիւնը հետզհետէ կ'աւելնայ:

(Շար.)

Գերմանական կառավարութիւնը հետեւեալ հեռագիրը ուղղեց, իբրեւ պատասխան այս առաջարկին.— «Մեր կարծիքով, Սարի կացութիւնը անհրաժեշտ չի դարձներ արտաքին ուժերու ներկայութիւնը, բարեկարգութեան պահպանման համար, սակայն համաձայն ենք որ միջազգային չէզոք զօրամասեր ղրկուին սահմանափակ թիւով, եթէ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը այդպէս որոշէ»:

Ուրիշ աղբիւրէ մը կը հաղորդեն թէ՝ Գերմանիա յատկապէս խնդրած է որ ռուս եւ չեխ զինուորներ չմասնակցին. ուստի առժամապէս որոշուած է միջազգային զօրագունդը կազմել անգլիական, իտալական, հոլանտական եւ շուէտական զինուորներէ:

Կը կարծուի թէ միջազգային զօրագունդը պիտի բաղկանայ 4500 զինուորներէ:

Միեւնոյն ատեն, Եոզէֆ Պիւրքէլ, Հիթլէրի փոխանորդը՝ Սարի համար, հրամանագիր մը հրատարակեց, որով հարուածային վաշտերուն կ'արգիլէ այդ երկրամասը մտնել: Կրնան երթալ միայն քուէարկութեան օրը: Անսաստողները խստիւ պիտի պատժուին կուսակցութեան կողմէ:

Երկրորդ հանրաքուէ մը եւս պիտի կատարուի

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդի դեկտեմբեր 6ի նիստին մէջ, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը նոր յայտարարութիւն մը եւս ըրաւ, որուն համաձայն եթէ Սարի ժողովուրդը յունուարի քուէարկութեան ատեն որոշէ պահպանել ներկայ գոյավիճակը, իրաւունք պիտի ունենայ երկրորդ հանրաքուէ մը եւս պահանջելու յառաջիկային: Ահա Պ. Լավալի յայտարարութեան հիմնական մասը: — «Եթէ օր մը Սարի բնակիչները ուզեն Գերմանիոյ միանալ, Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին կ'իյնայ որոշում տալ այդ մասին: Կը հարցնէք թէ այդ օրը ի՞նչ պիտի ըլլայ Ֆրանսայի ընթացքը: Պատասխանս, կը կրկնեմ, շատ բացորոշ է,— Ֆրանսա չպիտի ընդդիմանայ»:

Այս առթիւ, արտաքին նախարարը նորէն կոչ ուղղեց Գերմանիոյ գործակցութեան, որպէսզի հանրաքուէն կատարուի արդարութեամբ, բարեկարգութեամբ եւ խաղաղութեամբ:

Ցոյները, Հայերը եւ Հրեաներն ալ ՄԱԿԱՆՈՒՆ ԿԸՆՏՐԵՆ

«Միլլիէթ» կը գրէ այս խորագրին տակ.

— Ցոյն, հայ եւ հրեայ հայրենակիցներն ալ սկսած են աշխատիլ մականունի ընտրութեան գործին համար: Մասնաւորաբար Հրեաները մեծ գործունէութեան մէջ են: Կարգ մը հրեայ հայրենակիցներ, որոնց հետ տեսնուեցանք երէկ, ուրախութիւն կը յայտնեն որ նոր մականունները մէջտեղէն կը վերցնեն զանազան ազգութեանց վերաբերութիւնը ցուցնող կէտերը:

Ցոյներն ալ կը զբաղին մականունի ընտրութեամբ եւ սկսեալ կրօնականներէն, ամէն մարդ մականուն մը կը պատրաստէ: Միայն թէ շատ դիմում չկայ մարդահամարի վարչութեան, նկատելով որ գործողութիւն կատարելու հրաման եկած չէ տակաւին:

Հայ հայրենակիցներն ալ կը պատրաստուին փոխել իրենց մականունները, նկատելով որ օրէնքը չի թոյլատրեր հանի գործածութիւնը: Մինչեւ նոր տարին, Հայերը, Ցոյները եւ Հրեաները փոխած պիտի ըլլան իրենց մականունները: Առնուազն նախապէս կը կարծէին թէ խնդիրը միայն իսլամ Թուրքերուն կը վերաբերի, բայց յետոյ հասկցան որ բոլորին կը պատկանի եւ ասոր վրայ կը պատրաստուին ընտրելու իրենց անունները:

»»»··«««

ՏԱՍԸ ՀԱԶԱՐԻ ՊԱՐԳԵՒ ՄԸ գանձելու գացած էր թղթատարական պաշտօնեայ մը, Ժան Աոէ, երբ օձիքը ձեռք տուաւ: Հաստատուեցաւ որ Փարիզէն կին մը ազգ. վիճակահանութեան տոմսակ մը գնելով, ղրկեր է գաւառ, բայց պաշտօնեան նամակը բանալով գողցեր է:

ԱԶԳ. ՊԱԳԵՒԱԽԱՂԻ հինգերորդ շերտին վիճակահանութիւնը պիտի կատարուի դեկտեմբեր 19ին, չորեքշաբթի, փոխանակ 21ի, նկատի առնելով Ծնունդի տօները:

ՇՐՋՈՒՆ ՍԻՆԷՄԱ ՄԸ կրակ առաւ Սէն Կոտէրիքի մէջ (Փէրփինեան): 14 հոգի մեռան, 40 հոգի զանազան վէրքեր ստացան: Կազմակերպիչը ձերբակալուեցաւ: Հանդիսատեսներուն մեծ մասը մանուկներ էին, իրենց մայրերուն հետ, այնպէս որ ահռելի խուճապ մը ծագեցաւ:

ՖՐԱՆՔԵԻԹՈՒՐՔ խորհրդարանական միութիւնը, որ վերջերս հաստատուած էր Պ. Լաւիոյի կողմէ, եւ պատերազմէն առաջ հիմնուած Ֆրանսա–Թուրքիա կոմիտէն խառն նիստ գումարելով, որոշեցին միասնաբար աշխատիլ, երկու երկիրներու տնտեսական յարաբերութեանց զարգացման համար: Միութեան մէջ կը գտնուին ծանօթ... հայասէրներ:

ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐՈՒ մանուկներուն համար Ծնունդի տօնածառեր պիտի սարքուին դեկտեմբեր 24ին, 25ին եւ 26ին, Կռան Փալէի մէջ: Գաւառներու մէջ ալ նոյնպէս: Վարչապետը հրապարակային կոչ մը ուղղեց բոլորին: Միայն Փարիզի մէջ նուէրներ պիտի բաժնուին 50,000 երախաներու:

ՀԱՑՐԱՍՊԱՆ Վիոլէթ Նոզիէռի խնդրագիրը մերժուեցաւ վճռաբեկ ատեանին կողմէ: Կը մնայ մէկ յոյս,— հանրապետութեան նախագահին ներումը, մահապատիժը վերածելով ցկեանս բանտարկութեան:

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Հրազդան», «Քրիստափոր», եւ «Ազբիւր–Սերոբ» միացեալ խումբերու դասախօսութիւնը, տեղի կ'ունենայ այս երեքշաբթի, (11 դեկտեմբեր), ժամը 8.30ին, Au Clair de lune (Place d'Italie) սրճարանի վերնայարկը:

Կը խօսի՝ ԸՆԿ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ:

Նիւթ՝ Պատերազմի վտանգը եւ ուժերու դասաւորումը Եւրոպայի մէջ»:

Ներկայ կրնան ըլլալ Փարիզի եւ շրջանի բոլոր ընկերները:

ԱՆԻԷՐ ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին 108, rue des Bourguignons անկիւնի սրճարանը) Անիէռ։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէն վիճաբանական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 8 դեկտեմբեր, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը պիտի գումարուի 9 Դեկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 4.30ին: Օրակարգ՝ նախորդ ժողովի շարունակութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Վռամեան» ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր չորս խումբերը, 9 դեկտեմբեր, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 5ին, իր Գրադարանին մէջ:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Հ. Դաշնակցութեան Փոն տ'Օպնայի Կորիւն ենթակոմիտէին կողմէ

9 Դեկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2ին

Կը խօսի՝ ԸՆԿԵՐ ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Կը հրաւիրուին Փոն տ'Օպնայի եւ շրջակայի հայրենակիցները:

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ – ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

9 Դեկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, Ֆլօրիա ճաշարանին վերնայարկը, 61, Rue Mr. le Prince, Փարիզ (6):

Կը նախագահէ՝ ՏԻԿ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ

Կը խօսի՝ ՏԻԿԻՆ ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Նիւթ՝ Հայ ընտանիքը երկրի մէջ եւ այստեղ:

Կը հրաւիրուին անդամները, անդամուհիները եւ փափաքողները:

Մուտք՝ 3 ֆրանք:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՊԱՐՍԿԱ-ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

8 Դեկտ. Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, Salon de Coliséeի շքեղ սրահներուն մէջ

21, BLD. DUGOMMIER

Երկրորդ յարկի մէջ.— Գեղարուեստական բաժին, կովկասեան նուագախումբ, Թառ (Թառիստ Արզաք), Ջութակ, մանտօլին եւ դափ:

Հայկական եւ ռուսական երգեր (Mr. Zimin), հայկական եւ ռուսական պարեր (փոքրիկն Zimin եւ Mlle. Lydia Wolter):

Առաջին յարկի մէջ.— 12էն մինչեւ լոյս եւրոպական եւ կովկասեան պարեր, եւրոպական նուագախումբ, յայտնի Wonder Jazz, ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ:

ՄՈՒՏՔ՝ 10 ՖՐԱՆՔ

ՆԿԱՏԻ ԱՌՆՈՒԵԼԻՔ ԹՈՒԱԿԱՆ ՄԸ՝ 23 դեկտեմբեր Կիրակի օր «ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ» վարժարանին ի նպաստ հանդէսը

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Եօզկատի եւ Շրջաններու Հայրենակցական Միութեան Վարչութիւնը ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամները վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին 131, Fbg. du Temple: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Կը խօսի Պէյրութի հայրենակիցներու մասին Փարիզ ժամանած հայրենակից Պօղոս Ընֆիէճեան: Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները:

ՓԱՐԻԶԻ Սալնոյ-Զօրի Հայրենկց. Միութեան անդամական ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Պ. Յովհաննէսեանի սրահին մէջ, 13, Pierre Curie, K. Bicêtre:

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ եւ շրջակայքի Հայր. Միութեան պատգամաւորական ժողովը կը գումարուի, դեկտեմբեր 8ին, Վիէնի մէջ՝ առաւօտեան ժամը 10ին:

Պատգամաւորներէ կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Երզնկայի Հայրենակցական Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը, Կիրակի կէս օրէ յետոյ ժամը 2.30ին, 50 Պուլվար տիւ Կոմէի սրահին: Կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի անդամ եւ ոչ անդամ բոլոր հայրենակիցներէն ներկայ գտնուիլ:

ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԴԱՍԵՐ

Հայերէնի, ֆրանսերէնի, գերմաներէնի եւ անգլիերէնի հմուտ հայ օրիորդ մը կը ստանձնէ մասնաւոր դասեր տալ, դիւրամատչելի պայմաններով: Դիմել՝ Երուանդ Ցարութիւնեանի, 13, Rue d'Orsel, Paris (18).

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կազմակերպուած Ալֆորվիլի Զէյթունցիներու Հայր. Միութեան կողմէ, ղեկավարութեամբ դերասան Պ. Ուզունեանի:

Կը ներկայացուի՝ «ԱՆՄԵՂ ԶՈՀԸ» (տրամ) եւ «ՊԱՂՏԻԿԻ ՆՇԱՆՏՈՒՔԸ» (զաւեշտ):

8 Դեկտեմբեր, Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.45ին, Հայ Ակումբին մէջ, 1, Bld. Carnot: Մուտք՝ 5 եւ 3 ֆրանք:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Սահակ Մեսրոպ Կրթական Միութեան կողմէ, 8 դեկտ. Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8ին: Կը խօսի՝ Հայր Արիս վարդապետ Վարդանեան:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (43)

Ս Պ Ի Տ Ա Կ Ա Ր Ծ Ի Ւ Ը

Թարգմ. Ա. ՀԱԲԷՇԵԱՆ — Գրեց՝ ՐՕԼԸՆՏ ՏԷՆԻԸԼ

— Ահ, Տիկին Լօքուըտ, հիւր մը բերած եմ որ մէկ երկու օր մեզի մօտ պիտի մնայ, ըսաւ զարմացած սպասուհիին:

—Շատ բարի, Սըր Ճօն, Տիկինին կապոյտ սենեակը տրամադրե՞մ:

Սըր Ճօն որ չէր գիտեր թէ իր հիւրին կապո՞յտ թէ վարդագոյն սենեակը աւելի պիտի յարմարէր՝ իր սպասուհիի առաջարկին գլխով հաստատական նշան ըրաւ. ան անշուշտ գիտէր որ դեռատի օրիորդները ո՞րն աւելի կը նախընտրեն:

— Տիկին Լօքուըտ, դուք անձնապէս պիտի հոգաք Օր. Հայաթին պէտքերը: Խոլմսը անոր իրերը պիտի տեղաւորէ:

— Ձեռքէս կարելի եղածը պիտի ընեմ տիկինին հանգստութիւնը ապահովելու համար, պատասխանեց սպասուհին:

— Այդ մասին վստահ եմ, Տիկին Լօքուըտ, ես ալ պիտի ջանամ ձեզի շատ նեղութիւն չտալ, ըսաւ Օր. Հայաթ ժպտալէն:

Այդ ժպիտը սպասուհիին անդամ սէրը գրաւեց: Տիկին Լօքուըտ այրի կին մըն էր, բայց այնքան ալ հին բարքեր չունէր:

— Անշուշտ որ ինծի նեղութիւն չպիտի տաք. ձեզի համար ձեռքէս եկածը ընելս ինծի հաճոյք մը պիտի ըլլայ:

— Քանի որ ամէն ինչ կարգադրուեցաւ, Տիկ. Լօքուըտ, Օր. Հայաթը իր սենեակը կրնաք տանիլ:

— Անշուշտ պարոն: Ցետոյ աղջկան նայելով.— Թերեւս տիկինը յոգնութիւն մը առնելու համար փափաքի թէյ մը առնել իր սենեակին մէջ:

— Այո, գաւաթ մը թէյը ախորժակով պիտի խմեմ, պատասխանեց Զարան ոտքի ելլելով:

— Ուրեմն, Օր. Հայաթ ձեզ իրիկուան ճաշին կը տեսնեմ, ըսաւ Սըր Ճօն թեթեւ մը խոնարհելով, բաւական ստիպողական գործեր ունիմ: Ի միջի այլոց, Տիկին Լօքուըտ ճաշերնիս ժամը եօթին պիտի ընենք, մինչեւ այդ ատեն պիտի կրնա՞ք բան մը պատրաստել:

— Շատ դիւրութեամբ պարոն: Այս կողմէն Տիկին:

Տիկին Լօքուըտ Զարա Հայաթը իր սենեակը առաջնորդեց, աղջիկը դրան առջեւ հասնելով գլխով ըրաւ եւ ժպտեցաւ.

— Ուրեմն ժամը եօթին կը տեսնուինք Սըր Ճօն:

—_ Եօթին, կամ թերեւս աւելի կանուխ, աւելի կանուխ, եթէ կարենամ գործերս կարգադրել, պատասխանեց Սըր Ճօն:

Սըր Ճօն առանձին մնալով մտածեց որ առաջին գործը պիտի ըլլար Սքօթլէնտ Եարտ երթալ եւ իր բարեկամ օգնական — ոստիկանապետին պատմել եղելութիւնը. գիտէր որ ատիկա քիչ մը դժուար էր, որովհետեւ Հ. Ա. խնդիրը տարբեր աչքով պիտի դիտէր. եւ սակայն ամէն գնով պէտք էր երթար զինքը տեսնէր: Որոշած ըլլալով յարմար ատենի մը Զարա Հայաթի յայտնել որ իր կինը ըլլայ, զգաց որ իրեն պարտականութիւն կ'իյնար իր բոլոր կարողութիւնը ի սպաս դնել զայն վտանգէ պաշտպանելու համար: Գրեթէ վստահ էր որ իր եղբայրը Սպիտակ Արծիւի սպանութիւններուն մէջ մասնակցութեան բաժին մը ունէր, եթէ մարդասպանը չէր իսկ՝ գոնէ այդ ոճիրներու մասին շատ բան գիտէր: Նաեւ գիտէր որ իր քոյրը անոնց մասին ոչինչ չէր գիտեր: Օր մը ոստիկանութիւնը իր թաթը մարդասպանին վրայ պիտի դնէր, եւ բոլոր պատմութիւնը մերկապարանոց մէջտեղ պիտի ելլէր: Եթէ Զարա Հայաթի պաշտպանութեան համար հարկ եղած նախազգուշական միջոցները չգործածէր կրնար անոր անունն ալ խառնուիլ այս գործին մէջ, թէեւ զուր տեղը: Այդ բանին համար օգնական — ոստիկանապետ Հ. Ա. Տէյվիս միակ անձն էր, որուն խորհուրդները եւ օժանդակութիւնը շատ թանկագին պիտի ըլլային: Թերեւս այս վերջինը տեղ բաներ ըսէր, սակայն վստահ էր որ իրենց երկարամեայ բարեկամութեան շնորհիւ, զինքը առանձին չպիտի թողուր:

Որոշումը տուած ըլլալով Սըր Ճօն զանգը զարկաւ եւ Խոլմսին հրամայեց ինքնաշարժ մը կանչել:

Սքօթլէնտ Եարտէն յայտնած էին որ օգնական — ոստիկանապետը դուրս ելած էր եւ երբ վերադառնալը յայտնի չէր:

— Իր քարտուղարուհին, օրիորդ Փիլչըրը պիտի տեսնեմ, ըսաւ Սըր Ճօն:

Ուստի վիրաբոյժը առաջնորդուեցաւ Հ. Ա.ի գրասենեակը, որովհետեւ Սըր Ճօն Սքօթլէնտ Եարտի համար ծանօթ անձնաւորութիւն մըն էր:

— Կ'իմանամ թէ Հ. Ա. դուրս ելած է, Օր. Փիլչըր, ըսաւ Սըր Ճօն, քարտուղարուհին բարեւելէն յետոյ:

— Այո, Սըր Ճօն եւ չեմ կարծեր որ մինչեւ կէս գիշեր ալ վերադառնայ. թերեւս բնաւ չվերադառնայ:

Սըր Ճօն դժգոհ երեւոյթ մը առաւ:

— Ձեզի համար բան մը կրնա՞մ ընել, Սըր Ճօն, հարցուց Օր. Փիլչըրը իր գրամեքենային վրայէն անոր նայելով:

— Ոչ կարծեմ: Կ'ուզէի նոյն ինքն Հ. Ա.ը տեսնել:

— Կը ցաւիմ, ըսաւ աղջիկը եւ տեսաւ որ այլեւս ըսելիք բան չունէր:

— Հեռախօսով զինքը չե՞մ կրնար գտնել արդեօք:

— Ոչ դժբախտաբար, Սըր Ճօն: Պ. Տէյվիս քաղաքէն դուրս է ելած:

— Ոհ:

— Բայց անոր տեղը հոս ուրիշ մէկու մը հետ չէ՞ք կրնար տեսնուիլ:

— Ոչ: Կ'ուզեմ միայն Հ. Ա.ը տեսնել:

— Կ'ուզէ՞ք երկտող մը ձգել, Սըր Ճօն:

— Ոչ. կ'ուզէի անձնական խօսակցութիւն մը ունենալ անոր հետ: Կը կարծէ՞ք, Օր. Փիլչըր որ նոյնիսկ գիշերն ալ չվերադառնայ:

Օր. Փիլչըր ժպտեցաւ: Սըր Ճօն շատ կը պնդէր: Ուրեմն շատ կարեւոր խնդրի մը համար կը փափաքէր տեսնել մեծ մարդը. զարմացաւ թէ ինչ կրնար ըլլալ:

— Շատ հաւանաբար չվերադառնայ, Սըր Ճօն: Պ. Տէյվիս երկար ճամբորդութեան մը համար է մեկնած:

— Երկար ճամբորդութեա՞ն մը:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 9 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 9 Décembre 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2673

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՆՈՐ ԹԱԿԱՐԴԸ – «ՍՕՅԱՏԻ»

=o·o=

Պոլսոյ թերթերը գրեցին թէ Պետական Խորհուրդը տակաւին չէ լրացուցած մականուններու օրէնքին վերաբերեալ կանոնագիրը: Հետեւաբար «աճապարելու պէտք չկայ»:

Այս ազդարարութիւնը անհրաժեշտ համարուած է անոր համար որ, «շատ մը հայրենակիցներ իրենց մականունները կ՚ընտրեն եւ կը դիմեն մարդահամարի վարչութեան»:

Թուրքիոյ մականունի (սօյատի) օրէնքը հրատարակուեցաւ 1934 յուլիս 2ին, եւ գործադրելի է իր հրատարակութեան թուականէն վեց ամիս վերջը,— 1935 յունուար 2ին: Հրատարակութեան օրէն ի վեր, օրէնքը յանձնուած է Պետական Խորհուրդին, որպէսզի ճշդէ գործադրութեան մանրամասնութիւնները:

Ի՛նչ խօսք որ, աննախընթաց քաոսի մը պիտի վերածուի Թուրքիոյ ամբողջ մարդահամարը, եթէ օրէնքը գործադրուի այնպէս ինչպէս կը թելադրէ իշխանութիւնը, դէզ–դէզ եւ այլանդակ, չինծու մականուններ հրատարակել տալով մամուլին մէջ եւ լեզու դնելով անոր բերանը:

Երբ առաջին անգամ այս խնդիրը արծարծուեցաւ, ընդհանուր կարծիքն այն էր թէ կը վերաբերի միայն իսլամ Թուրքերուն, քանի որ անոնք իսկապէս մականուն չունին:

Արդ, քանի կը մօտենայ օրէնքին գործադրութեան թուականը, այնքան կասկածելի, պղտոր համեմատութիւններ կը տրուին այս օրէնքին ալ:

Տարրական տրամաբանութիւնը կ՚ըսէ թէ օրէնքը կապ չի կրնար ունենալ ոչ–Թուրքերու հետ, քանի որ Հայը, Յոյնը եւ Հրեան մականուններ ունին դարերէ ի վեր: Միայն պայման է որ ջնջեն ազգութեան յատկանիշները,— «եան», «իս», «աքի», «ով», «իչ», «ոփս» եւայլն:

Այդպէս ալ նախատեսուած է Պետական Խորհուրդի մշակած կանոնագրին մէջ, որ հրատարակուեցաւ վերջերս (Ցառաջ, 27 նոյեմբեր):

Կանոնագրին առաջին յօդուածը կը տրամադրէ.

— Մականուն չունեցողները պարտաւոր են մինչեւ 1936 յուլիս 2 մականուն մը ընտրել, արձանագրել տալ մարդահամարի տեսչութեան եւ գործածել:

Ուրեմն, երեւութապէս պարզ է օրէնքը.— Չունեցողները մականուն պիտի ճարեն, ունեցողներն ալ պիտի ջնջեն ազգորոշ մասնիկները:

Իրականութիւնն ալ այդպէ՞ս է:

Կը վարանինք հաստատական պատասխան տալ, նկատի առնելով Թուրք մամուլին լեզուն եւ կարգ մը իրողութիւններ, որ կը ներշնչուին օրէ օր:

Այսպէս, մամուլը իր ուզած եղանակին վերածելով մականունի օրէնքն ու կանոնագիրը, կը պահանջէ որ «հայ, յոյն եւ եհուտի հայրենակիցներն ալ ջանան հարազատ Թուրքերէն մականուններ ընտրել»:

Այս առթիւ, կը յիշուին մէկ–երկու Հայեր ալ, որոնց մէկը, ոմն Մամբրէեան, իբրեւ մականուն ընտրեր է «Օրանճը», ուրիշ մը «եան»ը թլփատելով դարձեր է «Գօլանճ»ը:

Միեւնոյն ատեն, նորէն քունէն արթնցուցեր են հռչակաւոր Փափա Էֆթիմը, որ փութացեր է հետեւեալ յայտարարութիւններն ընել Թուրք մամուլին.

— «Իմ անունս է Գարահիսարօղլու էֆթիմ, ընկերներուս անուններն ալ թրքական են.— Պաքլանըօղլու, Փամուքճըօղլու, Չավտարօղլու: Իմ տղաքս թուրք վարժարան կը յաճախեն եւ թուրքերէն անուններ կը կրեն: Օրինակ՝ 15 տարեկան Եորկօս եղած է Թուրկուտ, 8 տարեկան Արիս՝ Սելճուք, Մարիցան՝ Եըլտըզ, Փոլինան՝ Պէլկէ, Նաթալիան՝ Կիւն Այտըն: Ես տղոցս անունները թրքացնելով, ուզեցի օրինակ հանդիսանալ միւս օրթոտոքսներուն: Մենք փոքրամասնութիւն կամ համայնք չենք ճանչնար»:

Մի՛ ըսէք թէ Փափա Էֆթիմ շուշորթ մը կամ կապելիք խենդ մըն է, զուրկ ո՛ր եւ է հեղինակութենէ:

Չէ՞ք լսած— խենդը քար մը գլորեց ...

Եւ առաջին խենդը չէ, ոչ ալ առաջին քարը, ճեղք ճեղքի վրայ բարդելու եւ բոլոր խելացիները անելի մատնելու համար:

Մնաց որ, շուշո՞րթ է հռչակաւոր սրիկան, Տոքթ. Վէհնաւն Գասապեան, որ անցեալ սեպտեմբերին կ՚առաջարկէր,— Թուրք թերթի մը մէջ, «Հայ հայրենակից» չկոչել Թուրքիոյ Հայերը, այլ «Թուրք քրիստոնեայ լուսաւորչականներ», իսկ իբրեւ հաւատարմութեան ապացոյց՝ Թուրք դպրոցներու մէջ մեծցնել մեր զաւակները: «Այս շրջանին մէջ ի՞նչ ըսել է մասնաւոր վարժարան»:

Այս նոյն թշուառականն է որ, այժմ ալ, իբրեւ հայ–կաթոլիկ հասարակութեան վարչական ժողովի անդամ, կրթական գործավարութեան դիմած եւ անոր նուիրած է Սագըզ Աղաճի արքեպիսկոպոսարանի մէկ շէնքը, թրքական նախակրթարանի վերածելու համար ...

Նո՞ր է որ պիտի սորվինք թէ ուր որ Թուրքը վարանումներ կ՚ունենայ, Հայը յառաջ կը նետուի, անոր միտքէն անցածը գործի վերածելու համար:

Այդպէս ալ՝ մականունի օրէնքին առթիւ, որ շատ ճարպիկ թակարդ մըն է, ամէն կապ կտրելու համար անցեալին հետ, ծագումին հետ, եւ թնճուկի մը վերածելու համար ժառանգական իրաւունքներ, ազգականական յարաբերութիւններ եւն.:

Չէ՞ որ հուշորթներն ու ապուշները, սրիկաններն ու խաչագողները մրցումի ելած են իրարու հետ, «հաւատարմութեան» նորանոր հաւաստիքներ տալու համար, նոյն իսկ այն պարագաներուն մէջ երբ Թուրքը դեռ չէ խօսած: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԻՆ ԾԱԼՔԵՐԸ

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻԱ եւ ՀՈՒՆԳԱՐԻԱ ԴԷՄ ԱՌ ԴԷՄ

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին առջեւ

»»»· ·«««

« ԴԱՇՆԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆՆ Է ՄԻԱԿ ԵԼՔԸ »

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը դեկտեմբեր 7ին սկսաւ քննել Եուկոսլավիոյ ամբաստանագիրը՝ Հունգարիոյ դէմ, Աղեքսանդր թագաւորին սպանութեան առթիւ: Պ. Եէվթիչ, Եուկոսլավիոյ արտաքին նախարարը, մէկ մէկ պարզեց իր մեղադրանքները, որոնք ամփոփուած են ծանօթ յուշագրին մէջ եւ որոնց մանրամասնութիւնները հաղորդած ենք օրը օրին: Շեշտեց թէ Աղեքսանդր թագաւորը զոհ գնաց իր երկրին սահմաններէն դուրս ներշնչուած, կազմակերպուած եւ գործադրուած մահափորձի մը: Եւ Եուկոսլավիան թէեւ սրտով չէ որ ուղղակի կ՚ամբաստանէ Հունգարիան: Եուկոսլավիա համաձայն է որ միջազգային պայմանագիր մը կնքուի, զսպելու համար ահաբեկչական գործունէութիւնը, մանաւանդ որ կը հաստատուի թէ կարգ մը պետութիւններ տրամադիր չեն ինքնաբերաբար կատարելու այդ զսպումը: Եւ կը պահանջէ ուղղակի պատիժ մը տնօրինել մասնանշուած զեղծումներուն եւ արարքներուն համար: Ուրեմն, Եուկոսլավիա ուղղակի քաղաքական գետնի վրայ կը դնէ խնդիրը, պնդելով թէ Հունգարիոյ կարգ մը իշխանութիւնները պատասխանատու են եղածին, հետեւաբար պատասխանատու կը դառնայ նաեւ Հունգարական կառավարութիւնը:

Այս հիմնական սկզբունքը պարզելէ յետոյ, Պ. Եէվթիչ ձեւակերպեց յուշագրին պարունակած փաստերը, յիշեցուց իր կառավարութեան դանգատները՝ 1930էն ի վեր, ահաբեկչական արարքներու առթիւ, յետոյ բացատրեց ուղղակի պատասխանատուութիւնը, քանի որ ամբաստանեալները հունգարական անցագիր ունէին եւ մասնաւոր կայան մը՝ Հունգարիոյ մէջ (Եանքա Փուստա): Հունգարական կառավարութիւնը ինք խոստովանած է այս պարագան, նոյեմբեր 21ի ծանուցագրին մէջ, ներկայացնելով ցանկ մը՝ կասկածելի տարագիրներու եւ յետոյ անհետացած համարելով զանոնք: Անցեալ մայիսէն իսկ, Եուկոսլավիա Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին ուշադրութիւնը հրաւիրած էր ահաբեկչական արարքներու վտանգի մասին: Այն ատեն համաձայնութիւն գոյացաւ որ ուղղակի բանակցութիւն կատարուի Պելկրատի եւ Փէշթայի միջեւ: Յուլիս 21ին գոյացաւ համաձայնութիւն մը որով Հունգարական կառավարութիւնը յանձն կ՚առնէր զսպել ահաբեկչական արարքները: Մարսէյլի մահափորձը ցոյց տուաւ թէ ինչպէս յարգուած է այդ համաձայնութիւնը ...

Եզրակացնելով, Պ. Եէվթիչ յիշեց հունգարական իշխանութեանց բռնած ընթացքը՝ սպանութենէն յետոյ եւ հաստատեց թէ անոնք խուսափեցան որեւէ հետաքօտութենէ, այսպէս խոստովանելով իրենց յանցապարտութիւնը: «Եուկոսլավիա միշտ բարեկամական տրամադրութիւններ ցոյց տուած է Հունգարիոյ հանդէպ, եւ չուզեր քաղաքական խնդիր մը եւ դրացիական կռիւ մը յարուցանել: Դիմելով Ազգերու Դաշնակցութեան, ան կ՚ուզէ ուշադրութիւն հրաւիրել խաղաղութեան սպառնացող վտանգներուն վրայ: Եուկոսլաւ ժողովուրդը իր ուշադրութիւնը յառած է դէպի Ազգերու Դաշնակցութիւնը, վստահ՝ թէ ան արդար վճիռ մը պիտի արձակէ եւ պիտի կատարէ իր պարտականութիւնը՝ խաղաղութեան պահպանման համար:

Հունգարիա կ՚ուրանայ որ եւ է մեղսակցութիւն

Յետոյ խօսք առաւ Պ. Թիպոր Էքարթ, Հունգարիոյ պատուիրակը, ամբողջ պատասխանատուութիւնը ձգելով Թրիանոնի դաշնագրին վրայ, որ անտանելի կացութեան մը մատնած է Հունգարիան, եւ Փոքր Համաձայնութեան վրայ որ անվստահութեան մթնոլորտ մը ստեղծած է Հունգարիոյ շուրջը: Այս առթիւ յիշեց Եուկոսլավիոյ սարքած նոր հալածանքները Հունգարներու դէմ (արտաքսում) եւ շեշտեց թէ այս խնդիրը շատ աւելի սախտողական է քան Մարսէյլի մահափորձը: «Աղեքսանդր թագաւորին սպանութեան բուն պատճառը պէտք է փնտռել այն յեղափոխական դառնութեան մէջ զոր պատճառած է Եուկոսլավիոյ կարգ ու սարքը: Աղեքսանդր թագաւորը մահուան դատապարտուած էր փախստական Խրուաթներու միջազգային կազմակերպութեան մը կողմէ որ կը գործէր Հունգարիոյ սահմաններէն դուրս: Իրենց երկու թերթերը հրատարակեցին վճիռը եւ Ամերիկայի խրուաթական քանի մը ժողովներու մէջ ծանուցուեցաւ մահավճիռը: Մարդասպանը, Վլատօ Կէօրկիեւ, երբեք Հունգարիա չէ գտնուած եւ որ եւ է յարաբերութիւն չէ ունեցած մեր երկրին հետ: Ոճիրը կազմակերպուած էր ահաբեկիչներու ազատութենկերակցութեան մը կողմէ Եուկոսլավիոյ մէջ եւ անոր յղացումը, ինչպէս եւ պատրաստութիւնն ու գործադրութիւնը տեղի ունեցան Հունգարիայէն դուրս»:

Հունգարիոյ ներկայացուցիչը եզրակացնելով, բացատրեց թէ դաշնագիրներու վերաքննութիւնն է միակ միջոցը խաղաղութեան պահպանման եւ թէ այդ պահանջին համար որ Հունգարիան կը հալածուի:

Եթէ Ազգաժողովը չըլլար, պատերազմ պիտի ծագէր

Յետոյ խօսք առաւ Պ. Պէնէշ, յանուն Փոքր Համաձայնութեան, իւրացնելով Եուկոսլավիոյ յուշագրին բովանդակութիւնը: Իր երկար ճառին մէջ, Պ. Պէնէշ Հունգարիան ամբաստանեց իբրեւ պատասխանատու Եուկոսլավիոյ մէջ կատարուած քանի սպանութեանց՝ չորս տարուան ընթացքին: Այս բոլոր գործերուն մէջ Հունգարիա մէկ նպատակ ունէր,—«խուճապ սերմանել Եուկոսլավիոյ մէջ եւ ապացուցանել թէ անոր ներքին կացութիւնը այնպէս է որ անհրաժեշտ դարձած է հողային փոփոխութիւններ կատարել հոն Եւրոպայի պետութեանց մէջ»: Պ. Պէնէշ շարունակելով իր մեղադրանքները, շեշտեց թէ Հունգարիա բռնաբարած է Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին 10րդ յօդուածը որ կը տրամադրէ փոխադարձաբար յարգել իւրաքանչիւր պետութեան հողային ամբողջութիւնը: Յետոյ առաջարկեց որ Հունգարիա պայմանագիր մը կնքէ Փոքր Համաձայնութեան հետ: Այս առթիւ բացատրեց թէ Աղեքսանդր թագաւորին սպանութիւնը պատերազմի պատճառ պիտի դառնար, Ազգերու Դաշնակցութեան գոյութենէն առաջ: « Արդ, եթէ այսօրուան Եուկոսլավիոյ,

1935,– "ՅԱՌԱՋ„ի Տասնամեակը– 1935

Ցառաջիկայ տարի կը լրանայ «ՅԱՌԱՋ»ի հրատարակութեան տասնամեակը:

Այս առթիւ, բացուած է նոր շրջանի բաժնեգրութիւնը, միեւնոյն պայմաններով:

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԵՑԷՔ, ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐԵՑԷՔ ձեր սիրած թերթին, որպէսզի աւելի զարգանայ եւ կարենայ լրացնել նորանոր պահանջներ:

×

Աւանդութիւնը յարգած ըլլալու համար, կը յիշեցնենք թէ

1935 Յունուարէն յետոյ

թերթ չպիտի ստանան այն բաժանորդները որ առկախ հաշիւ ունին, բայց չեն պատասխաներ ոչ ուղղակի գրուած նամակներուն, ոչ ալ գործակալներու դիմումներուն:

Ռումանիոյ կամ Չեխոսլովաքիոյ միութեան դպչին, այդ աղէտը պիտի պայթի անվրէպ»:

Վիճաբանութեանց ընթացքին խօսք առին ուրիշներ ալ: Թէվֆիք Րիւշտի ձայնակցեցաւ Եուկոսլավիոյ պահանջին՝ գործը լուսաբանելու եւ պատիժներ տնօրինելու համար: Յետոյ, յանուն պալքանեան չորս պետութեանց, առաջարկեց պայքարիլ ահաբեկչութեան դէմ: Պ. Թիթուլէսքօ եւս ազդարարեց.— « Նախարարներ եւ թագաւորներ կրնան սպաննուիլ, սակայն ցորչափ կ՚ապրինք մենք, իրաւունք ունինք մենք մեզ պաշտպանելու»:

Վիճաբանութեանց շարունակութիւնը յետաձգուեցաւ երեքշաբթի օրուան:

Ինչպէս կը տարագրուին Հունգարները

Փէշթայէն կը հեռագրեն «Թայմզ»ի.—

Եուկոսլավիայէն տարագրուած Հունգարներէն շատերը այսօր Եուկոսլավիոյ կցուած հողերուն վրայ կը բնակէին 20, նոյնիսկ 30 տարի առաջ: Անոնք հարկադրուեցան լքել ոչ միայն իրենց անշարժ կալուածները, այլ եւ շարժուն ստացուածքները: Տարագրեալներուն մէջ կան ընտանիքներ մինչեւ 16 անդամներով, առանց փէննի մը ունենալու իրենց գրպանը: Տարէց մարդիկ, ոմանք կոյր, ուրիշներ մտագար կամ հիւանդ քշուած են իրենց տուներէն: Տարագիրները կ՚ըսեն թէ ստիպուած էին վճարել բոլոր տուրքերը: Հունգարիոյ հանրային կարծիքը խորապէս յուզուած է եւ հանգանակութիւններ բացուած են ի նպաստ տարագիրներուն, որոնք տեղաւորուած են զօրանոցներու եւ դպրոցներու մէջ:

⁂ Եուկոսլավիոյ կառավարութիւնը իր պաշտօնական յայտարարութեան մէջ կ՚ըսէ թէ Հունգարները իրենք եւ առած են քանի մը հարիւր Սերպերու արտօնագիրները, թէ բազմաթիւ գործադուլներ կան Եուկոսլավիոյ մէջ եւ թէ մասնաւոր խստութիւն մը չէ գործադրուած Հունգարներուն դէմ: «Ինչ որ կ՚ընենք կատարելապէս օրինաւոր է, հակամարդկային չէ, այլ յաճախ գործադրուած է ուրիշ եւրոպական երկիրներու մէջ, վերջին տարիներու ընթացքին »:

Զինուորական համախմբումնե՞ր կ՚ըլլան

Պելկրատի հեռագրական գործակալութիւնը հետեւեալ պաշտօնական զեկոյցը հրատարակեց.— կարգ մը օտար թերթեր գրեցին թէ Եուկոսլաւ զինուորներ համախմբուած են հունգարական սահմանին վրայ եւ թէ նոյնիսկ կարգ մը ջոկատներ անցած են սահմանը: Ոչ միայն Եուկոսլաւ զինուորներ չեն անցած սահմանը, ոչ ալ զօրաշարժի ենթարկուած, այլ ընդհակառակն սահմանապահներն երկայնքը հաստատուած պահակազօրքերը կէսակէս պարպուած են, Ծնունդի տօներուն առթիւ տրուած արձակուրդին հետեւանքով: Լաւատեղեակ շրջանակներու մէջ կը հաւաստեն թէ այս լուրերը կը բխին միեւնոյն աղբիւրէն եւ գիտակցաբար հրապարակ կը հանուին, պղտորելու համար մթնոլորտը ճիշդ այն պահուն երբ Ժընեւի մէջ կը կատարուի Եուկոսլավիոյ դանգատագրին քննութիւնը:

Հունգարիա՞ն ալ կը վերազինուի

Փուքրէշի թերթերը գլրդագին յայտնութիւններ կը հրատարակեն Հունգարիոյ զինուորական պատրաստութեանց մասին: Կ՚ըսեն թէ՝ հաշտութեան դաշնագիրներուն համաձայն Հունգարիա կրնայ պահել միայն 35,000 զինուոր, մինչդեռ այսօր ունի 150,000 հոգի, ամբողջովին կազմակերպուած: Այս բանակը ունի գնդացիրներ, ծանր հրետանի, հրասայլեր, զրահապատ շոգեկառքեր, ինչպէս եւ 600 օդանաւ: Զօրաշարժի պարագային Հունգարիա կրնայ տրամադրել 6000 թեթեւ եւ 7500 ինքնաշարժ կառքեր, զինուորներու փոխադրութեան համար: Այս սպառազինութեանց մէկ մասը շինուած է Հունգարիոյ մէջ: Փէշթայի արեւելեան մասին մէջ թունաւոր կազի գործարաններ հաստատուած են որոնք տենդագին կը գործեն: Անկարեւոր գիւղեր, որոնց անունն անգամ չերեւար քարտէսին վրայ, ընդարձակ զինարաններու վերածուած են, իսկ փոքր քաղաքներու մէջ 2000 – 4000 զինուորներ տեղաւորուած են: Ամէն տարի, պաշտօնական ռազմափորձերուն կը հրաւիրուին օտար զինուորական կցորդները, բայց տեղական ռազմափորձերը կը կատարուին առանց անոնց ներկայութեան: Սերտ կապ հաստատուած է հունգարական եւ գերմանական բանակներուն միջեւ: Կանոնաւոր բանակէն զատ, ընդհ. սպայակոյտին տրամադրութեան տակ կը գտնուի երիտասարդական մեծ կազմակերպութիւն մը որ կը կոչուի «Արթնցած Հունգարներ» եւ ունի 700,000 մարզուած անդամներ: Յետոյ կան նախկին ռազմիկները: Ռումանական թերթին կարծիքով, Հունգարիա ունի 550,000 հոգինոց գործօն բանակ մը (կանոնաւոր եւ օժանդակ), իսկ պատերազմի ատեն կրնայ մինչեւ մէկ միլիոն զինուոր հանել...

ԱՀ ՈՒ ՍԱՐՍԱՓԸ ԽՈՐՀՐԴ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

»»»· ·«««

12 նոր ձերբակալութիւններ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ 12 հոգի եւս ձերբակալուեցան եւ պիտի դատուին զինուորական ատեանին առջեւ, իբրեւ կազմակերպիչ կամ մեղսակից ահաբեկչութեան:

Չորեքշաբթի օր գնդակահարուած 66 կալանաւորներէն մէկը կին էր: Նկատի առնելով այս անողորմ գործողութիւնը, կը կարծուի թէ 12 նոր կալանաւորներուն ճակատագրին ալ գնդակահարում պիտի ըլլայ: Բոլորն ալ Սպիտակ Ռուսիայէն են, սահմանակից Լեհաստանի:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՄԻՍԱՔ ՄԵԾԱՐԵՆՑ

ԳԵՐԱԳՆԱՀԱՏՈՒՄ ԵՒ ԹԵՐԱԳՆԱՀԱՏՈՒՄ

Միսաք Մեծարենցի գրականութեան յատկանիշները ճշդելէ եւ անոր արուեստին նկարագիրը պարզելէ առաջ, աւելորդ չէ, կը խորհիմ, ամփոփ տողերու մէջ պատկերացնել գրական այն բանավէճերը, որոնք երեւան եկան անոր շուրջ: Աննախընթաց չէր գրական այդ խաչակրութիւնը: Պոլսական լրագրութեան պաշտօնական ներկայացուցիչներէն սկսեալ մինչեւ երկրորդական գրողները բացասական դիրք բռներ էին ատենին վաղուան գրականութեան խանդավառ ներկայացուցիչներուն հանդէպ: Այնպէս որ Մեծարենցի քերթուածները պարունակող զոյգ հատորներուն համար մղուած բանավէճերը եւ այն ատենուան «քննադատներ»ը չափազանց անզօր էին իր ճամբան գտած հոսանքին հունը փոխելու, կամ ընթացքը կասեցնելու:

Ոչ միայն անզօր էին այդ փորձերը, այլ մանաւանդ արդահատելի, տրուած ըլլալով որ բացասական վերաբերում ունեցողներուն յատակատեսութիւնն ու տրամաբանութիւնը կասկածի տակ կ'իյնային:

Անշուշտ տխուր է, եւ սակայն պատմութեան համար անհրաժեշտ, գլական այդ պայքարները պատկերացնել, որպէսզի աւելի հասկնալի դառնայ արուեստի եւ գրականութեան գեղեցկութիւններուն առջեւ ծնրադիր, բայց անոնց խորհուրդը հազիւ կարդալ սկսող քսանամեայ քերթողի մը գործին վերլուծումը, երբ մանաւանդ քնարահարը անողոք հիւանդութեան մը ճանկերուն մէջ գալարուելով մէկտեղ, գիտակցութեամբ կը դիմաւորէր իր տխուր ճակատագիրը, փառաբանութեան իր երգը ձօնելով արեւին ու լոյսին, կեանքին ու բնութեան:

Ամէնուն իրաւունքն էր քննադատել եւ սակայն Մեծարենցի գրական փառքը կազմող Նոր Տաղեր հատորին գեղեցկութիւնները կուրօրէն ժխտելը պատճառ դարձաւ, որ իր դէմը գտնէր միւս մտայնութեան ներկայացուցիչները, որոնք եւս, ակամայ, չափազանցութիւններու եւ գերագնահատութիւններու մէջ կ'իյնային:

Անուններ չպիտի տամ, բայց պիտի ջանամ ներկայացնել ժամանակակից գրականութեան և բաքերուն հիւանդագին այդ մտայնութիւնը:

Ահա թէ ինչպէս կը ներկայացնէին «Նոր Տաղեր»ը.— Մեծարենցի փորձած գրական ուղղութիւնը, մեր բանաստեղծութեան ծանօթ ուղիներէն և ձգտումներէն ըմբոստ շեղում մըն է, յախուռն խոտորում մը …: Բանաստեղծութիւնը որուն նուիրուեր է, առանց երկմտութեան, անիմաստ, զառանցական ճիգ մըն է, ապարդիւն ոգորում մը, որ իմաստ եւ արժէք չունի … «Նոր Տաղեր»ու ընթերցումը չի տպաւորեր, չազդեր …: Խոշոր պարապ մը կայ հոն, անհուն դատարկ մը, որ շօշափելի, կայուն, հաստատ ոչինչ կը ցուցնէ իր բառերուն մէջ թափառողին … Ամբողջ գիրքին մէջ, կը գրէին, ոչ մէկ էջ կայ, որ տպաւորէ, ազդէ, ցնցէ, կամ խորհրդածել տայ … Գաղափարի եւ նիւթի հիմերէն զուրկ, անձնական բանաստեղծութիւն մը կայ, ծածկուած անիմաստ եւ արտառոց խորհրդապաշտութեան մը ձորձերով, անմարսելի եւ յուսահատեցուցիչ … Պէտք է մաքառիլ, այդ կեղծ արուեստին միքրոպը վանելու համար, արգիլելով անոր մուտքը մեր բանաստեղծութեան անարեւ երակներուն մէջ, ուր կրնայ անդարմանելի աւերներ գործել, վտանգաւոր համաճարակի մը թոյնը կաթեցնելով հոն..

«Նոր Տաղեր»ուն մէջ ոտանաւորներու տողերը գլխագրով չէր սկսեր Մեծարենց: Այս ինքնատպութեան համար ըսին թէ ուրիշին ըրածը չընելու մարմաջը տեսակ մը մտքի չքաւորութիւն կը նշանակէ իր քով … Թէ առ հասարակ բոլոր քերթուածներուն մէջ իմաստի աղքատութիւն կը տիրէ … եւն.:

Բացասական այս վերաբերումին հակառակ, կար սակայն միւսը, որ Մեծարենցի արուեստն ու գրականութիւնը կը դաւանէր գրական յայտնութիւններուն ամէնէն գեղեցիկը, որուն երազովը կը մտահոգուէր երիտասարդ սերունդը:

Ահաւասիկ պատանի մը, որ իր արփեդնաց էութեան խռովանքն ու ըղձանքները կ'երգէ բուռ մը տաղերու մէջ, կը գրէին խանդավառութեամբ իր համակիր ընկերներն ու գրչի եղբայրակիցները: Այդ տաղերը մեծ մասով գեղեցիկ ու դիւթիչ են, ազնուազգի շղարշներու նրբին ու հրբուղխոտ հիւսուածքն ունին, անոնց ոսկեհուռ՝ յաճախ մարգարտայիս տողերէն անձկալից հոգիի մը անդրանիկ ցոլքերը կը ճառագայթեն, այնքան պայծառութեամբ կը շողան որ կը թուի թէ գարնան աղուոր առտու մը, արեւին զարթումին հանդիսատես կ'ըլլանք …: Մեծարենց այն ճշմարիտ բանաստեղծն է, որ իր նմաններուն մէջ կը զանազանուի, եւ որուն երգը խոր ու մարդկային անկեղծութեամբ բաբախուն է: Սրտագրաւ եւ ջերմաշունչ տաղանդաւոր քերթողն է, որ գրական խիստ ուշագրաւ ապագայ մը կը խոստանայ … Ինքնայատուկ արուեստ մը ունի, ոգի մը, ձեւ մը որ հետեւակ չէ: Իր ոճին գլխաւոր յատկանիշն է պատկերը, տպաւորական եւ խորհրդանշանական հիւսուածքով մը: Իր ճամբան ուրիշին ոտքին տակ չէ ինկած, ինք բացած է արահետը, եւ կ'երթայ անկէց, թարմ, պերճերանգ, արեւալիր, տխրանուշ, սրտատրոփ, հոգեցունց ծաղիկներ ցանելով, ածուներ շինելով, կամ աւելի ճիշդը բնութեան հրաշախօս, խանդաբորբ, զգայաճոխ գոյները, նրբութիւնները քաղելով, ծծելով ու իր հոգիին մէջէն պրիսմակելով …: Իր գրչին տակ ամէն իր կը խօսի … Հաւատաւոր, տարփանքներու մէջ վերապահ, բարեմիտ, մարդասիրական, սրտաբեկ ու անկեղծ, տոհմիկ խառնուածք ունեցող մեր արդի միակ քերթողն է: Երեւակայութիւնը եւ պատկերացումը այս երիտասարդին քով հասած են զարգացումի մը, որուն չի կրնար հաւասարիլ ոչ մէկ թրքահայ բանաստեղծ ու գրագէտ …

Անկասկած բանաստեղծը դժգոհ էր այսպիսի քննադատութիւններէն ու գերագնահատումներէն: Իր համեստութեան մէջ վիրաւորուածի մը հարազատ արձագանգը կը բերեն մեզի իր դատումներն իր մասին, արդիւնք՝ անկեղծութեան եւ ինքնաճանաչման: «Ինքնադատութեան փորձ մը» վերնագրով, «Ոսկի արիչին տակ», արձակ երկերու հաւաքածոյին մէջ, այսպէս կ'արտայայտուէր Մեծարենց իր ստեղծագործութեան մասին.

— «Առաջին արտադրութիւններս իրենց մէջ ունին անարժէքներ, հեղինակը խոհեմութիւնն ունեցեր է անոնց մէկ մասը կապոցէն դուրս թողելու: Տակաւին նետուելիքներ կային անշուշտ: Երկու շրջանի կրնանք բաժնել ոտանաւորներու շարքը. ընդրնական շրջանը խարխափանքի շրջանն է, և միւսը, որուն մէջ աւելի գիտակից է եւ ինքնավստահ: Ա. շրջանը յատկանշող քերթուածներուն մէջ զգացումները անստոյգ են, ազդեցութիւններ կը մատնեն, ինքնատպութեան հետքը չեն կրեր: Երկրորդ շրջանին մէջ բանաստեղծը կը ցնցուի քիչ մը, շրջափոխութեան կ'ենթարկուի իր արուեստը, թէեւ դեռ չի կրնար ամբողջովին վանել սովորականը: «Միածան»ը հասուն եւ բազմակողմանի գործ մը չէ, տարակոյս չկայ որ վիժած մըն ալ չէ: Մութին մէջ խարխափանք մը չէ, նշմարուած ճամբաներու լոյսը կը թրթռայ հոն: Հեղինակը մտային զարգացման լուծեանը մէջ չէ թեւակոխած: Ակներեւ է որ համաշխարհիկ բաբախումներ չունի իր սիրտը. պզտիկ, տաք, մեծ, անձնականութիւններ միայն ունի դեռ եւ ամբողջովին բնութիւնով տողորուած չէ»:

Ինքնաճանաչման գերագոյն րոպէի մը մէջ է մանաւանդ, որ Մեծարենց աջին ու ձախին, իր արուեստը խծբծողներուն եւ իր միտքէն չանցած, բայց իրեն գրական առաքելութիւն մը վերագրողներուն կ'ուղղէ հետեւեալ տողերը, անկեղծութեամբ եւ համեստութեամբ.

— «… Հոս հարցում մը կը ծագի, ի՞նչ է այն դպրոց կազմողի պիտակը զոր նկնահասակ աֆիշէօրներ կ'ուզեն փակցնել ճակատիս՝ որ շատ բարձր կը մնայ իրենց հասակէն: Ի՞նչ են այն խոշոր բառերը (ռահվիրայ, ռահհորդ, առաջնորդ, առաքեալ) զորս անունիս կցելու տխրահռչակ պատիւը կ'ընեն. չէ՛, ես լեզուական առաքելութեան փառատենչիկ ցանկացողներուն կը թողում այդ լպրծուն տիտղոսները, ու կը դառնամ ըսել ու պնդել թէ ես երբեք դպրոցի մը հետեւելու կանխակալութիւնը կամ նոր մը հիմնելու ունայնափառութիւնը չեմ ունեցեր: Ամէն մարդ որ իր անհատականութեան եւ արժանապատուութեան գիտակից է, ինքնին դպրոց մը կը կազմէ արդէն: Յետոյ տեղն է ըսել նաեւ թէ ես երբեք խորհրդանշական սարուկ մը չեմ: Փոխաբերութեանց եւ նմանութեանց ուժգնութիւններ ու նորութիւններ՝ զորս կը սիրեմ գործածել՝ կարծել տուին թէ սէնպօլիսթ մըն եմ, բայց ատանցմով կը յիշեցնէի միայն սէնպօլիզմը՝ որուն բոլորանուէր ուխտաւորը մը ըլլալէ զատ՝ հակընդդէմ բնութենապաշտ հակումներ ալ ունիմ անոր հանդէպ, այսինքն կը նախընտրեմ ճաճանչաւէտ կեանքը, բաբախուն ու եռուզեռ բնութիւնը՝ խորհրդանշական զուսպ ցրտութիւններէն»:

Որ եւ է մեկնութիւն աւելորդ է այլ եւս: Ընթերցողներուն կը մնայ պատկերացնել գրական այս պայքարները, (գերագնահատում եւ թերագնահատում), որոնք շատ բնորոշ կերպով կը յատկանշեն պոլսահայ երբեմնի գրական բարքերը: Իսկ ինծի կը մնայ վերջին յօդուածով մը ներկայացնել Մեծարենցի արուեստը, իբրեւ հարազատ բանաստեղծի մը, իր մահէն քսանեւհինգ տարիներ յետոյ, անվերապահ ու անկողմնակալ:

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՀԻՒՍԻՍԷՆ

ՇՈՒԷՏԻ ՄԷՋ ԱԼ ՀԱՅԵՐ ԿԱՆ...

»»»··«««

ՍԹՈՔՀՈԼՄ.— Եւրոպայի հիւսիսային ծայրամասը,— հետեւեցէք քարտէսին,— չթաքարերու նման կամ սառոյցէ ողկոյզներու պէս, Շուէտ կը կաթկթի կեդր. Եւրոպայի վրայ, որմէ բաժնուած է Հիւսիսային եւ Պալթեան ծովերով:

Տարագրութեան հովը Հայերը քշած բերած է մինչեւ այստեղ: Արդարեւ այստեղ եւս կան Հայեր որ կ'ապրին, կ'աշխատին կը բազմանան ու …կ'օտարանան:

Միտք չունիմ Ջրհեղեղէն սկսելու,— սակայն կարդացած եմ որ Կիլիկեան անկախութեան շրջանին, երբ հայկական ձեռներէցութիւնը կրցաւ Միջերկրականի արեւելեան աւազանին մէջ, «պանծալին» Այաս նաւահանգիստով, ստեղծել տնտեսական եւ առեւտրական բաբախուն կեանք մը եւ ծաղկեալ քաղաքակրթութիւն մը, կործանումի մատնելով Իսլամներու եւ Մէմլուքներու տնտեսական կեանքն ու նաւահանգիստները, այդ շրջանին՝ շուէտական նաւերը կ'իջնէին մինչեւ Կիլիկիոյ տաք ջուրերը, եւ ապահովաբար, անոնց հետքերուն վրայ, հայկական նաւեր ու հայ ճամբորդներ կը բարձրանային մինչեւ Եւրոպայի հիւսիսային ծայրամասը, դէպի Շուէտ ու Նորվեկիա:

Բայց պատմութիւն են բոլոր ասոնք: Այսօր, իրականութիւն է միայն այն որ հայ գաղթականութեան խլեակներ են ինկած այս հեռաւոր ափերուն վրայ,— անոնք եկեր են ոչ թէ փոխադրելու Արեւելքի մետաքսն ու համեմները, անուշահոտութիւններն ու թանկագին քարերը, այլ որպէսզի գտնեն քիչ մը հաստատուն հող իրենց ոտքին եւ ապրելու տեղ՝ արեւին տակ:

Թողունք այս պատկերն ալ: Խօսինք թուանշաններով եւ չոր բառերով, ինչ պէս կը սիրէ խօսիլ ՅԱՌԱՋ:

Սթոքհոլմի մէջ կան հինգ Հայուհի եւ երկու տղամարդ: Հայուհիներէն երեքը ամուսնացած են օտարականներու հետ: Տղամարդն ալ՝ Շուէտուհիի մը հետ:

Իբրեւ հայութիւն, կը մնայ ուրեմն երկու հայուհի,— մայր մը եւ իր աղջիկը:

Բոլորն ալ կովկասահայեր են:

Կոթէնպուրկի մէջ կայ մէկ Հայուհի, պարսկահայ, ամուսնացած՝ շուէտացի սպայի մը հետ:

Աւելցնեմ որ բոլոր այս Հայերն ու Հայուհիները,— արդար ըլլալու համար՝ բացի մայր ու աղջիկ ընտիր Հայերէն,— միւսները բոլորն ալ խզած ու մոռցած են իրենց կապը հայութեան հետ, համաձայն ընկալեալ սովորութեան եւ ազնուական ծագումներու սիրոյն:

Մայր ու աղջիկ ընտանիքը կը յամառին Հայ մնալ, մանաւանդ աղջիկը, որ թէեւ հայերէն չի գիտեր, բայց իսկական Հայուհի մըն է Զօմի շունչով:

Ըսի թէ Սթոքհոլմի մէջ երկու հայ տղամարդ կայ: Մէկը գրեցի թէ ի՛նչ կը ներկայացնէ, միւսն ալ՝ ուսանող մըն է, Օննիկ Եազըճեան, որ մարմնակրթութիւն կ'ուսանի Սթոքհոլմի Մարմնակրթութեան Արքայական Ուսումնարանին մէջ: Կարծեմ ղրկուած է Փարիզի Հ. Մ. Ը. Միութեան կողմէ:

Քանի մը տեղեկութիւն ալ Շուէտացիներուն մասին:

Յաճախ անցած եմ այս եզերքներէն: Յաւակնութիւնը չեմ կրնար ունենալ, ուրեմն, թէ կը ճանչնամ Շուէտացիները, կամ ծանօթ եմ անոնց զգացման հանդէպ մեզի: Անցորդի տպաւորութիւններ են իմ տեղեկութիւններս, որոնք սակայն կը կարծեմ թէ ճիշդ են:

Շուէտացին առ հասարակ ծանօթ է հայութեան: Շուէտի ամէնէն խոնարհ գիւղացին անգամ կը ճանչնայ Հայն ու Հայուն պատմութիւնը: Այս այն Եւրոպացին չէ, որ յուսախաբ ըրաւ մեզ, երբ եկանք մտանք իր տունը: Շուէտացին մարդասէր է, չըսելու համար հայասէր: Եւ եթէ հայասէր շուէտացի մտաւորականներու բազմութիւն մը կայ,— տակաւի՛ն,— պատճառն այն է որ Շուէտացին մարդասէր է ամէնէն առաջ: Ան կը սիրէ բնութիւնը, եւ մարդը՝ որ շինուած է բնութեան պատկերով: Ըսել կ'ուզեմ թէ կ'ատէ խարդախուած ու խաթարուած մարդը, զոր մենք ճանչցանք,— եւ ի՜նչքան: Շուէտացին, որ կազմուած է հին ու հրաշալի դիւցազներգութիւններու լոյսով ու շունչով, կը սիրէ արդարութի՜ւնը: Եւ ի՞նչ է արդարութիւնը,— քաջութեան եւ անձնազոհ կռիւներու յաղթանակը իբրեւ վարձատրութիւն: Արդարեւ շուէտական դիւցազներգութիւնը, որ կը հիւսուի, հայկական դիւցազներգութեան պէս, հրաշալի երեւակայութեամբ, կը բաբախէ արդարութեան եւ քաջութեան զգացումներով:

Պէտք չէ չմոռնալ, սակայն, որ Շուէտի կառավարութիւնը թրքասիրութեան որոշ ապացոյցներ տուաւ վերջերս: Պետութիւն է վերջապէս եւ իր շահերը ունի: Շուէտական դրամագլուխը կը բանի Թուրքիոյ մէջ, զանազան հանրօգուտ շինութիւններով:

Եւ յետոյ, որովհետեւ այդ պետութիւնը … ընկերվարականներու ձեռքն է: Զարմանք չունիմ ես, քանի որ իմ երկրէ երկիր ճամբորդութիւններուս ընթացքին տեսայ թէ այսօրուան ընկերվարական վարիչները շատ բարակը չեն նայիր, խղճի մտահոգութիւններ չունին ձեռք երկարելու համար հարստահարող ազգերուն, կը բաւէ որ իշխանութեան գլուխ մնան:

Չշեղի՛նք: Շուէտի պետական մեքենան ալ կը գտնուի ընկերվարականներու ձեռքը,— ասոնք, կարմիրներուն աջակցութեամբ, կ'աշխատին պահել իրենց գոյութիւնը եւ ուժը Երեսփ. Ժողովին մէջ: Եւ այս ընկերվարական կառավարութիւնն էր, որ բարեկամութեան հաւաստիքներ ցոյց տուաւ Թուրքիոյ «հանրապետական» կառավարութեան,— Թուրքերու հարստահարութեանց պատմութի՜ւնը,— գնա՛ բանդ, պահպանողակա՛ն:

Ու մի՛ զարմանաք դարձեալ, եթէ արձանագրեմ այստեղ, որ, ինչպէս բազմաթիւ երկիրներու, նոյնպէս Շուէտի մէջ, պահպանողականներն են որ հաւատարիմ կը մնան մեր դատին, կամ գէթ այն համակրանքին զոր շահեցան Հայերը, երբեմն, Պատմութեան մէջ: Սթոքհոլմի մէջ, բացի պահպանողականներէն, միւս ընկերվարական ու ձախակողմեան թերթերը գրեթէ ամէն օր գովասանական տող մը ունին Քէմալի համար: Կան մարդիկ ալ, որ իրապէս կը պաշտեն Քէմալը: Ու կ'ըսէր՝ որ իրենց հիացումը կը յայտնեն Քէմալի քաղաքականութեան,— պատճառը շատ որոշ է, Աթա Թիւրքը (Քէմալ) բացաւ հարէմները եւ ազատագրեց Թրքուհին:

Այս ամէնուն վրայ, չմոռնանք որ ուժեղ փրոփականտի մը լծուած են Թուրքերը այստեղ: Ռազմախաղը թափանցիկ է,— տնտեսական - առեւտրական ինչ պատճառներ կ'ուզէք դրէք, կարեւորն այն է որ Թուրքերը կ'ուզեն շահիլ համակրանքը եւ փաստաբանութիւնը անշահախնդիր ժողովուրդի մը, որուն հանրային կարծիքը, կը մտածեն անոնք, շատ բան կրնայ փոխել Եւրոպայի միւս ժողովուրդներուն մէջ, ուր այնքա՛ն վարկաբեկուած են Թուրքերը,— չպարծենանք երբեք թէ մեր աշխատանքով:

Թուրքերը լծուած են ուժեղ փրոփականտի մը, անոնք կ'ուզեն բարոյական նոր վերարկու մը հագնիլ, որովհետեւ պատռեցաւ իրենց բուն վերարկուն՝ շնորհիւ մեր արդար պայքարին: Թուրքերը կ'աշխատին եւ մեծ յաջողութիւններ ալ գտած են, իսկ մե՞նք:

Մենք գէթ կը կորսնցնենք ամէն օր: Նախ, անհոգութեան պատճառով: Սթոքհոլմի հայ ուսանողը ինծի պատմեց հետեւեալը.—

Սելանիկի դանիական ընկերութեան մասին վերջերս յօդուած մը երեւցաւ «Յառաջ»ի մէջ: Այդ յօդուածին արձագանգը հասաւ մինչեւ … Սթոքհոլմ: Ու լաւ տպաւորութիւն չթողուց քննադատութիւնը:

Սխալ կը հասկցուին մեր տրտունջները, մեր դժգոհութիւնները, մեր քննադատութիւնները, որովհետեւ քննադատութիւնը չենք կրնար ներկա-

ԵՐԳԻԾԱՆՔ

ԱԶԳԵՐԸ ԵՒ ՄԵՆՔ

Աշխարհը կը բաղկանար հինգ մասերէ.— Եւրոպա, Ասիա, Ափրիկէ, Ամերիկա, Ովկիանիա:

Վերջերս, ակնարկելով խորհրդային Ռուսաստանի, ըսին.— Աշխարհի վեցերորդ մասը (մէկ վեցերորդ):

Ոչ ոք ըսաւ սակայն թէ աշխարհը ունի եօթներորդ մասի բնակիչներ: Այս բացատրութիւնը կը պատշաճի Հայերուս, որքան ատեն որ գոյութիւն չունի աշխարհի մէջ եօթներորդ մաս մը:

Ու շատ շահեկան էր գիտնալ թէ ի՛նչ կ'ըսեն աշխարհի վեցմասերու մէջ տեղաւորուած մարդերը մեզի, այսինքն աշխարհի եօթներորդ մասի անհող բնիկներուս համար:

Ուսումնասիրութիւն մը կատարելու համար աշխարհի շրջանը չըրինք — արդէն չէինք կրնար ընել, քանի որ անցագիրի խնդիր կայ, քանի որ Նանսէնեան անցագիրը ի զօրու է միայն … Անդենականի համար: Դեռ քանի որ Հայու մը գտնուած երկիրը իր բանտն է. «Դանիան բանտ մըն է» (Համլէթ):

Այո՛, աշխարհի շրջանը չըրինք՝ երբ տեսանք որ աշխարհը, իր ամբողջ ծաւալութիւնով, իր շրջանը ըրած է մեր գլխուն վրայ:

Եւ ահաւասիկ արդիւնքը մեր պտոյտներուն: Ահա թէ ինչե՛ր են ասուած մեր մասին.

Խորհրդային Հայաստան.— Մենք ամենայն Հայոց կառավարութիւն չենք … տեղ չունինք ձեզ ներս ընդունելու … ի հարկէ որոշ չափով կարող ենք օգտակար լինել ձեզ … կարող ենք ընդունել եւ դասաւորել ձեր բոլոր տեսակի հարստութիւնները եւ փողերը: Կ'ընդունինք ձեր կտակներն էլ որոնք ձեւով ազգային ու կրօնական են, սակայն բովանդակութեամբ … կուլտուրական: Կրկնում ենք որ մենք ամենայն Հայոց կառավարութիւն չենք …: Պրոլետարիատի սօցիալ կօմունիստ դիկտատուրան «ալա կար»կ'անի ռօմանտիկնացիոնալիստ, շովինիստ, օպորտունիստ, ավանտուրիստներին. էլ տեղ չկայ շանտաժի, սաբօտաժի, ֆաշիզմի եւ լաքէական ու բուրժուական աֆէրայի եւ կոզոպուտի (էս վերջին նախադասութեան մէջ որքան հայերէն կայ, էնքան ալ Հայ ներս կ'առնենք ներգաղթի համար). մի վերջին խօսք. ձեր փողը մեզ, ձեր հոգին ձեզ: Էսքանին էլ կարող էք փառք տալ … վեր հանելով ձեռքերը:

Թուրքիա.— Դուրս բոլոր «եան»երը որոնք այսքան տարի «եան» նայեցան մեզի …: Անոնք իմ տուն աղօթից (Ալլահ էքպէրի) արարին պազարս մաւաճառաց՝ անխնայ ջարդելով … ինքնապաշտութեամբ:

Սուրիա.— Թուրք լրագիրները կ'ըսեն թէ Հայերը Հայաստան մը պիտի չինեն մեր սահմաններուն մէջ: Հայոց թագաւոր Մեծն Տիգրանը Ասորիքը գրաւած, Անտիոքի Անտիոքոս թագաւորը վար առած, Սելինէ թագուհին սպաննած եւ իր Բագարատ զօրավարը կուսակալ նշանակած է եղեր … Բանանք մեր աչքերը, ուշադրութիւն ընելով որ Հայերը չգողնան մեր բիբերը:

Յունաստան.— Հայեր, ձեզ շոգենաւեր տրամադրեմ ու ղրկեմ «Երկիր դրախտավայր»: «Մայր Հայաստան»ը հիմակ երիտասարդացած եւ ընկերուհի Հայաստան է եղած: Վոսփորէն ձեր կարօտը կ'առնէք, Սեւ ծովը կը վայելէք եւ կը գրկէք ձեր հողերը: Ձեզ պտոյտի կը հրաւիրեմ … սահմաններէս դուրս:

Ֆրանսա.— Ամէն մարդու իր երկիրը երթալու ժամանակը եկաւ: Հիւրասիրութիւնը յաւիտենական չէ: Ասպետութեան շրջանը միջին դարն էր: Հայասիրութեան մօտան պատերազմի ընթացքին ու անկէ առաջ էր: Արդէն երկար տեւեց այդ նորաձեւութիւնը: Տարին չորս եղանակ ունի եւ գոյներն ու ձեւերը միշտ փոփոխական են: Պատմութեան կը պատկանին Լեւոն Լուսինեան, Խաչակիրներ, Փիէր Քիյեար, Փրէսանսէ, Ժորէս, Տընի Քօշէն, Անաթոլ Ֆրանս: Հիմա Գլոտ Ֆարէրին եւ Ֆրանքլէն Պույեոնին ճաշակներն են որ կ'իշխեն … հրապարակի վրայ: Մանաւանդ որ հիմակ շօմաժ կայ: Բոլոր գործերը դէշ: Խանութները անշարժ: Իւնիփրիներ շինուած են եւ ապրանքներ կը ծախուին մէկ, հինգ, տասը ֆրանքով: Ձեր զոհողութեան գինը յարմարցուցէք այդ գիներուն եւ թարիֆը կախեցէք:

Ամերիկա.— Դժբախտաբար եւ բնականաբար չեմ կրնար ընդունիլ ձեզ … Եթէ կ'ուզէք քարտէսին վրայ դարձեալ Հայաստան մը կը գծեմ:

Եգիպտոս.— Տեղ չունիմ, գործ չունիմ, պէտք չունիմ …

Հապէշիստան.— Չունիմ, չունիս, չունի …

Չինումաչին.— Չի …չու …չիմ.. չիս … չես … չեմ … չար … չոր:

×

Աշխարհը սակայն միայն ցամաքէ կազմուած չէ, եւ բարեբախտաբար: Խոշոր մասը ջուր է,— գետեր, լիճեր, ծոցեր, ծովեր, ովկէանոսներ:

Ականջս ուղղեցի անոնց եւ, փա՛ռք Տիրոջը, լսեցի մխիթարական խօսքեր: Անոնք կ'երգէին ու կ'ըսէին.

— Եկէ՛ք, մեր ծոցը եկէ՛ք, ո՛վ ցամաքներէ, գիւղերէ, քաղաքներէ, լեռներէ, անտառներէ եւ ճահիճներէ վտարեալներ … եկէք իմ գիրկս որ զովացնեմ ձեր հրատոչոր ճակատները, լուամ ձեր բազմաչարչար մարմինները, օրօրեմ ձեր տառապակոծ հոգիները … Եկէ՛ք, Սէն գետիս մէջ, եկէ՛ք, Մարմարա ծովուս մէջ, եկէ՛ք Միջերկրական ծովուս մէջ, Ատլանտեան ովկիանոսիս մէջ, Սեւանի լիճիս մէջ եւ մանաւանդ Արաքս գետիս մէջ:

Յանկարծ բարձրօրէն վեհանուագ աղաղակ մը լսեցի: Ձայնը երկինքէն էր (հաւանաբար աշխարհի ութերորդ մասը): Խօսողը Աբրահամ նահապետն էր ու կ'ըսէր.—

Աբրահամ Նահապետ.— Դէպի վե՛ր դէպի երկինք, դէպի Արքայութիւն, դէպի հայրական գոգս եկէք: Ես ընդարձակ եւ յաւիտենական երկիր մը ունիմ որուն մայրաքաղաքն է … «Վերին Երուսաղէմ»ը: Այստեղ չիք սահման, դաշնագիր, խարեխուրեա, դաւաճանութիւն, լքում, ջարդ, կողոպուտ, բանտ, զուլում, տարագրութիւն, թափառականութիւն, անցագիր, քարտ տ'իտանթիթէ, վտարում, գործազրկութեան նպաստէ զրկում, գաղթական, կեավուր, էթրանժէ, ծուռ նայուածք, գէշ կարծիք, արհամարհանք, նախատինք, հայհոյութիւն եւ վերջապէս չիք Հայութիւն:

Աբրահամ նահապետ հազիւ խօսքը վերջացուցած էր, երբ ուրիշ մը աղաղակել սկսաւ երկինքէն.

Պետրոս Առաքեալ.— Հայեր, նախ կաթոլիկ եղէք ու վերջը բարձրացէք երկինք: Արքայութիւնը կաթոլիկներուն համար է:

Յետոյ երրորդ ձայն մը.

Յուդա Իսկարիովտացի.— Ամէն մէկդ առնուազն երեսուն արծաթ ունենալու … տեղ գտնելու համար …:

Այս բոլորը լսելէ վերջ մտածեցի.

— Հարկաւ Աստուած բան մը գիտէ որ ամէն ազգի հայրենիք մը տուած ու մեզ առանց հողի թողած է: Հաւանաբար օր մը, նկատի առնելով մեր աննախընթաց տառապանքը, երկիրի մը տեղ ամբողջ աշխարհը պիտի տայ մեզի: Եւ կամ ամբողջ երկինքը պիտի դնէ մեր տրամադրութեան տակ:

Երկու պարագային ալ, վա՛յ տակը մնացողներուն:

Այս հաւանական ապագաները բոլոր ազգերուն նկատողութեան յանձնելով, խոնարհաբար կը խնդրենք որ քիչ մը շնորհքով վարուին աշխարհի եօթներորդ մասի քաղաքացիներուն հետ:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՏՈՂ ԱՌ ՄԵԽԱՆԱՑ ԼԻՃ

Իմձ կը պատմեն թէ ունին
Ափերդ ժայռե՛ր լեռնային,
Որոնք կ'ըլլան այգէն մինչեւ վերջալոյս
Նրբին շողով վարդագոյն.
Եւ անուրջով տոլըցուն՝
Գիշերին մէջ լուսնին ցոլքովը սնդուս:

Ալիքներ փոքր ու կապոյտ
Որոնք սատղով են հըրուտ՝
Կը մրմնջեն անոյշ խօսքեր անմոռաց
Սրտի՛ն համար, որ կ'այրի՝
Տեսքիդ թովքովն հայրենի,
Լի՛ն հեշտաշունչ, հայրենի լի՛ն սրբացած:

Առագաստներ եւ նաւեր
Կը զգուեն ջինջ քու ջուրեր.
Ու Շորժայէն կ'անցնին մինչեւ Մարտունին
Հայուն բարբառն աստուածեան,
Հայկի ոգի՛ն անվարան.
Եւ գաղթաշխարհին ընդմիշտ քեզմո՛վ կ'առկայծի:

Լի՛ն, զաւակնե՛րդ բոլոր
Կը սիրեն քեզ վիրաւոր
Կեանքո՛վն իրենց, իրենց ցաւովն, ո՛վ Սեւան,
Ու կը սպասեն տենդագին
Որ բռնութի՛ւնն օտարին
Փշրի՛ ուժգին խութերուդ դէ՛մ մոլեկան:

Մէ՛կ մրտածում մենք կ'ուզենք,
Մէ՛կ իրաւունք, մէ՛կ օրէնք.
Թո՛ւրք կամ Թաթար, Ռուս կամ խենէշ մենք տէրեր
Կ'ատենք թունո՛տ բռունցքով,
Եւ պողպատեա՛լ ցասումով,
Ե՛ւ ամեհի ընդվզումով շանթաբեր:

Ազատութի՛ւն մենք կ'ուզենք,
Կ'ուզենք ազա՛տ ապրիլ մենք.
Մեր պապերուն գերեզմանի՛ն անարգել՝
Չէ՛ կարելի շղթաներ
Նետել կամքո՛վ վատշըւէր.
Եւ սրտերու կարելի չէ՛ սանձ քաշել:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

ՄԻՍԱՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԵՐԿՈՒ ԱՆՏԻՊ ԱՇՈՒՂ ՋԻՒԱՆԻԷՆ

ԴԱՐՁԻՐ, Ո՛Վ ԱԽՈՒՐԵԱՆ

Ջուր վազում ես անպատակ,
Դարձիր, ո՛վ Ախուրեան, դարձիր,
Ծարաւի է ամբողջ Շիրակ,
Դարձիր, ո՛վ Ախուրեան, դարձիր:
Հզօր ուժըդ կորչում է սին,
Օգուտ չի տալիս ոչ ոքին,
Ոռոգէ՛ մեր արտ ու այգին,
Դարձի՛ր, ո՛վ Ախուրեան, դարձիր:
Արի՛ քո ընթացքը փոխիր,
Մեր քաղաքի միջով անցիր,
Քեզ կը դիմէ աշխարհ, երկիր,
Դարձիր, ո՛վ Ախուրեան, դարձիր:
Կարողութիւնդ քո հսկայ
Ջո՛ւր շռայլում ես անխնայ,
Գործ դիր մեր երկրի վրայ,
Դարձիր, ո՛վ Ախուրեան, դարձիր:
Հարիւրաւոր տնանկ գիւղեր
Ջրի կը սպասեն անհամբեր,
Չորացել են արտերը մեր,
Դարձիր, ո՛վ Ախուրեան, դարձիր:
Ժողովուրդը տրտում տխուր,
Աղքատանում է օր աւուր,
Մնաց կեանքին նոր հոգի տուր,
Դարձիր, ո՛վ Ախուրեան, դարձիր:
Մինչեւ հիմա բուեր ենք եղել,
Քեզ ճանապարհ չենք ցոյց տուել,
Մեծ ուժիցդ չենք օգտուել,
Դարձիր, ո՛վ Ախուրեան, դարձիր:
Այսուհետեւ կը միանանք,
Մեծ ուժով գործի ձեռք կուտանք,
Նոր նոր առուներ կը բանանք,
Դարձիր, ո՛վ Ախուրեան, դարձիր:
Դու եկ քեզ հետ լաւ կեանք վարենք,
Չորս բոլորդ ծառեր շարենք,
Ափերդ ծաղկով զարդարենք,
Դարձիր, ո՛վ Ախուրեան, դարձիր:
(1907)

Ճշգրիտ երազ

Կեղեքուած մարդկութեան տխարկու ձայնից,
Ջրերը դող ելան, մեծ սարը թնդաց.
Ճչաց ու սարսափեց, եղաւ ձայնակից
Բարձր ապառաժը, ժէռքարը թնդաց:
Ամեհի առիւծը զգաց վիշտ ու ցաւ,
Ահից ու երկիւղից իր որջը մտաւ.
Մարդկանց ճիչը, աղաղակը վեր ելաւ,
Մինչ անգամ երկնային կամարը թնդաց:
Սաստկամռունչ հողմի նոր դղրդիւնից,
Հուր ու ծծումբ ժայթքեց ամէն անկիւնից,
Երկրային շարժումից, գոռում – գոչումից
Արամազդի բազմած տաճարը թնդաց:
Հուժկու աղմուկ հանեց ծովը կատաղած,
Խղճուկ նաւավարը մնաց կարկամած,
Հոծ բազմութեան ձայնը դարձաւ մի աստուած,
Ահեղ որոտումից աշխարհը թնդաց:
Ջիւանի՛, յոյս ծնաւ նոր արեգակից,
Մարդիկ ազատուեցին դառը վիճակից,
Կայծակներ գոյացան լոյսի ապտակից,
Աղջամուղջը սարսեց, խաւարը թնդաց:
(1906 Մայիս 20)

ԽՄԲ.— Այս վերջին երգը Ջիւանի գրած է ռուսական 1905ի յեղափոխութեան ազդեցութեան տակ, ինչպէս կ'ենթադրուի շունչէն: Առաջին երգով, Ջիւանի աւելի ընտանելի է եւ տաք: Մեր ժողովուրդին հոգին է, կարծես, որ հողի եւ ջուրի կարօտն ունի՝ աշխատանքի սիրահար: Սակայն Ջիւանիի այս երգը մարգարէական աղաղակ մը կը դառնայ, ցոյց տալով կարելիութիւնը՝ գետին ջուրը օգտագործելու գիւղատնտեսութեան մէջ,— ծրագիր մը որ կը փորձուի հիմա, ինչպէս երբեմն հնագոյն շրջաններուն, երբ այս անջրդի հողամասին վրայ շինուեցան ջրանցքներ, որոնց հետքը կը մնայ տակաւին:

Այս երկու անտիպ ոտանաւորները հրատարակած է, առաջին անգամ, Երեւանի Գրական Թերթը (20 նոյեմբեր):

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՈՅԻ ԹԵՐ ՈՒ ԴԷՄ

Վիքթոր Հիւկոյի փառքին ծանրութիւնը կը նեղէ գրողները: Ու, ժամանակ առ ժամանակ, գրականութեան մէջ, ըմբոստ աղաղակ մը կը բարձրանայ ընդդէմ Հիւկոյի, որուն պաշտպանները եւս չեն ուշանար ոտքի կանգնելու: Ու կը սկսի վէճ մը:

Ժորժ Պաթօ գիրք մը լոյս ընծայեց վերջերս,— Ամբոխավարութեան քրմապետը: Յարձակում մը Հիւկոյի դէմ: Յառաջաբանը գրեր էր Քլօտ Ֆառէր, որ գրքին հեղինակէն աւելի խիստ լեզու մը գործածեր էր Հիւկոյի դէմ:

Ֆառէրի այս յառաջաբանը գայթակղութիւն պատճառեց: Գրողները ընդվզեցան: Շատե՛ր պատասխանեցին,— այդ պատասխաններէն մին հրատարակուեցաւ Յառաջի մէջ: Պատասխան մը եւս ունի Ժան Վինեօ, որ նախագահն է Ֆրանսացի գրական քննադատներու Միութեան:

Ժան Վինեօ նախ կը յիշէ Լուի Վէօյեօն, Ժիւլ Լըմէթրը, Էմիլ Ֆաքէն, որոնք շատ մաշեցուցին իրենց ակռաները՝ խածնելով Հիւկոյի փառքի պատուանդանը: Ու կ'աւելցնէ թէ պարբերական է այս վէճը, որ կը նորոգուի տասը տարին անգամ մը: Յաճախ խօսք մըն է պատրուակը, ինչպէս այս անգամ: Պաթօյի գիրքը մակերեսային ուսումնասիրութիւն մըն է եւ վէճ պիտի չյարուցանէր, եթէ Ֆառէր, յառաջաբանին մէջ, չգրէր որ «Վիքթոր Հիւկօ ամէնէն մեծ տխմարն է ԺԹ. դարու»:

Ժան Վինեօ կը ցաւի որ Ֆառէր չի գիտեր բառերուն իմաստն ու արժէքը: Վասնզի տխմար (էմպէսիլ) կը նշանակէ տկար միտքով, իմացականութեամբ եւ մարմնով: Արդ, պէտք է գիտնալ որ Վիքթոր Հիւկօ մտքին ուժովը զարմանք կը պատճառէր ամէնուն իր ծերութեան իսկ օրերուն: Այդ աստիճանի տխմարութիւն մը մաղթելի է բոլոր արդի գրագէտներուն, նոյն իսկ Ֆառէրի համար: Սակայն այս վիպագիրը կ'ուզէր շատ աւելի հեռուն երթալ, գրելով թէ Հիւկօ ամէնէն մեծն է տխմարներուն: Եթէ Ֆառէր իր այս տխմար խօսքով կ'ակնարկէ Հիւկոյի քաղաքական կեանքին, Թշուառներու հեղինակը պատասխանատու համարելով մեր օրերու ժողովրդավար եւ հանրապետական սխալներուն, հարցը կը տարբերի: Պաթօ եւ Ֆառէր թերեւս կ'ընդունին թէ Հիւկօն է որ կը խորհրդանշէ արդի ժողովրդապետական խառնաշփոթութիւնը, Հիւկօն է որ ներշնչած է հանրապետական ներկայ կարգերը, ուր կ'ալեկոծինք հիմա, երկրին կործանման վախը մեր գլխուն վերեւ:

Սակայն ծիծաղելի է բանաձեւել նման մեղադրանք մը Հիւկոյի հասցէին, եւ այդ մեղադրանքով ուրանալ ոչ միայն այդ մեծ մարդուն գրական փառքը, այլ եւ ... իմացականութիւնը: Նախ ոչ ոք կը զբաղի Հիւկոյի քաղաքական կեանքով, որովհետեւ բոլորն ալ գիտեն թէ Հիւկօ ոչ իսկ Մերիմէի եւ Սէնթ–Պէօվի դերն ունեցաւ Ծերակոյտին մէջ: Ճիշդ է թէ Հիւկօ ծառայեց բոլոր քաղաքական վարչաձեւերուն այնպիսի պատեհապաշտութեամբ մը, որ պատիւ չի բերեր իրեն: Սակայն մի մոռնաք որ բանաստեղծը 18 տարի աքսորի մէջ ապրեցաւ: Ու այս տառապանքին մէջ առաջնորդ դարձաւ գրական դպրոցի մը, եւ կուռք՝ ամբողջ ժողովուրդի մը:

Անշուշտ, Հիւկոյի փառքը այլ տեղ է որ կը հանգչի անայլայլ:

Ֆառէր, իր տխմար խօսքէն քաջալերուած, կը թողու Հիւկոյի քաղաքական կեանքին ուրացումը եւ, այս անգամ Կրէնկուարի մէջ, կը յարձակի Հիւկոյի թատերական եւ բանաստեղծական տաղանդին վրայ:

Օ՛, այս շատ է այլ եւս: Ֆառէր կրնայ վստահ ըլլալ, որ Ֆրանսայի ամէն մէկ անկիւնը պարկեշտ մտաւորականներ կան, որոնք լուռ պիտի չմնան եւ ոտքի պիտի կանգնին՝ պաշտպանելու համար հանգչած փառքի մը յիշատակը: Այսպէս ալ պատահեցաւ: Հիւկոյի պաշտպան գրողներու կարգին, Ժան Վինեօ յետոյ վերլուծում մը կը կատարէ եւ կը ներկայացնէ Հիւկոյի կատարած յեղափոխութիւնը բանաստեղծութեան եւ թատերագրութեան մէջ: Կը հաւկցնէ թէ գրագէտներու գործերը պէտք է բացատրել իրենց ժամանակին մէջ դրած, եւ յետոյ գործի մը գտած յաջողութիւնը, կրկնուելով ու կրկնուելով, մեր մէջ բան մը կը մաշեցնէ անպայման, առանց երբեք պակսեցնելու գործին արժէքը:

ԵՐԲ ՋԱՆՔ ԿԸ ԹԱՓՈՒԷՐ

Օտար հանրային կարծիքը մեղմելու

Պոլսոյ մէջ հայկ. նոր դէպքեր ծագեցան, քօմիթէճիները ռումբեր նետեցին պահականոցներու վրայ, գործը մեծցաւ եւ 3 օրուան մէջ 6000 հոգի սպաննուեցաւ:

— o.o —

Փարիզի նախկին դեսպան Սալիհ Միւնիրի յօդուածաշարքէն.—

Ապտիւլ Համիտ հաւաստի աղբիւրէ իմացած էր որ, Արեւելեան նահանգներու Հայկ. դէպքերուն վրայ, Անգլիա համոզուած է թէ մենք չենք կրնար անդորրութիւնը ապահովել եւ քրիստոնեաներու կեանքն ու ինչքը պաշտպանել, եւ հետեւաբար կ'ուզէ նաւատորմ բերել տալ եւ միւս պետութեանց հետ բանի պարտադրել բարենորոգումներու գործադրութիւնը: Այս կերպով, Անգլիա կ'ուզէր տեսակ մը խնամակալութեան ենթարկել պետութիւնը եւ կ'աշխատէր համոզել նաեւ Ֆրանսան:

Հետեւաբար, 1895 դեկտեմբերին զիս Փարիզ ղրկեցին իբրեւ դեսպան, որպէսզի ուղղակի շփում ունենամ Ֆրանսայի վարիչներուն հետ, միջոցներ գտնեմ արգիլելու անգլեւֆրանսական համաձայնութիւնը եւ աշխատիմ օգտուիլ Ֆրանսայի ազդեցութենէն, որպէսզի Անգլիա չկարենայ իր կողմը քաշել Ռուսիան:

Այդ միջոցին, Թերթերէն զատ, կարգ մը Ֆրանսացի երեսփոխաններ ալ դէմ էին մեզի: Տընի Քօշէնի եւ Ժօռէսի նման բեմբասաց եւ ազդեցիկ երեսփոխաններ, թարգմանը հանդիսանալով ընդդիմադիր կուսակցութեանց եւ մատ փաթթելով հայկական ջարդերը, մասնաւոր ճառերու եւ յօդուածներու միջոցաւ աշխարհ թշնամի կը դարձնէին մեզի: Ֆրանսայի վարչապետ Պուրժուա որ առժամաբար ստանձնած էր արտաքին նախարարութիւնը եւ անոր փոխանորդ Հանօթօ կը քննադատէին Հայկ. խնդրին մէջ մեր կառավարութեան բռնած ընթացքը, ըսելով թէ մեր խօսքն ու գործը չեն յարմարիր իրարու, թէ բարեկամական խորհուրդներով ուշքի չենք գար, թէ ներողամիտ կը գտնուինք Քիւրտերու եւ ուրիշ չարագործներու հանդէպ եւ թէ դանդաղօրէն կը կատարենք որոշուած բարենորոգումները:

Բայց եւ այնպէս, Պուրժուա եւ Հանօթօ այս քննադատութիւնները կ'ընէին ոչ թէ թշնամաբար, այլ բարեկամաբար: «Մենք,— կ'ըսէին,— երբեք չենք հանդուրժեր որ կարգ մը պետութիւններ առանձինն բռնանան ձեր վրայ. բայց եթէ չսրբագրէք ձեր ընթացքը, ի վերջոյ Անգլիա եւ ուրիշ պետութիւնները գործնապէս պիտի միջամտեն: Անատոլուէն զատ, Ռումէլիի եւ ուրիշ վայրերու մէջ կարեւոր փորձանքներ պիտի գան ձեր գլխուն: Այն վախը կը ստեղծուի թէ պատճառ կը դառնաք Եւրոպայի խաղաղութեան խանգարուելուն: Հետեւաբար, իղ մի քաշէք կարգ մը պետութիւններու հացին, որոնք կը պնդեն թէ առանց միջամտութեան կարելի չէ լուծել Հայկ. Հարցը: Մէկ խօսքով, խելքերնիդ գլուխնիդ բերէք եւ մարեցէք Անատոլուի կրակը»:

Չթերացայ Ըլըտըզ եւ Պապը Ալի հաղորդելու Հանօթոյի այս խորհուրդները, անոնց վրայ աւելցնելով կարգ մը խորհրդածութիւններ որոնք այդ միջոցին կրնային ազդեցիկ ըլլալ: Միաժամանակ զանազան պատրուակներով կը ծածկէի մեր ակներեւ յանցանքը եւ թերութիւնները: Իմ գլխաւոր նպատակներէն մէկն էր նաեւ կամաց կամաց սրբագրել մեզի հանդէպ Ֆրանսայի հանրային կարծիքին ունեցած դէշ համոզումները, հաստատել թէ մենք բռնակալ եւ անգութ չենք ինչպէս կը պնդէին քօմիթէճիները եւ թշնամիները, բացատրել որ այդքան խժդժութեանց մէջ չենք կրնար բարենորոգումներ կատարել, եւ վերջապէս ժամանակին իմանալ թէ ի՛նչ կը խորհին մեր մասին: Ասոր համար ալ հարկ էր կապեր հաստատել ազդեցիկ անձնաւորութեանց հետ եւ գրաւել անոնց վստահութիւնը:

(Մնացեալը յաջորդով)

յացնել իր տեղը, եւ ծուռ խողովակ մը թոյն տարած կ'ըլլայ աղդէն: Քրիստոնէական ընկերութիւնները, որոնք կ'աջակցէին երէկ մեր դատին, տակաւին չեն հասկնար թէ այլեւս իրենց բարոյական ըմբռնումներուն եւ աշխատանքներուն չենք կրնար զոհել թշուառ մեր ժողովուրդին հանգիստի եւ խաղաղութեան պահանջը: Չե՛նք կրնար թոյլ տալ նաեւ՝ երբ միսիոնար մը, յաճախ գօտին լեցնելու նպատակով քան թէ իր Յիսուսին խօսքը տարածելու առաքելութեամբ, կը մխրճուի Արեւելքի մէջ եւ չարաչահութեամբ կը վերածէ միսիոնարական իր ընկերութեան բարի ցանկութիւնները: Որ եւ է քրիստոնէական ընկերութիւն, մեր քննադատութիւններէն վրդովուած պահուն, թող անգամ մըն ալ,— եւ եթէ կ'ուզէք յանուն Քրիստոսի,— կասկածի իր միսիոնար ներկայացուցիչին ուղղամտութեան մասին: Այս ձեւով եւ Հայերը գոհ կը մնան այդ ընկերութիւններէն, ե՛ւ այդ ընկերութիւնները մեզմէ:

Բայց շարունակենք մեր խօսքը:

Ինչպէս ամբողջ Եւրոպայի, նոյնպէս Շուէտի մէջ, «Հայասէր» անունին տակ ծանօթ մտաւորականները գրեթէ միշտ անդամ են քրիստոնէական ընկերութեան մը: Բարի մարդիկ են, որոնք ամէն ամիս իրենց ընկերութեան գրասենեակը կ'երթան իրենց ամսավճարն ընելու՝ այն յոյսով թէ օգնութեան կը հասնին Արեւելքի թշուառութեան: Ու եթէ այս բարի մարդիկը կը վշտանան երբ կը լսեն մեր արդար քննադատութիւնը, պատճառն այն է որ կապ չենք պահեր իրենց հետ եւ չենք պատմեր մեր ցաւերն ու տրտունջները:

Հիմա խլեակներ ենք,— պետական դէմքերու հետ ծանօթութիւն մշակել դժուար է փրոթոքոլի աւանդութիւններով: Բայց դիւրին է ծանօթութիւն հաստատել նման ընկերութիւններու հետ, որոնք կրնան մեծ դեր կատարել՝ մեր ցանկութիւնները ներկայացնելու համար վերը:

Գիտեմ որ շատերուն սիրտը այրած է Ն. Ի. Ր. գործունէութենէն: Խոստովանիմ, որ Ք. Մ. Ա. երբեք չի նմանիր Ն. Ի. Ր.ին:

Թափառական՝ ծովերու եւ ցամաքներու վրայ, առիթ կ'ունենամ շուտով իջնելու դէպի Վարի Երկիրները (ինչպէս կ'ըսեն Ֆրանսացիք),— ու Հոլանտայէն եւս կը խոստանամ գրել տպաւորութիւններս:

ՄՐՐԿԱՀԱՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԱՍՓԻՐԻՆԸ ԱՆԴԱՄ Է ԷՆ-ԱՐ-ԷՅԻ

ԽՄԲ.— Վերջերս առիթ ունեցանք ներկայացնելու երիտասարդ գրագէտ մը, Ուիլեըմ Սարոյեան (26 տարեկան), որ արդէն անուն շինած է ամերիկեան գրականութեան մէջ եւ որուն առաջին գիրքը արժանացաւ մեծ գնահատութեան:

Ստորեւ թարգմանութիւն մը իրմէ, գաղափար տալու համար իր ոճին եւ խառնուածքի մասին: Էն–Ար–Էյ (National Recovery Act) Ռուզվէլթի Ազգային Վերակազմութեան ծրագիրն է:

Ցիշէ արեւը ամէն բաներէ վեր, յիշէ թէ մարդը միս է, թէ միսը ցաւեր կը կրէ, թէ միտքը բռնուած ըլլալով մսին մէջ, կը տառապի անոր հետ: Ցիշէ թէ ոգին մսին մէկ ձեւն է եւ հոգին անոր ստուերը: Հիմըրը եւ իմացականութիւնը ամէն բանէ վեր եւ ճշմարտութիւնը միակ սկիզբը. ոչ թէ ըսուածին կամ եղածին, ոչ ալ ակներեւ ճշմարտութիւնը, այլ լռութիւններու ճշմարտութիւնը, չըսուածին, չեղածին հասկացողութիւնը: Երկիւղածութիւնը: Դէմքեր: Ցիշողութիւն: Երկրի մասին մեր յիշողութիւնը, սա մէկը եւ այն միւսը, այն որ հիմա այս էր եւ այն որ առենօք ուրիշ էր, մեր տեսածը եւ արեւը: Այս մեր կեանքն է եւ ուրիշ չունինք: Ցիշէ Աստուած:

Ցիշէ ծիծաղը:

Գիշերներ կ'ըլլային Նիւ Եորքի մէջ, երբ մազերս գլխուս վրայ կը սառէին եւ ես ինքնութենէ կ'արթննայի ու կը վերյիշէի: Կը յիշէի, գրուածք մը աչքէ անցուցած ատենս, մոցուած անուան մը հանդարտ հեստորութիւնը, հանդարտ մարդ մը որ բան մը գրած էր թուղթին վրայ, այս՛, այս՛, եւ այս՛, բան մը առանց բառի, այլ որոշ: Մազերս սառած եւ ատտիկեան փոքրիկ սենեակը կուրծքիս վրայ եւ ես մթութեան մէջ, սենեակիս մէջ, առանձին արշալոյսին սպասող: Երբեմն կ'ելլէի անկողնէս եւ սիկառ մը կը ծխէի մթութեան մէջ: Չէի սիրեր

լոյսը, ուստի կը նստէի մթութեան մէջ վերյիշելով:

Կը տեսնէի մէկ երկու դէմքեր որ Եւրոպայէն կուգային: Հիւանդ տղան նստած հանրակառքին մէջ որուն մօրը քով կը վերադառնար: Հետը կը բերէր դէշ հիւանդութիւն մը սառած հարաւային Ամերիկայի մէջ կենակցութենէն: Կը խօսէր աղջկան մը մասին, դեռ աղջնակ մը, շատ գեղեցիկ, օ՛հ, Աստուած իմ, ի՛նչ ցաւեր եւ ամէն վայրկեան, ճար չկար ազատելու: 18–19 տարեկան էր, գացած Հարաւ. Ամերիկա եւ պառկած աղջկան մը հետ, հիմա ստացած էր հիւանդութիւնը եւ հոն ուր ամէնէն աւելի կը վնասէ: Ուխսքի կը խմէր եւ ասփիրին կ'առնէր ցաւերը մեղմելու համար: Եօրք, Փէնսիլվանիա, լաւ քաղաք, ծնողքը կը բնակէին հոն: Ամէն բան, կ'ըսէր ան, ամէն բան պիտի անցնի, անգամ մը որ տուն հասնիմ: Եւ հիւանդ աղջնակը որ Շիքակօ կ'երթար, կը խօսէր քունիս մէջ: Կը խօսէր վախի լեզուն, մահուան շեշտը, առանց քերականութեան, բացադանչութիւններ մէկը միւսին ետեւէն: Կէս գիշերային ցաւը: Եւ մարդոց դէմքերը փողոցներուն մէջ, մեծ

քաղաքներուն մէջ եւ փոքրիկ գիւղերուն մէջ, միշտ նոյնութիւնը:

Բ.

Սովորութիւն ունէի գիշերուան կէսին ելլելու եւ վերյիշելու: Անօգուտ էր քնանալ փորձել, որովհետեւ կը գտնուէի տեղ մը որ գլխս չէր ճանչնար, եւ երբ փորձէի քնանալ, սենեակը կը յայտարարէր իր օտարութիւնը եւ ես անկողնիս մէջ կը նստէի եւ կը նայէի մթութեան:

Երբեմն սենեակս կ'իմանար ծիծաղիլս մեղմօրէն, որովհետեւ ես ուղածս կ'ընէի, եւ ինքզինքս չէի բռներ մերթ ընդ մերթ խնդալէ, կը զգայի որ սենեակը միշտ մտիկ կ'ընէր ինծի:

Այս արարածը տարօրինակ է, սենեակիս ըսելը կ'իմանայի: Այս ցաւին մէջ, ոտքի կ'ելլէ իր սառած մազերով, գիշերուան կէսին ու կը ծիծաղի:

Ամէն տեղ բաւականին ցաւ կար, ամէն մէկ ապրող մարդու մէջ, տարբերութիւն չէր ըլլար եթէ նոյն իսկ փորձէիր աստուածային կեանքով մը ապրիլ, ի վերջոյ դուրս կուգայիր բութ ցաւով մը մարմնոյդ մէջ եւ հոգիով մը որ դիւային կրակով մը իր հիւթը կը սպառէ դանդաղօրէն: Կը խորհէի ցաւին մասին եւ ամէնէն վերջը միայն եւ միայն կը ծիծաղէի: Եթէ պատերազմ ծագէր, շատ աւելի դիւրին պիտի ըլլար եւ աւելի բանաւոր: Ցաւը բացատրելի պիտի ըլլար: Կը կռուինք բարձր խնդիրներու համար: Կը պաշտպանենք մեր տուները, կը պաշտպանենք քաղաքակրթութիւնը: Ահա, շօշափելի թշնամի մը, բանաւոր հակառակութիւն մը, արդար ցաւ մը, որու մասին երկար բարակ մտածելու ժամանակ չունիս, կամ ան քեզ բոլորովին կը գրաւէ, տանելով քեզ մահուան ու խաղաղութեան, կամ երբեք չի հասնիր քեզի: Հոն կայ նաեւ տոկալութեան համար շօշափելի բան մը, որոշ թշնամի մը: Բայց առանց պատերազմի տարբեր է: Կրնայիր փորձել տանիլ Աստուած, բայց ի վերջոյ չէիր կրնար ընել այդ բանը: Ամէնէն վերջը կը ծիծաղէիր մեղմօրէն կամ կ'աղօթէիր գործածելով բարեպաշտ կամ հայհոյալից լեզու մը:

Սովորութիւն ունէի նստելու մութ սենեակին մէջ, սպասելով արշալոյսին եւ փապուղիի ճամբորդներուն: Սենեակը մեծ զօրութիւն ունէր: Ան կը պատկանէր բանի մը, մաս կը կազմէր տեղին: Ինծի պէս մարդիկ կրնային գալ երթալ, կրնային մեռնիլ կամ ծնիլ, բայց սենեակը կայուն եւ անշարժ՝ միշտ հոն էր: Ես կը զգայի որ անտարբեր էր ան՝ դէպի ինծ: Բայց ես երբեք չէի զգար որ ես թշնամի ըլլայի անոր: Ան ընդհանուր յատակագծին մաս կը կազմէր, փոքրիկ ատտիկեան սենեակ մը, Մէնհէթընի կուրծքին վրայ, առանց դուրսի պատուհանի, չորս տոլար շաբաթը, խմս կամ դըրացիիս, միեւնոյնն էր: Բայց երբ ես ծիծաղէի, սենեակը կը շփոթէր, քիչ մը կը նեղուէր: Կը զարմանար թէ ինչ պատահեր էր ինծի որ այդպէս կը ծիծաղէի, մազերս սառած եւ հոգիս անկարող հանգիստ մնալու:

Երբեմն, ցերեկները փոքրիկ հայելիին մէջ կը նայէի եւ կը տեսնէի սենեակը դէմքիս վրայ, որ կը ջանար զիս հասկնալ: Կը ծիծաղէի, հայելիին մէջ սենեակին նայելով եւ ան կը նեղուէր թէ ինչպէս կրնայի խնդալ, թէ ի՛նչ կրնայի տեսնել կեանքի մէջ որ զուարճալի ըլլար:

ՈՒԻԼԵԸՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆ

(Շար.)

Փարիզ եւ Մոսկուա համաձայնեցան

Պ. Մառշանտօ, Ֆրանսայի առեւտրական նախարարը, որ Մոսկուա գացած էր զանազան բանակցութեանց համար, Փարիզ կը վերադառնայ այսօր: Թերթերը կը գրեն թէ բանակցութիւնները յաջող ելքի յանգած են և նոր պայմանագիր մը պիտի կնքուի 1934 յունուար 11ի առժամեայ կարգադրութեան փոխարէն: Երկու կողմէն ալ միջոցներ խորհուած են, արտածումները եւ ներածումները աւելցնելու համար:

⁂ Պ. Լիթվինով հաստատելով Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան միջեւ գոյացած համաձայնութիւնը՝ ոչ-յարձակման դաշինքի մասին, չեշտեց թէ երկու երկիրները յարատեւօրէն կը ձգտին փոխադարձ մերձեցման եւ միջազգային գործակցութեան: Երկու պետութիւնները վճռապէս որոշած են ամէն միջոց փորձել, իրականացնելու համար արեւելեան ուխտը, որ անհրաժեշտ ազդակ մըն է Եւրոպայի խաղաղութեան համար:

Ֆրանսա եւ Գերմանիոյ վերազինումը

Պատերազմական նախարար Զօր. Մառէն վերջին անգամ երեսփ. ժողովի զինուորական յանձնախումբին ներկայանալով, բացատրութիւններ տուաւ 800 միլիոն ֆրանքի յաւելուածական վարկի մասին: Այս գումարին 615 միլիոնը պիտի գործածուի հրետանիներու զօրացման: Այս առթիւ նախարարը դիտել տուաւ թէ մարաջախտ Փէթէնի վերջին յայտարարութենէն ի վեր, Գերմանիա արագացուցած է իր վերազինման թափը: Անհրաժեշտ է նոր միջոցներ ձեռք առնել, եթէ Ֆրանսա չուզեր ստորադաս վիճակի մը մէջ գտնուիլ: Գերմանիա այժմ ի վիճակի է 20-30 զօրաբաժին հանելու վեց օրուան մէջ, կազմ եւ պատրաստ պատերազմի համար: Եթէ նախկին զինուորներու վերստին արձանագրութեան դրութիւնը չբաւէ, հարկ պիտի ըլլայ աւելցնել զինուորութեան շրջանը, որ մէկ տարի է: Բայց որ եւ է փոփոխութիւն չպիտի ըլլայ յառաջիկայ ապրիլէն առաջ:

Բանկալթիի գերեզմանատունը տէր չունի՞

Պոլսոյ Թուրք թերթերը կը գրեն թէ Պոլսոյ քաղաքապետութիւնը պաշտօնական գործողութեանց ձեռնարկած է, Բանկալթիի գերեզմանատան հողը իֆրազ ընելու եւ մաս մաս ծախելու համար: Այդ հողին վրայ արդիական թաղամաս մը պիտի շինուի եւ թոյլ պիտի տրուի որ եռայարկ եւ պարտէզով շէնքեր կառուցուին:

Ազգ. վարչութեան շրջանակներուն մէջ կը յայտնեն թէ կանխահաս է այս լուրը, որովհետեւ դատը դեռ չէ վերջացած եւ Պատրիարքարանի փոխանորդները արդէն իսկ վճռաբեկին դիմած են, Պոլսոյ դատարանին որոշումը բեկել տալու համար: Միւս կողմէ, դեռ ի զօրու է կանխարգել միջոցը, որով քաղաքապետութիւնը չի կրնար տիրանալ գերեզմանատան:

»»»··«««

ՆՈՐ ՄԻՋԱԴԷՊ ՄԸ ծագեցաւ Իտալիոյ եւ Հապէշիստանի միջեւ, հազիւ հարթուած նոյեմբեր 18ի դէպքը: Հեռագրի մը համաձայն, բազմաթիւ Հապէշներ գնդացիրներով յարձակած են իտալական Սոմալիէնի վրայ: Իտալացիները օդնական ուժ ստացած ըլլալով, յաջողեր են ետ մղել յարձակումը:

ՍԻԹՐՕԷՆԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ խլրտումներ ծագեցան ուրբաթ օր, վարչութիւնը կրճատած ըլլալով աշխատանքի օրերը: Նոր կարգադրութեան համաձայն, դեկտեմբերի ընթացքին բանուորները հազիւ 128 ժամ աշխատանք պիտի ունենան, ուրեմն պիտի կորսնցնեն իրենց վաստակին մէկ մասը:

ՏՈՒՐՔԵՐՈՒ ՑԱՒԵԼՄԱՆ ծրագիր մը ներկայացուց Սէնի նահանգապետը, 126 միլիոն ֆրանքի բաց մը ցուցնելով, իբրեւ հետեւանք տնտեսական տագնապի եւ գործազրկութեան: Միւնոյն ատեն 44 միլիոնի խնայողութիւն պիտի կատարուի եւ 55 միլիոնի փոխառութիւն մը պիտի կնքուի:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ պատուիրակը անգլիական կառավարութեան միջոցաւ հաղորդեց թէ պիտի քաշուի նաւային ժողովէն, եթէ Ճափոն բանաւոր առաջարկ մը չներկայացնէ, Ուաշինկթընի դաշնագիրը խզելէն անմիջապէս վերջը: Անգլիա միջնորդած է, որպէսզի պայքարը աւելի չսաստկանայ:

ՆՈՐ ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄՆԵՐ կը կատարուին Գերմանիոյ կառավարութեան և կուսակցութեան շարքերուն մէջ: Առջի օր պաշտօնանկ եղաւ ազգ. տնտեսութեան նախարարը, Ֆէտէր, որ կուսակցութեան հիմնադիրներէն մէկն է: Քանի մը հոգի վտարուեցան կուսակցութեան շարքերէն, իսկ մէկ-երկու երաժիշտներ ալ հրաժարեցան իրենց պաշտօններէն:

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Հրազդան», «Քրիստափոր», եւ «Աղբիւր-Սերոբ» միացեալ խումբերու դասախօսութիւնը, տեղի կ'ունենայ այս երեքշաբթի, (11 դեկտեմբեր), ժամը 8.30ին, Au Clair de lune (Place d'Italie) սրճարանի վերնայարկը:

Կը խօսի՝ ԸՆԿ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ:

Նիւթ՝ Պատերազմի վտանգը եւ ուժերու դասաւորումը Եւրոպայի մէջ»:

Ներկայ կրնան ըլլալ Փարիզի եւ շրջանի բոլոր ընկերները:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)

■■■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE ■■■

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՍՐԵՔՇԱԲԹԻ 11 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MARDI 11 Décembre 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année No 2674 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՊԱՅԹՈՒՑԻԿ ՆԻՒԹԵՐՈՒ ԴԷԶԻՆ ՄԷՋ

»»»· ·«««

Ազգերու Դաշնակցութիւնը պիտի կրնա՞յ կանխել նոր փոթորիկը, որ կը սպառնայ պայթիլ Եուկոսլաւիոյ եւ Հունգարիոյ միջեւ, ծանօթ վէճին առթիւ:

Ահա օրուան հրատապ հարցը:

Առանց եղերական համեմատութիւններ տալու գործին, կարելի չէ ծածկել կացութեան ծանրութիւնը:

Միայն օրուան լուրերուն ընթերցումը մռայլ եզրակացութեանց կը տանի հանրային կարծիքը:

Մանաւանդ երբ նկատի ունենանք որ՝ նոյն իսկ այս պողոտաներուն վրայ, մամուլը կը զգուշանայ իւղ լեցնել կրակին վրայ: Ուրիշ խօսքով, կը նախընտրէ լռութիւն պահել շատ մը վրդովիչ պարագաներու մասին:

Մինչ այս տողերը կը գրենք, տեղեկութիւն չունինք թէ կարելի եղա՞ծ է գտնել հրաշագործ բանաձեւը, մեղմացնելու համար այն մթնոլորտը որ ստեղծուեցաւ Անգլիոյ, Իտալիոյ, Լեհաստանի եւ ուրիշ մեծ կամ չէզոք պետութեանց ներկայացուցիչներուն ճառերով:

Դեկտ. 7ին, Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին մէջ, ատաօրէն չափուեցան Եուկոսլաւիոյ եւ Հունգարիոյ ներկայացուցիչները: Մէկը կ'ամբաստանէր չեչտակի, միւսը կը հերքէր նոյնքան վճռականութեամբ:

Յետոյ խօսք առին Եուկոսլաւիոյ զինակիցներն ու բարեկամները, մասնաւորապէս Պ. Պէնէշ, յանուն Փոքր Համաձայնութեան, պայ Թէվֆիք Արաս (Րիւշտի) յանուն պալքանեան ուխտին, եւ Պ. Լավալ՝ իբրեւ լիազօրը Ֆրանսայի:

Երեքն ալ ջերմապէս ուժ տուին Եուկոսլաւիոյ դատին, եւ ստեղծուեցաւ կացութիւն մը որ յայտնապէս անհանդուրժելի էր Հունգարիոյ համար:

Եւ սակայն, երկար չտեւեց մեղրալուսինը:

Պատրաստուած ապուրին մէջ պաղ ջուր լեցուցին յաջորդ բանախօսները, մասնաւորապէս Իտալիոյ եւ Մեծն Բրիտանիոյ լիազօրները:

Երկուքն ալ, շատ մը տեսակէտներ յարգելով հանդերձ, փետթափ վիճակի մը վերածեցին Եուկոսլաւիոյ ամբաստանագիրը:

Հասկցուցին թէ չեն կրնար իւրացնել ձեւակերպուած մեղադրանքները, առանց դատական լուրջ քննութեան մը:

Բուն բառով, պարզապէս դատական հանգամանք տուին հարցի մը, որ շատ աւելի լայն եւ քաղաքական հանգամանք ունի Եուկոսլաւիոյ եւ իր բարեկամներուն համար:

Այսքանը, արդէն, բաւական էր զայրացնելու Պելկրատի ներկայացուցիչները, որոնք մէկ օրէն միւսը պիտի քաշուին, եթէ հարկադրուած չըլլան Ֆրանսայի խորհուրդին հետեւելու:

Հարցը այն է որ՝ Ֆրանսա ինքն ալ անելի մը մատնուած է, որովհետեւ ոչ Եուկոսլաւիան կորսնցնել կ'ուզէ, ոչ ալ Անգլիան եւ Իտալիան:

Ցայտնապէս փափուկ է իր դիրքը վերջին պետութեան հանդէպ, քանի որ ճիշդ այս միջոցին սիրալիր ցոյցեր կը կատարուին Իտալիոյ մէջ, ուր կը գտնուի Ֆրանսայի ծովային նախարարը եւ ուր կը պատրաստուի երթալ, նաեւ, բուն պատգամաւորը, արտաքին նախարար Պ. Լավալ:

Տարակոյս չկայ թէ՝ այս անգամ ալ վճռական դեր կ'ինայ Մեծն Բրիտանիոյ, քակելու հանգոյցը: Իսկ անոր պատուիրակին սիրական մեթոտն է բուն հարցը մէկդի դնել եւ ժամանակ շահիլ, որպէսզի գլուխները զովանան:

Արդարեւ, բոլոր երեւոյթները կը ցուցնեն թէ՝ ամբողջ խնդիրը կապելով օրինական – դատական քննութեան մը անհրաժեշտութեան հետ, տեղեկաբեր պիտի նշանակեն նոյն ինքն Մեծն Բրիտանիոյ ներկայացուցիչը:

Այդ պարագային, առ նուազն մէկ ամիս ժամանակ շահած կ'ըլլան, պայմանաւ որ կացութիւնը աւելի չծանրանայ, Եուկոսլաւիոյ եւ Հունգարիոյ յարաբերութեանց լարման հետեւանքով:

Արդարեւ, ոչ միայն քաղաքական – ճարտասանական մենամարտ մըն է որ կը մղուի երկու երկիրներուն միջեւ, այլ եւ գործնական պայքար՝ սահմանէ սահման: (Տեղահանութիւն եւ արտաքսում):

Յոռետեսներ կը կարծեն թէ Եուկոսլաւիա կրնայ նոր փորձութեանց մղուիլ, եթէ գոհացում չստանայ իր ուզած եղանակով:

Ամէն պարագայի մէջ, վրդովիչ հարցականի մը առջեւ կը գտնուի Ազգերու Դաշնակցութիւնը:

Դեռ անցեալ շաբթու էր որ յաջող գործ մը կատարած եղաւ, նուազեցնելով Սարի հանրաքուէին առթիւ նախատեսուած վտանգները:

Իրապէս, նշանակելի յաջողութիւն մըն էր միջազգային զօրաբանակի մը կազմակերպութեան որոշումը, առանց երկու շահակից պետութեանց՝ Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ մասնակցութեան: Ճիշդ այն պահուն երբ կը կարծուէր թէ Ֆրանսա ի հարկին զինուորական արշաւ մը պիտի կազմակերպէ:

Արդ, կարելի պիտի ըլլա՞յ նոյն յաջողութիւնը ապահովել նաեւ այս գործին մէջ, որ միւսէն չափ վտանգաւոր է խաղաղութեան համար:

Երկուքն ալ պայթուցիկ նիւթեր են, ուրիշ բազմաթիւ դիւրավառ դէպքերու հետ, եւ մարդիկ ստիպուած են անկարելին փորձել, ընդհարումները կանխելու, սահմանափակելու կամ յետաձգելու համար:

Ծ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԾԱՆՐ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ

»»»· ·«««

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻԱ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ՔԱՇՈՒԻԼ

=o·o=

ԲԱՑԻ ՖՐԱՆՍԱՅԷՆ, ՄԻՒՍ ՄԵԾ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՎԵՐԱՊԱՀ ԵՆ Եուկոսլաւիա-Հունգարիա վէճին առթիւ

Շաբաթէն կիրակի, շատ ծանր կացութեան մը մատնուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը, Եուկոսլաւիոյ յուշագրին առթիւ, որ ուղղակի կ'ամբաստանէր Հունգարիան, իբրեւ պատասխանատու Ալէքսանդր Թագաւորին սպանութեան:

Եուկոսլաւիոյ արտաքին նախարարին ամբաստանագրէն, Հունգարիոյ պատուիրակին պատասխանէն եւ պալքանեան պետութեանց ներկայացուցիչներու ճառերէն յետոյ, խօսք առաւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարը, Պ. Լավալ, որուն ճառը կուտանք առանձին: Արդ, մինչ Ֆրանսայի լիազօրը ջերմապէս կը պաշտպանէր Եուկոսլաւիոյ տեսակէտը, Իտալիոյ եւ Անգլիոյ ներկայացուցիչները շատ վերապահ դիրք մը բռնեցին, միեւնոյն գծին վրայ դնելով ամբաստանեալ թէ ամբաստանող, ինչ որ մեծ յուսախաբութիւն պատճառեց թէ Եուկոսլաւիոյ եւ թէ անոր զինակիցներուն եւ բարեկամներուն:

Այսպէս, Իտալիոյ ներկայացուցիչը յայտարարեց.

— «Մեր առջեւ կը գտնուի շատ ծանր ամբաստանութիւն մը որ խորապէս կը վիրաւորէ ազգի մը պատիւը, այսինքն ժողովուրդի մը բարոյական գիտակցութեան ամէնէն թանկագին ստացուածքը: Հունգարիան իրաւունք եւ նոյնիսկ պարտականութիւն ունէր կատարեալ եւ անմիջական լուսաբանութիւն պահանջելու զանգատի մը մասին զոր հպարտութեամբ կը մերժէ, արդարութեան գիտակցութեամբ: Եւ այդպէս ալ ըրաւ: Այն միեւնոյն չարժառիթները որ թելադրած են հունգարական կառավարութեան սոխպողութեան կարգով քննութիւն պահանջելու, կը պարտադրեն որ այդ լուսաբանութիւնը կատարուի անյապաղ, յանուն արդարութեան եւ խաղաղութեան: Խորհուրդը լսեց երկու կողմին զեկուցումները եւ այժմ կը մնայ փութացնել քննութիւնը: Իտալական կառավարութիւնն ալ պատրաստ է իր ամենախոր ուշադրութիւնն ընծայելու Պ. Լավալի յարուցած հարցին,— միջազգային ձեռնարկ մը կազմակերպել ահաբեկչութեան դէմ: Սակայն հարկ է դիտել թէ որ եւ է համաձայնութիւն դրական արդիւնքի կրնայ հասնիլ միայն վստահութեան եւ բնականոն յարաբերութեանց մթնոլորտի մը մէջ»:

Իսկ Անգլիոյ ներկայացուցիչը, նոյնպէս իր վշտակցութիւնն յայտնելէ յետոյ Եուկոսլաւիոյ եւ Ֆրանսայի ժողովուրդներուն, իրենց կրած կորուստին համար, ըսաւ.

— «Կրնանք երջանիկ ըլլալ որ, ներկայ պարագաներուն մէջ ունինք միջազգային ատեան մը, Ազգերու Դաշնակցութիւնը որուն առջեւ կարելի է այս կարգի դէպքերը քննել հանդարտութեամբ: Եւ պէտք է երախտապարտ ըլլանք Եուկոսլաւիոյ կառավարութեան որ այս ատեանին դիմեց: Կը խոստովանիմ թէ ինծի համար դժուար է գաղափար մը կազմել այս եղերական դէպքերու պատասխանատուութեանց մասին: Մեղսակիցներէն ոմանք բանտարկուած են եւ Ֆրանսայի մէջ բացուած քննութիւնը չէ վերջացած: Այս պայմաններուն մէջ, դժուար է վերջնական կարծիք մը կազմել Եուկոսլաւիոյ յուշագրին յարուցած մանրամասնութեանց մասին»:

ՊԷՏՔ ՉԷ ԾԱՆՐԱՑՆԵԼ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Մեծն Բրիտանիոյ ներկայացուցիչը յետոյ անցաւ ահաբեկչութեան խափանման մասին յարուցուած հարցին եւ բացատրեց թէ իրենք ինչպէս կը հասկնան զայն: «Ապաստանի իրաւունքը բոլորի սրտին մօտ է Անգլիոյ մէջ, բայց պէտք չէ շփոթել ազատութիւնը եւ սանձարձակութիւնը: Բրիտանական կառավարութիւնը թոյլ չի տար իր հողին վրայ պատրաստել բուռն արարքներ ուրիշ երկրի մը կազմակերպուած իշխանութեանց դէմ: Խնդիրը այժմ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին առջեւ դրուած է, բայց ատոր համար անհրաժեշտ է չափաւորութեան մթնոլորտ մը: Պէտք չէ վատթարացնել դժուարին կացութիւն մը: Թշնամական զգացումներ կան զորս պէտք չէ աւելի ծանրացնել: Ընդհակառակն, մեզմէ իւրաքանչիւրը որոշ պատասխանատուութիւն մը ունի եւ մենք պէտք է յարմարինք Ազգերու Դաշնակցութեան մեթոտներուն, թէ ոգիով եւ թէ փաստօրէն: Անհրաժեշտ է որ մեր բոլոր ջանքերը ձգտին Ա. Դ. խորհուրդին օգնել սահմանափակելու հարցին ընդլայնումը: Այդ է լաւագոյն միջոցը իմաստուն լուծման մը յանգելու»:

Միեւնոյն իմաստով խօսեցան Լեհաստանի, Սպանիոյ, Մեքսիքայի եւ Չիլիի ներկայացուցիչները: Իսկ Պ. Լիթվինով, Խ. Միութեան պատուիրակը, ուզեց առայժմ վերապահել իր կարծիքը մատնանշուած իրողութեանց մասին: Բայց չեչտեց թէ Եուկոսլաւիա եւ Ֆրանսա իրաւունք ունէին Ա. Դ. Խորհուրդին դիմելու եւ ան պէտք է կատարէ իր պարտականութիւնը:

Ի՞ՆՉ ՊԻՏԻ ԸՆԷ ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻԱ

Ինչպէս ըսինք, այս յայտարարութիւնները պաղ ջուր լեցուցին Եուկոսլաւիոյ եւ իր զինակիցներուն տրամադրութեանց վրայ, եւ Պ. Լավալ ամբողջ կիրակին ջանաց ելք մը գտնելու, որպէսզի աւելի չծանրանայ կացութիւնը: Անգլ. թերթերու թղթակիցները կ'ըսեն թէ Եուկոսլաւիոյ պատուիրակութիւնը պահանջած է որ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը Ալէքսանդր Թագաւորին սպանութեան համար պատասխանատու հռչակէ Հունգարիան, այլապէս պիտի քաշուի Ազգերու Դաշնակցութենէն:

Այս յայտարարութիւնը անելի մը մատնեց Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ ներկայացուցիչները որոնք միջին ճամբայ մը գտնել կ'ուզէին: Աւելի յուռեսներ կը վախնան որ միջադէպեր ծագին Եուկոսլաւիոյ եւ Հունգարիոյ սահմանին վրայ, մանաւանդ որ հազարաւոր Հունգարներ կը քշուին այս միջոցին: Այժմ ամէն յոյս դրուած է Անգլիոյ պատուիրակին՝ Պ. Իտընի ճարտարութեան վրայ: Պ. Իտըն առաջարկած է տեղեկաբեր մը նշանակել եւ մանրամասնօրէն քննել խնդիրը, այսինքն՝ առ նուազն մէկ ամիս ժամանակ շահիլ: Ապահովաբար տեղեկաբերն ալ ինք պիտի ըլլայ, թէեւ կը դժկամակի:

Եուկոսլաւիա դժգոհ է նաեւ Պ. Լավալի ճառէն, իսկ խորապէս վրդովուած՝ Պ. Պ. Իտընի եւ Լիթվինովի դէմ որոնք կը ջանան դատական դեռնի

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԻՆՉՊԷՍ Կ'ԸԼԼԱՐ, ԵԹԷ ...

●●●●

Քանի մը շաբաթ է ի վեր, ամէն թաղի եւ փողոցի մէջ, մանուկներ եւ չափահասներ փափկութեամբ մօտենալով, կ'առաջարկեն գնել հակաթոքախտային նամականիշներ:

Ոչ ոք մտքէն կ'անցընէ մերժել: Գինը՝ տասը սանթիմ:

Ամէն տարի որոշ եղանակի մը կը կրկնուի այս գեղեցիկ ձեռնարկը, նախաձեռնութեամբ հանրապետութեան նախագահին:

Եւ, տարուէ տարի կ'անի եկամուտը, որ քսան միլիոն ֆրանքէն պակաս չէ:

Հաստատուած՝ 1918ին, այս ձեռնարկին շնորհիւ իրական օժանդակութիւն մը կը վայելեն հարիւր հազարաւոր դժբախտներ:

Նախ՝ կը պահուին դարմանատուններ:

1918ին 65էր անոնց թիւը, իսկ 1934ին՝ 780:

Յետոյ, հազարաւոր վտանգուած մանուկներ արձակուրդ կը վայելեն առողջարար կայաններու մէջ, որոնց թիւը նոյնպէս կ'աւելնայ տարուէ տարի:

Այս դարմանատուներուն մէջ 1918ին պատսպարուած են 3000 հոգի: 1934ին՝ 78,000:

Քանի մը թուանշաններ եւս,— 1918ին խնամուած են 9200 հոգի, 1934ին՝ 860,000:

Բժշկական քննութիւն վայելած են, 1918ին՝ 30,000, 1934ին՝ 1,600,000:

Կը նշանակէ թէ կազմակերպիչ մարմինը կը գործէ անվհատ եւ յարատեւօրէն, տարածելով շարժումը: (Մեր շրջանին թաղապետութիւնը ամէն տարի «Յառաջ»ին ալ կը դրկէ որոշ քանակութեամբ նամակադրոշմ):

Ուրիշ գեղեցիկ ձեռնարկ մը,— Մարմին մը կազմուած է հովանաւորութեամբ հանրապետութեան նախագահին, դրամ հաւաքելու եւ գործազուրկներու մանուկները կաղնդելու համար, Ծնունդի առթիւ:

Հովանաւոր մարմնին անդամ են՝ Ծերակոյտին եւ Երեսփ. ժողովին նախագահները, նախարարները՝ Փարիզի արքեպիսկոպոսը, ռաբունապետը, Պաստ. Ֆրանսի ընդհ. տնօրէնը եւ ուրիշ երեւելիներ:

Միայն Փարիզի եւ Սէնի շրջանին մէջ նուէրներ պիտի բաժնուին 50000 մանուկներու:

Անշուշտ միայն Փարիզը չէ որ պիտի օգտուի, այլ ամբողջ Ֆրանսան:

Եւ վերջապէս, ահա Գերմանիոյ նախարարները փողոցէ փողոց, տունէ տուն, պանդոկէ պանդոկ ինկած՝ դրամ կը հաւաքեն կարօտեալներուն համար:

Միայն այս կիրակի օրուան արդիւնքը եղած է՝ 3,500,000մարք (բազմապատկեցէք 6ով, գտնելու համար ֆրանքը):

×

Այս երեք ձեռնարկները բան մը չե՞ն խօսիր ձեր սրտին, պահելով բոլոր համեմատութիւնները:

Եթէ Ֆրանսա տարին քսան միլիոն կը հաւաքէ, հակաթոքախտային պայքարին համար, անկարելի՞ է նոյն ձեւով քան հազար նարել մեր Կ. խաչին միջոցաւ:

Եթէ Փարիզի մէջ 50,000 մանուկներ կաղանդչէք պիտի ստանան համատարած հանգանակութեամբ, դժուա՞ր է 50ական մանուկ ուրախացնել իւրաքանչիւր հայաշատ թաղի կամ արուարձանի մէջ:

ՎԱՀԷ

Կրօնական տարազներու արգելքը Թուրքիոյ մէջ

■■■■■■■■■

«ՊԱՅ» ՄԵՍՐՈՊ ՆԱՐՈՅԵԱՆԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ահաւասիկ այն օրէնքը որ դեկտեմբեր 3ին քուէարկուեցաւ Թուրքիոյ Ազգ. մեծ ժողովին կողմէ, արգիլելով կրօնական տարազները (մանրամասնութիւնները յաջորդով).—

«Ինչ կրօնքի եւ դաւանանքի պատկանին, կրօնականներուն արգիլուած է աղօթատեղիներէ դուրս կրօնական տարազ կրել:

Իւրաքանչիւր կրօնքէ եւ դաւանանքէ՝ կառավարութեան կողմէ յարմար դատուած միայն մէկ անձ կրնայ առժամապէս արտօնուիլ որ աղօթատեղիներէ դուրս ալ կրօնական տարազ կրէ: Երբ աւարտի արտօնութեան պայմանաժամը, կարելի է նորոգել նոյն անձին համար կամ ուրիշ հոգեւորականի մը տալ:

Թուրքիոյ մէջ օրէնքի համաձայն կազմուած եւ կազմուելիք սկաուտական եւ մարզական միութիւններու, ընկերութիւններու, ակումբներու եւ դպրոցներու համար երբ ուզուի յատուկ տարազ եւ մասնաւոր նշաններ կրել, հարկ է անոնք ընտրել մասնաւոր կանոնագրին կամ հրահանգին համաձայն ճշդուած տեսակներէն:

Թուրքիոյ մէջ գտնուող Թուրքերուն եւ օտարներուն արգիլուած է կրել կազմածներ որոնք օտար երկիրներու քաղաքականութեան, զինուորութեան եւ միլիսներու հետ կապ ունին:

Գործավարներու խորհուրդին մասնաւոր արտօնութեամբը միայն օտար կազմակերպութեանց անդամները կրնան իրենց տարազներով, նշաններով եւ կազմածներով Թուրքիա այցելել:

Թուրք պետութեան մօտ պաշտօն ունեցողներուն տարազը ենթակայ է միջազգային սովորութեանց:

Գործավարներու խորհուրդը պիտի ճշդէ թէ մասնաւոր արտօնութեամբ եկող օտար երկիրներու ցամաքային, ծովային եւ օդային զինուորները ո՞ւր եւ ե՞րբ պիտի կրնան իրենց տարազը կրել:

Կանոնագիր մը պիտի մշակուի այս օրէնքին գործադրութեան եղանակի մասին: Առաջին յօդուածը գործադրելի է ներկայ օրէնքին հրատարակութեան թուականէն սկսեալ վեց ամիս յետոյ: Միւս յօդուածները ի զօրու են հրատարակութեան թուականէն սկսեալ»:

⁂ Առաջին յօդուածը կը վերաբերի կրօնական տարազներու գործածութեան արգելքին: Այս հաշուով, ամէն ազգի կրօնականները վեց ամիս պայմանաժամ ունին, իրենց տարազները փոխելու համար:

⁂ «Միլլիյէթ» կը գրէ.— Հայոց պատրիարք Պայ Մեսրոպ Նարոյեան, չեչտելով թէ մեծ գոհունակութեամբ դիմաւորած է Ազգ. ժողովին ընդունած օրէնքը, հետեւեալը ըսաւ մեր խմբագրին:

— «Շատ յարմար եւ շատ տեղին կը գտնեմ տարազի օրէնքին այն տրամադրութիւնը, որով կրօնականները չեն կրնար եկեղեցական արարողութիւններէն դուրս կրօնական տարազ գործածել: Պատրիարքարանը այս մասին անմիջապէս գործի անցած է եւ հարկ եղած հրահանգները հաղորդելու վրայ է: Սա ալ աւելցնեմ որ, Եւրոպայի մէջ այսպէս է արդէն: Կրօնականները, ինչպէս կ'ընեն փաստաբանները, միայն հոգեւոր պաշտամունքի ատեն կը գործածեն իրենց վերարկուները, իսկ դուրսը ամէն մարդու նման կը հագուին: Հետեւաբար, նոր օրէնքը շատ քաղաքացիական եւ գեղեցիկ օրէնք մըն է»:

Մեր առած տեղեկութեանց համաձայն,— կը շարունակէ «Միլլիէթ», — Հայոց պատրիարքարանը չպիտի սպասէ օրէնքով տրուած վեց ամսուան պայմանաժամի լրանալուն, այլ կ'ուզէ որ կրօնականները անմիջապէս փոխեն իրենց տարազը: Հետեւաբար կրօնական ժողովը այս օրերս նիստ պիտի գումարէ:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵԼԺԻԱՅԷՆ

ՓՈՔՐ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՄԵԾ ՀՈԳԵՐԸ

Պելժիոյ նոր դահլիճը, որ դեռ նոր կազմուեցաւ երկար բանակցութիւններէ յետոյ, կը բաղկանայ եօթը կաթոլիկ եւ վեց ազատական կուսակցութեանց նախարարներէ:

Պրօքվիլի նախորդ դահլիճը, հակառակ հրամանագիր օրէնքներու գործադրութեան, չկրնալով հաւասարակշռել պետութեան ելեւմուտքը եւ բարւոքել երկրին տնտեսական կացութիւնն ու բանուորութեան վիճակը, ստիպուեցաւ հրաժարիլ, տեղի տալով Թէօնիսի դահլիճին, որուն քաղաքական ուղղութիւնը շարունակութիւնն է հինին, սա տարբերութեամբ միայն, որ նորին կ'անդամակցին երեք նշանաւոր ելմտագէտներ, Թէօնիս, Ֆրանքի եւ Կութ, երեքն ալ առաջնակարգ դրամատուներու նախկին վարիչներ, եւ որոնք սակայն մաս չեն կազմեր ոչ խորհրդարանին եւ ոչ ալ ծերակոյտին: Բացառիկ երեւոյթ մըն է այս պելժ խորհրդարանական կեանքին մէջ:

Ընկերվարական կուսակցութեան անդամները, հակառակ իրենց պատկառելի թիւին — երեսփոխաններուն 40 առ հարիւրը ընկերվարական են — եւ համաշխարհային համբաւ վայելող օրէնսգէտներուն, բոլորովին դուրս ձգուած են դահլիճէն:

Ազատական կուսակցութիւնը, որ խորհրդարանին մէջ երեսփոխաններու թիւին հազիւ 10 առ հարիւր համեմատութիւնը կը ներկայացնէ, յաճախ դերակշիռ դեր մը կատարած է դահլիճներու կազմութեան մէջ, որովհետեւ իր մասնակցութեամբ կշիռին նժարը կը հակի աջ կամ դէպի ձախ:

Ազատականները, որոնք քաղքենի տարրը կը ներկայացնեն եւ ազատ գաղափարներով տոգորուած են, հակառակ իրենց սկզբունքներուն, նախամեծար կը համարին միանալ կաթոլիկ պահպանողական տարրերուն, փոխանակ գործակցելու ընկերվարական տարրերուն հետ: Ազատականներուն մէջ գոյութիւն ունի սակայն ձախակողմեան հատուած մը, որ թունդ հակառակորդ է կաթոլիկ կղերականութեան եւ անոր ստեղծած վարժարաններուն, որոնք հակառակ պետական նպաստ ստանալնուն՝ դէմ են աշխարհիկ կրթութեան եւ կը պատրաստեն սերունդ մը, որ նախապաշարուած է մոլեռանդութեամբ եւ կրօնական յետամնաց ըմբռնումներով: Այս պատճառաւ, յաճախ անհամաձայնութիւններ կը ծագին խորհրդարանին մէջ, տեղի տալով նախարարական տագնապներու:

Շաբաթ մը տեւող թեր ու դէմ վիճաբանութիւններէ յետոյ, Երեսփ. Ժողովը տասը ձայներու մեծամասնութեամբ վստահութիւն յայտնեց նոր դահլիճին, եւ մէկ ամիս երկարաձգեց հրամանագիր օրէնքներուն գործադրութեան պայմանաժամը:

Պելժիոյ սահմանադրական օրէնքին համաձայն, Թագաւորը իրաւասու է, բացառիկ պարագաներու մէջ, հրամանագիր օրէնքներ հրատարակելու, պայմանաւ որ այդ օրէնքները վաւերացուին Երեսփ. Ժողովին կողմէ:

Նոր դահլիճին առաջին գործը պիտի ըլլայ պայքարիլ անգործութեան դէմ եւ ջանալ նուազեցնել ապրուստի սղութիւնը: Այս նպատակաւ, կառավարութիւնը յաջողեցաւ մէկ միլիառ ֆրանքի փոխառութիւն մը կնքել Հոլանտայէն, չորս առ հարիւր տոկոսով, եւ իբր երաշխաւորութիւն ցոյց տալով Քոնկոյի գաղթավայրին հասոյթները: Այդ գումարին կարեւոր մասը պիտի յատկացուի հին ճամբաներու նորոգութեան, նոր պողոտաներու շինութեան, կոյուղիի եւ ջուրի խողովակներու զետեղման, երկաթուղիի գիծերու շինութեան, եւն.: Հասարակաց օգտին ու յառաջդիմութեան ծառայող այդ շինութիւններով կարելի պիտի ըլլայ տեւական գործ հայթայթել հազարաւոր անգործներու:

Ապրուստի սղութեան դէմ պայքարելու համար ալ ձեռք առնուած են զանազան միջոցներ: Այսպէս, պիտի ժամանման ուտեստեղէնի գիները, արդէն մասամբ զեղչուած են հացին, կաթին, միսին, երշիկներու գիները, թղթատարական ծախքերը, փոխադրութեանց գիները, երկաթուղիի սակագինները եւայլն:

Կառավարութիւնը ամէն գնով պիտի պաշտպանէ պելժ ֆրանքին արժէքը, անփոփոխ պիտի պահէ ոսկեդրամի դրութիւնը, պիտի պայքարի ֆրանքին արժեզրկման դէմ եւ ամենախիստ միջոցներ ձեռք պիտի առնէ ամէն անոնց հանդէպ, որոնք խօսքով կամ մամուլով կը ջանան խախտել ֆրանքին արժէքը եւ պետութեան վարկը:

Պելժիոյ մէջ թէեւ օտարականներուն դէմ մասնաւոր սեղմումներ ու հետապնդումներ գոյութիւն չունին, սակայն գործի տեւական միշտ եւ ամենուրեք նախապատուութիւն կը տրուի տեղացի ժողովուրդին:

Օտարականները իրենց անձնական գործերէն զատ, չեն կրնար ուրիշ որեւէ զբաղում գտնել, քանի որ անոնց առջեւ գոց է անհատական կամ հանրային ամէն ասպարէզ:

Տեսնենք թէ ներկայ կառավարութիւնը որչափով պիտի յաջողի գլուխ հանել իր ծրագրին տրամադրութիւնները: Սակայն նկատի առնելով կուսակցական ներքին պայքարները եւ ընկերվարական հատուածին ու ձախակողմեան ազատականներուն ընդդիմութիւնը, շատ հաւանական է որ մօտաւոր ապագայի մը մէջ դահլիճի նոր տագնապներ ծագին, յանգելով ի վերջոյ ազգային դահլիճի մը կազմութեան, որուն պիտի մասնակցին նաեւ ընկերվարականները: Պելժ անկողմնակալ քաղաքագէտներու կարծիքով, այս է միայն խնդրին լաւագոյն ու արդար լուծումը:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

ԹՈՒՐՔ թերթերը կը գրեն թէ զըրոյցի մը համաձայն Ազգ. Մեծ Ժողովը «Գուրուլթայ» պիտի կոչուի եւ այս անունը միայն ժողովին համար պիտի գործածուի:

⁂ Գասթէմունիի Հալք Էվին սկսած է Սվազ Էվի կոչուիլ: Կարգ մը տեղերու մէջ ալ Ուլաս Էվի կը գործածեն: Որոշուած է բոլոր տեղերու համար մէկ անուն գտնել:

ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ՀՈԳԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԲԵՐՆՈՎ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Գործազրկութեան եւ նպաստազրկութեան տագնապը հետզհետէ կը ծանրանայ եւ անօթութիւնն ու թշուառութիւնը կը սպառնան արդէն շատերուն:

Մտահոգ են ոչ միայն անոնք որ դուռնէ դուռ եւ փողոցէ փողոց կը դեգերին սփոփարար խօսք մը լսելու, փոքրիկ դարման մը գտնելու կամ գոնէ բախտակիցի մը հետ դըլուխ գլխի իրենց ցաւերը պատմելու համար, այլեւ անոնք, որ դեռ կ'աշխատին, աղէկ գէշ գործ մը ունին:

Մտահոգ են ընտանիքի հայրերն ու մայրերը եւ անչափահաս մանուկներն անգամ:

Կքած ու կորացած մէջքերով, շուարուն Հայ աշխատաւորները կը քալեն թաղէ թաղ, կը հաւաքուին փողոցներու անկիւնները, կը դիմեն ազգային մարմիններու եւ «Պուրս տը Թրավայ»ներու:

Խօսողին թէ չխօսողին հարցումը մէկ է.—

«Ի՞նչ պիտի ընենք, ի՞նչ պիտի ըլլայ»:

Թուենք քանի մը ցաւագին խօսքեր ու տանք պատկերները:

×

Կայտառ, սեւաչուի մանուկ մը կեցած է խաղալիկներ ծախողի մը սեղանին առջեւ: Կը մօտենայ սեղանին, կը հեռանայ: Խաղալիկները հըրապուրած են իր մանկական հոգին, չի կրնար բաժնուիլ: Ժանը, Մարսէլն ու Քաթըրինը իր հասակակիցները, իր խաղընկերներն են, նոր խաղալիկներով ուրախացած, կը վազեն, կը կանչեն. «Նայէ, Արմէնիկէն, նայէ»: Լուռ է «Արմէնիկէն»ը, ուսերը կը շարժէ, գլուխը կը կախէ եւ արցունքները կ'ակօսեն իր այտերը: «Արմէնի՛կէն, Արմէնի՛կէն» ... Պատասխանը.— «Մեր չօմաժը կորեցին» կը կմկմայ փոքրիկը, սրտաբեկ:

Ծերունի մը որ Մշոյ մշուշ սարերէն իր յիսնեակ տարիներու կեանքն է բերեր ու Միջերկրականի ափը նետեր, հինգ զաւակներու հետ բարի արեւուն տաքութեանն է ապաւիներ. «Պապա, երթանք, մենք ալ մեր սօպան վառենք»:

Ծերուկը լուռ է: Ցաւը կը ճանկռտէ իր հոգին:

Կը վախնայ յայտնել զաւակներուն, թէ ածուխի դրամ չունի, նպաստը կտրուած է եւ հազիւ երկու օրուան հացի դրամ ունի գրպանին մէջ:

×

Տարեց ուսուցիչ մը, «ազգի մանկտին» դաստիարակած, վաստակաւոր մը, զաւակներ չունի, արհեստ չունի, ուտելիք չունի, ունենար ալ, ակռայ չունի ուտելու, բայց կ'աշխատէր, ապուրի մը եւ խուցի մը բաւելու չափ կը վարձատրուէր: Հարիւրին տասը համեմատութեան սահմանէն դուրս կը գտնուի եւ կրճատման ենթակայ է:

Կը դողդղայ, կը սարսռայ վաղուան արհաւիրքը դեռ չտեսած:

Ընկերս է, առողջ, հուժկու բազուկներու տէր, յաղթանդամ: Պոլսէն բերած դրամին աւելցուցած է իր Ֆրանսայի մէջ վաստկածը: Չորս սենեակնոց տուն մը շինած է. քիչ մը պարտք ունի: Նպարավաճառն ու մսավաճառը կը վստահէին իրեն եւ շաբթէ շաբաթ կը վճարէր պարտքերն ու մսին գինը:

«Կրնայ ըլլալ որ գործէ հանուիս, ալ ապաւիկ չեմ տար», պատասխանած է նպարավաճառը:

×

— Երբ մենք այս տունը հիմերը կը փորէինք, կ'ըսէ Սեբաստացի բանուոր մը, այս տեղերը քարքարոտ վայրեր էին, հողին քառ. մէթրը 5 ֆրանքով կ'աղաչէին:

Եկանք այդ ապառաժները փորեցինք, մտածեցինք բոյն մը շինել մեր զաւակներու համար: Ես իւղի գործարանը, կինս լուբիայի, աշխատելով չարաչար, դրամ աւելցուցինք, քիչ մըն ալ Ամերիկայի եղբայրս օգնեց եւ այս տունը շինեցինք:

Աշխատանքի, կահկարասիի եւ ամէն տեսակ տուրքերս կանոնաւորաբար վճարած եմ: Որ եւ է օրինական թերութիւն չեմ գործած: Գործատէրն ու գործակից բանուորներ կը սիրեն զիս: Կինս երկար ատեն է որ հիւանդ է: Ի՞նչ պիտի ընեմ եթէ զիս ալ գործէն հանեն:

Ուրիշ մը.

— Որբեւայրի եմ, տասը տարի առաջ հոս եկայ, կը տեսնէ՞ք, մէկ ձեռքս ալ զուրկ է մատներէ, Թուրքը կտրեց: Երեք աղջիկ զաւակ մեծցուցի, փա՜ռք Աստուծոյ, մէկը ամուսնացուցի: Մէկ ձեռքով աշխատելով զաւակներս ու պատիւս պաշտպանեցի: Դեռ ասոնք հաց կ'ուզեն, զգեստ կ'ուզեն, հագուստ կապուստ կ'ուզեն: Փաթրոնս ըսաւ որ հազիւ շաբաթ մը կրնայ ինծի աշխատանք հայթայթել: Հոգաբարձուներուն հարցուցի, ըսին՝ «Մենք ալ չենք գիտեր թէ ինչ պիտի ընենք»: Ո՞ւր երթամ, որո՞ւ դիմեմ:

— Մեր արհեստանոցի բոլոր գործաւորները Հայ են, մենք մեր իւղով կը տապկուէինք, եղած է ատեն որ շաբաթական մինչեւ 250–300 ֆր. շահած եմ, եղբայրս փոքրիկ խանութ մը ունի: Մեր թուղթերը կանոնաւոր են, տուրքերը վճարած ենք, մտադիր էինք հպատակ դառնալ: Ի՞նչ պիտի ընենք մենք, եւ ի՞նչ պիտի ընէ գործատէրը, որուն ընտանիքին չորս անդամները նոյն արհեստանոցի աշխատաւորներ են:

— Յիսուն տարեկան եմ չորս զաւակներու տէր, տղաքս հոս ծնած են: Բոլոր տուրքերս վճարած եմ. թուղթերս կանոնաւոր են: Այս տունը ես շինած եմ. այս պատերուն կաւը իմ եւ կնոջս քրտինքովը շաղախուած է: Տասը տարի, մէկ գործարանի մէջ աշխատած եմ: Յաճախ 24 ժամ աշխատելով:

Դեռ պարտքէս ազատած չեմ: Կը մտածէի թէ այսպէս աշխատելով, հինգ տարի վերջ պիտի ազատիմ պարտքէս: Եթէ մեռնիմ, գոնէ զաւակներս փողոցը չեն մնար: Ես ալ ենթակայ եմ կրճատման: Երկու օր է կոկորդէս բան մը վար չերթար»:

Ի՞նչ կը բանին մեր բազմատեսակ եւ բազմանուն մարմինները: Հոս է որ ամէն մարդ եւ ամէն մարմին հրապարակ պիտի բերէ իր իմաստութեան ու մարդասիրութեան, ինչպէս նաեւ հայրենասիրութեան չափն ու արժէքը:

Նահատակ ժողովուրդի մը բեկորները նոր նահատակութեան, տնտեսական տագնապի սարսափը կ'ապրին:

Մեր բոլոր ուժերը համախմբելու եւ միացեալ ճակատով գործելու ժամն է:

Բոլորս ալ պարտականութիւններ ունինք:

ԱԶԳԻՆ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

«ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԳԻՇԵՐՆԵՐ»

Մեծ պատերազմէն դրուագ մը՝ ռուսական ճակատին վրայ:

Նիւթը առնուած է ակադեմական Փ. Պընուայի մէկ անտիպ պատմուածքէն:

1916: Մոսկուայի մէջ զինուորական հիւանդանոց մը, ուր հարիւրապետ Իկնաթով՝ ծանրապէս վիրաւոր՝ կը խնամուի Նաթաշա Քօվրինի հոգածու հսկողութեան տակ:

Նաթաշա կը պատկանի զինուորական ընտանիքի մը: Իր զօրավար հայրը մեռած է, իր մօրեղբայրը՝ գնդապետ Քօվրին՝ հակալրտեսական կազմին պետն է:

Հիւանդանոցի ամէն տեսակ խնամքները Նաթաշայի եւ Իկնաթովի մէջ ստեղծած են կապ մը, որ ամէն օր կը խորանայ, կը ձեւափոխուի: Իկնաթովի համար Նաթաշայի ուշանալը տանջանք մըն է. անկողնին գամուած, ան վայրկեանները կը համրէ, սպասելով իր հիւանդապահուհին:

Եւ օր մը տառապանքը իր գագաթնակէտին կը հասնի, երբ Նաթաշայի տարեց նշանածը, մեծահարուստ վաճառական եւ բանակին մատակարար Փիօթր Պրուխքով, որ պարտադրուած է իրեն ընտանիքին կողմէն, կ'այցելէ հիւանդանոց եւ Իկնաթովի սրահին մօտ կը խօսակցի իր նշանածին հետ:

Իկնաթով նախանձի նոպայ մը ունի:

— Դո՛ւրս. այստեղ զինուորական հիւանդանոց է.. հիւրասենեակ չէ՛... դո՛ւրս...

Այդ րոպէէն սկսած երկու անհաշտ հակառակորդներ են Իկնաթով եւ Պրուխքով:

Վեցամսեայ արձակուրդով հիւանդանոցէն ելած, Իկնաթով խաղի սեղանի մը շուրջը կը հանդիպի իր հակառակորդին, որուն հեգնանքի արտայայտութիւններէն խթանուած՝ կը կորսնցնէ 54 հազար րուբլիի գումար մը... զինուորականի պատւոյ խօսքով վճարելի 24 ժամէն:

Իկնաթով իր սպայի ամսաթոշակէն ուրիշ հասոյթ չունի:

Այդ ճակատագրական պահուն ըսպասող լրտես կին մը՝ Աննա Սալլին կը յայտնուի իբրեւ փրկիչ, խոստանալով երիտասարդ սպային վաշխառուի մը միջոցաւ իրեն գտնել այդ գումարը:

Սալլինի դահլիճը՝ Իկնաթով մտած է վարանոտ եւ անհանգիստ:

Լրտեսուհին կարծեցեալ վաշխառուին մերժումը յայտնելէն յետոյ, յուսահատ սպային առջեւ կը դնէ դրամատոմսերու ծրար մը, յայտնելով որ բարեկամական ծառայութիւն մը կ'ընէ, սպասելով իրմէն փոխարինութիւն մը — իրեն տեղեկացնել ռազմամթերքներու փոխադրութեան կեդրոնները եւ շարժումները:

Իկնաթով զայրալից դէպի հեռախօսը կը նետուի, ոստիկանութիւնը կանչելու, երբ սրահին դրան առջեւ կը յայտնուին անոնք, լրտեսուհին եւ իրեն հետ գտնուողները ձերբակալելու հրամանագրով մը:

Զինուորական ատեանին առջեւ Իկնաթով ստիպուած է խոստովանիլ իր խաղի կորուստը, բայց կը բողոքէ Սալլինէն դրամ ստացած ըլլալու ամբաստանութեան դէմ:

Այս վերջինը՝ մեղսակիցներու միջոցաւ փախած է բանտէն:

Իսկ խուզարկութեան միջոցին Իկնաթովի գրասեղանին վրայ գտնուած է Պրուխքովէ ստորագրուած 54 հազար րուբլիի պարտքին ստացագիրը:

Պրուխքով կը հրաժարի դատարան բացատրութիւն տալու: Իր մէկ խօսքէն կախուած է Իկնաթովի կեանքը:

Երկու սիրային հակառակորդներու հանդիպումը դժնդակ է եւ ողբերգական:

Իկնաթով միշտ կ'ուրանայ իր պարտքը վճարած ըլլալը. իսկ Պրուխքով կ'ընդունի թէ ինք ստորագրած է ստացագիրը, եւ ուղարկած՝ այն պահուն, երբ Իկնաթով կը ձերբակալուէր Սալլինի դահլիճին մէջ:

Եթէ Պրուխքով չլուծէ ստացագիրին հանելուկը՝ Իկնաթով մահուան պիտի դատապարտուի...

Նաթաշա կ'որոշէ Պրուխքովի դիմել աղերսելով ճշմարտութիւնը ըսել: Գիշերային ճաշարանի մը մէջ, վաճառականին մէկ զինարբուքի սեղանին, ան կը ներկայանայ՝ իր սիրային յուսահատութիւնը գինիին մէջ խեղդել փորձող Պրուխքովին...

Այս վերջինը գուշակած է աղջկան դիմումին շարժառիթը: Իր քէնը կը բոցավառի ալքոլին ազդեցութեան տակ: Ահաւոր է ան. կատաղի իր երիտասարդ հակառակորդին դէմ ... զայն պիտի մեռցնէ, 12 գնդա՛կ...

Նաթաշա կը փախի յուսահատ:

Զինուորական ատեանի հետեւեալ օրուան նիստին, սակայն, երբ Պրուխքով խաչին եւ Աւետարանին վրայ երդուելէ յետոյ, կը հրաւիրուի ճշդել վերջնապէս՝ թէ ինչ պայմաններու մէջ ստորագրած է իր ստացագիրը, երկար հոգեկան մաքառումներէ յետոյ, ան խուլ ձայնով մը կը խոստովանի, թէ Նաթաշայի ցանկութեան եւ աղաչանքին զիջելով — անոնց գումարը ստանալու — ազատած էր երիտասարդ սպան իր խաղի պարտքէն, ղրկելով անոր հասցէին՝ գրասեղանին վրայէն գտնուած ստացագիրը:

Անպարտութեան վճիռն է Իկնաթովի համար, որ վերստին կը մեկնի դէպի ճակատ, զօտեպնդուած Նաթաշայի սիրով, մինչդեռ Պրուխքով գինիի շիշերով եւ ցիկաններով շրջապատուած, անոնց տխուր եղանակներուն ապաւորութեան տակ կ'երգէ, եւ — կեանքին մէջ առաջին անգամ — կուլայ...

Հարրի Պօռ՝ ինչպէս միշտ՝ խորապէս տպաւորիչ է իր մարդկային խաղով, պարզ միջոցներով, ապրելով ամէն անգամ իր ստեղծած տիպարներուն հոգեկան կեանքը այնպիսի նրբութիւններով, եւ մանրամասնութիւններով, որոնք անընդօրինակելի եւ կարկառուն կերպով կը ցցեն զանոնք մեր դիմաց, գամելով մեր ուշադրութիւնը պաստառին, հեւ ի հեւ ապրելով անոնց հետ:

Անապէլլա գրաւիչ եւ յուզիչ Նաթաշա մը կրցաւ մարմնացնել շատ յաջողապէս:

Սփինէլլի մասնաւորապէս յաջողած է խորհրդաւոր դերերու մէջ, ուր գիտէ իր գեղեցիկ կնոջ հրապոյրներուն խաղը ստորաճանաւորել, երանգաւորել նայուածքի մը կամ շարժումի մը մէջ:

Ուիշար Վիլմի Իկնաթովը գծուած է շատ ճշգրիտ եւ յստակ, շիտակ նկարագրի մը բոլոր հաստ եւ չոր յատկանիշներով, պողպատի մը խստութեամբ եւ անոր պէս ազնիւ:

Ստուար արուեստագէտներ՝ գնահատելի արժէքներով՝ կը մասնակցին խաղին, կազմելով խնամուած եւ ամուր ամբողջութիւն մը:

Մարինեանի պաստառին վրայ ապրող այդ ժապաւէնը Փաթէ Նաթանի խաղացանկին արժէքաւոր գործերէն մէկը պիտի մնայ, իր գնահատելի տարրերով:

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ՊՈԼՍՈՅ Հայ կաթոլիկ արքեպիսկոպոսարանը «Միլլիյէթ»ի ուղղած նամակով մը կը յայտնէ թէ Տոքթ. Վ. Գասպարեան իրաւունք չունի Արք. գործավարութեան նուիրելու արքեպիսկոպոսարանի ետեւի թիւ 31 շէնքը, իբր 17րդ նախակրթարան գործածուելու համար: Արքեպիսկոպոսարանը կ'աւելցնէ թէ այդ շէնքը կրօնական աշակերտներու եւ եպիսկոպոսական բնակութեան յատկացուած է եւ թէ դատ պիտի բանայ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԱՍՓԻՐԻՆԸ ԱՆԴԱՄ Է ԷՆ-ԱՐ-ԷՅԻ

Խորհրդաւոր գաղտնիքն էր որ կը զուարճացնէր զիս, այն իրողութիւնը թէ ես մէկն էի քաղաքին վեց միլիոն մարդոց, որ հոն կ'ապրէի սպասելով մահուան: Այս սենեակին մէջ կրնայի մեռնիլ, կ'ըսէի ինքնիրենս, եւ ոչ ոք պիտի հասկնար թէ ինչ պատահեր էր, ոչ ոք պիտի ըսէր, կը ճանչնա՞ք Քալիֆօրնիացի այն տղան, այն որ փապուղին կ'ուսումնասիրէր: Լաւ ուրեմն, 44րդ փողոցին մէջ, փոքրիկ սենեակի մը մէջ մեռաւ անցեալ օր, առանձին: Պզտիկ սենեակին մէջ մեռած գտնուեցաւ:

Ոչ ոք պիտի կրնար բան մը ըսել իմ մասիս եթէ մեռնէի, ոչ ոք գիտէր թէ ես Քալիֆօրնիացի էի, թէ փապուղին կ'ուսումնասիրէի, հոն մտած մարդոց մասին նօթեր կ'առնէի: Մէնհըթընի մէջ իմ ներկայութիւնս լսուած չէր ուստի եթէ անհետանայի, իմ անհետացումս պիտի չգիտցուէր: Գաղտնիք մըն էր եւ ատիկա կը զուարճացնէր զիս: Ես սովոր էի գիշերուան կէսին ելլելու եւ ատոր մասին ծիծաղիլ հանդարտօրէն, խանգարելով սենեակը:

Սենեակը շատ կը բարկացնէր ինծի — գալովս, եւ գիշեր մը ինծի ըսաւ, — Դուն կ'աճապարես, ես ոչ, ես պիտի վկայեմ քու անջատումդ, եւ երբ դուն անհետանաս, ես տակաւին հոս պիտի մնամ հանդարտ: Պիտի տեսնես:

Այս բանը խնդացուց զիս, գիտէի թէ ճշմարտութիւնն էր, բայց զուարճալի էր ինծի: Չէի կրնար ծիծաղս բռնել սենեակին վրայ, որ իմ անհետանալս կ'ուզէր:

Սակայն զինադադար մը եղաւ: Ահա թէ ինչ պատահեցաւ: Տեղս փոխեցի: Ուրիշ սենեակ մը վարձեցի: Պատերազմ էր առանց յաղթականի: Իրերս կապեցի եւ գացի Միլս Օթէլը:

Բայց շատ ալ դիւրին չէ պատերազմէն խուսափիլ: Պատերազմը գիտէ մարդը հետապնդելու կերպը եւ իմ Միլս Օթէլի սենեակս նոյն իսկ աւելի չարաճճի եղաւ քան միւսը: Աւելի փոքր էր եւ հետեւաբար պերճախօսութիւնը աւելի բարձր: Պատերը վրաս կ'իյնային յիմարութեան ապխտակութեամբը, սակայն ես կը շարունակէի ծիծաղիլ: Գիշերուան կէսին կ'իմանայի դրացիներս ծեր եւ երիտասարդ: Ես կ'իմանայի անոնց քունին մէջէն խօսիլը կեանքին դէմ, կ'իմանայի լալը, շատ լալը: Այդ տարին շատ մարդիկ կուլային քունին մէջէն: Ատոր վրայ կը ծիծաղէի: Ամէնէն գէշ բանը որ կրնայ մեզմէ մէկուն պատահիլ — ես կը ծիծաղէի — այդ մահն է: Պզտիկ բան է: Ինչո՞ւ կուլաք, մարդիկ:

Յիշողութեան շնորհիւ է որ կուլաք, կ'ենթադրեմ: Մահը միշտ մարդուն մէջն է, բայց կեանքը երբեմն անոր մէջ այնքան զօրաւոր է որ ըխուր յիշողութիւն մը կը պատճառէ եւ քունին մէջէն լալու ձեւով դուրս կուգայ:

Եւ վշտի պատճառաւ է: Ամէն մարդ վշտի մէջ է: Ես կ'ուսումնասիրէի փապուղին եւ կրնայի տեսնել վիշտը ամէն մարդու երեսին վրայ: Ամէն տեղ փնտռեցի գտնելու համար դէմք մը որ վշտակրած կեանքի մը դիմակը չըլլար, բայց այդպէս դէմք չգտայ:

Ահա այս բանն էր որ փապուղիին ուսումնասիրութիւնս այնքա՜ն կախարդական կ'ընէր: Ամիսներու ուսումնասիրութենէ յետոյ, որոշումի մը յանգեցայ Մէնհէթընի մէջ մեր բոլորին մասին: Սա էր: Փապուղին մահ է: Բոլորս ալ դէպի մահ կ'երթանք: Ոչ մէկ աղէտ, ոչ մէկ սոսկալի արկած, այլ դանդաղ մահը որ կեանքէն դուրս կուգայ: Սա այնպիսի սոսկալի իրողութիւն մըն է որ պէտք էր ծիծաղէի այդ մասին:

Շատ մը սենեակներու մէջ բնակեցայ, քաղաքին զանազան մասերուն մէջ, արեւելեան կողմը, արեւմտեան կողմը, վերի թաղը, վարի թաղը, Հարլէմ, Պրուքլին: Ամէն տեղ նոյնն էր մազերս գիշերը սառած, շուրջս օտար պատեր եւ մահուան ժպիտը աչքերուս մէջ:

Սակայն իմ հոգս չէր, այդպէս ընել կ'ուզէի: Ազգային մեծ ձեռնարկի հազար պաշտօնատուներէն մէկուն մէջ պաշտօնեայ էի, իմ բաժինս կը բերէի ամերիկեան երկրի ամէնէն բարգաւաճ ազգը ըլլալու, իւրաքանչիւր քառակուսի մատնաչափի մէջ աւելի միլիոնատէրներ շինելու, քան միւս ազգերը բոլորը միասին: Ես կը վճարէի անքնութեան համար, փապուղին նստելու առանձնաշնորհին համար: Ինքնաշարժ գործիքներու մէջ կը ճաշէի, ամէն տեղ պարապ սենեակներ կը վարձէի, հագուստ, թերթ եւ ասփիրին կը գնէի:

Դիտաւորութիւն չունիմ ասփիրինը այս վաւերաթուղթէն դուրս ձգելու: Ան շատ կարեւոր է դուրս ձգուելու համար: Այս պատմութեան հերոսն է ան:

Մենք բոլորս վեց միլիոն հոգի Նիւ Եորքի մէջ ասփիրին կը կլլենք օրէ օր: Բոլոր ցաւ ունեցողներս պէտք ունինք անոր: Ասփիրինը խուսափում մըն է, բայց այսպէս է կեանքը: Ասփիրին կ'առնենք մեր կեանքը շարունակելու համար: Ան կը մեռցնէ ցաւը: Կ'օգնէ որ քնանաս, կը փոխարինէ արեւը, զօրաւոր արեւը: Կը խեղդէ յիշողութիւնը, կը լռեցնէ լացը:

(Մնացեալը յաջորդով)

(2)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

«Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՕՐ»Ը ՖԻԼԻՓԷԻ ՄԷՋ

=o=

ՖԻԼԻՓԷ, 3 դեկտ. (Յառաջ).— Երէկ, կիրակի, մեծ խանդավառութեամբ տօնուեցաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի օրը Ֆիլիփէի մէջ։ Վարձուած էր քաղաքին մեծագոյն սրահը՝ զինուորական ակումբը, որ ոչ միայն ծայրէ ի ծայր ու վերնամասովը լեցուած էր, այլեւ բազմաթիւ հանդիսատեսներ քովընտի անցքերուն վրայ ոտքի կը մնային։ Ճիշդ որոշուած ժամուն սկսաւ յայտագրի գործադրումը։ Երկսեռ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Պ. Օնիկ Մէհէթէրեանի, երգեց Շումի Մաքցան ու Մեր Հայրենիքը, որոնք յաջողապէս ունկնդրուեցան։ Յետոյ «Կոչումը է վահեր»։ Վարդուհի Պալեան արտասանեց «Զօն առ հայ սկաուտին»ը։ Սկաուտները կատարեցին, պուլկարական եւ հայկական դրօշակներով, ազատ մարզանքներ։ Շատ հաճելի էր գայլիկ-պարիկներու «նուագախումբ»ը, զոր «կը ղեկավարէր» ամենափոքրիկ գայլիկ Արամ Գաւիթեանը (մկրտուած Արամ Մանուկեանի անունով, տօնակատարութեան մը գիշերը)։ Մարզիկները կազմեցին, շատ յաջող կերպով, բուրգեր, իրենց խմբապետին՝ ղեկավարութեամբ։ Երգչախումբը երգեց նաեւ «Սարերի վրով գնաց»ը, եւ պուլկարերէն երգ մը։ Նեկտար Մինասեան յաջողապէս արտասանեց պուլկարերէն քերթուած մը՝ «Յառաջ, մենք [illegible]»։

«Օր»ուան առթիւ խօսելու հրաւիրուեցաւ «Յառաջ»ի աշխատակիցը։ Ան հայ երիտասարդութիւնը նմանցուց հէքեաթի այն պատանիներուն, որոնք, փոթորիկէն վերջ, իրենց խեղդուած ծնողներու առագաստանաւէն մնացած նաւակով կ'ուզեն ափը հասնիլ։

Հ.Մ.Ը.Մ.ի առաջին բառը՝ «Հայ» պէտք է, ըսաւ, այլեւս դադրի ատոբգելի մը ըլլալէ ու դառնայ նշանաբան մը։ Միութեան գերագոյն պարտականութիւնը նկատեց պատրաստել հայ քաղաքացին — բան մը որ երբեք չենք եղած ըսաւ — ու նկարագրեց ծեր անհատը որ սկզբունքներն ու իտէալները չի զոհեր շահուն ու փառքին։ Հայ կեանքը այս վերջիններուն պակասէն կը տառապի։ Շեշտեց, «մարմնակրթական» բառին վրայ ծանրանալով, ուժեղ ըլլալու առիպութիւնը — մտքով, հոգիով ու մկանով — քանի որ քրիստոնէական յորդորը, ինչպէս ըսած է Եղիշէ արք. Դուրեան, ներդաշնակ երգ մը ըլլալու տեղ աններդաշնակ աղաղակ մըն է, մանաւանդ ներկայ դարուն։ Ան՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ի գլխաւոր կոչումներէն մին նկատեց հաւատարմութիւնը եւ նուիրումը հայրենիքին։ Պարզեց երեք կերպ հայրենասիրութիւնները, — ֆիզիքական, բարոյական եւ գիտակցական։ Դրուագներ յիշեց մեր անցեալէն, ու, օրինակ բերելով Կոստանդինի տեսիլքը արշաւանքի ատեն, Հայը եւ հայրենիքը տեսլաւոր նշանախօսքը նկատեց մեր երիտասարդութեան համար, որ, պէտք է շարունակէ թիավարել փոթորիկներուն դէմ, օր մը, Մարաթոնի վազողին պէս կարենալ ըսելու համար, հոգ չէ թէ իր կեանքին գնով,— «մենք յաղթեցինք»։

Զարմանալի հաճելի էր պարիկներու պարը. Թիթեռնիկ մը որ կը թռչկոտէր գունաւոր թուփերու շուրջ, որոնցմէ պարիկներ դուրս եկան յետոյ։ Կայտերը եւս կատարեցին ազատ մարզանքներ։ Յետոյ, երկսեռ խումբ մը, ազգային տարազով, տուաւ մեզի «Անուշ»ի վիճակի տեսարանին վայելքը։ Խումբը կատարեց նաեւ ազգային պարեր, կրկնապատկելով արդէն իսկ ստեղծուած խանդավառութիւնը։ Մեծապէս հրահանգիչ էր «կեանքը սկաուտական բանակումին մէջ» (պատկեր), զոր ցոյց տուին մեզի սկաուտները՝ իրենց պետին՝ Յակոբ Պաճակեանի ղեկավարութեամբ։

Ամէնէն վերջ, Պ. Ներսէս Աստուածատուրեան, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պուլկարիոյ շրջանի տասնամեայ կեանքին մէջ աշխատանքի մեծագոյն բաժինը ունեցողներէն մին, յանուն խմբապետին՝ աստիճանի բարձրացում տուաւ արիներու եւ արենուշներու եւ թելադրեց շարունակել իրենց լուռ ու յամառ աշխատանքը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ՈՒՐ Է ԵԼՔԸ

=o=

Ներկայ անստոյգ ու բախտորոշ օրերը կը պարտադրեն մեզ, ինչպէս միւս բոլոր օտարականներուն, կրկին եւ կրկին զգաստ ու խոհեմ գտնուիլ։

Շատ ըսինք, շատ լսեցինք— յղի են օրերը՝ վաղուան օրը չենք գիտեր ինչ կը ծնի, աշխարհը հոգեկան տագնապի անակնկալներու շրջանն է որ կը բոլորէ։ Ինչ խօսք որ մենք ալ ստիպուած ենք աչալուրջ գիտակցութեամբ դարմանը խորհիլ տիրող կացութեան։

Ունի՞նք ելք մը, կա՞յ միջոց մը։

Առայժմ մէկ պատասխան.—

Այո՛, եթէ միայն մենք ուզենք. ըմբռնելով մեր ներկայ վիճակը։

Պէտք է խոստովանինք, որ յաճախ մենք մեր իսկ սխալ գործունէութեամբ դժուարացուցած ենք մեր գործը. դեռ աւելին,— ուղղակի պատճառ դարձած ենք, տեղի ենք տուած հազար ու մէկ բարդութեանց։ Փոխանակ ուժերու անշահախնդիր եւ անկեղծ կեդրոնացման (մանաւանդ ներկայ օրերուն), որչափ մարդ ունինք այնչափ ուղղութիւն։ Ամէն գըլուխէ ձայն մը՝ կարծես իրար խաչաձեւելու, հակասելու համար ստեղծուած ենք։ Ինքնագլուխ կոչեր որքան կ'ուզէք. ամէն քայլիդ նոր հայրենասէրներու խմբակներ (ո՞ւր էին մինչեւ հիմա) դուրս, հրապարակային վիճաբանութիւններով իրենց գըլուխները տաքցուած կը կռուեն, կը նետեն, քիչ մը անդին սրճարաններէն ներս խմբագրուած թռուցիկներ իրարու ձեռքէ կը խլեն ... Ո՞ր մէկը յիշեմ։ Կարծես բաւական չէր երէկուան ահաւոր վէրքերն ու այսօր դարձեալ նոյն ճամբով կը քալենք։

Վերջ պէտք է տալ այս քայքայիչ ու ազգակործան շարժման, պէտք է իւրաքանչիւր ոք ճշդէ ու որոշէ իր տեղն ու դիրքը, իր կոչումն ու արժանիքը։

Երբ հաւաքական դիմումներ եւ կոչեր կ'ըլլան, այլ եւս աւելորդ են անհատական ձեռնարկները եւ չինծու հաւաստիքները կամ վայրերան գրոյցները։

ԳԵՂԱՄ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՌՈՄԱՆԻ ՄԷՋ

=o=

ՌՈՄԱՆ, (Յառաջ).— Դեկտեմբեր 1ին ընկերվարականներու սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Հ. Յ. Դ. «Անդրանիկ» խումբին կազմակերպած բանախօսութիւնը։

Որոշեալ ժամուն, ընկեր Ս. Պիլալի բանալով հանդէսը, բեմ հրաւիրեց օրուան բանախօսը, ընկ. Աշոտ Արծրունին, որ հայկական կեանքին համայնապատկերը գծելէ յետոյ ծանրացաւ ընդհ. քաղաքականութեան եւ անոր առթած մտահոգութեանց վրայ։ Ջրեց Դաշնակցութեան երեսին շպրտուած մեղադրանքները եւ փաստերով պատասխանեց հակառակորդներուն։ Յետոյ մատնանշելով կացութեան փափկութիւնը, թելադրեց համախմբուիլ Դաշնակցութեան շուրջ։ Բանախօսութենէն յետոյ, ընկեր Արծրունին պատասխանեց բոլոր հարցումներուն։ Ներկայ երկսեռ բազմութիւնը մինչեւ կէս գիշեր, հայկական երգերով եւ սրամտութիւններով սրահը թնդացուց, բոլորն ալ դժուարաւ բաժնուեցան ստեղծուած մտերիմ շրջանակէն։ Հ. Յ. Դ. խումբը գործի վրայ է, տղաքը բոլորն ալ երիտասարդ են, իրենց բեռը ծանր չի գար։ Ապրի՛ք, տղաք, որ հակառակ տիրող տագնապին, միշտ վեր կը պահէք Դաշնակցութեան դրօշը։

Հ. Յ. Դ. Ռոմանի խումբը գիշերային դասընթացք մը բացած է մանուկներու համար։ Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան կանոնաւորաբար երկուշաբթի եւ հինգշաբթի ժամը երեկոյեան ութէն տասը, Պ. Հայրապետ Արաբեանի բնակարանը։ Երեքշաբթի եւ ուրբաթ, երեկոյեան ժամը ութէն տասը, ընկ. Լեւոն Զիլինկիրեանի բնակարանը։ Դասատու նշանակուած է Ռոմանի «Յառաջ»ի գործակալ եւ ձէպէլի որբերէն ընկ. Սարգիս Պիլալեան, որուն պէտք է դիմել արձանագրութիւններու եւ տեղեկութիւններու համար։ Դասերը բոլորովին ձրի են։

Աշակերտներուն թիւը արդէն հասած է 16ի, յոյս կայ որ եթէ յարմար սրահ մը գտնուի, 30ի հասնի։

⁂ Զ. Ռ. Մ. մասնաճիւղի ֆութպոլի խումբը առաջին անգամ ըլլալով պարտութեան մատնեց Ռոմանի ֆրանսական ֆութպոլի խումբը։

Թղթակից

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՎԱԼԱՆՍ, 6 դեկտ.— Հ. Յ. Դ. Կոմիտէին կազմակերպած հրապարակային դասախօսութիւնը անցաւ մեծ ոգեւորութեամբ, կիրակի 2 դեկտ.։ Կը նախագահէր ընկ. Ն. Թէպոյեան։ Ժողովը սկսելէ առաջ բոլոր նստարանները գրաւուած էին։ Օրուան դասախօսն էր ընկ. Ա. Արծրունի, իսկ նիւթը՝ «Հայ կեանքը, ներկայ քաղաքական կացութիւնը եւ Հ. Յ. Դ.ի դերը»։

Ունկնդիր հասարակութիւնը լարուած ուշադրութեամբ մտիկ ըրաւ մինչեւ վերջը։ Ընկեր դասախօսը պարզեց Հայաստանի շուրջ լարուած մեքենայութիւնները, ռուսական բանակին Կովկասէն հեռանալէն վերջ՝ կնքուած չարաշուք դաշնագիրը (Պրէսթ Լիթովսք), Թուրքին դաւերը Հ. Հանրապետութեան դէմ, Թուրքեւ բոլշեւիկեան գործակցութիւնը Սըվազէն Էրզրում, մինչեւ Բագու։ Բացատրեց թէ մեր քաղաքական աղէտները հետեւանք են այդ դաշնագրին։ Զաղկեց նաեւ սովետներուն տնտեսական քաղաքականութիւնը, որուն հետեւանքով Ռուսաստանի ժողովուրդը եւ ի մասնաւորի գիւղացին չարաչար կը տուժէ։ Ներգաղթի մասին ալ խօսելով, ըսաւ թէ վերջին տասը տարիներու ընթացքին 30,000 հայ գաղթական փոխադրուած է երկիր, իսկ անոնց դիմաց 120,000 Թուրքեր։ Այս բոլորի եւ ուրիշ հարցերու մասին միայն Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն է որ կը խօսի եւ կը գրէ, միւս հոսանքները այդ կարգի մտահոգութիւնները կը համարին հակահայաստանեան։ Ընկերը երկարօրէն խօսեցաւ նաեւ գաղութներու կացութեան մասին։ Դասախօսութենէն վերջ եղան շարք մը հարցումներ բոլոր հոսանքներու պատկանողներու կողմէ։ Մեր հակառակորդները մասնաւորաբար կը խօսին փետր. ապստամբութեան եւ Ալեքսանդրապոլի դաշնագրի մասին։ Ընկ. Արծրունի փաստացի պատասխանեց բոլոր հարցումներուն եւ ի մէջ այլոց յիշեց բոլշեւիկ Բօրեանի ռուսերէն գիրքը որ ճշմարիտ ամբաստանագիր մըն է Խ. իշխանութեան դէմ եւ տպուած է Լէնինկրատ, 1929ին։

⁂ Երկուշաբթի երեկոյ գացինք Փոնվա, ուր կը սպասէին այդ քաղաքին եւ Սէն Ժիւլիէնի ընկերներն ու համակիրները, մինչեւ 7 քիլոմէթր հեռաւորութենէ եկած։ Վալանսի կոմիտէի ներկայացուցիչը ժողովը բանալով խօսք տուաւ ընկ. Արծրունիին, որ խօսեցաւ օրուան հարցերու մասին։ Այս առթիւ ալ եղան շատ մը հարցումներ։ Յետոյ տեղի ունեցաւ վեց նորընծաներու երդման արարողութիւնը։ Յուզիչ էր տեսարանը։ Ահա երիտասարդներ որ հակառակ տնտեսական եւ գործադրկութեան տագնապին, համարձակօրէն կը մտնեն Դաշնակցութեան շարքերը։ Ներկայ ընկերները կարգով սեղմեցին նորընծաներուն ձեռքերը։ Սէն Ժիւլիէնի եւ Փոնվայի ընկերները միացած խումբին անունը դրին Հ. Յ. Դ. Փոնվայի «Յառաջ» խումբ, կապուելով Վալանսի կոմիտէութեան։ Այս առթիւ բաժակաճառեր խօսուեցան աքսորականներու, հին եւ նոր ընկերներու եւ ղեկավարներու, դաշնակցական մամուլի եւ անոնց խմբագիրներուն կենացը։ Ուրախութիւնը շարունակուեցաւ մինչեւ կէս գիշերուան ժամը մէկը, վերջին բաժակները պարպուեցան Հայաստանի, հայ ժողովուրդի եւ յեղափոխութեան համար։ Երբ խմբովին սրճարանէն դուրս կուգայինք, ընկերները դեռ չէին ուզեր բաժնուիլ։

Սուրհանդակ

ՏԱԳՆԱՊԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ, (Յառաջ).— Ինչպէս գրուած էր «Յառաջ»ի տարեկան տեսութեան մէջ, գործադրկութիւնը այս տարի սուր հանգամանք ստացաւ եւ օրէ օր կը ծաւալի։

Գործարանները կը շարունակեն կըճատել բանուորներու թիւը, անշուշտ սկսելով օտարներէն։ Փոքր առեւտրականները եւ արհեստաւորները, որոնք օտար գործաւորներ կը պահէին, սկսած են արձակել, Ֆրանսացի առնելու համար։

Շատ մը ընտանիքներ ծանրաբեռնուած չորս-հինգ հոգիով, անգործ, կ'ապրին կառավարական նպաստով։ Իսկ երկար ատեն անգործ մնացողներու համրանքը շատ շատ է։ Եթէ կառավարական վերջին որոշումները կէտ առ կէտ գործադրուին, պիտի ունենանք գործաւորներու խոշոր թիւ մը, ինչ որ մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ ձմրան առթիւ։

Անհրաժեշտ է շարունակել հաւաքական ձեռնարկները եւ մեղմացնել օրէնքին խստութիւնները։

Մ. Տէր Պետրոսեան

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Մարսէյլի հայ գործաւորներու Գ. ընդհ. ժողովը բողոքելով «Յառաջ»ի մէջ հրատարակուած թղթակցութեան մը դէմ, կը յայտնէ թէ «գործազուրկներուն կեդր. կոմիտէն հայ գործաւորներու իրաւունքը կը պաշտպանէ օրինական ուղիներով, առանց քաղաքական եւ ծայրայեղ ձգտումի»։

Նոյն յայտարարութիւնը կ'ընէ Ս. Ա. Յ.ի, իբրեւ վարիչ-անդամ հայ գործազուրկներու կոմիտէին, երկար եւ բուռն յօդուածով մը որուն հրատարակութիւնը աւելորդ կը համարինք։

Այդ գրութեան համաձայն, արձանագրուած գործաւորներու թիւն է 2507, առանց որ եւ է կուսակցական խտրութեան։

Պիտի ուզէինք որ ճիշդ ըլլային արուած յուսադրութիւնները եւ մանաւանդ վերջ գտնէին ըսի-ըսաւներն ու խաչաձեւումները եւ զանազան թռուցիկները։

ՄԱՄՈՒԼ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՆԵՐԳԱՂԹԸ

=o=

Պէյրութի «Ազդակ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (30 նոյեմբեր).

— «1924—25ին փոխանակուած Թուրքերուն մեծ մասը, որոնք եկած էին Արեւմտեան Թրակիայէն, փոխադրուեցան ուղղակի Արեւելեան նահանգները։ Տեղաւորման գլխաւոր նպատակն էր լեցնել կարելի եղածին չափ, ամայի Արեւելեան նահանգները։

Փոխադրուածներուն մեծ մասը սակայն փճացան անհարազատ կլիմայի ազդեցութեան տակ, միւսները ցըրուեցան եւ հեռացան նոյնքան անհարազատ միջավայրի մը սահմաններէն։

Անկէ վերջ է որ Թուրքերուն խելքը տուն եկաւ եւ առանձին ուշադրութիւն ստիպուեցան դարձնել Թրակիոյ վրայ։ Հոն փոխադրեցին Արեւելեան նահանգներու մարզպան Իպրահիմ Թալին, Թրակիոյ շրջանին համար ստեղծելով Բ. ընդհ. քննիչութիւն մը։

Ներգաղթողները մեծամասնութեամբ, կարելի է ըսել նոյնիսկ ամբողջութեամբ, ըլլալով Պալքանեան թերակղզիի ժողովուրդ, թէ աւելի շուտով կ'ընտելանան Թրակիոյ կլիմային որ քիչ տարբերութիւն ունի Պալքանեան երկիրներու կլիմայէն եւ թէ միջավայրին։

Յետոյ նկատի առնելով Թրակիոյ հողային մօտաւորութիւնը գաղթողներուն համար, նիւթական տեսակէտէն եւս մեծ խնայողութիւն մըն է թուրք պետական պիւտճէին համար։

Այս տեսակէտէն պերճախօս եւ հետաքրքրական է տեղաւորման համար եղած ծախքերու բաղդատականը։ Երկու տարուան ընթացքին 50,000 ոսկի ծախսուեր է Արեւմտեան նահանգներուն համար ուր զետեղուած են, ինչպէս ըսինք, 14336 հոգի, իսկ 250 000 ոսկի, այսինքն հինգ անգամ աւելի, Արեւելեան նահանգներուն համար, ուր զետեղուած են միայն 1623 հոգի։

Այսպէս, տեղաւորման էական նըպատակը ձախողած ըլլալ կը թուի Թուրքերուն համար, քաղաքական թէ տնտեսական տեսակէտէ, քանի որ անհնար եղաւ — եւ գուցէ միշտ ալ անհնար պիտի ըլլայ — աշխատաւոր եւ արհեստաւոր ձեռքեր ստեղծել ամայացած Արեւելեան նահանգներուն մէջ։

Հայերէն վերջ, միւնոյն սիսթէմով փճացուցին ու կը փճացնեն նաեւ Քիւրտերը, Արեւելեան նահանգներուն մէջ ուր մեռելային սահմռկեցուցիչ ամայութիւն մըն է որ կը տիրէ։

Երբեմնի շէն ու շէնշող Վասպուրականը աւերակոյտ մըն է այսօր ամայի եւ խոպան։ 18 հազար հայութիւն ունեցող Վասպուրականի մէջ այսօր 30—35 հազար ընդհ. բնակչութիւն կայ միայն։

Նոյն բաղդատական պատկերը նաեւ Արեւելեան միւս նահանգներուն մէջ։

Ու այս ամայութիւնը հակառակ ամէն ջանքի եւ աշխատանքի պիտի մընայ մինչեւ այն ատեն ուր այդ երկրին իսկական եւ ժառանգական տէրը՝ հայ ժողովուրդը երթայ տիրանայ անոր եւ շէնցնել զայն։

Արուեստական է եւ ապարդիւն, ամէն միջոց որ կը գործադրուի Թուրքերու կողմէ, շէնցնելու համար զայն։

Լայնածաւալ ամայութիւն մը կարելի չէ շէնցնել ու ծաղկեցնել «փէրման»ներով։ Այդ կարելի է մի միայն գիտական խորհիմաստ մտածողութեամբ եւ նիւթական խորունկ գանձով, որուն երկուքէն ալ զուրկ է Թուրքիան։

Կարելի չէ նաեւ ժողովուրդ մը բազմացնել, ճառերով ու գուշակութիւններով ու տասը տարիէն 35 միլիոնի վերածել Թուրքիոյ ժողովուրդը։

Պատմութիւնը «օֆֆապազութիւն» չունի։

Կայ սակայն այլապէս խափանարար արգելք մը այդ շինարարութեան։

Պատմութիւնը իր դատավճիռը ունի, անխուսափելի եւ անյեղլի։

Եւ իր զոհերու գերեզմաններուն վրայ, ոճրագործին ցանած ո՛չ ծաղիկը եւ ո՛չ ալ ցորենը կրնայ բուսնիլ. ջուր է»։

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՄԵՐ ՀՈՂԵՐԸ

ԿՈՒՍԷՆՎԻԼ.— Այս արուարձանին մէջ, որ կը գտնուի Փարիզէն քանի քիլոմէթր հեռու, Հայեր հաստատուած են 1930էն ի վեր։ Ոմանք սեփականատէր դարձած են, ոմանք ապառիկ հող գնած ըլլալով, կը տառապին կարգ մը խստութիւններէ։

Կուսէնվիլը այժմ ունի 34 ընտանիք կամ 139 անձ։ Ունինք 40 աշխատաւոր, 23 նպաստընկալ եւ վեց անգործ։ Դժբախտ մըն ալ կանոնաւոր թուղթ չունենալով չի կրնար որ եւ է գործ ճարել։ Աշխատողներէն ոմանք արհեստով կը զբաղին, ոմանք գործարաններուն մէջ, սակայն միշտ վախի մէջ են։

Ս. Նազարեան

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (6)

«ԻԹԹԻՀԱՏ ԵՒ ԹԷՐԱԳԳԸ»

(ՔԱՂՈՒԱԾ ՊԷՀԱԷՏՏԻՆ ՇԱՔԻՐԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ)

»»»..«««

Տարաձայնութիւն կայ նոյնիսկ որ, դիմագիծը անճանաչելի ըլլալու աստիճան փոփոխութիւն կրած է։

Ժուռնալներն ու ուրիշ զանազան թուղթեր կը քննուին Պիւրհանէտտինէ, Սպարապետէ, Ա. Քարտուղարէ եւ Արար Իզզէթէն բաղկացեալ յանձնախումբի մը կողմէ։ Արտակարգ խնդիրները միայն կը տեղեկացնեն իրեն»։

Փարիզի հետ յարաբերութիւն մշակող երեք — չորս մասնաճիւղեր կային Պոլսոյ մէջ։ Այս մասնաճիւղերէն միոյն կողմէ Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյին գրուած նամակի մը մէջ, Պոլսոյ կացութեան մասին հետեւեալ տեղեկութիւնները կը տրուէին.

— «Սուլթան Համիտ, Եուսուֆ Իզզէտտին էֆէնտիին ժէօն-թիւրքերուն հետ թղթակցութիւն ու յարաբերութիւն մշակելուն համոզում գոյացուցած ըլլալով, հրամայած է իր լրտեսներուն, որպէսզի անպատճառ եւ ամէն գնով տեղեկանան թէ՝ թղթակցութիւնը որոնց միջոցաւ կը կատարուի։ Ահա այս պատճառով ոստիկանական նախարար Շէֆիգ, զինուորական վարժարաններու քննիչ Իսմայիլ, Զէրքէզ Մէհմէտ եւ Սկիւտարի կառավարիչ Համտիին մարդիկը, Եուսուֆ Իզզէտտին էֆէնտիին ապարանքը շրջապատելով, եկող գացողի մասին «ժուռնալ» կուտան»։

Պոլսէն Փարիզ ղրկուած բոլոր նամակներուն մէջ եղածին նման, այս նամակին ալ կը վերջանայ Ապտիւլ Համիտին հիւանդութեան եւ ի մօտոյ վախճանելու հաւանականութիւններով։

« Այս օրերս Սուլթան Համիտի հիւանդութիւնը սաստկացած եւ վտանգաւոր հանգամանք մը ստացած է։ Այն աստիճանի որ, շատերու կարծիքով, հազիւ թէ կարողանայ երկու ամիս եւս ապրիլ։ Սակայն Ապտիւլ Համիտին սատկելուն ակնկառոյց ըսպասելէ առաջ, ուրիշ շատ աւելի կարեւոր հարց մը կը ներկայանայ։ Անիկա, Աստուած մի արասցէ, Պիւրհանէտտին էֆէնտիի սուլթանական գահ բարձրանալու կարելիութիւնն է։ Շատ շատերէն իմացայ որ, Ապտիւլ Համիտ կ'աշխատի եղեր արքայազուն Պիւրհանէտտին էֆէնտին գահաժառանգ նշանակել։ Եթէ այժմէն միջոցներ ձեռք չառնուին, յետոյ գործը գործէն անցած կ'ըլլայ, եւ այս օրերն ալ կը փնտռենք»։

Պիւրհանէտտին էֆէնտիի գահաժառանգ նշանակուելու հաւանականութիւնները մտահոգութիւն կը պատճառէին Իթթիհատ եւ Թէրագգը կուսակցութեան։ Մասնաճիւղերէն եկած եւ եւրոպական մամուլին մէջ երեւցած լուրերն ալ աւելի կը սաստկացնէին այս մտահոգութիւնը։ Այս պատճառաւ, կուսակցութիւնը, պաշտպանութեան միակ զէնքը եղող իր հրատարակութիւններով, սկսաւ աշխատիլ արգելք հանդիսանալու համար այս ձեռնարկին։ Միւս կողմէ, Ֆրանսերէն լեզուով խմբագրուած յիշատակագիր մը ղրկեց Պոլսոյ մեծ պետութեանց դեսպաններուն։ Կուսակցութիւնը ի միջի այլոց կը յայտարարէր.

— «Օսմ. ազգը իր այժմու կացութեան բերումով կը տառապի։ Թուրքիոյ մէջ առեւտրական եւ ելեւմտական շահեր ունեցող օտարներն ալ, օրուան վարչաձեւէն ծնունդ առնող կացութեան բերումով վնասներու կ'ենթարկուին։ Ուրեմն, թէ տեղացիներուն եւ թէ օտարականներուն շահը կը պահանջէ որ, երկրին մէջ կարգ կանոնին վերահաստատման փափաքող ըլլան։

«Ծանօթ է ձեզ վսեմութեան, որ երկիրը քանդող այս կացութիւնը առաւելապէս կը բխի ընդունուած օրէնքներուն եւ կանոններուն չգործադրուելէն։ Այժմ ալ կ'ապահովցնեն մեզ թէ՝ երկիրը դէպի կործանում առաջնորդող այժմու կառավարութիւնը պատրաստութիւններ կը տեսնէ՝ ամենասարսափելի հարուածը իջեցնելու մեր օրէնսդրութեան։

« Սուլթան Ապտիւլ Համիտ, իր ներկայացուցած վարչաձեւը տեւականացնելու մտօք, ժառանգականութեան օրէնքը փոփոխութեան ենթարկել եւ իր չորրորդ զաւակը՝ Պիւրհանէտտին էֆէնտին գահաժառանգ ներկայացնել կ'ուզէ։ Այս նպատակին հասնելու համար, Սուլթանին շրջապատը չպիտի վարանի՝ ներկայ գահաժառանգն ու միւս արքայազուն իշխաններուն գոյութիւնը մէջտեղէն վերցնելու։

« Մենք պարտք սեպեցինք, յայտարարութիւնով մը զգուշացնել ժողովուրդը՝ իր գլխուն վերեւ պատրաստուած վտանգին հանդէպ։ Միեւնոյն ատեն պարտականութիւն համարեցինք ձեր ուշադրութիւնը հրաւիրել այն ծանր հետեւանքներուն վրայ, որոնք կրնան յառաջ գալ միջազգային շահերու վնասի ենթարկուելէն, նման քմահաճ կարգադրութիւններու բերումով։

«Եթէ այս կացութեան բերումով խռովութիւն եւ յեղափոխութիւն մը ծագի, կուսակցութիւնս իր ամբողջ ուժով պիտի աշխատի ապահովել անձի անձեռնմխելիութիւնն ու օտարներուն իրաւունքները։

«Ամէն կարգի տակնուվրայութիւն խափանելու համար կը բաւէ յարգել մեր նուիրական աւանդութիւնները, եւ անմիջապէս գործադրութեան դնել 1878ի սահմանադրութիւնն ու ի զօրու եղող օրէնքները»։

1907 թուականին, Իթթիհատ եւ Թէրագգը կուսակցութիւնը հետզհետէ կ'ուժեղցնէր իր գործունէութիւնը։ Այս պատճառաւ, պաշտօն տուած էր իր ընդհ. քարտուղար Սայիտ Բէհան պէյին, որպէսզի պտոյտ մը կատարէ Թուրքիոյ սահմանակից երկիրներուն մէջ։ Իբրեւ ճանապարհածախս 300 ֆրանք ստանալէ յետոյ, 1907ի յուլիս ամսուն ճամբայ հանուած էր Սայիտ Բէհան պէյ։ Քարոզչական այս ճամբորդութեան արդիւնքը եւ հետեւանքները հասկնալու համար, Պիրէոնէն եւ Աթէնքէն Փարիզ ղրկած նամակներուն կարգ մը մասերը կ'արտագրենք ստորեւ.

«Մեր նաւը նաւահանգիստ մտաւ թէ չէ, հարիւրաւոր նաւակներ շրջապատեցին մեզ։ Նաւավարներու վոհմակը մագլցեցաւ նաւուն ի վեր։ Փառք Աստուծոյ, առանց «հէյպէ»ն թողնել տալու, յաջողեցայ մաքսատուն հասնիլ։ Որովհետեւ բազմաթիւ տեղացի Յոյներու վերարկուներն ու հովանոցներն անգամ գողցեր էին։ Մաքսատան մօտիկ հասարակ պանդոկ մը իջեւանեցայ, բայց մէկուկէս ֆրանքէն պակաս անկողին չգտայ։ Փարիզէն աւելի սուղ է այս պզտիկ քաղաքը։

(Շար.)

վրայ դնել խնդիրը: Մինչ Պելկրատ Հունգարիոյ բացարձակ դատապարտութիւնը կը պահանջէ, Հունգարիա կ'առարկէ թէ ամբաստանութիւնները չեն ապացուցուած եւ թէ կ'ուզեն քաղաքական ոտղմախաղի մը գոհ դարձնել զինքը եւայլն:

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Եուկոսլավիա կ'ուզէ ճնշել Ֆրանսայի վրայ, սպառնալով Գերմանիոյ միանալ, մանաւանդ որ այս միջոցին Ֆրանսա կը ջանայ սերտ յարաբերութիւններ հաստատել Սերպերու աւանդական ոսոխին՝ Իտալիոյ հետ: Եուկոսլավիոյ արտաքին նախարարը եւ պատուիրակը բացէ ի բաց կ'ըսեն թէ չեն կրնար Պելկրատ վերադառնալ առանց միասին տանելու Հունգարիոյ դատապարտութեան լուրը: Մտահոգութիւնը ծանր է նաեւ անոր համար որ, եթէ Եուկոսլավիոյ ներկայացուցիչները պարտուին, զինուորական տարրը գերակշիռ ազդեցութիւն պիտի ստանայ այդ երկրին մէջ:

Անհրաժեշտ է ազգերու անաբեկչութիւնը

Ֆրանսայի արտաքին նախարարը չեշտելէ յետոյ թէ Եուկոսլավիոյ հողային ամբողջութիւնը անհրաժեշտութիւն մըն է խաղաղութեան համար, առաջարկեց միջոցներ խորհիլ ահաբեկչութիւնը խափանելու համար:

— «Հարցը այն չէ որ սահմանափակուի ապաստանի իրաւունքը որ կրնայ ընծայուիլ քաղաքական փախստականներու, միջազգային իրաւագիտութեան տրամադրած պարտաւորութիւններով, ոչ ալ մեր միտքէն կ'անցնի վնասել հանրային ազատութեանց, այն սահմանին մէջ ուր այդ ազատութիւնները կը ճանչցուին իւրաքանչիւր պետութեան կողմէ: Բայց ապաստանի իրաւունքը եւ անոր տրամադրած ազատութիւնները անըմբռնելի են առանց պարտաւորութեանց, — թէ այն անձերուն համար որ կ'օգտուին եւ թէ պետութեանց համար: ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ Է ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՆՈՐ ԿԱՆՈՆԱԳԻՐ ՄԸ ՀԱՍՏԱՏԵԼ: ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ Է ՈՐ, ԱԶԳԱՅԻՆ ԳԵՏՆԻ ՎՐԱՅ, ԱՊԱՀՈՎՈՒԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՈՃԻՐՆԵՐՈՒ ԱԶԴՈՒ ԶՍՊՈՒՄԸ: Իմ կառավարութիւնս այժմէն իսկ անոր սկզբունքները կը դնէ Ա. Դ. Խորհուրդին առջեւ եւ իրեն կը վերապահէ որոշ առաջարկներ ներկայացնել այս մասին: Ազգերու Դաշնակցութիւնը պէտք է վճռապէս գործէ այս ճամբուն վրայ: Ոճիրը չի կրնար քաղաքականութեան գործիք մը դառնալ: Այս սպանութիւնները, որ կը կրկնուին տեւէ մը ի վեր, ե՛ւ անարգանք են քաղաքակրթութեան ե՛ւ սպառնալիք խաղաղութեան համար: Զի բաւեր ձաղկել, չի բաւեր քաղաքական բարոյականի սկզբունք մը մէջտեղ դնել, անհրաժեշտ է որ Ա. Դ. Խորհուրդը գործէ: Այս վճարանութեանց եզրակացութիւններէն մէկը պէտք է ըլլայ միջազգային կանոնագիր մը»:

Տանր միջադէպ մը Իտալիոյ եւ Հապէշիստանի միջեւ

Այս անգամ շատ աւելի ծանր հանգամանք ունի Իտալիոյ եւ Հապէշիստանի միջեւ ծագած միջադէպը: Երկու կողմէ զոհերուն թիւը հարիւրը կ'անցնի: Հապէշիստան պատասխանատուութիւնը Իտալացիներուն վրայ ձգած ըլլալով, իտալական կառավարութիւնը ուժգին բողոք մը հրատարակեց եւ կատարեալ գոհացում կը պահանջէ: Կը թուի թէ Իտալիա վերջ ի վերջոյ մաս մը հող պիտի գրաւէ Հապէշիստանէն:

Ֆրանսայի ճակատը այս վէճին մէջ

Ահաւասիկ Պ. Լավալի ճառին գլխաւոր մասերը.

— «Եուկոսլավիոյ կառավարութիւնը ամէնէն փայլուն ապացոյցը տուաւ իր խաղաղասիրութեան մասին: Խորապէս խոցուած՝ իր հայրենասիրութեան մէջ, յաղթելով իր վիշտին, ան չուզեցաւ դարձնել իր ձեռքով գործադրել, ինչպէս ըրին ուրիշներ, 20 տարի առաջ: Ան աչքերը ուղղեց դէպի Ժընեւ եւ մեր որոշման կը սպասէ: Անհրաժեշտ է ի գործ դնել Ա. Դ. Խորհուրդին ամբողջ բարոյական հեղինակութիւնը, որպէսզի գոհացում տրուի Եուկոսլավիոյ եւ այսուհետեւ անկարելի դառնան Մարսէյլի պէս ոճիրներ»:

»»»··«««

ՎԵՑ ԿԱՐՄԻՐՆԵՐ ԿԱԽՈՒԵՑԱՆ, դեկտեմբեր 8ի առտուն, Ֆիլիպէի, Խասքովոյի եւ Սթարա Զակորայի մէջ (Պուլկարիա): Ասոնք մահուան դատապարտուած էին, համայնավարական ըջիջներ կազմած ըլլալով կարգ մը գաւառական պահակազօրքերու մէջ:

ԼԻՐԻՆ ԳԻՆԸ պաշտպանելու համար խիստ միջոցներ ձեռք առնուեցան Իտալիոյ մէջ: Առեւտրականներու եւ դրամատուններու արտասահմանեան բոլոր պահանջները լիրի պիտի վերածուին, օրուան սակով, եթէ անմիջապէս վճարելի են, կամ յարմար սակով մը, եթէ անմիջական չեն: Բոլոր անհատները պարտաւոր են 1934 դեկտեմբեր 31էն առաջ յայտնել իրենց արտասահմանի հարստութիւնները եւ իրենց օտար արժեթուղթերը, եթէ նոյնիսկ արտասահմանի մէջ կը գտնուին անոնք: Շատ խիստ պատիժներ նախատեսուած են անսաստողներուն համար:

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՀԱՇՄԱՆԴԱՄՆԵՐԸ նոր ցոյց մը կատարեցին կիրակի օր, անձրեւին տակ, Օփերայի հրապարակին վրայ: Թափօրը արգիլուած ըլլալով, ցուցարարները բերերով եւ անթացուպերով յարձակեցան ոստիկանական շրջափակին վրայ եւ ծեծեցին ոստիկանները, որոնցմէ չորս հոգի ծանրապէս վիրաւորուեցան: Հինգ հարիւր ոստիկաններ կը հսկէին բարեկարգութեան: Հաշմանդամներէն շատերը եկած էին իրենց կիներուն հետ, կէսօրուան ճաշով եւ հովանոցներով:

4—5000 ԶԻՆՈՒՈՐԷ պիտի բաղկանայ Սարի բարեկարգութեան սահմանուած միջազգային զօրագունդը: Երկու վաշտ պիտի ղրկէ Անգլիա, երկու վաշտ՝ Իտալիա, մէկ վաշտ ալ՝ հոլանտական եւ շուէտական խառն: Գլխաւոր հրամանատարները պիտի ըլլան անգլիացի եւ իտալացի զօրավարներ:

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Հրազդան», «Քրիստափոր», եւ «Աղբիւր — Սերոբ» միացեալ խումբերու դասախօսութիւնը, տեղի կ'ունենայ այս երեքշաբթի, (11 դեկտեմբեր), ժամը 8.30ին, Au Clair de lune (Place d'Italie) սրճարանի վերնայարկը:

Կը խօսի՝ ԸՆԿ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ:

Նիւթ՝ Պատերազմի վտանգը եւ ուժերու դասաւորումը Եւրոպայի մէջ»:

Ներկայ կրնան ըլլալ Փարիզի եւ շրջանի բոլոր ընկերները:

Այրի Տիկին Միհրան Պարթեւեան, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Քիւրքճեան, Տէր եւ Տիկին Արայ Պարթեւեան, Օրիորդներ Էմմա եւ Սօնա Քիւրքճեան, Տէր եւ Տիկին Արտաշէս Պարթեւեան, Վահան, Մելիք եւ Հրանտ Թոշիկեան, Սեթեան եւ Օ. Դաւթեան ընտանիքները, Օր. Ատրինէ Թոշիկեան, Տիկին Աննիկ Տէօվլէթեան, Օր. Ճիզմէճեան, Պ. Պ. Եդուարդ եւ Ջօն Պարթեւեան, Տէր եւ Տիկին Կ. Տէօվլէթեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկին Ն. Գալէնտէրեան եւ զաւակունք, ինչպէս նաեւ Գարեօլաճեան, Տէր Յակոբեան, Սըվաճեան, Թէքէեան, Խասպալեան, Երամեան, Գապաքճեան եւ Ասլանեան ընտանիքները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր, եղբօր, տագրոջ եւ ազգականին՝

ՄԻՀՐԱՆ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ (Ուսուցիչ)

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ դեկտ. 8ին: Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, երեքշաբթի առաւօտ ժամը 11ին իր բնակարանին մէջ, 23, Saint Maur des Faussées, La Garenne: Հանգուցեալին մարմինը պիտի ամփոփուի տեղւոյն գերեզմանատունը:

Հաղորդ. միջոցներ.— Շոգեկառք՝ Paris—Bastille ժամը 10ին, իջնել St. Maur—Créteil կայարանը. օթօպիւս՝ Շաթօ տը Վէնսան թիւ 110A եւ 110B, իջնել Gare St. Maur, Հանրակառք՝ Louvreէն թիւ 111:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Mme. Achik Dubrulle, Օր. Օր. Շ. Պիօնեան եւ Ա. Անանեան, Պ. Պ. Գ. Բալայեան, Ե. Գայլքճեան, Ե. Սարգիսեան, իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն Արժ. Կարապետ աւագ քհնյ. Մանուկեանի եւ իր ընտանիքին, Տէր եւ Տիկին Աշոտ Տէր Կարապետեանի եւ իրենց ազգականներուն իրենց որդւոյն, եղբօր եւ ազգականին՝

ԱՐՏԱՇԷՍ ՏԷՐ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ

վաղաժամ եւ դառնաղէտ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ նոյեմբեր 11ին, Թուրքիոյ մէջ:

FILMS RECOMMANDÉS

ՓԱԹԷ ՆԱԹԱՆԻ ՍԻՆԷՄԱՆԵՐԸ
ՑԱՅՏԱԳԻՐ 7 — 13 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

MARIGNAN. Les nuits moscovites (Harry Baur, Annabella)
MARIVAUX. Tartarin de Tarascon (Raimu)
MOULIN ROUGE. Caravane (Charles Boyer, Annabella)
IMPERIAL. Un homme en կr (Harry Baur)
OMNIA CINE INFORMATION. Actualités mondiales — L'Afrique occidentale Francaise
VICTOR HUGO. Symphonie inachevée (vers. orig. s.t.f.)
ROYAL. Chabichou (2éme époque de Sidonie panache). Réve à deux
BARBES. Sidonie panache (1 film) — Lady For a day
BELLEVILLE. Programme de Music—Hall
CAPITOLE. Sidonie panache (1 film) — Lady For a day
DEMOURS. Sidonie panache (1 film) — Lady For a day
EXCELSIOR. Sidonie panache (1 film) — Lady For a day
FEERIQUE. Si j'étais le patron — Les Malabares
LECOURBE. Si j'étais le patron — Les Malabares
LOUXOR. Sidonie panache (1 film) — Lady For a day
LUTETIA. Symphonie inachevée — Jalousie
LYON. Sidonie panache (1 film) — Lady For a day
MAGIQUE. Les bleus de la marine — La faune sous marine
MAINE. Si j'étais le patron — Les Malabares
METROPOLE. Sidonie panache (1 film) — Lady For a day
MONTPARNASSE. Sidonie panache (1 film) —Lady For a day
MOZART. Sidonie panache (1 film) — Lady For a day
PALAIS DES GLACES. Si j'étais le patron — Les Malabares
PATHE ORLEANS. Si j'étais le patron — Sur scène: Les ballets Golden
RECAMIER. Si j'étais le patron — Les Malabares
ROCHECHOUART. Sidonie panache (1 film) —Lady For a day
SAINT CHARLES. Sidonie panashe (1 film) — Lady For a day
SAINT CHARLES. Sidonie panache (1 scène: Nobad et ses Nobadiens
SELECT. Sidonie panache (1 film) — Lady For a day

BANLIEUE

ALHAMBRA D'ASNIERES. La dactylo se marie — Malacca
CASINO DE CLICHY. Princesse par interim — Rapt d'enfant
COLOMBES. Symphonie inachevée — Jalousie
KURSAAL AUBERVILLIERS. La dactylo se marie —Malacca
KURSAAL BOULOGNE. Le scandale — Gaicha, fleur du Japon
OLYMPIA DE CLICHY. La crise est finie — L'Aigle et le vautour
PATHE CINEMA PALACE (Boulogne). Chanson de Paris — Les deux papas

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կեսարիոյ, Փոքրիկ Ինճէսու գիւղէն Սարգիս Պիլալեան 28 տարեկան, հօր անունն՝ Եղիա, մօր անունն՝ Իսաբէր, որ տարագրութեան ժամանակ կորսնցուցած է ծնողքը եւ ազգականները, ներկայիս կը գտնուի Ֆրանսա եւ կը փնտռէ իր մօրեղբայրները, որոնք Ամերիկա ըլլալ կը կարծուին, նոյնպէս իր հօրեղբօր աղջիկը Մարթա, որ Սուրիոյ Սուր քաղաքը կը գտնուէր: Ցիչեալներու մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն մէկ տարեկան «Յառաջ» կը խնդրուի: Հասցէ՝ Սարգիս Պիլալեան (Խաչատուրեան), 7, Rue de Puy, Romans (Drôme), France.

Կը խնդրուի արտատպել «Հայրենիք» օրաթերթէն:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (44)

ՍՊԻՏԱԿ ԱՐԾԻՒԸ

Թարգմ. Ա. ՀԱՐԷԼԵԱՆ — Գրեց՝ ՔՕԼԸՆՏ ՏԷՆԻԸԼ

Օր. Փիլչըր մտածեց որ անպատեհութիւն մը չկար Սըր Ճօնին ըսելու թէ ուր գացած էր. ամենափոքր կասկած անգամ չունէր թէ օդնական-ոստիկանապետին ճամբորդութիւնը վիրաբուժին հետ կապուած խնդիր մըն էր:

— Այո, Սըր Ճօն, Փլիմութ գնաց:

— Փլիմո՞ւթ:

Սըր Ճօն մեծ դժուարութիւնով ինքզինքը զսպեց: Հ. Ա. ի՞նչ բանի համար Փլիմութ գացած կրնար ըլլալ: Անշուշտ Կլօրիայի հետ կապ ունեցող խնդիր մը չէր: Բայց պէտք է հասկնայ: Օր. Փիլչըր տուաւ պատասխանը առանց իր հարցումին:

— Այո. կը տեսնէ՞ք Սըր Ճօն, սակայն բացարձակ գաղտնիք է, Հ. Ա. Փլիմութ գնաց այդ սարսափելի մարդասպան Սպիտակ Արծիւը գտնելու յոյսով:

Ով երկինք. ուրեմն այդպէս:

Հ. Ա. ի՞նչ իմացած էր. ինչպէ՞ս յաջողած էր Կլօրիայի հետքերուն վրայ երթալ: Անպայման այդ նաւուն վրայ կը յուսար իր ձերբակալութիւնը կատարել: Եթէ իր միտքը չարչրկող հարցումները ըսէր անոր, աղջըկան միտքին մէջ կասկած պիտի արթնցնէր եւ բերանը պիտի գոցէր:

—Ուրեմն կը յուսայ անիկա Փլիմութի մէջ ձերբակալել, է՞հ. ըսաւ յուզումը զսպած: Զարմանալի բան: Տակաւին առջի օր Հ. Ա.ի հետ Սպիտակ Արծիւի մասին կը խօսէինք, եւ ինծի ըսաւ չըսաւ որ Փլիմութի մէջ կը յուսար գտնել անիկա:

— Ինքն ալ մինչեւ այսօր չէր գիտեր, Սըր Ճօն, ըսաւ Օր. Փիլչըր եւ թեթեւ մը ժպտեցաւ: Իրապէս ես ալ մեծ բան մը չեմ գիտեր այդ խնդրի մասին: Իմացած զանազան խօսակցութիւններէս այնպէս կը հետեւցնեմ թէ իր մարդը կը յուսայ գտնել դրօշանաւի մը մէջ: Անձնապէս չեմ ըմբռներ ինչու նաւու մէջ փնտռել մարդասպանը, քանի որ ամէն մարդ գիտէ թէ Սպիտակ Արծիւը այս առաւօտ հոս՝ Լոնտոն էր:

—- Հո՞ս, Լոնտոնի մէջ: Բայց ի՞նչպէս ամէն մարդ գիտէ արդէն. եւ ես ոչինչ չեմ գիտեր:

Սըր Ճօն զգաց որ բաներ մը պատահած էր որոնց պէտք էր տեղեկանալ: Անկասկած աղջիկը պիտի պատմէր:

— Անշուշտ գիտէք Սըր Ճօն թէ, Սպիտակ Արծիւը այս առտու ուրիշ ոճիր մըն ալ գործեց:

— Ցիսուս Քրիստոս: Ոչ, չէի գիտեր:

Սըր Ճօն բառերը կուլ տալով արտաբերեց: Սարսափելի լուրեր էին:

— Այո, Սըր Ճօն, անիկա յանդգնութիւնը ունեցաւ մարդասպանութիւնը կատարել այս իսկ շէնքին եռեւ:

Սըր Ճօն բան մը չըսաւ: Զկրցաւ, անոր բերանը խօսելու համար չատ չոր էր: Սպիտակ Արծիւը մարդ մը սպաննած էր Սքոթլէնտ Եարտին ետեւ: Սարսափելի լուրեր էին ասոնք, սարսափելի անոր համար որ Սթէֆըն Հայլ' այս առտու կանուխ Կլօրիային մեկնած էր: Փլիմութէն Լոնտոն ահագին հեռաւորութիւն ունէր, բայց օդանաւով մը կարող էին երթալ: Ուրեմն նաւապետ Նէլըըն եւ Սթէֆըն այդպէս ըրած պէտք է ըլլան: Անշուշտ Սթէֆըն ոճիրը գործելու ի վիճակի չէր, բայց կ'երեւի ամէն բան պատրաստուած էր առոր համար: Զարա Հայլթի համար որքան սարսափեցուցիչ լուրեր, ու եթէ Հ. Ա. Կլօրիայի հետքին վրայ կը գտնուի արդէն, ամբողջ պատմութիւնը մէջտեղ պիտի ելլէ: Սըր Ճօն իր բախտաւոր աստղին շնորհակալութիւն յայտնեց որ յաջողեցաւ Զարան հեռու մնացնել Լոնտոն տանիլ: Ան հիմակ իր աչքին տակն էր եւ իր կարելին պիտի ընէր, որպէսզի այս գործին մէջ անոր անունը չխառնուի: Կը զգար որ այս պայմաններուն տակ դժուար պիտի ըլլար օդնական-ոստիկանապետին ըսել որ աղջիկը ինքը իր հետ բերած էր, սակայն Հ. Ա. պիտի հաւատար անոր անմեղութեան:

— Տարօրինակը այն է որ, սկսաւ Օր. Փիլչըր, սպաննուող մարդը Տէյվիսը տեսնելու եկած էր:

— Ուրեմն այս շէնքի՞ն մէջ սպաննուեցաւ:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 12 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 12 Décembre 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2675 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՅԱՆՈՒՆ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ...

= o–o =

Պատմական պիտի մնայ Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին դեկտ. 10ի նիստը։

Այդ օրն է որ, ոչ միայն անուչի կապուեցաւ Եուկոսլաւիոյ եւ Հունգարիոյ միջեւ ծագած վէճը, այլ եւ տրուեցաւ հիմնական որոշում մը,— միջազգային կազմակերպուած պայքար՝ քաղաքական ահաբեկչութեան դէմ։

Թարգմանենք տրուած որոշումը.

«Ա. Դ. խորհուրդը, նկատելով որ ահաբեկչական գործունէութեան զսպումի վերաբերեալ միջազգային իրաւունքի կանոնները բաւարար ճշգրտութիւն չունին, արդիւնաւորապէս եռաշխատելու համար միջազգային գործակցութիւնը՝ այդ մասին,

Կ'որոշէ կազմել մասնագէտներու յանձնախումբ մը, որ պիտի ուսումնասիրէ այս խնդիրը, յօրինելու համար նախագիծ մը միջազգային պայմանագրութեան մը որուն շնորհիւ կարելի ըլլայ զսպել քաղաքական ահաբեկչական նպատակով ձեռնարկուած արարքներ կամ գործուած ոճիրներ»։

Յանձնախումբը պիտի բաղկանայ 11 անդամներէ, ընտրուած տասնըմէկ պետութեանց կողմէ, եւ առաջին առթիւ պիտի քննէ ֆրանսական ծրագիրը, որուն ամփոփումը հրատարակուած է քիչ անդին։

Ուրիշ պետութեանց ալ հրաւէր ուղղուած է, որպէսզի ներկայացնեն իրենց տեսակէտներն ու թելադրութիւնները։

Այսպէս, ուրեմն, որոշ ձեւ կը ստանայ մտադրութիւն մը, որ երկար ատենէ ի վեր կը զբաղեցնէր եւրոպական կառավարութեանց գլուխները։

Անշուշտ այս բոլորը հետեւանք են Մարսէյլի դէպքին, որ կրնար պատերազմի յանգիլ, տարբեր պարագաներու մէջ։ Նոր կազմակերպութիւն մը, Ազգերու Դաշնակցութիւնը, հազիւ կրցաւ խափանել չարիքը, առ նուազն յետաձգել զայն։

Արդ, 1934 հոկտ. 9էն ի վեր, դղրդալին դէպքին ցնցումէն անմիջապէս վերջը, սեղանի վրայ դրուեցաւ քաղաքական ահաբեկումներու խնդիրը։

Նախ եւ առաջ, Փոքր Համաձայնութեան եւ պալքանեան ուխտի անդամներն էին որ, տարբեր բայց նոյնիմաստ զեկոյցներով, յայտարարեցին թէ միջազգային հանգամանք ունի դէպքը եւ անոր հետեւանքները պէտք է կանխել միջազգային միջոցներով, այլապէս անկարելի պիտի ըլլայ պահպանել խաղաղութիւնը։

Երկու զեկոյցներուն ընդհանուր խօսքերը գումարուեցան Ենկիւրիի մէջ, աւելի քան մէկ ամիս առաջ, պալքանեան նախարարներու խորհրդակցութեան առթիւ։

Թուրքիան կրնա՞ր փախցնել այս թանկագին պատեհութիւնը, խրատներ տալու եւ հրապարակ հարցի մը վերածելու համար քաղաքական ահաբեկչութեան խնդիրը։

Մէկ-երկու շաբաթ առաջ, այս նոյն հարցը քննութեան ենթարկուեցաւ Փարիզի մէջ, մասնակցութեամբ պալքանեան նախարարներու եւ Թուրքիոյ արտաքին գործավարին, որ այժմ կը կոչուի Թէվֆիք Րիւշտի Արաս։

Այս բոլոր խորհրդակցութիւնները արդէն յանգած են երկու շօշափելի արդիւնքներու,— 1. ֆրանսական նախագիծը՝ այնքան մանրակրկիտ նախատեսումներով, 2. Ա. Դ. խորհուրդին որոշումը եւ յանձնախումբի մը կազմութիւնը։

Բոլոր երեւոյթները կը հաստատեն թէ՝ մասնաւոր դժուարութեանց չպիտի յանդի միջազգային պայմանագրի մը կնքումը։

Չկայ պետութիւն մը, որ հաշտ աչքով նայի քաղաքական ահաբեկչութեան։

Նախ՝ ներքին բարեկարգութեան խնդիր է այդ, եւ յետոյ՝ արտաքին ապահովութեան։

Ո՛ր եւ է վարիչ իշխանութիւն կրնա՞յ հանդուրժել յեղափոխական գործունէութիւն։

Յետոյ, այսօր աւելի դիւրաւ կը բռնկին կայծերը՝ սահմանէ սահման։

Իսկ ամէնէն հիմնականը — քաղաքական ահաբեկումը կրնայ ծառայել ոչ միայն գահեր սարսելու, այլ եւ սահմաններ, հողեր բաժնելու։

Հետեւաբար, բոլորն ալ չահագրգռուած են որ «իրաց վիճակը» անփոփոխ մնայ, յանուն խաղաղութեան։

Ո՛վ որ կը փորձէ խախտել այդ գոյավիճակը, պիտի հռչակուի թշնամի խաղաղութեան եւ հետեւաբար մարդկութեան։

Այս տեսակէտէն, խորապէս պերճիմաստ է Խ. Միութեան ընթացքը։

Անոր պատուիրակը, Լիթվինով, ամէնէն խելօքիկ ճառը խօսեցաւ շաբաթ օր, դատապարտելով քաղաքական ահաբեկչութիւնը։

Ան խօսեցաւ ոչ թէ իբրեւ դիւանագէտ, այլ իբրեւ կարմիր յեղափոխական, վկայութեան կանչելով Կ. Մարքսը եւ իրենց անցեալ պատմութիւնը։

Այս առթիւ, յիշելով ուրիշ յեղափոխական կազմակերպութեանց կատարած ահաբեկումները՝ ցարական իշխանութեան դէմ, դիտել տուաւ թէ «ահաբեկիչները կը գործէին իրենց իսկ երկրին մէջ։ Ոչ մէկ մահափորձ կատարուեցաւ ցարական կառավարութեան մէկ ներկայացուցչին դէմ արտասահմանի մէջ։ Ռուս յեղափոխականները վստահութիւն եւ ապաստանի իրաւունքը զեղծում կը համարէին ահաբեկումը՝ իրենց երկրի սահմաններէն դուրս։ Եւ եթէ այդ շրջանին, ռուսական ահաբեկումը կը մեղադրուէր որովհետեւ անօգուտ էր, այսօր զգուանքով կարելի է դիտել յետպատերազմեան ահաբեկչութիւնը»։

Երբ այսպէս կ'արտայայտուի յեղափոխական բերանը, կարելի է գաղափար կազմել միւսներու մասին։ Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՓՈԹՈՐԻԿԸ ՓԱՐԱՏԵՑԱՒ

»»»· · «««

ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՄԻՋԱՄՏԵԼՈՎ ԱՆՈՒՇԻ ԿԱՊԵՑԻՆ ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻՈՅ ԵՒ ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ ՎԷՃԸ

Ինչպէս կը նախատեսուէր, Անգլիոյ պատուիրակին միջամտութեան եւ երկու կողմերու չափաւորութեան շնորհիւ, կարելի եղաւ անուշի կապել Եուկոսլաւիոյ եւ Հունգարիոյ ծանօթ վէճը։

Բոլորն ալ չափազանց յոռետես էին մինչեւ երկուշաբթի կէսօրէն յետոյ։ Մասնաւոր խօսակցութիւնները կը շարունակուէին, բայց ելքը անորոշ էր։ Հեռախօսը անդադար կը բանէր Ժընեւէն Պելկրատ եւ Փէշթա։ Սկզբունքի համաձայնութիւն մը գոյացած էր միջին բանաձեւի մը մասին, մեծ պետութեանց միջեւ, բայց հարկ էր զայն ընդունելի դարձնել երկու ոսոխներուն՝ Եուկոսլաւիոյ եւ Հունգարիոյ համար։ Եւ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին անդամները սկսան հետեւիլ մանկավարժական մեթոտի մը։ Ֆրանսա մանրամասն ծրագիր մը ներկայացուցած էր, որ միջոցներ կը թելադրէ, ահաբեկչութիւնը միջազգային կազմակերպութեամբ մը խափանելու համար։ Անոր ընթերցումէն յետոյ, խօսք առաւ Պ. Թիթուլէսքօ, Ռումանիոյ արտաքին նախարարը, որ չեշտեց թէ Փոքր Համաձայնութեան եւ Ֆրանսայի կապերը աւելի ամրապնդուած են Մարսէյլի դէպքէն վերջը։ Այնուհետեւ խօսքն ուղղելով Հունգարիոյ, սկսաւ ողոքել։ Բացատրեց թէ Եուկոսլաւիոյ յուշագիրը երբեք խնդրոյ առարկայ չի դարձներ Հունգարիոյ պատիւը։ Եուկոսլաւիա պարզապէս Ազգերու Դաշնակցութեան եւ Հունգարիոյ աջակցութիւնը կը խնդրէ, որպէսզի միջոցներ ձեռք առնուին յանցապարտ իշխանութեանց հանդէպ։ «Փախստականներ զինուորական վարժութիւններ կը կատարեն իրենց երկրին մէջ. Հունգարական իշխանութիւնները ինչո՞ւ չեն տեսած։ Այդ փախստականները զէնքեր եւ պայթուցիկներ ունեցեր են. Հունգարական իշխանութիւնները ինչո՞ւ չեն գիտցած։ Անցագիրներ տրուած են այդ փախստականներուն, այօրէն եղանակով. Հունգարական իշխանութիւնները ինչո՞ւ թոյլատրած են»։

Այսպէս վարպետօրէն հաստատելէ յետոյ թէ բազմաթիւ զանցառութիւններ կատարուած են, Պ. Թիթուլէսքօ անդրադարձաւ դաշնագիրներու վերաքննութեան հարցին, ապացուցանելու համար թէ այդ քաղաքականութիւնը պատերազմի կ'առաջնորդէ։ «Վերաքննութիւն կարելի է միայն շահակից կողմերու համաձայնութեամբ։ Փոքր Համաձայնութեան պետութիւնները բազմիցս բացարձակ եւ վերջնական «ոչ»ով մը պատասխանած են Հունգարիոյ պահանջներուն։ Պնդել այս մասին՝ կը նշանակէ չեղել օրէնքէն»։

Ռումանիոյ արտաքին նախարարը ճառը վերջացուց գործակցութեան ջերմ կոչ մը ուղղելով Հունգարիոյ։ Յետոյ խօսք առաւ Պ. Պէնէշ, նոյն հաշտարար ոգիով։ Վերջին խօսքը տրուեցաւ Եուկոսլաւիոյ արտաքին նախարարին, Պ. Եէվթիչի, որ հանդարտօրէն հերքեց Հունգարիոյ պատուիրակին կարգ մը մեղադրանքները, բացատրեց իրենց ամբաստանութեանց հիմքերը եւ նոյնպէս կոչ մը ուղղեց գործակցելու եւ խաղաղութիւնը փրկելու։

Այնուհետեւ բեմ հրաւիրուեցաւ Հունգարիոյ պատուիրակը, Տոքթ. Էքարթ, որ գրաւոր յայտարարութիւն մը կարդաց պնդելով նախորդ ամբաստանութեանց վրայ, բայց աւելի չափաւոր եւ հաշտարար տրամադրութեամբ։ «Հունգարիա պատրաստ է ամէն բան ընելու, կացութեան բարելաւման համար, մոռնալով այն վիրաւորանքները որոնց ենթարկուեցաւ Փոքր Համաձայնութեան կողմէ»։

Այլեւս ուրիշ խօսք առնող չեղաւ։ Յայտնապէս կ'երեւար որ Իտալիա լքած է Հունգարիան։ Պ. Լիթվինով ի դիմաց միջնորդ պետութեանց առաջարկեց գիշերային նիստ մը եւս գումարել եւ վերջացնել ամէն բան։ Ժամը 8 էր։ Ա. Դ. խորհուրդը նորէն ժողով գումարեց ժամը 10ին, կարդաց մշակուած բանաձեւը եւ ժամը 11.30ին քուէարկեց միաձայնութեամբ, նոյն իսկ Հունգարիոյ մասնակցութեամբ։

Բանաձեւին գլխաւոր կէտերը

= o–o =

Քուէարկուած բանաձեւով, Ա. Դ. խորհուրդը ցաւ կը յայտնէ Եուկոսլաւիոյ եւ Ֆրանսայի՝ իրենց կրած դառն կորուստին համար, կը ձաղկէ Մարսէյլի «եղերելի ոճիրը» եւ կը պահանջէ պատժել բոլոր պատասխանատուները։ Կը յիշեցնէ թէ «ամէն պետութիւն պարտաւոր է ոչ քաջալերել, ոչ ալ թոյլատրել որ ահաբեկչական որեւէ գործունէութիւն կատարուի իր հողին վրայ, քաղաքական նպատակով։ Պետութիւնները ոչինչ պէտք է խնայեն, զսպելու եւ խափանելու համար այս տեսակ արարքներ եւ իրենց աջակցութիւնն ընծայեն այն պետութեանց որ աջակցութիւն կը խնդրեն միեւնոյն նպատակով։ Այս պարտաւորութիւնները կ'իյնան մասնաւորապէս Ազգերու Դաշնակցութեան անդամներուն վրայ, քանի որ ուխտին տրամադրութեամբ անոնք յանձն առած են յարգել միւս անդամներուն հողային ամբողջութիւնը եւ քաղաքական անկախութիւնը։ Հետեւաբար, Ա. Դ. խորհուրդը ցանկալի կը գտնէ բարւոք համաձայնութիւն մը Ազգերու Դաշնակցութեան անդամներուն միջեւ, համաձայնութիւն մը որմէ կախում ունի խաղաղութիւնը։ Իբրեւ հետեւանք կատարուած վիճաբանութեանց եւ համաձայն կարգ մը փաստաթուղթերու, եւ մասնաւորապէս Եուկոսլաւիոյ եւ Հունգարիոյ միջեւ 1931—1934 փոխանակուած դիւանագիտական թղթակցութեանց, կը յայտարարէ թէ կարգ մը խնդիրներ որ կապ ունին ահաբեկչական տարրերու գոյութեան կամ գործունէութեան հետ, գոհացուցիչ կերպով չեն կարգադրուած Հունգարիոյ կողմէ։ Խորհուրդը կը յայտարարէ նաեւ թէ, այս վիճաբանութեանց եւ փաստաթուղթերու հիման վրայ, երեւան կուգայ որ կարգ մը հունգարական իշխանութիւններ կրնան պատասխանատուութիւններ ստանձնած ըլլալ, գոնէ զանցառութեամբ, այն արարքներուն առթիւ որ կապ ունին Մարսէյլի մահափորձին պատրաստութեան հետ»։

Վերջապէս, բանաձեւը վստահութիւն յայտնելով Հունգարիոյ բարեացակամութեան մասին, յոյս կը յայտնէ թէ ան պիտի կատարէ իր պարտականութիւնը, հետապնդելու եւ պատժելու համար պատասխանատու իշխանութիւնները։

Յետոյ կ'առաջարկէ մշակել միջազգային պայմանագիր մը՝ ահաբեկչութեան դէմ եւ ընտրել յանձնաժողով մը, որուն անդամները պիտի ընտրուին Անգլիոյ, Պելժիոյ, Սպանիոյ, Ֆրանսայի, Հունգարիոյ, Իտալիոյ, Լեհաստանի, Ռումանիոյ, Զուիցերիոյ, Չիլիի եւ Խ. Միութեան պատուիրակներէն։

ՕՐԷ ՕՐ

ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

●●●●

Երէկ, թերթը հազիւ հրապարակ ելած, ձայն մը՝ Քաշանէն.

— Մենք արդէն կը պատրաստուինք Կաղանդի տօնածառ մը սարքել մեր թաղի մանուկներուն համար։

Անշուշտ Քաշանը միակ չպիտի մընայ։ Ոչ ալ միայն Փարիզի մէջ պիտի սահմանափակուի այս գեղեցիկ աւանդութիւնը։

Ես յաւակնութիւնը չունիմ նորութիւն մը առաջարկած ըլլալու։

Գիտեմ որ, ամէն տարի, տօնական օրերուն, զանազան ձեռնարկներ կը կատարուին մանուկները խնդացնելու համար, համաձայն իրենց կարողութեան։

Չեմ մոռցած, Ֆ. Կ. Խաչին «Մանուկներու Օրը», որ այնքան մեծ յաջողութիւն գտաւ Փարիզի մէջ։

Եթէ չեմ սխալիր, Անկէնի մէջ ալ նոյնքան գեղեցիկ նախափորձ մը կատարուեցաւ եւ նուէրներ բաժնուեցան անխտիր։

Մէկ նորութիւն իմ թելադրութեանս մէջ։

Այս տարի աւելի ծաւալած եւ ծանրացած է գործազրկութիւնը։

Անստուգութեան, յոռետեսութեան ամպ մը իջած է բազմաթիւ ընտանիքներու վրայ։

Չափահասները կ'ըմբռնեն ինչն ու ինչը, բայց մանուկը չըմբռներ։

Նոյնիսկ չափահասը եղբայրական զուրգուրանքի մը կարօտը կը քաշէ, այսպիսի օրերու մէջ։

Երբ Թուրքիա կը գտնուէինք, ամէնէն հեռաւոր գաւառի յետին քաղաքը իրար կ'անցնէր, Օսմ. բանակին կապուած հայ զինուորները կաղնդելու, կամ Ծնունդի եւ Զատիկի օրերուն հիւրասիրելու համար։

Խումբ-խումբ տուն կը տանէին, կամ բոլորը «ազգին հիւրերը» համարելով, երկու օր, երեք օր սեղաններ կը սարքէին։

Եթէ պայմանները փոխուած են, այդ պատճառ չէ որ ոգին ալ փոխուի։

Զինուորին տեղ գործազուրկը ունինք այսօր, նոյնքան կարօտ հոգածութեան։

Զեւերու մասին չեմ վիճիր։

Ամէն շրջան, ինչպէս ամէն մարդ իր կրցածն է որ պիտի ընէ։

Սեղան մը շտկելով տաք ապո՞ւր մը կը բաժնէք, պտո՞ւղ կը ղրկէք, տօնածա՞ռ կը կազմակերպէք,— այդ բոլորը կախում ունին ձեր տրամադրութենէն եւ կարողութենէն։

Միայն մի մոռնաք մէկ բան,— Թէեւ պանդուխտ ենք բոլորս ալ, բայց կայ բուն «ղարիպ»ը,— անտէր եւ անգործ։

Երբ այսքանը յիշէք, ճամբան կը գտնէք։

ՎԱՀԷ

ՄԱՔՍԻՄԵԱՆ ԵՊՍԿ. Կ'ԱՐՏԱՔՍՈՒԻ

« Թան » կը գրէ «Յունաստանի հայ եպիսկոպոսին արտաքսումը» խորագրին տակ.—

Ներքին գործերու նախարարը արտաքսման հրամանագիր մը ստորագրեց Աթէնքի հայ եպիսկոպոսին դէմ, որ ամբաստանուած է թէ սերտ յարաբերութիւններ կը մշակէ Յունաստանի համայնավար շարժման վարիչներուն հետ։ Հինգ օր պայմանաժամ տրուած է եպիսկոպոսին, հելլէնական հողէն հեռանալու համար։

Ֆրանսայի առաջարկած ծրագիրը Քաղաքական Ահաբեկչութեան դէմ

=o·o=

ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ ՄԸ ԿԱԶՄՈՒԵՑԱՒ ԽՆԴԻՐԸ ՀԻՄՆՈՎԻՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ահաւասիկ հիմնական կէտերը այն ծրագրին զոր Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին յանձնած է Ֆրանսա, պայքարելու համար քաղաքական ահաբեկչութեան դէմ։ Այս ծրագիրը նախագիծ մըն է միջազգային պայմանագրութեան որուն նպատակը պիտի ըլլայ «դիւրացնել զսպումը ոճրապարտ արարքներու ընդդէմ անձերու եւ ստացուածքներու, արարքներ որ կը կազմեն ահաբեկչական գործունէութիւն մը քաղաքական նպատակով»։

Ծրագիրը այս շարքին մէջ կը նախատեսէ հետեւեալ իրողութիւնները.—

1. Յարձակում (մահափորձ) պետութեանց գլուխներու, կառավարութեան քաղաքական կամ վարչական ընդհ. ժողովներու, դատական ատեաններու անդամներուն, պաշտօնատարներու կամ անհատներու կեանքին եւ ազատութեան դէմ, անոնց քաղաքական ուղեգծին պատճառով.

2. Յարձակում հանրային շէնքերու, երկաթուղիներու, նաւերու, օդանաւերու եւ հաղորդակցութեան ուրիշ միջոցներու դէմ։

3. Ընկերակցութիւն՝ նոյն արարքները գործելու համար։

4. Գրգռում՝ վերոյիշեալ իրողութիւնները կատարելու կամ զանոնք արդարացնելու համար։

Ստորագրելով առաջարկուած պայմանագիրը, պետութիւնները յանձն պիտի առնեն զսպել այս կարգի դէպքերը կամ անոնց փորձը եւ նոյնիսկ մեղսակցութիւնը, երբ այդ արարքները ուղղած են պայմանադիր ուրիշ պետութեան մը, անոր իշխանութեանց կամ հպատակներուն դէմ։

Մանրամասնութեանց համար, ծրագիրը կ'առաջարկէ նկատի ունենալ 1929 ապրիլ 20ի միջազգային պայմանագիրը՝ դրամանենգութեան զսպումի մասին։

Մատնանշուած արարքներու զսպումի գործը կ'իյնայ իւրաքանչիւր պետութեանց դատարաններուն։ Սակայն, պիտի կազմուի միջազգային պատժական ատեան մը, բաղկացած հինգ անդամէ եւ մնայուն։ (Ծրագիրը կը մանրամասնէ այս ատեանին իրաւասութիւնները)։

Երրորդ գլուխով, ծրագիրը միջոցներ կ'առաջարկէ անցագիրներու եւ ինքնութեան թուղթերու խարդախութեան, նոյն իսկ ստորագրութեանց եւ կնիքներու կեղծարարութեան դէմ։ Իսկ չորրորդ գլուխով՝ կ'առաջարկէ փոխադարձաբար անհրաժեշտ տեղեկութիւնները հաղորդել, երբ նախատեսուած արարքներէն մէկն ու մէկը կը պատրաստուի երկրի մը մէջ, գործադրուելու համար ուրիշ երկրի մը մէջ։ Միեւնոյն ատեն կը յանձնարարուի Ազգերու Դաշնակցութեան անդամներուն՝ յանցաւորներու յանձնումի դաշնագիրներուն մէջ աւելցնել, եթէ չկայ, նոր յօդուած մը որով քաղաքական սպանութիւնները ազատ չհամարուին յանցաւորները չյանձնելու տրամադրութենէն։

ՍԵՐՊԻԱ ԴԱԴՐԵՑՈՒՑ ԱՐՏԱՔՍՈՒՄՆԵՐԸ

« Թայմզ »ի թղթակիցը կը հեռագրէ Սուպոթիքա քաղաքէն որ կը գտնուի Պելկրատի եւ Փէշթայի միջեւ եւ սահմանագլուխի գլխաւոր կայանն է,— Զինուորական բացառիկ գործունէութիւն մը չի տեսնուիր սահմանին վրայ։ Տարագրուած Հունգարներու վերջին կարաւանը, իբր 300 հոգի, Հունգարիա անցաւ ուրբաթ օր։ Տեղական իշխանութիւնները ուրիշ կարաւաններու չեն սպասեր մօտաւոր ապագայի մէջ։ Տարագիրները կառախումբով սահմա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍՈՖԻԱՅԷՆ

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՊԵՏԱԿԱՆ ՆՈՐ ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

=o·o=

Ծանօթ է, որ 19 մայիս 1934ին, ցարին եւ բանակին միջամտութեամբ, իշխանութեան գլուխ եկաւ Պ. Ք. Կէօրկիէվի կառավարութիւնը: Աւելի քան վեց ամիսներ անցած են այդ օրէն ի վեր: Բայց, հակառակ այդ կարճատեւ շրջանին, երկրին մէջ մեծ ու զգալի փոփոխութիւններ տեղի ունեցան:

Կէօրկիէվի կառավարութիւնը իշխանութեան անցաւ նոր առաջադրութիւններով, զորս առաջին օրն իսկ հրապարակ դրաւ՝ բանաձեւուած կերպով:

Իր առաջին գործը եղաւ վերջ տալ «պետութեան մէջ պետութիւն» դրութեան: Եւ այս՝ առանց ցնցումի կամ զոհերու: Մակեդոնական զօրեղ կազմակերպութիւնը որ բոլոր եկող ու գացող կառավարութեանց վրայ իր հեղինակութիւնն ունէր, այսօր այլ եւս գոյութիւն չունի ոչ թէ ձեւական կերպով, այլ փաստօրէն: Կառավարութիւնը իր այս առաջին քայլովն իսկ իրեն համար ստեղծեց անժխտելի հեղինակութիւն մը՝ երկրէն ներս, ու վստահութիւն մը՝ դրացի երկիրներու, բայց մանաւանդ Եուկոսլաւիոյ մէջ:

Պ. Կէօրկիէվի կառավարութիւնը պուլկար պետական կեանքին մէջ արձանագրեց նաեւ ուրիշ քաղաքական անկիւնադարձ մը,— մէկ հարուածով ջնջեց բոլոր կուսակցութիւնները: Անոնք որ ծանօթ են պուլկար կուսակցական պայքարներուն, բայց մանաւանդ տեղեակ են Մուշանովի կառավարութեան օրով կուսակցական խեղկատակութեանց, կ'ըմբռնեն թէ ինչ արմատական փորձ մըն է զոր կատարեց նոր կառավարութիւնը՝ պուլկար հանրային կեանքին մէջ:

Այդ վիճակին շարունակութիւնը ահաւոր կերպով կը սպառնար երկրին ապագայ կեանքին: Եկած էր պահ մը, երբ խառն դահլիճի չորս կուսակցութիւնները իրենց վարած նախարարութիւնները վերածեր էին կուսակցապետութիւններու՝ եթէ կարելի է այսպէս որակել:

Կառավարութեան արագ եւ անողորմ կարգադրութիւններէն երրորդը եղաւ վարչական նոր կազմակերպութիւնը, նախարարութեանց, նահանգներու եւայլնի մասին: Ան, միանգամայն, հաստատեց պետական նոր պիւտճէ մը— երբ նոր վաւերացուած էր նախորդ պիւտճէն— եւ կատարեց նկատելի նուազումներ, եւմտացոյցին մէջ շուրջ 500.000.000 լէվայի զեղչ մը ընելով: Վերջ տուաւ մսխումին, ինչպէս նաեւ «օրավարձ»ներու դրութեան՝ հանքերու եւ հանրային շինութեան եւ ուրիշ ձեռնարկներու մէջ, որոնք կուսակցական շահագիտութիւններու բոյն դարձեր էին: Քաղաքային եւ գիւղական վարչութիւնները օժտեց բոլորովին նոր կազմակերպութիւններով: Գիւղապետներու եւ քաղաքապետներու ընտրութեան վերջ տուաւ, ու զանոնք նշանակեց: Աւելին՝ անոնց համար ցէնզ մը որոշեց: Իր նկատելի գործերէն մին եղաւ նաեւ կրթական բարեկարգութիւնը: Կտրուկ հրամանագրերով առաջադրեց ազգային - պետական հիմքով կրթութիւն մը, ուսուցման նոր կերպեր կիրարկեց. ընդմիշտ արտաքսեց այն ուսուցիչները որոնք հակապետական գաղափարներ ունին:

Վերահաստատեց պետական վարկը: Ներքին փոխառութեան յաջողութիւնը ատոր լաւագոյն ապացոյցն է: Իսկ «պուլկարական վարկ» դրամատան հիմնումը նոյնքան նշանակելի ձեռնարկ մըն է: Յիշենք նաեւ պաշտօնէութեան հաստատուն վիճակի խնդիրը: Պուլկարիոյ մէջ պաշտօնէային գոյութիւնը պայմանաւորուած էր իր կուսակցութեան իշխանութեան գլուխն ըլլալով: Երբ նախարար մը փոխուէր, հրովարտակները կը սկսէին,— շարքով պաշտօնանկ կ'ըլլային հինները ու շարքով կուգային նորերը: Կէօրկիէվի դահլիճը մէկ նշանաբան ունեցաւ,— յարմար գործին՝ յարմար մարդը:

Կարգադրութիւններ ըրաւ նաեւ երկրագործական բերքերու մասին: Գիւղացին, որ նախորդ կառավարութեան օրով — երբեւ իրը — այնքան յուսախաբ եղած էր, այժմ գոհ կ'երեւայ, քանի որ իր բերքերը արժէք ստացած են, իրեն մեծ դիւրութիւններ կը տրուին, ու ինք, իբրեւ պետական գոյութեան հիմքը, գլխաւոր ուշադրութեան եւ հոգածութեան առարկան է:

Նուազ ուշագրաւ չէ մենաշնորհներու ձեռնարկը: Մենաշնորհի վերածուեցան աղ, քարիւղ եւ սիկառ: Կը նախատեսուին նաեւ կարգ մը ուրիշ մենաշնորհներ:

Մեծ բարեկարգումի ենթարկուեցաւ դատական կազմակերպութիւնը, որ բաւական դժգոհութիւն կը պատճառէր նախապէս:

Նկատի ունենալով այս բոլորը, ենթադրողներ եղան թէ Պ. Կէօրկիէվի կառավարութեան ստեղծած պետական նոր դրութիւնը տեսակ մը ֆաշականութիւն է. ուրիշներ՝ հիթլէրականութիւն գտան: Պէտք է ըսել որ երկուքն ալ ենթադրութիւններ են: Ջուր է փնտռել վարչաձեւ մը որ համապատասխանէ պուլկարական այժմու կարգուսարքին: Կէօրկիէվի դահլիճը ոչինչ կ'ընդօրինակէ: Ան մէկ սկզբունք ունի,— Պուլկարիոյ քաղաքական եւ պետական վերակառուցումը կատարել՝ համաձայն պուլկար ժողովուրդի նիւթական եւ բարոյական պահանջներուն, ընդունակութեանց, պայմաններուն եւ անոր ազգային վերածնունդի աւանդութեանց: Ինչպէս նաեւ ներկայ ժամանակներու ընկերային եւ նիւթական ծանրութիւնները կարելի չափով մեղմացնելու մտահոգութեամբ: Ահա այն շրջանակը, որուն մէջ կարելի է զետեղել պուլկար նոր կառավարութեան քաղաքական հիմնական սկզբունքները: Մնացեալը մանրամասնութիւն է: Ան հիմնապէս փակելով կուսակցական ամբոխավարութեան դրութեան շրջանը, իր գլխաւոր առաջադրութիւններէն մէկն է ըրած ազգին մասնակցութիւնը՝ կառավարութեան: Իսկ «ազգ»ին մէջ ոչ մէկ խտրութիւն կը դնէ: Նոր կառավարութեան գլխաւոր մտահոգութիւններէն մէկն է նաեւ կազմակերպել հանրային ուժերը ու զանոնք դնել կառավարութեան հետ տեւական ու ծրագրեալ գործակցութեան մէջ: Այս նպատակով հաստատուած է վերանորոգման տեսչութիւնը որուն ղեկավարութիւնը յանձնուած է շատ ուժեղ ու պատրաստուած անձնաւորութեան մը,— Պ. Փոփգլաթէվի:

Տարակոյս չկայ թէ մայիս 19ի յեղաշրջումը գործն է պուլկար բանակին, որ ճակատագրական պահու մը միջամտեց՝ երկիրը փրկելու համար նոր արկածէ մը: Շատ բնական է, հետեւաբար, որ ներկայ իշխանութեան եւ բանակին միջեւ գոյութիւն ունենայ հոգեկան սերտ կապ մը եւ փոխադարձ բացարձակ միութիւն մը: Անկէ՝ արտասահմանի մէջ այն սխալ ու անտեղի մեկնութիւնը թէ զինուորական կարգ մը շրջանակներ իբրեւ թէ ազդեցութիւն ունին կառավարութեան վրայ: Այդ գործակցութիւնը կը ձգտի նոր ոգի մը ներարկել պուլկար ժողովուրդի հոգիէն ներս, որ, դժբախտաբար, բաւական թունաւորուած էր անցեալի ներքին տխուր անցուդարձերէն եւ ստեղծուած անշնչելի մթնոլորտէն: Ան կը ձգտի նաեւ վերջնապէս ձերբազատել երկիրը հակապետական քայքայիչ տարրերէն: Ան կ'ուզէ երկրին ապահովել ազգային առողջ վերածնունդ մը, որ անհրաժեշտ ապահովութիւն մըն է՝ անոր ապագայ բարգաւաճմանը համար: Անշուշտ, այս տեսակէտէն ամէնէն աւելի երիտասարդութիւնն է որ հոգածութեան առարկայ կ'ըլլայ:

Ահա այն գլխաւոր ու հիմնական առաջադրութիւնները զորս գլուխ հանեց ներկայ կառավարութիւնը՝ վեց ամսուան ընթացքին: Եւ այս բոլորը առանց դափի եւ թմբուկի: Անաղմուկ: Մինչ առաջ օրերով ու ամիսներով օրինագիծերէ կը խօսէին, վէճեր ու վիճաբանութիւններ կ'ըլլային, աղմուկ կը բարձրանար ու ոչինչ կ'ըլլար: Հիմա ճիշդ հակառակն է,— լուռ ու մունջ ուսումնասիրութիւն, ծրագրում: Վերջնական ձեւակերպում, ոչ մէկ յայտարարութիւն, եւ առտու մըն ալ՝ իրականացած: Գործելակերպ մը, որ, կ'երեւի, ներկայ վարիչները իշխանութեան գալէ առաջ եւս խորացուցած եւ կիրարկած են, քանի որ գործադրուած բարեփոխումները մանրազնին ու երկարատեւ ուսումնասիրութեանց պտուղները կը թուին:

Այս բոլորը առ այժմ խաղաղեցուցած են հանրային կեանքը, նախապատրաստած են հոգեկան միացման մթնոլորտ մը, ու երկրին բոլոր ընդունակ տարրերը մղած են ստեղծագործ աշխատանքի:

ԹԴԹԱԿԻՑ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՓԱՐԻԶԸ ՕՏԱՐ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱ՞Ք Է

=o·o=

La Revue de Franceի մէջ (15 Նոյ.), Կասֆուան երկար եւ յայտնապէս հակօտար գրութիւն մը ունի օտարականներու մասին:

Կուտանք թարգմանաբար: (Կը խօսի նաեւ Հայերու մասին):

Ալեքսանդր Թագաւորին եւ Պարթուի կրկնակ սպանութիւնը անկարեկիր լոյսով մը պարզեց թէ որքան թերակազմ է ոստիկանութիւնը, որուն ուռկանին լայն աչքերէն դիւրաւ կրնայ անցնիլ աշխարհաքաղաքացի աւազակներու բազմութիւն մը, ամէնէն զարգացած քաղաքագէտէն սկսեալ մինչեւ հասարակ գողը:

Ֆրանսա մի՞թէ Եւրոպայի այն դաշտըն է, զոր կը պարարտացնեն աղբով: Ան ներս առաւ բոլոր անոնք, զորս կը վտարէին պոլշեւիկները, Հիթլէր եւ ուրիշներ, մինչ միւս երկիրները կը մերժէին ընդունիլ, նոյնիսկ Պելճիքան, որ աւանդութեամբ ալ այնքան ասպնջական է, իր սահմաններէն ներս մտնելու ժամանակաւոր արտօնութիւն միայն տուաւ, այսինքն իբրեւ թրանզիթ:

Նոյն կրաւորականութեամբ, չըսելու համար՝ նոյն փութկոտութեամբ, պիտի ընդունի՞նք, վաղն ալ, բոլոր այն արտաքսուողները, բոլոր մարդկային բեկորները երբ փախչին Գերմանիայէն, որձատումի օրէնքին սպառնալիքին տակ, ինչպէս կը նախատեսէ հիթլէրեան վարչաձեւը:

Հաւաքական թունաւորումի ամէնէն ծանր վտանգն է այս, որ երբ եւ իցէ կախուած ըլլայ որ եւ է երկրի վրայ: Խափանելու համար այդ վտանգը, պէտք է քաջութիւնն ունենալ վտանգը դիտելու ճակատէն եւ պայքարիլ դէմը, առանց քաղաքական նախապաշարումներու կամ կեղծ ըզգայնութեանց: Զինեալ յարձակումները ամէնէն ուշագրաւ ախտանշաններն են եւ Փարիզի թունաւորումը ամէնէն ծանր հետեւանքն է այն հիւանդութեան, որ կ'անդամալուծէ ազգային մեր ամբողջ մարմինը: Կարելի պիտի չըլլայ բուժել հիւանդութեան երկու գլխաւոր արտայայտութիւնները, եթէ չորոշենք յարձակիլ բուն արմատին վրայ: Ուրեմն, ամէն բանէ առաջ, ախտաճանաչումը կատարելու համար, պէտք է քննութեան առնել մեր ընդհանուր քաղաքականութիւնը իր ամբողջութեան մէջ, ինչպէս եւ երկրին բովանդակ կեանքը:

×

Ֆրանսան այն պետութիւնն է, որուն գիւղերը կը նօսրանան իրենց բնակչութենէն, եւ այս՝ երկար ատենէ ի վեր, այնպիսի կշռոյթով մը, որ կը սաստկանայ տարուէ տարի:

Անկից կը ծագի ամլածնութեան (dénatalité) տագնապ մը, որ ծանր է երապէս: Ու փոքր ցոյց կուտայ, որ, ինչպէս ամէն տեղ, մեր երկրին մէջ ալ, ճիւղարձակ քաղաքը կը ծծէ ամէն բան եւ ոչինչ կուտայ փոխարէն: Մարդկային թիթեռնիկը ի զուր կ'այրէ ինքզինք քաղաքին լոյսերով:

Թողունք այլաբանական պատկերները եւ հարցը դնենք շօշափելի գետնի վրայ: Եւ առաջին առթիւ, դիտել տանք թէ երախան, որ, գիւղերու մէջ, կ'ապրի հողագործական արդիւնաբերութեան հաշւոյն եւ գնահատելի ծառայութիւններ կը մատուցանէ այդ ասպարէզին մէջ ի տղայ տիոց, սուղի գնուած պերճանք մըն է մեծ կեդրոններու մէջ: Այնպէս որ յօժար սիրտով կը հրաժարին զաւակ ունենալէ: Ուրիշ շատեր,— բանուորներ, փոքր պաշտօնեաներ,— կը գոհանան մէկ կամ երկու ժառանգորդներով (?), վախնալով մատնուելէ նեղութեան, եթէ ոչ թշուառութեան:

Նպաստամատոյց մարմիններու եւ թաղապետական օգնութեան սնտուկներու բաշխած դրամը, առանց հիմնական փոփոխութիւն մը բերելու իբրեւ այս վիճակին, պարզապէս կը ստեղծէ նորատեսակ մուրացկանութիւն մը:

Գիւղերու բնակչութեան այս նօսրացումը, որուն ժողովրդագրական հետեւանքները տեսանք, ունի նաեւ տնտեսական հետեւանք մը,— այն որ կը ցամքեցնէ քաղաքներու ճարտարարուեստին համար անհրաժեշտ բանուորական ուժի աղբիւրը: Արդարեւ, միայն դաշտը չէ, այլեւ գործարանն է որ աշխատող ձեռքերէ զրկուած կը մնայ յաճախ: Մենք ունինք գերաճած թիւ մը ոչ միայն փաստաբաններու, բժիշկներու եւ գրասենեակի պաշտօնեաներու, այլեւ ճարտարագէտներու եւ վարպետներու, ըլլայ ճարտարարուեստի, ըլլայ հողագործութեան մէջ: Ընդհակառակն, բանուորն է որ կը պակսի, ըլլայ ագարակներու, ըլլայ բազմամարդ քաղաքներու մէջ:

Կառավարութիւն մը որ պիտի ուզէր բառնալ այս երեւոյթին պատճառները եւ դիտել շատ հեռուն, պիտի ջանար անշուշտ մեզի ապահովելու, ներկային, անհրաժեշտ բանուորական ուժերը, միշտ խուսափելով արդէն իսկ խճողուած ասպարէզներու հետեւորդներուն յաւելումէն: Յետոյ պիտի ջանար մասնաւոր միջոցներ ձեռք առնելով, արգելք հանդիսանալ գիւղերու նօսրացումին, որ մահացու արիւնահոսութիւն մըն է,— ատոր գլխաւոր պատճառներն են նախ, ամէն ժառանգաբաշխութեան ժամանակ, ընտանիքի մը հողերը իրարու մէջ բաժնելու սովորութիւնը, յետոյ բազմացումը փոքր պաշտօնեաներու, պարզապէս որովհետեւ կը նպաստէ ընտրական շահերու պաշտպանութեան:

Աւա՜ղ, կը թուի թէ ոչինչ կը կատարուի կասեցնելու համար արիւնահոսութիւնը գիւղերու բնակչութեան, այլ լայն կը բացուին մեր դուռները, անխտիր ամէնուն առջեւ, ինչ օտարական ալ ըլլայ: Ու հաւասարութեան նոյն աստիճաններուն վրայ կը դրուին անոնք որ պակասաւոր են բարոյապէս կամ ֆիզիքապէս, յաճախ թէ բարոյապէս եւ թէ ֆիզիքապէս, եւ անոնք որ առողջ ու չարքաշ աշխատաւորներ են: Նոյն անփութութեամբ ներս կ'ընդունինք ընկերային մանրէն որու համար մեծ քաղաքը կը հանդիսանայ զոհ որսալու վայր մը, ինչպէս եւ այն հողագործ բանուորները, որոնց պէտք ունինք այնքան, որքան հանապազօրեայ հացին, ինչպէս ցորենին, զոր անոնք կը ցանեն:

Անկից կը հետեւի թէ, 1911 — 1926 շրջանին, մեր ամէնէն աւելի նօսրացած գիւղերուն մէջ, օտարականներու համեմատութիւնը հասած է 30 առ հարիւր համեմատութեան, մինչդեռ, նոյն շրջանին, Սէնի նահանգին մէջ, արդէն պայթելու աստիճան խճողուած, այդ համեմատութիւնը կը հասնի 107 առ հարիւրի: Այս վերջին թիւը յատկանշական կը դառնայ, երբ աւելցնենք թէ, պատերազմէն առաջ, Փարիզ կը հաշուէր 3 անգամ աւելի օտարականներ իր մէջ քան այլ եւրոպական մայրաքաղաքներ, որոնց կարգին՝ Լոնտոնը:

Ժորժ Մօքօ, իր գեղեցիկ եւ բովանդակալից գիրքով, Ֆրանսայի մէջ հաստատուած օտարականներու մասին, — այդ գիրքէն կը քաղենք այս թիւերն ալ,— դիտել կուտայ իրաւամբ.— «Փարիզի մէջ (օտարականներու) բազմանալը աւելի եւս աչքի կը զարնէ, որովհետեւ կը նուազի Ֆրանսացի բնակչութիւնը: 1921-1926, պաշտօնական արձանագրութեամբ, պակսած է 159,000 Ֆրանսացի, ընդհակառակն աւելցած է 123,000 օտարական, ինչ որ կը նշանակէ թէ օտարականները կը գրաւեն Ֆրանսացիներու տեղը: Սէնի ամբողջ նահանգին մէջ, օտարականներու յաւելումն է 200,000, իսկ Ֆրանսացիներու յաւելումը 170,000»:

Պէտք է դիտել, որ պաշտօնական այս թիւերը դեռ չեն ներկայացներ իրականութիւնը, որովհետեւ անբաղձալիները կը խուսափին եւ չեն արձանագրուիր ոստիկանական վերատեսչութեան մօտ: Երբ, 1926ին, ձախերը ցոյց մը կազմակերպեցին Փարիզի մէջ, բողոքելու համար Փրիմօ տը Ռիվէրայի դիկտատուրային դէմ, ոստիկանութիւնը ձերբակալեց երկու հարիւր Սպանիացիներ, որոնց մէջ ինը հոգի միայն ինքնութեան թուղթ առած էին ոստիկանական վերատեսչութենէն:

Պաշտօնական մարմիններն ալ համաձայն են մեզի հետ, որ բոլոր կարծեցեալ վտարուածները Փարիզ կը մնան, կամ իրենց մեկնումէն քանի մը օր վերջ Փարիզ կը վերադառնան: Ընդհանրապէս անոնք կը գոհանան փոխելով իրենց թաղը: Աւելի յատկանշական է այն պարագան, որ Փարիզի շրջանին մէջ կը գտնուին երեք չորրորդը անոնց, որոնք տուգանք կը կրեն՝ անստատ ըլլալով օտար բանուոր գործածելու մասին դրուած օրէնքներուն: Մէկ տարուան մէջ, այսպէս, տուգանքի դատապարտուած են ընդամէնը 374 հոգի, 311ը Սէնի նահանգին մէջ: Տոքթ. Մարսիալ, որ կը դասախօսէ Փարիզի առողջապահական հիմնարկութեան մէջ գաղթային հարցերու մասին, կը գրէ թէ 1922էն 1931 վերջնապէս Ֆրանսա հաստատուած են մէկ միլիոն 200.000 օտարականներ, 500.000ը Սէնի նահանգին մէջ:

Այս հոսանքը կար նաեւ պատերազմէն առաջ, բայց սաստկացաւ ոչ միայն 1922էն ի վեր, այլ եւ պատերազմի ընթացքին եւ յետոյ զինադադարի շրջանին: Այնպէս որ Տոքթ. Մարսիալի տուած թիւերուն վրայ յենլով, կրնանք ըսել թէ Փարիզի բնակչութեան մէջ հինգ Ֆրանսացիի վրայ կ'իյնայ առնուազն մէկ օտարական: Երբ Սթավիսքի մը ֆրանսահպատակ կը դառնայ, ոչինչ կը փոխուի իր բուն արժէքէն, բայց Ֆրանսացիի չափով՝ աւելի վտանգաւոր կը դառնայ:

Օտարներու այս համեմատութիւնը որով Փարիզ Նիւ Եորքն ալ կ'անցնի, շատ մը անպատեհութիւններ կը ստեղծէ, որովհետեւ եթէ մեր գիւղերուն համար անհրաժեշտ է օտար աշխատաւորներ բերելը, պարզապէս չարիք մըն է օտարականներու հաստատուիլը Սէնի նահանգին և Փարիզի մէջ, այնքան հակառակ մեր ազգակիցներուն անհատական շահերուն, որքան վնասակար ամբողջ երկրին: Ափսո՜ս, շատ դիւրին է հաստատել այդ պարագան:

(1)

Գաղթական Հայուհին.— Եկո՛ւր, եկուր, անաստուած տղայ, քեզի պատմեմ, լսէ՛, տես Պոլիս, Սամաթիոյ եկեղեցիին մէջ ի՛նչ հրաշքներ են պատահեր: Կոյրերը տեսնել, կաղերը քալել... Եթէ չես հաւատար, ահա՛ թերթը, ա՛ռ կարդա...

Գաղթական Հայը (քմծիծաղով).— Վա՜յ, մայրիկ, ըսել է Աստուած նորէն Թուրքիա է վերադարձեր...

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (7)

«ԻԹԹԻՀԱՏ ԵՒ ԹԷՐԱԳԳԸ»

(ՔԱՂՈՒԱԾ ՊԷՀԱԷՏՏԻՆ ՇԱՔԻՐԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ)

»»»··«««

Առտուն ելայ: Փողոցը պտըտած միջոցիս, ճամբուն վրայ գտնուող սրճարանէ մը ներս մտայ զովացուցիչ մը առնելու համար: Այս միջոցին երեք հոգիի թուրքերէն խօսիլը լսեցի: Մօտեցայ եւ ո՞վ ըլլալնին հասկցայ: Մէկը, Պոլսոյ մէջ իր բանաստեղծութիւններով, աւելի ճիշդը ափեղցփեղութիւններով հանրածանօթ դիմամոլ Արիֆ Հիքմէթ պէյն է եղեր: Թշուառ վիճակի մը մատնուած է եւ կօշկակարութիւնով կը պահէ կեանքը: Երկրորդը, շոգենաւերու մէջ հնոցպանութիւն ընող մարդ մըն է, երրորդը, հազիւ 18–19 տարեկան դպրոցական էֆէնտի մը, որ փախուստ տուած է Պոլսէն: Երեքն ալ իրենց գրպանին մէջը տասը փարա չունէին: Ասոնց միջոցաւ ստուգեցի, որ Պիրէոսի մէջ «Ժէօն Թիւրք» անունին արժանի մարդ չկայ:

Կօշիկի ներկարար Արիֆ Հիքմէթ պէյ Յոյներու զգուանքին ենթակայ չըլլալու համար մկրտուած է եւ այժմ կը կոչուի Մանօլ: Միւս երկուքն ալ ի մօտոյ պիտի մկրտուին եղեր, գործ կարենալ գտնելու համար: Այս երեք Թուրքէն զատ, Պիրէոսի մէջ քիչ շատ ներկայանալի քանի մը Թուրքեր եւս կան եղեր: Բայց դեսպանատունը, յիսնական ոսկի տալով, Պոլիս ճամբեր է: Դեռ եւս պատանի եւ նկարագիրը չխաթարուած ուսանողէն կարելի պիտի ըլլայ օգտուիլ՝ թռուցիկ ցրուելու համար: Արիֆ Հիքմէթ պէյն ալ Փիրէա հանդիպող Թուրքերուն թերթ պիտի ծախէ դրամի փոխարէն:

Ամէն օր շոգենաւեր կուգան Պիրէոն: Ամէն տեսակ ճամբորդներ կան անոնց մէջ,— գիւղացի, զինուոր, պաշտօնեայ, եւն.: Երէկ, բաւական թիւով լրագիր կարելի եղաւ ցրուել ասոնց, երիտասարդ տղուն օժանդակութեամբ: Հոս եթէ մասնաճիւղ մը հիմնուի, կարելի պիտի ըլլայ բաւական գործ տեսնել, բայց մասնաճիւղը կառավարելիք մարդ կը պակսի: Տրամադրութեանս տակ գտնուող գինովին եւ երկու դատարկաշրջիկներուն հետ թուրքերէն խօսողի մը երբ հանդիպիմ, անմիջապէս սեղանին առջեւ թերթ մը կը ձգեմ:

Իսմայիլ Քէմալի մասին անուղղակի քննութիւն կատարեցի: Հիմա Նափոլի կը գտնուի, բայց մարդուկը (հէրիֆը) հոս ի պատուի է: Կը հաւաստուի թէ մինչեւ 15 օր Ալպանացիները պիտի ապստամբին: Զրոյց կայ թէ, Հայ մը այս նպատակին համար Կոլոս եւ անկէ ալ սահմանագլուխ մեկնած է: Հաւանական է որ այս Հայը կը շրջի Սապահէտտին պէյի հաշւոյն, որովհետեւ ձեռքի թուղթը թուրքերէն է: Սապահէտտին պէյի հրատարակած «Թէրագգը» թերթը հոս ալ կուգայ: Յոյներուն միջոցաւ դէպի Մակեդոնիա կը ներածուին եղեր այս թերթերը:

Երէկ գիշեր, Աթէնքի եւ Պիրէոսի միջեւ գտնուող վայր մը այցելեցի: Սրճարանի մը մէջ հանդիպեցայ ֆէսաւոր բազմաթիւ երիտասարդներու: Սրճակուրդի առիթով Պոլսէն Կրետէ եկող դպրոցականներ են եղեր: Անմիջապէս թուղթերը իրենց առջեւը թափեցի: Նախ վախցան, բայց քաթըս ցուցնելէ յետոյ կասկածը փարատեցաւ: Ազգային հարցերու մասին բանախօսութիւն մը տուի ասոնց: Այս էֆէնտիները ինծի հետեւեալը պատմեցին: Ասկէ քանի մը ամիս առաջ, դատական նախարարութեան մէջ գտնուող Երեսփ. Ժողովի սրահը, որ այդ թուականէն ի վեր կնքուած վիճակի մէջ կը գտնուէր, չուանը փըտած ըլլալով, ինքնաբերաբար կը բացուի: Դրան բացուիլը ուշադրութիւն գրաւելուն պէս, «ժուռնալ»ները կ'ողողեն պալատը: Ըլտըզի պալատէն զրկուած թիկնապահ խոզերու երամակը կը ձեռնարկէ քննութեան: Դրան ինքնաբերաբար բացուիլը ծանր խնդրի մը հանգամանք ստացեր է:

Պիրէոսի մէջ հանդիպեցայ «հոճա»ի մը, որուն առջեւ թերթ մը դրի: Մինչդեռ մարդուկը Աթէնքի դեսպանատան իմամն է եղեր: Հոճան թերթը ձեռքը առաւ թէ չէ, «Տուրայը Իսմէթ» անունը կարդալուն պէս ձեռքէն նետեց եւ վազելով փախաւ:

Տեղւոյս Հայերը Ապտիւլ Համիտի մարդերէն աւելի թշնամական աչքով մը կը նային ինծի: Մեր Թուղթերը, Մէհմէտ Ալի նաւապետէն զատ, քանի մը Թուրքերու եւս կարդացնել տըւած էի: Հայերը սկսեր են փսփսալ (փիսկոս): Վերջապէս հայ քահանայ մը գալով այդ Թուրքերուն. «Չըլլայ որ այդ Թուղթերը կարդաք, վերջը Պոլսոյ մէջ ծանր պատիժներու կ'ենթարկուիք» ըսաւ, ու կորսուեցաւ գնաց: Նաւապետ Մէհմէտ Ալիին միջոցաւ մաս մը յայտարարութիւն պիտի ղրկեմ Տրապիզոն:

Վերոյիշեալ հայ քահանան ու դեսպանատան իմամը հանդիպողին յետադիմական դասեր կուտան, եւ Ապտիւլ Համիտին առջեւ գլուխ ծռելու փրօփականտը կը մղեն ժողովուրդին մէջ: Պիրէոսի մէջ Քոսթի անունով Յոյն մը կայ: Այս մարդը, ժամանակին, «Տանին», «Թոքմաք», եւն.ի նման կուսակցութեան ամենահին թերթերը Պիրէոսի մէջ կը ծախէ եղեր: Մարդը ինծմէ աւելի լաւ կը ճանչնայ «Ժէօն Թիւրք»երու պատմութիւնը: «Կուսակցութիւնը չես մոռցած» կ'ըսէ: Աչքը բացին մէկը կ'երեւայ: Օրական 15ի չափ թերթ պիտի կրնայ ծախել:

Հոս եկած միջոցիս, շոգենաւին մէջ տեսնուեցայ Սուրիացիի մը հետ: Այս մարդը տասնըմէկ լեզու գիտէ: Ապտիւլ Համիտին հասցուցած չարիքներուն մասին, ամբողջ չորս օր կարծիքի փոխանակութիւններ ունեցանք: Ըսածներս միշտ կը հաստատէր: Բայց ցամաք ելած միջոցիս.— «Ես Պէյրութի կուսակալին բարեկամներէն եմ: Ձեզի նման հայրենասէր երիտասարդի մը երկրէ երկիր թափառական դառնալը մեղք է: Կուսակալին խօսիմ, որպէսզի կայսերական ներման շնորհիւ արժանացնէ ձեզ» ըսաւ: Պէտք եղած պատասխանը տուի իրեն: Մարդը կամ լրտես մըն է եւ կամ միամիտին մէկը անպայման:

Սամսոնէն եկած Յոյնի մը հետ հանդիպում ունեցայ այսօր: Այս մարդը, հայկական կոմիտէներուն Անատոլուի մէջ դարձուցած մեքենայութեանց (ֆըրըլտաք) մասին կարգ մը բաներ պատմեց: Կ'ըսէր որ Թուրք ոստիկանները, դրամի փոխարէն կ'օժանդակեն Իզմիրի, Սամսոնի, Տրապիզոնի, Սվազի մէջ եւ այլուր կազմուած հայկական «քոմիթէ»ներուն:

(Շար.)

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ՏԱՐԱԶՆԵՐՈՒ ԱՐԳԵԼՔԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ԵԹԷ ԱՅՍ ՕՐԷՆՔԸ ՉԸՆԴՈՒՆՈՒԻ, ԵՐԿՐԻՆ ԱՊԱԳԱՆ ԿԸ ՎՏԱՆԳՈՒԻ . . .

Ստորեւ կը հրատարակենք մանրամասնութիւնները այն վիճաբանութեան որ կատարուեցաւ Թուրքիոյ Ազգ. Ժողովի դեկտ. 3ի նիստին մէջ, կրօնական տարազներու արգելքին մասին: Շիւքրի Գայա խօսք առնելով ըսաւ.

— «Մեր մեծ յեղափոխութեան հիմնաքարերէն մէկն ալ աշխարհիկ ըլլալն է: Աշխարհիկ ըլլալ՝ կը նշանակէ կրօնական գործերը անջատել պետական եւ ազգային գործերէն: Հանրապետութեան հռչակումէն ի վեր, մենք այս մասին կարեւոր օրէնքներ հրատարակեցինք եւ որոշումներ տուինք: Այսպէս, ունինք խալիֆայութեան ջնջումը, դատարաններու միացումը, Շէրիի ատեաններու, մէտրէսէներու եւ թէքքէներու ջնջումը, քաղաքային օրէնքը եւ յաւելուածական շատ մը օրէնքներ: Բայց գործնականին մէջ կը տեսնենք որ ատենը եկած է կարգ մը նոր օրէնքներու ալ, մեր յեղափոխութիւնը ամբողջովին անմեռ դարձնելու եւ պաշտպանելու համար: Այս մեծ փափաքը գոհացնելու համար, այսօր օրէնք մըն ալ կը ներկայացնեմ, խնդրելով որ միւս օրէնքներէն առաջ ստիպողաբար քննենք:

Ներքին գործավարէն յետոյ խօսք առաւ Գօճա Էլիի երեսփոխան Գըլըճ Հագգը եւ շեշտեց յետոյ թէ առաջարկուածը յեղափոխութեան ստեղծած օրէնքներուն ամէնէն կատարեալն է եւ կ'ուրախացնէ բոլոր ազատ մտածողները, ուզեց որ օրէնք մը ներկայացուի նաեւ միւֆթիութեանց ջնջման համար:

Շիւքրի Գայա կրկին բեմ գալով ըսաւ.

— «Յեղափոխութեան հրամայած անհրաժեշտութիւն մըն է որ տուն տուաւ այս օրէնքին: Խնդիրը կը վերաբերի Թուրքիոյ հանրապետութեան նոյն իսկ պետութեան գոյութիւնը շահագրգռող հարցի մը: Այս անհրաժեշտութիւնները աչքի առջեւ ունենալով ժամանակ, աշխարհիկ պետութիւնը չի կրնար չահագրգռուիլ այս կամ այն կրօնքին տրամադրութիւններով, ազգին նիւթական եւ բարոյական շահերուն անհրաժեշտ դարձուցած պատճառներն են որ ուղղակի ծընունդ տուին այս որոշումներուն: Այս կրօնքին մէջ սա տարազը կայ, այսինչ կրօնքին մէջ այնինչ տարազը.— մեր պետութիւնը որ իրապէս աշխարհիկ է, չի կրնար նկատի ունենալ այս տեսակ մտահոգութիւններ: Ասիկա անհրաժեշտութիւնն է մեր կենդանի յեղափոխութեան որ կը քալէ եւ պէտք է քալէ: Յեղափոխութիւն կատարած ատեն, եթէ անոր ցոյց տուած անհրաժեշտութիւններուն չհետեւինք եւ չօգնենք անոր զարգացման, այդ յեղափոխութիւնը ետ կը մնայ, նոյն իսկ կը յետադիմէ: Իսկ շատ դիւրին է երեւակայել թէ ի՞նչ վախճան պիտի ունենայ Թուրք հաւաքականութիւնը, եթէ յեղափոխութիւնը ետ դառնայ:

Յեղափոխութեան հրամանները չըկատարել՝ կը նշանակէ յետադիմութեան ծառայել, յետադիմական դառնալ, կրկին ստեղծել այն վախճանները զորս կայսրութիւնը սեփական ձեռքով պատրաստած էր այս ազգին համար: Մեր մէջէն երբեք այս տեսակ մարդ մը չպիտի ելլէ: Այս օրէնքը այս կամ այն անձին, այս կամ այն կազմակերպութեան դէմ ձեռք առնուած միջոց մը չէ, օրէնքը ընդհանուր է, ժամանակին, յեղափոխութեան հրամայած անհրաժեշտութիւնն է: Այսինքն եթէ այս միջոցը չկիրարկուի, երկրին անդորրութիւնը եւ ապագան ծանր հետեւանքներ կ'ունենայ: Հետեւաբար, անհրաժեշտ դարձած է այսօր ընդունիլ այս օրէնքը: Կը խնդրեմ որ Ժողովը ստիպողաբար քննէ զայն:

Օրէնքին առաջին յօդուածը այս է: Երկրորդ յօդուածը աւելի կարեւոր է եւ երկրին կարգ ու սարքին կը վերաբերի: Պէտք է անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնել, որպէսզի ժողովուրդին աշխարհիկ ոգին, ազգային ոգին եւ անկախութեան սէրը չվիրաւորուին: Ասիկա անհրաժեշտ է ամէն բանի մէջ, նոյն իսկ անոր համար որ կառավարութիւնը դժուար դիրքի մը չմատնուի, եթէ օր մը երկիրը գէշ դիրքերու մէջ իյնայ: Կառավարել՝ կը նշանակէ ապագան նախատեսել եւ հարկ եղածը ընել: Կառավարութիւնը որ կը վայելէ ձեր վստահութիւնը, այն օրը որ չընէ ասիկա, կը կորսնցնէ ձեր վստահութիւնը: Հետեւաբար, նկատի ունենալով այն բոլոր վախճանները որոնց կրնայ ենթարկուիլ երկիրը, առաջին եւ երկրորդ յօդուածները մշակեցինք: Ասկէ դուրս գտնուող խնդիրները ամբողջովին դուրս են մեր այսօրուան նիւթէն: Եթէ յեղափոխութիւնը ասիկա ալ հարկ դարձնէ եւ կառավարութիւնը անոր մէջ հանրային շահ տեսնէ, անմիջապէս օրէնք մը պիտի ներկայացնէ ձեզի:

Խնդրանքս այն է որ օրէնքի սահմանին մէջ խորհրդակցութիւն կատարէք եւ որոշում տաք: Կառավարութեան պարտականութիւնն է ձեր որոշումը գործադրել:

Մանիսայի երեսփոխան Թօրկուտ ողջունեց օրէնքը եւ առաջարկեց անմիջապէս գործադրել: Իպրահիմ (Սպարթա) ըսաւ.— Եթէ Գըլըճօղլու Հագգըէն լսենք յեղափոխութեան իմաստը եւ նպատակը, բոլորս նայըր նայըր կը վառինք: Բայց երբ կը լսենք պետական բարձր ու անկեղծ պետերու բերնէն — մէջն ըլլալով նաեւ Շիւքրի Գայան — այն ատեն մեր ամբողջ հոգին կուտանք:

Ներքին գործավար Շիւքրի Գայա կրկին բեմ գալով ըսաւ.

— Այո, տեսականօրէն անհրաժեշտ է որ դրութիւն մը հաստատուած ատեն, անոր բոլոր պահանջները միաժամանակ կատարուին: Բայց պետութիւնը ամէն օր ապրող օրկան մըն է եւ ամէն օր նոր պահանջներ կ'ունենայ: Եթէ ասոր մէջ յապաղած ենք, պատճառը անհոգութիւնը չէ, այլ ժամանակի չգոյութիւնը: Կարգ մը հանրային գործերու հանդէպ կառավարութեան ունեցած իրաւասութեան ետեւէն ալ կայ մեծ պատասխանատուութիւն մը: Եթէ մեծ գործերու կիրարկութեան մէջ կարգ մը իրաւասութիւններ չտրուին կառավարութեան, դժուար պիտի ըլլայ ամբողջովին դըլուխ հանել ստանձնուած պատասխանատուութիւնը: Խնդրանքս է այն որ այս օրէնքով պահանջուած թէ պայմանաժամը եւ թէ կարգ մը իրաւասութիւններ չզլացուին:

«Կառավարութիւնը կրնայ արտօնել որ ամէն կրօնքէ եւ դաւանանքէ իր կողմէ յարմար դատուած անձ մը առժամապէս իրաւունք ունենայ աղօթատեղիներէ դուրս ալ կրելու իր կըրօնական տարազը»:

— Ասոր ի՞նչ պէտք կայ, հարցուց Արը օղլու Տամար (Ատանա):

— Երբ վերջանայ առժամեայ արտօնութեան պայմանաժամը, շարունակեց գործավարը, կարելի է պայմանաժամը նորոգել նոյն անձին համար եւ կամ ուրիշ կրօնականի մը արտօնութիւն տալ: Կը կարծեմ թէ յօդուածը շատ որոշ եւ բացայայտ է: Կառավարութիւնը կ'ուզէ այս տեսակ իրաւասութիւն մը ունենալ»:

Րէֆիք Շէվքէթ Ինճէ (Մանիսա) դիտել տուաւ.— Աղօթատեղիներու մասին կը խօսուի: Ամէն օր կրնան իբր կրօնական արարողութիւն նկատել:

Մուսթաֆա Շէրէֆ (Պուրտուր) պատասխանեց թէ «ամէն կրօնքի մէջ որոշ են արարողութիւնները»:

Ներքին գործավարը.— Ամէն կրօնքի հիմնական սկզբունքները յայտնի են: Այլ եւս կրօնքը չի կրնար դեր ունենալ աշխարհիկ գործերու մէջ:

«Միլլիյէթ»ի թղթակիցը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդէ պայ Հագգը Գըլըճի ճառի մասին.— Այս օրէնքը, ըսաւ Գօճա Էլիի երեսփոխանը, հրատարակուելու էր գլխարկի օրէնքին հետ միաժամանակ: Իսլամութեան մէջ կազմակերպութիւն չկայ, այլ կայ միայն նամազը, հաւատքը: Մասնաւոր փաթթոց, ճիպպէ եւ տարազ չկայ: Առաջինի եւ զարգացած անձ մը միհրապ կ'երթայ եւ նամազ ընել կուտայ ժողովուրդին: Հետեւաբար իրաւունք ունինք պաշտօնական տարազով իմամ չճանչնալ: Կ'ուզէի որ օրէնքին վրայ յօդուած մը աւելցնելով վերցնէինք միւֆթիները: Միւֆթիութիւնը այսօր պաշտօն մըն է որ շատ նուաստ կը թուի ժողովուրդի աչքին: Շատ անգամ ականջովս լսած եմ այս տեսակ յանդիմանութիւններ. «խայտի միւֆթի, միւֆթի օղլու»: Իմաստ չկայ այսքան ինկած անուն մը գործածելու մէջ:

Միւֆթիներուն հետ հարկ է նաեւ յիշել փէթվաները որոնք այնքան ոճիրներ գործեցին: Յիշեմ միայն մըշակութային գետնի վրայ կատարուածը.— Գ. Ահմէտի շրջանին, Իպրահիմ տպարան հաստատեց երկրին մէջ, բայց փէթվայով մը արգիլուեցաւ տպարանը այս պատճառով մեր մշակոյթը երկուքուկէս դար ետ մնաց:

Այլ եւս միւս Ազգ. Ժողովներուն չթողունք այս գործերը եւ մէջտեղէն վերցնենք միւֆթին եւ փէթվան:

ԾԻԾԱՂ

Ա. Հայը (կինը օտար).— Լսածիս նայելով Զ.ի օտար կինը Հայերէ չախորժիր եւ Հայ տեսնել չուզեր: Հիմա դուն ըսէ տեսնեմ, եղբայր պատուական, մի՞թէ մենք սիրուելիք ժողովուրդ ենք...

Բ. Հայը.— Եթէ քեզ եւ Զ.ն պիտի նմոյշ առնենք, անշուշտ ո՛չ ...

ԵՐԲ ՃԱՆՃ ԿԸ ԹԱՓՈՒԷՐ

Օսմ. նախարարին կարծիքը մեղմելու

Պոլսոյ մէջ հայկ. նոր դէպքեր ծագեցան, քօմիթէճիները ռումբեր նետեցին պահականոցներու վրայ, գործը մեծցաւ եւ 3 օրուան մէջ 6000 հոգի սպաննուեցաւ:

= o—o =

(Շար. կիրակիի թիւէն եւ վերջ)

Պանքայի դէպքը հետեւեալ կերպով տեղի ունեցած էր.— Դրօշակները խորհեր էին որ եթէ Պոլսոյ մէջ դրամատուներուն վրայ գրոհով բուռն եւ արիւնոտ ընդհարումներ առաջ բերեն ու այս կերպով ցոյց տան թէ իրենք մեծ ուժ մը ունին, Թագաւորը եւ եւրոպական պետութիւնները պիտի վախնան եւ Հայերուն ուզածը ընել պիտի տան:

Այս կարծիքով ու հաւատքով էր որ քսանըհինգի չափ ֆէտայիներ ռումբերով ու ատրճանակներով կրակ սփռեցին, պահակ զինուորները սպաննեցին եւ մտան Ղալաթիոյ Օսմ. դրամատունը եւ սպառնացին տնօրէնին (26 օգոստ. 1896):

Դրօշակները ծրագրած էի նոյն օրը Պապը Ալին օդը հանել, Ղալաթիոյ կամուրջին գլուխի Քըրէտի Լիոնէն գրաւել եւ դէմը գտնուած պահականոցին վրայ կրակ բանալ, Վոյվոտայի պահականոցը գրաւել եւ Կալաթա Սարայի միւթէսարըֆութեան շէնքին վրայ յարձակիլ: Այս ծրագրին հետեւանքով կրակ ըրին Վոյվոտայի պահականոցին եւ միւթէսարըֆութեան շէնքին վրայ, Սամաթիոյ մէջ ըստ բախտի հանդիպած քանի մը Իսլամները թէեւ սպաննուեցան բայց Պապը Ալիի եւ Ղալաթիոյ պահականոցին չկրցին դպչիլ: Միայն թէ Սամաթիոյ մէջ Սուլու Մանաստըրի աղջկանց դպրոցին մէջ գաղտնօրէն ռումբ շինող քօմիթէճիները զիրենք ձերբակալելու եկող զինուորներու եւ ոստիկան զինուորներու վրայ կրակ բացին: Բազմաթիւ անձեր սպաննուեցան:

Օսմ. դրամատունը մտնող ֆէտայիները տնօրէնին եւ դեսպաններուն միջամտութեամբ դուրս հանուեցան եւ Մարսիլիոյ շոգենաւը դրուեցան: Սահմանէն դուրս վռնտուեցան:

Խնդիրը այն աստիճանին եկած էր որ տարի մը առաջ Տիվան Եօլուի ցոյցերուն եւ Սկիւտարի դէպքերուն պատճառով, Պոլսոյ ժողովուրդն ու մասնաւորաբար քարափի եւ մաքսատան բեռնակիրները, իրենց ազնուութեան հետեւանքով, անմեղն ու մեղաւորը առանց կարենալ զատելու, բոլոր Հայերուն հանդէպ խոր ատելութիւն եւ ոխ կապած էին:

Եւ այսպէս, այս մարդիկը որ Հայերուն հարուած մը տալու համար առիթ ու պատրուակ կը փնտռէին, Ղալաթիոյ, Խասգիւղի, Էտիրնէգաբուի, Թօփհանէի եւ Պէշիկթաշի կողմերը, ինչպէս նաեւ Պէյքէքի եւ Գանտիլլի, Ռումէլի Հիսարի եւ Վոսփորի գիւղերուն մէջ գտնուած Հայերը մահակներով, դաշոյններով սպաննեցին ու վիրաւորեցին: Գործը մեծցաւ, որովհետեւ կարելի չեղաւ զանոնք արգիլելու համար խկոյն զինուոր հասցնել: Մեր ոստիկաններուն եւ կարգ մը զրոյցներուն համաձայն ալ անոնց աչք գոցելուն հետեւանքով, ջարդն ու թալանը երեք օրի չափ շարունակուեցաւ: Վեց հազարի չափ անձեր սպաննուեցան:

ՍԱԼԻՀ ՄԻՒՆԻՐ

«Բռնութեամբ պատասխանելու է Պուլկարներուն»

= o—o =

Վերջերս միջադէպ մը ծագեցաւ պուլկարեւհելլէն սահմանին վրայ, բայց երկու կառավարութիւնները շուտով հարթեցին խնդիրը: Նոյն դէպքին առթիւ, «Ճիւմհուրիէթ» դիտել կուտայ այս խորագրին տակ.— Պուլկարները գազանային ոճիր մը գործեցին: Փօմաք ըլլայ թէ Թուրք, հինգ հոգի տմարդի պատրուակով մը մեռցնելու համար, անոնք ոտնակոխ ըրին միջազգային կանոնները եւ հելլէնական հողը մտան: Այս գազանները չունին նաեւ վայրի գազաններու այն բնական անհրաժեշտութիւնը թէ ստիպուած են կեր ճարել: Այս մարդկային մսագործները որոնք իրենց արհեստ դարձուցած են դաւադրութիւնը, հրոսակութիւնը եւ մարդասպանութիւնը, առանց ամչնալու սուտ ալ կը խօսին: Այսպէս, այդ խեղճերը որոնք հելլէն սահմանը ապաստանած են ազատելու համար իրենց կեանքն ու ինչքը, որպէս թէ կրակ բացեր են պուլկար սահմանապահներուն վկայ: Եթէ այդ դժբախտները զէնք ունենային, փոխանակ 9 քիլոմէթր խորութեան վրայ, բուն իսկ սահմանին վրայ կը գործածէին:

Յունաստան բողոքած է այս կատղած հարեւանին յարձակման դէմ: Բայց միայն այսքանով գոհանալու չէ, այլ պահանջելու է որ սահմանը ոտնակոխողները իրեն յանձնուին, խեղճ Փօմաքները վերադարձուին եւ սպաննուողներու ընտանիքներուն ալ հատուցում ըլլայ: Պուլկարները հաստատեցին թէ ոչինչ կը հասկնան փափկանկատութենէ: Բռնութեամբ վարուելու է այս հրոսակներուն հետ որոնք միայն բռնութենէ կ'ախորժին: Զօր. Փանկալօսի օրով, Հելլէնները քանի մը զօրաբաժինով պուլկար հողը մտան եւ Պուլկարները ընդունեցին անոնց պահանջները: Պուլկարները միայն այս տեսակ ընթացք մը կը հասկնան: Հելլէնները, որոնց կողմն է արդարութիւնը, իրաւունք ունին չափը տալու «Պալքաններու հրոսակ» սա Պուլկարներուն:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԿԻՐԱԿԻԻ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

— o —

ՖՐԱՆՍԱ - ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻԱ

Յառաջիկայ կիրակի օր, 16 դեկտ. Փարք տէ Փրէնսի մարզադաշտին մէջ տեղի պիտի ունենայ միջազգային ֆութպոլի մեծ մրցում մը, Ֆրանսայի եւ Եուկոսլավիոյ ազգային խումբերուն միջեւ: Այս առթիւ Ֆրանսայի ֆութպոլի Դաշնակցութիւնը ժողովի հրաւիրելով ընտրեց խաղացողները, որ Ֆրանսան պիտի ներկայացնեն:

Ընտրուածներէն Ալէքս Թէպօն՝ 23, Անաթոլ՝ 15, Մաթլէր՝ 21, Վէրիէսթ՝ 5, Լիէթէր՝ 6, Քէլլէր՝ 2, Գուրթուա՝ 1, Նիքոլա՝ 12, Րիօ՝ 11 եւ Լանժիլլիէ 24 անգամ Ֆրանսան ներկայացուցած են միջազգային մրցումներու մէջ եւ այս իսկ պատճառաւ մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելեն: Բայց դէտ մրցանիշը կը պահեն նախկին երեք լաւագոյն խաղացողներ՝ Ժուլէ Տէվաքէզ՝ (41), Փօլ Նիքոլա՝ (35) եւ Տուպլի (31):

Ֆրանսայի ֆութպոլի ազգային խումբը անելի մը առջեւ պիտի գտնուի, նկատի առնելով նախորդ տարիներու մրցումները, առաջինը՝ 1926ին, Փարիզի մէջ, Ֆրանսա յաղթական 4—1ով, երկրորդը՝ նորէն Փարիզի մէջ 1929ին, Եուկոսլավիա յաղթական 3—1ով, իսկ երրորդը, 1932ին Պելկրատի մէջ, Եուկոսլավիա յաղթական 3—1ով:

Ֆրանսայի ֆութպոլի Դաշնակցութիւնը լուրջ կարգադրութիւններ ըրած է ամէն տեսակէտով յաղթական դուրս գալու համար: Ընտրուած մարդիկները հինգշաբթի հաւաքուելով Սթատ Քօլոմպի մէջ, հոն նախափորձ մը ընելէ յետոյ ալ մինչեւ կիրակի կէս օր պիտի հանգստանան Սէն Ժէրմէն Ան Լէի Հանրի Դ.ի դղեակին մէջ, զբաղելով նախափորձերով՝ — քալել, վազել, ցատկել եւ գնդակ խաղալով:

Այս մրցումով կը բացուի նաեւ Ֆրանսայի միջազգային մրցումներուն 1934—35 տարեշրջանին շարքը:

Գալով Եուկոսլավիոյ ազգային խումբին՝ 2—3 նախափորձերէ յետոյ վերջնապէս իր կազմը լրացնելով ուղարկած է Ֆրանսայի Ֆութպոլի Դաշնակցութեան եւ շատ լաւ ընդունելութիւն գտած է մարզական շրջանակներուն մէջ: Բայց Եուկոսլավիոյ ամենանշանաւոր խաղացողներէն Սէքուլիչ մաս չպիտի կազմէ ազգային խումբին, հիւանդ ըլլալով: Միեւնոյն ատեն այս մրցումը Եուկոսլավիոյ եւ Ֆրանսայի ազգային խումբերուն համար մեծ նախափորձ մըն է: Առաջինը պիտի մասնակցի «Պալքանեան Երկիրներու» համբաւաւոր բաժակի մրցումին, որ տեղի կ'ունենայ Աթէնք, դեկտ. 23ին, եւ որուն կը մասնակցին բացի Թուրքիայէ (վերջին պահուն հրաժարեցաւ) Յունաստան, Եուկոսլավիա, Ռումանիա եւ Պուլկարիա: Եւ շատ հաւանական է որ շահի Բաժակը, որովհետեւ անցած տարուան յաղթականը՝ Ռումանիա այս տարի թոյլ կ'ընթանայ: Իսկ Ֆրանսա որ պայմանագրուած է թէ Սպանիոյ եւ թէ Իտալիոյ հետ, ուշի ուշով կը հետեւին այս մրցումի ելքին:

Եուկոսլավիոյ ֆութպոլի ազգային խումբը 1930—33 ունեցած է 23 զանազան երկիրներու համապատասխան խումբերու հետ միջազգային մրցումներ, հետեւեալ արդիւնքներով.— Յաղթութիւն՝ 10, պարտութիւն՝ 12, հաւասար՝ 1: Կը նշանակէ թէ Եուկոսլավիոյ մէջ ալ լուրջ ձեռնարկներ կան մարզական ոգին բարձրացնելու:

Խումբը Պելկրատէն ճամբայ ելած է այսօր, չորեքշաբթի, եւ Փարիզ կը հասնի վաղը, հինգշաբթի: Մէկ օր հանգստանալէ յետոյ ուրբաթ օր փորձերով պիտի զբաղի:

Ահա մրցում մը որ իսկապէս ֆութպոլի դասաւանդութիւն մը պիտի ըլլայ շատ շատերուն համար: Ուստի պիտի թելադրէինք Հ.Մ.Ը.Մ.ի Կեդր. Վարչութեան եւ ֆութպոլի յանձնախումբին (որուն մէկ անդամը Կեդր. Վարչութեան ալ անդամ է), որ դեկտեմբեր 16ին եթէ ուրիշ խումբի մը հետ պայմանաւորուած են, գոնէ այդ օրը՝ յանձն առնեն մրցումը յետաձգել եւ տանիլ իրենց ֆութպոլիստները այս խիստ շահեկան մրցումին, որովհետեւ միայն գնդակին կից զարնելով չէ որ մարդ ֆութպոլիստ կ'ըլլայ, այլ դիտելով ու գնդակախաղին արհեստագիտութիւնը սորվելով:

Օրինակ թող առնեն ֆրանսական խումբերէն:

ՀՐԱՆՏ ՍՐԱՊԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԱՍՓԻՐԻՆԸ ԱՆԴԱՄ Է ԷՆ - ԱՐ - ԷՅԻ

Սրտին չի վնասեր: Այդպէս կ'ըսեն զայն արտադրող առեւտրականները: Կ'ըսեն թէ բացարձակապէս անվնաս է: Թերեւս ալ այդպէս է: Մահն ալ նոյնքան անվնաս է որքան ասփիրինը: Կը սպասեմ որ արկղ շինող առեւտրականները այս յայտարարութիւնը ընեն մօտիկ ապագային: Կը սպասեմ տեսնել «Սաթըրտէ Իվնինկ Փօսթ» թերթին մէջ ամբողջ էջ մը յայտարարութիւն մը ասոր մասին: Մի խարուիք... Մեռէ՛ք, տեսէք ձեր երազներուն իրականացումը ... Մահը սրտէն չի վնասեր ... բացարձակապէս անվնաս է... բժիշկները կը յանձնարարեն ամէն տեղ են..:

Տխուր պատմութիւններ կ'իմանանք այն բոլոր երիտասարդներուն մասին որ ինկան մեծ պատերազմին: Լաւ ուրեմն, ի՞նչ է այս պատերազմը: Ընդհանրապէս երազ իրական է, որովհետեւ կը բնաջնջէ նուազ ուժգնութեամբ դիւային հարուածով մը:

Մէնհըթընի վրայ ձիւն գալը շատ սիրուն է: Բոլոր տգեղութիւնները կը մեղմանան բարեպաշտ սպիտակութեան շնորհիւ: Սակայն ձիւնին հետ ալ կուգայ մահացու ցուրտը: Ձիւնին հետ մահը քիչ մը աւելի մօտ կուգայ ամէն մէկուն: Եթէ հարուստ ես, քեզ շատ չի նեղեր: Պէտք չունիս պաղ սենեակին մէջ առտուն կանուխ ելլելու, եւ ինքնաշարժ մեքենայի մը վարելու գաւաթ մը սուրճի համար, յետոյ մխրճուիլ փապուղին մէջ: Եթէ հարուստ ես ձիւնը միայն գեղեցիկ է քեզի համար: Անկողնէդ կ'ելլես երբ որ ուզես, ուրիշ բան չես ըներ, կը նստիս տաքուկ սենեակին մէջ ու կը խօսակցիս ուրիշ հարուստ մարդոց հետ: Բայց եթէ հարուստ չես, եթէ կ'աշխատիս որ Ամերիկան բարգաւաճ միլլիոնատէրներու ազգ մը ըլլայ, այն ատեն ձիւնը թէ գեղեցիկ է, թէ ձիւնային: Եւ երբ ձիւնին պաղը ոսկորներուդ կը թափանցէ, կը մոռնաս որ ան գեղեցիկ է, այն ատեն ընդունակ ես նշմարելու որ ան միայն դիւային է:

Գ.

Քանի մը երեկոյ առաջ, հոս Սան-Ֆրանչիսքոյի մէջ, մտիկ կ'ընէի ռատիօն: Ինծի համար ասփիրինի օրերը վերջ գտած են: Արեւէն կախում ունիմ հիմա: Շատ լաւ յայտագիր մը մտիկ կ'ընէի ասփիրինի ամէնէն հարուստ արտադրողին կողմէ: Անունը գիտէք: Ընկերութեան ռէքլամը ընելու դիտաւորութիւն չունիմ: Ան արդէն ինքզինքին բաւական ռէքլամ կ'ընէ: Ռատիոյի յայտարարողը կ'ըսէր. «Պաղը եւ կոկորդի ցաւերուն եղանակը եկաւ», եւ անշուշտ եկած էր: Ես կը տեսնէի որ Մէնհըթընի վրայ ձիւն կուգար քաղաքին մէջ ասփիրինի վաճառքը աւելցնելով: Յետոյ յայտարարողը ըսաւ թէ ասփիրինը անդամ մըն էր Էն-Ար-Էյի:

Այդ բանը խնդացուց զիս: Բայց ճշմարտութիւն էր: Ասփիրինը անդամ է Էն Ար Էյի: Ան կ'օգնէ ամէն մէկուս որ կենսական բաներէ խոյս տանք, ան կ'օգնէ որ մարդիկ չարունակեն աշխատելու երթալ: Ասփիրինը կ'օգնէ յաջողութիւնը ետ բերելու, միլիոնաւոր կիսամեռ մարդիկ իրենց գործին կը ղրկէ: Շատ մեծ դեր կը կատարէ այս ազգի ոգին անջատումէ պահելով: Ամէն տեղ ցաւը կը մեղմէ ու եւ է բան չարգիլեր, սակայն կը մեղմէ ցաւը:

Ի՞նչ է Էն-Ար-Էյը: Լաւ, ասիկա ձեզի կը թողում: Թերեւս Էն Ար Էյը անդամ է ասփիրինին: Ամէն պարագայի մէջ անոնք միասին ճարտար խաղ մը կը խաղան: Շատ մը ցաւեր կը մեղմեն, բայց որ եւ է ցաւ չեն արգիլեր:

Իմ գիտցածս սա է որ եթէ շարունակես ասփիրին առնել երկար ատեն, ան պիտի դադրի ցաւն ալ մեղմելէ: Եւ ահա այն ատեն է որ կը սկսի զըւարճալին: Այն ատեն է որ կը սկսին նշմարել թէ ձիւնը երբեք գեղեցիկ չէ, այն ատեն է որ մազերդ կը սկսին սառիլ, եւ կը սկսին գիշերուան կէսին ելլել եւ ծիծաղիլ հանդարտօրէն, ըսպասելով վաղթարագոյնին, կը յիշես ցաւերդ եւ չես ուզեր այլեւս խուսափիլ անոնցմէ, չես ուզեր այլ եւս կիսամեռ ըլլալ, այլ կը բաղձաս կատարեալ մահուան, կամ կատարեալ կեանքին: Այդ այն ատեն է երբ կը սկսիս յիմարանալ, տեսնելով թէ ինչպէս տեղի կ'ունենայ ամէն ինչ այս երկրին մէջ կեանքին հետ, մարդուն հետ: Այդ այն ատեն է երբ տկար ես եւ բան մը մէջէդ վաղեմի եւ վայրի եւ կասկածոտ դուրս կուգայ դառնօրէն հիւանդութենէդ եւ կը սկսի փշրել իրերը, ճամբայ մը բանալու քեզի համար դէպի արեւը, քանդելով քաղաքները, կործանելով փապուղին, քաշելով քեզ արեւին: Ձերծ կը պահէ խուսափանքներէ, կեանքին կը տանի քեզ վզէդ բռնելով:

Այնպէս ինչպէս Նիւ Եորքի մէջ կը խնդայի, ես խնդացի երբ ռատիոյի յայտարարողը ըսաւ թէ ասփիրինը անդամ է Էն Ար Էյի: Եւ ասիկա ինծի յիշել տուաւ, ինծի փափաք տուաւ ըսելու իմ գիտցածս ասփիրինի մասին:

ՈՒԻԼ. ՍԱՐՈՅԵԱՆ

Թարգմ. Մ. Մ.

ՎԵՐՋ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԵՐԳ ԵՐԳՈՑ (թանաստեղծութիւններ): Գրեց՝ Ոստանիկ: Տպ. Թէհրան՝ 1934: Գին 5 ռիալ:

նագլուխ կը փոխադրուին եւ այնտեղ կը յանձնուին ոստիկանութենէ ոստիկանութիւն, համաձայն Եուկոսլավիոյ իշխանութեանց կողմէ կազմուած մանրամասն ցանկերու: Տեղական դրամատուններուն յանձնարարուած է Հունգարականներ թղթադրամներ ծախել տարագիրներուն, պաշտօնապէս արտօնուած քանակէն աւելի: Տարագիրներէն շատերը քան օր պայմանաժամ տրուած են հեռանալու համար, բայց այդ պայմանաժամը 48 ժամուան զեղչուած է քաղաքականապէս կասկածելիներու եւ անբաղձալիներու համար:

⁂ Հունգարական կառավարութիւնը կը հերքէ այն լուրերը թէ բազմաթիւ Եուկոսլաւներ արտաքսուած են երկրէն: Այդ առթիւ կը հաւաստեն թէ ոչ իսկ մէկ Եուկոսլաւ արտաքսուած է անցեալ շաբթուան ընթացքին եւ թէ ամբողջ տարուան ընթացքին վտարուածթափառաշրջիկներու և անբաղձալիներու թիւն է միայն 66 հոգի, որ աւելի չէ ուրիշ տարիներու միջինէն եւ բնականոն, բաղդատելով ուրիշ ազգերու պատկանող վտարեալներու թիւին հետ: Հունգարական մամուլը կը հրաւիրէ Եուկոսլավիոյ կառավարութիւնը որ հրատարակէ անցեալ շաբթու վտարուած հպատակներուն ցանկը:

⁂ Մինչեւ հիմա Եուկոսլավիայէն Հունգարիա հասած են 2976 Հունգարներ:

Հալածանք չէ, աշխարհականացում է...

Թէվֆիք Րիւշտի Արաս, Թուրքիոյ արտաքին գործավարը, հեռագիր մը ուղղելով Յունաստանի արտաքին նախարարին, հաւաստիքներ տուաւ թէ կղերական տարազի արգելքը կը բխի աշխարհականացման սկզբունքէն որ հիմն է Թուրքիոյ ներքին քաղաքականութեան եւ չի կրնար վիրաւորական համարուիլ յունական կարծիքին համար:

Միւս կողմէ, ներքին գործավարութեան մամուլի տեսչութիւնը զեկոյց մը ուղղեց թերթերուն, յանձնարարելով որ «պապական նուիրակ» բացատրութիւնը չգործածեն Վատիկանի ներկայացուցչին, որովհետեւ պապական իշխանութիւնը ճանչցուած չէ թրքական կառավարութեան կողմէ: Երբ այդ ներկայացուցիչը Պոլիս կը բնակի, պարզապէս հիւր մըն է առանց պաշտօնական հանգամանքի:

=o·o=

50 ՌԱԶՄԱԿԱՆ ՕԴԱՆԱՒԵՐ ապսպրուեցան ամերիկեան կառավարութեան կողմէ, իւրաքանչիւրը առնուազն 250 մղոն արագութեամբ: Արժէքը պիտի ըլլայ 1,996,700 տոլար:

560 ԱՅՐԵՐ ԵՒ ԿԻՆԵՐ ձերբակալուեցան Մ. Նահանգներու 15 քաղաքներու մէջ, Պոսթընէն մինչեւ Սան Ֆրանչիսքօ, թմրեցուցիչ դեղերու խուզարկութեանց հետեւանքով: Միայն Շիքակոյի մէջ բռնուեցան 75 հոգի, Սան Ֆրանչիսկոյի մէջ 43 եւայլն: Քլիվլընտի մէջ, ուր 10 հոգի ձերբակալուեցան, հաստատուեցաւ որ մեծ քանակութեամբ արգիլուած դեղեր կը ծախուէին բարձրագոյն վարժարանի աշակերտներու:

1935,— "ՅԱՌԱՋ",ի տասնամեակը — 1935

Յառաջիկայ տարի կը լրանայ «ՅԱՌԱՋ»ի հրատարակութեան տասնամեակը:

Այս առթիւ, բացուած է նոր շրջանի բաժնեգրութիւնը, միեւնոյն պայմաններով:

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԵՑԷՔ, ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐԵՑԷՔ ձեր սիրած թերթին, որպէսզի աւելի զարգանայ եւ կարենայ լրացնել նորանոր պահանջներ:

×

Աւանդութիւնը յարգած ըլլալու համար, կը յիշեցնենք թէ

1935 Յունուարին յետոյ

թերթ չպիտի ստանան այն բաժանորդները որ առկախ հաշիւ ունին, բայց չեն պատասխաներ ոչ ուղղակի գրուած նամակներուն, ոչ ալ գործակալներու դիմումներուն:

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզ

«ՎԱՐԴԱՆ» Ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 2.30ին Café de la Coreի մէջ, Առնուվիլ: Կը հրաւիրուին մեր շրջանի բոլոր ընկերները:

Լիոն

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 14 Դեկտեմբեր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 181, Cours Լաֆա- «Զարդարեան» Գրադարանը: Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Ա. Արծրունի:

ԿԸՐԵՒՈՐ

Ֆրանսական բանակի Հայ նախկին կամաւորները (բոլոր ճակատներու) կը հրաւիրուին ստիպողաբար ընդհ. ժողովի այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Քաֆէ-Թապայի սրահը 6, Rue Grange-Batelière, Paris:

Օրակարգ.— Հաշուետուութիւն եւ հրաժարական վարչութեան, ընտրութիւն Հաշուեքննիչ Մարմնի, Նոր ծրագիր, միութեան դերը եւ ուղեգիծը ներկայ պայմաններու մէջ եւայլն:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (45)

ՍՊԻՏԱԿ ԱՐԾԻՒԸ

Թարգմ. Ա. ՀԱՔԷԼԵԱՆ

Գրեց՝ ՐՕԼԸՆՏ ՏԷՆԻԸԼ

— Ոչ, Սըր Ճօն, Սպիտակ Արծիւը կերպով մը յաջողեցաւ զինքը այս չէնքէն դուրս տանիլ:

— Այդպէս, որ եւ է մէկը տեսա՞ւ այդ մարդը,— Սպիտակ Արծիւը:

— Ձեմ կարծեր թէ որ եւ է մէկը իր դէմքը տեսած ըլլայ: Բայց մեր ոստիկաններէն մէկ երկուքը տեսան անոր կնակը, այնպէս որ հագած հագուստին գոյնը գիտենք... գորշ ըղգեստ մը կախուած էր Սթէֆըն Հայաթի խցիկին մէջ... երկայնահասակ մէկը... Սթէֆըն Հայաթ երկայնահասակ էր... կարելի բան չէր սակայն, Սթէֆըն տկար էր եւ այդքան կարողութիւն չունէր մինչեւ Սքոթլէնտ Եարտ երթալու, զայն միասին դուրս տանելու եւ յետոյ սպաննելու ... Ոչ, կարելի բան չէր... սակայն զուգադիպութիւնը տարօրինակ չէ՞ր:

ԳԼՈՒԽ ԺԸ.

Օգնական – ոստիկանապետ Հ. Ա. Տէյվըս գաղտնի ոստիկան - քննիչ Փիրսընի հետ Փլիմութ հասաւ չափազանց ընկճուած սրտով: Շատ անհաճոյ գործ մը պիտի կատարէր: Երթալ անձնական գրասենեակի մը մէջ ուր կը գտնուէր իր ամենամտերիմ բարեկամը որպէս հիւր, եւ հօն խուզարկութիւն կատարել մարդասպաննութիւններու հետք մը գտնելու նպատակով:

Որոշեցին որ նաւը մտնելէն անմիջապէս վերջ Հ. Ա. իր բարեկամ Սըր Ճօն Տէվիտսընը հարցնէ եւ բոլոր խնդիրը անոր պարզելով, անոր կատարեալ բացատրութիւնը պահանջէն. Հ. Ա. տակաւին կը յուսար որ կերպով մը պիտի կրնար իր բարեկամը փրկել անախորժութիւններէ որոնք իրենց այցելութեան ընթացքին կրնային ծագիլ:

Առանց դժուարութեան անոնք նաւակ մը վարձելով Կլօրիայի մօտ թիավարեցին: Ճէք Փիրսըն գրասենեակին պատկանելիութեան վրայ զարմացաւ եւ ըսաւ իր ընկերոջ.

— Հաւատացէք պարոն. ամէն պարագայի միլիոնատէր մը պէտք է ըլլայ, ասանկ գրասենակ մը բանեցնելու համար:

Կլօրիայի կը մօտենային:

Հ. Ա.ն ալ, որուն նայուածքը եւս Կլօրիային ուղղուած էր, միեւնոյն կարծիքը ունէր: Բայց միլիոնատէրերը առ հասարակ մարդասպանները իրենց նաւուն մէջ չեն ընդունիր, եւ սակայն ինք եկած էր այդ նաւուն մէջ մարդասպան գտնելու յոյսով:

Ինքն ալ սկսաւ տարակուսիլ եւ անկեղծօրէն փափաքեցաւ որ սխալած ըլլայ. եւ սակայն ի՞նչպէս: Քանի որ կը կարծէր թէ Սըր Ճօն այդ արծաթեայ Արծիւը միայն ու միայն այդ նաւուն մէջ կրնար գտած ըլլալ:

— Յուսացածէս աւելի մեծ նաւ մըն է եղեր, պատասխանեց:

— Միայն թէ սխալ ան մը չընենք, ըսաւ Ճէք Փիրսըն:

— Տեսնենք. արդէն հասանք:

Սանդուխը վար կախուած էր եւ հօն մէկը չտեսնելով, սկսան վեր բարձրանալ, պատուիրելով նաւակի մարդուն որ իրենց սպասէ: Տախտակամածին վրայ նաւազի մը հանդիպեցան որ իրենց այս յանկարծակի այցելութենէն զարմանքը չկրցաւ զսպել:

— Էյ, ո՞ր ծակէն դուրս կ'ելլէք:

Հ. Ա. իրենց այցելութեան նպատակը պարզելով ըսաւ թէ կը փափաքին նաւուն մէջ հիւր եղող Սըր Ճօն Տէվիտսընի հետ խօսակցութիւն մը ունենալ:

Նաւազը անոնց նայելով յարեց.

— Աղէկ ըսիք, բայց երկուքդ ալ պարապ տեղը եկեր էք, որովհետեւ այդ բժիշկն ու Օր. Հայաթը այս առտու ցամաք ելան եւ տակաւին չեն վերադարձած:

Հ. Ա. Ճէք Փիրսընին նայեցաւ: Սըր Ճօնին եւ նաւուն տիրոջ բացակայութիւնը խնդիրը պիտի բարդացնէր:

— Քանի որ Օր. Հայաթ եւ Սըր Ճօն Տէվիտսընը ցամաք գացած են, նաւապետը գոնէ կրնա՞մ տեսնել, ըսաւ Հ. Ա.:

— Կրնայիք, եթէ լաւ տեսողութիւն ունենայիք, որովհետեւ ան ալ ցամաք գացած է, ինչպէս նաեւ Պ. Սթէֆըն Հայաթը:

Հոս իրենց անծանօթ բան մը կար... Պ. Սթէֆըն Հայաթ մը: Հ. Ա. մտածեց Պ. Սթէֆըն Հայաթի մասին բան մը իմանալ:

— Ուրեմն, Պ. Սթէֆըն Հայա՞թն ալ դուրս ելած է, ըսաւ կեղծ դժգոհութեամբ մը: Արդեօք Օր. Հայաթին եւ Սըր Ճօն Տէվիտսընին հե՞տը ցամաք գնաց:

— Ոչ, անիկա այս առտու նաւապետին հետ գնաց. թէեւ կը զարմանամ թէ մէկը որ իր կուրծքին վրայ ահագին վէրք մը ունի, ինչպէս ուրախութեամբ որ եւ է տեղ կ'երթայ:

Հ. Ա. «կուրծքին վիրաւոր» բառերը լսելով դժուարաւ իր զարմանքը զսպեց. իսկ Ճէք Փիրսըն զարմացումի ճիչ մը արձակեց:

Հ. Ա. իր ստորադասին այդ սխալը ծածկելու համար անմիջապէս ըսաւ.

— Զարմանալի բան. Պ. Սթէֆըն Հայաթի վիրաւորուած ըլլալը չէի գիտեր: Ի՞նչպէս պատահեցաւ այդ բանը:

Արդեօք կասկածեցա՞ւ թէ ոչ, Հ. Ա. չէր գիտեր, որովհետեւ նաւազը այլեւս բերանը չբացաւ եւ առանց պատասխանելու սկսաւ անոնց նայիլ:

— Ահ, կարելի է Պ. Սթէֆըն Հայաթին ինչպէս վիրաւորուած ըլլալը չէք գիտեր, ըսաւ Հ. Ա.:

Նաւազը քիչ մը առաջացաւ: Դէմքը մօտեցուց Հ. Ա.ին եւ աչքերը յառեց օգնական – ոստիկանապետի աչքերուն:

— Էյ, բարեկամ, ձեր հարցումները շատ կ'ըլլան կոր... վերջի վերջո ո՞վ էք դուք:

— Անունս Տէյվիս է... Սըր Ճօնի մտերիմ բարեկամ մը:

— Դուն այդպէս կ'ըսես, միւս մարդը ո՞վ է, գոչեց նաւազը, ակնարկելով քննիչ Փիրսընին:

— Իմ եւ Սըր Ճօնին բարեկամ մը:

— Լաւ, հոս հիմակ, եթէ այդ բանը չգարնէր:

Հ. Ա. չկրցաւ հասկնալ նաւազին այդ խօսքերը:

— Հիմակ որ մեր ինքնութիւնը յայտնեցինք, կրնա՞նք հասկնալ թէ դո՞ւք ով էք, հարցուց Հ. Ա. ժպտադէմ:

— Անշուշտ, բարեկամ, ես Սէմ Պարթընն եմ, այս գրասենակին նաւազներէն մէկը:

— Նաւա՞զ էք. այդ շատ լաւ է: Պ. Նաւազ ձեզի հետ անձնական խօսակցութիւն մը ունենալ կը փափաքիմ: Ամէնքս միասին կրնա՞նք տեղ մը երթալ:

Մարդուն նայուածքին մէջ կասկած կար այս անգամ, երբ յարեց.

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 13 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 13 Décembre 1934

10 ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année No 2676 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԲԱԶՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՏՈՒԹԻՒՆ

═ o · o ═

Դեկտ. 8ին, արտասովոր անվերապահութեամբ դատապարտելով քաղաքական ահաբեկչութիւնը, Ա. Դ. խորհուրդին առջեւ, քաղաքացի Լիթվինով կը պահանջէր որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը ազդու միջոց մը գտնէ անոր դէմ պայքարելու համար:

Այս առթիւ, կը թելադրէր չսահմանափակուիլ «ահաբեկչութիւն» բառին նեղ իմաստով եւ կը մատնանշէր տարագիր կազմակերպութեանց զինուորական կազմակերպութիւնները:

— «Երկիր մը որ այդպիսի կազմակերպութիւններ կը թոյլատրէ իր հողին վրայ, կրնայ, իր կողմէ, զոհ դառնալ նոյնպիսի կազմակերպութեանց: Կարգ մը պետութիւններ իրենց հողին վրայ կը թոյլատրեն որոշ գոյնի գաղթականներ եւ կը մերժեն ուրիշ գոյներ: Արդ, անհրաժեշտ է միջազգային համերաշխութիւն մը, այս մարզին մէջ»:

Իր տեսակէտը հիմնաւորելու համար, Խ. Միութեան արտաքին գործավարը դիտել կուտար թէ յետպատերազմեան ահաբեկչութիւնը կը ներշնչուի ամէնէն յետադիմական գաղափարներէն եւ կը ջանայ վերակենդանացնել պատմութեան կողմէ անհետացման դատապարտուած անժողովրդական վարչաձեւեր: Այս նոր ահաբեկչութեան յատկանիշն այն է որ, գրեթէ միշտ կը կատարուի արտասահմանի մէջ եւ դրամ կը ճարէ օտար աղբիւրներէ, եւ յաճախ կ'օգտագործուի իբրեւ միջոց արտաքին քաղաքականութեան»:

Այս առթիւ էր որ, Պ. Լիթվինով չեշտեց թէ ռուս յեղափոխականները վատութիւն կը համարէին ահաբեկչութիւնը՝ իրենց երկրի սահմաններէն դուրս, ինչպէս եւ գեղծում՝ ապաստանի իրաւունքի:

Ինչպէս դիտել կուտայինք երէկ, միայն քաղաքագէտը չէ որ կը խօսի Լիթվինովի մէջ, այլ եւ բոլշեւիկը, կռչկոռ կապած Կ. Մարքսով եւ Լէնինով:

Անշուշտ ահաբեկումները չեն որ պիտի լուծեն բազմաթիւ քաղաքական եւ ընկերային չարիքներ:

Եւ ահաբեկչական գործունէութիւնը այսօր ճշմարիտ վտանգ մը կը կազմէ խաղաղութեան համար, երբ այնքան պայթուցիկ նիւթեր դիզուած են երկրէ երկիր:

Բայց, միայն ահաբեկչական շարժո՞ւմն է որ կը սպառնայ խաղաղութեան:

Եւ եթէ կան խելապէս անտեղի եւ անմիտ, արկածախնդրական ահաբեկումներ, այդ կը նշանակէ թէ ահաբեկումները պատմական չարի՞ք են եղած սկիզբէն ի վեր:

Լիթվինովները որո՞ւ կը պարտին իրենց ամենակալ իշխանութիւնը, 17 տարիէ ի վեր:

Պատմութիւնը արձանագրա՞ծ է աւելի բարբարոսական, խակապէս գազանային, աննախընթաց եւ անգերազանցելի ահաբեկումներ, քան ինչ որ տեսանք եւ կը տեսնենք բոլշեւիկներու օրով:

Եթէ վատութիւն է փախստական Թուրք փաշա մը, Ջարդարար մը գետին փռել ճակատ ճակատի, Թիֆլիսի մէջ, Ձեկայի չէնքին առջեւ, անշուշտ յեղափոխական քաջութիւն է վաթսունըվեց անպաշտպան կալանաւորներ մահուան դատապարտել գոնիակ նիստի մը մէջ, երկու դատաւորով եւ մէկ նախագահով, եւ խումբ – խումբ գնդակահարել տալ մէկ գիշերուան մէջ:

Եթէ զանազան քաղքենի դրամատիրական պետութիւններ, իրենց քաղաքական շահերուն համար կը հովանաւորեն, նիւթապէս ալ կը պարարտացնեն զանազան կազմակերպութիւններ, որպէսզի բարոյական կամ ֆիզիքական ահաբեկումներ կատարեն, խորհրդային իշխանութիւնը անմե՞ղ է այդ ճամբուն վրայ:

Մոսկուան չէ՞ր որ արդիական բանուկ ճարտարարուեստի մը վերածեց «ծախու ալրանք»ներու քաղաքականութիւնը, իր անյագ աշխարհակալութեան եւ ասիական բարբարոսութեան զոհելով ամէնէն անվիճելի դատերը:

Իր իսկ տեսակէտով, վատերուն վատը պէտք է հռչակել Խ. Միութեան արտաքին գործավարը:

Լիթվինով ինք չէ՞ որ կը պատմէ իր յուշերուն մէջ, թէ — տարիներ առաջ — ստիպուած էին դիմել Մակեդոնական կազմակերպութեան եւ խաբել պուլկարական կառավարութիւնը, իրենց գնած զէնքերը փախցնելու համար: Այդ զէնքերը սահմանուած էին ռուսական յեղափոխութեան, բայց որպէսզի կարենան փախցնել, ըսեր են թէ կը վերաբերին Թուրքիոյ Հայերու ազատագրական շարժման:

Գէթ այդպէս էր պատմած յուշագիրը:

Եւ դեռ հազարաւոր այդպիսի պատմութիւններ:

Կը նշանակէ թէ բոլշեւիկ յեղափոխականը հաւատալով իտէալի մը, հարկադրուած էր յարմարիլ պարագաներուն, առանց մտածելու հետեւանքները:

Այստեղ ո՞վ է որ պիտի կրնայ ճշդել քաջութեան եւ վատութեան սահմանները:

Անբնական եւ զարտուղի երեւոյթներ են ահաբեկումները, ինչպէս յեղափոխութիւնները, ինչպէս պատերազմներն ու դիկտատուրաները: Մարդկային միտքը կ'ըմբոստանայ անոնց դէմ, եւ դարման կը փնտռէ դարերէ ի վեր:

Եւ սակայն, միշտ ալ կը ձախողի: Ինչո՞ւ,— որովհետեւ չի յաջողիր արդարութեամբ լուծել հարցերը, քաղաքական թէ ընկերային:

Ժողովուրդներ կան հալածական կամ գերի, բազմութիւններ կան թշուառ,— եւ կան բռնակալներ ու բռնակալութիւններ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԱԶԼԸՄԵԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ԱՐՏԱՔՍՈՒՄԸ

»»» · · «««

Բանախօսութիւններ նկատի չեն առնուիր

Երէկ հաղորդած էինք «Թան»ի հեռագիրը Կարապետ եպիսկ. Մազլըմեանի արտաքսման մասին: Այս առթիւ, «Թայմզ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Աթէնքէն, դեկտեմբեր 10 թուակնով.—

Ներքին գործերու նախարարը երէկ հրամայեց հինգ օրուան մէջ արտաքսել Յունաստանի Գրիգորեան արքեպիսկոպոսը՝ Գեր. Մազլըմեան, որ ամբաստանուած է հակայնավարական գործունէութեամբ:

Նախարարը այսօր հայկական երկու պատգամաւորութիւններ ընդունեց, որոնց մէկը ջանաց արքեպիսկոպոսը մաքրել իրեն դէմ եղած ամբաստանութիւններէն, իսկ միւսը խնդրեց անմիջապէս արտաքսել զայն: Նախարարը պատասխանեց թէ ոստիկանութեան հրահանգուած է աքսորել արքեպիսկոպոսը, եթէ հինգշաբթիէն առաջ չհեռանայ Յունաստանէն:

ԱՅԱ ՍՈՖԻԱՆ ՓԱԿՈՒԵՑԱՒ

Պոլսէն կը հեռագրեն դեկտեմբեր 10 թուականով.— Այա Սոֆիայի մզկիթը փակուեցաւ, իբրեւ մզկիթ ծառայելէ յետոյ 1453ի օսմանեան գրաւումէն ի վեր, եւ այժմ պիտի ծառայէ իբրեւ թանգարան բիւզանդական արուեստի:

Այս առթիւ մասնագէտ մը դիտել կուտայ.— վերջերս Ամերիկայի բիւզանդական կաճառը արտօնութիւն ստացաւ հանելու ծեփերը եւ ուրիշ ծածկոցներ որոնց տակ պահուած էին Ս. Սոֆիայի ներքին խճանկարները: Եւ որովհետեւ այս նկարները քրիստոնէական հանգամանք ունէին, հասկցուեցաւ որ այլեւս կարելի չէ իբրեւ իսլամական աղօթատեղի գործածել շէնքը:

ԱՀ ՈՒ ՍԱՐՍԱՓԸ ԽՈՐՀՐԴ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ դեկտեմբեր 10ին Քիէվի մէջ 37 հոգի յանձնուեցան գաղտնի ատեանի մը, պատժուելու համար համաձայն անցեալ շաբթու հրատարակուած ահաբեկչական հրամանագիրներուն: Բոլորն ալ ամբաստանուած են իբրեւ կազմակերպիչները հակախորհրդային ահաբեկչութեան՝ Ուկրայնայի մէջ: Նոյն ամբաստանութեամբ 12 հոգի ալ Մինսքի մէջ յանձնուած էին գաղտնի ատեանին, անցեալ ուրբաթ օր: Այս գաղտնի ատեանները մինչեւ հիմա մէկ տեսակ պատիժ տուած են,— մա՛հ:

Կառավարութիւնը կը ծանուցանէ թէ Կիրովի սպանութեան մասին քննութիւնները պիտի շարունակուին մինչեւ դեկտեմբեր 20:

⁂ Մահուան դատապարտուեցան երեք հոգի (մէկը ցարական գնդապետ), որոնք ամբաստանուած են թէ կազմալուծած են Վրաստանի երկաթուղիները եւ սխալ հասցէներու ղրկած հողագործական մեքենաները: Ուրիշ 40 հոգի դատապարտուեցան բանտարկութեան, սկսելով տասը տարիէն դէպի վար:

⁂ Մոսկուայէն կը հեռագրեն դեկտեմբեր 11 թուականով.— Մինսքի մէջ ձերբակալուած 12 ահաբեկիչներէն ինը գնդակահարուեցան այսօր, ամբաստանուած ըլլալով թէ եկած են Լեհաստանէն, ատրճանակներով եւ ռումբերով, ահաբեկումներ կատարելու համար:

⁂ Ռուսաստանէն Գերմանիա հասած ճամբորդներ հետեւեալ սարսափելի պատմութիւնները հաղորդած են գերմանական մամուլին.— Արդէն հինգ հարիւրի կը հասնի զոհերուն թիւը: Ահաբեկիչ Կիրովի հետ գնդակահարուած են իր կինը, երկու աղջիկները, 14 տարեկան տղան եւ մայրը, 85 տարեկան պառաւ մը: Այս միեւնոյն աղբիւրէն կը հաւաստեն թէ Սթալին հիւանդ է եւ մարելիք ունեցեր է Կիրովի յուղարկաւորութեան ատեն: (ԽՄԲ.— Կ'արտատպենք վերապահութեամբ):

Կառավարութիւնը կը սպառնայ հրաժարիլ

Երեսփ. ժողովը կը շարունակէ ցորենի օրինագծին քննութիւնը, գիշերը ցերեկին խառնած: Այս առթիւ նոր փոթորիկ մը պայթեցաւ Դեկտեմբեր 11ի նիստին մէջ: Երեսփոխանները շարունակ փոփոխութիւններ կ'առաջարկէին: Վարչապետ Պ. Ֆլանտէն բեմ բարձրանալով յայտարարեց.

— «Կա՛մ օրինագիծը կ'ընդունիք այնպէս ինչպէս որ ներկայացուած է, եւ կամ ժամավաճառ կ'ըլլաք ամուլ վիճաբանութիւններով: Այն ատեն ձեզի կ'իյնայ ստանձնել պատասխանատուութիւնը, տապալել կառավարութիւնը եւ ներկայանալ ժողովուրդին»:

Այս յայտարարութիւնը եղաւ առտուան նիստին մէջ: Կէս գիշերին կրկնուեցաւ տագնապը:

Ընկերվարականները նոր փոփոխութիւն մը առաջարկեցին, զոր ջերմապէս պաշտպանեց Պ. Վէնսան Օրիոլ: Վարչապետը նորէն ոտքի ելլելով աղդարարեց.

— «Ես չեմ ուզեր որ եւ է գնով ստանձնել անգործադրելի ծրագրի մը կիրարկումը: Եթէ չպատասխանէք կառավարութեան կոչին, ես պիտի առնեմ օրինագիծը»:

Այս յայտարարութեան վրայ, ընկերվարականներու առաջարկը մերժուեցաւ 180ի դէմ 403 ձայնով, եւ կարելի եղաւ կանխել նախարարական տագնապը:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԳԱՀԱԺԱՌԱՆԳԸ ԵՒ ԻՐ «ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿԸ»

Դեկտեմբեր 11ին հրատարակուեցաւ առաջին թիւը նոր ամսագրի մը, «Արքայական Սուրհանդակ», խմբագրութեամբ «Փարիզի դուքս»ին, որուն հայրը՝ Կիզի դուքսը, Ֆրանսայի գահաժառանգը կը համարուի արքայականներու կողմէ: Տպուած՝ փայլուն թուղթի վրայ, մասնաւոր շքեղութեամբ եւ 18րդ դարու ծաւալով, «Արքայական Սուրհանդակ»ը կը պարզէ գահաժառանգին տեսակէտները՝ միապետութեան վերահաստատման, ընկերային եւ տնտեսական կարգ ու սարքի, ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան մասին: Ֆրանսայի վերակազմութեան համար կ'առաջարկուի արհեստակցական դրութիւնը (քորփորաթիվ), զոր Մուսոլինիի գործադրութենէն շատ առաջ պաշտպանած էին Ֆրանսայի արքայականները: Արտաքին քաղաքականութեան առթիւ, «Արքայական Սուրհանդակ»ը դիտել կուտայ թէ Ֆրանսա կը վարէ երեք տարբեր քաղաքականութիւններ, որ կը հակասեն իրարու.— 1. Համաձայնութիւն Ռուսիոյ հետ, որ կը վտանգէ ֆրանքօ-անգլիական գործակցութիւնը: 2. Զինաթափութիւն՝ հաճելի ըլլալու համար Մեծն Բրիտանիոյ եւ 3. Ֆրանքօ-գերման մերձեցում, որ անհաճոյ է Մոսկուայի համար:

ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐԸ
ԵՒ ԳԱՂԹ. ՄԻԱՑԵԱԼ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԸ

»»» · · «««

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՊԱՐԱԳԱՆ.— ԴԻՄՈՒՄՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ.— ԱՆՕԳՈՒՏ Է ԳԱՒԱՌԷՆ ՓԱՐԻԶ ԳԱԼ.— ԶԳՈՒՇԱՑԷՔ ԽԱԶԱԶԵՒՈՒՄՆԵՐԷ.

(ԵՐԿՐՈՐԴ ԶԵԿՈՅՑ, 11 ԴԵԿՏ. 1934)

Երէկ Հայ գաղթականներու միացեալ յանձնաժողովէն ստացանք հետեւեալ զեկոյցը.—

Միացեալ Յանձնաժողովը իր չորրորդ նիստը ունեցաւ դեկտեմբեր 6ին Նուպարեան Մատենադարանին մէջ, ատենապետութեամբ Պ. Պ. Խամէրեանի: Ներկայ էին Տ. Քիպարեան սրբազան, հայ կաթողիկէ համայնքութեան ժողովրդապետին կողմէ՝ Պ. Օթոն Հէքիմեան, եւ Պ. Պ. Բաշալեան, Խանդամեան, Խատիսեան, Հանճեան, Մարեան, Վարպետեան, Զաքրեան եւ Զօպանեան:

Ժողովը զբաղեցաւ Մարսիլիոյ հայ գործազուրկներուն նպաստին դադրեցման հարցով: Մարսիլիոյ ազգ. կեդր. վարչութեան կողմէ հեռագիր մը կը յայտնէր թէ քաղաքապետութիւնը, ի չգոյէ տրամադրելի յայն միջոցներու եւ սպասելով նահանգային ընդհանուր ժողովին ապրիլի նստաշրջանին, որոշած էր ամսական 10,000 ֆրանք յատկացնել հայ գործազուրկներուն, գումար զոր Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը բոլորովին «անբաւական կը նկատէր 2000է աւելի նպաստառուներուն համար», եւ հեռագրով Միացեալ Յանձնաժողովին կարծիքը կը հարցնէր: Ժողովը համամիտ գտնուեցաւ իր դիւանին Մարսէյլ հաղորդած հեռագրին, որով խորհուրդ կը տրուէր ընդունիլ նպաստը, շարունակելով հանդերձ դիմումներն ու թախանձանքները: Միւս կողմէ, ժողովը, տեղեկանալով որ Մարսիլիոյ մէջ անհաճոյ միջադէպներ ծագած են այս նպաստի հարցին շուրջ, եւ քաղաքապետարան հրաւիրուած հայ պատուիրակները իրարու հակասական կարծիքներ յայտնած են նպաստը ընդունելու կամ մերժելու մասին, այն ատեն որ քաղաքապետութիւնը որոշած է նպաստը յանձնել Մարսիլիոյ գլխաւոր հայ կազմակերպութիւնները ներկայացնող մարմնի մը միայն, ապա թէ ոչ գործը յետաձգել մինչեւ յառաջիկայ ապրիլ, որոշեց անմիջապէս գրել Մարսիլիոյ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան եւ Հայ Գաղթ. պաշտօնական տնօրէն Պ. Ցովիկեանի որ, հետեւելով Փարիզի՝ օրինակին, նոյնհետայն խառն յանձնաժողով մը կազմեն՝ քաղաքին գլխաւոր հայ մարմիններուն ներկայացուցիչներէն, իսկ նպաստի բաշխումին գործը թողուն բատառաջնոյն ֆրանսական իշխանութեանց, որ կրնան օգտուիլ այդ խառն յանձնաժողովին ցուցմունքներէն: Նամակը ժողովին մէջ իսկ խմբագրուեցաւ, ընթերցուեցաւ բոլոր ներկաներէն եւ ղրկուեցաւ: Նամակին մէկ օրինակը յանձնուեցաւ Պ. Օթոն Հէքիմեանի՝ ղրկուելու համար Մարսէյլ Պաշտպանեան Գերապայծառին, եւ մէկ օրինակն ալ Հայ Կամաւորներու Միութեան, ղրկուելու համար Պ. Շ. Տ. Թէքէեանի:

Ժողովը տեղեկացաւ կատարուած դիմումներուն հետեւանքին եւ նոր դիմումներու ընթացքին: Պ. Էրիօ պատասխանած է թէ ամենալայն չափով ուշադրութեան պիտի առնէ իրեն պարզուած դիտողութիւնները, եւ Աշխատանքի նախարարն ալ՝ թէ Յանձնաժողովին պիտի յայտնէ թէ ինչ հետեւանք տուած է անոր խնդրագրին: Վեց նախարար իրենց սեղանին վրայ ունին Յանձնաժողովին յուշագիրը, եւ անոնց մեծ մասին մօտ անձնական դիմումները կը շարունակուին: Այս երկրի բարձր. ժողովին մէջ հեղինակաւոր անդամ մը հայ աշխատաւորութիւնը պաշտպանած է ամենասրտագին պերճախօսութեամբ: Մասնաւոր տեղեկութեանց համաձայն, Աշխատանքի Նախարարութեան զանազան ճիւղերու պետերը կ'ուսումնասիրեն հայկական յուշագիրը եւ պիտի ներկայացնեն իրենց տեղեկագիրը իրենց պետին: Հիմակուընէ կարելի է ըսել սակայն թէ Աշխատանքի Նախարարութիւնը որ եւ է կերպով տրամադիր չէ թոյլատրելու որ հայ աշխատաւորները գաւառներէն գան Փարիզ խռնուին, եւ գաւառներէն եկած հայ բանուորներու աշխատանքի իրաւունքը պիտի չվերանորոգուի այստեղ:

Նկատողութեան առնելով այն ծանր անպատեհութիւնները որ կը ծագին հայ գաղթականութեան անունով խօսող զանազան մարմիններու իրար խաչաձեւող կոչերէն եւ դիմումներէն, ժողովը որոշեց հրաւէր կարդալ վերջ տալու այդպիսի գործունէութեան մը: Ամէն անոնք որ մեր ցաւերուն կամ բաղձանքներուն մասին տեղեկութիւններ կամ թելադրութիւններ ունին, կրնան հաղորդել զանոնք Միացեալ Յանձնաժողովին, ուղղելով անոր ատենապետին, Պ. Պ. Խամէրեանի, 11 Սքուառ Ալպոնի:

Միացեալ Յանձնաժողովին անդամները ներկայ պիտի գտնուին դեկտեմբեր 20ին Հայ Տնտեսական Կեդրոնին մէջ կազմակերպուած հաւաքոյթին, որուն պիտի նախագահեն Պ. Էրիօ եւ Պ. Ժիւսթէն Կոտար, եւ առիթէն պիտի օգտուին մեզ շահագրգռող հարցերուն վրայ հրաւիրելու նորէն մեր ֆրանսացի բարեկամներուն բարեացակամ ուշադրութիւնը:

═ o · o ═

ՄՕՏ ՑԻՍՈՒՆ ՀՈԳԻ ԱՅԽԱՑԱՆ հրդեհի մը մէջ որ մոխիր դարձուց Լէնսինկի Քըրնս պանդոկը (Միչիկըն, Մ. Նահանգներ): Զոհերուն մէջ կան վեց երեսփոխաններ:

ԱՆԳԼ. ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ հաղորդեց ամերիկեան կառավարութեան թէ դեկտ. 15ին չպիտի վճարէ պատերազմական տուրքերու մասնավճարը որ դիզուելով հասած է 380 միլիոն տոլարի: Պելժիա եւս չպիտի վճարէ: Ֆրանսա շատոնց է որ վճարում չըներ:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ԴԷՄ հետապնդումները սաստկօրէն կը շարունակուին Պուլկարիոյ մէջ: Փէթրիչի մէջ դատի քաշուած են 26 համայնավարներ որոնց 18ին համար մահապատիժ կը պահանջուի, Խասքովոյի մէջ՝ 48 հոգի եւս այլն:

ՍԻՆԷՄԱՆԵՐՈՒ տուրքերը եւ աղքատներու բաժինը զեղչելու համար, կառավարութիւնը երեսփ. ժողովին յանձնեց երկու օրինագիծներ: Սինէմաներու համար միջին զեղչը պիտի ըլլայ 20 առ հարիւր:

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ տոմսերու մէկ տասներորդը 11 ֆրանքի ծախուած ըլլալով, Լիլ մէջ դատ բացուած էր քանի մը դրամատուններու դէմ: Դատարանը վճռեց թէ կարելի չէ արգիլել այսպիսի գործառնութիւնները, որոնք նախատեսուած չեն օրէնքով եւ չարաշահութիւն չեն կրնար համարուիլ:

ԵՐԿՈՒ ԿԱՍԿԱԾԵԼԻ ՍԵՐՊԵՐ ձերբակալուեցան Թուլօնի մէջ, երբ ճամբայ կ'ելլէին դէպի Փարիզ: Այս առթիւ հաստատուեցաւ թէ հրդեհ ծագած է

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

«ԱՍԻԱԿԱՆ ՎՏԱՆԳ»ԻՆ ԱՌՋԻՒ

=o—o=

Տնտեսական եւ քաղաքական մրցակցութիւնը, Եւրոպայի եւ Ասիոյ միջեւ, շատ հին է, ու պատմական: Երկու ամեհի աշխարհներ, իրենց բազմապիսի ու բազմազան ժողովուրդներով, հակոտնեայ տրամադրութիւններով, կանգնած են դէմ դիմաց, պայքարի բուռն տենդով մը զօտեպնդուած:

Հարց է թէ ո՞վ պիտի յաղթէ վերջ ի վերջոյ, Եւրոպա՞ն թէ Ասիան:

Իրողութիւն է, թէ Եւրոպան տիրացած է, եւ ցամքեցուցած, մտքի, եւ նիւթի բոլոր աղբիւրները: Եւ ճիշդ այս տխուր իրողութենէն կամ կացութենէն իր ուղղութիւնը առնելով, Եւրոպա կ'ուզէ պատուաստել իր մարմինը երիտասարդական նոր եւ զօրաւոր սուրնով մը, որպէսզի ապրի, շնչէ:

Եւ Եւրոպայի աչքերուն առջեւ, կը պատկերանան ասիական աշխարհամասի անծայրածիր տարածութիւնները: Եւրոպան կ'ուզէ Ասիոյ համեմատաբար թարմ, անխարդախ հարստութիւններուն տիրապետել եւ տիրապետելով քաղել այն աւիշը, որ իրեն համար կենսական է ու կարեւոր:

Եւ տիրապետութեան այս բուռն ցանկութեան իբրեւ անմիջական հետեւանք, մէջտեղ կուգայ ինքնապաշտպանութեան բնական ու պարտադիր հարցը Ասիոյ համար:

Սակայն, Ասիոյ համար, ինքնապաշտպանութեան բնական տենչին հետ առընթեր, կը ծագի նաեւ փոխադարձ պայքար, յաճախ բուռն, չեչտուած եւ փոթորկալի:

Ըստ Եւրոպայի աշխարհագէտներու ու բանաւէրներու, մղուած այս պայքարը, սանձակոտոր հեղեղատ մըն է, մեծագոյն վտանգ, Եւրոպայի գոյութեանը համար: Մէկ խօսքով, կենաց եւ մահու խնդիր: Եւ աւելի առաջ երթալով, կը չեչտեն.— Եթէ երբեք, առաջքը չառնուի «ասիական վտանգին», Եւրոպայի այս հիւանդագին կացութեան պիտի յաջորդէ հոգեվարքը, եւ անխուսափելի մահը:

Իսկ անդին, ասիագէտները, կատաղութեան նոպայէ մը բռնուած, կ'աղաղակեն բարձրաձայն, թէ Եւրոպան, կամայ ակամայ դատապարտուած է այդ մահուան: Եւ վաղուան համար իբրեւ չօշափելի փաստ, կ'ըսեն թէ, ասիական ցամաքամասը, մէկ ծայրէն միւսը, իր բոլոր խաւերով, հին ու վաւերական քաղաքակրթութեամբ, մտքի ու հոգիի կոյս հարստութեամբ, պիտի տիրապետէ ոչ միայն Եւրոպայի, այլեւ ամբողջ աշխարհի:

1914ի աշխարհասասան պատերազմէն քիչ առաջ, եւ պատերազմի շրջանին, այս պատմական պայքարը, սկսած էր չեչտակի ուղղութիւն, գոյն ու դրոշմ ստանալ: Սակայն, պատերազմի շրջանին յաջորդող քանի մը համեմատաբար խաղաղ տարիները, այն յոյսը ներշնչած էին, թէ մարած էր մրցակցութեան ու պայքարի ոգին, երկու աշխարհներու միջեւ:

Սակայն, տնտեսական ու քաղաքական շահերն ու դասաւորումը, երկիրէ երկիր եւ ժողովուրդէ ժողովուրդ շրջան ընող փոխադարձ կասկածն ու ատելութիւնը, այսօր, մեզ կը դնեն, բոլորովին տարբեր իրողութեանց առջեւ:

Տակաւին քանի մը տարի առաջ, Մուսոլինին կը հնչեցնէր ահազանգի առաջին շեփորը, ուժգնօրէն մատնանշելով «ասիական վտանգը»որ օր ըստ օրէ գոյն եւ դիմագիծ կ'առնէր: Եւ «ասիական վտանգին» զօրացման որպէս ուրիշ մէկ կարեւոր ազդակ, կը ցուցնէր Եւրոպայի խառնաշփոթ, անստոյգ վիճակը:

Եւ ահա այդ օրուընէ սկսեալ, պատմական այդ պայքարը վերսկսաւ թերթերու նիւթ դառնալ: Ուրիշ խօսքով, հանրային կարծիքի սեփականութիւն:

Այսպէս, Ա. Ժ. Ժէօն, մէկը «ասիական վտանգը» լաւագոյն կերպով ուսումնասիրողներէն, անցեալները, ֆրանսական թերթի մը մէջ, երկարօրէն կը զբաղէր այս նիւթով:

Ա. Ժ. Ժէօն, չի ծածկեր իր մտավախութիւնները, կը խոստովանի թէ, եւրոպական ցամաքամասի մէկ ծայրէն միւսը, կը տիրէ ցաւագին հիւանդութիւն մը: Հիւանդութիւն բարոյական, հիւանդութիւն քաղաքական, եւ հիւանդութիւն տնտեսական: Եւ այս փոթորկոտ, մռայլ, անստոյգ գոյավիճակին իբրեւ անմիջական հետեւանք, կը ցուցնէ մեզ, Մարսէյլի ողբերգութիւնը, 1934 Հոկտ. 9ին:

Եւ կը հարցնէ անձկութեամբ.— Եւրոպան անձնասպանութեան կը դիմէ..

Պատերազմէն առաջ, եւ մանաւանդ պատերազմի սկիզբը, Եւրոպան ամբողջ աշխարհի գոհացում տուող մեծագոյն շտեմարանն էր կամ գործարանը:

Մանչեսթրի հիւսուածեղէնի հսկայ գործարանները, իրենց բոլոր արտադրութիւնները կը սպառէին Խաղաղականի եզերքները, եւ մինչեւ Հնդկաց ովկիանոս:

Անգլիոյ, Պելճիքայի, Գերմանիոյ եւ կամ Ֆրանսայի մէջ էր, որ կը պատրաստուէին շոգեկառքի բոլոր կազմածները Հարաւային Ամերիկայի եւ Հարաւային Ափրիկէի համար: Եւրոպական «տինամօ»ներն էին, որ շարժման մէջ կը դնէին Թիէն-Ցենի, նոյնիսկ Թօքիոյի գործարանները:

Սակայն պատերազմը, իր ահաւորութեանը մէջ եղաւ եղկի: Մարդիկ շատ բան զոհեցին զինուելու համար: Մոռցուեցաւ պահ մը տնտեսական տենդագին գործունէութիւնը: Եւրոպան, ստիպուեցաւ, իբրեւ պարտադրութիւն կացութեան, յետաձգել կամ չկատարել այն յանձնարարութիւնները, որոնք կուգային այլ աշխարհներէ:

Այս վիճակը, նպաստեց փութացնելու ոչ եւրոպական երկիրներու ճարտարարուեստական սարքաւորումը:

Այսպէս, Ծայրագոյն Արեւելքի, Հարաւային Ամերիկայի եւ Եգիպտոսի մէջ, սկսան ծրագրեալ դրութեամբ, արտադրել այն բոլոր բաները, որոնք Եւրոպայի տնտեսութեան երակներն էին, եւ շատ կը սպառէին օտար շուկաներուն մէջ:

Պատերազմէն վերջն ալ, այս վիճակը շարունակուեցաւ, ի վնաս Եւրոպայի քաղաքական եւ տնտեսական շահերուն: Ոչ միայն չեն գներ, այլեւ, համաշխարհային շուկայի մէջ, բուռն մրցակցութեան կը դիմեն, մանաւանդ, անգլիական, գերմանական, զուիցերիական, պելճիքական եւ ֆրանսական ապրանքներու դէմ:

Ասիոյ մեծագոյն տէրերէն, Ճափոնի մրցակցութիւնը, իրապէս կը մտահոգէ Եւրոպան: Եւ այդ մրցակցութեան ազդեցութիւնը այնքան զօրաւոր է, ու զգալի եւրոպական շուկայի վրայ:

Ֆրանսան ստիպուած է պաշտպանել իր մետաքսեղէնի գործարաններու արտադրութիւնները, ընդդէմ ճափոնական աժան եւ նոյն ժամանակ տոկուն ու խնամուած ապրանքներուն:

Եթէ ճափոնական հեծելանիւները մուտք գործեն Մեծն Բրիտանիոյ սահմաններէն ներս, անգլիացի գործարանատէրերը եւ գործաւորները պիտի դատապարտուին անգործութեան:

Իսկ Զուիցերիոյ մէջ... ճափոնական ժամացոյցները, իրենց աժանութեամբ ու տոկունութեամբ, մեծ վտանգ մըն են տեղական ժամացոյցներու արտադրութեան ու վաճառքի:

Մէկ խօսքով, Ճափոն կ'ուզէ Եւրոպան զգետնել նոյնիսկ եւրոպական ցամաքամասին վրայ:

Ճափոնական «տըմփինկ»ը ակներեւ է. «տըմփինկ» ճարտարարուեստական, դրամական եւ ընկերային: Եւ մանաւանդ այս վերջինը, ահաւոր է ու ընդվզեցուցիչ:

Ընկերային «տըմփինկ»ի ահաւորութիւնը նշմարելու համար, կը բաւէ յիշատակել, որ Ճափոն, աշխարհակալութեան տենդէն բռնուած, գլուխը առաւ դուրս ելաւ Ազգերու Դաշնակցութենէն, երբ այս վերջինը, իբրեւ եւրոպական աշխարհամասի վերին իրաւարարը, զինքը կը դնէին որոշ պարտադրութիւններու առջեւ:

Հիմա, Ասիոյ այս իշխանը, բոլորովին ազատ բարոյական պարտադրութիւններէ, շարժման մէջ դրած է իր ճարտարարուեստական մեքենան, ի վնաս Եւրոպայի:

Մանչուրիոյ մէջ իր տեղաւորումը, տարբեր բաներ կ'ըսեն մեզի:

Հապա Ռուսաստա՞նը... գրեթէ Ճափոնի համահաւասար իր վաճառումներով (տըմփինկ):

Իսկ Չինաստա՞նը, Հնդկաստա՞նը, եւ միւս մեծ ու փոքր ժողովուրդները... իրենց բազմութիւններով եւ առաջադրութիւններով:

Եւրոպայի վիճակը խիստ ողբերգական է, այս տեսակէտէն: Ահաւոր վտանգ մը կախուած է իր գլխուն: Փոխադարձ կասկածի, վերադինումի հրմշտուքին մէջ, Ասիան մեծ ու փոքր ժողովուրդներով, տնտեսապէս զօրանալով, եւ մրցակցութիւն սարքելով Եւրոպայի հետ, օր մը ծունկի պիտի բերէ զայն:

«Ասիական վտանգը», մէկ երեսն է միայն Եւրոպայի ողբերգութեան:

Կայ նաեւ Միացեալ Նահանգներու մրցակցութիւնը: Ուրիշ խօսքով, ամերիկեան վտանգը: Այդ մասին ուրիշ անգամ:

ՀՐԱՉԵԱՅ - ՏԷՐ - ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԸ ՕՏԱՐ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱ՞Ք Է

=o·o=

Այժմ տեսնենք թէ ի՛նչ կ'ըսեն վիճակագրութիւնները նորահաս Փարիզցիներու տնտեսական գործունէութեան մասին: Պաշտօնական այդ արձանագրութիւններէն կը հետեւի, որ Փարիզ վազողները կը պատկանին այն երկիրներուն, որոնք նուազ բազուկներ կը հայթայթեն,— Ցոյներ, Թուրքեր, Հայեր եւ ուրիշներ: Մեր ազատ ասպարէզները, արդէն խճողուած, լեցուած են 10 առ հարիւր օտարականներով, առանց դեռ հաշուելու անոնք որ տեսական ձեւով Ֆրանսահպատակ դարձած են, թէեւ որ եւ է կապ չունին այդ ազգին հետ, ոչ մէկ կապ անոր անցեալին հետ:

Վաճառականութեան մէջ եւս մեծ թիւ մը կը կազմեն դրսեցիները, ինչպէս կ'ըսեն Պրեթոնները: Տնտեսական այս ասպարէզի կարգ մը ճիւղերուն մէջ Ֆրանսացիները,— կ'ակնարկեմ անոնց որ Ֆրանսացի են աւելի քան մէկ սերունդէ ի վեր,— աննշան փոքրամասնութիւն մը կը կազմեն: Յիշենք մանր գոհարավաճառութիւնը, հագուստի ճարտարարուեստը, պանդոկապետութիւնը, տօնավաճառը, դրամատունը, մուշտակեղէնը, աժան գլխարկները, կօշկակարութիւնը, եւայլն: Հաճոյքի տուները, որոնք պարկեշտ Փարիզին անբարոյականի համբաւ մը տուած են, կը շահագործուին օտարականներու կողմէ, հաստատութեան տէրոջմէն սկսեալ մինչեւ պարուհին օտարական: 20,000 ինքնաշարժի վարիչ ունինք, 8,000ը օտարական: Մօքօ իրաւամբ կը գրէ որ «օտար աշխատաւորներու Փարիզ մուտքը անդրադարձաւ գործունէութեան ամէն ասպարէզի վրայ, նոյնիսկ այն ճիւղերուն մէջ, որոնք աշխատաւորի պահանջ չունէին»: Դարձեալ Մօքօն է որ կ'աւելցնէ. «Մրցակցութիւնը այնքան գէշ ձեւով կը կատարուի, որ այս օտարականները, Ֆրանսա մտած ըլլալով առանց հակակշիռի, իբրեւ զբօսաշրջիկ, արհեստաւոր, կամ կեղծարարութեամբ եւ անկանոն թուղթերով, կը գոհանան այնպիսի շահերով եւ ամսականներով, որոնք սովորական չափէն վար ըլլալով հանդերձ կը համապատասխանեն իրենց կեանքի պայմաններուն: Շատեր կ'ապրին խնայողութեամբ, մանաւանդ Հրեաները, Ցոյները եւ Հայերը, որոնք միատարր գաղութներ ստեղծած են: Իրարու աշխատանք կը հայթայթեն: Օտար փոքրիկ գործատէրերը նոյնիսկ կը շահագործեն իրենց հայրենակիցները, որոնց համար կարեւորը Փարիզ մնալն է եւ այստեղ ապրուիլը: Երբ գործերը քալեն, կը բերեն իրենց եղբայրներն ալ, եղբօրորդիներն ալ, քեռորդիներն ալ»:

Օթէլ-տը-Վիլի թաղին մէջ հսկայ պանդոկ մը կայ, որ տեսակ մը կարաւանսարայ է, ուր ժամանակ մը կ'անցընէ Մերձաւոր Արեւելքէն եկած ամէն ոջլոտ, որ կ'ուզէ այստեղ հաստատուիլ: Եթէ դրամը պակսի, վերջը կը վճարէ: Լաւ գործ կը տեսնէ ազգային կամ ցեղային համերաշխութիւնը, բայց ի վնաս մեզի: Բոլոր ատոնք հայրենիք մը ունին, սակայն չեն ուզեր հաստատուիլ այնտեղ:

Եթէ խառնիխուռն բերուած այս աշխատաւորութիւնը պատճառ կը դառնայ, որ շատեր կորսնցնեն իրենց հացը կամ նուազ աշխատավարձ ու շահ ստանան, նուազ ծանրաբեռնութիւն չի ստեղծեր հաւաքականութեան համար: Հիւանդանոցները մտած, վճարելու անկարող հիւանդ օտարականներու թիւն ալ մեծ համեմատութիւն մը կը կազմէ, բաղդատելով մեր ազգակիցներու թիւին հետ: Տօքթ. Մառի, Սէնթ-Անի յիմարանոցին բժշկապետը, կ'ըսէ. «Օրեր կ'ըլլան, երբ մեր յիմարանոցին ընդունելութեան գրասենեակներուն առջեւ կը լեցուին կառքեր, որոնք այր թէ կին յիմարներ կը բերեն, ֆրանսերէն բառ մը հասկնալու անկարող, (ինչ որ կը նշանակէ թէ շատ քիչ ժամանակէ ի վեր կը բնակին Ֆրանսայի մէջ), ատոնք հին հիւանդներ են, յաճախ անբուժելի: Այս մարդիկը Ֆրանսա ղրկուած են ապահովաբար երբ յայտնի էր թէ կարելի չէ խրացնել ատոնք եւ որ եւ է յոյս չեն ներկայացներ առողջանալու»:

Փրոֆ. Ժանէլմ, Սէն Լուի հիւանդանոցին բժշկապետը, բացէ ի բաց կ'ամբաստանէ օտարականները թէ պատճառ դարձած են սիֆիլիզին սաստկանալուն, եւ թիւեր կուտայ այս մասին:

Հիւանդանոցին մէջ օտարականները կը կազմեն հիւանդներու ամբողջ թիւին մէջ 20 առ հարիւրը: Հիւանդանոցին կից դարմանատան մէջ օտարականները կը հաշուէին 140 ընդդէմ 200 Ֆրանսացիներու:

La France médicaleի մէջ, յօդուածով մը, Տօքթ. Ափէր կը գրէր թէ օտար երախաները մեծ թիւ մը կը կազմեն Փարիզեան հիւանդանոցներու մէջ:

1924 — 1925, Սէնթ-Ան հիւանդանոցն ընդունուած են մօտ հազար խենթեր, որոնք կը պատկանին 32 ազգութեանց,— շատերը քրոնիկ, բոլորն ալ անկարող ֆրանսերէն խօսելու: Իրենց միջին տարիքն է 27, այնպէս որ դեռ կրնան ապրիլ 30 տարի եւս: Եթէ հիւանդի մը օրական ծախքն հաշուենք 25 ֆրանք, Փարիզ քաղաքին կ'իյնայ 262 միլիոն ֆրանք ծախք մը:

Վերջին գիծ մըն ալ ամբողջացնելու համար պատկերը: Քասքէթ շինող ու ծախող բազմաթիւ օտարականներ կան Օթէլ տը Վիլի շրջակայքը տուն տեղ եղած, ասոնք ուզեցին կամաւոր արձանագրուիլ պատերազմի վերջաւորութեան: Անոնք որ չմերժուեցան, բանակ հասնելէն քիչ վերջ ետ ճամբուեցան իբրեւ անպէտ:

Այս կէտէն դատելով, նկատի չունինք միայն դրամական մտահոգութիւնը, այլ եւ Փարիզի ընդհանուր առողջութիւնը, ինչ որ աւելի ծանր մտահոգութիւն մը կը կազմէ: Արդարեւ այս անբաղձալիներուն կը պարտինք, ոչ միայն մեր ունեցած հիւանդութեանց ծաւալումն ու տարածումը, այլ եւ նոր հիւանդութիւններու գեղեցիկ հաւաքածոյ մը,— բորոտութիւն, ամիպային աղետապ, ընտանեկան ապարարոյ տխմարութիւն, կապոյտ կարծրամաշկութիւն, մոնկոլեան բիծ, Հալէպի խոց, Մալթայի ջերմ, պիլարզիոզ, բրախոմ... դադրեցնենք այստեղ այս ահաւոր ցանկը:

Եթէ մեր հիւրերուն ֆիզիքական առողջութիւնը մտահոգութիւն կը պատճառէ այսքան, աւելի լաւ վիճակ մը չի ներկայացներ անոնց բարոյական առողջութիւնը: Սէն նահանգի բանտերուն մէջ օտարականները կրկինն են Ֆրանսացիներուն: Ամբողջ երկրին մէջ, Փարիզն ալ մէջը առնելով, օտարները երկուքուկէս անգամ աւելի յանցապարտներ կուտան, եւ երեք անգամ աւելի ոճրագործներ քան Ֆրանսացիները: Սէն նահանգին մէջ եղեռնադատ ատեաններու մէջ դատապարտուածներուն մէկ երրորդը օտարական է անպայման:

Այս ամէնը այնքան ալ ապահովութիւն չի ներշնչեր մեզի, սակայն ուրիշ կէտէ մը դիտելով միթէ նուա՞զ մտահոգութիւն կը պատճառէ տեսնել որ Փարիզի մէջ կան 34 կոմունիստ խումբեր, օտարականներէ բաղկացեալ:

Ասոնք ծայրայեղ պարագաներ են, սակայն պէտք է ըսել թէ այս նոր — Փարիզցիները կամ քաղաքական տեսակէտ չունին, կամ կը պատկանին ամէնէն ձախ կազմակերպութեանց: «Ֆրանսայի մէջ, կը գրէ Զինովիեւ, կ'ապրին երկու միլիոն օտարականներ, որոնք կրնան դառնալ երկու միլիոն յեղափոխականներ»: Չենք կասկածիր, որ ատոնք բոլորն ալ մեծ քաղաքներու մէջ կ'ապրին, այլ մանաւանդ Փարիզի եւ արուարձաններուն մէջ: Իտալացիները, որոնք իրենց բնակութեամբ լեցուցին Կառոնի հովիտը, հրաշալի տարր մըն են ընկերային ամուր կազմով, եւ այս այնպիսի գաւառի մը մէջ, որ մեծ մասամբ բոլշեւիկ դարձաւ Ռընօ Ժանի քարոզչութեամբ: Անոնք քաղաքական եւ ընտանեկան, նոյն իսկ կրօնական առաքինութեան լաւագոյն ապացոյցները կուտան այնտեղ: Փարիզի, Սէն Տընիի, Սէնթ Ուէնի իրենց հայրենակիցները, ընդհակառակն, մեծ մասամբ հակաֆաշական են, յաճախ անիշխանական կամ ընկերվարական-համայնվր. կուսակցութեան անդամ: Այս Իտալացիներէն մէկը սրճարանն մըն ալ ունի, որուն անունն է «Օրէնքէ դուրս հռչակուածներուն ապաստանը»: Մանրամասնութիւն մը որ շատ բան կը խօսի:

(2)

ՎԵՐՋԻՆ ԽՕՍՔ

=o=

ԽՄԲ.— Վերջին անգամ ըլլալով տեղ կուտանք այս նիւթին վերաբերեալ գրութեան մը, հրատարակելով միայն հիմնական մասերը.—

Կարդացի, թէեւ քիչ մը ուշ, «Յառաջ»ի նոյ. 29 թիւին մէջ, Պ. Սերգոյեանի խուսափողական պատասխանը:

Պ. դպրապետը կ'ընդունի որ Եկմալեանի, Կոմիտաս վրդ.ի եւ Թաշճեանի ձայնագրած տաղարանէն օգտուած են: Ասիկա փաստ մը չէ՞ թէ անոնք չեն փոխած մեր աւանդութիւնները, երբ մանաւանդ ամէնքն ալ վաւերացուած են վերին իշխանութեան կողմէ եւ ընդունուած:

Քանիցս ըսուեցաւ թէ ուրիշներու գործած սխալը չարդարացներ երբեք իր արարքը, մանաւանդ, երբ նկատի ունենանք որ ամբողջ պատարագ մըն է իր առաջ քշածը, եւ ոչ թէ առանձին երգեր, որոնցմէ արդէն երգել տուած է առանց արտօնութեան:

Նոր եղանակ մը շինելը աւանդութեանց դէմ չէ, եւ ոչ ոք իրաւունք ունի հեղինակի մը ազատութիւնը կապտելու, բայց, երաժշտական ձեռնարկ մը, արժէքաւոր կամ անարժէք, անպայման ընդունիլ տալ եկեղեցիէն ներս, առնուազն մեծ յանդգնութիւն է:

Պ. Սերգոյեան գիտէ՞ արդեօք որ, Պախի եւ Վէրտիի գրած պատարագները — երաժշտական հրաշալիքներ— արտօնուած չեն եկեղեցիներէն ներս երգուելու, այն պարզ պատճառաւ որ գրուած չեն եկեղեցական երաժշտութեան հիման վրայ: Համաշխարհային այս մեծ հեղինակները հարկաւոր

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (8)

«ԻԹԹԻՀԱՏ ԵՒ ԹԷՐԱԳԳԸ»

(ՔԱՂՈՒԱԾ ՊԷՀԱԷՏՏԻՆ ՇԱՔԻՐԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ)

»»»· ·«««

Աթէնքի եւ Պիրէոսի մէջ Ապտիւլ Համիտի լրտեսները աւազի պէս կը վխտան: Կարծես ասոնք չէին բաւեր, Հայերն ալ միւս կողմէ չեն փափաքիր որ Թուրքերուն աչքը բացուի եւ թրքանպաստ քարոզութիւն կատարուի: Այսօր դարձեալ երկու Թուրքի հանդիպեցայ:

Երբ տեսայ որ իրենց մօտը ձգած լրագիրներս յափշտակութեամբ կը կարդան, քովերնին մօտեցայ: Ծայր աստիճանի չքաւորութեան մատնուած իրենց ապրուստը ապահովելու համար Ռումանիա կ'երթան: Դեսպանատան «իմամ»ն ու լրտեսները բնականաբար իրար անցան: Իմ հոս երեւումն մտահոգութիւն եւ մտատանջութիւն կը պատճառէ իրենց: Տեսնենք ինչ ապուր պիտի կրնան ուտել: Հայերուն դաւաճանական նայուածքը քանի կը տեսնեմ, արիւնս ուղեղս կը խուժէ: Կեանքիս մէջ այսքան զայրոյթ երբեք չեմ զգացած: Աստուած մեզի օգնական ըլլայ:

Իսմայիլ Սապահէտտին պէյի տեսակէտները մինչեւ այստեղուանքը թափանցած են: Բայց մեծամասնութիւնը «Շուրայը Իւմմէթ» կարդալէն հաճ կ'առնէ: «Բաթրիս» թերթը կը գրէ թէ՝ Ժէօն Թիւրքերն ու Հայերը համաժողով մը պիտի գումարեն Եգիպտոսի մէջ: Բայց կարգ մը թրքերան Հայեր «ի մօտոյ արիւն պիտի թափի» ըսելով, հրապարակը կ'աղմկեն:

Կուսակցութեան քարտուղար Սէյիտ Բէնան պէյ իր պարտականութիւնը լրացնելէ, եւ առեն մը առանց դրամի մնալէ յետոյ Փարիզ վերադարձած էր: Այս միջոցին, Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյ կուսակցութեան ծաւալման եւ մասնաճիւղերու թիւին յաւելման կ'աշխատէր ամբողջ հոգիով:

Անոր այս ջանքերը գնահատող եւ կուսակցութեան ընդհ. քննչութեան կոչուած Եգիպտացի Մէհմէտ Սաիտ փաշա, Փարիզ ղրկած նամակի մը մէջ, կը գրէր հետեւեալը.

— «Մասնաճիւղերու կազմութեան մէջ ձեր ունեցած յաջողութիւններէն շատ գոհ մնացի: Որովհետեւ կուսակցութեան հմայքն ու ազդեցութիւնը աւելցնելու տեսակէտէն, ասկէ աւելի ազդու ձեռնարկ չի կրնար գոյութիւն ունենալ:

Պէտք է գիտնամ թէ կուսակցութիւնը ի՛նչ տեսակ գաղափար կը սնուցանէ Եգիպտոսի մասնաճիւղին հանդէպ, եւ ի՛նչ ծառայութիւններ կը սպասէ անկէ: Ձեր նամակին մէջ մասնաճիւղին յառաջդիմութեան մասին կը խօսիք: Ի՞նչ է ասոր իմաստը: Եթէ Եգիպտոսի մասնաճիւղին յառաջդիմութիւնը ըսելով, անոր թուական յաւելումը պիտի հասկնանք, այս տեսակ ցանկութիւն մը շուտով կարելի է իրականացնել: Բայց ասիկա կ'ըլլայ ժամանակաւոր եւ խաբուսիկ յաջողութիւն մը, եւ չի կրնար զերծ մնալ վտանգներէ:

Ձեզի ծանօթ է որ եգիպտաբնակ Օսմանցիներուն ամէն մէկը մէյմէկ բարեկարգիչ դարձած է: Եթէ ասոնցմէ ոմանք կուսակցութեան մտնեն, յետագային շատ դժուար պիտի ըլլայ զանոնք կառավարել, եւ մասնաճիւղին եւ կուսակցութեան միջեւ վէճերը անպակաս պիտի ըլլան: Գալով ընկերներուն, անոնք ալ Համիտի եւ խտիւ Ապպասի դպրոցին մէջ հասակ նետած չահամալ մարդեր են: Իմ կարծիքով, տեղւոյս մասնաճիւղին անդամներուն թիւը ինչքան աւելնայ, վէճերն ու վիճաբանութիւններն ալ նոյն համեմատութեամբ պիտի աւելնան, եւ գործունէութիւնը պիտի կաղի: Յօնք շինելու տեղ, աչք չհանենք:

Դրամական հանգանակութեան հարցին գալով, որոշուած բարեկարգութեանց եւ անհրաժեշտ նկատուած կարգ մը ձեռնարկներուն գործադրութեան համար որքան դրամի որ պէտք ունիք, հաճեցէք տեղեկացնել:

Սայիտ փաշային Իթթիհատ եւ Թէրագգը կուսակցութեան ընդհ. քննիչ նշանակուիլը գաղտնի կը պահուէր: Սայիտ փաշայի քննիչ նշանակուիլը ապացոյց էր որ, Փարիզի եւ Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշայի միջեւ յարաբերութիւնները կտրուած էին: Բայց «Թուրա» լրագրին, կուսակցութեան գործերը խանգարելու նպատակով կատարած հրատարակութիւնները, Սայիտ փաշային ընդհ. քննիչ նշանակուած ըլլալը յայտարարելու հարկադրանքը ստեղծեր էին: Սայիտ փաշա քիչ մը սրտնեղեցաւ այս պատճառով:

Արդարեւ կուսակցութեան եւ Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշայի յարաբերութիւնները պաղած էին: Թէեւ Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյ կուսակցական աշխատանքներու մասին տեղեկութիւններ կը հաղորդէր անոր, բայց գործակցութիւն գրեթէ չկար: Հաւանաբար տօքթէօրը չէր ուզեր յարաբերութիւնները բոլորովին կտրել Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշային հետ՝ անոր դրամական օժանդակութենէն օգտուելու համար: Որովհետեւ Եուսուֆ Իզզէտտին էֆէնտի, Պէհաէտտին Շաքիր պէյի եւ Տիրան Քէլէկեան էֆէնտիին ամսականները չղրկելուն պատճառով, երկուքն ալ Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշայի օգնութեան կարօտ մնալու աստիճան նեղութեան մատնուած էին:

ՈՒՐ ՏԻՐԱՆ ՔԷԼԷԿԵԱՆ ԱՍՊԱՐԷԶ ԿՈՒԳԱՅ

Տիրան Քէլէկեան էֆէնտի միշտ Եգիպտոսի մէջ կ'աշխատէր եւ փաշային քովէն չէր զատուեր: Երկար նամակներով, Պէհաէտտին Շաքիր պէյի յարատեւօրէն թելադրանքներ ընելէ չէր դադրեր: Սելանիկի Ազատարար կուսակցութեան եւ Իթթիհատ Թէրագգը կուսակցութեան միացման առթիւ, Պէհաէտտին Շաքիր պէյին կը գրէր հետեւեալը.

— «Հակառակ անձնական ցաւալի փորձութեանց եւ տեղեկութեանց, ձեզ նման եղբօրս անկեղծութեամբ եւ գուրգուրանքով սկսած մէկ ձեռնարկին հարկ եղած օժանդակութիւնը ընծայել՝ նուիրական պարտականութիւն մըն է ինձ համար: Ամբողջ հոգիովս յաջողութիւն կը մաղթեմ: Արդեօք բոլոր դժուարութիւնները պիտի կրնա՞ք յաղթահարել: Յաջողութիւնը ձախողութեան իսկ դատապարտուի, այս առիթով մեծ փորձառութիւն մը ձեռք բերած կ'ըլլաք:

Իմ կարծիքովս, քաղաքական ամէն համոզում փորձառութեամբ միայն կը յաջողի: Զօրեղ համոզումներն են միայն որ գործի ընդունակ մարդեր կը ստեղծեն: Դիւանագիտութիւնը զարմանալի բան մըն է: Երբեմն այնպիսի անյուսալի փոփոխութիւններ երեւան կուգան որ, մարդ կը ստիպուի նոր նեղութիւն մը տալ իր ասպարէզին: Այս պատճառով, կը խնդրեմ անձնական թշնամանքի ձեւ չտալ քաղաքական տարակարծութեանց:

(Շար.)

...ներ արտադրել յետոյ է որ, ձեռ-...ած են պատարագ մը գրելու: ...բանը կրնանք ըսել Պէթհովէնի ...մար, որ խուլնալու շրջանին գրեց ...ս սօլէնէլ»ը: Մեր դպրապետը ...պէս չվախցաւ այս հսկայ հան-...ներուն շուքէն իսկ:

...յս առթիւ շեշտենք որ, հայ եկե-...ն ազգային է, իսկ լատին եւ օր-...ս եկեղեցիները՝ համաշխարհա-...: Անոնք կրնան իւրաքանչիւրը ի-... երկրին համար առանձինն պա-...գներ ունենալ, իրենց նախասի-...թիւններուն համեմատ: Բայց մեր ...արագն նոյնը չէ:

...քան կը հասկնանք, Եկմալեան ...տարագը երաժշտական ոչ մէկ սը-...ունի, այլ արժէք մըն է: Անոր ...թիւնը միայն դաշնաւորումի ...ն մէջ է, որ հեռացուցած է ...եղանակը իր արժէքէն, ինչպէս ... բացատրէր Կոմիտաս վրդ.:

...ևանեակ տարիներ առաջ, Պոլսէն ...իածին ղրկեցին Լ. Չիլինկիրեանի ...ձայն պատարագը եւ վարդապե-... կարծիքը խնդրեցին: Վարդապետը ...ամակով մը յայտնեց թէ՝ եթէ զայն ...գրելու ձեռնարկէ, առնուած ...ը ըլլայ վերէն վար պատռել եւ ...ր գրել: Եւ յանձնարարեց Եկմալ-...ը երգել, որովհետեւ անկէ աւելի ...ր չի կար:

Նոյն թելադրութիւնն ըրաւ նաեւ ...իրի մէջ, իսկ Պոլսոյ մէջ ինք ան-...մբ կը ղեկավարէր: Արդեօք Պ. ...տոյեանի հեղինակութիւնը աւելի՞ ... է:

«Քրիստոս պատարագեալ»էն մին-... պատարագի վերջաւորութիւնը ...րաժշտութիւն մը չէ ըստ իս, ե-... ուշադրութեամբ քննենք կը գըտ-...նք որ, Եկմալեան առնելով «Սուրբ ...ուրբ»ին յաջորդող «ամէն»ը, ընդ-...ած է զայն, որ շատ մը կրկնու-...թիւններով դրեթէ կը նոյնանայ ...ուրբ»էն մինչեւ «Հոգի Աստուծոյ»ի ...ակներուն հետ: Ուրեմն աւան-...ութիւնները ամենեւին չեն խաթար-...ուած:

Պատարագիչի դերին համար ձեր ...առած ձեւը, Պ. դպրապետ, դար-... կը քննադատեմ, առանց երա-... տիտղոսը ունենալու, քանի որ ... բարեհաճած զայն ինծ շնորհել: ...ան, առանց ծամծմելու, պէտք ... récitative երգէ իր աղօթքը, ինչպէս ...ած է Կոմիտաս վրդ. այնքան հմ-...էն եւ զանազան modulationներով: ...որ նախասիրութեան հետեւած ըլ-... ձեր կարծիքը սխալ է, ձեր գոր-...ը մէջտեղն է արդէն եւ տհաճու-...եամբ լսուեցաւ ժողովուրդէն:

Ձեր գործին մասին ուղղակի խօսե-...ու համար, կը խնդրեմ որ, գրուած ...պատարագը ինծի տրամադրէք մի-...ն 24 ժամ, որպէսզի արձանագրելով ... սխալները, համոզուէք կարո-...ութեանս:

Երաժշտական ի՞նչ իմաստ ունի ...ուռ ու մունջ» երգել: Ժողովուրդը ...րկելու համար մեծ տաղտուկ մը, ...ւրանի՛ թէ ձեր «անչափահաս» պա-...րագն ալ «լուռ ու մունջ» երգէիք: Քանի մը խօսք ալ երաժշտական ...րծունէութեանս մասին:

Երաժշտապետ եւ ղեկավար եղած ...մ Կիւմրիի, Աթէնքի եւ Կալացի մէջ: ...նկէ շատ եւ էն կարեւորը, տարա-...ծ եմ հայ երաժշտութիւնը, մինակ ... խառն խումբով, օտար շատ դժ-...ուարահաճ եւ երաժշտասէր շրջանակ-...ներու մէջ: Մանաւանդ, երեք տարի ...շարունակ սինէմաներու մէջ մեններ-գելու եւ օտար խառն խումբեր ղեկավարելու շատ դժուարին գործը ըստանձնած եւ գլուխ հանած եմ օտարներէ գնահատուելով:

Այս բոլորը, վաւերաթուղթերով եւ վկայականներով պատրաստ եմ հաստատելու երաժիշտներէ կազմուած յանձնախումբի մը առջեւ, եւ անոր տրամադրութեան տակ դնելու իմ կողմէ դաշնաւորուած եկեղեց. եւ ժողովրդական երգեր, մեներգներ, տաղեր եւ շարականներ, միասեռ եւ երկսեռ խումբերու համար:

Բայց, նախ քան այս, ժողովուրդը եւ ես հետաքրքիր ենք գիտնալ, թէ Փարիզի եկեղեցիին դպրապետը ո-րո՞ն աշակերտն է, ո՞ւր եւ ո՞ր երաժշտանոցին մէջ սորված է դաշնաւորելու արուեստը (composition) եւ contre pointին ծանօ՞թ է:

Այս վիճաբանութիւնները ինծ համար փակուած են այլ եւս եւ կը սպասեմ կաթող. պատուիրակ Գարեգին արք.ի որ մօտ օրէն մեր մէջ պիտի ըլլայ, որպէսզի վերջ մը դնէ այս անիշխանութեանց:

Ա. ՔԷՉԷՃԵԱՆ

ԴԱՌՆՈՒԹԵԱՆ ԱՂԱՂԱԿ ՄԸ ԲԱՆՏԷՆ

Եգիպտոսի ռամկավար շրջանակի «Փողոց» («Արեւ») իր հոկտ. 15ի թիւին մէջ հրատարակութեանկուտար հետեւեալ թղթակցութիւնը Նիւ Եորքէն.—

«Վերջապէս անխուսափելին պատահեցաւ: Դաշնակցական չարքայինները գիրար ծեծել սկսած են, ոչ թէ միայն դուրսը՝ փողոցներուն եւ կամ իրենց ժողովներուն մէջ, այլ բանտին մէջ ալ: Ահա եղածը.— Նախընթեալ շաբաթ խումբ մը ազգայիններ կ'երթան Սինկ-Սինկի բանտը՝ այցելելու Դուրեան արք.ի ոճրագործներուն: Ասոնցմէ երկուքը կարելի եղած չէ տեսնել, որովհետեւ արգելափակուած են եւ յարաբերութեան մէջ չեն դուրսի այցելուներուն հետ ցնոր տնօրինութիւն: Պատճառը հետեւեալն է.— 20ական տարի բանտարկութեան դատապարտուածներէն Միրիճանեան եւ Անդրէասեան իրարու հետ վիճաբանութեան կը սկսին եւ վիճաբանութիւնը այնքան կը տաքնայ որ կը սկսին գիրար ծեծել, մինչեւ որ բանտապահը կուգայ եւ կ'ուզէ զատել իրարմէ, սակայն մեր երկու ամբարտաւան ոճրագործները իրենց հերոսութիւնը ցոյց տալու համար կը խոշտանգեն պահակն ալ, որուն վրայ դուրսէն օգնութիւն հասնելով բանտապահը կ'ազատեն, իսկ մեր երկու «ցեղակրօն»ական հերոսները կը չէզոքացուին եւ մութ սենեակներու մէջ կ'արգելափակուին»:

Այս առթիւ Ցուսաբեր հետեւեալ նամակը ստացած է բանտէն.—

ԱԴԻԿ (Նիւ Եորք), 12 նոյ. 1934

Ապշած մնացի, երբ «Հայրենիք» օրաթերթի նոյ. 11ի թիւը առի բանտին մէջ: Այդ թիւին մէջ գրուած էր, որ իբրեւ թէ երկու չարաթ առաջ ընկերներ Յովհաննէս Անդրէասեան եւ Ճան Միրիճանեան իրարու հետ կռիւ են ունեցեր Սինկ-Սինկ բանտին մէջ, պահակները եկեր ու կռուողները բաժներ են իրարմէ, միաժամանակ նաեւ իրենք խոշտանգուելով անոնցմէ: Այս ո՞ր դարու մէջ կ'ապրինք մենք. ինչո՞ւ այսքան անկիրթ սուտեր կը հրատարակէ «Արեւ» թերթը: Մի՞թէ այս սուտերը հրատարակողը մարդկային տարրական զգացում չունի. այսքան ալ անամօթութիւն կ'ըլլա՞յ:

Սինկ-Սինկ բանտին մէջ կան 2400 բանտարկեալներ, 300է աւելի պաշտօնեաներ եւ երկու փոխ-բանտապետներ, որոնցմէ մէկուն անունը Մր. Շիհի է, իսկ միւսինը՝ Մր. Քիլի:

Արդ, ի՞նչպէս կարելի է այս աւելի քան 2700 մարդոց ներկայութեան առել:

Ի՞նչ պիտի ըսէ «Արեւ», երբ այս սուտերու ձայնը հասնի Մր. Շիհիի եւ կամ Մր. Քիլիի ականջին:

Այո, գիտենք, մեզմէ չեն ամչնար, բայց մի՞թէ չեն ամչնար նաեւ օտարներէն:

Նիւ Եորքի Թումսի բանտին մէջ, ուր մենք արգելափակուած էինք, բոլոր պահակները, պաշտօնեաներն ու բանտարկեալները, մեր բանտարկութեան ամբողջ շրջանին, մինչեւ դատավարութիւնը, այնքան խոր յարգանք ունէին մեզ բոլորիս հանդէպ, որ միշտ զարմանք կը պատճառէր: Յուլիս 14ի գիշերը, երբ երդուեալները մեզ անցաւոր գտան, մեզ վրայ հսկող պաշտօնեաներն ու մեզ բանտ առաջնորդող ոստիկանները այնքան ընկճուած եւ այնքան լեցուած էին գործուած անարդարութեան դէմ, որ արցունք կը թափէին: Երբ Յուլիս 24ին մեզ Սինկ-Սինկ բանտը փոխադրեցին, պահակներն ու բանտապետը այնքան մեծ յարգանքով կը վերաբերուէին մեզ, որ զարմանք կը պատճառէր բոլոր բանտարկեալներուն: Ամէն նորեկ բանտարկեալ պարտաւոր է 15 օր հին խուցերու մէջ փակուած մնալ՝ քարանթինէ (բիպչէզըն) անցնելու համար. բացառութիւն ըլլալով միայն մեր նկատմամբ, մեզ այդ խուցերուն մէջ բանտուած չպահեցին, այլ յաճախ դուրս կը հանէին եւ խաղ խաղալ կուտային,— մեծ շնորհ մը բանտարկեալի մը համար: Երբ բիպշէզընի շրջանը լրացաւ, մեզ նոյն օրն իսկ, ըստ մեր մասնագիտութեանց եւ նախասիրութիւններու, գործերու դրին: Բոլոր բանտարկեալները զարմացած էին, այսքան ջերմ ու յարգալիր վերաբերում տեսնելով մեր հանդէպ:

Օգոստ. 17ին ընկերներ Հէրի Սարաֆեանը եւ Ճան Միրիճանեանը Նիւ Եորք նահանգի Գոմստակի բանտը ճամբեցին: Երբ մեր երկու ընկերները 60 հոգիով մեզմէ զատեցին, անմիջապէս բանտապետ Մր. Քիլիի ներկայացայ եւ խնդրեցի, որ Հէրի Սարաֆեանի տեղ զիս ճամբեն, խորհելով թէ Գոմստակի մէջ աւելի դէշ պիտի ըլլայ:

— Տղաս, ըսաւ Մր. Քիլի,— Գոմստակ նոր բանտ է. հոն աւելի լաւ է. Ալպէնիէն բանտարկեալներու թիւերն ու անունները ինծի կը ղրկեն եւ ես ալ իրենց հրահանգները կը կատարեմ. իմ ձեռքէս բան մը չի գար. բայց վստահ եղիր, որ հոն աւելի լաւ է:

Եւ իսկապէս ալ պարզուեցաւ որ այդպէս է. Սինկ-Սինկի մէջ բանտարկեալները խճողուած են իրարու վրայ. ամէն չարաթ կ'առնեն եւ խումբ խումբ կը բաժնեն Նիւ Եորք նահանգի նոր բանտերու վրայ:

Ես կը զարմանամ, այս կռիւը ե՞րբ եղաւ. եւ ի՞նչպէս կ'ըլլայ այդ,— ընկերներ Ճան Միրիճանեանը եւ Հէրի Սարաֆեանը օգոստոս 17ին փոխադրուեցան. սեպտեմբեր 17ին Տանամորա փոխադրուեցան Յովհաննէս Անդրէասեանը, Մարթին Մօղեանը եւ Միհրան Զատիկեանը, իսկ սեպտեմբեր 19ին Ադդիկա փոխադրուեցանք ես եւ ընկ. Ոսկան Երկանեանը:

Եթէ կայ մէկը, որ կը կասկածի տակաւին, կրնայ դիմել բանտապետին, որ սիրով կը հերքէ մեր շուրջ տարածուող անկիրթ սուտերը:

Թող գիտնան սուտ յօրինողները, որ մեր եւ իրենց ձեռքը չէ, երբ բանտապետներն ու պաշտօնեաները, անխտիր ամէնքը, խոր յարգանքով կը վերաբերուին մեզ հանդէպ: Անոնք բոլորն ալ գիտեն ու համոզուած են, որ ծանր դաւի մը զոհ գացած ենք մենք: Այսօր բանտի գրասենեակէն կանչեցին մեզ եւ մէկական զոյգ կօշիկ առաջարկեցին, առանց մեզմէ դիմում առած ըլլալու: Մէկական զոյգ Սինկ-Սինկ բանտին մէջ տուած էին արդէն եւ մենք չուզեցինք առնել, բայց իրենք զուրգուրանքով հարկադրեցին որ առնենք: Ահա թէ բանտապետները ինչպէս կը վարուին մեզ հետ: «Արեւ»ի խմբագիրը թող գիտնայ այս ամէնը ու գէթ քիչ մը թող կարմրի:

Ընկերական բարեւներով՝

ՅՈՎՀ. ԿՈՆԶԱԼԷԶ ԶԱԼԴԻԵԱՆ

(Բանտարկեալ թիւ 2537)

ԹՐՔՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ

=о·о=

Իսմէթ Ինէօնիւի յայտարարութիւնները

Դեկտ. 5ին, Թուրքիոյ Ազգ. ժողովին մէջ հետեւեալ ճառը խօսեցաւ Զօր. Իսմէթ Ինէօնիւ (Իսմէթ փաշա), ջերմօրէն պաշտպանելով Թրքուհիներու քուէարկութեան իրաւունքը, որ տրուած է արդէն:

«Յարգելի երեսփոխաններ, ըսաւ, ձեր բարձր ժողովին կ'առաջարկենք երեսփոխան ընտրելու եւ ընտրուելու իրաւունք տալ Թուրք կիներուն: Թուրք պատմութեան մէջ մեր կիներուն արժանի դիրքը այն է որ, միշտ այրերուն հետ ձայն եւ ազդեցութեան իրաւունք ունենան երկրին եւ ազգին ճակատագրին վրայ: Պատմութեան ընթացքին, երբ Թուրք կինը կրցած է գրաւել իրեն արժանի բարձր տեղը, ազդել ազգին ճակատագրին վրայ, այրերու գործակցիլ ամէնէն բարդ եւ դժուար աշխատանքներու մէջ, ահա այն ատեն Թուրք մեծ ազգը կրցած է ամբողջ աշխարհի մէջ տարածուիլ իր ուժով եւ քաղաքակրթութեամբ:

Ընկերներ, Թուրք կինը հեռացնել իր արժանի տեղէն եւ անկիւն մը դնել իբրեւ էակ մը որ պէտք չէ գործի խառնուի, համաձայն չէ Թրքական աւանդութեանց: Թրքական մտայնութեան հակառակ եղող այս մտայնութիւնն է գլխաւոր պատճառներէն մէկը — կրկին չարծարծենք մեր ցաւերն ու զառնութիւնները — այն փորձանքներուն զորս կրեցինք դարերու ընթացքին:

Ընկերներ, հոս չպիտի կրկնեմ հին առածները: Իբրեւ մարդիկ որոնք մօտէն տեղեակ են ազգային պահանջներուն, կրնանք համոզումով ըսել թէ օգտուելու ենք եւ պիտի օգտուինք Թուրք կնոջ լայն մասնակցութենէն ազգային գործերու մէջ: Մօտիկ ապագայի մէջ երբ հասկցուի Թուրք ազգին մեծ կարողութեանց զաղտնիքը, ամէնէն առաջ իբրեւ գլխաւոր ազդակ պիտի յիշուին այն իրաւունքները զորս Թուրք յեղափոխութիւնը դեռ առջի օրէն տուաւ Թուրք կիներուն: Մեր այսօրուան ձեռնարկը պսակումն է այն քաղաքականութեան որուն տարիներէ ի վեր կը հետեւին Ազգ. ժողովները եւ յեղափոխութիւնը:

Միայն, ընկերներ, երբեք մեր միտքէն չենք անցըներ թէ մեր այս առաջարկով շնորհ մըն է որ կը տրուի Թուրք կնոջ: Մեր համոզումը այն է որ, Թուրք կինը արդէն իրաւունք ունի այս տեսակ հիմնական պարտականութիւններ կատարելու եւ սխալ, անիրաւութիւն ըլլալով, երկար ատենէ ի վեր զլացուած էր իրեն: Ձեմ ուզեր բացատրել թէ ի՞նչպէս եղած է ուրիշ երկիրներու մէջ. բայց երկրի մը մէջ ուր, հողը ամէն կողմէ գրաւման ենթարկուած ժամանակ, կիները կրակի տակ ուս ուսի կ'աշխատին այրերու հետ եւ երկրին մնացեալ մասի ժողովուրդը կերակրելու համար ուսերնին կը հանեն արտին սեւ հողէն, անշուշտ կիները իրաւունք ունին խօսելու ամէն տեղ եւ ամէն խաւի մէջ:

Այն երկիրներու մէջ ուր կիները այսքան ծանր քննութիւն մը անցուցած են, բնականաբար կիները պիտի ստանան այն իրաւունքները զորս հիմա կուտանք մեր կիներուն: Պայման է միայն որ կիները ամէնէն առաջ մեր կիներուն նման անցուցած ըլլան այդ ծանր քննութիւնը եւ հաստատեն թէ իրենց խելքով ու սիրտով ուժեղ են՝ աւելի դժուար քննութիւններու դէմ կուրծք տալու համար:

Յարգելի ընկերներ, երբ պատմութիւնը յիշէ Թուրք յեղափոխութիւնը, անոր հետ պիտի յիշէ նաեւ Թուրք կնոջ ապաւոգրութիւնը: Գալ Ազգ. ժողովին մէջ կին երեսփոխաններու հետ աշխատիլը՝ շատ աւելի մեծ արդիւնքներ պիտի ապահովէ: Այս է մեր անկեղծ համոզումը:

Ընկերներ, Աթա Թուրք ամէնէն պերճախօս արտայայտութիւնն է մեր յեղափոխութեան, թէ իբրեւ անոր առաջնորդը եւ թէ իբրեւ զայն արդիւնաւոր դարձնողը: Աթա Թուրքի գլխաւոր ծառայութեանց մէջ պիտի յիշուի այն պարագան որ ամբողջովին վերցուց կիներու իրաւազրկութեան այն ճնշումը որուն հետեւանքով մեր ազգը կէս անդամալոյծ վիճակի հասած էր: Բարձր ժողովին այս առթիւ ցոյց տուած խանդավառութիւնը նոր եւ հիմնական փաստ մըն է այն մասին թէ սիրով եւ յարգանքով կը դիմաւորէք Աթա Թուրքին ջանքերը, յանուն Թուրք ազգին յառաջդիմութեան եւ բարձրացման:

Ընկերներ, երկրին մատուցած ձեր ծառայութեանց ամէնէն փայլուններէն մէկն ալ պիտի ըլլայ հիմնական օրէնքին այս բարեփոխումը: Գալ սերունդը երախտագիտութեամբ պիտի յիշէ չորրորդ Ազգ. Ժողովին ձեռնարկը, որով Թուրք կիներուն տրուեցան անոր բոլոր իրաւունքները եւ այս ձեւով ընձեռեցաւ զանոնք խաւարի մէջ պահող յոռի դրութիւն մը»:

Ժողովը երկարատեւ ծափերով եւ պռաւօ բացագանչութիւններով ընդունեց վարչապետին ճառը, յետոյ միաձայնութեամբ (258 ձայն) որոշեց ընտրելու եւ ընտրուելու իրաւունք տալ կիներուն:

Էջմիածնի ձայնը

— • —

Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց եկեղեցւոյ (Փրատօ) կրօնական ընկերակցութիւնը ձեռնարկած է իւղագինի հաւաքման, ընդ առաջ երթալով հայրապետական կոչին: Այս առթիւ հրատարակուած կոչին մէջ կը կարդանք.—

«Ս. Հայրապետը իր լիազօրին պաշտօն կը յանձնէ «զաղութները հետաքրքրել Էջմիածնի նիւթական անձուկ վիճակով» եւ երկարօրէն կը ծանրանայ «Էջմիածնի աթոռին նիւթական աջակցութիւն հասցնելու անհրաժեշտութեան վրայ», շեշտելով որ «ոչ միայն նիւթապէս ճգնաժամ մը կ'անցընէ Էջմիածինը, այլ եւ Մայր-Տաճարի շէնքին վտանգ կը սպառնայ, մանաւորապէս նորոգութեան կարօտ ըլլալով եկեղեցիին տանիքը»: Կը յիշեցնէ թէ «Էջմիածինը դարերով կըցած է ապրիլ հայ ժողովուրդին լումաներով» եւ կոչ կ'ուղղէ «հայ գաղութներուն՝ աջակցութեան հասնիլ այս անգամ ալ»:

Վստահելով թէ ոչ մէկ Հայ խուլ կը մնայ հայրապետական այս կոչին, Ընկերակցութիւնս նուիրական պարտք մը լրացնել կը մտածէ, Հայաստանեայց Առաք. Եկեղեցիի բազմադարեան աւանդութեան համաձայն՝ իւղագինի հաւաքման, յառաջիկայ Ս. Ծնունդի տօնին առիթով, գոյացած հասոյթին կէսը փութացնելու համար Էջմիածին:

Հետեւաբար Թարգման ըլլալով Վեհ. Կաթողիկոսի կոչին, կը դիմէ ձեզի, խնդրելով որ հաճիք թէ անձնապէս եւ թէ բարեկամներով առատաձեռնօրէն արդիւնաւորել այս ձեռնարկը, ձեր լումաներու մասնակցութեամբ, որպէսզի Մարսէյլի հայ գաղութն ալ հոգեկան գոհունակութիւնը եւ հպարտութիւնը ունենայ ազգասիրական իր սրբազնագոյն մէկ պարտքը լրացուցած ըլլալու՝ հանդէպ հայ ազգին հոգեւոր եւ իմացական գաղափարականին խորհրդանշանը եղող Մայր-Աթոռի Տաճարին, ուր Լուսաւորիչի կանթեղին վառ պահուիլը պէտք է ուխտը ըլլայ ամէն Հայու»:

ՊՈԼՍՈՅ օտար անուններով փողոցները նոր անուններ պիտի ստանան, ինչպէս գրած էինք: Պիտի փոխուին նաեւ այն անունները որոնք փաշա, էֆէնտի, աղա տիտղոսները կը կրեն: Ասոնց կարգէն են Փաշապաղչէ, Պէյքօզ, Փաշալիմանը եւն.:

ՄԻԽԼԻՔԻ վարժարանը ասկէ վերջ պիտի կոչուի սիյասալ պիլկիլէր օքուլասը, ինչպէս որոշած է Աթա Թիւրք:

ԱՇԽԱՐՀԻ ամենամեծ հեռադիտակը, որ 5.08 մէթր տրամագիծ ունի, կառուցուած է Նիւ Եորք նահանգին Քօրնինկ քաղաքին մէջ: Այս դիտակով կարելի է 1 միլիոն 569.200 քիլոմէթր հեռուէն գտնուող լոյսը տեսնել:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՀԱՅՐԻԿՍ ԿԸ ՆԵՂԱՆԱՅ

— Օհաննէս, ես դիմացը Գեղամին սրճարանն եմ, աչքդ չորս բաց:

Հաճի աղան այս կարուկ յանձնարարութիւնն ըրաւ իր տղուն եւ դուրս ելաւ խանութէն:

Սրճարանէն ներս մտնողը Հաճի աղան էր:

Ընդհանուր փսփսուք մը, կարծես խուլ իրարանցումի մը հոսանքը: Հաճի աղան էր ներս մտնողը: Բոլոր շրթունքներուն վրայ միեւնոյն անունը... Աթոռներու չոկտուքի սարսուռ մը տարածուեցաւ, սեղաններու ձայնը նստարաններու չարժումին խառնըւած...

«Հաճի աղան...»:

Ամէնուն աչքերը դրան կողմը դարձած, մինչեւ որ Հաճի աղան բազմեցաւ նստարանին վրայ, մնացին իրենց տեղերուն մէջ անշարժ:

Հաճի աղային համար էր այս յարգանքը: Բոլոր յարգանքներուն ամէնէն տիրականը, միայն թէ Հաճի աղան վայլեցնել գիտէր, ու այս յարգանքը իսկապէս կը վայլէր իրեն՝ երբ աչքերուն խորէն կը նայէր չորս դին, առանց բառի, թաքուն գոհունակութեամբ, մանաւանդ երբ նայող բոլոր աչքերը կը պահէին իրենց քաղցրութիւնը, կը դառնային աւելի պայծառ:

Հաճի աղան սրճարանին մէջ ...

Լեզուանի մարդոց ձայնը անգամ կը կարճնար, անհամբերները կը սանձէին իրենց լեզուն, ամէն օրուան մըտիկ ընել, ականջ կախել գիտցողները իրենց պատրաստուած դիրքովն ու կերպարանքովը լռութեան կուտային զոպուած կենդանութիւն, ու ձայները կը բարձրանային փախով, լռութիւնով սնուցած:

Հաճի աղան սրճարանին մէջն էր, որովհետեւ, իրենց մօտիկը, իւրաքանչիւրը սպասողական դիրքի մէջ, համբերութեամբ կը սպասէր իր կարգին, բան մը ըսելու, Հաճի աղային սրտին դպելու հաճոյքով: Քիչ մը անդին, խօսիլ չգիտցողներն ալ, կը հետեւէին ամէնուն, մանաւանդ իրենց նիստուկացին անհամարձակութիւնը վարանոտ, միշտ սպասողական, կը նայէին խանդավառուած: Իրենց սրտին հաճոյքը կը կենայ դէմքերնուն վրայ:

Հաճի աղայի կողմէն անցող դարձողները, կը շտկէին իրենց քալուածքը, քիչ մը թեթեւ, աւելի զգոյշ, կար մարդ ալ, որ ոտքերու մատներուն վրայ կոխելով կ'անցնէր, քիչ մը երկիւղած, թելադրուած յարգանքէ մը:

Հաճի աղան, սրճարանին Հաճի աղան, ամէնուն Հաճի աղան, Հաճի աղան էր Աստուածաշունչներուն:

Հաճի աղային բերնին բառերը իրենց իմաստին ուժն ու գաղտնիքը ունէին, անոնք կը հնչէին իրենց ճշմարիտ ձայնով, ու մտիկ ընելու բան էր երբ խօսողը Հաճի աղան էր:

Տասը տարեկան տղայ մը ներս մըտաւ սրճարանէն, դիմացը, անկիւնը նստող ծերուկին ցած ձայնով բան մը ըսաւ, գլուխը օրօրեց, ու միեւնոյն խեղօքութեամբ դուրս ելլելու պահուն,

— Ծօ, պզտի՛կ, ինծի նայէ մէկ մը, ըսաւ Հաճի աղան, դուն որո՞ւ տղան ես:

Իր վարժապետին առջեւ կարծես, ուղիղ, հաստատ իր նայուածքով, դէմքը իր տարիքին բարութիւնը առած, այնքան շնորհալի, որ իր թշուառութիւնը ծածկուած լոյսի ծիրանիով մը կարծես, պատասխանեց.

— Կօշկակար Սանդիկ աղային տղան եմ:

Թեթեւ ծիծաղով մը, տեսակ մը ճարտասանութեամբ ուռած, ծուռ խօսք մը չեշտելու աճապարանքով, ներկաներէն մէկը,

— Եամաճի Սանդիկին տղան է, կրկնեց:

— Եամաճի Սանդիկին տղա՞ն, ըսաւ Հաճի աղան ...

Ան ի՞նչ լռութիւն էր որ տիրեց:

Հիացում կար Հաճի աղայի դէմքին վրայ, ու կար մը լռութիւնը որ կը տիրէր, կը յամառէր երկարել կարծես, կը դառնար կրակէ սարսուռով լեցուն մթնոլորտ մը: Մարդ բառ չէր հաներ բերնէն: Բայց իրենց լռութեան մէջ դիւրազգած բան մը կար, ու երթալով կը դառնար աւելի զգայուն: Լռութիւնը թափանցիկ բան մը կը դառնար, կը տեսնուէր ամէնուն սրտին բաբախումը:

Ինչո՞ւ լռեցին ու կը նայէին տեսակ մը զարմացումով այս տղուն: Խնդալ կ'ուզէին քիչ մը առաջուան պէս, խօսիլ ու կատակել կ'ուզէին ինչպէս ամէն օր: Հաճի աղային նայած ատենները երեւնուն կարմիրները կ'ամփոփուէին, կը կարմրէին աւելի: Երկու հոգի մանաւանդ, փուշի վրայ նստած կարծես, կ'ուզէին բան մը ըսել, բառ մը վերջապէս, վայրկեաններու լըռութեան տալ քիչ մը տաքութիւն, երբ

— Գնա սա տեղէն ջուր մը բեր, խմեմ ձեռքովդ, ըսաւ Հաճի աղան, այս անգամ ձայնը լեցուն՝ սրտին մէջ մնացած տեսակ մը թրթռումով:

— Հայրն է եղած, այսքան ալ հօրը նմանիլ, ըսաւ ներկաներէն մէկը: Հօրը կամացուկ խնդուածքը, առանց բան հասկցնելու դիմացինին իւրաքանչիւր չարժումին կը հետեւի: Հայրն ալ այսպէս երբեմն երբեմն շրթունքները խածնելով, նայած ատեն կարծես դիմացինին հոգիին մէջ կ'իջնէ:

Ջուրը խմելէն ետք, գաւաթը Հաճի աղային ձեռքը մնաց, կապած կարծես չէր գիտեր ի՞նչ տեսակ ուժով, երբ միեւնոյն գեղեցիկ հանդարտութիւնով կեցած, երկու ձեռքերը բարի կապած կուրծքին վրայ, այս տասը տարեկան տղուն աչքերը կը լողային Հաճի աղային աչքերուն մէջ: Ցետոյ, գլուխը ուղիղ բռնած, տեսակ մը հընազանդութեան ձեւ, սկսաւ նայիլ վեհանձնօրէն, աչքերը դարձուց մէկիկ մէկիկ ամէնուն, նայեցաւ, ինչպէս կ'ընեն մէկուն նայուածքէն կամ շրթունքներու երերումէն բան մը հասկնալ ուզող մարդիկ, կը կախարդէն դիմացինը:

Հաճի աղային եաեւը նստողներէն մին քիչ մնաց պիտի խնդար: Այսքան պատկառանք, այսքան խոնարհութիւն, այս տարիքը ունեցող համանի մը տղուն քով, այնքան տարօրինակ կ'երեւար աչքերուն, որ գըլուխը կախեց, աչքերուն կոպերը իջեցուցած պահուն, ամչկոտ թիզ մը հասակ ունեցող տղոց կերպարանքը առաւ:

Զարմանալի բան, այս տղուն աչքերուն մէջ որքա՜ն պայծառութիւն կար: Շատ բան կար այս տղուն աչքերուն մէջ, երեւան ալ այնքան պայծառ, սա ի՜նչ կենդանութիւն, իր պարզութեան մէջ սա ի՜նչ շնորհալի դէմք, տղու մը մաքուր պատկերը վերջապէս:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(1)

իրենց բնական տաղաւարին մէջ: Կը կարծուի թէ դիմամբ կրակի տրուած են, ոչնչացնելու համար վտանգաւոր թուղթեր:

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ խորհուրդը վերջացուց իր նիստերը, լուծելէ յետոյ Հունգարիոյ եւ Եուկոսլավիոյ ծանօթ վէճը: Հունգարական կառավարութիւնը անմիջապէս քննութեան պիտի ձեռնարկէ: Այժմ Ֆրանսայի արտաքին նախարարը կը պատրաստուի Հռոմ երթալու:

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզ

«ՎԱՐԴԱՆ» Ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 2.30ին Café de la Coreի մէջ, Առնուվիլ: Կը հրաւիրուին մեր շրջանի բոլոր ընկերները:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 14 Դեկտեմբեր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 181, Գուրս Լաֆա- «Զարդարեան» Գրադարանը: Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Ա. Արծրունի:

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ «Անտօք» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին «Դուրեան» գրադարանը:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Նախաձեռնութեամբ Իսի Լէ Մուլինոյի «Զաւարեան» Ակումբին
Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ
16 դեկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին
2, Rue Alexandre Guilmantի սրահին մէջ Մէօտոնի կայարանին դիմացը
կը ներկայացուին
«ՇԱՏԱԽՕՍ ՍԱՓՐԻՉԸ» եւ «ԴԴՈՒՄԻ Վ.ԱՃԱՌԱԿԱՆԸ»
Մուտք՝ 3 ֆրանք:

ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ՔԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ
ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ
ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
15 Դեկտեմբեր երեկոյեան ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ
PETIT JOURNALի սրահին մէջ, 21, rue Cadet. Մէթրօ՝ Cadet
Բարձր հովանաւորութեամբ Զօր. BREMONDի եւ նախագահութեամբ
հրամանատար Զ. ԽԱՆԶԱՏԵԱՆԻ
Մասնակցութեամբ Հայ Սպայից եւ Ֆրանսահայ կամ. Միութիւններու:
ԿԸ ԽՕՍԻՆ
Հայ Սպայից Միութեան նախագահ Զօր. ԿՕՐԿԱՆԵԱՆ
Հայ կամ. Մարտիկ. նախագահ Գնդ. Տ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ
Ֆրանսահայ կամ. Միութեան նախագահ Պ. Մ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Պ. ՍԵԴՐԱՔ ՍԱՍՈՒՆԻ եւ ԳԵՐ. ՀԱՅՐ ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ
Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին
ՍԻՓԱՆ երգչախումբը ղեկավարութեամբ ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ
Խմբերգներ, Հայկական տարազով շուրջպարեր, կ'երգեն՝ Օր. Հ. ՔՆԵԱԶԵԱՆ
եւ Պ. Գր. ՄԷՀՏԷՐԵԱՆ. կը պարէ՝ Օր. ՀՐԱՆՈՅՇ ԴԱԶԱԶԵԱՆ:
Ժամը 12էն յետոյ կը սկսին եւրոպական պարերը:
Առաջնակարգ Օրքէսթր եւ Ճաշարան:
21րդ գաղթային զօրագունդի նուագախումբը կը նուագէ հայկական եւ եւրոպական եղանակներ: ՄՈՒՏՔ՝ 7 ՖՐԱՆՔ
Տոմսերը կը ծախուին ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ նպարավաճառատունը, 27, rue de Trévise: ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ գրատուն եւ Միութեան անդամներուն մօտ:

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ
Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս
Brasserie Colbertի շքեղ սրահին մէջ
Մուտք.— Զոյգերու՝ 20 ֆր.: Օրիորդներու՝ 10 ֆր.: Այրերու՝ 15 ֆր.:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԼԵՌՆԵՐ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՏԱՐԵԳԻՐՔԸ — 1935 — Ե. ՏԱՐԻ
ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ, ՃՈԽ ՏՊԱԳՐՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ, ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ, ՊԱՏՄԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՄԲ
Դիմել M. et M. BARSAMIAN, 30, Rue Drouot, PARIS (9e)
Ինչպէս նաեւ «Յառաջ»ի վարչութեան, Լ. ԳԵՒՈՆԵԱՆ, 17, Rue Damesme, Paris
ԳԻՆ 20 ՖՐԱՆՔ

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ֆրանսական բանակի Հայ նախկին կամաւորները (բոլոր ճակատներու) կը հրաւիրուին ստիպողաբար ընդհ. ժողովի վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին քաֆէ-թափայի սրահը 6, Rue Grange-Batelière, Paris:

Օրակարգ.— Հաշուետուութիւն եւ հրաժարական վարչութեան, ընտրութիւն հաշուեքննիչ մարմնի, նոր ծրագիր, Միութեան դերը եւ ուղեգիծը ներկայ պայմաններու մէջ եւայլն:

ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆ Հայր. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին պար տէ լա փոսթի մէջ: կը խնդրուի անդամ եւ ոչ անդամ բոլոր հայրենակիցներէն ներկայ գտնուիլ այս կարեւոր ժողովին:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՔՈՅՐ ԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ
13 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1935 ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ
ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ ԿԸ ՎԵՐՋԱՆԱՅ ԺԱՄԸ 11.30ին
Salle des Sociétés Savantesի մէջ **8, Rue Danton**
Métro: Odéon եւ **Saint Michel**

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ **Վ Ե Ր Ա Ծ Ն Ո Ւ Ն Դ**
(ԿԱՐԷՆ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ, Հայաստանի կեանքէն)
Կը մասնակցին Տիկիններ Գայեանէ, Լաթիֆեան, Քնար, Օր. Հոփփիկ:
Պարոններ՝ Գմբէթեան, Գարեգին, Թորոսեան, Կոթիկեան, Լաթիֆեան, Ուզունեան, Թուրէն, Սանճագ եւ Տէրվիշեան:
Բեմադիր՝ Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ
ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐ՝ 5, 7.50, 10 եւ 15 ՖՐԱՆՔ:
Տոմսերը կը ծախուին՝ ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ Գրատունը 51, Rue Mr. le Prince (Paris 5), ինչպէս նաեւ արուարձաններու մէջ:

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է
ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ
16, Rue de Vaugirard, PARIS (6e) Մէթրօ՝ ՕԴԷՕՆ կամ ՍԷՆ ՄԻՇԷԼ
ՀԵՌԱՁԱՅՆ՝ ODÉON 76-22
Կ'ընդունի ժամը 9 – 12 եւ 2 – 8, իսկ կիրակի մինչեւ կէսօր

Մաքուր եւ գեղեցիկ հողամասեր
ԾԱԽՈՒ ԵՆ ԳԵՂԵՑԻԿ ՀՈՂԱՄԱՍԵՐ ՎԵՐՍԱՅԼԻ ՄՕՏ
St. Remy-les-Chevreusesի կայարանէն 1500 մեթր հեռու
5 ՖՐԱՆՔ ՔԱՌԱԿՈՒՍԻ ՄԵԹՐԸ
ՎՃԱՐՄԱՆ ՀԱՄԱՐ 3 ՏԱՐԻ ՊԱՅՄԱՆԱԺԱՄ
ՁԵՐ ՇԱՀԸ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ՍԵՓԱԿԱՆԱՏԷՐ ԸԼԼԱԼ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ
Սեփականատէր ըլլալով լաւագոյնս կրնաք պաշտպանել ձեր շահերը: Տեսնելու եւ բանակցելու համար դիմել՝
Mr. LECORNU, 7, rue Paul Lelong. Paris
Métro: Bourse կամ **Sentier. Tél. Gutemberg: 40-37**

ԴՐՈՇՄԱԹՈՒՂԹ, ԴՐՈՇՄԱԹՈՒՂԹ, ԴՐՈՇՄԱԹՈՒՂԹ,
GULBENKIAN & POOLE
392, Strand, LONDON, W. C. 2
Գնում եւ վաճառում հին եւ նոր ամէն տեսակ
ԴՐՈՇՄԱԹՈՒՂԹԵՐՈՒ
ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ եւ ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ
Կը լրացնենք նաեւ կիսատ հաւաքածոներ:
Achat & Ventes des Timbres-Postaux
Դրոշմաթուղթի միակ Հայ վաճառատունը ԱՆԳԼԻՈՅ մէջ

LOTERIE NATIONALի
5րդ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 19ին
*Loterie des Regions Libérées*ի 16. 17. 18. 19 et 20 ՇԵՐՏԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԴԵԿՏ. 28ին
*Sweepstake de Luxembourg*ի
ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆԸ 1935 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 15ին
Ծախու են՝ ամբողջ, 1/2, 1/4, 1/10 et 1/20 բաժիններ վիճակահանութեանց մինչեւ վերջին օրը:
A. GODOVANNIKOFF
30, Quai de Passy, Paris (16)
Tél. JASMIN 01-50 **Métro: PASSY**
Հեռագրական հասցէ.— **GODOVANNIKOFF, PARIS**
Գրասենեակը բաց է ամէն օր եւ կիրակի, առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ իրիկուան ժամը 9:

ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ
ԵՓՐԵՄԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐՈՒ
1bis, Rue d'Hautefeuille, PARIS (6) Մէթրօ՝ ՍԷՆ ՄԻՇԷԼ

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆ		ԼԱՒԱԳՈՅՆ ԱՊՐԱՆՔ	
Քաշէր պանիր կէս քիլօ	8.—	Լոգում կէս քիլօ	3.—
Ճերմակ » կէս քիլօ	5.50	Իզմիրի չամիչ կէս քիլօն	2.75
Պուլկուր կէս քիլօ	1.75	Իզմիրի թուզ կէս քիլօն	2.75
Ապուխտ կէս քիլօ	10.—	Արմաւ Պաղտատի կէս քիլօն	2.—
Երշիկ կէս քիլօ	10.—	Նուշ կէս քիլօն	3.25
Զիթ-ապտուղ (յունի.) կէս քիլօ	4.—	Կաղին կէս քիլօն	3.25
Զիթ-ապտ. (թրք.) կէս քիլօ	3.50	Ընկոյզ կէս քիլօն	2.75
Հէլվա կէս քիլօ	3.—		

Մաքարօնի բոլոր տեսակէն 1.75

Etude de Me BERNARD WAHL
(12 année)
Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales
JURISCONSULTE
Droit Français et International Privé
94, Rue St. Lazare (Սէն Լազար կայարանին մօտ) Tél. Pigalle 67-69
Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ certificats de coutumesներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները:
Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17—19: Նաեւ ժամադրութեամբ.

ԻՐԱՒԱԳԷՏ Մ. ՉԱՅԼԱՉ
ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՊՈԼՍՈՅ ԻՐԱՒԱԲԱՆԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆՆԵՐԷ
Կ'ընդունի ամէն օր առաւօտները ժամը 9-12 և երեկոները 5-7:
208bis Rue Lafayette, Paris. Métro Louis Blanc

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»ի վալանսի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամ-անդամուհիները եւ անդամագրուիլ փափաքողները, վաղը, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին, Ազգային Մատուռ-Մանկապարտէզին մէջ:

Կը խնդրուի անպայման ներկայ ըլլալ:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (46)

Ս Պ Ի Տ Ա Կ Ա Ր Ծ Ի Ւ Ը

Թարգմ. Ա. ՀԱՐԷԼԵԱՆ — Գրեց՝ ՐՕԼԸՆՏ ՏԷՆԻԸԼ

— Երթալիք տեղ շատ կայ պարոն, բայց ձեր հարցնելու եղանակէն չեմ ախորժիր.. Հասկցա՞ր բարեկամ:

Հ. Ա. գինքը շատ լաւ հասկցաւ, միայն թէ դուրս ելլելու միտք չունէր, եւ ուզեց որ առաջին առթիւ նաւապը հարց տայ:

— Շնորհակալ պիտի ըլլամ եթէ ձեր ըսածը աւելի լաւ բացատրէք, ըսաւ Հ. Ա.:

Նաւապին աչքերը պղտիկցան, յետոյ կամաց մը գլխով ըրաւ.

— Անշուշտ, ըսաւ, եւ գրպանէն ակռայ մաքրելիք մը հանելով սկսաւ ակռաներուն բացուածքներուն մէջ խօթել:

— Ըսել կ'ուզեմ թէ փոքրիկ խօսակցութիւն մը ունենալէ առաջ, կ'ուզեմ գիտնալ ձեր այցելութեան բուն նպատակը: Առաջին անգամ ըլլալով որ այդ բժիշկին բարեկամներն էք, հիմակ ալ կ'ուզէք հետս անձնական տեսակցութիւն մը ունենալ... ձեր երկու ըսածները իրարու չեն համապատասխաներ, բարեկամ:

Հ. Ա. դժուար կացութեան մը մատնուեցաւ: Կլօրիայէն հաննելէ առաջ որոշած էր շատ պզտիկ շարժիլ: Այդ օրիորդ Հայաթը, որ Կլօրիայի պէս գրօսանաւու մը տէրն էր, անշուշտ շատ հարուստ կին մը ըլլալու էր, եւ անկասկած քաղաքին մէջ զօրաւոր բարեկամներ ալ ունէր: Արդ, եթէ Սպիտակ Արծիւի խնդրին մէջ դիւանագիտութիւնով չվարուէր, անհամ բարդութիւններ կրնային ըստեղծուիլ: Նաւուն մէջ հանդիպած էին այդ նաւապին, որ Հ. Ա.ի աչքին մեծահարուստ Ամերիկուհիի մը անձնական զբօսանաւին պաշտօնի մարդը կը թուէր: Ինք համոզուած չէր նաւապետ Օրլաֆ Նէլսընը ճանչնալու, որպէսզի կարենար ըմբռնել թէ այդ ծերունի նաւապետը մէկը իրեն նաւաղ ընտրելու առեն նկատի չէր առներ անոր արտաքին երեւոյթը, այլ անոր որպէս նաւաղի կարողութիւնները: Ուստի չնախատեսուած նաւապը պատճառ եղաւ Հ. Ա.ին խորհելու թէ անիկա իր պաշտօնին տէրն էր:

Ձեռքը գրպանը տանելով Հ. Ա. դուրս հանեց Սպիտակ փոքր Արծիւ մը, զոր սովոր էր միշտ հետը առնել, եւ ցոյց տալով նաւապին ըսաւ.

— Ասկէց առաջ այս տեսակ բան մը տեսա՞ծ էք:

Նաւապը այդպէս բան տեսած չէր: Անիկա թէեւ լաւ նաւաղ մըն էր, բայց ոչ Զարա Հայաթին մտերիմ: Օրլաֆ Նէլսըն արգիլած էր անոր սրահին մուտքը եւ կամ զբօսանաւին որ եւ է մէկ մասին մէջ որ տիրուհիին անձին միայն սահմանուած էր: Նայեցաւ Սպիտակ Արծիւին, որ իրեն բան մը չյիշեցուց, միայն հասկցաւ որ իր երկրի խորհրդանիշին կը նմանէր: Սակայն իր կասկածները չատցան եւ սկսաւ բացարձակապէս ատել թէ Պ. օգնական-ոստիկանապետ Տէյվիսը եւ թէ իր բարեկամը:

— Տեսած ըլլամ կամ ոչ ի՞նչ արժէք ունի, ըսաւ:

— Փոքրիկ Սպիտակ Արծիւ մըն է, յարեց Հ. Ա.:

— Անշուշտ, որ եւ է անխելաւ տխմար կրնայ ատիկա տեսնել, պարոն:

— Մէկու մը խորհրդանշանը որ ինքզինքը Սպիտակ Արծիւ կ'անուանէ:

— Այդպէ՞ս է:

Յայտնի էր որ նաւապը մէկու մը ինքզինքը Սպիտակ Արծիւ կոչելը չէր գիտեր: Որովհետեւ այդ լուրն իմանալով քարի պէս պաղեցաւ, ինչպէս կ'ըսեն իր երկիրը:

— Մասամբ հոս եկած եմ այդ անձի մասին հարցաքննութիւն ընելու. կը յուսայի որ բարեկամս Սըր Ճօն Տէ-վիտսընը կամ Օր. Հայաթը պիտի կարենային կարգ մը տեղեկութիւններ տալ:

— Չեմ գիտեր թէ բժիշկը ինչ կրնար գիտցած ըլլալ այդ անձի մասին, կը կարծեմ սակայն եւ այս բանը կրնամ հիմակուընէ իսկ ըսել թէ Օր. Հայաթը ինքզինքը թռչունի մը անունով կոչող մէկու մը հետ որ եւ է ծանօթութիւն չունի, ըսաւ նաւապը:

Սպիտակ Արծիւին ցոյց տալը ըսպասուած արդիւնքը չտալով, Հ. Ա. մտածեց քիչ մը աւելի բան իմանալ Սթէֆըն Հայաթի վէրքի մասին: Այն իրողութիւնը որ նաւուն մէջ վիրաւոր մէկը կար, Սըր Ճօնին զբօսանաւի մը մէջ առաջին ճամբորդութեան պատճառը կը պարզուէր, եւ տարօրինակ զուգադիպութիւնով մը, բժիշկը տուն կը վերադառնար գրպանը Սպիտակ Արծիւով մը: Անշուշտ այդ վիրաւոր մարդու մասին կ'ուզէր քիչ մը աւելին իմանալ:

— Սըր Ճօն Տէվիտսընին եւ Օր. Հայաթին երբ վերադառնալը չէ՞ք գիտեր, հարցուց Հ. Ա., խօսակցութիւնը միւս մարդուն շուրջ բերելու նպատակով:

— Ոչ, պատասխանը կտրուկ էր:

— Պ. Սթէֆըն Հայաթին կամ նաւապետին վերադարձը՞:

— Ոչ.

— Ոհ, անշուշտ, մոռցայ թէ քանի որ Պ. Սթէֆըն Հայաթը ծանրօրէն վիրաւորուած է, դարմանելու համար հիւանդանոց մը տարին թերեւս: Ը. Ը... ի՞նչ տեսակ վէրք էր:

Նաւապը ինչ տեսակ վէրք ըլլալը գիտէր, բայց այդ լուրը երկու կատարելապէս անծանօթ անձերու չպիտի ըսէր: Անիկա Սթէֆըն Հայաթի վիրաւորման պարագաները չէր գիտեր, բայց կը կարծէր որ փոքր խաղ մը ունեցած էր եւ մէկու մը բարկութիւնը իր վրայ հրաւիրուած: Սէմ Պարթըն ամբողջ աշխարհն էր պտըտած, շատ մը այլանդակ վայրեր էր գտնուած, բազում անգամներ սպանութիւններու ներկայ էր եղած եւ զէնք քաշած կռուած էր:

Այդպիսի դէպքեր պէտք է ներքին մնան. անոնց մասին խելացութիւն չէր: Սթէֆըն Հայաթն ալ այդպիսի դիրքի մը մէջ եղած ըլլալու է, ինչ որ ինք չէր գիտեր, բայց վստահաբար լաւագոյնն էր բան մը չըսել:

— Կը ցաւիմ բարեկամներ, քիչ մը գործ ունիմ. հոս ժամավաճառ ըլլալու առեն չունիմ: Եթէ քիչ մը վերջը Օր. դաք, կամ նաւապետը եւ կամ Հայաթը թերեւս նաւ վերադարձած կ'ըլլան:

Նաւապը զբօսանաւէն վար նայեցաւ եւ երկու այցելուները բերող նաւակը գիտեց: Խօսակցութիւնը այլեւս աւելորդ էր, անոր բերանէն բան մը ըսել տալ կրնային առնել:

Հ. Ա. իր ընելիքի մասին որոշում մը չունէր, ուստի ձէք Փիրրընին նայեցաւ:

Գաղտնի ոստիկան - քննիչ Փիրրըն մէկ բան միայն գիտէր, Փլիմութ եկած էին մասնաւոր պաշտօնով, ձեռնունայն վերադառնալ, ինչպէս կ'երեւէր, կատարելապէս իր սկզբունքներուն դէմ էր:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ
14
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI
14 Décembre
1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2677

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԱՊՐԵԼՈՒ ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ

»»»··«««

Միջազգային պայքար կազմակերպելով անհարկչական տարրերու դէմ, պետութիւնները ամէն բանէ առաջ կ'ուզեն ամրապնդել իրենց չահած յաղթանակները:

Ա՛յս է որ կը կոչուի ապահովութիւն եւ խաղաղութեան պահպանում:

Բոլորն ալ նոյն բանը կ'ըսեն եւ պիտի ըսեն չարունակ,— Ո՛վ որ կը փորձէ խախտել պատերազմի դաշնագիրները, կամ սահմանաքար մը տեղափոխել, պատասխանատու պիտի համարուի նոր պատերազմի մը:

Խորհրդային Միութիւնն ալ, որ մինչեւ երէկ բոլորովին ուրիշ բան կ'ըսէր, յանուն համաշխարհային յեղափոխութեան, այժմ նոյն խաղը կը խաղայ:

Մանաւանդ այն օրէն՝ որ մտաւ «աւազակներու որջ»ը — Ազգերու Դաշնակցութիւն:

Ո՞վ չուզեր այդ օրհնութիւնը,— խաղաղութի՛ւն:

Կա՞յ ժողովուրդ մը որ չսարսափի նոր պատերազմի մը արհաւիրքէն: Քսան տարի առաջ, աշխարհ բռնկեցաւ խելագար թափով մը, եւ մինչեւ այսօր կը տքայ անոր մղձաւանջին տակ:

Այդ օրէն ասդին, քսան տարիէ ի վեր, պատերազմի գիտութիւնը այնպիսի կատարելութեան մը հասած է որ, անոր մտածումն անգամ կը սարսէ մարդկային երեւակայութիւնը:

Մասնաւորապէս մտահոգ են փոքր ժողովուրդները, որոնք միշտ ալ քաւութեան նոխազ կը դառնան, զոհուելով հզօր պետութեանց դիւային խաղերուն:

Իսկ այսօր տասնապատիկ աւելի դժնդակ է անոնց կացութիւնը: Միայն սահմանէ սահման կնքուած դաշնագիրները, փոխադարձ երաշխաւորութիւններն ու յանձնառութիւնները ամէնէն առաջ անոնց, տկարներուն եւ անճարներուն կը սպառնան:

Արդ, ո՞ր խելագարը պիտի ուզէր միջազգային բարդութիւններ ստեղծել եւ պատերազմ յարուցանել, այս պայմաններուն մէջ:

Լիթվինովները չատ լաւ գիտեն որ ամէն տեղ կան արհեստով խառնակիչներ, մթնոլորտը պղտորելու եւ ատելութեան սերմեր ցանելու համար:

Այդպիսի տարրեր միշտ ալ գոյութիւն պիտի ունենան բան իսկ պետութեանց մեղսակցութեամբ — քանի կը տեւէ աշխարհակալութեան տենչը:

Խորհրդային Միութեան արտաքին գործավարը ա՞յս տարրերուն է որ կ'ակնարկէ, թէ անոնց որ ապրելու իրաւունք եւ արդարութիւն կը պահանջեն, բայց չեն գտներ:

Աշխարհակալները խաբեցին ու լքեցին բազմաթիւ ժողովուրդներ:

Բանուորներու եւ գիւղացիներու իշխանութիւնն ալ աշխարհ դղրդացնելէ յետոյ, գնաց միացաւ անոնց, իր կարգին խաբելով եւ զոհելով փոքր ժողովուրդներ:

Եւ հիմա, երկու դասերը սրբազան ուխտ կապած, սրտառուչ համերաշխութեամբ նստած՝ Ազգերու Դաշնակցութեան փառաւոր պալատին մէջ, իրաւազուրկներուն եւ հալածականներուն ոչ իսկ երեսը տեսնել կ'ուզեն:

Ո՞ւր դիմեն, որո՞ւ դիմեն զոհերը:

— Թուրքը գրաւած է հայրենի հողերս եւ ես ի զուր ման կուգամ աշխարհի պողոտաներուն վրայ, սիրելի դաշնակիցներ...

— Գնա՛ բանդ. Թուրքիան անդամ է Ազգերու Դաշնակցութեան եւ մենք բոլորս երաշխաւոր ենք անոր հողային ամբողջութեան:

— Ափ մը հո՛ղ, ընկե՛ր խորհրդային, դուն աւելի լաւ կը հասկնաս մեր վիճակէն, իբրեւ ներկայացուցիչը բանուորներու եւ գիւղացիներու...

— Ես անդամ եմ Ազգերու Դաշնակցութեան, եւ չեմ կրնար խախտել անոր ուխտն ու օրէնքները: Աւելին,— ես առաջին դաշնակիցն եմ Թուրքիոյ, եւ չեմ կրնար դաւաճանել իմ բարեկամութեանս եւ յանձնառութեանս:

— Իսկ մեր ապրելու իրաւո՞ւնքը: Հապա ժողովուրդներու ինքնորոշման սկզբո՞ւնքը...

— Մի խանգարէք մեր հաշիւները:

×

Աշխարհի վրայ չպիտի կրնաք ցուցնել ժողովուրդ մը, որ այնքան տուժած ըլլայ միջազգային խառնակութիւններէ, որքան մեր հայրենիք բազմութիւնը:

Չկայ երկրորդ ժողովուրդ մը՝ այնքան համբերատար ու սակաւապէտ:

Չէք ալ կրնար այդ ժողովուրդը մեղադրել իբրեւ անհարկչական տարր, կամ գործիք այս ու այն աշխարհակալութեան:

Արդ, ո՞ր քարին զարնէ իր գլուխը այս ժողովուրդը, երբ իր առջեւ կը փակուին բոլոր դուռները: Կը փակուին նոյն իսկ անոնց կողմէ որ հանդիսաւոր յանձնառութիւններ ստանձներ էին:

Ո՞ւր է տարբերութիւնը Լիթվինովներուն եւ միւսներուն, այս հիմնական հարցերուն առթիւ:

Մենք սրտանց կը շնորհաւորենք այն բոլոր ձեռնարկները որ կը կատարուին խաղաղութիւնը ամրացնելու համար:

Բայց, Լիթվինով թէ միւսները կը հաւատա՞ն այդ խաղաղութեան, երբ աշխարհակալութիւնը կ'իշխէ անյագ եւ սանձակոտոր, իսկ հալածական ժողովուրդներ իրենց ափ մը հողէն ու արեւէն կը զրկուին նոյն իսկ Ազգերու Դաշնակցութեան մեղսակցութեամբ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՐԻՒՐԻՆ 10Ի ՕՐԷՆՔԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

=o·o=

Երէկ Մարսէյլի մեր թղթակցէն ստացանք նամակ մը, ուրկէ կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնը.—

Նահանգապետութիւնը շրջաբերական մը հրատարակելով տեղական թերթերուն մէջ, կը յիշեցնէ թէ բոլոր վաճառականները եւ ճարտարագործական հաստատութիւնները պարտաւոր են մինչեւ դեկտեմբեր 22 հաղորդել իրենց պաշտօնեաներուն եւ բանուորներուն անուանացանկը:

Միւս կողմէ, աշխատանքի քննիչները կը շարունակեն ստուգումներ կատարել օտար հաստատութեանց մէջ: Արդէն իսկ ազդարարութիւն ստացած են 5 — 6 հայ գործատէրեր, 10 առ հարիւրի օրէնքը գործադրելու համար:

ԴԱՀԼԻՃԸ ՆՈՐ ՏԱԳՆԱՊ ՄԸ ԱՆՑՈՒՑ

=o·o=

Ֆլանտէնի դահլիճը նոր տագնապ մը անցուց առջի օր, ցորենի օրինագծին վիճաբանութեան առթիւ:

Դեկտեմբեր 11ի նիստին մէջ, 110նոր առաջարկներ ներկայացուած էին, եւ վարչապետը ջղագրգռուելով ազդարարեց թէ ետ պիտի առնէ օրինագիծը: Դեկտեմբեր 12ին վիճաբանութիւնները նորէն տաքցան, եւ Պ. Ֆլանտէն կրկին սպառնաց ետ առնել օրինագիծը: Կառավարութիւնը կ'առաջարկէր 97 ֆրաքի գնել ցորենի աւելցած մթերքը: Երեսփոխան մը ուրիշ բանաձեւ մը ներկայացուց: Վարչապետին ազդարարութեան վրայ, այդ բանաձեւը մերժուեցաւ 257ի դէմ 312 ձայնով եւ կացութիւնը փրկուեցաւ: Այս առթիւ Պ. Ֆլանտէն յայտարարեց թէ կառավարութիւնը կ'ուզէ իրական ապահովութիւն մը ներկայացնել հողագործին, փոխանակ անգործադրելի բաներ առաջարկելու, ինչպէս եղած է անկէ առաջ:

Օրինագծին կցուած տեղեկագրէն կ'երեւայ թէ ցորենի բերքը օրուան պահանջէն 80.750.000 գրիւ աւելի պիտի ըլլայ այս տարի: Կառավարութիւնը կը յուսայ արտածել այս քանակութեան 33,000,000 գրիւը, ուրիշ բանի գործածել 14,750,000 գրիւը, եւ կ'առաջարկէ որ պետութիւնը մնացեալը գնէ կենդլինարին վճարելով 97 ֆրանք: Ուրիշ ելք չի գտներ, ցորենի հրապարակը առողջացնելու համար: (Այս գինը որոշուած է 1935 յուլիսին 15ի համար, իսկ մինչեւ այդ թուականը նշանակուած էր 108 ֆրանք):

Պահ մը վիճաբանութիւնները այնքան պղտորեցան որ վարչապետը յայտարարեց.

— «Ապուշի տե՞ղ դրած էք մեզ: Մեր առաջին պարտականութիւնն է օգնել հողագործ դասակարգին: Կրնայ ըլլալ որ մեր առաջարկած միջոցները վերնասեն կարգ մը մասնաւոր շահերու: Բայց ես կանգ չպիտի առնեմ: Մենք կ'ուզենք պաշտպանել ցորենի հրապարակը: Անհրաժեշտ է ապահովութիւն տալ երկրին: Այդ ապահովութիւնը կարելի է ստանալ միայն ազատ հրապարակով մը: Ես կ'ուզեմ որ Ֆրանսացին վերստանայ իր հաւատարկչութիւնը, իր նախաձեռնութեան ոգին եւ չվարժուի ամէն բան պետութենէն սպասելու: Ես չեմ կրնար լռեցնել երկրին գայրոյթը, երբ կը տեսնեմ որ հացին գինը սուղ է, իսկ ցորենը չատ աժան: Բանուորը կրճատուած աշխատանքով մըն է որ կը գնէ այդ սուղ հացը: Ես ըսի թէ իմ Ծնունդի նուէրս պիտի ըլլայ աժան հացը: Եթէ թոյլ չպիտի տաք որ կատարեմ խոստումս, գո՛ւք էք որ պիտի ստանձնէք պատասխանատուութիւնը»:

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԴԵՐԸ

Միջազգային վէճերու լուծման մէջ

=o–o=

ԳՈՀՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆ ՎԵՐՋԻՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԵԱՆՑ ԱՌԹԻՒ

Քաղաքական շրջանակներու մէջ ընդհանրապէս մեծ յաջողութիւն մը կը նկատեն Ազգերու Դաշնակցութեան կատարած դերը՝ Եուկոսլավիոյ եւ Հունգարիոյ վէճին կարգադրութեան համար: Այս յաջողութիւնը աւելի մեծ կը համարուի քան Սարի մասին գոյացած համաձայնութիւնը, որ կախում ունէր միայն մէկ պետութեան նախաձեռնութենէն: Այս առթիւ անգամ մը եւս երեւան ելան Ազգերու Դաշնակցութեան հնարաւորութիւնները եւ թերութիւնները: Վերջին վէճին առթիւ, ամէնէն աւելի աչքի կը զարնէր հետեւեալ թերութիւնը.— Ա. Դ. խորհուրդը չկրցաւ իրապէս դատաւորի դեր կատարել: Վիճաբանութեանց ընթացքին, գրեթէ բոլոր պատուիրակները տրամադիր էին կողմ բռնելու քննուած հարցին մէջ: Պատճառը այն է որ, Ազգերու Դաշնակցութիւնը ինքնավար գոյութիւն մը չէ: Անոր Խորհուրդը համագումարն է զանազան ազգային պատուիրակներուն, եւ իր թերութիւններն ու առաքինութիւնները կը պատկանին իր անդամներուն: Ուրեմն, երբ անկողմնակալութիւնը կամ ճշմարտասիրութիւնը կը պակսի, պատասխանատուն անոնք են որ Ա. Դ. Խորհուրդը կը կազմեն քարոզչական ասպարէզ մը, փոխանակ համարելու արդարութեան գործիք մը:

Ամէն պարագայի մէջ, իրազեկներ կը կարծեն թէ Ա. Դ. Խորհուրդը իր թերութիւններովն հանդերձ կը ներկայացնէ չանթարգել մը ազգային կիրքերու ծայրայեղութեանց դէմ: Ճիշդ է որ, Փոքր Համաձայնութեան եւ Հունգարիոյ ներկայացուցիչները, խրախուսուած իր աջակից պետութեանց հետ, կը ջղագրգռուէին եւ բուռն ամբաստանութիւններ կը տեղային փոխադարձաբար: Եւ սակայն, աւելի լաւ էր որ լոյս աշխարհ հանուէին այս բոլոր դառնութիւններն ու կասկածամտութիւնները եւ ցնդէին ճարտասանական պոռթկումներով, փոխանակ անդարմանելի արարքներու վերածուելու:

Ախոռժակը ուտելով կը բացուի

Հիմա որ Թուրքիոյ Ազգ. Ժողովը ընտրելու եւ ընտրուելու իրաւունք շնորհեց, Թրքուհիներուն ոտքը գետնէն կտրած է: Երեսփոխան ըլլալէ յետոյ, ինչո՞ւ զինուոր ալ չըլլալ: Կարգ մը երեսփոխաններ այն կարծիքը կը յայտնեն թէ Թուրք կինը, քաղաքական բոլոր իրաւունքներուն տիրանալէ վերջ, զինուոր ալ պէտք է ըլլայ: Կ'ըսեն թէ կարելի է ուրիշ երկիրներու մէջ եղածին նման, ռազմաճակատին ետեւ ծառայող գունդը կիներէ կազմել:

=o·o=

ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԳՈՅԱՑԱՒ Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ նախկին ռազմիկներուն միջեւ, ինչ որ պիտի նպաստէ երկու երկիրներուն մերձեցման: Յառաջիկայ Զատկին Ֆրանսացի ռազմիկներու պատուիրակութիւն մը պիտի երթայ Իտալիա:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԿԱՐԾԻՔԻ՞ ՀԱՄԱՐ

Հաքիմիյէթը Միլլիէի մէջ կը կարդանք (նոյեմբեր 27).—

Կեսարիայէն կը հեռագրեն թէ քաղաքապետական ժողովին մէջ, երէկ մինչեւ ուշ գիշեր քննութեան առնուեցաւ «չարշաֆ»ի խնդիրը եւ ի վերջոյ ծափերով որոշուեցաւ վերցնել բոլոր «չարշաֆ»ները:

Այս լուրը զարմանք պատճառեց մեզի: Մենք մինչեւ հիմա կը կարծէինք թէ Թուրքիա այնքան յառաջդիմած է, որ նորահաս սերունդը չի յիշեր նոյնիսկ թէ իրենց հանրմ — ներքնդութիւն՝ պայման — մայրիկները «չարշաֆ» կը գործածէին ժամանակ մը: Արդարեւ, տարինե՛ր առաջ փողով եւ թմբուկով արար-աշխարհի ծանուցին թէ Թուրքիա արգիլած է այլեւս «չարշաֆ» կրելը:

Եւ մըսքըրներն ու միսխները զարմացան այս յեղափոխութեան վրայ, հիացան Աթա Թիւրքին վրայ,— իրբաշխի նման բան մը կարծեցին՝ երբ ծանուցուեցաւ թէ վերցուած են *քաֆէս*ները, *չարշաֆ*ները, *եաշմախ*ները, եւայլն:

Թուրքիա, որ, վերջերս, համբ առած է մարդ զարմացնելու *հիւնէր*ին, աշխարհի հիացում պատճառել սկսած է արդէն ամէն օր նոր «յեղափոխութիւն» մը հեռագրելով Եւրոպայի.

— Վերցուեցա՛ւ *չարշաֆ*ը:

— Ինկա՛ւ *քաֆէս*ը:

— Մոռցուեցա՛ւ *պիւմպիլլահ*ը:

Եւայլն, եւայլն:

Եւ ահա հեռագրելու նոյն փութկոտութեամբ, կը գրեն թէ Թուրքիա, եւրոպական տառերը որդեգրելէ վերջ, թուէարկելու իրաւունք կուտայ նաեւ թրքուհիներուն:

Եւրոպա արմանք – զարմանքի պիտի մատնուի անշուշտ: Այդ է Թուրքերուն ալ ուզածը: Դարերով շինուած հանրային կարծիք մը փանդելու աշխատանք է, որ կը կատարեն, եւ իրենց փութկոտութեան մէջ քիչ մը շատ յաւակնութիւն կը դնեն: Անոնք կ'ուզեն որ յիշատակն իսկ չմնայ այն աւանդութենէն թէ Թուրքը չի քաղաքակրթուիր, միայն ջարդել ու քանդել գիտէ: Տեսէք, կ'ըսեն, մենք քուէարկութեան իրաւունք կուտանք կիներուն, մինչ ձեր երկիրներուն մէջ կինը ազատագրուած չէ կարգ մը կաշկանդումներէ: Եւրոպական երկիրներու մէջ, կիները այլեւս իրենց պայքարին մէջ պիտի չմոռնան յիշել թուրք կնոջ... յաղթանակը:

Այո՛, թուրք կինն ալ կը քուէարկէ...

Օրերը պիտի անցնին սակայն եւ այս «յեղափոխութիւնն» ալ պիտի մաշի, նոր «յեղափոխութիւններու» պահանջ եւ ապսպրանք պիտի ըլլայ: Ու երբ նոր յեղափոխութիւն մը բանաձեւեն, մենք դարձեալ տարիներ վերջ պիտի կարդանք հեռագիր մը Անատոլուի խորերէն.

— Տեղւոյս թուրք կիները ծափերով որոշում տուին մասնակցելու ընտրական պայքարին:

Ա՛յ մարդ, պիտի ըսէ մէկը որ յիշողութիւն ունի, դուք տարիներ առաջ գրեցիք եւ աւետեցիք թէ «չարշաֆ»ը արգիլուած է, եւ տարիներ վերջ Կեսարիայէն կը գրէք թէ *չարշաֆ*ը դեռ նո՛ր կ'արգիլուի: Ու հիմա երբ թրքուհիներու քուէարկութեան իրաւունք կուտաք,— գէթ այդպէս կը հեռագրէք,— հաւատա՞նք որ կը գործադրուի, թէ պարզապէս փորձ մըն է այդ արտասահմանը խաբելու, նպաստաւոր հանրային կարծիք պատրաստելու:

ԱՐԱՋ

Սարի հանրաքուէն եւ միջազգային ուժը

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը շնորհակալութիւն յայտնեց այն պետութեանց որոնք յանձն առած են զինուորներ տրամադրել, ապահովելու համար Սարի հանրաքուէին ազատութիւնը: Միջազգային զօրագունդին յաւելուածական ծախքերը պիտի վճարուին հանրաքուէին սահմանուած վարկերէն: Եթէ տրամադրուած գումարը չբաւէ, Ֆրանսայէն եւ Գերմանիայէն պիտի խնդրուի նոր վարկեր սահմանել: Ղրկուած զինուորները եթէ մեռնին կամ անկարողութեան դատապարտուին, իրենց ընտանիքները հանդստեան թոշակ պիտի ստանան Սարի միջազգային յանձնախումբէն: Զօրագունդին անդամները ազատ են որ եւ է օրինական պատասխանատուութենէ, իրենց պաշտօնին գործադրման առթիւ կատարուած արարքներու համար: Միայն հանրաքուէի գերագոյն ատեանը իրաւասութիւն ունի դատելու պատժական օրէնքի խախտումները: Զօրագունդին Անգլիա պիտի ղրկէ 1500 զինուոր, Իտալիա՝ 1300, Հոլանտա՝ 250, Շուէտ՝ 250: Ասոնք պիտի կեդրոնանան քանի մը կէտերու վրայ, կարելի եղածին չափ ազատ ըլլալով ժողովուրդին մէջ եւ պիտի գործածուին իբրեւ բացառիկ կամ պահեստի ուժ, եւ ոչ թէ սովորական ոստիկանական պարտականութեանց համար:

»»»··«««

ԽՈՐՀՐ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ մը պիտի գայ Փարիզ, այս օրերս, վերջնապէս կնքելու համար առեւտրական դաշնագիրը, որու մասին բանակցութիւններ կատարուած էին Մոսկուայի մէջ: Ֆրանսական արտածումները 60 միլիոն ֆրանք աւելցած են անցեալ տարուան վրայ, իսկ այսուհետեւ աւելի պիտի աճին:

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ կառավարութիւնը վերջնապէս վաւերացուցած ըլլալով Ուաշինկթընի նաւային դաշնագրին լքման որոշումը, միւս կառավարութեանց պիտի հաղորդէ դեկտեմբեր 22ին: Բանակցութիւնները պիտի շարունակուին, նոր դաշնագիր մը կնքելու համար: Ճափոն վստահ է թէ պիտի կրնայ դիմանալ նաւաշինութեան մրցակցութեանց, շնորհիւ իր աժան արտադրութեան: Ճափոնական նաւատորմը ունի 90,000 նաւազ, իսկ ամերիկեանը միայն 80,000:

ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ ԿԱՂԱՆԴՉԷՔԻՆ համար 10,000 ֆրանք նուիրեց հանրապետութեան նախագահը: Կոյր մը՝ իր լուման ղրկած է սրտառուչ նամակով

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՄԵՍՏ ԴԱՂՈՒԹԷ ՄԸ՝ ՍԷՆ ՇԱՄՕՆԷՆ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԸՆԿԵՐ ՄԸ ՎԵՐՋԵՐՍ ԵՐԿՈՒ ԲԱԺԱՆՈՐԴ ՅԱՆՁՆԱՐԱՐԱԾ ԷՐ ՄԷԿ ՇԱԲԹՈՒԱՆ ԸՆԹԱՑՔԻՆ, ԲՈԼՈՐՈՎԻՆ ԻՆՔՆԱԲԵՐԱԲԱՐ:

ՁԵՆՔ ՍՊԱՍԵՐ ՈՐ «ՅԱՌԱՋ»Ի ԲՈԼՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԿԱՐԳԻՆ ԵՐԿՈՒ ԲԱԺԱՆՈՐԴ ԳՏՆԵՆ, ՄԷԿ ՇԱԲԹՈՒԱՆ ԸՆԹԱՑՔԻՆ:

ԲԱՅՑ, ՇԱ՞Տ Է ՅԱՆՁՆԱՐԱՐԵԼ ՈՐ ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴ ԿԱՄ ԸՆԹԵՐՑՈՂ ՋԱՆԱՅ ՄԷԿ ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴ ԳՏՆԵԼ, ՆՈՅՆԻՍԿ ԵՐԵՔ ԱՄՍՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ:

ՄԵՆՔ ՎՍՏԱՀ ԵՆՔ ՈՐ ԵՐԵՔ ԱՄԻՍԸ ՎԵՑ ԱՄԻՍ, ՅԵՏՈՅ ՄԷԿ ՏԱՐԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ԵՒ ԱՅԴՊԷՍ ԱԼ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ, ԵՐԲ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆ ԳԱՂԱՓԱՐ ԿԱԶՄԷ «ՅԱՌԱՋ»Ի ՄԱՍԻՆ:

ԱՊԱՑՈՅՑ՝ ԱՅՆ ԲԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ ՈՐ ԱՆԽԱԽՏ ԿԱՊՈՒԱԾ Է «ՅԱՌԱՋ»Ի, 1925էն Ի ՎԵՐ:

ՄԵՆՔ ԱՒԵԼԻՆ Կ'ՈՒԶԵՆՔ ԸՆԵԼ, ՃՈԽԱՑՆԵԼ ԹԵՐԹԸ ԵՒ ԼՐԱՑՆԵԼ ՆՈՐԱՆՈՐ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐ:

ՁԵՐ ՁԵՌՔՆ Է ԴԻՒՐԱՑՆԵԼ ՄԵՐ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ,— ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ ՃԱՐԵԼՈՎ:

ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐԸ

ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

= o–o =

Օտարականներու բնակութեան եւ աշխատանքի՝ կառավարութեան նոր քաղաքականութեան առաջին մէկ օրէն, «Յառաջ» շարունակաբար կը շեշտէ ազգային կեդրոնական կազմակերպութեան մը անհրաժեշտութիւնը:

Յաջորդական խմբագրականներով ան ըրաւ մէկէ աւելի պարզ ու յստակ թելադրանքներ ալ, ցանկալի իշխանութեան եւ կազմութեան, եւ աշխատանքներու մասին:

Այս պահանջը կ'արծարծուի նաեւ տարբեր ուղղութեամբ, ինչպէս եւ Փարիզեան միւս հայ օրկաններու կողմէ:

Իրողութեան դէմ մեղանչած պիտի չըլլանք, եթէ ըսենք որ, ֆրանսահայ գաղութը իր ջախջախիչ մեծամասնութեամբ կեցած է միեւնոյն պահանջին վրայ, կացութիւնը դատելով գրեթէ նոյն ուղղութեամբ: Այսքանը արդէն խիստ կարեւոր յաջողութիւն մը պէտք է նկատել մեր իրերամերժ եւ խաչաձեւող իրականութեան մէջ, ոչ միայն լաւագոյն գործի մը ձեռնարկելու, այլ եւ արդիւնաւորելու համար առաջադրուած գործը:

Այս կացութեան դէմ, ի՞նչ ըրին եւ ի՞նչ կ'ընեն անոնք որ շատ կը սիրեն հայութիւնը ներկայացնել տեղի եւ անտեղի առիթներով, առանց նկատի ունենալու բուն աղբիւրը իրենց կոչումին եւ իշխանութեան: Կ'ակնարկեմ այն մարմիններուն որոնք ապաւինած են այս կամ այն պաշտօնական ցուցանակին, իբրեւ իրաւական ժառանգութիւն նախկին քաղաքական օրկաններուն, ինչպէս եւ այնպիսիներուն՝ որոնք վերջին տարիներու ընթացքին մասնաւոր փութկոտութեամբ մը — իւրաքանչիւրը իր կարգին միւսը ետ մղելով — փորձեց իրեն տալ համազգայինի հով մը: Զգելով իւրաքանչիւրը իր նախասիրած դիրքին եւ կոչումին վրայ, հարկ է անգամ մըն ալ յիշեցնել այս հաստատութեանց վարիչներուն թէ ի՞նչ կը խորհին վերջապէս եղած պահանջներու մասին:

Օտար դէմքի մը այցելութիւնը, հանդիսաւոր ընդունելութիւններն ու ցուցադրական ձեւակերպութիւնները բաւական չեն, տիրող մտահոգութիւնը փարատելու համար:

Առանց տեղեակ ըլլալու բոլոր մանրամասնութիւններուն, գիտեմ որ տակաւին այսօր իսկ մեր աշխատաւոր զանգուածներուն անծանօթ կը մնայ այն իրական հասցէն, որուն պիտի կարենային դիմել իրենց տագնապի օրերուն:

Այսպէս ըլլալով հանդերձ, ամէն մէկը տակաւին այն հաւատքն ունի թէ բոլորովին լքուած չենք եւ թէ ընդհակառակն, ձեռնարկներ կ'ըլլան մեր ազգային համապատասխան կազմակերպութիւններու կողմէ:

Արդ, այս հոգեբանութեամբ առաջնորդուող զանգուած մը անհնար է երկար ատեն պահել սպասողական վիճակի մէջ: Բնազդն ու յոյսը երկար չեն կրնար տոկալ դժնդակ իրականութեան պահանջներուն:

Տագնապը դեռ նոր կը մտնէ իր վտանգաւոր շրջանին մէջ:

Պետական նպաստի դադարման դէպքէն վերջ, որ առայժմ սահմանափակուած է Մարսէյլի շրջանին մէջ, վերջին շաբաթներու ընթացքին միայն Փարիզի մէջ բազմաթիւ հայ աշխատաւորներ արձակուեցան իրենց գործէն:

Վաղը, այս իրականութիւնը կրնայ տեղի տալ նոր անախորժութեանց, քանի որ անգործութիւնը տրամաբանել չի գիտեր:

Անմիջական եւ անհրաժեշտ պահանջներու հանդէպ մեր ազգային մարմիններու անկերպարան վիճակը կրնայ իր հետեւանքները յառաջ բերել: Ուրեմն նորէն եւ նորէն կը հարցնենք.— Ի՞նչ կը խորհիք, Պ. Պ. վարիչներ — ով ալ որ ըլլաք եւ ինչ դաւանանքի ալ պատկանիք — տէր կենալու համար այս գաղութին մըտանդուած իրաւունքներուն:

Անծանօթ չեմ այն բոլոր արգելքներուն որ կը դժուարացնեն այս աշխատանքները:

Գիտեմ սակայն եւ հաստատապէս համոզուած եմ թէ կարելի է նուազագոյնի իջեցնել մեզի սպառնացող վտանգը, եթէ գործենք միակամ: Բոլոր կենսունակ եւ օգտակար ուժերու կեդրոնացումով: Կրկնենք անգամ մըն ալ,— ժամանակը չէ բիւզանդական վէճերու եւ ոչ ալ «սկզբունքային» քաշքշուքներու:

Զանազան շրջաններէ հասնող պահանջներուն ընդառաջ երթալու համար, անհրաժեշտ է ստեղծել տեւական, իրաւասու մարմին մը — որուն ձայնն ու խօսքը — գոնէ այս առիթով ըլլայ իրական արտայայտութիւնը այս ժողովուրդին:

Պէտք է աճապարել, յանուն մեր աշխատաւոր զանգուածի եւ միջին դասու ապահովութեան եւ գաղութին բարօրութեան:

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՓԱՐԻԶԸ ՕՏԱՐ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱ՞Ք Է

= o–o =

Փարիզի մէջ լոյս կը տեսնեն 117 օտար թերթեր, 40ը կը հրատարակուի քաղաքական, ընկերվար-համայնավար կազմակերպութեանց կողմէ:

Բացորոշ է վտանգը: Վտանգը այնքան մեծ է, որքան նորեկները հայրենիքի սկզբունքին եւ զգացումին եթէ հակառակ չեն, անտարբեր են: Փորձօն անհատներու կողքին, անոնք կը կազմեն կազմալուծման կրաւորական տարր մը:

«Օտարականներու մօտ ամէն կաշկանդումէ ազատ եւ անկախ ապրելու ցանկութիւնը կը յայտնուի գրեթէ ամէն հարցի մէջ,— անտարբերութիւն հանդէպ աւանդութեանց (ընտանեկան, բարոյական, կրօնական, մտաւորական, եւն.), հանդէպ ընկերային սովորութիւններու եւ բարքերու, հանդէպ հանրային կեանքի, եւ վերջապէս տկարութիւն ընտանեկան կապերու»:

Այս դիտողութիւնը զոր Տիկ. Ռէյմոն-Տիւշողալ կ'ընէր Զուիցերիոյ մէջ, դժբախտաբար ճիշդ է ամէն տեղի համար: Միայն հողը, ընտանեկան սեփականութիւնն է որ ի վերջոյ կրնայ դարման մը տանիլ իրերու այս վիճակին, ստեղծելով կապ մը, միաժամանակ զգացական եւ նիւթական, օտարականին եւ հիւրընկալ երկրին միջեւ: Միակ դարմանը, զոր կարելի չէ գործադրել Փարիզի մէջ:

Այսպէս, եզրակացնելու համար, Փարիզ, տարապայման աճած այս մայրաքաղաքը, որ շատ բնականաբար իր հետքին վրայէն կը քաշէ կը տանի Ֆրանսայի մնացեալ բնակչութիւնը, հետզհետէ կը դառնայ աշխարհաքաղաք մը, ապարբրոյ,— անհարազատ երախաներու համեմատութիւնը կրկինն է մեր հիւրերուն մօտ, բաղդատմամբ մերիններուն,— յանձնուած կործանարար գաղափարներու: Մայրաքաղաք մը, որուն արդէն իսկ բազմաթիւ ոճիրները կը շատնան օր ըստ օրէ: Եթէ ճիշդ է որ ձուկը գլխէն կը հոտի, ինչպէս կ'ըսեն Ռուսերը, զգո՛յշ ուրեմն ընդհանուր կազմալուծումէն:

Ուշադիր դիտող մը կրնայ տեսնել հետեւանքները այն գործողութեան, որով կ'առվին ապականած արիւն մը լայն չափով կը ներարկուի երկրին այն մասին մէջ, որ ամէնէն աւելի ենթակայ է արիւնախառնումի:

Արդարեւ, ո՞վ է որ իր շուրջը չի տեսներ բարոյալքման վիճակ մը, ընդհանուր յարգանքի պակաս մը, որ չի բացատրուիր յետ-պատերազմեան շրջանով, զինադադարէն 15 տարի վերջ անգամ: Բարեբախտաբար այս վիճակը չէ թափանցած ֆրանսական գաւառը, որ այնքան հաստատուն է իր առաքինութիւններով: Այստեղ ամէնէն տոկուն անհատները, աւանդութեամբ լաւ զինուած տարրերն անգամ չեն կրնար խուսափիլ վարակումէն: Հանրային իշխանութեանց կրաւորականութեան մեղսակից, մենք ալ ոչինչ կ'ընենք զգուշանալու համար այս ամբողջ գարշահոտութենէն, որ բուներ է մեր չորս բոլորը, մութ գործերու մարդիկ, կասկածելի դրամատէրեր, միջնորդներ պատրաստ ծախելու ամէն բան, նոյնիսկ իրենց խիղճը, ապօրէն բժիշկներ, եւայլն: Մի զարմանաք, եթէ կարգ մը թերթերու մէջ լոյս կը տեսնեն յօդուածներ, որոնք կարծես թարգմանուած են հրէական-սպանիական լեզուներէ: Մի զարմանաք, եթէ դատարանին մէջ կը տեսնէք փաստաբան մը, որ ֆրանսերէն խօսիլ անգամ չի գիտեր, բայց իր զաւակը կրնայ օր մը նախարա՞ր ըլլալ:

Թերեւս զաւակը իրապէս Ֆրանսացի դառնայ այդ ատեն: Ոչ, վկայութեան կը կանչենք աշխատութիւնները Տոքթ. Մարսիալի, որ խորապէս ուսումնասիրած է միջցեղային պատուաստի հարցը ֆրանսական ակնոցով: Առանց ուզելու մտնել այդ աշխատութեանց մանրամասնութեան մէջ, կրնանք ըսել թէ Ասիացիները եւ Աֆրիկեցիները, ինչպէս եւ բոլոր Արեւելքցիները, ի՛նչ կերպարանքի տակ ալ ըլլան, անընդունակ են,— իրենց արեան բաղադրութեան պատճառով,— ձուլուելու մեր ազգային հաւաքականութեան մէջ: Ձուլումի ի՛նչ կարողութիւն ալ ներկայացնէ մեր երկիրը, չի կրնար մարսել այս տարրերը:

Մէկը կամ միւսը,— կամ անոնք կղզեակներու ձեւով խմբուած պիտի ապրին, յաւիտենապէս օտար, ֆրանսական հողին վրայ, կամ տեղացիներու հետ իրենց ամուսնութիւններով մեզի պիտի պարգեւեն խառնածիններ, երբեք Ֆրանսացի, ծագումով եւ պակասութեամբ նման Լեվանթէններուն, արեւելքի վէրքերուն: Ասոնք մեզի կը հայթայթեն գող դրամատէրեր, պղտոր գործի մարդոց շարք մը, Սաքազանէն մինչեւ Սթավիցքի:

X

Եւ սակայն, հիմա Ֆրանսացի դարձած են երէկուան այս Փարիզցիներէն շատեր: Հոս պէտք է ուժգին բողոքել դարմանումի այն ձեւին դէմ, որ աւելի քան չարիք մըն է,— զանգուածային ֆրանսահպատակութիւնը:

Ֆրանսացի դարձուցէք գիւղացիները, խօսք չունինք: Թերեւս երկու սերունդ վերջ, անոնք զինուորներ կը հասցնեն Ֆրանսայի: Սակայն կարելի չէ ընդունիլ, որ, բազմացնելու պատրուակով թիւը մեր հայրենակիցներուն, որոնք Ֆրանսացի դարձած են դարերու երկար շփումով, անոնց հետ խառնուին, մէկ օրէն միւսը, երէկուան թշնամին կամ որ եւ է մէկ բարբարոս, նոյնիսկ, ինչ որ աւելի գէշ է, արեւելեան սա ցեղերը, Սուրիացիները, Հայերը, եւայլն, որոնք դարերէ ի վեր կ'ընդդիմանան ամէն ձուլումի, չեն լուծուած եւ չեն լուծուիր այն ազգերուն, որոնց մէջ կ'ապրին յաւիտենապէս: Այսպէս վարուիլ, կը նշանակէ, տեղն է գործածել նշանաւոր փոխաբերութիւնը, շարժիլ fa-թօլլէկփասի պէս, այս այնքան ապուշ կենդանիին նման, որ կը կարծէ սնանիլ՝ ուտելով իր իսկ անդամները:

Այսուհանդերձ, իրողութիւն մը այսօր կը ճնշէ այս հարցին վրայ, իրողութիւն մը այնքան կարեւոր, որ մարդ կը զարմանայ թէ ի՛նչպէս ուշադրութիւն չէ գրաւած:

Ընդհ. պատերազմէն ի վեր, կարելի է ըսել թէ, բացի Ռուսիոյ ժողովուրդներէն, ապաստագրուած են հարստահարուած միւս բոլոր ժողովուրդները: Փոքրամասնութեանց պատկանող այն համայնքները, որոնք այսօր կը գտնուին օտար տիրապետութեան մը տակ, անպայման ունին հայրենի երկիր մը, ուր կրնան ապաստանիլ եւ իրենց օջախ ընտրել, ինչպէս ըրին Ալզաս-Լորէնցիները 1871ին:

Կը հետեւի թէ ֆրանսական հպատակութեան համար խնդրանք ներկայացնող ամէն օտարական հայրենուրաց մըն է նախ, եւ այսպէս, հայրենասիրութեան տեսակէտէն, յոռի տարր մը: Եթէ այնքան բնական էր, որ կը հիւրընկալէինք բոլոր այն Լեհերը, որոնք, Նափոլէոնի ետեւէն, Ֆրանսա կուգային՝ խոյս տալով օտար ատելի տիրապետութենէ մը, նոյնքան բնական է որ շրջահայեաց շարժինք հանդէպ Փիլսուտսկիի հայրենակիցներուն, որոնք խոյս կուտան իրենց երկրէն, այսօր ինքնօրէն:

ԿԱՄՔՐԻԱՆ

(3)

ԹՈՒԱՆՇԱՆՆԵՐ ԺՈՂՎԵՑԷՔ

ՄԵՐ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐԸ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐԷՆ ՆԵՐՍ ԵՒ ԴՈՒՐՍ

= o · o =

ՎԻԷՆ.— Խոստումիս համաձայն, այս անգամ ալ կ'ամփոփեմ Վիէնի մէկ ուրիշ արուարձանին՝ Խաւրէզնի հայ գաղութին պատկերը, գործարանէն դուրս եւ ներս:

Առաջին թղթակցութեանս մէջ, խօսած էի Փոն Թ'էվէք արուարձանին՝ կօշիկի գործատիրոջ շէնքերուն մէջ ապրող 52 ընտանիքներու (գաղութ) մասին:

Այս արուարձանին մէջ ալ, 47 ընտանիքէ կազմուած ամփոփ գաղութ մը ունինք: Անոնք կ'աշխատին Փասկալ կոչուած կերպասի գործարանը, որ ունի մասնաւոր բնակարաններ ալ:

Բայց տարբերութիւնը մեծ է երկու շրջաններու մէջ հայ բանուորներուն յատկացուած բնակարաններու միջեւ:

Ան շէնքը, որուն մէջ կը բնակին մեր հայրենակիցները, կերպասի գործարանին մէկ մասն է եղած ժամանակին, բայց անգործածելի ըլլալով, մօտաւորապէս տասը տարի առաջ բնակարաններու վերածուած է մասնաւորապէս հայ բանուորներուն համար:

Ուրեմն կրնաք պատկերացնել, երբ կ'ըսենք թէ՝ հին գործարանի շէնք մըն է: Արտաքնապէս աղտոտ, կը բաղկանայ երեք յարկէ, բայց բնակարաններու վերածուած են միայն երկրորդ եւ երրորդ յարկերը: Երբեմնի ընդարձակ արհեստանոցները բաժնելով շինած են խուցեր սենեակներ:

Այս սենեակներն ալ մէջտեղէն բաժնուած են կիսապատերով: Մէկ կողմը կը ծառայէ իբրեւ ննջարան, իսկ միւս կողմը խոհանոց: Վերջապէս, տանելի չեն թէ առողջապահական եւ թէ ուրիշ տեսակէտով: Հայ բանուորները գոհ չեն, բայց ի՞նչ կրնան ընել, քանի որ կ'աշխատին շէնքի գործարանին մէջ: Ֆրանսացի բանուոր մը երբեք չի բնակիր այդպիսի տեղ մը, մանաւանդ հաւաքաբար:

Այս բնակարաններուն մէջ ալ ջուր չկայ, միւս շրջանին նման, բայց կայ միջանցքներուն մէջ, թերեւս հինէն մնացած: Ունի նաեւ փոքրիկ բակ մը շէնքին առջեւ, բայց ոչ մէկ յարմարութիւն, փոքրիկներու զբօսանքին համար:

Այստեղ բնակարաններուն վարձ կը վճարուի ամսական 33 ֆրանք, իսկ քանի մը ընտանիքի, բազմանդամ ըլլալով ու մէկական սենեակ աւելի ունենալով, կը վճարեն 50 ֆրանք:

Այս տեղի հայրենակիցներն ալ հաստատուած են՝ 10 — 11 տարի առաջ, ու շարունակ կ'աշխատին՝ Փասկալ կերպասի գործարանը, որ քաղաքին ամենամեծ գործարանն է եւ ունի աւելի քան 1500 գործաւորներ:

Ներկայիս այս գործարանին մէջ կ'աշխատին 101 Հայեր, որոնց 47ը կիներ են: Այս կերպասի գործարանը երբեք կայուն վիճակ մը չէ ունեցած աշխատանքի տեսակէտով, դէթ՝ 1926—27ի գործադրկութենէն ի վեր: Օրականներն ալ շատ քիչ են բաղդատելով միւս կերպասի գործարաններուն հետ: Ներկայիս, շաբաթական կ'աշխատին մաս-մաս, 24 — 30 — 35, եւ երբեմն ալ մինչեւ 40 ժամ: Վճարումներն են, այրերու համար՝ 2.65 — 2.75 ժամը, իսկ կիներու համար, 1.30էն մինչեւ 1.80: Խորհրդածութիւնը աւելորդ կը գտնենք, տալով միայն այս չոր ու ցամաք թուանշանները, շաբաթական իրենց աշխատանքի եւ վճարման մասին: Այսպէսով արդէն կը պարզուի գաղութին անտեսական խախուտ վիճակը:

Այս գաղթակայանին 47 ընտանիքներէն զատ, ունինք մօտաւորապէս 35 ընտանիքներ եւս, որոնք դարձեալ կը բնակին նոյն շրջանին մէջ: Ասոնցմէ եւս մաս մը կ'աշխատին Փասկալ, իսկ մնացեալներն ալ քաղաքի զանազան գործարաններուն մէջ: Ուրեմն, այս շրջանին մէջ գտնուած հայ ընտանիքներու շատ մօտիկ թիւն է՝ 82—85:

Այս երկու արուարձաններէն զատ, (Փոն Թ'էվէք եւ Խաւրէզլին) 62 հայ ընտանիքներ եւս կը բնակին, ցրուած քաղաքին զանազան մասերուն մէջ: (Այս ընտանիքներու աշխատաւորներու մասին գրած էի անկէց առաջուան թղթակցութեամբս): Բացի տասնեակ մը ընտանիքներէ, որոնք քաղաքին կեդրոնը բնակելով, շատ հեռու են ինկած արուարձաններէն, միւսները իրենց զաւակները կը ղրկեն մէկ կամ միւս դասընթացքին:

Ուրեմն, ներկայիս Վիէնի մէջ կը բնակին շատ մօտիկ հաշիւով.— 275—285 ընտանիք: Եթէ իւրաքանչիւր ընտանիք հաշուենք չորս անգամ, (առաւելագոյն) Վիէնի մէջ այսօր կ'ունենանք՝ 1100 — 1120 հոգինոց հայ գաղութ մը: Շատեր մինչեւ 1500—2000 կը հաշուէին մեր թիւը: Իսկ այս տարուան սկիզբները, այցելու գործիչ մը յայտնեց թէ իրենք կը կարծեն, որ 2500էն ոչ պակաս գաղութ մը կայ Վիէնի մէջ: Ահաւասիկ, փոքրիկ ճիգ մը ընելով, երեւան հանեցինք, մօտաւոր թիւը, մինչեւ անգամ կրնամ յայտարարել որ, 1000էն աւելի չէ մեր գաղութը: (Կօշիկի գործատիրոջ շէնքերուն մէջ բնակող 53 ընտանիքներու համրանքը 190էն պակաս է):

Իսկ ընդհ. գործարանային բանուորներու թիւն է Վիէնի մէջ, մինչեւ 10 դեկտեմբեր, 402 հոգի, որոնց 162 կիներ են:

Նոյեմբեր 20ին երբ կօշիկի գործարանին հայ բանուորներուն ցանկը պատրաստեցի, մէկ երկու օր վերջ հայ երիտասարդ մը վերստացած էր աշխատանքը (երկար ատենէ ի վեր հիւանդ էր եւ դադրած աշխատանքէ): Իսկ անկէց քանի մը օր վերջ, երկու աղջիկներ գործէ հանեցին (երկուքն ալ 13 տարեկան են եւ չեն յաջողած ինքնութեան թուղթեր հանել): Այս երկուքն ալ արդէն հազիւ մէկ-մէկուկէս ամիս էր որ գործի առած էին 3ական ամիս պայմանադրութեամբ, բայց չընդունուեցան, ու գործատէրը ստիպուած տուն ղրկեց: Կան նաեւ քանի մը փոքրիկներ, որ մինչեւ այսօր կ'աշխատին:

Յաջորդ անգամ, անգործներու, անկանոն թուղթ ունեցողներու, ուսանողներու եւ արհեստաւորներու մասին, լրացնելու համար ընդհ. պատկերը:

ՊԱԼ - ԱՂԲԻՒՐ

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (9)

«ԻԹԹԻՀԱՏ ԵՒ ԹԷՐԱԳԳԸ»

(ՔԱՂՈՒԱԾ ՊԷՀԱԷՏՏԻՆ ՇԱՔԻՐԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ)

»»» · · «««

Ով կ'ուզէ թող ըլլայ, անձնական յարաբերութիւնները պէտք չէ ստանան այնպիսի ձեւ, որ ազգային կապերու վերահաստատման անկարելիութիւններ չծագին: Ազատականութեան ոգին ալ այս կը պահանջէ արդէն: Ո՞վ գիտէ ինչ կը պատահի: Տարակարծութիւնը երբ գաղափարական հակառակութեան շրջանակէն դուրս ելլէր, անձնական յարաբերութեանց մշակումն ու պահպանումը անպայման խերով կ'ըլլայ»:

Տիրան Քէլէկեան էֆէնտի, իր նամակներուն մէջ Պէհաէտտին Շաքիր պէյի նկատմամբ մեծ բարեացակամութիւն եւ համակրանք ցոյց տալով հանդերձ, ապակեդրոնացման դրութեան կողմնակից էր, եւ Սապահէտտին պէյի գաղափարներն ու գործունէութիւնը աւելի պատշաճ կը նկատէր օսմ. պետութեան համար: Ահմէտ Րիզա պէյի տասնըհինգ տարուան գործունէութիւնը զերոյի կ'իջեցնէր եւ կ'ըսէր.—

— «Ահմէտ Րիզա պէյ — Աստուած չար աչքէ պահէ— օսմ. ազատականութիւնը, Եւրոպայի աչքին, զերոյի աստիճանին հասցուցած էր: Այսօր Եւրոպայի մէջ կարելի չէ գտնել երկու հատ իրական խմբագիր եւ կամ ազդեցիկ քաղաքագէտ, որ ազատական մարդու աչքով նայի Ահմէտ Րիզա պէյին: Եթէ օսմ. ազատականութեան դատը, մինչեւ այսօր Րիզա պէյին կողմէ ֆրանսական մամուլին միջոցաւ պաշտպանուած դատն է — ոչ թէ սկզբունքը, այլ պաշտպանութեան ձեւը,— այդ դատը վաղուց կորսնցուցած է իր արժէքը Եւրոպայի աչքին: Ամենագեղեցիկ դատ մը կարելի է կորսնցնել գէշ փաստաբանի մը ձեռքին մէջ: Օսմանեան ազատականութեան դատն ալ Րիզա պէյի ձեռքը իյնալուն համար այսպէս եղաւ»:

Տիրան Քէլէկեան էֆէնտի Սապահէտտին պէյի մասին ալ այսպէս կ'արտայայտուի.

— «Այս անձնաւորութիւնը մեր դատը վերակենդանացուց: Յաջողեցաւ Եւրոպայի մէջ համակրանք ստեղծել թրքութեան շուրջ: Իրեն հանդէպ տածած համակրանքս սակէ կը ծնի: Բայց եթէ փաստերով ապացուցուի որ այս բոլորին տակը խաղ մը թաքնուած է, այն ատեն հարցը ուրիշ գոյն կը ստանայ: Ես այս տեսակ խաղերէն չեմ ախորժիր: Կասկածամտութենէ տարուած, աշխատասէր մարդու մը հանդէպ հակառակութիւն սնուցանելը, խղճի դէմ գործ մը կը նկատեմ: Սապահէտտին պէյի հանդէպ թշնամանք կը սնուցուի այն ենթադրութեամբ որ ան իր հօր կողմէ Ապտիւլ Համիտի դէմ բացուած վրէժխնդրական քաղաքականութիւնն է որ կը շարունակէ: Մեր աւագ պարտականութիւնն է այս սխալ կարծիքները դարմանել եւ ուղղել: Ժամանակին ցանուած վնասակար սերմի մը արդիւնք սխալի մը համար կարելի չէ մարդ կախել: Եթէ դաւաճանական փոքր մէկ գործը տեսնեմ, անմիջապէս առագաստները կը դարձնեմ: Բայց դուք ալ կը գնահատէք որ, ենթադրութիւններու եւ կասկածի վրայ հիմնուած գործելակերպը կը պատշաճի միայն եւ միայն Ապտիւլ Համիտի եւ իր անմիջական շրջապատին»:

Բնականաբար, Տիրան Քէլէկեան էֆէնտի, Սապահէտտին պէյի կողմէ հրապարակ նետուած ապակեդրոնացման դրութեան մէջ դաւաճանութիւն մը չէր կրնար երեւակայել: ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՎԵՑ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒՆ ՔԵՌԹԷ ԵԼԼԵԼՆ ՈՒ ՀՈՆ, ԱՍՏԻՃԱՆԱԲԱՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԸ ԾՆՈՒՆԴ ԱՌՆԵԼԸ, ԻՐ ՓԱՅՓԱՅԱԾ ՆՊԱՏԱԿՆ ԷՐ, ՈՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ Կ'ԱՇԽԱՏԷՐ ԳԱՂՏՆԱԲԱՐ: ԵԹԷ ԱՅՍՊԷՍ ՉԸԼԼԱՐ, ՆԱԽԱՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆԻՆ ԻՐ ԱՅՆՔԱՆ ՄՕՏԻԿ ԲԱՐԵԿԱՄԸ՝ ՊԷՀԱԷՏՏԻՆ ՇԱՔԻՐ ՊԷՅ ԹՈՅԼ ԿՈՒՏԱ՞Ր, ՈՐ ԸՆԴՀ. ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՄԻՋՈՑԻՆ ԳԼՈՒԽԸ ՃԶՄՈՒԻ:

Ժամանակ մը վերջ, երբ Տիրան Քէլէկեան էֆէնտի զրկուեցաւ Եուսուֆ Իզզէտտին էֆէնտիի յատկացումներէն, անոր դէմ դարձաւ եւ սկսաւ անգլիական լրագիրներուն մէջ յօդուածներ գրել իշխանազուն Ապտիւլ Մէճիտ էֆէնտիի եւ Սապահէտտին պէյի ի նպաստ: Դրամական խնդիրներու մասին Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյին գրած նամակի մը մէջ կ'ըսէ որ.

— «Ես, չորս ամիսէ ի վեր, Եուսուֆ Իզզէտտին էֆէնտիէն դրամ չեմ ստանար: Կը տեղեկանամ որ ձեզի ալ չէ ղրկուած: Պոլսէն կը գրեն որ, հաւանաբար յառաջիկայ շաբթուան ընթացքին առաքում տեղի ունենայ: Դրամական այս հարցը չափազանց կարեւոր է, որովհետեւ թէ ձերդ մեծութեան եւ թէ իմ ապրուստի միջոցը կը ներկայացնեն: Թէեւ հիմա, սախ-պողականութեան մը պարագային, Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշային դիմում կը կատարենք, բայց այս բանը թէ ապրուստի եւ թէ գործելակերպի անկախութեան արգելք կը հանդիսանայ: Չեմ գիտեր թէ, առանց բարեկրթութեան եւ յարգանքի սահմանէն դուրս գալու, ի՞նչպէս կարելի է այս խնդիրը ներկայացնել Եուսուֆ Իզզէտտին էֆէնտիին: Մեր երկուքին հանգիստին եւ փրկութեան համար, այս հարցին լուծում մը տալ անհրաժեշտ է:

Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշա թէեւ մեզի կ'օգնէ, բայց դարձեալ, առանց խնդրը հանելու, կարգ մը գործերու ձեռնամուխ կ'ըլլայ: Երկու օրէ ի վեր խորհրդակցութիւններ կը կատարէ հետս: Նպատակն է նոր յուշագիր մը պատրաստել ձեզի համար: Ասիկա յար եւ նման պիտի ըլլայ այն յուշագրին, որուն մասին գաղտնաբար տեղեկութիւն տուած էի անկէ շատ առաջ: Որովհետեւ փաշան տեսնուեր է ոչ-խալամ կոմիտէներուն հետ, եւ բոլորէն ալ իմ յայտնած կարծիքներուս նման պատասխաններ է ստացեր: Այս յայտնութիւններս գաղտնի պէտք է պահել: Առ այժմ սպասեցէք իր նամակին: Փաշային յայտնած մտածումներուն համաձայն, ձեր խորհրդածութիւնները գրի կ'առնէք ուղղակի»:

Տիրան Քէլէկեան էֆէնտի, Ահմէտ Րիզա պէյի եւ իշխանազուն Եուսուֆ Իզզէտտինի դէմ, եւ փրկնա Սապահէտտին պէյի եւ իշխանազուն Ապտիւլ Մէճիտ էֆէնտիի ի նպաստ գրած յօդուածները կը ծածկէր, եւ Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյի գրած նամակին մէջ այնպէս ցոյց կուտար թէ, այդ հրատարակութիւնները կը կատարուին ուրիշներու կողմէ:

(Շար.)

Օրինաւոր ճամբով

—•—

Այս խորագրով, Սոֆիայի Զօրա թերթի տնօրէն Տ. Քրափչէվ, որ բացառիկ առիթներու կը ստորագրէ, կը գրէ հետեւեալը.—

Թուրքիոյ մէջ բնակչութեան աճումը դանդաղ է ու ծնունդը աւելի տկար է, իսկ մահացումը աւելի մեծ՝ քան ուրիշ որ եւ է տեղ։ Ասիկա կը վերաբերի, անշուշտ, թուրք բնակչութեան՝ ինչպէս հանրապետութեան մէջ, նոյնպէս եւ անկէ դուրս։

Այս փաստը շատ կ'անհանգստացնէ նոր Թուրքիոյ վարիչները։ Ցանդուգն բարենորոգիչները, որոնք իրենց ցասման մէջ նետեցին նոյնիսկ փոքրուները, դժուար ու դանդաղօրէն կրնան պայքարիլ այդ չարիքին — թուրք բնակչութեան դանդաղ աճման դէմ։ Հանրային առողջապահութիւնը կրնայ նուազեցնել մահերու թիւը, բայց չի կրնար աւելցնել ծնունդներու թիւը։

Իսկ նոր Թուրքիոյ մեծ բարեկարգիչները ունին նաեւ մեծ ու արտակարգ յաւակնութիւններ։ Անոնք կը ջանան ստեղծել հզօր հանրապետութիւն մը այն հողին վրայ որ դարերու ընթացքին տեսած է ուժեղ կայսրութիւններ։

Սակայն, այդ Թուրքիոյ համար չի բաւեր բնակչութիւնը, թուրք բնակչութիւնը, անշուշտ, որովհետեւ ոչ թուրք բնակչութիւնը արտաքսուած է։ Պ. Քէմալ Աթաթիւրքի գործակիցները որոշած են այս դարու 50րդ տարիին հանրապետութեան բնակչութեան թիւը հասցնել 50 միլիոնի, այսինքն՝ զայն եռապատկել։ Դժբախտաբար, Թուրքիոյ բնակչութեան կարելիութիւնները սահմանափակ են։ Այդ պատճառաւ, իրադեկ տարրեր որոշած են թուրք բնակչութիւնը աւելցնել ուրիշ երկիրներէ, ի մէջ այլոց եւ Պուլկարիայէն։ Այդ նպատակին համար, ոչ միայն ներգաղթի ու փոխանակութեան քաղաքականութիւն մը կը տարուի, այլ եւ լայն քարոզչութիւն մը Պուլկարիոյ մէջ, մանաւանդ սահմանամերձ Փոմաքներու գիւղերը։ Այդ փաստին հետեւանքն է, ահա, Ռոտոփներէն Փոմաքներու փախուստը։ Այդ փաստին հետեւանքն են նաեւ այն դժբախտութիւնները, որոնց վերջինը տեղի ունեցաւ շաբաթ մը առաջ, յունեւպուլկար սահմանին վրայ։

Պուլկարիա ոչ ոքի կ'արգիլէ գաղթել իր երկրէն. բայց, ատոր համար կան կանոնաւոր ճամբաներ։ Արար աշխարհի սահմանային պահակները գիտեն մէկ բան,— կրակել անոնց դէմ, որոնք մանաւանդ գիշեր ատեն ապօրէն կերպով կ'անցնին սահմանը՝ առանց անցագրի։ Այդպէս են ըրած եւ մեր սահմանապահները՝ Փոմաքներու վերջին անցքի պարագային։

Մենք կը ցաւինք մեր քաղաքացի — մահմետականներուն, որոնք կը թողուն մեր երկիրը։ Մանաւանդ Փոմաքներուն, որոնք արիւնով ու միսով մեզմէ են, եւ որոնք կը խօսին ամենամաքուր պուլկարերէն։ Անոնք [illegible]ր են մանաւանդ աշխարհիկ Թուրքիոյ որ «իմանուրզ» է։ Բայց, քանի որ քանի մը Փոմաքներ կ'ուզեն գաղթել, ոչ ոք արգելք պիտի ըլլայ իրենց։ Սակայն նոր Թուրքիոյ գաղտնի պատուիրակները թող անոնց սորվեցնեն օրինաւոր ճամբաները՝ անցագրի միջոցաւ։ Այդ ձեւով, խոյս պիտի տրուի նաեւ անցեալ օրուանին նման դժբախտութիւններէ եւ վէճերէ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

— o —

ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱ, 11 դեկտ. (Յառաջ). — Կիրակի դեկտ. 9ին, տեղի ունեցաւ Հ. Յ. Դ. Փօն տ'Օպնայի «Կորիւն» ենթակոմիտէի հրապարակային բանախօսութիւնը։ Նախագահը ներկայացնելով օրուան բանախօսը, ընկեր Աշոտ Արծրունին, յայտնեց թէ փափաքողները կրնան հարցումներ ուղղել։

Ընկեր բանախօսը՝ ներկայացնելով մեր քաղաքական եւ ազգային հոգեբը, ըսաւ.— Դաշնակցութեան սրտին մօտ են այն բոլոր շինարարական աշխատանքները որ կը կատարուին Հայաստանի մէջ։ Դաշնակցութիւնը կը բաղձայ որ Հայաստանի կառավարութիւնը լայն բանայ դուռները եւ անխտիր ներս առնէ գաղթահայ տանջուած ժողովուրդը։ «Դաշնակցութիւնը հայ ժողովուրդի կողքին եղած է, քամած՝ անոր քաղցրութիւնն ու դառնութիւնը եւ կը մնայ անբաժան, մինչեւ որ ան տիրանայ իր արդար իրաւունքին»։

Եղան հարցումներ որոնց ընկերը պատասխանեց մանրամասնօրէն։

Մարգար Բաբխեան

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏՑԻՆԵՐՈՒ ՊԱՏԳՄ. ԺՈՂՈՎԸ

ՎԻԷՆ, 10 դեկտ. (Յառաջ).— Տիգրանակերտի Հայր. Միութեան Վիէնի մասնաճիւղը անցած շաբաթ երեկոյեան թէյասեղան մը սարքած էր «Խաժակ ակումբին մէջ», ի պատիւ Ֆրանսայի շրջանի պատգմ. ժողովին, որ գումարուեցաւ շաբաթ եւ կիրակի օր Վիէնի մէջ, մասնաւոր հրաւէրով, կոկիկ բազմութիւն մը համախմբուած էր սեղաններուն շուրջ։ Ներկաներուն փափաքին համաձայն սեղանապետ ընտրուեցաւ Պ. Տիգրան Գահվէճեան (Փարիզէն) եւ ըսաւ.— «Մեր այս ժողովին առաջին նպատակն է միութիւն եւ համերաշխութիւն։ Ուժը միութեան մէջ է։ Մեր նախնիքները ամբողջ վեց հարիւր տարիներ չարչարուեցան ու հալածուեցան, բայց դարձեալ պահեցին իրենց ինքնութիւնը։ Եթէ մենք չպահենք մեր ինքնութիւնը, այլապէս պիտի կրենք մեր պատմութեան անէծքը»։

Նոյն ուղղութեամբ խօսեցաւ նաեւ Պ. Գառնիկ Քիլարճեան.— Օտարները իրենց դպրոցներուն մէջ պզտիկներուն կը վարժեցնեն իրենց հերոսներու պատմութիւնը, ինչո՞ւ մենք չըպիտի վարժեցնենք Վարդանի, Հայկի եւ Տիգրանի, եւ այլ մեր նախնիքներու պատմութիւնը։ Եթէ այսօր անօթի մնանք, վաղը փոր մը հացով կրնանք կշտանալ, բայց այս օրուան կորսուած Հայը վաղը չենք կրնար գտնել»։ Կարգով խօսք առին Հայր Կ. Տէրմոյեան, Խ. Արախճինեան, Տիկին Նալպանտեան։ Բոլորն ալ խօսեցան հայրենասիրութեան եւ համերաշխութեան շուրջ, մասնաւոր արտասանութիւններ ըրին օրիորդներ Վ. Նալպանտեան, Խ. Բա[illegible]եան, Պ. Պ. Մ. Կարապետեան, Յ. Մաթոսեան եւ երգեց Տիկ. Ովսաննա Խօքիւզեան։ Գեղեցիկ ջուրի սափոր մը աճուրդի դրուեցաւ, Պ. Գառնիկ Քիլարճեան 20 փրանք վճարելով վարեց աճուրդը որ բարձրացաւ մօտ 300 Փր.ի։ Շահեցաւ ընկ. Լեւոն Քէշիշեան եւ հինգ Փր. նուիրեց։ Ուրախութիւնը շարունակուեցաւ մինչեւ կէս գիշեր, երգուեցան ազգային եւ յեղափոխական երգեր։ Ներկաները հիւրասիրուեցան թէյով, պտուղով եւ ըմպելիներով։ Կ'իմանամ թէ երկու օրուան ժողովի աշխատանքները անցած են շատ յաջող։ Ցարդ Տիգրանակերտի Հայր. Միութիւնը միմիայն բնիկ Տիգրանակերտցիներէ կազմուած էր, բայց այս ժողովը իրեն միացուցած է ամբողջ Տիգրանակերտը շրջանով եւ համերաշխութեամբ ընտրած է իր շրջանային վարչութիւնը Փարիզ բնակող հայրենակիցներէ։ Այս քայլը թող օրինակ հանդիսանայ բոլոր այն Հայր. Միութիւններուն որ կը գործեն անջատ իրենց գիւղերու եւ քաղաքներու անունով եւ ջլատուած ուժերով։

Գառունի

ԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ

ՊԵՐԼԻՆ, 10 դեկտեմբեր (Յառաջ).— Պերլինի հայ գաղթային միութեան նախաձեռնութեամբ հայ օրիորդները երէկ կազմակերպեր էին հաճելի երեկոյթ մը, որ տեւեց մինչեւ առաւօտեան ժամը 2։

Վարչութեան կողմէ՝ նախագահ Պ. Շալճեան իր բացման խօսքի մէջ շնորհակալութիւն յայտնելով ներկայ բազմութեան, ուրախութիւն յայտնեց որ հայ օրիորդները այս օտարութեան մէջ հեռու կը մնան ձուլման վտանգէն եւ կառչած են իրենց լեզուին եւ ժողովուրդին։

Օր. Կէնճեան վարպետօրէն նուագեց դաշնակի վրայ, իսկ Օր. Հայրանեան երգեց հայկական ու արաբական կտորներ՝ ծափեր խլելով ներկաներէն։

Գեղեցիկ անակնկալ մըն էր ներկայութիւնը երեկոյթին գերմանացի ծանօթ երգիծարան գրող եւ դերասան Տօքթ. Քուփսման.— Ալլոսի որ ամուսնացած է Պոլսեցի Հայուհիի մը հետ եւ որ կէս ժամ շարունակ զուարճացուց ներկաները պատմելով եւ ներկայացնելով իր հեղինակած երգիծանքները։ Հայ օրիորդները գեղեցկօրէն պարեցին իրենց իսկ կազմած խմբական պար մը սպիտակ զգեստներով եւ կարմիր ծաղիկներով զարդարուած։ Ներկաներուն խնդրանքով բազմիցս կրկնուեցաւ այդ գեղեցիկ պարը։

Ամէնէն վերջ ամերիկեան աճուրդի դրուեցաւ Օր. Նազարեանի ձեռքով ասեղնագործուած բարձ մը, որմէ գոյացաւ 55 մարք։

Ապրին Պերլինի հայ օրիորդները։

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ԶԷՆԿԻՒԼԷՐՑԻՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

═ o ═

ԱԼՖՈՐՎԻԼ. — Զէնկիւլէրցիներու Հայր. Միութեան ներկայացումը տեղի ունեցաւ շաբաթ իրիկուն։ Որոշեալ ժամէն առաջ աթոռները ամբողջութեամբ արդէն գրաւուած էին եւ շատեր ոտքի վրայ կը մնային։

Ժամը 8.45ն է եւ կը յանձնարարուի «լռութիւն»։ Մինչեւ իսկ պիստակ ուտելը կ'արգիլուի ներկայացման միջոցին։

Շատ յաջող էր խաղը, շնորհիւ դերասան Ուզունեանի ղեկավարութեան։

Ներկաները մեկնեցան գոհ տպաւորութեամբ։

Ժողովուրդը մեկնելէ առաջ, յայտարարուեցաւ թէ կազմակերպիչ միութեան վիճակահանութեան հանդէսը պիտի կատարուի կաղանդէն քանի մը օր առաջ, տօնածառով մը։

Ներկայ մ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

═ o ═

Նկատելով որ տիրող տագնապին հետեւանքով անհատներ՝ իրենք իրենց տալով այլազան հանգամանքներ՝ կը դիմեն զանազան ազգայիններու, կազմակերպութեանց եւ ի մասնաւորի Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղերու՝ նիւթական օժանդակութիւն խնդրելու, վարչութիւնս կը յայտարարէ յարգոյ հասարակութեան թէ բացի պաշտօնական կնիք եւ ստորագրութիւն կրող խնդրանքներէն մնացեալներու մասին որ եւ է կերպով պատասխանատու չէ։

Ի դիմաց Ֆրանսայի Շրջ. Վարչ.
Նախագահ՝ Ա. Զաքրեան
Քարտուղար՝ Վազգէն Անդրէասեան

Յ. Գ. Կը խնդրուի արտասահմանի հայ թերթերէն արտատպել այս յայտարարութիւնը։

ՄԱՄՈՒԼ

Թուրքը կ'ըսէ իր ըսելիքը

—•—

Սելանիկի «Հօրիզոն»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (1 դեկտեմբեր).

— «Քէմալական «բարենորոգումները» արշաւասո՜յր կ'ընթանան երանելի Թուրքիոյ մէջ։ Եւ այնքան արշաւասոյր, որ Թուրքիոյ անթագ թագաւորը, տարին քանի մը անգամ անակնկալի առջեւ կը կեցնէ աշխարհը։ Կ'ընթանան՝ առանց աջին ու ձախին նայելու, առանց հոգ տանելու, որ օտարներու արժանապատուութիւնը ոտնատակ չերթայ եւ բարեկամները չըվշտանան։ «Վերջապէս, ինչ որ կ'ընէ, ինչ որ կը հրամայէ Քէմալը, Թուրքիոյ ներքին գործն է։ Մա՛րդ խառնուելու իրաւունք չունի։ Թուրք քաղաքացին անտրտունջ պէտք է հնազանդի։ Իսկ օտարականը ազատ է հեռանալու Թուրքիայէն, եթէ այս կամ այն տնօրինութիւնը համ չի տար իր քիմքին։ Թուրքիան առաջուան Թուրքիան չէ։ Թող ամէնուն համար պարզ ու հասկնալի ըլլայ ասիկա»...

Այսպէս կ'ըսեն, կը յոխորտան ու կ'ամբարտաւանան թուրք վարիչները։ Եւ ասպարէզ կը կարդան աշխարհին։ Մինչեւ անգամ իրենց բարեկամներուն։ Առանց փափկանկատութեան։ Առանց խաթր սեպելու։ Բարեկամները ուզածնուն չափ թող տրտնջան, գանգատին, դառնանան, բողոքեն։ Քէմալին ականջը խուլ է, չի լսեր։ Անիկա առաջուընէ կը նախատեսէ պատահելիքը։ Եւ կը գործէ միշտ այդ նախատեսութեամբ։ Կարենամտութիւն է ակնկալել, հետեւաբար, որ ամէնուն ասպարէզ կարդացող թուրք դիկտատորը կարեւորութիւն կ'ընծայէ դուրսի դառնութիւններուն եւ գանգատներուն։

Վստահ ըլլանք, որ նոյն արդիւնքը պիտի ունենանք նաեւ սեմի գործածութեան արգելքի ծանրակշիռ հարցին մէջ, որ, իր այլանդակութեամբ, խորքով ու բնոյթով ոչ արհեստաւորներու վտարման կը նմանի, ոչ ալ մականուններու պարտադիր ձեւափոխման։ Սեմի գործածութեան դէմ դրուած այս բիրտ արգելքը, կը վիրաւորէ բոլոր ոչ-Թուրքերու կրօնական զգացումները։ Եւ հարուածը ամէնէն աւելի շեշտակի կ'իյնայ Յոյներու վրայ, որոնց կրօնական գերագոյն պետը կը բնակի թրքական սահմաններէն ներս։ Բոլոր գործերու աշխարհականացումը հետապնդող եւ կրօնականները եկեղեցիներու չորս պատերուն մէջ բանտարկող Քէմալը, իր այս չնաշխարհիկ կարգադրութիւնով կը գրգռէ մանաւանդ քրիստոնեաներու զայրոյթը։ Տեսնուած բան չէր, որ որ եւ է բռնակալ, այսպէս բռնանար մարդոց կրօնական աւանդութեանց ու հաւատալիքներուն վրայ։ Տեսնուած բան չէր, որ յանուն աշխարհականացման սկզբունքին, հեգնանքի եւ ճնշումներու նշաւակ դարձնէր մարդկային խիղճը, որ, մանաւանդ կրօնական հարցերու մէջ, պէտք է պահէ իր անկաշկանդ ազատութիւնը։ Թուրքիայէն հազար անգամ աւելի քաղաքակիրթ եւ անբաղդատելի կերպով յառաջադէմ երկիրներու մէջ այս տեսակ բռնութեանց ականատես չէք ըլլար։ Ամերիկան, Անգլիան կամ Գերմանիան, ճիշդ է, քաղաքային զգեստներով կը պտտցնեն մինչեւ անգամ ոչ-բողոքական կրօնականները, բայց չեն ալ արգիլեր, որ ո եւ է եկեղեցական, իր սեմով ման չգայ եկեղեցիներէն դուրս։ Մինչդեռ, խորքին մէջ վայրենի եւ արտաքինը ջնարակով միայն «քաղաքակիրթ» Թուրքը, հրովարտակով մը տակնուվրայ կ'ընէ ամէն ինչ։

Հասկնալի է այն զայրոյթը, որուն մատնուած է առանձնապէս հելլէն հանրային կարծիքը։ Անհասկնալի պիտի մնայ սակայն այդ միեւնոյն հանրային կարծիքին այն ակնկալութիւնը, թէ Թուրքը տեղի պիտի տայ արտաքին բողոքներու առջեւ։ Քէմալ, դեռ հրամանը յղացած ատեն իսկ նախատեսած է այսօրուան ըլլալիքը։ Եւ գործած է այդ նախատեսութեամբ։ Գործած է գիտնալով որ Յունաստանի մէջ եւ այլուր պիտի պայթի այս արթի վրդովման, բողոքի ու զայրոյթի փոթորիկ մը, որուն սակայն կարեւորութիւն չպիտի տայ։ Ու պիտի ընէ իր գիտցածը։ Պայմանաժամը լրանալուն հանել պիտի տայ կրօնականներու ճիպպէն եւ փակեղը եւ անոնց հագցնել պիտի տայ *քասքէթ* ու *սէթրէ փանթալօն*։ Մա՛րդ խառնուելու իրաւունք չունի։ «Այդ մեր ներքին գործն է։ Հաւնողը կը կենայ։ Չհաւնողին բարի ճանապարհ»։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՀԱՅՐԻԿՍ ԿԸ ՆԵՂԱՆԱՅ

— Լօխում մը տուէք սա պզտիկին, ձայնեց Հաճի աղան։

— Ո՛չ, ո՛չ, կրկնեց, ու բողոքի շեշտով մը, պատասխանեց.— ՀԱՅՐԻԿՍ ԿԸ ՆԵՂԱՆԱՅ, ու ձեռքը տնկեց գաւաթը առնելու համար։

— Հայրի՞կդ ... հարցուց Հաճի աղան, ձայնը հատած, շունչը շրթունքներուն վրայ, գալարուն։

— Այո՛, հայրիկս կը նեղանայ, կրկնեց այս պզտիկ տղան, ու գաւաթը կէս առ կէս բռնած Հաճի աղային հետ, իր մաքուր, անխառն ձայնովը, տիրեց Հաճի աղային ձայնին։

Երկրորդ անգամ երբ «ոչ, հայրիկս կը նեղանայ» կրկնեց, ձայնը աւելի ուժով փրթաւ, սրտին ձայնը լսուեցաւ։

— Այո՛, հայրիկս կը նեղանայ։

Այս անգամ լսուեցաւ հօրը ձայնը, այդ խեղճուկ, շուկային մէկ անկիւնը կորսուած հնակարկատին ձայնը։ Այս տղուն ձայնին մէջ հօրը ձայնին եղանակը կար, երգի մը այն եղանակին պէս, որ չես գիտեր ի՞նչպէս, օր մը, անակնկալ վայրկեանի մը միտքդ կուգայ, կ'ընկերանայ ձայնիդ, կ'երգես, կը կրկնես, միեւնոյն եղանակը իր բոլոր կախարդանքով կը հնչէ հոգիիդ մէջ, կեանքիդ երգերէն մէկը կը դառնայ ան, կ'երգես ամէն տեղ, ուր որ ալ ըլլաս, միմինակ, նոյն իսկ աշխարհին հետ դէմ դիմաց։

Հաճի աղան գոհացնելու համար ամէն մարդ բան մը ըսելու փափաքը կը զգար։ Ոմանք ալ չկրնալով բացատրութիւն տալ այս անհասկնալի տեսարանին, իրենց աչքերը տղուն վրայ պաղած, կը նայէին անուշ անուշ։ Բան մը հրահրուած էր իրենց ներսը, իրենց սիրտերը կանգնած, կեանքի ամէնէն բարախող պատկերին առջեւ խորապէս մարդկային բան մը կը զգային, կը տեսնէին ճշմարիտ գեղեցկութիւններէն մէկը կեանքի։

Հաճի աղային սեղանին վրայ դրուած նարկիլէին խլտուքը դադրեցաւ, նարկիլէին հետ բոլոր ձայներն ալ կեցան. անհասկնալի բան մը կ'երեւար չորս դին, մթնոլորտին մէջ, ամէնուն երեսին վրայ, երբ

— Իրա՞ւ, իրա՞ւ եամաճի Սանդիկին տղան է աս, հարցուց մէկը, իր քովը նստող մարդուն։

Որովհետեւ անկեղծ, անակնկալ հիացումի մը շեշտը կար ձայնին մէջ։

— Այո՛, այո՛, եամաճի Սանդիկին տղան է, պատասխանուածատեն, երկու տարիներ իրարու դարնուած կարծես, անոնց արձագանգը կը խօսեցնէր լռութիւնը։ Այս երկու մարդոց լռութիւնը կը խօսէր կարծես իրենց ձայնին արձագանգով։

Քիչ մը հեռուն նստողներէն մէկը, իր խանդավառութիւնը չկրնալով բռնել.

— Սըւոր նայէ, ըսաւ, պի ծօ, կ'ուզէ որ ըսածը ըլլայ, ոտք կը կոխէ, չուզեր որ խօսք ընենք։ Երբ

— Սանդիկի տղայ, կ'ըսեն անոր, ըսաւ ուրիշ մը։

— Ապրիս, տղաս, ըսաւ Հաճի աղան, ու յաղթուած, չէր գիտեր ի՞նչպէս, թող տուաւ գաւաթը ...

Երբ կօշկակար Սանդիկ աղային տղան մեկնեցաւ ...

Բ.

Այս պզտիկ տղուն ձայնը հիմակ ամէն դի, տեսակ մը մրմունջ, անհունութեան մէջ կորսուած հառաչանքի կը փոխուէր։ Թեթեւ, տաքուկ այս ձայնը, իր անկեղծութեամբ, հիմակ կը քալեցնէր Հաճի աղան։ Տունէն խանութ, խանութէն տուն վերադարձած պահուն, այս ձայնին մէջ մնացած, շատ բան կը տեսնէր, կը տեսնէր կեանքի գեղեցկութիւններէն մէկը, մարդկային մտածումին գեղեցկութիւնը։

Իր մտքին մէջն էր հիմակ եամաճի Սանդիկը, ու ամէն հեղ, չուզելով բան մը կը տեսնէր անոր վրայ, ու «տոր կուրծքին տակ ի՞նչ ըլլալու է սիրտը որ...», կ'ըսէր ու կը կենար։ Աչքերուն շատ բան կ'երեւար, անոնք երազի պէս կուգային ...

Պահիկ մը միմինակ, երբ կը հետեւէր լռութեան, այն քանի մը բառերը կը շարունէին եռեւէ եռեւ, կը տեսնէր պատկերներ, կը լսէր մաքուր, ջուրերուն ձայնին պէս ճլճլուն ձայնի մը արձագանգը։

— Կօշկակար Սանդիկ աղային տղան եմ։

Երբ, զաւեշտի մը զուարթ արձագանգը կարծես, ուրիշ ձայն մը, ծիծաղով բանուած, կը հետեւէր անոր ու կը կրկնէր.

— Եամաճի Սանդիկին տղան ...

Տխուր կատակերգութեան մը առջեւ, մարդկային հազարաւոր ծիծաղներ կը կրկնէին միեւնոյն բառերը, կը ծիծաղէին աւելի ուժով, կը խնդային բերաննին խորուն փոսերու պէս բացած, կը խնդային տեսակ մը մեքենաներու նման։

Քերուըտուք եկաւ Հաճի աղային վրայ։ Ի՞նչ կար որ մարմինը այսքան կը տաքնար, գլուխն ալ աւելի տաք, երբ «չօ՛ֆ» ըսել կ'ուզէր, ի՞նչպէս եղաւ, «եամաճի Սանդիկին տղան» կրկնեց, նստած տեղէն թիզ մը վեր նետուած, դէպի ետ շարժում մը ընելով, գլուխը երերցնելով, ինքնաբերաբար բացագանչեց.

— Հայրիկս կը նեղանայ ...

Ո՞վ էր հայրիկը։

Աչքերուն առջեւն էր կօշկակարին խանութը, եամաճի մը, հինցած, պատռած կօշիկներ չորս դին, կաշիի կտորուանքներ, ժանգոտ, խոնաւութենէն բորբոսած ու գունատ, դեղինը փոխուած ճերմակի, գորշագոյնը սեւի, սեւն ալ սեւ ըսուելու բան մնացած չէր վրան։

Օր մը, լաւ կը յիշէր, ձեղունէն սարդի ոստայնները կախ, տեղ տեղ ալ մուխէն սեւցած, մոռնալիք բան չէր ...

Հող, նստած ցածուկ աթոռակի մը վրայ, առտուընէ մինչեւ իրիկուն, մգլոտ, աղտոտ ու մաշած կաշիներու հոտը քթին բերնին, գլուխը ծռած, առանց ձայնը ձունը հանելու, մարդկային գոհունակութիւնով մը, որ զաղանիքի կարգ անցած էր, կ'աշխատէր, կը կարէր, կը զամէր, թիքը թաք, թիքը թաք...

Հիմակ, այս ձայնը կարծես իր հոգիին մէջ կը հնչէր, կը մեծնար, աւելի կ'ուժովնար, ու միւս ձայնին կը խառնուէր։ Աւելի զօրաւոր կը զգար հիմակ անոր արձագանգը, կը լսէր ականջներով,

— Հայրիկս կը նեղանայ ...

Մարդկային ի՞նչ տարբեր ուժ ունէր այդ հայրիկը, որուն ձեռքերը կօշկոռ կապած, աղտէն սեւցած, թանձրացած, այդ հայրիկը, որ երբեմն կաշիի կտորը ակռաներով սեղմած, կը քաշէր, կ'երկնցնէր, յետոյ սալին վրայ, կը ծեծէր, թիք թաք, թիք թաք։

Հիմակ ալ այդ հայրիկին տղուն աչքերն էին որ կը նայէին իրեն, աչքերով կը խօսէր կարծես։ Այդ աչքերուն մէջ կը փայլէր բան մը, որ իր սրտին լոյս կուտար, կը տեսնէր իր տղաքը...

Օ՜հ, աս ի՞նչ քրտինք, աս ի՞նչ քրտինք։

×

Համարձակութիւնը կորսնցուցած մէկը կարծես, Հաճի աղա դեղեւեցաւ, տունէն քիչ մը այդ առտուն երբ մօտեցաւ Գեղամին սրճարանին։ Իր տանը դուռնէն դուրս ելլելէ առաջ, ամէն օրուան պէս խաչակնքած, կրկնած էր քանի մը անգամներ Քրիստոսի անունը, ու հառաչանքով մը երկիւղած, իր խնդրանքին բառերը թեթեւցնելով շրթունքներուն վրայ, ոտքը սեմէն դուրս դրած, մօտեցած էր սրճարանին։

Ի՞նչ կար ուրեմն ...

Զէին քալեր կարծես իր ոտքերը, կը կենային, սրճարանին նայած ատենը, տեսարանը ամէն օրուան պայծառութիւնը չունէր։ Տրտմութիւն մը ունէր, որ երթալով կը խորունկնար, կը տարտամնար։

Երբ մօտեցաւ սրճարանին, նայած ատեն այնտեղ, ուր կը խմբուէին սովորաբար, կարծես եամաճիին տղան տեսած, անոր ձայնը ականջներուն մէջ...

Այս անգամ ճիշդ հոգիին դպաւ այս տղուն ձայնին հեռացած արձագանգը, ու շիտակ խանութ երթալով, պզտիկ մեկուսացած գրասենեակը մտնելով, գոցեց դուռը, նստաւ գրասեղանին առջեւ։

Խորունկէն, խուլ, խուլ, թիթեղագործներու մուրճին ձայնը կը հասնէր։ Այս մուրճերուն ծանր թիք թաքը չորս դին բռնած, կը թնդար մթնոլորտը, սիրտը կը դղրդէր տեսակ մը հնդիւնով։

Այս խանութը հօրմէն ժառանգած, ամէն դի հօրը կեանքին պատկերները կը տեսնէր։

Երբ դպրոցական էր, երբեմն կէսօրին, մանաւանդ արձակուրդի ամիսներուն, հօրը ոտքերուն տակէն չէր հեռանար։ Խանութին ամէն մէկ ծակը, ամէն առարկայ, պատերն անգամ յիշատակ մը թողած էին իր մէջ։ Այս ձայները, այդ օրերուն ալ միեւնոյն չոր թիք թաքը կուտային։ Հիմակ ալ ատոնց արձագանգը խառնուելով այսօրուան թիք թաքին, կուտային հօրը ձայնին արձագանգը, երբ «ել՛ը, ալ տուն գնա, մայրիկդ կը սպասէ», կ'ըսէր, իր հայրը, ու գլուխը կը կախէր դառնութեամբ։ Բայց ինք ուրիշ բանի կը սպասէր, հինգ դրուշնոցի մը, ու կը յամառէր, տեղէն անգամ չէր շարժեր, կը կախէր քիթը, ու գլուխը երերցուցած պահուն, կարծես խանութը հօրը գլխին կը փլէր, կը մոլտար բառեր, բայց վերջապէս յաղթուած, հինգ դրուշնոց մը կը նետէր սեղանին վրայ, այնպիսի դժկամակութիւնով, որ այս պահուն շունի մը առջեւ կտոր մը ոսկոր նետածի տպաւորութիւնը կ'ընէր։

Աթոռը կճռաց մարմինին ծանրութեան տակ, ու սիրտը պատառ պատառ, գլուխը ծռելով, հառաչեց սրտէն.

— Այո՛, հայրիկս կը նեղանայ ...

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(Վերջ)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ [illegible]։

մը: Շարժումը մեծ յաջողութիւն գտած է:

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԼԻՐԸ տագնապի մատնուած ըլլալով, կառավարութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած է, ինչպէս գրած էինք արդէն: Այս առթիւ երկիւղալի լուրեր տարածուած ըլլալով, Հռոմէն կը հաղորդեն թէ կառավարութիւնը միտքէն չանցըներ կտրել լիրին գինը կամ նորէն կրճատել թոշակները:

ԳԱՂՏՆԻ ՈՍՏԻԿԱՆ ՊՕՆԻ, որ բանտարկուած էր կաշառքի ամբաստանութեամբ, ազատ արձակուեցաւ իր փաստաբաններու բողոքին վրայ: Դատավարութիւնը պիտի կատարուի սովորական կարգով: Պօնի Սթավիցքիի յանձնաժողովին առջեւ հրաւիրուեցաւ առջի օր, բայց մերժեց պատասխանել եղած հարցումներուն: Հակառակորդ լրագիրները կ'ըսեն թէ իր ազատ արձակումը կը պարտի այդ լռութեան ...

ԴՊՐՈՑԻ ՄԸ ՏԱԽՏԱԿԱՄԱԾԸ ՓԼԱՒ Լիվրփուլի մէջ (Անգլիա), հանդէսի մը առթիւ: Երկու հարիւր քսան մանուկներ եւ ծնողներ վիրաւորուեցան, ոմանք շատ ծանր: Աղէտը տհաւոր հանգամանք մը առաւ երբ ելեկտրական լոյսերն ալ մարեցան, եւ աղէտեալները նոր խուճապի մը մատնուեցան մութին մէջ: Շատ մը մանուկներու կուրծքերը խորտակուեցան, ոտքերը, թեւերը կամ գանկերը ջախջախուեցան մարդկային զանգուածներու ծանրութեան տակ:

ԻՏԱԼԻՈՅ ԵՒ ՀԱԲԷՇԻՍՏԱՆԻ միջեւ ծագած նոր դէպքին հետեւանքով 110 Հաբէշներ սպաննուած են իտալական գծին վրայ: Ուրիշ բազմաթիւ մեռեալներ եւ վիրաւորեալներ ինկած են ճամբուն վրայ: Իտալացիները գրաւած են 105 հրացան, 8000 փամփուշտ, 125 վրան, մէկ թնդանօթ, 400 պարկ ուտելիք եւայլն:

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէն դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ ընկերներն ու համակիրները, 15 դեկտ. շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղիին մէջ: Կը խօսի ընկ. ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ:

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 14 Դեկտեմբեր ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 181, Գուրս Լաֆա-«Զարդարեան» Գրադարանը: Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Ա. Արծրունի:

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ «Անտօք» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին «Դուրեան» Գրադարանը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Պատանեկան» Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը, 16 Դեկտեմբեր, կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, Միութեան Գրադարանին մէջ:

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ
վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս
Brasserie Colbertի շքեղ սրահին մէջ
Մուտք.— Զոյգերու՝ 20 ֆր.: Օրիորդներու՝ 10 ֆր.: Այրերու՝ 15 ֆր.:

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՇԱՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
Այս կիրակի 16 դեկտեմբեր կէս օրէ յետոյ ժամը 4—12
Շավիլի Սէն-Լազար կայարանին մօտիկը
rue Carnot փողոցին վերջաւորութեանը թիւ 28
Restaurant à l'Ecusson Bleuի սրահին մէջ
ԱՐԱՄ ԶԱՐԸՔ (Վ.ժառանգի) կը խօսի Օմար Խայեամի մասին:
Կ'երգէ քառեակներ՝ ընկերակցութեամբ քանոնի:
եւրոպական պարեր, ընտիր ճաշ: ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ:
Մուտք՝ 4 ֆրանք:
Հաղ. միջոց.— Շոգեկառք Սէն Լազարի կայարանէն իջնել Շավիլ: Օթօպիւս թիւ 1 իջնել Puits Sans Vin, Շավիլ:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Տիկին Petit Ter - Pogociantz, անդամ Շամպէրիի գրական Ակադեմիային, Reconnaissence Françaiseէն պատուանշան ստացած, յառաջիկայ Կիրակի 15 դեկտեմբեր, ժամը 9ին, դասախօսութիւն մը պիտի տայ Նախկին կամաւորներու կեդրոնին մէջ, 14, Rue de Trévise, Փարիզ (9), մէթրօ՝ Քատէ:

Դասախօսութեան նիւթ ընտրած է կարգ մը հարցեր,— հայ ժողովուրդին արդար պահանջները, Ֆրանսայի խոստումները Հայոց:

Մուտք՝ 15, 10 եւ 5 ֆրանք:

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ֆրանսական բանակի Հայ նախկին կամաւորները (բոլոր ճակատներու) կը հրաւիրուին ստիպողաբար ընդհ. ժողովի վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին քաֆէ-թապայի սրահը 6, Rue Grange-Batelière, Paris:

Օրակարգ.— Հաշուետուութիւն եւ հրաժարական վարչութեան, ընտրութիւն Հաշուեքննիչ Մարմնի, նոր ծրագիր, Միութեան դերը եւ ուղեգիծը ներկայ պայմաններու մէջ եւայլն:

ԲՈՒՇԱՏԵՏՐ

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»ի վալանսի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամ-անդամուհիները եւ անդամագրուիլ փափաքողները, այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին, Ազգային Մատուռ-Մանկապարտէզին մէջ:

Կը խնդրուի անպայման ներկայ ըլլալ:

ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆ Հայր. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին պար տէ լա փոսթի մէջ: Կը խնդրուի անդամ եւ ոչ անդամ բոլոր հայրենակիցներէն ներկայ գտնուիլ այս կարեւոր ժողովին:

Ե. ԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ
ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ
ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
13 Դեկտեմբեր երեկոյեան ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ
PETIT JOURNALի սրահին մէջ, 21, rue Cadet. Մէթրօ՝ Cadet
Բարձր հովանաւորութեամբ Զօր. **BREMOND**ի եւ նախագահութեամբ
հրամանատար Զ. ԽԱՆԶԱՏԵԱՆի
Մասնակցութեամբ Հայ Սպայից եւ Ֆրանսահայ Կամ. Միութիւններու:
ԿԸ ԽՕՍԻՆ.
Հայ Սպայից Միութեան նախագահ Զօր. ԿՈՐԿԱՆԵԱՆ
Հայ կամ. Մարտիկ. Նախագահ Գնդ. Տ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ
Ֆրանսահայ կամ. Միութեան Նախագահ Պ. Մ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Պ. ՍԵԴՐԱՔ ՍԱՍՈՒՆԻ եւ ԳԵՐ. ՀԱՅՐ ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ
գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին
ՍԻՓԱՆ երգչախումբը ղեկավարութեամբ ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ
խմբերգներ, Հայկական տարազով շուրջպարեր, կ'երգեն Օր. Հ. ՔՆԵՍԶԵԱՆ
եւ Պ. ԳՐ. ՄԷՀՏԷՐԵԱՆ. կը պարէ՝ Օր. ՀՐԱՆՈՅՇ ԳԱԶԱԶԵԱՆ:
ժամը 12էն յետոյ կը սկսին եւրոպական պարերը:
Առաջնակարգ Օրքէսթր եւ Ճաշարան:
21րդ գաղքային զօրագունդի նուագախումբը կը նուագէ հայկական եւ եւրոպական եղանակներ: ՄՈՒՏՔ՝ 7 ՖՐԱՆՔ
Տոմսերը կը ծախուին ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ Նպարավաճառանոցը, 37, rue de Trévise: ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ Գրատուն եւ Միութեան անդամներուն մօտ:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՌՈՍՏՈՄ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ
Տեղի կ'ունենայ 22 Դեկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս
Vincennesի Salle de Fêteի ԳԵՂԵՑԻԿ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
27, Rue des Laitières
Métro: La Tourelle. Nationէն երկու կայարան անդին
(Սրահը կը գտնուի՝ մէթրոյէն 50 քայլ հեռու:
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԲԱԳՈՍԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ ՍԻՄՈՆ ՎՐԱՑԵԱՆ
Պիտի ներկայացուի՝ **ՈՒՐԸ ԼԻՆԻ, ՆՈՒՐԸ ԼԻՆԻ**
Զաւեշտը, ընկերակցութեամբ նուագի: երկու ժամ անընդհատ ծիծաղ:
կէս գիշերէն վերջ կը նուագէ MARIO DELFIի
Orchestre Argentinի մէկ մասը:
Զանազան անակնկալներ: Հայկական պարեր: Արտասանութիւն:
Ճոխ պիւֆէ, անհաւատալիօրէն աժան:
Բոլոր տոմսերը իրաւունք ունին թոմպոլայի
ՄՈՒՏՔ 6 ՖՐԱՆՔ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
15, Դեկտեմբեր, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, SALLE CHAPPEի մէջ rue Chappe

կը ներկայացուի՝ «ԴԱՒԱՃԱՆՈՒԹԻՒՆ»Ը (Դրամ 5 արար)

Կը մասնակցին դերասաններ՝ Տիկին Ս. Նշանեան, Տէր եւ Տիկին Ղազարեան, Թրազօշ եւ սիրող դերասաններ՝ Օր. Մելինէ Գրիգորեան, Պ.Պ. Միքայէլ Գրիգորեան, Ե. Գարագաշեան, Վ. Քէչէճեան եւ Վ. Տէր Վարդանեան՝ ուրիշներ: Կովկասեան հագուստ, լուսարձակ, նոր տէքօր, դերուսոյց Ղազարեան, գեղարուեստական բաժնի վարիչ Թրազօշ, ընդհ. պատասխանատու վարիչ Վ. Տէր Վարդանեան:

Տոմսերու գին՝ Ա. կարգ **10** ֆր., Բ. կարգ **7** եւ Գ. կարգ **4** ֆրանք:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԷՆՍԷՆԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
16 Դեկտեմբեր կիր. կէս օրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր
Salle JEAN GOUJONի ՄԷՋ
8, rue Jean Goujon. Paris. Մէթրօ՝ **Champs Elysées**
Արտասանութիւն Օր. **Gisèle Aubry**ի կողմէ (Ֆօլի Պերժերէն)
Ընտիր Ճաշ-Պանդ: կը մասնակցի ԱԼԻՍ նուագախումբը:
Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ Գին՝ 10 ֆրանք:

ԳՐԱՒՈՒԱԾ ՕՐ

Ֆ. Կ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի պարոցին հանդէսը 6 յունուար կիրակի: Կը խնդրուի Վիէնի կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այդ թուականը:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Նախաձեռնութեամբ Իսի Լէ Մուլինոյի «Զաւարեան» Ակումբին
Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ
16 դեկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին
2, Rue Alexandre Guilmantի սրահին մէջ Մէօտոնի կայարանին դիմացը
Կը ներկայացուին
«ՇԱՏԱԽՕՍ ՍԱՓՐԻՉԸ» եւ «ԴԴՈՒՄԻ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԸ»
Մուտք՝ 3 ֆրանք:

ՀԼ.Յ ԵՐԱԺՇՏԱՍԷՐՆԵՐՈՒՆ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ
Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀԻ

Այնճան սպասուած հայկ. տիսքերու առաջին շարքը հետեւեալ երգերով

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ.— 1. Կալի երգ (Ա. մաս) Ալէմշահ երգչախումբ, Բ. Երգ (Բ. մաս) Ալէմշահ երգչախումբ, 2. Ա. Լուսնակ գիշեր, Բ. Անձեմ էթամ Ալէմշահ երգչախումբ, Բ. Քաղհան, Խումար Ալէմշահ երգչախումբ:

Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀ.— 3. Ա. Հօյ Նար Ալէմշահ երգչախումբ, Բ. Ես սիրեցի Մեներգ՝ Օր. Ի. Պիւլպիւլեան:

Հատը 20 ֆրանք: Մասնաւոր պայմաններ մեծաքանակ գնողներուն:

Յունուարին հրապարակ կ'ելլեն նաեւ Սրենդիարեանի «Երեւանի էթիւտները» Ա. Էնզէլի, Բ. Հինազ: Կոմիտասի վարդապետի Հայ ժողովրդական պարերը (Նուագախումբի վերածուած Ալէմշահի կողմէ) եւ Ալէմշահի «Արեւելեան գիշերները», Սէնֆօնիք նուագախումբով, որոնց պիտի յաջորդեն, հետագային, Կոմիտասի, Սրենդիարեանի եւ Ալէմշահի գործերէն նոր շարք մը:

Անհատական դիմումներու ինչպէս նաեւ գաւառի եւ արտասահմանի մենաշնորհ ստանալու համար՝ դիմել.— CHORALE ALEMCHAH, 64, Rue Corot, VILLE D'AVRAY (S. et O.) France:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (47)

ՍՊԻՏԱԿ ԱՐԾԻՒԸ

Թարգմ. Ա. ՀԱԲԷԼԵԱՆ — Գրեց՝ ՐՕԼԸՆՏ ՏԷՆԻԸԼ

Կլօրիային մէջ կացութիւնը պարզող շատ բան կար եւ առանց բան մը հասկնալու չէր ուզեր մեկնիլ անկէց:

— Վախցուցէք զինքը, պարոն, փափսաց Հ. Ա.ի ականջին: Ով ըլլալնիդ ուղղակի յայտնեցէք իրեն. վստահ եմ որ երբ մեր ոստիկան ըլլալը իմանայ, բերանը քիչ մը աւելի պիտի բանայ:

Հ. Ա. այդ միջոցը մտածած էր, բայց մէկ պատճառով չէր ըրած այդ բանը, անգամ մը որ պաշտօնապէս խօսէր՝ այլեւս ետ դառնալ չէր կրնար ըլլալ: Եթէ յետագային տեսնէին որ սխալ մը գործուած է, շատ դժուար պիտի ազատէին:

Որովհետեւ Ամերիկացիները իրենց քաղաքացիներուն կամ կիներուն ազատութեան բռնաբարումը չեն սիրեր, եւ սեփական գրօսանաւի մը մէջ մտնել, մարդասպան մը գտնելու նպատակով, ազատութեան դէմ էր եւ Հ. Ա. պէտք եղած զօրաւոր ապացոյցները չունէր առոր համար:

Սակայն Փիրսըն ալ իրաւացի էր: Պարզ էր թէ այդպէս վարուելով իրենց պարտականութիւնը չպիտի կարենային կատարել եւ ձեռնունայն ետ պիտի վերադառնային: Ուստի Հ. Ա. ընկերոջը գլխով հաստատական նշան մը ընելով, գրպանէն այցետոմս մը հանեց եւ նաւաղին քով մօտեցաւ:

— Կը ցաւիմ որ ստիպուած եմ ըսելու, Պ. Պարթըն, թէեւ իրականութիւնն էր երբ ըսի թէ այս նաւուն վրայ եկած եմ բարեկամս Սըր Ճօն Տէվիսըլը տեսնելու, սակայն թերեւս ամբողջ իրականութիւնը չէր: Ես հոս կը գտնուիմ, առաւել կամ նուազ չափով, պարտականութեանս բերումով:

Այս խօսքերը ըսելէ յետոյ Հ. Ա. այցաքարտը նաւաղին երկարեց: Մարդը որ հետաքրքրութիւնով կեցած մօտիկ կ'ընէր՝ քարթին վրայ նայեցաւ եւ ըսաւ.

— Ուրեմն Սքօթլէնտ Եարտի մեծ մըլուկներէն մէ՞կն ես, հա՞:

— Օգնական – ոստիկանապետ, Պ. Պարթըն:

— Ինծի համար արժէք չունի:

Անշուշտ Պ. Սէմ Պարթընին հետ գլուխ ելլելը դժուար էր:

— Կրնայ ըլլալ, Պ. Պարթըն, ըսաւ Հ. Ա. քաղցր ձայնով մը, բայց կարծեմ լսեցիք որ պաշտօնիս բերումովը հոս եկած եմ ըսի:

— Անշուշտ լսեցի, պարոն: Ականջի խլութիւն չունիմ:

Հ. Ա. շրթունքը խածաւ, բարկութիւնը զսպելու համար:

— Պաշտօնական հանգամանքովս ձեզի կ'ըսեմ որ պատասխանէք ձեզի տուած հարցումներուս:

Նաւաղը, որ այցաքարտը ձեռքին մէջ կը բռնէր տակաւին, ըսաւ.

— Պարոն, հարկաւ գրաւոր արտօնութիւն մը ունիք այդ հարցումները ուղղելու համար:

Հ. Ա. այդ արտօնութիւնը չունէր, բայց այդքան առաջ երթալէն յետոյ չէր ուզեր պարտքի գալ:

— Որպէս օգնական - ոստիկանապետ, գրաւոր արտօնագրի պէտք չունիմ ես, պատասխանեց:

Այս խօսքերուն վրայ նաւաղը պատռեց ձեռքը բռնած քարդը եւ կտորները ծովը նետեց: Յետոյ առաջնալով Հ. Ա.ի բազուկէն բռնեց ու ըսաւ.

— Այդ կայմը կը տեսնէ՞ք:

Հ. Ա. մարդուն աչքերուն հետեւեցաւ: Նաւաղը Կլօրիայի երկու կայմերը կը դիտէր:

— Լա՛ւ, ըսաւ Հ. Ա. չհասկնալով թէ նաւաղը ինչ ըսել կ'ուզէր:

— Բարեկամ, այդտեղ աստղազարդ դրօշը կը ծածանի:

Թերեւս չէք գիտեր որ այս գրօսանաւը ամերիկեան հողին վրայ կը գտնուի: Մինչեւ որ յիշած արտօ՛նագիրս ցոյց չտաք՝ ձեր ամբողջ ոստիկանութեան սանթիմ մը անգամ չեմ տար: Եթէ կ'ուզէք, քիչ վերջը դարձեալ եկէք, թերեւս նաւապետը հոս կ'ըլլայ, բայց հիմակուընէ ձեզ կ'ըսեմ, եւ լաւ մտիկ ըրէք, որովհետեւ խօսքս երբեք չեմ դրժեր, եթէ մէկ վայրկեանի մէջ դուրս չելլէք, ձեզ ծովը կը նետեմ… Հիմակ հասկցա՞ք:

Նաւաղը իրաւունք ունէր. Հ. Ա. գիտէր այդ բանը: Սպիտակ Արծիւը եթէ նոյն իսկ այդ վայրկեանին Կլօրիայի մէջ գտնուէր, առանց պաշտօնական արտօնագրի զայն չպիտի կարենար ձերբակալել: Ինչպէս նաւաղը դիտել տուաւ, Կլօրիան Ամերիկեան հողին վրայ կը գտնուէր եւ ինք ու Փիրսըն կատարելապէս ոտնձգութիւն կ'ընէին: Լաւագոյն էր հանդարտօրէն մեկնիլ:

Հ. Ա. ձէք Փիրսընին մօտ երթալով ըսաւ.

— Փիրսըն, այլեւս հոս չենք կրնար մնալ, մեր բարեկամ նաւաղը անիկա հասկցուց բաւական պարզ լեզուով: Այս գրօսանաւը Ամերիկեան դրօշ կը կրէ, Ամերիկացի մը կը պատկանի, եւ մենք առանց մասնաւոր արտօնագրի՝ ոտնձգութիւն ընողներ եղած կ'ըլլանք: Պ. Նաւաղը քաղաքավարօրէն ըսաւ որ եթէ դուրս չելլենք, մեզ ծովը պիտի նետէ:

— Իմացայ պարոն, բայց Պ. Նաւաղին սպառնալիքը կատարելուն մասին կը տարակուսիմ: Կ'ուզեմ որ այդ բանը փորձելու պատեհութիւն մը տանք իրեն:

— Ոչ, ոչ, Փիրսըն, լաւ է որ երթանք: Խնդիր ունենալ չեմ ուզեր: Կարծեմ մեր բարեկամը իր ուժին վրայ չափազանց մեծ գաղափար ունի, բայց չեմ ուզեր որ փորձենք զայն:

Ահա այս կողմը կուգայ: Մնաք բարով ըսենք եւ մեկնինք:

Երեք վայրկեան վերջ օգնական-ոստիկանապետ Տէյվիս եւ իր բարեկամ քննիչ Փիրսընը դէպի ծովափ կը թիավարէին:

— Պարոն, կը խորհիմ որ գլխաւոր ոստիկանապետին պէտք է երթալ եւ ըսել որ այդ մարդիկը հարցաքննուելէ առաջ գրօսանաւը վերադառնալու չարտօնուին, ըսաւ ձէք Փիրսըն:

— Այո, իրաւունք ունիք, պատասխանեց Հ. Ա.:

(Շար.)

ԿԸ ԽՆԴՐԵՆՔ մեր թղթակիցներէ եւ բարեկամներէ անյապաղ տեղեկացնել թէ իրենց շրջանին մէջ գիտե՞ն վայր մը ուր կարենայ հողագործական աշխատանք գտնել չարքաշ երիտասարդ մը:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 15 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 15 Décembre 1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2678

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐ...

Կը յիշէ՞ք անվրդով կարդալ ընկեր Յովհ. Կոնդալեան Զալըգեանի նամակը, — «Դատնութեան աղաղակ մը բանտէն», որ հրատարակուեցաւ անցի օր (Յառաջ, 13 դեկտ.):

Ի՞նչ կ'ըսէ մեր դժբախտ ընկերը բանտին խորէն:

«Արեւ», Եգիպտոսի ռամկավարներուն պաշտօնաթերթը, թղթակցութիւն մը հրատարակած էր նոյեմ. 15ին, Նիւ Եորքէն, ուր կը պատմէր հետեւեալ «դէպք»ը.—

«20ական տարի բանտարկութեան դատապարտուածներէն Միրիճանեան եւ Անդրէասեան իրարու հետ վիճաբանութեան կը սկսին եւ վիճաբանութիւնը այնքան կը տաքնայ որ կը սկսին զիրար ծեծել, մինչեւ որ բանտապահը կուգայ եւ կ'ուզէ զատել իրարմէ, սակայն մեր երկու ամբաստանեալ ոճրագործները իրենց հերոսութիւնը ցոյց տալու համար կը խոշտանգեն պահակն ալ, որուն վրայ դուրսէն օգնութիւն հասնելով բանտապահը կ'ազատի, իսկ մեր երկու «ցեղակրօն»ական հերոսները կը չէզոքացուին եւ մութ սենեակներու մէջ կ'արգելափակուին»:

Ընկեր Կոնդալեան Զալըգեան ապշութեամբ կարդալով այս զարշելի հէքեաթը, որուն մէջ մէկ տող ճշմարտութիւն չկայ, կ'աղաղակէ անզօր դառնութեամբ.

— «Այս ո՞ր դարու մէջ կ'ապրինք. ինչո՞ւ այսքան անկիրթ սուտեր կը հրատարակէ «Արեւ» թերթը: Միթէ այս սուտերը հրատարակողը մարդկային տարրական զգացում չունի՞. այսքան ալ անամօթութիւն կ'ըլլա՞յ: Սինկ – Սինկի բանտին մէջ կան 2400 բանտարկեալներ, 300է աւելի պաշտօնեաներ եւ երկու փոխբանտապետներ: Արդ, ի՞նչպէս կարելի է այս աւելի քան 2700 մարդոց ներկայութեան ստել»:

Մնացեալը կարդացէք բոլոր մանրամասնութիւններով:

Իմացաք թէ՝ այն երկու ընկերները, Միրիճանեան եւ Անդրէասեան, որ իբրեւ թէ նոյեմբերին կամ սեպտեմբերին կռուած են Սինկ – Սինկի բանտին մէջ, ԴԵՌ ՕԳՈՍՏՈՍ 17ին փոխադրուած էին ուրիշ բանտ մը, ինչպէս միւսները՝ խմբովին հետեւանքով:

Կարդացէք նաեւ, թէ բանտապահները ի՛նչ փափկութեամբ կը վարուին մեր կալանաւորներուն հետ, ամէն դիւրութիւն ընծայելով անոնց:

«Անկիրթ սուտ»երու ի՛նչ թանկագին գոհարներ կան, տակաւին:

Պատահմամբ յիշենք ամէնէն վերջինները, որպէսզի բարեմիտներ համոզուին թէ մինչեւ ո՛ւր կրնայ իջնել հակառակորդ մամուլը, կուսակցական դրամագլուխ ճարելու համար:

«Պայքար», Ամերիկայի ռամկավարներուն պաշտօնաթերթը, ունի անգլերէն շաբաթաթերթ մը, — «Արմինըն Միրըր», որ կոչուած է անգլախօսներն ալ դարձի բերելու:

Այս թերթը կ'աւետէր նոյեմ. 23ի թիւին մէջ, հրատարակելով Նիւ Եորքէն զրկուած հեռագիր մը.

— «Օգնական դատախազ Ճօզէֆ Քօհն «Միրըր»ի լրատուին տուած տեսակցութեան ընթացքին հաղորդեց թէ Դուրեան արք.ի սպանութեամբ ամբաստանուած տասներորդ մեղադրեալ Ք. ձերբակալուած է Նիւ Եորքի ոստիկանական իշխանութեան կողմէ եւ շուտով պիտի դատուի»:

Արդ, օգնական դատախազ Ճ. Քօհըն յայտարարած է «Արմինըն Սփէքթէյթըր»ի (հակադաշնակցական թերթ մը, 18 նոյ.).

— «Ես երբեք տեսակցութիւն տուած չեմ Պոսթընի պարբերականին, Պ. Ք.ի գործին շուրջ»:

Եւ վճռապէս հերքած է ձերբակալութեան լուրը:

Նոյն վճռական հերքումը՝ Պ. Ալեքսանդր Քամինսքիի կողմէ, որ ընդհ. դատախազն էր Դուրեանի դատին.

— «Այդ լուրերը սուտ են եւ անհիմն: Ք. ձերբակալուած չէ»:

Դարձեալ «Արեւ»ն է որ կը պատմէ «Իրարու գերեզմանին վրայ» խորագրին տակ. (28 նոյ. 1934).

— «Փարիզի դաշնակցական թերթը «Յառաջ» կը գրէ թէ մեռած է Ատրպէյճանի *անկախ* հանրապետութեան *պատուիրակութեան նախագահ* Թօփճիպաշէվ, որուն գերեզմանին վրայ հաւաքուեր են «անկախ»ներու բոլոր «պատուիրակութիւն»ները եւ Կովկասեան Ուխտը նուիրագործելու համար ճառեր ալ խօսեր են...»:

Արդ, Փարիզի դաշնակցական թերթը՝ «Յառաջ», ՄԷԿ ՏՈՂ, ՄԷԿ ԲԱՌ բան գրած չէ Թօփճիպաշեւի մահուան մասին: ԼՈՒՐՆ ԻՍԿ ՉԷ ՏՈՒԱԾ ՄԻՆՉԵՒ ԱՅՍՕՐ:

Ան որ հանելուկ լուծելու փափաք ունի, կրնայ պրպտել «Յառաջ»ի հաւաքածոն, եւ եթէ գտնէ մէկ բառ որ մօտաւոր կապ ունենայ «Արեւ»ի պատմութեան հետ, պիտի ստանայ մէկ տարուան «Յառաջ»:

Այս նոյն թերթը — ածականը դուք ճարեցէք — Նիւ Եորքի բանտարկեալներուն «կռիւ»ը նկարագրած ատեն, կը պատմէր նաեւ թէ՝ «ծանր վիճաբանութիւն մը տեղի ունեցած է «դաշնակցական» ծանօթ Վ. Գարտաշեանի այրիին եւ դաշնակցական շէֆերու միջեւ, դրամական խնդրի մը առթիւ»:

— «Ամերիկայի դաշնակցական կեդրոնին համար արտասահմանէն եկած դրամները դրամատան մէջ պահ դրուած են եղեր Վ. Գարտաշեանի անուան, այնպէս որ այս վերջինոյն մահէն վերջ Տիկին Գարտաշեան չուզեր դրամները վերադարձնել եւ ահա վիճաբանութիւն եւ իրարանցում»:

Կրնա՞ք ածական մըն ալ դուք ճարել այս այլապէս «անկիրթ սուտ»ին համար, երբ ըսենք թէ ողբացեալ Վահան Գարտաշեան ... ամուսնացած չէր: Ամուրի ապրեցաւ եւ ամուրի ալ մեռաւ:

Դեռ ուրիշ խնդիր թէ Դաշնակցական ալ չէր, որպէսզի Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի Կեդր. Կոմիտէն անճրկէր եւ անոր անունով դրամատուն յանձնէր «արտասահմանէն եկած դրամները»:

... Չի՞ բաւեր այսօրուան համար: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

3000 ՔԱՂԱՔԱՊԵՏՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԸ եւ ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Ֆրանսայի երեք հազար քաղաքապետները իրենց տարեկան ժողովը գումարեցին Փարիզի մէջ, քննելով բազմաթիւ հարցեր: Միայն Ալժերիայէն եկած էին 150 ներկայացուցիչներ:

Համագումարը քննեց նաեւ գործազրկութեան խնդիրը եւ հետեւեալ բանաձեւը քուէարկեց.— Հանրօգուտ շինութիւններու ձեռնարկել ամբողջ Ֆրանսայի մէջ.— Խստօրէն գործադրել օրական ութ ժամուան օրէնքը, արգիլելով յաւելուածական աշխատանքը.— Աւելի ազդու կերպով գործադրել օտար բանուորներու համար սահմանուած համեմատութիւնը (բաժնեցուցակ = քոնթէնժանթըման).— Արգիլել գործածութիւնը այն անձերուն որոնք արդէն կանոնաւոր գործ մը ունին կամ կ'օգտուին բաւարար ռոճիկէ մը (հանգստեան թոշակ).— Կինը ընտանեկան յարկին մէջ պահել:

ՔԱՂՔԵՆԻ ՄԱՄՈՒԼԸ ԵՒ ՕՏԱՐ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐԸ

«Թան» երէկ երրորդ անգամ ըլլալով կ'արծարծէր օտար բանուորներու խնդիրը (ՕՏԱՐՆԵՐԸ ԵՒ ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ), *պարզելով նոր անօրինութեանց գործադրութեան անպատեհութիւնները: Իր կարծիքով, կառավարութիւնն ալ հասկցած է այդ պարագան, «քանի որ փոխանակ խմբովին արձակելու կամ տուրքի ենթարկելու օտար բանուորները, առ այժմ նկատի ունի միայն հսկողութեան զօրացումը եւ օտար բանուորներու գործածութեան սահմանափակումը՝ համաձայն իւրաքանչիւր արհեստի եւ շրջանի: Բայց նոյնիսկ այս ձեւին մէջ, իշխանութիւնները անպատեհութեանց կը հանդիպին»:*

Ուրիշ տեսակէտ մըն ալ քննելով խնդիրը, քաղքենի դրամատիրական օրկանը դիտել կուտայ.— «Նոյն իսկ եթէ մէկդի դնենք բանուորներու անձնական արժէքը, միշտ պիտի ունենանք սա խնդիրը.— կարգ մը արհեստներու մէջ դժուար է կամ անկարելի՝ Ֆրանսացիներ դնել օտարներու տեղը. որովհետեւ առաջինները կա՛մ արհեստը չեն գիտեր, եւ կամ չեն ուզեր կատարել»:

Տեղի անձկութեան պատճառաւ յետաձգելով յօդուածին միւս մասերը, կը թարգմանենք եզրակացութիւնը.

— «Հարցին տնտեսական կողմը պէտք չէ մոռցնէ անոր ազգային եւ ընկերային կողմը: Ֆրանսան կը պարպուի եւ, հակառակ ամէն բանի, մեր շահը կը պահանջէ Ֆրանսացիներով լեցնել զայն: Բայց պէտք չէ մոռնանք այն ծառայութիւնները զորս մեզի մատուցած են օտար բանուորները, ոչ ալ անգիտանանք թէ անոնք հարստութեան աղբիւր մը կը կազմեն: Եթէ պարագաները կը հարկադրեն մեզ սահմանափակել օտար բանուորներու գործածութիւնը, անհրաժեշտ է այդ գործողութիւնը կատարել առանց կիրքի եւ առանց անտեսելու մեր ճարտարագործութեան եւ հողագործութեան պահանջները»:

⁂ *«Տէպա», միւս քաղքենի օրկանը, իր դեկտեմբեր 13ի թիւին մէջ հրատարակած էր հայ գաղթ. միացեալ յանձնաժողովին մատուցած յուշագրին ամփոփումը, առանձին – առանձին յիշելով մասնակցող կազմակերպութեանց անունները: Խորագիրը՝ «Հայերու ճակատագիրը»:*

Կառավարութիւնը յաղթեց Վստահութեան խնդիր յարուցանելով

Վիճաբանութիւնները փակուած ըլլալով, ցորենի օրինագիծը քուէարկուեցաւ Երեսփ. Ժողովի դեկտեմբեր 13ի նիստին մէջ: Քննութիւնը կը շարունակուէր հինգ օրէ ի վեր, փոթորկալի մթնոլորտի մը մէջ: Աւելի քան 160 փոփոխութիւններ առաջարկուած էին օրինագծին մէջ, բայց կառավարութիւնը մերժեց, սպառնալով ետ առնել օրինագիծը եւ պատասխանատուութիւնը ձգել Երեսփ. Ժողովին վրայ: Վերջին նիստին մէջ ալ, վիճաբանութիւնները բուռն հանգամանք ստացան եւ Պ. Ֆլանտէն վստահութեան խնդիր յարոյց (ոչ թէ յարուցեց! կամ յարուցանեց!): Վերջապէս օրինագիծը քուէարկուեցաւ 175ի դէմ 387 ձայնով:

Հարցին փակումէն առաջ, վարչապետը հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.

— «Խորհրդարանէն դուրս պայքար մը բացուած է որ կառավարութիւնը կ'ամբաստանէ թէ ուժ կուտայ ջաղացպաններուն՝ ընդդէմ հողագործներուն: Կառավարութիւնը ոչ ոքի ծառայութեան տակ է եւ թոյլ չպիտի տայ որ այս օրինագիծը քուէարկողները զոհ երթան այդ պայքարին: Կառավարութիւնը վճռած է վերջ տալ այն դայթակղութեան որով հացին գինը կ'որոշուի ցորենին կենդինարը 108 ֆրանք հաշուելով, մինչ հրապարակին վրայ 55 ֆրանքի կը ծախուի ցորենը»:

Յունաստանի մամուլին բողոքը կղերական տարազներու արգելքին առթիւ

Յունական թերթերը կը շարունակեն բողոքել Թուրքիոյ դէմ, կղերական տարազներու արգելքին առթիւ, թէեւ կառավարութիւնը համակերպած կը թուի, նոյն ինքն Պ. Վէնիզելոսի թելադրութեամբ, որպէսզի չվտանգուի թուրքեւյունական բարեկամութիւնը:

Ձախակողմեան «Անէքսարթիթոս» օրաթերթն անգամ կը մեղադրէ Թուրքիան, որ ազգայնամոլութեան տենդէն բռնուած, խաղաղութիւնը վտանգող քայլեր կ'առնէ:

Կառավարական «Քաթիմերինի» թերթը ստեղծուած կացութեան ծանրութիւնը եւ փափկութիւնը նշելով մէկտեղ, դիտել կուտայ թէ մամուլին հրատարակութիւնները այլեւս պէտք է վերջ գտնեն, խնդրոյն կարգադրութիւնը կառավարութեան ձգելու համար:

Ընդդիմադիր թերթերը կը շարունակեն իրենց յարձակումները կառավարութեան դէմ, թուլութեամբ եւ անզօրութեամբ մեղադրելով զայն: Ազատական «Փաթրիս» թերթը, որ գաղթականական մեծ զանգուածներու արտայայտիչն է, կառավարութիւնը պատասխանատու կը բռնէ ստեղծուած կացութեան համար:

Իսկ կէս ձախակողմեան եւ կառավարական «Էլէֆթէրոն Անթրօփօս» թերթը կը գրէ թէ Թուրքիա մտադրած է տեղափոխել Պատրիարքութիւնը Պոլսէն եւ առաջնորդող յօդուածի մը մէջ կ'ըսէ թէ այլ եւս Հելլէն եւ Թուրք բարեկամութիւնը գոյութիւն չունի:

■■■■■■■■

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ հաղորդուած տեղեկութեանց համաձայն, Կիրով, վերջերս սպանուած ականաւոր գործիչը, Սթալինի հաւանական յաջորդը կը նկատուէր: Միւս կողմէ կը հաստատուի թէ սպանիչը պաշտօնական արտօնագիր ունէր, ազատօրէն մտնելու համար Լէնինկրատի Խորհուրդներու պալատը:

ՕՐԷ ՕՐԻՆ

ԻՆՉՈ՞Ւ ՉԷ

Թերթերը գրեցին թէ կարգ մը երեսփոխաններ կը խորհին զինուորութեան իրաւունք ալ շնորհել թրքուհիներուն, որոնք նոր ստացան ընտրելու եւ ընտրուելու շնորհը:

«Կարելի է ռազմաճակատին ետեւ գործող գունդը կիներէ կազմել» — կ'ըսեն անոնք:

Ինչո՞ւ չէ:

Երբ թրքուհին երեսփոխան կ'ընտրէ, օրէնքներ մշակելու համար, ինչո՞ւ հրացան մըն ալ չպիտի տաք անոր ձեռքը, որպէսզի պաշտպանէ այդ օրէնքները:

Միայն թէ, ես քանի մը դիտողութիւններ ունիմ, իբրեւ նախկին «վաթանտաշ» (նոր բառով՝ *հայրենակից*):

Անոնք որ կը խորհին զինուորութեան իրաւունք տալ թրքուհիներուն, անուշադրութեամբ կը մեղանչեն պատմական ճշմարտութեան մը դէմ:

Թրքուհին ե՞րբ զինուոր չէ եղած, որ հիմա իրաւունքի մասին կը մտածեն, իբրեւ թէ շնորհ մը բրած ըլլալու:

Ո՞ւր էին այդ երեսփոխանները, երբ թրքական հարէմը կատարեալ զօրանոցի մը դերը կը կատարէր, ամէն անգամ որ նախկին պէյերն ու փաշաները նեղը կը մնային, օտար դիւանագէտներու եւ զօրականներու առջեւ:

Թուրք մէկուն մը չէ՞ր որ, երկու տարի առաջ, կ'աղաղակէր Ազգ. Ժողովին մէջ, գաղտնի վարկերու վիճաբանութեան առթիւ.

— Էֆէնտիմ, քաղաքականութեան մէջ ամէն բան կ'ըլլայ, ամէն բան պիտի ընենք, դրամ ալ կուտանք, կին ալ... (բառ առ բառ չեմ յիշեր, բայց դժուար չէ պրպտել եւ գտնել):

Պոլսոյ ո՞ր դեսպանատան պատը կը դիմանար, երբ հեռուէն կ'երեւային «չարշաֆ»ները կամ ... ներքինիները:

Հարցուցէք հարիւրապետ Արմսթրոնկին, Պէնէթին եւ միւսներուն:

Տիկին Ս... փաշա մը չէ՞ր որ հալեցուց «ցանկամ տեսնել»ի նակատը զինադադարի շրջանին:

Ուրիշ դիտողութիւն մը.— ինչո՞ւ «ռազմաճակատին ետեւ գործող գունդը» կ'ուզեն վերապահել թրքուհիներուն:

Նախատինք չէ՞ այդ, անոնց քաջութեան եւ կոչումին հանդէպ:

Ընդհակառակն, «ռազմաճակատին ետեւ գործող գունդը» կազմելու է միայն եւ միայն այրերէն, որովհետեւ.—

Ըստ արդէն, ամէն անգամ որ նեղը մնան, այդ երբեմնի պէյերն ու էֆէնտիները կը նախընտրեն յառաջ քշել հարէմը, իրենց վերապահելով թիկունքը:

Թրքական ամբողջ պատմութեան մէջ, յառաջապահ դիրքերը միշտ սահմանուած են կիներուն:

«Էֆէնտի»ն եւ «պէյ»ը կրնան «պայ» դառնալ, բայց այս աւանդութիւնը կը մնայ անխախտ, քանի որ հարազատ թրքական է:

ՎԱՀԷ

Ամերիկայի հանգանակութեան գումարը անցաւ 80,000 տոլարը

Դեռ երէկ ստացանք «Հայրենիք»ի նոյեմբեր 22 — դեկտեմբեր 1 թիւերը, երկու ծրարով: Իսը բանտարկեալներու պաշտպանութեան համար բացուած հանգանակութիւնը կը շարունակուի: Մինչեւ նոյեմբեր 29 հանգանակութեան գումարը հասած էր **80,386** տոլարի (մէկ տոլարը **15** ֆրանք հաշուելով = **1,205,790** ֆրանք):

ՀԱՅ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

═ 0–0 ═

Անստուգութիւն եւ նոր հետապնդումներ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 11 դեկտ. (Յառաջ).— Հակառակ պաշտօնական ու անպաշտօն քայլերուն, եւ բազմագլխեան դիմումներուն, տակաւին ոչ մէկ շօշափելի ու մխիթարական արդիւնքի յանգեցաւ հայ նպաստազուրկ բանուորներու հարցը:

Շուարած ու անճար բազմութիւնները հասցէներ կը փնտռեն, դուռներ կը զարնեն, ելք մը գտնելու համար:

«Սպասելով դիմումներու արդիւնքին» եւ կրակ ու բոց ճառերու հրաշքին, ահա ամիս մը անցաւ: Եւ ապահովաբար ամիսներ ալ պիտի անցնին:

«Մինչեւ որ տաուն ջուրը իջնէ, գորտին աչքերը դուրս կը թափին...»:

⁂ *Մինչ այս մինչ այն, իրաւասու իշխանութիւնը խստութեանց կը դիմէ, գործադրելու համար հարիւրին տասնի օրէնքը:*

Մարսէյլ, Ֆրանսայի գլխաւոր ճարտարագործական վայրերէն մէկն է: Եւ իրողութիւն է նաեւ, թէ իր բնակչութեան մէկ կարեւոր մասը,— մօտ 250000 հոգի — օտարականներ են, որոնք գրեթէ իրենց ձեռքը կեդրոնացուցած են տեղական ծանր ճարտարարուեստի զանազան ճիւղերը:

Այսպէս, կեդրոնանալով մեր վրայ, կրնանք ըսել թէ կօշիկի ճարտարարուեստը կը գտնուի առաւելապէս Հայերուն ձեռքը:

Քիչ չեն գործատէր Հայերը, եւ անոնց կապուած հայ բանուորները:

Տեսակ մը մասնագիտութիւն դարձած է այդ արհեստը Հայերուն ձեռքը: Ժամանակ կար, որ շահերը լաւ էին, եւ գործերն ալ առատ: Սակայն, տիրող տնտեսական տագնապը անմասն չթողուց այս ասպարէզն ալ:

Իսկ կօշիկի գործի տագնապին հետ, հիմա ծագեցաւ ուրիշ մը եւս:

Տեղաւորման գրասենեակներէ պաշտօնական նամակներ կուգան, որոնց մէկը կարդացի անցեալները:

Ի՞նչ կ'ըսեն: Կ'ըսեն թէ նախապատուութիւն պէտք է տրուի ազգային բանուորութեան, եւ պէտք է գործադրել հարիւրին տասը օրէնքը:

Եւ ասոր առընթեր, աշխատանքի մասնաւոր քննիչներ շրջան կ'ընեն գործարանէ գործարան: Այս այցելութիւնը վայելած են 5 — 6 հայ գործատէրներ:

Քննիչը կը հարցնէ.— Քանի՞ գործաւոր ունիս եւ քանին ֆրանսացի է: Երբ կ իմանայ թէ օտարականներ են գրեթէ բոլորն ալ, կ'ըսէ.— պէտք է Ֆրանսացի գործաւորներ աշխատցնել:

Սակայն երբ կ'ըսես թէ, Ֆրանսացի բանուոր չկայ կօշկակարութեան համար, դուք բերէք, կը պատասխանէ.— Եթէ չէք կրնար գտնել, գոցեցէք դուռները ձեր հաստատութեան:

Այսչափ: Բնական է երկրորդ անգամ այցելութեան տուգանքներ սահմանելու պաշտօնով կը վերադառնայ:

ԿԸ ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԻ ՆԵՐՔԻՆ ԳԱՒԱՌՆԵՐԸ ՂՐԿԵԼ ՀԱՅԵՐԸ ԻԲՐԵՒ ԴԱՇՆԱԿԻՑ

⁂ *Անցեալները, «քաղաքական եւ տնտեսական վիճաբանութեանց» ընկերութիւնը, սարքած էր հրապարակային բանախօսութիւն մը, նիւթ ունենալով «Գործազրկութիւնը եւ օտար բանուորները»:*

Երեք բանախօսներ նշանակուած էին, որոնք — հակառակ չորս ժամուան — չկրցան սպառել նիւթը:

Ի՞նչ կ'ըսեն բանախօսները, որոնք բոլորն ալ պաշտօնական անձեր են:

Առաջին.— Կը տրտնջան թէ օտարականները տեղական բանուորութեան հացը կը խլեն, մրցակցութիւններ կը սարքեն:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՌՈՒԶՎԷԼԹԻ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐԸ

=o·o=

Հուվըր, Միացեալ Նահանգներու նախկին նախագահը, «չոր անհատականութեան» կողմնակից էր:

Ռուզվէլթ առաջնորդուեցաւ ընկերային ամբողջման սկզբունքէն:

Վերջին իրադարձութիւնները քննելով, կրնանք եզրակացնել թէ՝ այդ սկզբունքին վրայ կ'ուզէ հիմնել ան ընկերային նոր կառուցում մը:

Նոյեմբերեան ընտրութիւնները եկան ճշդել այդ երկու ուղղութեանց արժէքը: Ռուզվէլթի տեսակէտը մեծ մասին հաւանութեանը արժանացաւ: Որով, ան դեռ երկու տարի պիտի կարենայ յանդգնօրէն շարունակել իր տնտեսական քաղաքականութիւնը:

Ռուզվէլթ, նախ, արհամարհեց բոլոր տնտեսական «դասական մեթոտները»: Երկիրը կը գտնուէր ընկերային յեղափոխութեան մը վտանգին առջեւ: Հարկ էր արագ ու անվարան գործել: Եւ այդպէս ալ ըրաւ: Այսօր, 1934ի վերջաւորութեան, ամերիկեան տնտեսական կեանքը շատ կը տարբերի 1933ի աշնան կեանքէն:

Այսպէս դրամատուները բացուած են, ու ոչ ոք կը խորհի իր դրամը քաշելու մասին: «Տոլլար»ով առեւտուրը կրկին արտօնուած է: Գործարաններ, որոնք իրարու ետեւէ փակեցին իրենց դռները՝ հազարաւոր բանուորներ դուրս ձգելով, այժմ կրկին վերաբացուած են ու կ'աշխատին: Իսկ ինչ որ բացառիկ ուշադրութեան արժանի է, գիւղական-հողագործական արտադրողները լայն շունչ մը առած են: Իրենց վերեւէն վերցած է ճնշող մուրճը ու իրենց արտադրութիւնները 25 առ հարիւր գիներու բարձրացում մը ունեցած են:

Այս պայմաններուն մէջ, շատ բնական է որ, գիւղացի թէ քաղաքացի վաղուան նային աւելի մեծ յոյսերով ու հաւատքով:

Այս բարելաւումը արդիւնք է երկու գլխաւոր պատճառներու: Առաջին՝ տոլարի աստիճանական արժեզրկման:

Երկրորդ՝ ճարտարարուեստի կիսապետական կազմակերպման: Այս վերջինը կասեցուց մրցման անմիտ արշաւը:

Իսկ այս երկու կարգադրութիւններու շնորհիւ գերարտադրութիւնը սահմանափակուեցաւ:

Ու գիները սկսան կանոնաւորուիլ: Կը յիշուի, նաեւ, որ նախագահը ձեռնարկեց ուրիշ միջոցի մը,— սկսաւ հանրային շինութեանց, որոնք ահագին գումարներ ու ծախքեր կը նախատեսէին գանձին համար: Գանձը, բնականաբար, չէր կրնար տոկալ ու հարկ կ'ըլլար նոր փոխառութեանց դիմել: Շատեր, բնականաբար, կը տարուէին խորհելու թէ այդ փոխառութիւնները կրնան նոր «արկած» մը ստեղծել: Եւ սակայն, անհաւատալիօրէն ծախուեցան բոլոր բաժնեթուղթերը: Ասոր անժխտելի ու զարմացուցիչ փաստը այն է, որ պետական թուղթերու գիները ոչ միայն ինկած չեն, այլ եւ աւելի բարձր են քան այն ատեն, երբ ներկայ նախագահը իշխանութեան գլուխ եկաւ:

Այս բոլորը կը մղեն մեզ եզրակացնելու, սակայն, որ Մ. Նահանգներու տնտեսական կեանքը ելած է իր նախկին անհատական-ազատ վիճակէն, ու ստացած է, նկատելի չափով, պետական տնտեսութեան բնոյթ: Իրապէս յօդուածագիր մը կ'ըսէ թէ այն գումարները որոնք կ'անցնին պետական ճամբէ, կը մօտենան այն գումարներուն, որոնք անհատական խողովակներէ կուգան:

Աւելցնենք, միանգամայն, որ անհատական ձեռնարկները եւս կը ղեկավարուին ոչ թէ մասնաւոր կամ անձնական յանձնառութեանց նախաձեռնութեամբ, այլ՝ կ'ենթարկուին այն որոշումներուն զորս կ'առնէ պետական կեդրոնը, կամ ազգային վերականգնման վարչութիւնը, որ հիմնուեցաւ զօրավար Ճոնսընի կողմէ:

Ա՞յս էր Ռուզվէլթի գլխաւոր եւ հիմնական ձգտումը:

— Ո՛չ, կը պատասխանէ Պ. Լիփման, որ արտայայտիչն է նախագահին կարծիքներուն:

Ըստ Լիփմանի, Ռուզվէլթ կը մտածէր պետական հսկայ ծախքերով հրապարակ հանել նոր գնողական ուժեր, եւ, այդ կերպով, շարժման մէջ դնել անհատական տնտեսութիւնը: Անոր կարծիքով, անհատական տնտեսութիւնը հիմնական տնտեսութիւնն է անկախ այն իրողութենէն թէ ան կը կարօտի վերակառուցման:

Եւ սակայն, իր այս սկզբունքին կամ ձգտումին դէմ գնաց նոյն ինքն Ռուզվէլթ: Թերեւս ակամայ, բայց ան երբ ձեռնարկեց տոլարի արժեզրկման, ամենամեծ խոչընդոտը ստեղծած եղաւ անհատական կամ մասնաւոր տնտեսութեան: Վասնզի, ճարտարարուեստական արտադրողներու գլխին դամոկլեան սուր մը դարձաւ տոլարը, որ կրնար ամէն րոպէ կրկին իյնալ եւ տակնուվրայ ընել իրենց հաշիւները: Ասկէ զատ, հետզհետէ չէզոքացաւ պետական միջամտութիւնը՝ երկրին գործնական կեանքին մէջ, ինչպէս իրաւացիօրէն դիտել կուտայ օտար տնտեսագէտ մը:

Եւ ի՞նչ կատարուեցաւ: Պետութիւնը [illegible]գին միլիոններ հոսեցուց հրապարակ՝ իր ձեռնարկներով: Ժողովուրդը առաւ այդ հսկայ գումարները: Բայց, զանոնք մասնաւոր նախաձեռնութեան չյատկացուց: Ո՛չ: Որովհետեւ պետութիւնը միեւնոյն ատեն անընդհատ նոր փոխառութիւններ հրապարակ հանեց, ամէն ոք նախընտրեց իր առած դրամը այդ փոխառութեանց յատկացնել: Եւ, այս կերպով, Ռուզվէլթի նախատեսութիւնը կամ նպատակը, որով կ'ուզէր մասնաւոր նախաձեռնութեան մեքենան շարժել, չիրականացաւ:

Կը յիշուի թէ օր մըն ալ, յանկարծ, զօրավար Ճոնսընին յաջորդեց Ռիգպէրկը: Ասիկա, կ'ըսեն իրազեկներ, հետեւանք էր Ռուզվէլթի այն համոզման թէ «բան մը կայ որ չի քալեր»: Մանաւանդ որ ընտրութիւններն ալ կը մօտենային: Ռուզվէլթ աշխատեցաւ երկու հաւաստիք տալ իր ժողովուրդին:

Առաջին՝ որ տնտեսական կեանքին պետական միջամտութիւնը, օրէնքներու միջոցաւ, պիտի իջնէր իր նուազագոյնին:

Երկրորդ, աշխատանքի օրերու նուազման վերջ պիտի տրուի:

Իրականացա՞ւ այդ խոստումը:

Ընթերցողը կը յիշէ, ապահովաբար որ Ռուզվէլթ հոկտեմբերի վերջերը ճառ մը խօսեցաւ: Իր գլխաւոր միտքը եւ փափաքը այն էր որ դրամատուները աւելի մեծ փոխեր տան մասնաւոր նախաձեռնութեանց:

Դրամատէրներու տուած պատասխաններէն երեւան եկաւ, սակայն, որ մասնաւոր նախաձեռնութեանց տէրերը իրենք չեն դիմեր փոխ ըստանալու:

Հետեւաբա՞ր:

Հետեւաբար, Ռուզվէլթ հասկցաւ թէ մասնաւոր նախաձեռնութիւնը ուր եւ ինչ վիճակի մէջ է: Իրեն պատասխանուեցաւ, նոյն իսկ, թէ մասնաւոր նախաձեռնողները տրամադիր են թերթով քարոզութիւն ընելու դրամատուներէ փոխ ստանալու միջոցին դէմ:

Այդ էր պատճառը որ Ռուզվէլթ հարկ զատեց կազմել մարմին մը, որուն պաշտօնն է ամենակարճ ժամանակուան ընթացքին տնտեսական կեանքի թափը բարձրացնելու ծրագիր մը ներկայացնել նախագահին:

Ռուզվէլթ հրատարակեց նաեւ յայտարարութիւն մը, ըստ որուն մասնաւոր նախաձեռնութեանց եւ գործատէր անձեր, որոնք ընդդիմադիր էին, այժմ կուգան գործակցելու իրեն: Նախատեսուած յայտագիրը այդ գործակցութեան կերպերն ու պայմանները պէտք է ճշդէ:

Ուշադրաւ է որ խորհրդարանի նախագահը, Հարթման, ըրաւ բաւական մեծ խոստում մը: Այն է՝ ճարտարարուեստի վերականգնման համար պիտի տրամադրուի երեք միլիառ տոլար, որ գլխաւորաբար պիտի յատկացուի շէնքերու կառուցման: Այսպէսով, ուրեմն, նախատեսուած ժամանակաշրջանի մը մէջ, աշխատանք պիտի գտնեն բոլոր անգործները, որոնց թիւը, կ'ըսէ պաշտօնական վիճակագրութիւնը, կը հասնի տասը միլիոնի ...

Բնականաբար, Ռուզվէլթի համար աննկատելի յաջողութիւն մը չէ «ընդդիմադիր»ներու գործակցութիւնը իրեն:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԳԵՐՄԱՆԱՑԻԻ ՄԸ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՄԱՍԻՆ

=o–o=

ՊԵՐԼԻՆ, 9 դեկտ. (Յառաջ).— Երէկ, դեկտ. 8ին, տեղի ունեցաւ Գերման-Հայ Միութեան դասախօսական մէկ ժողովը, ուր խօսեցաւ լիցենցիատ Քլինկէ՝ «Հայ եկեղեցին ու եւրոպական եկեղեցիները» նիւթի մասին: Բանախօսութիւնը ունէր գիտական, մասամբ ալ զուտ մասնագիտական հանգամանք մը: Այդ պատճառով շատ մատչելի չէր կարգ մը ունկնդիրներու համար: Բայց եւ այնպէս, գնահատելի է որ օտարազգի գիտուն հոգեւորական մը ոչ միայն մօտէն ուսումնասիրած է հայ եկեղեցական պատմութեան գլխաւոր դրուագները, ու ծանօթ է հայ եկեղեցւոյ ներկային, անոր յարաբերութեանց օտար եկեղեցիներու հետ, հին եւ նոր ժամանակներուն մէջ, այլ եւ կը ջանայ իր հետազօտութեանց արդիւնքին մասնակից ընել գերման եւ հայ ունկնդիրներ:

Բանախօսը կարճ ներածութենէ մը ետք անցաւ հայ եկեղեցական պատմութեան հնագոյն շրջանին. Նախ՝ աւանդական, յետոյ՝ զուտ պատմական շրջանին:

Տակաւին երրորդ դարուն, Հայաստանի մէջ այնչափ յառաջ գացած էր քրիստոնէութեան քարոզութիւնը եւ այնքան մեծ էր նոր կեանքին հետեւող համայնքներուն թիւը, որ անոնք ունէին, դեռ այն ժամանակ, իրենց սեփական եպիսկոպոսը՝ Մեհրուժան անունով: Շատ չանցած, նոյն դարու վերջը եւ 4րդի սկիզբը, Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի ջանքերով ու Տրդատ թագաւորին գործօն աջակցութեամբ, քրիստոնէութիւնը պետական կրօն հռչակուեցաւ Հայաստանի մէջ: Այդ կողմէ ժամանակագրական կարգով՝ ան առաջինը կը հանդիսանայ ընդհանուր ազգին պատմութեան մէջ:

Այնուհետեւ բանախօսը կանգ առաւ Ս. Սահակի եւ Ս. Մեսրոպի առաքելական եւ գրական — թարգմանչական գործունէութեան վրայ, մասնաւոր յիշատակութեան արժանի համարելով Եզնիկ Կողբացիի «Եղծ աղանդոց» ինքնայատուկ գրուածքը: Յիշատակելէ վերջ հայ եկեղեցիի մասնակցութիւնը տիեզերական առաջին երեք ժողովներուն եւ անոնց բռնած անկախ ինքնուրոյն դիրքը Քաղկեդոնի ժողովէն յետոյ եւ կրօնական-դաւանաբանական խնդիրներու հանդէպ, բանախօսը ընդգծեց այն ներքին ու սերտ կապը, որ սկիզբէն իսկ եղած է հայ ազգի եւ իր ստեղծած եկեղեցիի միջեւ, վերջինս կերպարանելով որպէս զուտ ազգային եկեղեցի: Այդպէս ալ մնացած է ան, ըստ., մինչեւ վերջ, մինչեւ մեր օրերը: Փորձեր եղած են, ճիշդ է, տարբեր ժամանակներ ու տարբեր եկեղեցիներու կողմէ, իրենց ազդեցութեան տակ առնելու հայ եկեղեցին եւ «միութիւն» անուան տակ ձուլելու զայն, բայց՝ անյաջող: Այդպիսի քայլեր առնուեցան օրինակ Հռոմի կողմէ միջին դարերուն, Խաչակրաց արշաւանքներու ատենները, երբ Հայերը իրենց սեփական պետականութիւնը հիմնած էին Կիլիկիոյ մէջ:

Ինկած ըլլալով Արեւմուտքի եւ Արեւելքի զօռ ու զօրեղ, իրարու մրցակից պետութեանց միջեւ, Հայաստան բազմիցս դաւաճանօրէն լքուած է թէ՛ մէկէն եւ թէ միւսէն, առանձին մնացած իր ճակատագրին հետ, սեփական ուժերուն ապաւինած: Նոյնը պատահած է եւ հայ եկեղեցիին: Ան հարկադրուեր է ինքզինքը պաշտպանել ոչ միայն զրադաշտական Պարսկաստանի, այլ եւ քրիստոնեայ Բիւզանդիոնի ու արեւմուտքի դէմ, դիմադրելով մէկի եւ միւսի սադրանքներուն, բայց ի գին անվերջ զոհերու:

Մահմետականութեան յաղթանակով եւ մանաւանդ թուրք-մոնկոլական ուժերու տիրապետութեամբ Արեւելքի մէջ՝ հայ ազգը եւ հայ եկեղեցին իրենց պատմութեան ամէնէն մռայլ մէկ շրջանը մտան: Այդ վիճակը տեւեց երկար դարեր, մինչեւ մեր օրերը, հասնելով ամէնէն զարհուրելի աստիճանին,— որուն եղերական վախճանը ծանօթ է ամէնուն: Տակաւին 18րդ դարու սկիզբը, ի տես իր երկրի եւ իր ժողովուրդի քաղաքական, հոգեւոր եւ մշակութային սոսկալի անկման, Մխիթար Սեբաստացին մեծ փորձ մը կատարեց, բարձրացնելու զայն իր այդ վիճակէն, հաղորդակից ընելու եւրոպական գիտութեան եւ լուսաւորութեան: Ու սակայն, պատմութեան բերմունքով, այդ փորձը յանգեցաւ Մխիթարի եւ իր հիմնած միաբանութեան անջատումին՝ մայրենի եկեղեցիէն:

Այդպէս ալ, տակաւին 100 տարի առաջ՝ կարգ մը բողոքական եւ մասնաւորապէս ամերիկեան առաքելութեանց՝ Հայոց հանդէպ բռնած սխալ ընթացքը այն ցաւալի արդիւնքը ունեցաւ, որ շատ մը Հայեր հեռացան իրենց եկեղեցիէն եւ հիմնեցին բողոքական համայնքներ: Սակայն անոնք մոռցան դաս առնել հայ ազգի եւ եկեղեցիի պատմութենէն, անտես ըրին իրականութիւնը, այն որ՝ ազգ եւ եկեղեցի միաձուլուած ուժեր են Հայոց քով: Անջատել Հայ մը իր եկեղեցիէն՝ կը նշանակէ զայն ուծացնել հարազատ ժողովուրդէն: Այդպիսի ընթացք եւ մրցում դատապարտելի են: Հայ ժողովուրդին քրիստոնէաբար, եղբայրաբար օգնութիւն հասցնել ուզող Եւրոպացիներն ու Ամերիկացիները հրաժարելու են այդ ուղղութենէն: Օտար առաքելութիւններէն քիչեր միայն, ատոնց թիւին օրինակ՝ Լեփսիուսի հիմնած եւ տասնամեակներ շարունակ անձամբ վարածը, որդեգրած են ճիշդ քաղաքականութիւն մը,— երբեք չխառնուիլ հայ եկեղեցիի ներքին կեանքին, միանգամայն հեռու մնալ դաւանափոխական ձեռնարկներէ:

Բանախօսութիւնն ունկնդրուեցաւ ուշադրութեամբ: Վերջէն եղան քանի մը հարցումներ, որոնց մէկ մէկ պատասխանեց բանախօսը, որ անդամ է արդի միահեծան ուժին՝ ազգային-ընկերավարական կուսակցութեան:

ՀԱՑԵՐՄԱՐՍԻԿ ՏՕՆ ՄԸ

ՖԻՐՏՈՒՍԻԻ 1000ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹԻ

=o=

ՊԵՐԼԻՆ, (Յառաջ).—«Հայ Երիտասարդ» միութիւնը Ֆիրտուսիի նուիրուած հաւաքոյթ մը կազմակերպած էր դեկտեմբեր 4ին, երեքշաբթի իրիկունը տեղիս ընդհանուր ուսանողական տան Հումբոլտհաուզի մէջ: Ներկայ էին Հայեր եւ Պարսիկներ, մեծ մասով երիտասարդ ուսանողներ կամ նորաւարտներ՝ թիւով 28 հոգի, կը բացակայէր գաղութին մեծամասնութիւնը... Պար չկար:

Բացումը կատարեց Պ. Տիրայր Ֆրունճեան եւ ի մէջ այլոց ըսաւ գերմաներէն: «Ո՞ր ժողովուրդը աւելի սրտագին կրնար տօնել Ֆիրտուսին քան դարաւոր դրացի հայ ժողովուրդը, որ ծագումով, մշակոյթով թէ ճակատագրով կապուած է պարսիկ ժողովուրդին: Մինչեւ վերջերը արեւելքը իր սեփական փառաւոր մշակոյթը թողած՝ կը հետեւէր կուրօրէն Եւրոպայի. մինչ Արեւելքը այս մարզին մէջ պէտք չունի Արեւմուտքէն բան փոխ առնելու: Արեւելքը արթնցած է այլեւս: Ֆիրտուսիով սկիզբը դրուեցաւ վերազնահատման: 1934 տարին արեւելքը մշակութային կեանքին համար անկիւնաքար մը պիտի ըլլայ: Ֆիրտուսին միայն պարսիկ բանաստեղծ մը չէ, այլ հանճար մը որ ամբողջ արիացեղ արեւելքին կը պատկանի: Մեզի, Հայերուս, համար բացի գրական մեծ արժանիքէն, ուրիշ նշանակութիւն մըն ալ ունի Ֆիրտուսին: Իր ժամանակին, պարսիկ ժողովուրդի ազգասէր տարրին համար բոլորովին անտանելի պայմաններ կը տիրէին Պարսկաստանի մէջ եւ մարդիկ միջոց կը փնտռէին ցեղը անկումէ փրկելու եւ ժողովուրդը ազատութեան առաջնորդելու: Յեղափոխութիւն կամ վարչական բարենորոգում կամ գիւղացիական վարչաձեւեր կ'առաջարկուէին, բայց ասոնց մէջէն մէկն հիմնական լուծում առաջարկողը Ֆիրտուսին եղաւ, որ ամէն ժամանակի համար կ'ուզէր ազատել պարսիկ ժողովուրդը օտարի լուծէն: Ըստ իրեն, Իրանցիին պէտք էր սորվեցնել իրանական խորհիլ, գրականութեան եւ լեզուի միջոցով զօրացնել ներքին ցեղի հին մշակոյթ եւ հերոսականութիւն: Որովհետեւ երբ մարդ հոգիով եւ մշակոյթով զօրաւոր է, կրնայ յաղթել ցեղային ամէն պայքարի: Միակն այս տեսակէտը կը բաւէ ապացուցանելու իր բարձրութիւնը, ազգային գիտակցութեան եւ մարդկային հոգիի խորունկ ծանօթութեան կողմէ: Եւ յաջողեցաւ ան, Իրանի եւ Թուրանի յաւիտենական պայքարներու պատմութիւններէն անմահ դիւցազներգութիւն մը տալով մեզի իր «Շահնամէ»ով»:

Յետոյ յիշեց հայ գրի գիւտը որ նոյն ինքնապաշտպանութեան եւ պահպանման մտորումներու արդիւնք է՝ դեռ Ֆիրտուսիէն 550 տարի առաջ՝ Սահակ-Մեսրոպ: Եւ վերջապէս Նարեկացի եւ Շնորհալի իբր Ֆիրտուսիի մօտ ժամանակակից արեւելքի հանճարներ: Յետոյ խօսքը տուաւ պարսիկ ճարտարագէտ Պ. Անսարիի, որ լաւ պատրաստուած դասախօսութիւն մը կարդաց գերմաներէն: Պատմական եւ գրական ընդհանուր ակնարկ մը տալէ վերջ Ֆիրտուսիի ամբողջ գործին եւ մանաւանդ Շահնամէին վրայ, ըսաւ թէ Ֆիրտուսիի գործը կարելի է Հոմերոսի համարժէք դասել, մանաւանդ որ ան երեւան կը բերէ Արեւելքի հերոսականութիւնը, մինչդեռ Եւրոպայի մէջ կը կարծեն թէ Ասիան զգայնիկ եւ խորհրդապաշտ գրականութիւն մը միայն ունի: Ֆիրտուսիի գրականութիւնը բացառապէս սիրուած եւ տարածուած է ամբողջ աշխարհի մէջ եւ շատ մը ժողովուրդներ ունին նոյն այդ առասպելական տիպարները որոնք անոր գործին մէջ կ'երեւան. ասոնց կարգին նաեւ Հայերու Տորք – Անգեղը...:

Բանախօսը յայտնելէ յետոյ թէ Արաբներն ու... Թուրքերն ալ կը պատրաստուին հրապարակով տօնելու իրենց հանճարները, վերջացուց իր խօսքերը ընթերցում մըն ալ ընելով Ֆիրտուսիի բանաստեղծութենէն եւ խլելով բուռն ծափեր:

Ասոր վրայ Զամչիտի հայերէն թարգմանութիւնը կարդացուեցաւ Պ. Տիրայր Ֆրունճեանի կողմէ: Երկու ընթերցումները հնչականութեան տեսակէտէ հիացմունք պատճառեցին երկուստեք:

Փակման խօսքը ըսաւ Պ. Մարտիրոս Արութիւնեան, շեշտելով թէ այսօր Պարսկաստան կը ծաղկի Փէհլէվի Շահնշահին բարեխնամ հովանիին տակ, պարսիկ երիտասարդութեան պարտականութիւնն է յառաջամարտիկներն ըլլալ ճարտարարուեստի զարգացման եւ այս գործին մէջ Պարսկահայերս միշտ առաջին գծին վրայ պիտի գտնէք:

Այս պաշտօնական մասէն վերջ տեղի ունեցան ազատ խօսակցութիւններ երկու ժողովուրդներու մշակութային գործերուն շուրջ եւ փափաք յայտնուեցաւ երկուստեք յաճախակի հանդիպման եւ գործակցութեան առիթներ ստեղծելու:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (10)

«ԻԹԹԻՀԱՏ ԵՒ ԹԷՐԱԳԳԸ»

(ՔԱՂՈՒԱԾ ՊԷՀԱԷՏՏԻՆ ՇԱՔԻՐԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ)

»»»··«««

— «Օսմ. պատգամաւորներուն, երկրին եւ արտասահմանի մէջ հետապնդելիք նպատակներուն մասին ունեցած կարծիքս մանրամասնութեամբ յայտնած ըլլալով, նոր խորհրդածութիւններ աւելորդ կը նկատեմ: Միայն կ'ուզեմ ձեր ուշադրութիւնը հրաւիրել այն բանին մասին որ, մինչ իշխանազուն Մէճիտ էֆէնտին եւ փրէնս Սապահէտտին լրագրական եւ քաղաքական աշխարհի մէջ կ'արժանանան ընդհ. համակրանքի եւ ծափահարութեան, միւս կողմէ Ահմէտ Րիզա պէյի հրատարակութիւններն ու ձեռնարկները դատապարտութեան կը մատնուին ամէն կողմէ: Վերջին թղթածրարով հասած եւրոպական լրագիրներու մէջ, դարձեալ այս կարգի դիտողութիւններու հանդիպեցայ:

Եւրոպական հանրային կարծիքը անտեսել կարելի չէ: Թուրքիոյ ապագան եւ անկախութիւնը կախում ունի որքան երկրի ժողովուրդէն, նոյնքան ալ Եւրոպացիներէն: Որովհետեւ ինչպէս նախորդ դաշնագիրները նոյնպէս եւ նորերը, երկրին գործերուն միջամտելու բազմաթիւ իրաւունքներ տրուած են անոնց: Միմիայն տեսութիւններով կարելի չէ գործ տեսնել: Վերջը մեծ աղէտներու պատճառ կը հանդիսանան»:

Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշայի նիւթական վիճակը հետզհետէ կը վատթարանար: Նոյն համեմատութեամբ կը նուազէր նաեւ կուսակցութեան նախագահութեան անցնելու ցանկութիւնը: Այսուհանդերձ չէր ուզեր Փարիզ հաստատուած պատգամաւորներուն օժանդակել: Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշային մասին, Տիրան Քէլէկեան էֆէնտի հետեւեալ լուսաբանութիւնները կուտար.

«Անցեալները փաշային առաջարկ մը տեղի ունեցաւ: Ըսուեցաւ որ, «Փարիզի նորընտիր վարչական խորհուրդին, նիւթական կարեւոր օժանդակութիւն մը ընելու զոհողութեան յանձնառու եղէք: Կուսակցութեան պաշտօնական նախագահութիւնը մի պահանջէք: Միայն գաղտնաբար առաջնորդ եղէք գործին: Փոխանակ այս կարգի գործերուն մէջ աւագութիւն ունեցող Ահմէտ Րիզա պէյին եւ նմաններուն սիրտը կոտրելու, ընդհակառակն անոնց հետ լաւ վարուեցէք»: Իրեն զգացնել տուած են թէ՝ Փարիզի իր ընկերներն ալ կը բաժնեն այս տեսակէտը: Բայց Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշա այս պայմանները իր անձին հանդէպ անյարմար եւ անպատուաբեր գտնելով, կը փափաքի բացատրագիր մը ղրկել ձեզի այս հարցի մասին: Փաշան, այս առարկութիւնները աններելի կը գտնէ: Թէեւ բացէ ի բաց չարտայայտուիր, բայց այս առարկութիւններուն համար շատ վշտացած կ'երեւի: Ինչպէս նախապէս ալ ձեզի գրած եմ, այս մարդուն ցանկութիւնն է կուսակցութեան նախագահութեան անցնիլ եւ փառաւորուիլ: Կարելի չէ իրեն հետ գործակցիլ բարենորոգչական եւ յեղափոխական տրամադրութիւններուն համաձայն: Հետեւաբար միակ միջոցը, իրեն հետ լաւ ապրելու եւ առանց սիրտը կոտրելու գործերուն գաղտնաբար ընթացք տալուն մէջ կը կայանայ: Անոր ընծայած նիւթական օժանդակութիւններու շնորհիւ է որ կը հրատարակուի «Շուրայը Իւմմէթ»ը: Այս գործունէութիւնը պէտք է ուժեղացնել տարբեր ուղղութեամբ եւս, եւ աշխատիլ անոր ծաւալման: Կը կարծեմ ուրիշ բան ընելու հարկ չկայ»:

Արդարեւ, Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշա, Տիրան Քէլէկեան էֆէնտիին հետ ունեցած տեսակցութիւններէն վերջ, Եւրոպա գտնուող պատգամաւորներուն գործունէութեան եւ ուղղութեան մասին յուշագիր մը ղրկած էր Տոքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյին: Այս յուշագրին սահմանադրութեան վերաբերեալ մասերը ամբողջովին ներշնչուած եւ գրի առնուած էին Տիրան Քէլէկեան էֆէնտիի գաղափարներուն համաձայն: Բայց այս յուշագրով, Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշա Եւրոպա գտնուող պատգամաւորներուն զգացնել կ'ուզէր միեւնոյն ատեն թէ՝ մինչեւ հիմա կատարուած բոլոր գործերը սխալ էին եւ իր ցուցուցած ուղղութիւնն էր միայն ուղիղ եւ տրամաբանական: Միեւնոյն ատեն կը կատարէր կարգ մը վերագրումներ դանագաններու հասցէին: Հարստութիւն ունենալուն եւ դրամական աջակցութիւն ընծայելուն համար ալ կը կարծէր թէ՝ իր արտայայտած գաղափարները ընդունելութեան արժանի տեսակէտներ են անպայման:

Տոքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյ, կատարուելիք ձեռնարկներուն մեծածախս ըլլալը նամակով մը երբ կը տեղեկացնէր Ճէլալէտտին փաշային, փաշան հետեւեալ պատասխանը կուտար: «Ձեր նամակը ստացայ: Պատրաստ եմ աւելի մեծ զոհողութեանց: Կը բաւէ որ մեր նպատակներուն իրականացման ծառայեն»: Այսքան խոշոր ծախսերու յանձնառու մարդ մը վշտացնել ճիշդ չպիտի ըլլար: Տիրան Քէլէկեան էֆէնտի կրկին եւ կրկին հետեւեալը կը յանձնարարէր Տոքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյին.

«Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշային կողմէ ղրկուած յուշագրին բովանդակութիւնը պէտք է համոզում գոյացուցած ըլլայ թէ՝ նախապէս գրի առած խորհրդածութիւններուս ընդունելութեան արժանի նկատուելէն զատ ուրիշ ճար չէ մնացած: Այսինքն, այս անձնաւորութեան հետ լաւ ապրիլ, անոր մանր մունր տկարութիւնները փայփայել, բայց քաղաքական հարցերու մէջ անոր հետ գործակցելէ հրաժարելով, աշխատիլ գաղտնաբար առաջ տանիլ գործերը: Ձեր Եւրոպա մեկնումէն ի վեր այս տեսակէտը պաշտպանած եմ: Ուրիշ ելք չեմ տեսներ: Այսուհանդերձ չեմ պնդեր որ անպայման այս ուղղութեամբ շարժիք: Եթէ դուք ուրիշ ելք մը գտած էք, շարունակեցէք այդ ուղղութեամբ:

Համաձայն եմ որ, քաղաքական կեանքի մէջ, ոչ թէ ուրիշներուն տեսակէտներուն, այլ փորձառութեամբ համաձայն ձգուած համոզումներու համաձայն հարկ է շարժիլ: Այս պատճառով որպէս խնդրանքս նկատի ունեցէք, գաղափարի մը արտայայտութիւն: Եթէ փորձ մը անհրաժեշտ կը գտնէք, այդ ալ կատարեցէք: Ամէն պարագայի տակ, բանակցութեան բաց դուռ մը միշտ ձգեցէք, այս մարդուն հետ: Որովհետեւ ուրիշ կերպ շարժելուն մէջ օգուտ մը չկայ»:

Ինչպէս այս նամակէն ալ կը հասկցուի, Տիրան Քէլէկեան էֆ. կը յանձնարարէր առաւելագոյն չափով օգտուիլ Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշայէն:

(Շար.)

Փարիզի Կապոյտ Խաչի դասախօսութիւնը

— o —

Սրահը լեցուն էր։ Հայ մայրիկներ, տիկիններ, մատղաշ աղջիկներ, երիտասարդներ ու ծանօթ մտաւորականներ փութացեր էին ներկայ ըլլալ Կ. Խաչի դասախօսութեան, որ տեղի ունեցաւ կիրակի, դեկտ. 9ին։

Դասախօսն էր Տիկին Էլլէն Բիւզանդ որ ծանօթ է «Յառաջ»ի ընթերցողներուն։ Նիւթը՝ «Հայ ընտանիքը երկրի մէջ եւ երկրէն դուրս»։

Ժողովը բացաւ Տիկին Շահլամեան, որ գեղեցկօրէն պարզեց հայ կնոջ դերը իր ընտանիքի եւ հանրային կեանքի մէջ։ Օրուան դասախօսը բարեխղճօրէն ուսումնասիրած էր նիւթը, «Հայ ընտանիքի կեանքը —երէկ եւ այսօր»։

Տիկինը իր նիւթը բաժնած էր երկու մասի.— Ա.— Հայ ընտանիքը երկրին մէջ եւ Բ.— հայ ընտանիքը տարագրութեան մէջ։

Իրեն յատուկ կենդանի ու աշխոյժ ձեւով տիկին Էլլէն Բիւզանդ ներկայացուց նախ մեր հին հայկական նահապետական կեանքը։ Խօսեցաւ հայ կնոջ աշխատասիրութեան, անձնուիրութեան մասին։ Յետոյ մանրամասնօրէն կանգ առնելով բոլոր տնտեսական ու բարոյական հարցերու վրայ, բացատրեց հայ կնոջ իրաւունքները, ինչպէս եւ անոր բացառիկ առաքինութիւնները։ Բազմաթիւ օրինակներով ցոյց տուաւ նաեւ այն դերը զոր հայ գեղջկուհին կատարած է իր միջավայրին մէջ։

Եկաւ գաղթը։ Հայ կեանքը հիմէն ցարժեցաւ, փոխուեցաւ միջավայրը, կորան երբեմնի գեղեցիկ սովորութիւնները։ «Ոտքի տակից գնաց հողը... փոխուեցին բարոյական ըմբռնումները, տնտեսական անկման յաջորդեց հոգեկան անկումը, համայնական ապրուստի միջոցը — հողը կորաւ եւ հին նահապետական ընտանիքից ոչինչ մնաց այլ եւս։ Եւ ահա տարագրութեան մէջ հայ կնոջ աչքերի առջեւ բացուեցին նոր հորիզոններ։ Ուրիշ էր կեանքը այստեղ, ուրիշ են աշխատանքի պայմանները, ուրիշ են նաեւ այր ու կնոջ յարաբերութիւնները։ Ու հայ կինը ձեռք բերաւ այն, ինչ որ պակասում էր իրան, նա դարձաւ ինքնավստահ։ Ամուսնու կողքին կանգնած նա լծուեց աշխատանքի եւ նրա հետ միասին շինեց իր տունը։ Սակայն, այն օրից երբ հայ տղամարդը զգաց որ իր կինը ընդունակ է դրամ վաստակելու, այն օրից տղամարդու մէջ թուլացաւ պատասխանատուութեան զգացումը։ Ու ահա այր ու կին դէմ դիմաց ելան։ Այսօր հայ տղամարդն իր բարձրութեան վրայ չէ այլ եւս ու հայ կինը, որ այնպէս նուիրուած է եղել միշտ իր ընտանիքին եւ իր զաւակներին, եւ որ այսօր նոր ու օտար միջավայրի մէջ պայքարի է դուրս եկել կեանքի դէմ, ստիպուած է յաճախ իր ամուսնուն կարգի հրաւիրել»։

Այնուհետեւ դասախօսը յորդորեց ծնողներուն որ զանազան պատրուակներով ու երբեմն աւելորդ պահանջներով չդժուարացնեն իրենց երիտասարդ զաւակներու ամուսնութիւնը։ Հայ երիտասարդները պէտք է ջանան ընտանիք կազմել, մաքուր ու հարազատ բոյն շինել, որովհետեւ ատոր մէջ է փրկութիւնը։

Քառորդ ժամ դադարէ յետոյ, ներկաները բոլորուեցան թէյասեղանի շուրջ եւ տեղի ունեցաւ մտքերու փոխանակութիւններ։ Վիճաբանութեան մասնակցեցան Օր. Ա. Յակոբեան, Օր. Քոչեան, Տիկ. Շահլամեան, Օր. Շահլամեան, Պ. Բենօ, Տիկին Հ. Իսահակեան, Տոքթ. Ս. Սասունի, տիկին Լաս եւ ուրիշներ։ Ստեղծուեցաւ ջերմ ու մտերմիկ մթնոլորտ մը։ Երիտասարդ աղջիկները խանդավառուած էին եւ աջէն ու ձախէն ձայն կ'ուզէին խօսելու, բացատրելու, քննելու համար։ Տիկին նախագահը նկատեց որ ժամը լրացած է արդէն, մինչդեռ խօսողներու թիւը դեռ այնքան շատ էր... Եւ ներկաներու խնդրանքով որոշուեցաւ ժողովը շարունակելի դարձնել։

Թղթակից

ԲՈՒՌՆ ՄԻԹԻՆԿ ՄԸ ՎԱՇԽԱՌՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

— o —

Դեկտ. 10ին Վակրամի մէջ, միթինկ մը գումարուեցաւ մասնակցութեամբ քանի մը հազար ունկնդիրներու՝ ընդդէմ վաշխառութեան ընդվզեցուցիչ չարաշահութեանց եւ կեղեքումներուն, որոնց գործած աւերները կարելի չէ քանի մը տողով պատկերացնել։

Ներկայ էին մամուլին ներկայացուցիչներ եւ քանի մը դրամատուներու տնօրէններ։

Առաջին բանախօսն էր էն նահանգի երեսփոխան եւ արտաքին գործերու յանձնաժողովի փոխ-նախագահ Պ. Անրի Ֆրիպուրկ, որ նախ բացատրեց usure բառին նշանակութիւնը Լիթրէի բառարանէն։ — Վաշխառու կ'ըսեն անոր, որ օգուտ կը քաղէ ուրիշներու դժբախտութենէն, դրամական անձկութենէն, տառապանքէն, եւն., ապա զանոնք իր զոհերը դարձնելու համար։ Ծանր բառերով որակեց այն սեղանաւորական կազմակերպութիւնները, որոնք օգտուեցան պատերազմի օրերէն, երբ ուրիշներ իրենց կեանքը կը զոհէին հայրենիքին պաշտպանութեան համար։ Անդրադարձաւ Նափոլէոն Ա.ի ժամանակ, 3 սեպտ. 1807ին որոշուած տոկոսի սակին (5%) որմէ աւելի գանձողը օրէնքով կը պատժուէր, եւ ապա սահմռկեցուցիչ օրինակներով պարզեց յետպատերազմեան չարաշահութիւնները։ Նոյն իսկ Ալճէրիոյ մէջ պատահած տխուր դէպքերը յիշելով, պատասխանատու նկատեց վերին իշխանութիւնը։

Ունկնդիրները յաճախ բուռն արտայայտութիւններ կ'ընէին, պատասխանատուներուն գլուխը պահանջելով։

Երկրորդ բանախօսն էր «Վաշխառուներու դէմ» կազմակերպութեան ընդհ. քարտուղար Պ. Վէննէռ։ Տոկոսի սակերուն ընկերային ու իրաւաբանական բացատրութիւններէն վերջ, բանախօսը սահուն ոճով մը պարզեց ժողովին շարժառիթը, կազմակերպութեան (Ligue) պատմականը ըրաւ, պատկերացուց հանդիպած խոչընդոտները, եւ բացատրեց թէ ինչպէս դրամատէր վաշխառուներ կը քանդեն հետզհետէ ֆրանսական ընտանիքներն ու անոնց բոյները։ Իբր բնակարանային ճարտարապետներու ներկայացուցիչ, կատարեալ ձեռնհասութեամբ պատկերացուց պարտապան տանտէրներու թշուառութիւնն ու տառապանքը, որոնց ծանր հետեւանքները անկարելի է նախատեսել։ Պահանջ դրաւ որ ընդհ. գործակցութեամբ եւ յամառ աշխատանքով ձեռք բերուի վերահաստատման հրովարտակը, 1807ի օրէնքին, որ կախակայուած էր պատերազմի շրջանին, հինգ տարուան համար։

Երրորդ ճառախօսն էր երիտասարդ երկրագործ Պ. Ժան Օռժէ, որ մէկ շունչով եւ ճարտարօրէն ներկայացուց երկրագործ դասակարգին կրած ահաւոր տառապանքները վաշխառուներու լուծին տակ։ Պահանջեց տապալել վաշխառութեան այդ անպատիւ եղանակը։ Յայտարարեց թէ բոլոր երկրագործները միասին պիտի ըլլան այդպիսի համազգային ջանքի մը պահուն։

Չորրորդ խօսողն էր առեւտրական ընկերակցութեան ներկայացուցիչը, որ խստօրէն պախարակեց կառավարութեան բռնած ընթացքը՝ ընդդէմ սեղանաւորական չարաշահութեանց, եւ կոչ ըրաւ որ բոլոր անիրաւուածները խմբուին Լիկին շուրջ, որպէսզի լսելի ընեն իրենց բողոքը։

Վերջին ճառախօսն էր գնդ. Փիքօ, նախագահ «Կէօլ Քասէ»ներու։ Պարզօրէն ներկայացուց իր հանգամանքը, որ մեծ յուզում պատճառեց։ Իր դէմքը արդէն բաւական կը խօսէր։ Յիշեց թէ պատերազմէն առաջ 500 Ֆր.ի պէտք ունենալով իբր պաշտօնեայ ի՛նչ տառապանքի ենթարկեցին զինք վաշխառուները։ Ինքն ալ ապահովութիւն ու համամտութիւն յայտնեց թէ իրենց բոլոր անդամները միասին պիտի ըլլան միշտ այսպիսի պայքարի մը մէջ։ «Մէկ սիրտ մը ունիմ, ան ալ պատրաստ եմ ձեզի նուիրել», ըսաւ։

Երեսփոխան Պ. Ֆրիպուրկ ոտքի ելլելով բողոքի խիստ բանաձեւ մը կարդաց եւ ժողովուրդը տուաւ իր միաձայն հաւանութիւնը, նախարարութեան ներկայացնելու համար։

Հ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Անտէր գաղութ մը

— o —

ՇԱԼԷԹ, 12 դեկտ.— Հետեւելով «Յառաջ»ի կարգախօսին «Թուանշաններ ժողվեցէք», կը ջանամ ներկայացնել մեր գաղութը։

Շալէթի հայ գաղութը կազմուած է մօտ ութ տարիէ ի վեր, մեծ մասամբ Սեբաստիոյ Դուրա գիւղացիներէ, Մարաշցիներէ ու Սթանօզցիներէ։

Գաղութը նիւթապէս գոհացուցիչ վիճակ ունէր մինչեւ 1932, բայց չըտեւեց։ Այժմ ունինք 45 հայ ընտանիք բաղկացած 192 հոգիէ, որոնց 77ը փոքրեր՝ 1—12 տարեկան։

Ունինք 52 բանուոր-բանուորուհի։ Ամէնքն ալ կ'աշխատին քաղաքին միակ գործարանը՝ Hutchinson։ Ունինք երեք նպարավաճառ, մէկ սափրիչ, երկու բանջարավաճառ, մէկ դերձակ, մէկ որմնադիր, մէկ կերպասավաճառ։ Սոյն 45 ընտանիքներու 29ը ունին իրենց սեփական տուները։ Ժամանակէ մը ի վեր գործարանը սկսած է մաս մաս գործաւորներ արձակել։ Առ այժմ 20 հայ անգործներ ունինք։ Միւս 52 Հայերը կ'աշխատին 6, 8, 10 ժամ օրական, համաձայն իրենց արհեստանոցներուն։ Օրականները կրճատուած են ներկայիս, այն աստիճան որ սովորական բան է դարձած 12—15 ֆրանքով տուն վերադառնալը, իբրեւ վարձ 8—10 ժամ տաժանելի աշխատանքի։

Կառավարական վերջին խստութեանց հետեւանքով, օտարականները կ'արձակուին խումբ խումբ, (մասնաւորաբար Լեհերը)։ Կարելի չէ ճշգրիտ թիւ մը տալ, որովհետեւ դեռ ծայրն ենք ծրարոց...

Այս առթիւ յուզումը աննկարագրելի է իրենց մէջ։ Փարիզի լեհական դեսպանատան քարտուղարը եկած էր առջի օր։ Կը դիմէ Hutchinsonի տնօրէնին, հասկնալու համար թէ ինչո՞ւ մասնաւորաբար Լեհերը կը ճամբեն։ Տնօրէնը կը պատասխանէ թէ կառավարական հրահանգ է, Լեհերէն յետոյ պիտի ճամբուին միւս օտարներն ալ, Ռուս, Չեխ եւն.։

Այս անելին առջեւ, քանի որ նպաստի սնտուկ ալ չկայ հոս, քարտուղարը իրիկունը ժողով կը գումարէ։ Ներկայ եմ չեխ բարեկամի մը հետ որ ինծի կը թարգմանէ խօսուածները։ Քարտուղարը հարցուց.— Կ'ուզէ՞ք երկիր երթալ։ Ամէնքը միաբերան.— Այո՛, կ'ուզենք, բայց պէտք է շոգեկառք տրամադրէք մեզի։ Քարտուղարը կը խոստանայ եւ արձանագրութիւնները կ'սկսին հաւաքական անցագրի համար։

Երանի՜ երկիր ու պետութիւն ունեցողներուն...

Ու դարձեալ չարաշուք հարցը,— Ո՞ւր է ՄԵՐ պետութիւնը, որ տէր կանգնէր իր բիւրիցս չարչրկուած զաւակներուն։

Ինչպէս չերգել բանաստեղծին հետ.
Աղուէսները որջեր ունին, թռչունները
երկնքի բոյն,
Բայց ժողովուրդն ահա կ'ըլլայ բզիկ-
բզիկ արիւնամոյն
Ու չունի տեղ մ'ուր գլուխն իր հանգ-
չեցնէ, չըլլայ անտուն...

Ա. Զօմաքլեան

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՎԵՐՋԻՆ ԱՐԿԱԾԸ

Գրած էինք թէ ահռելի պայթիւն մը տեղի ունեցած է Պէյրութի մաքսային մթերանոցին մէջ, պատճառ դառնալով մօտ քսան աշխատաւորներու մահուան։ Պէյրութի թերթերը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդեն այս մասին.

Դեռ չեն ճշդուած արկածին պատճառները։ Կարգ մը կասկածներ կը յայտնուին։ 1923ին գերմանական առեւտրական նաւ մը ընկղմած էր նաւահանգիստի արեւելքը։ Անոր երկու կայմերը մինչեւ հիմա ջուրէն դուրս կը մնային։ Նաւահանգիստի ընդարձակման աշխատանքներուն հետեւանքով, ձեռնարկուած էր ընկղմած նաւը դուրս հանելու եւ ծովը մաքրելու գործին։ Ուժանակ կը գործածուէր այդ նպատակին համար։ Ամբողջ թաղի տուները զօրաւոր ցնցումներու ենթարկուեցան այդ պատճառաւ։ Ենթադրողներ կան թէ՝ այդ ցնցումներէն առաջ եկած է բռնկումն ու փլուզումը։

Ուրիշներ կը կարծեն որ սիկարէթ մը յառաջ եկած կրնայ ըլլալ բռնկումը։ Պնդողներ ալ կան թէ պայթուցիկ նիւթերու ճնշումին հետեւանքով յառաջ եկած են պայթումն ու կրակը։

Հրկիզուած մթերանոցին մէջ, բացի պայթուցիկ նիւթերէ կը գտնուէին նաեւ առեւտրականներու պատկանող բամպակեղէն եւ կերպասեղէն ապրանքներ, սինէմայի ֆիլմեր եւն.։

ՄԱՄՈՒԼ

Ո՞րն է անկեղծը

— o —

Պուքրէշի «Արարատ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (9 դեկտեմբեր).

— «Եթէ խեղաթիւրուած չեն իր յայտարարութիւնները Նիւ Եորք Թայմզ»ի թղթակցին կողմէ, Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը նոր քիծ մը կ'աւելցնէ էջմիածնի անհեռատես գործունէութեան վրայ, մանաւանդ այնպիսի ատեն մը երբ գաղութներուն կը դիմէ ապահովելու համար անոնց խղճին տուրքը Մայր Աթոռին։ Ոչ մէկ ըսելիք պիտի ունենայինք եթէ խօսէր Ա. յայտարարէր ամերիկացի թղթակցին թէ եռագոյնը դրօշն էր Հայաստանի անկախութեան շրջանին, թէ խորհրդային ներկայ ռէժիմը չի հանդուրժեր անոր, եւ թէ ինք, իբր քաղաքացի խորհրդային իշխանութեան, ստիպուած է ինքն ալ չըհանդուրժել այդ դրօշին, ու հետեւաբար ստիպուած է հրահանգ տալ իր ստորադաս հոգեւորականութեան՝ որպէսզի զգուշանան զայն պարզելէ հայ եկեղեցիներու վրայ, գաղութներու մէջ, չվտանգելու համար էջմիածնի բարւոք յարաբերութիւնները Երեւանի վարիչներուն հետ։ Ոչ միայն ըսելիք պիտի չունենայինք, այլ եւ բնական իսկ պիտի գտնէինք նման լեզու մը հրատարակութեան սահմանուած խօսակցութեան մը պահուն։

Բայց Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, — անշուշտ եթէ հարազատ են ամերիկացի լրագրողին արձանագրածները, — հայ եռագոյնին ակնարկած ատեն ուղղակի պատմական փաստն է որ կը խեղաթիւրէ, յայտարարելով որ Ամերիկահայ տագնապը «ծագում առաւ երբ Շիքակոյի համաշխարհային ցուցահանդէսին մէջ խումբ մը Դաշնակներ — նախկին հայ բուրժուական կառավարութեան մնացորդները — պահանջեցին որ ԻՐԵՆՑ ԴՐՕՇԱԿԸ կախուի հայկական տաղաւարին վրան»։

«Նախ որ հայկական եռագոյնը երբեք Դաշնակցութեան դրօշը չէ եղած եւ չէ։ Ան դրօշն էր հայկ. հանրապետութեան, ու կը յարգուի գաղութներուն մէջ իբրեւ խորհրդանշանը հայ անկախութեան։ Աւելին։ Անոր գոյները ընդունեցան չէզոք եւ Դաշնակցութեան հետ ոչ մէկ կապ չունեցող մըտաւորականներու կողմէ, ինչպիսին էին երկու բանասէրներ՝ Ստ. Մալխասեան եւ Մանուկ Աբեղեան, եւ հայ մանրանկարչութեան պրպտիչը Գարեգին արք. Յովսէփեան, որ մեր մէջն է հիմա իբրեւ ներկայացուցիչը իրեն, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին։ Արդ, զայն նկատել կուսակցութեան մը դրօշը, անթոյլատրելի խեղաթիւրում մըն է պատմական ճշմարտութեան։

Բայց աւելի սահմռկեցուցիչը կայ։ Այն միեւնոյն կաթողիկոսը որ հայկ. եռագոյնը հիմա Դաշնակցութեան դրօշը կը նկատէ, եւ հետեւաբար կը չքմեղէ հանգուցեալ Ղեւոնդ Դուրեանը Շիքակոյի ցուցահանդէսին առթիւ անոր ունեցած գրգռիչ ելոյթին առթիւ, սակէ քանի մը ամիս առաջ գաղութներուն ուղղուած կոնդակի մը մէջ հայկ. եռագոյնը ինքն էր որ յարգելի կը հռչակէր իբրեւ պատմական դէպքերու եւ փառքի յիշատակ, — կամ կոնդակին իր իսկ բառերով «ՈՒՆԵԼ Ի ՅԱՐԳԻ ՈՐՊԷՍ ՅԻՇԱՏԱԿ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱՆՑԻՑ ԵՒ ՓԱՌԱՑ»։

Կրկնապէս ցաւալի է մեզ համար նման սայթաքում մը։ Ան նախ յաչս զանգուածներուն կը վարկաբեկէ հոգեւոր պետ մը՝ որ ամէն բանէ առաջ պէտք էր անաչառ ըլլար, ու օրուան վէճերէն վեր։ Յետոյ որովհետեւ ան կը դժուարացնէ առաքելութիւնը իր իսկ նուիրակին՝ գաղութները խաղաղեցնելու իր ճիգերուն մէջ, եթէ նոյն իսկ մտաւորական բացառիկ հմայքով դէմք մը ըլլայ այդ նուիրակը»։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՆԱՀԱՏԱԿԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

Անցեալ կիրակի տեղի ունեցան Ֆրանսայի զանազան քաղաքներուն մէջ «Փըթի Փարիզիէն» թերթի կազմակերպած Ֆրանսայի Բաժակի 1934 — 1935 տարուան 5րդ շրջանի մրցումները։ Այս շրջանին մասնակցող խումբերուն թիւն էր 64, փրոֆէսիոնէլ եւ ամաթէօր։ Փրոֆէսիոնէլ խումբերը ամէնքն ալ յաղթական ելան բացի մէկ հատէն՝ Ֆութպոլ Գլիւպ Իսպանօ — Պասթիէնէն, որ պարտուեցաւ Պրէսթի մէջ տեղական խումբէն։

⁂ Վելոտրոմ տ'Իվէրի մէջ տեղի ունեցած հեծելանիւի միջազգային մրցումին մէջ, որուն տեւողութիւնն էր երեք ժամ «ամերիկեան», շահեցան Ֆրանսացի երկու զոյգեր՝ Լըմուան — Տայեէն։ Երեք ժամուան այս դժուարին մրցումը կտրելով 138 քիլոմեդր ճամբայ (ժամական 46 քիլոմեթր), շահեցան 51 կէտ։ Ամբողջ մրցումի տեւողութեան իտալացի զոյգերը՝ Կուէրա - Փիմոնթէսի որ խումբին գլուխը կը գտնուէին, վերջին պահուն յոգնութեան նշաններ ցոյց տալով եւ շրջան մըն ալ ետ մնալով երկրորդ հանդիսեցաւ (61 կէտ)։ Այս մրցումին կը մասնակցէր նաեւ պելճիքացի հեծելանուորդ Ժան Աէրց որ մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէ ոչ միայն Ֆրանսայի, այլեւ արտասահմանի մէջ։ Հեծելանուորդները երբ իրենց վերջին ճիգերը կը թափէին հետապնդելով իրար խառնաշփոթութեան մը մէջ, Աէրց հեծելանիւով միասին վար ինկաւ եւ դէչ կերպով վիրաւորուեցաւ։ Անկումին հետեւանքով քալելու կարողութիւն անգամ չունէր։

⁂ Վաղը, կիրակի բացի Ֆրանսա — Եուկոսլավիա ֆութպոլի մրցումէն, Փարիզի մէջ տեղի պիտի ունենայ նաեւ Վելոտրոմ տ'Իվէրի մէջ հեծելանիւի մրցում մը, որուն կը մասնակցին երեք երկիրներու ախոյեան հեծելանուորդներ, Ֆրանսայի կողմէ՝ Րիշար եւ Լըմուան, Պելճիքայի կողմէ՝ Քարլ Քաէրց, իսկ Իտալիոյ կողմէ Կուէրա։ Այս մրցումը իրականութեան մէջ փոխ - վրէժի մը հանգամանքը ունի, որովհետեւ համաշխարհային նորընտիր ախոյեան Քաէրց որ 1934 — 1935 տարուան ախոյեանութիւնը շահեցաւ Պերլինի մէջ, եւ շատ մը ըմբ - [illegible] տեղի տուաւ իբր փիսթար, անցած շաբթու Պելճիքայի մէջ իտալացի՝ Լինարի եւ ֆրանսացի՝ Րիշարի ալ մրցանիշը կոտրեց, մէկ քիլոմէթր ճամբան կտրելով 1 վայրկեան 4 երկվայրկեան 3/5։ Քաէրց այս յաղթութիւններէն քաջալերուելով է որ ասպարէզ կը կարդայ համաշխարհային համբաւ ունեցող հեծելանուորդներու։ Իր հակառակորդները օրն ի բուն փորձերով կը [illegible] Պուա տը Պուլոնեի մէջ։

Այս մրցումէն զատ տեղի պիտի ունենայ տոմի ֆօնտի ազգային ախոյեանութեան մրցում մը ֆրանսացի մրցորդներու միջեւ։

⁂ Երեւանի մէջ նոյեմբեր 18ին տեղի ունեցած է ֆութպոլի մրցում մը։ Լենինկրատի ֆութպոլի խումբը որ այցելած էր Երեւան, ջախջախիչ պարտութեան մատնած է Երեւանի խումբը 7—2ով։

ՀՐԱՆԴ ՍՐԱՊԵԱՆ

×

Հ. Մ. Ը. Մ.Ը ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

— o —

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Նախորդ տարին եւ այս աշնան սկիզբները Հ. Մ. Ը. Մ.ին համար եղան աննպաստ, իբրեւ հետեւանք քանի մը տաքարիւն հայրենակիցներու յարուցած կռիւներուն, որոնք յոռի տպաւորութիւն գործեցին ֆրանսական մարզական շրջանակներու մէջ։

Այս առթիւ չարամիտներ իրարու կ'աւետէին Հ. Մ. Ը. Մ.ի կազմալուծումը։ Սակայն միութեան շուրջ բոլորուած 200է աւելի երիտասարդութիւնը գործնապէս ապացուցուց թէ այդ վրոյները բացարձակապէս անհիմ են։ Մեր մասնաճիւղը այսօր ունի,

1. Իր սկաուտական խումբերը հարիւրի մօտեցող պատանիներով, որոնք յանձնուած են խմբապետներու հսկողութեան։

2. Աթլէթիզմի հետեւող քանի մը տասնեակ երիտասարդները, որոնք ինչպէս ամէն տարի այս տարի ալ ունեցան իրենց տարեվերջի մրցումները, թէեւ համեստ, սակայն խրախուսիչ արդիւնքներով։

3. Գնդախաղի հետեւող վեց խումբերը, որոնք կանոնաւորաբար կ'ունենան իրենց պաշտօնական եւ բարեկամական մրցումները, եւ յաճախ կ'արժանանան հայ եւ օտար մարզասէր հասարակութեան ծափերուն։ Թէեւ առաջին խումբը եղանակի ըսկիզբը քանի մը պարտութիւն կրեց, սակայն այժմ ուրախ ենք ըսելու որ իր լաւ օրերու մակարդակին կը մօտենայ, մանաւանդ կիրակի օրուան Միրամասի զօրաւոր խումբին դէմ տարած 2—0 յաղթութեամբ, ինչ որ կ'ապացուցանէ թէ տիրացած է գաղտնիքին։

Վարդան Քիւրքճեան

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՕՆՆԻԿ ՈՒ ԱՆՆԻԿ

Արական եւ իգական մէկ մէկ անուններով կնքուած շատ մը հէքեաթներ, երգեր, վէպեր եւ թատերախաղեր գոյութիւն ունին, գրեթէ ամէն ազգի մէջ։

Քանի մը հատը թուենք, թարմացնելու համար յիշողութիւնները.

— Լէյլա եւ Մէճնուն,
— Ֆարհատ ու Շիրին,
— Խճէ Զարէ եւ Սիամանթօ,
— Սաթենիկ եւ Արտաշէս,
— Պօլ եւ Վիրժինի,
— Հօկ եւ ռամկավար,
Եւ վերջապէս
— Ռոմէօ - Ժիւլիէթ։

Այս կարգի սիրային նորավէպ մըն ալ մենք կը փորձենք։ Ամէնէն համառօտը թէեւ ամէնէն վերջինը եւ իրականը.

— Օննիկ ու Աննիկ։

×

Այո՛, Օննիկ ու Աննիկ, վեցամսեայ հովուերգական շրջան մը բոլորելէ, քառամեայ նշանածութեան քնարերգութիւնը թրթռացնէ յետոյ, 1931ի մարտ ամսուն, ամուսնացան ու Նիս գացին իրենց մեղրալուսինը լրացնելու... Ամբողջ ամիս մը խաղ ու պար, ճամբու եւ գլխու պտոյտ, երգ ու գինի ու ծաղիկ...

Վարդագոյն էր ու տեղ տեղ ոսկեջրած Աննիկի ու Օննիկի կեանքը։

Եւ սակայն այսպէս չէր կրնար տեւել...

Առանց եղերերգութեան վէպ չըլլար։

«Երջանկութիւնը պատմութիւն չունի»։

Երեւցաւ վիշապ մը այս սիրակցորդ զոյգին մէջ։ Անիկա գործազրկութիւնն էր — Շօմաժը։

Կ'աշխատէր սակայն Աննիկ։

Դեռ կը հոտոտէին իրար Աննիկ ու Օննիկ։

Երկուքուկէս տարի անգործ նստաւ Օննիկը։

Աննիկ սանդ կը ծեծէր։ Այդ սանդն էր որ հաստատուն կը պահէր իրենց սիրային կապը։

Իրիկուն մը սակայն, Օննիկ տուն գալով, խանդավառութեամբ ըսաւ Աննիկին.

— Աղուո՜ր Աննիկ, բան մը մտածեցի։ Սա մեր փողոցին վարի ծայրը երկու քոյրեր կան, Սիրանոյշ եւ Հայկանոյշ, որոնք փանթալոն կը կարեն։ Խօսեցայ իրենց հետ։ Վաղուընէ սկսեալ իրենց քով պիտի երթամ արհեստը սորվելու համար։

Աննիկ խիստ շատ ուրախացաւ եւ նետուեցաւ Օննիկի վիզը։ Օննիկ ալ պինդ համբուրեց Աննիկը։

Այդ իրիկուն, ընթրիքի ատեն, շիշ մը լաւ գինի բացուեցաւ։

Ա՛լ Օննիկ առաւօտները մութնուլուսուն սկսած էր վազել Սիրանոյշ եւ Հայկանոյշ անուշիկ քոյրերուն մօտ ու վերադառնալ իրիկունը, ուշ ժամանակ միայն։

Օննիկ մտադրած էր լաւ մը, ամբողջովին սորվիլ արհեստը։

Աննիկին երանութիւնը մինչեւ տանը առաստաղը հասած էր, իսկ Օննիկին երջանկութիւնը դուրս էր յորդած իր հագուստէն։

Հին, աղուոր օրերը վերադարձած էին.

— Ճանըս, ճանիկս, հոգիս, հոգի ճանըս...

Օննիկը կը յայտարարէր գոհունակութեամբ.

— Եթէ ձեռքս «պիլէզիկ» մը չեմ անցուցած՝ հիմակ մատնի մը գոնէ պիտի ունենաս մատդ...

Եւ Օննիկ գնաց ու եկաւ, եկաւ ու գնաց։

Օր մըն ալ — օր անորակելի — գընաց ու ա՛լ չեկաւ։

×

Հէ՜ք տիկին Աննիկ, Օր. Հայկանոյշէն լսեց որ իր «խայտառակ» Օննիկը փախած է «անուշիկ» Սիրանոյշին հետ։

Օր. Հայկանոյշ նոյն իսկ յարձակեցաւ տիկին Աննիկին վրայ՝ ըսելով.

— Անտաշ ու անամօթ Օննիկդ ինծի աստնկ բուի պէս մինակ թողուց... աննման քոյրիկս փախցուց...

Մինչ անոնք կը վիճէին արտասուախառն խօսքերով՝ անդին Սիրանոյշ եւ Օննիկ, կապած սիրոյ ծանր բեռները, փախուստի ճամբան, ինչպէս նաեւ ուրիշ ճամբաներ բռնած էին։

Հէք տիկին Աննիկ նոր միայն իմացաւ որ Սիրանոյշ եւ Օննիկ այնքան լաւ սորված ու սորվեցուցած էին տաբատաշինութիւնը որ, մտած էին արհեստին խորութիւններուն մէջ։

«Փանթալոն»ը գտած էր իր շրջազգեստը։

Եւ փոխադարձաբար։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Երկրորդ.— Պէտք է խիստ միջոցներու դիմել, սեղմելով օտարականներու Ֆրանսա մուտքը:

Երրորդ.— Ֆրանսացի բանուորութեան նախապատուութիւն տալ ամէն տեղ:

Չորրորդ.— Ֆրանսա ապրող լատինացեղ ժողովուրդները հաւաքաբար ֆրանսահպատակ դարձնել, որպէսզի ձուլուի:

Հինգերորդ.— Մարսէյլի հիւանդանոցներուն պիտենէն չի բաւեր իր պէտքերուն, քանի որ կարեւոր մէկ մասը կը գործածուի օտարականներուն, ձրի կամ զեղչեալ գիներով: Այսուհետեւ, ոչ մէկ օտարական հիւանդ չընդունիլ ներս, առանց ամբողջական վճարումի:

Եւ վեցերորդ.— Նկատելով որ Հայերը, մեծ պատերազմին, մեր դաշնակիցն ըլլալով մէկտեղ չվարձատրուեցան եւ վերջերս ալ անիրաւաբար գործազրկութեան իրենց նպաստը կտրուեցաւ,.. պէտք է զանոնք ղրկել Ներքին դաւառները եւ հողին կապել:

Ժողովին չարունակութիւնը յետաձգուեցաւ ուրիշ օրուան:

*** Ինչպէս գրած էի արդէն նախորդ թղթակցութիւններուս մէջ, Մարսէյլի Ցոյները, իբրեւ անմիջական հետեւանք գործազրկութեան նպաստի դադրման եւ նոր խստութեան, խումբ խումբ կը պատրաստուին Ցունաստան երթալ, ձրի կամ զեղչեալ գիներով:

Այսօր հաստատեցի թէ, արձանագրուած են 700 հոգի, որոնց կէսը պիտի մեկնի յառաջիկայ երեքշաբթի, եւ կէսն ալ միւս շաբաթ:

Արձանագրուածներուն մէջ կան նաեւ տասնեակ մը յունահպատակ Հայեր: — ՀՐԱՉԵԱՑ

ԱՆՊԱՐՏ ԱՐՁԱԿՈՒԵՑԱՒ ընկեր Գ. Լաղեան, Աթէնքի «Նոր Օր»ի պատասխանատու տնօրէնը, որուն դէմ անուարկութեան դատ բացած էր Տօքթ. Վ. Մարտիկեան, բանտարկութիւն եւ հատուցում պահանջելով: Դատավարութիւնը տեւեց հինգ ժամ:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ արտաքին նախարարութենէն բարձրաստիճան պաշտօնատար մը Փարիզ պիտի գայ, բանակցութիւններ կատարելու համար:

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէն դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ ընկերներն ու համակիրները, 15 դեկտ. շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղիին մէջ: Կը խօսի ընկ. ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ:

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ «Անտօք» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին «Դուրեան» Գրադարանը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Պատանեկան» Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը ,16 Դեկտեմբեր, կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, Միութեան Գրադարանին մէջ:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Արփիար Չթէյեան իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէին, Բալու քաղաքի Վերաշինաց Միութեան, Մարսէյլի առաջնորդարանի ներկայացուցիչներուն, Ամերիկայի և Մարսէյլի ազգականներուն, բարեկամներուն որոնք անձամբ, նամակաւ եւ հեռագրով շնորհաւորեցին իրենց ամուսնութիւնը:

Մարսէյլ, 28 Նոյ. 1934

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (48)

ՍՊԻՏԱԿ ԱՐԾԻՒԸ

Թարգմ. Ա. ՀԱԲԷԼԵԱՆ — Գրեց՝ ՌՕԼԸՆՏ ՏԷՆԻԸԼ

ԳԼՈՒԽ ԺԹ.

Սըր Ճօն Տէյվիսըն երբ տուն հասաւ, մտքովը արդէն բանի մը վէթ որոշումը տուած էր. պիտի խնդրէր Զարա Հայաթէն որ իր կինը ըլլայ: Քանի մը օրերէ ի վեր միայն անիկա կը ճանչնար, բայց իր սէրը կը սկսէր Բինըրդ փողոցի առաջին հանդիպումէն: Անոր դէմքը գինքը գրաւած էր այդ վայրկեանէն սկսեալ եւ միշտ անոր վրայ կը մտածէր:

Երկընտրանքն ու կասկածները բոլորովին փարատած էին. համոզուած էր որ Զարա Հայաթ էր ինչպէս այն ինչ որ Նաւապետ Նէլըընը ըսած էր անոր մասին. — աշխարհի ամենաաղնիւ ճենթըլմէնի տունին զարդն ըլլալու արժանի մէկը: Նաւապետը ըսած էր նաեւ որ աղջիկը իր վրայ կը մտածէ. բան մը որ կրնայ ճիշդ կամ սխալ ըլլալ. իրեն կը մնար այդ բանը երեւան հանել: Ամէն պարագայի, ճիշդ կամ սխալ, անգամ մը որ առաջարկէր, աղջկան ապացուցած պիտի ըլլար իր նպատակին անկեղծութիւնը որ ձեռքէն եկած չափով՝ կը փափաքէր անոր օգնել: Ուրիշ կէտ մըն ալ կար, որ ամբողջ պատմութիւնը, սկիզբէն մինչեւ վերջը, պէտք է պատմէ Զարա Հայաթին: Բան չպիտի դուրս ձգէր, նոյն իսկ իր հանդէպ ունեցած կասկածները անկեղծօրէն պիտի պատմէր: Գիտէր որ ՝ մէկնէն դժուար մասը Հ. Ա.ին փլխումը ըրած այցելութիւնը պիտի ըլլար, աղջիկը անշուշտ պիտի սարսափէր, խորհելով որ ոստիկանութիւնը իր եղբօրը վրայ կը կասկածի, ան մինչեւ իսկ պիտի մտածէր որ թերեւս եղբայրը կասկածելի արարք մը գործած է. իր բոլոր ճարտարութիւնը ի գործ պիտի դնէր զինքը զարհուրեցնելու համար: Բայց այնպէս մը պիտի համոզէր որ, նախ իրեն կատարելապէս վստահի, ան թերեւս բացարձակապէս կ'անդրադառնայ Սպիտակ Արծիւի ինքնութիւնը, բայց անմեղօրէն կրնայ ունենալ կարգ մը տեղեկութիւններ, որոնք պիտի նպաստեն իր եղբօրը շուրջ եղած խորհրդաւորութեան քարձումին: Սթէֆըն Հայաթի վերատուրութիւնը, Սպիտակ Արծիւի երրորդ անիր գործած գիշերը եւ այդ մարդուն կողմէ գործածուած խորհրդանշանին Կլօրիայի սրահին մէջ գտնուիլը, հաստատուած իր քրոջը կողմէ թէ եղբօրը գրպանէն ինկած էր, այսպիսի երկու պարագաներ՝ լոկ որպէս դիպուած, չէին կրնար մէկ կողմ դրուիլ, այս դէպքերուն միջեւ կապակցութիւն մը կայ, թերեւս անմեղ կապակցութիւն մը: Օգնական-ոստիկանապետ Հ. Ա. Տէյվիսի նման մարդու ձեռքերուն մէջ այդ տեսակ յայտնութիւններ, անշուշտ որ Սթէֆըն Հայաթը օձիքը ձեռք պիտի տար: Սըր Ճօն փառք տուաւ երկինքին որ իր բարեկամը այդ յայտնութիւնը չունէր:

— Խօլմս, ըսաւ ծառային, վերադարձէն անմիջապէս յետոյ, Օր. Հայաթին սենեակը գնա եւ յարգանքներս հաղորդելէ վերջ ըսէ իրեն թէ ինծի համար քանի մը վայրկեան կրնա՞յ զոհել:

— Այո պարոն: Խօլմս կը վարանէր դուրս ելլել:

— Շուտ, խնդրեմ Խօլմս:

Ծառան դարձեալ կը վարանէր:

— Ի՞նչ կայ Խօլմս, հարցուց Սըր Ճօն մտահոգուած: Օր. Հայաթը աղէկ է, այնպէս չէ՞:

— Ես գոնէ այդպէս գիտեմ, պարոն: Բժիշկին դէմքին մտահոգութիւնը անցաւ: Փոքր խնդիր մը կայ պարոն, որ կարծեմ պէտք է ձեզի իմացընեմ:

Խօլմս վերջին ծայր անձկալից երեւոյթով մը կեցած էր:

— Օր. Հայաթը տեսնելէդ վերջը կ'ըսես, Խօլմս: Կ'ուզեմ զինքը անմիջապէս տեսնել:

Սըր Ճօն սկսած էր ձանձրանալ իր ծառային այս ընթացքէն:

— Ձեր արտօնութիւնով պարոն, կ'ուզեմ նախ պատմել, ըսաւ Խօլմս յամառ կերպով:

Սըր Ճօն ուսերը ցնցեց:

— Շատ լաւ, միայն Աստուծոյ սիրոյն շուտ ըսէ:

— Իրականին մէջ երկու խնդիրներ կան, պարոն:

Խօլմս դէպի իր տէրը քայլ մը առաւ եւ սկսաւ.

— Կը յիշէք պարոն, որ ձեր նախաճաշ ըրած առտուն Պ. Տէյվիսը հոս եկաւ... Նաւազին հետ երթալնուդ յաջորդ առտուն:

— Այո, այո, լաւ, ի՞նչ կայ այդ մասին, ըսաւ Սըր Ճօն անհամբեր:

— Դուք Պ. Տէյվիսին ըսիք թէ գիշերը հիւանդանոցը անցուցիք:

— Գիտեմ... Պ. Տէյվիսին իրապէս ուր ըլլալս չյայտնելու պատճառներ ունէի. պատճառներ որոնք քեզ չեն վերաբերիր Խօլմս, գոչեց Սըր Ճօն:

— Այո պարոն, այդպէս է, հետաքրքրութեան համար չէ որ կ'ըսեմ պարոն, միայն թէ Պ. Տէյվիսը ինծի հեռաձայնած եւ ես ալ անգիտակցաբար եղելութիւնը պատմած էի:

— Ըսել կ'ուզես որ անոր ըսիր թէ Նաւապետ Նէլըընին հե՞տ գացի:

— Այո պարոն. եթէ ատ էր մարդուն անունը: Ըսի որ անծանօթ նաւազի մը հետ գացիք, եւ ը, ը... կարծեմ ըսի նաեւ թէ ձեր չվերադառնալէն քիչ մը մտահոգուած եմ:

— Անիծուիս:

— Խորապէս կը ցաւիմ պարոն, եթէ սխալ բան մը ըրած եմ: Չէի գիտեր որ այդ գիշերուան ձեր ճամբորդութիւնը կ'ուզէիք գաղտնի պահել:

— Ոչ, ոչ, անշուշտ ոչ: Կը հասկընամ, Խօլմս, քեզ չեմ մեղադրեր:

Ցաւալի է որ Պ. Տէյվիսի ներկայութեան սուտ խօսեցայ: Բայց այս բանը ինչո՞ւ առաջուց ինծի չիմացուցիր:

— Պատեհութիւն չունեցայ, պարոն, նոյն օրն իսկ մեկնեցաք:

— Այո բայց մեկնելէս առաջ կըր նայիր ըսել:

— Այո պարոն, այդպէս պէտք էր ըսել, բայց շատ յուզուած էի, եւ ինչ ըսելիքիս մասին շուարած էի: Մինչեւ ինքզինքս գտնելս, արդէն մեկնած էիք:

— Հըմ, հասկցայ: Լաւ, այլեւս եղածը չենք կրնար դարմանել: Յաջորդ անգամ Պ. Տէյվիսը տեսնելուս այդ դէպքը իրեն պիտի բացատրեմ:

— Այո պարոն:

Խօլմս տակաւին աւելի անհանգիստ կը թուէր, ուրիշ խոստովանութիւններ ալ ունէր ընելիք: Սըր Ճօնին ուշադրութիւնը կը գալարուէր: Այն իրողութիւնը որ ինք Հ. Ա.ին սուտ խօսած էր եւ անիկա Հ. Ա. գիտէր, իրեն համար նպաստաւոր լուրեր չէին, մանաւանդ հիմակ որ իր բարեկամին աջակցութիւնը պիտի խնդրէր:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 16 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 16 Décembre 1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année No 2679 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԶՐՈՅՑ ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

— Ինչո՞ւ վերապահ դիրք բռնած էք այն շարժումներու մասին որ կը կատարուին բուն իսկ աշխատաւորներու նախաձեռնութեամբ: Օրինակ՝ անգործներու կոմիտէն՝ Մարսէյլի մէջ, որ յայտնապէս բանուորական գետնի վրայ կանգնած, կը ջանայ պաշտպանել գործաւորներուն իրաւունքները:

— Թէ բանուորները իրենք պէտք է պաշտպանեն իրենց իրաւունքները՝ հասարակ ճշմարտութիւն մըն է որ ոչ քարոզի կը կարօտի, ոչ ալ համալսարանական հմտութեան: Այս թերթը բազմաթիւ առիթներով բացատրած է այդ պարագան, եւ դեռ ամիսներ առաջ թելադրութիւններ կ'ընէր այդ ուղղութեամբ: Այս է ամէնէն գործնական ճամբան՝ սովորական ժամանակներու մէջ:

Արդ, բան մը փոխուած է 1934 նոյեմբեր 20էն ի վեր: Կառավարութիւնը ինք շուարած՝ տնտեսական տագնապի եւ գործազրկութեան ծանրացումէն, կարգ մը տնօրինութիւններ սահմանեց, խորհրդարանէն ալ լիազօրութիւն ստացաւ եւ կը գործէ: Պայքարը գործատիրոջ եւ բանուորին միջեւ չէ որ կը մղուի — այդ խնդիրը միշտ կայ — այլ վարչական իշխանութեան եւ գործատիրոջ միջեւ: Կառավարութիւնը կը հրամայէ, գործատէրը կը գործադրէ: Այս կացութեան մէջ, մենք չենք հաւատար թէ կարելի է բան շահիլ բանուորական ճակատ կազմելով եւ միթինկներ սարքելով: Մանաւանդ որ, կառավարութիւնը եւ մամուլին կարեւոր մէկ մասը բուն իսկ Ֆրանսացի բանուորի սրտին կը խօսին,— Տղա՛ս, եթէ այսպէս չընենք, եթէ հարիւրին տասի օրէնքը չգործադրենք, դուն անօթի պիտի մնաս: Իրականութիւնը կ'ապացուցանէ թէ այս փորձութեան չի դիմանար նոյն իսկ ամէնէն կարմիրը:

— Բայց անոնց թերթերը եւ ճառախօսները ջերմապէս կը պաշտպանեն օտար բանուորներու իրաւունքը, ձաղկելով հրամանագրուած տնօրինութիւններն ու անիրաւութիւնները:

— Ճիշդ է, եւ մենք շնորհակալ ենք այդ պարտաճանաչութեան համար: Անոնց ներկայացուցիչները ամէնէն կրակոտ եւ ըմբոստ ճառերը խօսեցան երեսփ. ժողովին մէջ: Եւ սակայն... դուք լսեցի՞ք որ ընկերվարական եւ համայնավար բանուորները մերժէին աշխատիլ, երբ հայ կամ ուրիշ բանուորներ խմբովին կ'արձակուէին: Այստեղ, հայկական արհեստանոցէ մը մէկ հրամանի վրայ ճամբուեցան 30 – 35 հայ աշխատաւորներ, որոնք տասը տարիէ ի վեր հոն կ'աշխատէին, եւ յաջորդ օրը Ֆրանսացի բանուորները եկան տեղաւորուեցան տեսակ մը յոխորտանքով: Աչքէդ արցունք չի՞ գար, երբ կը տեսնես այս կոպիտ իրականութիւնը: Մինչդեռ, նոյն տեղացին ապահովաբար ծեծի պիտի քաշէր քեզ, եթէ գործադուլ հռչակած ըլլար եւ դուն փորձէիր երթալ աշխատիլ իր տեղը, պատասխանելով գործատիրոջ հրամանին: Դեռ ո՞ր մէկ օրինակը յիշել: Հացի կռիւ է եւ սկզբունքները շուտ կը մոռցուին...

— Սակայն ձեր առաջարկած միջոցն ալ խախուտ է: Ի՞նչ գործնական օգուտ կը սպասէք զանազան պաշտօնատուներէ, տեսակցութիւններէ եւ դիմումներէ, մանաւանդ այն ձեւով որ կը կատարուին մինչեւ հիմա:

— Մենք ոչ վարդագոյն երազներ կը հիւսենք, ոչ ալ հրաշքի կը սպասենք: Կը ճանչնանք իրաւասու կազմակերպութեանց անդամներն ալ, իրենց կարողութիւններով եւ աշխատելու եղանակներով: Օրը օրին յայտնած ենք ինչ որ կը մտածենք, լաւ կամ գէշ:

Բայց, խնդիրը այս է.— վարչական իշխանութիւնը որոշ քաղաքականութիւն մը կը վարէ, յուսալով դարման գտնել անտանելի կացութեան մը: Այդ քաղաքականութեան ընթացքին, ան չի հանդուրժեր ո՛ր եւ է ընդդիմութեան, քանի որ խորհրդարանն ալ իր կողքին է, հանրային կարծիքին հետ: Ուրեմն, անիրաւութեան զոհերուն դատը պիտի վարէ ա՛յն իշխանութիւնը որ, այսպէս կամ այնպէս, ճանչցուած է իբրեւ ներկայացուցիչ կամ օրկան: Մենք դժբախտաբար չունինք մեր ըմբռնած իշխանութիւնը, կեդրոնացեալ եւ հեղինակաւոր: Կը մնայ օգտագործել եղածը, Փարիզէն մինչեւ յետին գիւղաքաղաքը: Օրինակ՝ Փարիզի միացեալ յանձնաժողովը, որ ձեւ ու մարմին առաւ պատահաբար, եթէ լրջօրէն գործի փարի, վերջ դնէ զանազան մարդանքներու եւ խաչաձեւումներու, խորապէս ուսումնասիրէ կացութեան պահանջները եւ լսէ բազմաթիւ թելադրութիւններ, կրնայ կորիզը կազմել կեդրոնական իշխանութեան մը: Մենք ոչ անուններու հմայքով տարուած ենք, ոչ ալ շնորհալից արարողութիւններով: Մեզի համար անհրաժեշտը՝ այդ կորիզն է, որ պէտք է կազմուի գործին հաւատացող եւ աշխատանքի ընդունակ, աշխոյժ տարրերէ: Այդպիսի օրկան մը միայն կրնայ տիրաբար վարել մեր դատը՝ կառավարութեան առջեւ, արժեցնել մեր կացութեան բացառիկ հանգամանքները եւ որոշ յաջողութիւններ ապահովել: Կը կարծենք թէ նոյն իսկ ափյափոյ կատարուած դիմումները բոլորովին ապարդիւն չեն անցած: Բայց պէտք է յարատեւել, այլ մանաւանդ ձեռնհասօրէն կազմակերպել ամբողջ գործը: Այլապէս միացեալ յանձնաժողովն ալ պիտի դառնայ «պարապ վախտի խաղալիկ», ինչպէս բոլոր «երեւելեաց ժողովները»:

— Ուրեմն բանուորները ծալապատիկ պիտի սպասե՞ն, իրենց ճակատագիրը յանձնելով տխրօրինակ ջոջերու բարեհաճութեան:

— Ոչ. անոնք ալ իրենց կարգին պիտի աշխատին որ ճեղքեր չբացուին, խարխափումները կամ կասկածելի մարդանքները դադրին, եւ բոլոր ճիգերն ու ձեռնարկները կատարուին մէկ բերնով, միեւնոյն բերնով: Այս օրերը կ'անցնին, բայց մենք միշտ պէտք պիտի ունենանք իրաւասու, կեդրոնական օրկանի մը: Բոլորս միասին խորհինք ու գործենք, ճամբան հարթելու եւ ամէն տեղ միացեալ ճակատով երեւալու համար:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԻԱՑԵԱԼ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐԸ

Հայ Գաղթ. Միացեալ Յանձնաժողովը իր 6րդ նիստը գումարեց դեկտեմբեր 13ին, եւ լսեց կատարուած աշխատանքները: Կը տեղեկանանք թէ նոր դիմումներ կատարուած են հեղինակաւոր անձերու, հայ բանուորներու կացութեան բարելաւման համար:

Կը թուի թէ յանձնաժողովը հետզհետէ պիտի դառնայ կեդրոնական մնայուն մարմին մը. այնպէս որ նախընտրելի է դիմումները կատարել ուղղակի յանձնաժողովին, պատճառաբանուած եւ գրաւոր:

⁂ Մարդու Իրաւունքներու Դաշնակցութիւնը իր վերջին ժողովին մէջ զբաղեցաւ օտար բանուորներու հարցով եւ որոշեց շարունակել իր դիմումները, որպէսզի աւելորդ խստութիւններ խնայուին: Ժողովին ներկայ էր նաեւ Ա. Խատիսեան:

ՕՐԻՆԱԳԻԾ ՓՈՂՈՑԱՅԻՆ ՀԱՄԱԽՄԲՈՒՄՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

Երեսփ. ժողովին քաղաքային օրէնսդրութեան յանձնաժողովը վերջացուց իր քննութիւնը՝ փողոցային ցոյցերու օրինագծի մասին: Կառավարութեան ծրագիրը ընդունուեցաւ թեթեւ փոփոխութիւններով եւ հետեւեալ յաւելումով.— Հրամանագրով պիտի լուծուին այն բոլոր ընկերակցութիւնները որ զինեալ ցոյցեր կը կատարեն հրապարակի վրայ, կամ, առանց պատերազմական նախարարութեան արտօնութեան, զինուորական ծառայութեան կամ պատերազմի կը վարժեցնեն իրենց հետեւորդները կամ ուրիշներ, կամ, իրենց կարգապահութեամբ, կազմով, պետերուն իշխանութեամբ, համազգեստներով կամ խորհրդանշաններով կը ներկայացնեն մարտական հանգամանք, եւ կամ կը փորձեն վնասել Ֆրանսայի հողային ամբողջութեան կամ հանրապետական վարչաձեւին:

Կղերական տարազներու արգելքը եւ թուրք-յոյն բարեկամութիւնը

═ o • o ═

ԲՈՒՌՆ ԱՐՏԱՅԱՅՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱԹԷՆՔԻ ՄԷՋ

Թրքական եւ յունական թերթերը կը շարունակեն վիճիլ կղերական տարազներու արգելքին առթիւ: Երէկ հաղորդած էինք կարգ մը յունական թերթերու դիտողութիւնները: Վերջին թղթաբերէն կ'իմանանք թէ յուզումը չէ հանդարտած տակաւին: Գաղթականներու կազմակերպութեան գործադիր մարմինը հետեւեալ կոչը ուղղած է հելլէն ժողովուրդին.

— «Թուրք ժողովուրդին այս օրուան վարիչները, կեղծաւորաբար մեզի ձեռք երկարելէ վերջ չեն մոռնար հին մարդը: Օրթոտոքսութեան տիեզերական գահը, զոր յարգեցին վայրենի աշխարհակալներն անգամ եւ վաւերացուած պահուին պաշտպանեցին միջազգային դաշնագիրները, բառ առ բառ կը ջնջուի Թուրք երեսփ. ժողովի անարդ մէկ օրէնքով:

«Մենք, գաղթականներս, որ դեռ հազիւ տասը տարի առաջ այդ փառապանծ գահին հոգեզաւակներն էինք, կոչ կ'ուղղենք Յոյներուն, անկախ՝ իրենց կուսակցական համոզումներէն, կոչ կ'ուղղենք յոյն զինուորականներուն, յոյն վաճառականներուն, յոյն արհեստաւորներուն, յոյն երկրագործներուն, յոյն բանուորներուն, կոչ կ'ուղղենք վերջապէս ամբողջ հելլէնականութեան, որպէսզի բոլորս մէկ միացած զգանք մեր բանաւոր ու զգացումներուն, զորս պահ մը մեր բարեկամները կարծեցինք, թէ համբերութիւնը սահման ունի եւ թէ Տիեզերական Պատրիարքութիւնը կրնայ վերնալ այն ատեն միայն, երբ քարտէսէն կը վերնայ Յունաստանը»:

Աթէնքի «Ակրոպոլիս» լրագիրը կ'արտայայտէ.

— «Ինչո՞ւ համար սակայն զբաղիլ՝ ի վնաս մեզի մեր դրացիներուն ներքին խորհուրդներով: Պէտք էր գիտցած ըլլայինք մենք, որ այս ցեղը, հին սուլթաններու փէսը հագնի թէ այսօրուան բարեկարգիչ վարիչներու ֆրաքը, անփոփոխելի կերպով թշնամական զգացումներ կը սնուցանէ Յոյներու հանդէպ եւ ոչ մէկ ատեն ու ոչ մէկ բանի սիրոյն չի փոխեր զանոնք: ... Պէտք է գիտնալ սակայն, որ կրօնական տարազի այս խնդրոյն՝ Յունաստանի համար գոհացուցիչ եղանակով լուծումէն միայն կախում պիտի ունենայ հելլէնեւ-թուրք համաձայնագրերուն հետագային եւս ի զօրու մնալը կամ պատռուիլը»:

Թուրք թերթերու զայրոյթը

Թուրք թերթերը իրենց զայրոյթը կը յայտնեն այս առթիւ:

Մէնթէշէի երեսփոխան եւ «Ճումհուրիէթ»ի խմբագրապետ Եաշ Եունուս Նատի գրել կուտայ.

— Ձեռ գիտեր ինչո՞ւ, տարազի օրէնքը հաճելի չթուեցաւ Յոյն պատրիարքարանին եւ Յունաստանի մեր հարեւաններուն: Կը զարմանանք որ հայրենակից մը՝ յոյն պատրիարքը ասոր համար աջ ու ձախ կը դիմէ: Նոյնպէս զարմանք կը պատճառեն այս առթիւ հելլէնական թերթերուն ըրած հրատարակութիւնները որոնք երկու ազգերու առողջ բարեկամութիւնն անգամ կը մոռնան: Շատ անիմաստ ազմուկ մըն է ասիկա, որ գաւաթ մը ջուրի մէջ փոթորիկի անգամ չի նմանիր: Կարելի՞ է միթէ տարազին այնքան արժէք տալ, — որպէս թէ կրօնքը ձեռքէ պիտի ելլէ եթէ փոխուի ան: Այս տեսակ մտածում մը կատուներուն անգամ ծիծաղը կը շարժէ:

Ինչո՞ւ այն իմաստը կուտան թէ որպէս թէ միայն յոյն կրօնականները նըկատի առնելով մշակուած է օրէնք մը, որ տրամաբանական հետեւանք է խալիֆայութիւնը ջնջող եւ մէտրէսէներն ու թէքքէները փակող յեղափոխութեան մը: Մենք աշխարհիկ պետութիւն մըն ենք եւ կրօնքը կապեցինք ամէն մարդու հոգիին, տունին եւ ամէնէն վերջը ազօթատեղիին: Ո եւ է մէկու ծուռ չենք նայիր իր դաւանանքին համար: Ինչո՞ւ կրօնականները իրենց տարազով փողոց ելլեն եւ ուրիշներու աչքին փուշի պէս մխուին: Եթէ կրօնականներու մէջ կայ յարգելի նուիրականութիւն մը, կրօնական տարազը մինչեւ փողոց տանիլը պէտք է սեպել անկրթութիւն մը որ աքացի կուտայ այդ նուիրականութեան: Մենք գիտենք թէ ի՞նչ կ'ընենք եւ մազաչափ չենք դպչիր ո եւ է մէկու իրաւունքին: Մեր կատարած գործը ամէն տեսակէտով մարդկային եւ յառաջդիմական է: Ասոր համար հանգիստ է մեր խիղճը:

Ամէնէն չիտակ ճամբան է աչքի առջեւ ունենալ այս պարագաները եւ հրաժարիլ անտեղի խօսքերէ որոնք կրնան վնասել բարեկամութեանց: Կը յուսանք թէ այսպէս պիտի ըլլայ»:

⁂ *Իտալական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ կղերական տարազի արգելքը ներշնչած է ... Հայազգի Գարախան, որ այժմ խորհրդային դեսպան է Թուրքիոյ մէջ:*

ՕՐԷ ՕՐԻՆ

ԾԱԽՈՒ ՄԱՐՄԻՆ

Մսացու ոչխար էինք, երէկ, Թուրքիոյ մէջ:

Այստեղ ալ՝ աշխատանքի միս, ցնոր տնօրինութիւն:

Մինչեւ որ հնչէ ժամը եւ դառնանք ... թնդանօթի միս, հովանաւորութեամբ կազմ եւ պատրաստ հրամանատարներու:

Այսքանը գիտէի արդէն: Բայց երէկ նոր բան մըն ալ սորվեցայ:

Հաստափոր «Թան»ը, աշխարհիկալ եւ կիսապաշտօնական, որ բուն իսկ Ֆրանսայի ազգային եւ տնտեսական շահերուն համար վնասակար կը գտնէ օտար աշխատաւորներու հեռացումը, իր վերջին (երրորդ) յօդուածով նըշանաւոր հաշիւ մը կը ներկայացնէ:

Կ'ապացուցանէ թէ օտար բանուորները հարստութեան աղբիւր են ոչ միայն իրենց աշխատանքով, այլեւ իբրեւ կազմ եւ պատրաստ մարմին:

Չհասկցա՞ք: Լսեցէք: Բժիշկ մըն է որ բացատրեր է «Թան»ի:

— «Եթէ արտասահմանէն չափահաս բանուորներ բերած չըլլայինք, պիտի հարկադրուէինք զանոնք շինել. այսինքն աշխարհ բերել, մեծցնել եւ կրթել: Եթէ տնտեսական տեսակէտով քննենք, իւրաքանչիւր աշխատաւոր արժեգին մը ունի: Մեր թղթակիցը 25 տարեկան չափահասի մը արժեգինը կը հաշուէ 300,000 ֆրանք: Արդարեւ, պէտք է հաշուել աղջիկներու եւ մանչերու ծնունդները, կորուստները, այսինքն մահերը եւ վիժումները, բժշկական ծախքերը, պահպանման եւ կրթութեան բոլոր ծախքերը: Այս թիւը չափազանցեալ կ'երեւայ մեզի. բայց ստոյգ է որ եթէ Ֆրանսա ինք արտադրած ըլլար այն հարիւր հազարաւոր աշխատաւորները զորս կազմ եւ պատրաստ ներածեց արտասահմանէն, միլիառներ ծախսած պիտի ըլլար»:

Ուրեմն, հասկցաք թէ ի՛նչ կ'արժենք ես, դուն, միւսը,— բոլոր օտարականները:

«*Թան*»ի հետ, միւս թերթերն ալ, երբ այս հարցը արծարծեն, միշտ կը յիշեն թէ Ֆրանսացին չի սիրեր զաւակ ունենալ, կամ ունենալ մէկէ աւելին:

Ո՞վ պիտի քաշէ ծնելու, մեծցնելու, կրթելու չարչարանքը:

Բայց, ի՞նչպէս պիտի լեցուի երկիրը: Ո՞վ պիտի մշակէ դաշտերը: Ո՞վ պիտի բանեցնէ մեքենաները: Մանաւանդ որ, Ֆրանսացին ամէն գործ չի կատարեր:

Ահա օտարականը, կազմ եւ պատրաստ,— բանուորցու, զինուորցու, մսացու, փեսացու: Ընդունակ՝ բոլոր տաժանելի կամ հանելի աշխատանքներուն:

Ո՞վ կրնայ մրցիլ օտարին հետ, իբրեւ հոսուն եւ անմրցելի աղբիւր՝ ինչպէս ճարտարագործական, նոյնպէս մարդկային արտադրութեան ասպարէզին մէջ:

Մե՛ղք որ Գաղթ. Միացեալ Յանձնաժողովը «Թան»ի չափ ալ սրատեսութիւն չէր ունեցած, երեւան հանելու համար մեր այս անգերազանցելի արժանիքը,— կազմ եւ պատրաստ մարմին՝ գործելու համար ձեռքով, ոտքով, գլխով եւ մնացեալով:

ՎԱՀԷ

Կիրովի սպանիչը անձնասպան եղաւ

Լէնինկրատէն կը հեռագրեն դեկտեմբեր 14 թուականով.— Նիկոլայեւ, Կիրովի սպանիչը, անձնասպան եղաւ բանտին մէջ, «սիւպլիմէ» խմելով: Բժիշկները ամէն միջոց փորձեցին, հականեխելով ստամոքսը, բայց կարելի չեղաւ փրկել եւ Նիկոլայեւ մեռաւ գիշերը:

9658 գործազուրկ մէկ շաբթուան մէջ

Աշխատանքի նախարարութեան վերջին տեղեկագրին համաձայն, դեկտեմբեր 3ին նպաստընկալ գործազուրկներու թիւն էր 384,841, իսկ նախորդ շաբթուն՝ 375,183: Ուրեմն մէկ շաբթուան մէջ աւելցած է 9658 հոգի: Միեւնոյն շաբթուն 2176 օտար աշխատաւորներ հեռացած են Ֆրանսայէն, եւ միայն չորս հոգի նոր եկած են: Անցեալ տարի դեկտեմբերի միեւնոյն շաբթուն գործազուրկներու թիւն էր 269,618. ուրեմն աւելցած է 115,223 հոգի:

ՀԻԹԼԷՐ ԾԱՆՐ ԱՐԿԱԾԻ ՄԸ ԿԸ ՀԱՆԴԻՊԻ

Հիթլէր Պրէմէն գացած էր արարողութեան մը նախագահելու համար: Դէպի Պերլին վերադարձին, իր նստած կառախումբը, որ շոգեկնդ կը սուրար, զարնուեցաւ ինքնաշարժ հանրակառքի մը որ դերասաններ կը փոխադրէր: Ընդհարումը ահռելի էր: Ինքնաշարժը ջարդ ու փշուր եղաւ, 15 հոգի տեղն ու տեղը մեռան, իսկ հինգ հոգի ծանր վէրքեր ստացան: Կառախումբէն մարդ չվնասուեցաւ:

»»»• •«««

ՌՈՒՍԱԿԱՆ *«Պոլէտնիա Նովոսթի» թերթին մուտքը արգիլուեցաւ Թուրքիոյ մէջ, «թշնամական գրութիւններ հրատարակած ըլլալով»:*

ԷՆԿԻՒՐԻԷՆ *կը գրեն թէ կառավարութեան որոշումով, տարիներն ալ «պայ» եւ «պայան» (պարոն եւ օրիորդ կամ տիկին) պիտի կոչուին այսուհետեւ: — Որոշուեցաւ ընդհ. հիւպատոսները կոչել «կէնէրալ քոնսոլոս», քարտուղարները՝ «պիթիզէն»: Հանրօգուտ շինութեանց գործավարութիւնը պիտի կոչուի «պայընտըրլըք պագանլըղը»:*

200 ՄԻԼԻՈՆԻ *խարդախութեան մը հետեւանքով, դատի քաշուած է դանիացի սեղանաւոր մը, Եոհաննէս Մօլլէր: Թերթերը կը գրեն թէ Սթավիսքիի երկրորդ տպագրութիւնն է այս մարդը, որուն դէմ վճարման հրամանագիր հանուած է 1926ին, բայց կարելի եղած է խափանել, 100,000 Փրանք միջնորդչէք վճարելով նախկին նախարարի մը...*

ԿԸ ՀԵՐՔՈՒԻ *այն լուրը թէ կաթոլիկ կղերականները պիտի հեռանան Թուրքիայէն, կղերական տարազներու արգելքին հետեւանքով:*

ԳԵՐՄԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐԸ *եւ ուրիշ բարձրաստիճան պաշտօնեաներ անցեալ կիրակի փողոցէ փողոց պտտելով, հանգանակութիւն կատարած էին ի նպաստ գործազուրկներու եւ կարօտեալներու: Պաշտօնական տեղեկագրի մը համաձայն, հանգանակութեան գումարը եղած է 23 միլիոն Փրանք, ինչ որ կը նշանակէ բնակիչ գլուխ 30 սանթիմ:*

ԼԻԹՈՒԱՆԻՈՅ ՄԷՋ *դատի քաշուեցան 126 Գերմանացիներ, իբրեւ դաւաճան: Ատեանը կազմուած է սպաներէ: Քսան օտար թերթեր թղթակիցներ ղրկած են, այս դղրդագին դատավարութեան առթիւ:*

ՓԱՐԻԶԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ *ելմտական յանձնաժողովը առջի օր նիստ գումարելով, որոշեց առ այժմ չգիմել տուրքերու յաւելման: Ելմտացոյցին բացը պիտի գոցուի ուրիշ միջոցներով: 300 միլիոն Փրանք պիտի ծախսուի վատառողջ բնակարանները քանդելու համար:*

ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՊԱՐՏՔԵՐՈՒ *(Ամերիկա) վճարման երկրորդ վերջամսեան էր երէկ, 15 դեկտ.: 13 պարտականներէն վճարեց միայն Ֆինլանտա, որուն պարտքն է 228,538 տոլար: Միւս 12 ազգերուն մասնավճարի գումարն է*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆՈՐԻՆ ՎԵՀԱՓԱՌՈՒԹԻՒՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ

═ 0—0 ═

Կար ժամանակ մը, երբ մարդիկ արհամարհանքով կը դիտէին աշխատանքը: Արդարեւ, պատմութեան այդ շրջանին, աշխատաւորը այն «քուրք»ն էր,— յիշեցէք Օշականի «Խոնարհ»ները, — որ կ՚ապրէր իր ճակտին քրտինքով, եթէ սակայն իրեն տրուէր ··· քրտնելու առիթ մը որ եւ է աշխատանքի մէջ: Աշխատանքի այս ծանօթութեան վրայ կը ճնշէ աստուածաշնչական խօսքը. «Քրտամբք երեսաց քոց կերիցես զհաց քո» (Գիրք Ծննդոց, Գլ. Գ. 19): Եւ ահա աշխատանքը վարկաբեկուած,— եբրայական աւանդութիւնը անոր կուտայ գերութեան, դատապարտութեան, տառապանքի հանգամանք: Այս սխալը, սակայն, յաւերժացուցին 1848 Թուականներու ընկերվարականները, որոնք աշխատանքի ծանօթութեամբ կը հասկնային ֆիզիքական, մասնաւորաբար ջղերային տառապանք մը: Անոնց հանգամանքը,— աշխատանքի ազատութիւն,— իրենց պայքարով եւ յաջորդական յաղթանակներով՝ դարձաւ տեսակ մը փառաբանութիւն ֆիզիքական աշխատանքի: Բանուորը, այն որ արհեստ մը ունի կամ քրտինք կը թափէ ջղերային սաստիկ պրկումներով, զանազան իրաւունքներ ստացաւ աշխատանքի շուկային վրայ: Ու քաղաքական այս խաղին մէջ, աշխատանքի ծանօթութեան տրուեցաւ միայն ու միայն այն որ աշխատանքը կը խորհրդանշուի ջղերային ուժի սպառումով: Ժամանակակից արուեստը խրացուց այդ տեսակէտները, եւ ամէն քանդակագործ, երբ ուզէր ներկայացնել աշխատանքը, մարմարին կուտար պատկեր մը պիրկ ջղերներու եւ կաշկռուն թեւերու:

Կը թուի թէ եբրայեցի դպիրներէն մինչեւ ժամանակակից ընկերվարականները, աշխատանքի ծանօթութիւնը հիմնական յեղաշրջութիւն չէ կրած եւ կը մնայ, առաւել կամ նուազ չափով, վարկաբեկ:

Ծանօթութիւններու ուրիշ ճամբով մը, սակայն, կը տեսնենք որ կ՚աստուածայնանայ աշխատանքը:

Հոմերական շրջանին, թագաւոր կամ իշխան, բոլորը, լծուած էին աշխատանքի: Այսպէս Հոմերոս կը պատմէ թէ ի՛նչպէս Ոդիսեւս մրցումի կը կանչէ ուրիշ մը հնձելու համար արտ մը, ամրան երկար օրերուն, առաւօտէն մինչեւ իրիկուն, առանց նոյն իսկ իրենց բերանը բան մը դնելու: Ոդիսեւս կը պարծենայ դարձեալ թէ զոյգ մը եզով ի՛նչքան ուղիղ ակօսներ գիտէ բանալ եւ հերկել հողը: Երջանիկ այս շրջանին, թագաւորներու զաւակները հովիւներ էին անպայման: Սրբազա՛ն էր աշխատանքը եւ կը վարկաբեկուէր միայն այն որ չէր աշխատեր: Պէտք է խոստովանիլ, որ կիներու սովորութեան մէջ չկար տունէ դուրս աշխատանքը: Իսկ աղջիկները, տունէ դուրս մէկ աշխատանք միայն կը ճանչնային, — այգեկութքը:

Սակայն, հելլենական աշխարհակալութիւնը, եւքէն, եղծեց աշխատանքի այս սէրը: Սոկրատի շրջանին, արհեստաւոր մը չէր կրնար մտնել պետական ասպարէզ կամ ազնուական շրջանակներէ ներս: Աշխատանքը արհամարհանք միայն կը ներշնչէր այլեւս: Արեւելեան քաղաքակրթութիւնը սկսեր էր ազդել հելլենականին վրայ:

Ճգնարաններու ճակատագրապաշտ վարդապետութեան հետեւողութեամբ,— որ կը թելադրէր հրաժարիլ ճիգերէն, անձնատուր ըլլալ ծուլութեան եւ հրճուիլ ներհայեցողական գինովութեամբ,— Աթէնքի ազնուականներն ալ սորվեր էին գինովնալ իրենց զգայարանական տեսիլներով, համոզուած թէ պիտի խաթարուէին այդ տեսիլները՝ եթէ նուիրուէին ֆիզիքական աշխատանքներու:

×

Բարդ հարց մըն է որ կը դնէ աշխատանքի գաղափարը(*):

Նախ, թէ աշխատանքը անպայման կապուած է տնտեսական մտահոգութեան, ոչ մէկ խօսք:

Կը յիշեմ, մեր նախակրթարանին դասագիրքերէն, հետեւեալ խօսքը, զոր կ՚արտասանէինք թութակաբար.

Ինչո՞ւ կ՚ապրիս,
— Աշխատելու համար:
Ինչո՞ւ կ՚աշխատիս,
— Ապրելու համար:

Արդարեւ ապրելու պահանջը, զոր մեր մէջ կ՚արթնցնեն կարգ մը զգայութիւններ,— անօթութիւն, ծարաւ, գոյութիւնը պահպանելու բնազդը,— մեզ կը մղէ աշխատելու: Ռապըլէ, որքան ալ առաջնորդուած ըլլայ հեգնանքով մը, իր զգայապաշտութիւնը կը հիմնէ մէկ գործարանի վրայ (ստամոքս), հիմնելով վարդապետութիւն մը, որուն բանաձեւը կը բերէր, եւքէն, Քոնտիյեաք: Ստամոքսը, Messer Gaster, այն հերոսն է, որ ոչ միայն աշխատանքի վարպետն է բոլոր արհեստներուն մէջ, այլ եւ ներշնչողը արուեստներուն: Սակայն, ստամոքսի պաշտամունքը, որուն կարելի է վե- բանել Մարքսի վարդապետութիւնը՝ եթէ պարզացնենք զայն բոլորովին, — Ստալին, վերջերս, այդ էր որ կը կատարէր բացատրելու ատեն ընկերվարական պետութեան բարոյականը, «ով կ՚աշխատի, նա կ՚ուտի»,— չի՛ կրնար դառնալ միակ հանգամանքը աշխատանքին, եթէ չենք ուզեր անբարոյացնել աշխատանքը:

Ինչպէս գրական քննադատութիւններու մէջ կը կատարէի յաճախ, անհրաժեշտ կը գտնեմ հոգեբնախօսական պայմաններ փնտռել տրուած այս հարցին, աշխատանքի վարդապետութեան մէջ:

Աշխատանքի լաւագոյն եւ թերեւս առաջին պայմանն է վայելքը, հաճոյքը կամ սէրը: Այդ պայմանն է միայն, որ աշխատանքը կը փրկէ անբարոյացումէ: Այստեղ հասարակ hédonisme մը չէ որ կ՚առաջնորդէ զիս, այլ կեանքի իմաստն իսկ: Վասնզի մեկնութիւնը, զոր կուտամ վայելքին կամ հաճոյքի, բոլորովին տարբեր է դասական ըմբռնումներէ: Այսպէս կ՚ընդունիմ թէ հաճոյքներ կան, որոնք տառապանք են էութեամբ, — ի՛նչ հարկ օրինակներու, նոյն իսկ հաճոյք մըն է ամէն տառապանք: Տգէտ մը կրնայ այս տեսակէտները կապել ախտաբանական երեւոյթներու: Կը կրկնեմ թէ բարոյացուցիչ է այն աշխատանքը միայն, որ կ՚ենթադրէ հաճոյք մը ֆիզիքական իր սպառումին իսկ մէջ: Այս ծանօթութեամբ, աշխատանքը կ՚ազնուանանայ եւ կ՚ազատագրուի աստուածաշնչական աւանդութեան մը վարկաբեկումէն: Այս ծանօթութեամբ՝ կը մարդկայնանան «խոնարհ»ները, կը գեղեցկանան «քուրք»երը, զորս քաղքենի բարոյական մը դատապարտած էր ընդհանուր արհամարհանքի:

×

Հետաքրքրական էր քննել աշխատանքի բարոյականը եւ պատմութիւնը հայ ժողովուրդին մէջ:

Առաջին իսկ ակնարկով, կը թուի թէ հայ ժողովուրդը կը նոյնացնէ աշխատանքը եւ հաճոյքը: Աւատապետական շրջանին, մեր առանձնաշնորհեալ դասակարգը, որ նախարարներն ու իշխաններն էին, կարելի չէ ենթադրել թէ անգործ կը նստէին,— ընդհանրապէս որսորդ, ապահովաբար անոնք էին որ կը հայթայթէին Հայաստանի այնքան նշանաւոր կաշիները: Եւ յետոյ, ցորենի փոխադրութիւնը որ կը կատարուէր Եփրատով դէպի Ասորեստան,— լաստերով կ՚իջնէին հարաւ, ու ջորիներով կը վերադառնային երկիր,— կ՚ենթադրէ աշխատանքի խոշոր երակ մը, որուն կապուած էին ոչ միայն վերին, այլ եւ զանազան դասակարգի մարդիկ:

Բայց քննենք այն շրջանը, որ մեզի աւելի մօտիկ է: Աշխատանքի մեր երգերը կը մատնեն թէ հայ ժողովուրդը ո՛րքան կը սիրէ «բանիլն ու դաւիլը»:

Աշխատանքի մեր երգերը կը բաժնուին երկու դասակարգի.— Նախ անոնք որ գրուած են ընկերային - տնտեսական մտահոգութեամբ, ընդհանրապէս մտաւորականներու կողմէ (Ալայեան, Իսահակեան, եւն.), երկրորդ անոնք որ հիւսուած են «աշխատանքը իբրեւ հաճոյք» ներշնչումով, գրեթէ միշտ ժողովուրդին կողմէ:

Այս վերջին երգերու շարքին կը պատկանին մեր կալի երգերը, հնձուորներու երգերը եւ մեր բոլոր «հոռովէլ»ները: Այս շարքէն՝ աննման երգ մըն է Լոռի գաւառին «Գութաներգ»ը, զոր դաշնաւորած է Կոմիտաս վարդապետ:

Քանի կը կարդամ այս երգը, այնքան կը խանդավառուիմ, ու չե՛մ կշտանար: Չկայ ժողովուրդ մը, որ ունենայ այնքան կատարեալ երգ: Ամբողջ օփերա մըն է,— տեղը չէ բացատրել այս երգին կառուցուածքը:

Առաջին առթիւ կը թուի թէ, հին հելլենական հագներգութիւններու ձեւով, մէկ գերակատար ունի գործողութիւնը, բայց շուտով կը տեսնուի, որ գործողութեան կը մասնակցին արտուորներու բազմութիւն մը, մաճկալներ, կերակուր բերողներ, ու կենդանիները, ու բնութիւնը: Հրաշալի՛ք մըն է այս, ուրիշ բառ կարելի չէ տալ: Հիացում պիտի պատճառէր Եւրոպացիներուն, եթէ բեմադրուէր այս գութաներգը իբրեւ օփերա: Բայց չշեղինք մեր նիւթէն,— այստեղ գլխաւոր մաճկալը, որ բռներ է «պապին գութանը», կը խօսի, կ՚երգէ, կ՚երազէ բոլորովին գինովցած այն աշխատանքէն, զոր կը կատարէ: Այս պահուս, հիացումէս ու խանդավառութենէս մազերս փուշ փուշ կ՚ըլլան՝ երբ կը հետեւիմ գութաներգին, — հայ մաճկալն է, որ, քրտինքը ճակտին, առաւօտեան զով օդին մէջ բուրվառելով իր քրտինքին շոգին, ջիղերու եւ ջղերներու պրկումով, տառապագի՛ն հաճոյքով, պարթեւահասակ կանգնած՝ իր գոմէշներուն, հարսներուն եւ մաճկալ զաւակներուն միջեւ, քուրմի նման, պատարագաւորի նման, ազատ բնութեան մէջ, գունավառ երկնքին տակ, կ՚աշխատի եւ կ՚երգէ.

Օրհնեա՛լ է Աստուած ···
Հօ՛յ, ռաւէ՛լ ա, հօ՛, ա՛···

×

Հիմա, հայ գիւղացի, ինկեր ես օտար ափերը: Ձեռքէդ առին մաճդ ու եզներդ: Դուն որ աշխատանքը ճանչցար իբրեւ աստուած, իբրեւ միակ վայելքը, որ կեանքը կուտար քեզի, հիմա զրկուած ես անուշ աշխատանքէդ ա՛լ:

Աշխատա՛նք կ՚աղաղակես, ինչպէս երախան իր անօթութիւնը: Դուն որ արեւելքի ժողովուրդներուն մէջ՝ տիտանեան կարողութեամբդ դիմադրեցիր բոլոր կործանարար եւ անբարոյացուցիչ գաղափարներուն եւ երբեք չուրացար աշխատանքը իբրեւ աստուածութիւն, ահա մատնուեր ես գործադրկութեան: Ծալլեր են թեւերդ, կապեր են ձեռքերդ, որպէսզի չաշխատիս: Վասնզի իմացան, վերջապէս, թէ ո՞ւր պահած ես ուժդ: Ինչպէս, ըստ աւանդութեան, Սամսոն իր ուժը կը պահէր մազերուն մէջ, դուն ալ կը պահէիր քու բազուկներուդ մէջ,— կ՚աշխատէիր եւ կը գինովնայիր, կ՚աշխատէիր եւ կը զօրանայիր: Հիմա այդ ուժդ է որ կ՚ուզեն ցամքեցնել, որպէսզի ցամքիս պատմութեան մէջ: Երէկ կ՚երգէիր.

Հոռովէլ տուէք,
Ջարկամ փախցրէք ···

Հիմա չարկամները պաշարեր են քեզ, կապտեր եւ անդամալուծեր: Ի՞նչպէս չանիծել զանոնք.

Ա՛յ ձեր տունն աւրի ···

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) Աշխատանքի հարցին մասին գրուած գիրքեր շատ կան,— ոմանք, սակայն, տեսակէտ քշելու համար գրուած են, ոմանք ալ՝ շատ միակողմանի: Լաւագոյն աշխատութիւններէն կը յիշեմ քանի մը հատ.—

André Liesse,— Le Travail: Գեղեցիկ գործ մը, ուր աշխատանքը քննութեան կ՚առնուի որքան հոգեբանական եւ կենսաբանական երեսներով, նոյնքան տնտեսական եւ ընկերաբանական հայեցողութեամբ:

Georges Renard,— Le travail dans la Préhistoire.

Gustave Glotz,— Le travail dans la Grèce Ancienne.

Paul Louis,— Le travail dans le monde romain.

Այս երեք գործերը, որքան ալ անգնահատելի, կը զբաղին աշխատանքի պատմութեամբ:

René Ménard et Claude Sauvageot,— Le Travail dans l'Antiquité, 2 հատոր. (Հողագործութիւն, ճարտարարուեստ, ճարտարապետութիւն, գեղարուեստ): Դասական ուսումնասիրութիւն մը, որ աւելի աշխատանքի նկարագրութիւն է, դարերու մէջէն:

Ch. Féré,— Travail et Plaisir: Կը պաշտպանէ տեսակէտը, որուն կը յարիմ, բայց կը զբաղի հոգեմեքենական քիչ մը շատ գիտական փորձերով:

Այստեղ պէտք է յիշել նաեւ

G1 Lombroso,— La Rançon du machinisme: Մասնաւորաբար այն գլուխով, որ պրպտում մըն է ճարտարարուեստական աշխատանքին, դարերու մէջէն:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՄԻՍԱՔ ՄԵԾԱՐԵՆՑ - ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ

═ o—o ═

Միսաք Մեծարենցի ստեղծագործութիւնը («Ծիածան», «Նոր տաղեր», «Ոսկի արիշին տակ» եւ հատորներէն դուրս մնացած տասնեակ մը քերթուածներ), երկու հիմնական խումբի կարելի է բաժնել.— Հովուերգական եւ քնարերգական քերթուածներ:

Ընդհանրապէս տարբեր մարդերու վերաբերող բանաստեղծութեան այս երկու տարրերը Մեծարենցի մէջ հաւասար կարեւորութեամբ եւ ընտանութեամբ զարգացեր են թէեւ, սակայն դժուար է ճշդել շատ անգամ, թէ ո՞ւր կը սկսի առաջինը եւ ո՞ւր կը վերջանայ երկրորդը: Որովհետեւ անիկա բազմաթիւ քերթուածներ ունի, որոնք ներշնչուած են այդ երկու գործօններու անմիջական թելադրութեան տակ:

Եթէ հովուերգութիւնը բնութեան երգն է, եւ մարդկային հոգիին կարօտն ու պաշտամունքը արտաքին աշխարհի իրերուն հանդէպ, եւ հետեւաբար առարկայական է, քնարերգութիւնը ընդհակառակն, հոգիին հարազատ երգն է, ենթայական իր ձգտումներով ու տարրերով:

Միսաք Մեծարենց արուեստագէտ հոգիի մը բոլոր թրթռացումներով, շնորհն ունեցեր է աններթական լաւ բերէն արձակելու բանաստեղծութեան այդ զոյգ արձագանգները:

Մեծարենցի ենթակայական երգերը իր եսի պաշտամունքին նուիրուած չեն սակայն: Եսասէր երգիչը չէ ինքը, որպէսզի ողբայ իր ճակատագիրը միայն, իր վիշտն ու տառապանքը: Չափազանց լայնախոհ ու մարդկային, իր քնարը ուրիշներուն համար կը թրթռայ: Փղոսկրէ աշտարակի արուեստագէտն ալ չէ: Հազիւ թէ կարդալ կը սկսի իր հոգիին ողբերգութիւնը, երբ հորիզոնը կ՚ընդարձակուի եւ աչքերուն առջեւ կը պատկերանայ մարդկային ողբերգութիւնը: Այլասիրական այս գիծը ամէնէն զգայուն երակը կը դառնայ անոր քնարերգութեան, միշտ լաւատես, հակառակ ողբերգական վիճակներու բազմաթիւ ձեւերուն, առանց տարիքի, սեռի եւ ցեղի խտրութեան: Ենթակայական գիծը դարձեալ կը նսեմանայ իր մէջ, երբ իր հոգիին համար խնդրած եւ փնտռած խաղաղութիւնը, ուրախութիւնը, լոյսն ու արեւը, երգն ու խօսքը, լռութիւնն ու գոհունակութիւնը ամէնուն համար կը բաղձայ, բոլոր կարօտաբաղձ հոգիներուն, քերթողներուն ու մշակներուն, լոյսի եւ երջանկութեան կարօտ բոլոր էակներուն: Մարդկայնական եւ համայնական հզօր երգի մը ելեւէջներով կը ներկայանան այսպէս Մեծարենցի այն քերթուածները, որոնց մէջ ան կը խտացնէր «Արդի մարդուն հայր մերը» եւ «Ըլլայի»ներու շարքը: Եւ այս տարիներ առաջ, երբ հազիւ թէ իր մտքի հորիզոնին հասեր էին նոր գրականութեան (աշխատաւորական գրականութեան) ճառագայթները, այն գրականութեան, որուն այսօրուան հաւատացեալները, տարիներ առաջ, չէին կրնար գուշակած ըլլալ անոր տարողութիւնը եւ կարելիութիւնները:

Մեծարենց կը հպատակէր արուեստագէտի իր բնազդներուն միայն, եւ անկէ կը ստանար հայ հովուերգութեան եւ քնարերգութեան համար, մարդկայնական, թարմ եւ նոր երգեր: Տասնաբանեայի վեհութեամբ, կը կանգնէր «Արդի մարդուն հայր մերը», Տուր ինծի Տէ՛ր» «Ուրախութեան անանձնական» երգերգոյը, ամէնուն նայուածքին մէջ եւ ամէն օր, ուրախութեան եւ երջանկութեան ճառագայթը ողջունելու այնպէս ինչպէս ծաղկաստանի մը մէջ ծաղիկ կը ժողվենք ···

Ճշդելէ յետոյ Մեծարենցի ենթակայական քերթուածներուն առարկայական բնոյթը, որով դարձաւ մեր գրականութեան մէջ տաղանդաւոր հովուերգակ ու քնարերգակ բանաստեղծը, տեսնենք թէ արուեստի ուրիշ ինչ տարրեր իրենց նպաստը կը բերէին անոր ստեղծագործութեան:

Նախ եւ առաջ երկիւղած պաշտամունք տոհմային աւանդութեանց եւ լեզուական գանձերուն հանդէպ:

Յօդուածներու այս շարքին մէջ, երբ մանուկ եւ պատանի Մեծարենցի կենսագրութեան քանի մը յատկանշական գիծերը կը ճշդէինք, դիտել կուտայինք, թէ անոր հոգին անդիմադրելի թաքուն ուժերու կախարդական շրջանակին մէջ բանտուած, գրական եւ գեղարուեստական առաջին ազդեցութիւններու տակ, կ՚արթննար նոր թռիչքներու եւ երազներու համար: Ուրիշ խօսքով, մանկական եւ պատանեկան տարիներու յիշատակները, մօրը անմիջական ներգործութեան շնորհիւ, իբրեւ բառ, խօսք, հէքեաթի մանրիկներ, այլաբանութիւն, գաղափար եւ ոճ, տեսարան ու պատկեր, յաւելութիւն կ՚առնէին, ու կը դառնային կենդանի աղբիւր, որուն վրայ հետզհետէ պիտի քանդակէր իր քերթուածներուն ամբողջ շէնքը, լոյսով ու ճառագայթներով պիտի օծէր գիւղական կեանքին հրաշքը, եւ հի՛ն ոգին պիտի փչէր անոնց վրայ: Այս մարզին մէջ էր, որ Մեծարենց կրցաւ ստեղնագործի մը պէս աշխատիլ, յղկել իր նիւթը, եւ տոհմային գոյնն ու գիծերը արձանացնել քերթուածներու մէջ, իբրեւ լոյս եւ ստուեր, բոյր ու թոյր, արշալոյս եւ վերջալոյս, ծառ ու ծաղիկ, ծննդավայրի բնութիւնը իր ամբողջ կուսութեան մէջ: Նմանօրինակ քերթուածներու մէջ, Մեծարենց Ակնայ Անտոնեաններու ազդեցութեան եւ ներշնչումին ենթարկուած էր: Գիւղական աշխատանքի պահերը, եւ անոնց հետ կապուած ներքին հոգերը, ուրախութիւն թէ տրտմութիւն, որոնք հետզհետէ տոհմային աւանդութիւններու կարգը կը դասուին, իբրեւ մնացորդաց մեր երբեմնի հովուական-գիւղական կեանքին, մտերիմ տեսիլներու կը փոխուին քերթողին հոգիին մէջ: Այս շարքէն են «Ծիածան»էն «Ներամին նինջը», «Մտերիմ տեսիլներ», «Այգերգ», «Տապի նուագներ» եւ «Նոր Տաղեր»էն՝ «Ջրտուքը» իբրեւ գեղեցիկ եւ ամբողջական պատկեր:

Անիկա կը զգար հայրենի բնութիւնը:

Հայրենի բնութենէն չկար երեւոյթ մը կամ վիճակ մը որ անոր սրտին խօսած չըլլար: Հոս արդէն քերթողը կը ներկայանայ բնութենապաշտ քերթուածներու յուռթի տրցակով մը, արեւով թրծուած խուրձի մը նման, որուն մէջ, իրարու քով կը միացնէր հայրենի դաշտերէն հնձուած հասկեր ու ծաղիկներ: «Բանաստեղծը, կ՚ըսէր, բնութեան ցոլացումը պէտք է ըլլայ, թէ ոչ բանաստեղծ չէ իրապէս. քերթուածները իբրեւ բառ պէտք է ունե-

---

ԵՐԳԻԾԱՆՔ

ՄԱՐԶԱՀԱՆԴԷՍ

»»»··«««

Կիրակի օր, Պուա Պարպարի նորակառոյց հսկայ մարզադաշտին մէջ — որուն շինութիւնը տեւեց 15 տարի — տեղի ունեցաւ Փարինկ Գիլալ Գաշանի եւ Օլէմփիք Լիոն տը Պանեօ խումբերուն միջազգային մեծ մրցումը, որուն այնքան ատենէ ի վեր կը սպասէր մարզասէր աշխարհը: Անիկա մեծագոյն մրցումն էր եւ յաղթական կողմին պիտի տրամադրուէր տիեզերքի բաժակը, մէջը լեցուն պաղ ջուրով:

Մրցումը պիտի սկսէր ժամը երկուքուկէսին: Ժամը տասնին արդէն Փարիզի եւ արուարձաններու ամէն կողմերէն ժողովուրդը հեղեղի նման սկսած էր խուժել դէպի մարզադաշտ: Մարդիկ մարախներու նման կը խուժէին Մեթրոներէն դուրս: Մօտաւորապէս հարիւր կիներ կոխկռտուեցան, եօթանասուն այրեր խեղդուեցան, իսկ ութ - տասը հոգի ալ կորսուեցան: Ժամը մէկին ինքնաշարժերով, հանրակառքերով, օթօպիւսներով, օթօքարերով խուռներամ բազմութիւններ սկսան տեղալ: Հաստատուած էին երեք հարիւր կիշէներ, ժողովուրդին տոմսակ հասցնելու համար:

Ժամը երկուքին, T.S.F.էն լսեցինք որ ամբողջ Փարիզ քաղաքին մէջ մնացած են միայն երեք հոգի: Առաջինը՝ բանտարկեալ մը, երկրորդը անդամալոյծ մը եւ երրորդը՝ անկուտի հայ գրագէտ մը:

Ճիշդ որոշեալ ժամուն դաշտ իջան մարզիկները, կապոյտ եւ նարնջագոյն շապիկներով, որոնց վրայ մետաքսահիւս կը նշմարուէին իրենց պատկանած փրոֆէսիոնէլ խումբերուն անուան սկզբնատառերը:

Խանդավառութիւն մը պայթեցաւ: Ծափահարութիւնները տեւեցին աւելի քան հինգ վայրկեան:

Մարզիկները իրար սիրալիր բարեւելէ եւ իրենց մտքին մէջ լաւ մը իրարու հայհոյելէ վերջ՝ ուղղուեցան դէպի պատուոյ օթեակները, որոնց մէկուն մէջ, սեւնազարդ, նստած էր նաեւ «Յառաջ»ի մարզական թղթակիցը, Հրանտ Սրապեան, մամուլի ներկայացուցիչներու կողքին:

Էնվալիտէն արձակուած թնդանօթի մը ազդանշանին վրայ սկսաւ մրցումը:

Գնդակը արձակուած էր:

Մարզիկները կ՚եռային ապուրի կաթսաներու նման:

Ներկաներուն սիրտն ալ գնդակի վերածուած՝ կը խաղար մարմիններու մէջ. կ՚ելլէր, կ՚իջնէր, կ՚երթար, կուգար: «Յառաջ»ի թղթակցին սիրտը ինկաւ իր երիկամունքի լաբիւրինթոսին մէջ: Իսկ իմ սիրտս անկում մը ունեցաւ եւ գնաց կորսուիլ ստամոքսիս ··· անդունդին մէջ:

Օլէմփիք խումբէն Լըֆէվրը Սօվաժ գնդակը ոտք անցուց եւ նետեց իր ընկերոջ Բօշֆուքօ տը Քասթէյի: Այս վերջինն ալ երբ կ՚ուզէր փաս մը տալ Բարարբա Փօսթա Իտալացիին՝ յանկարծ Քօչօն Թալայմէր վրայ հասնելով, ճարպիկ խաղով մը խլեց գնդակը եւ ուղղեց զայն դէպի արեւելք: Օլէմփիքի բերդին կողմը: Երկու կողմերէն, հինգ վեց հոգի հասնելով, ստեղծուեցաւ պայքար մը, որու ընթացքին մարզիկները ցոյց տուին իրենց ըմբռնումներուն, ոտքերուն եւ անոնց մատներուն մէջ պահուած ամբողջ հանճարը: Այս խմբական ոտնամարտին մէջ դուրս եկաւ Ումպէրթօ Աքօրտէօնի՝ կոտրած սրունքով: Անտրէ Սիրանօ ալ կոտրած էր իր աջ ոտքին բթամատը: Կարմիր Խաչէն քանի մը հոգի վազելով՝ Միլանցի մարզիկը հեռացուցին մարզադաշտէն: Անտրէ Սիրանօ սակայն, հերոսական շարժումով մը, հանեց իր ձկնորսական զմելին եւ միակ հարուածով մը կտրեց իր ոտքին բթամատը ու նետեց ժիւրիին կողմը: Այդ մատը իբրեւ մարզական մասունք պիտի փոխադրուի Ոլիմպոս լեռը, ուրկէ ծագում առին աստուածները եւ իրենց այնքան սիրած մարզական խաղերը:

Խաղը վերսկսաւ:

Գնդակը քանի մը վայրկեան տարուբերուեցաւ յայսկոյս եւ յանկոյս: Երբ դաշտին կեդրոնն էր հասած՝ Քօչօն Թալայմէր յարձակեցաւ վարազի նման եւ այնպիսի ուժգին հարուած մը տուաւ որ գնդակը բարձրացաւ օդին մէջ, ամպերէն վեր:

« Յառաջ »ի թղթակիցը իր Օմէգա ժամացոյցով հաստատեց թէ քառորդ ժամուան մէջ միայն գնդակը վար իջաւ: Դեռ գետինը չէր դպած գնդակը, երբ Օլմօ Տիկար, Փարինկ գլխէն որ սատան յորջորջուած է, ցատկեց Փալթօ Փականինիի վրայ, կանգնեցաւ անոր ուսերուն եւ հարուած մը տուաւ... գնդակը խելակորոյս ուղղուեցաւ դէպի Օլէմփիքի բերդը: Ժողովուրդը իր վիզը երկարած էր ու պատրաստ էր « կօ՛լ» աղաղակելու՝ երբ Ֆրանսուա Վանոսալ, եօթը մէթր հեռուէն, օդային թռիչքով մը հասնելով այնպիսի ուժգնութեամբ հակահարուած մը տուաւ գնդակին որ, այս վերջինը անմիջապէս փոխեց իր ուղղութիւնը եւ թռաւ ու անյայտացաւ:

Գնդակը ոչ եւս էր:

Բիւրաւոր մարդիկ գործի լծուեցան գտնելու համար գնդակը: Ամէն փնտռտուք դուր անցաւ: Խանդավառութեան յաջորդած էր սրտաբեկում մը:

Օդանաւորդ մը որ այդ միջոցին իր [illegible] շրջան մը կ՚ընէր մարզադաշտին վրայ, լուր ղրկեց թէ գնդակը Փարիզի կեդրոնին ուղղութեամբ կ՚երթայ օդին մէջ: Հարիւրաւոր կառքեր եւ հեծելանիւներ դէպի Փարիզ ուղղուեցան: Ժամ մը վերջ մարդիկ վերադարձած էին: Գնդակը ինկած էր Փարիզ, Պուլվառ Օսման, «Հայ Տնտեսական կեդրոն»ին վրայ, ջախջախելո՛վ անոր ապակիներէն մէկը:

Պ. Խանդամեան օդային նախարարութեան ճաշկերոյթ մը եւ խնդրագիր մը պիտի տայ այս առթիւ:

Գնդակը կրկին մարզադաշտ նետուեցաւ:

Յաքութիւնը սկսած էր: Սրունքներ կը խառնուէին իրար, ոտքեր ոտքերու կ՚անցնէին, ծունկեր կ՚ելլէին ու կ՚իջնէին: Գնդակը աջ, ձախ, ձախ, աջ, վեր, վար ժամանակի եւ զիկզակ ճամբորդութեան մը մէջ էր:

Ալպէր Պուշօտիէօ, Րիշար Փուլէն, Մօրիս Մարշալ (Փարինկէն) իսկ Լէօն Սավինեար եւ Րընար, Հանրի Լուի Սավինեար (Օլէմփիքէն) համ Փալթօ Փականինի (Օլէմփիքէն) հանդէս բերին ուժի, վարպետութեան անչափելի ապացոյցներ: Կոտրեցաւ Փուշօտիէօի ալ ծունկը, իսկ Սավինեարի ալ ծնօտը Փառագարակ ջախջախուեցաւ: [illegible] որպէսզի երկուքն ալ փոխադրուին հիւանդանոց: Այս իրական մարզիկները սակայն, դիւցազնական յամառութեամբ մերժեցին ամէն համաձայնութիւն եւ մնացին դիտող ու դարմանում, պատուոյ դաշտին վրայ:

Խաղը շարունակուեցաւ խանդավա-

նան տերեւին թրթռացումը, թռչունին ղայլայլը, մարդերուն գործը, դաշտերուն եւ լերան մշտանոյն գօտութիւնը: Բանաստեղծին ձայնը տիեզերական յարաբերականութեան մը լարը պէտք է ըլլայ, բոլոր գոյութիւններու համադրական թրթռումովը տրոփուն»:

Այս է պատճառը, որ Մեծարենց քերթողի իր սիրտը կը նուիրէր համայն բնութեան եւ բոլոր էակներուն ու տարրերուն, փոխանակ երգելու իր սէրը միայն, ձօնուած՝ կին էակին: Բացառութիւն մը իր ժամանակակից բոլոր քերթողներուն մէջ, որոնք իրենց սէրը երգեցին:

Մեծարենցի բնութիւնը այնքան ճոխ է եւ երազային, որքան իր երգերը՝ անոնց նուիրուած: Անոնց մէջ արեւ կայ, լոյս կայ, ծիածանին բոլոր գոյները, արշալոյսներու եւ վերջալոյսներու ակնախտիղ բոլոր նրբերանգները: Նկարիչի մը կը նմանի, որուն աչքէն չեն վրիպիր ամէնէն աննշան մանրամասնութիւններն իսկ:

Մեծարենցի քերթուածներէն չատերը նկարագրական էջեր են յաճախ, նրբութեամբ եւ հարազատութեամբ հիւսուած: Անոնք մեր մէջ կը վերակենդանացնեն նման պահեր ու վայրկեաններ, զորս մենք ապրեր ենք: Ինչպէս որ վառ երեւակայութեան ծնունդ են անոնք, այնպէս ալ մեր երեւակայութիւնը մեզ կը փոխադրէ մեր հայրենի աշխարհը եւ անոր գեղեցկութիւններուն գիրկը: Անոնք բազմաթիւ են: Ծիածանէն կը յիշենք, «Ալաբխաներու չուքին տակ», «Գետափի երազանք», «Ցայգանկար», «Այգերգ», Նոր տաղերէն «Ի՞նչ արբեցութեամբ», եւ «Ըլլայի, ըլլայի»ներու ամբողջ չարքը:

Մեծարենցի հիւանդ հոգին սակայն, բնութեան գրկին մէջ թափառական, արեւին եւ լոյսին կարօտ ունի: Ժամանակակից հայ քերթողութեան մէջ դժուար է գտնել արեւին պաշտամունքին նուիրուած քերթուածներ, նոյնքան հզօր չունչով գրուած: Պէտք է վերադառնալ աւելի հին ժամանակները, թերեւս մինչեւ չարականները, Ներսէս Շնորհալին եւ Նարեկացին, գտնելու համար Արեգակին ու առաւօտեան լոյսին փառքը գովաբանող քերթուածներ, արձակ կամ տաղաչափուած:

Բանաստեղծը գիտակցութիւնն ունի, որ բովանդակ կեանքի յաւիտենականութիւնը կախում ունի արեւէն ու լոյսէն: Գիտէ հետեւաբար, որ իր հիւանդ հոգին ալ ճառագայթի պէտք ունի.

Պիտի ըմպեմ բոցն արեւին,
Ճառագայթի՜ եմ ծարաւի
Պիտի ծծեմ բոյրն առաւօտեան
Հոգւոյս համար՝ որ հիւանդ է:

Արեւապաշտ եւ լուսապաշտ նոյն տրամադրութիւններով, քերթողը կ'երգէ դարձեալ.

Ա՛հ, ծիր մը լո՛յս, ժպի՛տ մը,
Որ կեանք ինծի պիտի տայ:

Անոր հոգին թախիծ մըն է, օդ ու լոյսի, երգ ու ծիծաղի կարօտ, որ վերջին անգամ կը պայթի.

Ծիր մըն ալ դեռ,
Ա՛հ, շողա՛, շողա՛, բարի՛ արեւ:

Ուրիշ քնարերգակ եւ հովուերգակ բանաստեղծներ սիրահար են լուսնին, անոր ցոլքերուն գերի, գիշերներ կը լուացնեն դաշտերուն գիրկը, ծառերուն հովանիին տակ, ջուրերուն եզերքը կամ աղբիւրներու ստուերին մէջ, ինչպէս Մատթէոս Զարիֆեան, որուն արուեստին մէջ լուսինը եւ իրիկուան պահերը մեծ դեր խաղացեր են: Միսաք Մեծարենցի երգը աւելի առնական է, աւելի հզօր, աւելի լաւատես, կենսունով բաբախուն, հորիզոնն աւելի ընդարձակութեամբ, գոյներու պէսպիսութեամբ:

Եթէ լուսինը, իրրեւ գործօն, անոր արուեստի սահմաններէն դուրս կը մնայ, կայ սակայն գիշերուան ներգործութիւնը, հակոտնեայ տարր, լոյսին ու արեգակին: Դուք չէք կրնար գտնել ո եւ է քերթուած, որուն մէջ գիշերը միջամտած չըլլայ: Մութը հակումի խորան մըն է քերթողին համար: Գիշերէն առաջ, անշուշտ կայ «Իրիկուան պահը», նոյնքան յաճախուած քերթողէն: Գիշերուան ու իրիկուան պահերուն նուիրուած քերթուածներ են, Ծիածանէն՝ «Ձմռան պարզ գիշեր», «Սիրերգ», «Երազի պահեր», «Մունջ իրիկուան արազօրէն», «Ցնորոտ անդորրութիւններ», իսկ Նոր տաղերէն՝ «Իրիկնային»ներու չարքը:

Բնութենապաշտ քերթուածներէն անոնք որ իր գրականութեան առաջին չրջանը կը յատկանշեն (Ծիածան), իրենց վրայ կը կրեն դառնութեան եւ յոռետեսութեան խորհուրդը: Բայց այդ վիշտը կը դառնայ աւելի մարդկային ու տանելի, երբ Նոր Տաղերը կ'երգէ: Այս վերջին հատորին մէջ, բանաստեղծը իր անձը կը փոխադրէ բնութեան իրերուն մէջ, կը նոյնանար անոնց հետ եւ ինքզինքը չատ աննշան կը գտնէր անեզերական խորհուրդին առջեւ, հաշտուելով այն մտքին հետ, թէ

Աղաղակ մը, մէջն հոգւոյս,
Արագօրէն կը ձայնէ
Մահուան պարը սրտայոյզ:

Զգալով խորապէս որ «Գոյութեան եթերային երակ մը անդադրում կը բաբախէ: Տիեզերքին սրտին մէջ բաբախող բոպէներուն ու վայրկեաններուն զարկը կը զգայ: Իրերուն ձայնը կ'առնէ միշտ, կեանքին աղաղակը»:

Մեծարենցի ստեղծագործութիւնը չատ բան պիտի կորսնցնէր իր գեղեցկութենէն, եթէ չգիտէր խորհրդապաշտ գրական դպրոցի միջամտութեան: Բայց պէտք է կանխել եւ ըսել անմիջապէս, որ այդ միջամտութիւնը ներքին է եղեր եւ երբեք հետեւողական կամ ստրկական, դարաշրջանի պահանջներուն հետեւելու համար միայն: Ինչպէս որ ինք կը ժխտէր եղած վերագրումները, Մեծարենց խորհրդապաշտ քերթող մը չէ եղած: Բայց օգտուած է այդ դպրոցին բանաստեղծական արուեստին բերած օժանդակութենէն եւ գրական միջոցներէն: Ինք տիրապետած է անոր եւ ոչ թէ տիրապետուած անկէ: Այս է պատճառը, որ Մեծարենցի բանաստեղծութիւնը մեր մէջ կը վերակենդանանայ ամէնէն առաջ իր յստակութեամբ, իր պարզութեամբ: Կը սիրէ պատկերներ գործածել, բայց զանոնք չի բռնաւորեր խորհուրդով եւ անթափանցելի մշուշով, որոնք յատկանիշները պիտի մնան խորհրդապաշտ գրականութեան: Մեծարենցի քերթուածներուն մէջն ալ, բիլ եղերանին խորհրդութիւն կը ցանէ, աչքերը կը խօսին, խղճերը կը ցամքին, տենչանքները տարադրնաց մեղուներ են, բաղձանքները հողմավար նաւակներ, եւ անուրջները թիթեռնիկներ: Սակայն անոնց պէս պատկերներն ու գաղափարները բանաստեղծական փոխաբերութիւններ կամ այլաբանութիւններ են, արդիւնք ներքին ուժի մը բացառիկ յայտնութեան, որոնք երեւան կուգան յաճախ երաժշտական ներդաշնակութեամբ, դառնալու համար մեղեդի եւ օրօր, նմանաձայն բառերու ծիածան մը, ծափ ու ծիծաղով, ծառ ու ծաղիկով զիրար ողջունելու համար:

Դժբախտաբար օրաթերթի մը սահմանները թոյլ չեն տար աւելի խորանալու եւ վերլուծելու գործը ինքնատիպ բանաստեղծի մը:

Մեծարենց բերաւ մեր գրականութեան, չատ յատկանչական չրջանի մը մէջ զգայութեան եւ արտայայտութեան նոր տարրեր, պատկերներու ինքնատպութիւն, թարմութիւն եւ ուժգնութիւն, նիւթերու եւ գոյներու պէսպիսութիւն, բառերու եւ փոխաբերութիւններու առհմիկ գեղեցկութիւններ, միշտ արուեստի բնատուր եւ բարձրագոյն մտահոգութեամբ առաջնորդուած: Անիկա արժանի դարձաւ այսպիսով, քանիներորդ դարու հայ գրականութեան տաղանդաւոր ներչնչեալ քերթողներու չարքին մէջ իր պատուաւոր տեղը գրաւելու:

ՄԻՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Ո՞վ է Ֆաուստ

= o =

Կէօթէի այս հերոսը ապրա՞ծ է երբեք, թէ երեւակայական անձնաւորութիւն մըն է:

Այս հարցը, որ այնքան զբաղեցուցած է միտքերը, կը լուծուի Օր. Ժընըվիէվ Պիանքիի մէկ գործով,— Ֆաուստ չորս դարերու մէջ:

Կէօթէի հերոսը կենդանի անձնաւորութիւն մըն է, որ ապրած է եւ, նախ քան Կէօթէ, իր կեանքով զբաղեցուցած բազմաթիւ գերման գրագէտներ եւ փիլիսոփաներ:

Տոքթ. Ֆաուստ ե՞րբ ծնած է, յայտնի չէ, սակայն կը հաստատուի, որ մեռած է 1544 թուականէն առաջ: Անծանօթ կը մնայ նաեւ ծննդավայրը,— ոմանք կ'ըսեն թէ ծնած է Վուրթեմպէրկ, բայց ոմանք ալ՝ Հոլանտա, եւ դեռ Ֆաուստի ծննդավայր ցոյց կը տրուի չատերու կողմէ Ռոդա (Վայմարի մօտ) կամ Հայտելպէրկ: Իր ուսումը առած է Վիթթէմպէրկի կամ Ինկոլշթատի մէջ, տարբերանութեան հետեւած է Քրաքովիայի համալսարանին մէջ:

Իր նկարագրին եւ հմտութեան մասին գոյութիւն ունին զանազան վկայութիւններ, որոնք զինք կը ներկայացնեն տարօրինակ, քիչ մը խենթ: Գերմանացի աբբայ մը, 1587ին կը գրէր թէ Տոքթ. Ֆաուստ կախարդ մըն է, որ կը զբաղի մեռելաչարցութեամբ: Այսպէս Ֆաուստ աչխատեր է Պղատոնի եւ Արիստոտէլի իդէները կանչելով կորուսած փրկել անոնց կարգ մը գործերը, մինչեւ այժմ անյայտ: Ուրիշ աբբայ մը կը գրէ թէ Տոքթ. Ֆաուստ 1513ին կը գտնուէր Էրֆուրթի մէջ, եւ կատարեալ խենթ մը կը համարի զայն: Իսկ 1528ին եւ 1532ին Տոքթ. Ֆաուստ գաւառէ կը յանձնուի եւ յետոյ կը վտարուի Ինկոլշթատէն եւ Նուրէմպէրկէն: Ամբաստանուած էր իբրեւ կախարդ կամ աճպարար, խաբած էր բազմաթիւ քաղաքացիներ,— սպառնացած էր կախարդութեամբ ծառի մը գլուխը նստեցնել մարդ մը, որ իրեն մերժած էր զաւաթ մը ջուր տալ, ուրիշ մը վախցուցած էր թէ մոգութեամբ պիտի փրցնէ իր կզակը, որովհետեւ ընդդիմախօսած էր իրեն: Դատական ամբաստանութիւնը զինք կը ներկայացնէ խաբեբայ, թափառաչրջիկ, սատանայի մէջնորդ:

Իր մասին դեռ ուրիչ վկայութիւններ ալ կան, որոնք զինք կը ներկայացնեն պզտոր մարդ մը, քիչ մը գող, խաղացող - խնդացող, բայց միշտ բան մը փրցնող, երբեմն կը զրպարտէր ալ - քիմիայով, երբեմն տեսիլներ կազմակերպելով,— այսպէս ժողովուրդին աչքին կ'երեւցնէր Ոդիսեւսը, Հոմերոսը եւ բոլոր հին աստուածները: Տգէտ մարդ չէր, լաւ ուսումնասիրած էր հին գրականութիւնն ու պատմութիւնը, սակայն յիմար փորձերով ու խաղերով իր դէմ հանած էր բոլոր լուրջ տոքթէօրները եւ կղերականները, ընդհակառակն իր կողմն էին ուսանողները եւ ժողովուրդը:

Օր մըն ալ մեռած գտնուեցաւ, վիզը ոլորած էին, դէմքը դարձուցած դէպի ետեւ, «ճիշդ ինչպէս սատանան կը խեղդէ մարդիկը»:

Ահա այս տարօրինակ դէմքն է, որ մահէն վերջ կը զբաղեցնէ պահ մը գերման գրագէտներն ու փիլիսոփաները: Բաու Լէսինկի, Ֆաուստ կը խորհրդանչէր գերմանական աւանդութիւններու ծաղումը: Լէսինկէն վերջ, գերման ռոմանթիքները հաղուեցուցին Ֆաուստը համաձայն իրենց երեւակայութեան,— այսպէս Ֆաուստ դարձաւ ըմբոստ մը, գերմարդ մը անձնարձակ բնազդներով, տիտան մը անհաստատպաշտ ձգտումներով որ պայքարի մէջ է ճակատագրին դէմ: Հանրի Հայնէն ալ գրած է Ֆաուստով, որովհետեւ «ամէն մարդ պարտաւոր է գրել «Ֆաուստ» մը»:

Ուրեմն Կէօթէ նոր հերոս մը չէր, որ կը ստեղծէր իր «Ֆաուստ»ով, հերոսը ապրած էր, չատերուն ծանօթ էր եւ քանիցս նիւթ դարձած գրական ստեղծագործութիւններու:

Հիւսիս-հարաւ վէճը

Ժամանակ առ ժամանակ, ֆրանսական գրականութեան մէջ կը ծագի հիւսիս - հարաւ վէճը: Երբեմն հարաւային կամ միջերկրականեան միտքըն է, որ կը յարձակի հիւսիսի վրայ, երբեմն հիւսիսի իմացականութիւնն է որ կը յարձակի հարաւի վրայ: Եւ ի՞նչ էր, ժամանակ մը, ռոմանթիզմի եւ դասականութեան վէճը:

Հիմա վէճը գրուած է տարբեր ձեւով մը: Հիւսիսեան իմացականութեան կողմնակիցները ոչ միայն կը պնդեն հիւսիսային մշակոյթի գերազանցութեան վրայ, այլ եւ կ'առարկեն թէ Մոնթէյնը եւ Տանթէն կը պատկանին իրենց:

Այս յանդուգն տեսակէտը, որ կը ջնջէ քիչ ֆրանսական գրականութեան պատմութիւնը, ամբողջ դարաւոր հեղինակաւոր գրագէտներ պրպտումներ կատարեց: Կալվիկ, Պասքալ իր պրպտումները կ'եզրակացնէ այս ձեւով,— Միսթրալ Մայեանցի էր, արդ Մայեանները «ռոմանական» չէին, անոնք կելտ մնացին նոյն իսկ օտար գրաւման տակ: Եւ յետոյ արդի գրական քննադատութիւնը կը հաստատէ, որ ոչ միայն ֆրանսական միջերկրականեան կամ հարաւային գաւառներու բանաստեղծութիւնը հիւսիսեան ծագում ունի, այլ եւ իտալական առաջին քնարերգութիւնը ներչնչուած է նոյն աղբիւրէն:

Հանրի Հօվէթ եւս, Ֆրանսան եւ Փրովանսը Տանթէի գործին մէջ աչխատութեամբ մը, կը գծէ այդ ազդեցութեան ճամբան,— ԺԳ. դարուն, Փրովանսի աչուղները կը մտնեն Իտալիա: Այս աչուղներուն արուեստին կը հետեւին, այնուհետեւ, բոլոր իտալացի աչուղները: Այդ արուեստէն ազդուած է նաեւ Տանթէ:

Այս տեսակէտին հակառակ, ֆրանսացի կարգ մը գրագէտներ կը դըրեն.— Ֆրանսայի մէջ, քնարերգութեան ծագման հարցը չատ մութ կը մնայ. Ինչ որ կրնանք հաստատել, այն է թէ ֆրանսական քնարերգութիւնը զարգացած է, ԺԱ. դարուն, Փուաթուի եւ Լիմուզէնի դաշտավայրերներուն վրայ եւ Աքիթէնի մէջ: Ամենահին ժողովրդական երգիչը, Կիյեոմ Թ. որուն ստեղծագործութիւնները հասած են մեզի, Փուաթիէէն էր: Ժօֆրէ Ռիտէլ, «հեռաւոր իշխանուհիին» սիրահարը, Պլէյցի էր: Տանթէի սիրական երգիչներէն՝ Ժիրօ տը Պորնէյ, որ կը յիշուի Քաւարանին մէջ, Էքսիտէօյցի էր: Պէրթրան տը Պորն եւս Հօթֆորցի էր: Արնօ Տանիէլ ծնած է Ռիպէրաքի մէջ: Իսկ եթէ Ֆոլքէ ծընած է Մարսէյլ, ապրած ու երգած է Լանկտոքի մէջ: Կը նշանակէ թէ ֆըրանսացի առաջին քնարերգակները, բոլորն ալ, Լիմուզէնցի էին գրեթէ, Ֆրանսայի սիրտէն:

Հիւսիսեան մշակոյթի պաշտպանները կը պատասխանեն.— Լիմուզէնեան բանաստեղծութիւնը ուսկի՞ց կ'առնէ իր ծագումը, ապահովաբար հիւսիսէն, վասնզի չատ հեռու չէ Պրըթանիէ:

Այս յամառ վէճին մէջ կողմ մը եւս կայ, որ կը պնդէ թէ Փուաթիէ, ֆըրանսական քաղաքակրթութեան պատմութեան մէջ, կը հանդիսանայ այն վայրը, որ համաչխարհային կարեւորութիւն կը ներկայացնէր, որովհետեւ այստեղ էր, որ չփման մէջ կը մտնէին երկու աչխարհներ,— Արեւելքըն ու Արեւմուտքը: Քնարերգութեան ներչնչումն ալ, ուրեմն, եթէ հոս էր որ մանուկ ջերմութիւն մը կը ստանար, իր ծագման մէջ պիտի ունենար ապահովաբար տարրեր հիւսիսէն թէ հարաւէն, արեւմուտքէն թէ արեւելքէն:

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻԻ ՄԵԾ ՊԱՊԸ

«Տէյպա»յի մէջ կը կարդանք.—

Վաճառքի հանուած է Սինապեանի մատենադարանը, որ Փոքր Ասիոյ պատմութեան վերաբերեալ ամէնէն հարուստ հատորները կը պարունակէ: Հետաքրքրական բազմաթիւ գիրքերու հետ կը գտնենք նաեւ Հայր Ժոհաննոյի մէկ գործը, տպուած Փարիզի մէջ, 1732ին,— Ճամբորդութիւն ի Պոլիս, գերի գնելու համար: Այս գիրքին վերջին էջերուն մէջ կը գտնենք ցանկ մը, ուր արձանագրուած են անունները այն գերիներուն, զորս Եւրոպա բերած է Հայր Ժոհաննօ: Այդ գերիներուն մէջ կը յիշատակուի «Ժոզէֆ Մուսոլինի, Մեսինացի, 43 տարեկան, գերի 16 տարիէ ի վեր»:

Ապահովաբար այս գերին մեծ պապըն է Մուսոլինիի: Այնպէս որ եթէ Հայր Ժոհաննօ խելք չընէր ճամբորդելու Պոլիս եւ գերիներ գնելու Թուրքերէն, Տուչէն հիմա պիտի հեծէր Թուրք աւատապետի մը լուծին տակ, փոխանակ դառնալու տէրը ամբողջ Իտալիոյ»:

ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ

= o =

Ես սիրում եմ քո ամէն մի թիզ հողը,
Որն արիւնով, քրտինքով ենք լւացել,
Որտեղ կեանքն է պտղատ նետել, թերթբացել,
Որտեղ ծնւեց երգիս ամէն մի տողը:
Այդ հողում չէն՝ համայնական ի՜նչ ներկեր,
Տիտանական ի՜նչ հասակներ վերելուն,
Ջրեր խորունկ, բարձրաթռիչ լեռներ լուրթ,
Ցաղթանակի հզօրաչունչ ի՜նչ երգեր:
Ի՜նչ ցնծութիւն, ի՜նչ բերկրանք է քերթողին,
Զւարկ լինել, երգել փառքը այդ հողի:

1934 նոյեմբեր

ԱԼԱԶԱՆ

Խորհրդային իմ երկիր,
Խորհրդայի՜ն Հայաստան,
Թող չշաչի քո դէմքին
Ո՛չ մի օտար խարազան,
Ո՛չ մի բռունցք բռնակալ,
Ո՛չ մի տիրող ու չարկամ,
Ո՛չ ոք չի տայ քեզ դրախտ,
Ո՛չ խենթ հերոսն, ո՛չ արքան:
Մօտ թող լինի իմ երգին
Կարօտներդ հարազատ,
Խորհրդայի՜ն իմ երկիր,
Խորհրդայի՜ն Հայաստան:

Գ. ՄԱՀԱՐԻ

ԽՄԲ.— Հայաստանի խորհրդային վարչաձեւի տարեդարձին առթիւ, Խ. Հայաստան հրատարակած էր քանի մը ոտանաւորներ, զորս գրած էին Երեւանի երիտասարդ գրողները: Բոլոր այդ ոտանաւորները գեղօններ էին, նուիրուած Հայաստանի: Յաջող էին այս երկուքը: Ե. Չարենցի, Վ. Նորենցի եւ Ն. Զարեանի ոտանաւորները յիմար բաներ էին բոլորովին: Այս վերջիններին գրածին առթիւ, կը խորհինք թէ իր գրածը բանաստեղծութիւն կոչելու համար՝ հաչելու պէտք չունի անպայման:

ՈՐ ԵՒ Է ԳԱՂՈՒԹԻ ՈՒԺԷՆ ՎԵՐ ՉԷ ԿՐԿՆԱՊԱՏԿԵԼ, ԵՌԱՊԱՏԿԵԼ ԻՐ ՆԱԽԱՍԻՐԱԾ ԹԵՐԹԻՆ ՍՊԱՌՈՒՄԸ, ՈՐՊԷՍԶԻ ԱՆՈՆՔ ՄԻՋՈՑ ՈՒՆԵՆԱՆ ՎՃԱՐՈՎԻ ԱՇԽԱՏԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԵԼՈՒ, ԼՐԱՑՆԵԼՈՎ ԲՈԼՈՐ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ:

ՏԵՂԱԿԱՆ ՄԻՋԻՆ ԹԵՐԹ ՄԸ ՄԻԱՅՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷԿ ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՍՏԱՏԱՃԱՌԷՆ ԿԸ ՍՏԱՆԱՅ «ՅԱՌԱՋ»Ի ԱՄԲՈՂՋ ՏԱՐԵԿԱՆ ԵԿԱՄՈՒՏԸ, ՈՐ ԿԸ ԲԱՂԿԱՆԱՅ ԲԱԺՆԵԳԻՆԵՐԷ, ՀԱՍՏԱՏԱՃԱՌԷ ԵՒ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆԵՐԷ ....

ԱՐԴ, ՆՈՅՆ ԹԵՐԹԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ՍՊԱՌՈՒՄԷՆ ԵՒ ԿԱՆԽԻԿ ԲԱԺՆԵԳԻՆՆԵՐԷՆ ԶԱՏ, ԻՐԵՆՑ ԿՌՆԱԿԸ ՈՒՆԻՆ ԲԱԺՆԵՏԻՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ՝ ՄԻԼԻՈՆՆԵՐՈՎ, ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆԵՐ ԵՒ ԳԱՂՏՆԻ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐ՝ ԱՆՀԱՇԻՒ: ԵՒ ՍԱԿԱՅՆ ՏԱՐԻՆ ՔԱՆԻ ՄԸ ԱՆԳԱՄ ԿՈՉԵՐ ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿԵՆ, 20 — 30 — 50,000 ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ ՃԱՐԵԼՈՒ, ՖՈՆՏԵՐ ԿԱԶՄԵԼՈՒ, ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՍԱՐՔԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ:

ՉԱՓԱԶԱՆՑ ՀԱՄԵՍՏ Է ՄԵՐ ՊԱՀԱՆՋԸ.— ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴ ՄԸ ԳՏԻՐ:

ղանձ: Այդ պահուն Պուչօտիէռ Լէօն Բընարի գլուխը գնդակը կարծելով՝ ոտքի հարուածով մը օդը հանեց: Զարհուրելի էր տեսարանը: Բընար դաշտին վրայ մնացած էր իր իրանով: Առանց գլուխի: Ցանկարծ Բընարի անգլուխ մարմինը վազեց եւ վեր ուղղուեցաւ քիչ մը: Գլուխը վար ինկաւ, կեցաւ ճիշդ իրանին վրայ եւ փակաւ: Դժբախտութիւնը այնտեղ է որ Բընարի երեսը մնաց կռնակին կողմը, որով գլխուն ետեւի մասն ալ կուրծքին կողմը:

Ամերիկացի «էմփրէզարիօ» մը անմիջապէս հարիւր միլիոնի պայմանագրութիւն մը կնքեց Բընարի հետ, զինքը զանազան քաղաքներու մէջ մէկ տարի ցուցադրելու համար:

Խաղը կը չարունակուէր:

Քորսիքացի նշանաւոր յառաջապահ Ս. Թօնիօ Քաչամանոփ, որ նախկին կռփամարտիկ մըն է, գնդակին յառաջին այնպիսի տիտանեան զօրութիւնով զարկաւ որ զայն հանեց օդին ամէնէն բարձր ոլորտներուն մէջ: Մարզադաշտին վրայ իջած էր թուխ եւ սեւ ամպ մը: Գնդակը ինկաւ այդ ամպին մէջ ու հոն ալ մնաց:

Ամբողջ հանդիսականները զարմանքով խառն հիացիկ բացականչութիւններ արձակեցին:

Մարզիկները սակայն կ'ափէին անհամբերութենէ ու վեր վեր կը ցատկէին:

Առաջարկուեցաւ թնդանօթ մը արձակել եւ ցրուել ամպը: Ուրիշ մը առաջարկեց սաւառնակով գտնել:

«Ցառաջ»ի թղթակիցը սակայն պարզօրէն ոտքի կեցաւ եւ համեստօրէն առաջարկեց.

— Իբրեւ գնդակ կը տրամադրեմ գլուխս:

Չընդունեցին, պատճառելով որ մէջը լեցուն է. գնդակի մը մէջը պէտք է օդ ըլլայ որպէսզի մարզիկներուն ոտքը չցաւի:

Բոլոր ներկաներուն մէջ ծնած էին անձնուէր եւ հերոսական զգացումներ:

Ահա թէ ինչպէս կը դաստիարակէ մարզանքը մարդկային վայրի հոգին:

Ընդհանուր չփոթութեան մէջ մէջնապահ Մօրիս Մօրի մրցադաշտին մէջ անկիւնած ձողերէն մին խլեց, նետուեցաւ կրկէս ու բաւական վազելէ վերջ ձողածայրը մխեց գետին ու ինք նետուեցաւ ամպին մէջ: Օդին մէջէն հարուածեց գնդակը դէպի հակառակորդ բերդը: Իր շիւթը չյաջողեցաւ:

— Աութ:

Մօրիս Մօրի սակայն մնաց ամպին մէջ: Ամպը առաւ քալեց իր հետ տանելով Մօրիսը:

Առաջին խաղամասը վերջացած էր:

Տասը վայրկեանի սովորական դադարէն վերջ խաղը վերսկսաւ:

Ցանկարծ եկան խումբերը իրենց ամբողջ կազմով եւ գնդակով օդը ելան: Վարը մնացած էին միայն «կօլ քիփըր»ները, ապուշ կտրած:

Խաղը կը չարունակուէր արեւին մէջ: Փասինկի բերդ որոշուած էր Արքայութեան դուռը, բերդապահ Պետրոս Առաքեալով, իսկ Օլիմփիքի բերդ նշանակուած էր քաւարանի պատուհանը՝ բերդապահ ունենալով Հ. Արսէն Ղազիկեանը:

Խաղը վերջացած էր: Նոյնպէս հանդիսականները: Ներկաները իրենց մարմինները ձգելով իրենց գրաւած աթոռներուն եւ նստարաններուն վըրայ՝ համբարձած էին հոգիով: Ես իմ տեղս մնացի, հոգւով եւ մարմնով: Ինծի պէս ուրիշ մէկն ալ կար որ կասկածելի տիպար մըն էր: Այդ անձը մօտեցաւ ինծի ու ըսաւ.

— Շատ ըրէ, ինծի հետ եկուր եւ կողոպտենք հանդիսականները: Անոնց հոգին վերցած է ու միայն մարմինը մնացած, ինչպէս նաեւ դրամապանակը...

Մերժեցի: Գողը մօտեցաւ լաւ հագուած մարմինի մը եւ սկսաւ գործել: Երբ թղթապանակը դուրս կը քաշէր՝ մարմինին երկու ձեռքերը չարժեցան ու բռնեցին գողին կոկորդէն: Ցաւագար կարեցաւ գողը: Հոգի մը խօսեցաւ եւ ըսաւ.

— Վերացումս օգտագործել կ'ուզէիր հա՞... բայց ես քանի մը մէթր միայն կրցած էի վերանալ... մէկ աչքըս ետեւս էր... գիտցիր որ ծանր գրպան ունեցողները հազիւ մէկուկէս մէթր կրնան վերանալ... Անկուտիներըն են որ թեթեւ են ու լաւ կը թըռչին...

Այս խօսքերը լսելով մտածեցի.

— Ես ուրեմն ի՞նչու չկրցայ վերանալ...

Բայց մեր մէջ հոգի մնացա՞ծ է որ...

Պահ մը վերջ հոգիները սկսան վերադառնալ ու մտնել իրենց մարմիններուն մէջ: Քանի մը սխալներ պատահեցան: Հրանտ Սրապեանի հոգին յուզուած եւ չուարած մտաւ մարմնոյն մէջ: Հինգ - տասը վայրկեանի մէջ սակայն կրցաւ իր հոգին... հանել:

Վերը կը չարունակուէր խաղը մօլեգնօրէն:

Ցանկարծ պէք Փալթօ Փականինի անկում ունեցաւ եւ ինկաւ «Ցառաջ»ի թղթակիցին գլխուն վրայ ու ջախ - ջախուելով ինկաւ գետին: Սրապեան ըսաւ.

— Գլխուս վրայ տեղ ունիս...

Փալթօ վերջին չունչը արձակելով պատասխանեց.

— Քու գլուխդ իմ դամբարանս թող ըլլայ... Սինեօր Սրապեանի, ձէնթիլէ ճէնիս... մէ... Մանթօ Փալթօ, մէ... Մանթօ...

Դիտակ մը ձեռք անցնելով հետեւեցայ խաղին:

Ալպէր Պուչօտիէռ գնդակը ամպէ ամպ տանելէ վերջ, փաս տուաւ Օյմօ Նորմանտին. այս վերջինը հոյակապ շիւթ մը ըրաւ... գնդակը գնաց դէպի դուռն Արքայութեան:

Կոլ քիփըր Պետրոս Առաքեալ բերդին առջեւ կեցած էր բերանբաց: Գնդակը մտաւ Պետրոսի բերնին մէջ: Լսուեցան բարբարոս աղաղակներ.

— Կո՜լ... կո՜լ... կո՜լ...

Ցաղթած էր Փասինկ 0—1ով:

Ստացաւ քառասուն միլիոն ֆրանք եւ ոսկի բաժակ:

Իսկ Սրապեան, որ Օլէմփիքի կողմնակից էր, ցմրուր քամեց դառնութեան բաժակ մը:

×

Այս բոլորը տեսայ անշուշտ այն ժամանակ՝ երբ կը գտնուէի 40 աստիճան ջերմութեան մէջ:

Երբ տաքութիւնս իջաւ 37ի՝ ըսի ինքնիրենս.

— Աշխարհը, իրաւ, խաղացողներուն է... Սա մեր դարը մանաւանդ աւելապէս գլխի, սրունքի, ոտքի եւ մատներու դար է...

Հիմակուան մանչերն ու աղջիկները պարտին կամ գեղեցիկ եւ կամ ուժեղ ոտք ունենալ...

Եւ վա՜յ անոնց որ գնդակ եղած են..

Ո՛չ միայն կան եւ անհամար են գնդակ եղած մարդերը, այլ ազգովին գնդակ եղած ժողովուրդներ կան, որոնք կ'ընդունին ազգերու ոտքի հարուածները...

Անոնցմէ ենք նաեւ մենք...

Գնդակը սակայն յաւիտեան գնդակ չի մնար... Օր մըն ալ կը պայթի... մէկուն գլխուն:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

154,501,438 *տոլար: 1932 դեկտեմբերէն հաշուելով՝ անոնց անվճար պարտքերու գումարը կը հասնի* 628,964,000 *տոլարի:*

« ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆ » կոչուած ընկերակցութեան դէմ բողոքագիր մը ներկայացուց Խարպինի խորհրդային հիւպատոսը, զանազան դէպքեր յիշելով: Այս կազմակերպութիւնը կը գործէ պոլշեւիկներուն դէմ, եւ Լէնինկրատի վերջին աճաբեկումն ալ անոր կը վերագրուի:

ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ եւ արտաքին նախարարը Փէշթա գացին եւ արժանացան մեծ պատիւներու: Մամուլը մեծ կարեւորութիւն կուտայ այս այցելութեան: Կը յիշուի թէ քանի մը շաբաթ առաջ ալ Հունգարիոյ վարչապետը Վիէննա գնաց:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ–ՀԱՄԱՑՆԱՎԱՐ միացեալ ճակատը որոշեց մեծ միթինկներ գումարել Փարիզի եւ գաւառներու մէջ, պայքարելու համար ֆաշականութեան դէմ:

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզ

«ՎԱՐԴԱՆ» Ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը այսօր Կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 2.30ին Café de la Gare*ի մէջ, Առնուվիլ: Կը հրաւիրուին մեր շրջանի բոլոր ընկերները:*

Կը խօսի ընկեր ԼԵՒՈՆ ՋՈՐՄԻՍԵԱՆ

ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆ. Կ. Խաչի Անիէռ Պուա Քոլոնպի մասնաճիւղին կողմէ, 22 *դեկտ. շաբաթ երեկոյ ժամը* 8.30*ին:*

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ-ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Մարսէյլի ԽԱՐԲԵՐԴԻ եւ ՅԱՐԱԿԻՑ ԳԻՒՂԵՐՈՒ ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր կիրակի երեկոյ ժամը *8.30*ին Սալոն ժէն ժագ. *4, rue St. Jaques.*

Ղեկավարութեամբ Պ. Մ. ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆի կը ներկայացուի զաւեշտ մը: Երգ, նուագ, արտասանութիւն եւայլն:

Պ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ իր սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերէ իր *ռատիօով:*

Մուտք՝ 3 *ֆրանք:*

FILMS RECOMMANDÉS

ՓԱԹԷ ՆԱԹԱՆԻ ՍԻՆԷՄԱՆԵՐԸ

ՑԱՑՏԱԳԻՐ** 10—20 **ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

EMPIRE. 2 heures de Music-Hall et le cavalier Lafleur
MARIGNAN. Les nuits moscovites (Harry Baur, Annabella)
MARIVAUX. Tartarin de Tarascon (Raimu)
MOULIN ROUGE. L'Auberge du petit dragon (Albert Préjean)
IMPERIAL. Un homme en or (Harry Baur)
OMNIA CINE INFORMATIONS. Actualités mondiles — Les gratte-ciels de l'Arabie du sud
VICTOR HUGO. Un homme en or — Malacca
ROYAL. Mam'zelle Spahi (Noêl-Noêl)
BARBES. Chabichou (2ème époque de Sidonie panache
BELLEVILLE. Arlette et ses papas — La grande experience
CAPITOLE. Chabichou (2ème époque de Sidonie panache)
DEMOURS. Chabichou (2ème époque de Sidonie panache)
EXCELSIOR. Chabichou (2ème époque de Sidonie panache)
FEERIQUE. Sidonie panache — Grande dame d'un jour
LECOURBE. Sidonie panache (1er film) — Grande dame d'un jour
LOUXOR. Chabichou (2ème époque de Sidonie panache)
LUTETIA. L'école des contribuables — Adémaï Joseph
LYON. Chabichou (2ème époque de Sidonie panache)
MAGIQUE. Sidonie panache (1er film) — Grande dame d'un jour
MAINE. Sidonie panache (1er film) — Grande dame d'un jour
METROPOLE. Chabichou (2ème époque de Sidonie panache)
de Sidonie panache)
MONTPARNASSE. Chabichou (2ème époque de Sidonie panache)
MOZART. Chabichou (2ème époque de Sidonie panache)
PALAIS DES GLACES. Sidonie panache (1er film) — Grande dame d'un jour
PATHE ORLEANS. Sidonie panache (1er film) — Grande dame d'un jour
RECAMIER. Sidonie panache (1er film) — Grande dame d'un jour
ROCHECHOUART. Chabichou (2ème époque de Sidonie panache)
SAINT CHARLES. Sidonie panache (1er film) — Grande dame d'un jour
SAINT MARCEL. Les bleus de la marine— Sur scène: Charlotte Dauvia dans son tour de chant
SELECT. Chabichou (2ème époque de Sidonie panache)

BANLIEUE

ALHAMBRA D'ASNIERES. Si j'étais le patron — Les Malabares
CASINO DE CLICHY. L'Imperatrice rouge (Marlène Diétrich)
COLOMBES. Chanson de Paris — L'Ami Fritz
KURSAAL AUBERVILLIERS. Si j'étais le patron — Série 7
KURSAAL BOULOGNE. Ces messieurs de la santé — La 5ème empreinte
OLYMPIA DE CLICHY. Symphonie inachevée — Jalousie
PATHE CINEMA PALACE (Boulogne). L'Amour en cage — La grande experience

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՌՈՍՏՈՄ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Տեղի կ'ունենայ 22 Դեկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս

Vincennesի Salle de Fêteի ԳԵՂԵՑԻԿ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

27, Rue des Laitières

Métro: La Tourelle. Nationէն երկու կայարան անդին

(Սրահը կը գտնուի՝ մէթրոյէն 50 քայլ հեռու:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԲԱԳՈՍԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ ՍԻՄՈՆ ՎՐԱՑԵԱՆ

Պիէսի ներկայացում՝ ***ՌՈՀ ԼԻՆԻ, ՆՈՒՀ ԼԻՆԻ***

Զաւեշտը, ընկերակցութեամբ նուագի: երկու ժամ անընդհատ ծիծաղ: կէս գիշերէն վերջ կը նուագէ MARIO DELFIի Orchestre Argentinի մէկ մասը:

Զանազան անակնկալներ: Հայկական պարեր: Արտասանութիւն: Ճոխ պիւֆէ, անհաւատալիօրէն աժան:

Բոլոր տոմսերը իրաւունք ունին թոմպոլայի

Մ Ո Ւ Տ Ք 6 Ֆ Ր Ա Ն Ք

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ *Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՇԱՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ*

Այսօր կիրակի *16* դեկտեմբեր կէս օրէ յետոյ ժամը *4—12*

Շավիլի Սէն-Լազար կայարանին մօտիկը rue Carnot փողոցին վերջաւորութեանը թիւ 28 Restaurant à l'Ecusson Bleuի սրահին մէջ

ԱՐԱՄ ՉԱՐԸՔ (Վ.տարանցի) *կը խօսի* Օմար Խայեամի *մասին:*

Կ'երգէ քառեակներ՝ ընկերակցութեամբ թառի:

Եւրոպական պարեր, ընտիր ճաշ: ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ:

Մուտք՝ 4 ֆրանք:

Հաղ. միջոց.— Շոգեկառք Սէն Լազարի կայարանէն իջնել Շավիլ: Օթօպիւս թիւ *1* իջնել Puits Sans Vin, Շավիլ:

ՏՕՆԱԿԱՆ ՕՐԵՐՈՒ ՁԵՐ ԳՆՈՒՄՆԵՐԸ ՎԵՐԱՊԱՀԵՑԷՔ

ՓԱՐԻԶԻ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԲԱՐԵՆՊԱՏԱԿ ՄԵԾ ՎԱՃԱՌԹԻՆ

Նախագահութեամբ **ՏԻԿ. *Մ. ԲԷԳԼԱՐԵԱՆի***

ՇԱԲԱԹ 22, ԿԻՐԱԿԻ 23, ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ 24, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1934
ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2ԷՆ 7

Foyer de la Musique Russeի *սրահին մէջ*

26, Rue de Tokio, Paris (16)

Métro: IENA, ALMA-MARCEAU Autobus: AC, AH, BU, CA N. 1, 2, 19.

Կը վաճառուին կանացի եւ տղամարդու արդուզարդի առարկաներ, երախաներու հագուստներ, խաղալիքներ, ամէն տեսակի նուէրցու իրեր, նպարեղէն, թարմ եւ չոր պտուղներ եւայլն:

ԸՆԹԱՑԻԿ ԳԻՆԵՐՈՎ: *ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ:*

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ***ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ*** ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

6 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1935 ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9.30ԷՆ ՄԻՆՋԵՒ ԼՈՅՍ

Salle des Ingénieurs Civilsի ՄԵԾ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

19, Rue Blanche, Մէթրօ՝ **Blanche** եւ **Trinitê.**

ՄՈՒՏՔ ԱՅՐԵՐՈՒ 8 *ՖՐԱՆՔ, ԿԱՆԱՆՑ* 5 *ՖՐԱՆՔ:*

Տոմսերը կը ծախուին Հայ սափրիչներու մօտ եւ սովորական տեղերը:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՄԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 18 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MARDI 18 Décembre 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2680

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՓԻԼՈՆԱԻՈՐ ՓՈՐՁԱՆՔԸ

= o–o =

Առնուազն երրորդ *բարձրաստիճան* կղերականն է որ իր բթամտութեամբ եւ ննգութեամբ տակն ու վրայ կ'ընէ ոչ միայն գաղութ մը, այլ եւ կը խայտառակէ ժողովուրդը իր բնակած երկրի հանրային կարծիքին առջեւ:

Առաջինը կը ճանչնաք արդէն,— Ղեւոնդ արք. Դուրեան, որուն անխորհուրդ շարժումները եւ եղերական վախճանը երկուքի բաժնեցին ամերիկահայ գաղութը:

Երկրորդը՝ Թուրէն եպ. Մանասեանն է, Պաղտատի առաջնորդը, որ ամէն միջոց փորձելէ յետոյ, պաշտօնանկ եղաւ Երեսփ. Ժողովին կողմէ եւ գլուխն առաւ գնաց Երուսաղէմ:

Երրորդը եւ ամէնէն զարշելին կը կոչուի Կարապետ եպիսկ. Մազլըմեան:

Պարտիզակէն, ամբողջ Նիկոմիդիոյ շրջանէն, Պանտրմայէն մինչեւ Աթէնք, չտեսանք պարկեշտ մարդ մը, որ լաւ խօսէր այս անօսպայ կղերականի մասին: Ան է որ, տասը տարիէ ի վեր, խռովայոյզ վիճակի մը մէջ կը պահէ յունահայ գաղութը, թէեւ միայն Հին Յունաստանի հոգ. հովիւն է: 1924ին, մեր ընկերներն ալ սխալեցան, մասնակցելով անոր առաջնորդական ընտրութեան: Բազմաթիւ ծանր մեղադրանքներ կան րի մասին, տեղական իշխանութիւնը հնք ամբողջ թղթածրար մը կազմած է, կատարեալ փափկանկատութեամբ հասկցնելով թէ լաւ կ'ըլլայ որ բեռները կապէ եւ երթայ: Բայց Մազլըմեան, յաման՝ ինչպէս ջրի մը, կը շարունակէ ընդդիմանալ եւ «գործել»: Եւ պաշտպաննե՜ր ալ կը գտնէ իր ճամբուն վրայ. մարդիկ որ կը փորձեն մաքրել անմաքրելին, կարծելով թէ ան զոհն է Դաշնակցութեան: Մինչդեռ, իրենց պաշտպանած «ազգն ու եկեղեցի»ն են որ կը խայտառակուին, ամբողջ գաղութի մը պատիւն է որ կ'արատաւորուի...

Եթէ նոյն իսկ անմեղ ըլլար Մազլըմեան, այն մեղադրանքներուն մէջ որ ձեւակերպուած են Յունաստանի Ապահովութեան Տեսչութեան կողմէ, իր շահը, գաղութին բարիքն ու պատիւը կը պահանջեն որ ժամ առաջ բեռները ժողվէ եւ կորսուի:

Բայց, մենք ե՞րբ կրցեր ենք զանազանել սեւն ու ճերմակը, եր ախական կիրքն է որ կը գործէ, մոռացութեան տալով բուն հարցը,— կոչկոռ կապած փորձանքը — եւ փոթորիկ յարուցանելով գաւաթ մը ջուրի մը մէջ...

ՄԱԶԼԸՄԵԱՆ ԵՊԻՍ.Ի ՎՏԱՐՄԱՆ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐԸ

Յունահայ եւ յունական թերթերը էջերով մանրամասնութիւններ կը հրատարակեն Աթէնքի «Առաջնորդ» Կարապետ եպիսկ. Մազլըմեանի վտարման պարագաներու մասին: Կ'ամփոփենք ամէնէն կարեւոր մասերը, քաղելով «Նոր Օր»ի դեկտեմբեր 11 եւ 12 թիւերէն.—

Ընդհանուր Ապահովութեան թղթածրարներուն մէջ Մազլըմեանի սոռ - բաղրութիւնը կրող կարեւոր նամակներ կան: Սոփէթ նախկին դեսպան Ուստինովի եւ Մազլըմեանի միջեւ, սովետական դեսպանատան ընդունելութեան սրահին մէջ տեղի ունեցած խօսակցութեան մանրամասնութիւնները նոյնութեամբ ունի ընդհանուր ապահովութիւնը:

Թուականներով եւ ժամերով արձանագրուած են Մազլըմեանի ունեցած տեսակցութիւնները ծանօթ եւ ոստիկանութեան կողմէ հետապնդուող համայնավարներու հետ:

Հաստատուած է որ կովկասեան դաշնակցային կառավարութեան Պոլսոյ առեւտրական ներկայացուցիչ (7—8 տարի առաջ) Պօղոս Մակինցեանի եւ Դանիէլ Շահվերտեանի հետ կանոնաւոր թղթակցութիւն պահած է:

Հաստատուած է որ Դ. Շահվերտեան կարեւոր գումար մը ղրկած է իրեն Չէյթունցեանի «Ցաղթանակ» թերթը հրատարակելու համար:

Այս բոլորէն զատ, զօրաւոր կասկածներ կան թէ օտար պետութեան մը ներկայացուցիչէն 48 հազար տրախմի ստացած է եւ 250 սաերլին Եգիպտոս ղրկած է բոլշեւիկեան քաղաքական փրոփականտին յատկացուելու համար:

Ասոնք մեր գիտցածներն են, իսկ ընդհ. ապահովութեան մօտ գտնուող թղթածրարը, կ'ըսուի թէ կը բաղկանայ հարիւրաւոր էջերէ:

Անկասկած՝ պետական գաղտնիքներ կան, որոնք չկրնար բացուիլ հրապարակաւ: Միայն որոշ է որ Մազլըմեան եպիսկոպոսի արտաքսումը 1928էն ի վեր, բազմաթիւ անգամներ պահանջուած է նիրքին նախարարութենէն:

Որոշ է նաեւ այն կէտը՝ թէ հելլէն պետական շրջանակները բացարձակապէս անվստահելի կը նկատեն առաջնորդը եւ կը ցանկան օր առաջ տեսնել անոր Յունաստանէն հեռացումը:

Մազլըմեանի շուրջ գոյացած այս համոզումները եւ կարծիքները նկատել արդիւնքը դաշնակցականներու «դաւադիր գործունէութեան», պիտի նշանակէր ապուշի տեղ դնել հելլէն նախարարները եւ սպասարկութիւնները:

Ատիկա պիտի նշանակէր նաեւ մեծ պատիւ ընել դաշնակցականներուն, որոնք նախարարներուն վրայ ազդելու չափ զօրաւոր միջոցներու տիրացած պէտք է ըլլան:

ՀԱՅ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻՆ ԱՐՏԱՔՍՈՒՄԸ

«*Խաթիա*» վերի խորագրին տակ կը գրէ.—

Ներքին Գ. նախարարին այսօր (10 դեկտ.) ներկայացաւ Հայերէ բաղկացած պատուիրակութիւն մը, որ խնդրեց առկախումը Հայոց արքեպիսկոպոս Մազլըմեանի արտաքսման որոշումին, տրուած ըլլալով որ իշխանութեանց կողմէ եղած ամբաստանութիւնները թէ հակազգային գործունէութիւն ունի եւ թէ համայնավարութեան համակիր է, ճիշդ չեն:

Նոյն ժամուն Գ. նախարարին ներկայացաւ նաեւ ուրիշ պատուիրակութիւն մը որ, ընդհակառակն խնդրեց որոշման գործադրութիւնը ամենակարճ ժամանակամիջոցի ընթացքին, որովհետեւ արքեպիսկոպոսը հակազգային գործունէութիւն ունի:

Գ. Նախարարը երկու պատուիրակութեանց ալ պատասխանեց թէ իր որոշումը անյետաձգելի է, որովհետեւ ոստիկանական տեղեկութիւններէ զատ արտաքին գործոց նախարարութիւնն ալ կը նկատէ արքեպիսկոպոսը իբրեւ վտանգաւոր: Միեւնոյն ատեն Գ. նախարարը զարմանք յայտնեց թէ մինչեւ այսօր ինչու չէ գործադրուած արտաքսման որոշումը:

Պէտք է յիշել նաեւ թէ արտաքին նախարարութիւնը իր այդ նոյն թուղթերով ցոյց կուտայ բազմաթիւ տեղեկութիւններ եպիսկոպոսին հակահելլէն գործունէութեան շուրջ:

Վերջացնելով իր խօսքը, Գ. Նախարարը յայտնեց թէ ինքը կը գործադրէ միայն իր Նախորդին որոշումը որ չէր գործադրուած տակաւին:

Գ. Նախարարը իր մօտ կանչելով նախարարութեան ոստիկանութեան բաժնի պետ Գ. Սարանտօփուլոսը հրամայեց որ գործադրուի արտաքսման որոշումը դեկտեմբեր 14ին առաւօտեան, այն պարագային երբ՝ Հայոց արքեպիսկոպոսը մեկնած չըլլայ մինչեւ ամսոյն 13ի գիշերը:

⁂ Պոլսոյ յունարէն թերթերը կ'իմանան թէ արտաքսումը յետաձգուած է քանի մը օր, լրացուցիչ քննութիւններ կատարելու համար:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ԴԱՏԻՆ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

Յառաջիկայ Յունուարի Բ. շաբթուն

«Հայրենիք»ի մէջ կը կարդանք (2 դեկտ.).—

Հաւաստի աղբիւրէ կը տեղեկանանք, որ Ապպէլի վերաքննիչ ատեանը Մ. Լէյլէկեանի եւ Ն. Սարգիսեանի խնդրին շուրջ ունկնդրութեան օր նշանակած է 1935 յունուարի երկրորդ երկուշաբթին: Այս օրը թէ շրջանային դատախազութիւնը եւ թէ պաշտպան փաստաբանները կ'ընեն իրենց փաստարկութիւնները դատարանին առջեւ ընդդէմ եւ ի նպաստ վերաքննութեան:

Նոյն աղբիւրէն կը տեղեկանանք, որ վերաքննիչ ատեանի Նիւ Եորքի բաժանմունքը որոշած է, որ միւս եօթը բանտարկեալ ընկերներու գործի վերաքննութեան համար շրջ. դատախազութիւնը եւ պաշտպան փաստաբանները իրենց գրաւոր դիմումները ներկայացնեն մինչեւ 1935 յունուար 14:

⁂ Մինչեւ դեկտեմբեր 5 բանտարկեալներու պաշտպանութեան համար բացուած հանգանակութիւնը հասած էր 80,788 տոլարի:

Տասը հազար հաշմանդամներու ցոյցը Շան զ'Էլիզէի առջեւ

Կիրակի օր, պատերազմի հաշմանդամները պատկառելի թափօր մը կազմեցին Շան զ'Էլիզէի հրապարակին վրայ, ցոյց մը որ շատ կը յիշեցնէր փեթրուարեան օրերը: Ոստիկանութիւնը ամուր շղթայ մը կազմած էր, բարեկարգութիւնը պահպանելու համար: Ցուցարարները հրաշունչ առեւտրամասութիւններ ըրին Քլէմանսոյի արձանին առջեւ, պահանջելով լուծել երեսփ. ժողովը, վերահաստատել իրենց սկզբնական թոշակները եւայլն: Պահ մը փորձեցին հանրապետութեան նախագահին պալատը երթալ, բայց ոստիկանութիւնը արգիլեց: Ամիսներէ ի վեր Շան զ'Էլիզէն այսպիսի իրարանցում տեսած չէր: Իսկ տեսարանը մասնաւորապէս յուզիչ էր անոր համար որ ցուցարարները կը ներկայացնէին թեւը կամ սրունքը կորսնցուցած, աչազուրկ, անթացուպերով կամ սայլակներու մէջ նստած դժբախտներ: Անոնք նախապէս ժողով մը գումարած էին Սալ Վակրամի մէջ, եւ յետոյ թափօր կազմեցին դէպի Շան զ'Էլիզէ: Գաւառներէն ալ հազարաւոր բախտակիցներ եկած էին, ինչպէս եւ գաղթավայրերէն: Ցոյցին ուժգնութիւնը իր գագաթնակէտին հասաւ Քլէմանսոյի արձանին առջեւ, ուր պսակներ դրուեցան եւ ճառեր խօսուեցան: Անհամբեր ճառախօս մը արձանի պատուանդանին վրայ խոյանալով գոչեց.

— «Այն օրէն ի վեր որ դուք մեռաք մեզի դաւաճանեցին: Կը տեսնէ՞ք մեր կրած անարդարութիւնը»:

Ցոյցը պաշտօնապէս փակուեցաւ երբ ճառերը վերջացան, եւ հաշմանդամները ցրուեցան խումբ - խումբ:

Ձախակողմեան թերթերը 12,000 կը հաշուեն ցուցարարներուն թիւը, միւսները՝ 7 — 10,000:

Երկրաշարժ Թուրքիոյ մէջ

Էնկիւրիէն Լոնտոն հասած հեռագիրներ, որոնք թերի են, կը ծանուցանեն թէ երկրաշարժի զօրաւոր ցնցումներ զգացուած են արեւելեան Անատոլուի մէջ, կործանելով 30 գիւղեր: Մեռած են 12 հոգի, իսկ վիրաւորուած՝ 50 հոգի:

Երկրորդ հեռագիր մը կ'ըսէ թէ աղէտեալ վայրն է Ճապաղջուր: Կ'ըսուի թէ 50 գիւղեր կործանած են, իսկ մեռածներու եւ վիրաւորեալներու թիւը կը հասնի հարիւրի:

525 համայնավարներ կը ձերբակալուին ՊՈՒԼԿԱՐԻԱՅ ՄԷՋ

Սոֆիայէն կը հեռագրեն դեկտեմբեր 16 թուականով.—

Շնորհիւ բազմաթիւ քննութիւններու, որոնք կը շարունակուէին ամսուան սկիզբէն ի վեր, երեւան հանուեցաւ համայնավարական զանազան կեդրոններ, բայց այսօր պարզուած դաւադրութիւնը ամէնէն ընդարձակն է: Դաւադրութիւնը խմորուած է Խասքովոյի շրջանին մէջ, նպատակ ունենալով սպաննել պահակազօրքին սպաները եւ ենթասպաները: Ոստիկանութիւնը ձեռք անցուցած ըլլալով բոլոր փաստաթուղթերը, այսօր իսկ ձերբակալեց 525 հոգի, որոնց 350ը քաղաքացի, 175ը զինուորական: Բուն ղեկավարը ձերբակալուած էր մէկ ամիս առաջ:

Թեվֆիք Րիւշտի Աթէնք գնաց

Թուրքիոյ արտաքին գործավարը Ժընեւէն դարձին Աթէնք հանդիպեցաւ եւ որոշեց մէկ օր ալ աւելի մնալ, լուծելու համար Պոլսոյ Յոյներուն վերաբերեալ խնդիրներ: Ինչպէս յայտնի է, Աթէնքի մամուլը եւ հանրային կարծիքը խորապէս յուզուած են կղերական տարրերու արգելքին առթիւ: Թէվֆիք Րիւշտի տեսակցութիւններ պիտի ունենայ վարչապետին եւ արտաքին նախարարին հետ:

400 բանուորներու արտակարգ ցոյցը ՍԵԼԱՆԻԿԻ ՄԷՋ

Սելանիկէն կը հեռագրեն դեկտեմբեր 16 թուականով.— Չորս օրէ եւ երեք գիշերէ ի վեր, չորս հարիւր բանուորներ, որոնց 270ը կիներ են, փակուած են ծխախոտի գործարանի մը մէջ: Բոլոր դուռները ամուր գոցուած են ծխախոտի հակերով: Բանուորները կը պահանջեն՝ օրականի յաւելում եւ կը մերժեն դուրս ելլել, մինչեւ որ գոհացում չստանան: Ոստիկանութիւնը կրաւորական դիրք մը բռնած է, որպէսզի դէպքեր չծագին: Թոյլ չի տար որ ուտելիք եւ ջուր տարուի բանուորներուն, եւ ելեկտրական լոյսն ալ կտրած է: Ընդհ. դատախազը զանազան փորձեր կատարեց որպէսզի բանուորները համոզէ եւ դուրս հանէ, բայց չյաջողեցաւ: Բանուորները բռնի վար դրին գործարանի տեսչութեան պաշտօնեաներէն երեքը: Կացութիւնը ծանր է գործարանէն ներս, նկատի առնելով բանուորներուն կրած զրկանքները: Ամէն կողմէ բողոքներ կը հասնին եւ ազդու միջամտութիւն կը պահանջուի, վերջ դնելու համար քանի մը ղեկավարներու յամառութեան: Բազասուն փաստաբաններ դիմած են կառավարութեան, այս պահանջը դնելով: Ուրիշ գործարաններու մէջ ալ գործադուլ հռչակուած է յանուն համերաշխութեան:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ ՄԱՂԱԾ ԱՏԵՆ

Մէկ շաբաթէ ի վեր, չորս – հինգ նամակներ կարգի կը սպասեն խմբագրի սեղանին վրայ, ի զուր անկիւն մը փնտռելով, կծկուելու համար:

Նկատելով որ դեռ շատ պիտի սպասեն, խմբագիրը ինծի յանձնեց մէկ մասը, «պարտ ու պատշաճը» տնօրինելու համար:

Ուրեմն, թող չզանգատին նամակագիրները, եթէ ես ալ ինծի սահմանուած տարածութեան յարմարցնեմ իրենց գրածները:

Մնաց որ, շատ ալ զանգատելու պատճառ չունին, որովհետեւ պիտի փայլին ... առաջին էջին վրայ, փոխանակ Գ. էջի վերջին սիւնակին:

1. ՎԻԷՆՆԻ մեր մարզական թղթակիցը, Ց. Մաթոսեան, կը զանգատի թէ տեղ չենք տար իր հերքումներուն, ընդդէմ ռամկավար եւ հնչակեան թերթերու կարգ մը թղթակցութեանց «որոնք սուտ լուրեր կը տարածեն Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղին եւ իրենց աշխատանքներու մասին: Ո՞ւր դիմեմ, ի՞նչ ընեմ, կարգի հրաւիրելու համար այս խառնակիչները, քանի որ «Յառաջ»ն ալ ամուր փակած է դուռները»:

Պատասխան.— ՁԶԲԱՂԻԼ, չպատասխանել եւ աշխատիլ ամուր գիտակցութեամբ:

2. ԼԻՈՆԷՆ Վէզի թաղամասի Սահակ Մեսրոպ դպրոցի հոգաբարձութիւնը դեկտեմբեր 15 թուակիր նամակով մը կը բողոքէ «Յառաջ»ի թղթակից Հուրծամ Պատանիի մէկ նախադասութեան դէմ եւ կը յայտարարէ.

— «Մեր դպրոցը ոչ մէկ ատեն չէ մատակարարուած Լիոնի Հայ Մայրերու Միութեան կողմէ, այլ միայն ու միայն կը մատակարարուի Վէզի ազգասէր հայ հասարակութեան սեփական միջոցներով»:

Շատ լաւ: Այսքանը յայտնելու համար, աւելորդ էր էջ մը գիր գրել եւ անտեղի բառեր գործածել:

3. ԼԻՈՆԻ ազգ. կեդր. վարչութիւնը, որուն նամակները որ եւ է անուն չեն պարունակեր եւ միայն կնիքով մը թղթատարին կը յանձնուին, երեք էջ գիր գրած է, զգաստութեան հրաւիրելու համար Թաթուլ քահ. Գեղունին:

Այս նամակէն կ'իմանանք թէ Թաթուլ քհյ. «շինծու մեղադրանքներ եւ զրպարտութիւններ» ըրած է «իրեն յատուկ աննոռնի եւ անկիրթ արտայայտութեամբ», թէ «սպառնալիքներ ալ չի խնայեր», թէ «իր անվայել ընթացքէն վերջը վտարուեցաւ մայրենի եկեղեցիէն» եւն.:

Ստիպուած ենք հաւատալ, քանի որ գրութիւնը պաշտօնական է:

Միայն թէ՝ հարցում մը.— Որ եւ է Ազգ. Կեդր. Վարչութիւն ո՞ր պաշտօնական հանգամանքին, բարեկրթութեան, լրջութեան եւ հայերէն քերականութեան ո՞ր կանոններուն կը համապատասխանէ հետեւեալ նախադասութիւնը.

— «*Նկատի առնելով Տէր Թաթուլի եւ իր նմաններուն այս անվայել գործունէութիւնը որ նողկանք պատճառած է հայ ժողովուրդին, որոնք ոչ թէ քահանայի գլուխ այլ «լահանայ»ի գլուխ կը կրեն ու չունին իրենց պաշտօնին պահանջած վեհութիւնը, ազգային վարչութիւնս կը նախընտրէ զրկել մէկ քահանայով եթէ լաւը չի գտնէ, քան թէ՝ անկիրթ եկեղեցականներու ոհմակ մը պահէ, որոնց սատմոքային հարցը լուծելն իսկ այս դարուս շատ դժուար է*»:

... Տեղս լեցուց:

ՎԱՀԷ

Կինը մորթեց, միսը եփեց եւ...

= o–o =

Զարհուրելի դէպքի մը լուրը կը հաղորդեն Պուքրէշի թերթերը: Պեսարապիոյ մէջ գիւղացի մը, Սթէֆան, կ'որոշէ մէջտեղէն վերցնել կինը, որպէսզի ազատօրէն ապրի իր սիրած աղջկան հետ: Խօսքէն գործի անցնելով, անոր աջակցութեամբ կինը կ'իջեցնէ նկուղը եւ կացինի ուժգին հարուածով մը կը ճեղքէ գանկը: Յետոյ մարմինը կտոր կտոր կ'ընէ եւ կը թաղէ տոպրակներու մէջ: Յաջորդ օրը, Սթէֆան եւ սիրուհին ճաշի կը հրաւիրեն քանի մը դրացիներ եւ իբրեւ կարեւոր կերակուր կը հրամցնեն խորոված կտորներ՝ կացինահար կնոջ միսէն: Այդ պահուն հիւրերէն մէկուն խելքին կը փչէ եւ կնոջ որպիսութիւնը կը հարցնէ: Սթէֆան խուսափողական պատասխան կուտայ: Ուրիշ հիւր մըն ալ զարմանալի կը գտնէ հրամցուած միսին համը: Այս պահուն գոյն չէր մնացած Սթէֆանի երեսը: Հիւրերը սեղանը ձգելով կ'երթան լուր կուտան ոստիկանութեան: Խուզարկութեանց միջոցին գտնուեցան մորթուած կնոջ մարմնին միւս մասերը: Մարդասպանը խոստովանեցաւ ամէն բան, բայց երբ ոստիկանները կը պատրաստուէին ձերբակալել, գիւղացիները կատաղօրէն յարձակեցան եւ այնպիսի դաս մը տուին որ հարկ եղաւ հիւանդանոց փոխադրել Սթէֆանը:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՆ *չորս երիտասարդ համայնավարներ (կոմսոմոլ), որոնք «կարմիր պիոնէրներ»ու կազմակերպութեան անդամներէն երկու աղջիկներ պղծած եւ յետոյ սպաննած էին, Ուրալի շրջանին մէջ: Չորս դատապարտեալները խոստովանեցան թէ ահ ու սարսափ կը տարածէին իրենց բնակած գիւղին մէջ:*

«ԿՈՄՍՈՒՀԻ» ՄԸ, *որ կը կոչուէր Ալէքսանդր Ալէքսանդրովա, ամուսինը՝ կոմս Ալէքսանդր եւ կնոջ մայրը ձերբակալուեցան Ֆիօրէնցայի մէջ (Իտալիա), ֆրանսական ոստիկանութեան պահանջով: Ասոնք փառաւոր կեանք կը վարէին Նիսի կողմերը, եւ քանի մը տարուան ընթացքին երեք միլիոն ֆրանք շորթած էին ֆրանսացի միլիոնատէրէ մը:*

ՖԱՇԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ *բացուեցաւ Մոնթրէօյի մէջ (Զուիցերիա), մասնակցութեամբ 14 երկիրներու ներկայացուցիչներուն: Առաջին ժողովին մէջ իսկ բանաձեւ մը քուէարկուեցաւ, որ կը փառաբանէ ֆաշական վարչաձեւը եւ մանաւանդ Իտալիոյ ստեղծած կազմակերպութիւնը: Այս առթիւ արծարծուեցաւ նաեւ հրէական խնդիրը, բայց Իտալիոյ պատուիրակը համոզեց որ առ այժմ յետաձգեն զայն:*

12005 ԱՂՋԻԿՆԵՐ *Պալին ներկայացան կիրակի օր, եւ քրիստոնէական խրատներ լսեցին, յետոյ մոռնալու համար... սալոններու մէջ:*

ԾԱՆՐ ՄԻՋԱԴԷՊ ՄԸ *ծագեցաւ Սարպրուքի մէջ (Սար): Անգլիացի սպայ մը ինքնաշարժով անցած ատեն, ուզեց ուղղութիւնը փոխել, բայց մայթին վրայ ելաւ եւ վիրաւորեց կին մը: Ամբոխը խռնուելով խոշտանգեց սպան, որ մաս կը կազմէ միջազգային ոստիկանութեան: Սպան պաշտօնանկ եղաւ: Ո՞վ գիտէ դեռ ինչ միջադէպեր պիտի ծագին, երբ յունուարին Սար մտնէ միջազգային զօրագունդը...*

120 ՆՈՐ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐ *պիտի աւելնան Թուրքիոյ Ազգ. Ժողովին վրայ, որուն նստաշրջանը կը փակուի այս շաբթու, ինքզինքը լուծած ըլլալով*

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՐՈՒԶՎԷԼԹԻ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

—o—o—

Ի՞նչ բան, կը հարցնէինք նախորդ յօդուածով, Բուզվէլթի «ընդդիմադիր»ները մղեց գործակցելու անոր հետ։

Նախ, անտարակոյս, Բուզվէլթի անժխտելի յաջողութիւնը՝ վերջին ընտրութիւններուն մէջ։ Շատ պարզ է որ անոնք եկան ընդլայնելու անոր իշխանութիւնն ու ամրացնելու դիրքը։ Այլ խօսքով՝ զայն դարձուցին երկրին տնտեսական կեանքին բացարձակ տնօրինողը։ Անշուշտ, ատիկա իրեն համար զօրաւոր ազդակ մըն էր մեկուսացնելու կամ յաղթահարելու բոլոր ընդդիմութիւնները։

Կ'երեւի իր այդ իշխանութենէն թելադրուած էր որ Բուզվէլթ երկընտրանքի մը առջեւ դրաւ յանձնառուները, ըսելով անոնց,— կամ այն է որ կը մտնէք ինծի, ինծ ու ապագայի հանդէպ կ'ունենաք լայն վստահութիւն եւ կը վերսկսիք ձեր աշխատանքը, եւ կամ, հակառակ պարագային, ես ոչ միայն կը տեւականացնեմ կիսապետականացած դրութիւնը, այլ եւ զայն աւելի կ'ընդլայնեմ։

Առայժմ, դեռ կարելի չէ որոշ բան մը ըսել ազգային վերականգնման ծրագրի մասին։ Որովհետեւ, այդ ծրագիրը ամբողջովին պատրաստուած չէ տակաւին։

Որոշ է, սակայն, որ Բուզվէլթ բաւական մեծ մտահոգութենէ մը կը փրկէ յանձնառուները եւ ճարտարարուեստի տէրերը, անոնց տալով մեծ ապահովութիւն մը։

Այսպէս, համաձայն տրուած տեղեկութիւններուն, նախագահը ինք կը սահմանէ որոշ պարտականութիւն մը։ Եւ թոյլ պիտի չտայ որ հարուածուին այն ճարտարարուեստի տէրերն ու յանձնառուները, որոնք վարկ ցոյց կուտան ապագայի նկատմամբ։ Այլ խօսքով՝ կը վստահին իրեն ու կը գործակցին։ Եւ որպէսզի այդ ապահովութիւնը շօշափելի ըլլայ, նախագահը, — ըսել կ'ուզէ՝ պետութիւնը — կը խոստանայ գնել այն ապրանքները կամ արտադրութիւնները որոնք, որպէս լրացուցիչ արտադրութիւններ, շուկայ պիտի չգտնեն։

Միաժամայն, պետութիւնը կ'ապահովէ, ոչ միայն վաճառումը, այլ եւ այն վարկերը, որոնք դրամատուներու կողմէ պիտի ներկայացուին լրացուցիչ արտադրութեան համար։

Անշուշտ, կան մարդիկ, որոնք կ'ուզեն պղտոր պահել ջուրերը։ Մանաւանդ շահադէտները։ Ու անոնք հարց կուտան.

— Նախագահը ի՞նչպէս կրնայ նման խոստում մը ընել։ Ի՞նչ կը նշանակէ շուկայ չգտած ապրանքները գնել։ Պետութիւնը ի՞նչ պիտի ընէ զանոնք։ Ատիկա ուրիշ բան չէ, բայց եթէ նոր միլիառներ նետել, նպատակ ունենալով, պարզապէս, գիները պահել։ Նախագահին նոր ծրագիրը, որուն կը համաձայնին յանձնառուներն ու ճարտարարուեստի տէրերը, նոր սնանկութեան դուռ չի՞ բանար միթէ։ Որովհետեւ, պետական ծախքերը կ'աւելնան, եւ այս անգամ աւելի շատ, քան՝ 1933–34ի հանրային նախաձեռնութիւնները։

Անշուշտ, Բուզվէլթ երբ նման յանձնառութեանց տակ կը մտնէ, վստահ է որ գործը պիտի չերթայ մինչեւ որոշ ապահովութեանց վճարումը։ Ասկէ առաջ, ինչպէս կը յիշուի, կառավարութիւնը ապահովեց փոքր դրամագլուխները։ Այն ատեն եւս դժգոհներ եղան։ Անոնք կ'ըսէին թէ կառավարութիւնը սխալ քայլ մը կը նետէ, որովհետեւ, այդ կերպով, կը մտնէ բազմամիլիոն պարտքի մը տակ։ Ճի՞շդ էր այդ դիտողութիւնը։ Կամ՝ արդարացա՞ւ այդ մտահոգութիւնը։ Ոչ։ Որովհետեւ պետութիւնը ոչինչ վճարեց այդ յանձնառութեան պատճառաւ։ Ինչո՞ւ, ի՞նչպէս, կառավարութիւնը չյարգե՞ց իր խոստումը։ Ոչ։ Այն բոլորին երբ ան յանձնառութեան տակ կը մտնէր, կամ, այլ խօսքով, կ'ապահովէր այդ փոքր դրամագլուխները, կը նախատեսէր արդէն ըլլալիքը։ Այսինքն՝ գիտէր որ այդ դրամագլուխներուն տէրերը զանոնք կը դնեն դրամատուններ եւ, այդ ձեւով, նոյն դրամագլուխներուն շուրջ կը ստեղծուի վստահութեան կամ ապահովութեան անօրինակ մթնոլորտ մը։

Ցետոյ, կայ եւ ուրիշ պարագայ մը որ Բուզվէլթը կ'ապահովցնէր թէ որ եւ է վճարում պիտի չընէ այդ յանձնառութեանց փոխարէն։ Ատիկա ըմբռնելու համար հարկ է նկատի ունենալ գնողական ուժի այն տեսութիւնը որուն վրայ կը կառուցուի, այժմ, Անգլիոյ եւ Ամերիկայի մէջ, քաղաքական տնտեսութեան վերանորոգումը թէ տեսականօրէն եւ թէ գործնականօրէն։

Ի՞նչ կ'ըսէ այդ տեսութիւնը։ Ան կ'ըսէ թէ սխալ է ու վնասակար՝ որ եւ է մէկ ճիւղի գնողական ուժը բարձրացնել՝ կանոնաւոր վճարումներով եւ արտադրութեան յաւելումով։ Որովհետեւ ատիկա պիտի տարածուի միս ճիւղերուն վրայ եւս ու շատ քիչ պիտի բարձրացնէ տնտեսական ընդհանուր մակարդակը։ Անոր ազդեցութիւնը պիտի ներգործէ լոկ իր մթնոլորտին ու շրջանակին մէջ՝ փոքր չափով, եւ, այդ պատճառաւ, պիտի չկարենայ սպառել յաւելեալ արտադրութիւնը։ Ընդհակառակն, կը շարունակէ նոյն տեսութիւնը, եթէ գնողական ուժը որոշ համեմատութեամբ բարձրանայ արտադրութեան բոլոր ճիւղերուն մէջ, շատ լաւ ազդեցութիւն պիտի գործէ ամբողջ տնտեսութեան վրայ, որովհետեւ ամէն մէկ ճիւղ թափ պիտի ստանայ։

Օրինակ, ենթադրենք որ կտաւի արտադրութեան գնողական ուժը աճեցաւ։ Շատ բնականօրէն ատիկա պիտի ազդէ փոխադրական միջոցներու արտադրութեան վրայ։ Այս վերջինը, իր կարգին, երկաթին կամ մեքենային։ Եւ, այսպէս, ճիւղերուն արտադրութիւնները զօրանալով պիտի բարձրանան վճարումները։

Անոր համար, նոյն տեսութիւնը կը նախատեսէ, սակայն, որ ամբողջ գործը ընթանայ հաւասարաչափ ու կազմակերպեալ ձեւով. եւ, ինչ որ կարեւոր է, վարկի պակաս չզգացուի։ Ուրեմն, ծրագիր ու նախահաշիւ, ինչպէս նաեւ դրամական ապահովութիւն։

Բուզվէլթ ունի՞ այդ երկու պայմանները։

Այո։

Ծանօթ է, նախ, որ դրամատուները պատրաստ են վճարելու ուզուած վարկերը։ Ինքը, նախագահը, մեծ կշիռ ունի այդ դրամատուներէն մեծ մասին մէջ։ Զէ՞ որ ինք, յանուն պետութեան, դէզերով բաժնեթուղթ ունի։

Իսկ կազմակերպեալ տնտեսութիւնը արդէն ի գործ դրուած է ու կը շարունակուի։ Հիմա բոլորը համոզուած են որ այս կերպով աւելի լաւ է, քան նախկին ձեւով, երբ բոլորը իրարու հետ կը մրցէին ու մէկզմէկու դէմ պատերազմ էին հռչակած։

Արդէն, ինչպէս կ'ըսէինք նախորդ յօդուածով, «ընդդիմադիր»ներն իսկ այժմ համաձայն են գործակցելու նախագահին այս ծրագրին։

Խնդիր է, սակայն, թէ ընդգրկուած ուղին կը տանի՞ դէպի փրկութիւն։

Ամերիկայէն ներս թէ դուրս, շատերու կարծիքով՝ Բուզվէլթ գտած է ուղիղ ճամբան, գոնէ մեծ մասամբ։

Անիկա սկսաւ պետական միջամտութեամբ։ Շատեր կարծեցին թէ դէպի պետականացում կ'ընթանայ։ Մինչդեռ այժմ ան հեռահետէ կ'անցնի ուրիշ դրութեան մը որ անօրինակ է իր տեսակին մէջ։ Այն է՝ ստեղծել կազմակերպեալ տնտեսութիւն մը, որուն մէջ պետութիւնը բոլորը կը պարտադրէ կազմակերպուիլ եւ ընկերակցիլ, բայց պարտադրիչ հրահանգներ չի տար անոնց կատարելիքներու մասին։

Արդէն, այս պարագան չափազանց յստակօրէն բանաձեւեց Ռիգպէրկը իր վերջին ճառին մէջ։ Ան ըսաւ, շատ որոշ կերպով, թէ՝ ազգային վերականգնումի նոր ձգտումն է «բարեացակամ մրցակցութիւնը կազմակերպել», ճշդել նուազագոյն օրավարձերն ու առաւելագոյն տեւողութիւնը՝ աշխատանքի շաբաթին (քանի՞ օր ու ժամ)։ Եւ այս բոլորը կատարել գիներու հաւասար կայունացման դրութեամբ։

Բաւական խելօք կը թուի այս ծրագիրը։ Մանաւանդ որ Բուզվէլթ ու իր գործակիցները զայն ի գործ կը դնեն որոշ ու արդիւնաւոր փորձարկութիւններէ վերջ։

Այդ է պատճառը որ քիչ չէ թիւը անոնց, որոնք վստահութեամբ կը նային այդ ծրագրին։ Ու վստահութիւնն է որ Լիփմանի ըսել կուտայ թէ «Ամերիկա երիտասարդ օրկանիզմ մըն է եւ առողջանալու վիճակին մէջ կը գտնուի՝ ծանր հիւանդութենէ մը յետոյ»։

Իր այս ճամբուն մէջ ընդդիմութիւն չունի՞ Բուզվէլթ։

Ունի, ի հարկէ։

Հիմա, արդէն, ձախերը կան իր դէմ։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԸ ՕՏԱՐ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱ՞Ք Է

Ինչպէս ըսինք, միայն Ռուսերն են, որ արդարացուցիչ պատճառ մը ունին օտարահպատակութիւն խնդրելու, սակայն իրենց հետ մեր չփումը ցոյց տուաւ, որ քիչ մը շատ այլախոյս են ու ճակատագրապաշտ, թերեւս ոչ ապարարօյ, բայց, ամէն պարագայի, մեր բարոյական նկարագրէն այնքան տարբեր, որ չենք կրնար, առանց մեզ վտանգելու, զանոնք խառնել Ֆրանսայիններուն այնքան մեծ համեմատութեամբ։

Մնաց որ, լաւագոյնները անթերի հաւատարմութեամբ մը կապուած կը մնան իրենց երկրին, ազատագրութեան յոյսը առանց կորսնցնելու։

Այս դիտողութիւնները, որքան ալ ճիշդ ըլլան ամէն օտար ազգի համար, առաւել եւս ճիշդ են նախկին թշնամիներու համար, — այսինքն այն երկիրներուն համար, որոնց յաղթեցինք։ Այդ երկիրներէն ոչ մէկ պարկեշտ մարդ, ներկայիս, չի կրնար մտածել իրական Ֆրանսացի դառնալու մասին։ Ի՞նչ պիտի մտածէինք, 1871ին, Օվերնիացիի մը կամ Պրըթոնի մը մասին, երբ Պերլին երթար եւ խնդրէր գերմանացի դառնալ։ Ի՞նչ պիտի մտածէին Պիզմարքի ընկերները։ Փոքրիկ մանրամասնութիւն մը բաւական է լուսաբանելու հայրենասիրական արժէքը մեր նոր հայրենակիցներուն, ինչ ծագում ալ ունենան։ Ֆրանսահպատակութեան թեկնածուներու հինգ տասներորդը կը սպասէ որ զինուորական ծառայութեան շրջանը անցնի եւ վերջը դիմում կատարէ, չորս տասներորդն ալ պահեստի շրջանը մտնելու կը սպասէ, վերջին տասներորդն ալ կը բաղկանայ յատկապէս կիներէ եւ երախաներէ, որոնք ինքնին Ֆրանսացի կը դառնան, երբ կ'ընդունուի իրենց ընտանիքի պետին հպատակութեան խնդրանքը։

Երեւակայել թէ այսպիսի մարդիկ, որոնք, խաղաղութեան շրջանին իսկ, խուսափած են զօրանոցէն, կը նշանակէ աւելի ծանր պատրանքներու մատնուիլ։ Այս գաղթող թռչուններուն համար, որոնք այսօր հոս թառած են, վաղը ուրիշ տեղ կը թառին, եւ դեռ շատերն ալ մեր երկիրը մտած են որովհետեւ միայն մենք կ'ընդունինք զիրենք, ասոնց համար Ֆրանսահպատակութիւնը «գործ» մըն է ամէն գործի նման, նեղացուցիչ ձեւակերպութիւն մը, որ անհրաժեշտ է՝ մտնելու համար փաստաբանական կաճառէն ներս կամ այլ պաշտօններու մէջ։ Անոնք գործը պիտի վարեն այնքան ատեն, որ կարելի է օգտուիլ։ Ու պիտի ձգեն, երբ առաւելութիւն մը չի ներկայացներ այլեւս։

Կը նշանակէ թէ պէ՞տք է ուղղակի դադրեցնել Ֆրանսահպատակութեան ամէն գործողութիւն քաղաքային կեդրոններու, մասնաւորաբար Փարիզի մէջ։ Ոչ, սակայն պէտք է դադրեցնել այլեւս մեզ ըստ հաճոյս թունաւորելը, այն պատրուակով թէ կ'ուզենք ուժ ստանալ։ Պէտք է շատ հազուադէպ պարագաներու մէջ միայն Ֆրանսահպատակութիւն տալ առաջին սերունդին։ Արդարեւ, յիշեցնենք որ երկիր մը, այնքան նուազմիտարր, որքան Ֆրանսան, այլ մեզմէ աւելի փորձառու այս հարցին մէջ, Միացեալ - Նահանգները կը քարոզեն թէ բացարձակապէս դժուար է խրացնել, ամերիկացի դարձնել առաջին սերունդը։

Նախ, անհրաժեշտ է մերժել Ֆրանսահպատակութիւնը ամէն անոնց, որոնք, կատարած չեն իրենց զինուորական կրթութեան շրջանը, կամ որոնք շատ վերջերը եկած են Ֆրանսա, կամ Ֆրանսայի մէջ բնակելով հանդերձ, հանգիստ մը սպասած են որ անցնի ժամանակը յիշեալ պարտաւորութիւններուն, նախ քան իրենց դիմումը։ «Ֆրանսահպատակութիւն ստացած օտարականը, կ'ըսէ նոր կանոնադրութիւն մը, պետական պաշտօն կամ ընտրական իրաւունք կրնայ ստանալ ֆրանսահպատակ դառնալէն 10 տարի վերջ միայն, բացի այն պարագայէն՝ երբ զինուորական ծառայութիւնը կատարած է ֆրանսական բանակին մէջ կամ բացառիկ ծառայութիւններ մատուցած է երկրին»։ Խութեան մէջ հրաշալի է այս յօդուածը, սակայն տակաւին շատ թոյլ ու ներողամիտ։ Այս պայմանները պէտք է պահանջել ոչ միայն ընտրողներէն, այլեւ ընտրելիներէն։ Եւ անհրաժեշտ է այլ եւս փակել Ֆրանսահպատակութեան գործով զբաղող գրասենեակները, որոնք բացուած են Փարիզի մէջ ինքնակոչ փաստաբաններու կողմէ, որոնք ի՛րենք եւս նոր Ֆրանսացիներ են։ Պէտք չէ թոյլ տալ այլեւս որ այդպիսի գրասենեակներու վարիչ մը ներկայանայ քաղաքապետական խորհուրդին, ու–դելով պաշտպանել «ֆրանսահպատակները» (sic) եւ «եւրոպացի եղբայրները» (sic), կարծես մէկն ու միւսը տակաւին պէտք ունէին պաշտպանուելու երկրի մը մէջ, ուր օտար խուժումին մատնուած է ամէնէն աւելի։

×

Ֆրանսահպատակութեան մերժումը, սակայն, կրաւորական ինքնապաշտպանութիւն մըն է միայն, որ բաւական չէ եւ մղելու համար այն յարձակումը, որուն մատնուած ենք։ Մենք պարտաւոր ենք վնասակար տարրերու առջեւ փակել ոչ միայն մայրաքաղաքին դուռները, այլեւ սահմանները։ Այստեղ եւս, հետեւինք Միացեալ - Նահանգներու օրինակին, որ 2,000 տոլար տուգանքի եւ հինգ տարի բանտարկութեան կը դատապարտէ ամէն անհատ, որ կը փորձէ մտնել Ամերիկա, եթէ վտանգ մը կը ներկայացնէ ընկերութեան կամ բեռ կ'ըլլայ պետութեան վրայ։ Վերջին արգելքով, դուռը կը գոցուի առնչուող բոլոր տխմարներուն եւ միտքով տկարներուն, բոլոր հիւանդներուն, ժառանգական ալքոլամոլներուն, բոզերուն եւ բողաբարձներուն, վերջապէս անիշխանականներուն եւ սեփականութեան ապօրէն բնաջնջման կուսակիցներուն։

Բոլոր անոնք, որ այս հարցերուն մէջ կ'օգնեն խաբելու ներգաղթի պաշտօնատուները, կը դատապարտուին, իբրեւ մեղսակիցներ, տուգանքի մը որ կը հասնի մինչեւ 3,000 տոլար, եւ մինչեւ մէկ տարի բանտարկութեան։ Ահա յօդուած մը զոր պէտք է իւրացնել, կատարելով անհրաժեշտ փոփոխութիւնները։

«Միացեալ - Նահանգներու գաղթային քաղաքականութիւնը, կը գրէ չնաւկան ձեւով մը Լոֆին, նպատակ ունի երկիր քաշել լաւագոյն տարրերը եւ Եւրոպայի թողուլ մնացեալ ամբողջ թափթփուքը»։ Այս պայմաններուն մէջ անհանդուրժելի է շարունակել ներս առնել բոլոր անոնք, զորս մերժած կամ դուրս ըրած են Նիւ-Եորքի գաղթային գրասենեակները, եւ զորս նաւային ընկերութիւնները, Հավրի ճամբով, Փարիզ կբերեն։

Վերջապէս, քանի մեր եկմտացոյցը բաց ունի, դեռ ի՞նչ կը սպասենք, պէտք է տուգանքի դատապարտել բոլոր անոնք որ Ֆրանսա կուգան, մրցակցութեան մտնելու համար մեր հայրենակիցներուն հետ, առանց ունենալու գիտնալ թէ ի՛նչ պարտաւորութիւններ ունին, մասնաւորաբար զինուորական ծառայութեան ի՛նչ պայմաններ կը սպասեն իրենցմէ։ Այսպիսի որոշում մը կը պաշտպանէ բոլոր հողագործ բանուորները, գործատէրերը եւ պաշտօնեաները, որոնք բնակչութեամբ կը լեցնեն եւ կ'արժեւորեն մեր ամայացած գաւառները, ինչպէս եւ այն բանուորները, զորս Ֆրանսա բերած է օտար աշխատաւորներ ճարող ընկերութիւնը։ Նոյնպէս, մասնաւոր տուրք տալէ առաջ կը կացուցին բոլոր զբօսաշրջիկները, հասատուները, դիւանադէտները, թղթակիցները, այլ խօսքով բոլոր անոնք որ կ'ապրին մեր երկրին մէջ, բայց չեն ապրիր մեր դրամով։ Երկու լուծում կայ, պէտք է ընտրել մէկն ու միւսը,— կամ հետեւիլ Արժանթինի, որ վիզայի տուրքը երկրէն ներս մուտքը արգիլելու աստիճան աւելցուցած է, կամ երկրորդ լուծումին, որ է մասնաւոր տուրք մը սահմանել մեր հիւրերուն համեմատական Ֆրանսայի մէջ իրենց շահածին։

ԿԱՄՔՈՒԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԴՊՐՈՒԹԵԱՆՑ ԴԱՍԵՐ

=o=

ՊԷՅՐՈՒԹ, (Ցառաջ)։—Ինչպէս անցեալ տարի, այս տարի եւս, Պէյրութի ֆրանսական Սէն Ժօզէֆ համալսարանի տեսչութիւնը կազմակերպած է արեւելեան ազգերու պատմութեանց եւ գիտութիւններու շուրջ դասախօսութիւններ — Արաբական գրականութիւն, պատմութիւն հնագիտութեան Սուրիոյ եւ Փիւնիկէի, Հայաստանի գրական, քաղաքական եւ կրօնական պատմութիւնը 3րդ դարէն 11րդ դար, արեւելեան եկեղեցիներու պատմութիւն, հին պաշտամունքներ եւն.։ Ահա ընդհանուր խորագիրները այն դասախօսութեանց որոնք յանձնուած են կարող արեւելագէտներու։

Մեզ հետաքրքրողը անշուշտ հայագիտութեան մասն է որ յանձնուած է ծանօթ բանասէր, գիտուն Հ. Ցովհաննէս Մըրբեանին։

Դժբախտաբար օտարները միայն մեր թշուառութիւնը տեսան ու կը տեսնեն տակաւին գաղթականներ, գաղթական եւ այս աշխարհի ամէն անկիւնները։ Օտարները մեզ չեն ճանչնար, անոնք մեր անցեալին անծանօթ են, անոք կը խորհին որ Հայը միշտ թիթեղեայ տնակներու մէջ ապրեր, միշտ բանուոր եղեր է եւ լեզուն թուրքերէնը։ Կրնա՞ք Արաբ մը համոզել թէ հայերէնը թուրքերէնէն բոլորովին տարբեր լեզու մըն է։ Այս պայմաններուն տակ, հարկ է, նոյն իսկ պահանջել որ այն ժողովուրդները, որոնց հետ կ'ապրինք՝ գիտնան մեզ, ճանչնան մեր անցեալը եւ ատիկա որքան շուտ, որքան լայն ծաւալով այնքան օգտակար է մեզ համար։ Ահա թէ ինչու Սէն Ժօզէֆ համալսարանի տեսչութիւնը եւ Հ. Ցովհաննէս Մըրբեանին ջանքերը մեր բոլորին գնահատանքին պէտք է արժանանան։

Հայագիտութեան առաջին դասախօսութիւնը տեղի ունեցաւ Նոյ. 29ին, Համալսարանին մէկ սրահին մէջ, ներկայութեամբ երկսեռ կոկիկ հասարակութեան մը՝ բաղկացած Ֆրանսացիներէ, Արաբներէ եւ Հայերէ։ Հ. Մըրբեան

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (11)

«ԻԹԹԻՀԱՏ ԵՒ ԹԵՐԱԳԻԸ»

(ՔԱՂՈՒԱԾ ՊԷՀԱԷՏՏԻՆ ՇԱՔԻՐԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ)

»»»· · ·«««

Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշայի կոզակիցէն մնացած մեծ ժառանգ մը, ատոփճանաբար հալելու վրայ էր։ Փաշան, կարգ մը ձեռնարկներու մասնակցած, շատ մսխումներ կատարած եւ հաշիւը չգիտցող մարդ մը ըլլալուն պատճառով, ի մօտոյ առանց դրամի մնալու վտանգին դատապարտուած էր։ Փաշային այս վիճակը շատ մտահոգութիւն պատճառած էր Տիրան Քէլէկեան էֆէնտիին։ Արդէն Պոլիս Եուսուֆ Իզզէտտինէն դրամ չէր գար։ Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշային ալ բիւրն ալ եթէ ցամքէր, ի՞նչ պիտի ըլլար այն ատեն։ Տիրան Քէլէկեան էֆէնտի ժամանակէն առաջ կը տեսնէր այս կացութիւնը, եւ Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյին հետեւեալ թելադրանքը կ'ուղղէր.

— «Եղբայրս, Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշայի նիւթական վիճակը հետզհետէ կը վատթարանայ։ Դեռ քանի մը ամիս առաջ կնքած հազարաւոր ոսկինոց փոխառութենէն ալ բան չմնաց։ Այժմ հրապարակի վրայ այնքան պարտք ունի որ, տոկոսի գումարը իր ունեցած կալուածներու արժէքին կէսէն ալ աւելի է։ Կ'աշխատի կալուածներուն մէկ մասը ծախել։ Այս ընթացքով, փաշան, ի մօտոյ առանց դրամի պիտի մնայ։ Այնպիսի ծանր նիւթական յանձնառութիւններու տակ մտած, եւ իր գործերը այնպիսի վիճակի մը մէջ դրած է որ, ես, փաշային ապագան շատ մութ կը տեսնեմ»։

Շաբաթ մը վերջ, Փարիզ գրկած երկրորդ նամակի մը մէջ, Տիրան Քէլէկեան էֆ. հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէր.

— «Ձեզ կրնար բացատրել թէ, վերջին շաբաթը որպիսի տառապանքներու մէջ անցուցած եմ։ Հիւանդ էի, պէյին եւ Տիկնոջ ձերբակալութեան լուրը առնելէս ի վեր գիշերները քուն չունիմ։ Վերջապէս, այս առտու Պոլսէն հասած լուրերէն ձերբակալեալներուն ազատ արձակուիլը իմանալով չափազանց ուրախացայ։ Բայց ի՞նչպէս եղած է, քննութիւնները ինչ արդիւնք տուած են, Եուսուֆ Իզզէտտին էֆէնտիին անունը խառնուած եւ գինքը անհանգիստ ըրա՞ծ են թէ ոչ, յայտնի չէ։ Որովհետեւ ձերբակալուածներուն թուականէն ասդին, մեր յարաբերութիւնները բոլորովին կարուած են Եուսուֆ Իզզէտտին էֆէնտիի հետ։ Միայն գիտցածս սա է որ, իմ եւ ձեր յանկացումներուն վերաբերեալ եւ էֆէնտիին ձեռքով գրուած հաշուեթուղթ մը Ապտիւլ Համիտի լրտեսներուն ձեռքը անցած է։

Պոլսոյ մեր ընկերները այն կարծիքին են, որ այս գործին մէջ դաւաճանութիւն մը կայ։ Այնպէս կը կարծուի որ, կամ Ֆայըլին կնոջ եւ կամ Փարիզ ապաստանած փաշաներուն կողմէ կատարուած է։ Այսքան կարեւոր գործի մը սովորական ձեւափակուիլն ալ զիս այլապէս կը մտահոգէ։ Ո՞ւր է սոր գաղտնիքը։ Արդեօք օձիքը ազատելու համար խա՞ղ մը դարձուած է, թէ ձերբակալեալը ակարանալով, ուրիշները վտանգի ենթարկած է։ Բանէ մը տեղեկութիւն չունենալուս համար անհանգիստ եմ։ Կատարուած ձերբակալութեանց մասին, Պոլսոյ իր ներկայացուցչէն ստացած տեղեկութիւններէս դուրս, շատ ըղձացութեամբ տեղեկութիւններ կուտամ Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշային։ Օրինակի համար, հաշուեթուղթի մասին երբեք չխօսեցայ։ Որովհետեւ, կարծելով թէ Ապտիւլ Համիտ Եգիպտոս մարդ ղրկած է՝ զիս եւ զինքը սպաննելու համար, իրարանցումի մատնուած է, եւ ըստ այնմ միջոցներ ձեռք առնուած են։ Հետեւաբար, երբ մեր հաշուեթուղթի պարագան իրեն յայտնէի, թէ խուճապի պիտի մատնուէր եւ թէ առարկութիւններու պիտի սկսէր։

Փաստաբան Ճէլալ պէյ անունով մէկը պիտի գայ Փարիզ։ Այս անձը, աստիճան մը կասկածելիներու շարքին մէջ դասուած եւ մասնաւորաբար դրամ շորթելու համար Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշայի շուրջը դառնալ ըսկած ըլլալով, հանդիպումի մը պարագային ըստ այնմ լեզու գործածեցէք»։

ՄԱՀԱՓՈՐՁԻ ՄԸ ԾՐԱԳԻՐԸ

Այս միջոցին, Ապտիւլ Համիտի դէմ նոր մահափորձ մը կազմակերպելու նպատակով, Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյ խորհրդակցութիւն կը կատարէր Տիրան Քէլէկեան էֆ.ի հետ։ Այս մահափորձը պիտի կատարուէր Ռամազանի տասնըհինգին, երբ «Խըրգա - ի - Շէրիֆ»ին այցելելու համար, Ապտիւլ Համիտ Սէրայ Պուրնու պիտի անցնէր։ Այս նպատակով, Սէօյիւտլիւ զբօսանաւին անցքին վրայ տեղ տեղ ականներ պիտի նետուէին։ Այս բանը միայն Հայերը կրնային յաջողցնել։ Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյ կը հարցնէ թէ Եգիպտոսի մէջ այս տեսակ գործ մը յաջողցնելու ընդունակ Հայեր կա՞ն թէ ոչ։

Երկար - բարակ քննութիւններ կատարելէ վերջ, Տիրան էֆ. Քէլէկեան այն խնդրոյ մասին հետեւեալ պատասխանը կուտար Պէհաէտտին Շաքիր պէյի։

—«Պոլսոյ մէջ, բոնակալին հանդէպ կատարուելիք մահափորձի նոր ձեռնարկ մը, ձեր բացատրած ձեւով չի կրնար տեղի ունենալ։ Որովհետեւ Ռամազանի տասնըհինգէն առաջ ծովը ականներէ կ'անցընեն։ Բայց ծովուն մէջ ական թափելու անկարելիութիւնը, մեզ մեր ձեռնարկէն ետ չի կրնարկեցնել։ Հոս նոր ռումբ մը հնարուած է։ Անցեալները անձնապէս կատարած փոքր փորձով մը, այս գիւտին զօրծադրութեան կարելիութեան մասին համոզում գոյացուցի։ Եթէ անհրաժեշտ գումարը կարելի ըլլայ ճարել, վստահ եմ որ այս գործը պիտի կրնամ գլուխ հանել։

Հարկ եղած քննութիւնը կատարեցի։ Ըլլալիք որքին հանդէպ կատարուելիք նոր ձեռնարկը,— չնախատեսուած ծախսերն ալ հաշուելով — հարիւր յիսուն հազար ֆրանքի կը կարօտի։ Այս գումարին մէջ կը մտնէ նաեւ չափազանց նուրբ մեքենաներու (ռումբեր) փոխարժէքը։ Այս նոր ձեռնարկը, ելեկտրական ուժին անյուսալի եւ բոլորովին նորահնար մէկ երեւոյթին վրայ պիտի յենու։ Անհրաժեշտ նախափորձերն ու պատրաստութիւնները, հարկ եղածը անձամբ կը կատարեմ։ Որովհետեւ այս նոր ձեւին տեսութիւնը բոլորովին գաղտնի կը պահուի»։

Տիրան Քէլէկեան էֆէնտիի յիշած ուժամեքենական եւ ելեկտրական ուժանիւթ նաեւ Պէհաէտտին Շաքիր պէյ, եւ մանրամասնութիւններ պահանջեց։ Հարկ եղած տեղեկութիւնները տալէ վերջ, Տիրան Քէլէկեան էֆ.ի կ'աւելցնէր.

(Շար.)

...ուրեան, խնամքով եւ ամփոփ կերպով, Հայաստանի տարբեր փուլերը ներկայացնող քարտէսներով ու արձանագրութիւններով (ցուցադրուած մոգական լապտերով) չուրջ մէկ ժամուան դասախօսութեամբ մեզ ներկայացուց յետագայ դասախօսութեանց նիւթը.— «Քրիստոնէութիւնը Հայաստանի մէջ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչէն առաջ»:

Յայտագրին մնացեալ մասերն են.—

2. Ագաթանգեղոս.— Հայաստանի պաշտօնական դաւանափոխութիւնը: Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ:
3. Փաւստոս Բիւզանդացի.— Հայաստանը Դ. դարուն:
4. Կորիւն.— Հայ գրականութեան ծագումը: Սահակ եւ Մաշտոց:
5. Հայ գրականութեան ոսկեդարը: Աւետարանի թարգմանութիւնը: Եզնիկ:
6. Ղազար Փարպեցի եւ Եղիշէ.— Դիմադրութիւն Սասանեան հալածանքին:
7. Յունարան դպրոցը հայ գրականութեան մէջ:
8. Հերակլ կայսեր արշաւանքները: Արաբական յառաջխաղացումները Հայաստանի մէջ:
9. Կեանքը Հայաստանի մէջ արաբական տիրապետութեան օրով:
10. Մովսէս Խորենացի:
11. Հայկական նահանգներու զանազան անուանակոչութիւնները դարերու ընթացքին:
12. Բագրատունեաց տիրապետութիւնը Շիրակի մէջ:
13. Հայկական քաղաքակրթութիւնը Բագրատունեաց շրջանին:
14. Կրօնական եւ գեղարուեստական կեանքը Վասպուրականի մէջ:
15. Սելճուքեան արշաւանքը եւ անոնց հետեւանքները Հայաստանի մէջ:

Փափաքելի է որ, Հ. Մըսրեան անցեալ տարուան իր դասախօսութիւնները եւ այս տարուանը հաւաքելով մէկ հատորի տակ լոյս ընծայէ, որմէ անկասկած պիտի օգտուին շատ մը օտար Փրանսախօսներ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԶԱԽԱՒԵՐ ԴՐՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

Դասակարգային անտանելի եւ բոլորովին ապարդիւն բաժանումի եւ ապակեդրոնացման ձգտող նոր կարգ ու սարք մը կը պարտադրուի ուղղակի հայ հասարակութեան, մեր յետպատերազմեան եկեղեցական վարչութեանց կողմէ: Մեր հին ու փառաւոր եկեղեցիին չուքն իսկ չի կրնար պարունակուիլ այդ կրօնական ընկերակցութեան ծրագիրներուն մէջ: Այդ վարչաձեւը միայն քանի մը հարիւր հոգինոց նոր եւ խեղճուկ աղանդի երկրպագուներուն հազիւ կը յարմարի: Ոչ աւանդապահ հայ հասարակութիւնը եւ ոչ ալ Էջմիածնի մայր աթոռի սահմանադրութիւնը կրնան ընդունիլ այդ նոր ձեւը, որուն առաջին օգուտը ... ժողովուրդը հեռու պահել եկեղեցական վարչութիւններէ եւ պաշտպանել տասնեակ մը մեծ ու եսամոլ աղաներու մոմի-պնակի փառքը:

Փարիզի ազգային եկեղեցին, հիմնուած Աղեքսանդր Մանթաշեանի խընամքով ու ծախքով 1904ին, կը վերանուի 1927ին կրօնական ընկերակցութեան: Եկեղեցիին հաստատումէն մինչեւ ընկերակցութեան վերածուիլը, Քիպարեան եպ.ի հովանաւորութեան միջոցին, սնտուկը կ'ունենայ 7—800 հազար ֆրանք պատրաստ դրամ: Ընկերակցութիւնը, իր գլուխն ունենալով ընդհ. քարտուղար մը, իր ընդհանուր գործունէութեամբ, իր անդամակցութեան անժողովրդական եւ 50 ֆր.ի մուտքի պահանջներով, սակարկելի դրութիւններով, որ եւ է գործնական արդիւնք, որքան բարոյական նոյնքան ալ դրամական նոր հասոյթ ապահոված չէ: Կ. Պոլսոյ եւ Թրքական գաւառներու հայ եկեղեցիները, իրենց ազատ ընտրութեան եղանակով եւ կամաւոր ու սրտաբուխ նուէրներով կը պահէին ականաւոր առաջնորդներ, տասնեակ մը քահանաներ եւ պատուաբեր դպրոցներ 10—20 ուսուցիչ-ուսուցչուհիներով: Մեր այս տագնապալի օրերուն, ո՞րն է օգուտը, Փարիզի պէս հարուստ եւ մեծ մայրաքաղաքի մը եկեղեցիին: Ո՞րն է իր պարծանքը, քահանայական դասին ճոխութի՞ւնը, աղքատախնամ հոգածութի՞ւնը, թէ չէ ազգային դաստիարակութեան աջակցութիւնը:

Այս ընկերակցութիւնը կը փորձէ իր ծրագրով կառավարել նաեւ Ալֆորվիլի եւ Կոնէսի եկեղեցիները, սակայն ինչպէս ամենուրեք հոս ալ չի յաջողիր իր պաշտօնական «ֆէրման»ներով: Նոյն իսկ տեղական հոգաբարձութեան անդամներուն մեծամասնութիւնը Փարիզի ընկերակցութեան անդամ չեն, չուզելով վճարել 50 ֆր.ի ուրեկան տուրք մը:

Տարակոյս չկայ թէ այդ ընկերակցութեան ծրագիրը կրնայ պարտադրուիլ միայն իր 100—120 անդամներուն, որոնք ընդունած են մաս կազմել այդ միութեան. բայց անդին կը մնայ 15—20 հազարի բազմութիւն մը, այդ աննշան անդամներուն դէմ զորս եօթը տարիէ ի վեր ցոյց կուտայ իր անտրամադրութիւնը:

Արդարեւ, գործաւոր եւ նեղ կացութեան մատնուած ժողովուրդը ի՞նչ պէտք ունի ժամանակ կորսնցնելու եւ սովորաբար ճամբու ծախք մըն ալ աւելցնելու եկեղեցական սակին, որ եւ է եկեղեցական վկայագրի համար: Ինչո՞ւ այդ երկու եկեղեցիներուն իրաւունք չտրուի տեղին վրայ կատարելու այդ գործերը, թէ ի դիւրութիւն ժողովուրդին եւ թէ տեղական եկեղեցիին անուանի: Ո՞վ է տուած այդ իրաւունքը Փարիզի եկեղեցիին որ իր կարգին չուզեր տալ անոնց: Եթէ Պոլսոյ Գում Գափուի մայր եկեղեցիին Թաղ. խորհուրդը կամ Սամաթիոյ եկեղեցիին վարչութիւնը, մէկէն ի մէկ մէջտեղ հանեն նոր ծրագիր մը կրօնական ընկերակցութեան անունով եւ յօդուածներով սկսին այդ ծրագիրը պարտադրել փորձել, ո՞ւր կ'երթայ ասոր վերջը:

Փարիզի եկեղեցւոյ կառուցուած թուականին հազիւ 2000 Հայեր կային Փարիզ, իսկ այժմ կը հաշուեն քսան հազար: Ինչո՞ւ նկատի չեն առներ այս պարագաները, եթէ իրենց նպատակն է ծառայել ժողովուրդին եւ գոհացնել օրուան պահանջները:

ԱՐՏԱՇԷՍ ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՄԱՍԼԸՄԵԱՆ ԵՊԻՍ.Ի ԱՐՏԱՔՍՈՒՄԸ

Յունական թերթերը կը հաստատեն թէ իսկապէս վտարման հրամանագիր արձակուած է Կարապետ եպիսկ. Մազլըմեանի դէմ: Նախարարական հրամանագիրը կ'ըսէ թէ եթէ եպիսկոպոսը չհամակերպի եւ հինգ օրէն չհեռանայ, ոստիկանութեան կողմէ պիտի ձերբակալուի եւ պիտի արտաքսուի բռնի ուժով:

Ընթերցողները կը յիշեն թէ անցեալ օգոստոսին ալ վտարման հրամանագիր մը հանուած էր, բայց բարեխօսութիւններ կատարուեցան եւ յետաձգուեցաւ:

Ահաւասիկ այդ հրամանագիրը.—

Որոշման թիւ 249

«Ներքին նախարարը նկատի առնելով օտարականներու կեդր. ապահովութեան տուեալները, որոնցմէ կ'երեւան կուգայ, որ հայ եպիսկոպոս Masloumian Կարապետի Յունաստանի մէջ հետագայ բնակութիւնը վնասակար է ազգային շահերուն, նկատի առնելով արտաքին նախարարութեան 17-7-34 եւ 7.116-8.8A թուակիր պաշտօնագիրը, ինչպէս նաեւ աչքի առաջ ունենալով թիւ 4310 օրէնքի 23րդ յօդուածը

Կ'ՈՐՈՇԵՆՔ

Եւ կը հրամայենք՝ պատկան ապահովութեան կողմէ անոր հաղորդուելէն 30 օրուան ընթացքին անոր արտաքսումը պետութեան սահմաններէն դուրս:

Ներկայս կը գործադրուի ոստիկան զօրաց եւ քաղաքներու ոստիկանութեան օրկաններուն ձեռքով»:

Նախարար
(Ստորագր.) Տ. ԵԱՆՕՓՈՒԼՈՍ

Յունաստանի ներքին գործերու նախարարը փոխուած ըլլալով, այժմ նոր նախարարն է որ կը գործադրէ հրամանը:

Հոչակաւոր չէկիստ Աղաբէկով իր գրքին մէջ հետեւեալ յայտնութիւնը հրատարակած է Մազլըմեանի մասին.

— «Դեկտ.ի վերջերը (1929ին) Մոսկուայէն եկաւ յունական գործերու նախկին վարիչ Մալոտկովսքին, զիս ծանօթացնելու համար Յունաստանի գործերուն: Անոր խօսքով, յունական ճիւղը լաւ չէր կազմակերպուած: Թիւ 3—23ը Յունաստանի Հայոց արքեպիսկոպոս Մազլըմեանն էր: Միւս մեծ գործակալը Հայոց Թերթի խմբագիրն էր: Այս թերթը կը հրատարակուէր Կէփէուի դրամով: Բայց Մալոտկովսքին խորհուրդ չտուաւ ինծի անոնց հետ կապուելու, որովհետեւ անոնք բաւական վարկաբեկուած էին ժողովուրդին մէջ, իրենց սովետասիրական քայլերով»:

ՕՏԱՐ ԿԱՐԾԻՔՆԵՐ ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Քանի մը օր առաջ, պաշտօնական արարողութեան մը պահուն, որ տեղի կ'ունենար «Aux Morts d'Orient et des Terres Lointaines» յուշարձանին առջեւ (Քօրնիշ), օտար զինուորականի մը խանդավառ պատումութիւնը լսեցի Մարսէյլի Հայ Արիներու մասին:

Զինուորականը նկարագրելէ վերջ հայ տղոց ժիր ու կայտառ, առողջ վիճակը, կը գովէր նաեւ անոնց գեղեցիկ տարազը եւ կարգապահութիւնը: «Մասսիկ անձրեւի մը պահուն անոնք եկան ու այս յուշարձանին առջեւ ծաղկեպսակ մը դրին, պատուի առին, պատշաճ երգեր երգեցին: Իսկապէս զարմանալի են այս Հայերը եւ մեռելները շատ գոհ մնացինք»:

Բարեկամի մը հետ կը լսենք օտարի գովասանքը մեր «ժիր ու կայտառ տղոց» մասին ու սրտիս խորերէն կը ցաւիմ որ այդ նոյն արիներու արարողութեան օրը հազիւ քանի մը տասնեակ Հայեր ներկայ էին, մինչդեռ տեղական բոլոր թերթերը հրատարակած էին հայ արիներու նկարները եւ իրենց ներկայացուցիչները ղրկած էին արարողութեան ներկայ ըլլալու:

Ե՞րբ պիտի գնահատենք մեր արժէքները:

Թղթակից

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Թշուառութիւնը գաղթակայաններու մէջ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 15 դեկտ. (Յառաջ).— Քան Վիքթոր Հիւկօ կամ Ռուսերու գաղթակայանը կը գտնուի Մարսէյլի շոգեկառքի գլխաւոր կայարանէն հազիւ հարիւր մէթր հեռու, համալսարանի եւ երկրորդական վարժարաններու սահմանակից, ընդարձակ ու արեւաշատ տարածութեան մը վրայ: Բնակիչները կը բաղկանան զանազան ազգի գաղթականներէ, Ռուս, Իտալացի, Հայ, խառն: Սկզբնական շրջանին առաջինները մեծամասնութիւն կը կազմէին ու թաղին վարչական ներքին գործերը կը կառավարէր ռուս տնօրէն մը: Իսկ Հայերը փոքրամասնութիւն կը կազմէին ու ենթակայ էին ռուս տնօրէնին հրահանգներուն եւ բարեկամեցողութեան:

Գործադրկութեան տեւականացումը պատճառ դարձաւ որպէսզի քաղաքի պանդոկներուն մէջ խճողուած բազմանդամ հայ գործաւոր հայրենակիցները լքեն քաղաքը ու բնակին տախտակաշէն տուներու մէջ, ամսական չնչին գումարով մը, 30—40 ֆր.: Այնպէս որ ներկայիս գաղթակայանին բնակչութեան հարիւրին եօթանասունը կը կազմեն Հայերը: Ներկայիս հայ ընտանիքներուն թիւը 90—100 է, մեծամասնաբար գործաւոր: Արհեստաւորները, առեւտրականները, անձնական գործ ունեցողները, աննշան թիւ մը կը կազմեն:

Սկզբնական շրջանին երբ Ռուսերը մեծամասնութիւն կը կազմէին, տէրն ու տիրականն էին թաղին եւ իրենց ուզած եղանակով կը դասաւորէին բոլոր գործերը: Իսկ Հայերը հլու վարձակալներ էին: Բայց վերջերս Հայերու եւ Ռուսերու միջեւ ծագած վէճի մը, (վարձք վճարել չվճարել) հետեւանքով դատ բացուած ըլլալով, վերջացաւ ի նպաստ Հայերու (չվճարել), որով հայրենակիցները ազատեցան տան վարձքի բեռէն: Բայց այդ դիւրութիւնն ալ չի կրնար թեթեւցնել մեր գործազուրկ հայրենակիցներուն հոգերը,— ապրուստ, ձմրան վառելանիւթ ու զանազան բացառիկ ծախքեր:

Գաղթակայանին հարիւր ընտանիքներէն հազիւ քսանըհինգը ունին աշխատող ձեռքեր, մնացած եօթանասունըհինգը գործազուրկ բանուորներ են:

Գործ ունեցողները կարելի է դասաւորել հետեւեալ արհեստներուն մէջ, —կօշկակար, դերձակ, սափրիչ, հնակարկատ եւ պարզ բանուորներ: Այս վերջիններուն մէկ մասը կ'աշխատին շաքարի, իւղի, մոմի գործարաններուն մէջ, մէկ մասն ալ նաւահանգիստը: Իսկ արհեստաւորներուն մէկ մասը, կ'աշխատի զանազան արհեստանոցներու մէջ: Մնացած մասն ալ ունի փոքրիկ անձնական խանութներ, գաղթակայանին մէջ,— չորս դերձակ, երեք կօշկակար, երկու սափրիչ, բաղնիք մը, եւ երեք նպարավաճառի բանուորներ:

Գործազուրկ հայ բանուորին կինն ու չափահաս աղջիկները ճարահատ սկսան գործարաններու դուռը ափ առնել:

Այն կիներն ու աղջիկները որ ցարդ չէին չնչած գործարանի մուխն ու ծուխը, այժմ գործ փնտռելու եւ չըգտնելու դժբախտութեան մէջ կը գտնուին: Եթէ այսպէս շարունակուի թշուառութիւնը պիտի մտնէ այս հայ օճախներէն ներս:

ՈՍԿՈՐԻ ՔԷՄՓ, (Ռիւ Թիւրէն).— Հոս ունինք մօտ 50 ընտանիք Հայեր, գրեթէ բոլորն ալ նպաստէ զրկուած: Պատկերը աւելի մռայլ է հոս: Բազմանդամ ընտանիքներ, աւուր հացի կարօտ, մանուկներու խումբեր՝ մեծ մասամբ ցնցոտիներու մէջ: Ցանցառ թիւ մը կը կազմեն գործ ունեցողները: Շատեր ճարահատ սկսած են թափառիլ գիւղէ գիւղ, գործ մը գտնելու յոյսով: Իսկ մէկ մասն ալ փողոցներէն թուղթ հաւաքել, թէեւ այդ ըզբաղումն ալ այժմ շահ չունի:

Հոս ալ կան երկու նպարավաճառներ, երկու կօշկակար, երկաթագործ մը եւ երկու ինքնաշարժի վարիչներ: Կիներ ու աղջիկներ կ'աշխատին չնչին օրականներով:

Այստեղ կը գտնուի տխրահռչակ Տօքթ. Պարոնիկեանի կազմած աղօթողներու (բուհճի) միութիւնը: Մաս մը կիներ, այրեր եւ աղջիկներ, շաբաթը քանի մը անգամ կը հաւաքուին, միատեղ կ'աղօթեն, կ'արտասուեն ու կ'երգեն Թուրքերէն երգեր, յարմարցուած ազգային երգերու եղանակներով: Մխիթարական երեւոյթ մըն է Քան Վիքթոր Հիւկոյի եւ Ոսկորի քէմփին մէջտեղ հաստատուած հայկական մանկապարտէզը, եօթանասունըհինգ աշակերտներով: Այս ծաղկոցը անհատական ձեռնարկ մըն է, եւ անոր վարժուհին արժանի ամէն քաջալերութեան: Հայ մանուկները կը ստանան տոհմային դաստիարակութիւն, կը խօսին Հայերէն, կ'երգեն ու կ'արտասանեն:

Այս բոլորին հետ կան շատ մը ներքին ցաւեր: Շատերուն ինքնութեան թուղթերու որոշեալ երկու տարին լրացած է եւ անգործութեան պատճառաւ չեն կրնար վերանորոգել: Մէկ մասին թուղթերը անկանոն են: Ուրիշներ ալ աքսորուած են զանազան պատճառներով եւ կը թափառին հոս ու հոն, անապաստան: Կը գիշերեն փողոցի անկիւնները, ու վակոններու մէջ, հետզհետէ կը դառնան հիւծախտաւորներ: Այս վերջինները մասնաւորապէս որբեր են, որոնք Բարեգործականի միջոցաւ փոխադրուեցան Յունաստանէն ու վարձու տրուեցան Ֆրանսական ագարակներուն: Այս դժբախտները միշտ ենթակայ են ոստիկանական խիստ հետապնդումներուն, ու բանտը դարձած է անոնց օրրանը:

⁂ Գործազուրկները ցարդ յոյսերով կ'ապրին: Երէկուընէ սկսեալ դադրեցուցին անոնց տոմսերուն կնքումը եւ նպաստի թուղթերը ետ կ'առնեն:

Ն. Մանուկեան

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐՋԸ

«Հայրենիք» կը չեշտէ այս խմբագրով խմբագրականի մը մէջ (25 նոյեմբեր).

— «Հինգ տարի տեւող տնտեսական ուժասպառող տագնապը արգելք չեղաւ, որ Նիւ Եորքի մէջ դատապարտուած ինը ընկերներու պաշտպանութեան համար բացուած հանգանակութիւնը 80,000 տոլարէն ալ աւելի արդիւնք տայ:

Երեւոյթը աւելի եւս նշանակալից կը դառնայ, եթէ նկատի ունենանք, որ այս գումարը եկած չէ միայն քանի մը հարուստներու գրպանէն, այլ գոյացած է հազարաւոր հայրենակիցներու արիւն քրտինքով վաստկած պզտիկ նուիրատուութիւններէն, որոնք յաճախ եղած են զոհողութիւններ ի գին սեփական ծանր զրկանքներու: Այս զոհողութիւնները անկասկած չպիտի ըլլային, եթէ զանոնք ընող անհատներն եւ բազմութիւնները չունենային այն խորունկ համոզումը, թէ դատապարտուած ինը հայրենակիցները անմեղ են:

Եւ ինչպէ՞ս կ'ուզէք, որ անոնք այդպիսի համոզում մը չկազմէին, երբ ամիսներ շարունակ անոնք ականատես եղան, թէ ինչպէս խորհրդային կառավարութեան գործիք եղող խումբ մը մարդիկ, Նիւ Եորքի դժբախտ ըսպանութենէն յետոյ, ո եւ է միջոցի առջեւ կանգ չառին՝ ազդելու համար վկաներու վրայ եւ յաջողեցան փոխել տալ անոնց տուած սկզբնական վկայութիւնները՝ անոնց «չտեսայ»ն «տեսայ»ի վերածելով. թէ ինչպէս դաւադիրները անխիղճ զրպարտութիւններ յերիւրեցին Դաշնակցականներու դէմ, ինչպէս նախապաշարեցին ոստիկանութիւնն ու դատախազը Դաշնակցականներու դէմ, ինչպէս քաղաքէ քաղաք ինկած գրգռիչ ժողովներ գումարեցին եւ դրամներ հաւաքեցին, ինչպէս ի վերջոյ դատապարտել տուին Նիւ Եորքի ինը Դաշնակցականները:

Անկասկած, եթէ չըլլար այդ կազմակերպուած դաւադրութիւնը եւ Նիւ Եորքի ոստիկանութիւնն ու դատախազը հանգիստ ձգուէին իրենց գործն ընելու անաչառ ու խաղաղ մթնոլորտի մը մէջ, ոչ ամբաստանող կողմի վկաները պիտի մղուէին փոխելու իրենց սկզբնական ցուցմունքները եւ ոչ ալ մեր ինը ընկերները դատապարտելու ո եւ է հիմ պիտի ըլլար:

Այս բոլորէն յետոյ շատ բնական է, որ արդարութիւնը վերականգնելու, անմեղները պաշտպանելու եւ ազգայնական հայութեան դէմ ուղղուած դաւը ի դերեւ հանելու համար՝ հայ հասարակութիւնը հարկադրուած կը զգայ ընելու բարոյական եւ նիւթական առաւելագոյն զոհողութիւններ»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՍՈՒԳԻ ՃՐԱԳՆԵՐԸ

Տիկին Հայկանուշ տուտուները շատ կանուխ, արեւէն առաջ կ'արթննար, մանաւանդ ձմեռը, երբ ցուրտը կը կծէր, «տղոցս, այս առտու ապուր մը եփեմ» կ'ըսէր, երբ պատրաստ էր ամէն բան, Թոնիրին առջեւ կը նստէր աթոռակին վրայ, ու նայելով կրակին, «բոցերն ալ իրենց լեզուն կուտան», կը մտածէր, երբ կրակին երեսը կը տարածուէին ու կը ծռէին աբրեշում լեզուներու նման: Մանաւանդ երբ հովը ուժով կը փչէր ու ցուրտը կը սառէր ապակիներուն վրայ, «մէկ ունինք, երկու փառք տանք», կը մրմնջէր, ու կը սպասէր հրեշտակի նըման, կը հսկէր միւսներուն քունը՝ իր տղոցը, իր ամուսնոյն, որոնց կուշտի սենեակը, տատուան անուշ քունին մէջ, չունչերնուն ձայնը կը լսուէր, ու տեղն տեղն դրան մօտենալով, ականջ կը կախէր քունին խորունկէն եկող ձայներուն, մօտէն կը հսկէր անոնց երազներուն:

Երջանկութիւնը անակնկալ վայրկեաններու գործը, պարզ յուզումի մը պոռթկումն է:

Տիկին Հայկանուշ, երբ ականջները փակցուցած դրան, ներսի ձայները մտիկ կ'ընէր, աչքերով կարծես իր յուզումին գունաւորումը կը տեսնէր, կը տեսնէր իր տղոց ու ամուսնոյն երեսները քունի խաղաղութեան մէջ, քունով արբշիռ, ու գլուխը օրօրած առեն, երբեմն ժպիտներէ կ'աւելնային, աչքերու թեթեւօրէն գոցուելէն կը հասկցուէր որ՝ երջանկութիւնը կը դպէր սրտին:

Մայրերու երջանկութեան գինովութիւնն է աս, մայրերը միայն կը հասկնան անոր ինչ ըլլալը, ու քանի կ'ուժովնային ներսի ձայները, երեսին վրայ վարդեր կը բացուէին, աւելի կ'ազուորնար, դէմքին վրայ ծածկըւած գեղեցկութեան բոլոր գիծերը կ'երեւէին, աւելի կը փայլէին:

Առաւօտ է:

Տղաքը արթնցած, անկողնի առտըւան զուարթութիւնը կ'ըմբոշխնեն: Իրենց ձայնին եղանակը, արեւին խառնուած պզտիկ ալիքներու ձայնին պէս անուշ, կը խօսին, կը պատմեն: Անոնց ծիծաղը իրենց հօրը ձայնին խառնուած, նշխարեանակին պատկերը իր բնական լոյսերը կ'առնէ, կը լուսաւորուի, այդ լոյսովն է որ մայրիկին աչքերը կը տաքնան, կ'արցունքոտին, բայց արցունք չեն առնէ, սրտի մարգարիտներն են մաքուր, կը թափին անոնք՝ անձրեւի կաթիլներու պէս մաքուր մաքուր, ու սրտէն փըթթող բնական ձայնի մը տակ, մայրիկին շրթունքները լարուած, կեանքին համար կարծես լեզուին կը դպի, կը հասնայ կեանքին:

Մայրիկը երջանիկ էր, որովհետեւ ձայները տունին մէջ սրտի թելերուն հնչումը կուտային բնական, որովհետեւ սիրտը աղբիւրի պէս կը հոսէր վճի՜տ, վճի՜տ, վճի՜տ, մայր մը ըլլալը կը հասկնար, կը տեսնար աչքերով:

X

Սրտին քառասուն ճրագները, քառասուն օրէն կը մարին,— բաց էին, ու տիկին Հայկանուշ, ամուսինը մեռնելէն քառասուն օր ետք, իր սրտի ճրագներուն թեթեւ պլպլացումը կը զգար միայն, մանաւանդ երբ վերջին ճրագը մարեցաւ, սրտի թեթեւութեան հետ պզտիկ սփոփանքներ կը զգար, որովհետեւ իր մեծ տղովն էր որ կը մոռնար տրտմութիւնները կեանքի: Անոր շուքը բաւական էր տունին մէջ, օրերը իրենց պատրանքէն բան մը կը կորսնցնէին, կ'ազուորնային, ու բաւական էր նայիլ իր տղուն, մայրերու գեղեցիկ նախանձը կը դողացնէր սիրտը, ու բաւական էր մրմնջել.

— Ջա՜ւա՛կս...

Բառ մըն էր աս մոգական, ու բաւական էր կրկնել՝ զգալու համար սրտին ուզածը, տեսնելու համար անկարելին:

Հիմակ ճրագներու լոյսը հեռապատկեր մը խորհրդաւոր, առեն առեն կը նայէր երկինքին, ու երբեմն կը ջանար երկինքէն ալ անդին մխրճել իր նայուածքը, տեսնելու համար հոն պլպլացող իր սրտին լոյսերը, մարած լոյսերը ճրագներուն, ու կը կրկնէր.

Քառասուն ճրագ ունի սուգը սգաւորին,
Մահը իր ձեռքերով կը վառէ զանոնք
խորերը սրտին,
Զանոնք մէկիկ մէկիկ քառսուն օրէն կը
մարին,
Քառսուն օրէն երբ կը լմնան օրերը
սուգին:

Հիմակ սուգի ճրագներ մարած, սուգի օրերը անցեր էին:

Բայց սուսեր մը լոյսի նման դողդոջուն...:

Տիկին Հայկանուշ ձեռքը կուրծքին դնելով, առեն առեն— ճրագներ կան, ճրագներ կան կը կրկնէր, ու կուրծքը սեղմած պահուն, սիրտը աւելի ուժով կը զարնէր, կարծես ճրագներուն վըրայէն լոյս մը կ'անցնէր, իր ամուսինը կը տեսնէր...

X

Հովը ձիւնին բերնէն կը փչէր, ժամէ մը ի վեր, առանց կենալու, հովը կը պոռար, ալիքի պէս կը վազէր լեռներու կողմէն, ու քաղաքը դողի մէջ, տխուր կերպարանք մը ունէր: Տուները կարծես իրենք իրենց մէջ կծկուած, ծալլուած, պատուհանները իրենց կանուխուան պայծառութիւնը չունէին: Լամբարին լոյսերը իրենց տաքութիւնը կորսնցուցած, տժգոյն բան մը կար պատուհաններէն ներս:

Հովը կը փչէր, հովը կը պոռար ժամէ մը ի վեր:

Տիկին Հայկանուշ ձեռքերը կուրծքին ծալլած, երեսը փակցուց պատուհանին: Իր աչքերը բոցէ երկու ձողերու պէս մխուեցան մութին խորը, ու չնչեց կրցածին չափ ուժով: Հառաչանքի պէս փրթաւ ձայնը կուրծքէն, ու երեսը քսած առեն ապակիին, այտերը աւելի կարմիր, կը վառէին կարծես:

Իր ներսի ձայներուն պէս բան մը կար դիմացը, անոնք կ'ոռնային, իրարու կը զարնուէին, կը փշրուէին, նորէն կը սկսէին:

Դող մը անցաւ ներսէն, բոլոր մայրերու սրտէն անցնող դողերէն մէկը, ու յանձնուած դիմացի ձայներուն, իր մարմինին ամբողջ ծանրութիւնովը փակաւ պատուհանին, ու մրմնջեց.

— Մութին ձայնը... գիշերուան ձայնը...

Վաղը իր որդին պիտի մեկնէր պատերազմի:

Երկու օրէ ի վեր իր սրտին ձայնը մտիկ ըրած առեն, բոլոր սրտերու փոթորիկը կը հասնէր ականջին, ու սրտին ձայնը կը լսէր՝ կաթիլ կաթիլ կաթող արցունքի կաթիլներու նման:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(Շար.) (1)

Պայքար ապրուստի սղութեան դէմ անարգելի գիներով:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԷՔՍԻԼԻ, Թուն.— 100:
ԼԻՈՆ, Վ. Ե.— 50:
ՏԷՍԻՆ, Գործ.— 345:
ՄԻԼԱՆ, Սար.— 119 լիր. (Մ. Պ.ի միջոցաւ):
ԱՆՏԻՈՔ, Տօքթ. Գ. Շ.— 136.25:
ՊՕՐԸՓԷՐ, Հ. Աճ.— 50:
ՔԱՆ, Թուլ.— 35:
ՔԱՎԱՅԵՈՆ, Ման.— 20:
ԱՎԻՆԵՈՆ, Խ. Հ.— 35:
ՇԱԹՈՒ, Թ. Պ.— 140:
ԼԸ ՓՈՆԹԷ, Մ. Գ.— 35:
ԼԱ ՍԻՕԹԱ, Մոմ.— 108:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.— 810:
ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Յովհ.— 35:
ՐՕՆԻ ՍՈՒ ՊՈՒԱ, Թ. Խ.— 50:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Պօլ.— 50:
ՊԻՒԷԼ, Տիլ.— 250:
ՏՕՄ ԼԸ ՄԵՆԻԼ, Թաղ.— 70:
ԱՆԻԷՌ, Զ. Փ.— 70:
ՌՕՄԱՆ, Ս. Պ.— 107.60:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ե. Փ.— 35:
ՍԷՆ ԼՈՒ, Գործ.— 290.50:
ԹՈՒԼՈՒԶ, Խաչ.— 35:

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՍՊԻՏԱԿ ԱՐԾԻՒԸ

Թարգմ. Ա. ՀԱՐԵԼԵԱՆ — Գրեց՝ ՐՕԼԸՆՏ ՏԷՆԻԸԼ

— Երկու խնդիրներ ըսիր, Էտըմս, հարցուց Սըր Ճօն ծառային, ի՞նչ է միւսը. առնուազն գոնէ միւսին չափ ծանր չըլլայ:

— Կարծեմ աւելի ծանրակշիռ է պարոն:

Սըր Ճօն կանգ առաւ: Ծառային դէմքին արտայայտութիւնը զինքը վախցուց:

— Ըսէ Աստուծոյ սիրոյն:

Այսպէս կեցած տիրոջը առջեւ, Էտըմս, վերջին ծայր անհանգիստ կացութեան մէջ, խոստովանեցաւ թէ վերարկուին գրպանին մէջ գտած էր փոքր արծաթեայ Սպիտակ Արծիւը, որու մասին խօսած էր օգնական-ոստիկանապետին եւ այդ առարկան անոր յանձնած:

Սըր Ճօն այլեւս ուղեղը կորսնցուցած էր: Սքօթլէնտ Եարտի իր բարեկամը զինքը մեղսակից համարելու ապացոյց ալ ունէր: Այլեւս ստիպուած էր իր բոլոր ծրագիրները փոխել, ամէն բան խոստովանիլ Հ. Ա.-ին, եւ անոր գթութեան ապաւինիլ: Հ. Ա. գիտել պիտի տար թէ նախ իրեն դիմած չէր եւ ատոր համար հետը շատ կոշտ պիտի վարուէր: Ինք եւ Հ. Ա. հինաւուրց բարեկամներ եղած էին եւ անշուշտ ան պիտի ըսէր, — Ճօն, ինչո՞ւ ինծի չեկար, գոնէ հին բարեկամիդ վրայ վստահութիւն ունենալու էիր: Տէր Աստուած, ինչ ոխմար եղած էր եւ այդ Սպիտակ Արծիւը գրպանը պահած: Մտքովը կը պատկերացնէր Հ. Ա.-ին դէպքերը դասաւորելու եղանակը, թէ ինչպէս Սքօթլէնտ Եարտ մեկուսարանին պիտի սկսէր հարցաքննութեան: Իր տրամադրութեան տակ ունեցած միջոցներուն շնորհիւ շատ շուտով պիտի իմանար Սըր Ճօնին, այդ անծանօթ նաւաղին հետ ուր երթալը: Պիտի իմանար Կլօրիայի մասին, շատ հաւանաբար վիրաւոր Սթէֆըն Հայթի մասին ալ. ասոնք ամէնքը իրար պիտի միացնէ եւ պիտի սկսի գործի: Հակառակ իրենց բարեկամութեան պիտի գործէր, Հ. Ա. այդպէս էր... իր պարտականութեան առջեւ ոչ մէկ խոչընդոտ: Ուրեմն այլեւս պարզուած էր թէ ինչու փլմութ գացեր էր:

Ուրիշ խնդիր մըն ալ կար, Էտըմսն ալ կասկածած պիտի ըլլայ, ան իր մտքով պիտի մտածէր թէ իր տէրը մարդասպանի մը կողմէ որպէս խորհրդաւոր գործածուած առարկայ մը երկե՞ց ձեռք ձգած էր: Սըր Ճօն ինքն ալ մտածեց որ իր վարուելակերպը իր դէմ տեսակ մը խորհրդաւորութիւն ստեղծած էր:

Այլեւս ստիպուած էր ամէն բան պարզել ու բացատրել, մինչեւ իսկ իր ծառաներուն:

— Էտըմս, այդ խնդրի մասին վերջը կը խօսինք, ներկայիս Օր. Հայաթին հետ տեսնուիլ կ'ուզեմ, ըսաւ.

— Շատ լաւ պարոն: Կը կարծեմ որ ես սխալ մը չեմ գործած պարոն, կը վստահեցնեմ ձեզ թէ ինչ որ ըրի ձեր աղէկութիւնը խորհելուս համար ըրի:

— Այդպէս ըլլալուն կը հաւատամ Էտըմս, թէեւ չեմ կրնար ըսել որ ուզածիս պէս շարժած ես, բայց եղածը եղած է այլեւս: Կասկած չունիմ թէ ըրածներդ բոլորն ալ իմ շահուս համար եղած են: Դարձեալ կը կրկնեմ, այդ խնդրի մասին յետոյ կը խօսինք: Հիմակ խնդրեմ, գնա ըսէ Օր. Հայաթին որ վար գայ եւ զիս տեսնէ:

— Շատ լաւ Պարոն:

Էտըմս գլխիկոր սենեակէն դուրս ելաւ: Խոստովանած էր եւ միտքը հանդարտած, բայց զգաց որ իր տիրոջը մեծ վնաս մըն էր հասցուցած: Չէր գիտեր թէ այս խորհրդաւորութեան պատճառն ինչ էր, եւ շատ ալ չմտածեց այդ մասին. իր միակ ցաւը այն էր որ, Սըր Ճօն Տէվիսընի պէս ազնիւ տէր մը իր ստախօսութեան պատճառով նեղ կացութեան մը մատնուած էր:

Էտըմսը դուռը փակելէն վերջ, Սըր Ճօն սենեակին մէջ սկսաւ քալել: Տէր Աստուած, ինչ տակնուվրայութիւն էր ստեղծուած, ինչպէ՞ս պիտի կարենար կարգադրել այդ խնդիրները:

Ջարան վայրկեանէ մը վար պիտի գար եւ զայն պիտի դիմաւորէր ամենաանհաճոյ պատմութիւնով մը: Չէր գիտեր ինչպէս սկսիլ: Աշխատած էր զայն Լոնտոն բերել իբր թէ եղբայրը գտնելու յոյսով, մինչդեռ իրականին մէջ զինքը Կլօրիայէն դուրս հանելու համար էր որ հոս բերած էր: Սքօթլէնտ Եարտէն վերադառնալու միջոցին մտադրած էր իրեն առաջարկել, հիմակ ընէ՞ր թէ ոչ, աղջիկը իր առաջարկը տեսակ մը ծուղակ չպիտի՞ համարէր: Կարելի է, բայց ինք այդ տեսակ նպատակ չունէր:

Սենեակին մէջ կեցաւ, երկվայրկեանները կ'անցնէին, Ջարան սենեակ մտնելէն առաջ պէտք է որոշում մը յանգէր: Անհասարակ որ եւ է խնդրի մէջ իր որոշումը շուտ կուտար, ատե՞ն Ջառային հետ առաջին անգամ տեսնուելէն ի վեր փոխուած էր: Հետեւելու միջոց չունէր այլեւս... առաջին առթիւ պէ՞տք է հարցնէր թէ իր կինը կ'ըլլայ, թէ նախ ամէն բան պատմէր եւ յետոյ հարցնէր:

Դարձեալ սկսաւ քալել, ինչո՞ւ միտքը չէր կրնար ամփոփել: Կը վախնա՞ր, այո, կը վախնար որ անոր պատասխանը ժխտական կ'ըլլայ: Սակայն նաւապետ Նէլըըն ըսած էր.— Գետինն անցնի նաւապետ Նէլըընը, ինքը անձնապէս պէտք է ճշդէ այդ պարագան: Նախ անոր ձեռքը պիտի խնդրէ, յետոյ պիտի պատմէ պատմութիւնը:

Սենեակին դուռը բացուելով Ջարա Հայաթ ներս մտաւ:

— Կը փափաքի՞ք զի՞ս տեսնել, Սըր Ճօն: Եղբօրս մասին արդէն լո՞ւր մը ունի՞ք:

Սըր Ճօն գլուխը շարժեց:

— Ոչ օրիորդ Հայաթ, կը ցաւիմ ըսելու որ ձեր եղբօր մասին լուր չունիմ:

Աղջիկը զարմացումով անոր նայեցաւ, յետոյ ցաւագին արտայայտութիւն մը առնելով ըսաւ.

— Ձեր յուսացածէն աւելի կանուխ վերադարձաք, արդեօք Սթէֆըն Լոնտոն չէ՞ եկած:

— Ձեր եղբօր ուր գտնուելուն մասին գաղափար չունիմ, Օր. Հայաթ, անոր համար չէր որ ձեզ տեսնել ուզեցի... չէ՞ք նստիր:

Դէմքին ցաւագին արտայայտութիւնը տակաւին կը մնար, բայց բազկաթոռի մը վրայ նստաւ: Սըր Ճօն ուրիշ աթոռ մը առնելով աղջկան դիմացը նստաւ:

— Օր. Հայաթ քիչ առաջ ձեզմէ բաժնուելէս վերջը, վայրկենական որոշում մը յանգեցայ:

— Այո՞:

(Տար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 19 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 19 Décembre 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2681 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

« Կ'ՈՒԶԷ՞Ք ԵՐԿԻՐ ԵՐԹԱԼ »

»»»··«««

Համեստ գաղութի մը՝ Շալէթի մեր թղթակիցը կը պատմէր անցի օր.—

Կառավարական վերջին տնօրինութեանց հետեւանքով, օտարականները կ'արձակուին խումբ – խումբ, մանաւանդ Լեհերը:

Եղած դիմումին վրայ, Փարիզի լեհական դեսպանատան քարտուղարը եկաւ եւ գանգատեցաւ գործարանատէրին, որ պատասխանեց թէ կառավարական հրահանգ է եւ թէ միւս օտարազգիներն ալ պիտի արձակուին:

Ասոր վրայ, քարտուղարը ժողովի կը հրաւիրէ իր հայրենակիցները եւ կը հարցնէ.— «Կ'ուզէ՞ք երկիր երթալ»:Ամէնքը միաբերան կը պատասխանեն,— «Այո, կ'ուզենք, բայց պէտք է շոգենաւ տրամադրէք մեզի»:

Քարտուղարը կը խոստանայ եւ գործողութիւնները կը սկսին հաւաքական անցագրի համար:

Աշխատանքի նախարարութեան վերջին տեղեկագրէն կ'իմանանք թէ՝ դեկտ. 3–8 հայրենիք վերադարձած են 986 Պելժեր, 457 Լեհեր, 318 Չեխեր, 340 Իտալացիներ եւ ուրիշներ. համագումար՝ 2176 հոգի:

Գաղթը կը շարունակուի եւ անշուշտ աւելի պիտի ծաւալի, քանի որ նոյ. 20ի նախարարական որոշման գործադրութիւնը դեռ նոր կը սկսի:

Աշխատանքի նախարարը նոր հրահանգ մը հրատարակեց պաշտօնաթերթին մէջ (14 դեկտ.), յանձնարարելով որ քննիչները ստուգումներ կատարեն իւրաքանչիւր շրջանի եւ արհեստի մէջ, հարիւրին տասի օրէնքին գործադրութեան մասին: Այս առթիւ հրատարակեց նաեւ ցանկը՝ 44 ճարտարագործութեանց՝ շատ մը նահանգներու մէջ:

Միեւնոյն ատեն յանձնարարուած է գործատիրական եւ բանուորական կազմակերպութեանց՝ իրենց կարծիքը հաղորդել մինչեւ մէկ ամիս:

Այդ ստուգումներու եւ զեկուցումներու հիման վրայ, նախարարութիւնը հրամանագիրներ պիտի հրատարակէ, չեղումները խափանելու եւ բացառիկ պարագաները քննելու համար:

Ուրիշ խօսքով, աստիճանաբար պիտի զգացուին օրէնքին ծանրութեան հետեւանքները:

Մինչ այս մինչ այն, ո՛վ որ դեսպանատուն եւ երկիր ունի, իր գլխուն ճարը կը նայի:

Բարեմիտներ կ'ըսեն թէ, մենք ալ ունինք ե՛ւ մէկը ե՛ւ միւսը:

Չէ՞ որ աշխարհի մէկ վեցերորդ մասին մաս կը կազմենք նաեւ մենք, իբրեւ ինքնավար եւ հաւասարազօր անդամ Խ. Ս. Հ. Միութեան:

Խորհրդային դեսպանատունը եւ հիւպատոսարանը՝ միեւնոյն ատեն ներկայացուցիչներն են մեր մինուճար հայրենիքին, որ վերջերս նոր փառքի մըն ալ արժանացաւ,— անդամ Ազգերու Դաշնակցութեան:

Դեռ ուրիշ բացառիկ բախտ մը:

Խ. Հայաստանի «բարեկամները» եւ մասնաւորապէս ռամկավարները տարիներէ ի վեր ջախջախի՛չ փաստերով կ'ապացուցանեն թէ մեր երկիրը երբեք այսքան անկախ եղած չէ նոյն իսկ Բագրատունիներու օրով:

Արդ, մենք ալ օտար ենք այս երկրին մէջ, եւ արդէն ենթակայ նորանոր խստութեանց:

Մարսէյլի հայ գործաւորները — հազար կամ երկու հազար ձեռք — ահա մէկ ամիսէ ի վեր զրկուած են անգործութեան նպաստէն:

Ուրիշ վայրերու մէջ՝ խումբ – խումբ կ'արձակուին, եւ կամ գործ չեն գտներ, թուղթերու անկանոնութեան պատճառով:

Իսկ ամէն հասարակ ամէն տեղ՝ համատարած անստուգութիւնը մղձաւանջի մը պէս կը ճնշէ մեր աշխատաւոր բազմութիւններուն վրայ:

Փոխադարձ պայմանագրութիւններ ալ չունինք, որպէսզի կարենանք արժեցնել:

Այս բոլոր պարագաները բաւական չե՞ն, որպէսզի խորհրդային դեսպանատունը կամ հիւպատոսարանները — այսինքն «մեր» ներկայացուցիչները — քարտուղար մը ղրկեն անճար բազմութիւններուն եւ հարցնեն.

— Կ'ուզէ՞ք երկիր երթալ...

Զուգողներ կրնան ըլլալ եւ դեսպանատունը պարտաւոր չէ համոզելու: Իսկ ուզողները պատրա՞ստ է անմիջապէս արձանագրելու եւ շոգենաւ գնելու (ի հարկին կամրապրոշ նաւերը տրամադրելով):

Հակօրինակա՞ն է հարցումը: Իրաւական, միջազգային օրէնքի, հպատակութեան հարցե՞ր կան:

Այդ բոլորը պահեցէք փաստաբաններուն եւ քաղքենի դրամատիրական իշխանութեանց:

Հազարաւոր բանուորներ եւ գիւղացիներ — վարձու աշխատաւորներ — անօթի են այսօր, եւ կը սպասեն որ իրենց՝ բանուորներու եւ գիւղացիներու իշխանութիւնը բանայ դուռները, փոխանակ չանքարող կարգալու:

Հո՞ղ չունին, բնակարա՞ն չունին:

Բայց չէ՞ որ կ'իշխեն աշխարհի մէկ վեցերորդ մասին:

Ո՞ր օրուան համար է իրենց ուժն ու հմայքը, երբ չեն կրնար մէկ անգամէն հինգ – տասը հազար բանուոր փրկել անօթութենէ, ուրիշ խօսքով՝ դրամատիրական շահագործումէ:

Ո՛ր կողմ ալ դառնանք, Մոսկուան կ'իյնայ մեր ճամբուն վրայ:

Բայց, ո՞ր օրուան կը սպասէ ան, հարցնելու համար.

— Կ'ուզէ՞ք երկիր երթալ...

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ԳԱՂԹ. ՄԻԱՑԵԱԼ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ

═ o–o ═

Հայ Գաղթ. Միացեալ Յանձնաժողովէն ստացանք հետեւեալ զեկոյցը, Դեկտեմբեր 17 թուակիրով.—

Միացեալ Յանձնաժողովը իր հինգերորդ նիստը գումարեց դեկտեմբեր 13ին Նուպարեան Մատենադարանին մէջ, ատենապետութեամբ Պ. Պ. Խմէրեանի, եւ տեղեկանալէ յետոյ իր ձեռք առած միջոցներուն գործադրութեան, նոր տնօրինութիւններ ըրաւ Ֆրանսայի հայ աշխատաւորներուն շահերուն պաշտպանութիւնը հետապնդելու նպատակով:

Նախորդ նիստէն ի վեր, մեր յուշագրէն ղրկուած է քանի չափ ծերակուտականներու, երեսփոխաններու, բարձրաստիճան պաշտօնատարներու եւ հրապարակագիրներու: Անոնցմէ ոմանք, համաձայն մեր խնդրանքին, մեր դատին ի նպաստ խօսած են ներքին գործերու եւ աշխատանքի նախարարներուն, եւ դիմումներ կատարած արտաքին գործերու նախարարութեան: «Ժուռնալ տէ Տէպա» իր դեկտեմբեր 12ի թիւին մէջ հրատարակած է մեր յուշագիրը:

Եօթը նախարարները այսօր ի ձեռին ունին այդ յուշագիրը, մեր կողմէ իրենց ղրկուած կամ մեր բարեկամներուն ձեռքով ուղղակի իրենց յանձնուած:

«Մարդու Իրաւունքներուն Լիկա»ն, որ լրջօրէն ձեռք առած է օտար աշխատաւորներուն եւ արտաքսումներու գործը, իր դեկտեմբեր 10ի հաւաքական մեծ նիստին մէջ տեղեկացած է մեր յուշագրին, որ կարդացուած է այնտեղ Պ. Խատիսեանի կողմէ: Լիկան իրեն համակարծիք հարիւրէ աւելի երեսփոխաններու եւ ծերակուտականներու առջեւ դրած է օտար աշխատաւորութեան դատը պաշտպանելու հարցը:

Ուրիշ Ֆրանսական կազմակերպութիւն մը, «Գաղթականներու օժանդակող Ազգային Յանձնախումբը», ի ձեռին ունի մեր յուշագիրը եւ խոստացած է միջնորդել պատկան իշխանութեանց մօտ՝ հայ աշխատաւորներու ի նպաստ:

Յանձնաժողովը տեղեկացաւ Մարսիլիոյ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան որոշմանը, առաջարկուած ամսական 10000 ֆրանքի առժամեայ նպաստին վերաբերմամբ,— որոշում որ մեծ մասամբ կը համապատասխանէ իր նախորդ նիստին մէջ գոյացած համոզման—, եւ հարկ համարեց Մարսիլիոյ հաղորդել թէ մինչեւ հիմա ինչ դիմումներ կատարած է այստեղ ի նպաստ Մարսիլիոյ հայ գործաւորներուն:

ՓԻԼՈՆԱԻՈՐ ՓՈՐՁԱՆՔԸ եւ ՅՈՒՆԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ՔԱՅՐՈՑԹԸ

═ o–o ═

ՆՈՐԱՆՈՐ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ, ԲՈՂՈՔՆԵՐ ԵՒ... ՍԻՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Երէկ հաղորդած էինք թէ Յունաստանի ներքին նախարարութիւնը յետաձգած է Մալըրմեան եպիսկ.ի արտաքսումը, լրացուցիչ քննութիւններ կատարելու համար: Հինգ օրուան պայմանաժամը կը լրանար դեկտեմբեր 14ին, բայց երեք օր եւս շնորհուեցաւ, որպէսզի « առաջնորդ»ը ինքզինքը պաշտպանէ: Հեռագիր մըն ալ կ'ըսէ թէ ջնջուած է արտաքսման հրամանը: Սպասելով լրացուցիչ տեղեկութեանց, սորվեւ կ'արտատպենք վերջին թղթարերին ամէնէն կարեւոր լուրերը՝ «Նոր Օր»էն, որ շարաթէ մը ի վեր օրական երկու երեք էջ կը յատկացնէ այս գայթակղութեան.—

«Առաջնորդարանին որջը չարժման մէջ դրած է ծանր հրեանին:Ընդհանուր սպայակոյտը՝ Գալփաքեան — Պզտիկեան — Տամլամեան օրն ի բուն դիմումներ կ'ընեն հոս ու հոն, որոշման վերաքննութիւնը ձեռք բերելու համար:Այս առթիւ բացուած են նաեւ Վարչութեան անդամներուն դրամապանակները: Մեզի կը տեղեկացնեն թէ երկու օրուան մէջ 50 հազար դրախմի ծախսուած է եւ փորձեր եղած են թերթեր կաշառելու համար:

Կառավարական թերթի մը լրաբերը, որ Առաջնորդարանի շրջանակէն ազդայինի մը դիմած է տեղեկութիւններ ստանալու համար, մեզի ըսաւ թէ դրամական խոստում եղած է իրեն, եթէ Մալըրմեանի պաշտպանութիւնն ընէ:

Կը տեղեկանանք նաեւ թէ Վարչութեան հաշւոյն աշխատող երկու փաստաբանները քսան հազար դրախմի ստացած են:

Որջը բաւականացած չէ սակայն այսքանով. հեղէն հանրային կարծիքը զրգռելու եւ կառավարութեան վրայ ազդելու համար, մէջտեղ նետած է գրպարտութիւն մը, որ միայն ծիծաղ կրնայ պատճառել:

Այս զրպարտութեան համաձայն, հայ կաթոլիկ եկեղեցականներն են եղեր Մալըրմեանը իրր համայնավար գործակալ մատնանշողները եւ հայ կաթոլիկ եկեղեցականներուն հետ կը գործակցի եղեր Անտոն Կաղէլ, կաթոլիկ, որ «Նոր Օր»ի միջոցաւ կաթոլիկութեան պրոպականտը կ'ընէ եղեր:

Որջը յաջողեր է այս զրպարտութիւնը կլլեցնել Աթէնքի մետրոպոլիտին, որ իր կարգին գրաւոր դիմում ըրած է Ներքին նախարարութեան, խնդրելով վտարման որոշման վերաքննութիւնը:

Բարեբախտաբար, Ներքին գործոց նախարարը կարեւորութիւն տուած չէ կաթոլիկ պրոպականտի մասին Մալըրմեանին եւ Վարչութեան տուած հաւաստիքներուն:

Պ. Խլորոս Վարչութեան « Ժուռնալ»ը ուշի ուշով կարդալէ յետոյ, դամբիւղ նետած է, համոզում գոյացնելով թէ տեղեկագիրը զրպարտագիր մըն է, որ կապ չունի Մալըրմեանի խնդրոյն հետ:

Պ. Խլորոս տեղեկագիրը կարդալէ յետոյ յայտարարած է թէ Հայոց առաջնորդը կը սխալի, եթէ կը կարծէ թէ կառավարութեան որոշումը տրուած է իր հակառակորդ Հայերուն կողմէ հայթայթուած տեղեկութիւններուն վրայ:

— Ընդհանուր Ապահովութեան մօտ գտնուող թղթածրարը անճամբ կարդացի: Զգտայ որ եւ է տեղեկութիւն որ Հայերու կողմէ հաղորդուած ըլլար:

Թղթածրարը պատրաստած է Ապահովութեան սպասարկութիւնը, որուն գործակալները տարիներով հետեւած են եպիսկոպոսին շարժումներուն եւ դայն բռնած յանցանքներու մէջ:

Դիւանագիտական կարեւոր վաւերաթուղթեր ալ կան, որոնք արտաքին գործոց նախարարութեան ղրկուած են արտասահմանի հելլէն դեսպաններուն կողմէ: («Նոր Օր», 13 դեկտ.):

Արտաքսման հրամանը ետ առնուած

Աթէնքէն կը հեռագրեն «Թայմզ»ի դեկտեմբեր 16 թուակիրով.— Կը ծանուցուի թէ Ներքին նախարարը լրիւ քննութիւն մը կատարելով Հայոց առաջնորդ Մալըրմեան եպիսկ.ի դէմ եղած ամբաստանութեանց մասին, հաստատեց որ չեն ապացուցուած եւ հետեւաբար ետ առաւ արտաքսման հրամանը:

ԳԼՈՒԽ - ԳՈՐԾՈՑ ՎԱՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԿԱՐԳ ՄԸ ԾԱՆՕԹ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

« Հայրենիք » ի մէջ կը կարդանք (28 դեկտեմբեր).—

Նիւ Եորքի մեր թղթակիցը կը հաղորդէ մեզ.— Քաղաքիս գաղտնի ոստիկանութիւնը վերջերս կարգ մը հայանուն դաւադիրներէ ստացած է հաղորդագրութիւն մը, որուն համաձայն, իբր թէ «բէտիֆըլներ»ը յաճախակի գաղտնի հաւաքոյթներ կ'ունենան Դաշնակցութեան Արմէն Գարօ Ակումբին մէջ, թէ՝ Դաշնակցութիւնը ստորերկրեայ գործունէութիւն ունի, եւայլն, եւայլն:

Քնութեան համար Դաշնակցութեան ակումբ այցելած են երկու գաղտնի ոստիկաններ: Հաւաստի աղբիւրէ մը այժմ կ'իմանանք, թէ մեր հակառակորդները ոստիկանութեան հաղորդած են նաեւ որ վերջին Երեսփոխանական ժողովը եկեղեցական համագումարի պիտակին ներքեւ գաղտնի, խռովարարական ժողով մըն է եղեր եւ որ իբր թէ առնչութիւն եւ կապ ունի եղեր Իւկօ – Սլաւիոյ Աղեքսանդր թագաւորին սպանութեան գործին հետ:

Ստուգելու համար մեր ստացած այս տեղեկութիւնները, մեր ընկերներէն մէկը դիմած է Տաուն - Թաունի ոստիկանատունը, ուր իրեն ըսուած է թէ ճիշդ է որ ոստիկանութիւնը այդ տեսակ հաղորդագրութիւն մը ստացած է: Այդ առթիւ ոստիկանապետը մեր ընկերոջ ցոյց տուած է ցանկ մը, որուն վրայ կային Նշան Քհնյ. Փափազեանի, Տոքթ. Ս. Արզարեանի, Տոքթ. Մ. Գարակէօզեանի, Խոսրով Պապայեանի, Վարդգէս Ահարոնեանի եւ ուրիշ կարգ մը ազգային երեսփոխաններու անունները եւ որոնք ոստիկանութեան ներկայացուած էին որպէս Աղեքսանդր թագաւորի սպանութեան մեղսակիցներ:

Խնդա՞լ թէ լալ «ներքին Թուրք»երու այս զզուելի արարքին վրայ: Ամէն պարագայի տակ, հայանուն սինլիքորներու այս գլուխ - գործոց վատութիւնը ուրիշ բանի չծառայեց, բայց եթէ Հայը անգամ մը եւս ծիծաղելի դարձնել յաչս ամերիկեան ոստիկանութեան:

Թուրք-Յունական սիրալիր բարեկամութիւնը

Թուրքիոյ արտաքին գործավարին Աթէնք այցելութեան առթիւ, երկար զեկոյց մը հրատարակուեցաւ, որ անգամ մը եւս կը շեշտէ երկու երկիրներուն յարաբերութեանց ջերմութիւնը, հակառակ վերջին պայքարներուն: Այդ զեկոյցին համաձայն, Թէվֆիք Րիւշտի իր յոյն պաշտօնակցին եւ վարչապետին հաղորդած է Ժընեւի մէջ կատարուած աշխատանքները եւ 3 նախարարները գոհունակութեամբ հաստատած են թէ մեծ կարեւորութիւն կը տրուի երկու երկիրներուն գործունէութեան եւ պալքանեան միութեան, պահպանելու համար խաղաղութիւնը: Յետոյ անդրադառնալով յատկապէս երկու երկիրներուն վերաբերեալ հարցերու, 3 նախարարները որոշած են շարունակել մերձեցման քաղաքականութիւնը եւ փոխադարձ բարեացակամութեամբ քննել փոքրամասնութեանց խնդիրները որոնք երաշխաւորուած են դաշնագիրներով:

Նոր Երկրաշարժ Ճապաղջուրի մէջ

Պոլսէն կը հեռագրեն դեկտեմբեր 17 թուակիրով.— Նորէն երկրաշարժի ընդհատ ցնցումներ զգացուեցան Ճապաղջուրի շրջանին մէջ: Առաջին ցնցումէն մնացած գիւղերը այս անգամ բոլորովին կործանեցան: (Ճապաղջուր կը գտնուի Մուշի եւ Տիգրանակերտի միջեւ):

Ֆաշական Համագումարը եւ Հրեաները

Ֆաշական միջազգային համագումարը, որուն կը մասնակցին 14 ազգեր, իր երկրորդ եւ վերջին նիստին մէջ զբաղեցաւ հրէական հարցով: Այս առթիւ բանաձեւ մը քուէարկուեցաւ որ կը խնդրէ իւրաքանչիւր ազգէ՝ այդ խնդիրը վարել համաձայն ազգային վեհապետութեան սկզբունքին: Տանըմարքայի եւ Նորվեկիոյ Ֆաշականները գերման նացիներուն ազդեցութեան տակ, հակա-հրէական զօրաւոր ախոյեան մը գտան,— Եան Մոցա, Ռումանիոյ Երկաթեայ Պահակներու վարիչը, եւ հակառակ Իտալացիներու ընդդիմութեան, ցոյց մը կատարուեցաւ հրէութեան դէմ:

⁂ Համագումարը փառաբանելով Ֆաշականութիւնը, որոշեց իր կարգին « Միջազգային » մը (էնթէրնասիոնալ) կազմել ընդդէմ համայնավարութեան եւ... դրամատիրութեան: Եւրոպայի Ֆաշական կազմակերպութեանց յարաբերութիւնները պիտի պահպանուին իտալական կազմակերպութեանց միջոցաւ:

Կիրովի սպանիչը կը պատկանէր Զինովիեւի Նախորդ խմբակին

Խորհրդային հեռագրական գործակալութիւնը կը հաղորդէ.— Մոսկուայի եւ Լէնինկրատի շրջանային կոմիտէները լիագումար նիստ կազմելով, կարդացին բոլոր զեկուցումներն ու տեղեկագիրները եւ բանաձեւ մը քուէարկեցին որ կ'ըսէ.— « դասակարգային թշնամիներու գարշելի, նենգամիտ գործակալները, որոնք Զինովիէվի նախկին ընդդիմադիր խմբակին տականքը կը կազմեն, մեր շարքերէն խլեցին Կիրովը»:

Ուրեմն, ահաբեկիչ Նիկոլայեւ կը պատկանէր այն խմբակին զոր Զինովիեւ եւ Կամենեւ կազմեցին ութ տարի առաջ, պայքարելու համար Սթալինի դէմ եւ որ յետոյ լուծուեցաւ, վարիչներուն դասալքութեան հետեւանքով:

⁂ « Իւմանիթէ », Ֆրանսայի համայնավարներուն պաշտօնաթերթը, այս ահաբեկումէն ի վեր զարմանազան յայտնութիւններ կը հրատարակէ ռուս ճերմակ պահակներուն դէմ: Երէկ եւս կը պատմէր թէ Ֆրանսայի ռուս Ֆաշականները ունին նաեւ « Նոր Սերունդ » անուն կազմակերպութիւն մը որ իր ընդհանուր ժողովը գումարեց Փարիզի մէջ, մայիս 31ին: Այս առթիւ նախագահ Տումէրի սպանութիւնը եւ ուրիշ դէպքեր ալ յիշելով, կը պահանջէ կառավարութենէն՝ լուծել ռուս ճերմակ պահակներու բոլոր կազմակերպութիւնները, անյապաղ արտաքսել պետերը, զօրավարները, լրագրողները, նախկին ոստիկանները եւայլն:

28 հոգի եւս գնդակահարուած

Մոսկուայէն դեկտեմբեր 17 թուակիրով կը հեռագրեն թէ Քիէվի շրջանէն 28 դաւադիրներ մահուան դատապարտուած եւ անմիջապէս գնդակահարուած են: Ասոնք ձերբակալուած էին դեկտեմբեր 10ին, ուրիշ ինը անձերու հետ որոնց մէկը կին է եւ որոնց մասին նոր քննութիւն պիտի կատարուի:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

37 ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼՆԵՐ պիտի դատուին մօտերս, միջազգային լրտեսութեան յանցանքով: Քննութիւնները կը շարունակուէին ճիշդ մէկ տարիէ ի վեր:Ամբաստանեալներէն 17ը բանտարկուած են Ֆրանսայի մէջ,մէկը՝ արտա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵԼՃԻԱՅԷՆ

ՖԻՐՏՈՒՍԻԻ ԾՆՆԴԵԱՆ ՀԱԶԱՐԱՄԵԱԿԸ

ՊՐՒՔՍԷԼԻ ՄԷՋ

= 0—0 =

Դեկտ. 8ին, Ֆիրտուսիի ծննդեան հազարամեակի առթիւ, Պրիւսէլի Ակադեմիայի պալատին ընդունելութեան շքեղ ու ընդարձակ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ հանդիսաւոր մեծարանք մը, նախագահութեամբ պելժ արտաքին գործերու նախարարին եւ ի ներկայութեան կրթական նախարարին, Պարսից դեսպանին, պելժ արեւելագէտներու եւ բազմաթիւ պարսիկ ու հայ մտաւորականներու: Թագաւորն ալ ներկայացուցիչ մը ղրկած էր:

Արտաքին նախարարը նիստը բանալով, շնորհաւորեց կազմակերպիչ մարմնին նախաձեռնութիւնը, եւ վեր հանելով պարսիկ մեծ բանաստեղծին նուիրուած յարգանքի ցոյցին նշանակութիւնը, խօսքը տուաւ փրոֆ. Փըրիքթէօյի, որ ծանօթ արեւելագէտ մըն է: Երկար տարիներ ապրած ըլլալով Պարսկաստանի մէջ, բանախօսը մօտէն ուսումնասիրած է պարսիկ ժողովուրդին անցեալ ու ներկայ պատմութիւնն ու գրականութիւնը:

Ստորեւ կուտամ իր ճառին ամփոփումը.—

Հինէն ի վեր Պարսիկները ունեցած են ճոխ գրականութիւն մը, իրանեան ցեղին պատկանող բազմաթիւ բանաստեղծներուն եւ պատմագէտներուն մէջ չկայ մէկը, որ իրականացուցած ըլլայ այնքան բեղուն ու հոյակապ գործունէութիւն մը, որքան Ապուլ-Քասիմ Ֆիրտուսի:

Ֆիրտուսի ծնած է Խորասան գաւառին մէջ, Թուսի մօտ, Հիճրէթի 322 տարին, այսինքն՝ մեր թուականէն հազար տարի առաջ (934—935): Ֆիրտուսիի ծագումին ու մանկութեան մասին կը պակսին ճշգրիտ ծանօթութիւններ: Սաչափը միայն կարելի եղած է գիտնալ թէ ան սերած է կալուածատէրերու մասնաւոր տոհմէ մը, որ իր ժամանակին կը ներկայացնէր Պարսկաստանի ամէնէն զարգացած ու ընտրեալ դասակարգը, եւ անվթար պահած էր պարսիկ հին մըշակոյթի սկզբունքներն ու աւանդութիւնները:

Իր հայրը, որ չատ մը գեղեցիկ պարտէզներ ունէր, երիտասարդ Ապուլ Քասիմը մկրտեց «Ֆիրտուսի» բանաստեղծական մականունով, որ հին պարսկերէն կը նշանակէր «դրախտի պարտէզ»:

Բանաստեղծին երիտասարդութիւնը անցաւ Սամանեան թագաւորներու իշխանութեան օրով, որոնք գեղարուեստի ու գրականութեան ջերմ պաշտպաններ էին: Ֆիրտուսի ստացաւ խընամուած կրթութիւն մը, ինչ որ կը հաստատեն իր «Շահնամէ»ի բանաստեղծութիւնները եւ Իրանի առասպելական ու վիպական մոթիֆները:

Սամանեան թագաւորութեան օրով, չատ մը դրագէտներ հիմը դրին պարսիկ վեհապետներուն ձօնուած դիւցազներգական պատմութեան մը, ընդգրկելով ամենահին ժամանակներէ: Շահ Նուհ Բ. պաշտօն յանձնեց Ֆիրտուսիի, որ իբր բանաստեղծ ու պատմագէտ մեծ համբաւ կը վայելէր, մանրամասն կերպով պատմագրելու եւ ոտանաւորի վերածելու «Թագաւորաց գիրքը»:

Այն ատենները Ֆիրտուսի, որ 40 տարեկան էր, իր կեանքը ամբողջովին նուիրեց այդ հսկայ գործին, որ 60 հազար երկտող ոտանաւորներէ կը բաղկանայ: Հակառակ իր երիտասարդ տարիքին մէջ անցուցած դիւրակեցիկ կենցաղին, Ֆիրտուսի ինքզինքը բոլորովին բանաստեղծութեան նուիրեց, եւ երեսի վրայ ձգեց իր ինչքերուն ու կալուածներուն յանձանձումն ու մատակարարութիւնը, որուն հետեւանքով հետզհետէ մատնուեցաւ նիւթական նեղութեան ու չքաւորութեան:

Մինչ այս մինչ այն, Սուլթան Մահմուտ Բ. Ղազնէվի երկրէն դուրս վտարելով Սամանեանները, իշխանութեան գլուխն անցաւ, եւ սկսաւ անխնայ հալածել նախորդ թագաւորութեան կողմնակիցներն ու համակիրները: Հակառակ իր շնորհազրկութեան, Ֆիրտուսի շարունակեց իր սկսած գործը, զոր հազիւ 30 տարիէն յաջողեցաւ գլուխ հանել, տոկալով ամէն տեսակ զրկանքներու եւ մահուան սպառնալիքի: Մօտաւորապէս 70 տարեկան էր, երբ վհատանձն զգացումէ մը մղուած, յանձն առաւ իր «Թագաւորաց գիրք»ը ամբողջացնել, եւ անոր մէջ մասնաւոր գլուխ մը իբր ձօն նուիրել Մահմուտ Բ.ի, որուն շնորհին արժանացած էր վերջապէս: Արդարեւ, Սուլթանը «Շահնամէ»ի հեղինակին 1000 ոսկի խոստացաւ իւրաքանչիւր 1000 տող ոտանաւորներու համար: Ֆիրտուսիին նպատակն էր այդ գումարը յատկացնել իր ծնած քաղաքին մօտ գտնուած ամբարտակի մը շինութեան, որ ժամանակին փլած էր, եւ որուն վերաշինութիւնը մեծապէս պիտի նպաստէր իր ծննդավայրին զարգացման ու բարգաւաճման, որ երկար տարիներէ ի վեր ամայութեան դատապարտուած էր ջրուրութեան հետեւանքով:

Սակայն երբ ժամը հասաւ Սուլթանին գործադրելու իր խոստումը, նախանձորդներու թելադրութեան տակ, թագաւորը Ֆիրտուսիին վճարել տուաւ 60.000 թղթադրամ ոսկի, փոխանակ 60.000 ոսկեդրամի: Բանաստեղծը բոլորովին յուսախաբ Սուլթանին այդ անարգ վարմունքէն, աղքատներուն բաժնեց իբր ողորմութիւն իրեն տրուած գումարը, եւ այնուհետեւ թագաւորին դէմ ձեռնարկեց դիւցազնական պայքարի մը: Այդ թուականը Ֆիրտուսիի կեանքին ամէնէն դժնդակ ու ողբերգական, միեւնոյն ատեն իր գրական կեանքին ամէնէն չահեկան շրջանն է: Իբր հերետիկոս ամբաստանուելով եւ ենթարկուելով տեւական հալածանքի, մեծանուն բանաստեղծը իբր փախստեայ երկտող ոտանաւորներով երեւան հանեց այն հակապատկերը՝ որ գոյութիւն ունի պալատին առասպելական շքեղութեանց եւ ժողովուրդին ծայրայեղ չքաւորութեան միջեւ, միեւնոյն ատեն աւելի արդար ու մարդկային վերաբերում մը պահանջելով հանդէպ ճնշուած ու սովամահ գիւղացիներուն: Իր դիւցազներգութեան այս մասը ուժգին արտայայտութիւն մըն է Պարսկաստանի մոլեգին պայքարին ընդդէմ օտար աւատականութեան:

Սուլթանը իր բռածին վրայ զղջալով, ներում շնորհեց Ֆիրտուսիին, որ նոյն միջոցին Պաղտատի խալիֆային պաշտպանութիւնը կը վայելէր: Ֆիրտուսի վերադարձաւ իր ծննդավայրը, ուր մեռաւ 85 տարեկան հասակին մէջ: Զարմանալի զուգադիպութեամբ մը, բանաստեղծին յուղարկաւորութեան օրը Թուս կը հասնէր Մահմուտ Բ.ի հրամանով ղրկուած կարաւան մը բեռնաւորուած ոսկիներով, զորս թագաւորը նախապէս խոստացած էր Ֆիրտուսիի: Բանաստեղծին քոյրը ընդունելով դրամական նուէրը, զայն յատկացուց այն ամբարտակին շինութեան, որուն իրականացման համար այնքան ջերմ փափաք յայտնած էր իր տարաբախտ եղբայրը: Այսպիսով, պարսիկ մեծ բանաստեղծին փափաքը յետ մահու իրականացած էր:

Փրոֆ. Փըրիքթէօյի ճառէն յետոյ, խօսք առաւ Պարսից դեսպան՝ Հ. Ա. Ջաֆֆարի, եւ իր երկրին կողմէ ջերմ շնորհակալութիւն յայտնեց պելժ կառավարութեան ներկայացուցիչներուն, ճառախօսներուն եւ բոլոր անոնց, որոնք գնահատելով Ֆիրտուսիի գրական արժէքը, բարեհաճած էին իրենց պատուաբեր մասնակցութիւնը բերելու յարգանքի այս շքեղ արտայայտութեան:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

ԱՐԵՒԸ ԱՅԼԵՒՍ ՉԵՐԵՒՑԱՒ

= o =

Արեւի ոսկի շողերը խաչօքերդիքէն(*) վար կախուած անփութօրէն երկու մանուկներու՝ Մկրտիչի եւ Զապէլի դէմքերը կ'ողողէր լոյսով: Անոնք ներսը նստած էին եւ կը խաղային արեւի շողին հետ, առաջինը երկու տարեկան սիրուն ոսկեգոյն մազերով տղեկ մը, իսկ երկրորդը երեք տարեկան աղջիկ մը: Մկրտիչը մերկ ոտիկները եւ ձեռքերը տարածած արեւի շողին մէջ, մատներուն մէջտեղէն վարդագոյն լոյսին հետ կը գլգըլար, նոյնը կ'ընէր նաեւ իր քոյրը՝ Զապէլը: Երկու մանկիկները կարծես լուսեղէն գունդ մըն էին փրցուած արեւի պորտէն եւ հող ինկած: Դժուար էր որոշել թէ ո՞րն է աւելի գեղեցիկ եւ վարդագոյն, արեւի շո՞ղը թէ այդ մանկիկները որոնք երջանիկ եւ զըւարթ կը խաղային եւ կը խնդային արծաթահնչուն գլգլուքով:

— Քուիկ իմ թաթաներս տես ինչ աղոր կամըրուկ են, կ'ըսէր, երկու ձեռքերը բերանը կը խօթէր խնդուք առթելու համար Զապէլին եւ երկուքը մէկ կը քչքչային:

Տունին մութ մէկ անկիւնը օջախեղը հինցած օթոցի մը վրայ դալկահար ու մահամերձ երիտասարդ կին մը կը տքար ու մահուան հոնդիւններ կ'արձակէր: Մերթ ընդ մերթ կը դադրէր հիւանդին տքուկը եւ ականջ կը դնէր այս մանուկներուն քրքիջին եւ դարձեալ կը սկսէր տքալ:

Փոքրիկները ուշադրութիւն չէին դարձներ այս հիւանդին: Անոնք իրենց արեւին հետ կը խաղային եւ կը հրճուէին անծանօթներ ըլլալով աշխարհի դառն փորձութիւններուն:

Հիւանդը հոգեվարքի մէջ էր, աչքերուն բիբերը սառած էին ու լոյս չէր մնացեր որ տեսնէր, այլ միայն անոնց ձայնը ականջին կը հասնէր:

Արեւը կամաց կամաց խաչօքերդիքէն իր շողերը հաւաքեց ու հեռացաւ, մութը կոխեց ու մանուկներուն քրքիջը դադրեցաւ, ժպիտը կորսուեցաւ դէմքերէն: Հապճեպով ելան իրենց տեղերէն, լուռ ու մունջ քաշուեցան մէկ անկիւնը եւ երկուքը իրարու վըրայ փըլան կծկուեցան սարսռագին:

Կէս գիշերը վրայ կը հասնէր: Փոքրիկները սարսափահար սկսան լալ ու հիւանդին տքուկէն դողահար՝ փախան, կարասիներուն ետեւ պահուըտեցան ու մնացին քարացած:

Մութին մէջ մահուան ոգիները շուրջպար կը դառնային ու մանուկներու զգացական կարողութիւնը կը մարմնաւորէր մարդու մը իմացականութեան աստիճան: Հասկցան թէ մայրիկը հիւանդ է եւ պիտի մեռնի ու իրենք որբ պիտի մնան: Այդ որբութիւնը եւ մահուան սարսափը որ չէին զգացած արեւի շողերուն մէջ, զգացին գիշերուան խաւարին մէջ: Եւ մանուկներու սարսափը կ'աւելնար ու կը խռովէր անոնց անմեղ հոգին:

Մայրը վերջին ճիգ մը ըրաւ եւ իր ուժերը հաւաքեց: Օրհասական բոպէի զգացական երակը դեռ կը զարնէր եւ գիտէր թէ յաւիտենական հրաժեշտն է որ պիտի տայ եւ իր զաւակները մութին մէջ կարասիներու ետեւ սրտաճաք պիտի ըլլային վախէն:

Թեւերը դժուարութեամբ բարձրացան օդին մէջ, մութին մէջ խարխափեց գտնելու իր զաւակները եւ քաշելու, իր կարօտով, երկար կարօտով սեղմելու սառած կուրծքին եւ վերջին անգամ համբուրելու, որպէսզի աչքերը հանգիստ փակուէին:

Ուստի բոլոր ուժովը ճչաց, երբ ձեռքերը շօշափելով չկրցաւ գտնել զաւակները: Մը...կր.... տի՛չ ... Զա... պէլ...: Այսքան կրցաւ արտասանել. քրրթ, շունչին թելը կտրեցաւ ու ամէն ինչ վերջացաւ:

Աքաղաղները կանչեցին. գիւղը խըլրտիլ սկսաւ. փողոցներուն մէջ ոտնաձայներ կը լսուէին, դռները կը բացուէին, դարպասի եւ բակի դռներէն ներս կը սողոսկէր լոյսը ու կ'երթար մութ անկիւնները լուսաւորելու: Միմիայն մէկ տուն կար որ գոց կը մընար: Դրացիները զարմանքով դռները խորտակեցին, ներս մտան եւ տեսան որ մեռել մը փռուած է օճախեղը հինումաշած օթոցի մը վրայ և քիչանդին երկու հրեշտակ մանկիկներ կըծկուած կարասիներու ետեւ իրենց գըլուխները ուսերնուն վրայ ծռած ու այդպէս մահացած էին, կայծակէ զարնուածի պէս:

Յաջորդ օրը արեւի շողը դարձեալ խաչօքերդիքէն ներս ցատկեց եւ տարածեց իր ստուերը, շրջան ըրաւ ամենօրեայ տեղուանքը: Մանուկները չկային որ իրեն հետ խաղային: Ամօթահար, մռայլ ու խռովուն կամացուկ արեւը իր շողերը հաւաքեց ու հեռացաւ:

Կը պատմեն թէ անգամ մըն ալ չերեւցաւ արեւը իր ոսկի ճառագայթներով այդ տան շրջակաները: Մանուկներուն մեկնելէն յետոյ արեւն ալ մեկնեցաւ ու գնաց այնտեղ ուր վարդագոյն մանուկներ կան որ կը սիրեն խաղալ իր շողերուն հետ:

ՄԻՍԱՔ ԽՐԱԼԵԱՆ

(*) Տան մէջտեղը եղած խաչաձեւ պատուհան:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՓԱՐԻԶԸ ՕՏԱՐ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱ՞Ք Է

Առաջին միջոցը, որ իբրեւ լուծում կը ներկայացնենք,— հետեւողութեամբ Արժանթինի, վիզայի ծանր տուրքերով դժուարացնել օտարականներու մուտքը,— որ եւ է դարման չի բերեր Փարիզի նման քաղաքի մը համար, որ խճողուած է արդէն: Այդ միջոցը, իրականին մէջ, պիտի ծառայէր նախանիչ մը տալու այն օտարականներուն, որոնք արդէն հաստատուած են մեր մօտ:

Կը մնայ երկրորդ լուծումը,— տուրք մը դնել օտարականներու վրայ իրենց շահածին համեմատութեամբ: Ամէնէն արդար միջոցն է այս: Թուանշաններն ալ պիտի հաստատեն այս տեսակէտը: Գիտէք որ Ֆրանսա ծնած օտարականներու զաւակները, երբ չափահասութեան կը հասնին, իրաւունք ունին ստանալու իրենց ծնողքին ազգութիւնը կամ հպատակութիւնը, այս պատճառով ալ ազատ կը կացուցուին զինուորական ծառայութենէ: Արդ, 30.500 երիտասարդներէն, որոնք 1921ին կը գտնուէին այս պայմաններուն մէջ, Ֆրանսացի մնացած են միայն 316 հոգի: 1922ին այս պայմաններուն մէջ կը գտնուէին 31.118 երիտասարդներ, Ֆրանսացի մնացած են 658 հոգի: 1923ին այս պայմաններուն մէջ կը գտնուէին 30.569 երիտասարդներ, Ֆրանսացի մնացին 534 հոգի:

Ճշդենք, որ այդ աննշան փոքրամասնութիւնն ալ, մօտ վեցերորդը, մասնաւորապէս բաղկացած է դաշտի աշխատաւորներէ, Պելճիքացիներէ եւ Իտալացիներէ: Այս զուեչտէն, որ կը տեւէ մօտ քսան տարիէ ի վեր, կը հետեւի որ ամբողջ երկրին մէջ կ'ապրին առնուազն 500.000 հոգի, որոնց 200 հազարը Փարիզի մէջ, միշտ վայելելով, իրենց ծնած օրէն մինչեւ մահ, ֆրանսական քաղաքացիի բոլոր իրաւունքները, բացի ընտրական իրաւունքէն, առանց սակայն ենթարկուելու, մեր օրէնքներուն թերութեան պատճառով, այն տուրքերուն, որոնց ծանրութիւնը կը կրեն Ֆրանսացիները:

Մենք չենք ուզեր որ բանի զինուորագրուին խաղաղութեան շրջանի այս զաւակները, որոնք ողբալի ծառայութիւն մը պիտի մատուցանէին բանակին մէջ, ոչ աւելի քան միւս օտարականները, որոնց կացութիւնը, եթէ նուազ ընդվզեցուցիչ չէ, նման է խորքին մէջ: Սակայն, եթէ չուզենք ուրիշ դիտողութիւններ ընել, դէթ արդարութիւնը չի՞ պահանջեր որ սահմանուի տուրք մը, փոխարինելու համար այն պարտաւորութիւնները, որոնք կը հասնին մինչեւ մահ:

×

Գիտեմ որ բոլոր այս միջոցներուն դէմ «եւրոպացի եղբայրներուն» երդուեալ եւ գաղտնի բարեկամները, մեծ մասը Ասիացիներ, դիտել պիտի տան ինծի.— «Պէտք է զգուշանալ խիստ միջոցներ գործադրելէ օտար գաղթականներու դէմ, այն վախով որ մեր գաղթականներն ալ, դուրսը, կ'ենթարկուին նոյն վարմունքին»:

Ասիկա կը նշանակէ ծիծաղիլ ու ծաղրել, Ֆրանսա Միացեալ Նահանգներէն ալ առաջ, այն երկիրն է, որ ամէնէն աւելի գաղթական կ'ընդունի, մանաւանդ Փարիզի մէջ, բնակչութեամբ այսպէս խճողուած, ընդհակառակն ամէնէն քիչ գաղթական ունի դուրսը: Գործադրել փոխադարձութեան սկզբունքը, ինչպէս կ'ընեն ներկայիս, կը նշանակէ զոհ երթալ խաբէութեան: Մենք Փարիզի Լեհերը Ֆրանսացիներու հետ հաւասար իրաւունքով կ'ընդունինք մայրաքաղաքի հիւանդանոցներէն ներս, բայց ամբողջ Վարշաւայի եւ արուարձաններուն մէջ դուք չէք կրնար գտնել 500 Ֆրանսացի, մինչդեռ Սէնի նահանգին մէջ կ'ապրին աւելի քան 30.000 Լեհեր:

Հիմնուելով պաշտօնական վիճակագրութեանց վրայ, որոնք թերի են, Փարիզի մէջ կը գտնէք 500.000 օտարականներ Պալքաններէն ու Մերձաւոր Արեւելքէն,— Յունաստան, Պուլկարիա, Թուրքիա, եւն.: Արդ, 5000 Ֆրանսացի չէք գտներ ամբողջ այդ երկիրներուն մէջ, եւ այդ Ֆրանսացիներուն կէսը կրօնաւորներ են, որոնք մեր քաղաքակրթութիւնը կը տանին՝ առանց բան մը առնելու փոխարէնը:

Քանի՞ Ֆրանսացի կը գտնէք Լեհաստանէն անդին, բայց մեր երկրին մէջ կ'ապրին 200.0000 Սպանացիներ, 100 հազար Զուիցերիացիներ, 1.200.000 Իտալացիներ: Փոխադարձութեան վախը այնքան զուր է, որ Ֆրանսացի գաղթականութիւնը, հոն ուր մեծ համեմատութիւն մը կը ներկայացնէ, շատ քիչ պիտի նեղուի մեր ինքնապաշտպանութեան միջոցներէն: Առէք Անգլիացիներու պարագան, անոնք Ֆրանսայի մէջ ունին 40.500 հոգի, իսկ մենք 15.000 աշխատաւոր:

Նոյն պարագան եւ Ամերիկացիներուն համար: Այս վերջինները մանաւանդ ոչ մէկ պատճառ ունին մեղադրելու մեզ ինչ խստութեան որ դիմենք, քանի որ իրենք կը գործադրեն, նոյն իսկ Ֆրանսացիներու հանդէպ, ինքնապաշտպանութեան այն խիստ քաղաքականութիւնը, որմէ պէտք է ներշնչուինք: Մեծ Հանրապետութեան իրաւասու մարմինները, արդարեւ, մասնաւոր խստութեամբ մը կը պաշտպանեն անգլօսաքսոն իրենց ցեղային մաքրութիւնը, որ յարաբերական է թէեւ: Իրենց խստութիւնը ուղղուած է յայտնապէս Ասիոյ եւ Կեդր. Եւրոպայի գաղթականներուն, վերջապէս լատին երկիրներու դէմ, որոնց կարգին՝ Ֆրանսայի դէմ:

Պէտք է զատ առնենք այս օրինակէն, մասնաւոր վերապահութեամբ մը այն օտարականներուն մասին, որոնք իրապէս մեզի մօտիկ են իրենց արիւնով եւ ընդունակ՝ միջցեղային պատուաստի:

Այս քաղաքականութիւնը հետզհետէ աւելի ստիպողական կը դառնայ, որովհետեւ մեր մէջ է որ կը բնակին այն տարրերը, որոնք նուազ առաւելութիւն կը ներկայացնեն, եւ առոնք կը չատնան կանոնաւորաբար: 15 տարուան ընթացքին, Իտալացիներու համեմատութիւնը 24 առ հազարէն իջաւ 13 առ հազարի: Պելճիքերէն եկող պակսեցան 20.000 հոգի: Սպանացիներն ալ նուազեցան նոյն համեմատութեամբ: Ընդհակառակն, նոյն ժամանակամիջոցին, Ռուսերը կրկնապատկեցին իրենց գաղութին թիւը, Հայերն ու Թուրքերը եռապատկեցին, Լեհերը քառապատկեցին, Չեխօսլովաքները հնգապատկեցին, Յոյները վեցապատկեցին: Մրցանիշը կոտրած են, այս կէտին մէջ, այն տարրերը, որոնք մեզմէ շատ հեռու են, օրինակ

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (12)

«ԻԹԹԻՀԱՏ ԵՒ ԹԷՐԱԳԳԸ»

(ՔԱՂՈՒԱԾ ՊԷՀԱԷՏՏԻՆ ՇԱՔԻՐԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ)

»»»··«««

— «Գործունէութեան նոր ծրագրին գիտական մասերը ի հարկէ ուշադրութեամբ կարդացած էք: Գիւտին կարեւորութիւնը կը գնահատէք: Գիւտը, մեր ձեռնարկին մէջ կիրարկելու պարագան նկատի առնելով, աւելի կարեւոր եւ կատարեալ ձեւի մը վերածելու մասին մտածուած է: Եթէ, ծխատուփի մեծութեամբ երեք չորս կապոց կարելի ըլլայ մտցնել պալատէն ներս, եւ յարմար տեղեր զետեղել վստահելի մարդու մը միջոցաւ, ծրագրին յաջողութիւնը ապահովուած է: Այսուհանդերձ, եթէ վստահելի մարդ իսկ չգտնուի, Թուցիկներու միջոցաւ պալատէն ներս մտցնելու կարելիութիւնն ալ կայ: Ես այս բաներէն լաւ կը հասկնամ: Ամէն օր փորձերով եւ քննութեամբ զբաղող Եւրոպայի բարեկամներէս ստացած տեղեկութիւններս ալ յաջողութիւնը անկասկած կը ցուցնեն՝ գիտական տեսութեանց համաձայն: Բայց մեծ ծախքերու կարօտ կարգ մը փորձեր անհրաժեշտ են: Եթէ բան մը ընելու անկեղծ փափաքը կայ, գիտական քննութեանց համար անհրաժեշտ է տասը հազար ֆր.: Իսկ գիւտին եւ ձեռնարկին ամբողջական գործադրութեան համար ալ 150-200 հազար ֆրանքի յանձնառու պէտք է ըլլալ: Յաջողութիւնը յուսալի է, եթէ այս ծախքերը կարելի ըլլայ ընել: Ապա թէ ոչ, քանի մը փարայով արդիւնք կարելի չէ ստանալ:

Մեր մեծամեծները զարմանալի են: Կը փափաքին որ այս կարգի լուրջ ձեռնարկներ, ձեռնածուի խաղի մը նման գլուխ հանուին: Այս պատճառով քանի մը ոսկի չորթելու ակնկալութեամբ տարուող բախտախնդիրներ, անոնց հետ յարաբերութեան կը մտնեն, եւ անմիջական յաջողութեան խոստումներով խեղճերը կը խաբեն: Ի հարկէ մենք այս կարգի խաղերուն չենք կրնար մօտենալ: Գիւտութիւնն ալ, անոր կիրարկման վրայ դրուած յոյսերն ալ մէջտեղն են: Ձեզ նման գիտութեամբ զբաղած մարդ մը կրնայ գնահատել թէ ի՞նչ աստիճանի յոյս կարելի է դնել այսպիսի ձեռնարկի մը վրայ: Պէտք չէ մոռնալ սակայն, որ այս գիւտը մեր ձեռնարկին համար չէ հնարուած: Փափաքուած գործին համար, նոր փորձեր եւ քննութիւններ անհրաժեշտ են: Որքան ալ գաղափարական մարդիկ ըլլան գիտական փորձերը կատարելիք անձերը, բնականաբար իրենց գրպանէն չեն կրնար վճարել փորձերուն ծախքերը: Նոյն իսկ պէտք է որ իրենց ապրուստը ապահովուի, մեր հաշուոյն աշխատած ատեննին:

Եթէ լուրջ ձեռնարկներ փնտռող եւ առաջաձեռն մարդ մը երեւան ելլէ, մնացեալ գործերով անձնապէս զբաղելու պարտականութիւնը կը ստանձնեմ: Բայց չեմ կրնար յուսալ որ այդ տեսակ անձնուէր մարդ մը գտնուի»:

Արդարեւ այդ կարգի անձնուէր մարդ մը գտնելու յոյսը ոչ միայն նըւազ, այլ եւ երեւակայական էր: Այդպէս ալ եղաւ: Քանի մը հարիւր ֆրանքնոց գործերը հազար ու մէկ դըժուարութեամբ տեսնող Իթթիհատ եւ Թէրագգը կուսակցութիւնը քանի մը հարիւր հազարնոց ձեռնարկներու չէր կրնար մտնել: Հետեւաբար, Ապտիւլ Համիտը ծուխէն, ցամաքէն եւ Թուցիկներու միջոցաւ օդէն անհետացնելու ծրագիրը վիժեցաւ:

Կարելի չէ ուրանալ այն դերը, զոր Տիրան Քէլէկեան էֆ. կատարեց սահմանադրութեան շրջանին՝ իբրեւ «Սապահ» օրաթերթի խմբագրապետ: Այսուհանդերձ կարելի չէ ուրանալ եւ այն, որ Արաբներուն եւ Յոյներուն տրուած լեզուական մենաշնորհն ալ, այս տարրերուն հետ հասկցողութեան գալու տեսակէտէն, կարեւոր դեր մը չէ կրցած կատարել: Տիրան Քէլէկեան էֆ. օսմ. կայսրութեան բաղկացուցիչ տարրերուն վերաբերեալ հարցերուն մէջ, միշտ այն տեսակէտը կը պաշտպանէր թէ կայսրութեան զանազան տարրերուն ցեղային արժանապատուութիւնը յարգած կ'ըլլաք՝ մշակութային կարգ մը առանձնաշնորհներ պարգեւելով անոնց:

Այս առանձնաշնորհը սակայն, այդ տարրերուն պետական ամբողջականութենէն անջատուելուն կարեւոր քայլ մը կը կազմէր: Իթթիհատ եւ Թէրագգըն այս բանը գիտնալով հանդերձ, ոչ միայն կը թոյլատրէր որ Տիրան Քէլէկեան էֆ. «Սապահ» լըրագրին մէջ արտայայտուի, այլ եւ զայն քաղաքական գիտութեանց դասախօս նշանակած էր մեր բարձրագոյն վարժարաններուն մէջ:

— «Անցեալները, կը գրէ Տիրան Քէլէկեան էֆ., կը հարցնէիք թէ «զանազան տարրերու արժանապատուութիւնը» ըսելով ի՞նչ պէտք է հասկնալ: Յիշեալ ցեղերու արժանապատուութեան հանդէպ յարգանք ըսելով պէտք է հասկնալ ցեղային հաւասարութեան իրաւունք եւ անոնց լեզուական առանձնաշնորհի ճանաչում՝ առանց սակայն պետական գործերը եւ մեքենան խառնաշփոթութեան ենթարկելու: Պետութիւնը արդէն այս բանը կիրարկելու վրայ է Արշիպեղագոսի եւ Եանեայի մէջ՝ Յոյներուն հանդէպ, իսկ Ափրիկեան Տրիպոլսոյ, Սուրիոյ եւ Պէյրութի մէջ՝ Արաբներուն հանդէպ: Այս առանձնաշնորհէն չեն օգտուիր միայն Ալպանացիներն ու Հայերը: Եթէ առողջ սկզբունքի մը վըրայ յենլով այս բանը անոնց հանդէպ եւս գործադրուի, զանազան տարրերու հետ համաձայնութիւն եւ համերաշխութիւն գոյացնելու տեսակէտով կարեւոր քայլ մը առնուած կ'ըլլայ:

Լեզուական այս հարցը, կը շօշափեմ իբրեւ խորհրդածութիւն: Գիտեմ որ մեր ընկերները չեն ուզեր մօտենալ այս խորհրդածութեանց: Բայց դէպքերը ցոյց պիտի տան որ, երկիրը այս ձեւի ազատականութեամբ միայն կըրնայ փրկուիլ: Այլապէս, ոչ-իսլամ տարրերը թրքացնելու քաղաքականութեան վրայ հիմնուած ազատականութենէ մը ոչ ոք պիտի խաբուի: Ոչ-իսլամ հպատակները յոժար են օսմանեան գաղափարին, որովհետեւ կը յուսան իրենց ցեղային յատկանիշները պահպանելով, օսմանեան ընտանիքին բաղկացուցիչ մէկ տարրը կազմել իրենք զիրենք: Բայց, ստիպողաբար իրենց ցեղային ծագումը մոռնալով, «քրիստոնեայ Թուրք» կոչուիլը ոչ ոքի գործին կու գայ:

Այսուհանդերձ, եթէ ղրկուած ծրագիրը ընդունուելով յայտարարուի իսկ, Ֆրանսերէն «Մէվչէրէթ»ին թարգմանուած դէշ տպաւորութիւնը պիտի մեղմանայ: Եթէ այս տարակարծութիւնները հարթուին, կարելի պիտի ըլլայ համաձայնութեան եզր մը փնտռել: Դժգոհութեանց եւ տարակարծութեանց փարատումն ալ ծառայութիւն մըն է երկրին հանդէպ:

(Շար.)

Ափրիկեցիները, որոնք քառնըչորս անգամ աւելի են, եւ Ասիացիները, որոնք երեսուն անգամ աւելի են:

Այս թիւերը՝ ամբողջ Ֆրանսայի վրայ: Բայց Փարիզի մէջ ալ օտարականները աւելցած են թիւով, բացի Պելժերէն եւ Անգլիացիներէն: Սակայն մրցանիշը կը պատկանի, այստեղ, ոչ թէ Ասիացիներուն եւ Ափրիկեցիներուն, այլ Պալքանեան ազգերուն, որոնց յառելման համեմատութիւնները աչուառնիկ.— Լեհերը 145 առ հարիւր. Չեխոսլովաքները՝ 245 առ հարիւր, Թուրքերն ու Հայերը՝ 900 առ հարիւր, Աւստրիացիները՝ 1500 առ հարիւր, Հունգարները՝ 1700 առ հարիւր:

Ուրեմն, 1923էն ի վեր, Պելժերուն, Սպանիացիներուն, Իտալացիներուն, սահմանակից ազգերուն եւ ծագումով եղբայրակից ժողովուրդներուն տեղը բռնած են օտար տարրեր, որ կուգան Կեդր. Եւրոպայէն եւ Մերձ. Արեւելքէն: Արձանագրենք մասնաւորաբար կարեւոր աճումը Ռումանացի Հրեաներուն եւ Լեհերուն, որոնք, երբ կը մերժուին Միացեալ — Նահանգներու դուռներէն, կը հասնին մեր կեդրոնական քաղաքներուն մէջ:

Այս պարագաները կը թելադրեն դիմել անմիջական միջոցներու: Երեսփ. ժողովը մէկ միջոց մը ձեռք առաւ արդէն: Կէս առ կէս նուազեցուց, յետոյ 200 ֆրանքի զեղչեց, ի վերջոյ բոլորովին ջնջեց տուրքը, արդէն իսկ քիչ, որ դրուած էր օտար աշխատաւորներուն վրայ, որոնք ոչ հողագործ են, ոչ ալ Ֆրանսա բերուած են բանւորական ներգաղթի մարմիններուն կողմէ: Միակ տուրքը, զոր կրճատեցին Երեսփ. ժողովն ու Ծերակոյտը, աննշան տուրք մըն էր արդէն, միակ տուրքը որուն յաւելումը կրնար լաւ արդիւնքներ տալ: «Ո՛վ ազատութիւն, կ'ըսէր երէկ Ռոլան, ի՛նչ ոճիրներ կը գործուին քու անունովդ»:

ԿԱՍՔՈՒԱՆ

(Վերջ)

«Գոյամարտ» օրացոյց

=o=

Վեց տարիէ ի վեր լոյս կը տեսնէ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Պատ. Միութեան «Գոյամարտ» պատի օրացոյցը, տարուէ տարի աւելի ճոխ եւ բազմակողմանի բովանդակութեամբ:

Այս տարուանը աւելի սիրուն տեսք ունի, զարդարուած Հ. Ալեանաքի «Հայկական Գոյամարտը» նկարով, հայկական եռագոյնով եւ կարգ մը յեղափոխական, ազգային պետական գործիչներու եւ մտաւորականներու նկարներով, որոնց կարգին նաեւ ողբացեալ Մ. Վարանդեանի յաւէտ սիրելի դիմանկարը: Թերթիկներու մէջ տպուած է Հայոց քննական պատմութեան շարունակութիւնը, հեղինակութեամբ Հ. Ս. Մովսէսեանի, երկու առաւելութիւններ ունի քննական պատմութեան քաղուածքը «Գոյամարտ» օրացոյցին համար,— նախ ծանօթացնել մեր պատմութիւնը հայ նոր սերունդին, զարկ տալով անոր մտաւոր եւ բարոյական զարգացման, երկրորդ՝ ճոխ ու բազմակողմանի դարձնել օրացոյցը, ինչ որ մեծ յաջողութիւն մըն է Պատ. Միութեան համար: Երբ կը փորձես թղթատել զայն, անխառն հաճոյք ու համ կը զգաս, նոր շունչ ու թարմութիւն: Քննական պատմութիւնը դեռ շարունակելի է: Անկէ զատ, այս տարուան օրացոյցին մէջ նոր բաժին մը եւս աւելցած է: «Ազգային տեսութիւն» խորագրին տակ (որ քաղուած է «Հայրենիք» ամսագրէն) ամփոփ կերպով կը ներկայացուին հայկական սփիւռքի եւ Հայաստանի մէջ մեռած կամ ողջ դէմքեր եւ զանազան դէպքեր:

Հաճոյքով կը կարդացուին նաեւ համով ու հոտով գրուած բազմաթիւ իմաստալից խօսքեր ու ասացուածքներ, ազգային - յեղափոխական, գրական - պետական դէմքերու եւ գործիչներու ամփոփ կենսագրութիւնները: Անցեալ տարուան պէս այս տարի ալ թերթիկներու մէջ զետեղուած են բազմաթիւ նկարները գրագէտ, հրապարակախօս, հայդուկ, մտաւորական գործիչներու:

Հոս է որ նոր սերունդը կը ծանօթանայ մեր գրչի ու մտքի վաստակաւորներուն հետ: Ահա թէ ինչո՞ւ համար կ'ուզենք որ այդ նկարները ամէն տարի իրենց տեղն ունենան օրացոյցին մէջ, աւելի ճոխ ու այլազան բովանդակութեամբ: Նոյնիսկ իւրաքանչիւր թերթի վրայ մէկ նկար զետեղել, եթէ հնարաւոր է:

Անկէ զատ, թերթիկներու մէջ առանձին տեղ յատկացուած է նաեւ մեր մտաւոր եւ նորագոյն պատմութեան դէմքերու, դէպքերու եւ թուականներու արձանագրութեանց, հերոսներու եւ մտաւորականներու ամփոփ կենսագրականներով, Անդրանիկի, Մուրատի, Աղբիւր Սերոբի ու Գէորգ Չաւուշի եւ ուրիշներու կռիւներու թուականներով:

Օրացոյցի յաջողութեան եւ սպառման գլխաւոր պատճառը այն է որ խտրական ոգի չունի, թէ կուսակցական տօներու եւ կամ նկարներու դասաւորման մէջ եւ թէ այս կամ այն կուսակցութեան կողմէ կատարուած զանազան յեղափոխական ընդվզումներու եւ ցոյցերու արձանագրութեանց պահուն: Օրացոյցին մէջ դուք կը տեսնէք Հնչակեան Մուրատը, Պողոս Նուպարը եւայլն:

Թերթիկներու տակ, խաւաքարտին վրայ, յաղթական յուշարձանին առընթեր՝ կը բարձրանան Հ. Յ. Դաշնակցութեան երեք անմահներու,— Քրիստափոր, Զաւարեան եւ Ռոստոմ,- նկարները, հպարտ ու առնական դիմագիծով: Կ'արժէ որ ամէն մարդ հատ մը ունենայ «Գոյամարտ» օրացոյցէն, երբ զարդ իր տունին եւ իր կաղանդչէք իր բարեկամներուն եւ ազգականներուն: Ապրի՛ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Պատ. Միութիւնը:

ԼԵՒՈՆ ԳԵՂՈՒՆԻ

ԸՍՄԷԹ ԻՆԷՕՆԻՒԻ ՃԱՌԸ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

=o.o=

Դեկտ. 12ին բացուեցաւ խնայողութեան շաբաթը, Էնկիւրիի մէջ: Այս առթիւ Ըսմէթ Ինէօնիւ ճառ մը խօսելով շեշտեց.

Այս տարի մեր տնտեսութիւնը դէպի բարելաւում ընթացաւ: Գիտեմ թէ համարձակութիւն է կարծել եւ ըսել թէ 5—6 տարիէ ի վեր շարունակուող համաշխարհային տագնապը բարելաւումի նշաններ կը ցուցնէ մեր երկրին մէջ: Բայց իմ միտքս չանցնիր սխկա յայտնել չափազանցական ճշգութեամբ եւ չափազանցեալ թիւեր յիշելով: Մեր արտաքին առեւտուրը այս տարի չէ պակսած, անցեալ տարուան հետ բաղդատմամբ: Ընդհակառակն ընդհանուր առումով աւելի լաւ պատկեր մը կը ներկայացնէ: Միւս կողմէ ներքին շուկան բաւական շատ ոգեւորուեցաւ, ինչ որ լաւ ազդեցութիւն գործեց նաեւ արտաքին առեւտուրի գինեւուն վրայ: Գիներու մասին կարգ մը թիւեր յիշեմ, որպէսզի դուք ալ աչքի առջեւ ունենաք իբրեւ յուսատու փաստ մը այն բարօրութեան մասին որ գոյացած է կամ գոյանալու վըրայ է: Մեր արտածման գլխաւոր նիւթերը՝ չամիչ եւ արմաւ, անցեալ տարուընէ աւելի դրամ ապահոված են: Թուզն ալ, որու մասին այնքան կը խօսուի, կարելի է ըսել թէ անցեալ տարուընէ աւելի հասոյթ ապահոված է: Ամէն պարագայի բոլորը համակարծիք են թէ անցեալ տարուընէ պակաս չէ: Մասնաւորաբար թուզը կը յիշեմ, որովհետեւ անոր մասին շատ վիճաբանութիւն կատարուած է:

Չամիչը եւ արմաւը անվիճելիօրէն աւելի են: Յետոյ կուգան բուրդը եւ բամպակը, որոնց գիները աւելի լաւ են, անցեալ տարուան հետ բաղդատելով: Օրինակ, բուրդին քիլօն որ անցեալ տարի 17 ղրշ. էր, այս տարի 120 ղրշ.ի կը ծախուի: Թիֆթիկը 28 էր, մինչդեռ այս տարի 115 ղրշ.ի բարձրացած է: Բամպակը 50 ղրշ.ի ելած է, անցեալ տարուան 17—20ի փոխարէն:

Միւս արտադրութիւններէն ձէթը եւ կաղինը աւելի լաւ գին ունին հիմա, քան անցեալ տարի: Գիներու այս բարձրացումը որ մեր լաւ տնտեսութեան ամէնէն համոզիչ նշանն է, արդիւնքն է շուկաներու աւելնալուն:

Այս տարի շատ սահմանափակուեցաւ բաժնեցուցակը եւ բազմաթիւ ապրանքներ ներածուեցան հաշուակցութեան հիման վրայ: Միւս կողմէ, ձեռնարկեցինքներքին շուկայիընդլայնումին: Շէքի գործարանը կը յուսանք թէ այս ամառ պիտի կրնայ գործել: Բամպակեղէնի համար գործարան մը հիմնեցինք Պոլիս (Պաքըրգիւղ): Գարնան պիտի բանանք Կեսարիոյ գործարանը: Էրէյլիի գործարանին հիմնարկէքը կատարեցինք: Պիտի աշխատինք գալ ամառ հիմնարկէքը կատարել նաեւ Նազիլլիի, Մալաթիոյ եւ Պրուսայի գործարաններուն: Կօ-քօքի գործարանին արտադրութեանց ազդեցութիւնն ալ գալ եղանակին պիտի տեսնենք հրապարակին վրայ:

Մէկ խօսքով, 1934—35 տարիներու ընթացքին մեծ մասը պիտի կատարենք մեր ճարտարարուեստական հնգամեայ ծրագրին որուն սկիզբը 1934ն է: Գալ ամրան պիտի հիմնենք նաեւ երկաթի ճարտարարուեստը, որուն նախագիծերը պատրաստուած են: Թուղթի գործարանը գալ ամառ պիտի սկսի բանիլ: Ամէնէն վերջը կը մնայ քիմիական ճարտարարուեստը:

Ինչպէս կը տեսնէք, այն միջոցին երբ ամբողջ աշխարհ նեղութեան մէջ է եւ ամէն կողմ չեն տեսնուիր բարւոքման նշաններ, Թուրք Հանրապետութեան տնտեսութեան առողջութիւնը աչքի կը զարնէ, ինչ որ կարեւոր յաջողութիւն մըն է: Ընկերներ, երբ շատ մը երկիրներ չեն կրնար ծախել իրենց ապրանքները, մեր ձեռքը ոչ միայն մթերք մնացած չէ, այլ եւ յաճախորդներ կը սպասեն 24 միլիոն ոսկիի ապրանքի համար: Դարձեալ ապագայ բերքերու վաճառման համար հիմակուընէ կարեւոր յանձնառութիւններ ունինք, ինչ որ շատ կարեւոր է արտադրողներուն համար: Ամէն ջանք պիտի թափենք, շատ արտադրութիւն ունենալու համար: Այս տարի մեր ծախսը քանակով աւելի չէ անցեալ տարուան բերքէն. նոյն իսկ կարելի է ըսել թէ քիչ է. բայց փոխարժէքն ալ անցեալ տարուընէն քիչ չէ, աւելի է:

Այս տարուան պիւտճէն 185 միլիոն ոսկիի բարձրացաւ, մէջն ըլլալով նաեւ պաշտպանութեան եւ այլ ծախքերը: Մինչեւ հիմա եղած գանձումները կը խոստանան լրացնելու պիւտճէն: Արդէն, երբ տնտեսական կացութիւնը բարելաւուած է, ինքնին կ'աւելնայ հայրենակիցներու կարողութիւնը՝ իրենց տուրքերը վճարելու տեսակէտով: Վեց ամսուան հասոյթը 90 միլիոն ոսկիէն աւելի է, եւ կրնանք յուսալ որ պիտի կրնանք ապահովել 185 միլիոն ոսկի:

Կեդր. դրամատան ոսկիի մթերքը աւելցաւ այս տարի: Անցեալ տարի այս միջոցին, ոսկիի մթերքը հարիւրին 15ը կը կազմէր շրջաբերութեան մէջ գտնուող թղթադրամին: Այսօր, այդ համեմատութիւնը բարձրացած է 16.5ի:

Կը տեսնէք որ մեր դրամը ունի կայունութեան բոլոր պայմանները: Ազգային դրամին արժէքը անպատճառ պիտի պահենք եւ բնաւ տեղի չպիտի տանք անոր անկումին: Այս պայմաններուն մէջ, որպէսզի մեր դրամը իյնայ, պէտք է որ մենք որոշենք կոտրել զայն: Իսկ մենք բնաւ չունինք այս տեսակ մտադրութիւն մը, ոչ ալ ո եւ է անհրաժեշտութիւն»:

ՏԱՐԱԶԱՆԴԷՍ ՎԷՆՍԷՆԻ

ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՄԷՋ

ՎԷՆՍԷՆ, 15 դեկտեմբեր.— Հայ Կրթասիրաց երկսեռ միութեան վարչութիւնս հայ մանուկներու կրթութեան եւ զարգացման գործը կանոնաւոր եւ ամուր հիմերու վրայ դնելու անկեղծ փափաքով եւ իր մանկապարտէզին յառաջդիմութեան ալ աւելի զարկ եւ մղում տալու համար, մեծ եռանդով մը լծուած է աշխատանքի:

Վէնսէնի գաղութին մէջ գոյութիւն ունեցող երկու մանկապարտէզներու միացման հարցը ձախողելէն վերջ, վարչութիւնս զօրացուցած է իր կազմը նոր եւ կարող անդամներով: Վարչութիւնը իր դիւանը կազմած է հետեւեալ կերպով, ատենապետ՝ Պ. Միհրան Խմիրխանեան, ատենադպիր՝ Պ. Գաբրիէլ Գավաֆեան, գանձապետ՝ Պ. Նուպար Մարգար եւ երեք խորհրդականներ:

Վարչութիւնս Ծնունդի տօնական օրերուն առթիւ կազմակերպած է գեղեցիկ ծառահանդէս մը ճոխ եւ փայլուն յայտագրով: Հանդէսը տեղի պիտի ունենայ 31 դեկտեմբերին երեկոյեան ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ, 8 Ave. de Parisի մեծ սրահին մէջ:

Վստահ ենք որ Վէնսէնի եւ շրջանի առհասարակ բոլոր ծնողքներն ու հայրենակիցները սիրով ներկայ պիտի ըլլան այս դպրոցական հանդէսին եւ պիտի քաջալերեն հայ մանուկներն ու մանկապարտէզը: Մենք առիթը պիտի ունենանք լսելու մեր հայ մանուկներուն հայերէն երգերը, արտասանութիւններն ու ոտանաւորները եւ տեսնելու Կաղանդ պապային բերած նըւէրները: Պիտի հրճուինք ու խանդավառուինք տեսնելով հայ մանուկներուն գեղեցիկ անակնկալները, որոնք իսկական հաճոյքի վայրկեաններ պիտի պարգեւեն մեզ:

Վէնսէնի քաղաքապետութեան ներկայացուցիչը եւ ուրիշ Ֆրանսացի բարձր անձնաւորութիւններ հրաւիրուած ըլլալով, խոստացած են անպայման ներկայ ըլլալ, քաջալերելու համար հայ մանուկներն ու մանկապարտէզը:

Վարչութիւն

ՏԽՄԱՂ

Երկու հայ կիներ, որոնց երկուքն ալ մէկ մէկ մանչ զաւակ ունին Ամերիկա, կը դիմեն հիւպատոսարան անցագիր հանելու եւ անոնց քով երթալու համար: Մէկը գրասենեակ կը մտնէ եւ քանի մը վայրկեան վերջը կը վերադառնայ: Դուրսը սպասող ընկերուհին կը հարցնէ թէ ի՞նչ հարցուց պաշտօնեան:

— Հարցուց թէ տղաս քանի՞ տարեկան է:

— Դուն քանի՞ տարեկան ըսիր:

— Ըսի թէ Թութերուն հասունցած եղանակին ծնաւ:

— Ուրեմն ես ալ տանձերուն հասունցած եղանակին ըսեմ իմ տղուս համար:

ՄԱՄՈՒԼ

ՈՐՈ՞Ւ ՀԵՏ Է ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ

— o —

Աթէնքի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (7 դեկտեմբեր).

— «Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի Կ. Կ.ի հանգանակութիւնը, որուն արդիւնքը պիտի յատկացուի 9 արդարներու փր'կութեան գործին, 80 հազար տոլարի հասաւ (մօտաւորապէս 8ուկէս միլիոն տրախմի):

Հանգանակութիւնը կը շարունակուի առաջուան թափով: Ամերիկահայ բոլոր գաղութները, առանց բացառութեան, իրենց առաւելագոյն օժանդակութիւնն բերին, Դուրեանի սպանութեամբ մեղադրուած իրենց ընկերներու անմեղութիւնը հաստատելու եւ բռնայական շառաչուն ապտակ տալու հակազգայնական այն բոլոր կազմակերպութիւններու երեսին, որոնք կը պոռային թէ Դաշնակցութիւնը, ժողովրդական համակրութիւնը կորսնցուցած, քայքայման ճամբան բռնած է:

Վերջին տասը տարիներուն, զանազան գաղութներու մէջ, համազգային նախաձեռնութեամբ կազմակերպուած ժողովրդական նուիրահաւաքութիւններ կատարուեցան, զանազան նպատակներու համար: Լենինականի շարժը, որ այնքան ցնցող տպաւորութիւն թողուց գաղութներու վրայ, հազիւ քանի մը հազար Հայու քսակը կրցաւ բանալ տալ: Հաւաքուեցաւ համեստ գումար մը միայն, որով կարելի չէր ոչ իսկ տասը շէնք շինել փլատակներուն վրայ: Մեծ աղմուկով եւ ռէքլամով Բարեգործականի կողմէ մէջտեղ նետուեցաւ Նուպարաշէնի հանգանակութիւնը, որուն լծուեցան ռամկավար կուսակցութիւն, համայնավար կուսակցութիւն, Հօկ, պետական Կ. Խաչ, խորհրդայնասէր հայրենակցական միութիւններ եւայլն: Երեւանի կառավարութիւնն ալ իր կարելին ըրաւ, այդ ձեռնարկին շուրջ խանդավառութիւն ստեղծելու գաղութներու մէջ եւ գոյացնելու **300** հազար տոլարի գումար մը:

Ի՞նչ եղաւ արդիւնքը: Հանգանակութիւնը սկսուած է հինգ տարի առաջ ու տակաւին վերջացած չէ: Հինգ տարուան մէջ առաջադրուած գումարին հազիւ կէսը գոյացնել կարելի եղած է եւ Երեւանի կառավարութիւնը, յուսահատած արտասահմանի օժանդակութենէն, սեփական միջոցներով շինութեան սկսած է:

Համազգային չափանիշով, ուրիշ ձեռնարկ մըն ալ մէջտեղ նետուեցաւ 1932ին, ներգաղթի խանդավառ օրերուն: Այդ ձեռնարկին անունը դրուեցաւ «Բնակարանային շինութեան ֆոնտ»: Այսինքն, հաւաքուած գումարներով, Հայաստանի մէջ շէնքեր պիտի շինուէին, ներգաղթողներու բնակութեան յատկացուելու համար:

Այս ձեռնարկին ետեւ կեցած են Հօկը, Բարեգործականը, Ռամկավար եւ Համայնավար կուսակցութիւնները, հնչակեանութեան մէկ մասը եւ «հայաստանասէր» կոչուած ծանօթ եւ անծանօթ միութիւններ ու կազմակերպութիւններ: Վերջերս հրատարակութեան տրուած պաշտօնական զեկոյցէ մը կ'իմանանք թէ երկու տարուան մէջ հազիւ 150 հազար ֆր. հաւաքուած է, ինչ որ ձախողութիւն կը նշանակէ: Հարիւր յիսուն հազար ֆրանքով Փարիզի մէջ հազիւ տնակ մը կարելի է շինել:

Ահա «հայրենասէր» կազմակերպութիւններուն վայելած ժողովրդականութեան եւ համակրանքին պատկերը: Տարիներով տքնիլ, կոկորդ պատռել, Հայաստան խաղցնել եւ ոչ մէկ ձեռնարկ յաջողութեամբ չպսակել: Ի՞նչ կ'ըսէք ասոր: Ժողովրդականութի՞ւն թէ ժողովրդական անվստահութիւն: Ա՛լ տարակոյս՝ վերջինը»:

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

>>> <<<

ՊՈՒՔՐԷՇ.— ՄԱՍԻՍ ռումանահայ հրատարակչական անանուն ընկերութիւնը կազմուած Պուքրէշի մէջ եւ օժտուած բաւարար դրամագլխով, ձեռնարկած է մանկական գրադարանի հրատարակութեան և պիտի հրատարակէ իւրաքանչիւր 15 օրը անգամ մը 32 էջնոց պատկերազարդ, ընտիր տպագրութեամբ եւ դաստիարակիչ բովանդակութեամբ գրքոյկներ:

Խմբագրական մարմինը կազմուած է հինգ հին եւ փորձառու ուսուցիչներէ, որոնք մանկավարժական դաստիարակչական եւ ազգային տեսակէտներու համապատասխանող ընտրուած նիւթեր պիտի հայթայթեն:

Մեր այն բոլոր ընթերցողները որոնք զաւակներ ունին եւ կը փափաքին անոնց ձեռքը տալ մանկական հայեցի գրականութիւն, կրնան բաժանորդագրուիլ ՄԱՍԻՍի մանկական գրադարանին, «Յառաջի միջոցաւ»:

Վեցամսեայ բաժնեգինն է 12 գրքոյկի համար 1 տոլար, կանխիկ վճարելու պայմանաւ:

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ԱՄԷՆՈՒՆ ՕՐԱՑՈՅՑԸ» (Պատկ.) 1935: Հրատ. Յ. Ճարեան տպարանի: Հայկական գունագեղ զինանշանով: Հասցէ.— 31, Ave. des Gobelins:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՍՈՒՐԳԻ ՃՐԱԳՆԵՐԸ

>>>>.. <<<<

Երկու օրէ ի վեր սիրտը վեր ելած, ինքնիրմէն ելած, փոթորիկի բռնըւած էր:

Հիմակ հովը չարաթ մը առաջ թնդացող թմբուկին պէս կը պոռար: Թմբուկին հանած ձայներուն տարօրինակ մէկ աղաղակն էր դուրսի հովը, երբ անոր ձայնը սեւ լուրը կը բերէր քաղաքին: Այս անգամ սարսափով դիմացը նայած տեղն, պատերազմի ձայները լսածի պէս եղաւ:

Պատկեր մըն էր այս փոթորիկը:

Խաւարին պոռչտուքն էր ան, պատերազմին ձայնը, ու մօր մը պէս բռնած սիրտը, մրմնջեց.

— Փոթորի՛կ, փոթորի՛կ, պատերա՛զմ ...

Ու մէկէն աչքերը աւելի խոշորցած, յուսահատութեան ցնցումը զգաց ու կրկնեց.

— Պատերա՛զմ, պատերա՛զմ ... մեռնիլ օտարին համար, մեր թշնամիին համար ...

Ու բառը բերնէն փախաւ դառնութեամբ,

— Բայց մեր երկի՞րը ... Հայաստա՛ն ...

Ու անոր սէրը տեսակ մը տառապանքի փոխուած իր մէջ, շարունակեց.

— Չկայ մէկը որ դնէ ձեռքը սրտիս ...

Այդ բառը իր կեանքին մէջէն անցած, բոցով թրթռուն, սրտի արիւնուններ կ'ունենար, սրտի ձայներ կը զգար դրեթէ ամէն օր, ու երբ երեսը արեւելք դարձուցած կ'աղօթէր, այդուն նայող պատուհանին երկու փեղկերը կը լարէր խոշոր թռչունի մը թեւերուն պէս, ու երկինքը դիմացը, չէր մոռնար օր մը օրանց «մեր երկիրը, Հայաստան» բառերը իր աղօթքին խառնելու, ու հրաշալի յուզմունքով անոր ազատութիւնը կը խնդրէր:

Իր կեանքին մէջ խորհրդաւոր վայրկեաններ էին այս պահերը:

Պէտք է մայրերու աչքերուն մէջ դիտել կեանքի պատկերները, մանաւանդ, երբ կ'աղօթեն անոնք, որովհետեւ անոնց սիրտը աւելի մօտ կեանքին ու լեցուն կեանքով, աղօթել դիտեն ու կրնան մօտենալ իրենց երազին ... ու ամէն հեղ երբ այս բառը կուգար բերանը, իր աղօթքը սրտի բոլոր երերումներուն հետ արցունքի մը սփոփանքը կը բերէր իրեն ու աչքերուն լոյսը կ'աւելնար:

Այս բառն էր, այս բառն էր որ ամէն անգամ կը միանար Աստուած բառին: Այս երկու բառերը կը ստեղծէին իր աչքերուն վարդագոյն շրջանակը:

Չէ՞ որ պատասխանել ուզելով իր տղուն հարցումներուն,

— Ես ալ կ'աղօթեմ, երբ դուն կռուիս Հայաստանին համար, կ'ըսէր, ու խնդացած տեղն, պատասխանը իր ճշմարիտ շեշտը կ'առնէր, կը մեծնար, որովհետեւ սրտի անկեղծ պոռթկումն է որ կ'աղուորցնէ յոյսի պատկերը:

Յետոյ, դառնօրէն համակերպած ձայնով մը շարունակեց.

— Մայր եղիր ու դիմացիր, ու մայրե՛ր, մայրե՛ր ըսած տեղն, իր ձայնը ծանրցած աղջամուղջներու շունչով, վեհանձնութիւն կուտային իրեն, որովհետեւ բոլոր մայրերու ձայնն էր հառաչանքին աղաղակը ...

— Մայրե՛ր ... մայրե՛ր ...

Որովհետեւ անոնց սիրտը բաց ամէն անգամ, եղած է կեանքին ճամբան երկարող, հոն է, անոնց սրտին մէջ՝ կեանքի շիտակ ճամբան, հոնկէ կ'անցնին բոլոր ձայները կեանքի:

Դուրսի մութը կարծես հովէն ցնցուած՝ կը բացուէր, կը թեթեւնար:

Տիկին Հայկանուշ, յանկարծակիի եկած մէկուն նման, կեցաւ շիտակ, յետոյ, ոտքերուն մատներուն վրայ կոխելով, մօտեցաւ եկեղեցիին նայող պատուհանին:

Ծառերուն ետեւն էր եկեղեցին, այս անգամ սովորականէն աւելի հանդարտ, իր խորհուրդին մէջ:

Բայց քանի ծառերուն ճիւղերը կը դառնէին իրարմէ ու կը պլլուէին կըկին իրարու արագօրէն, սիրտը կը ճզմէր, հեռուի կռիւը կը տեսնէր ... կ'երեւակայէր: Այս ձայները իր երեւակայութեան մէջ ուրիշ ձայներ կ'արթնցնէին, սրտէ փրթած ձայներ: Կմախքներ կարծես իրարու կը քըսուէին, իրարու կը զարնուէին, անոնց ձայնը սրուած, կը մխուէր կուրծքին, ու արիւնը աւելի տաք, կը կոտտացնէր մարմինը, կը քալէր երակներուն մէջ՝ եռացած ջուրի նման: Ու

— Մայրե՛ր, քարերն են ճաթեր լեռներուն, մրմնջեց, ու, մայրե՛ր, մայրե՛ր, աղաղակեց, մայրութիւնը լեռներու քարերէն ծանր է ... մայրե՛ր, մայրե՛ր ...

Ու բան մը համբուրածի պէս, ափերը բերնին դրած, բռնեց շունչը, բռնեց այսպէս իր սիրտը:

Պէտք էր համակերպիլ, այսպէս է կեանքը, որովհետեւ, ճշմարիտ մայրը այն է որ կրնայ իր սիրտը բռնել, կեցնել իր վիշտը սրտին մէջ՝ մասունքի պէս:

Դուրսի ձայները կը հեռանային, կը թուլնային: Ծառերուն ճիւղերը կեցան՝ յոգնած յոգնած: Միայն, ատեն ատեն մոլորած ձայնի մը թռիչքը կը լսուէր, կը մարէր:

Տիկին Հայկանուշ պատուհանը բացաւ:

Մութը բացուելուն պէս, դիմացը նայած տեղն, եկեղեցւոյն փանդակապատ պատուհանին խորը նշմարեց՝ տիրամօր սեղանին առջեւ պլպլացող կանթեղին լոյսը: Իրիկուան ժամերգութենէն ետք իր ձեռքովը լեցուցած ձէթը, նայած էր մօր մը պէս տիրամօր աչքերուն: Երբ նայեցաւ մութին խորէն այս լոյսին պլպլացող, իր սրտին լոյսը տեսած կարծես, գոցեց վայրկեան մը աչքերը, ու կոթնեցաւ պատին:

Կանթեղին լոյսը կը պլպլար, կը հոգէր ...

Ու պատուհանը բաց թողուց, պզտիկ հաւատքով մը աշխարհ մը կրնար լուսաւորել:

Այս անգամ երբ դիմացը նայեցաւ, հովը դադրած, սրտին ձայնը կը լըսէր ու կը տեսնէր հիմակ մութը՝ հանդարտած՝ խոշոր կենդանիի մը նման: Ու սանդուխներէն վար իջած ատեն փսփսաց.

— Չկանչեց տղէքը, չկանչեց տըղէքը ...

Վախնալու բան չկար, որովհետեւ չկանչեց տղէքը, որովհետեւ մահուան ձայնը կոկղաներ, հեռացեր էր: Բայց ինք մօր մը պէս կը մտածէր, ու սրտին վրայ տարօրինակ բօթ մը, կրկնեց.

— Տղէքը չկանչեց, չկանչեց տղէքը, բայց ...

×

Այդ իրիկունը տունին մէջ կարծես մեռել կար:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(2) (Շար.)

սահմանի մէջ, վեցը առժամապէս ազատ ձգուած են, իսկ տասը՝ փախած:

ՆԱՓՈԼԷՈՆ Ա.Ի 315 ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ, *որոնք ուղղուած են Մառի-Լուիզի եւ աճուրդի հանուած էին Լոնտոնի մէջ, գնուեցան Ֆրանսական կառավարութեան կողմէ,* 15,000 *անգլ. ոսկիի* (1,127,250 *ֆրանք*)*: Մեծ կարեւորութիւն կը տրուի այս նամակներուն, որոնք երբեք չեն հրատարակուած, բացի* 5—6 *հատէն, եւ ոչ ալ քննուած՝ ո եւ է պատմագրի կողմէ: Նամակներուն առաջինը գրուած է* 1810 *փետրուար* 23*ին, Փարիզի մէջ, իսկ վերջինը՝* 1814 *օգոստ.*28*ին Էլպայէն:*

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻ 6*րդ եւ* 7*րդ չերտերը, որոնք միաժամանակ հրապարակ հանուած են, պիտի քաշուին միեւնոյն օրը, առանձին եւ յաջորդաբար:*

ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ ՖՐԱՆՔԻ *գողութիւն մը կատարուեցաւ Ամերիկացի միլիոնատէրի մը, Տիկին Քէլլիի բնակարանէն (Փառի): Այս պչրուհին նախապէս ամուսնացած է միլիոնատէր Ճէյ Կուլտի, յետոյ Ալպանացի պէյի մը եւայլն հետ: Իր կեանքը սենսակներ գրաւած է օրուան թերթերուն մէջ:*

ԳԱՂՏՆԻ ՈՍՏԻԿԱՆ ՊՕՆԻ, *որ այնքան աղմուկ հանեց Սթավիսքիի եւ դատաւոր Փրէնսի խնդիրներուն մէջ, իր հրաժարականը ներկայացուց ներքին գործերու նախարարութեան, որպէսզի կարենայ ինքզինքը պաշտպանել իբրեւ ազատ քաղաքացի:*

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզ

ՌՈՍՏՈՄ *խումբի ժողովը այս Հինգշ. երեկոյ ժամը 8.30ին 131.* Fbg. du Temple*: Կարեւոր օրակարգ:*

Գասատ

ԼԻՈՆԻ *«Վարանդեան» կոմիտէն դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ ընկերներն ու համակիրները, 20 դեկտեմբեր, հինգշաբթի երեկոյ, ժամը 8.30ին, Գ. Թաղապետարանի դրադարանը, մուտք* Rue François Garcin, *կը խօսի Ընկ. Ա. ԱՐԾՐՈՒՆԻ:*

ԼԻՈՆԻ *«Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 21 Դեկտեմբեր, Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, Զարդարեան գրադարանը,* 181 Cours Lafayette. *ներկայ պիտի ըլլայ Ընկ. Ա. ԱՐԾՐՈՒՆԻ:*

ՏԷՍԻՆԻ *Կոմիտէն դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Չորեքշաբթի իրիկուն, ժամը 7.30ին, Հ. Յ. Դ. Տան վերնայարկը: Կը դասախօսէ՝ ընկ.* Աշոտ Արծրունի:

Կը հրաւիրուին նաեւ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան բոլոր անդամները:

×

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԵՑԷ՛Ք Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէի ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ-ԵՐԵԿՈՅԹԻՆ, որ տեղի պիտի ունենայ *30* յունուար *1935* կիրակի իրիկուն ժամը 8էն սկսեալ: փնտռեցէք մօտ օրէն յայտագիրը:

կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՌՈՍՏՈՄ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Տեղի կ'ունենայ 22 Դեկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս

Vincennesի **Salle de Fête**ի ԳԵՂԵՑԻԿ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

27, Rue des Laitières

Métro: La Tourelle. Nationէն երկու կայարան անդին

Սրահը կը գտնուի՝ մեթրոյէն 50 քայլ հեռու:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԲԱԳՈՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ ՍԻՄՈՆ ՎՐԱՑԵԱՆ

Պիէսի ներկայացում՝ ***ԹՈՒՂ ԼԻՆԻ, ՆՈՐԻՂ ԼԻՆԻ***

Ջաւեշտը, ընկերակցութեամբ նուագի: երկու ժամ անընդհատ ծիծաղ: կէս գիշերէն վերջ կը նուագէ MARIO DELFIի

Orchestre Argentinի մէկ մասը:

Զանազան անակնկալներ: Հայկական պարեր: Արատառանութիւն: Ճոխ պիւֆէ, անհաւատալիօրէն աժան:

Բոլոր տոմսերը իրաւունք ունին թոմպոլայի

ՄՈՒՏՔ 6 ՖՐԱՆՔ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԸՆԿԵՐ Ա. ԱՐԾՆԵԱՆ (Մարսէյլ) դժբախտութիւնն ունեցած է կորսնցնելու իր զաւակը, ՎԱՀՐԱՄ, 26 տարեկան, որ չիջաւ Դեկտեմբեր 9ին: Այս առթիւ կը փութայ իր խորին շնորհակալութիւնը յայտնել բոլոր անոնց որ հաճեցան իրենց վշտակցութիւնը յայտնել այս դառն կորուստին համար:

ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆ. Կ. Խաչի Անիէռ Պուա Քոլոնպի մասնաճիւղին կողմէ,

ի նպաստ տեղւոյն կարօտ ընտանիքներու

22 *դեկտ. շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին:*

Salle d'Escrime*ի մէջ* 149bis Avenue Argenteuil.

կը նախագահէ՝ Պ. ԳԱՌՆԻԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

կը խօսի՝ Տիկին ԷԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն՝ Պ. Պ. Պալապանեանի, Ուզունեանի եւ Ծատուրեանի կողմէ, Mme Buatti (ջութակ), պալէթ երախաներու կողմէ, Ռուբէն Աւագեան (թառ): կէս գիշերէն վերջ եւրոպական պարեր: ընտիր ճազ-պանտ (իտալացիներ):

Մուտք՝ *5* եւ *3* ֆրանք:

Հաղ. Միջոց.— Օթօպիւս *CI* իջնել *Place Bourguignons*, Անիէռ:

ՏԱՐԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Հ. Կ. Խ.ի Մարսէյլի մասնաճիւղին կողմէ, 22 դեկտեմբեր, Շաբաթ գիշեր, ժամը 9էն մինչեւ լոյս: 21, Boulevard Dugommier, Coliséeի *չքեղ սրահներուն մէջ:*

Բարեհաճ մասնակցութեամբ

Տիկին ՏՈՔ. ՄՕՐԷՆՕԻ եւ ՕՐ. ՄԱՆՈՒՇ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆԻ

Բացման խօսք՝ ***Տիկին ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ***

Պ. Պ. Ս. Չէօքէքճեան (ջութակ), Ժագ Կիւլպէնկեան (ջութակ), Վ. Տ. Վարդանեան (արտասանութիւն), Lydia Walter (ռուսական պար):

Հայկական եւ սպանիական պարեր Հայ Արենուշներու կողմէ:

կը ներկայացուի զաւեշտ մը: Եւրոպ. պարեր: դիւրամատչելի պիւֆէ:

Մուտք *10* եւ 7.50 ֆրանք

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Փարիզի Հարաւային շրջանի «ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ» Միութեան կողմէ ի նպաստ իր վարժարանին:

152, Route d'Orléansի (Պանեէօ) ծանօթ սրահին մէջ:

Նախագահ՝ Կ. Յ. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ, բանախօս՝ ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ, դեկավար՝ ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ:

Երկսեռ աշակերտութիւնը կը ներկայացնէ երկու թատերախաղ

Ա.— ՀԵՏԱՔՐՔՐՈՒԹԻՒՆ, Բ.— ԴԵՐԱՍԱՆԸ ԵՒ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԸ:

Խմբերգներ, արտասանութիւններ, կը նուագէ թառիստ Գ. Յովհաննէսեան:

Դպրոցական հանդէսէն վերջ Պանեէօ քաշուի ի Ֆր. Կ. Խաչի մասնաճիւղը կաղանդի պտուղ պիտի բաշխէ փոքրիկներուն:

Մուտք 3 *ֆրանք:*

ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

29 դեկտեմբեր շաբաթ երեկոյ ժամը *8.30*էն մինչեւ լոյս

Փանօրամայի սրահին մէջ 2, rue Alexandre Guilmant. Մէտրօ:

(Մէտրօն,— Մոնփարնասի կայարանին մօտ)

Մուտք՝ *5* ֆրանք:

ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ ՀՕՄԻ ՆԱԽԿԻՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ 29 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Salle des Ingéniurs Civilsի շքեղ սրահներուն մէջ

19 Rue Blanche Մէթրօ՝ **Trinité**

Կը ներկայացուի ՍԱՄՈՒԷԼ (տրամ 3 արար

(Հեղինակ՝ Միութեանս անդամներէն Պ. Վահան Թաճմազեան)

Մասնակցութեամբ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ եւ Միութեանս անդամներու: կէս գիշերէն վերջ եւրոպական պարեր: Առաջնակարգ Orhestre Jazz-Tango, ՄԻՇԷԼ ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ: Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ:

Մուտք այրերու՝ 10 ֆրանք, իսկ կիներու՝ 7.50:

ՏՕՆԱԾԱՌ ՎԷՆՍԷՆ ԻՄԷՋ

Կազմակերպուած Վէնսէնի Հայ Կրթասիրաց երկսեռ միութեան կողմէ

31 *Դեկտեմբեր, Երկուշաբթի երեկոյ, ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ,* 8, AVE. DE PARIS*ի մեծ սրահին մէջ:*

Ճոխ յայտագիր, բանախօսութիւն, մանուկներու կողմէ երգեր, արտասանութիւններ, կաղանդ պապայ եւ հաճելի անակնկալներ:

Եւրոպական պարերը կը սկսին կէս գիշերէն մինչեւ առաւօտ:

Ընտիր ճազ — Մուտքը ազատ է

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ *ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ* ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

6 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1935 ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

Salle des Ingénieurs Civilsի ՄԵԾ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

19, Rue Blanche, Մէթրօ՝ **Blanche** եւ **Trinité.**

ՄՈՒՏՔ ԱՅՐԵՐՈՒ 8 *ՖՐԱՆՔ, ԿԱՆԱՆՑ* 5 *ՖՐԱՆՔ:*

Տոմսերը կը ծախուին Հայ սափրիչներու մօտ եւ սովորական տեղերը:

*LOTERIE NATIONALE*ի

Ե. ՇԵՐՏԻ ՏՈՄՍԱԿՆԵՐՈՒՆ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՑ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 19ԻՆ, ԺԱՄԸ 20.30ԻՆ

Salle Trocadero*ի մէջ*

ԽՄԲԵՐԳԻՉՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Հակառակ իր աշակերտներու ստուարացման եւ քոնսէրներու մասնակցութեան՝

Դաշնակի ուսուցչուհի Օր. ՃԱՄՊԱԶ

61, Rue de Flandre, Paris (19)

դասընթացք մը բացած է խմբերգիչներու համար:

Ամիսը՝ **5** *ֆրանք:*

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Բարձր Հայքի Հայր. Միութեան Վարչութիւնը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ հայրենակից ուսուցիչ Արամ Արծնեանի իր որդւոյն՝

ՎԱՀՐԱՄ ԱՐԾՆԵԱՆԻ

վաղահաս եւ դառնաղէտ մահուան առթիւ որ տեղի ունեցաւ Դեկտ. 10ին, երիտասարդ հասակին մէջ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆր. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է *50* ֆրանք Տիկին Քիւրտ-Օղլուեանէ, իր որդւոյն մահուան տարելիցին առթիւ եւ *50* ֆրանք ալ Տիկին Չպուքեանէ իր ամուսնոյն մահուան չորրորդ տարելիցին առթիւ:

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Յառաջդիմասիրած» Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է *50* ֆրանք Ամերիկահայ ծանօթ գոտեմարտիկ Պ. Կարապետ Մանուկեանէ, ի նպաստ դպրոցին:

ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԴԱՍԵՐ

Հայերէնի, Ֆրանսերէնի, գերմաներէնի եւ անգլիերէնի հմուտ հայ օրիորդ մը կը ստանձնէ մասնաւոր դասեր տալ, դիւրամատչելի պայմաններով: Դիմել՝ Երուանդ Ցարութիւնեանի, 13, Rue d'Orsel, Paris (18).

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ
HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 20 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ. JEUDI 20 Décembre 1934

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2682 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ՝ ԴԱՆԱԿՆԵՐԸ ՍՐԵԼՈՎ...

= o–o =

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը երկու կարեւոր յաջողութիւններ արձանագրեց վերջերս: Մէկը՝ այն կարգադրութիւնն է որուն համաձայն միջազգային զօրագունդ մը պիտի զրկուի Սար, հանրաքուէի բարեկարգութեան հսկելու համար, առանց Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ մասնակցութեան: Միւսը՝ Եուկոսլաւիոյ եւ Հունգարիոյ ծանօթ վէճին հարթումը:

Այս երկու կարգադրութիւնները օգնեցին թեթեւցնելու ընդհանուր մտահոգութիւնը, որովհետեւ երկու խնդիրներն ալ, Սարի հանրաքուէն եւ Մարսէյլի դէպքը, մանաւանդ Եուկոսլաւիոյ բռնած դիրքը՝ Հունգարիոյ դէմ՝ բարենշան երեւոյթներ չէին:

Երկուքն ալ կրնային պատերազմի յանգիլ, մեծ պատերազմէն առաջ:

Արդ, մտահոգութիւնը թեթեւցած է, բայց չէ փարատած: Ընդհակառակն:

Ահաւասիկ ամիսներէ ի վեր առկախ կը մնայ զինաթափութեան հարցը:

Իրականին մէջ, անոնք որ կը հաւատային թէ կարելի է ելքի մը յանգիլ, անոնք ամէնէն առաջ յուսահատած են, եւ առանց վերապահութեան յառաջ կը տանին իրենց սպառազինութիւնները:

Այսպէս, Մ. Նահանգները խօսքէն գործի անցած են, իրենց օդանաւային ուժը նորոգելու, կատարելագործելու եւ մինչեւ երկու հազարի հասցնելու համար:

Նոյն վճռականութիւնը՝ ծովային եւ ցամաքային ուժերու զօրացման համար: Առ նուազն 50 նոր մարտանաւեր պիտի շինուին, իսկ զինուորներու թիւը պիտի աւելնայ:

Մեծն Բրիտանիա, որ մասնաւորապէս մտահոգ էր օդանաւային ուժերու ճակատին համար, արդէն սկսած է գործադրել հին ծրագիր մը: Մինչեւ հիմա զինաթափութեան խորհրդաժողովի ելքին կը սպասէր, բայց այժմ անյարմար, եթէ ոչ վտանգաւոր կը գտնէ աւելի ձգձգել:

Ֆրանսա բանակին սովորական եւ լեցունկեկ նախահաշիւը քուէարկելէ յետոյ, առջի օր 800 միլիոնի բացառիկ վարկ մըն ալ տրամադրեց, զգալի մեծամասնութեամբ:

Ինչ որ խօսուեցաւ, այս առթիւ, կառավարութեան բերնով, մեկնութեան չի կարօտիր:

Ֆաշական Իտալիան «զինուորեալ ազգ» է արդէն, իր մարտական կազմակերպութեամբ, որ կը սկսի դպրոցէն, եթէ ոչ օրօրոցէն:

Խ. Միութիւնը շատոնց է որ ասպարէզ կը կարդայ, մանաւանդ իր օդային ուժով եւ գիտական – քիմիական կազմակերպութեամբ:

Կեդր. Եւրոպայի սրտին վրայ, Փոքր Համաձայնութիւնը սպառազինուած է մինչեւ ակռաները: Չեխօսլովաքիա դեռ նոր երկու տարուան բարձրացուց զինուորութեան շրջանը:

Այս չոգեպինդ վիճակին մէջ, մտահոգութեան նոր աղբիւր մը կը կազմէ Լոնտոնի նաւային ժողովին ձախողումը:

Շաբաթներէ ի վեր, նախնական խորհրդակցութիւն մը կը կատարէին Անգլիոյ, Մ. Նահանգներու եւ Ճափոնի ներկայացուցիչները, որպէսզի ճամբան հարթեն յառաջիկայ խորհրդաժողովին համար:

Այդ խորհրդակցութիւնները անգամ մը եւս երեւան հանեցին երեք պետութեանց նոր հակամարտութիւնը:

Ուաշինկթընի դաշնագրով, Անգլիա եւ Մ. Նահանգները հաւասար գծի վրայ են, իսկ Ճափոն երկու կէտ պակաս (5–5–3):

Արդ, Ճափոն երբեք չի հանդուրժեր այս համեմատութեան, եւ ամէն ջանք թափեց Լոնտոնի մէջ, համոզելու համար Ամերիկացիները: Անգլիան ալ միջնորդի դեր կատարեց, բայց անօգուտ:

Եւ Ճափոն աճապարեց չեղեալ հռչակել Ուաշինկթընի դաշնագիրը: Այս առթիւ փորձեց իր եւեւէն քաշել նաեւ Իտալիան ու Ֆրանսան, բայց անոնք մերժեցին:

×

Ի՞նչ կը հետեւի այս հարեւանցի լուսաբանութիւններէն:

Բոլոր երկիրներն ալ կը սարսափին նոր պատերազմի մը հեռանկարէն:

Բոլորն ալ կը վախնան իրենց շահած աւարներուն կորուստէն:

Միւս կողմէ, վերջին քսան տարուան ընթացքին դասակարգային գիտակցութիւնը խորացած ըլլալով, քաղաքական – զինուորական նոր փոթորիկ մը կրնայ ուրիշ փոթորիկներ յարուցանել:

Արդարեւ, երբեք այսքան ծաւալած չէր միլիոններու յեղափոխական խմորումը:

Տակաւին չյիշեցինք Արեւելքի զարթումը, մօտաւորէն մինչեւ ծայրագոյնը, որ այլապէս կը սպառնայ օրուան հզօրներուն եւ աշխարհակալներուն հանդարտութեան:

Ուրեմն, ի՞նչպէս պիտի պահպանուի խաղաղութիւնը:

Բուն բառը գործածելով, օրուան վարիչները ի՞նչպէս կ'ուզեն ապահովել զայն:

— Դանակ սրելով: Անընդհատ եւ հետզհետէ աւելի արագ:

Այդպէս ալ կը յայտարարեն առանց վերապահութեան, Փարիզէն մինչեւ Մոսկուա կամ Թոքիօ:

Այս ճակատին վրայ՝ ոչ մէկ տարբերութիւն քաղքենի – դրամատիրականին եւ բանուոր – գիւղացիականին միջեւ:

Ընդհակառակն, երկուքն ալ մրցումի ելած են նոյն սրտաոուչ ազդանշանով,— խաղաղութի՜ւն, որ կը նշանակէ՝ սրէ դանակդ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐԷ ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ

=o·o=

Ուշագրաւ կոչ մը ծերակոյտին մէջ

Ծերակոյտի դեկտեմբեր 18ի նիստին մէջ, արտաքին նախարար Պ. Լավալ տեղեկութիւններ հաղորդեց արտաքին քաղաքականութեան եւ Ժընեւի մէջ ձեռք բերուած յաջողութեանց մասին, եւ արժանացաւ ջերմ գնահատութեանց: Յետոյ ծանրանալով Գերմանիոյ հետ կատարուելիք բանակցութեանց վրայ, ըսաւ.

— «Ֆրանսական կառավարութիւնը երբեք չպիտի ընէ որ եւ է բան որ կրնայ արդարացնել Գերմանիոյ այն կարծիքը թէ մենք կ'ուզենք չէզոքացնել զինքը: Ֆրանքօ-գերման մերձեցումը՝ միջազգային շրջանակի մէջ՝ ազդու երաշխիք մըն է խաղաղութեան համար: Թող Գերմանիա համոզուի ատոր, թող գործէ այդ համոզման համաձայն, եւ մեծ քայլ մը առնուած պիտի ըլլայ դէպի երկու ժողովուրդներու անհրաժեշտ հաշտութիւնը»:

Նախարարը չեշտեց թէ Ֆրանսա եսասիրական քաղաքականութիւն մը չի հետապնդեր Եւրոպայի մէջ, այլ կը ձգտի պահպանել խաղաղութիւնը հաւաքական ճիգով եւ գործունէութեամբ: «Ֆրանսայի քաղաքականութիւնը յստակ է եւ հետեւողական, ան տեղի չի տար թիւրիմացութեան: Ապահովութիւն փնտռած ատեն, իր նպատակը հաւաքական ճիգն է: Մեր գործունէութեան հիմը միջազգային գործակցութիւնն է եւ այս գետնին վրայ մենք պատրաստ ենք համախորհուրդ գործելու ամէնուն հետ: Ֆրանսայի քաղաքականութիւնը խաղաղասիրական է. ան ուղղուած չէ որ եւ է երկրի դէմ եւ դուրս չի ձգեր ո եւ է մէկը: Ընդհակառակն, բարեացակամութեան գործակցութիւնը կը փնտռէ ուր որ կը գտնուի»:

Վերջացնելով, նախարարը շնորհակալութիւն յայտնեց բոլոր անոնց որ դիւրացուցին Սարի հանրաքուէին եւ Եուկոսլաւիոյ ծանօթ հարցին կարգադրութիւնը:

800 միլիոն ֆրանք յաւելուածական վարկ ֆրանսական բանակին համար

»»»··«««

ԽՈՒՍԱՓՈՂԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆ ԶԻՆՈՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ԵՐԿԱՐԱՁԳՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ֆլանտէնի դահլիճը նոր յաղթանակ մը շահեցաւ երեքշաբթի օր, Երեսփ. ժողովին քուէարկել տալով զինուորական յաւելուածական վարկերը, որոնց գումարը կը հասնի 800 միլիոն ֆրանքի: Օրինագիծը քուէարկուեցաւ 129ի դէմ 439 ձայնով: Օրինագծին դէմ բուռն պայքար մղեցին ընկերվարականները, համայնավարները եւ ուրիշ ձախակողմեան տարրեր: Պ. Լէօն Պլում սուր դիտողութիւններ ուղղած ըլլալով, վարչապետը պատասխանեց նոյն ուժգնութեամբ: Պահ մը վիճաբանութիւնը այնքան տաքցաւ որ Պ. Ֆլանտէն վստահութեան խնդիր յարոյց: Ընկերվարական առաջնորդը դիտել տուաւ. «Այսօր 800 միլիոն ֆրանք կը պահանջէն: Քանի մը օրէն կառավարութիւնը նոր օրինագիծներ պիտի ներկայացնէ, նոր միլիոններ պահանջելու համար. յետոյ զինուորութիւնը երկու տարուան վերածելու առաջարկ պիտի բերեն, յետոյ վարկեր պիտի պահանջեն օդանաւային ուժերու համար: Մեզմէ ամրութիւններ պահանջեցին, մարդկային կուրծքերը խնայելու համար, եւ հիմա մարդկային կուրծքեր կը պահանջեն ամրութիւնները պնդացնելու համար: Ընդհ. սպայակոյտը կ'ուզէ աւելցնել զինուորութեան շրջանը եւ ստեղծել արհեստով բանակ մը որ վտանգաւոր է թէ միջազգային եւ թէ ազգային գետնի վրայ»:

Բանախօսին կարծիքով, միայն մէկ միջոց կայ կասեցնելու հիթլերական Գերմանիոյ վերազինումը,— Գերմանիան կամայ – ակամայ շրջապատել զինաթափութեան պայմանագրով մը:

Վարչապետը իր պատասխանին մէջ չեշտեց թէ Ֆրանսա հարիւր տարուան մէջ երեք անգամ արշաւանքի ենթարկուած է եւ այսօր ուրիշ բան չի հետապնդեր եթէ ոչ ապահովութիւն եւ ազգային պաշտպանութիւն: «Ուրիշ եւք չունինք,կա՛մ պարտութիւն՝ արշաւանքէն յետոյ եւ կամ խաղաղութիւն: Ֆրանսա ընդունեցաւ զինաթափութեան բոլոր կարելիութիւնները, միայն մէկ պայմանով,— ապահովութիւն: Այդ պայմանը չյարգուեցաւ»:

Վիճաբանութեանց ընթացքին, երեսփոխան մը առաջարկեց հսկողութեան տակ առնել եւ աստիճանաբար ջնջել մասնաւոր զինագործարանները: Պարոն Ֆլանտէն ընդդիմացաւ, բացատրելով թէ սալմանիթէ-րու ճարտարարուեստութիւնը կ'ընդգրկէ գրեթէ միւս բոլոր ճարտարարուեստութիւնները, այս կամ այն ձեւով: «Չկայ աւելի վտանգաւոր բան մը քան դանդաղանութիւն ղնել սպառազինութեանց ճարտարարուեստութեան մը եւ խաղաղութեան շրջանի ճարտարարուեստութեան մը միջեւ: Անթոյլատրելի է որ պատերազմի պարագային մէկը իր կեանքը նուիրէ, իսկ ուրիշ մը դրամ շինէ: Խաղաղութեան ատեն պետական զինագործարանները կրնա՞ն աւելի աժան արտադրել քան մասնաւոր հաստատութիւնները: Ամերիկայի մէջ կատարուած քննութիւնը չապացուցաներ այդ»:

⁂Ծերակոյտին մէջ նախկին նախարար մը առաջարկեց երկարաձգել զինուորութեան շրջանը: Վարչապետը խուսափողական պատասխան մը տուաւ:

Եուկոսլավիոյ դահլիճը հրաժարեցաւ

Դեկտեմբեր 18ի առտուն յանկարծ հրաժարական տուաւ Եուկոսլաւիոյ արտաքին նախարարը, Պ. Եէվթիչ: Իրեն հետեւեցաւ Պ. Քոյիչ, երկրագործական նախարարը, որ իր փոխանորդն էր բացակայութեան շրջանին: Ասոր վրայ Պ. Ուզունովիչ ամբողջ դահլիճին հրաժարականը ներկայացուց խնամակալ իշխանին, որ ընդունեցաւ:

Այս հրաժարումը հետեւանք է.ներքին տագնապի մը, որ կը տեւէր երկար ատենէ ի վեր: Կ'ըսուի թէ Պ. Եէվթիչ վիրաւորուած է, որովհետեւ երբ յաղթական վերադարձաւ Ժընեւէն, պաշտօնական դեկոյցին մէջ մէկ բառ շնորհակալութիւն չկար իր մասին:

Կը կարծուի թէ նոր դահլիճը պիտի յանձնուի շատ ամուր ձեռքերու, դեկավարութեամբ Զօր. Եիվքովիչի, որ վարչապետ էր երբ Ալէքսանդր թագաւորը դիկտատուրա հռչակեց:

ՕՐԷ ՕՐԻՆ

ՆԱԽ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԸ

Երէկ հետեւեալ նամակը ստացայ Անիէռէն.—

« Տեղական թերթերը շատ անգամ կը հրատարակեն բազմածին ընտանիքներուն անունները ու լուսանկարները, ու այդ ընտանիքներուն կ'օգնեն թէ պետութիւնը ու թէ տեղական բարեսպատակ կազմակերպութիւնները: Մենք ալ ունինք բազմածին ընտանիք մը Անիէռի մէջ, տէր եւ Տիկին Զաքար – Զապէլ Մանուկեան, բնիկ Սալնոձորցի: Զաքար գործարանի բանուոր է, տարիքը՝ 41: Ունին վեց զաւակ ու մէկ ալ կը սպասեն: Մայրն ու հայրը ու զաւակները շատ առողջ են, վաւուռն և կը խօսին մաքուր հայերէն: Ահաւասիկ իրենց անունները ու տարիքը.—

Վարդանուշ 12 տարեկան, Արաքսի 10 տարեկան, Ժագ – Յակոբ 9 տարեկան, Մարգարիտ 7 տարեկան, Ժորժ-Գէորգ 5 տարեկան, Արշալոյս 3 տարեկան:

Զա՞րժեր քաջալերել, գոնէ այս տօնական օրերուն: Փափաքողները կրնան այցելել իր տունը եւ իրենց աչքով տեսնել (34 Րիւ տ'Ավէյրօն, Անիէռ, Րիւ տը Մինիլի վրայ): Յ. Ա.

Ի՞նչ կ'ուզէիք որ աւելցնէի այս պատմութեան վրայ:

Աւանդական կո՞չը: Կաղանդչէք բաժնելու հրաւէ՞ր:

Ո՛րքան վիրաւորական պիտի ըլլային այդ բոլորը, երբ այնքան խօսուն է պատկերը:

Անցեալները պատմեր էի թէ ի՛նչ պատրաստութիւններ կը տեսնուին Փարիզի մէջ, նախաձեռնութեամբ վարչապետին, կաղնդելու համար առնուազն 50.000 մանուկներ՝ կռան փալէի մէջ:

Մենք պետութիւն չենք, բայց ունինք բազմաթիւ օրկաններ՝ կաղանդչէքներ սարքելու համար մեր սահմանին մէջ:

Եւ ուրախ ենք որ հետզհետէ կը սարքուին: (Վերջին լուրը Վէնսէնը կուտար):

Անշուշտ Ֆ. Կ. Խաչը այս տարի ալ պիտի կազմակերպէ իր «Մանուկներու Օր»ը:

Եւ կը կարծեմ թէ շատ բան կախում ունի իր տարեկան վաճառքէն (պազար), որ կը բացուի շաբաթ օր, 22 Դեկտեմբեր:

Նոյն Կ. Խաչի Անիէռի մասնաճիւղն ալ երեկոյթ մը սարքած է, շաբաթ գիշեր:

Ուրեմն, շարժման մէջ են բոլորը, ուրախացնելու համար մանուկները:

Ամէնէն առաջ մանուկները, որոնց միայն աչքերը քաղ ճառ կ'արժեն:

Մանաւանդ երբ հայրը բանուոր է, իսկ մայրը միակ խնամակալը:

ՎԱՀԷ

10 ԱՌ ՀԱՐԻՒՐԻ ՕՐԷՆՔԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

——·——

ԼԻՈՆ, 17 Դեկտեմբեր (Յառաջ).— Լիոնի մէջ ալ սկսան գործադրել հարիւրին տասնի օրէնքը: Անցեալ տարիէն ի վեր, շատ մը գործարաններ այս օրէնքին հիման վրայ կը մաքէին օտար գործաւորները: Այժմ բոլոր գործարաններն են որ նոյն հարկադրանքին տակ կը գտուին:

Տեղական թերթերը վերջերս հրատարակած էին յայտարարութիւն մը, որով կը յիշեցնէին գործատէրերուն թէ, «պատասխանատուութեան պիտի կանչուին անսաստողները»:

Դժգոհ են շատ մը գործարանատէրեր, մանաւանդ մեծերը, որովհետեւ տեղացի բանուորը ոչ օտարին ըրած գործը կրնայ կատարել, եւ ոչ ալ օտարին առած օրապահիկով կ'աշխատի: Թերեւս այդ է պատճառը որ,շատ մը գործարաններ օտարները ճամբու դնելէ վերջ՝ նոր գործաւոր (տեղացի) չեն առներ:

Երեք միլիոնէն 73 միլիոն...

»»»··«««

Խնայողութեան շաբաթի առթիւ, Թուրքիոյ տնտեսական գործավարն ալ, Ճէլալ Պայար, ճառ մը խօսեցաւ դեկտեմբեր 13ին, մասնաւորապէս շեշտելով.

— «Ժողովրդական խնայողութիւնը որ երեք միլիոն ոսկի էր 1923ին, 73 միլիոնի բարձրացաւ 1933ին: Իմ կարծիքով, դրամատուններու մէջ գտնուող ժողովրդական դրամը աւելի աւելի է: Այսպէս, նկատի ունենալու է նաեւ դրամատուններու հետ բացուած ընթացիկ հաշիւները: Այս հաշուով, խնայողութեան ընդհ. գումարը 191 միլիոն ոսկիէն աւելի է 1933ի վերջը:

Մեր արտաքին առեւտուրի քաղաքականութեան սկզբունքը սա է.— ապրանք գնել անոնցմէ որոնք կը գնեն մեր ապրանքները: Շնորհիւ ատոր, հիմակուընէ ձեռք բերած ենք հետեւեալ արդիւնքները.— մեր արտաքին առեւտուրը հինէն ի վեր բաց ունէր: Արդ, 1934ի առաջին 11 ամսուան ընթացքին, մեր արտածումը 2.5 միլիոն ոսկի աւելի եղած է ներածումէն: Յետոյ նուազած է արտաքին վճառականութեան անկումը, որ հետեւանք է համաշխարհային տագնապին: 1931ին հարիւրին 15 էր անկումը, 932ին՝ 27, 933ին՝ 8: Մինչդեռ 1934ի առաջին 11 ամսուան ընթացքին ընդհակառակն հարիւրին 6 յաւելում կայ արտածման մէջ:Միւս կողմէ ,այն երկիրները որոնց հետ հաշուակցութեան պայմանագիր ունինք, տակաւին 24.5 միլիոն ոսկիի ապրանք պիտի գնեն մեզմէ, համաձայն 29 նոյեմբեր 1934ի հաշիւին:

Տնտեսական գործավարը յետոյ չեշտեց թէ գիւղացիները, 1926էն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, անցեալ տարի լաւ գիներ գտան եւ օգտուեցան:

Գալով բաժնեցուցակին, աստիճանաբար կը սահմանափակուի: Այսպէս, 934ի առաջին 11 ամսուան ընթացքին, 933ի նոյն շրջանին հետ բաղդատմամբ, 11 միլիոն ոսկիի աւելի ապրանք ներածուած է: Յետոյ, որոշուած էր 12 միլիոն ոսկիի ապրանք ազատօրէն ներածել 1933ի ապրիլ—սեպտեմբեր շրջանին: Յետագային այս թիւը 18 եւ 19 միլիոնի բարձրացուցինք: Իսկ ներկայիս՝ 26,5 միլիոն է:

Ճէլալ Պայար յետոյ ծանրացաւ տեղական ապրանքներ գնելու անհրաժեշտութեան վրայ, յայտնելով թէ թերեւս միայն Ափրիկէի մէջ կան երկիրներ ուր քարոզութիւն չի կատարուիր տեղական ապրանքներու համար:

Ֆիրտուսիի հազարամեակը Փարիզի մէջ

Երեքշաբթի գիշեր Սորպոնի մէջ տօնուեցաւ Ֆիրտուսիի հազարամեակը, նախագահութեամբ հանրապետութեան նախագահին, որուն աջ կողմը նստած էր Փարիզի պարսկական դեսպանը: Կարգով խօսեցան Պ. Փէլիօ, իբրեւ նախագահ կազմակերպիչ յանձնախումբին, փրոֆ. Մասէ, ուսուցիչ արեւելեան լեզուներու, որ Թէհրան ղրկուած էր իբրեւ Ֆրանսայի պատուիրակը, ակադեմական Ապէլ Պօնառ եւ Հիւսէյին Ալի, Լոնտոնի պարսկական դեսպանը: Ամէնէն վերջը խօսք առաւ կրթական նախարարը:

Այս հանդէսին առթիւ «Յառաջ»ի ալ մասնաւոր հրաւէր ղրկուած ըլլալով, մեր աշխատակից Արմէն Ամուր զբի պիտի առնէ իր տպաւորութիւնները:

ԴԺՈՒԱՐԻՆ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԵՐԿՈՒ ԵՐԵՍՆԵՐԸ

= o–o =

Վերջին ամիսներուն, ծանօթ տագնապի հետեւանքով ստեղծուած է իրապէս անշնչելի մթնոլորտ մը՝ այս այլապէս գեղեցիկ երկրին մէջ:

Քաղաքական եւ տնտեսական գետնի վրայ, կառավարական տնօրինութիւնները օգտագործելով, ամբոխավարներն ու կարգ մը ծայրայեղ լրագրողները մասամբ յաջողեցան Ֆրանսական հանրային կարծիքի մէջ յառաջ բերել վտանգաւոր տրամադրութիւն մը օտարականներու հանդէպ ընդհանրապէս:

Մամուլի եւ հրապարակային զանազան արտայայտութիւններով անոնք մէջտեղ նետեցին ծանր եւ անպատուաբեր մեղադրանքներ օտարականներու դէմ, ջանալով վերջինները նկատել պատասխանատու ոչ միայն տնտեսական տագնապին, այլ եւ ներքին քաղաքական խռովութեանց:

Եթէ աւելի լուրջ եւ գիտակից զանգուածներու համար նմանօրինակ մեղադրանքներ չեն կրնար որ եւ է հիմք ունենալ ու հետեւաբար չեն իրացուիր երբեւ ճշմարտութիւն, անոնցմէ դուրս կայ սակայն բուն ամբոխը, որ առանց երկար բարակ հաշիւներու, կ'առաջնորդուի հրամցուած տեղեկութիւններով:

Ուրեմն, բանիմաց զանգուածին դէմ, մենք գործ ունինք այս տարրին հետ, որ վարակուած է աննպաստ տրամադրութիւններով:

Ժամանակը չէ ծանրանալու այս կարգի տրամադրութիւն ստեղծող անիմաստ պատճառաբանութիւններու վրայ: Մանաւորաբար այն պատճառով որ, եթէ այդ պարոնները, տարրական պարկեշտութիւն եւ մանաւանդ պատասխանատուութեան գիտակցութիւն ունենային, պիտի չդիմէին աժան ամբոխավարութեան մեթոտին: Ասով հանդերձ, պէտք չէ ձեռքերը ծալել, այլ անհրաժեշտ է աշխատիլ, տրամաբանական հակազդեցութիւնը յառաջ բերելու համար քանի մը ուղղութիւններով:

Այս աշխատանքին մէջ առաջին պարտականութիւնը կ'իյնայ անշուշտ համապատասխան ազգային կազմակերպութիւններուն վրայ: Անոնք, իրենց տեսական դիմումներուն հետ պէտք է մատնանշեն նաեւ այն բոլոր անպատեհութիւնները որ կրնան յառաջ բերել ատելութեան տրամադրութիւններ:

Մեր մամուլն ալ իր կարգին, երբ կը թարգմանէ օտարականներու դէմ եղած արտայայտութիւնները, պէտք է լաւագոյն ձեւով ազդէ այդ արտայայտութիւններուն վրայ, մատնանշելով փաստեր՝ ի նպաստ օտարականներուն:

Ասոնցմէ աւելին սակայն, գոյութիւն ունեցող տրամադրութիւններու դէմ կռուելու գլխաւոր հոգը կ'իյնայ աշխատաւոր զանգուածներու եւ առհասարակ այն բոլոր գործի մարդոց վրայ որոնք ամէն օր շփման մէջ են բուն իսկ Ֆրանսացիներու հետ:

Շեշտ դնելով այս վերջիններու պարտականութեան վրայ, ես այն համոզումն ունիմ թէ կարելի է հասնիլ դրական արդիւնքի:

Այսպէս, եթէ իւրաքանչիւրը յաջողի իր շրջապատին մէջ նպաստաւոր մթնոլորտ մը յառաջ բերել, նպաստած կ'ըլլանք անտարակոյս ընդհանուր մթնոլորտի բարեփոխման:

Զմոռնանք, որ այս ուղղութեամբ աշխատողներ կան նաեւ բուն իսկ տեղացիներու մէջ, որոնց կը ձայնակցի լուրջ թերթերէն մաս մը:

Այս առթիւ նոյնքան անհրաժեշտ է լրջութեամբ նկատի ունենալ մեզի դէմ նետուած մեղադրանքները: Որովհետեւ արդարութիւնը կը պահանջէ, որ խոստովանինք թէ կան շատ մը իրական մեղադրանքներ, որոնք երեւան կուգան մեր աշխատանքի եւ գործառնութեանց ընթացքին:

Աշխատաւորական զանգուածին, օտարականը անբաղձալի տարր մը կը ներկայանայ իր դէմ — տեսակ մը մրցակից իրեն, իր ամենօրեայ պայքարին մէջ: Գլխաւորաբար աշխատավարձի նուազման պարագաներուն է որ այս դժգոհութիւնները կը հիմնաւորուին օտար աշխատաւորներուն դէմ, որոնք չունին միեւնոյն մտահոգութիւններն ու պահանջները, ինչ որ տեղացիները:

Ընդունելով դժգոհութիւնը այս բանաձեւումին մէջ, ես այն համոզումն ունիմ թէ խոշոր է թիւը նաեւ այն Ֆրանսացի աշխատաւորներուն, որոնք կը գործեն նոյն սխալն ու յանցանքը ինչ որ հարկադրաբար կ'ընէ օտարականը: Սակայն ասիկա պատճառ մը չէ մերժելու մեզի վերագրուած պակասութիւնները, որոնք արդիւնք են գլխաւորաբար տարբեր նկարագիրներու: Մեր ըմբռնումները, գնահատութիւնները, ձգտումներն ու պահանջները յաճախ կը հակասեն Ֆրանսացիներու տեսակէտին, ոչ միայն տարբեր նկարագիրներու, այլ եւ մեր իրական վիճակի բերումով:

Այսպիսի բացատրութիւններով կրնա՞նք չէզոքացնել յայտնուած դժգոհութիւնները: Ոչ, պիտի պատասխանեմ, որովհետեւ մեր դէմ գտնուող զանգուածը տրամադիր չէ եւ ոչ ալ ի վիճակի ըմբռնելու մեր առարկութիւնները: Ան զբաղումով բանուոր է բառին լայն իմաստով, ենթակայ բանուորական կարգ ու կանոնին, աւանդութեան եւ անմիջական ազդեցութեան, բանուորական արհեստակցական կազմակերպութիւններուն: Շնորհիւ այս կացութեան յաճախ — իսկ այս վերջերս ընդհանրապէս — զուտ բանուորական խնդիրներէն աւելի՝ քաղաքական հարցերու շուրջ է որ շարժումը կը փոթորկէ աշխատանքի հրապարակը:

Այս բոլոր պարագաները նկատի ունենալով, հաստատած կ'ըլլանք մեզի համար աննպաստ կացութիւններ:

Նուազագոյնի հասցնելու համար դժուարութիւնները, մեր աշխատաւորութիւնը — եթէ ստիպուած է հեռու մնալ նման կազմակերպութիւններէն, պարտաւոր է դէմ չերթալ աշխատաւորական զանգուածի քայլերուն: Գլխաւորաբար աշխատանքի ասպարէզին մէջ: Մեր որ եւ է քայլը, որ կրնայ վնասել աշխատաւորական խմբակցութեանց շահերուն, անդարմանելի ազդեցութիւն պիտի ունենայ մեր կացութեան վրայ:

Մեզի դէմ եղած տրամադրութիւններու մէջ, պատասխանատուութեան խոշոր բաժին մը կ'իյնայ մանաւորաբար անհատ գործատէրերու վրայ: Մանր եւ մասնագիտական արդիւնաբերութեան մէջ մանաւորաբար այս վերջիններու դերը կը նկատուի բացասական:

Հիմնական ցաւը հոս ալ նոյնն է ինչ որ առաջին պարագային: Անհնար է նոյնացնել հայ եւ ֆրանսացի գործատէրերը ոչ միայն հոգեբանութեամբ, այլ եւ գործունէութեան եւ արդիւնաբերութեան հիմնական ըսկզբունքներու շուրջ:

Անհատական տարբեր նկարագրի, տարբեր խառնուածքներու, պահանջներու եւ ազդեցութիւններու բերումով, ներկայ տագնապի օրերուն հայ կամ օտար գործատէրը կը ներկայանայ միշտ նուազ պահանջկոտ: Այս պատճառով ալ օտարը կը նկատուի «գին կոտրող», ինչպէս կ'ըսեն, եւ հետեւաբար գէշ մրցակից տեղացի գործատիրոջ:

Հարեւանցի թուելով այս երկու պարագաները միայն, ես նպատակ չունիմ ըստ էութեան պաշտպանելու եւ մեղադրելու այս կամ այն կողմը:

Սակայն միշտ կացութեան վրդովիչ կողմերէն առաջնորդուած, այն համոզումն ունիմ թէ, պէտք է բոլոր միջոցները ի գործ դնել, նուազագոյնի իջեցնելու համար վերոյիշեալ ուղղութիւններով մեզի եղած տրամադրութիւնները:

Այս ընթացքով կը նպաստենք մեր ինքնապաշտպանութեան պայքարին, որու յաջողութեան համար շատ դառնութիւններ կլլելու հարկադրուած ենք դժբախտաբար:

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՑԱՂԱԳՍ «ԸՆԹԵՐՑԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ»

Ձրի ընթերցում,— ախտ մը ոտքէն մինչեւ գլուխը, հայկական ու հայկական:

Տօքթ. Քօլօլեան, որ ամէն մէկ դէպքի կոնակին «ախտ» մը կը փակցնէ՝ ինչո՞ւ չարտայայտուիր այս անողոք ու ցեղային ախտին մասին:

×

Պէտք ունեցանք «Հայրենիք» ամսագիրին 11րդ եւ 12րդ տարուան հաւաքածուներուն, մերինները եղած ըլլալով «վասն ի վերուստ»:

Դիմեցինք բարեկամներու: Չկրցանք գտնել: Եւրոպայի ամէնէն մեծ հայ գրատունն ալ չկրցաւ այդ թիւերը հայթայթել մեզի:

Միտքս ինկաւ որ Մանուկեան բարեկամիս տունը տեսած էի այդ թիւերը: Օր մը ելայ գացի բարեկամիս մօտ, պարզելով խնդիրը.

— Դժբախտաբար իմս չէին այդ համարները, պատասխանեց, կտրուկ:

Եւ աւելցուց.

— Ես Սահակեանէն փոխ առած էի. կարդացի ու վերադարձուցի:

Կը ճանչնայի Սահակեանը: Շատ հեռու էր իր բնակավայրը: Անմիջապէս նամակ մը գրեցի, իմանալու համար իր տրամադրութիւնները:

Երկու օր վերջ, Սահակեան բարեկամս ինծի կը տեղեկացնէր թէ այդ «Հայրենիք»ները ինք պարզապէս Կէլէկլեանէն ստացած է եւ արդէն ամիսէն աւելի է որ ետ է տուած:

Չէի ճանչնար Կէլէկլեանը: Դիմեցի սակայն ու ստացայ հետեւեալ պատասխանը.

— Այդ «Հայրենիք»ները ազգականս Հայրապետեանը տուած էր ինծի: Չեմ գիտեր թէ ուրկէ ձեռք ձգած էր:

Հայրապետեանին վազեցի:

— Չեմ գիտեր թէ որունն են այդ հանդէսները: Չեմ յիշեր թէ ի՛նչպէս քովս մնացած էին: Ես բնաւ ժամանակ չունիմ կարդալու: Ես ազգականիս Կէլէկլեանին տուած էի, անկէ ստանալէ վերջ ալ ուրիշ ազգականի մը՝ Կիրակոս Պալըքճեանին տուի: Կարծեմ ձեր բարեկամն է, կրնաք ուզել իրմէ:

Դիմում.

— Արամեան բարեկամս վերցուց: Մե՜ղք, եթէ գիտնայի չէի տար... Հաւանաբար մինչեւ հիմակ կարդացած է: Ձեր թաղին մէջ կը բնակի կարծեմ. դիմեցէք իրեն: Շատ կը փափաքէր ծանօթանալ ձեզի հետ:

Գրասէր Արամեանէն գացինք երաժշտասէր Մարտիրոսեանին, անկէ թատերասէր Մելքոնեանին, յետոյ զուարճասէր Երանոսեանին, նոյն իսկ անուէր Մարկոսեանին...

Փարիզի եւ արուարձաններուն շրջանը ըրինք, ամէն տեղ ողջունելով ձրիակեր ընթերցողներ եւ չգտնելով մեր ուզածը:

Օր մըն ալ լսեցի որ այդ «Հայրենիք»ներուն բուն տէրն է եղեր ծանօթ պատրաստակեր Տիար Աթանաս Տէր Կարապետեանց: Փակայ այս բարեկամիս օճիքէն:

Ո՛ւշ էր, ո՛ւշ...

— Շաբաթ մը առաջ ազգականուհիներէս զարգացած կին մը Եգիպտոս կը մեկնէր: Ճամբան կարդալու եւ զբաղելու համար գիրքեր ուզեց՝ ես ալ իրեն տուի այդ «Հայրենիք»ները...

Եղածը եղած էր:

Քիչ մը շարունակեցինք մեր տեսակցութիւնը: Մէջտեղ ելաւ որ Տիար Տէր Կարապետեանց չէ վճարած «Հայրենիք»ի բաժնեգինը, ու քանի մը ազդարարութենէ վերջ, դադրեցուցած են իր ամսագիրը: Ըսի.

— Սակայն ինչո՞ւ չվճարեցիք բաժնեգինը:

— Գրիգը վրայ հասաւ, պատասխանեց անմեղունակ:

Առաջին դէմս ելլող բարեկամին պատմեցի այս բոլորը՝ ստանալով հետեւեալ պատասխանը.

— Եղբայր, հիմակ գիրքի, թերթի, հանդէսի դրամ վճարելու ժամանա՞կ է:

Պատասխանի տեղ՝ քովս գտնուող Յովհ. Գազանճեանի «Մխածան» դասագիրքին մէկ էջը բացի ու կարդացի.

«Մոլլին ըսին թէ այսօր ինչո՞ւ չես աշխատիր:

— Այսօր կիրակի է, ըսաւ:

Մոլլին համար ամէն օր կիրակի է»:

Բացի ուրիշ էջ մը:

«Արգիլլին հարցուցին թէ ինչո՞ւ սրունքդ կարմիր է:

— Ամառ է, պատասխանեց:

Ես քեզ ամառն ալ տեսայ, ձմեռն ալ»:

Բացի անտիպ էջ մը.

«Ծլոտին ցուրտն է պատրուակ»:

Ու ըսի բարեկամիս.

— Այս մասին ցտեսութիւն:

×

Ո՞վ չի գիտեր, մանաւանդ ո՞ր գրողը չի գիտեր որ մենք զուրկ ենք վճարովի թերթ ու գիրք կարդալու տարրական առաքինութենէն:

Կէս միլիոն գաղութահայութեան մէջ հազիւ քանի մը հազար հոգի բացառութիւն կը կազմեն:

Ընդհանրապէս Հայը թերթի ու գրքի դրամ չի վճարեր: Այդ վճարումին համար կարիճ կայ իր քսակին մէջ:

Ու ես ալ — տարօրինակ թուի թերեւս — Հայու մը ազգասիրութիւնը, կամ նոյն իսկ մարդութիւնը կը չափեմ իր պարկեշտ ընթերցասիրութենէն:

Հետաքրքրուեցէք ձեր այսինչ կամ այնինչ ազգասէր բարեկամով թէ տարեկան ինչ կը վճարէ հայ գրականութեան կամ մամուլին:

Հաւանաբար ձեր բարեկամը պիտի ըսէ.

— Առաջ կը գնէի եւ կը կարդայի. հիմակ սակայն չեմ կրնար...

Հարցապնդումը շարունակեցէք եւ իմացէք թէ առնին ո՛ր թերթերը ու ո՛ր գիրքերը գնած է...

Աւա՜ղ, հայրենակիցներու բանակ մը ունինք որ քարին հետ կը մրցի այս գետնին վրայ:

×

Մանրավէպ մը, այս առթիւ:

Ալէքսանդրիա էի: Ողբացեալ դերասան Պէնլեան, ամիսը մէկ երկու անգամ, կը բեմադրէր կատակերգութիւններ, միշտ կէսէն աւելի պարապ սրահի մը առջեւ:

Երեկոյթի մը, վարագոյրը բացուելէն առաջ, բեմ ելաւ Պէնլեան ու ըսաւ, գրեթէ բառ առ բառ.

— Հայ ժողովուրդ, միտիկ ըրէ. ջիփտ մը խօսք ունիմ ընելիք. դուն էշ ես:

(Թեթեւ աղմուկ մը ժողովուրդին մէջ որուն յաջորդեցին թեթեւ ժպիտներ):

— Այո՛, ժողովուրդ, դուն էշ ես:

(Ու փրթաւ ահագին քրքիջ մը):

— Է՛, աս ըլլալիք բան չէ: Ես քեզի էշ ես ըսեմ, ու դուն ալ խնդաս, հայ ժողովո՛ւրդ: Բարեկացիր, մարդ Աստուծոյ կամ հիչ չէնք պատճառ հարցուր:

(Դադրեցան խնդուքները):

— Պէ պապամ, աս մինչ ե՞րբ ոտքդ պիտի դամ, աղաչեմ, պաղատիմ որ առմաակ առնես ու թատրոն գաս: Ըլլալիք բան չէ, աղբար: Մարդ բսանդ ինքն իր փափաքով կ'երթայ ամէն տեղ...

Կոպիտ է, բայց ինչքա՛ն խորիմաստ:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Թուրք մամուլին յարձակումները

= o =

Ֆիլիպէի Պոռպա թերթը կը գրէ այս խորագրով.—

Նոյեմբեր 29ին, վեց պուլկար-մահմետականներ, որոնց երկուքը հրացաններով զինուած էին, փորձած են գիշեր ատեն ու ապօրէն կերպով անցնիլ սահմանը: Սահմանային պահակները նշմարած են զանոնք: Հետապնդում եւ հրացանաձգութիւն մը սկսած է: Փոմաքներէն ոմանք սպաննուած են յունական հողի վրայ, իսկ միւսները վերադարձուած են: Սահմանային այս վէճի առթիւ հանդիպում մը տեղի ունեցաւ մեր եւ յունական սահմանային իշխանութեանց միջեւ, դէպքը լուսաբանուեցաւ եւ խնդիրը փակուեցաւ:

Թուրք մամուլը, սակայն, կ'օգտագործէ այս դէպքը եւ կը սկսի անարժան ու դրդուիչ յարձակում մը ընդդէմ Պուլկարիոյ: Իրականին մէջ՝ ինչո՞ւ այս ահազանգը Թուրք մամուլին կողմէ, ո՞վ կը պաշտպանէ ան: Պուլկար մահմետականները Թուրքեր չեն որպէսզի Թուրք մամուլը իրաւունք ունենայ այնքան գայրոյթով իր պաշտպանութեան ներքեւ առնել զանոնք: Փոմաքները հարիւրէն հարիւր Պուլկարներ են: Անոնց երակներուն մէջ կաթիլ մը իսկ օտար արիւն չկայ: Անոնք ոչ մէկ կապ ունին Թուրք ազգութեան եւ Թուրք բարքերու, սովորութեանց ու մշակոյթին հետ:

Անոնք, ինկած Ռոտոփներու անմատչելի բարձունքները կամ խորերը, մինչեւ այսօր ալ պահած են ամենամաքուր պուլկար բարբառը, ամենահին պուլկարական սովորութիւնները, երգերը եւ աւանդութիւնները: Վերջին տարիներու ընթացքին մեր լեզուագէտ փրոֆէսօրները այդ վայրերուն մէջ գտան մեր մայրենի լեզուի ամենաթանկագին գանձերը: Փրոֆ. Պալասչեւ երկրորդ անգամն է որ կը շրջի փոմաք գիւղերը եւ նիւթեր կը հաւաքէ իր գիրքին համար: Այդ պուլկար մահմետականներուն քով ան կը գտնէ Քիրիլի ու Մեթոտի ամենամաքուր պուլկարերէնը:

Միակ հանգիտութիւնը որ այս պուլկար ցեղին եւ Թուրքերուն միջեւ կայ՝ կրօնքն է: Իսկ աշխարհի մէջ բազմատեսակ մահմետականներ կան: Թուրքերը անոնց հազիւ մէկ տասնորդն են:

Ծանօթ է որ Պուլկարիոյ մէջ բոլոր կրօնները ազատ են: Աւելին: Պուլկար մահմետականներու կրօնքը առանձնաշնորհներ կը վայելէ,— Փոմաքներու բոլոր վարժարաններուն մէջ պետութիւնը իր ծախքով խալամ կրօնաւորներ կը պահէ (իմամ) եւ շատ մը տեղեր հանրային կամ պետական դրամներով մզկիթներ կը կառուցուին:

Թուրք մամուլը կրնա՞յ մեզի ցոյց տալ իրենց երկրին մէջ այսպիսի հոգածութիւն մը օտար կրօնքներու հանդէպ: Հոս, ոչ միայն պետութիւնը, այլ եւ բնակչութիւնը յարգանքով կը վերաբերի մեր ազգակից մահմետականներու կրօնքին հանդէպ:

... Առաւելապէս մենք ցաւ կը զգանք սահմանի վերջին դէպքին համար: Փոմաքները առաջին զոհերը չեն զորս կուտան թրքական ներգաղթի քաղաքականութեան: Այո, ասիկա առաջինը չէ: Թուրք գործակալներ եւ պատուիրակներ, օգտագործելով պուլկար մահմետականներու կրօնական մոլեռանդութիւնը եւ անոնց խոստանալով տնտեսական բարիքներ, առաջին անգամը չէ որ կը յաջողին խաբել մեր ազգակից խալամներէն շատեր եւ զանոնք Թուրքիա փախցնել: Գիտենք, որ այդ խաբուողները 60—70 առ հարիւր մեռած են Խորինէի կամ Փոքր Ասիոյ ջերմավարակ գիւղերուն մէջ: Անոնցմէ ոմանք յաջողեցան փախչիլ ու վերադառնալ իրենց հայրենի օճախները:

Թուրք ներգաղթի քարոզչութիւնը իր գլխաւոր առարկան է ըրած պուլկար մահմետականները: Ան այնքան չի հետաքրքրուիր Տէլիօրմանի եւ Կերլճալիի (Պուլկարիոյ մէջ թրքաբնակ շրջաններ) Թուրքերով: Այն հոգածութիւնը որ վերջերս ցոյց կը տրուի պուլկար կառավարութեան կողմէ պուլկար մահմետականներու տնտեսական, կրթական եւ մշակութային բարօրութեանը ի նպաստ, չափազանց կը խռովէ Թուրք քաղաքագէտները: Անոնց համար պարզ է որ այդ ուղղութեամբ յարատեւ ու ծրագրեալ աշխատանք մը՝ այդ տարրը աւելի ամրօրէն պիտի կապէ պետութեան, զայն պիտի բերէ ազգային ինքնաճանաչման, իսկ ասիկա, անտարակոյս, մի-

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (13)

«ԻԹԹԻՀԱՏ ԵՒ ԹԷՐԱԳԳԸ»

(ՔԱՂՈՒԱԾ ՊԷՀԱԷՏՏԻՆ ՇԱՔԻՐԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ)

»»» • • «««

«Արտայայտութեանցս ամբողջականութիւնը կը վերաբերի համաձայնութեան հարցին: Ընդդիմադիր քաղաքականութեան տեսակէտով, պատրաստ եմ բարեկամական ձեռք մեկնելու բոլոր անոնց, որոնք Ապտիւլ Համիտի կառավարութեան դէմ կռիւ յայտարարած են: Կրնաք վստահ ըլլալ անկեղծութեանս: «Քանի միտքս է ինկած, ես ալ ըսեմ որ, «Շուրայը Իւմմէթ»ը շատ զարմանալի ձեւով լոյս կը տեսնէ: Թէեւ գրքի կը նմանի, բայց ոչ մէկ նմանութիւն լրագրի մը հետ: Իսկ Զէյթունի մէջ, Հայերու կողմէ սպաներու եւ զինուորներու թունաւորման առասպելին կարելի չէ չծիծաղիլ: Որովհետեւ եթէ Զէյթունի մէջ Հայերը զինուորներ եւ սպաներ թունաւորած ըլլային, Ապտիւլ Համիտի կառավարութիւնը զանոնք հանգիստ չէր ձգեր: Թունաւորումը մէկդի թողունք, եթէ Հայերու հանդէպ այսպիսի զրպարտութիւն մը վերագրելով, կարելի ըլլար զանոնք նեղել, Եըլտըզի ծնունդ պաշտօնեաները այս առիթը ձեռքէ չէին փախցներ: Մինչդեռ այդքանին իսկ կարելիութիւն չտեսնուած պէտք է ըլլայ որ, Զէյթունի մէջ այդքան լրտես պահած ըլլալով հանդերձ, կառավարութիւնը ոչ ոք ձերբակալած է թունաւորման առիթով: Ասկէ յետոյ եթէ ձերբակալութիւններ տեղի ունենան, ըսելիք չունիմ: Այս տեսակ անհիմն զրպարտութիւններ կրնան ուշադրութիւն գրաւել: Բնականաբար թշնամանքը կ'ուղղուի կուսակցութեան, եւ համաձայնութիւնը կը դժուարանայ:

Կը ցաւիմ որ տակաւին գործերը կարգի չեն դրուած Պոլսոյ հետ, ի հարկէ ճարը կը նայիք: Եթէ Եուսուֆ Իզզէտտին էֆէնտիի հետ կապերը վերահաստատելու ճարը չգտնենք, ձեր վիճակը շատ գէշ պիտի ըլլայ: Կը տեղեկանամ որ, մեր բարեկամ Հիւսէյին պէյին տիկինը ազատօրէն կը շրջագայի Բերայի վրայ, նոյն իսկ այցելութիւններ կուտայ օտար փաստաբանին, եւ սակայն իրեն լուր մը ղրկելու համար հազար ու մէկ միջոց ունենալով հանդերձ, այդ հարցին երբեք մօտենալ չուզեր: Այս օտար փաստաբանը պալատին հետ տեւական յարաբերութիւն պահող եւ «Լէվանթ Հէրալտ» թերթին միջոցաւ Ապտիւլ Համիտը շողոքորթող Պ. Մ. խին է: Այս կնոջ մասին այնքան զօրաւոր կասկածներ կան որ, կը տարուիմ իր մասին վճիռ արձակել: Բայց աւելի զգուշութիւն, կը սպասեմ որ իր կողմէ բացատրութիւն մը տրուի մեզի: Ի հարկէ մենք ինքնատեղեկատուութիւն չենք կրնար ընել իրեն: Լուր ալ չենք կրնար ղրկել: Որովհետեւ, եթէ դաւաճանութիւն մըն է որ կ'ընէ այս կինը, հետեւանքները կրնան շատ գէշ ըլլալ»:

Տիրան Քէլէկեան էֆէնտիի նամակին մէջ յիշուած բարեկամը՝ Պ. Ռօժ անունով մարդ մըն էր: Պոլսոյ մէջ մեծ գործունէութիւն ցոյց կուտար, Եուսուֆ Իզզէտտին էֆէնտիի հետ կապ կը պահէր եւ ըստ բաւականին կ'աշխատէր: Այս պարոնին տիկինը այդ միջոցին Փարիզ գացած էր: Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյ, այս կնոջ մասին տեղեկութիւններ ուզած էր Տիրան Քէլէկեան էֆէնտիէն: Տիրան Քէլէկեան էֆէնտի այս հարցի մասին հետեւեալը կը գրէր.

— «Մեր բարեկամին տիկնոջ մասին տեղեկութիւններ ուզած էիք: Մեր բարեկամը, այս աղջիկը աղքատ ընտանիքի մը զաւակը՝ առանց ծնողքին հաւանութեան, իրեն կին ըրած է ժամանակին: Այս պատճառով ազգականները անոր հետ յարաբերութիւնները շատոնց դադրեցուցած էին: Այժմ Փարիզ գալը նախանձի մը արդիւնք է: Այս բանը տեղէ մը իմացայ: Թերեւս դուք ալ իմացած էք, մեր բարեկամները քիչ մը ցոփակեաց են (զանփարա): Կինը, յիշեալին յարաբերութեանց մասին կարգ մը բաներ ըսած ըլլալով, չէ ուզած Պոլիս մնալ եւ Փարիզ մեկնած է: Մեր բարեկամը այժմ թոշակ մը սահմանած է իրեն: Այսուհանդերձ կինը ամառը Պոլիս պիտի վերադառնայ եղեր: Ինչ որ է, այս բանը ընտանեկան խնդիրներէ ծագած ըլլալով, մտահոգուելու պատճառ մը չկայ»:

Տիրան Քէլէկեան էֆէնտի այս կնոջ մասին տեղեկութիւններ տուած ատեն, ուրիշ կարեւոր լուր մը եւս կը հաղորդէր Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյին եւ կ'ըսէր.

— «Վստահ ձեր գաղտնապահութեան, կը փութամ տեղեկացնել թէ՝ Պոլսոյ մէջ մեծ յաջողութիւն մը տեղի պիտի ունենայ ի մօտոյ: Եթէ այդ մասին լուր ստանաք, չըլլայ որ ուրիշներու բան ըսէք: Պէտք է հասկնալ թէ յաջողութիւնը ո՞ր կողմէն կուգայ: Որովհետեւ դոյզն կասկածի մը պարագային, մեր գործակալները կրնան վտանգուիլ»:

Տիրան Քէլէկեան էֆէնտի եւ Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյի միջեւ տեղի ունեցած թղթակցութեանց մէջ, հետզհետէ աւելի շատ կը խօսուէր Ասաֆ պէյ անունով անձի մը մասին: Այս անձնաւորութեան մասին Տիրան Քէլէկեան էֆ. կ'ըսէր.

— «Ասաֆէն եւ իր նման արարածներէն ինչքան հեռու մնանք, այնքան լաւ է: Ձեզի յայտնած կասկածներս հետզհետէ կը զօրանան: Ճի՞շդ է արդեօք, որ իր հայրը ձերբակալուած է Պոլսոյ մէջ: Ես կը կասկածիմ, թէեւ ինք այդպէս կը տարածէ:

Ձերբակալուելն իսկ, իր պատուախնդրութեան ապացոյց մը չի կրնար կազմել: Որովհետեւ ես գիտած եմ որ լրտեսներն ալ երբեմն այսպիսի վիճակի կը մատնուին: Ասաֆին Պերլին ղրկուիլը, եւ այդտեղէն անոր միջոցաւ Ապտիւլ Համիտին «ժուռնալ» մը ղրկուիլը ճիշդ է: Միեւնոյն ժամանակ Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշային հրահանգներուն համաձայն շարժելէ յետոյ, այժմ ալ պալատի հաշւոյն լրտեսութիւն ընելուն գրեթէ համոզուած եմ: Նկատի ունեցէք որ անծանօթ նկարագրով, սկզբունքէ զուրկ եւ խաչագողներու հետ մտերմութիւն հաստատելու պատրաստ մարդ մը, իբրեւ Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշայի քարտուղար, Եուսուֆ Իզզէտտին էֆէնտիի հետ եղած յարաբերութեանց տեղեակ էր: Մենք Պոլիս գտնուող տիկինը կը մեղադրենք: Եւ իրաւունք ունինք, որովհետեւ ընդգրկած ասպարէզն ալ այդ կ'ապացուցանէ: Բայց այս կողմէն ալ լրտեսութիւն մը տեղի չէ՞ ունեցած արդեօք: Չէ՞ք կարծեր որ չունին ծայրը Ահմէտ Շէվքէթ փաշայի եւ Ասաֆի կողմէն ցոյց տրուած ըլլայ: Անցեալ առթին, ամէն գործ այս մարդոց աչքին առջեւ տեղի կ'ունենար:

(Շար.)

անգամ ընդ միշտ կը ցնդեցնէ անոնց յոյսերը՝ Թոռոսի մեծ աւազանին զանգուածային տեղափոխման եւ այդ լեռնցի ու առողջ Պուլկարներու խորնէի մերձաւոր գիւղերը տեղափոխման մասին:

Թուրք մամուլը ահա այդ քաղաքականութեան հաշւոյն է որ ահազանգ կը հնչեցնէ, հէքեաթներ կը պատմէ եւ կը փութայ ինքնակոչ պաշտպանողական մը ընել մեր այս ազգակիցներուն ի նպաստ, որոնք երբեք Թուրք վարիչներու հոգածութիւնն ու պաշտպանութիւնը ունեցած չեն եւ ունենալիք ալ չունին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Բնակարանային շինարարութիւն

— o —

Նոյեմբեր 25ին, Երեւանի մէջ տեղի ունեցաւ հաւաքոյթ մը, օրակարգ ունենալով Հայաստանի ճարտարապետական գործունէութիւնը եւ թերութիւնները: Այս հաւաքոյթը անոր համար, որ մօտ օրէն Մոսկուայի մէջ տեղի պիտի ունենայ ճարտարապետական համագումար մը: Հաւաքոյթին կը մասնակցէին ճարտարապետներ Մազմանեան, Մարգարեան, Գուրգէնեան, Մալեան, Արազեան, մամուլի ներկայացուցիչներ եւ մօտ 700 շինարար բանուորներ:

Ճարտարապետներու միութեան նախագահը, Գ. Քոչար, բացաւ ժողովը եւ ըսաւ թէ նախ քան ճարտարապետներու համագումարը, Հայաստանի բանուորական քաղաքներուն մէջ կը կազմակերպուին նման հաւաքոյթներ, լսելու համար բանուորները, որոնք մօտէն տեղեակ են կատարուած շինարարութեանց թերութիւններուն:

Նախ ճարտարապետ Արազեան զեկոյց մը կարդաց «Ի՞նչպիսի բնակարաններ պէտք են մեզի» նիւթին շուրջ, բանաձեւեց իր քննադատութիւնները նորակառոյց «Իլիչ», «Ինտէրնացիոնալ» շէնքերու նախագիծին (Բունեաթեան), «Փրոֆէսէօրներու տուն» նախագիծին (Սարաֆեան), «Արարատ» ընկերութեան բնակարաններու նախագծին (Արազեան) մասին:

Ետոյ կարգով խօսեցան նորակառոյց շէնքերու բնակիչները եւ բանուորները, ներկայացնելով իրենց քննադատութիւնները:

Մալեան Սիրուշ.— Մենք ունինք բաւականաչափ լաւ, գեղեցիկ շէնքեր, բայց մեր բնակիչներու որոշ մասը ախոռի վերածած են այդ շէնքերը: Բնակարաններուն մէջ փայտ կը կոտրեն, ոչխար կը մորթեն, ամբողջ աղբը կը դիզեն իրենց մօտ: Մեր շէնքերը զուրկ են ընդարձակ բակերէ, այս պատճառով երախաներու գրօսանքը կարելի չըլլար կատարել բակերուն մէջ, ու շիտակ փողոց կ՚ելլեն պզտիկները: Զունինք մարմնակրթութեան յարմարութիւններ: Մանկանոցի եւ մանկապարտէզի կը յատկացուին երրորդ կամ չորրորդ յարկերու սենեակները (Ինտէրնացիոնալ եւ Կարմիր Հոկտեմբեր շէնքերուն մէջ), կամ նկուղները, որոնք ապառողջ են:

Ագիզեան Լիւսիա.— «Իլիչ»ը լաւ, գեղեցիկ շէնք է, բայց ներսը կան բնակարաններ, որոնք աւելի փոքր տարածութիւն կը բռնեն, քան այդ բնակարաններու վառարանները կամ միջանցքները: Զունինք մթերանոց, այնպէս որ տան կոտրած կարասիները կը լեցնենք պատշգամին մէջ, ինչ որ տգեղ է: Բակի կողմէն շէնքը մուտք չունի, բնակիչները աղբը վար կ՚իջեցնեն փողոցի դուռէն, հրդեհի պարագային մեծ վնասներ կրնան պատահիլ: Բակը փոքր ըլլալուն, չենք կրնար ծաղկանոց պատրաստել:

Սիմիկ Դայեան.— Ղուկաս Ղուկասեանի հրապարակին վրայ, թիւ 13 շէնքը, ուր կը բնակիմ, կառուցուած է 4 տարիէ ի վեր, բայց մինչեւ հիմա շէնքին մէջ կոյուղի, ջրմուղ եւ լոյս չկայ: Զունինք նաեւ նկուղ, այս պատճառով տնական առարկաներու մէկ մասը թափուած կը մնան այս կամ այն անկիւնը: Դուռները եւ պատուհանները դէշ են շինուած: Յաճախ մեծ ուշադրութիւն կը դարձուի շէնքերու արտաքին գեղեցկութեան, առանց նայելու ներքին յարմարութիւններուն:

Սաղաթէլ Դաւթեան.— Մեզի պէտք են գեղեցիկ, արեւոտ, լուսաւոր եւ յարմար շէնքեր: «Արարատ»ի շէնքը արտաքուստ գեղեցիկ է, բայց ներքուստ նոյնքան յարմար ու գեղեցիկ չէ: Երբ շէնքէն ներս մտնէք, դժուար կը գտնէք այն անձը որ կը փնտռէք, որովհետեւ բնակարանները շատ դէշ ձեւով դասաւորուած են: Շէնքին մէջ բակին վրայ գտնուած բնակարանները զուրկ են արեւուն լոյսէն: Բնակարանները իրարմէ զատող պատերը եւ տախտակամածը դէշ շինուած են, այնպէս որ բնակարանի մը մէջ երբ խօսակցութիւն մը տեղի կ՚ունենայ, կը խանգարէ դրացին: Բնակարաններու ներսի ճարտարապետական ձեւաւորումը լաւ չէ, չի հրապուրեր բնակիչը:

«Խորհրդ. Հայաստան» կը հրատարակէ միայն այս քննադատութիւնները, եւ յօդուածին իբր խորագիր կը դնէ «Ստեղծում ենք մի ճարտարապետութիւն, որպիսին չի ունեցել պատմութիւնը» (27 Նոյ.), բայց որովհետեւ մենք փափաք չունինք զուարճանալու, այս քաղուածքին իբրեւ խորագիր դրինք, համեստաբար, այն որ կարդացիք գլուխը:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Էստէզէնի դպրոցը

═ o ═

ՎԻԷՆ, (Յառաջ).— Ծանօթ է «Յառաջ»ի ընթերցողներուն որ Վիէն-Էստրէզէնի հայաշատ թաղամասի մէջ չորս տարիէ ի վեր գոյութիւն ունի հայ մանուկներու դպրոց մը: Անցեալ տարիները այս դպրոցը կը պահուէր Կէմէրէկի Հայր. Միութեան եւ քանի մը ազգասէր հայրենակիցներու ջանքերով: Բայց այս տարի երբ վերաբացուեցաւ Նոյեմբերի սկիզբը, բոլորովին նոր փոփոխութեան ենթարկուեցաւ: Նախապէս բանակցութիւններ կատարուեցան որպէսզի դպրոցը դառնայ համաժողովրդային: Ծնողական ժողովներ գումարուեցան, մարդիկ որոշ չափով իրար հասկցան եւ համերաշխութեան հաւաստիքներ տրուեցան: Բայց վերջին պահուն ի ծնէ խառնակիչներ իրենց գոյնը շուտով դուրս տուին, առաջարկեցին համամարդկային պատմութիւն սորվեցնել հայ մանուկներուն, անշուշտ սկսելով Մարքսէն եւ Լէնինէն, բայց ծնողները շուտով հասկցան այս խառնակիչներու նպատակը եւ ջախջախիչ մեծամասնութեամբ իրենց զզուանքը յայտնեցին: Ետոյ հաւաքաբար դիմում ըրին իրենց գործարանատիրոջ, Հայր Արիս Վարդանեանի առաջնորդութեամբ: Գործարանատէրը իր շէնքերէն մէկը սիրով տրամադրեց դպրոցի համար ուր ներկայիս 53 հայ մանուկներ դաս կ՚առնեն առաջնորդութեամբ Հ. Արիս Վարդանեանի, բաժնուած չորս դասարաններու: Առաջին դասարան Այբենարան, երկրորդ՝ «Լուսաբեր», երրորդ՝ «Օշական», չորրորդ՝ Հայոց պատմութիւն եւ քերականութիւն: Դասաւանդութեան պահերն են շաբաթը չորս օր երեկոները, երկուշաբթի, երեքշաբթի, չորեքշաբթի եւ ուրբաթ: Կազմուած է Սահակ Մեսրոպ կրթական միութիւն մը, 60 անդամ-անդամուհիներով եւ մասնաւոր ծրագրով, որուն միակ նպատակն է դպրոցը պահել եւ պարբերաբար սարքել դասախօսութիւններ Հայոց եւ զանազան ազգերու լեզուի ու պատմութեան մասին: Անդամավճարները բաշխուած են այսպէս.— Անոնք որ զաւակ ունին դպրոցին մէջ՝ մէկ աշակերտի համար ամսական կը վճարեն 4 ֆրանք, երկու աշակերտի համար՝ 6 ֆրանք, երեքի համար 8 ֆրանք, չորսի համար՝ 10 ֆրանք: Անոնք որ զաւակ ունին դպրոցը եւ անդամ չեն միութեան՝ 1 ֆրանք աւելի կը վճարեն յիշեալ բաշխումին վրայ, իսկ զաւակ չունեցող պարզ անդամները կը վճարեն 2 ֆրանք: Միութեան վարչական կազմը կը բաղկանայ 7 հոգիէ, Պ.Պ. Ե. Զալպպեան՝ ատենապետ, Ա. Զաքմաքեան փոխ ատենապետ, Ե. Եայլաեան գանձապահ, Գ. Կարապետեան քարտուղար, Կ. Մարգարեան, Մ. Տօնիկեան եւ Յ. Ուզունեան խորհրդականներ, պատուոյ նախագահ Հայր Արիս Վարդանեան: Վարչութեան փոխանցուած են նախկին դպրոցի հոգաբարձութեան մօտ եղած դրամը եւ գոյքերը: Կը մաղթենք յաջողութիւն եւ յարատեւութիւն:

Գարունի

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՐԱՆՍԱ ՅԱՂԹԵՑ ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ

═ o ═

Ամիսներէ ի վեր անհամբերութեամբ սպասուած Ֆրանսա-Եուկոսլավիա ֆութպոլի ազգային խումբերուն միջազգային մրցումը տեղի ունեցաւ կիրակի օր, Փարք տէ Փրէնսի մարդադաշտին մէջ, նախագահութեամբ Ֆրանսայի եւ Եուկոսլավիոյ Ֆութպոլի Դաշնակցութեան եւ հովանաւորութեամբ՝ առողջապահական նախարար Պ. Քէօյլի, ծովային նախարար՝ Պ. Փիէթրիի: Իսկ արտաքին նախարար Փիէր Լավալի կողմէ ներկայ էր Շաթէնէօ: Մրցումին ներկայ էր նաեւ Եուկոսլավիոյ Փարիզի դեսպանը՝ Պ. Սփալայքովիչ դեսպանատան պաշտօնէութեան հետ:

Փորթ Սէն Գլուի եւ Փորթ Օթէօյի մէթրոները հազարաւոր ժողովուրդ կը փոխադրէին դէպի դաշտ: Ժամը 1ին արդէն մարդադաշտին հրապարակը օթօքարներով, օթօմոպիլներով եւ օթօներով խճողուած էր եւ ժողովուրդը դժուարաւ կրնար ճամբայ գտնել երթալու համար մարդադաշտ:

Ոստիկանութիւնը աչալուրջ կը հսկէր կարգապահութեան:

Հակառակ օդին անձրեւոտ ըլլալուն ներկայ էին 40,000 հոգի:

Մրցումը սկսաւ ժամը 2ը քառորդ անցած: Առաջին անգամ դաշտ մուտք գործեցին Եուկոսլավիոյ խումբը բուռն ծափերու մէջ: Անոնք իրենց աջ թեւին վրայ սեւ երիզ կապած էին իբր սուգի նշան: Վայրկեան մը վերջ ալ մուտք գործեց Ֆրանսական խումբը: Զինուորական նուագախումբը սկսաւ հնչեցնել երկու երկիրներու ազգային քայլերգը, զոր ժողովուրդը ունկնդրեց յոտնկայս:

Օրուան դատաւորը Պելճիքացի Պ. Պաէրթ, ճիշդ ժամանակին սուլիչը սուլելով, երկու երկիրներու խմբապետները՝ Ֆրանսայի կողմէ Ալէքս Թէօպէ, եւ Եուկոսլավիոյ կողմէ ալ Իվքովիչ ողջագուրուեցան՝ Ֆրանսացի խմբապետը յանձնեց փոքրիկ Ֆրանսական դրօշ մը, իսկ Եուկոսլավիոյ խմբապետն ալ ծաղկեպսակ մը:

Երկու խումբերը երբ իրենց տեղերը գրաւեցին եւ պատրաստ մրցումը բանալու, օրուան դատաւորին ազդանշանին վրայ ամբողջ մարդադաշտին մէջ մէկ վայրկեան լռութիւն տիրեց ի յարգանս Եուկոսլավիոյ Ալեքսանդր թագաւորին եւ Ֆրանսայի արտաքին նախարար Լուի Պարթուի մահուան:

Խաղը սկսաւ Եուկոսլավիոյ խումբին յարձակումով:

Գնդակը հինգ վայրկեանի չափ մէկ բերդէն միւս բերդը կանոնաւոր փասերով երթալ գալէ յետոյ, Ֆրանսացի յառաջապահները երկու առիթներ փախցուցին գնդակը դուրս քշելով: Ասոր վրայ խաղը միեւնոյն թափով կը շարունակուէր: 8րդ վայրկեանին Ֆրանսացիները սկսան նեղել Եուկոսլավիոյ բերդը: Այնպէս որ անկարելի էր սպասել: Ահա՛ իններորդ վայրկեանին Քուրթուազ գնդակը տուաւ «փաս»ով մը Քէլլէրի, որ զօրաւոր «շիւթ» մը քաշեց, բերդապահը պաշտպանեց, բայց ձեռքէն փախցուց, եւ գնդակը անցաւ Նիքոլայի ոտքը որ նշանակեց առաջին կէտը:

Այս նշանակէտին վրայ, Եուկոսլավիոյ խումբը սկսաւ յարձակողականի, բայց ի զուր, որովհետեւ Ֆրանսայի պաշտպանողական գիծը գործի էր լծուած: Գնդակը կը տատանէր մէկ բերդէն միւս բերդը, առանց որ եւ է արդիւնքի:

Այս ժամանակամիջոցին միեւնոյն Քէլլէրը, այնպիսի զօրաւոր «շիւթ» մը քաշեց որ, երբ գնդակը Եուկոսլաւ բերդապահին ձեռքին մէջը ինկաւ, մարդիկը թեթեւապէս վիրաւորուեցաւ եւ դաշտը ձգելով իր տեղը տուաւ պահեստի բերդապահ Եուլիչի:

Երկու խումբերն ալ յարձակումի սկսած էին: Երկու խումբերու կեդրոնի յառաջապահները շատ մը առիթներ փախցուցին, գնդակը միշտ դուրս քշելով:

Առաջին խաղամասը լրանալու մէկ վայրկեան մնացած Եուկոսլավիոյ խաղացողները փոքրիկ փասերով սկսան մօտենալ Ֆրանսական բերդին: Կեդրոնի յառաջապահը՝ Մարինովիչ, շուարեցնելով Անաթօլը եւ Մաթլէրը, զօրաւոր «շիւթ»ով մը նշանակեց հաւասարեցնող կէտը: Այս նշանակէտին վրայ Ֆրանսացի խրախարար բողոքեց օրուան դատաւորին, բայց իր բողոքը անլսելի մնալով կէտը նշանակուեցաւ:

Առաջին խաղամասը լրացաւ 1—1ով հաւասար:

Նորանոր յայտնութիւններ Մազլըմեանի մասին

═ o–o ═

«Նոր Օր» կը գրէ (13 դեկտ.).—

Մազլըմեանի Կէփէուի գործակալ ըլլալը հաստատող նորանոր յայտնութիւններ երեւան կ՚ելլեն:

Կառավարական աղբիւրէ կը հաղորդուի թէ տարիներ առաջ, Աթէնքի համայնավար կեդրոնին մէջ խուզարկութիւն կատարուած եւ գրաւուած են խիստ կարեւոր վաւերաթուղթեր:

Վաւերաթուղթերէն մին Մոսկուայէն ղրկուած էր, Կէփէուի կնիքով: Այդ թուղթին մէջ գրուած է թէ համայնավար պետերը պէտք է մօտիկ շփում ունենան թիւ 23 գործակալին հետ, որուն անունը չէր տրուած:

Այս վաւերաթուղթը գրաւուելէ յետոյ, Ապահովութիւնը ամիսներ աշխատած է թիւ 23 գործակալին ինքնութիւնը երեւան հանելու համար, բայց չէ յաջողած:

Երբոր Ազարէկովի ծանօթ գիրքը լոյս կը տեսնէ Գերմանիոյ մէջ, Յունաստանի դեսպանը օրինակ մը արտաքին նախարարութեան կը ղրկէ եւ այդ գիրքէն կը հաստատուի թէ թիւ 23 գործակալը Կարապետ եպիսկ. Մազլըմեանն է:

Ապահովութիւնը հաստատելէ եւ ստուգելէ յետոյ այս պարագան, երեք գաղտնի ոստիկաններու պաշտօն տուած է հետեւիլ առաջնորդին քայլերուն: Ոստիկանները զարմանքով տեսած են որ շաբաթը երկու երեք անգամ առաջնորդին կ՚այցելեն ծանօթ հայ համայնավարներ, որոնք սովետական դեսպանատան մէջ ազատ մուտք ունին:

Այս առթիւ, կը յիշուի նաեւ ուրիշ կարեւոր անցուդարձ մը, որ պատահած է 1924 — 25ին: Մազլըմեան եպիսկ. այդ ժամանակուան խորհրդային դեսպանին ներկայանալով, խնդրած է որ ռուսական եկեղեցին Հայոց տրամադրուի:

Դեսպանը Մոսկուայի հաւանութիւնը ստանալէ յետոյ, ընդառաջ գացած է եպիսկոպոսի դիմումին:

Այդ շրջանին ազգային վարչութիւնը, որուն ատենապետն էր Պ. Գրիգոր Բաղդամեան, յանդիմանած է եպիսկոպոսը իր անխորհուրդ քայլին համար, միաժամանակ արգիլելով եպիսկոպոսը սովետ դեսպանատան հետ կապ պահելէ:

Այս լուրին արձագանգն եղած էր այդ ժամանակ Սելանիկ հրատարակուող «Նոր Ալիք» թերթը, որ ռամկավար կուսակցութեան պաշտօնաթերթն էր: Այս տեղեկութիւնը պարունակող թիւը կը գտնուի Ապահովութեան թղթածրարներուն մէջ:

⁂ Պիրէօնի Ապահովութիւնը 616/3/933 թիւ գրութեամբ հետեւեալ մերկացումները կ՚ընէ հայ եպիսկոպոսին գործունէութեան մասին. «Պանտըրմայի մէջ երբ Թուրքերու գործակալ, հալէն զինուորական իշխանութիւններուն կողմէ հեռացուեցաւ Պանտըրմայէն: 1923ին Յունաստան գալով սովետներու գործակալ դարձաւ, դրամ ստանալով Կէփէուի Աթէնքի գործակալներուն կողմէ, որոնց հսկողութեան տակ կ՚աշխատէր: Կը մասնակցէր Հայաստանի խորհրդայնացման տարեդարձներուն, յաճախ կ՚այցելէր սովետ դեսպաններուն, եւ նիւթապէս կ՚օժանդակէր «Սեւան» եւ «Նոր Շարժում» համայնավար թերթերուն:

Հինգ վայրկեան դադարէ վերջ, խաղացողները կրկին դաշտ ելան: Այս անգամ յարձակումը սկսաւ Ֆրանսացիներու կողմէ:

Երկրորդ խաղամասին գնդակը միշտ մէկ բերդէն միւս բերդը տարուբերուելէ յետոյ, 12րդ վայրկեանին Եուկոսլաւ յառաջապահները վայրէջքով մը մօտեցան Թէօպէի, եւ Վուժատովիչ զօրաւոր «շիւթ» մը քաշելով բոլէական նշանակեց կէտ մը որուն Ալէքս Թէօպէն ինք անգամ բնաւ չէր սպասեր:

Այս կէտին վրայ Ֆրանսայի ազգային խումբը առանց իր պարտութիւնը կորսնցնելու կը սկսի յարձակողականի որ ի զերեւ չելլէր: Մօտենալով Եուկոսլաւ բերդին, Րիօի «փաս»ին վրայ Նիքօլա նշանակեց երկրորդ եւ հաւասարեցնող կէտը: Արդէն խաղը լրանալու մօտ է: Վերջին վայրկեաններուն Ֆրանսացիները սեղմած են Եուկոսլաւ բերդը, ամէն ջանք կը թափեն յաղթական դուրս գալու համար: Այսպէս ալ եղաւ: Խաղը լրանալու եօթը վայրկեան մնացած, Եուկոսլաւ բերդապահը երբ իր տեղէն դուրս ելած էր, Քուրթուազ առիթէն օգտուելով նշանակեց յաղթական կէտը:

Այսպէսով Ֆրանսայի ազգային ֆութպոլի խումբը 1934 — 1935 տարեշրջանին Միջազգային առաջին մրցումը կը շահի 3ի դէմ 2 կէտ յաղթութեամբ:

Այս մրցումին ընդհ. հասոյթն եղած է 420,000 ֆրանք:

Երկու խումբերու խաղացողները շատ լաւ խաղարկութիւն մը ունեցան: Բայց անձրեւը եւ հովին սաստկութիւնը ու դաշտին թացութիւնը շատ մը առիթներ կորսնցնել տուաւ Եուկոսլավիոյ խումբին:

⁂ Երկուշաբթի գիշեր Կրէնէլ փողոց, Փալէ տէ Սփօրի մէջ տեղի ունեցաւ ըմբշամարտութեան միջազգային մրցում մը, որուն մաս կը կազմէր նաեւ մեր հայրենակիցը Մանուկեան: Իր հակառակորդն էր լեհ Վալթէր Փաթօլաք: Խաղին սկզբնաւորութեան առաջին շրջանին իսկ մեր հայրենակիցը թուլութեան նշաններ ցոյց տուաւ, եւ իր հակառակորդը առիթէն օգուտ քաղելով գլեոնեց զայն 9 վայրկեան, 57 երկվայրկեանէն:

ՀՐԱՆՏ ՍՐԱՊԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

Ս Ո Ւ Ի Գ Ի   Ճ Ր Ա Գ Ն Ե Ր Ը

»»»· ·«««

Տունորդուհիք իրարու նայած ատեննին, կասկածի բան մը ունէին՝ վերապահութեան պէս սեղմուած իրենց կուրծքերուն տակ: Քալած ատեն տեսակ մը զգուշութիւն դրած իրենց քայլերուն մէջ, խօսած ատեն իսկ, իրենց բերանները դժուարութեամբ կը բացուէին, կը ծանրանային, կը դողային թեթեւօրէն: Մանաւանդ երբ խօսողը մայրիկն էր, իրենց գլուխները կը տնկէին, մօտենալ կ՚ուզէին, որով կը մօտենային անոր ու «մայրիկ» ըսած ատեն ձայները կ՚անուշնային, կը դողային:

Այդ իրիկունը, մայրիկին բերնէն, բառերը կաթի պէս կը վազէին, աւելի կ՚աղուորնային, բառեր կային որոնք իր ժպիտին դպած ատեն՝ պատկերը կը դառնային իր հոգիին: Ու բոլոր արձանները բիւրեղացած գեղեցկութեան պէս, մայրիկին աղուոր դէմքը, կարծես կը դիմադրէր կեանքին, կը պահէր իր տաքութիւնը:

Սահմռկած բան մը կար տունին մէջ, տուներ մը կը պտըտէր, չես գիտեր ո՞ւրտեղէն ներս մտած, ու պատէն կախուած ժամացոյցը ամէն հնչելուն, վախով կը նայէին իրարու:

Այդ իրիկունը, տունին մէջ մեռել տունի մը ծանրութիւնը կար, ու կը ծանրանար երթալով, մանաւանդ Տիգրան, մէկիկ մէկիկ իրր աչքէ անցուց պատէն կախուած նկարները: Հօրը նկարին առջեւ կեցած պահուն, չես գիտեր ի՞նչպէս գլուխը կ՚օրօրուէր, շարժումներ կ՚ընէր, որոնք իր սրտին պատմութիւնն էին ամբողջ:

Իր մօրը հարսնութեան նկարին առջեւ, վայրկեան մը գլուխը կախեց, ու «ա՜ր ի՞նչ թարմութիւն, ո՞վ Աստուած, ա՜ր ի՞նչ գեղեցիկ պարզութիւն» փափսաց ու կրկին նայած ատեն, տարիներէ ի վեր անոր աչքերուն փակած մտածումի ցոլք մը, կարծես կրակի մը գոլին պէս զարկաւ իր ճակտին, ու ինքնաբերաբար մրմնջեց.

— Մայրերը ...

Իր մայրը հիմակ տարբեր գեղեցկութիւն մը ունէր, մայրութեան գեղեցկութիւնը, աստուածներու գեղեցկութեան պէս կատարեալ, որովհետեւ, մայրութիւնը պահած էր բոլոր արցունքներուն մէջ՝ իր երազին գեղեցկութիւնը, իր գեղեցկութիւնը, ու երբ գլուխը դարձուց, մայրը ետեւը կը ժպտէր տղու մը պէս:

Տիգրան շատ կը նմանէր հօրը: Ընքուշները անոր ընքուշներուն պէս լեցուն, թռչունի մը թեւերուն պէս լարուած, աչքերուն խորունկութիւն կուտային: Ու մայրը նայած ատեն, կը տեսնէր ամուսնոյն աչքերը, կը յիշէր անոր նայուածքը, իր ամուսինը կը տեսնէր, հին երազներուն տաքութիւնը կը զգար, ու ամէն հեղ ձեռքերը կուրծքին, կը կրկնէր

— Զաւա՛կս ... զաւա՛կս ...

Սրտին մէջն էր զաւակը, ու մինչեւ իր սրտին խորութիւնները կը զգար կեանքը: Սուգի ճրագներուն մնացած շուքովը լուսաւոր, կը տեսնէր հիմակ կեանքը՝ աւելի պայծառ, աւելի խորունկ: Վշտին կրակովը վառուած հիմակ մարած լոյսերը սուգի ճրագներուն, կը տեսնէր իր բռնկած սէրը, մաքուր, մաքուր, շուշաններու ճերմակին պէս մաքուր, վառուած, լուսաւորուած՝ սրտի ճրագներուն մէջ լեցուած իր արցունքներով, իր արիւնով:

×

Իր տղան մեկնած էր:

Սկսած էին մինակութեան ժամերը, այն վայրկեանները, երբ մայրերը զիրենք շրջապատող իւրաքանչիւր առարկայի մէջ սիրելիի մը յիշատակը կը փնտռէին, խուսափուկ պզտիկ ձայները կը շփոթէին իրենց սրտի ձայնին հետ, ու իրենց սրտի արիւնումին մէջ տխրութիւնը տեսակ մը սփոփանք կը դառնայ, ու կը տաքնան, հոգիով կը տաքնան մայրերը:

Հիմակ ճշմարիտ երազի մը կեանքն էր սկսած, կ՚երազէր մայրիկը ու կը վերանար, իր ներշնչումները նոր յուզումներ կուտային հոգիին, կը բարձրացնէին զինքը:

Որովհետեւ մայրիկը կը հաւատար իր երազին: Այս երազն էր որ իր սէրը կ՚եփէր, կը պատրաստէր, ու դարձեալ այս երազն էր որ օրերը կը ծընէին՝ ծովին խորերէն ծագող այգին նման:

Այս կեանքը նոր էր: Կանուխէն ալ կ՚երազէր, բայց այս անգամ տարբեր, իրենց խորունկութիւնը գտած էին երազները:

Իրաւ ալ իր կեանքը փոխուած, դէմքը աւելի պատկառելի էր: Կանուխուան պայծառութիւնը, փղոսկրի վրայ փորագրուած դէմքերու հրապոյրը առած, վիշտերէն ծեծուած մայրենի սէրը, իր սէրը, յանկարծ երեսին վրայ ելած, մնացած էր, բանուած կարծես՝ սրտի մայրենի հանդարտութիւնով: Ու համակերպած կեանքին, կը սիրէր ինք իր մէջ ամփոփուիլ, որովհետեւ, իր սրտին մէջ կը գտնէր բաներ, որոնք զինքը կը խանդավառէին ու կ՚առաջնորդէին սրտի տեսարաններուն:

Ու հիմա կը հասկնար որ անհունութիւն մը կայ եղեր մայրերու սրտին մէջ, մայրենի սէրը, լոյսի պէս մաքուր, փաթթուած կեանքի երազին: Ու բաւական էր մրմնջել

— Հօրը աչքերն են, հօրը պէս կը նայի ...

Այս քանի մը բառերը երջանկութիւն կուտային իրեն: Իրենց ամուսիններուն հետ միայն պառկող կիներու երազին ճամբան է աս, անոնք միայն կը զգան կեանքի այս ճառագայթումը:

Հիմակ տղուն բացակայութիւնը, անձկալին, անհունապէս մօտալ բան մը բերած էր տունէն ներս: Գիշերները փոխուած, իրենց խորունկութեան մէջ կը թաղէին զինքը: Գիշերները, բոլոր սրտերու խորը մնացած ձայներու արտունջքը կը բերէին, ուրուականներ կը բերէին թանձր քօղերու փաթթուած: Իր տղան կը տեսնէր այդ գիշերներու խորը, ու մայր մը ինք, կը խնդրէր

— Տղա՛ս ... տղա՛ս ...

Ու իր երեւակայութիւնը կը մօտենար անկարելիին: Մօր մը պէս կը նայէր, կը տեսնէր մօր մը պէս: Ամէն բան արցունքներուն խառնուած կ՚երեւար աչքերուն: Պատուհանէն դուրս նայած ատենն անգամ, դիմացի պարտէզը իր ծաղիկներով, իր ծառերով միեւնոյնը չէր, հին կանանչներուն ու գոյներուն մէջ բան մը կար փոխուած:

Ամուսնոյն նկարը, այս անգամ բան մը կը կորսնցնէր իր վրայէն: Գոյնի ի՞նչ թաքուն ճառագայթ մը պահուած անոր եսին, իւղը հատած լամբարի մը տպաւորութիւնը կ՚ունենար: Այս բանը խելքը գլխէն կը տանէր:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(3) (Շար.)

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզ

ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ ժողովը այսօր, Հինգշաբթի, ժամը 8.30ին Café Voltaire *սրճարանը, Օտէոն Թատրոնի դիմաց:*

ՌՈՍՏՈՄ խումբի ժողովը այս Հինգշ. երեկոյ ժամը 8.30ին 131, Fbg. du Temple: *Կարեւոր օրակարգ:*

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէն դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ ընկերներն ու համակիրները, 20 դեկտեմբեր, հինգշաբթի երեկոյ, ժամը 8.30ին, Գ. Թաղապետարանի գրադարանը, մուտք Rue François Garcin, *կը խօսի Ընկ. Ա. ԱՐԾՐՈՒՆԻ:*

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 21 Դեկտեմբեր, Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, Զարդարեան գրադարանը, 181 Cours Lafayette. *Ներկայ պիտի ըլլայ Ընկ. Ա. ԱՐԾՐՈՒՆԻ:*

ՏԱՐԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հ. Կ. Խ.-ի Մարսէյլի մասնաճիւղին կողմէ, 22 դեկտեմբեր, Շաբաթ գիշեր, ժամը 9էն մինչեւ լոյս: 21, Boulevard Dugommier, Colisée*ի շքեղ սրահներուն մէջ:*

Բարեհաճ մասնակցութեամբ

Տիկին ՏՈՔ. ՄՕՐԷՆՕՒ եւ ՕՐ. ՄԱՆՈՒՇ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆԻ

Բացման խօսք՝ *Տիկին ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ*

Պ. Պ. Ս. Չէօրէքճեան (ջութակ), Ժագ Կիւլպէնկեան (ջութակ), Վ. Տ. Վարդանեան (արտասանութիւն), Lydia Walter (ռուսական պար):

Հայկական եւ սպանիական պարեր Հայ Սրենուշներու կողմէ:

Կը ներկայացուի զաւեշտ մը: Եւրոպ. պարեր: Դիւրամատչելի պիւֆէ:

Մուտք *10* եւ 7.50 ֆրանք

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (50)

ՍՊԻՏԱԿ ԱՐՈՒՐԸ

Թարգմ. Ա. ՀԱՔՊԷԼԵԱՆ — Գրեց՝ ՐՕԼԸՆՏ ՏԷՆԻԸԼ

— Ձեր եղբօրը խնդրին սկսելէ առաջ բան մըն այ որ պէտք է ըսեմ ձեզ:

Սկսելու այս ձեւը սխալ թուեցաւ իրեն, աղջկան համար ալ նոյնը եղած պէտք է ըլլայ, որովհետեւ արտեւանունքը զարմացումով տնկեց:

— Բան մը որ պէտք է ինծի ըսէ՞ք: Սըր Ճօն ձեզ շատ չեմ հասկնար:

Պէտք էր նորէն սկսիլ եւ նոր ոճով:

— Միտքիս մէջինը ձեզի ըսելու համար քիչ մը դժուարութիւն կը կրեմ, Օր. Հայլթ: Մինչեւ հիմակ որ եւ է կնոջ չեմ փորձած ըսել թէ որքան կը հիանամ իր վրայ:

Զարա Հայլթ չպատասխանեց: Վայրկենաբար զալիքը գուշակեց, ու թէեւ սրտանց կ'ուզէր որ ամէն բան ըսէր՝ բայց կնոջական քմահաճոյքը իրեն փոխադարձ ըսել տուաւ.

— Վստահաբար Սըր Ճօն կարեւոր ճամբորդութենէ մը չվերադարձաք, պարզապէս ինծի գալու եւ ըսելու թէ վրաս որքան կը հիանաք:

Այս բառերը ըսած միջոցին կը խնդար. բայց իր աչքերուն եւեւ, ուր ան չէր կրնար տեսնել՝ արցունք կար, ուրախութեան արցունք, որովհետեւ ինքն ալ, մարդուն պէս առաջին իսկ տեսութեան՝ սիրահարած էր:

Սըր Ճօն անոր ժպիտը միայն իմացաւ, չէր կրնար տեսնել աղջկան սիրտը: Բժիշկը մատներովը սկսաւ աթոռը հարուածել:

— Իմ հիացումս ձեզի համար թերեւս շատ քիչ կամ ոչինչ կ'արժէ...

— Ոհ, ոչ, ոչ, չեմ ուզեր որ այդպէս մտածէք: Կը կարծեմ թէ իմ վրայ հիանալով ինծի մեծ պատիւ մը բրած կ'ըլլաք. այսինքն... եթէ այդպէս է:

— Այդպէս է: Ես... եւ քարացած մնաց:

— Այո՞:

— Հիացումէս աւելի բան մը կ'զգամ ձեզ հանդէպ. աւելցուց:

— Օ՛հ:

Վստահ չէր թէ իր խօսելու եղանակը հաճո՞յք թէ դժգոհութիւն կը յայտնէր: Այն ատեններն ջղայնացած վիճակի մէջ էր:

— Հարկաւ գուշակեցիք թէ ինչու համար համաձայնեցայ նաւապետ Նէլսընին հետ գալ.— որովհետեւ անիկա ձեր լուսանկարը ցոյց տուած էր ինծի: Ոեճընտ փողոցի մեր առաջին հանդիպումէն ի վեր ձեր դէմքը չաքունակ աչքիս առջեւ ունիմ: Եթէ եւ տեւէս մարդ գրկած չըլլայիք, ձեզ թերթերու միջոցով պիտի փնտռէի... Անիկա ձեզի շատ հասարակ կը հնչէ՞:

(Շար.)

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Նիսի մասնաճիւղի ժողովը, 22 դեկտեմբեր, Շաբաթ իրիկուն, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

Վաճառ է

Anvers *եւ* Barbes *մէթրոյին մօտ կահաւորուած սենեակ մը պարտէզի կամ փողոցի վրայ այր մարդու համար: Հեռաձայն կայ եւ ի հարկին ճաշն ալ միասին:*

Տեղեկութեան համար դիմել՝ «Յառաջ»ի վարչութեան:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 21 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI 21 Décembre 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2683

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՒՐԻՇԻՆ ԴՈՒՌԸ ԶԱՐԿԱԾ ԱՏԵՆ

»»»..«««

Չէ՞ք ընդունիր թէ մէկ աչքով կը նայինք եւ մէկ ոտքով կը քալենք, շատ մը պարագաներու մէջ:

Մէկ աչքը դիտմամբ փակուած կ'ըլլայ, իսկ մէկ ոտքը՝ թմրած, կամ անդամալոյծ:

Ահա վերջին փաստը,— «Ազգովին» իրար անցեր ենք, տնտեսական տագնապի ծանրացման, գործազրկութեան ծաւալման եւ պետական նոր խստութեանց առթիւ:

Ժողովներ կը գումարուին եւ տեսակցութիւններ կը սարքուին: Ցուցագիր, խնդրագիր, գանգատագիր: Ծանօթ մարմիններու կողքին, ուրիշներ ալ կը ծնին սունկի պէս, իսկ անհատական ձեռնարկները իրար կը հրմշտկեն:

Արդ, այս բոլորը կ'ընթանան մէկ ուղղութեամբ. կը զարնեն միայն մէկ դուռ,— ֆրանսականը:

Անշուշտ Ֆրանսա կը գտնուինք, եւ ամէնէն առաջ անոր կառավարութեան հետ է մեր գործը: Անոր պիտի դիմենք, մեր կացութիւնը բացատրելու եւ դարման խնդրելու համար:

Աւելորդ է վիճիլ այս մասին:

Եւ սակայն, դարմանը միայն մէ՞կ հատ է: Միայն Ֆրանսա՞ն է այս գաղութին տէրն ու տիրականը կամ հոգատարը:

Հապա Երեւա՞նը: Հապա Մոսկուա՞ն, իր դիւանագիտական պատկառելի կարգուսարքով, իր ստորոգելիներով եւ միջազգային յանձնառութիւններով ...

Ըսել կ'ուզենք թէ ինչո՞ւ անոր ալ չեն դիմեր, եթէ ոչ «ազգովին», գոնէ «բարեկամ» կազմակերպութեանց նախաձեռնութեամբ, որպէսզի ան ալ իր պարտականութիւնը կատարէ:

Մենք այդ պարտականութիւնը կը բաժնենք երկու գլխաւոր մասերու.—

1. Ներգաղթ, կարելի եղածին չափ նօսրացնելու համար գործազրկութեան մատնուած բազմութիւնը:

2. Որոշ յանձնառութիւն, որպէսզի օտարին օտարը չհամարուին հայ բանուորն ու գիւղացին, որոնք այստեղ եւ ուրիշ տեղեր ինկան Թուրքին, Ռուսին, Ֆրանսացիին, Անգլիացիին եւ միւսներուն անպարտելի մեղքերով:

Բացատրութեան չի կարօտիր առաջին պարագան,— ներգաղթը:

Ազգերու Դաշնակցութիւնը ինք՝ վերջերս կրկին յանձնարարեց այս միջոցը, իբրեւ միակ բանաւոր ելքը:

Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ են շահակից երկու պետութիւնները՝ Ֆրանսա եւ Խ. Միութիւնը:

Այդ երկու պետութիւնները միեւնոյն ատեն բարեկամ են իրարու, զինուորական զինակցութեան մը յանգելու աստիճան:

Անոնց շահերը նոյնացած են քաղաքական տեսակէտով:

Իսկ տնտեսական գետնի վրայ՝ Ֆրանսա Եւրոպայի միակ մեծ պետութիւնն է որ ահաւասիկ յանձն կ'առնէ վարկ բանալ Խ. Միութեան, Փարիզի հրապարակին վրայ:

Երբ այս վիճակն ունին երկու երկիրներուն յարաբերութիւնները, ինչո՞ւ մէկը միւսին չպիտի օգնէ, հայ աշխատաւորութեան տագնապին առթիւ:

Մոսկուան է որ կը վարէ ինչպէս միւս խորհրդային հանրապետութեանց, նոյնպէս Երեւանի արտաքին քաղաքականութիւնը:

Ուրեմն անոր ձեռքն է հարցին միակ լուծումը,— ներգաղթ:

Ֆրանսա կը տրտնջայ օտարներու խճողումէն եւ անոնց համար եղած մեծագումար ծախքերէն:

Քանի որ Հայերն ալ պատճառ կը համարուին այդ հոգերուն, ինչո՞ւ համար ուղեկից Ֆրանսան Կովկասի դուռները բանալ չի տար բարեկամ Մոսկուային:

Եթէ Հայաստանը նեղ կուգայ իր ներկայ սահմաններով, թող իրարու բացատրեն թէ որո՛ւ կամքէն կախում ունի զանոնք լայնցնելու գաղտնիքը:

Բայց մենք անկարելին չէ որ կը պահանջենք:

Նոյն իսկ ներկայ սահմաններուն մէջ, Հայաստանը տեղ ունի տասնեակ հազարաւոր գաղթականներու համար, կը բաւէ որ Մոսկուան վարկ սահմանէ բնակարաններու շինութեան համար, փոխանակ հանգանակութեան դիմելու եւ «տըվիզ» մուրալու:

Մենք շնորհակալ պիտի ըլլայինք, եթէ նոյն իսկ սահմանակից հանրապետութեանց մէջ տեղաւորուէին հինգ - տասը հազար գաղթականներ: (Կ'ըսենք՝ սահմանակից, ոչ թէ Տօնի շրջանը կամ Քըրկըզներու երկիրը, ինչպէս կ'առաջարկէր Զինչերին, ձախաւեր առաջախաղ մը փորձելով):

×

Ամփոփենք: «Բարեկամ»ները ինչո՞ւ չեն զարներ այս դուռը, — Երեւան կամ Մոսկուա:

Արտասահմանը տեսակէտ չունի՞: Աչք չունի՞: Կամք չունի՞:

Միայն հրամաննե՞ր լսելու սահմանուած են այն մարմինները որ կը խօսին ու կը գործեն յանուն Հայաստանի:

Այստեղ ալ երեւան չի՞ գար մեր ապիկարութիւնը, ամէնէն տարրական իրաւունքներու պաշտպանութեան մէջ:

«Թագաւոր»ը ուզեց՝ փառք. չուզեց՝ կամքը իրն է: — Այս չէ՞ մեր ամբողջ իմաստութիւնը:

Դեռ չըսինք թէ «Թագաւոր»ը Հայ է եւ տէրտէրի տղայ ...

Ամբողջ ժողովուրդ մը կը հալի օտարութեան մէջ,— Երեւանը միթինկներով զբաղած է:

Ինչո՞ւ չէք փորձեր պարտականութեան գլուխ կանչել, յուշագիր մըն ալ հոն փութացնելով, հայեվար կամ ռուսավարի:

Աշխարհ կը փլի՞ եթէ մէկ անգամ ալ պահանջենք, հաւասարէ բանակցութիւն վարենք «բարեխնամ»ին հետ, յանուն արտասահմանի բազմութեանց փրկութեան:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐ ԿԸ ԿԱՏԱՐԷ ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ ԱՓԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

═ o—o ═

Պոլսէն կը հեռագրեն «Տէյլի Հէրըլտ»ի, որ Անգլիոյ աշխատաւորական կուսակցութեան օրկանն է.— Թրքական կառավարութիւնը կարգ մը զինուորական շարժումներ հրամայեց, ի պատասխան այն զինուորական, նաւային եւ օդանաւային ռազմափորձերու որ սարքուած են Իտալիոյ կողմէ, Երկոտասան կղզիներուն մէջ (Տոտէքանէզ):

Անգլիական թերթը այս տեղեկութիւնը վերապահութեամբ հաղորդելով հանդերձ, դիտել կուտայ թէ Թուրքիոյ եւ Իտալիոյ յարաբերութիւնները բաւական լարուած են Մուսոլինիի այն ճառէն ի վեր (անցեալ մարտին), ուր կ'ըսէր թէ Իտալիոյ ապագան Ափրիկէի եւ Ասիոյ մէջ է:

Իսկ Անատոլուի գործակալութիւնը հետեւեալ զեկոյցը կը հրատարակէ Էնգիւրիէն.—

Թուրք զինուորներու համախմբումը որ կը կատարուի այժմ Անատոլուի ափերուն վրայ, Տոտէքանէզի դէմ, որ եւ է առնչութիւն չունի միջազգային քաղաքական կացութեան հետ եւ տեղի կ'ունենայ պարզապէս իբրեւ զինուորական վարժութիւն, առանց քաղաքական հանգամանքի:

Այս պաշտօնական զեկոյցին հրատարակութիւնը անհրաժեշտ համարուած է, որովհետեւ ժողովուրդը որոշ մտահոգութեան մատնուած էր, իբրեւ հետեւանք այն զրոյցներուն թէ Իտալացիները նաւային եւ ցամաքային ուժերու համախմբում մը կը կատարեն Հռոդոսի մէջ, իսկ Թուրքերը զգուշական միջոցներ ձեռք առած են Տոտէքանէզի դիմաց:

⁂ Այս լուրերուն առթիւ, կ'արժէ յիշել թէ Զօր. Տուամանիս, Յունաստանի ընդհ. սպայակոյտին նախորդ նախագահը, վերջերս երկար գրութիւն մը հրատարակած էր, ապացուցանելու համար թէ Երկոտասան կղզիները անարժէք են Անատոլուի գրաւումին համար: Զօրավարին կարծիքով, «եթէ Յունաստան կամ ուրիշ պետութիւն մը կրկնէ 1919ի մեր սխալը, ուշ - կանուխ պիտի ենթարկուի այն վախճանին որուն ենթարկուեցանք մենք: Միջերկրականի արեւելեան աւազանի կարեւորութիւնը շատ մեծ է, բայց այս իսկ պատճառաւ պէտք է ուշադիր ըլլան անոնք որ կ'ուզեն շահեր ապահովել այդ աւազանին մէջ կամ անոր միջոցաւ, որովհետեւ այդ աւազանը կրնայ գերեզման մը ըլլալ աշխարհակալ քաղաքականութեանց համար»:

Աւելորդ է ըսել թէ Թուրք թերթերը հաճոյքով տեղ տուած են այս երկար գրութեան:

Ֆրանսա վարկ պիտի բանայ Խ. Միութեան

Արտաքին նախարարութիւնը մամուլին հաղորդեց զեկոյց մը որ տեղեկութիւններ կուտայ դեկտեմբեր 9ին Մոսկուայի մէջ կնքուած պայմանագրութեան մասին: Զեկոյցը կ'ըսէ թէ որոշուած է անյապաղ բանակցութեանց սկսիլ, առեւտուրի, բնակութեան եւ նաւարկութեան դաշնագիր մը կնքելու համար: Գոյացած համաձայնութեամբ, կարելի եղածին չափ շուտով նոր պայմանագիր մը պիտի կնքուի 1934 յունուար 11ի առժամեայ պայմանագրին փոխարէն: Այս առթիւ իբրեւ հիմ առաջարկուած են հետեւեալ թելադրութիւնները.— Ա. Ֆրանսական հրապարակին վրայ Խ. Ս. Հ. Միութեան համար բանալ վարկ մը, որուն տեւողութիւնը եւ սակը պիտի որոշուին յառաջիկային: Վարկը պիտի բացուի տարիներու բաւարար պայմանաժամով մը և սովորական տոկոսով: Այս վարկը պիտի յատկացուի մէկ տարուան ընթացքին Ֆրանսական գործարաններու եղած ապսպրանքներու վճարման: — Բ. վարկի ապահովութիւն ընծայել Ֆրանսացի արտածիչներուն համար.— Գ. Եթէ առեւտրական նոր համաձայնութիւնը կարելի չըլլայ կնքել 1935 յունուար 1էն առաջ, 1934 յունուար 11ի համաձայնութիւնը ի զօրու պիտի ըլլայ 1935 տարուան համար, մինչեւ որ բանակցութիւնները վերջանան:

Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան բանագնացները գործի սկսած են արդէն:

Նաւային խորհրդաժողովը յետաձգուեցաւ

Անգլիոյ, Մ. Նահանգներու եւ Ճափոնի պատուիրակները դեկտեմբեր 19ին զեկոյց մը հրատարակեցին Լոնտոնի մէջ, հաղորդելու համար թէ յետաձգուած են այն բանակցութիւնները որ կը կատարուէին նաւային ուժերու համեմատութեան մասին: Այս խօսակցութիւնները նախապէս սկսած էին անցեալ յունիսին, յետոյ ընդհատուեցան եւ վերսկսան հոկտեմբեր 23ին: Պատուիրակները նկատի առած են նաւային ուժի հարցին բոլոր երեսները, «սրտաբաց, լրիւ եւ բարեկամաբար, միակ նպատակ ունենալով գետին պատրաստել ապագայ բանակցութեանց եւ համաձայնութեանց համար»: Թուական որոշուած չէ նոր բանակցութեանց համար, սակայն երեք պետութեանց ներկայացուցիչները պիտի շարունակեն կապ պահել իրարու հետ, ինչպէս եւ ուրիշ պետութեանց հետ: Միեւնոյն ատեն անգլիական կառավարութիւնը պատեհութիւն պիտի ունենայ խորհրդակցելու գաղթապետութեանց հետ: Երբ յարմար ժամանակը հասնի, անգլ. կառավարութիւնը հրաւէր պիտի ուղղէ նոր խորհրդաժողովի մը համար:

Կովկասի օտարականները պիտի հեռացուին

Աթէնքի «Էթնիքի Սիմէա» թերթը կը գրէ դեկտեմբեր 15ի թիւին մէջ.

— «Բացարձակապէս վստահելի տեղեկութեանց համաձայն, հայ եպիսկոպոս Մաղաքեանի վտարման խնդիրը, ներքին նախարարութեան առիթ տուած է հանգամանօրէն քննելու այն Հայերու պարագան որոնք համայնավարական գաղափարներով սնած են: Ներքին նախարարութիւնը օտարականներու պաշտպանութեան հրաման տուած է ամենակարճ ժամանակուան մէջ պատրաստել ցանկը օտար եւ մասնաւորապէս հայ համայնավարներուն եւ յանձնել նախարարութեան:

Նոր տեղեկութեանց համաձայն, ներքին նախարարութիւնը պիտի քննէ ցանկերը եւ Յունաստանի սահմաններէն հայ համայնավարները վտարելու հրաման պիտի տայ:

Հայ համայնավարները, որոնցմէ շատեր Յունաստանի ի վնաս լրտեսութեան գործի մէջ բռնուած են, հաւանաբար սովետական շոգենաւ պիտի դըրուին, Խորհրդային Հայաստան ղրկուելու համար:

Հասկնալի է որ այս միջոցները պիտի գործածուին ընդհանուր օտարականներուն դէմ, որոնք համայնավարութեան ի նպաստ պրոպականտ կ'ընեն:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՐԿՈՒ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐ, ՈՐ ՆՈՐ ԼԵԶՈՒ ԿԸ ՍՈՐՎԻՆ

Երկու ժողովուրդներ, փոքրիկ դպրոցականներու պէս, իրենք իրենց լեզու կը շինեն ու լեզու կը սորվին,— խօսքը մէջերնիս՝ քիչ մը շատ պինդ - գլուխ կը թուին, որովհետեւ օրը հազիւ 10 բառ սորվելու կարողութիւն ունին:

Առաջինը կը ճանչնաք, — առնենք «նետող»ները են ապահովաբար: Պանծալին Ալիշան, հետեւելով մեր պատմիչներուն, լաւ նկարագրած է զանոնք: Գանձակեցին եւս հետաքրքրական տեղեկութիւններ կուտայ այս ժողովուրդին բարքերուն, ինչպէս լեզուին մասին, այժմ մոռցուած:

Ահա, սակայն, այդ մոռցուած լեզուն վերակենդանացնելու փորձ մըն է, որ կը կատարեն: Ժողովուրդ մը, որ մինչեւ հիմա ուրիշին լեզուով կը խօսէր, *իր լեզուով* խօսելու յաւակնութիւն մը կը կատարէ եւ, թերթերով ու ձայնասփիւռով, ամէն օր 10—20 բառ կը սորվեցնէ գիտցողը չգիտցողին:

Ալթայեան լեռներու բնիկներուն բարբառն է, որ կ'ուզեն վերակենդանացնել: Հարցում մը այստեղ.— Նորակազմ թրքական բառարանին մէջ *ելեկտրականութիւն* բառին դէմ ցոյց կը տրուի *եալթըրըր* բառը իբրեւ թուրքերէն, բայց չըլլա՞յ թէ Թուրքերը կատարած ըլլան ելեկտրականութեան գիւտը, այլապէս ելեկտրականութեան թուրքերէն համազօրը ի՞նչպէս կը յաւակնին ունենալ...:

Միւս ժողովուրդն ալ, որ դարձեալ լեզու կը շինէ իրեն, կ'ապրի Արարատ լերան տակ:

Արդարեւ, եթէ դուք Երեւանի թերթ կը կարդաք, պիտի տեսնէք որ ամէն օր թերթերը նոր բառեր կը սորվեցնեն հայ ժողովուրդին: Օրինակներ տամ.—

Պաշը-ավիաքիմը կազմակերպում է երկու գլխերի փորձնական շահագործում...

Կոլտնտեսութիւնների բերքի բաշխման եւ ինվենտարիզացիայի արդիւնքները... եւայլն:

Ինֆորմացիոն.— Պլենումը քննարկեց հետեւեալ հարցերը.— ա) *գիւղատնտեսական արտէլի մասին,* բ) *կոմբայների եւ կոմբայնէօրների մասին... եւայլն:*

Ձեր ճաշակին կը թողում,— Երեւանի յեղափոխականնե՞րը աւելի գեղեցիկ բառեր կը շինեն թէ Էնկիւրիի: Իրողութիւնը այն է, որ երկու երկիրներն ալ յամառութեամբ կ'աշխատին նոր լեզու սորվեցնել իրենց ժողովուրդներուն: Յամառութեան տեսակէտէն, Երեւանցիները մրցանակ շահած են,.. Օրը հարիւրներով բառ կը թխեն եւ կը պարտադրեն որ սորվի դժբախտ ժողովուրդը: Մինչդեռ Էնկիւրիցիները համեստ են քիչ մը,— օրը 50 բառ կուտան ժողովուրդին:

Ուրիշ հանգիտութիւն մըն ալ կայ, — Թուրքերը եկուոր են այն երկրին մէջ, ուր եկած են բնակիլ,— չեն գիտեր թէ ի՛նչ լեզուներ եւ ի՛նչ քաղաքակրթութիւններ է տեսեր այդ երկիրը: Մեր բոլշեւիկներն ալ եկուոր են այն երկրին մէջ, որուն լեզուն կը սորվեցնեն,— չեն գիտեր թէ ի՛նչ մեծասքանչ լեզու եւ հրաշունչ բառեր ունի այդ երկրին ժողովուրդը:

Եթէ եկուոր Էնկիւրիցիները կ'արդարացնեն իրենց փորձը թէ լեզու կը ստեղծեն եւ ամէն օր նոր բառ մը կը սորվեցնեն լեզու չունեցող իրենց ժողովուրդին, եկուոր Երեւանցիները ի՞նչ խելքով եւ ի՞նչ նպատակներով նոր բառեր կը շինեն ու կը հրամցնեն քաղցրալեզու հայ ժողովուրդին:

Ա՛յ, ձեր գլուխն ուտէ ձեր լեզուն...:

ԱՐԱԶ

Ազգային վիճակահանութիւնը

Ազգ. պարգեւախաղի 5րդ շերտին վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ չորեքշաբթի օր, 19 դեկտ.

556.186 թիւը շահեցաւ 2.500.000 ֆրանք:

Մէկ միլիոն ֆրանք շահեցան հետեւեալ հինգ թիւերը՝ 276.673, 417.746, 482.930, 335.427, 040.662:

500.000 ֆրանք շահեցան հետեւեալ հինգ թիւերը՝ 108.962, 224.095, 991.410, 807.106, 060.624:

6.522 վերջացող թիւերը շահեցան 100.000 ֆրանք:

4.895 վերջացող թիւերը շահեցան 50.000 ֆրանք:

7.794 վերջացող թիւերը շահեցան 25.000 ֆրանք:

2.243 վերջացող թիւերը 25.000 ֆրանք:

421 վերջացող թիւերը շահեցան 10.000 ֆրանք:

39 վերջացող թիւերը շահեցան 1000 ֆրանք:

Իսկ 6 վերջացող թիւերը շահեցան 100ական ֆրանք:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԵՐԵՔ ՀԱՅ ԱԽԱԶԱԿՆԵՐ, Գրիգոր Թաթուլեան, Պետրոս Տրդատեան եւ Յակոբ Արիկեան, որոնք բանտարկուած էին Ազէյի մէջ (Սուրիա), խուշտ ծակ մը բանալով կը փորձեն փախչիլ: Ոստիկանները կը հետապնդեն եւ Գրիգոր կը սպաննուի, Տրդատեան կը վիրաւորուի, իսկ Արիկեան ինքզինքը գետը նետելով կը խեղդուի:

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ նոր դահլիճին կազմութիւնը յանձնուեցաւ Պ. Եէվթիչի, որ արտաքին նախարարութիւնը կը վարէր մինչեւ երէկ: Նոր դահլիճը պիտի ջանայ համախմբել բոլոր հոսանքները:

ՍԻԹՐՕԷՆ հաստատութիւնը նորէն ծանր տագնապի մը մատնուած ըլլալով, տնօրէնը վարչապետին ներկայացաւ եւ օգնութիւն խնդրեց: Հաւանական չէ որ պետական նպաստ սահմանուի, բայց փորձեր պիտի կատարուին նոր դրամագլուխ ճարելու եւ հաստատութիւնը սնանկութենէ փրկելու, այլապէս հազարաւոր բանուորներ փողոց պիտի թափին:

ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ առթիւ իբրեւ դատախազ պիտի ներկայանայ Մարիա Թագուհին, որուն փաստաբանն է Պ. Փօլ Պոնքուռ, նախկին վարչապետը: Հարցաքննութիւնները վերջացած են արդէն եւ կ'սպասուի Իտալիոյ, Եուկոսլավիոյ, Չեխօսլովաքիոյ, Զուիցերիոյ, Աւստրիոյ եւ Տանցիկի մէջ կատարուած դատական քննութեանց տեղեկագիրներուն:

ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ ԿԱԽՈՒԵՑԱՒ կին մը, Տիկին Էթէլ Մէճըր, որ թունաւորած էր իր ամուսինը: Հազարաւոր խնդրագիրներ տրուեցան, բայց թագաւորը մերժեց ներում շնորհել: Կախաղանէն առաջ, ոճրագործ կինը դիշերը երկու անգամ մարեցաւ բանտին մէջ:

ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ 30ի դէմ 51 ձայնով վերջնապէս քուէարկեց օրինագիծ մը, որուն համաձայն իրլանտական հողին վրայ բնակող Իրլանտացիները այսուհետեւ անգլիական հպատակ չեն, այլ իրլանտական:

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ԿԱՂԱՆԴԻՉԷՔԻՆ համար Փարիզի քաղաքապետական խորհուրդը 25,000 ֆրանքի վարկ մը քուէարկեց առջի օր: Սէնի նահանգային ժողովն ալ իր կարգին 25,000 ֆրանք յատկացուց:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԴՂԵԱԿԻՍ ՊԱՏԵՐՈՒՆ ՇՈՒՐՋ

— o—o —

Կրակը շաբթուան մը ոգորումներէն վերջ, ալ յոգնած ամփոփեց իր հոլանի թեւերը, իր որսը վայրենաբար բզիկ բզիկ ընելէ յետոյ, այլ եւս դադանը կծկտեր է ու կը հանգչի:

Վերջացաւ տարրերու խրախճանքը, ու կրկէսին մէջտեղ կը մնայ վիթխարի կմախքը ու մխացող ճապաղիքը:

Կը դառնամ, ու կը դառնամ շուրջը ու չեմ կրնար հաշտուիլ, դիւրին չէ մեռեալ մը հիւրընկալել մեր մէջ, կրակը չէ հասած ներքին պատկերներուս, դղեակը դեռ կենդանի է հոն, անվթար ու չպիտի կարենայ մոխրանալ:

Արկածէ մը ջարդուփշուր եղած մարդու երեւոյթ ունի դղեակը: Երիտասարդ, առողջ ու շքեղ էր անիկա, բայց շանթահար, ինքն իր վրայ փըլեր է ահաւասիկ: Կը նայիմ դժխեմ պատերուն, ինչպէս յեղակարծ մեռեալի մը դէմքին. աւերածութեան մէջ անգամ փարթամ ու շքեղ հպարտութիւն մը ունի ինչ որ դեռ կը մնայ անկէ. իր մահը եղաւ ազնուական ու գեղեցիկ. ասպետօրէն կանգնած իր բոցերուն մէջ, ինչպէս հիմակ ալ, մոխիրներուն վրայ ···

Արդարեւ, աղէտէն վերջն ալ, ինչպէս իր կենդանութեան, Կոմինիէքի դղեակը իր վրայ կը կրէր յետամնաց շուքը ազնուապետական Ֆրանսային, որ ոչ եւս է ներկայիս: Այնքա՜ն ցայտուն էր անիկա մեր գեղջկական հողագործ համայնապատկերին մէջտեղ:

Ու շէնքը կը մատնէր մարդը, որ ուզեր, յղացեր, գործադրեր էր զայն. մարդը՝ իր պերճանքին, իր ամբարտաւանութեան մէջ: Իր դժխեմ հմայքին ստուերը, մահէն կէս դար վերջն անգամ, կը յածի շրջակայ գիւղերուն վրայ, ուր հոգիները մթագներ են այդ ստուերով:

Ու դղեակի մոխրակոյտին առնող դրան վրայ, պիտի կարդաք տակաւին, անեղծ ու յստակ, նշանաբանը որ եղաւ այդ մարդունը եւ իր տոհմինը, «C'est mon plaisir». (հաճոյքիս համար՝ ինչ որ ըրի, խորհեցայ ու գործեցի) ···

Բայց անիկա հուսկ իմաստութիւնն եղաւ բոլոր ուժասպառ արիւններուն, բոլոր այլասերած դասակարգերուն: Այդ իմաստութիւնը տուաւ վերջին հարուածը իրենց, շիջեցան իրենց նշանաբանի դատակնիքին տակ ···

Ինչ որ վիճակեցաւ դղեակին, իր բոլոր եղերականութիւններէն վեր, մեզ հարուածող պատուհասէն վեր, հեղնանքն է այն դժխեմ իմաստութեան որ հիմը դրաւ այս շէնքին ու անոր ճակտին արձանագրեց.— C'est mon plaisir:

X

Արդարեւ դղեակը կը պատկանէր ազնուական հնամենի տոհմի մը, որու զինանշանը ծանրաբեռնուած էր դքսական ու կոմսական կրկնակ տիտղոսով: Վերջին տոհմակալը Մաթիէօ — Սօթէն, կոմս Լառոշֆուքոլի, դուքս՝ Տուտովիլի 1850ական թուականներուն հիմը դրաւ Կոմինիէքի դղեակին, ուր պիտի հանգչէր ինք, իր երկու արու զաւակները, իր կինը, իր տոհմը մէկ խօսքով:

Իր մասին մանրավէպեր շրջան կ'ընեն տակաւին մինչեւ այսօր: Յաղթանդամ, ծանրամարմին, — կը կշռէր աւելի քան 100 քիլօ — վերջին դուքսը ապրեր է լոկ իր հաճոյքին, քմայքին համար. դղեակն իսկ հիմնուած է լոկ իբրեւ ամարանոց - որսատեղի, ուր սիրեր է կազմակերպել իշխանական խնջոյքներ, անմրցելի՝ իր նժոյգներու եւ որսկան շուներու շարքով, ասոնց համար իսկ շինել տուած է դղեակին յարակից երկու ընդարձակ շէնքերը, ուր մեր հասած օրերուն անվթար գտած էինք տակաւին ախոռները, իրենց հարուստ կազմածներով ··· (ու ըսել որ այդ ախոռներուն, մարագներուն վայրերն են որ փոխակերպուած են այսօրուան Գարակէօզեան Հօմին):

Կը պատմուի տակաւին — իր բնաւորութեան, իր կեանքի մասին յատկանշական դէպքերու կարգին — թէ, ինք, վերջին դուքսը,— հարուստ ու ամբարտաւան՝ որքան կարելի է ըլլալ ապերասան այն օրերուն,— քաղաքական հակառակորդ մը եղած է Նափոլէօն Գ. կայսեր, բայց զուրկ պայքարի զէնքէ, սիրած է միայն հակասել կայսեր որոշումներուն, յաճախ ծիծաղելի այլանդակութեամբ, այնպէս, հեգնելու համար Նափոլէօնի հրամանը թէ կայսեր կառքը միայն վեց ձիով իրաւունք պիտի ունենայ քաշուելու, ինք իր կառքին լծել կուտայ հինգ ձի եւ իբրեւ վեցերորդ՝ էշ մը կամ աւանակ մը··

Իր խստութեան, իր յեղյեղուկ քըմայքներուն, իր պոռթկումներուն մասին դեռ գեղջուկ ժողովուրդը չի յոգնիր պատմել դրուագներ, որոնց վաւերականութիւնը կասկածելի է անշուշտ:

Իր բրտութեան զոհ գացած ըլլալ կը համարուին նոյն իսկ իր երկու արու զաւակները, որոնք հօր համոզումները չբաժնելու մեղքը գործած են. հետեւանք զրկումներու ու նաեւ ժառանգական մեղքերու, անոնք կը շիջին քսան տարիներուն շուրջ:

Ուրիշ զոհ մը՝ դքսուհին, գեղանի, զգայուն ու գեղագէտ կին, որ մնացեր է անհասկնալի իր ամուսնոյն կողմէ: Արուեստի եւ բարեգործութեան մէջ փնտռեր է այդ կինը փոխարինութիւն մը իր տաղտուկներուն. իրմէ կը մընան կրօնաշունչ նկարներ՝ յաճախ ինքնօրինակութիւն՝ որոնց մէջ սիրած է դնել իր զաւակներուն պատկերները: Դքսուհին՝ մեռնելով 1923ին, իրմով խամրեր է ընտանիքը եւ դղեակը աճուրդի հանուած:

Այդ մարած ընտանիքին աճիւնը կը հանգչի Կոմինիէքէն ոչ շատ հեռու, Կոանտ Պօնի անկեանոցի մատուռին մէջ, մարմարեայ իրենց մահարձաններուն տակ:

Դղեակը որ կը մնայ իրենցմէ, կը կրէր դրոշմը Վերածնութեան ոճին, յոգնած ու անվաւեր դրոշմը: Ըլլալով ժամանակակից շինութիւն, հետեւած էր կաղապարներու, ազդեցութիւններու, ոչինչ կար ինքնատիպ ու պատմական իր վրայ, այլ ընդօրինակելու ճիգ մը Լուարի արքայունակ դղեակներու:

Ան տպաւորիչ էր հեռուէն մանաւանդ, իբրեւ արդուզարդ բնանկարի մը, հեռապատկերի մը: Մօտէն ան կը մատնէր Վերածնութեան ճարտարապետութեան բոլոր շնորհները եւ մեղքերը միանգամայն: Զարդաքանդակներու, սիւն ու պերճ ագուցուածքներու փարթամութիւն մը պատերուն շուրջ, անկիւններուն ու տանիքներուն երկայնքին: Պճնուելու, երեւնալու, տպաւորելու նոյն մտահոգութիւնը նաեւ ներսը, պատուոյ գաւիթէն մայր սանդուխէն մինչեւ դահլիճները, ուր քարերը, իւղը եւ նիւթը կը հեծէին, կը սոնքային պերճ, անամիտ ու ոլորազարդ յարդարանքի մը ծանրութեան տակ, ամէն ինչ կը ծաղկէր, կը փթթէր այդ ոճին տրամաբանութեան տակ, քարը, փայտը, դիպակը եւ երկաթը. մանրադրին ու ծեքծեքուն ձեւերու, գիծերու գեղումը կը յոգնեցնէր դիտողին աչքը. բուսական, կենդանական ու երկրաչափական բոլոր տիպարները կը հիւսուէին իրարու, ստեղծելով գիծերու եւ կարկառներու մացառին ծփանք մը ···

Այդ ապարդիւն ու շռայլ պերճանքը կար Կոմինիէքի վաղամեռիկ դղեակին ներսն ալ, հոն, ուր դահլիճներն էին, իշխանավայելչ սրահները, անոնք ծառայելու կոչուած չէին, այլ ցուցադրելու, այդ էր ժամանակին ոգին:

Պատուոյ սանդուխին բազրիկը կը հանգչէր հոլանի «մէկիւզին»ներու եւ նրբաւարտ զարդագրերու վրայ. կաղնեփայտը կը թագաւորէր ամենուրեք, իր տակուն ու թաքուն զօրութեամբ, բայց միշտ բանուած, փորագրուած, զարդարուած ···

Հրաշալի էին մայր դահլիճներուն վառարանները իրենց այլաբանական որմնանկարներով, պատերէն վար ծալ ի ծալ կը ջրվիժէր վարագոյրներու մետաքսաւուն թափիչը, կարմիրի խոր ու թաւ երանգներով. մետաղակուռ ջահակալներ առիքէն վար կը ցօղէին անցեալի տմոյն նշոյլները, մինչ պերճաքանդակ հայելիներուն խորը արձագանգի նման կ'երկարաձգուէր այդ ճոխութեան պատկերը ···

Ի՞նչ անօգայ արուեստ, ի՞նչ մախում՝ գեղեցկութեան, հմայքի ու վայելքի···

C'est mon plaisir···

Բայց ահա ինչ որ կը մնայ այդ ամէնէն, ճիւաղային խառնակոյտ մը՝ ուր կը յաղթանակէ հողը, փոշին, գոյներու գորշը, ձեւերուն հակոտնեան, վատանգը ···

Թռչուններն անգամ կը խուսափին անցնելու այդ քաոսին վերեւէն:

Քամին կը փչէ ու օդին կուտայ ինչ որ կը մնայ այդ ամբողջ շքեղ մտածումէն,— մոխ ու մոխիր ··· ··· ··

Ու կը յիշեմ, որ տասը տարիներ առաջ, դեռ նոր հասած Կոմինիէք, հրէշի քմայքով մը թղթին յանձնած էի հետեւեալ տողերը, որ իբրեւ երգ այնուհետեւ յաճախ երգուեցաւ մեր տըղոց կողմէն.

Անցուկը՝ մոռցուկ, ներկան՝ ապա -
գայ, մէգ Կոմինիէք,
Խըրոխտ դուքսերուդ տուներն ալ չը-
կայ, հէֆ Կոմինիէք...
Աշխարհի օրէնք, ասոր ճար չկայ,
սէ՞գ Կոմինիէք,
Ապրող մեռեալներ խօսքիս են վըկայ,
դէգ Կոմինիէք:

Ու կրակէն վերջը ինչո՞ւ չաւելցնեմ այսօր.

··· Կայիր, բայց անցար իբրեւ սին
պատրանք, մուխ Կոմինիէք,
Իսկ մենք դեռ կ'ապրինք, այլ կա՞նք
թէ չկանք ··· ծուխ Կոմինիէք ···

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

''ԿԻՆԸ ԱՐԴԻ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ՄԷՋ,,

— o —

Մասնաւոր շահագրգռութեամբ հետեւեցայ, «Յառաջ»ի մէջ, այն պրպըտումներուն, որոնք կը ծանօթացնեն կիներու դիրքը ընկերային, մտաւոր թէ ֆիզիքական տեսակէտով՝ գլխաւոր երկիրներու մէջ: Բնականաբար, կը սպասէինք որ կարգը գայ հայ կընոջ անցեալ ու ներկայ կեանքի ուսումնասիրութեան ընդհանրապէս,— մեր համբերատար յօդուածագիրը, այդ նիւթը շատ ընդարձակ գտնելով, թողուց աւելի ձեռնհաս ընկերներու, ինչպէս կը գրէր ինքը:

Խնդիրը այս չէ սակայն:

Խնդիրը այն է, թէ աշխարհ հասեր է այնպիսի վիճակի մը, որ ամէնէն հզօր պետութիւններն անգամ, կիներու ազատագրման մէջ կը գտնեն մարդկային ազգի բարօրութիւնն ու ապահովութիւնը:

Պատերազմներու արհաւիրքներէն բիւրեղացած մտքերու յեղաշրջումն է որ տակաւ ձեւ ու մարմին կ'առնէ, ցեղին հիմերը ամրացնելու կամ զանազան վարդապետութիւններ տարածելու անհրաժեշտութեամբ:

Եւ այս առթիւ, երիտասարդ յօդուածագիրը կը թելադրէ տիկիններն ու օրիորդները բոլորուիլ Կ. Խաչերու, մշակութային միութիւններու եւ հայրենասիրական կազմակերպութիւններու շուրջ, ուր պիտի զօրանայ ձեռներէցութեան ոգին, ինքնագիտակցութեան եւ արժանապատուութեան զգացումը:

Ու կը վերջացնէ հետեւեալ ցանկութեամբ.

— «Տեսանք որ հալածական հայրենիքը Լեհուհիներու սրտին մէջ ապաստաներ է: Որքան պիտի ուրախանայինք, եթէ մեր պատմութիւնն ալ գրէր թէ, «Հայուհիները իրենց հոգւոյն մէջ պահեցին վիրաւոր հայրենիքը»:

Մեր եւ ձեր շահուն համար:

Մեր զաւակներուն շահուն համար»:

Ձեր առողջութիւնը միայն կը ճանչնանք Պ. Ակոնայեան: Շնորհակալ ենք, որ բարի եղաք «ընդհանուր զարգացման անհրաժեշտ գիտելիքներ»ու տեղեակ պահել հայ կինը:

Մանաւանդ ձեր «Քանի մը խօսք, իբրեւ վերջաբան»ի գլխաւոր մասը, յիշելով մեր էութիւնը, կրկին անդրադարձուց այն իրողութեան թէ, մեր պատուական մայրերը ո՛րքան մեծ հեղինակութիւն ունեցեր են զաւակներու սրտին խորը քանդակելով հայրենիքի սրբազան սէրը, երբ մեր հալածական վիճակին ու սա Փարիզի աղմուկներուն մէջէն կը լսենք ձայներ հա[illegible] ու սրտապարար, ու կը սփոփուին մեր կարօտակէզ հոգիները:

Պատի՛ւ Հայուհիին, որ դարերու ստրկութեանց եւ անողորմ բռնակալներու տակայէ վերջ, եւ կեանքի ու մահուան պարհուրանքներու դէմ ճակատելէ վերջ, իր սիրասուն զաւակները հայրենիքին զոհաբերող հայ կինը, այսօր ալ իջեր է ասպարէզ, իր բիւրեղս խաչուած թեւերուն տակ պահպանելու նոր սերունդը, օտարացման վտանգին դէմ: Ո՞վ կրնայ սահման դնել հայ կնոջ ցաւին մեծութեան: Ան խթան դառնալով բարձր զգացումներու, հաճոյքով կը տանի իր ծանր խաչերը:

Եւ այսքան մարտիրոսութենէ վերջ, որպէսզի հայ կնոջ իմացական կարողութիւնները ամլութեան չդատապարտուին, Կ. Խաչի ծրագիրը լայնարձակ հորիզոններ կը բանայ անոր մտքի զարգացման առջեւ, ուր ցեղային առաքինութիւններու մշակումով կը փճանան ցեղային մոլութիւնները:

Այսպէս, հայ կինը կը մնայ իր ԵՍը, ու կը խառնուի ընդհանուրի խմին հետ, անսասան հաւատքով ու անպարտելի կամքով մը ծառայելու հայրենիքին, անխտիր:

Արդ, Հայուհին ի՞նչպէս կրնայ մոռնալ իր վիրաւոր հայրենիքը, երբ անոր սրբազան խորանին զոհաբերած է իր սէրերուն ընտիրն ու ազնուականը, իր բիւրաւոր հարազատներուն անգին արիւնը ···

Սրբապղծութիւն է Հայուհիին համար մոռնալ սուրբ թանգարան մը, ուր պահուած են սիրելիներուն պաշտելի նշխարները:

Հոն են բոլո՛րը, բոլո՛րը ··· շարա՛ն շարան ··· շողշողուն պսակաւորներ՝ սնած հայ մօր զորովաշունչ երգերովն ու անխառն կաթովը, եւ բոցովը անմահ դիւցազուններու:

Կա՞յ մէկը աշխարհի վրայ որ կարենայ լեզու գտնել խօսելու Հայուհիին հետ, եւ յաջողի փոխարինել այսքան վեհափառ սէր ···

— Հայրենիք եւ Հայուհի, ամբողջութիւն մըն են, եւ ո՛ւր ալ նետուին անոնք, չեն կորսնցներ իրար ···

Արդարեւ, ո՛րքան պիտի ուրախանայինք, եթէ մեր պատմութիւնն ալ գրէր թէ, Հայ երիտասարդը իրեն հոգւոյն մէջ պահեց Հայուհիին վիրաւոր սիրտը ···

Մեր եւ ձեր շահուն համար:

Մեր զաւակներուն շահուն համար:

ԱՆՆԱ ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՅԱՆ ԱՐԱԳԱԾԻ ՎՐԱՅ

Արագածի հարաւ – արեւմտեան կողերու աղբիւրները, որոնք կը գտնուին ծովի մակերեւէն 2500 մեթր բարձրութեան մը վրայ, ըստ ճարտարագէտներ Սարգսեանի եւ Վարդանեանի կատարած ուսումնասիրութեանց, կարելի է օգտագործել ելեկտրակայանի շինութեան համար: Յիշեալ ճարտարագէտները այն եզրակացութեան հասած են, որ այդ աղբիւրներուն ջուրը հաւաքելով ջրամբարի մը մէջ, կարելի է ստանալ 150 մեթր անկում, որով կը բանեցուի 350 ձիու ուժով ելեկտրակայան մը: Ջուրը փոճորակին կը հասնի 1,2 քիլոմեթր երկար փայտեայ խողովակներով:

Ելեկտրակայանը պէտք է շինել Թալինի շրջանին մէջ, Ղըմլըլու գիւղին մօտ, 2100 մեթր բարձրութեան վրայ: Կայանին շինութեան համար կը նախատեսուի 310.000 ռուբլի ծախք, այսինքն մէկ ձիու ուժը պիտի արժէ 80.6 ռուբլի, ինչ որ շատ աժան է այսպիսի փոքրիկ ելեկտրակայանի մը համար:

Կառավարութիւնը վաւերացուց ելեկտրակայանին նախահաշիւն ու նախագիծը: Տեղագրական բոլոր քննութիւնները աւարտած են: Շինութիւնները կը սկսին 1935ի գարնան: Շրջանի աշխատաւոր բնակչութիւնը ուրախութեամբ ողջունեց այս ծրագիրը, եւ գիւղացիները, իրենք իրենց միջոցներով, սկսած են ճամբայ մը շինել դէպի Ղըմլըլու գիւղ, միաժամանակ խոստանալով օժանդակել կայանի շինութեանց:

ՃԱՄԲԱՐ 1900 ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Այժմէն պատրաստութիւններ կը տեսնուին, ճամբարներ հիմնելու համար 1935ին: Երեւանի բոլոր դպրոցները պիտի ունենան իրենց ճամբարները, ուր ամառնային հանգիստ պիտի երթան պատանիները, մօտ 1900 հոգի: Մաքսիմ Կորքի դպրոցէն 300 հոգի ճամբար պիտի ունենան Խոտորջրի մէջ, Շահումեան դպրոցէն 300 հոգի՝ Ստեփանաւանի մէջ, Մխանիկեան դպրոցէն՝ 200 հոգի՝ Գետադեռի մէջ, Աբովեան դպրոցէն 300 հոգի՝ Ստեփանաւանի մէջ: Դարաչիչակի մէջ ալ պիտի հիմնուի կեդրոնական ճամբար մը, 800 հոգիի համար:

Մասնաւոր ճամբարներ պիտի հիմնեն ձգախէժի գործարանին, Քանաքեռի գործարանին եւ Արարատ գործարանին վարչութիւնները:

Ճամբարներուն տեղի եւ շէնքի ընտրութեան, սնունդի մատակարարութեան եւ առողջապահական կազմակերպութեան մասին ամէն հարց պիտի լուծուի այժմէն:

Մանր լուրեր

Մարտունիէն կը հեռագրեն «Խորհ. Հայաստան»ի թէ նոյեմբեր 16ի գիշերը ձիւն տեղաց շրջանին մէջ: Ձիւնը նստած է 10 սանթիմեթր հաստ խաւով մը:

⁂ Ստեփանաւանի շրջանը Եագդան գիւղին մօտ երեւան հանուած են արծաթի եւ կապարի հանքեր:

⁂ Բէշիշքէնդի շրջանը Ղոյթուր գետին վրայ պիտի հիմնուի ջրաելեկտրակայան մը:

⁂ Նոյեմբեր 29ին կատարուեցաւ Երեւան – Քանաքեռ երկաթուղիին բացումը:

⁂ Քաղաքակրթութեան Պատմութեան հաստատութեան կողմէ յանձնախումբ մը Բէշիշքէնդ մեկնած եւ լուսանկարած է վերջերս 300 արժէքաւոր յուշարձաններ: Ուսումնասիրութեան առարկայ դարձած են նաեւ ԺԴ. դարու առեւտրական ճամբաները:

⁂ Հայաստանի ճարտարապետական միութիւնը պատրաստած է ալպոմ մը, որ կը պատկերացնէ երկրին մէջ կատարուած շինարարութիւնները վերջին 14 տարիներու ընթացքին: Գլխաւոր քաղաքներու մէջ պիտի կազմակերպուի շրջուն ցուցահանդէս մը նոյն ծրագրով:

⁂ Երաժիշտ Ռոմանոս Մելիքեան ուսումնասիրութեան նիւթ դարձուցած է Բէշիշքէնդի շրջանի ժողովրդական երաժշտութիւնը, որ, իր կարծիքով, պատմական եւ երաժշտագիտական մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ:

⁂ 300 հիւանդապահուհիներ կը պատրաստուին առողջապահական եւ բժշկական մասնաւոր դասընթացքներու մէջ:

⁂ Անցեալ տարի Ապրիլին մրցում մը բացուեցաւ, վարձատրելու համար թատերական լաւագոյն գործերը, որ պիտի ներկայացուին մասնաւոր ժիւրիին: Այդ ժիւրին կազմուած է հետեւեալ անձերէն.— Ա. Եղիազարեան, Դ. Արով, Ա. Շիրվանզադէ, Հ. Գիւլիքէօխվեան, Ա. Գուլակեան, Լ. Քալանթար, Դ. Սիմոնեան, Ս. Զօհրաբեան, Ս. Մելիքսէթեան: Ժիւրիին քննութեան արդիւնքը 15 յունուար 1935ին:

⁂ Բժշկական համալսարանը դեկտեմբերի մէջ կը տօնէ Մխիթար Հերացիի գրքին (Ջերմանց մխիթարութիւն) 750 ամեակը:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (14)

«ԻԹԹԻՀԱՏ ԵՒ ԹԵՐԱԳԳԸ»

(ՔԱՂՈՒԱԾ ՊԷՀԱԷՏՏԻՆ ՇԱՔԻՐԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ)

»»»··«««

Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշային ամէն բրածէն այլ եւս յուսահատ, բան չեմ ըսեր իրեն: Որովհետեւ համոզում գոյացուցի որ, անոր շիտակ ճամբան ցոյց տալով գլխուս փորձանք կը պատրաստեմ եւ անօգուտ ձանձրոյթի կ'ենթարկուիմ: Եթէ մեր ենթարկըւած վիճակին բարոյական պատասխանատուները փնտռենք, վստահ եղէք որ շատ մեծ պատասխանատուութեանց գոյութիւնը պիտի հաստատուի: Շօշափելի փաստեր ունիմ ձեռքիս տակ՝ կատարուած անգթութեանց մասին:

«ՍԻՆԱՊԵԱՆ ԼՐՏԵՍԸ» ···

«Խիստ գաղտնաբար կ'ըսեմ ձեզի: Մենք մեր գործը պէտք է գիտնանք: Ապա թէ ոչ խեղճ Եուսուֆ Իզզէտին էֆէնտի ամէն օր նոր փորձանքի մը կրնայ հանդիպիլ: Իր քմահաճոյքին համար, Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշային ամէն բան, զոհելու ընդունակ ըլլալը թերեւս ամբողջովին գիտէք: Դժբախտաբար ես շատ լաւ գիտեմ: Եուսուֆ Իզզէտին էֆէնտիին ծառայելը՝ այս անձնաւորութեան համար պատրուակ մըն է լոկ: Նպատակը, իր քմահաճոյքը առաջ քշելուն մէջ կը կայանայ: Ինչ օգուտ որ, բուն գործին տէրը այս ճշմարտութեանց մասին լուր առնելու անկարելիութեան մէջ կը գտնուի: Ըստ իս, մեր յարաբերութիւնները պէտք է վերահաստատենք Եուսուֆ Իզզէտին էֆէնտիին հետ, եւ այսուհետեւ անոր հետ ունեցած մեր յարաբերութիւնը պէտք է գաղտնի պահուի Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշայէն: Ապա թէ ոչ ամէն օր նոր փորձանք մը դիմագրաւելու պատրաստ պէտք է ըլլանք:

Ինչպէս ծանօթ է ձեզի, Սինապեան լրտեսը (նաւու) այժմ Փարիզ կը գտնուի: Յարաբերութիւնները լաւ են եղեր Ահմէտ Շեվքէթ փաշային հետ: Պոլսէն, Թրքական աղբիւրէ մը ինծի տրուած տեղեկութեանց համաձայն, երկուքն ալ «ժուռնալ» կը տեղացնեն եղեր պալատ: Կը գրեն թէ Ասաֆը Փարիզէն Լոնտոն գացած է, աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել, ղրկըւած է:

Այս մարդիկը բաներ մը կը դարձնեն, բայց նպատակնին չեմ կրնար հասկնալ: Ուշադրութիւն ըրէք:

Այստեղէն Փարիզ մեկնած հարիւրապետ Թ··· պէյը ի հարկէ տեսաք: Այս մարդը ֆրանսական բանակին մէջ մտնել կ'ուզէ՝ իբրեւ կամաւոր: Չկըրցայ իմանալ թէ՝ յաջողած է թէ ոչ: Ամէն պարագայի տակ առայժմ Փարիզ կը գտնուի եւ լածները Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշային տեղեկացնելով զբաղած: Ձեր գաղտնի աշխատանքները ըստ այնմ տարէք:

«Շուրայը Իմմէթ» Փարիզի մէջ կը հրատարակուէր, բայց տեւական վըտանգի մը ենթակայ էր: Փարիզի դեսպան Մունիր փաշայի կողմէ կատարուելիք որ եւ է ձեռնարկի մը վրայ, ֆրանսական կառավարութիւնը կըրնար զայն դադրեցնել: Տիրան Քէլէկեան էֆ. իր նամակներէն մէկուն մէջ կը խօսի այս խնդրոյ մասին.

— «Պ. Քլէմանսօ այժմ արտաքին նախարար է, հետեւաբար Փարիզ հըրատարակուող թերթին վտանգ մը չի սպառնար: Բայց այս վիճակը չի կրնար տեւել: Վաղը դահլիճի փոփոխութիւն մը տեղի կ'ունենայ, եւ նոր արտաքին նախարարը կրնայ տեղի տալ Փարիզի դեսպանատան: Ինչքան ատեն որ թերթը Եւրոպայի մէջ լոյս պիտի տեսնէ, հրատարակիչ տաղտուկէն ալ չպիտի կրնանք ազատիլ: Այս տաղտուկին յանձնառու ըլլալէ յետոյ, թերթին գոնէ Զուիցերիոյ մէջ լոյս տեսնելը աւելի նպատակայարմար պիտի ըլլար: Որովհետեւ Ապտիւլ Համիտ ուզէ իսկ, ոչ տպարանը եւ ոչ ալ թերթը կրնայ փակել տալ: Տպարանին Ֆրանսա գտնուիլը երբեք յարմար չեմ գտներ: Անգլիոյ մէջ հաստատուիլն ալ շատ նպատակայարմար է: Անգլիական կառավարութիւնը ուզէ իսկ, չի կրնար տպարանը եւ թերթը խափանել: Մինչդեռ Ֆրանսայի մէջ, արտաքին նախարարը ի վիճակի է վարչական եղանակով արգիլելու թերթին հրատարակութիւնը: Այս մասին եղած օրէնքին փոփոխութենէն առաջ, Ֆրանսայի մէջ տպարան հաստատելու չէր»:

Պոլսէն ստացուած տեղեկութեանց համաձայն, Թուրքերը եւ Հայերը հսկողութեան տակ պահելու համար գոյութիւն ունեցող հրահանգը կրկին ի զօրու դարձած էր: Ապտիւլ Համիտ շատ կարեւորութիւն կ'ընծայէր Լոնտոնին եւ Փարիզին: Նորանոր լրտեսներ կը վարձէր: Այս պատճառաւ, Իթթիհատ եւ Թէրագգը կուսակցութիւնը, թղթակցութիւնը ապահովելու աշխատանքին մէջ չափազանց զգուշութիւն եւ ուշադրութիւն ցոյց կուտար: Օրինակ, Թուղթերը պարզ ծրարներու մէջ չէին դրուիր: Ամէն զգուշութիւն ձեռք առնուած էր, որպէսզի այս Թուղթերը լրտեսներու ձեռքը չանցնին: Ասկէ զատ, թղթատարին յանձնուելիք նամակները ուղղակի Պէհաէտտին Շաքիր պէյի եւ կամ մօտիկ ընկերներէն միոյն միջոցաւ նամակատուն կը տարուէին: Որովհետեւ Համիտի լրտեսները զանոնք կը հետապնդէին: Եւ իրենք ալ նամակատուն երթալ ձեւացնելով, կ'աշխատէին ղրկուած նամակներու հասցէները կարդալ: Հարկ էր այս գաղտնի հասցէները երբեք ցոյց չըտալ լրտեսներուն: Վա՜յ էր եկեր այն ատեն նամակ ղրկուած անձերուն գըլխուն:

Մէկ խօսքով, Եըլտըզ պալատին կողմէ Եւրոպայի մէջ հաստատուած լրտեսական ցանցը ընդարձակուած էր: Ակներեւ էր, որ լրտեսները ամէն զզուելի միջոցներու պիտի դիմէին: Լրտեսական խումբին մէջ մեծ ճարտարութեամբ կը գործէր Սինապեան: Օրինակ, հրապարակ նետուած էր տարաձայնութիւն մը: Իբրեւ թէ Սինապեան եւ կանչուած էր Պոլիս: Մինչդեռ ան ոչ միայն եպարքոսին հրամանին չէր հնազանդած, այլ եւ հեռավարչապետարան քաշուած մէկ հեռագրով բացէ ի բաց անարգած էր եպարքոսը: Ասոր վրայ Սինապեանին պաշտօնանկութիւնն ու աստիճանազրկումը հաղորդուած էր Փարիզի դեսպանատան: Նոյն իսկ, ատենին, արձագանգ գտած թերթերու մէջ:

Այս տարաձայնութիւնները թէեւ ձեւով գրուածին համապատասխան տեղի կ'ունենային, իրականութեան Պոլսոյ մէջ սակայն, Սինապեանին հետ կառավարութեան եւ պալատին կապ չունենալը ապացուցանելու համար դիտմամբ հրապարակ նետուած էին: Պատմութիւնը ամբողջովին հնարածու էր: Աստիճանազրկումը հնարուած էր, պարզապէս, Սինապեանին Եւրոպայի մէջ գտնուող օսմանցի ազատականներու հետ շփումը դիւրացնելու նպատակով:

(Շար.)

ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

«Փըթի ժուռնալ»ի ընդարձակ սրահը անգամ մը եւս լեցուած էր շաբաթ երեկոյ: Մեծ թիւով հայրենակիցներ պատասխանած էին Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան կոչին:

Բացումէն շատ առաջ, գաղթային 21րդ բանակի զինուորական նուագախումբը արդէն գրաւած էր իրեն յատկացուած տեղը: Բեմը զարդարուած էր Զօր. Անդրանիկի նկարով, իսկ հայ արիները բռնած էին Փրանսական եւ Հայկական եռագոյնները:

Հանդէսը բացուեցաւ նուագախումբի «Մարսէյէզ»ով եւ «Բամ Փորտառ»ով, որմէ վերջ, Պ. Զ. Խանզատեան առեղծախօսութեամբ մը ոգեկոչելով դաշնակիցներու եւ փրանսական ճակատներու վրայ ինկած հայ մարտիկները, հրաւիրեց ներկայ հասարակութիւնը որ յոտնկայս մէկ վայրկեան լռութեամբ յարգէ անոնց յիշատակը:

Առաջին բանախօսն էր գնդ. Տ. Բաղդասարեան, Կ. եւ Մ. Միութեան նախագահը, որ ռազմական ճառով մը բացատրեց երեկոյթին նշանակութիւնը, բաղդատութեան դրաւ հայ եւ օտար զինուորներու քաջութիւնը:

«Այս սրահին մէջ շատ հանդէսներ են կազմակերպուած զանազան տարեդարձներու եւ տօներու առթիւ: Այսօր կը հաւաքուինք տօնելու համար հայ զինուորին «Օր»ը: Այն զինուորին՝ որ դժոխային պայմաններու մէջ, անօթի, ծարաւ, մերկ ու բոպիկ, զրկուած ուրիշ բանակներու արհեստագիտական առաւելութիւններէն, շատ անգամներ՝ մէկի դէմ տասը, իր կուրծքը եւ սիրտը ունէր միայն, պաշտպանելու համար իր հայրենիքը: Կռուեցաւ ան նոյն իսկ այն ատեն՝ երբ ուրիշներ սկսած էին խաղաղութիւնը վայելել: Մեծերու համար պատերազմը լրացաւ 1918ին, հայ զինուորին վիճակուած էր կռուիլ երկու տարի եւս, մինչեւ 1920 թուականը: Կռուեցաւ այն ատեն, եւ վաղը՝ երբ աշխարհի եւ մեր ժողովուրդին անկայուն վիճակը դարձեալ սահիպէ, ան կրկին պիտի փարի իր զէնքին, պաշտպանելու համար հայութեան արդար իրաւունքները»:

Բանախօսը իր խօսքը վերջացուց, հրաւիրելով որ զինուորական չէզոք գետնի վրայ միանան բոլոր հայրենասէր եւ ռազմունակ տարրերը, խմբուելով Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան շուրջ:

Նուագախումբի մէկ կտորէն վերջ, խօսք տրուեցաւ ընկ. Սեդրակ Սասունիին, որ խօսեցաւ ժողովուրդի մը անհրաժեշտ ռազմական առաքինութիւններուն մասին.

«Ռազմական առաքինութիւնները չեն նշանակեր ռազմապաշտութիւն, որուն հակառակ ենք բոլորս ալ: Իր գոյութիւնը եւ իրաւունքները պաշտպանելուն մէջ կը կայանայ անիկա: Թշնամին, մեր միակ թշնամին՝ Թուրքը, սարկութեան մէջ պահելու համար այս ժողովուրդը, արգիլեց անոր զէնք գործածել, քաջ գիտնալով որ, զէնք ունեցողի մը հետ կարելի չէ խօսիլ այն լեզուով՝ որ կը խօսուի ստրուկի մը հետ: Ան գիտէր թէ՝ երբ մէկը զէնք ունենայ իր ձեռքը, կարելի չէ խլել զայն, եւ նոյն իսկ այդ պարագային, միւսը՝ առաջին առիթով իսկ պիտի ուզէ զայն վերստին ձեռք ձգել: Այս նպատակով, 5—6 դար զինուորութիւնը արգիլուեցաւ երբեմնի այս քաջ ժողովուրդին: Միայն 1908ին այդ արգելքը վերցաւ, բայց դժբախտաբար փոթորիկը շատ եկաւ: Անշուշտ ուրիշ բան կ'ըլլար մեր վիճակը եթէ 15—20 տարի վերջ պատահած ըլլար: Վստահ եմ, այնքան զիւրութեամբ չէինք ջարդուեր, որովհետեւ ճնշուած ժողովուրդը իր ռազմական առաքինութիւնները վերագտնելու համար, տասնեակ դարեր ետ երթալով սկսած էր վերապրեցնել Վարդանանցները, իր յաղթական թագաւորները, անոնց ոգիով նոր ուժ տալու համար թմրած բազմութիւններուն: Մեծ գոհողութիւնները յանգեցան մեր այսօրուան պզտիկ հայրենիքին, մեկնակէտը վաղուան նոր յոյսերու: Ներկայիս, մեր այս անբաղձալի կացութեան մէջ, փորձառութիւն ունեցող զինուորական կազմակերպութիւն մը կ'ուզէ միացնել բոլոր զինուորական տարրերը, պէտք է օժանդակել անոր»:

«Սիփան» երգչախումբը ղեկավարութեամբ մեր անխոնջ ընկերոջ՝ Սաքօ Յակոբեանի, անգամ մը եւս փայլեցաւ: Թող թոյլ տրուի ինձ, այս առիթով դարձեալ յայտնել այն ջերմ հրճուանքը որ կը զգանք, երբ կը տեսնենք «Սիփան»ը, Փարիզահայ կեանքի գեղեցիկ ծաղիկը: Ծաղիկներ են արդէն զայն կազմողներն ալ, հայրենի լեռներու վառ գոյներով զարդարուած: Երգեցին «Տլուորիկ»ը, «Երեւան բաղ եմ արել», «Տուտուլը եկաւ», «Կեանքիս քնարը ձեռքս առած», «Հայկ ու Վարդան»ը: Մեներգեցին Օր. Հ. Գնեազեան եւ Պ. Մէհէրեան, յաջող կերպով արտասանեց Օր. Մելինէ Օսմանեան, բոլորն ալ «Սիփան»էն:

Ֆրանսական բանակի հայ կամաւորներու եւ Հայ Սպայից Միութեան ներկայացուցիչներու բացակայութեան պատճառով, իր փափաքին վրայ խօսք տրուեցաւ Պ. Գ. Թէյլուլեանի (փաստաբան), որ բեմը չփոխեց դատախօսական ամպիոնին հետ, եւ սկսաւ Հայոց երեք հազար տարուան պատմութիւնը ընել, Նափոլէոնը եւ Վաթէրլօն ալ մէջը խառնելով: Անշուշտ փրանսագիտութիւնը բաւական չէ ճառ խօսելու համար, մանաւանդ երբ բարձրաստիճան Ֆրանսացիներ կան առաջին նստարաններուն վրայ:

Բուռն ծափերու մէջ բեմ բարձրացաւ Զօր. Պրէմոնը: Պզտիկ ճառով մը խօսեցաւ Հայերու առաքինութիւններու եւ այն անիրաւութեանց մասին, որ գործադրուեցան դաշնակիցներու կողմէ: «Արդարութիւնը կը յաղթանակէ ի վերջոյ: Մեծ դէպքեր կը պատրաստուին, որոնք չենք գիտեր երբ կը պայթին. բայց անխուսափելին պատահած պարագային կարենալ պաշտպանուելու համար, աշխատեցէք համերաշխ զանգուած մը կազմել, որպէսզի մէկ ճակատով ներկայանաք թշնամիին դէմ»: Այդ պահուն Պ. Զ. Խանզատեան բեմ բարձրանալով, շնորհակալութիւն յայտնեց բարեկամ զօրավարին, զինուորական նուագախումբի պետին եւ անդամներուն ու բոլոր Փրանսացի բարեկամներուն:

Արտասանեց Պ. Գմբէթեան: Նուագախումբը հնչեցուց «Մարսէյէզ»ը եւ այս անգամ «Մեր Հայրենիք»ը:

Գեղարուեստական բաժինը վերջացաւ «Սիփան»ի հայկական շուրջպարերով եւ Գազազեան քոյրերու պարերով: Յետոյ Կ. եւ Մ. Միութեան վարչութեան անդամները հիւրասիրեցին Զօր. Պրէմոնը, որ մինչեւ ուշ ատեն հաճելի զրոյց մը ունեցաւ սեղանակիցներու հետ եւ հրաժեշտ առաւ ծափերու մէջ:

Կէս գիշերէն վերջ սկսան եւրոպական պարերը, մէջ ընդ մէջ եղան զանազան անակնկալներ: Շատ հաճելի էր երգչախումբի անդամներէն Պ. Կարպիս Գանթարճեանի եւ Օր. Գազազեանի սպանիական պարը:

Զօր. Անդրանիկի նկարը աճուրդի դրուելով մօտ 900 Ֆր.ի գումար մը գոյացաւ:

Մէկ խօսքով՝ շատ յաջող երեկոյթ մը:

Հ.

ՄԷԿԸ ՄԻՒՍԸ ՁԻ ՃԱՆՉՆԱՐ

= o =

Վերջերս հրատարակեր էինք Հօկի Ֆրանսայի Կեդր. Վարչութեան մէկ շրջաբերականը, որ ծանր ամբաստանութիւններու հիման վրայ կը լուծէր Լիոնի «Զորագէս» մասնաճիւղը, կը վտարէր չորս մը անդամներ՝ իբրեւ գեղծարար եւ խռովարար, եւ նոր մասնաճիւղ մը կը կազմէր, «Վերելք» անունով:

Ինչպէս կ'երեւայ, վտարեալները չեն համակերպած Կեդրոնի որոշման, եւ կը շարունակեն գործել, իրենց կարգին ամբաստանելով Կեդր. Վարչութիւնը եւ «Վերելք»ին մասնաճիւղը: Մեզի ղրկուած տպագիր թռուցիկ մը կ'իմանանք թէ «Վերելք»ը կը բաղկանայ եւ կը ղեկավարուի Հօկի շարքերէն վտարուածներէ, կախակայուածներէ, «աջ» ու «ախ» հնչակեաններէ եւ վերջապէս այնպիսի տարրերէ որոնք տարիներու ընթացքին ոչ միայն չնչին հետաքրքրութիւն ցոյց չեն տուած Հօկի եւ Խորհ. Հայաստանի սոցիալիստական շինարարութեան հանդէպ, այլեւ գրոհիկ կերպով պայքարած են անոնց դէմ»:

Թռուցիկը ուրիշ մեղադրանքներ ալ շարելով, կը պահանջէ.—

1.— Անմիջական լուծումը ՎԵՐԵԼՔ մասնաճիւղին:

2.— Անմիջական հեռացումը ՀՕԿի կեդր. վարչ. վարիչ քարտուղար եւ ՎԵՐԵԼՔ Մ.ճիւղի կնքահայր ու կեդրոնական վարչ. լիազօրի հանգամանքը չարաչար գործածող Տօքթ. Հայկ Գալենեանի:

3.— Իսպառ վտարումը ՀՕԿի շարքերէն, նախապէս ԶՈՐԱԳԵՍ Մ.ճիւղի կողմէ վտարուած յետոյ Կեդր. Վարչութեան կողմէ կախակայուած հինգ անձերու:

4.— Պատասխանատուութեան կանչուիլը Կեդր. Վարչ. դիւանին, որ իր հրապարակային ելոյթով ուղղակիօրէն նախաձայնը առաւ՝ ՀՕԿերու միասնականութիւնը ջլատելու գործը:

5.— Վերջ տրուիլ Կեդր. Վարչութեան դիւանի կողմէ այն տիկտատորիալ մեթոտներուն եւ կամայական գործունէութեան, որոնց շնորհիւ ոչ միայն «լուծուեցաւ» Լիոնի ՀՕԿի ԶՈՐԱԳԵՍ Մ.ճիւղը, ոչ միայն «վտարուեցան» ու «կախակայուեցան» զանազան Մ.ճիւղերու մէջ գործող, եռանդուն եւ հարազատ ընկերներ, այլ եւ նոյն վտանգը կը սպառնայ նաեւ այն բոլոր մասնաճիւղերուն եւ գործօն տարրերուն, որոնք պիտի փորձեն ծառանալ Կեդր. Վարչութեան դիւանի ոտնձգութիւններուն եւ մեքանիկ գործունէութեան դէմ:

Ընկերներ, կոչ կ'ընենք ձեր ՀՕԿական գիտակցութեան, միացնել ձեր բողոքի ձայնը՝ ԶՈՐԱԳԵՍ Մ.ճիւղի 97 անդամներու ձայնին, որպէսզի արագօրէն կազմուի Քննիչ Յանձնախումբ մը՝ նախագահութեամբ հեղինակաւոր ընկ. Աւետիք Իսահակեանի, որ իրաւասութիւնը ունենայ խորապէս ուսումնասիրելու այս վերջին դէպքերու ներքին ծալքերը եւ ըստ այնմ կայացնէ իր վճիռը»:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՄԱՐՍԷԼԻՈՅ Հ. Մ. Ը. Մ. Ը. ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

»»» ««««

ՎԻԷՆ, 1 դեկտ. (Յառաջ).— Բաւական ժամանակէ ի վեր կը խօսուէր տեղւոյս մարզական շրջանակներու մէջ, հրաւիրել Մարսիլիոյ Հ. Մ. Ը. Մ.ը բարեկամական հանդիպումի մը: Ինչ որ դժուարին, մանաւանդ անկարելի կը նկատուէր, ներկայ տագնապալից օրերուն, տեղւոյն Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղը յանձն առաւ գլուխ հանել: Եւ այժմ իրականութիւն է այլ եւս, դեկտ. 25ին երկու քոյր խումբերը ասպարէզ պիտի իջնեն, ապացուցանելու հայ մարզասէր հասարակութեան թէ ինչ արդիւնք ձեռք բերած են ամբողջ տարուան ընթացքին, ինչ փորձառութիւն եւ որքան յառաջդիմութիւն:

Յուսանք թէ նոյն օրը օդը պիտի թոյլատրէ մեր տեղական մարզիկներուն իրենց կարելին ընել եւ լաւագոյն խաղարկութեամբ մը չափուիլ հիւր խաղացողներուն հետ, որոնք շատ լաւ մարզուած են եւ ունին ընտիր շարք մը յաղթանակներու: Եւ ասոր համար — լաւ է անկեղծ ըլլալ եւ ըսել — մերիններուն չեն ծածկեր թէ այդ սպասուած բարեկամական հանդիպումը ըստ բաւականի «մտահոգիչ» կը նկատուի:

Լամծիս համաձայն, մեր մարզիկներն ալ եկող տարուան մէջ եւ ճիշդ Զատկի առթիւ պիտի հրաւիրուին Մարսէյլ: Վիէնի Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղը, տօնական օրերէն օգտուելով ի պատիւ հիւր խաղացողներուն պատրաստած է գեղարուեստական երեկոյթ մը թէյասեղանով: Վստահ եմ որ գաղութը այդ օրը (24 դեկտ. երկուշաբթի), պիտի քաջալերէ մեր մարզիկներուն թափած ջանքերը: (Մրցումը տեղի պիտի ունենայ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզադաշտին վրայ, կէսօրէ վերջ ժամը 2ին):

Մարտօ — Կարօ

ՄԱՄՈՒԼ

ԿՂԵՐԱԿԱՆ ՏԱՐԱԶՆԵՐՈՒ ԱՐԳԵԼՔԸ ԵՒ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

— o —

«Նոր Օր» դիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ (11 դեկտ.).

— «Թուրքիոյ Ազգ. ժողովը վաւերացուց եկեղեցականներու եկեղեցիէն դուրս կրօնական տարազ կրելն արգիլող օրէնքը: Խորհրդարանական յանձնախումբին կողմէ օրինագիծը վաւերացուելէ անմիջապէս յետոյ, արտաքին գործոց նախարար Պ. Մաքսիմոս անմիջապէս իր մօտ հրաւիրելով Թուրքիոյ դեսպան Ռուշէն Էշրէֆ պէյը, բարեկամական շեշտով հասկցուց թէ տարազի օրէնքը շատ զէշ տպաւորութիւն պիտի թողու հելլէն հանրային կարծիքին վրայ եւ թէ հելլենօ-թուրք բարեկամութիւնը անխաթար պահելու համար անհրաժեշտ է որ թուրք կառավարութիւնը բացառիկ կարգադրութիւն մը ընէ օրթոտոքս կղերականներուն համար:

Ազատական թերթերը անզուսպ եղան իրենց արտայայտութիւններուն մէջ: Անոնք մեղադրեցին Ցալտարիսի կառավարութիւնը մեղկութեամբ եւ անվճռականութեամբ, պահանջելով որ ազգու միջոցներ ձեռք առնուին անմիջապէս, օրթոտոքս եկեղեցին թրքական ոտնձգութիւններէն զերծ պահելու եւ հելլենական կրօնական զգացումները յարգել տալու համար:

Կառավարական թէ ընդդիմադիր, բոլոր թերթերը ծանր որակումներ ըրին Թուրքիոյ մասին: Հելլենօ-թուրք բարեկամութեան դաշինքը հռչակեցին դիւանագիտական մեռեալ վաւերաթուղթ մը, միանգամայն առաջ քշելով այն տեսակէտը թէ Յունաստան պէտք է վերաքննէ իր արտաքին քաղաքականութիւնը, վերջ տալով էնկիւրիի հանդէպ ցոյց տրուած հակումին, որդեգրելու համար հակաթուրք քաղաքականութիւն մը:

Ցալտարիսի կառավարութիւնը հելլէն հանրային կարծիքին գրգռութիւնը արդարանալի գտնելով մէկտեղ, յաջորդաբար գումարած չորս նիստերու ընթացքին, ստեղծուած կացութիւնը հանգամանօրէն քննելով, կը գտաւ որոշ եզրակացութեան յանգիլ: Աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել, երկրին ընդհանուր շահերէն առաջնորդուելով, Թուրքիոյ դէմ դիրք բռնելը անյարմար գտաւ եւ որոշեց տարազի օրէնքին գործադրութեան համար որոշուած վեցամսեայ պայմանաժամէն օգտուելով ուղղակի կամ անուղղակի միջոցներով ազդել թուրք կառավարութեան վրայ, օրէնքը մեղմացնելու համար:

Ցալտարիսի կառավարութիւնը հանրային կարծիքը իրեն դէմ չգրգռելու համար, բուն նպատակը գաղտնի պահեց միշտ այն նկատումով որ գրգռութիւնը շուտով իր տեղը պիտի տար պաղարիւնութեան եւ ժողովուրդը պիտի հաշտուէր ստեղծուած կացութեան հետ:

Կառավարութեան այս մտածումին ուժ տուաւ Պ. Վենիզէլոս, որուն Կրէտէի մէջ ըրած յայտարարութիւնները պաղ ջուրի լոգանքի մը տպաւորութիւնը թողուց ժողովուրդին վրայ:

Պ. Վենիզէլոս տարազի օրէնքը կը բացատրէր Թուրքիոյ արդիականացման նիզով: Դիտել կուտար թէ օրէնքը եկեղեցիին դէմ հալածանքի իմաստ չունի, եւ թէ հելլէնօ-թուրք բարեկամութիւնը պէտք չէ ազդուի անկէ: Թուրքիոյ տեսակէտին անվերապահ պաշտպանութիւնն ընելէ յետոյ, Պ. Վենիզէլոս կառավարութեան կը թելադրէր նոր դիմումներ կատարել էնկիւրի, փոխել տալու համար օրէնքին կցուած յաւելուածին այն մասը՝ որուն մէջ ըսուած է թէ իւրաքանչիւր կրօնական համայնքէն եկեղեցական մը արտօնուած պիտի ըլլայ կրօնական տարազ կրելու եկեղեցիէն դուրս ալ:

Պ. Վենիզէլոս կը փափաքէր որ այս անորոշ նախադասութիւնը փոխարինուէր «կրօնական համայնքին պետը եկեղեցական հագուստ պիտի կրէ եկեղեցիէն դուրս» բառերով:

Ինչպէս կ'երեւայ, Պ. Վենիզէլոս բացախին մէջ ջուր խառնեց, խնդրոյն կարեւորութիւնը չափազանց պզտիկցնելով: Առանց Կրետացի դիւանագէտին թելադրութեան ալ, կառավարութիւնը չպիտի ուզէր Թուրքիոյ դէմ դիրք ճշդելու մասին խորհիլ, քշուելով հանրային կարծիքի հոսանքէն:

Մ'էկ օրէն միւսը քաղաքականութիւն փոխելը ոչ դիւրին է, ոչ ալ կարելի: Մանաւանդ երբ ստիպողական պատճառներ չկան եւ երկրին անմիջական շահերը վտանգուած են:

Թուրք կառավարութիւնը՝ մօտաւոր անցեալին, աւելի ծանր հարուած տուած է օրթոտոքս եկեղեցիին եւ Յունաստան լռութեամբ տարած է անիկա»:

ԵՐԲ ԻՇԽԱՆԻՆ ՁԱՅՆԸ ՄԱՐԻ...

= o =

Անգլիոյ գահաժառանգը, անցեալներս, կը նախագահէր հանդէսի մը: Երբ ուղեց քանի մը տող կարդալ, ձեռքերը յանկարծ խօթեց գրպանը, ակնոց մը հանեց ու քթին դրաւ:

Սրահը կերպարանափոխուեցաւ գրեթէ: Հանդիսականները եւս, հետեւելով իշխանին, դրին իրենց ակնոցները: Եւ յաջորդ օրը, ակնոցի վաճառատուներուն առջեւ բազմութի՜ւն մը:

Կը պատմուի որ Էտուար Է. Թագաւորը, ձիարշաւի մը ժամանակ, երբ կ'այցելէ ախոռները, տաբատին ծայրերը չաղտոտելու համար՝ վեր կը դարձնէ երկու մատ: Յետոյ կը մոռնայ, եւ տաբատին ծայրերը երկու մատ վեր դարձուած՝ կը պտըտի հետաքրքիրներու աչքին առջեւ: Շուտով տեսնուեցաւ որ ամէն մարդ տաբատ չինել կուտայ «թագաւորին հագած տաբատին ձեւով», ոտքերուն երկու ծայրերը երկու մատ վեր դարձուած: Այն ատենէն եւ մինչեւ հիմա կը շարունակուի այդ նորոյթը:

Լոնտոնցիները շատ կը սիրեն հետեւիլ իրենց թագաւորին կամ գահաժառանգին, բայց ի՞նչ պիտի ըլլար Լոնտոնցիներու վիճակը, եթէ վաղը, մատախլապատ այս օրերուն, գահաժառանգը հարբուխի բռնուի եւ ձայնը մարի...:

ՆՈՅՆ ԻՍԿ ՁԵՐ ՕՐԱԿԱՆ, ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ԳՆՈՒՄՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ԿՐՆԱՔ ԱՆՎԱՐԱՆ ԴԻՄԵԼ ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՊԱԶԱՐԸ, ՄԱՆԱՒԱՆԴ ՈՐ ՁԵՐ ԼՈՒՄԱՆ ՊԻՏԻ ԾԱՌԱՅԷ ՀԻՒԱՆԴԻ ՄԸ, ԹՇՈՒԱՌԻ ՄԸ ԿԱՄ ԱՆՍՆՈՒՆԴ ՄԱՆՈՒԿԻ ՄԸ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ:

ԿԱՂԱՆԴ Է, ԳԻՏԵՆՔ ՈՐ ԲՈԼՈՐԴ ԱԼ ԳՆՈՒՄՆԵՐ ՈՒՆԻՔ ԸՆԵԼԻՔ, ՄԻ ՏԱՏԱՄՍԻՔ, ԱՆՊԱՏՃԱՌ ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԵԾ ՊԱԶԱՐԸ:

ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻՆ Է, ԲՆԱՒ ՉԷՔ ԱՅՑԵԼԱԾ: ԱՅՍ ԱՆԳԱՄ ԱՆՊԱՏՃԱՌ ԳԱՑԷՔ, ՏԵՍԷՔ ԵՒ ԱՆԿԱՐԵԼԻ Է ՈՐ ԲԱՆ ՄԸ ՉԳՏՆԷՔ ԳՆԵԼԻՔ ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՊԱԶԱՐԷՆ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՍՈՒԳԻ ՃՐԱԳՆԵՐԸ

»»»··«««

Նայիլն անգամ չէր գար անոր, որովհետեւ կանուխուան արիւնի բացակայումին տեղ, տեսակ մը մթութիւն կը տեսնէր: Այլ եւս անոր երեսին խաղերը դաղրած, լռութիւնը կ'երկարէր պատանքի նման: Հիմակ կը մեռնէր իր ամուսինը, ու լացի նման կրկնեց

— Զաւա՜կս ...

Իր բոլոր վիշտերը հիմակ իրարու հանդիպած իր սրտին խորը, սրտին թելերովը միացած իրարու, բռնած էր զանոնք իր սրտով: Ու յուզումով լեցուն, կը մօտենար տիրամօր նայող պատուհանին, չես գիտեր ի՜նչ խորհրդաւոր տեսարանի մը կը մօտենար ... իր ամփոփումները միայն բաւական էին լեցնելու այդ տեսարանին պարապը:

Իր բառերը չունչին խառնուած տաքութիւն մը, տերեւներու դողող հովերն էին՝ թեթեւ, թեթեւ ... ու կը խօսէր՝ համբոյր մը խնդրածի նման, մինչեւ որ իր ձայնին արձագանգը դպէր իր սրտին, ու գինովնար իր սրտով:

×

Բայց կը նիհարնար:

Մարմինը կը չորնար կարծես: Մարմինը կը բարակնար, գոյնը կը կորսնցնէր: Աչքերը պղտիկցած, կոպերուն մէջ կը կորսուէին: Բոլոր գերեզմաններուն երեսը ծածկող լռութիւններէն բան մը կար հոն:

Մատները, չորցած ծաղիկներու կոթերուն պէս, հալած էին միսերը, ոսկորները կ'երեւային:

Ոյժէ ինկած, տկարացած էր մայրիկը: Բայց օր մը բերանը չբացաւ, չգանգատեցաւ:

Եւ ի՜նչ համբերութիւն, ի՜նչ համբերութիւն: Ամէն անգամ երբ գիշերները աղուոր ու թափանցիկ էին, երկինքին նայող պատուհանին առջեւ, քիչ մը ուրախ քիչ մը տխուր, կը նայէր երկինքին, բան մը կը փնտռէր հոն, իր տղուն աստղը, ու աչքերը վ ակած անոր, սրտէն եկած աղօթքը կ'ըսէր, իր բերնին բառերը անոր պղտիկ թրթռումները կուտային: Մանաւանդ երբ կը մտնէր ան, կ'անցնէր եկեղեցիին վրայէն, միս պատուհանին առջեւ կ'երթար, ուրկէ, ուրիշ աստղի մը պէս, տիրամօր կանթեղին լոյսը կ'երեւէր: Մայր մըն էր ինք վերջապէս, իր հաւատքը, քարերը իրենց տեղերէն կը շարժէին:

Ինք շատ պատմութիւններ գիտէր այդ երկինքին, այդ աստղերուն վրայ, ու 'նչմէ մէկ հատը մանաւանդ՝ եօթը աստղերուն պատմութիւնը, որոնք քովէ քով, իրար գրկած, ամէն գիշեր մեր աշխարհին վրայէն կ'անցնէին: Մարդկային ոճիրներէն փախած, թըռած էին երկինքին վրայ, ու քանի ոճիրները կը շատնային, քիչ քիչ կը հեռանային ...

Մայրիկին սիրտը կ'արիւնէր, կը հատնէր, ու աչքերը երբ բոլորովին երկինքի խորութիւններուն մէջ կը կորսուէին, իր սրտէն բան մը կը մեռնէր հոն:

Իր տղան մեկնելէն ի վեր, մայրիկը, աչքը երկինքէն չէր զատեր, պատերազմի նշաններ կը փնտռէր ամպերուն մէջ, մանաւանդ երբ կամար կը կապէր երկինքին մէկ ծայրէն միւսը, գոյները կը բաղդատէր իրարու հետ, երբ կարմիրը շատ էր, երբ թանձր էր կարմիրը միւս գոյներէն աւելի, կը հառաչէր

— Արի՜ւն, արի՜ւն, դժոխքի արիւն ... արիւնին գոյնը երկինքին է զարկեր, կ'ըսէր, ու ալ մխիթարանք չկար իրեն համար, խօսելու տեղ կը դողար, թերեւս իր տղուն արիւնն ալ երկինքին քսուած ...

Գիշեր ցերեկ կանթեղին լոյսը կը պլպլար, գիշեր ցերեկ պատուհանը բաց, ամէն օր տիկին Հայկանուշ, գիշերները մանաւանդ, վայրկեաններով կը կենար պատուհանին առջեւ, կը նայէր այդ պզտիկ լոյսին ... բայց ամէն հոն երթալուն, երբ կը նայէր, կը տեսնէր կամաց կամաց իր ներսը բացուող խորունկութեան չափ խորունկութիւն: Հոն, գիմացը, միջոցը աւելի կը խորունկնար ու ամէն օր, միջոցէն աւելի լայնութիւն կը տեսնէր ու կը նայէր՝ սիրտը բռնած իր բոլոր ուժով:

×

Իր տղան գիրքերը շատ կը սիրէր, խենթի պէս կը սիրէր սա գիրքերը՝ մրջիւնի պէս տառերով լեցուած, ծայրէ ծայր մրջիւնի տողանցում մը, մարգրիտի պէս շարուած, օրերով աչքերուն լոյսը այդ գիրքերուն մէջ կը թափէր, կը ծոէր գլուխը անոնց վրայ, ու նուռի պէս կարմրած, երբ գլուխը վար կ'առնէր, ի՜նչ երջանկութիւն, ի՜նչ երջանկութիւն ... կը մրմնջէր

— Մայրիկ ...

Այդ արձագանգը դեռ օդին մէջ, կարծես կը թրթռար

— Մայրի՜կ ... մայրի՜կ ...

Իր տղուն սիրտը հազիւ սկսած էր լոյսի պէս բացուիլ, ինք մայրը, բաւական էր նայիլ անոր աչքերուն, մանաւանդ երբ կը կարդար, ժամերով կը մնար գիրքին ու գրիչին հետ: Ան ի՜նչ հանդարտութիւն էր, ամէն անգամ այս պահուն կը կրկնէր. «Տղաս կ'աղօթէ, տղաս կ'աղօթէ»: Այլ եւս աղօթող չկար տունին մէջ, այդ աղօթքը տարբեր բան մը, հրաշք մըն էր, տունը իր զուարթութիւնը պահած այդ օրերուն, երանութեան խորհուրդին պէս բան մը կար հոն, ամէն մէկ անկիւնը: Այդ գիրքերուն գաղտնիքը, ժամանակին իր աղօթքին մէջ կը թրթռար՝ երբ իր տղան տունն էր:

Տիկին Հայկանուշ շատ լաւ կը հասկնար թէ ինչ տեսակ աղօթք մըն էր ան, ու ամէն հեղ երբ կը կրկնէր այդ բառերը, աղօթքին ամէնէն մաքուր խորհուրդը կը զգար, տեսակ մը աղօթք վերջապէս որ կը գրկէ հոգին, կը տաքցնէ միտքը, ու ամէն հեղ երբ իր տղան կը սկսէր ընթերցանութիւնը, աղօթքի վայրկեաններուն ամփոփումը կը զգար, ու անոր նայած ատեն չրթունքները կ'երերային սրտէն եկող ձայներուն տակ, ճիշդ այնպէս՝ ինչպէս կ'աղօթեն մայրերը ...

Այդ օրերուն ինքն ալ իր տղուն հետ կը տաքնար, երբ ան կը գրէր կամ կը կարդար, ու չէր գիտեր ինչ հրաշալի դող մը զինքը կը կապէր իր տղուն, անոր երազին:

Հիմակ անցեալն էր որ կը շարունակէր երեւալ աւելի պայծառ՝ անձրեւէն եւք երեւցող երկինքներուն պէս: Մանաւանդ երբ ինք գուլպայ կը հիւսէր պատուհանին առջեւ, տղան կը գրէր, կը կարդար, կը կենար տան մը, կը կարդար բարձրաձայն իր գրածները, բառերը բերնին մէջ կ'երգէին գրեթէ, կը յիշէր որ իր չրթունքները բաց կը մնային այս վայրկեանիս, մայր մը ըլլալը կը զգար ու սրտանց կը կրկնէր

— Զաւակս ...

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(4) (Շար.)

ԴԱՏԱՒՈՐ ՓՈՒԷՆՍԻ որդին առջի օր հարցաքննուելով Սթավիցքիի յանձնաժողովին կողմէ, պնդեց թէ իր հայրը սպաննուած է: Այս առթիւ նորէն ծանըր մեղադրանքներ ուղղեց նախկին վարչապետ Շօթանի եւ ընդհ. դատախազ Փռէսարի դէմ, որոնք ուժգնօրէն բողոքեցին:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԹԵՐԹԵՐԸ բուռն կերպով կը հերքեն արտասահմանի կարգ մը թերթերու հրատարակութիւնները, յայտարարելով թէ ոչ փողոցային կռիւներ ծագած են, ոչ ալ ուրիշ դէպքեր պատահած՝ Կիրովի սպանութեան առթիւ:

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին:

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները վաղը, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին «Խաժակ» Ակումբին մէջ: Ներկայ կ'ըլլայ ընկեր Ա. Արծրունի:

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 21 Դեկտեմբեր, Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, Զարդարեան դրադարանը, 181 Cours Lafayette. Ներկայ պիտի ըլլայ Ընկ. Ա. ԱՐԾՐՈՒՆԻ:

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ «Վարուժան» խումբի ժողովը այս Կիրակի:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՌՈՍՏՈՄ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Տեղի կ'ունենայ 22 Դեկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս

Vincennesի Salle de Fêteի ԳԵՂԵՑԻԿ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

27, Rue des Laitières

Métro: La Tourelle. Nationէն երկու կայարան անդին

Սրահը կը գտնուի՝ մէթրոյէն 50 քայլ հեռու:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԲԱԳՈՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ ՍԻՄՈՆ ՎՐԱՑԵԱՆ

Պիտի ներկայացուի՝ **ՌՈԶ ԼԻՆԻ, ՆՈՒՇ ԼԻՆԻ**

Զաւեշտը, ընկերակցութեամբ նուագի: երկու ժամ անընդհատ ծիծաղ:

կէս գիշերէն վերջ կը նուագէ MARIO DELFIի

Orchestre Argentinի մէկ մասը:

Զանազան անակնկալներ: Հայկական պարեր: Արտասանութիւն:

Ճոխ պիւֆէ, անհաւատալիօրէն աժան:

Բոլոր տոմսերը իրաւունք ունին թոմպոլայի

ՄՈՒՏՔ 6 ՖՐԱՆՔ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշտ 2ին,

ՔԱՖԷ տը լ'ԷՍԹԻ վերնայարկը, Վալանս:

կը խօսի ընկեր Ա. ԱՐԾՐՈՒՆԻ

կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները: Մուտք՝ 1 ֆրանք:

ՀԱՆԴԷՍ - ԽՆՋՈՅՔ

Պուլվար Օտտօի «ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»ի մասնաճիւղին կողմէ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Մատուռ-Մանկապարտէզի սրահին մէջ

կը խօսին՝ Հ. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ (Համազգայինի գործունէութեան մասին)

եւ ՏՈՔԹ. ԱՐԶՈՒԵԱՆ (Առողջապահութեան մասին):

Գեղարուեստական բաժին:

Համազգայինի անդամագրուիլ փափաքողները դիմեն վարչութեան տեղւոյն վրայ: Հանդէսէն վերջ խնջոյք:

ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆ. Կ. Խաչի Անիէռ Պուա Քոլոնպի մասնաճիւղին կողմէ,

ի նպաստ տեղւոյն կարօտ ընտանիքներու

22 դեկտ. շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին:

Salle d'Escrimeի մէջ 149bis Avenue Argenteuil.

կը նախագահէ՝ Պ. ԳԱՌՆԻԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

կը խօսի՝ Տիկին ԷԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն՝ Պ. Պ. Պալապանեանի, Ուզունեանի եւ Մատուրեանի կողմէ, Mme Buatti (ջութակ), Պալէթ երախաներու կողմէ, Ռուբէն Ալաջեան (Թառ): կէս գիշերէն վերջ եւրոպական պարեր: ընտիր ճազ-պանտ (իտալացիներ):

Մուտք՝ 5 եւ 3 ֆրանք:

Հաղ. միջոց.— Օթօպիւս CI իջնել Place Bourguignons, Անիէռ:

ՏԱՐԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հ. Կ. Խ.ի Մարսէյլի մասնաճիւղին կողմէ, 22 դեկտեմբեր, Շաբաթ գիշեր, ժամը 9էն մինչեւ լոյս: 21, Boulevard Dugommier, Coliséeի շքեղ սրահներուն մէջ:

Բարեհաճ մասնակցութեամբ

Տիկին ՏՈՔ. ՄՕՐԷՆՕԻ եւ ՕՐ. ՄԱՆՈՒՇ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆԻ

Բացման խօսք՝ Տիկին ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ

Պ. Պ. Ս. Չէօրէքճեան (ջութակ), Ժագ Կիւլպէնկեան (ջութակ), Վ. Տ. Վարդանեան (արտասանութիւն), Lydia Walter (ռուսական պար):

Հայկական եւ սպանիական պարեր Հայ Արենուշներու կողմէ:

կը ներկայացուի զաւեշտ մը: Եւրոպ. պարեր: Դիւրամատչելի պիւֆէ:

Մուտք 10 եւ 7.50 ֆրանք

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Փարիզի Հարաւային շրջանի «ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ»

Միութեան կողմէ ի նպաստ իր վարժարանին:

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3էն 8

152, Route d'Orléansի (Պանեէօ) ծանօթ սրահին մէջ:

Նախագահ Կ. Ց. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ, ղեկավար՝ ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Երկսեռ աշակերտութիւնը կը ներկայացնէ երկու թատերախաղ

Ա.— ՀԵՏԱՔՐՔՐՈՒԹԻՒՆ, Բ.— ԴԵՐԱՍԱՆԸ ԵՒ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԸ:

Խմբերգներ, արտասանութիւններ, կը նուագէ թառխառ Գ. Յովհաննէսեան:

Դպրոցական հանդէսէն վերջ Պանեէօ-Քաշանի Յ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը կաղանդի պտուղ պիտի բաշխէ փոքրիկներուն:

Մուտք 3 ֆրանք:

ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ ՀՕՄԻ ՆԱԽԿԻՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ 29 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Salle des Ingéniurs Civilsի շքեղ սրահներուն մէջ

19 Rue Blanche Մէթրօ՝ **Trinité**

կը ներկայացուի ՍԱՄՈՒԷԼ (դրամ 5 արար)

(Հեղինակ՝ Միութեանս անդամներէն Պ. Վահան Թահմազեան)

Մասնակցութեամբ Ա. ԴՄԲԷԹԵԱՆի եւ Միութեանս անդամներու: Կէս գիշերէն վերջ եւրոպական պարեր: Առաջնակարգ Orhestre Jazz-Tango, ՄԻՇԷԼ ՍԱՀԱԿԵԱՆի: Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ:

Մուտք այրերու՝ 10 ֆրանք, իսկ կիներու՝ 7.50:

ՏՕՆԱԿԱՆ ՕՐԵՐՈՒ ՁԵՐ ԳՆՈՒՄՆԵՐԸ ՎԵՐԱՊԱՀԵՑԷՔ

ՓԱՐԻԶԻ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

ԲԱՐԵՆՊԱՏԱԿ ՄԵԾ ՎԱՃԱՌՔԻՆ

Նախագահութեամբ՝ Տիկ. Ս. ՊԷՏԻԼԱՐԵԱՆի

ՇԱԲԱԹ 22, ԿԻՐԱԿԻ 23, ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ 24, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1934

ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2ԷՆ 7

Foyer de la Musique Russeի սրահին մէջ

26, Rue de Tokio, Paris (16)

Métro: IENA, ALMA-MARCEAU Autobus: AC, AH, BU, CA N. 1,2, 19.

Կը վաճառուին կանացի եւ տղամարդու արդուզարդի առարկաներ, երախաներու հագուստներ, խաղալիքներ, ամէն տեսակի նուէրցու իրեր, նպարեղէն, թարմ եւ չոր պտուղներ եւայլն:

ԸՆԹԱՑԻԿ ԳԻՆԵՐՈՎ: ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ:

ՎԶՆՈՑ (քաշ-քոլ), ՓՈՒԼ-ՕՎԷՐ եւ ԲՈՒՐԴԷ ՁԵՌՆՈՑՆԵՐ

ՄԱՐՇԷՃԻՆԵՐ,

CACHE-COLS EN LAINE, PULL-OVER, GILETS ET GANTS DE LAINEի

Ձեր գնումներուն համար դիմեցէք՝

JAPHET Frères

224 & 257 Rue St. Denis. Paris 2e.

Métro: St. Denis.

Tél. Central: 69-61 եւ **Gutemberg 57-57**

Միշտ գտամադրելի է ընտիր մը երկմը՝ անմրցելի գիներով:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Գավուքճեան ընտանիքը կը ծանուցանէ թէ այս կիրակի փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15, րիւ ժան կուժօն տեղի կ'ունենայ Հոգեհանգիստ ՊԵՏՐՈՍ ԳԱՎՈՒՔՃԵԱՆի մահուան քառասունքին առթիւ:

կը հրաւիրուին ազգականներն ու բարեկամները:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Մաքրուհի Պարթեւեան, Տէր եւ Տիկին Ս. Քիւրքճեան, Տէր եւ Տիկին Արայ Պարթեւեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք փութացին անձամբ, կամ գրաւոր իրենց ցաւակցութիւնը յայտնել իրենց ամուսնոյն եւ հօր Պ. ՄԻՀՐԱՆ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի մահուան առթիւ:

17 Դեկտեմբեր, Սէն-Մօռ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մինասեան (Վալանս), Անդոյեան (Պուէնոս Այրէս), Կարապետեան, Նաճարեան, Թէպոյեան, Յակոբեան ընտանիքները (Վալանս), շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց տիկնոջ, աղջկան, քրոջ, հարսին, քրոջ աղջըկան եւ երբօրաղջկան՝ Տիկին ԱՐԱՔՍԻ ԱՆԴՈՅԵԱՆի ղառնակսկիծ մահուան առթիւ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Իսիի մասնաճիւղի ժողովը, 22 դեկտեմբեր, Շաբաթ իրիկուն, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ եւ Շրջ. Հայրենակց. Միութեան փարիզի մասնաճիւղը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները այս կիրակի երեկոյ ժամը 8ին 32, Ավընիւ կօպլէն, Մէթրօ՝ կօպլէն: Ջեկոյց պատգամաւորներու:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ Սեւրանի մասնաճիւղի ժողովը այս կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին կրթական Միութեան սրահը:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Պալուցի երգիչ Սէյիտ Մերպապայով կը փնտռէ իր նախկին ընկերը՝ Քէմէնչիստ Ռուբէն, լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ A. Ter-Akopoffի, 40, Rue des Dominicaines, Hôtel Casablanca, Marseille, France.

ՍԻՄՈՆ ԳԱԲԱՄԱՃԵԱՆ

ԳՐՊԱՆԻ ՕՐԱՑՈՅՑԸ

1935

ԺԶ. ՏԱՐԻ

ԳԻՆ 8 ՖՐԱՆՔ

դիմել երկասիրողին՝

1 Place Gare des Vallées, Bois Colombes (Seine) (France)

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 22 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 22 Décembre 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2684

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"ԳԱՐԱՊԷԼԱ ՄԱՂԼԸՄԵԱՆ„

=o·o=

Կ'ուզէինք այլ եւս բերան չառնել այս չարաբաստիկ մարդուն անունը: Ոչնչութիւն մը, որ չափէն աւելի զբաղեցուց մամուլը:

Պարագաները կը ստիպեն անգամ մը եւս խզել մեր համբերատար լռութիւնը:

Ցանուն հանրային բարոյականի, անհրաժեշտ է ապացուցանել թէ ի՞նչ կ'ըսէին, երէկ, այն մարդիկը որ այսօր պար բռնած են «գավալը» Մաղլըմեանի բոլորտիքը, վրդովելով ամբողջ գաղութի մը խաղաղութիւնը եւ լղրճելով անոր պատիւը:

Այս պարտականութիւնը կատարած ատեն, չպիտի դիմենք ո՛ր եւ է դաշնակցական աղբիւրի:

×

Ո՞վ է գործածեր այս որակումը,— «գարապէլա Մաղլըմեան»:

Ծանօթացէք,— Պ. Գ. Բարղամեան, երբեմն փաստաբան, այսօր առեւտրական, քանիցս ատենապետ՝ Աթէնքի ազգ. վարչութեան, այսօր Մաղլըմեանի կազմած ինքնակոչ վարչութեան ամէնէն գործօն անդամը եւ նոյն բռածոյ եպիսկոպոսին անձնուէր ախոյեանը:

Այս երկերես երեւելին 1928 նոյեմբեր 24ին, Աթէնքի «Նոր Օր»ին մէջ հրատարակած է ջախջախիչ ամբաստանագիր մը՝ Մաղլըմեանի դէմ:

«Նոր Օր» կրկին արտատպած է զայն, եւ մենք անոր վրայ էոր կը հիմնենք մեր «զրպարտութիւնները»:

Ի՞նչ կ'ըսէ գերյարգելին Գ. Բարղամեան, որ իրաւագէտ է, առեւտրական, գործարանատէր եւ արտօնատէրը՝ Աթէնքի հակադաշնակցական օրկանին՝ «Արամազդ»ի:

Ամբաստանագիրը գրուած է «Նոր Օր»ի երեք թիւերը (դեկտ. 14, 15 եւ 16), եւ մենք ամէնէն կարեւոր կէտերն է որ կ'ամփոփենք, իր հայերէնով.—

1. «Հանրային դատաստանէն առաջին անքիւ սարսափելու զանազան պատճառներ ունի Նորին սրբազնութիւնը՝ Մաղլըմեան արքեպիսկոպոսը»:

2. «Մաղլըմեան սրբազանը պէտք է դատուի, անպայման, անյապաղ, պատւոյ ատեանի առջեւ եւ իր ազգավնաս անթիւ ու անհամար արարքներուն հաշիւը տալ»:

3. «... Սրբազան մը որ աղքատին ու չքաւորին յատկացուած նպաստները քմահաճօրէն իր եւ իր նմաններուն ստամոքսը պարարտացնելու ծառայեցուցած եւ մակաբոյծ Դ...եանի մը միջոցաւ առանց ընկալագրի հարիւր հազար տրախմիներու մսխումէն զատ՝ մի ոմն Շահպէկեանի եւ հանրածանօթ Նաայեանի մ'ալ 75,000 տրախմիի խոշոր գումար մը գրպանելու պատճառ եղած է»:

4. «Սրբազան մը որ իր անվարչագիտութեան հետեւանօք յաչս հելլէն կառավարութեան անվստահելի եւ իր պատճառով ալ հայ ժողովուրդն ալ անբաղձալի նկատել տուած է»:

6. «Սրբազան մը որ Հայաստանի կառավարութեան վստահութիւնն ալ չարաչար եւ իբր՛ զէնք գործածելով ժողովուրդը ուղղակի շահագործած եւ շահագործող իր արբանեակները խրախուսելով Հայաստանի կառավարութեան բարեացակամութիւնը՝ յաչս ժողովուրդին կասկածելի դարձուցած է»:

7. «Սրբազան մը որ Լիփազմայի ազգ. արկղէն հազարաւոր տրախմիներ կուլ տուող անվստահելի տարրերէ բաղկացած զեղծարար թաղականութիւն մը թեւարկելով զայն իր սխրագործութիւններուն մէջ քաջալերած է»:

8. «Սրբազան մը որ ժողովրդեան կամքով կառավարութեան հաղորդելու համար իրմէ խնդրուած միջնորդութիւնը հազարաւոր տրախմիներով սակարկած է»:

9. «Սրբազան մը որ տակաւին ի հարկին հրապարակուելիք զանազան եւ զարմանազան ստորնութիւններու անհամար շարքի մը տխուր դերակատարը եղած է»:

10. (Ակնարկելով կուսակցական վէճերուն). «Բայց եթէ քննենք դէպքերն ու դէմքերը եւ այս զզուելի հակամարտութիւններու եւ պայքարներու շարժառիթը, հոն ալ կը տեսնենք (մեր գարապէլա) Մաղլըմեանի սեւ թաթը, խրախուսելով այդ պայքարները, իր վնասաբեր պաշտօնավարութիւնը ապահովելու համար»:

11. «Միամտաբար բողոքներ կան թէ Մաղլըմեան ըլլալով գավալը մարդ մը, եթէ իր շուրջը հաւաքուէին պատուաւոր անձնաւորութիւններ, կարող կ'ըլլային զինքը ուղղութեան բերելու. սոսկ չարաչար կը սխալին, թող որ արդէն գավալը մարդ մը կարող չէ վարել ազգի մը ճակատագիրը: Բայց իրականութեան մէջ Մաղլըմեան ոչ թէ գավալը, այլ բառին բովանդակ առումով էնթրիկան մարդ մ'է, որ յանդգնած է դատարկապորտներու խմբակի մը ընկերակցութեամբ գործելու ազգային այնպիսի սեւ ոճիրներ ու աւերներ, որ երբ պարտադրուէր խզելու իր յարաբերութիւնները այս վերջիններու հետ, անոնք ըլլալով անկարագիր եւ անպատիւ թիփեր, պիտի փութային հրապարակելու Մաղլըմեանի գաղտնիքները»:

Կը բաւէ՞: Եւ նկատի ունեցէք թէ այս բոլորը գրուած եւ տպուած են 1928 նոյ. 24ին, այսինքն՝ վեց տարի առաջ:

Ուրեմն, տակաւին բաց կը մնայ վերջին վեց տարիներու «գուցակ ծառայութեանց»ը:

Այդ մասին ալ, բոլոր Դաշնակցականներէն աւելի լաւ գիտեն Մաղլըմեանի այսօրուան փաստաբանները, եւ երբեմն թղթակցութիւններ ալ բրած են ռամկավար կամ ուրիշ թերթերու մէջ:

Իսկ մեր գիտցածներէն յիշենք միայն մէկը,— այն յուշագիրը զոր վարչապետին մատոյց այս փիլոնաւոր բուչան, պահանջելով «ջախջախել» Դաշնակցութիւնը, իբրեւ ոճրագործ եւ մարդասպան: (1934 փետր.):

Այս բոլորէն վերջ, հարցում մը.

— Գ. Բարղամեան եւ միւսները մաս կը կազմե՞ն այն «դատարկապորտ»ներու խմբակին, այն «անկարագիր եւ անպատիւ թիփեր»ուն, որ այս «գարապէլա»յին առջեւն ինկած, «ոճիրներ եւ աւերներ» կը գործեն, տակաւին ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Կարեւոր խորհրդակցութիւն մը Հայ բանուորներու կացութեան մասին

Հինգշաբթի օր Հայ Տնտեսական Կեդրոնին մէջ, տեղի ունեցաւ ժողով մը նախագահութեամբ ծերակուտական եւ նախկին նախարար Ժիւստէն Կոտարի: Ներկայ էին Պ. Ժօրժ Փիքօ (նախկին մարզպան Սուրիոյ եւ Կիլիկիոյ), Քուրպըվուայի քաղաքապետ եւ երեսփոխան Կրիզոն, Պ. Լօրան Պայի (17րդ թաղամասի քաղաքապետի օգնականը), Արեւելեան լեզուներու վարժարանի տնօրէնը, Նանսէնեան գրասենեակի Ֆր. ներկայացուցիչ Պ. Փան, Հայ յարանուանութեանց, Հայ Գաղթականաց գրասենեակներու, Բարեգործականի, Ֆր. Բանակի Հայ նախկին կամաւորներու, «Ցառաջ»ի եւ կարգ մը միութեանց ներկայացուցիչները: Պ. Խանզատեան բացատրեց Ֆրանսայի Հայերու ներկայ ծանր կացութիւնը,— բանուորներու արձակում, ինքնութեան թուղթերու փոփոխման առթիւ յարուցուած դժուարութիւններ, անգործներու նպաստի դադարեցում, արտաքսում եւայլն, եւ խնդրեց ներկայ Ֆրանսացի բարեկամներէն իրենց աջակցութիւնը՝ ստեղծելու համար տանելի պայմաններ: Պ. Ժօրժ Փիքօյի առաջարկութեամբ որոշուեցաւ.— 1. Պատուիրակութիւն մը առաջնորդութեամբ Պ. Ժիւստէն Կոտարի դիմում կատարէ ներքին նախարարութեան, մեղմացնելու համար օրէնքի խստութիւնները Հայերու հանդէպ.— 2. Տօնական օրերու առթիւ խնդրագրով դիմել պատկան իշխանութեանց, խնդրելով ներում՝ ինքնութեան թուղթերու անկանոնութեան պատճառաւ բանտարկուած կամ արտաքսման ենթակայ Հայերու: Վերջնական խնդրագիր ստորագրեցին Պ. Պ. Ժիւստէն Կոտար, Ժօրժ Փիքօ եւ երեսփոխան Կրիզոն:

⁂ Այս առթիւ ժողովին ներկայացաւ երեք հոգինոց պատուիրակութիւն մը, յանուն Մարսէյլի գործազուրկներու կոմիտէին, եւ տեղեկութիւններ հաղորդեց հայ բանուորներու կացութեան մասին: Պատուիրակութիւնը կազմած էր վիճակագրական մանրամասն պատկեր մը, որ կը ներկայացնէ ոչ միայն բանուորներու թիւն ու կացութիւնը, այլեւ Հայերու կատարած առեւտրական գործառնութիւնները, վճարած տուրքերը եւայլն:

ՃԻՆՈՎԻԵՒ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱ՞Ծ

Լոնտոնի թերթերը հետեւեալ լուրը կը հրատարակեն, դեկտեմբեր 20 թուականով.— Մոսկուայէն հասած հեռագրի մը համաձայն, այդ քաղաքին մէջ զրոյց կը շրջի թէ Զինովիեւ ձերբակալուած է: Խորհրդային իշխանութիւնը կը մերժէ հաստատել կամ հերքել այս տեղեկութիւնը: Զինովիեւ բուռն յարձակումներու կ'ենթարկուի Կիրովի սպանութենէն ի վեր (1 դեկտեմբեր), որովհետեւ մարդասպանը կը պատկանէր անոր կազմած ընդդիմադիր խմբակին: Ուրիշ անդամներ ալ մեղսակից կը համարուին:

ԿԱՐԵԼԻ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱ՞Յ ՓՐԿԵԼ ՍԻԹՐՕԷՆԸ

Պ. Անտրէ Սիթրօէն, համանուն հաստատութեան տնօրէնը, առեւտրական սենեակին ներկայացուց իր հաշուեկշիռը: Ինչպէս գրած էինք երէկ, տնօրէնը միեւնոյն ատեն դիմած է վարչապետին: Կառավարութիւնը չուզեր պետական նպաստ յատկացնել, նկատի առնելով խորհրդարանին տրամադրութիւնները: Բայց միեւնոյն ատեն չի կրնար անտարբեր մնալ, որովհետեւ եթէ Սիթրօէն սնանկանայ, 16,000 բանուորներ աշխատանքէ պիտի զրկուին, աւելցնելով նպաստընկալներու թիւը:

Սիթրօէն ընկերութիւնը հաստատուած է 400 միլիոն ֆրանք դրամագլուխով, որուն 300 միլիոնը արձանագրուած է սակարանին մէջ, իբրեւ արժեթուղթ: Ցետոյ հանած է 250 միլիոն ֆրանքի պարտաթուղթ եւ ուրիշ գումարներ ալ ճարած է, համագումար՝ երկու միլիառ ֆրանք: Այս հաստատութիւնն է որ կը հայթայթէ Ֆրանսայի օթօներու արտադրութեան հարիւրին 35ը: Քանի մը տարիէ ի վեր դժուարութեանց մատնուած է: Վերջին տագնապը ծագեցաւ անցեալ փետրուարին, երբ Սիթրօէն չկրցաւ վճարել մուրհակները եւ դիմեց դրամատուններու եւ ուրիշ հաստատութեանց աջակցութեան, նոր պայմանաժամ ստանալով: Այդ առթիւ մասնագէտներ նշանակուեցան, որոնք հաստատեցին թէ միայն դանձային տագնապ չէ եղածը, այլ հաստատութիւնը կը կարօտի ընդհանուր վերակազմութեան: Թերթերը կ'ըսեն թէ այդ վերակազմութիւնը չէ կատարուած եւ միայն ժամանակ շահուած է: Մինչ այս մինչ այն, մօտէն հետաքրքրուեցաւ եւ միջամտեց ճգնաժամի ծանօթ հաստատութիւնը, Միշլէն, բայց չկրցաւ հիմնական դարման մը գտնել: Ընկերութեան 500 ֆր.ի արժեթուղթը 82 ֆրանքի իջած էր սակարանին մէջ:

Բանակցութիւնները կը շարունակուին: Մասնագէտներ կ'ըսեն թէ 50 միլիոն ֆրանքի անմիջական օգնութիւն մը կրնայ փրկել հաստատութիւնը:

⁂ Երեսփ. ժողովի ընկերվարական խմբակցութիւնը որոշեց հարցապնդման ենթարկել աշխատանքի նախարարը, հասկնալու համար թէ կառավարութիւնը ի՛նչ միջոցներ ձեռք պիտի առնէ, որպէսզի ապահովուի ճարտարարգործական մեծ հաստատութեանց բանուորներուն աշխատանքի իրաւունքը:

⁂ Սիթրօէն « Օթոյի Նափոլէոն»ը կը համարուի եւ Ֆրանսայի Ֆորտը: Իր ամէնէն զօրաւոր մրցակիցն է Ռընօն, որ կրկնապատիկ աւելի բանուոր ունի:

⁂ Վերջին լուրերու համաձայն, Սիթրօէն յաւելուածական ժամեր բանիլ կուտայ, լրացնելու համար վճարուած ինքնաշարժները: Կ'ըսուի թէ դեկտեմբեր 22էն մինչեւ յունուար 3 պիտի փակուի գործարանը, ելք մը գտնելու համար: Կարգ մը պահանջատէրներ կ'առաջարկեն ընկերութեան սնանկութիւնը յայտարարել, իսկ առեւտրական սենեակը կը վարանի:

Տասը թրքուհիներ երեսփոխան պիտի ընտրուին

Թուրքիոյ ներքին գործավարութեան հասած տեղեկագիրները կը յայտնեն թէ երեսփ. ընտրութեանց պատրաստութիւնները ամէն կողմ լրանալու վրայ են: Երեսփ. թեկնածութեան համար կին թէ այր անհատներու կողմէ բազմաթիւ դիմումներ կ'ըլլան Հալքի կեդրոնին: Նոր ժողովը 370 երեսփոխան պիտի ունենայ: Կը կարծուի թէ այս 370 երեսփոխաններէն 120 — 130 հոգին նոր դէմքեր պիտի ըլլան: Հալքը տասնէ աւելի կին թեկնածու չպիտի ներկայացնէ: Թեկնածու կիներ լեզուն տարիքով եւ երկրին յարգանքն ու սէր վայելող թուրք կիներ պիտի ըլլան:

»»»· ·«««

24 ԱՆԳԼ. ՕԴԱՆԱՒԵՐ խուզարկութիւններ կատարելով Սուրիոյ անապատին վրայ, Ռուէթպահի Ջրհորին մօտ գտան հոլանտական օդանաւի մը բեկորները: Այս օդանաւը Ամսթէրտամէն ճամբայ ելած էր դէպի Պաթավիա, 30,000 Ծնունդի նամակներով, երբ կորսուեցաւ Գահիրէի եւ Պաղտատի միջեւ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴՈ՛ՒՆ, ՍԹԱԼԻՆ ...

●●●●

« Իւմանիթէ»ն երէկ վսեմ ոնով ողջոյն մը հրատարակած էր, հետեւեալ խորագրով.— « ՍԹԱԼԻ՛Ն, հպարտ ենք քու աշակերտներդ ըլլալով»:

Առի՞թը: Սթալին 55րդ տարին թեւակոխեր է եւ փարիզեան շրջանի համայնավարները ժողով գումարելով, այդ ուղերձը քուէարկեր են:

Կը խոստովանիմ թէ քիչ անգամ կարդացած եմ այդքան հանճարեղ սաղմոսերգութիւն:

Վախնամ Մալէզեան կրնայ լաչակ մը կապել գլխուն եւ ողբալ, քանի որ լործնաշուրթն փառաբանութեան մրցանակն ալ առին իր ձեռքէն:

Քանի մը նախադասութիւններ, իբրեւ նաշակ խորհրդային դպրութեան.

— « Դուն մեր տենչերն ու յոյսերը կը մարմնացնես»:

— « Քու անունդ, Սթալին, նշանախօսք մըն է պայքարի եւ դրօշ մը յաղթանակի»:

— « Քու ղեկավարութեան տակ, 160 միլիոն բանուորներ եւ գիւղացիներ ընկերվարութիւնը կը կառուցանեն (կը կառուցեն?) երկրի մը մէջ որ աշխարհի մըն է»:

— « Քու ղեկավարութեան տակ, Խորհրդային Միութիւնը դարձած է այն երկիրը ուր կը ծաղկին կոլխոզները, ազբիւր գիւղական զանգուածներու բարօրութեան »:

— « Դուն Խ. Ս. Հ. Միութիւնը դարձուցիր միջնաբերդը խաղաղութեան, անառիկ ամրոցը համաշխարհային ընկերվարական յեղափոխութեան »:

—« Դո՛ւն, Սթալին, դուն Լէնինի ձեռքէն առիր ընկերվարութեան պայքարին ղեկավարութիւնը: Դուն պաշտպանեցիր, զարգացուցիր, հաբստացուցիր Մարքսի եւ Լէնինի գաղափարական ժառանգութիւնը»:

— « Դուն, Սթալին, քու պողպատեայ հաստատակամութեամբ եւ անողոք պայքարով ընդդէմ հակայեղափոխական թրոցքիականութեան ...

— «Լէնին Ռուսաստանի հոկտեմբերեան յեղափոխութեան առաջնորդներուն աշխատաւորները: Դո՛ւն, Սթալին, զանոնք պիտի առաջնորդես դէպի յաղթանակ՝ ի սփիւռս աշխարհի»:

×

Անշուշտ չէք սպասեր որ վերէն վար թարգմանեմ երկու սիւնակը:

Արդ, ի՞նչպէս կ'ըսէին երէկ, ար-քաններու օրով:

— «Դո՛ւն, աստուածընտիր վեհափառ, միլիոնաւորներ դէպի երջանկութեան կ'առաջնորդես քու բարձր մականիդ ներքեւ, քու հզօր իմացականութեամբ եւ իմաստուն ղեկավարութեամբ:

«Դուն, արքայ հզօր եւ ամենակալ, պարգեւիչ բարեաց եւ հայր ողորմած,

« Դո՛ւն, փառապանծ ժառանգ երջանկայիշատակ նախնեաց ...»:

Ի՞նչպէս կ'արտայայտուին, այսօր, Իտալիոյ մէջ, որ հակոտնեան է խորհրդային կարգուսարքին, իբրեւ փաշական.

— « Դուն, Տուչէ՛ (Առաջնորդ), արծիւ սաւառնաթեւ որ կ'առաջնորդես մեզ դէպի հռոմէական փառքերը.

« Դո՛ւն, անվեհեր եւ իմաստուն ղեկավարը մեր ճակատագրին.

« Դո՛ւն, ոգի հայրենեաց... »

Ի՞նչպէս կ'ուսուցանեն, նաեւ, Հիթլէրական Գերմանիոյ մէջ, որ նոյնպէս հակայեղափոխական է եւ տրամագծօրէն հակառակ՝ խորհրդային իշխանութեան աշխարհահայեացքին.

— « Դո՛ւն, Ֆիւրէր (Առաջնորդ) բոլոր Գերմաններու.

« Դո՛ւն, մշտարթուն պահակ եւ բազուկ շանթարձակ.

« Դո՛ւն ես որ...»:

Իբրեւ հակայեղափոխական, ես չկրցայ զանազանել այս չորս օրինակներուն տարբերութեանց նրբութիւնը:

Կրնայի՞ք օգնել ինծի...

ՎԱՀԷ

Ակադեմական Մառի մահը

Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը կը ծանուցանէ թէ դեկտեմբեր 20ին մեռած է ակադեմական Մառ, դեր _ նախագահը գիտութեանց ակադեմիային, հռչակաւոր լեզուաբան եւ հնագէտ:

Հանգուցեալին կեանքը սերտօրէն կապուած է ոչ միայն արեւելեան, այլեւ հայկական բանասիրութեան, պատմութեան եւ լեզուագիտութեան հետ, եւ մենք առիթ պիտի ունենանք լայնօրէն ներկայացնելու իր կեանքն ու գործը: Վրացի էր եւ միջազգային հեղինակութիւն: Իր կեանքին մեծագոյն մասը անցուցած է Կովկասի մէջ, եւ յեղափոխութենէն վերջն էր որ հաստատուեցաւ Մոսկուա: Ունի բազմաթիւ ուսումնասիրութիւններ, որոնց մէկ մասը միայն թարգմանուած է հայերէնի:

Բազմանդամ Պաշտպանութեան մը դիմումը Մարսէյլի գործաւորներու համար

Մարսէյլի թերթերը կը գրեն թէ բազմանդամ պատուիրակութիւն մը, որուն կը մասնակցէին Արրայ Սքօլարտի՝ նախագահ Սլաւ եւ Արեւելքցի գաղթականներու գրասենեակին, Պ. Թրիքօ՝ Աշխատանքի քրիստոնէական սակաւանէն, օտար լեգէոնի փոխադարձ օգնութեան ընկերութեան, փրկութեան բանակի, ռուս գաղթականներու եւ նախկին ռազմիկներու ներկայացուցիչները, Պ. Ցովիկեան եւն. նահանգապետին դիմած եւ խնդրած է վերահաստատել հայ եւ ռուս գաղթականներու գործազրկութեան նպաստը: Նահանգապետը ունկնդրութեան ընդունեց արրայ Սքօլարտին, որ դիտել տուաւ թէ միայն Մարսէյլի գործազուրկները զրկուած կը մնան, մինչդեռ Ֆրանսայի միւս քաղաքներու մէջ վերահաստատուած է նախապէս ջնջուած նպաստը: Նահանգապետը մեծ բարեացակամութեամբ լսելով, խոստացած է իր կարելին ի գործ դնել նահանգային ժողովին մէջ, եւ առնել տալու համար նպաստի դադարման որոշումը:

Ֆրանսայի նախկին ռազմիկները եւ Հիթլէր

Ֆրանսայի նախկին ռազմիկներու դաշնակցային միութեան երկու ներկայացուցիչները, Պ. Պ. Փիշօ եւ Ռանտու, Պերլին երթալով, ընդունուեցան Պ. Հիթլէրի կողմէ: Տեսակցութեան ներկայ էր Պ. Հէս, կուսակցութեան վարիչը: Այս առթիւ հրատարակուած գերմանական զեկոյցը կ'ըսէ թէ խօսակցութիւնները պիտի շարունակուին Ֆրանսացի եւ գերման նախկին ռազմիկներուն միջեւ, ինչ որ բարենշան երեւոյթ մը կը համարուի:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ՝ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՂԵՍՏԻՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԱԾ ԵՆ, վերջին 12 ամիսներու ընթացքին, 15,040 գերման Հրեաներ, միասին տանելով մէկ միլիոն Պաղեստինեան ոսկի:

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ վերջին մեծ պարգեւը, 2,500,000 ֆրանք, շահեցան Ֆէլիքս Փոթէնի 200 պաշտօնեաները: Իսկ ուրիշ կարեւոր պարգեւ մը շահեցան 30 հոգի: Լուացարարուհի մը շահեցաւ մէկ միլիոն ֆրանք:

ՍԱՐ ՀԱՍԱՆ անգլիական եւ իտալական զինուորները: Ֆրանսական կառավարութիւնը 4000 անկողին տրամադրած է:— Անգլիացի զինուորներուն արգիլուեցաւ ամուսնանալ Սարի աղջիկներուն հետ:— Դեկտեմբեր 27էն սկսեալ անցագիր պիտի պահանջուի բոլոր օտարականներէն:

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ Քրէտի Ֆոնսիէի դեկտեմբեր 15ի վիճակահանութեան մէջ 50,000ական ֆրանք շահեցան հետեւեալ երեք թիւերը.— 1886ի շրջաբերութենէն 351,080 թիւը, 1903էն 542,429 եւ 1911էն 145,970 թիւերը:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԹՈՒՐՔ ՆՈՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

═ o–o ═

Գիրերու յեղափոխութիւն: Յետոյ, նոյնքան վճռականօրէն, լեզուի յեղափոխութիւն:

Գրականութեա՞ն յեղափոխութիւն մը:

Կա՞յ:

Վանդի, Քէմալ Աթաթիւրքէն շատ առաջ, Ապտուլլահ Ճեվտէթն էր որ, Եւրոպայի մէջ, «յեղափոխականացման» դրօշը պարզած, լատին տառերու փորձն ըրաւ: Անկէ յետոյ, Մէհմէտ Էմին Թուրքերէն — ժողովրդական բանաստեղծութիւն է փորձած: Յիշենք եւ Ահմէտ Միտհատը որ լեզուական խնդրին մէջ տեղականը առաջ կը քշէր:

Հիմա որ այլ եւս ամբողջ երկիրը լեզուականօրէն յեղափոխականացման ու ժողովուրդին եւ գրականութեան միջեւ պատնէշը քանդուած պէտք է համարել, կա՞յ նաեւ գրականութեան յեղափոխութիւն մը: Եւ, եթէ այո, ի՞նչ դէմքեր ու ի՞նչ յատկանիշներ կամ ձգտումներ ունի ան:

Գրականութիւնը, ամէն բանէ առաջ, հաւաքական գործ մըն է: Ընկերութիւնը ուր որ երթայ, հոն կ'երթայ և՛ւ գրականութիւնը:

Անկարելի է ուրանալ, որ Թուրք գրականութիւնը թարմութիւն մը ցոյց կուտայ:

Ան, իր նոր էջերուն մէջ, բոլորովին թօթափած է Թանզիմաթի եւ Տիվանի յատուկ ծանրութիւնն ու թանձրութիւնը: Ունի նոր դէմքեր,— վիպողներ եւ բանաստեղծներ: Նաեւ Թատերագիրներ:

«Յառաջ»ի մէջ փորձ մը պիտի ընեմ խօսելու այդ դէմքերու մասին, թէեւ չունիմ բոլոր հնարաւորութիւնները:

×

Թուրք արձակը:

Անտարակոյս, շատ Թրքացած է ան: Եւ, կարելի է ըսել, գրականութեան մէջ աւելի շատ՝ քան ուրիշ որ եւ է ճիւղի մէջ: Որովհետեւ, նախ, հանրութեան մատչելի գրականութիւն մը ընելու ցանկութիւնը աւելի քան երբեք վարակած է, 8—10 տարիէ ի վեր, Թուրք գրողները: Եւ, երկրորդ, գրականութիւնը այն ճիւղն է ուր թէրմինոլոժի չկայ, որ գրողը ստիպուի մնալ անոր շրջանակին մէջ:

Թուրք արձակը նաեւ պարզացած է: Դժբախտաբար անհնար է ինձ օրինակներ մէջ բերել: Պէտք ալ չկայ: Կարելի է ըսել որ այսօրուան Թուրք գրողներէն մեծ մասը հասկնալի է ժողովուրդին:

Գրողները: Զանոնք հարկ է երկու մասի բաժնել,— հին գրողները եւ նորերը: Անշուշտ, հինի ու նորի խնդիրը իր վճռելի ձեւին տակ նկատի չունիմ: Ըստ իս, մեր մէջ եւս, աւելորդ ժամավաճառութիւն է այդ մասին խօսիլ: Գրականութիւնները իրենց շրջանները ունին ամէն մէկ ժողովուրդի մէջ: Այդ շրջանները կուգան դէպքերով կամ դէմքերով: Թուրքերն ալ ունեցան, սակէ առաջ, իրենց «Էտէպիաթը ճէտիտէ»ն են·:

Հին ըսելով կ'ուզեմ մատնանշել այն գրողները որոնք յեղափոխութենէն առաջ արդէն իսկ գրագէտի անուն ունէին ու դեռ կը շարունակեն գրել:

Նորը, ուրեմն, կ'իյնայ յեղափոխական շրջանին մէջ: Անոնց մէջ եւս, ինչպէս եւ մեր մէջ, կան «հին»եր որոնց գրականութիւնը նորութիւն կը բերէ (Եագուպ Գատրի, օրինակ), ու կան նորեր որոնք հին լարերու վրայ կը նուագեն:

Նոր Թուրք գրականութիւնը երկու գլխաւոր գետին ունի այժմ,— գիրք եւ թերթ:

Գրողները, գրեթէ մեծ մասով, նախ թերթերու մէջ կուտան իրենց գործերը, յետոյ զանոնք ամփոփելու համար:

Թերթ չկայ, որ իր պատմուածներու բաժինը չունենայ:

Ուշագրաւ է, որ, այս կերպով, բաւական «զարգացաւ» — եթէ կարելի է այսպէս ըսել — թերթային գրականութիւնը:

Օրինակ, Ագշամ, Ճիւմհուրիէթ, Միլլիյէթ կամ Գուրուն (Վագըթ), իրենց ամենօրեայ պատմուածքները ունին: Այդ բոլոր պատմուածքները առնուած են տեղական Թրքական կեանքէն: Կամ գաւառական կեանքէն: Առօրեայ դէպքեր, տիպարներ, խնդիրներ: Յաճախ՝ միեւնոյն գրողն է որ ամէն օր նոր պատմուածք մը ունի:

Ի հարկէ, այս պարագային, գրականութիւնը նուազ բծախնդիր է իր «գինուորեալ»ին հանդէպ: Այդ խումբին մաս կը կազմեն, սակայն, տաղանդաւորներ ալ: Օրինակ Մահմուտ Եսարի մը որ անսեթեւեթ ոճ մը, ըսելու բնական ձեւ մը, քանի մը տողով կամ բառով տիպարներ տալու շնորհը ունի, այդպիսի պատմուածքներ կը հասցնէ շատ յաճախ: Նոյնը եւ ուրիշներ: Պատճառը այն է որ, մեծ մասը իրենց կեանքը կապած են գրչին: Չեմ ըսեր՝ գրականութեան, որովհետեւ կան շատեր որոնք խմբագիր են, լրաբեր, քրոնիկագիր եւն·:

Լրագիրներու մէջ երեւցած գործերուն մեծ մասը, ուրեմն, գրական արժէքներ չունին: Մանաւանդ պատմուածքները:

Թուրքիոյ մէջ, յաղթանակէն վերջ, ծայր առաւ նաեւ, յուշերու շարք մը: Պատերազմէն, սուլթանական շրջանէն եւն·:

Ասոնց մասին չարժեր խօսիլ, անշուշտ:

Յիշեալ ձեւի պատմուածքներ կը ստորագրեն, ընդհանրապէս, Մ· Թուրհան, Վա-Նու (Վալա Նուրէտտին), որ ուրիշ արժանիքներ ալ ունի, Էթհէմ Իզզէթ (վիպող մը), Հասան Նալի, Պիւրհան Իւմիտ, Պիւրհան Ճահիտ եւն·: Կան եւ քանի մը կին գրողներ:

Նորերէն տաղանդաւոր ու յայտնի դէմք մըն է Րէշատ Նուրին: Իր «Ցախտարիկ»ը թարգմանուեցաւ հայերէնի: Ու խօսուեցաւ իր մասին: Չերեւիր ամէն անգամ եւ ամէն տեղ: Բայց ինչ որ կուտայ՝ ընտիր ու արուեստի շունչով է: Վերջերս հրատարակեց «Հոյնի ճիւղեր» վէպը:

Էթհէմ Իզզէթ վիպագիր մըն է: Իր մէկ գործը՝ «Արցունքներ», բաւական խօսեցնել տուաւ: Բաւական երկար վէպ է: Իր երկարութիւնը արդիւնք է կրկնութիւններու: Ըսելու նոր ձեւեր փորձած է: Օրինակ մը (էջ 390էն).—

«Շուարեցան:

Նախ՝ կ'ընթադրէին·

— Վէ՛պ!

Կ'ըսէին

— Սորվեցուցեր են:

Կ'ըսէին

— Փաստաբանի խարդախութիւններ,

Կ'ըսէին», եւն·:

Գրելու այս ձեւը ոչինչ կ'աւելցնէ գործին վրայ: Վէպը առնուազն կէսի կ'իջնէ, եթէ այդ կրկնութիւնները վերցնենք: Ու կը շահի գործն ալ, գրողն ալ: Իր գլխաւոր հերոսը Զամուր Բուհին է: Այլ եւ այլ տիպարներ գիտէ ընտելացնել ընթերցողին հետ: Զամուր Բուհին նախկին արտաքին նախարարութեան ծածկագրային բաժնի տնօրէն մըն է ու իջած է մինչեւ Կալաթայի գինետուները թափառող Զամուր Բուհիի վիճակին: Բայց, իրապաշտ գործ մը չէ իր վէպը: Առ հասարակ Էթհէմ Իզզէթ իրապաշտ մը չէ: Իր գործին մէջ անհասկնալի է նաեւ այն պարագան որ հերոսը իր ամբողջ կեանքը կը պատմէ, մէկ նիստի մէջ, դատաւորին: Իսկ այդ կեանքը, ինչպէս ըսի, շուրջ 400 էջ է:

Ան ունի նաեւ «Այրուելիք գիրքը», «Սիրոյ արեւին փայլերը» եւն· անուն ուրիշ գործեր:

Իր ոճը, ընդհանրապէս, շատ սահուն ու պատկերաւոր է: Է· Իզզէթ ունի նաեւ ուրիշ առաւելութիւն մը: «Ատափթասիոն»ի հոտ չունի: Բան մը, որ, ձեւի, յղացումի ու գնացքի տեսակէտէն շատ մը Թուրք նոր գրողներու քով ի յայտ կուգայ:

Մահմուտ Եսարի: Ահա արժէքաւոր գրող մը եւս: Ունի քանի մը հրատարակութիւններ: Վիպագիր մըն է: Թէեւ բազմաթիւ պատմուածքներ ալ ստորագրած: Իր լաւագոյն գործերէն է «Սու սինէքլէրի» վէպը: Իրապաշտ է Եսարին: Իր այս գործը, կարելի է ըսել, վերջին տարիներու Թուրք վէպերու լաւագոյններէն մին կը նկատուի: Իր տիպարները միշտ կենդանի են, բնական, միսով ու ոսկորով: Ան մասնաւորապէս ցոյց կուտայ նորահաս երիտասարդութեան ծիծաղելի ու թերի կողմերը: Իր այս վէպին գլխաւոր հերոսուհին է Սաթպէքը,— աղքատ, ուսումը կիսով աւարտած, չարժանկարի սիրահար ըլլալուն բաւական մեծ պատրանքներու ետեւէ ինկած: Սաթպէքի մայրն ու մեծ մայրը — հին օսմանեան մտայնութեամբ կիներ են: Տիպեր, որոնք կատարեալ յաջողութեամբ են տրուած: Սաթպէքի ընկերուհին՝ Նուրան՝ հարուստ ու իրեն նման: Ուրիշներ՝ Միւրտանէ եւ Սէյֆէր՝ նոյն ուղիով: «Փառվընիւ» վաճառական մը եւ իր աղջիկը: Եւ երիտասարդներ: Ու այս բոլորը՝ դէմ առ դէմ դրուած ուրիշ խումբի մը հետ: Հին ու նոր Թուրքերու խառն մթնոլորտ մը: Մտայնութեանց ու բարքերու բախում:

Ահա Թուրհան Թահիրը.— «Ան իր ձեռքերը խօթած բաճկոնակին ծուռ գրպաններուն մէջ, ծունկերը կը կոտրէ, կիսակօշիկներուն կամ քիթերը եւ կամ կրունկները կը բարձրացնէ ու յետոյ գետին կը քսէ, ու երեւակայական երաժշտութեան մը շեշտ կուտայ·

— Այս ձմրան մաչերուն ու փոքրիկ ախոյեաններուն հետեւեցայ ... իրապէս շատ «սանսասիոնէլ» եղաւ: Շատ «փրէքանթէ» չեմ կրնար ըլլալ չարժանկարները: Ձեզ «սթատիոմ»ն ալ չըտեսայ: Ահա կը սկսի ծովային եղանակը, Նուրան հանըմ ... Այս տարի անպատճառ պիտի մասնակցիմ մրցումներուն: «Փատէյլէ պօաթ»ով աքթրէնըմանի սկսած եմ ... (էջ 49):

Նիւթը: Խումբ մը երիտասարդներ վրան չարած են Պոսթանճըի մէջ՝ մարզանք ընելու համար: Անոնց կ'ընկերակցին նաեւ երիտասարդ աղջիկներ: Իրենց հետ է եւ կին մը: Եւ ահա ծայր կուտայ խայտառակութիւնը: Սաթպէք եւ Նուրան յուսախաբ են ու ազդուած: Ի վերջոյ, բոլոր պատրանքները կը ցնդին: Սաթպէք չարժանկարի դռնապանի մը հետ կ'ամուսնանայ, թշուառութիւն: Ուրիշ աղջիկ մը հոմանուհի կը դառնայ:

Եւ ահա, այս օրիորդները, «Սու սինէքլէրի»ի նման մէկ օրուան թըռիչքներէ վերջ կը նուաղին՝ կ'իյնան:

Հեղինակը վերջաւորութեան կ'ըսէ·

— «Մութէն լոյսին եկեր էին: Իրենց երեւակայութենէն տարբեր գոյն ու լոյս չտեսած կրկին իրենց խաւարին վերադարձան»:

Մ· Եսարիի մէկ յաջող գործն է նաեւ «Պարտէզին մէջ վարդ մը բացուեցաւ» վէպը: Նիւթը Թուրք մթնոլորտէն առնուած է: Կենդանի ու տեղացի տիպարներ: Բնականութիւն մը՝ գրքին սկիզբէն մինչեւ վերջ: Ու քանի մը տիպարներով:

Նիւթը: Երկու եղբայրներ: Մէկը այրի, գրագէտ մը: Միւսը՝ ժառանգով ապրող ու դիւրաւ կիներ ունենալու վարժուած: Գրագէտը, իր կեանքի աշունին, իր մէկ վէպին հերոսուհին կ'ուզէ ընել ծանօթ աղջիկ մը: Եւ «իր պարտէզին մէջ վարդ մը կը բացուի»: Եղբայրը եւս տարուած է աղջիկով: Ու, ժառանգողի հոգեբանութեամբ, կը կարծէ թէ դիւրաւ կ'ունենայ զայն: Կը սխալի, սակայն: Ու կ'անճրկի անոր առջեւ: Նոյն իսկ կը կաշկանդուի: Գրագէտին տղան կը սիրէ ուրիշ աղջիկ մը: Հայրը կը կուրնայ: Իր տղուն տուն կուտայ վէպը: Իսկ տղան հերոսուհին կը նմանցնէ իր սիրուհիին: Ու եղերական վախճան մը կ'ունենան:

Այս վէպին մէջ ալ Թատերագիր Եսարին երեւան կուգայ: Անվերջ խօսակցութիւն:

Վ· ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Հ. Կ. Խաչի վաճառքը

— • —

Այս ամսու 22, 23, 24ին, Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի մասնաճիւղը իր բարենպատակ վաճառքն ունի:

Նախորդ տարիներու պէս, մեր խաչուհիները այս անգամ ալ հաւաքած են ճոխ մթերք, կազմած են բազմակողմանի ծրագիր՝ օգտակարը հաճելիին հետ ներդաշնակելու համար:

Օգտակարը այն է որ այդ երեք օրերու ընթացքին ձեր տան համար պէտք եղած բոլոր գնումները, ձեր տօնական նուէրները — եթէ դրամ եւ սիրտ ունիք նուէր ընելու — կարող էք ընել Խաչուհիներու Պազարէն ոչ աւելի սուղ քան մասնաւոր խանութպաններէ, եւ ձեր գնումներէն գոյացած ամբողջ դրամը կը յատկացուի Կարմիր Խաչի նպատակներուն:

Հայ Կարմիր Խաչի նպատակները յայտնի են բոլորին.—

Հայը Հայ պահել գաղութներու մէջ:

Հայը Հայ պահել Հայաստանի համար:

Հայը Հայ պահել՝ մարմնով եւ հոգիով առողջ ու զուարթ:

Օգնել կարօտ հայրենակցին, հիւանդին, բազմանդամ ընտանիքներուն, նեղութեան մէջ գտնուող մայրերուն ու երախաներուն:

Ոյժ տալ նոր սերունդի մայրենի դաստիարակութեան:

Զարկ տալ հայ կնոջ հանրային գիտակցութեան եւ ինքնագործունէութեան:

Աս ուղղութեամբ ալ կ'ընթանայ Կարմիր Խաչուհիներու աշխատանքը:

Փարիզի մասնաճիւղը՝ օրինակ:

Ահա երկու տարի է, դարմանատուն կը պահէ Իսի-լէ-Մուլինոյի գործաւորական շրջանին մէջ: Շաբաթը մէկ անգամ հայ բժիշկը մը հիւանդներ կ'ընդունի ու ձրի դեղ կուտայ անոնց: Ամիսը հարիւրէն աւելի հիւանդներ կ'այցելեն դարմանատունը, որու ամսական ծախքը, շուրջ 600 ֆրանք, կը հոգայ Ֆ· Կ· Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը: Պազարէն գոյացած դրամի մեծ մասը այս դարմանատան պիտի յատկացուի:

Բացի այդ Փարիզի մասնաճիւղը նիւթական օգնութիւն կը հասցնէ հիւանդներու եւ բազմանդամ ընտանիքներու, ամառը տկարակազմ երեխաներ ղրկած է օդափոխութեան:

Փարիզի մասնաճիւղի գործունէութիւնը ունի եւ բարոյական կողմ· ան կը կազմակերպէ դասախօսութիւններ, զրոյցներ, թէյասեղաններ, մանկական հանդէսներ, եւ այլ կարգի հաւաքոյթներ, որով ինքնագործունէութեան կը վարժեցնէ հայ կինը, բարոյական կապ կը ստեղծէ հայ կիներու միջեւ:

Արժէքաւո՞ր գործ է այս: — Անշուշ: Խաչուհիներու Պազարէն գնումներ ընելով՝ կ'օգնէք անոնց գործին, առանց որ եւ է վնաս հասցնելու ձեզ:

Ըսինք՝ օգտակար եւ հաճելի: Հաճելին ալ այս է, որ Կ· Խաչի Պազարը բարեկամական հանդիպումներու վայր է, ընտանի միջավայր մը, ուր կարելի է տեսնուիլ ծանօթներու հետ, վայելել պիւֆէի ամէն տեսակ բարիքները, լսել հայկական խօսք, երգ ու նուագ, մէկ խօսքով հաճելի ժամանակ անցընել տաքուկ մթնոլորտի մը մէջ:

Ահա թէ ինչու ամէն մարդ գոնէ մէկ անգամ պէտք է այցելէ Կարմիր Խաչի Պազարը: Կարելի է այդ երեք օրը սրճարան չերթալ, սինէմա չերթալ, մարշէ չերթալ, բարեկամի այցելութեան չերթալ:

Այդ երեք օրը անպատճառ պէտք է այցելել Հայ Կարմիր Խաչի վաճառքը:

Ամէն գնում հոն ընել:

Ժամանակը հոն անցընել:

Ս· ՎՐԱՑԵԱՆ

ԿԱՂԱՆԴ Է, ԳԻՏԵՆՔ ՈՐ ԲՈԼՈՐԴ ԱԼ ԳՆՈՒՄՆԵՐ ՈՒՆԻՔ ԸՆԵԼԻՔ, ՄԻ ՏԱՏԱՄՍԻՔ, ԱՆՊԱՏՃԱՌ ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ ՖՐ· Կ· ԽԱՉԻ ՄԵԾ ՊԱԶԱՐԸ:

×

ՆՈՅՆ ԻՍԿ ՁԵՐ ՕՐԱԿԱՆ, ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ԳՆՈՒՄՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ԿՐՆԱՔ ԱՆՎԱՐԱՆ ԴԻՄԵԼ ՖՐ· Կ· ԽԱՉԻ ՊԱԶԱՐԸ, ՄԱՆԱՒԱՆԴ ՈՐ ՁԵՐ ԼՈՒՄԱՆ ՊԻՏԻ ԾԱՌԱՅԷ ՀԻՒԱՆԴԻ ՄԸ, ԹՇՈՒԱՌԻ ՄԸ ԿԱՄ ԱՆՍՆՈՒՆԴ ՄԱՆՈՒԿԻ ՄԸ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԿԵԱՆՔԸ

═ o ═

Թուրքիան կը փառաբանուի նորէն.— «Պալքանները 1934» յօդուածաշարքը գիրքի վերածուած.— «Իմարէթխանէ»ի մասնաճիւղին հաշիւը

Թուրքն ու Թուրքիան նորէն սկսան փառաբանուիլ, որքան շռայլօրէն ու այնքան անտեղի կերպով:

Փա՜ռք Աստուծոյ, քիչ չէ թիւը այն ուշացած հիացողներուն, որոնք իրարու կը յաջորդեն բեմերու վրայ ու մամուլի մէջ, իրենց «խանդավառ սքանչացումը» յայտնելու համար «Թուրք երիտասարդ հանրապետութեան» եւ անոր «խիզախ ու յատակատես պետ» Քէմալին:

Կարծես մրցումի ելած ըլլային իրարու հետ, թէ ո՞վ պիտի կոտրէր լրջնաշուրթն փառաբանութեան մրցանիշը:

Ինչպէս գրած էի քանի մը ամիս առաջ, «Յառաջ»ի մէջ, «Փիէր Լօթիի հետքերուն վրայ» յօդուածաշարքով, Մարսէյլի Առեւտրական Սենեակի պատուիրակութեան պետ, Պ· Ֆէլիքս Փրաքսի Պոլիս ժամանումով Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ անկիւնադարձ մը բացուեցաւ:

Եւ այս իրողութիւնը խոստացած էր արդէն նոյն ինքն Ֆէլիքս Փրաքս, «Պալքանները 1934»ի հեղինակ Լէօն Պանքալ եւ լրագրող մը՝ Լուի Սապարէն:

Ահա ճիշդ այդ օրուընէ սկսեալ, առաւելապէս Մարսէյլը, իր առեւտրական սենեակով, դարձաւ իրապէս Թրքական քարոզչութեան գլխաւոր բեմերէն մէկը:

Այսպէս, «Աշխարհագրական Ընկերութիւնը» Առեւտրական սենեակի պալատին մէջ սարքած էր հրապարակային բանախօսութիւն մը:

Խօսողն էր Պ· Ցրնիս Շամպօն, անդամ այն պատուիրակութեան որ անցեալ մայիսին այցելած էր Թուրքիա:

Նիւթը առաւելապէս ճամբորդական տպաւորութիւններ էին: Սակայն, կարելի՞ բան էր, առանց գովքը հիւսելու Քէմալին ու քէմալապետութեան, վերջացնել ճառը:

Բանախօսը մէկիկ մէկիկ վեր հանելով Պոլսոյ մէջ իրենց եղած պատիւները, հիւրասիրութիւնը, խնճոյքներն ու ցոյցերը,— եւ մենք գիտենք թէ որքան վարպետ են Թուրքերը այս գետնի վրայ — կը բացագանչէ·

— «Մուսթաֆա Քէմալ, զօրաւոր եւ յատակատես պետը Թուրք երիտասարդ հանրապետութեան, կատարեց այնպիսի դեր մը, որով այսօր Թուրքիան գրաւած է պատուաւոր տեղ մը ազգութեանց մէջ»:

Պ· բանախօսը չմոռցաւ յիշել թէ չափազանց տխրութեամբ բաժնուած է Թուրքիայէն: Եւ աւելցուց թէ Պոլսոյ Թուրք առեւտրական սենեակին պատուիրակութիւն մը մօտ ատենէն պիտի այցելէ Մարսէյլ:

Ծափերէ վերջ, խօսեցան նաեւ Պ· Մասօն, Ֆէլիքս Փրաքս, իրենց «հիացում»ը անգամ մը եւս յայտնելու համար «երիտասարդ Թուրք հանրապետութեան»...

Եւ լրջնաշուրթն փառաբանութեան այս ցուցադրութեան կը մասնակցէր Թուրք հիւպատոսը — ինչպէս գրեցին տեղական թերթերը:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (15)

«ԻԹԹԻՀԱՏ ԵՒ ԹԷՐԱԳԳԸ»

(ՔԱՂՈՒԱԾ ՊԷՀԱԷՏՏԻՆ ՇԱՔԻՐԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ)

»»» · · «««

«Այս պատմութեանց ամբողջովին շինծու ըլլալուն ուրիշ մէկ ապացոյցն ալ այն էր որ, մինչեւ այդ ատեն, Ապտիւլ Համիտի կայսերական գոհունակութեան արժանացած էին իր հաւատարիմներուն կողմէ Մեծ Եպարքոսին հասցուած վիրաւորանքները: «Կայսերական հաւատարիմ»ներու շարքին պատկանողները կրնային եպարքոսը, սպարապետը, նոյն իսկ պալատական մեծամեծները անարգել՝ առանց պատժուելու: Այս պատճառով, Եւրոպա գտնուող օսմանցի ազատականները կը խուսափէին Սինապեան կոչուած մարդուէն, նոյն իսկ եթէ իրականութիւն եղած ըլլար, անոր «կայսերական դայրոյթին» ենթարկուած ըլլալը:

Այս միջոցին, Տիրան Քէլէկեան էֆէնտիէն Տօքթ· Պէհաէտտին Շաքիր պէյին հասած լուրերուն մէջ, Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշայի նիւթական վիճակի մասին չափազանց աննպաստ տեղեկութիւններ կային: Փաշային պարտքը ութսուն հազար եգիպտական ոսկիի հասած էր: Փաշային կացութիւնը փրկելու համար, Տիրան Քէլէկեան էֆէնտի զայն հաղորդուած էր Սուլտանի ոսկիի հանքով: Այս մասին հետեւեալը կը գրէր Տիրան Քէլէկեան էֆ·

— «Հանքին քննութիւնները առաջ կը տարուին: Ստացուած տեղեկութիւնները յուսատու են: Եթէ այս խնդիրը սպասուած արդիւնքը տայ, նիւթական կացութիւնը կրնայ բարւոքել: Թէեւ հանքին գիտական քննութիւնները հազիւ երկու տարիէն կրնան լրանալ, այսուհանդերձ եթէ գործը լուրջ հանգամանք ստանայ, այսօրուան մտահոգութիւնները կրնան փարատիլ»:

Կը նշանակէ որ, Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշային դրամը ջուրը քաշելէն եւ Եուսուֆ Իզզէտտին էֆէնտիի հետ եղած դաշն ու յարաբերութիւնները կորսուելէն յետոյ, այլ եւս ամէն յոյս Սուլտանի ոսկիի հանքին կապուած էր: Այս յոյսն ալ թերեւս երկու տարի յետոյ կրնար իրականանալ:

Տիրան Քէլէկեան էֆ· գիտէր որ Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշա մօտերս Փարիզ պիտի երթար: Այս պատճառաւ անոր Փարիզ բնակութեան միջոցին կատարուելիք գործերուն մասին Տօքթ· Պէհաէտտին Շաքիր պէյին թելադրանքներ ուղղելէ չէր դադրեր եւ կ'ըսէր·

— «Փաշան մինչեւ 20—25 օր Եւրոպա պիտի մեկնի: Ես ալ, փաշայէն քիչ յետոյ, այս ամառ քեզ ողջագուրելու կարելիութիւնները ստեղծած եմ: Այս բոլորը, բնականաբար, գաղտնի կը գրեմ քեզի: Այս նամակիս կ'ուզեմ խնդրել քեզմէ, որպէս զի հոն գործերը ըստ այնմ դասաւորէք եւ կառավարէք: Փաշային նկարագիրը կը ճանչնաք: Ասոր անոր խօսքերէն շուտով կը տարուի: Հետեւաբար իմ եւ ձեր միջեւ տեղի ունեցող գաղտնի յարաբերութեանց մասին պէտք է ըլլալ չափազանց զգոյշ: Նոյն զգուշութիւնը անհրաժեշտ է նաեւ ձեր եւ կուսակցութեան յարաբերութեանց մասին: Որովհետեւ փաշան Իթթիհատ եւ Թէրագգը կուսակցութեան կապուիլ չուզեր, եւ պիտի պնդէ իր նախագահական թեկնածութեան մասին:

Ինչ որ է, առանց դաւաճանելու մեր դաւանած սկզբունքներուն եւ գաղափարին, դժբախտութեան նոյն օրերուն մեր ապրուստի մտահոգութիւններն ալ նկատի առնելու հարկադրանքին առջեւ կը գտնուինք: Այս պատճառաւ ստիպուած ենք խոհեմութեամբ շարժիլ եւ գաղտնապահութիւնը ձեռքէ չձգել: Թէեւ հոն գտնուող մեր ընկերները բոլորն ալ պատուաւոր անձեր են, բայց ասոնց միջեւ գաղտնապահութեան չափն ու ամենադոյզն անզգուշութեան մը մեծ վնասներ պատճառելը չգիտցողներ ալ կրնան գտնուիլ: Ձեր անձնական յարաբերութեանց շնորհիւ, այժմէն իսկ կրնաք ապահովել մատնանշած զգուշութիւններս: Որովհետեւ անոնք մասամբ անկախ են, իսկ մենք չենք կրնար անկախ նկատուիլ՝ պատուախնդրութեան փորձանքէն մղուած:

Հետեւաբար ձեզի կը թողում գործերուն այս ամառ լաւ ընթացք մը ստանալն ու պաղութեան չմատնուիլը: Առանց իրարանցումի, այսինքն առանց տեղի տալու անպէտ եւ անօգուտ խօսքերու, անհրաժեշտ է այժմէն իսկ պատրաստել գետինը: Ըսել կ'ուզեմ որ, ձեր գործերը, իմ գործերս փափաքուած վիճակին պէտք է բերել: Եթէ անհրաժեշտ կը գտնէք, կրնաք Սէզայի պէյին խօսիլ այս մասին:

Կարելի եղա՞ւ կարգադրութիւն մը ընել Եուսուֆ Իզզէտտին էֆէնտիի հարցի մասին: Նիւթական շատ անձուկ վիճակի մը մատնուած եմ հոս: Կը սպասեմ ձեր ցուցմունքներուն»:

Ինչպէս կը տեսնուի, Տիրան Քէլէկեան էֆ· եւ Տօքթ· Պէհաէտտին Շաքիր պէյ՝ Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշային չէին զգացներ թէ իրարու հետ թղթակցութիւն կը պահեն: Նոյն իսկ փաշան չէր գիտեր որ, Փարիզի Իթթիհատ եւ Թէրագգը կուսակցութիւնն ու Տօքթ· Պէհաէտտին Շաքիր պէյ սերտ յարաբերութեան մէջ են իրարու հետ: Փաշան կուսակցութեան նախագահ ըլլալ կ'ուզէր, իսկ կուսակցութիւնը կը մերժէր: Եթէ փաշան իմանար, որ Տօքթէօրը կարեւոր դեր մը կը խաղայ կուսակցութեան մէջ, կասկած չկար որ Տօքթ· Պէհաէտտին Շաքիր պէյին սահմանած հինգ հարիւր ֆրանք ամսաթոշակը անմիջապէս պիտի դադրեցնէր: Տիրան Քէլէկեան էֆէնտիի նամակներուն մէջ դրամական այս հարցը միշտ կը յիշէր: Այդ կարգի նամակներէն մէկուն մէջ կ'ըսէր·

— Դրամական հարցը քանի մը օրուան ընթացքին չկարենալ կարգաւորելուս համար ներողութիւն կը խնդրեմ: Ժամանակը նպաստաւոր չէր· այսինքն Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշայի մօտ դրամ չկար: Կը յուսամ քանի մը օրուան ընթացքին արդիւնքի մը հասնիլ: Անտարակոյս վստահութիւն ունիք ինձ հանդէպ: Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշայի կողմ սահմանուած մասին թոշակներուն դադարեցման կարեւոր եղած տարաձայնութեանց կարելիութիւն մի ընծայէք: Այս կարգի բաներ երբեմն կ'ըսուին, բայց չեն գործադրուիր: Այդպիսի մտադրութիւն գոյութիւն չունի: Մեծ համակրանք ունի քեզի հանդէպ: Ապահով եղէք»:

(Շար·)

** «Յառաջ»ի ընթերցողները ծանօթ են Ֆրանսացի լրագրող Լէօն Պանքա-լին: Եւ ծանօթ նաեւ իր յօդուածաշար-քին — «Պալքանները 1934ին»:

Լէօն Պանքալ, իբրեւ մասնաւոր թղթակիցը Le Petit Marseillais ի, կը ընկերակցէր այն բազմանդամ պատ-ւիրակութեան, որ Թուրքիա այցե-լեց:

Վերադարձին, իր թերթին մէջ, գրեց ծանօթ յօդուածաշարքը: Այժմ ալ նոյն յօդուածաշարքը գիրքի վերա-ծած է, որպէսզի աւելի լայնօրէն տա-րածուին իր աժան փառաբանութիւն-ները:

Թող Թուրքերը հանգիստ քնանան, իրենց բարեկամները կը գործեն ամէն ճակատի վրայ ու ամէն ուղղու-թեամբ:

X

«Խմբէթխանէ»ն — Բարեգործա-կան — մասնաճի՞ւղ ալ ունի Մար-սէյլի մէջ:

Հաւատացէք որ լուր չունէի, սա-կայն եւ այնպէս կայ եղեր, փառք Աստուծոյ:

Տեղական չարաթաթերթի մը մէջ կարդացի իրենց մասին, ութ տար-ւան մէջ, առաջին անգամ ըլլալով:

Ի՞նչ կ'ըսուի իրենց մասին: Միասին կարդանք, որպէսզի հասկնանք թէ ինչպէս կը մատակարարուին այն գումարները, որոնք կը գանձուին ժողովուրդէն, աղքատին ու տնանկին անունով:

«Խմբէթխանէ»ն հիմնուած է եղեր 1931ին, եւ ունի եղեր 60 անդամ:

1931ի իրենց մուտքն եղած է եղեր 13.639 ֆր. եւ ելքը՝ 9556 (պաշտօնէայի ամսական, հանդէսի ևն.): Զանց կ'առնեմ 1932—33 տարուան ելքն ու մուտքը:

Տեսէք վաթսուն հոգինոց Միու-թեան մը մուտքի 13.639 ֆրանքի գու-մարին վրայ, երբեւ ելք 9556 ֆրանք կը ցուցնեն եւ այն ալ որպէս պաշտօն-եայի տուրք:

Իսկ անդին ի՞նչ մնաց, ողորմելի գումար մը: Մարդ խակալէս կ'ամչ-նայ, կը կարմրի: Այս ի՞նչ մեծ գործ է եղեր, դիւանագիտական կամ ազա-փաչայական, որ վաթսուն հոգինոց միութեան մը համար պաշտօնեայ ալ կը բռնեն եւ 9556 ֆրանք ալ ծախք կ'ընեն:

Եւ կը մղուինք հարցնելու արդար-օրէն ու զայրոյթով,— պարոններ, դուք որ հրապարակ իջած էք որբին, աղքատին ու տնանկին անունով, չէ՞ք խպնիր մեզի այսպիսի հաշուետուու-թիւն ցուցնելով:

Բարեգործականը յաւիտենական շօ-մէջօրնե՞ր պիտի վարձէ իբրեւ պաշ-տօնեայ, որպէսզի ուտեն ու խմեն, որպէսզի Ցունաստանէն մինչեւ Սու-րիա իրենց հոգեկան գռեհկութիւնը թափեն եւ կամ ռամկավար թերթե-րուն նպաստ բաշխեն...

Եւ Մարսէյլի «Խմբէթխանէի» վարչութիւնը իր տեղեկատուութեամ-բը իսկ, ինքզինքը անարգանքի սիւ-նին կը գամէ:

Հատուած մը միայն.— Մասնաճիւ-ղը փորձեց հաստատել նաեւ գիշերա-յին ձրի դասընթացքներ՝ հայերէնի եւ ֆրանսերէնի, բայց դժբախտաբար, կարճատեւ եղած է այս օգտակար ձեռնարկն ալ աշակերտներու եւ մա-սամբ Հայոց անտարբեր վերաբերու-մին պատճառով»:

Հռակցողին չա՜տ բարեւ...

ՀՐԱՉԵԱՑ

«ՀՈՎՈՒԱԿԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ»

= o =

Կիլիկիոյ աթոռակից կաթողիկոսը, Բաբգէն Ա., վերջերս հովուական պը-տոյտ մը կատարած էր Արտաւազդ-ապ.ի հետ: «Յուսաբեր» հետեւեալ կերպով կ'ամփոփէ իր թղթակիցնե-րուն նկարագրութիւնները ու տպա-ւորութիւնները, որոնք չափազանց պերճախօս են.—

ՃԱՐԱՊԼՈՒՍ.— Վեհափառը, սըր-բազանը եւ երկու քահանաներ չորս օր մնացին Ճարապլուս. գիշեր մը բո-լոր ժողովուրդը հրաւիրեցին եկեղե-ցի. եկան նաեւ բողոքականներն ու կաթոլիկները. արարողութենէն վերջ կաթողիկոսը քարոզեց, խրատական-ներ կարդաց ժողովուրդին ու չմոռ-ցաւ քար նետել յարանուանութեանց հասցէին: Փոխադարձ ըլլալու համար այս հարուածը, հայ կաթոլիկ վար-դապետը իր եկեղեցիի բեմէն անդրա-դարձաւ քարոզին եւ տուաւ հարկ ե-ղած պատասխանը: Յարանուանական վէճ չունէինք, այն ալ ունեցանք: Բարեգործական եւ կիրակնօրեայ դպ-րոցներ,— ասոնք եղան առաւելաբար քարոզչութեան նիւթը:

ԱՐԱՊ — ՓՈՒՆԱՐ.— 40 քիլոմեթր հեռաւորութեամբ դիմաւորելու գա-ցեր էինք. մեզ հետ էին տեղւոյն պաշ-տօնէութիւնը եւ աշիրէթի բէյերը, կաթողիկոսը քարոզ խօսեցաւ եկեղե-ցիի մէջ, վեր հանելով խաչին արժէ-քը, անդրադառնալով ազգային կեան-քին՝ յորդորեց կարել ամէն յոյս ունե-ցող եւ կապուիլ եկեղեցիին.— «Պա-հեցէք ձեր եկեղեցին, ուրիշ բանի պէտք չունիք, հայրենիք ըսուածը մեր ձեռքը դիւրաւ անցնելիք բան մը չէ», ըսաւ կաթողիկոսը: Վերջը, երբ իր հիւրասենեակը գացինք, կաթողիկո-սը հարկ տեսաւ ժողովուրդի ներկա-յութեան յարձակում գործել «Յուսա-բեր»ի վրայ: Առարկուեցաւ իրեն որ արդար չէ. «դժուարնի՞ դ եկաւ», դայ-րացած պատասխանեց կաթողիկոսը: Իր այցելութենէն դոհ չմնաց ժողո-վուրդը: Բարեգործականի քարոզչու-թիւն եւ գրգռութիւն,— ահա ինչ որ մնաց մեզ այս այցելութենէն:

ԹԷԼ — ԱՊԻՅԱԹ.— Մեզի ալ այցե-լութեան եկան. կաթողիկոսը քարոզ խօսեցաւ եւ ըսաւ.— Մարմնով եւ հոգւով պէտք է փարինք Բարեգոր-ծականին. անոր ըրած բարիքները շատ են եւ չենք կրնար զանոնք մոռ-նալ, դաւաճանած կ'ըլլանք: Ամէն գաղութ պէտք է Բարեգործականի մասնաճիւղ ունենայ. մէկ տուէք եւ մայր մասնաճիւղէն հարիւր առէք:

ՏԷՐԷՔ.— Եաղօյնի առաջնորդու-թեամբ վարժարանի աշակերտութիւ-նը հիւրերը դիմաւորեց եւ թաղանց-քով առաջնորդեց եկեղեցի, որուն դը-րան դարձեալ կը ծածանէր ազգային դրօշը: «Ուր որ կ'երթանք, դէմեր-նիս կ'ելլայ», ըսած է հիւրերու չքա-խումբէն մէկը, ակնարկելով Եաղօյ-նին: Ի պատասխան «Մեր հայրե-նիք»ին, կաթողիկոսը նկատեց ուսուց-չին.— Նախ «Հայր մեր»ը սորվե-ցնելու էիր...

Բաղցր յօյսերով ընդունեցինք հիւ-րերը եւ դառն յուսախաբութիւններով ճամբեցինք:

ԱՅՆՏԻՎԱՐ.— Աւելի քան 40 ձիա-ւորներով — հայ, ասորի եւ քիւրտի — դիմաւորելու գացինք հիւրերը. երբ դպրոցի բակը հասանք, կաթողիկոսը վինք դիմաւորողներու ներկայութեան ըսաւ իր քարոզը.— Հօս Ֆրանսական դրօշի տակ ազատ կ'ապրինք, չկան քիւրտ աղաներ որ ձեր աղջիկները տանին. ատոր համար դուք պէտք է շատ երջանիկ համարիք ձեզ: Կը լը-սեմ, որ դուք աղջիկ ծախելու պէշ սովորութիւն ունիք. ձեր աղջիկները եթէ 17 տարեկանէն վար ըլլան, մեր քահանաները զանոնք պիտի չպսակեն. Հըլլայ որ օտարին աղջիկ տաք եւ եր-թաք ու Ասորիներուն ու Քիւրդերէնե-րուն պսակուիք. վերջը անիծուած կ'ըլլաք...

Ճաշէն վերջ առանց վայրկեան մը կենալու գացին, ժողովուրդէն չորս ոսկ. ոսկի առնելով օթոյի համար, 5 ոսկ. ոսկի ալ Թէրէքէն առած էին:

Ժողովուրդը ապշած կը նայէր, թէ ինչո՞ւ եկան եւ ինչո՞ւ գացին...

ԳԱՄԸՇԼՈՒ.— Մինչեւ Տէրպէսիէ դիմաւորելու գացինք, լաւ ընդունե-լութիւն ըրինք. եկեղեցին օծեցին եւ քարոզ խօսեցան թէ կաթողիկոսը եւ թէ առաջնորդը: Դպրոցի քովէն քանի մը անգամ անցան, սակայն ներս չը-մտան: Եկեղեցին 300 ոսկ. ոսկի պարտքի տակ էր, զոյգ հովիւները այդ մասին ոչինչ ըրին: Ժողովուր-դին մէկ մասը դժգոհ էր, որ եկեղե-ցին ու դպրոցը իրենցմէ քիչ մը հե-ռու են (հազիւ... 800 մեթր), մեկնե-լու ատեն կաթողիկոսը իր քովը կան-չեց Մելքը (Գամըշլուի պելետիյէ րէյիսը) եւ առաջարկեց նոր դպրոցի եւ նոր եկեղեցիի համար տեղ տալ...

Գոհ չէին թուեր իրենց այցելութե-նէն.— Մենք ուշացած ենք այս շրջա-նին համար, Դաշնակցականները ամէն տեղ մուտք գործած են,— ըսած է չքախումբէն մէկը:

ՏԷՐ - ԶՕՐ.— Արժանաւորապէս դիմաւորեցինք հիւրերը. եկեղեցիի դրան կը ծածանէին երեք դրօշներն ալ, մէջտեղը՝ Եաղօյնը, զոյգ կողե-րէն՝ Ֆրանսականն ու արաբականը. հիւրերը եկեղեցի բերինք, ուր կաթո-ղիկոսը կարճ քարոզ մը խօսեցաւ: Ի պատիւ հիւրերու հանդէս մը սար-քուեցաւ, ուր իր քարոզին մէջ կաթո-ղիկոսը ըսաւ.— Հայ ազգը, հայ դպ-րոցն ու եկեղեցին առաւելաբար կի-րակնօրեայ դպրոցներն են որ պիտի փրկեն. դուք պէտք է անոնց փարիք, որովհետեւ անոնք են մեր ազատարա-րը. կիրակնօրեայէն զատ ոչ մէկ կու-սակցութիւն:

Կիրակի, եկեղեցիէն վերջը, չաւէր աջ առնելու գացին, դրամ տուողները նշխար ստացան, չտուողները՝ ոչ:

Այս հովուական այցելութենէն դառ-նութիւն մը մնաց ժողովուրդի հոգիին մէջ..

ՕՐ. ՄԵԼԻՆԷ ԲԷՆԻՐՃԵԱՆ
եւ
ՊՆԿ. ՎԱՀՐԱՄ ՇԱՀՊԱԶԵԱՆ
Ամուսնացած

Լիոն

«ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ՋՈՒԹԱԿԱՀԱՐԸ»

»»» :«««

ՊՐԻՒՍԷԼ.— Դեկտեմբեր 16ին, Պրիւսէլի Institut des hautes études ի յա-տուկ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ ջու-թակի ունկնդրութիւն մը, տաղան-դաւոր արուեստագէտ Մ. Ծովիանո-վի կողմէ եւ ի ներկայութեան հայ, ռուս եւ պելժ գեղարուեստասէրնե-րու:

Ցայտագիրը կը բաղկանար 12 ըն-տիր ու դժուարին կտորներէ, որոնք քաղուած էին ծանօթ հեղինակներու գործերէն:

Պ. Ծովիանովի տիկինը, որ նոյնպէս ճարտար արուեստագիտուհի մըն է, դաշնակի վրայ կ'ընկերանար իր ա-մուսինին: «Saïta Espagnole»ի հեղի-նակը՝ Իլիաշէնքօ, ինչպէս նաեւ «Air»ի հեղինակ՝ Պազիլէվսքի ներկայ էին նուագահանդէսին: Առաջինը դաշնա-կով ընկերացաւ իր հեղինակած կտո-րին: Ցայտագրին մաս կը կազմէին նաեւ երկու հայ ժողովրդական եր-գեր, «Հայրիկ» եւ «Ալագեազ»:

Պ. Ծովիանով իր երաժշտական ու-սումը առած է Մոսկուայի երաժշտա-նոցին մէջ եւ աշակերտած ռուս վար-պետ Ա. Պրանտուքովի: Իր երաժշտա-կան ուսումին հետ զուգընթաց, ու-սանողական փայլուն շրջան մը բոլո-րած է Մոսկուայի իրաւաբանական համալսարանին մէջ:

Հինգ տարի ուսուցիչ եղած է Թիֆ-լիսի երաժշտանոցին մէջ, ուր իր տա-ղանդին ու երաժշտական բարձր ըմ-բռնումին շնորհիւ յաջողած է հաս-ցնել շատ մը կարող ջութակա-հարներ: Ռուսիոյ, Ֆրանսայի եւ Ա-մերիկայի մէջ իր տուած «ռէսիթալ»-ները ջերմօրէն գնահատուած են գե-ղարուեստական շրջանակներու կողմէ եւ զայն մկրտած «բանաստեղծ ջու-ջութակահար» մակդիրով, երաժշտա-կան իր գործօն մասնակցութիւնը բե-րած է Պրիւսէլի, ինչպէս նաեւ Պել-ժիոյ միւս կարեւոր քաղաքներուն մէջ կազմակերպուած նուագահան-դէսներուն: Երկար տարիներ անդա-մակցած է Պրիւսէլի եւ Լիէժի երա-ժշտանոցներու ամավերջի քննու-թեանց քննիչ յանձնախումբերուն:

Հայ արուեստագէտին «ռէսիթալ»ը սքանչափայլուն յաջողութիւն մը ու-նեցաւ, եւ գեղարուեստական կատար-եալ վայելք մը եղաւ բոլոր ներկանե-րուն համար:

Հ. ՏԷՐՈՍԵԱՆ

ՄԱՋԼՈՒՄԵԱՆԻ ԽՆԴԻՐԸ ՄԻՇՏ ԿԸ ՅՈՒԶԷ ՅՈՒՆԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

«Նոր Օր»ի վերջին թիւէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները (15 դեկտեմբեր).

Աթէնքի գաղթակայաններուն մէջ կազմուած են հետեւեալ հանրագրու-թիւնները Մալլումեանի դէմ.—

Ֆիքսէ 450, Լիփասմայէն 375, Գոքինիայէն 185, Աթէնքէն 125 Հայեր ստո-րագրած են հանրագրութիւնները: Անուններուն դիմացը գրուած է իւրաքան-չիւրին յունարէն անունը եւ հասցէն:

Ասկէ զատ, գրաւոր դիմումներ ըրած են նախարարութեան՝ նախկին կռուողներու միութիւնը, հելլէն բանակին մէջ ծառայած հայ սպաները, Հել-լէնահպատակ Հայերու միութիւնը, Քիլի, Վասպուրականի, Խարբերդի, Տիգրանակերտի, Կարս Պազարի, Էօտէմիշ - Պայընտրի, Տարօն Տուրուբերանի, Մանիսայի, «Արտաւազդ» (մշակութային միութիւն), Երզնկայի հայրենակ-ցական միութիւնները եւ բազմաթիւ մասնաւորականներ, բժիշկներ, առեւտրա-կաններ, Յունաստանի ամէն կողմերէն:

** Հաւաստի աղբիւրէ սուղեցինք թէ՝ Աթէնքի մետրապոլիտին միջամտու-թիւնը ի նպաստ Մալլումեան եպիսկ.ին եղած է պայմանադրական: Մալլում-եան եպիսկ.ի հեռացման որոշումը փոխելու պարագային, Աթէնքի մետրո-պոլիտը յանձն առած է հսկել Մալլումեանի յետագայ գործունէութեան վը-րայ, վերջ տալու համար անոր սանձարձակ եւ ապօրէն կարգադրութիւննե-րուն:

** Տօքթ. Վահրամ Մարտիկեան եւ վարչութեան անդամ Փէսճեան դրա-ւոր դիմում կատարած են ոստիկանութեան, խնդրելով որ արտօնութիւն տրուի իրենց՝ բողոքի միթինկ գումարելու «դաշնակ ահաբեկչական» կազմակերպու-թեան դէմ «Մօնթիոլ»ի մէջ:

Հայաստանի խորհրդայնացման հանդէսին դէմ գրուած արգելքին պատ-ճառաւ կէփէկուն այս միջոցին դիմած է:

Ոստիկանութիւնը, յետ քննութեան համոզում գոյացնելէ յետոյ թէ մի-թինկին նպատակը խռովութիւններ յարուցանել է, մերժած է խնդրագիրը:

ՀՕԿԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԱՆԴԱՄՆԵՐԸ ձերբակալուած

Աղեքսանդրիայէն կը գրեն «Յու-սաբեր»ի (11 դեկտ.).—

Դեկտ. 10ի առտուն ժամը 6ին Ա-ղեքսանդրիոյ ոստիկանութիւնը ան-կնկալ կերպով կը կոխէ Հօկի նորա-կազմ վարչութեան անդամներէն Զարեհ Սարգիսեանի բնակարանը եւ մանրակրկիտ խուզարկութիւն կը կատարէ: Զ. Սարգիսեան կը ձերբա-կալուի եւ կ'առաջնորդուի ոստիկա-նատուն, ուր կը ճամբուին նաեւ իր բնակարանին մէջ բռնագրաւուած թուղթերը:

Քիչ վերջ խուզարկութիւն կը կա-տարուի նաեւ Հօկի վարչութեան ան-դամներէն Տիգրան Սէֆէրեանի եւ Վրթանէս Երամեանի բնակարաննե-րուն մէջ, ուրկէ բռնագրաւուած թուղթերը իրենց տէրերուն հետ մի-ասին կը ճամբուին ոստիկանատուն: Թեթեւ քննութենէ մը կը պարզուի, որ Աղեքսանդրիոյ Հօկճիները նամա-կագրութեան մէջ էին Երեւանի հետ, ուրկէ կը ստանային իրենց հրահանգ-ները: Բռնագրաւուած թուղթերու բնոյթը լրիւ պարզելու համար՝ ձերբակալուածները կ'առաջնորդուին բանտ, ուր պիտի մնան հաւանօրէն մինչեւ 14 օր:

Հօկը վերջերս սկսած էր իր տա-րեցոյցները տարածել քաղաքին մէջ: Իշխանութեանց հրահանգով բռնագը-րաւուած են եւ ոստիկանութեան ձեռք անցած բոլոր տարեցոյցները: Այս նպատակով այսօր խուզարկութիւն կատարուեցաւ նաեւ գրավաճառ Ն. Ղազիկեանի խանութին մէջ, ուրկէ ոստիկանութիւնը տարաւ աւելի քան հարիւր տարեցոյց: Հրահանգուած է բռնագրաւել նաեւ մասնաւորներու օրինակները:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԵՐԵԿՈՅԹԸ ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

ՇԱՎԻԼ, 17 դեկտ.— Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին երեկոյթ - պարահան-դէսը տեղի ունեցաւ դեկտ. 16ին, մեծ յաջողութեամբ: Որոշեալ ժամէն ա-ռաջ սրահը լեցուած էր երկսեռ բազ-մութեամբ:

Պ. Ա. Զարդ հանդէսին բացումը կատարելով, հրաւիրեց բոլորուիլ Կ. Խաչին շուրջ: Յետոյ նիւթէն աւելի խօսեցաւ Օմար Խայեամի մասին: Հանդիսականները լարուած ուշա-դրութեամբ ունկնդրեցին այն հետա-քրքրական բանախօսութիւնը: Բանա-խօսը յաջողութեամբ երգեց Խայեամի քառեակները: Հանդէսին պաշտօնա-կան մասը լրանալէ վերջ, հանդիսա-կանները խմբուեցան սեղաններու շուրջ: Խանդավառութիւնը կատար-եալ էր: Պ. Ա. Զարդ կրկին խօսք առնելով պանծացուց հայ ժողովուր-դին մեծութիւնը եւ բաժակ առաջար-կեց Կ. Խաչի կենաց: Հաւ մը եւ շիշ մը շամբանիա վիճակահանութեան դը-նելով մօտ 130 ֆր. զուտ հասոյթ գոյացաւ: Տիկ. Լուիզ Թօսունեան մեներգեց «Բէլէ քէլէ»ն: Կէսօրուա-մէն ալ վերջ սկսան եւրոպական պա-րերը որ տեւեցին մինչեւ կէս գիշեր: Հանդէսը փակուեցաւ ժամը ճիշդ 12.30ին, կոկիկ գումար մը ապահո-վելով Կ. Խաչին: Իսկապէս գնահա-տելի էր Կ. Խաչուհիներու թափած ջանքը: Կը մաղթենք որ նոյն եռան-դով շարունակեն իրենց գործունէու-թիւնը:

Կիւրլէցի

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՍՈՒԳԻ ՃՐԱԳՆԵՐԸ

»»»··«««

Ու իր խուցովը կը գտնէր իրեն ծա-նօթ այն սուրբերը, որոնց կեանքը ա-մէնէն գեղեցիկ պատմութիւնը եղած է իրենց գործերուն, ու համոզումով կարծես կ'երերցնէր գլուխը, ու «սա ի՞նչ յուզում, ո՜վ Աստուած, սա ի՞նչ յուզում» կը կրկնէր, երբ սիրտը ի-րաւցնէ կը գտնէր իր ճշմարիտ յուզու-մը:

Այս պահուս, ալ մօր մը պէս յանձ-նուած իր սրտին, ընդհատուած ա-ղօթքի մը տպաւորութիւնը ունեցաւ, երբ չկար իր տղան ... սեննակին լը-ռութիւնն ալ փոխուած, կորսնցուցած իր տաքութիւնը, խորունկ էր՝ գերեզ-մանի մը պէս:

Դող մը անցաւ վրայէն: Նայեցաւ պզտիկ դրադարանին: Աւելի մօտե-ցաւ, այս անգամ նայած ատեն, սիր-տը այդ գիրքերուն պէս իր խորուն-կութեան մէջ մտաւ, մեծցաւ, մեծ-ցաւ իր տղուն կեանքը կարծես այդ գիրքերուն մէջ, անոր աչքերէն լոյս կ'առնէին անոնք: Հող, ձեռագիրներ ալ կային՝ իր տղուն ձեռքովը գրուած, կը ճանչնար անոր գիրը: Անոնցմէ ծաւալով ամէնէն խոշորը առնելով, սկսաւ դարձնել թերթերը մէկիկ մէ-կիկ: Հազիւ կէսին մօտեցած, դեռ շատ ճերմակ էջեր կը սպասէին կար-ծես ... շատ մտածեց ու նայեցաւ սեղանին, ընդհատուած կեանքի մը ճամբան կը տեսնէր ... Բոլոր պա-րապ էջերը յուզումով կը դողային դեռ... Քանի մը էջ ետ դարձուց, այս անգամ կեցաւ, ու լացի խառնը-ւած ձայնով մրմնջեց.

— Զաւակս, զաւակս ...

Ի՞նչ տեսեր էր, անկարելի էր հաս-կնալ, որովհետեւ, մանաւանդ ձեռա-գիրները դժուար կը կարդար մայրի-կը, բայց արցունքի կաթիլներ կա-յին աչքերուն մէջ, կը նայէր ձեռա-գրին, չէր կրնար բռնել լացը, ու կը կրկնէր.

— Զաւակս, զաւակս:

Ու տղուն աչքերը երբ կը յիշէր լու-սաւորուած, պայծառ՝ ականակիտ ջուրերուն պէս, բան մը խնդրածի նը-ման, ըսաւ

— Ես մայր մը ... մօր մը աչքերը ունիմ՝ խորո՜ւնկ, խորո՜ւնկ, խո-րո՜ւնկ, ցաւերը փոս փորած են հոն...

Անշուշտ շատ բաներ կային այդ ձեռագրին մէջ, ծածկուած այդ պզ-տիկ, խորհրդաւոր գիրերուն տակ, որոնք կ'երկննային, կը շատնային գե-տակի մը ջուրերուն պէս: Իր տղուն սիրտը կար հոն ...

Բայց ձայն չկար, հիմակ իրեն պա-տասխան տուող չկար, այդ ձեռագրին պէս կեանքը իրեն համար սրտին ձայ-ներով բարախուն խորհուրդ մը, կը նայէր, իր աչքերուն լոյսը կը կար-ճրնար, կը հասնէր, չէր հասներ սր-տին խորունկութիւնը այդ խորհուր-դին, ու հիմակ բոլորովին մինակ մը-նացած, գերեզմաննոցի մը մեռելնե-րուն հետ մնացած կարծես, սկսաւ լալ, ու ձեռագիր տետրակը քսեց ե-րեսին, քսեց աչքերուն, ու համբու-րած ատեն, կարծես իր տղուն ձեռ-քերը կը դպէին երեսին, աչքերուն:

X

Իր երազները իր օրերուն ճամբան եղած, սկսած էին մթագնիլ չես գի-տեր ինչ արագութեամբ, ու տխրու-թիւնը սրտին կը մխուէր, կը քամէր արիւնը:

Այս տխրութիւնը մելամաղձոտու-թիւն մը ունէր, կ'աւելնար միշտ ու կը ծանրանար: Այս տխրութիւնը խա-ւարէն քամուող հոսանքի պէս բան մը, ամէն դի էր, կը տեսնէր, աչքե-րուն մէջ սառած սառերի պէս կը նայէր: Այս տխրութիւնը մորթին փակած տունին մէջն էր:

Արդէն ամուսինը մեռնելէն ի վեր, իր երազները առաջուան խաղաղու-թիւնը չունէին: Ամէն գերեզման եր-թալուն, ձայնի մը արձագանգը կը մնար ներսը, ու ամէն հեղ երբ մինակ կը մնար տունը, անոնց հեծեծնի պէս խորունկէն եկող ձայնը կը լսէր, ու ամուսինը կմախքի պէս գերեզմանին մէջ պառկած կը տեսնէր:

Կուրծքին զարկաւ ձեռքը:

Այս տխրութիւնը հող աւելի թան-ձր՝ կ'արիւնէր:

Կարծես արիւնը կը բնկէր կուրծ-քին տակ, ու ձեռքը կը տաքնար, կը տաքնար:

Սուգի ճրագներուն տաքութիւնը կը զգար: Այդ ճրագները իր միսին մէջ թաղուած, արցունքով լեցուն, արիւ-նով լեցուն, արիւնով կը վառէին, արցունքով կը պլպլային հիմակ: Ա-նոնց բոցը յաւիտենական էր ... Ա՛ս ի՞նչ բոց էր, սուգի սա ի՞նչ կրակ ... Կը վառէր ու չէր հասներ:

Զարմանալի բան, կանուխէն իր աղօթքները պարզ, սրտէն բխած բա-ռերու տողանցում մը, կարծես կը ժպտէր, կը խօսէր կարծես մէկուն հետ, սուրբերու անուններ կուտար, իր աղօթքները սուրբերու կեանքէն դրուագ մը, ի՞նչ էր եղած որ, հի-մակ աղօթելու տեղ կը կենար, յետոյ ձեռքը ճակատին դրած, աչքերը գոց, կը մնար ատեն մը, արցունքները կը թափէին, կուլար անշշուկ:

Մայրիկը հիմակ աղօթելու տեղ կուլար ...

Երբեմն ալ ձեռքերը ծալլած կուրծ-քին, կարծես բան մը կը սեղմէր, կը գրկէր գրեթէ, ինչպէս կը գրկեն մայ-րերը իրենց տղան՝ համբոյրի մը կա-րօտովը խենթեցած: Այս պահուն կը բացուէին շրթունքները ...

Մայրիկը կը սպասէր իր համբոյ-րին, ու աղօթելու տեղ կը կրկնէր

— Զաւակս, զաւակս ...

X

Միւս քաղաքներուն ու գիւղերուն պէս, քաղաքին կեանքը դանդաղած, ամէն օր կը դանդաղէր, ամէն օր կ'իջնէր փոսի մը խորը, կը խորունկ-նար:

Կեանքը անբնական դարձած, քանի կը կորսնցնէր իր արագութիւնը, իր շարժումները կը դառնային աւելի անբնական, աւելի քաշկռտուած:

Քաղաքին մէջ, արեւները կ'անց-նէին տեսակ մը յուսախաբութեամբ: Երկինքի գեղեցկութիւնը, վարը, քա-ղաքի մարդոց աչքերուն բոցովը չէր տաքնար: Աղուոր վերջալոյսները, կարմրած, կարմրած, կարմրած, կը մարէին անտարբեր քաղաքին դիմաց: Անոնք, կարծես ուրիշ, խորհրդաւոր աշխարհի մը համար իրենց լոյսերը կ'ամփոփէին:

Գիշերը հասնելուն, քաղաքը աւելի կը տխրէր: Այս տխրութիւնը, շատ զօրաւոր, գերեզմանի կը փոխէր քա-ղաքը, ուրուականներով լեցուն փոս մը կարծես: Տեղ տեղ պլպլացող լապ-տերներուն լոյսերը, գիշերուան աւե-լի եղերական երես մը կուտային, լոյս կուտային անոր տրտմութեան, կը լուսաւորէին ...

Մարդիկ կը նմանէին փոսերէն փա-խած մեռելներու: Իրենց տխրութիւնը պաղ, սառած դէմքերնուն վրայ, ի-րենց սրտին լայնութիւնը չունէին:

Տիկին Հայկանուշ, որու որ կը նա-յէր, կը յուզուէր, չէր կրնար սիրտը բռնել, ու «աւերակ աւերակի վրայ» կը կրկնէր, որովհետեւ ամէնուն դէմ-քին վրայ աւերակ մը կը տեսնէր, ու

— Այսքան ալ աւերակի նմանի՜լ, կը կրկնէր տրտմութեամբ:

Անոնք ամէնքը կորսնցուցած իրենց մարդկային գեղեցկութիւնը, կոր-սուած էին կեանքին մէջ:

Ի՞նչ էր եղած կեանքը:

Մարդիկ իրենց պոռչտուքով, օձի պէս երկարող իրենց լեզուով, իրենց աչքերով արիւնոտած, փոխած էին աշխարհի երեսը: Քաղաքին պատկերը տարբեր բան մըն էր հիմակ, արիւնով լուացուած, արիւնով ներկուած տե-սարան մը, ու կը պոռային.

— Պատերա՜զմ, պատերա՜զմ ...

Անըմբռնելի աղաղակ ...

Ցնմարութիւնը մահուան ձեռքէն բռնած, մերկացած, կը քալէր ...

Տիկին Հայկանուշ կեանքին հետ կռուի բռնուած, ալ դժուարին էր ա-նոր հետ հաշտուիլ: Վիշտերու յա-ւիտենական շփումովը, սրտին սուգի ճրագները լուսաւորուած, աշխարհն աւելի լաւ կը տեսնէր:

Լուսնկայ գիշեր մը, տունին ետեւի պարտէզը իջաւ, թերեւս միտքը քիչ մը փոխուէր, լուսնկային հանդար-տութիւնը կ'առնէին թերեւս իր մտա-ծումները, թերեւս իր աչքերուն խո-րունկութիւնը կը լեցուէր, կը բարձ-րանար աղուոր գիշերի մը խորհուր-դով:

Քանի մը վայրկեան հազիւ անցած, աչքերը կպած երկինքին, իր ամբողջ վիշտին մէջ խնդաց անգամ մը: Այս այն ծիծաղներէն էր, որոնք ունենա-լու համար, մարդկային սիրտը բոլոր կիրքերէն վեր կը թռչի, կը տեսնէ, ու ըսելիք չգտնելով, ձայնի մը պոռթ-կումը, յանկարծ, կը փոխուի շր-թունքներուն վրայ տեսակ մը ծիծա-ղի, խորհուրդի մը անմեկնելի:

Վեր բարձրացաւ կրկին, ու ամիս-ներէ ի վեր տիրամօր կանթեղին նա-յող բայց թողած պատուհանը գոցեց, ու կոնակը դարձնելով, կռթնեցաւ անոր:

Մեծ խենթութիւնը մայրութեան, իր բոլոր վիշտերուն դէմ կեցուցած զինքը, մազերը ցիրուցան, կախուած ուսերէն վար, բացաւ կուրծքը, ու բան մը բացատրելու, հասկցնելու խօսութեամբ, երկու ափերուն մէջ առնելով ստինքները, դողդղացուց, նայեցաւ անոնց, մինչեւ որ աչքերուն բոցը ինկաւ անոնց վրայ, ու տեսնել կարծելով իր տղան, կարծես անոր գլուխը ձեռքերուն մէջ, խենթի պէս պոռաց.

— Զաւա՛կս, զաւա՛կս ...

(Վերջ) ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» Ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները վաղը, Կիր. կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին։

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին «Խաժակ» Ակումբին մէջ։ Ներկայ կ'ըլլայ ընկեր Ա. Արծրունի։

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ «Վարուժան» խումբի ժողովը վաղը Կիրակի։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ « Ռոստոմ » ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը, 26 Դեկտեմբեր, Չորեքշաբթի երեկոյ, ժամը 8.30ին, Պատանեկան Միութեան Դրադարանին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՏՕՆԱԿԱՆ ՕՐԵՐՈՒ ՁԵՐ ԳՆՈՒՄՆԵՐԸ ՎԵՐԱՊԱՀԵՑԷՔ

ՓԱՐԻԶԻ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

ԲԱՐԵՆՊԱՏԱԿ ՄԵԾ ՎԱՃԱՌՔԻՆ

Նախագահութեամբ Տիկ. Մ. ԲԷԳԼԱՐԵԱՆԻ

ՇԱԲԱԹ 22, ԿԻՐԱԿԻ 23, ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ 24, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1934

ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2ԷՆ 7

Foyer de la Musique Russeի սրահին մէջ

26, ave. Tokio, Paris (16)

Métro: IENA, ALMA-MARCEAU Autobus: AC, AH, BU, CA N. 1,2, 19.

Կը վաճառուին կանացի եւ տղամարդու արդուզարդի առարկաներ, երախաներու հագուստներ, խաղալիքներ, ամէն տեսակի Նուէրցու իրեր, նպարեղէն, թարմ եւ չոր պտուղներ եւայլն։

ԸՆԹԱՑԻԿ ԳԻՆԵՐՈՎ։ ՃՈԽ ՊԻԻՖԷ։

ՀԱՆԴԷՍ - ԽՆՋՈՅՔ

Պուլվար Օտտօի «ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»ի մասնաճիւղին կողմէ

վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Մատուռ-Մանկապարտէզի սրահին մէջ

կը խօսին՝ Հ. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ (Համազգայինի գործունէութեան մասին) եւ ՏՈՔԹ. ԱՐՁՈՒԵԱՆ (Առողջապահութեան մասին)։

Գեղարուեստական բաժին։

Համազգայինի անդամագրուելու փափաքողները դիմեն վարչութեան տեղւոյն վրայ։ Հանդէսէն վերջ խնջոյք։

ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆ. Կ. Խաչի Անիէռ Պուա Քոլոնպի մասնաճիւղին կողմէ, ի նպաստ տեղւոյն կարօտ ընտանիքներու

22 դեկտ. շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին։

Salle d'Escrimeի մէջ 149bis Avenue Argenteuil.

Կը նախագահէ՝ Պ. ԳԱՌՆԻԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Կը խօսի՝ Տիկին ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն՝ Պ. Պ. Պալապանեանի, Ուզունեանի եւ Ծատուրեանի կողմէ, Mme Buatti (ջութակ), Պալէթ երախաներու կողմէ, Ռուբէն Ալագեան (թառ)։ կէս գիշերէն վերջ եւրոպական պարեր։ Ընտիր ճազ-Պանտ (իտալացիներ)։

Մուտք՝ 5 եւ 3 ֆրանք։

Հաղ. Միջոց.— Օթօպիւս CI իջնել Place Bourguignons, Անիէռ։

ՏԱՐԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հ. Կ. Խ.ի Մարսէյլի մասնաճիւղին կողմէ, 22 դեկտեմբեր, Շաբաթ գիշեր, ժամը 9էն մինչեւ լոյս։ 21, Boulevard Dugommier, Coliséeի չքեղ սրահներուն մէջ։

Բարեհաճ մասնակցութեամբ

Տիկին ՏՈՔ. ՄՕՐԷՆՕԻ եւ ՕՐ. ՄԱՆՈՒՇ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆԻ

Բացման խօսք՝ Տիկին ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ

Պ. Պ. Ս. Չէօրէքճեան (ջութակ), Ժագ Կիւլպէնկեան (ջութակ), Վ. Տ. Վարդանեան (արտասանութիւն), Lydia Walter (ռուսական պար)։

Հայկական եւ սպանիական պարեր Հայ Արենուշներու կողմէ։

Կը ներկայացուի զաւեշտ մը։ Եւրոպ. պարեր։ Դիւրամատչելի պիւֆէ։

Մուտք 10 եւ 7.50 ֆրանք

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Փարիզի Հարաւային շրջանի « ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ » Միութեան կողմէ ի նպաստ իր վարժարանին։

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3էն 8

152, Route d'Orléansի (Պանեէօ) ծանօթ սրահին մէջ։

Նախագահ Կ. Յ. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ, ղեկավար՝ ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Երկսեռ աշակերտութիւնը կը ներկայացնէ երկու թատերախաղ

Ա.— ՀԵՏԱՔՐՔՐՈՒԹԻՒՆ, Բ.— ԴԵՐԱՍԱՆԸ ԵՒ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԸ։

Խմբերգներ, արտասանութիւններ, կը նուագէ թառիստ Գ. Յովհաննէսեան։

Դպրոցական հանդէսէն վերջ Պանեէօ-Քաշանի Ֆր. Կ. Խաչի մասնաճիւղը կաղանդի պտուղ պիտի բաշխէ փոքրիկներուն։

Մուտք 3 ֆրանք։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԼԻՈՆԻ ՄԱՐԱՇԻ եւ ՇՐՋ. ՎԵՐԱՇԻՆԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ

Théâtre HORLOGEի սրահին մէջ. 145, Cours Lafayette.

Մուտք՝ այրերու 5 ֆրանք, կիներու՝ 4 ֆրանք։

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Բալուի Հայրենակցական եւ Երիտասարդաց Միութեան, տեղի կ'ունենայ 24 դեկտեմբեր, երկուշաբթի երեկոյ, ժամը ճիշդ 8ին, 84, Ռիւ Շափ, սալօն Շափի մէջ։ Կը ներկայացուի Պ. Դուրեանի՝ ՍԵՒ ՀՈՂԵՐԸ։ Մուտք 6 եւ 3 ֆրանք։

ՅՈԲԵԼԻՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Վաղը կիրակի, 23 դեկտեմբեր, ժամը ճիշդ 15ին, Սեվրի Մուրատեան վարժարանի Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ, Մուրատ Ռափայէլեան նախկին Աշակերտաց Միութիւնը կը տօնէ իր կազմութեան քսանհինգամեակը։

Կը խօսին Հ. ՍԱՀԱԿ Վ. ՏԷՐ ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ, եւ Մ. Ռ. Ն. Ա. Միութեան տնօրէն ժողովին կողմէ՝ Պ. ԱԼԷՄՇԱՀ ՄԻՔԱՅԷԼ։

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն՝

Մուրատեան վարժարանի աշակերտները, «ԿԻԼԻԿԻԱ» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀի, Օր. ԻՐԻՍ ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆ, Պ. Պ. Ե. ՓԱՓԱԶԵԱՆ եւ Ժ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ։

Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները։ ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՌՈՍՏՈՄ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Տեղի կ'ունենայ 22 Դեկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս Vincennesի Salle de Fêteի ԳԵՂԵՑԻԿ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

27, Rue des Laitières Métro: La Tourelle. Nationէն երկու կայարան անդին. Սրահը կը գտնուի՝ մէթրոյէն 50 քայլ հեռու։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԲԱԳՈՍԵԱՆ. ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ ՍԻՄՈՆ ՎՐԱՑԵԱՆ

Կը ներկայացուի՝ ՆՈՒՇ ԼԻՆԻ, ՈՒՇ ԼԻՆԻ

Զաւեշտը, ընկերակցութեամբ նուագի։ Երկու ժամ ծիծաղ։ Կէս գիշերէն վերջ կը նուագէ MARIO DELFIի Orchestre Argentinի ճէկ ճասը։

Զանազան անակնկալներ։ Հայկական պարեր։ Արտասանութիւն։ Ճոխ պիւֆէ, անհաւատալիօրէն աժան։

Բոլոր տոմսերը իրաւունք ունին թօմպոլայի

ՄՈՒՏՔ 6 ՖՐԱՆՔ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

Վաղը, Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 2ին, ՔԱՖԷ տը լ'ԷՄԹԻ վերնայարկը, Վալանս։

Կը խօսի ընկեր Ա. ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները։ Մուտք՝ 1 ֆրանք։

ՎԶՆՈՑ (քաշ - քոլ), ՓՈՒԼ - ՕՎԷՐ եւ ԲՈՒՐԴԷ ՁԵՌՆՈՑՆԵՐ

ՄԱՐՇԷՃԻՆԵՐ,

CACHE - COLS EN LAINE, PULL - OVER, GILETS ET GANTS DE LAINEի

Ձեր գնումներուն համար դիմեցէք՝

JAPHET Frères

224 & 257 Rue St. Denis. Paris 2e.

Métro: St. Denis.

Tél. Central: 69-61 եւ Gutemberg 57-57

Միշտ տրամադրելի է քնտիր մը երկրորդ'անձրեւի զինեքով։

Օգտուեցէք սոհակալն օրերէն

ԱՅՑԵԼԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Versaillesի եւ **Palaiseau**ի

Մեր աքանչելի հողամասերը որոնք ծախու են ապառիկ։ Քառակուսի մեթրը 5 ֆրանք։

Մանրամասնութեանց եւ այցելելու համար դիմել՝

Mr. PATRIKի, Mr. LECORNUի ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

7, Rue Paul Lelong, Métro: Bourse, Tél. Gut. 40-37

Գրասենեակները բաց են ամէն օր, նոյնիսկ կիրակի եւ տօն օրեր։ ժամը 9 — 12, 13 — 17

ՊՕՂՈՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐՈՒ

ԱՐԱՆՑ ԵՒ ԿԱՆԱՆՑ ԴԵՐՁԱԿԱՏՈՒՆԸ ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

53, Rue Nationale, MARSEILLE.

ՀԱՑԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԶԵՂՉ։

ՄԷԿ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ԲԱՒԱԿԱՆ Է ՀԱՄՈԶՈՒԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ։

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Սէն - Ժէռոմի թաղական խորհրդոյ

Ի գիտութիւն Մարսէյլի եւ բոլոր Թաղերու բարեպաշտ ժողովրդեան կը ծանուցանենք թէ՝ 25 դեկտեմբեր, երեքշաբթի, Թաղիս նորակառոյց Ս. Սահակ – Մեսրոպ եկեղեցւոյ հիմնարկութեան եւ օծման երկրորդ տարեդարձը ըլլալով, հանդիսաւոր արարողութեամբ պիտի կատարուի Ս. Ստեփաննոս նախավկային տօնախմբութիւնը։

Այս առթիւ հրաւիրած ենք Սէն Լուի հոգեւոր հովիւ Տ. Եղիշէ քհնյ. Մխիթարեան, որ պիտի պատարագէ եւ քարոզէ։

Ներկայ պիտի ըլլան նաեւ Տէր Սահակ Խաչակիր եւ աւագ քհնյ. Փափազեան։ Երգեցողութիւնները պիտի կատարուին Թաղիս երկսեռ դպրաց դասու անդամ եւ անդամուհիներու կողմէ, ղեկավարութեամբ Պ. Համբարձում Համբարձումեանի։

Նոյն օրը Ֆրանսացւոց Ծննդեան տօնին զուգադիպելով, յարգելի ժողովուրդէն պիտի խնդրենք՝ որ հաճին խմբովին ներկայ գտնուիլ՝ սոյն հանդիսաւոր արարողութեանց քաջալերելու համար Բահանայից Միութեան գոհաբերութիւնը։

Թաղ. խորհուրդ Սէն Ժէռոմի

15 դեկտ. 934, Սէն Ժէռոմ

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Իսիի մասնաճիւղի ժողովը, 22 դեկտեմբեր, Շաբաթ իրիկուն, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ եւ Շրջ. Հայրենակց. Միութեան փարիզի մասնաճիւղը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները այս կիրակի երեկոյ ժամը 8ին 32, Ավրնիւ կօպլէն, մէթրօ՝ կօպլէն։ Զեկոյց պատգամաւորներու։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ Սեւրանի մասնաճիւղի ժողովը այս կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին կրթական միութեան սրահը։

Փարիզի Տարօն Տուրուբերան Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը 23 դեկտ. կիրակի կէս օրէ վերջ, ժամը 2.30ին Ավընիւ տ'Իթալի թիւ 119 սրճարանը։ Կեդրոնական վարչութենէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ։ Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները ներկայ գտնուիլ այս կարեւոր ժողովին։ Օրակարգ՝ վարչութեան հրաժարական. նոր ընտրութիւն եւ ընթացիկ հարցեր։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Պաղուցի երգիչ Սէյիտ Մերպապայով կը փնտռէ իր նախկին ընկերը՝ Քէմէնչիստ Ռուբէն, լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ A. Ter - Akopoffի, 40, Rue des Dominicaines, Hôtel Casablanca, Marseille, France.

Ոսկիւդէն Տիկին Լոնա Խունունց կը փնտռէ իր ազգականներէն՝ Պ. Գուրգէն Խունունց։ Հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Յառաջի վարչութեան։

Պայծառ ապրուստի սղութեան դէմ անձրեւի գինեքով։

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286
Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 23 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 23 Décembre 1934

10 ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année No 2685
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԳԵՂԵՑԻԿ Է ԱՅՍ ՃԻԳԸ

=o·o=

Ֆր. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը այս տարի ալ կազմակերպած է բարենպատակ վաճառք մը (պազար):

Բացումը կատարուեցաւ երէկ, շաբաթ, եւ պիտի շարունակուի այսօր եւ վաղը:

Չպիտի ուզէինք սրտառուչ կոչեր ուղղել, այս առթիւ: Նպատակը, ինքնին, ամէնէն պերճախօս կոչն է:

Ի՞նչ կ'ըսեն մեր քոյրերն ու մայրերը,— ուժ տուէք մեզի, որպէսզի կարենանք իրականացնել մեր առաջադրութիւնները եւ գործել աւելի լայն ճակատի մը վրայ:

Ո՞վ չպիտի ուզէր թեթեւ յօգնութիւն մը ստանձնել, արդիւնաւորելու համար այնքան գեղեցիկ աշխատանք մը, որուն սիրայօժար տրամադրուած են Կ. Խաչի անդամուհիները:

Պայմանները հարկադրած են որ Ֆր. Կ. Խաչը փոխանակ տարին կառչելու, հետապնդէ աւելի լայն ծրագիր մը: Եթէ ատոր համար անհրաժեշտ է որ «կապոյտ» կոչուի եւ ոչ թէ «կարմիր», ընելիք չունինք: Բան մը չի փոխուիր կացութենէն:

Մեզի համար հիմնականը՝ ոչ թէ օրինական բծախնդրութիւնն է, այլ առաջադրուած պահանջը եւ անոր համար թափուած աշխատանքը:

Արդ, չէ՞ք խանդաղատիր, տեսնելով այն յարատեւ ճիգը, որ կը ծաւալի տարուէ տարի, կարելի եղածին չափ ընդառաջ երթալու համար օրուան պահանջներուն:

Հիւանդներ կան, կարօտ՝ դեղ ու դարմանի:

Երախաներ կան եւ մայրեր, զրկուած՝ տարրական յարմարութիւններէ:

Հիւանդկախ երիտասարդներ պարբերաբար կը յիշեցնեն իրենց տառապանքը:

Մանուկներ ունինք որոնք միայն Կ. Խաչին շնորհիւ կրնան հայերէն թոթովել:

Եւ դեռ ի՛նչ լուռ ցաւեր, որոնց մասին հազիւ քանի մը տժգոյն տողեր կ'երեւան առօրեայ մամուլին մէջ...

Կրնաք երեւակայել թէ՝ ներկայ դժնդակ պայմաններուն մէջ, որքան բարոյական կորով պէտք է ունենալ, չընկրկելու, չվհատելու, եւ, ընդհակառակն, աշխատանքը բազմապատկելու համար:

Այդ արժանիքն է որ հետզհետէ կը շեշտուի Կ. Խաչի կազմակերպութեան մէջ:

Արդարեւ, գեղեցիկ է այդ ճիգը, եւ արժանի՝ ջերմ գնահատութեան:

Իսկ այդ գնահատութիւնը պիտի դառնար ինքնախաբէութիւն, առանց գործնական արտայայտութեան:

Կ. Խաչի անդամներն ու անդամուհիները ոչ ամսան ծափերու կը սպասեն, ոչ ալ օրհնաձիր կոնդակներու:

Չափազանց համեստ են անոնք, եւ մէկ բան կ'ըսեն մեզի.

— Մեր կարողութեան սահմանին մէջ, ստանձնած ենք որոշ պարտականութիւններ: Զինուորներ չենք, բայց զինուորագրուած ենք աշխատելու համար տառապանքի եւ կարօտութեան ճակատներուն վրայ, որոնք նոյնքան ծանր հոգեր կը պատճառեն նոյն իսկ խաղաղութեան մէջ. մանաւանդ այս խաղաղութեան մէջ եւ այս պոլոտաններուն վրայ: Ահա՛ մեր ծրագիրն ու գործունէութիւնը,— սերտեցէք եւ ձեր աջակցութիւնը բերէք մեզի, անդամագրուելով, մեր ձեռնարկները քաջալերելով, կարելի եղածին չափ լայն միջոցներ տրամադրելով մեզի: Աշխատանքը մերն է՝ առանց որ եւ է ակնկալութեան: Բայց գիտէք որ միայն աշխատանքը չի բաւեր. իսկ նիւթական աղբիւրները որքան հոսուն ըլլան, այնքան աւելի մխիթարութիւն կրնանք ցանել: Կատարեցէք ձեր պարտականութիւնը, համաձայն ձեր կարողութեան եւ հայեցողութեան:

Ահա այսքան պարզ է Կ. Խաչին պահանջը, իր ծրագրով եւ գործունէութեամբ:

Փարիզի մասնաճիւղին կազմակերպած վաճառքը ձեզի պատեհութիւն կ'ընծայէ ոչ միայն մատչելի պայմաններով գնումներ կատարելու, հետեւաբար գործնապէս աջակցելու, այլ եւ մօտէն ծանօթանալու կատարուած աշխատանքին:

Եթէ Հայաստան ըլլայինք, ամբողջ գիւղը կը հաւաքուէր այգին կամ թոնիրի մը շուրջը, եւ մարդիկ ձեզի կը պատմէին գիւղին չարն ու բարին...

Բայց... Եւրոպա կը գտնուինք, եւ հարկադրուած ենք սալոններ վարձել, հանդէսներ կամ վաճառքներ սարքել եւ ժողովուրդ հաւաքել, մթնոլորտ ստեղծել եւ խօսիլ մեր բազմազան հոգերու մասին:

Անշուշտ ոչ թէ հէքեաթ լսելու, այլ սեւն ու ճերմակը իմանալու, որոճալու, ելքեր գտնելու եւ վէրքեր դարմանելու համար:

Պէտք է սառ կապած ըլլայ որ եւ է սիրտ, խուսափելու համար այսպիսի պատեհութիւններէ:

Կ. Խաչի Ամերիկայի կեդրոնը, որ շատ աւելի դժուարին պայմաններու մէջ ծնաւ, աճելով եւ զարգանալով իր տարեկան նախահաշիւը 13,000էն բարձրացուցած է 20,000 տոլարի:

Պուլկարիոյ, Յունաստանի եւ Սուրիոյ գաղթակայաններուն մէջ, ինչպէս Ռումանիայէն մինչեւ Եգիպտոս եւ Իրաք, Կ. Խաչը ճշմարիտ օրհնութիւն մը դարձած է, պարզապէս աշխատանքով եւ գործակցութեամբ:

Ինչո՞ւ մեր սիրայօժար աջակցութիւնը չտրամադրենք նաեւ այստեղ, որպէսզի Ֆր. Կ. Խաչն ալ յարատեւօրէն ծաւալի, կրկնապատկելով իր անձնուէր աշխատանքին արդիւնքը:

Ձեր ձեռքն է արդիւնաւորել այս գեղեցիկ ճիգը. այսինքն գիտակցօրէն օգնել ինքնապաշտպանութեան ճակատի մը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՇՆՈՐՀ ՄԸ ԵՒՍ...

»»»··«««

ՓԻԼԻՊԷ, 19 դեկտեմբեր (Յառաջ).— Տեղւոյս Պոստա թերթը կը գրէ.

— «Ֆիլիպէի Թրքական հիւպատոսարանը կը յայտարարէ թէ իր կառավարութեան հրահանգով անձնագրի կամ անցագրի որ եւ է գործողութիւն չի կատարուիր անոնց համար, որոնք մինչեւ 1927 թուականը Թուրքիա գտնուած չեն: Հետեւաբար, այդպիսիները պարտաւոր են ուրիշ հպատակութեան մը մասին մտածելու»:

Կը յիշուի որ ասկէ մէկ ամիս առաջ Պոլսոյ թերթերը հպատակութենէ հեռացածներու նոր ու երկար ցանկ մը հրատարակեցին: Բոլորն ալ Հայեր էին: Ստուգեցինք թէ հպատակութենէ զրկուածներուն մեծ մասը անոնք են որ վերադարձի յոյսերով «պէյաննամէ»ներ ներկայացուցած էին...:

Ներգաղթող Թուրքեր յուսախաբ

ՓԻԼԻՊԷ, 10 դեկտեմբեր (Յառաջ).— Պուլկար թերթերուն համաձայն, երկու օր առաջ կրկին քանի մը Թուրք ընտանիքներ վերադարձած են Թուրքիայէն՝ շատ խեղճ վիճակի մէջ: Ուրիշներ՝ յուսահատ փախած են ու յայտարարած որ՝ խաբուած սին խոստումներէ՝ մեծ սխալ մը գործած են Թուրքիա գաղթելով: Անոնց պատմածին համաձայն, ներգաղթող Թուրքերը կ'ափսոսան: Մանաւորապէս Թրակիա տեղաւորուածները երեսի վրայ թողուած են եւ կ'ուզեն Ռումանիա կամ Պուլկարիա վերադառնալ, ինչ որ, սակայն, թոյլ չի տրուիր իրենց:

⁂ Այս շաբթու Պուրկազ հասած են 13 պուլկար ընտանիքներ եւս՝ քշուած Թուրքիայէն:

ԶԻՆՈՎԻԵՒ - ԹՐՈՑՔԻ ԽՄԲԱԿԸ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ
Կիրովի սպանութեան համար

ԱՀԱԲԵԿՉԱԿԱՆ ԳԱՂՏՆԻ ԿԵԴՐՈՆ ՄԸ ԼԷՆԻՆԿՐԱՏԻ ՄԷՋ

Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը կը հաղորդէ դեկտեմբեր 21 թուականով.— Կիրովի սպանութեան նախնական քննութիւնը վերջացաւ դեկտեմբեր 20ին: Գործը յանձնուած է գերագոյն ատեանի զինուորական դատարանին: Քննութիւնը կը հաստատէ թէ Նիկոլայեւ, որ այդ ոճիրը գործեց, անդամ էր հակախորհրդային գաղտնի ահաբեկչական խումբի մը, որ կազմուած էր Զինովիեւի նախկին ընդդիմադիր խմբակին անդամներէն, Լէնինկրատի մէջ: Հաստատուած է թէ Կիրովի սպանութիւնը կատարուած է Նիկոլայեւի կողմէ, Լէնինկրատի ահաբեկչական կեդրոնին հրամանով: Այդ հրամանը տուած էր կեդրոնին անդամներէն մէկը, Քոթոլինով:

Քննութիւնը հաստատած է թէ Կիրովի սպանութեամբ այդ հակախորհրդային խմբակը ուզած է կազմալուծել խորհրդային իշխանութեան ղեկավարութիւնը, ահաբեկչական արարքներ կատարելով խորհրդային իշխանութեան գլխաւոր վարիչներուն դէմ, որպէսզի այս կերպով փոփոխութիւն մը յառաջ բերէ ներկայ քաղաքականութեան մէջ, «Զինովիեւ-Թրոցքիական» կոչուած ծրագրին ոգիով: Համաձայն ամբաստանեալներու յայտարարութեանց, սպանութեան համար վրէժխնդրութեան մասնաւոր շարժառիթ մըն ալ գոյութիւն ունէր Կիրովի դէմ, որ գաղափարով եւ քաղաքականութեամբ կը մարտնչէր Լէնինկրատի ընդդիմադիր նախկին խմբակին դէմ: Նիկոլայեւ իր վկայութեանց ընթացքին յայտարարած է թէ մասնաւոր հաշիւներ ունէր Կիրովի հետ, այն պայքարին համար զոր այս վերջինին կազմակերպութիւնը կը մղէր Լէնինկրատի ընդդիմադիր խմբակին դէմ: Հարցաքննութիւնը հաստատած է թէ այդ հակախորհրդային խմբակը կորսնցուցած ըլլալով զանգուածներու աջակցութեան որ եւ է յոյս, քաղաքականապէս պարտութեան եւ իր նպատակին հասնելու անկարող ըլլալով, ընտրած է ահաբեկման միջոցը: «Լէնինկրատի կեդրոն»ին մէջ կը գտնուէին Քոթոլինով, Շացքի, Ռումիանցեւ, Մանտէլշթայն, Միասնիկով, Լէվին, Սոսիցքի, Նիկոլայեւ,— բոլորն ալ անդամ Զինովիեւի նախկին ընդդիմադիր խումբին, որոնք ձերբակալուած են: Համաձայն կեդր. գործադիր կոմիտէի որոշման, ասոնք պիտի դատուին Խ. Ս. Հ. Միութեան գերագոյն ատեանի զինուորական դատարանին առջեւ, ինչպէս եւ Սոքոլով, Ավէցոով, Թուաքին, Անտոնով, Խանիկ եւ Թօլմազով: Այս բոլոր ամբաստանեալները զանազան շրջաններու մէջ արտաքսուած են համայնավար կուսակցութենէն, յարած ըլլալով զինովիեւեան նախկին հակախորհրդային ընդդիմադիր խմբակին: Անոնց մեծ մասը վերահաստատուեցաւ կուսակցութեան մէջ, երբ պաշտօնապէս իրենց կատարեալ համամտութիւնը յայտնեցին կուսակցութեան եւ խորհրդային իշխանութեան քաղաքականութեան հանդէպ: Նիկոլայեւ կուսակցութենէն արտաքսուեցաւ 1934ի սկիզբը, խախտած ըլլալով կարգապահութիւնը, յետոյ վերահաստատուեցաւ, երկու ամիս առաջ, հրապարակաւ իր զղջումը յայտնած ըլլալով:

⁂ Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Զինովիեւի հետ ձերբակալուած է նաեւ Քամենեւ: Հեռագրի մը համաձայն, երկու վարիչներ Սթալինի քով կանչուած, եւ Քրէմլինէն դուրս ելած ատեն ձերբակալուած են Չեկայի գործակալներուն կողմէ, յետոյ իրենց տունը փոխադրուած եւ հսկողութեան տակ առնուած են:

«Իւմանիթէ» այս առթիւ կը զգուշացնէ բանուորները այն լուրերուն դէմ որոնք խորհրդային կառավարութենէն չեն հաղորդուած:

Համայնավար օրկանը չըսեր թէ խորհրդային կառավարութիւնը միշտ կը հաղորդէ՞ բոլոր վաւերական լուրերը...

=o–o=

ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿՈՒԵՑԱՒ դեր-գնդապետ Փէրչէվիչ, հունգարական հպատակ խրուաթը, որ բանտարկուած էր Վիէննայի մէջ, իբրեւ կազմակերպիչը Ալէքսանդր թագաւորին սպանութեան: Կը յիշուի թէ աւստրիական կառավարութիւնը մերժած էր Եուկոսլավիոյ յանձնել զայն:

ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ օրէնքին մէջ կարգ մը փոփոխութիւններ մտցուց ծերակոյտը: Նոր տրամադրութեամբ, կարելի է ձերբակալութիւն կատարել առանց հրամանագրի, 24 ժամէն ամբողջ թղթածրարը ընդհ. դատախազին յանձնելու պայմանով:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ շաբաթական տեղեկագիրը 10,839 նոր գործազուրկներու յաւելում կը ցուցնէ: Ասով 400,000ի կը հասնի նպաստընկալ գործազուրկներու թիւը:

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՑ դահլիճը կազմեց Պ. Եէվթիչ, նախորդ արտաքին նախարարը: Անդամներն են հեղինակաւոր անձեր:

ՕՐԷ ՕՐԻՆ

ԱՐԴԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱԽԱՂԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

●●●●

Անցեալ օր 41 տարեկան կին մը կախեցին Անգլիոյ մէջ: Յանցանքը՝ թունաւորած էր իր ամուսինը:

Երկրին բոլոր կողմերէն հանրագրութիւններ տեղացին թագաւորին: Աւանդական աղերսագիրն ալ ներկայացուեցաւ, ներում շնորհելու համար: Անօգուտ:

Կինը կախուեցաւ առտուան ժամը 9ին, գիշերը երկու անգամ նուագելէ յետոյ բանտին մէջ:

Թերթերը կը գրեն թէ Յունուար 1ի առտուն պիտի կախուի Տիկին Լիտիա Պինքս, որ ողջ ողջ թաղած էր իր երեք ամսու երախան:

Միեւնոյն օրը պիտի կախուի նաեւ իր սիրահարը եւ մեղսակիցը, Ֆրէտերիք:

Իսկ յունուար 4ին Լիտսի մէջ պիտի կախուի Տէյվիտ Պլէյք, որ ուրիշ կնոջ մը հետ ամուսնանալու համար, մէկ օր առաջ խեղդած էր իր սիրուհին, Էմիլիա:

Կը նշանակէ թէ բացառապէս անողոք է բրիտանական արդարութիւնը, այսպիսի պարագաներու մէջ:

Առաջին մահապարտին համար — Էթէլ Մէյըր — միջամտած էր նոյնիսկ Հըլի քաղաքապետը, դիմելով ներքին նախարարին, որ պատասխանեց թէ չի կրնար շեղիլ օրէնքէն:

Քաղաքապետը չյուսահատեցաւ եւ դիմեց ուղղակի թագաւորին, խնդրաբար յայտնելով թէ հազարաւոր կիներ խորապէս յուզուած են:

Թագաւորը նամակը յղեց ներքին նախարարին, ինչ որ կը նշանակէր մերժում:

Մինչ այս դիմումները կը կատարուէին, դահիճը արդէն պատրաստած էր ամէն բան: Կշռել տուած էր մահապարտը եւ չափած՝ չուանին երկայնութիւնը, որպէսզի մահը վայրկենական ըլլայ...

×

Դեկտեմբեր 5ին, իբրեւ պատիժ Կիրովի սպանութեան, գնդակահարուեցան 66 հոգի, 37ը՝ Լէնինկրատի, 29ը Մոսկուայի մէջ:

Դեկտեմբեր 11ին Մինսքի մէջ գնդակահարուեցան 9 հոգի, միեւնոյն պատճառով:

Քիէվի մէջ ալ գնդակահարութիւններ տեղի ունեցան: Միշտ միեւնոյն ձեւով,— մէկ նախագահ, երկու դատաւոր: Ոչ փաստաբան, ոչ ալ դատախազ:

Պաշտօնապէս 104ի կը հասնի այս մահապարտներուն թիւը: Իսկ անպաշտօնը հարցուցէք... Սթալինի:

Ուրեմն, Խ. Միութեան մէջ ալ անողոք է արդարութիւնը, տարբեր ուղղութեամբ:

Ու կը սկսիմ խորհրդածել.—

Աշխարհամասան պատերազմէն վերջ, բրիտանական արդարադատութիւնը լման չորս տարի բազմեցաւ Պոլսոյ մէջ, հասաւ մինչեւ Անատոլուի խորքերը,— բայց մէկ հատիկ ջարդարար չկախեց իր ձեռքով:

Ոչ իսկ մէկն ու մէկը այն 75 հրէշներէն, որ ձերբակալուած եւ Մալթա փոխադրուած էին, դատուելու եւ պատժուելու համար:

Նմանապէս՝ խորհրդային արդարադատութիւնը, որ տասնապատիկ աւելի անողոք է:

Ան ալ, ոչ միայն չպատժեց ո եւ է ջարդարար, այլ եւ պատուեց զանոնք, ապաստան շնորհեց, երկու ամիս հայազգի Գարախանի մօտ պահել տուաւ Էնվէրը, յետոյ Բագուի արեւելեան համագումարին մէջ նստեցուց եղբօրը՝ Նուրիի եւ ուրիշ պէյ-փաշաներու հետ, յետոյ...

Բայց նո՞ր պիտի լսէք պատմութիւնը:

Ու կ'եզրակացնեմ,—

Մարդասպան ես եւ մահապարտ՝ եթէ մէկ հոգի սպաննես կամ թունաւորես:

Իսկ որ եւ է պատիժէ ազատ, եթէ կոտորես հազար, տասը հազար այր, կին, երախայ իրար կապել եւ վառել, գետը նետել, քարերու, բիրերու, կացինի եւ մտրակի տակ ճզմել կամ ողջ ողջ թաղել:

Ինչպէս որ, գող ես եւ շիտակ բանտ կ'առաջնորդուիս, եթէ հաց մը կամ քսան ֆրանք թռցնես:

Բայց կը դառնաս միջազգային երեւելի՝ եթէ կրցար մէկ միլիոն, տասը միլիոն, երկու հարիւր միլիոն կորզել, մուրհակներ ստորագրելով...

ՎԱՀԷ

ՍԻԹՐՕԷՆԸ ՓՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

»»»··«««

ՈՐՈՇՈՒԵՑԱՒ ԴԱՏԱԿԱՆ ՀԱՇՈՒԵՅԱՐԴԱՐ ԿԱՏԱՐԵԼ

Փարիզի առեւտրական դատարանը որոշեց դատական հաշուեյարդարի եղանակով լուծել Սիթրօէնի տագնապը: Պահանջատէրներէն մէկը կ'ուզէր որ հաստատութիւնը սնանկ հռչակուի, բայց դատարանը մերժեց: Դատարանին նախագահը, Պ. Փիքէթի, լիազօր նշանակուեցաւ հաշուեյարդարը վարելու երեք օգնականներու հետ: Գործարանը բանեցաւ մինչեւ ուրբաթ, իսկ երէկուընէ սկսեալ մինչեւ 1935 յունուար 3 պիտի փակուի, գոյքերու եւ հաշիւներու արձանագրութեան համար: Վաճառումները պիտի շարունակուին անընդհատ, բայց հաշուեյարդարի պաշտօնեաներուն գլխաւոր պարտականութիւններէն մէկը պիտի ըլլայ վերաքննել զանազան տեսակ օթօներու գիները, որովհետեւ կը կարծուի թէ հաշուական սխալի մը հետեւանքով, անոնք վնասով կը ծախուին:

Երեսփ. ժողովի ուրբաթ օրուան նիստին մէջ, ընկերվարական երեսփոխան Մօք պահանջեց որ գործարանը բանի կառավարութեան հսկողութեամբ և բանուորներու հաշուոյն: Այս առթիւ գիտել տուաւ թէ հաստատութիւնը ունի 19,000 բանուոր, իսկ 10,000 արհեստաւորներ ալ պիտի ազդուին անուղղակի, եթէ գործարանը փակուի:

Վարչապետը մերժեց այս առաջարկը, յայտարարելով թէ կարելի չէ հանրային դրամները յատկացնել անհատական հաստատութեան մը: Սակայն խոստացաւ թէ կառավարութիւնը կարելին պիտի փորձէ, որպէսզի գործարանը չփակուի: Այս առթիւ պատմեց թէ կառավարութիւնը երբեք անտարբեր եղած չէ, Սիթրօէնի հաստատութիւնը վերակազմելու համար: Ելմտական նախարարը ութը ամիսէ ի վեր կը զբաղի այս գործով եւ 30 նիստ յատկացուցած է անոր: «Պ. Մօք կը պահանջէ մասնաւոր օրէնսդրութիւն մը հաստատել, որուն տրամադրութեամբ կառավարութիւնը գրաւման տակ առնէ գործարանը, բանեցնէ եւ ծախէ, նախկին ընկերութեան ձգելով իր անցեալ հաշիւները կարգադրելու հոգը: Բայց որո՞ւ դրամով պիտի բանի այս գործարանը: Պետութիւնը չի կրնար որ եւ է գումար յատկացնել»:

⁂ Թերթերը կ'ըսեն թէ Սիթրօէնի բացը մէկուկէս միլիառ ֆրանքի կը հասնի:

⁂ Աշխատանքի ընդհ. դաշնակցութեան կողմէ պատուիրակութիւն մը ներկայանալով աշխատանքի նախարարութեան, խնդրեց ամէն միջոց ձեռք առնել, որպէսզի 1. Սիթրօէնի բանուորները չարձակուին.— 2. Գործազրկութեան պարագային, մասնակի նպաստ ստանան.— 3. Ամբողջովին ստանան յետնեալ առնելիքները.— 4. Ջնջուին բոլոր յաւելուածական ժամերը, որպէսզի աւելի շատ բանուորներ գործ գտնեն.— 5. Վերակազմել ինքնաշարժի ճարտարագործութիւնը:

⁂ Սնանկ հռչակուեցաւ օթոյի «Տանէ» գործարանը, (Նանթէս), որ ունի 35 միլիոն դրամագլուխ:

ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ԲԱԶԿԵՐԱԿԸ

=o·o=

Ֆիլիպէի «Պետօ Սերեմճեան» ընթերցարանի վարչութիւնը Ազատ-Լսարան մը հաստատելու մտադրութիւնը ունի: Ինձմէ ուզեց նիւթերու ցանկ մը դասախօսելու համար: Քիչ առաջ նստայ ու պատրաստեցի: Առաջին նիւթը որ գրչիս տակ եկաւ՝ «Գրականութիւնը խորհ. Հայաստանի մէջ» էր: Բայց, վարանեցայ: Պատճառը այն չէր, անշուշտ, որ ըսելիք չունէի այդ մասին: Այլ այն, որ ինչ որ կրնայի ըսել, նիւթը չէր կրնար սպառել:

Եւ ճարահատ, զանց առի այդ նիւթը:

Այս պարագան, սակայն, դառն խորհրդածութիւններու մղեց զիս: Ու խորհեցայ այն մեծ պատնէշի մասին, որ այսպէս թէ այնպէս, ցցուած է հայրենիքի եւ գաղութներուն միջեւ:

Թէ Հայաստանի իրական կեանքին ծանօթ չենք,— իրողութիւն մըն է զոր կարելի չէ ժխտել:

Նոյնքան անժխտելի է որ Հայաստանը, իր կարգին, ծանօթ չէ գաղթահայ կեանքին:

Նպատակաւոր զեկոյցները, երկուստեք, թերատ կարծիքներու ծնունդ են տուած:

Անիկա պատճառ մը չէ, սակայն, որ մենք անտեղեակ կամ անծանօթ մնանք նաեւ Հայաստանի գրականութեան:

Նախ, որովհետեւ, անիկա հայելին է այն կեանքին զոր կ'ապրի մեր երկրի ժողովուրդը: Պիտի առարկուի թէ՝ խորհրդային սահմաններէն ներս ընդհանրապէս արուեստը, բայց մասնաւորապէս գրականութիւնը պարտադրեալ ձգտում մը ունին, եւ, հետեւաբար, կաղապարուած են վերէն եկած թելադրութեանց համաձայն:

Ըստ իս, այս առարկութիւնը հիմք չունի: Գրականութիւնը միշտ կը բխի կեանքէն: Ու երբ Հայաստանի գրականութեան մասին կը խօսինք, երբեք չենք ակնկալեր էջեր, ուր արուեստին ազատ ձեռքը հիւսքեր կամ երանգներ գրած է՝ այնպէս ինչպէս տեսած, զգացած կամ մտածած է ինք: Բայց, կը խորհինք թէ ամենաբռնադատեալ պարագային իսկ՝ գրական յաջող էջ մը միշտ բան մը ունի իրական կեանքէն: Կրնայ անիկա կաղապարեալ կամ թելադրեալ ըլլալ: Կը նշանակէ, ուրեմն, որ ցոլացումն է այն կեանքին կամ տիպարներուն, զորս կ'ուզուի ստեղծել մեր երկրի սահմաններէն ներս: Այս տեսակէտէն, նոյնքան հետաքրքրական է, ուրեմն, ամէնէն նպատակայարմար եւ «քաղաքականացեալ» գրական գործը անգամ:

Կը կարծեմ, սակայն թէ նոյն իսկ այդ էջերուն մէջ ուշադիր ընթերցողը պիտի գտնէ, իբրեւ խարխիս, ներկայ իրականութիւնը: Որովհետեւ, մասնաւորապէս անոնք որ կ'ուզեն զանգուած մը կամ դասակարգ մը տանիլ որոշ ուղղութեամբ կամ դէպի որոշ նպատակակէտ, հետեւաբար եւ կը ցանկան յեղաշրջել կամ քշել զայն, պարտաւոր են այդ ցանկալի հեռանկարը կառուցանել ներկային վրայ, յեղաշրջման նախափորձը — իբրեւ մղիչ ու թելադրիչ ազդակ — կատարելով, իրենց հերոսներուն, ապրուած կեանքին ու ժամանակակից պայմաններուն մէջ:

Այդպէս է եւ մեր երկրէն դուրս: Եթէ կոլխոզը, հարուածայինը, գիւղատնտեսութիւնը կամ կոմերիտն է գրագէտին առաջադրած նպատակը, այդ բոլորը ան պարտաւոր է ոտքի կեցնել արդի հայ գիւղին կամ քաղաքին մէջ, զայն դէմ առ դէմ դնել այժմու տարրերուն, հոգեբանութեան ու պայմաններուն, եւ, եթէ պարտադրանքը կուգայ վերէն կամ իր անձնական մտածողութենէն, մասամբ կամ առաւել «գունաւորել» իր տիպարները եւ այն արդիւնքը, որ, ըստ իրեն, պէտք է իրականութիւն դառնայ վաղը:

Բայց, մի՞թէ ուրիշ է պարագան այլ շրջաններու եւ այլ շարժումներու առեն:

Րաֆֆիի գրականութիւնը զերծ էր իրական հերոսներէ, բայց իր գործերուն ու նախատեսած շարժումներուն խարխիսը իրական կեանքն էր: Ու հոդ էր, անտարակոյս, իր կրկնակ յաջողութեան գաղտնիքը:

Անոնք որ առիթ ունեցած են կարդալու խորհրդահայ կամ խորհրդառուս գրական որ եւ է գործ, եկած են, անպայման նոյն եզրակացութեան: Վասնզի, գրականութիւն մը, միշտ, իր երկրին բազկերակն է: Անոր պայմաններուն, շունչին, ձգտումներուն, դառնութեանց ու ժըպիտներուն արտայայտութիւնը: Ինչ որ կարդացած եմ խորհրդահայ գրականութենէն, իմ մէջ աւելի ճշգրիտ ու աւելի յստակ կարծիք մը ստեղծելու ծառայած է մեր հայրենիքի կեանքի մասին, քան նոյն այդ կեանքի շուրջ թեր ու դէմ գրուած բազմաթիւ յօդուածներն ու ականատեսներու պատմածները:

Ասկէ զատ, գրականութիւնը ամենամեծ զօդիչ ազդակն է երկրի ու գաղութներու միջեւ: Երկրի գեղարուեստական պատկերացումը, անոր կեանքին գրական վերարտադրումն ու ընթերցումը գաղթահայ զանգուածին մէջ շատ աւելի խոր սէր կը ստեղծեն դէպի երկիրը, քան քառասուն հայրենասիրական ճառ, որոնց չեշտը եւ թափը կրնայ բեմէ բեմ ու անձէ անձ փոխուիլ, բայց որոնք չեն դադրիր տաղտկալի կրկնութիւն ըլլալէ «պէտք է»ներու, Արարատի «ձիւնապատ գագաթ»ին, «քայլամոլոր Արաքս»ին կամ «նոր արշալոյս»ին:

Փաստօրէն մենք գիտենք, արդէն, թէ անցեալին մէջ ի՜նչ մեծ դեր կատարած է գրականութիւնը ռուսահայ եւ թրքահայ զանգուածներու հոգեկան մերձեցման տեսակէտէն: «Մասիս — Արեւելք»ի շրջանին, գրական շարժումը ղեկավարողներու գնահատելի քայլերէն մին եղաւ արեւելահայ գրականութեան ծանօթացումը՝ արեւմտահայ զանգուածին:

Այդ պահանջը զգալի դարձած էր ռուսեւթուրք պատերազմէն յետոյ: Ծանօթ է, որ այդ օրերուն Ռուսահայերը տարուած էին թրքահայ դատով: Ու այդ շարժման մէջ գլխաւոր դեր կը կատարէին գրողները: «Մասիս», նոյն իսկ, բացորոշապէս արտայայտեց իր այդ առաջադրութիւնը: Եւ, այդպէս էր որ Թրքահայերը ծանօթացան Արծրունիին, Րաֆֆիին, Գ. Քաթիպային, Շիրվանզադէին եւն.:

Հիմա, որ առաւել կամ նուազ չափով ինքնավար երկիր մը ունինք եւ ուր կը մշակուի բաւական լաւ գրականութիւն մը, պէտք է անպայման հետեւինք այդ գրականութեան:

Այս տեսակէտէն, խոստովանինք որ երկիրը, հակառակ իր ժխտական կեցուածքին, աւելի շատ բան կ'ընէ, քան մենք: Մեծարենց, Սիպիլ, Պարոնեան եւ ուրիշներ կը վերահրատարակուին, կ'ուսումնասիրուին, բաժիններու կ'արժանանան: Միւս կողմէ՝ համագումարի եւ այլ առիթներով, հայ գրականութիւնը կը թարգմանեն նախընտրելի էջեր ու կը ծանօթացնեն օտարներու: Մինչ մենք, արտասահմանի մէջ, ոչ մէկ շօշափելի ճիգ կը փորձենք՝ Հայաստանի գրականութիւնը ծանօթացնելու գաղթահայ զանգուածին:

Սխալ կ'ըլլար, անշուշտ, ըսել թէ՝ արժէքաւոր գործեր ու գրողներ չկան հոն: Այն ինչ որ վերջին տասնամեակին կրցեր եմ ձեռք ձգել ու կարդալ՝ իմ մէջ ստեղծեր են այն խոր ու խրախուսիչ համոզումը թէ հինէն փոխանցուած ու նոր տաղանդներ կան հոն, որոնցմէ ոմանց անունները — գրեթէ անունները — ծանօթ են արդէն շատ շատերուն:

Պիտի առարկուի, թերեւս, թէ գըխաւոր արգելքը ուղղագրութիւնն է:

Այս տեսակէտէն, նախ, մեղադրելի են անոնք որ «Հայաստանի բարեկամ»ի տիտղոսը ուրիշներուն չեն զիջիր, բայց, կը գոհանան հարեւանցի տպաւորութիւններ կամ անուններ տալով: Կամ, շատ շատ, իրենց հրատարակած թերթերուն կամ պարբերականներուն մէջ, պատահականօրէն տեղ կուտան Հայաստանի գրողներէն մէկուն կամ միւսին սա կամ նա գրուածքին:

Ու այդքան:

Մինչդեռ, այդ գործը կը պահանջէ ծրագրեալ ու մեթոտիկ աշխատանք: Ընտրութիւն՝ հեղինակի եւ նիւթի:

Զանցառութեան բաժին մը ունինք, նաեւ, մենք՝ գաղթահայ գրողներս: Վասնզի, մենք կրնայինք գոնէ այնքան ճիգ թափել որքան թափեցին ու կը թափեն տասնեակ մը մտաւորականներ՝ Նահատակ Գրագէտներու գործերու հրատարակութեան համար:

Մանաւանդ որ, ինչպէս այդ, նոյնպէս եւ այս ձեռնարկին մէջ քաղաքական հայեցողութիւնները երբեք տեղ չունին, եւ կողմերը, երկուստեք, կրնան առանց վերապահութեան նըւիրուիլ անոր:

Ես կը նախատեսեմ, օրինակ, Հրատարակչական մը, զոր կրնանք կազմել նոր գրողներս, — կամ հին թէ նոր միասնաբար — ընտրել նիւթերը, փոխել ուղղագրութիւնը եւ հրատարակել: Գրողներս՝ գրականօրէն կը նայինք անոնց, Հայաստանականները՝ իրենց ակնոցով, իսկ ազգայնականները՝ հայրենիքի հայեցողութեամբ: Այնպէս որ, սպառումի մտահոգութիւնը բաւական կը նուազի: Մանաւանդ որ մենք կրնանք այդ հրատարակութիւնները ընել այն վայրերուն մէջ, ուր համեմատաբար աժան կը տպուի — Յունաստան, Պուլկարիա, եւն. (տանուազն կէս գինով):

Անկախ ասկէ, արտասահմանի հայ մամուլը եւս կրնայ իր աշխատանքի բաժինը բերել: «Յառաջ», կարծեմ միակն ըլլալով, կանոնաւորաբար մեր լեզուին ու մեր ուղղագրութեան կը վերածէ Հայաստանեան թերթերու բոլոր այն բաժինները, որոնք կը հետաքրքրեն մեզ: Աւելի մեծ թափով պիտի ընէր նոյն բանը՝ եթէ խորհրդահայ գրական գործ մը վերածել (թարգմանե՞լ կ'ըսէք դուք) հարկ ըլլար: Նոյնը՝ ես կամ ուրիշ մը:

Եւ եթէ անկարելի կը թուի անջատ հրատարակութիւնը, մեր թերթերը կրնան, կը կարծեմ, իրենց թերթօնի բաժիններով կատարել այդ աշխատանքը:

Ոչ մէկ տարակոյս, որ հետաքրքրութեամբ պիտի կարդացուին անոնք այ: Փորձը ինկողները միշտ հնարաւորութիւն ունին ձեռք ձգելու Երեւանի հրատարակութիւնները: Այն ալ՝ թերեւս միայն մտաւորական դասակարգը: Բայց, մե՞նք որ Լոյս-Քաղաքը չենք: Ես, օրինակ, գրականութեան կապուած մէկը, անցեալ օր նամակով Նարդունիէն կը խնդրէի առժամաբար ինծի ղրկել խորհրդահայ երկեր, որպէսզի ծանօթանամ ու ծանօթացնեմ իմ շրջապատիս…

«Փարիզ»ը չի՞ կրնար արմատական միջոց մը խորհիլ: Գիտեմ, սկեպտիկ ժպիտ մը պիտի ունենայ նորէն «Յառաջ»ի խմբագրապետը: Լա՛ւ: Աթէնք ու Պուքրէշ նստողները ի՞նչ կը խորհին այս մասին:

Կ. ՄԵՀԵԱՆ

ՄԵՌԵԼՆԵՐՈՒՆ ՊԱՐԸ

Անոնք իրենց որոշածին պէս ամէն առտու Հայաստանի թափուր մէկ եկեղեցին, մէկ բերդը, մէկ մենաստանը կ'ընտրէին ու հոն կը հաւաքուէին: Նոյն օրը Սուրուճի մէջ մեծ ջարդին նահատակուածները եկեր եկեր էին Սեբաստիա: Կրնամ ըսել այդ մեռնողներէն մեծ մասը Սեբաստացիներ էին: Քաղաքացիի կամ գիւղացիի, աղքատի կամ հարուստի խտիր չկար, ամէնն ալ Թուրքին սուրին տակ մնալով ուխտած էին մէկ սիրտ մէկ հոգի հայութեան ապագային համար աշխատիլ եւ օգնութեան հասնիլ իրենց ազգակից եւ սրտակից ընկերներուն, որոնք տակաւին կ'ապրէին առանց տունի, առանց պաշտպանի:

Այդ գիշերը լիալոյս մաքուր աստեղազարդ գիշեր մըն էր, մեր մեռելները կը շրջէին Սուրբ Նշանի պարիսպէն ներս: Անոնք ամէնն ալ հրեշտակի թեւերը եւ զգեստը իրենց վրայէն հանած, իրենց ողջութեան զգեստը հագած կը շրջէին ձեռք ձեռքի եւ թեւ թեւի տուած: Զարդարար Թուրքերը պարիսպէն դուրս խռնուած՝ զէնքով հոն հասած էին, կը լսէին բազմամբոխ ժխորը, կ'որոշէին անոնց ձայնը, կը հասկնային որ անոնք հայերէն կը խօսէին, բայց չէին տեսներ անոնց ուրուականը: Գեղեցիկ ձայն ունեցողները Ս. Նշան եկեղեցւոյ գմբէթին տակ դաշնամոյշ կը նուագէին «Տէր ողորմեա, տէր ողորմեա, տէր ողորմեա… Ազգիս Հայոց ազատութիւն պարգեւեա»: Հոն հասած էին Զայիր ազգի կոչուած լճակէն Քառասուն մանուկները: Պարիսպէն ներս Ս. Կարապետի տաճարին յատակը կը սկսի շարժիլ, մեռելները կը կարծեն թէ երկրաշարժ է, եւ ահա կը տեսնեն որ գերեզման մը կը բացուի, եւ արեգակի զգեստով յարութիւն կ'առնէ մեռել մը, որ էր նոյնինքն այդ մենաստանի աբեղաներէն Ս. Թէոդորոս: Ան ինքզինքը կը յայտնէ իր քաղաքակից Սեբաստացիներուն, քիչ վերջը առանց քով կուգայ Պետրոս Գեստաղարձ որ Ս. Նշանի արեւելեան կողմը թաղուած էր:

×

Մեր նոր եւ հին այդ նահատակները հոն պարիսպէն ներս առեան կը կազմեն, նորերը հիներուն հետ վիճաբանութեան կը բռնուին: Նոր նահատակներէն շատերը կ'ընդդիմանային հին մարտիրոսներուն: Վիճաբանութիւնը շատ երկար կը տեւէր: Թուրքերը սարսափած խոյս կուտային Ս. Նշանի շրջակայ գիւղերէն: Անոնք նոյն առեն սնոտիապաշտութեամբ լեցուած կը դիմէին կառավարութեան, ըսելով թէ Տամատ փաշան դարձեր է, Հայդուկները հոն պատրաստութիւն կը տեսնեն, վերջապէս այս համոզումը կ'ունենան թէ հայկական ուրուականներ հոն համախմբուած այսօր կամ վաղը Սեբաստիան վերէն վար կրակի պիտի տան: Կառավարութեան պաշտօնեաները թէեւ կը ծիծաղին անոնց վրայ, ասով հանդերձ, զանոնք հանդստացընելու համար Ս. Նշանի պարիսպներուն քով ցոյց կուտան քանի մը ոստիկան զինուորներ: Անոնք ալ իրաւցընէ գիշերները մեր մեռելներուն բռնկած վիճաբանութեան ձայները կը լսեն, սակայն բան չեն տեսներ, իսկ ռամիկ ժողովուրդը թուրքերուն հաւատար սարսափահար՝ գիշերները խոյս կուտայ անկէ:

×

Պետրոս Գեստաղարձին կը ձայնակցէին Քառասուն Մանուկ սուրբերը:

Նոր նահատակներէն Լուսաբեր եւ Սաթենիկ չափազանց բռնկած կը վիճաբանէին:

Գեստաղարձ կ'ըսէր նոր նահատակներուն, որ վերջը կուգայ մեր ազգին ջարդին ու խաչին: Կը ծագի խաղաղութեան օրը, կ'անցնի Հայուն գիշերը:

Լուսաբեր կը բռնէր Գեստաղարձին վզէն կախուած խաչը ու կ'ըսէր, թէ — Հայուն այս խաչին պատճառաւ այլեւս վերջը չի գար իր կրած հալածանքին: Սաթենիկ կը ձայնակցէր.

— Քանի որ Իսրայէլի Աստուածը խաչը մոռցած, մահիկը կը պաշտպանէ, Հայուն աչքին արցունքը երբեք պիտի չցամքի:

Քառասուն մանկունք, սարսափահար իրենց ականջները գոցեցին, «Աստուծոյ դէմ բողոք բարձրացնելու չէ» — ըսին անոնք: Սուրբերուն շրթունքը միայն Աստուած փառաբանելու համար կը շարժին:

— Հա՛, հա՛, դուք մեր երկրին քառասունքը— ըսաւ Լուսաբեր— դուք ո՞ւր էիք երբ մենք ձեզ բարեխօս կը բռնէինք… դուք ո՞ւր էիք, երբ Թուրքը մեր կուսութիւնը բռնի կը պղծէր, դուք ո՞ւր էիք, երբ այս սուրբ տաճարին խորանին վրայ մոլլաները բարձրացած՝ սուրբ սկիհին մէջ կը միզէին. դուք ո՞ւր էիք, երբ Թուրքերը ցամքած ջրհորներուն մէջ մեզ իրարու վրայ կը դիզէին, ու քարիւղ լեցնելով մեր վրայ մեզ ողջ ողջ կ'այրէին:

Սեբաստացի նոր նահատակները ահաւոր գոռում գոչումով ձայնակցեցան Լուսաբերին: Անոնք միաբերան Քառասուն մանուկ սուրբերուն կը պոռային— «Դուք ո՞ւր էիք»:

Գեստաղարձ միջամտելով, աղաչեց, պաղատեցաւ, ըսաւ ապստամբ մեր նահատակներուն.

— Մի՛, մի՛ հակառակիք Աստուծոյ դէմ, թէ ոչ ձեր այնքան կրած տանջանքները չեն վարձատրուիր, եւ դուք երկնային դրախտի պարիսպներէն միշտ դուրս կը մնաք:

Եւ դարձեալ միաբերան ձայն բարձրացուց մեռելներու բերնէն.

— «Մենք ենք, մենք որ մեր յօժար կամքով արքայութենէն դուրս կը մնանք, մինչեւ որ Աստուծոյ վրէժխնդիր նետը կայծակէն չթափի ու չի մխուի Թուրքին սրտին մէջ, Դրախտի մէջ ոտք չենք դներ»:

Բողոքող մեռելներուն գլուխը կանգնեցաւ պատկառելի պարթեւական ծերունի կաթողիկոս մը: Մեր նահատակները անոր ոտքը կը համ-

---

ԵՐԳԻԾԱՆՔ

ԱՐՇԱԿ ԱԼՊՕՅԱՃԵԱՆ

(Կենսագիրը)

=o—o=

Աբրահամ Այվազեան, տասնըիններորդ դարու հայ մեծահռչակ լրագիր-կենսագիրը, մեզի ձգած է երկու խոշոր աշակերտներ.— Աբիկ Մուպահեաճեան եւ Ալպօյաճեան Արշակ:

Այվազեան, երբ ծանր հիւանդ, կը ծառայէր անկողնոյ, Աբիկ ու Արշակ շրջապատած էին իրենց վարպետը ըսելով.

— Հանդարտութեամբ կրնաս փչել վերջին շունչդ: Մենք պիտի շարունակենք կէս ձգած գործդ:

Պատասխան կուտայ ու կ'ըսէ Այվազեան.

— Ես երբեք բան մը կէս չեմ ձըգած: Ձեզի է որ կէս կը թողում… Ինքզինքնիդ լրացուցէք:

Վարպետին հոգեվարք եղած առեն երկու աշակերտները կը խուզարկեն անոր բարձերուն տակերը: Անկողնին մէջ բուրդի տեղ թուղթ լեցուած էր: Ձեռագիրի դանազան մասեր: Աւարի կուտան:

Վարպետին դագաղը փոս իջեցուած ժամանակ, սգակիր հանդիսականները կը բարձրացնեն ողբ ու կոծ եւ կ'ըսեն.

— Աբրահա՜մ, ո՞վ պիտի ըլլայ յաջորդդ:

Ալպօյաճեան մէջտեղ կը նետուի եւ զիլ ձայնով կ'աղաղակէ.

— Հերի՛ք սգաք, սգակիր ազգայիններ, վստահ եղէք որ ես իր տեղը բռնած եմ արդէն…

Երբ սգաւորները, խոր վիշտերու մէջ փաթթուած, կը հեռանան՝ Աբիկ կը ծռի գերեզմանին վրայ ու կ'ըսէ ցած ձայնով.

— Բացակայութիւնդ անզգալի պիտի ընեմ: Կատարեալ Այվազեան մը պիտի ըլլամ: Հանգչէ խաղաղութեամբ: Այո՛, վարպետ, հանգիստը քեզի ու անհանգստութիւնը ողջ մընացողներուն:

Միւս կողմէ Ալպօյաճեան, կոկիծի օղի խմելու հրաւէրները մերժելով, շունչը կ'առնէ շիտակ Այվազեանի տունը, կ'իջնէ ածխանոցը ու այնտեղ պահուած տասնըեօթը պարկ կենսագրական տեղեկութիւնները կը փոխադրէ իր տունը:

Աբիկ երբ այս սարսափելի լուրը կ'առնէ՝ կը խլրդանայ, ստանալով հողի գոյն:

Աբիկ ու Արշակ եօթը տարի պատերազմ կը մղեն ի խնդիր Այվազեանի պարկերուն ժառանգութեան:

Անոնց կռիւը ոչ սուրով է եղած եւ ոչ ալ թնդանօթով:

Երկուքն ալ եղած են թունաւոր կաղի առաջին ստեղծողները եւ գործածողները:

Իրենց կաղերը դեռ կատարելագործուած չըլլալով մահացու չէին: Այդ կաղերունպատճառով է սակայն որ երկուքին ալ վրայ ծռած ու աւրուած բան մը կայ:

Վերջ ի վերջոյ, Ազգ. Պատրիարքարանը կը միջամտէ ու կը կարգադրէ խնդիրը, վերջ տալով իրերակերութեան:

Աբիկին կը տրուի հայ մեծատուններու կեանքին վերաբերող ներքին նօթերը, իսկ արտաքին նօթերն ալ կը տրուին Արշակին:

Միայն այս պատճառաւ է որ պակաս բան մը կայ երկուքին ալ գրած կենսագրականներուն մէջ:

Լաւագոյն պիտի ըլլայ խօսիլ օրինակներով:

Սադաթէլ խան Տէօվլէթեանցի նըւիրուած ընդարձակ կենսագրութեան մէջ Ալպօյաճեան կը գրէ.

— 1854ի, մարտի 28ին, կէսօրէ վերջ ժամը թրքական 9ին, տունէն Պապը Ալի գացած ժամանակ, Սադաթէլ խան, Սիրքէճիի 86 թիւ բնակարանին առջեւ, ինքզինքը դէշ զգալով անկում ունեցաւ: Անմիջապէս զինքը փոխադրած են ազգ. հիւանդանոց ուր ժամը 12ին, հինգ բըժիշկներու ներկայութեան, աւանդած է իր հոգին: Բժիշկները հաստատած են որ խանը թունաւորուած է ուլականջէ:

Իսկ Աբիկ նոյն անձին համար կը գրէ, առնելով ներքին երեսը.

— Սադաթէլ խան պինդ կը սիրէր պոլսական ուլականջները համտեսել: Օր մը, 1854ին, գրաւի բռնուած էր համբաւաւոր Օսման փաշային հետ, որ իր մտերիմն էր, հարիւր հատ ուլականջ ուտելու համար: Եւ մեր պատուական ազգայինը իր անմահական ախորժակով, կը ճաշակէ ճիշդ հարիւր հատ խոշոր եւ ընտիր ուլականջներ, որոնք Թէնէքէ փողոցի համբաւաւոր ձկնորսը Համբիկ անձամբ որսացած էր Դում Դափու, Աճէմ Տաղի ծովեզերքէն, ինչպէս նաեւ Գալաթա Եէրիի հին կամուրջէն: Այդ ուլականջները լեցուած էին առաջնակարգ բրինձով, սոխով, ֆիշտիկ փստըխով եւ դարչին պահարով: Գործածուած էր Այվալըգի անարատ ձէթ: Սադաթէլ խան գրաւը շահած էր եւ ստացած քսակ մը, մէջը հարիւր օսմանեան ոսկիով: Դժբախտ արկածով մը սակայն խանը կը թունաւորուի: Սիրքէճիի կողմէ կը զգայ ստամոքսի ահաւոր խիթեր ու տասներկու ժամ յետոյ կ'աւանդէ իր հոգին, Ազգ. Հիւանդանոցի մէջ, հակառակ թափուած անձնուէր ջանքերուն: Աւա՜ղ, իր այնքան սիրած ուլականջները չէին ըմբռնած մեր մեծ ազգայինին սէրը ու զայն մահացուցած էին: Սիրած էր ուլականջները, պաշտելու աստիճան. այդ մեծ սէրը չէր փոխադարձուած, աղէ՜…:

Արշակ միշտ արտաքին երեսը ուրուագծելով կը գրէ.

— Սադաթէլ խան Տէօվլէթեանց մեծ շուքով կը թաղուի Շիշլիի ազգ. գերեզմանատան մէջ: Իր ճոխ դամբարանին վրայ շինուած է քարակերտ հսկայ ուլականջ մը, բացուած վիճակով անոր մէջ կ'երեւի մահուան հրեշտակը:

Իսկ Մուպահեաճեան կը գրէ.

— Պօսթանճը պաշի Թօփալ Օսման փաշա իր ծախիւք կանգնել տուաւ, Սադաթէլ խանի վրայ, մարմարինէ վեհատեսիլ դամբարան մը ներկայացնող թեւաբաց ուլականջ մը որ կը խորհրդանշէ ողբացեալին սէրը եւ նուիրումը այդ կենդանիին հանդէպ: Վսեմ. փաշան միւս կողմէ ըսել ուզեց որ հանգուցեալը ուլականջի զոհ մըն է: Իր այս առատաձեռնութեան հետ խոստը կը համեմատի սակայն իր այն ձեռնարկը որով գնաց եւ այրի Տիկին Տէօվլէթեանցէն ետ ստացաւ իր վճարած հարիւր ոսկին, առարկելով որ գրաւը կորսնցուցած է խանը եւ տիկինը պարտի դեռ հարիւր ոսկի ալ վճարել, ըստ պայմանի: Փաշան կը պնդէր թէ Սադաթէլ խան ինք չէ կերած ուլականջները, այլ անոնք կերած են իր գլուխը:

Արշակ Ալպօյաճեան կը շարունակէ.

— 1855ին Օսման փաշա դատարան դիմեց, ողբացեալ Սադաթէլ խանի այրիէն պահանջելով 100 ոսկի: 1856ին դատարանը կ'արձակէ հետեւեալ վճիռը. «Սադաթէլ խան այն ժամանակ միայն պիտի համարուէր գրաւը շահած երբ հարիւր ուլականջները ուտելէ վերջ ապրէր, կրկին ուտելու համար»: Միւս կողմէ Պոլսոյ միտիա ծախողները հսկայ եւ գեղեցիկ ցոյցեր կը կազմակերպեն հէք ազնուական այրիին դրանը առջեւ՝ ուլականջներով քարկոծելով տան ապակիները:

Իսկ Աբիկ կ'ըսէ.

— Այրի Տիկին Սադաթէլ իր ամբողջ կենաց մէջ անգամ մըն ալ ուլականջ չկերաւ, ուխտ ընելով ամբողջ ընտանեօք:

×

Ահա այսպէս մեծ մարդոց կողքին ունեցած ենք մեծ ալ կենսագիրներ, որոնցմէ մէկն է Ալպօյաճեան: Ան միշտ թաղուած է իր «արխիւ»ներուն մէջ: Եւ սակայն ամէն անգամ որ մեծ ազգային մը մեռնի՝ կենսագիրը… կ'ապրի: Եթէ ծանօթ ազգայիններ շատ ապրին՝ Ալպօյաճեան կը մեռնի: Մաղթենք որ երկուքին ալ Աստուած երկար կեանք տայ: Եթէ կենսագիրին մեռնիլ պէտք է, պակաս չեն կենդանի մեռեալները:

Արշակ Ալպօյաճեան իր գրած նօթերուն վրայ, սակայն, բան մը աւելցուցած է: Անիկա թիւն է ու թուականը: Իր նօթերուն խառնած է զանոնք եւ դասաւորած:

Իւրաքանչիւր հայ երեւելի պահարան մը ունի Ալպօյաճեանի մօտ, որուն վրայ նշանակուած են անունը, մականունը, զբաղում եւ ծննդավայր: Պահարանին մէջ նօթեր: Նօթերուն մէջ ալ բառեր ու թուականներ:

Ալպօյաճեան իր վարպետէն եւ աշակերտակիցէն կը զատուի իր թուականներու առատութեամբ եւ իր դիտողութիւնները կը դարձնէ փաստացի, որով համոզիչ:

Ահա ճաշակ մը իր պահարաններէն.

— Խասգիւղցի Վարդան Աւագ Քէյ… Փէշտիմալճի, Կիւրինցի Մամբրէ Վրդ. Կիրակոսեան, Սամաթիացի Համբիկ աղա պէյ Զաքարեան «Զէյնէբճի պաշը», Սարայլը ոսկերիչ Սիմոն պէյ Անիւկեօղ, Թէքիրտաղցի տայի Օննիկ չափաճի, Օրթագիւղցի Խուսյէսէր փաշա Փոլատեան, Չիմանտցի Ցովհ… Երուսաղէմ եպիսկ. Թոխմախեան,

ԵՐԵՒԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Գիշերը

(«Մրգահաս» հատորէն)

Ողջ գիշեր բարտիները
Խշշացին չափարի մօտ,
Ողջ գիշեր ականջում էր
Իմ սիրտը այդ ձայներին :
Ինձ կանչում էր ողջ գիշեր
Հնօրեայ, հին մի կարօտ,
Կարկաչում էր մի անուն
Դաշտերից ու ձորերից :

Ծնծղաներ էին ցնծում,
Բանդիռներ արծաթաձայն,
Ողջ գիշեր հովը պարեց
Ա՜խ, ա՜յնքան, ա՜յնքան թեթեւ,
Ողջ գիշեր բռնել էի
Հնօրեայ, հին մի կածան,
Ու շուրջը մեռած օրեր,
Ու մեռած ծաղկաթերթեր :

Ձեր երգը իմն է նորից
Ու հիմա, երբ գիշեր է,
Ուռչում է կարօտս լեռնէ
Ջրերի նման գարնան,
Եւ այնպէս դեռ հեռու է
Ինձ թւում իմ աշունը,
Եւ օրերս թւում են
Թեթեւ դեռ ու դեռ վառման :

Ձեզ հետ իմ նորից անում,
Բարտիներ, ներմակ հարսեր,
Ցնորք իմ ոսկեհանդերձ,
Երկրային, անգին հմայք,
Ես ձեր բերքն իմ ընդունել,
Ձեզմով է միրգն իմ հասել,
Իմ երկրի վառման արեւ,
Նայիրեան ոսկէ՛ քնար...

Գ. ՄԱՀԱՐԻ

բուրէին, եւ կը պաղատէին :

— Հայրիկ, հայրիկ, դուն Տիրոջ խօսքերը կը հասկնաս, խօսքերդ կը հասկցնես, դուն եղիր փաստաբանը մեր մարտիրոս Հայաստանին :

Ծերունին երեք անգամ խոնարհեց-ցաւ, գետնամած ճակատը դրաւ Ս. Նշանի սեմին վրայ, եւ կանգնեցաւ, բազկատարած, կարծես մէկ այլ Մովսէս, եւ աղօթեց.

— Ե՛կ տէր, ե՛կ եւ դատէ՛ երկրիս վարիչները եւ մեր թշնամիները :

Զայնեցին միաբերան նաեւ մեռելները.

—Եկ տէր, հանէ Հայը տառապանաց գուբէն : Եկ տէր, հատուցէ Հայուն ոսկերը Հայաստանի հողին վրայ :

Ս. Նշանը նշան տուաւ. Հերմակ ամպեր վար իջան, ամպերուն մէջ ծածկուեցան հայ սուրբերը, եւ բողոքող մեռելները : Ու չեփորներու մարտա-գող բոմբիւններէն վերջը, Աստուած խօսեցաւ.

— «Հա՛յ, ընտրեալ ժողովուրդ.

«Մարտիր ընդ այնոսիկ, ոյք մարտնչին ընդ քեզ...» :

ՇԱՏՐՈՒԵԱՆ

ԻՆՉՈ՞Ւ ՉԸՍԵԼ ԹԷ ԴՈՒՔ ՊԻՏԻ ՕԳՏՈՒԻՔ ԵՒ ԹԷ ԱՅՆ ԲՈԼՈՐ ԿԱ-ՐՕՏԵԱԼՆԵՐԸ ՈՐՈՆՑ ՅՈՅՍՆ Է ՖՐ. Կ. ԽԱՉԸ, ԵԹԷ ԱՅՑԵԼԷՔ ԻՐ ՊԱՋԱ-ՐԸ :

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Պուշկինի

Մ. ՀՈՒՆ ՀԱԶԱՐԱՄԵԱԿԸ

— o —

1837ին կը լրանայ Պուշկինի մահուան հարիւրամեակը : Այդ առթիւ Հայաստանի Պետ. Հրատարակչական մարմինը ծրագրած է թարգմանել եւ հրատարակել Պուշկինի լաւագոյն գործերը :

Մամիկոն Գէորգեանի յանձնարարուած է թարգմանել Պուշկինի ճանապարհորդութիւն դէպի Էրզրում գործը, ներածականով մը եւ յառաջաբանով : Այս հատորը պիտի ունենայ 10 պրակ : Գէորգեան պիտի օգտուի Լէնինկրատի եւ Մոսկուայի դիւաններէն : Գործը տպագրութեան պիտի յանձնուի գալ տարուան մէջ :

Սուրէն Ցարութիւնեան կը պատրաստէ Պուշկինը եւ հայ գրականութիւնը խորագրով ուսումնասիրութիւն մը :

Տիգրան Հախումեան սկսած է թարգմանել Բորիս Գոդունովը :

Տարեդարձի առթիւ լոյս պիտի ընծայուին Պուշկինի հետեւեալ գործերը.—

Եվգենի Օնեգին, Կապիտանի աղջիկը, ժողովածու արձակ էջերու, եւ Յ. Թումանեանի ու Ծատուրեանի թարգմանութիւններէն՝ չափածոյ էջերու հաւաքածոյ մը :

⁂ Պետ. Հրատարակչական Մարմինը ծրագրած է հրատարակել, 2 հատորով, Ջիւանիի ամբողջական գործերը, տպուած կամ անտիպ, աշուղին մահուան 25ամեակին առթիւ : Յառաջաբանը պիտի գրէ Ա. Կարինեան :

Տպագրութեան յանձնուած են նաեւ Խ. Աբովեանի կարգ մը անտիպ գործերը.— յուշատետր, Տիգրանի պատմութիւնը, Ամերիկայի լիս քցելը, եւն. : Ներածականը գրած է Գ. Վանանդեցի :

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ

Այս վերջին տարիներուն բազմաթիւ հայ ժողովրդական երգեր հրատարակեցինք այս սիւնակներուն մէջ, մեծ մասը անտիպ, քաղելով Ֆրանսայի շրջանէն եւ այլ գաղութներէ :

Ընկ. Մ. Բաբխեան, մեզի ղրկելով փունջ մը եւս, ցաւ կը յայտնէ որ «եօթը հայ երգչախումբերով» պարծեցող Փարիզը օր մը օրանց չէ խորհած գաւառ իջնել եւ հայ ժողովուրդին բերնէն հաւաքել եղանակները այն երգերուն, զորս ՅԱՌԱՋ կը հրատարակէ գուրգուրանքով, — բանահիւսութեան չափ երաժշտութիւնն ալ թանկագին վկայութիւն մըն է հայ ժողովուրդին ստեղծագործ շնորհներուն մասին, ինչո՞ւ կորսուին : Հայաստանի երաժիշտները գիւղէ գիւղ կը թափառին շարունակ եւ եղանակ կը ժողվեն : Հայաստանի երաժիշտներուն գործը լրացուած կ'ըլլայ՝ երբ,— ճիշդ է թէ մեզի կը պակսին պետական միջոցները, բայց և այնպէսկարելի է մասնաւորապէս, — տարագիր երաժիշտներն ալ մաղեն արտասահմանը, ժուռ գալով իրենց ոտքին տակ ինկած շրջաններու մէջ :

Արձանագրելէ վերջ այս տրտունջը, կը շարունակենք հրատարակել հայ ժողովրդական երգերը, աշխատանքի միակ կարելիութիւնը որ տրուած է ՅԱՌԱՋին :

Հետեւեալ հրաշահիւս երգը կը յիշեցնէ, իր կառուցուածքով, Երթամ բարկ արեւ լինիմ ... անմահ երգաշարքը զոր գտած է Վ. Գույումճեան եւ հրատարակած՝ Նաւասարդի մէջ :

ՊԱՐԵՐԳ (ՓԱՓՈՒՐԻ)

Ձիւն էկի էգի լափա,
Քո սիրուն ծալայ թափայ :
Հընչ յե՞ր իմ ես քո սիրուն,
Գըց մեղրամոմ դէմ գոլուն :
Հալ հալիմ ջրիկ դառնամ,
Կաթիմ մարմար քարերուն :
Խառնուիմ յեյման գետերուն,
Երթամ չըռռամ չըռկընուն :
Լեցուիմ եարոջ կըժերուն,
Վերցուդրէք փիճերուն :
Թափիմ շէկիկ ծամերուն,
Ցոլամ վզի դողերուն :
Գըլգըլամ մըջ ծծերուն,
Գոլեմ դեղին սոլերուն :
Շոգըլկտամ դէմ արեւուն,
Խառնուիմ հարաւայ քամուն :
Թռնամ բարձրեկ սարերուն,
Փշրանք մը թուխ ամպերուն :

ՃԿՆԹԽԱՂ

(Պարերգ)

Հըր լօ՜ լօ՜, լօ՜ լօ՜ լօ՜ լօ՜ ...
Եարըմ գօրանի :
Հըր լէ՜ լէ՜, լէ՜ լէ՜ լէ՜,
Դօադըմ գօրանի :
Գիշերուան լուսնակն էր,
Ցերեկուան արեւ :
Եարուկ քովէս անցաւ,
Զըտուեց զըարեւ :

Հըր լօ՜ լօ՜ ...

Տեսայ մալուլեր էր,
Եար խռովեր էր,
Կանչէ, եա՛ր, արի՛,
Խռով մը կենա,
Դունենէն սուտ ու փուն է,
Մարդու չի մնայ :

Հըր լօ՜ լօ՜ ...

Ըտ անտէր Մշու Դաշտ
Մանտր ու բէդ գեղ է,
Էրկուքս մէկ շապկին
Փող պտիկ նեղ է :

Հըր լօ՜ լօ՜ ...

Քու շունչն ուր կը շնչէր
Խոցերուս դեղ էր,
Քըւ մէյտան ճակատիկ
Պագնելուս տեղ էր
Քու շըմամ ծծիկներ
Գըրկելուս տեղ էր :

Հըր լօ՜ լօ՜ ...

Գարուն է, գարո՛ւն, օ՜յ օ՜յ,
Թորկած ին գլուխ էր,
Էկած ին սէր կ'էնին
Ըտ գեղի ջոջեր,
Հագած զկարմիր սոլեր,
Պլսած ին զպոչեր

Հըր լօ՜ լօ՜ ...

Բոստան իմ ցանե, օ՜յ օ՜յ,
Դիմացի դարուն,
Աստուած օրշնէր, օ՜յ օ՜յ,
Ջըստարուս գարուն
Էղաւ շըմամոք շատ,
Ճամբեմ իմ եարուն :

Հըր լօ՜ լօ՜...

Ցորեն իմ ցանե, օ՜յ օ՜յ,
Ջելի բուեն փող,
Աստուած անծէր, օ՜յ օ՜յ,
Ջիըմալ յարտու հող,
Ջեղաւ շըմամոք մը,
Ճամբէք եարոջ փոխ :

Հըր լօ՜ լօ՜ ...

Այս երգին մաս կը կազմեն հետեւեալ երկու տուները, քիւրտերէն :

Մըն փութաքի քըռիս
Ժխոռա սըրգիս է,
Մըն բուհա է ուի դա
Սըթ միա սիս է :

Հըր լօ՜ լօ՜ ...

Գըլի է առալս է, օ՜յ օ՜յ,
Գըլիքի քուր է,
Հըսփէ շըքըր աղա, օ՜յ օ՜յ,
Պըտավ ու հուր է :

Հըր լօ՜ լօ՜ ...

Յաջորդաբար ուրիշներ, նոյնքան գեղեցիկ :

Աֆինեօր

— o —

Վերջերս Ֆրանսական գրական շրջանակները տօնեցին Կիյեոմ Աֆոլինէրի մահուան տարեդարձը :

Տակաւին անծանօթ է այս անունը մեզմէ շատերուն : Ժամանակ մը, Ֆրանսացիներուն մէջ եւս, եթէ ոչ անծանօթ դէմք մը, հասարակ fumiste մը համարուած էր ան : Մինչ այսօր, իր փառքին ծիրը կ'ընդլայնի հետզհետէ եւ կ'երանգաւորուի եօթը գոյներով :

Աֆոլինէր կը ներկայացնէ յետպատերազմեան Ֆրանսական բանաստեղծութիւնը, շնորհիւ իր թարմութեան եւ ինքնատպութեան :

Խորհրդաւոր ծագում մը ունի այս բանաստեղծը : Հայրը տակաւին անծանօթ կը մնայ, մանկութեան անունով՝ Վիլհէլմ - Աֆոլինարիս Քոսթրովիցքի, կ'ըսուի թէ զաւակն էր կրօնաւորի մը, առաջնորդ Մոնաքոյի :

Ծնած է Հռոմ : Մայրը կոմսուհիի մը պէս ճոխութեան եւ փարթամութեան մէջ մեծցուցած է զինք : Պատանի, Աֆոլինէր խոյս կուտայ մայրական հսկողութենէն, կ'ապրի ազատ եւ Պոհէմի պէս : 1898ին, դեռ 18 տարեկան, կուգայ Փարիզ եւ կը խառնուի երիտասարդ գրողներու եւ արուեստագէտներու բազմութեան :

Այս շրջանին, ուշադրութիւն կը գրաւեն իր քերթուածները, եւ ոմանց՝ դայթակղութիւն կը պատճառեն : Գրելու տարականոն ձեւերով, խորանարդապաշտ աւանդութեանց կապուած ոճով մը, տարերկրային գեղեցկութիւններու ճաշակով, Աֆոլինէր անհասկնալի էր շատերուն : Խոր հմտութեան տիրացած, երբեք ծանօթութիւններու հակայ բեռը չվրնտեց բանաստեղծի իր խառնուածքին ու բնումներուն : Պատերազմէն առաջ՝ տակաւին անծանօթ, ճոզոնտային զգուշութեան դէպքը անուն մը չնեց իրեն յանկարծ : Ամբաստանուած ըլլալով իբրեւ գող, բանտարկուեցաւ, սակայն, գրողներու եւ արուեստագէտներու հրապարակային բողոքին շնորհիւ, ազատ արձակուեցաւ :

Ընդհ. պատերազմին սկիզբը զինուոր գնաց կամաւոր : Ռազմաճակատէն չհեռացաւ երբեք, եւ երբ, Զինադադարէն քանի մը օր առաջ, խրամին մէջ, հանդարտ նստեր Mercure de France կը կարդար, պայթած ռումբի բեկոր մը ծանրապէս վիրաւորեց զինք գլխէն : Մեռաւ Զինադադարին առտուն :

Իր արուեստին մասին ճաշակ մը տալու համար, գալ կիրակի թարգմանաբար կուտանք քերթուած մը իրմէ :

Կղերական տարազի խնդիրը եւ Վենիզելոս

Յունաստանի կառավարութիւնը անուշի կապեց կղերական տարազներու արգելքի խնդիրը, մասնաւորապէս Պ. Վենիզէլոսի յանձնարարութեամբ : Նախկին վարչապետը այս առթիւ հետեւեալ բացատրութիւնները կուտայ իր բռնած ընթացքի մասին.—

1.— Հելլէն կառավարութիւնը ինկիւրի կատարած է բոլոր անհրաժեշտ ձեռնարկները, հասկցնելու համար թէ օրթոտոքսութեան խիղճը որքան վիրաւորուած է սքեմի արգելքէն : Հետեւաբար, գործին բոլոր պարագաները գիտնալով է որ Թուրքիա տուաւ իր որոշումը : Որովհետեւ անոր կողմէ ամէն նահանջ իրաւամբ պիտի նկատուէր իբրեւ արտաքին ճնշումի յաջողութիւն մը, բան մը որ անընդունելի է Թուրքիոյ նման ազգի մը համար : 2.— Պատրիարքին համար եղած բացառութենէն յետոյ, մենք պէտք չէ մինչեւ վերջին ծայրը տանէինք խնդիրը, որովհետեւ ասիկա ապահովաբար կրնար պատճառ դառնալ Թուրք եւ հելլէն բարեկամութեան խզման : 3.— Թուրք կառավարութիւնը այս օրէնքը մշակած չէ օրթոտոքս հպատակներուն վնասելու նպատակով, այլ գործադրած է աշխարհականութեան սկզբունքը որուն հետեւանքով ջնջուեցաւ նաեւ Խալիֆայութիւնը, հաստատութիւն մը որուն տիրացումը վէճի նիւթ էր խլամ մեծ պետութեանց միջեւ, իբրեւ մահմեդականներու վրայ ազդեցութեան միջոց մը : 4.— Կրօնական տարազի խնդիրը վարդապետութեան չի վերաբերիր, այլ կրօնական - վարչական խնդիր մըն է որ շատ լաւ կրնայ յարմարիլ այն երկրի պահանջներուն ուր կը գտնուի եկեղեցին : Հետեւաբար անգամ մըն ալ կը յանձնարարեմ փակուած նկատել գործը» :

ՕՐ. ԵՐԱՆՈՒՀԻ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ
Պ. ԳՐԻԳՈՐ ՃՕԼՕԼԵԱՆ
Նշանուած
20 դեկտ. 1934
Անկէն լէ Պէն ՓԱՐԻԶ

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ՅԱԿՈԲ ԲԱՐԱՂԱՄԵԱՆ կը ծանուցանեն ծնունդը իրենց անդրանիկ զաւկին, ՎԱԶԳԷՆի :
Սելանիկ, 1934

ԵՐԵՒԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Աշնանային երգ

Աշուն է, աշուն,— ոսկի եղանակ,
Այգում հեռաւոր էլ չկայ նարինջ ...
Բայց ո՛րքան լիքն են՝ երկնքի պէս ջինջ՝
Մրգի աստղերով մառանները անտակ :
Սիրտս շիկնել է աշնան համբոյրով,
Կարծես իմ սիրած աղջիկն է չքնաղ,
Որ խաղող բերեց ինձ լուսաշաղախ
Համայնքի այգուց մեխակի բոյրով ...
Աշուն է, աշուն, աշուն ոսկեվարս,
Բնութիւնն է իմ հարսանիքն անում,—
Դու չնաշխարհիկ, գինով լիքը բաս,
Ես մի գինեմոլ, աշուն իմ անհուն :

ՅՈՎՀ. ՇԻՐԱԶ

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

«Հայ-Բոյժ»

ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան

Թիւ 4 (Յունուար)

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.— Ծովախտը եւ իր դարմանը (Տոքթ. Կ. Կէօվճեան), Հազի դէմ բուսադեղեր (Դեղագործ Կ. Յ. Բասմաջեան), Պնդութիւնը եւ իր դարմանը (Տոքթ. Շ. Այվազեան), Ինչպէս կը բժշկէին Արաբկիրցիները (Ս. Բախտիկեան), Կարուհիներու հիւանդութիւնը (Տքթ. Յ. Գաբրիէլեան), Հիւանդ ակռաները կը վտանգեն աչքը (Ատամնաբոյժ Ս. Ոսկեան), Ե՞րբ հարկաւոր է ամուսնանալ (Մ. Միխնասրեանց), Հարցաքան (Խմբ.), եւ Բժշկական գիտելիքներ :

Յաջորդաբար, օրուան տարափոխիկ եւ այժմէական հիւանդութեանց կարգին, ՀԱՅ - ԲՈՅԺ պիտի հրատարակէ հետեւեալ յօդուածները.—

Կարելի՞ է դարմանել տգեղութիւնը, Ինչպէս ածիլուիլ, Հացագործները եւ բժիշկները դէմ առ դէմ, Մանրէաբանական պատերազմ, Կլիմայաբուժութիւն, Այխտանանաչութիւն եղունգներու քննութեամբ, Ուսումնասիրութիւններ հանճարեղ արուեստագէտներու (Շուման, Նիցչէ, Պօտլէր, եւն.) խենթութեան եւ հիւանդութեանց մասին :

Տարեկան բաժնեգինը՝ 20 փրանք, արտասահման 25 փրանք : Դիմել

Dr. Ch. AIVAZIAN
17, Rue Damesme, PARIS.

⁂ ՀԱՅ - ԲՈՅԺի երկրորդ թիւը (Նոյեմբեր) սպառած ըլլալով, կը խնդրուի վարչութեան վերադարձնել որ եւ է փոխարինութեամբ կամ նոր թիւերու հետ փոխանակելու պայմանով :

ղիմացի Սանդուխտ մայրապետ, Պալաթցի լուսարար Վարդան Դպիրեան, Իշխան Գասպար պարոն Երկայնավիզ՝ Սիմֆէրոպոլցի, զօրավար Անտոն Սէրգէյ Պաթումով՝ Խրիմցի, իշխանուհի Մարիամ Աննա Մուրատեանց - Շահազիզեանց Թոքիոցի, պուէտ Աստուածատուր Փիլիպոսեան Հռոմկլացի, կայսերական խոհարարապետ Վարդան Վանեցի, Կոստանդնուպոլսեցի Տոքթ. Օննիկ պէյ Քիթապճեան, Ակնցի ողորմած Թորոս Ամիրա Հաճիպաքրեան, Կուռնելիոս աղա Կունտիկեան ... եւն. եւն. :

Անմիջապէս որ ծանօթ ազգայինի մը մահուան բօթը պայթի՝ Ալպօյաճեան կը մտնէ իր սենեակը, կը կղպէ դուռը, կը գտնէ մեռեալ ազգայինին պահարանը, կը հանէ ազգայինին վերաբերեալ թղթիկները, որոնց վրայ նշանակուած են անհամար թուականներ ու համառօտագրուած ծանօթութիւններ : Ցետոյ կը դասաւորէ այդ բոլորը ու կը կազմէ կենսագրութեան կմախքը : Ու դեռ առաւօտեան աքաղաղը չխօսած՝ մարմին առած կ'ըլլայ կենսագրութիւնը : Արխատաւէս մեռաւ. Արխտակէսի կենսագրութիւնը ծնաւ :

Եթէ յօդուածին համար գործածած է 2000 բառ, կէսը թիւ է ու թուական : Ալպօյաճեան իր այս գրելու ձեւով, նոյն իսկ համաշխարհային գրականութեան մէջ կը գրաւէ խիստ տիպիկ անկիւն մը :

Ու վերջապէս ճաշակ մը իր կենսագրութիւններէն.

ԿՈՒՌՆԵԼԻՈՍ ԱՂԱ ԿՈՒՆՏԻԿԵԱՆ

1860 ... Ծննդեան թուական հայ մեծապատիւ ազգային եւ ազգային բարերար Տիար Կունտիկեան Կուռնելիոս աղայի :

Ուրեմն 1860 յուլիս 4ին, ժամը 7ին 10 մնացած, Եէնի Գուլէի (7 աշտարակ), չչփոթել Աշտարակ գիւղին հետ — Սաքըզ Ահմէտ փողոցի թիւ 18 տան 2րդ յարկի 3րդ սենեակին մէջ — տունը ընդամէնը ունէր 9 սենեակ եւ 2 խոհանոց ու 1 մաղազա — աշխարհ կուգայ Կուռնելիոս աղա :

1860 հոկտ. 6ին կը կնքուի Բերայի Ս. Երրորդութեան եկեղեցիին մէջ, ի ներկայութեան 187 շնորհքով ազգայիններու, Զաքէոս ատպերէյցի ձեռամբ :

1870 սեպտ. 1ին կը մտնէ Մայր վարժարան : 7 տարի ուսանելէ վերջ, 1877 յուլիս 30ին կը ստանայ շրջանաւարտի վկայականը :

Երեք տարի իր հօր քով սեղանաւորութիւն ընելէ վերջ՝ կը մտադրէ մեկնիլ արտասահման :

1880 դեկտ. 14ին նաւ առնելով, ճամբայ կ'ելլէ դէպի Եգիպտոս : Փոթորիկի կը հանդիպի Միջերկրականի բացերը : Իր գլուխը 79 անգամ կը դառնայ, իսկ իր սիրտը 15 անգամ կը խառնուի : 8 լիմոն կը գնէ, իւրաքանչիւրին վճարելով 10ական դահեկան : 7 օր վերջ կը հասնի Աղեքսանդրիա ու անկէ կ'երթայ Գահիրէ՝ Եօզպէքիէ թաղը, Համամ էլ Պախրա փողոց, թիւ 14 տունը որ ունէր 8 յարկ եւ 161 սանդուխմատ : Այնտեղ հիւանդանալով 1271 օր կը ծառայէ անկողնոյ, 204 շիշ դեղ առնելով եւ 561 դեղահատներ, ճիշդ 27 Գահիրէարնակ եւ 4 Աղեքսանդրիա հաստատուած բըժիշկներէ, ինչպէս նաեւ 27 դեղարաններէ. կը ծախսէ 657 եգիպտական ոսկի :

1885ին զինքը կը գտնենք կազդուրուած ու բազմած Գահիրէի սակարաններին մէջ : 1889ին կը գտնենք զինքը 950.000 եգիպտական ոսկւոյ գումարի մը տէրն ու տիրականը :

1890ին Գահիրէի եկեղեցւոյ թաղական կ'ընտրուի, շահելով 760 քուէ :

1893ին երեկոյթի մը մէջ տեսնելով Տիլիմեան Ամպէր օրիորդը իր սիրտը 1001 անգամ կը տրոփէ :

1894ին 45.500 եգիպտական ոսկի օժիտ ստանալով կ'ամուսնանայ : Կ'ունենայ 11 զաւակներ, 6 մանչ, 5 աղջիկ :

1900 դեկտ. 6ին, երեկոյեան ժամը 10.30ին, իրեն կը ներկայանայ Վերակազմեալ Հնչակեան Ապահ Զօրունի եւ 6 հարուածեանը քաշելով կը պահանջէ 750 ոսկի : Կուռնելիոս աղա քաջաբար կը մերժէ : Յեղափոխականը 3 անգամ կը կրկնէ իր առաջարկը : Կուռնելիոս աղա 9 անգամ կը մերժէ : Խաչագող յեղափոխականը 4 գնդակ կ'արձակէ հէք Կուռնելիոս աղային վրայ :Առաջին գնդակը կը մտնէ Կուռնելիոսի սրունքին մէջ, 2րդը գլխուն մէջ, 3րդը կ'անցնի ալիքներուն մէջ ու 4րդը գրպանին մէջ : Իրմէ բան մը չի պակսիր, այլ գնդակ մը կ'աւելնայ գրպանին մէջ :

Կուռնելիոս աղա 76 օր հիւանդանոց մնալէ, 4 անգամ գործողութեան ենթարկուելէ վերջ դուրս կ'ելլէ, վրայ տալով սակայն իր ձախ սրունքը :

Այս դէպքէն երեք ամիս վերջ, օր մը, չորս գողեր իր աշխատութեան սենեակէն ներս կը խուժեն, 6000 եգիպտական ոսկի պահանջելով : Կուռնելիոս աղայի ընդդիմութեան վրայ, աւազակներէն առաջինը բռունցքի ուժգին հարուած մը կ'իջեցնէ մարտիրոս Կուռնելիոս աղայի քիթին բերնին : Քիթէն ճիշդ 1000 կայլակ արիւն կը վազէ ու բերնէն կ'իյնան 5 ակռաներ : Կուռնելիոս խիստ աղեխարշ ձայնով 14 անգամ օգնութիւն կ'աղաղակէ : Չարագործներէն 3ը կը փախչին : Կուռնելիոս աղա 4րդին ձախ թեւը կը բռնէ ամբողջ ուժով : Անխիղճ չարագործը դաշոյնը կը քաշէ եւ հէք Կուռնելիոսի ձեռքը կտրելէ վերջ՝ կը փախչի :

Կրկին հիւանդանոց կը մտնէ Կուռնելիոս աղա ու բաւական երկար ժամանակ կը մնայ այնտեղ : Հակառակ մեր բոլոր պրպտումներուն դժբախտաբար չկրցանք ստուգել թէ՝ քանի օր կը մնայ անկողնոյ գամուած :Տուն վերադառնալէ վերջ, գիշեր մը, կը տեսնէ 3 երազ, որոնց մէջ կային 7 եղներ, 9 հրեշտակներ, 8 ամպ եւ 16 սատանայ : Օր մըն ալ, գործէ խոնջ, կուգայ տուն եւ 5 անգամ աղօթելէ վերջ, 18 ժամ կը քնանայ :

Կուռնելիոս աղա իր նահատակութիւններէն վերջ միշտ կը տեսնէ սարսափելի երազներ : Եւ անգամ մըն ալ Ս. Հոգիէն ներշնչուած կը մտադրէ տաճար մը կառուցանել : 1901 յունուար 19ին, Մալէչ փողոցի 11 թիւ տունը գնելով՝ կը վերածէ եկեղեցիի, ծախսելով ճիշդ 7275 ոսկի :

1905ին կը մեկնի Հնդկաստան՝ Պոմպէյ : 28 օրուան տաժանելի ճամբորդութենէ վերջ, կը հասնի Եումպիք փողոց : 5 վեր, 5 վար սակարկելով կը գնէ 12.700 ոսկի արժողութեամբ 9500 մարգրիտներ : Պոմպէյէն կ'անցնի Սէյլան, Ճավա, Սինկափուր, Աւստրալիա : Ցետոյ Քոլինչինի ու Աւէնի ճամբով կը դառնայ Եգիպտոս, 1906ին : Գահիրէի հրապարակին վրայ կը ծախէ իր գնած մարգրիտները 13.500 ոսկի զուտ շահով :

1910ին Հ. Բ. Ը. Միութեան պատւոյ անդամ կը նշանակուի :

1911ին Մէհմէտ Ալի Շահէն պատուանշան կը ստանայ :

1912ին եգիպտական Աղքատախնամ Ընկերութեան գանձապահ կը կարգուի, հաւաքելով 2000 ոսկի :

1913ին իր պատկերը 3 անգամ կը հրատարակուի, եգիպտական մամուլին մէջ :

1914ին Հայկէշխատան կը մեկնի եւ արքունիքէն կը պատուուի 3 բարձր շքանշաններով :

1915ին կ'ուսումնասիրէ Սահարայի անապատը :Նոյն տարւոյն վերջերը Ս. Անտոնի ասպետի աստիճան կ'ընդունի :

1916ին գիրք մը կը գրէ «Դրամ շահելու արուեստը» անունով : Դժբախտաբար դեռ անտիպ :

1917ին ճառ մը կը խօսի Սուտանի մէջ, նիւթ ունենալով «Թանկանիքա եւ Նիանզա լիճերը եւ Նեղոս գետին նիւթական հասոյթը» : Ժամանակին կը հրատարակուի «Ժուռնալ Լէժիփսիէն»ի մէջ :

1918ին Պոլիս, իր ծննդավայրը վերադառնալով, Եէնի Գուլէէն ազգային երեսփոխան կ'ընտրուի, բայց կը մերժէ ֆիզիքական պատճառներով :

1919ին 75.600 ոսկի կը շահի ազնիւ քարերու առեւտուրէ մը : Իր յաճախորդներէն մին սակայն, խելագար մը, դաշոյնի 18 հարուածներով կը վիրաւորէ Կուռնելիոս աղան, որ 2 օր վերջ, 1920 մայիս 8ին, գիշերուան 11ին 25 մնացած, կը կնքէ իր մահկանացուն : Ազգային շքեղ յուղարկաւորութեամբ կը թաղուի Գահիրէի ազգ. գերեզմանատան 4րդ թաղի, 6րդ փոսին մէջ : Իր այրին կառուցանել կուտայ կոթող մը, 3 մէթր բարձրութեամբ, 75 սանթիմ լայնութեամբ, 1000 ոսկի արժէքով : Վրան փորագրուած է.

ԱՍՏ ՀԱՆԳՉԻ

Կուռնելիոս աղա Կունտիկեան
Ազգային մեծ բարերար
1860 Յուլիս 4—1920 Մայիս 8

Այս նահատակ ու բարեմիտ ազգայինը թող ըլլայ օրինակ այլոց :

Հանդիստ իր 200 ոսկորներուն (8 հատը արդէն հանուած էին) եւ իր 26 ակռաներուն (5 հատը խաչագողին կողմէ կոտրուած եւ 1 հատը սափրիչի մը կողմէ քաշուած էր) :

Տարի մը յետոյ, ճիշդ մահուան տարելիցին օրը, ազգը իր կոթողին վրայ կ'անցնէ մեծ ծաղկեպսակ մը Օի ձեւ :

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՏՕՆԱԿԱՆ ՕՐԵՐՈՒ ՁԵՐ ԳՆՈՒՄՆԵՐԸ ՎԵՐԱՊԱՀԵՑԷՔ

ՓԱՐԻԶԻ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

ԲԱՐԵՊԱՏԱԿ ՄԵԾ ՎԱՃԱՌՔԻՆ

Նախագահութեամբ Տիկ. *Ս. ՊԷՊԼԷՐԵԱՆի*

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ 23, ՎԱՂԸ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ 24, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1934

ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2ԷՆ 7

Foyer de la Musique Russe*ի սրահին մէջ*

26, ave. Tokio, Paris (16)

Métro: IENA, ALMA-MARCEAU Autobus: AC, AH, BU, CA N. 1,2, 19.

Կը վաճառուին կանացի եւ տղամարդու արդուզարդի առարկաներ, երախաներու հագուստներ, խաղալիքներ, ամէն տեսակի նուէրցու իրեր, նպարեղէն, Թարմ եւ չոր պտուղներ եւայլն:

ԸՆԹԱՑԻԿ ԳԻՆԵՐՈՎ: *ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ:*

ԵՐԵԿՈՅԹ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆր. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղին կողմէ

29 դեկտեմբեր շաբաթ երեկոյ ժամը *8.30*էն մինչեւ լոյս Փանօրամայի սրահին մէջ 2, rue Alexandre Guilmant. Մէտօն: (Մէօտօն,— Մօնփարնասի կայարանին մօտ)

Կը խօսի Պ. **ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ**

Կը ներկայացուի *ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐԸ*

խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն անդամուհիներու կողմէ:

Կը նուագէ ԵՓՐԱՏ նուագախումբը: Ճոխ պիւֆէ:

Հաղորդ. միջոց.— *Առնել 23 կամ 32 թիւ հանրակառքերը եւ իջնել լա Ֆէրմ ար Մուլինօ:*

Մուտք՝ 5 ֆրանք:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՍՊԱՅԻՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

6 ՅՈՒՆՈՒԱՐ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ **Cercle MILITAIRE***ի ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ*

Բոլոր կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ Թուականը:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Փարիզի Հարաւային շրջանի « ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ » Միութեան կողմէ ի նպաստ իր վարժարանին:

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3էն 8

152, Route d'Orléans*ի* (Պանեօ) ծանօթ սրահին մէջ:

Նախագահ *Կ. Յ. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ*, ղեկավար՝ *ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ*

Երկսեռ աշակերտութիւնը կը ներկայացնէ երկու Թատերախաղ

Ա.— ՀԵՏԱՔՐՔՐՈՒԹԻՒՆ, *Բ.*— ԴԵՐԱՍԱՆԸ ԵՒ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԸ:

Խմբերգներ, արտասանութիւններ, կը նուագէ Թառիստ Գ. Յովհաննէսեան:

Դպրոցական հանդէսէն վերջ Պանեօ-Քաշանի ֆր. կ. խաչի մասնաճիւղը կազմակերպած պտուղ պիտի բաշխէ փոքրիկներուն: *Մուտք՝ 3 ֆր.:*

ԵՐԵԿՈՅԹ—ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ԶԵՑՈՒՆԻ ՀՕՄԻ ՆԱԽԿԻՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ 29 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Salle des Ingéniurs Civils*ի* ընդարձակ սրահներուն մէջ

19 Rue Blanche Մէթրօ՝ **Trinité**

Կը ներկայացուի ՍԱՄՈՒԷԼ (տրամ 3 արար

(Հեղինակ՝ Միութեանս անդամներէն Պ. Վահան Թահմազեան)

Մասնակցութեամբ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ եւ Միութեանս անդամներու: Կէս գիշերէն վերջ եւրոպական պարեր: Առաջնակարգ Orhestre Jazz-Tango, ՄԻՇԷԼ ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ: Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ:

Մուտք այրերու՝ 10 ֆրանք, իսկ կիներու՝ 7.50:

ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՆՈՐԸՆՏԻՐ ԱՌԱՋՆՈՐԴ

ԳԵՐ. Տ. ԳԱՐԱԳԻՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ԱՄԵՆԱՎԵՐՋԻՆ ՆԿԱՐՈՎԸ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ ԽԻՍՏ ԳԵՂԵՑԻԿ *ՊԱՏԻ ՕՐԱՑՈՅՑ*

Գին՝ 5 ֆրանք:

ԾԱԽՈՒ Է.— Առաջնորդարան, 3, րիւ վանթիւր, *եւ բոլոր եկեղեցիներու մէջ ի նպաստ Աղքատախնամի:*

Կը գտնուի նաեւ հետեւեալ վայրերը:

Գրատուն Յառաջ, րիւ Տօմինիքէն.— *Նպարավաճառ Սօլաքեան, 29,* Պէրնար տիւ Պուա.— *Նպարավաճառ Փափազեան, 11,* րիւ Փօնէթըրի (իտալական Պազար).— *Դերձակատուն Ալեքսանդր, 315,* րիւ տը Լիօն.— *Նպարավաճառ Աստուրեան,* Լէզօլիվ (Մարթէկօ):

ՏՕՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. Հիւանդանոցին

33, Rue Poissonnière (Rex սինէմային ճիշտ քովը)

Մէթրօ՝ Bonne-Nouvelle

Ընդունելութիւն ամէն օր ժամը *14—18* եւ ժամադրութեամբ:

<u>ՀԱՅ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐ</u>

ՊԶՏԻԿ ՇԱՀՈՎ՝ ՄԵԾ ՍՊԱՌՈՒՄ

ԱՅՍ Է ՎԱՃԱՌԱՏԱՆՍ ՍԿԶԲՈՒՆՔԸ

ԵՂԻՇԷ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

11, Rue Molière LYON. *Tél.: LALANDE 23-91*

ՎԱՃԱՌՈՒՄ ՄԻՄԻԱՅՆ ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ

Բուրդէ, մետաքսէ եւ բամպակէ պատրաստուած, պէս պէս գոյներով եւ ամէն մեծութեամբ անկողինի եւ սեղանի ծածկոցներ: Մեքենայով պատրաստուած պատի եւ գետնի գործեր, descente-de-lits, coussins, draps-de-lits, couvertures piqués.

Մասնաւոր բաժին՝ Mouchoirs, serviettes, Torchon, Service de table.

Spécialité d'articles pour Marchands forains et pour Primes.

ՄԻՇՏ SOLDES եւ 2e CHOIX ԱՊՐԱՆՔՆԵՐ:

ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

ԵՓՐԵՄԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐՈՒ

1bis, Rue d'Hautefeuille, PARIS (6) Մէթրօ՝ ՍԷՆ ՄԻՇԷԼ

Téléphone: DANTON 83 — 46

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆ		ԼԱՒԱԳՈՅՆ ԱՊՐԱՆՔ	
Փաշէր պանիր կէս քիլօ	8.—	Լոգում կէս քիլօ	3.—
Ճերմակ » կէս քիլօ	5.50	Իզմիրի չամիչ կէս քիլօն	2.75
Պուլկուր կէս քիլօ	1.75	Իզմիրի թուզ կէս քիլօն	2.75
Ապուխտ կէս քիլօ	10.—	Արմաւ Պաղտատի կէս քիլօն	2.—
Երշիկ կէս քիլօ	10.—	Նուշ կէս քիլօն	3.25
Ձիթապտուղ (յուն.) կէս քիլօ	4.—	Կաղին կէս քիլօն	3.25
Ձիթապտ. (թրք.) կէս քիլօ	3.50	Ընկոյզ կէս քիլօն	2.75
Հէլվա կէս քիլօ	3.—	Մաքարօնի բոլոր տեսակէն	1.75

ՎԶՆՈՑ (*քաշ-քոլ*), ՓՈՒԼ-ՕՎԷՐ եւ ԲՈՒՐԴԷ ՁԵՌՆՈՑՆԵՐ

ՄԱՐՇԷՃՆԵՐ,

*CACHE-COLS EN LAINE, PULL-OVER, GILETS ET GANTS DE LAINE*ի

Ձեր գնումներուն համար դիմեցէք՝

JAPHET Frères

224 & 257 Rue St. Denis. Paris 2e.

Métro: St. Denis.

Tél. Central: 69-61 եւ **Gutemberg 57-57**

Միշտ տրամադրելի է ընտիր մը երկրորդական գիներով:

Raki "ERIVAN"

«Անիսօվ պատրաստուած ...» — ԵՐԵՒԱՆ

Ընդհ. ներկայացուցիչ SOCIÉTÉ PEUREUX, 48, Bd. des Vignes - MARSEILLE Téléphone C. 58-10

Mr. EMILE VIAL, 18, Rue Fontaine - St-DENIS (Seine) Téléphone Plaine 09-98

Imp. T. ARNER & Cie

Լիոնի եւ Շրջաններու Ներկայացուցիչ

D. N. BAHADOURIAN

32, Rue Sévigne. Lyon (Rhône)

Նիսի եւ շրջաններու գործակալ

M.M. H. Khatchadourian et Danielian

24, rue Assalit. Nice (A. M.)

ՈՏՔԻ հիւանդութիւններ, *լայնարակութիւն* (վարիս), *վէրքեր*, երկար տեւել ի վեր չբուժուածներն *իսկ առանց բացառութեան կը դարմանուին, առանց աշխատանքէն զրկուելու,* մասնագէտ բժիշկներու *կողմէ: Բազմաթիւ շնորհակալական նամակներ:*

Cabinet Medical.— 13, Bld. Magenta, *ամէն օր* 10-12 *եւ* 4-8:

Tél. Botzaris 76—94:

Métro: République

Կիր. օրերը 10-12, եւ ժամադրութեամբ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ եւ Շրջ. Հայրենակց. Միութեան փարիզի մասնաճիւղը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները այսօր կիր., երեկոյ ժամը *8*ին *32,* Ավընիւ կօպլէն, Մէթրօ՝ կօպլէն: Ձեկոյց պատգամաւորներու:

ՀԱՄԱԶԳԱՅՒՆԻ Սեւրանի մասնաճիւղի ժողովը այսօր կիր., կէս օրէ վերջ ժամը 3ին կրթական Միութեան սրահը:

Փարիզի Տարօն Տուրուբերան Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը 23 *դեկտ. կիրակի կէս օրէ վերջ, ժամը* 2.30*ին Ավընիւ տ'Իթալի թիւ* 119 *սրճարանը: Կեդրոնական վարչութենէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ: Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները ներկայ գտնուիլ այս կարեւոր ժողովին: Օրակարգ՝ վարչութեան հրաժարական. նորի ընտրութիւն եւ ընթացիկ հարցեր:*

<u>*Օգտուեցէք տօնական օրերէն*</u>

ԱՅՑԵԼԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Versailles*ի եւ* **Palaiseau***ի*

Մեր աքանչելի հողամասերը որոնք ծախու են ապառիկ: Քառակուսի մէթրը 5 *ֆրանք:*

Մանրամասնութեանց եւ այցելելու համար դիմել՝

Mr. PATRIK*ի,* ***Mr. LECORNU****ի* **ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ**

7, Rue Paul Lelong, Métro: Bourse, Tél. Gut. 40-37

Գրասենեակները բաց են ամէն օր, նոյնիսկ կիրակի եւ տօն օրեր: ժամը *9 — 12, 13 — 17*

ՊՕՂՈՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐՈՒ

ԱՐԱՆՑ ԵՒ ԿԱՆԱՆՑ ԴԵՐՁԱԿԱՏՈՒՆԸ ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

53, Rue Nationale, MARSEILLE.

ՀԱՅԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԶԵՂՉ:

ՄԷԿ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ԲԱՒԱԿԱՆ Է ՀԱՄՈԶՈՒԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ:

ԾԱԽՈՒ է շատ նպաստաւոր գինով սափրիչի խանութի մը արդիական բոլոր կազմածները, Թիկնաթոռ, հայելի եւն.: Մանրամասնութեանց համար դիմել երեկոները ժամը վեցէն վերջ, իսկ շաբաթ, կիրակի եւ երկուշաբթի ամբողջ օրը Պ. ՇԻՐՎԱՆԵԱՆի, 32, Պուլըվար Ռօտէն, Իսի լէ Մուլինօ:

ԿՈՒԶԷ՞Ք ՁՈՒՏ ԽԱՂՈՂԷ ԵՒ ԱՆԻՍՕՆԷ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՕՂԻ ԽՄԵԼ

ՀԱՐՑՈՒՑԷՔ ՓՏՏՈՒԵՑԷՔ ԵՒ ԳՆԵՑԷՔ

ՐԱՔԻ ՏԻԻՋ

ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ԽՄԻՉՔ

ԿԱԶԴՈՒՐԻՉ ԱՆԱՐԱՏ ԱԽՈՐԺԱԲԵՐ

Պոլսոյ օղին է որ ձեր ուզածին պէս չ'կը ճերմկնայ եւ քէյֆ կուտայ:

Ֆրանսայի համար արտօնատէր՝ Յ. ՏԱԼԱՔԻՒՐԷԵԱՆ

8, Rue Suffren, MARSEILLE, Tél. D. 70-89

Փարիզի ներկայացուցիչ Գ. **ՃԻՏՃԵԱՆ,**

75, Ave. Victor – Hugo, **Clamart (Seine)**

Լիոնի ներկայացուցիչ ՃԸՆԿԸՏՐԵԱՆ եւ ԹԷՐԶԻԵԱՆ

211, Rue de Criqui

FILMS RECOMMANDÉS

ՓԱԹԷ - ՆԱԹԱՆԻ ՍԻՆԷՄԱՆԵՐԸ

ՑԱՅՏԱԳԻՐ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 21—27

EMPIRE. Le cavalier Lafleur (Fernandel) — Sur scène Dorin et Colline et 7 attractions
MARIGNAN. Les nuits moscovites (Harry Baur, Annabella)
MARIVAUX. Tartarin de Tarascon (Raimu)
IMPERIAL. L'Auberge du petit dragon Albert Préjean)
MOULIN ROUGE. Zouzou (Joséphine Baker, Jean Gabin)
OMNIA CINE INFORMATIONS. Actualités mondiales — Complet des courses
VICTOR HUGO. Little women (Les quatre filles du docteur March) Vers. orig. s.t.f.
ROYAL.Le petit Jacques (Constant Remy)
BARBES. Les bleus de la marine — La faune sous marine
BELLEVILLE. La revue X. Y. Z. de l'A. B. C.
CAPITOLE. Une femme chipée — Sur scène: Les waltons et leur théâtre de marionnettes
DEMOURS. Un homme en or — La grande vie
EXCELSIOR. Une femme chipée — Gonzague
FEERIQUE. Chabichou (2éme film de Sidonie panache
LECOURBE. Chabichou (2éme film de Sidonie panache
LOUXOR. Une femme chipée — Avec ça papa
LUTETIA. Un homme en or — Cremaillere
LYON. Une femme chipée — Sur scène: Jeo Dorliss parodiste
MAGIQUE. Chabichou (2éme film de Sidonie panache)
MAINE. Chabichou (2éme film de Sidonie panache)
METROPOLE. Une femme chipée — Avec ça papa
MONTPARNASE. Une femme chipée — La faune sous marine
MOZART. Le prince de minuit — Hôtel Atlantique
PALAIS DES GLACES. Chabichou (2éme film de Sidonie panache)
PATHE ORLEANS. Chabichou (2éme film de Sidonie panache) Sur scène: Maurice Roger le fantaisiste à 2 pianos
RECAMIER. Chabichou (2éme film de Sidonie panache)
ROCHECHOUART. Une femme chipée — Avec ça papa
SAINT CHARLES. Chabichou (2éme film de Sidonie panache)
SAINT MARCEL. Le prince de minuit — Sur scène : la délicieuse Mireille, dans ses oevres
SELECT. Le prince de minuit — Hôtel-Atlantique

BANLIEUE

ALHAMBRA D'ASNIERES. Sidonie panache (1ère époque) — Grande dame d'un jour
CASINO DE CLICHY. Trois de la marine — Jeune fille moderne
COLOMBES. Une femme chipée — Les titans de l'onde
KURSAAL AUBERVILLIERS. Sidonie panache (1ère époque) — Grande dame d'un jour
KURSAAL BOULOGNE. Symphonie inachevée — Jeune fille moderne
OLYMPIA DE CLICHY. Une femme chipée — Joffroi
PATHE CINEMA PALACE (Boulogne). Une femme chipée (Elvire Popesco)

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՍՐԵՇԱԲԹԻ 25 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

MARDI 25 Décembre 1934

10-ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2686

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱԿԱՊԵՏԱԿԱՆ...

=o·o=

Անհասանելի բառ մըն ալ, որ շատոնց կորսնցուցած է իր իմաստը, իբրեւ հետեւանք լրագրական–կուսակցական պայքարներու:

Բառին բուն իմաստը շատ պարզ է,—գործել պետութեան կամ անոր շահերուն դէմ:

Բայց, միայն բառարանին մէջ է որ այդպէս կը տեսնենք:

Գիրքէն դուրս, առօրեայ կեանքին մէջ, «հակապետական»ը ճիշդ այն իմաստն ունի ինչ որ միւս լղրճուկ բառը, «հակահայաստանեան»:

Պզտիկ եւ պղտոր մարդիկ երկուքն ալ կը գործածեն աջ ու ձախ, մթնոլորտ ստեղծելու եւ կուսակցական դրամագլուխ ճարելու համար: Եւ բարեմիտներ կան որ կ՚ազդուին անոնց վայրենի ծեքծեքումներէն.

— Եղբա՛յր, ի՞նչպէս կարելի է, հայրենիքին դէմ ... պետութեան դէմ ... օրէնքի դէմ ... հակապետական ...

×

Գաղութներու մէջ ունինք երկու կազմակերպութիւններ, Կ. Խաչ եւ Հայր. Միութիւններ:

Շնորհիւ Երեւանի ցանած հունտերուն, այստեղ ալ տարբեր ճակատներ կազմուած են,— Հայաստանեան եւ հակահայաստանեան. պետական եւ հակապետական:

Վէճը աւելի գունաւորելու եւ բուն խրախուսութիւնը ծածկելու համար, «Հայաստանեան» մունետիկները լաւագոյն պարագային կ՚ըսեն.— Մեր Կ. Խաչը պետական է, միւսը՝ հակապետական: Մեր Հայրենակցականը Վերաշինաց է, միւսը՝ հակավերաշինական:

Դուք աւելի պատկերալից բացատրութիւններ կը լսէք եւ կը կարդաք ամէն օր, ճառերու կամ թերթերու մէջ:

Ո՞րն է աղբիւրը այս կանխակալ կարծիքներուն: Տգիտութի՞ւնը թէ չարամտութիւնը:

Աւելի շատ՝ վերջինը: «Պետական» Կ. Խաչի կուսակիցները շատ լաւ գիտեն թէ՝ «Դաշնակցական» կոչուած Կ. Խաչը 25 տարիէ ի վեր կը գործէ Մ. Նահանգներուն մէջ:

Հիմնուած՝ երբ պետութիւն չունէինք, ան ծաղկեցաւ Հ. Հանրապետութեան կարճատեւ շրջանին: Յետոյ հարկադրուեցաւ իր ծրագիրը յարմարցնել օրուան պահանջներուն, առանց ժխտական դիրք բռնելու Խ. Հայաստանի հանդէպ, եւ ընդհակառակն չօչափելի օգնութիւն ընծայելով:

Բուն անհասկացողութիւն մը անկարելի դարձուց ո՛ր եւ է համաձայնութիւն, եւ ունեցանք երկու Կ. Խաչեր, մէկը՝ պետական (ամկավար – Հօկ), միւսը՝ ժողովրդական:

Առաջինը կրկին պառակտեցաւ ինքն իր մէջ, ռամկավար – Հօկ – բոլշեւիկ փառաւոր մենամարտի մը բռնուեցան, բուն «պետական» թեւը անցաւ կարմիրներուն ձեռքը, իսկ մնացեալը՝ ռամկավարները տարին դոյքերով, հաշիւներով եւ մնացեալով:

Այդ օրէն իվեր, «պետական»ը անլուր մեղադրանքներ կը տեղացնէ ռամկավարներու գլխուն, պահանջելով 3–4000 տոլար, իբրեւ մսխուած գումար:

Իսկ ժողովրդական կամ «Դաշնակցական» Կ. Խաչը այս տարի կրկնապատկեց իր անդամներուն թիւը, որ այժմ կ՚անցնի 3000ը, միայն Մ. Նահանգներուն մէջ:

Միւս մասնաճիւղերն ալ կը ծաւալին ու կը գործեն միեւնոյն ինքնազարգացումով, այսինքն առանց «պետական» հովանաւորութեան:

Այսպէս, մինչ Փարիզի «պետական»ը ամփոփուած է մայրաքաղաքին մէջ (իբրեւ կազմակերպութիւն), միւսը մասնաճիւղեր ունի Ֆրանսայի բոլոր հայաշատ կեդրոններուն մէջ, եւ պահանջներ կը դոհացնէ, վէրքեր կը կապէ համաձայն իր կարողութեան:

Այսպէս եւ միւս գաղութներուն մէջ, ուր «պետական»ի հետքը չկայ, բացի Պելժիայէն, եւ ուրիշ մէկ երկու վայրերէ:

Արդ, ինչո՞վ է «հակապետական», այս ժողովրդանուէր կազմակերպութիւնը:

Անո՞ր համար որ չէ ճանչցուած Երեւանէն, եւ չուզեր գործիք դառնալ կարճամիտ բանդիտութեանց:

Հակապետական գո՞րծ է օգնութիւն առաջարկել եւ մերժուիլ: (Երեւանը 1933ին ետ ղրկեց Ամերիկայի Կ. Խաչին 500 տոլարը):

Հակապետական քաղաքականութի՞ւն է սատանձնել արմատախիլ բազմութեանց խնամատարութիւնը եւ կրթական հոգատարութիւնը:

Մանաւանդ որ, երկիրը հող ունի, տուն – տեղ եւ իշխանութիւն ունի, իսկ տարագիր ժողովուրդը կը մնայ օտարութեան մէջ, անտիրութեան մէջ,— գաղթակայաններու մէջ:

Նոյն տրամաբանութեամբ, հարցուցէք «Հայաստանեան» հայրենակցականներուն.—

Հայրենիքի շահերը ինչո՞վ կը վտանգուին, եթէ Հայր. Միութեանց բարոյական եւ նիւթական գործունէութեան կէսը յատկացնէք Հայաստանի, մնացեալ կէսն ալ՝ արտասահմանի:

Հակապետական գո՞րծ է հազար.ֆրանք հաւաքել, հինգ հարիւր — նոյն իսկ աւելին — յատկացնել այս կամ այն գաղութի անմիջական պէտքերուն, հոգալ կարօտներն ու թշուառները, իսկ հինգ հարիւրն ալ սահմանել վերաշինութեան:

Անշուշտ, փրկութեան միակ ելքը հայրենիքն է,— ներգաղթ եւ վերաշինութիւն:

Իսկ մինչեւ ա՞յդ: Հազարներ ու հազարներ կը հալին մեր աչքերուն առջեւ, այս օտար պողոտաներուն վրայ, եւ ամէնէն կատաղի «Հայաստանասէր»ներն անգամ չեն գիտեր թէ ե՛րբ կը բացուին դուռները, կամ որո՛ւ համար կը բացուին:

Իսկ մինչեւ ա՞յդ: Մենք ճորտե՞ր ենք թէ միեւնոյն հայրենիքին զաւակները, բանի պանդխտութեան դատապարտուած:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿԱԹՈՂ. ՆՈՒԻՐԱԿԸ ՍՈՖԻԱՅԻ ՄԷՋ

Կաթող. նուիրակ Գարեգին արք. Յովսէփեան, որ Ռուսճուք կը գտնուէր, դեկտեմբեր 20ին հասած է Սոֆիա:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՆՈՐ ԱՌԱՋՆՈՐԴԸ

Ինչպէս գրած էինք, Մարսէյլի երեսփ. ժողովը միաձայնութեամբ Հարաւային Ֆրանսայի առաջնորդ ընտրած էր Գարեգին եպիսկոպոս Խաչատրեանը, որ կը գտնուի Քալիֆորնիա: Մարսէյլի ազգ. վարչութիւնը կը խնդրէ հաղորդել թէ Գարեգին եպիսկ. պաշտօնապէս ընդունած ըլլալով առաջնորդութիւնը, հրահանգուած է յիշատակել անունը թեմին բոլոր եկեղեցիներուն մէջ:

''ԳԱՐԱՊԵԼԱ,, ՄԱՂԼԸՄԵԱՆԻ ՇՈՒՐՋ

«Նոր Օր»ի վերջին թիւէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները (18 դեկտեմբեր).—

Կառավարական «Փրոյա» օրաթերթը երէկուան թիւին մէջ կը գրէ թէ նոր թղթածրարներու քննութիւնը արդիւնք տուած չըլլալով, ներքին նախարարը յետաձգած է Մաղլըմեան եպիսկ.ի վտարման որոշումը եւ խնդիրը պիտի յանձնէ դատախազութեան:

Եթէ աւելցա տեղի ունենայ, բոլոր թղթածրարները դատախազութեան պիտի յանձնուին, որ լայն քննութեան պիտի ձեռնարկէ, Մաղլըմեանի աննպաստ տեղեկութիւնները ստուգելու համար:

*** Հաւաստի աղբիւրէ կ՚իմանանք թէ Մաղլըմեան եպիսկոպոսի համակիրները, Փարիզի մէջ դիմում կատարած են հելլէն դեսպանատան, բողոքելով վտարումի որոշումին դէմ: Աթէնքի իշխանութիւնները որոշած են առ այժմ չգործադրել վտարման որոշումը, տեսնելով որ այս խնդրին շուրջ, արժէքէն շատ աւելի աղմուկ ստեղծեց հելլէն մամուլը: Միւս կողմէ իշխանութիւնները խորապէս ազդուած են որ ծանրապէս ամբաստանուած եպիսկոպոսի մը համար անտեղի պաշտպանութիւններ եւ ճնշումներ տեղի կ՚ունենան:

Ասկէ առաջ, միեւնոյն Փարիզի միջամտութիւնը — Գ. Նորատունկեանի նօթը հելլէն արտաքին նախարարութեան — պատճառ եղաւ որպէսզի ետ առնուի կառավարական որոշումը Հայերու հելլէնահպատակութեան մասին: Բայց իշխանութիւնները, հետագային աւելի վնասակար վերաբերմունք ցոյց տուին ամբողջ հայ գաղութին հանդէպ:

Միւս կողմէ, թերթերը կը տեղեկացնեն որ ներքին նախարարը, դատարան պիտի յանձնէ եպիսկոպոսին ամբողջ թղթածրարը, ինչ որ նուազ վարկաբեկիչ պիտի չըլլայ ամբողջ հայութեան համար:

«Էթնիքի Սիմէա» կը գրէ.— Երէկուան տեղեկութեանց համաձայն, հայ եպիսկոպոս Մաղլըմեանի աքսորման որոշումը պիտի չգործադրուի: Այս մասին կ՚ըսուէր թէ թղթածրարին նոր ուսումնասիրութենէն յայտնի եղած է որ համայնավարութեան մասին տրուած ամբաստանութիւնները անհիմն են: Որոշումը չգործադրուելու համար թափուած ջանքերէն յատկանշականը այն է, որ Փարիզէն հեռագիր մը ղրկած են, որուն համաձայն, այդտեղի հայ գաղութին մեծերը բողոքած են հայ եպիսկոպոսին Յունաստանէն վտարման որոշումին դէմ, գովելով անոր գործունէութիւնը, եւ աւելցնելով թէ անոր համայնավարական պրոպականտ մըլլը ճշմարտութեան չի համապատասխաներ:

Թրքուհիներու զինուորութիւնը կը սկսի

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն դեկտեմբեր 23 թուականով.— Վերջերս քննութիւն մը կատարուեցաւ մասնաւորական շրջանակներու մէջ, հաստատելու համար թէ կիներու պարտաւորիչ զինուորութիւնը կրնա՞յ օգտակար ըլլալ եւ լաւ ընդունելութիւն պիտի գտնէ՞ ժողովուրդին կողմէ.— Արդիւնքը ժխտական է: Հետեւաբար մէկդի պիտի դրուի քանի մը երեսփոխաններու այն ծրագիրը որ կը տրամադրէր պարտաւորիչ զինուորութիւն հաստատել կիներու համար: Սակայն, կը խորհուի որոշ թիւով կիներ զինուորագրել օժանդակ ծառայութեան համար, այսինքն հիւանդանոցներու եւ ռազմանիւթի արհեստանոցներու մէջ: Այս առաջադրութեամբ, երիտասարդ աղջիկները նախապատրաստական կրթութիւն մը պիտի ստանան դպրոցներու մէջ: Այս առթիւ դիտել կը տրուի թէ ի հարկին Հանրապետութեան նախագահ կրնայ դառնալ կին մը, նոյնիսկ սահմանադրութեան տրամադրութեամբ:

Նոր միջադէպ մը Թուրքիոյ եւ Յունաստանի միջեւ

Թրքական իշխանութիւնները բռնեցին երկու յունական ձկնորսանաւեր որոնք ձուկ կ՚որսային Միտիլլիի եւ Փոքր Ասիոյ ծովեզերքին միջեւ: Կղերական տարրերու արգելքէն յետոյ այս միջադէպը մեծ տպաւորութիւն գործեց Յունաստանի մէջ:

Երբ թուրքերէնը չբաւէ, օտար բառ

Թուրքիոյ լեզուագիտական բարեփոխման յանձնաժողովը որոշեց որ՝ եթէ կարելի չըլլայ բառի մը հարազատ թուրքերէնը գտնել, համազօր բառը ընտրուի անգլերէն, գերմաներէն եւ գլխաւորաբար ֆրանսերէն լեզուէն:

Թուրք-ամերիկեան համաձայնութիւն մը

=o–o=

ԹՈՒՐՔԻԱ 1,300,000 ՏՈԼԱՐ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄ ՊԻՏԻ ՎՃԱՐԷ

Թուրք հանրապետական կառավարութեան եւ ամերիկեան կառավարութեան միջեւ հետեւեալ համաձայնութիւնը գոյացած է, ի մասին Ամերիկացիներու պահանջներուն.—

ՅՕԴ. Ա.— Թուրքիոյ Հանր. կառավարութիւնը՝ 1923 դեկտեմբեր 24 թուակիր համաձայնագրին մէջ յիշուած ամերիկեան հպատակներու պահանջները ամբողջովին հատուցանելու համար, Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներու կառավարութեան պիտի վճարէ անտոկոս 1 միլիոն 300 հազար ամերիկեան տոլար: Այս գումարը պիտի հատուցուի 13 տարիէն, 100 հազարական տոլարի տարեվճարներով: Առաջին տարեվճարը պիտի ըլլայ այս համաձայնագիրը Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ ժողովէն վաւերացուելէ վերջ, 1936 Յունիս 1ին:

ՅՕԴ. Բ.— Երկու կառավարութիւններն ալ որոշած են թէ վերոյիշեալ գումարին վճարումով, Թուրք հանր. կառավարութիւնը իրմէ եղած վերոյիշեալ պահանջներու վերաբերեալ բոլոր պայմաններէն անպարտ կացուցուած պիտի ըլլայ: Նոյնպէս, 1923 դեկտեմբեր 23ի համաձայնագրին մէջ յիշուած բոլոր պահանջներն ալ վճռապէս լուծուած պիտի նկատուին:

Փոթորիկ Սեւ Ծովու մէջ

Պոլսէն կը հեռագրեն դեկտեմբեր 23 թուականով.— Բուռն փոթորիկ մը կը տիրէ Սեւ Ծովու մէջ: Դէպի Պոլիս ճամբայ ելած նաւեր ի զուր կը փորձեն անցնիլ նեղուցը եւ ստիպուած են ամէնէն մօտ նաւահանգիստը ապաստանիլ: Փոթորիկը կը սաստկանայ ժամէ ժամ:

Զօրս ռումբ պայթեցաւ, դատի մը առթիւ

Չորս ռումբեր պայթեցան Պիրէոսի մէջ, երեք որոշ կէտերու վրայ, ահաբեկելու համար այն երդուեալները որոնք կը մասնակցին Վենիզէլոսի դէմ սարքուած մահափորձին դատավարութեան: Ամբաստանեալները ամէն միջոց կը փորձեն, յետաձգելու համար դատը: Այս անգամ ալ բողոքագիր մը յանձնեցին եղեռնադատ ատեանի դատաւորներուն դէմ, գանգատելով թէ անոնք խարդախած են երդուեալներուն ցանկը: Եւ սակայն դատավարութիւնը տեղի ունեցաւ, ընդհանուր ջղագրգռութեան մէջ: Յետոյ յետաձգուեցաւ, տասը երդուեալներ բացակայ ըլլալով: Անոնք դատապարտուեցան 15,000 տրախմի տուգանքի: Պաշտպան փաստաբանները նախապէս հեռացած էին սրահէն, նոր բողոքներ ներկայացնելէ յետոյ:

Հակասական լուրեր Գերմանիոյ մասին

Երկու օրէ ի վեր հակասական լուրեր շրջան կ՚ընեն Գերմանիոյ ներքին կացութեան մասին: Իբրեւ թէ արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած են հինգշաբթիէն ի վեր, պատերազմական նախարարութեան շրջակաները: Անդադար զինուորներ կ՚երթեւեկէին զրահապատ օթօներով, ինչ որ մեծ խրաբանցում պատճառեց թաղին մէջ: Կարելի չէ եղած ո՛ր եւ է բացատրութիւն գտնել այս արտակարգ տնօրինութեանց համար:

Երէկուան թերթերը նորութիւն մը չեն պարունակեր այս մասին, այնպէս որ կ՚ենթադրուի թէ անսովոր բան մը չկայ:

Զինովիեւի եւ Քամենեւի ձերբակալութիւնը կը հաստատուի

Ինչպէս գրած էինք, ձերբակալուած եւ դատի յանձնուած են Լէնինկրատի նախկին ընդդիմադիր կեդրոնին անդամները: Նոր հեռագրի մը համաձայն, ներքին գործավարութիւնը (Չեկա) ձերբակալած է նաեւ ուրիշ խումբ մը՝ Մոսկուայի մէջ: Բանտարկուած են 15 հոգի, մէջն ըլլալով Զինովիեւ եւ Քամենեւ: Ասոնց 7ին, մասնաւորապէս Քամենեւի եւ Զինովիեւի թղթածրարները յանձնուած են ներքին գործավարութեան մասնաւոր յանձնաժողովին, որ ամէն լիազօրութիւն ունի աքսոր վճռելու՝ վարչական կարգադրութեամբ: Միւս ութի մասին քննութիւնները կը շարունակուին:

Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը այս առթիւ կը հաղորդէ.— Ֆէտէրովի, Սաֆարովի, Զինովիեւի, Վարտինի, Քամենեւի, Զալուցքիի, Եվտոքիմովի մասին կատարուած քննութիւնները բաւարար ապացոյցներ երեւան չհանեցին, որպէսզի ամբաստանեալները դատարան յանձնուին: Ուստի թղթածրարները յանձնուեցան մասնաւոր յանձնաժողովի մը, որ պիտի քննէ ի հարկին զանոնք աքսորելու խնդիրը:

*** Խորհրդային թերթերը կրակ կը տեղան «Զինովիեւ եւ Թրոցքի ահաբեկչական խմբակին դէմ»: «Փրավտա», կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, դիտել կու տայ այս առթիւ.— «Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան նախօրեակին, Զինովիեւ եւ Քամենեւ կատաղօրէն Լէնինի դէմ ելան եւ փորձեցին կանխէն զարնել կուսակցութիւնը եւ շփոթութիւն սերմանել շարքերուն մէջ: Անոնք մեր կուսակցութեան ուժը տկարացնելու այս քաղաքականութիւնը շարունակեցին յաղթական յեղափոխութեան յաջորդական տարիներու ընթացքին: Յեղափոխութեան խորաքանչիւր վճռական հանգրուանին, Զինովիեւ եւ Քամենեւ երեւան կը հանէին ձախող մանրոգի պոլիտիկոսի եւ դասալիքի իրենց բուն դէմքը, եւ ամէն անգամ, կրելով կուսակցութեան անողորմ դիմադրութեան պարտութիւնը, խոնարհութեան, հպատակութեան դիմակը կ՚անցընէին, զղջում կը յայտնէին, բայց նորէն գաղտնապէս կը շարունակէին իրենց զազրելի աշխատանքը ի վնաս յեղափոխութեան»:

Իսկ «Իզվէսթիա» կը գրէ.— «Լէնինկրատի ահաբեկչական կեդրոնին խմբակը անծանօթ մնաց, որովհետեւ մէկուսացեալ կեանք մը կը վարէր, ամբողջովին անջատուած՝ զանգուածներէն, եւ իր դիմագիծը ծածկելով հաւատարմութեան յայտարարութիւններով: Այս խմբակը կ՚ուզէր փոփոխել կուսակցութեան քաղաքականութիւնը Զինովիեւ - Թրոցքի ծրագրին օգնով»:

Սթաւիսքիի հաշուեկշիռը

Դատական հաշուեյարդարը կը շարունակէ Սթաւիսքիի հաստատութեան մէջ, որ փակուած է մինչեւ յունուար 3: Քննութիւնները կը հաստատեն թէ մինչեւ սեպտեմբեր 30 հաստատութեան ելքն էր՝ 2,134,509,615 ֆրանք, իսկ մուտքը՝ 1,994,968,190, ինչ որ կը նշանակէ 139,541,425 ֆրանք բաց: Հաշուեկշիռէն կ՚երեւայ թէ 1933 յունիսէն մինչեւ 1934 յունիս, մէկ տարուան ընթացքին հաստատութիւնը կորսնցուցած է 83 միլիոն ֆրանք, իսկ այս տարուան յունիսէն սեպտեմբեր՝ 58 միլիոն ֆրանք: Շարժուն պարտքն է՝ 596 միլիոն, իսկ հաստատուն պարտքը՝ 141,500,000 ֆրանք:

Գործաւորներու զաւակներուն կաղանդչէքը

Կիրակի օր տեղի ունեցաւ գործաւորներու զաւակներուն ազգ. տօնածառի բացումը, Կռան Փալէի մէջ, որ կը լողար լոյսերու մէջ: Կենդանաբանական պարտէզէն 5—6 փիղեր, թռչուններ եւ ուրիշ կենդանիներ փոխադրուած էին այս առթիւ: Վաթսուն հազար կապոց նուէր հաւաքուած է, որ պիտի բաժնուի երեք օրուան միջոցին, օրական քսան հազար հատ: Կիրակի օրուան պաշտօնական արարողութիւններէն յետոյ, որոնց ներկայ եղան հանրապետութեան նախագահը, վարչապետը եւ ուրիշ բարձր պաշտօնատարներ, երկուշաբթի օր սկսաւ բուն բաշխումը: Վաթսուն հազար մանուկներէն զատ, որոնց վերջին մասը այսօր պիտի ստանայ իր կաղանդչէքը, ահագին բազմութիւն խռնուած է Կռան Փալէի շուրջը, դիտելու համար հանդիսութիւնները:

Հանրապետութեան նախագահը առանձին սրահ մը չոկած էր, դպրոցականներու համար:

ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐՆԵՐ ՕՏԱՐ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ԿՐՃԱՏՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

Պաշտօնաթերթը երէկ հրատարակեց շարք մը հրամանագիրներ, որոնք կը սահմանափակեն օտար բանուորներու գործածութիւնը՝ զանազան ճարտարագործութեանց մէջ:

ՁԱՐԴԷՏՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Ոճրագէտներու ժողով մը տեղի ունեցաւ դատական նախարարութեան մէջ, կանխարգել միջոցներ խորհելու համար: Կը նախագահէր դատական նախա –

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏՕՆԱԿԱՆ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԱՌԹԻՒ

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՅԱՋՈՐԴ ԹԻՒԸ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՕՐ :

ԱՆՏՈՒՆԻ ԿԵԱՆՔ - ԾՈՎՈՒՆ ՎՐԱՅ

»»» · · «««

Ծայրագոյն վերջալոյս

Վարդամատն արշալոյսով մը, շոգենաւը Ատլանտեանի ջուրերը կը թափանցէ:

Այս այն ովկիանոսն է գորշ ու մռայլ, որուն վրայէն օդերու տիտանը, Լինտպէրկ, մէկ թռիչքով, Ամերիկան հիւսած Եւրոպային կապեց:

Խաղաղ ու անեզր, ովկիանոսը կը տարածուի պահելով իր մէջ մարմինը այն գերմարդերուն որոնք Նունկէսէր եւ Քոլի կը կոչուէին, եւ, շարանը միւս հերոսներուն, որոնք խուճապի մը համար, նետուեցան անծանօթին գիրկը այլ եւս չվերադառնալու համար:

Ազգեր կան որոնք գերմարդեր կուտան, անբարոյ մարդկութիւնը դէթ քիչ մը աստուածայինին մօտեցնելու համար: Համամարդկային խուճապը իրենց բիբերուն մէջ՝ անոնք կը սլանան միջոցէն դէպ անդունդ՝ համոզուած, որ առանց զոհողութեան, կարելի չէ գեղեցիկ գործ մը արդարացնել:

Իսկ մեզի համար, այս ովկիանոսը եղած է ջուրի ճամբայ մը դարուկէսէ ի վեր: Մենք կ'երթանք ճեղքելով այս ջուրերը գրաստի վերածուելու, պարպելով մեր հայրենիքը աշխատող բազուկներէ եւ ձգելով հողը անտէր, որուն իւրաքանչիւր թիզը արիւնով եւ քրտինքով է թրջուած:

Մինչ, յուսաբեկ, առանձնացած, կ'ուզեմ վերլուծել սեղանատան պատահարը, ծանօթ ձայն մը կը սթափեցնէ զիս, ձեռքի թեթեւ հարուածով մը անութիս:

— Ըսէք տեսնեմ, ի՞նչ պատահեցաւ:

— Ոչինչ, Պ. մատակարար, մարդ մը որ, մեր բեկորներուն թշուառութիւնը տեսած էր, ուզեց հաստ ու բարակ, մէկ ջուրով լուալ:

— Կը տեսնեմ որ շատ կ'ազդուիք, պաշարուն եղէք, եթէ ես ալ իմ կարծիքս յայտնեմ, ի՞նչ պիտի ըսէք ինծի:

-- Սիրով պիտի ունկնդրեմ:

— Լաւ ուրեմն, երկու օրէ ի վեր բարեկամներ ենք, բնական է ըմբռնած ես ձեզ հանդէպ ունեցած մտածումներս: Ես ալ կ'ուզեմ իմանալ աւելին սորվելու, սակայն, անկեղծօրէն չեմ ուզեր որ վիրաւորուիք: Խօսք կուտա՞ք:

— Հաճոյքով:

×

Արեւելեան բանակին հետ, երբ մարէշալ տ'Էփրէն իր սպիտակ երիվարն հեծած մուտք կը գործէր Բիզանդիոնի պարիսպներուն այն դուռնէն, որուն վրայ տակաւին հռոմէական արծիւը իր թեւերը լայն բացած կը հսկէ, այս շոգենաւին մատակարարն ալ Հելլեսպոնտոսը ճեղքելով, Վոսփորի առջեւ կապուտակ ջուրերուն վրայ խարսխող զրահաւորներէն ելած առաջին Ֆրանսացիներէն մէկը եղած էր:

Մէկը այն հազուագիւտ Եւրոպացիներէն որոնք շատ լաւ ճանչցած են Մերձաւոր Արեւելքը իր ցեղերով ու ցաւերով:

Արտոտ մարդ մը վերջապէս, որուն յանձնարարուած էր: Մարսէյլէն մինչեւ Մուդրէպ (Մարոք), ան վայրկեան մը մինակ չձգեց զիս, բացատրելու, իմանալու եւ հասկնալու համար մեր հոգին որ, երբեմնի Թրքական լուծին տակ այրող ժողովուրդներուն եղած է ընդհանրապէս:

Ճիշդ է, որ ան իր ընդհանրացումներուն մեկնակէտը Եւրոպացիի, ազատ ապրած, թշնամիի լուծին ծանրութիւնը չտեսած եւ չենթարկուած մարդու մը հոգեբանութեամբը կ'առաջնորդուէր, սակայն իր խօսքերը այնքան ճշմարտութիւններ կը պարունակէին, որոնց հանդէպ, ակամայ, ստիպուած էի համակերպիլ ու լռել:

— Բարեկամս, մի վրդովուիր: Դուք Հայերդ կը կարծէք թէ Ֆրանսացի ժողովուրդը ձեզ կը ճանչնայ, մինչդեռ իրականութիւնը այն է որ հազիւ քանի մը փրոֆէսէօրներ եւ դեսպաններ են որ ճանչցած են ձեր ժողովուրդը, այն ալ իրենց համոզումներուն չափով:

Եթէ, ես Արեւելք եկած չըլլայի, շատ պարզ էր որ, միւս ազգակիցներէս տարբեր տեսակէտ պիտի չունենայի:

— Մենք Եւրոպացիներս աւելի շատ ու լաւ կը ճանչնանք Էգնայեանի կամ Աղա խանի ազնուացեղ ձիերը քան թէ Հայոց եւ Հնդկաց ժողովուրդը, հարուստ հանքերը աւելի կը հետաքրքրեն մեզ քան հալածուած ազգերը:

Ցետոյ, կը խնդրեմ որ, ցոյց տաս այն մոգական հրաշալի գիրքը որ ձեր ցեղին վրայ գրուած ըլլայ, ցոլացնելով իր վարքն ու բարքը: Ցոյց տուէք մեզի տեսլերական դէմք մը, անխառն ճառագայթ մը, անստուեր լոյս մը, որ ի խորոց սրտի հիացում առթէր բոլորին անվրէպ:

Մինչդեռ, ձեզ շրջապատող այն բոլոր ազգերը որոնց հետ անմիջական աղերս ունեցած էք, այն տեսակ գլուխ գործոցներ արտադրած են, որոնք մինչեւ այսօր ժամանակի դաժան հարուածներուն տակ իսկ երբեւ հոյակապ կոթողներ կանգուն կը մնան:

Վերջապէս, պէտք էր որ բան մը ստեղծէր այս ազգը, որուն ընդունակութիւնը չէ որ կը պակսի: Իմ ծանօթ փրոֆէսէօրներս հիացումով խօսած են միշտ հայ ուսանողին ընդունակութիւններուն մասին եւ սակայն կը խոստովանին նոյնպէս ալ որ անոնք երբ վկայականը կը ստանան, նոյնհետայն սմքած ու կորսուած են: Ցարատեւ ու հետեւողական ոգին կը պակսի, յամառ կամքով աշխատողներ չեն: Ուսուցչապետ մը ցաւելով պատմեց թէ ի՞նչպէս ստիպուած էր միջամտել հայ միլիոնատէրի մը մօտ, որպէսզի ընդունակ զաւակը բազմարուեստեան վարժարան ուղարկէ. եւ պատասխանը եղած էր.— «Հայու հաւկիթս ո՞վ պիտի ծախէ» ...Ու որդին հօր հնազանդ, բնական է չըրկուելու համար հօրը թողելիք միլիոններէն, առանց ըմբոստանալու հօր յիմար որոշման դէմ, նախընտրած էր մտնել մութ ու խոնաւ խանութը, քան թէ մխրճուիլ անծանօթ գիտութեան մէջ:

Մեր հողին վրայ 75 հազարնոց գաղութ մը ունինք եւ սերունդ հասցուցիք: Դպրոցները բաց են ձեր առջեւ, բայց խնդրեմ քանի՞ ուսանող ունիք գինուորական, նաւային եւ կամ օդանաւորդական վարժարաններուն մէջ: Կը նախընտրէք փաստաբան եւ բժիշկ ըլլալ եւ երբեմն ճարտարապետ, վասնզի ատոնք հասութաբեր են եւ անվտանգ: Իսկ մեզի համար կը նկատուիք չուկայիկ ժողովուրդ մը, տեսակ մը դէչ Հրեաներ որոնցմէ շատոնց զզուած ենք: Ֆրանսական յեղափոխութենէն ի վեր, եւ, մասնաւորաբար Ալժերիոյ գրաւումէն ասդին, Հրեաները նոյն իսկ մեր ցեղային իտէալաշատ ոգին խաթարած են, եւ սակայն, երբ իրենց գլուխները կը գիտենք որոնք Ֆրանսական մշակոյթի վերելքին կը ստարեն, կը մոռնանք անոնց թերութիւնները:

Ապրելու ընդունակութիւն ունեցող ազգ մը, պէտք է բան մը տայ մարդկութեան, բան մը որ արժեցնէ իր հոգիի ու մարմնի գոյութիւնը:

Նոյնպէս, ձեր դժբախտութեանց մեծագոյն բաժինը կը ձգէք ուրիշներուն վրայ, ունակութիւն մը որ կուգայ ձեր ղեկավար տարրէն: Ապիկար ու անկարող, ժամանակի պահանջները ըմբռնելու անատակ այդ մարդիկը իրար կը գզեն: Միջազգային արիսպագոններուն իսկ բաժան ու առանձինն ներկայացան անոնք եւ իրենց իսկ ձեռքով ձեր փոսը փորեցին: Առանց դրամագլուխի կ'ուզէին մեռած դատ մը ողջնցնել:

Ձեր ժողովուրդը, խոնարհ տարրը, լաւ խմոր ունի, իսկ մտաւորականներ չունիք եւ չէք ալ ունեցած, թեւ բուս եւ անկարող ընդօրինակիչներ եղած են:

Գալով հարուստներուն, աւելի քան անպէտ եւ վատթար մարդիկ եղած են, անընդունակ որ եւ է գեղեցիկ շարժուձեւի: Երբ կը մտաբերեմ որ, Կիլիկիոյ գրաւման պահուն թրքութիւնը առանց բացառութեան, հարուստէն մինչեւ յետինը, իրենց դրամը նոյն իսկ կինը տրամադրեցին անխտիր, յանուն իրենց կորսուած դատին, ասդին ձեր հարուստները Մոնմարթրի boîte de nuitներէն դուրս չէին գար, նոյն իսկ կ'անգիտանային թէ վերածնող հայրենիքի մը պէտք էր օգնութեան փութալ:

Ըսէք խնդրեմ, ո՞ր հայ հարուստը, ընդոծին շարժումով մը, ինքնաբուխ կերպով օրհասական կռիւին իր քսակը բացաւ, ինչպէս Ավէրօվներն ու Զախարօվները ըրին, ձեր հարուստներէն ո՞վ մօտեցաւ այն օրերու պետական մարդոց, որոնց ափին մէջ կեդրոնացած էր հայկական հարցը, լինել չլինելու ձեր խնդիրը: Զէ՞ք կրնար խաչագող Հրեայի մը չափ ալ աջ ու ձախ բաշխել:

Պէտք է փոխել դէնքերը, ձեր դատը կորսնցուցած է իր ուժգնութիւնը, այլ եւս զզուանք եւ արգահատանք կ'ազդեն ջարդերու պատմութիւնները, անհետացած են նոյնպէս այն humanisteները որոնց մօտ փայփայանքի եւ գուրգուրանքի անկիւն մը ունէիք:

Կը յիշես, անշուշտ, որ քանի մը տարի առաջ, երբ միջազգային ժողով մը կը գումարուէր, դաշնակից պետութիւններէն մէկուն ներկայացուցիչը կոպտօրէն կշտամբեց մեր բանագնացներէն մին, որ յանդգնած էր, քանիցս կրկնել թէ Ֆրանսան դաշնակիցներէն ամէնէն աւելի զոհուածն էր:

Այո՛, փոխեցէք ձեր գործելակերպը եւ որքան կարելի է շուտ: Օրինակը ձեր անարգ թշնամիէն առէք. դրամ հաւաքեցէք գրպաններու մէջ ու պիտի տեսնէք որ յաջողած էք:

×

Ու մինչդեռ, ես կը կարծէի թէ փակուած էր սեղանատան միջադէպը, Պ. մատակարարն աւելի խառնեց անթեղուած կրակը: Վէրքը աւելի կոտտալ սկսաւ ու կատաղութիւնս եղաւ անզուսպ. ոչ թէ անոր համար որ կը զլպարտուէինք, այլ ընդհակառակն, ճշմարտութեան դէմ յանդիման կը գտնուէի:

— Իրաւունք ունիք, կ'ըսեմ, ու առանց միջոց տալու որ աւելին շարունակէ, խոնարհելով, ներողութիւն կը խնդրեմ ու կը քաշուիմ խցիկիս չորս պատին մէջ, յոգնած ջիղերս 75 սանթիմէթրնոց անկողնիս վրայ հանգչեցնելու համար:

Կռնակի վրայ պառկած, աչքերս առաստաղին, երկա՛ր, առանց կարենալ կեդրոնանալու մէկ կէտի վրայ, մտածեցի թէ ոչ գաւառին մէջ եւ ոչ ալ Պոլիս, մենք չունեցանք ուսուցիչ մը որ ճշմարտութիւնը, պատմութիւնը եւ իր քթին տակը եղածը ուսուցանէր մեզի: Չեղաւ օր մը որ պարսիկ ժողովուրդը ճանչցնէին, չեղաւ ժամ մը որ հարեւան Թուրքին վրայ խօսէին եւ չեղաւ վայրկեան մը որ հայրենիքս շրջապատող եւ յաճախ մեզ հիմէն սարսող ազգերու մասին ճառէին:

Փոխանակ Ֆիրտուսին եւ Շահ Աբբասը ծանօթացնելու, Լուդովիկոս ԺԴ. եւ Մատամ Փոմփատուրի վրայ ծանրացան, փոխանակ Ֆաթիհ Մէհմէտի եւ Սիւլէյմանը Գանունիի մասին խօսելու, Պղատոնի եւ Պէկոնի վրայ ճառեցին:

Չեղաւ պահիկ մը որ, բոլոր այս Ասիոյ հողին ծնած ուսուցիչները գէթ երկվայրկեան մը յատկացնէին իրենց հմտութիւնը Ասիոյ առեղծուածին: Ու, այսպէս թեւ թեւի, ղեկավարն ու ուսուցիչը մեզ ձգեցին հոս Եւրոպայի կարմրաշրայլ լոյսերով ողողուած կապելաններուն առջեւ...

Իսկ այն սրբութիւնը որ մեր ցեղային ոգին իսկ է եւ որ անաղարտ ու կոյս մնացած էր, ժամանակին ծանր հարուածներուն տակ իր վերջին գալարումները կ'ապրի...

Շղթաներու ձայնը եւ լուսամուտէն ճառագայթի մը փռչելից թափանցումը, ուշքի կը բերեն զիս, կը շտապեմ դէպի կամրջակ:

Ց. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ԱՐՑԱԿԱՐԳ ՏԱՂԱՆԴԻ ՄԸ ՍԻՐԱՅԻՆ ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ

»»» «««

Բայց նախ քանի մը տեղեկութիւն այս տարօրինակ եւ հանճարեղ գրագէտին մասին.—

Սթրինտպէրկ ծնած է Սթոքհոլմի մէջ 1849ին, եւ մեռած 1912ին: Թշուառ մանկութիւն մը, յետոյ խռովահար պատանեկութիւն մը: Կը սկսի գրել, կանխահաս տաղանդով մը, զպրոցական գրասեղաններու վրայ (Ազատ խորհողը, Վարպետ Օլոֆը): Ցետոյ կը նետուի հրապարակագրութեան մէջ, պահ մը արքայական մատենադարանի պաշտօնեայ: Այս շրջանին կը պատրաստէ Շուէտի յարաբերութիւնները Չինաստանի եւ թաթարական երկիրներու հետ: Երեսուն տարեկան էր, երբ հրապարակ կը հանէր վէպ մը, Կարմիր սենեակը, որ իր ընապաշտ նկարագրով մեծ գայթակղութիւն պատճառեց եւ միաժամանակ համբաւի տիրացաւ: Յաջորդ տարիներուն կուտայ Ուսումնասիրութիւններ սկանտինաւեան քաղաքակրթութեան մասին, Շուէտացի ժողովուրդը, Նոր թագաւորութիւնը: Այս վերջին գործը երգիծական սուր խայթոց մըն է ընկերային տիրող բարքերուն դէմ: Քանի մը թատերախաղերու կարգին, ժամանակ մը վերջ կը հրատարակէ բանաստեղծութեանց հատոր մը (Քնաշրջիկի մը գիշերներ):

Իր մէջ հետզհետէ կը զարգանան այնպիսի տարօրինակութիւններ, որ դժուար կը դառնայ այլեւս ըմբռնել իր դիմագիծը: Կատաղի անհաւատուածեան, յանկարծ ոգիներու հաւատացեալ մը, յաճախ բանդագուշանքներու գերի, ժամանակ մը անիշխանական եւ ընկերային ամէն հասկացողութեան թշնամի, յաւիտենական ըմբոստ, խռովահար հոգի, հակասութեանց ալեկոծութեան մատնուած, երբեմն խենթութեան հասած, հանճարեղ արուեստագէտ մը, որ չկրցաւ փիլիսոփայութիւն մը տալ որոշ գիծերով եւ սահմաններով:

Հոգեկան խռովքներու մէջ տարուբեր, Սթրինտպէրկ չդադրեցաւ սակայն արտադրելէ,— ամէնէն համարձակ խոստովանութիւնները գրաւ Սպասուհիին տղան գործին մէջ, եւ կարգ մը գործերու մէջ ալ՝ յարձակումներ ոչ միայն ընկերութեան, այլ եւ... արդի տարրաբանութեան դէմ. Հաւատացող մը ալքիմիային՝ կը գրէ Կենդանաբանական պարտէզը: Ինքնակենսագրութեան ձեւով, ողբերգութիւն մըն է Դէպի Դամասկոս: Իր բազմաթիւ ողբերգութիւններէն յիշենք՝ Մահուան պարը, Թագուհի Քրիսթին:

Կատաղի թշնամի մըն էր կիներուն, կ'ատէր եւ իր այդ ատելութիւնը կ'արտայայտէր Ամուսնացեալները խորագրով նորավէպերու շարքի մը մէջ:

Եւ սակայն ամուսնացաւ: Ու քանի մը անգամ: Անշուշտ միշտ ամուսնալուծուելով:

Իր վերջին կինն եղաւ Հարրիէթ Պոս: Ահա այս կինն է, որ հատորով մը լոյս կ'ընծայէ Սթրինտպէրկի սիրային նամակները, իրեն ուղղուած: Այս էջերով կ'ամբողջանայ Սթրինտպէրկի կենսագրութիւնը:

Սթրինտպէրկ հասած է իր կեանքի աշնան: 1900ի գարնան, դերասանուհի մը կը փնտռէ, անոր յանձնելու համար գլխաւոր դերը Դէպի Դամասկոս ողբերգութեան, զոր նոր աւարտած էր: Թատերական ներկայացման մը պահուն, կը ծանօթանայ Հարրիէթ Պոսի,— կը հաւնի, եւ կ'ուզէ իր հերոսուհիին դերը յանձնել այս արուեստագիտուհիին, պարզ այն պատճառով որ ... լաւ սրունքներ ունէր: Այնուհետեւ կը սկսի մտերմութիւնը կնատեաց Սթրինտպէրկի եւ դերասանուհի Հարրիէթ Պոսի միջեւ: Լոյսի ճառագայթ մը կը մտնէ աշնանահար եւ խռովակոծ կնատեացին հոգիէն ներս: Ներշնչուած, Սթրինտպէրկ կը գրէ իր հէքեաթունակ Սվանվիթը (թարգմանի «սպիտակ ինչպէս կարապը»),— այս գործը «գարուն մըն էր ձմրան մէջ», ինչպէս կը խոստովանի Սթրինտպէրկ ինք եւս:

Սէրը կ'աճի այլ եւս կնատեացին հոգւոյն մէջ: Եւ օր մը, այս խենթ ու տարօրինակ գրագէտը կը կեցնէ Հարրիէթ Պոսը եւ կը հարցնէ.— Օրիորդ Պոս, չէ՞ս ուզեր զաւակ մը ունենալ ինծմէ: Հարրիէթ Պոս կը պատասխանէ.— «Այո՛, եւ շնորհակալ կ'ըլլամ»:

Եւ կը նշանուին:

Սթրինտպէրկ այնուհետեւ իր գործերուն մէջ կարծես ներշնչուած է միայն Հարրիէթ Պոսով, երբ կը գրէ.— «Երեսուն օր տառապեցայ ինծի համար, տառապեցայ իմ խռովքներովս, եւ հիմա նորէն պիտի տառապիմ իմ Զատիկովս, ո՛վ իմ փոքրիկ գառնուկս զատկական: Ե՞րբ պիտի երջանկանաս ինձմով: Կ'ողջագուրեմ քեզ, կը համբուրեմ թաթիկներդ եւ գոհութիւն կուտամ Աստուծոյ, որ ինծի ղրկեց քեզ, աղաւնի՛ որ կը բերես ձիթենիի ճիւղ մը: Վերջացա՛ւ ջրհեղեղը, անցաւ ջրառոյլ կորսուեցաւ, հողը կանանչութեամբ պիտի ծածկուի նորէն: Թող իջնէ խաղաղութիւնը, ո՛վ իմ սիրեցեալ»:

Ցետոյ Սթրինտպէրկ, ծանօթ իր խենթութիւններուն, կ'աշխատի ինքզինք հասկցնել իր սիրականին.—

«Սիրականս, բարութեամբդ կամ աճրովդ մի փորձեր փոխել իմ նկարագիրս, տեխա վտանգաւոր պիտի դառնար: Մնացիր քովս, մինչեւ որ կատարուի ճակատագիրս, կը կարծեմ թէ պիտի չուշանայ: Մի՛ բարկանար ինծի դէմ, այլ գթա՛: Մի՛ խաբուիր իմ նկարագրիս այս կամ այն արտայայտութեամբը, ճակատագիրս է որ կը տեսնես այդպէս: Օգնէ ինծի որ տոկամ, որովհետեւ անոր յաղթելը անկարելի է»:

Եւ սակայն Հարրիէթ Պոս կ'աշխատի եւ կը յաջողի հաշտեցնել Սթրինտպէրկը կիներուն հետ:

Ամուսնութեան նախօրեակին է: Պաշտօնական ձեւակերպութիւնները, ժամադրութեան կը բախին, նախորդ ամուսնալուծումը չէ հաստատուած: Սթրինտպէրկ կը կատղի, կը սպառնայ եկեղեցիին թէ իրենց երկուքին անունով Կիւսթավ Ադոլֆի տաճարին դրան վրայ պիտի գրէ.— Այս քրիստոնէական աղօթատունը մերժած ըլլալով բանալ իր դուռները նուիրագործելու համար մեր ամուսնութիւնը, մենք, բաց երկինքին տակ եւ ի ներկայութեան Անոր որ կը տեսնէ ամէն բան, փոխանակեցինք մեր մատանիները եւ հաւատարմութեան երդումը, ու խնդրեցինք Աստուծոյ օրհնութիւնը մեր պսակին: Անցո՛րդ, դուն ալ հետեւէ մեզի»:

Այս սպառնալիքը չիրագործուեցաւ սակայն, որովհետեւ յաջողեցաւ ամուսնանալ 1901 տարւոյն Մայիսին:

Այնուհետեւ կը սկսին իրենց սիրոյ եւ խզումի երկար պատմութիւնները: Մեղրալուսինը հազիւ քանի մը շաբաթ տեւեց: Կնատեացը, յարափոփոխ նկարագրով եւ անհաստատ տրամադրութեամբ այս արուեստագէտը, որ չէր կրնար հանդուրժել մարդկային շունչի մը ներկայութեան, շատով պիտի բախէր անշուշտ իր կնոջ: Ինք նստակեաց, սենեակի մարդ, կինը դերասան եւ թափառաշրջիկ,— երբ կինը, օր մը, կ'ուզէ ճամբորդել, Սթրինտպէրկ կ'ընդդիմանայ, յետոյ սակայն կ'արտօնէ: Մեկնումի պահուն, շոգեկառքի տոմսակները ետ կը վերադարձնէ, եւ կը խնդրէ կնոջմէն որ չմեկնի, որովհետեւ Ոգին այդպէս խօսեր է իրեն:

Բայց կինը կը մեկնի:

Սթրինտպէրկ կը գրէ.—«Սիրականս, պաշտելի կինս, այս ո՛րքան արցունք, այս ո՛րքան արցունք, աչքերս կ'այրին: Շատ տանջուեցայ մտածելով այն տառապանքներուն մասին, զորս քեզի պատճառեցի ակամայ, սակայն հիմա

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (16)

«ԻԹԹԻՀԱՏ ԵՒ ԹԷՐԱԳԳԸ»

(ՔԱՂՈՒԱԾ ՊԷՀԱԷՏՏԻՆ ՇԱՔԻՐԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ)

»»» · · «««

Ցայտնի էր որ, Տիրան Քէլէկեան էֆ. մեծ վախով գրի կ'առնէր այս նամակները: Որովհետեւ ամէնէն անկարեւոր լուրեր հաղորդած ատեն իսկ ծածկագիր կը գործածէր, գաղտնապահութեան եւ զգուշութեան անհրաժեշտութիւնը կը յիշեցնէր, «Պէտրի» կը ստորագրէր եւ այս «Պէտրի»ն անգամ ծածկագրով կը նշանակէր:

Այսուհանդերձ այս բանը, շատ մը պարագաներու տակ, Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյին գործին կուգար: Ի հարկին, Եգիպտոսէն անցագիր կը ճարէր Պէհաէտտին Շաքիր պէյին: Այս խնդրոյ մասին Տիրան Քէլէկեան էֆ. իր նամակներէն մէկուն մէջ այսպէս կ'արտայայտուի:

— «Պահանջուած անցագիրը կը ստանաք ներփակ: Տեղւոյս Ֆրանսական հիւպատոսին «վիզէ»ն ալ առնուած ըլլալով. ամբողջովին վաւերական է: Ձեր անունը Մէհմէտ Պահաէտտին արձանագրուեցաւ: Ֆրանսերէնի բաժնին մէջ ալ Պահա - էլ - Տին գրեցին: Եգիպտացիները այսպէս կը գրեն: Ուրիշ կերպ կարելի չէր: Նամակներու եւ ուրիշ բաներու վրայ, ստիպմանաբար Մօհամէտ Պէհա - էլ - Տինի փոխեցէք ձեր անունը: Առանց Եգիպտոս գալու այսպէս անցագիր հանուիլը պիտի խնդրէի ուրիշներու չըսել: Որովհետեւ կառավարութիւնը կրնայ ասոր դէմ ալ դժուարութիւններ յարուցանել: Մենք այժմ այս ձեւէն չափազանց կ'օգտուինք: Ցետոյ մեր գործերը կը դժուարանան:

« Փաշային պարագաներէն Բագիմէ հանըմը գիտէք: Իր հետեւորդներով Ֆրանսա մեկնեցաւ վերջերս: Տասնըհինգ օր վերջ փաշան ալ ճամբայ պիտի ելլէ: Այս ճամբորդութիւնը ձեզի կը տեղեկացնեմ գաղտնաբար: Որովհետեւ կրնայ ըլլալ որ, Բագիմէ հանըմ իր Փարիզ հասնիլը ոչ ոքի իմացնել չուզէ: Ուրեմն ձեր կողմէ կատարուելիք փնտռտուք մը կրնայ անպատեհ ըլլալ: Ասոնք Եւրոպայի մէջ ալ մասամբ կը պահեն իսլամական կնոջ յատուկ սովորութիւնները. Միայն նկատի ունեցէք որ, ես այս կնոջ սատանայի աչքով կը նայիմ: Հետեւաբար մեր յարաբերութեանց եւ թղթակցութեանց մասին պէտք է ըլլալ չափազանց զգոյշ: Իրեն հանդէպ յարգալիր վերաբերում եւ փափկանկատութիւն ցոյց տալով պէտք է բաւականանալ:

« Գալով իմ ճամբորդութեանս, փաշան խոստացաւ ճանապարհածախքս հոգալ: Մտադիր ենք ընտանիքով գալ: Բայց աշխարհի ո՞ր կողմը արդեօք չորս հոգինոց ընտանիք մը կրնայ հինգ հարիւր ֆրանքով ապրիլ: Որքան ալ բարակ հաշուես, դարձեալ երկու հազար ֆրանքի բաց մը կը գոյանայ չորս ամսուան ընթացքին: Բայց կը փափաքիմ ամէն նկատում մէկդի թողուլ եւ գալ: Աստուած ողորմած է:

« Մեր քաղաքական գործերը այնպիսի ընթացք մը ստացան, որ տեսակցութիւն մը անհրաժեշտ կը դառնայ այլեւս: Ինչ լաւ կ'ըլլար, եթէ մեր յետնեալ ամսականները ղրկուէին: Բայց մեր մասին մտածող կա՞յ: Կարծես մենք ուրիշներու հանդէպ միայն պարտականութիւններ եւ պարտաւորութիւններ ունինք:

« Կը լսեմ որ, իմ Եւրոպա ճամբորդութիւնս արգիլելու նպատակով, զանազան կողմերէ, մասնաւորապէս Պոլսոյ անպաշտօն դեսպանները համարուող Փարիզի « Թուլումպաճը» փաշաներուն կողմէ ենթրիկներ կը դարձուին: Ասաֆն ալ այս բանին կ'աշխատի եղեր: Հետեւաբար կը խնդրեմ որ ճամբորդութիւնս գաղտնի պահուի »:

Տիրան Քէլէկեան էֆէնտի կը յուսար որ, Ապտիւլ Համիտի դէմ կազմակերպուելիք մահափորձին համար անհրաժեշտ դրամը, Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյ պիտի կրնար ապահովել: Այս պատճառով, տակաւին այդ խնդրով կը հետաքրքրուէր: Իթթիհատ եւ Թէրագգը կուսակցութիւնը որոշած ըլլալով գործունէութեան անցնիլ, Տիրան Քէլէկեան էֆ. կը կարծէր թէ՝ մահափորձի հարցն ալ գործունէութեան ծրագրին մաս կը կազմէ, ուրեմն դրամն ալ պատրաստ, «խիստ գաղտնի եւ անձնական է » մակագրութեամբ Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյի ուղղած նամակին մէջ, իր վերջին քննութեանց մասին, Տիրան Քէլէկեան էֆէնտի այսպէս կ'արտայայտուի.

— « Ծխատուփի մեծութեամբ տուփ մը, եւ կամ առնուազն քանի մը հատը, Եըլտըզի եւ կամ Համիտիյէ մզկիթին յարմար վայրերուն մէջ զետեղելու համար յարմար մարդ մը պիտի ճարէք: Այս մարդը բնականաբար խուլամ պիտի ըլլայ: Կատարելիք ծառայութիւնը ամէն վտանգէ զերծ է, եթէ ինք, ի հարկէ, ծանօթ եւ վստահելի անձ մըն է: Որովհետեւ, ինչպէս յայտնած եմ, պայթումը տեղի պիտի ունենայ իր մեկնումէն վերջ եւ անթելի գրութեամբ:

«Այս ձեւը ամէնէն ապահովն է: Միայն տակաւին չէ փորձուած թէ՝ անհրաժեշտ գործիքները կարելի պիտի ըլլա՞յ զետեղել այսքան փոքրիկ տուփի մը մէջ: Յաջողութեան յոյս կայ, միայն թէ փորձերուն համար 120 — 130 ոսկի անհրաժեշտ է:

« Ուրեմն այս նուէրները զետեղելու յարմար անձը գտնելէ յետոյ, այլ եւս մտածելիք բան չի մնար: Իմ հաշուոյս այս գործը յաջողցնելու համար հարիւր հազար ֆրանք, թերեւս աւելի գումար մը ծախսել պէտք պիտի ըլլայ: Ձեր կողմէ ճարուելիք մարդը պաշտօն պիտի ունենայ գործիքները զետեղելու յարմար վայրերու մէջ: Մնացեալ աշխատանքին համար ես միջոցներ ունիմ: Կրնամ ապահովցնել նաեւ որ, իմ տրամադրութեանս տակ գտնուող միջոցներն ալ չափազանց լուրջ են: Գործը այս վիճակին հասած է, լոկ մեր անձնական զոհողութեանց եւ երբեմն ալ ուրիշներու առատաձեռնութեանց շնորհիւ: Եթէ տրամադրելի դրամ գոյութիւն չունենայ, անկարելի է ձեռնարկին աւելի մղում տալ»:

Ինչպէս ալ գրած էինք, հարիւր հազար ֆրանք ծախսելու տրամադիր քսակ մը չգտնուելուն պատճառով, մահափորձը անգործադրելի մնալու դատապարտուած էր: Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշան ալ այլեւս անկարողութեան վիճակին հասած էր: Այս կարգի ձեռնարկները արդէն անկէ գաղտնի կը պահէին: Աստիճանական սնանկութեան մօտեցող Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշայի վիճակը, Տիրան Քէլէկեան էֆ. հետեւեալ ձեւով կը հասկցնէր Պէհաէտտին Շաքիր պէյին:

(Շար.)

Թէյլօ» եւ ուրիշ խաղեր Շիր - Խուր - չիտ Թատերասրահում: Ցետոյ մեկնեցան Թէհրան, այնտեղ էլ մի չարք ներկայացումներ են տալու:

Դարեհ Հայկազեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԹԱՒՐԻԶԻ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒՆ ՎԻՃԱԿԸ

=o=

ԹԱՒՐԻԶ, 8 դեկտ. (Ցապաղած). — Նոյեմբեր 6ին տեղի ունեցաւ Թաւրիզի ծխական դպրոցների պարահանդէսը, Թեմական դպրոցի Թատերասրահում: Մուտքը եղաւ մօտ 4000 ռիալ: Եկել էր բաւական հասարակութիւն: Մօտ 25 զոյգեր պարում էին եւրոպական եւ ասիական պարեր: Երեկոյթը տեւեց մինչեւ գիշերուան ժ. երեքը, ժողովուրդը ցրւեց ուրախ տրամադրութեան մէջ:

Սոյն ուսումնական տարում Թաւրիզի ազգային երեք դպրոցները մօտ 60,000 ռիալ բաց կ'ունենան: Տնտեսական պայմանների պատճառով, Թաւրիզեցիք անկարող են իրենց դպրոցների բացը գոցել, եթէ դրսից օգնութիւն չլինի:

Թաւրիզի Թեմական եւ «Արամեան» դպրոցների կացութիւնը, որոշ չափով մխիթարական է, իսկ «Հայկազեան», «Թամարեան» ծխական դպրոցի տնտեսական վիճակը շատ ծանր է: Այդտեղ սովորող 650 աշակերտ — աշակերտուհիներից մեծագոյն մասը չքաւոր ծնողների զաւակներ են:

Երեք դպրոցներն ալ պատրաստւում են ամանորի առթիւ աշակերտական երեկոյթներ տալու դեկտեմբերի 29, 30, 31ին:

Տեսակցութիւն մը ՌՈՄԱՆԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԻՆ ՀԵՏ

=o=

ՌՈՄԱՆ, 19 դեկտեմբեր (Յառաջ). — Թղթակիցներ կան որ կը վազեն տեսակցութիւններ ճարելու համար, իսկ Թղթակիցներ ալ կան որ բախտի բերումով կը հրաւիրուին օրուան հարցերու շուրջ խորհրդակցիլ պաշտօնական անձերու հետ: «Յառաջ»ի Թղթակիցը կը պատկանի երկրորդ դասաւորման:

Ժամը ճիշդ 15ին, հրաւէր կը ստանամ քաղաքապետարանի քարտուղարութենէն, սիրալիր կ'ընդունուիմ Պ. Պարլաթիէն, Ռոմանի համակրելի քաղաքապետէն: Ցարգելի քաղաքապետը շատ կը հետաքրքրուի մեր վիճակով, եւ լրացուցիչ տեղեկութիւններ կ'ուզէ: Կրցածիս չափ կը լուսաբանեմ, սկսելով 1914էն եւ յանգելով մինչեւ Լօզանի դաշնագիրը: Պ. քաղաքապետը կ'ըմբոստանայ Հայոց հանդէպ գործուած անիրաւութեանց դէմ եւ կը բացագանչէ.

— «Սիրելի բարեկամ, թոյլ տուէք որ աւելցնեմ՝ թէ վերջի ի վերջոյ ձեր դատը պիտի յաղթանակէ, ես առոր համոզուած եմ, միացէք եւ սիրեցէք իրար, այդ սիրոյ եւ միութեան շնորհիւ ձեզի պէս տառապող շատ ազգեր ազատագրուեցան եւ անկախութիւն ստացան, կը մաղթեմ որպէսզի հայ ազգն ալ օր մը այդ փառքին արժանանայ»:

Շնորհակալութիւն յայտնելով, իր ուշադրութեան կը յանձնեմ քաղաքիս հայ գործաւորներու վիճակը:

— Հայ անգործները, ինչպէս նաեւ Հայերը չափազանց կը սիրեմ, բայց բարեկամաբար կը թելադրեմ որ հայ անգործներէն ոմանք իրենց հանդէպ ցոյց տրուած բարեացակամութիւնը չարաչար չգործածեն: Ըստ ինծի հաղորդուած տեղեկութեանց, հայ անգործներէն ոմանք թէ նպաստ կը ստանան եւ թէ գաղտնի կ'աշխատին»:

Համարձակեցայ դիտել տալ թէ անհիմն են իր ստացած տեղեկութիւնները:

— Սիրելի բարեկամ, ես երբեք հաւատք չեմ ընծայեր Հայերու դէմ շըրջուած զրպարտութիւններուն, բայց եւ այնպէս երբեմն ստիպուած եմ գործադրկութեան նպաստ գրկել հայ անգործ մը՝ որու մասին գէշ տեղեկութիւններ հաղորդուած են, օրինակ մը միտքս աւելի լաւ պիտի բացատրէ. վերջերս հայ անգործ մը մեզի նամակ մը գրած է որուն մէջ իր գործադրկութեան պարագան բացատրելէ յետոյ, կ'ընէ հետեւեալ մատնութիւնը, — «Պ. քաղաքապետ, Փարաքեանի աներպայը աշխատանքի անկարող եւ աղջիկը հարուստ ըլլալով ի՞նչպէս անգործութեան նպաստ կը ստանայ եւ ես չեմ ստանար: Նոյն իսկ կը յայտարարէ որ Պ. Գույումճեանի տրուած աշխատանքի վկայականը կեղծ է: Սոյն տեղեկութիւնները իրականութեան համապատասխան նկատելով, Պ. Փարաքեանի աներպայրին նպաստը դադրեցուցինք: Վաղն իսկ Պ. Գույումճեանը դարմանատունս բերէք, եթէ աշխատանքի կարող է, կրկին կ'աշխատիմ նպաստը վերահաստատել, հակառակ պարագային աղքատախնամի բարեացակամութեան կը դիմենք:

Ամօթէս կաս - կարմիր դարձայ: Ուրեմն Հայ մը իր իրաւունքը արժեցնելու համար դիմած էր մատնութեան, եւ իրբեւ հետեւանք ինքը ոչ մէկ արդիւնք էր ստացած, իսկ իր այդ տմարութեան պատճառով խեղճ ծերունի մը զրկուած էր իր հացէն... Կրնայի աղերսագրին հեղինակին անունը հանրութեան սեփականութիւն դարձնել, բայց զանց կ'ընեմ, յուսալով որ մոլորեալ Հայը ինքը զգալով իր արարքին տգեղութիւնը, այսուհետեւ կը զգաստանայ:

— Իսկ Պ. քաղաքապետ, Հալաճեանի վզին փաթթուած տասպե՞լը ինչ է:

— Տանսէօ՞ր ը(պարող), կ'աղաղակէ Պ. քաղաքապետը: Հալաճեանի հանելուկը պարզ է. իր թաղի Ֆրանսացիներէն մէկը գործադրկութեան նըպաստ ստանալու իրաւունքէն զըրկուած ըլլալով, մատնութեան կը դիմէ եւ Տրօմի նահանգապետին նամակ մը գրելով հետեւեալ յայտնութիւնները կ'ընէ. — «Պ. Հալաճեան շատ արժէքաւոր մատանիներ ունի, տունը կօշկակարութիւն կ'ընէ, հայ անգործներուն կօշիկները կը շինէ եւ միեւնոյն ժամանակ գործադրկութեան նպաստ կը ստանայ: Անարդարութիւն չէ՞, Պ. Հալաճեանի պէս բարեկեցիկ օտարականներու նպաստ տալ, մինչ անդին տեղացիներ կան որ նպաստ չեն ստանար»: Եւ իրբեւ եզրակացութիւն կը պահանջէր «պարող»ին նըպաստը դադրեցնել»: Պ. քաղաքապետին կը բացատրեմ արժէքաւոր մատանիներու առասպելը եւ կ'ըսեմ թէ նամակագիրը կը ստէ, գիտեմ, կ'ըսէ քաղաքապետը, ըսէք ձեր հայրենակիցներուն որ զգոյշ ըլլան, գործադրկութեան տեւեն շողշողուն երեւնալու մարմաջէ հեռու մնան, որովհետեւ նախանձողներ շատ կան, զգոյշ, ձեր մէջն մէկ քայլին հետեւողներ կան:

Եւ հրաժեշտ առի, խոստանալով կատարել պարտականութիւնս:

Թղթակից

Դասախօսութիւն

=o=

ՏԷՍԻՆ, 18 դեկտ. (Յառաջ). — Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէն սարքած էր ընկերա - համակրական դասախօսական ժողով մը, դեկտ. 16ին, Հ. Յ. Դ. Ժող. Տան սրահին մէջ: Այս առթիւ ընկեր Ա. Արծրունի խօսեցաւ Հայաստանի քաղաքական կացութեան եւ Ֆրանսահայ գաղութի ներկայ ծանր վիճակի մասին: Պարզեց նաեւ այն պատճառները, որոնց հիման վրայ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը քննադատի եւ ընդդիմադրի դերին մէջ կը գտնուի հայ համայնավարներու եւ Հայաստանի ներկայ վարչաձեւի հանդէպ: Դասախօսութենէն վերջ եղան հարցումները, որոնց պատասխանեց ընկերը:

⁂ Հ. Յ. Դ. կոմիտէն Նոր Տարուան առթիւ կը պատրաստէ պարահանդէս մը սարքել դեկտ. 30ի կիրակին, իրիկուան ժամը 8էն մինչեւ առաւօտեան ժամը 2ը: Կը խնդրուի գաղութի միւս կազմակերպութիւններէն նըկատի ունենալ սոյն թուականը:

Վէհունի

ՄԽԻԹԱՐ ՀԵՐԱՑԻԻ ՅԻՇԱՏԱԿԸ

— o —

Չորեքշաբթի երեկոյ, Փարիզի Institut de Psychologieի սրահին մէջ, Հայ Բժշկ. Միութիւնը յիշատակի հանդէս մը կազմակերպած էր, տօնելու համար Մխիթար Հերացիի 750ամեակը:

Հանդէսին բացումը կատարեց Տոքթ. Եաղուպ: Ցետոյ խօսքը տրուեցաւ ծանօթ պատմագէտ եւ բանասէր Պ. Կ. Բասմաջեանի, որ խնամուած դասախօսութիւն մը կարդաց Հերացիի կեանքին ու գործին մասին: Ցոյց տըրուեցան ոչ միայն Հերացիի ծանօթ գիրքը, Ջերմանց Մխիթարութիւն, այլ եւ ձեռագիր աշխատութիւններ:

Ամփոփելով կուտանք այս դասախօսութենէն ինչ կը վերաբերի Մխիթար Հերացիի կեանքին:

Մխիթար Հերացի բժշկապետը ծընած է Պարսկահայոց Հեր գաւառին համանուն աւանին մէջ, Սալմաստի մօտերը, ԺԲ. դարուն: Իր բժշկական ուսումն առած է Պարսկաստանի Ջունդիշապուր քաղաքին մէջ Նեստորականներու կողմէ հաստատուած բժշկական դպրոցը, որ գիտական վառարան մը եղած է, հասցնելով բազմաթիւ վարպետներ, որոնց գործերն աչքի տակ ունեցած է Մխիթար, երբ կը գրէր իր համբաւաւոր «Ջերմանց մխիթարութիւն»ը, 1184 թուին: Իսկ յետոյ՝ գրած է նաեւ «Ակնաբուժութեան» մասին գիրք մը, ինչպէս նաեւ «Միզաբանութիւն» մը (urologie), որոնցմէ կտորներ մնացած են միայն բժշկական զանազան ձեռագրաց մէջ:

Իր «Ջերմանց Մխիթարութիւն»ը գրուած է Կիլիկիոյ մէջ, Հայոց Գրիգոր Տղայ կաթողիկոսին խնդրանքով, որովհետեւ իր նախորդը՝ Ներսէս Շընորհալի՝ վախճանած էր Կիլիկիոյ ջերմոտ կլիմային չդիմանալով (1173), եւ վախնալով որ իրեն ալ նոյն կերպ մահ մը չպատահի: — Մխիթար՝ Հռոմկլայի Հայոց կաթողիկոսարանին բժիշկն էր, եւ մօտիկ բարեկամը Ներսէս Շնորհալիին, այս բարեկամութեան շնորհիւ է, որ Շընորհալի երկու քերթուած նուիրած է Մխիթարի անուան:

Մխիթար մեռած է Կիլիկիոյ մէջ, ԺԲ. դարուն վերջերը:

Պ. Բասմաջեանի ընդարձակ զեկոյցէն վերջ, Պ. Արշակ Զօպանեան եւս խօսք առնելով յաւելուածական քանի մը տեղեկութիւններ տուաւ եւ ընթերցումներ կատարեց Ն. Շնորհալիի գործերէն:

Ա.

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՄՐՑՈՒՄ ՄԸ

— o —

ՎԻԷՆ, 20 դեկտ. (Յառաջ). — Ինչպէս գրած էի, դեկտ. 25ին Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ.ի ֆութպոլի Ա. խումբը բարեկամական հանդիպում մը պիտի ունենար Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբին հետ: Ահա երկու խումբերուն կազմը. — ՄԱՐՍԷՅԼ, — բերդապահ՝ Տ. Փափազեան: Վերջապահներ՝ Ա. Նաբոյեան, Պ. Օհանեան: Միջնապահներ՝ Վ. Քէշիշեան, Վ. Մրճոյեան, Ա. Թէքեան: Յառաջապահներ՝ Յ. Գէորգեան, Զ. Կօլքիփըրեան, Մ. Տ. Մեսրոպեան, Ս. Սարաֆեան եւ Տէր Մինասեան:

ՎԻԷՆ. — Բերդապահ՝ Յ. Մաթոսեան, վերջապահներ՝ Մ. Երանեան, Ա. Տիգրանեան, Վ. Գալէնտէրեան: Միջնապահներ՝ Ս. Մաթոսեան, Ա. Պալեան (խմբ.), Մ. Թիլպեան: Յառաջապահներ՝ Հ. Պալեան, Ա. Բանգալեան, Գ. Սինապեան, Խ. Լուսաբեւեան, Ն. Մարգարեան եւ Հ. Թաշճեան:

Վստահ եմ որ երկու խումբերուն ալ խաղացողները — գիտակից մարզանքի կրթիչ նպատակներուն — պիտի աշխատին իրենց կարգապահ խաղարկութեամբ լաւ տպաւորութիւն թողուլ Վիէնի եւ շրջակայքի հայ մարզասէր հասարակութեան վրայ:

Մարտօ - Կարօ

ՀԱՅ ԳԻՏՈՒՆԻ ՄԸ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ

Պ. Առաքել Զաքըրեան, նախկին դասախօս Պոլսոյ համալսարանին քիմիագիտութեան ամպիոնին, որ ներկայիս կ'աշխատի Սորպոնի մէջ, քիմիագիտական իր նոր աշխատութիւններուն մասին զեկոյց մը եւս ներկայացուց վերջերս Ֆրանսական Գիտութեանց Ակադեմիային:

Ինչպէս գրուած է Գիտութեանց Ակադեմիային 29 հոկտ. 1934ի արձանագրութեանց մէջ, Պ. Առաքել Զաքըրեան իր վերջին փորձերով ցոյց կուտայ potasseին ու soudeին ներգործութիւնը acide germanoformiqueին վրայ:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ աշխատանքի դաշնակցութեան վերջին տեղեկագրին համաձայն, նպաստընկալ գործաւորներու թիւը դեկտեմբեր 1ին հասած էր 18,400,000ի, ինչ որ կը ներկայացնէ ժողովուրդին հարիւրին 15ը: Անցեալ տարի նոյն շրջանին 13 միլիոն էր: Ամսական նպաստի գումարն է 85 միլիոն տոլար (1 միլիառ 275 միլիոն ֆրանք), այսինքն անցեալ տարուան կրկինը:

ՓԱՐԻԶԻ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ տեսակցութեան մը ընթացքին հաղորդեց թէ 50,000 հոգի ձերբակալած են 1933ին, որոնց 3773ը յանցանքի վրայ: Անցեալ յունուարէն ի վեր 1676 անակնկալ խուզարկութիւններ կատարուած են: 25,000 հոգի հարցաքննուած են իրենց ապրուստի միջոցներու մասին, իսկ 6691 հոգի բռնուած են իբրեւ ապօրէն միջոցներով գործ ճարած: 800 ոստիկաններ կը հսկեն դպրոցներու առջեւ, որպէսզի աշակերտները զոհ չերթան արկածներու:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (51)

ՍՊԻՏԱԿ ԱՐԾԻՒԸ

Թարգմ. Ա. ՀԱԲԷԼԵԱՆ

Գրեց՝ ՐՕԼԸՆՏ ՏԷՆԻԸԼ

Զգացի որ պէտք էր այլեւս օգնէր բժիշկին: Այլեւս չհասկնալ կեղծել, անգութ բան մը պիտի ըլլար:

— Ձեզ գիտեր թէ ուրիշի մը ինչպէս կը հնչէ, բայց ինծի համար հրաշալի կը թուի, պատասխանեց աղջիկը:

...

րաւ, բայց մարմինէն սուր սարսուռ մը անցաւ:

— Առանք ձեզի կ'ըսեմ, որովհետեւ, (աղջիկը զգաց որ անոր ձեռքը կը դողար), կը սիրեմ ձեզ եւ կ'ուզեմ որ իմ կինս ըլլաք:

...

սխալ կինն էք: Աւելի՞ն կրնա՞մ ըսել:

— Աւելի՞ն ըսել. կարծեմ այնքան ըլ էք որքան շատ մը կինէր չպիտի ե...

...

Սիրտը սկսաւ տրոփել, աղջիկը ի - րա՞ւ էր, կը սիրէ՞ր զինքը, սխալ իմացած չէ՞ր:

...

եկած է որ քիչ մը իմ մասին պատմեմ: Ոչ: Ձեռքը բարձրացուց զայն լռեցնելու համար: Ես ձեր մասին ա-

...

ահաւոր սխալ մը գործած եմ: Այս սխալիս հետեւանքով ոստիկանութիւնը ամբողջութիւնով ունի...

...

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

բարը։ Կը մասնակցէին բազմաթիւ օտար ներկայացուցիչներ։ Այս առթիւ հաստատուեցաւ թէ ոճիրը աւելի շատ հիւանդութիւն մըն է, քան թէ խախտում հաստատուած օրէնքներու։ Տոքթ. Թուլուզ դիտել տուաւ թէ ոճիրը ընկերային երեւոյթ մըն է եւ մարդիկ սխալ կ'ընեն զարերէ ի վեր զայն պարփակելով դատական իրաւագիտական շրջանակի մէջ։ Առաջարկուած կանխարգել մի–ջոցներուն մէջ կը գտնուի սեռային ամլացումը։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ՝ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ տնտեսական գործավար Ճէլալ Պայար, խորհրդային դեսպան Գարախան եւ Սումէր Պանքի ընդհ. տնօրէն Նուրուլլահ Էսատ դեկտեմբեր 15ին այցելեցին Կեսարիոյ նորաշէն գործարանը։ Գործավարը բանուորներով հետաքրքրուեցաւ եւ տեսնուեցաւ Ռուսիոյ մէջ սորված երիտասարդներուն հետ։ «Գործավարը եւ դեսպան Գարախան բանուորներուն կերակուրէն կերան եւ շատ հաւնեցան»։

ՃԱՓՈՆՑԻ ՍՊԱՅ ՄԸ ձերբակալուեցաւ Մանչուրիոյ ռուսական սահմանագլուխին վրայ, երբ կը փորձէր լուսանկարներ քաշել։

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ ելմտացոյցին քննութիւնը վերջացնելէ յետոյ, նիստերը յետաձգեց մինչեւ յունուար 8, տօնական արձակուրդի առթիւ։

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՏԷՍԻՆԻ Կոմիտէն դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Չորեքշաբթի իրիկուն, ժամը 7.30ին, Հ. Յ. Դ. Տան վերնայարկը։ Կը դասախօսէ՝ ընկ. Աշոտ Արծրունի։

Կը հրաւիրուին նաեւ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան բոլոր անդամները։

«ՎԷՄ»

Հանդէս մշակոյթի եւ պատմութեան

Լոյս տեսաւ երկրորդ տարեշրջանի առաջին թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.— Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ՝ «Համաշխարհային պատերազմի նպատակները»։ Ռ. ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ՝ «Ֆէրդովսին եւ իր Շահնամէն»։ Յ. ՋԱՒՐԵԱՆ՝ «Թ. Թորամանեանի կեանքն ու գործը»։ Ս. ՈՍԿԵԱՆ՝ «Մ. Զարիֆեան», Մարտիրոս Ղրիմցու տաղերը։ Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ՝ «Աղթամարի կռիւը»։ ՍԱՄՍՈՆ՝ «Հայաստանի անդր. դեսպանը Պարսկաստանում»։ ԳՐ. Արծրունու յուղարկաւորութիւնը եւ Ս. Զաւարեանի դամբանականը։ ԳՐԻՄԻԹԷԼ՝ «Զինադադարի օրերուն»։ Հին թուղթեր, Հայաստանի խորհուրդի արձանագրութիւնները։ ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ։ ԳԻՐՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ։ ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ՝ Ա. Աբեղեան, Յ. Զաւրեան, Ս. Վ.։ ԸՆԹԵՐՑՈՂԻ ԷՋ։ ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ՝ Վ. Եպ. Մանկունի՝ «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»։ ՆԿԱՐՆԵՐ։

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺՆԵԳԻՆԸ.— Ամերիկա, Բրիտանական կայսրութիւն, Եգիպտոս, Իտալիա 70 ֆրանք։ Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա, Պարսկաստան 50 ֆրանք։ Ֆրանսա եւ ուրիշ երկիրներ 60 ֆրանք

Խմբագրութեան հասցէն՝ S. Vratzian, 13, Rue des Platanes, Plessis- Robinson (S.)

Ֆրանսայի ընդհանուր գործակալ՝ Լ. Գեւոնեան, 17, Rue Damesme, Paris (13)

Յատուկ խնդրանք՝ փութացնել բաժնեգիններու առաքումը, որով բաժանորդները աջակցած կը լինեն խմբագրութեան գործին։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԼԵՌՆԵՐ ԵՒ ԾՈՎԵՐ

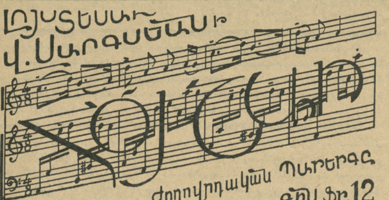
ՏԱՐԵԳԻՐՔԸ — 1935 — Ե. ՏԱՐԻ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ, ՃՈԽ ՏՊԱԳՐՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ, ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ, ՊԱՏՄԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՄԲ

Դիմել M. et M. BARSAMIAN, 30, Rue Drouot, PARIS (9e)

Ինչպէս նաեւ «Յառաջ»ի վարչութեան, Լ. ԳԵՒՈՆԵԱՆ, 17, Rue Damesme, Paris

ԳԻՆ 20 ՖՐԱՆՔ

Կեդրոնատեղի՝ Հ. Սամուէլ Գրատուն, 51, Rue Monsieur le Prince, Paris.
Մարսէյլի համար դիմել՝ Պ. Յ. Մալաքեանի, 101, Rue St. Jacques, Marseille.

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅ
ՆՈՐ ՏԱՐԻԻ ԱՌԹԻՒ

1934 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 31 ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ԺԱՄԸ 9ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

կազմակերպուած՝ ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Salle des Conférencesի մէջ, 7, Rue de Tretaigne, Փարիզ (18), մէթրօ՝ J. Joffrin

Կաղանդի սեղան կէս գիշերէն վերջ

Հայկական խնջոյք – հայկական ուրախութիւն, զանազան նուագարաններով (Դաշնակ, թառ եւայլն)։ Այս բոլոր վայելքը՝ միայն 15 ֆր. մուտքով

Կը խնդրուի նախօրօք արձանագրուիլ, դիմել Օր. Պետրոսեանի, 6, Rue Tretaigne, Paris (18), Հեռաձայն Montmartre 13-09:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

6 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1935 ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

Salle des Ingénieurs Civilsի ՄԵԾ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

19, Rue Blanche, Մէթրօ՝ **Blanche** եւ **Trinité.**

ՄՈՒՏՔ ԱՅՐԵՐՈՒ 8 ՖՐԱՆՔ, ԿԱՆԱՆՑ 5 ՖՐԱՆՔ։

Տոմսերը կը ծախուին Հայ սափրիչներու մօտ եւ սովորական տեղերը։

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ ՀՕՄԻ ՆԱԽԿԻՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ 29 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Salle des Ingéniurs Civilsի ընդարձակ սրահներուն մէջ

19 Rue Blanche Մէթրօ՝ **Trinité**

Կը ներկայացուի ՍԱՄՈՒԷԼ (տրամ 3 արար)

(Հեղինակ՝ Միութեանս անդամներէն Պ. Վահան Թահմազեան)

Մասնակցութեամբ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆի եւ Միութեանս անդամներու։ Կէս գիշերէն վերջ եւրոպական պարեր։ Առաջնակարգ Orhestre Jazz-Tango, ՄԻՇԷԼ ՍԱՀԱԿԵԱՆի։ Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ։

Մուտք այրերու՝ 10 ֆրանք, իսկ կիներու՝ 7.50։

ՏՕՆԱԾԱՌ ՎԷՆՍԷՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Վէնէնի Հայ Կրթասիրաց երկսեռ միութեան կողմէ

31 Դեկտեմբեր, Երկուշաբթի երեկոյ, ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ, 8, AVE. DE PARISի մեծ սրահին մէջ։

Ճոխ յայտագիր, բանախօսութիւն, մանուկներու կողմէ երգեր, արտասանութիւններ, կաղանդ պապայ եւ հաճելի անակնկալներ։

Եւրոպական պարերը կը սկսին կէս գիշերէն մինչեւ առաւօտ։

Ընտիր ջազ — Մուտքը ազատ է

ՋԱՓ. ՈՐԲԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

Շաբաթ, 29 Դեկտեմբեր, երեկոյեան ժամը 9էն մինչեւ լոյս

Կազմակերպուած Ջ. Ո. Մ.ի ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Թէատր Օրլոժի սրահին մէջ, **145, Cours Lafayette**

Պատուոյ նախագահութեամբ՝ ՏՈՔԹ. ՊԻՏՈՆԻ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՄԹՆՈԼՈՐՏ.— ՆՈՐԱԳՈՅՆ ՊԱՐԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ԼԻՈՆԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՐԵՐՈՒ ՄՐՑՄԱՆ ԱԽՈՅԵԱՆՆԵՐԷՆ Պ. ՍՏԵՓԱՆԻ ԿՈՂՄԷ.— ՄՐՑՈՒՄ ԹԱՆԿՈՅԻ ԵՒ ՖՈՔՍԹՐՈԹԻ.— ՆՈՒԷՐՆԵՐ Ա. Բ. Գ. ՀԱՆԴԻՍԱՑՈՂՆԵՐՈՒՆ.— ՔՈԹԻՅԵՈՆ ԵՒ ԱԹՐԱՔՍԻՈՆ.— ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ. — ԱԺԱՆ ԵՒ ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ։

ՕՐ. ԵՊՐՈՒՀԻ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ
եւ
ԳՐԻԳՈՐ ՃՕԼՕԼԵԱՆ
Նշանուած

20 դեկտ. 1934
Անկէն լէ Պէն — Փարիզ

Ծանօթ.— Կիրակիի թիւին մէ թիւրիմացութեամբ օրիորդ Եպրուհի անունը հրատարակուած է Օր. Երանուհի։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Բարձր Հայքի Հայր. Միութեան վարչութիւնս հրապարակաւ իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ ամէն անոնց, որոնք Միութեանս կազմակերպած «Դաւաճանութիւն» ներկայացումին բերին իրենց բարեհաճ մասնակցութիւնը եւ խաղին յաջողութեան համար ջանք չխնայեցին, շնորհակալութիւններ նաեւ անոնց, որոնք որ եւ է ձեւով օժանդակեցին վարչութեանս։

Վարչութիւն

Վաճառելի ագարակներ

Վաճառելի են Լա Կարէնի կայարանին դիմացը (9 վայրկեան Սէն Լազարի կայարանէն), ամենաարդիական յարմարութիւններով յարկաբաժիններ, մէկ սենեակ խոհանոց եւն. 2000 ֆր., 2 սենեակ խոհանոց եւն. 4000 ֆրանք, 3 սենեակ խոհանոց եւն. 5000 ֆրանք։

Առանց քոնֆորի 2 սենեակ խոհանոց 1600 ֆր., 3 սենեակ խոհանոց 3000։ Մասնաւոր զեղչ Հայերու, որոնք կը ներկայանան «Յառաջ»ի ներկայ կտրոնով։ Աննախընթաց պատեհութիւն։ Դիմել տեղւոյն վրայ

Պ. **Stéphan**ի, **propriétaire**, 83, Rue de Pointe, La Garenne (Seine): Tél. Charlebourg: 23—39.

Վարձու է

Anvers եւ Barbès մէթրոյի մօտ կահաւորուած սենեակ մը պարտէզի կամ փողոցի վրայ այր մարդու համար։ Հեռաձայն կայ եւ ի հարկին ճաշն ալ միասին։

Տեղեկութեան համար դիմել՝ «Յառաջ»ի վարչութեան։

ՆԱՄԱԿ ունին Պ. Վարդան Նազարեան եւ Պ. Սաքօ Յակոբեան։ Դիմել՝ «Յառաջ»ի վարչութեան։

ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԴԱՍԵՐ

Հայերէնի, ֆրանսերէնի, գերմաներէնի եւ անգլիերէնի հմուտ հայ օրիորդ մը կը ստանձնէ մասնաւոր դասեր տալ, դիւրամատչելի պայմաններով։ Դիմել՝ Երուանդ Յարութիւնեանի, 13, Rue d'Orsel, Paris (18).

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ԾԱԽՈՒ է շատ նպաստաւոր գինով սափրիչի խանութ մը արդիական բոլոր կազմածները, թիկնաթոռ, հայելի եւն.։ Մանրամասնութեանց համար դիմել երեկոները ժամը վեցէն վերջ, իսկ շաբաթ, կիրակի եւ երկուշաբթի ամբողջ օրը Պ. ՇԻՐՎԱՆԵԱՆի, 32, Պուլըվար Ռօտէն, Իսի լէ Մուլինօ։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

(ՆՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
27
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
JEUDI
27 Décembre
1934

10 ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2687

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՅՆ ՄՐՏՈՎ՝ ԵՐԿՈՒ ՃԱԿԱՏԻ ՎՐԱՅ

=o·o=

Նոր չէ որ պիտի հաստատենք թէ՝ «պետական–հակապետական»ի ցնդաբանութիւնը լրջօրէն կը սպառնայ գաղութներու ինքնապաշտպանութեան։

Այդ նենգամտութեան հետեւանքով է որ շատեր չփոթութեան կը մատնուին, իրենց հաւաքական աշխատանքին մէջ։

Այդ է, նորէն, պատճառը, եթէ տաղտկալի վէճեր կը ծագին ամէնէն տարրական հարցերու առթիւ։

Օրինակ, ծաղկոց մը կը բանաս, տարրական հայերէն մը սորվեցնելու համար նոր սերունդին։

Եւ ահա բանդէտ մարդիկ սիրտ կը պղտորեն, քարեր կը շարեն ճամբուդ վրայ.

— Ի՛նչ ծաղկոց, ի՛նչ դասընթացք։ Այդ բոլորը դաշնակցական խեւքեր են. Խ. Հայաստանը, անոր կառավարութիւնը միայն կրնայ փրկել հինն ալ, նորն ալ...

Մի՛ փորձեր վիճիլ եւ ապացուցանել թէ՝ տասը տարի անցեր է եւ դեռ տասն ալ կրնայ սահիլ, արագօրէն օտարացնելով նոր սերունդը։

Իմաստակութեան եւ ամբոխավարութեան այս որդը կը բանի մասնաւորապէս Հայր. Միութեանց վերին խաւերուն մէջ։

Ոչ մէկ տեղ այնքան աւեր գործուած է այս ճակատին վրայ, որքան վերջացող տարուան ընթացքին։

Ամերիկայէն արձակուած ազդանշանը թեւ տուաւ ոգէտ եւ խառնակիչ մարդոց, եւ այսօր, չկայ քիչ–շատ կարեւոր Հայրենակցական մը որ երկուքի բաժնուած չըլլայ։

Ամէնէն խարխուլ Միութիւնն անգամ նոր թեւ մը արձակեր է, — Վերաշինո՛ղ։

Անմեղունակ բառ մը է «վերաշինող»ը, որ կը գործածուէր տարիներ առաջ, առանց որ եւ է թիւրիմացութիւն պատճառելու։

Այժմ բառը դարձեր է նշանախօսք, ոչ թէ խսկապէս հայրենիքի վերաշինութեան զարկ տալու, այլ ջուր եւ արիւն պղտորելու համար։

Եթէ չենք սխալիր, Արաբկիրէն եւ Մալաթիայէն յետոյ, Սեբաստիոյ Վերաշին. Միութիւնն էր որ ձեռնարկեց նոր աւան մը շինելու Խ. Հայաստանի մէջ։ (Ան 1919էն ի վեր կը գործածէ «վերաշինական» անունը)։

Արդ, Միութեան պաշտօնաթերթը, «Ալիս», իր վերջին թիւին մէջ հրատարակած է խմբագրական մը, որ անգամ մը եւս կը պատռէ կեղծ «Վերաշինող»ներու դիմակը։

— «Տասնըվեց ամիսներէ ի վեր խառնակիչներու բոլշեւիկ պարագլուխները դուլ – դադար չունեցան, մեր Միութեան գործերը խանգարելու, կեդր. Վարչութիւնը անուանարկելու, անտեղի սուտերով եւ զրպարտութիւններով եւ բռնի կերպով ապօրինի «Պատգմ. ժողով» գումարելու անունին տակ խորհրդային կարգեր «տավուլ»ը զարնելու»։

Կեդր. Վարչութիւնը ճարահատ կը դիմէ դատարան, որ կ'արգիլէ «այդ խառնակիչներու գումարելիք պատգմ. ժողովը»։

— «Բայց անոնք պետական օրէնքին ալ չհնազանդեցան։ «Բողոքի ժողով» անունին տակ՝ գաղտնի ժողով բրին, վարչութիւն ընտրեցին եւ իրենց դաւադրական աշխատութիւնները շարունակեցին՝ Հօկի եւ բոլշեւիկներու կողմէ վճարուած քանի մը անձերու առաջնորդութեամբ։ Անձեր՝ որոնցմէ ոմանց անունները 15 տարիներէ ի վեր Միութեան անդամատետրերուն մէջ գոյութիւն անգամ չունին, որպէս անդամ»։

Այս առթիւ, «Ալիս» կը յիշէ շարք մը փաստեր, որոնք երեւան կը հանեն կարմիր – կանանչ խառնակիչներու բոլոր դաւերը։ (Յառաջիկային պիտի հրատարակենք ամբողջութիւնը)։

Այս մէկ հատիկ օրինակը կրնայ լուսաբանել միւս բոլոր խաղերը, որոնք խոր ճեղքեր բացած են գրեթէ բոլոր Հայր. Միութեանց մէջ։

Ի՞նչ կ'ուզեն կեղծ վերաշինականները։

Պատասխանը կուտայ Սեբաստիոյ Վերաշին. Միութիւնը, նոյն խմբագրականով.

— «Հիմա, սակայն, անոնք ելած են պահանջելու, որ այս Միութիւնը միմիայն Խ. Հայաստանով զբաղի եւ ոչ ուրիշ բանով ... Եւ կ'ուզեն որ Սեբաստիոյ Վերաշ. Միութիւնը Հօկին ագիին կապեն բարոյապէս եւ մեր Միութիւնը բոլշեւիկեան գործիք ծառայեցնեն, ինչպէս որ բրին շատ մը Հայր. Միութիւններու»։

Ահա բուն գաղտնիքը՝ բոլոր «չերտաւորումներուն»։ Նոյն ըթամտութիւնն ու նենգամտութիւնը՝ յանուն «պետական»ի, որ կը ձգտի ամէն ինչ կեդրոնացնել Երեւանի մէջ. եւ ընդդէմ «հակապետական»ի, որ կ'ըսէ.

— Ես միշտ պատրաստ եղած եմ եւ եմ՝ օգնելու հայրենիքին վերաշինութեան։ Բայց, չեմ կրնար մոռնալ իմ պարտականութիւններս՝ հանդէպ արտասահմանի բազմութեանց, որոնք նոյնքան հիմնական հոգեր ունին։ Ես հաւասար աչքով կը նայիմ երկուքին ալ, եւ ով որ կը փորձէ խափանել իմ ճամբաս, չի կրնար անկեղծ բարեկամ ըլլալ ո՛չ Հայաստանի, ոչ ալ արտասահմանի անտէր բազմութեանց։

Երբ այսքան բացորոշ է պատկերը, այլ եւս վարանելու պատճառ չունին արտասահմանի առողջ տարրերը, իրենց ճամբան գտնելու համար։

Առանց ազդուելու «պետական»ի եւ «հակապետական»ի հէքեաթներէն, անոնք տիրաբար պիտի վարեն իրենց ճակատագիրը, կատարելով իրենց պարտականութիւնը ե՛ւ հայրենիքին ե՛ւ գաղութներուն հանդէպ։

Ոչ միայն մէկը միւսը չի խանգարեր, այլեւ կը լրացնէ ինքնապաշտպանութեան պայքարը, երկու ճակատի վրայ։ Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱԹԽԱՅԱՆՔԻ ՎԱՐԻՉՆԵՐԸ ԿԸ ՑԱՆԳԱՏԻՆ
ՕՏԱՐՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ ԴՐՈՒԱԾ ՏՈՒՐՔԻՆ ԴԷՄ

=o·o=

Խորհրդարանը 1935ի ելմտացոյցը քուէարկած ատեն, հաստատեց նաեւ մասնաւոր տուրք մը՝ օտար բանուորներու եւ պաշտօնեաներու աշխատավարձին վրայ։ Այս ծրագիրը մերժուած էր վերջին երեք ելմտացոյցներու քուէարկութեան ատեն, եւ այս անգամ ալ անոր ընդդիմացան արտաքին եւ ելմտական նախարարները,, բայց մեծամասնութիւնը չուզեց լսել։ Տուրքին համեմատութիւնն է հարիւրին 5 — 10։ Արտաքին նախարարը դիտել տուաւ թէ այս տուրքը կը հակասէ միջազգային առեւտրական եւ բանուորական պայմանագրութեանց. իսկ ելմտական նախարարը բացատրեց թէ եկամուտը չպիտի բաւէ նոր տուրքը հաւաքելու։ Այժմ ամէնէն ուժգին ընդդիմութիւնը կը յայտնեն ածխահանքի տէրերը, առարկելով թէ չեն կրնար իրենց գործը շարունակել առանց 80.000 օտար բանուորներու եւ թէ նոր տուրքը պիտի վտանգէ Ֆրանսայի հանքային ճարտարարուեստութիւնը։

Ֆրանսա մրցակից Լեհաստանի

Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան մերձեցումը լուրջ մտահոգութեան մատնած է Լեհաստանը, որ կը խորհի փոխել իր քաղաքականութիւնը։ Պատճառը ոչ միայն քաղաքական է, այլ եւ տնտեսական։ 1933ին Լեհաստան Խ. Միութեան ապրանք ծախեց քառապատիկ աւելի քան իր գնածը։ Այս տարի համեմատութիւնը իջած է 4ի դէմ 5ի։ Խ. Միութեան մեքենաներու ապսպրանքին աւելի քան 50 առ հարիւրը, որ նախապէս Լեհաստանի կը տրուէր, այժմ Ֆրանսայի կ'ըլլայ։ Ֆրանսա՝ աւելի լայն վարկեր բացած է եւ աւելի նպաստաւոր պայմաններ կ'առաջարկէ քան Լեհաստան։ Տարակոյս չկայ թէ Ֆրանքեւռուս առեւտրական դաշնագրին կնքումը աւելի պիտի ծանրացնէ այս կացութիւնը։

Սելանիկի բանուորները պարպեցին մեքենաները

Գրած էինք թէ Սելանիկի «Բոմէրսիալ» ծխախոտի գործարանին 400 բանուորները փակուած են շէնքին մէջ եւ կը մերժեն դուրս ելլել, մինչեւ որ գոհացում չտրուի։ Առաջին օրերը ոստիկանութիւնը արգիլած էր ուտելիք ճարել, բայց յետոյ արտօնեց։ Տասներկու օր այսպէս փակուած մնալէ վերջը, բանուորները դուրս ելան դեկտեմբեր 25ին։ Ոստիկանութիւնը խոշոր ճեղք մը բացած էր գործարանին արտաքին պատին վրայ։ Բանուորներու ներկայացուցիչները այդ ճեղքէն ներս մտնելով, հրաւիրեցին դուրս ելլել։ Նախ ելան կիները, 270 հոգի։ Անոնց հետեւեցան այրերը։ Ոստիկանութիւնը անմիջապէս բանտ առաջնորդեց գործադուլի կոմիտէին անդամները։ Ոստիկանութիւնը բռնութեան դիմած չըլլալով, պայքարը վերջացաւ առանց զոհի։

Նոր դաւադրութիւն մը Յունաստանի մէջ

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը երեւան հանած է զինուորական դաւադրութիւն մը, որ կազմակերպուած էր Զօր. Փլասթիրասի կուսակից սպաներու կողմէ։ Պատերազմական նախարարը ամէն միջոց ձեռք առած է, ձախողեցնելու համար ձեռնարկը։ Պաշտօնանկ եղած է էվզոններու գունդին հրամանատարը։

Թուրքիոյ մականունի նոր կանոնագիրը

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ մականունի նոր կանոնագրին համաձայն, ամէն Թուրք որ մականուն չունի, մինչեւ 1936 յուլիս 2 մականուն մը պիտի ընտրէ եւ արձանագրէ մարդահամարի մէջ։ Նոր մականունները կ'առնուին Թուրք լեզուէ։ Մականունները չեն կրնար վերջանալ եանով, օֆով, էֆով, իչով, վիչով, իսով, տիսով, բուլօսով, աքիով, զատէով, մալստումուով, վէլէտով եւ պինով։ Իսկ այն մականունները որ այս բառերով կը վերջանան, չեն կրնար գործածուիլ։ Անոնց տեղ կրնայ օղլու գրուիլ։ Օրինակի համար Լեւոն Միհրանեանի տեղ՝ Միհրան օղլու Լեւոն։

Այն միեւնոյն սերունդէ ընտանիքները որ մականուն չունին եւ կամ փոխել կ'ուզեն իրենց մականունը, կրնան հաւաքական մականուն մը ընտրել։ Միեւնոյն սերունդէն չեղողները չեն կրնար միեւնոյն մականունը գործածել։ Այն կինը որուն ամուսինը մեռած է, կրնայ, եթէ կ'ուզէ, իր հօրը մականունը առնել։ Ընտանիքի պետին կը պատկանի իր եւ իրեններուն մականունը ընտրել։ Մինչեւ 1936 յուլիս իրենց մականունները արձանագրել չտուողներէն 5էն 15 ոսկի տուգանք կ'առնուի։

Ուզողը կրնայ փոխել իր ոչ-թուրք անունը

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ Գաաթէմունիի երեսփոխան Տօքթ. Սուատ Ազգ. ժողովին առաջարկեց օրինագիծ մը, որուն համաձայն ուզողները կրնան փոխել իրենց ոչ – Թուրք անունները։ Միայն թէ այս փոփոխութեան համար հարկ չկայ դատարանի որոշման, այլ մարդահամարի վարչութիւնը ուղղակի կ'արձանագրէ ենթականերուն ընտրած նոր անունները։ Փոփոխութեան պայմանաժամը կապուած է մականունի օրէնքի պայմանաժամին հետ։

Օրինագիծը ունի նաեւ հետեւեալ տրամադրութիւնը. «Անունի փոփոխութիւնը չազդեր հին անուններով կնքուած պայմանագրութեանց եւ ուրիշ գործողութեանց վրայ»։

Պղտոր կացութիւն Մայր. Արեւելքի մէջ

Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը կը ծանուցանէ թէ դեկտեմբեր 22ին խորհրդային հողի վրայ ձերբակալուեցան երկու չինացի լրտեսներ, որոնք ճափոնցի հրամանատարի մը տուած հրահանգները կը գործադրէին։

Ուրիշ հեռագրի մը համաձայն, յարաբերութիւնները նորէն լարուած են Խ. Իշխանութեան եւ Մանչուրիոյ միջեւ (Ճափոն)։ Մանչուրիոյ մէջ հրատարակուած ճափոնական թերթերն ալ կը հաստատեն այս պարագան, պնդելով թէ խորհրդային հրամանատարութիւնը զինուոր կը համախմբէ սահմանին վրայ։

=o–o=

ՀԱՅՐԱՍՊԱՆ ՎԻՈԼԷԹ ՆՈԶԻԷՌի մահապատիժը Հանրապետութեան նախագահին կողմէ վերածուեցաւ մշտնջենական թիապարտութեան, Ծնունդի տօնին առթիւ։ Մինչեւ տասը տարի որ եւ է փոփոխման չի կրնար ենթարկուիլ այս պատիժը։

71 ՀԵՏԱԶՕՏԻՉ ՕԴԱՆԱՒԵՐ ապսպրեց ամերիկեան կառավարութիւնը, համաձայն մասնաւոր ծրագրի մը որուն համար սահմանուած է տասը միլիոն տոլար։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՆ ՈՒ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐԵԱԼԸ

=o=

Սիրելի Վահէ,

Քանի որ ուրիշներու թոյլ տուիր «Օրը Օրին»ի քու անկիւնդ փոխ տալ անգամ մը կամ երկուք, ինծի ալ թոյլ տուր որ քիչիկ մը գամ նստիմ հոն, ընկերվարական օրէնքով։

Պէհաէտտին Շաքիրի յուշերուն մէջ ուշադրութիւնս գրաւեց Սինապեանի լրտեսութեան պարագան, եւ երբեք չզարմացայ, բայց պէտք էր ցոյց տալ Ալպօնիի պաշտպանեալ մարդոց թէ՝ իրենց հովանաւորներէն մէկը, որ տարիներով իրենց բէֆէէին ապուրը եւ փօտլան կ'ուտէր, մաքուր մէկը չէ եղեր, ինչպէս արդէն ցոյց տուաւ իր համբաւաւոր կտակը։

Ուրեմն, ի՞նչպէս կ'ուզեն որ հայ հայ ժողովուրդը վստահութիւն ունենայ իրենց վրայ։

ԱԶԵԼՈՆ

×

Անոնք որ կը հետեւին Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիրի յուշերուն, անշուշտ կարդացին Սինապեանի վերաբերեալ մասը։

Հանգուցեալ Տիրան Քէլէկեանն է որ կը գրէ Պ. Շաքիրի.

— «Ինչպէս ծանօթ է ձեզի, Սինապեան լրտեսը (ճասուս) այժմ Փարիզ կը գտնուի։ Յարաբերութիւնները լաւ են եղեր Ահմէտ Շէվքէթ փաշային հետ։ Պոլսէն, թրքական աղբիւրէ մը ինծի տրուած տեղեկութեանց համաձայն, երկուքն ալ «ժուռնալ» կը տեղացնեն եղեր պալատ»։ (Յառաջ, 21 դեկտեմբեր)։

Այս առթիւ, կը պատմուէր նաեւ Սինապեանի մէկ վարպետութիւնը, ծածկելու համար իր բուն դերը։

Ամէն պարագայի մէջ, Սինապեանի ծանօթներուն եւ բարեկամներուն կը մնայ ... լրացնել մանրամասնութիւնները։

Ինչ կը վերաբերի Սֆուէր Ալպօնիի «խմբէքխանէ»ին — Բարեգործական — ան երբէ՞ն ի վեր բարակը փնտռած է, իրեն յարմար շրջապատ ստեղծելու համար։

Եթէ քաղաքական կեանքի լրտեսներ չի հովանաւորեր այսօր, ո՞ղջ մնան բանկալի եւ «անկուսակցական» կուսակցութեանց «պէնտէկեան»ները, վեղարաւոր թէ անվեղար։

Բարեգործականի հովանաւորեալներէն չե՞ն «զարապէլա» Մագլըմեանները, տնտեսութենէ կամ «սրմսա–ր»ութենէ վարժապետութեան կանչուած բախտախնդիրները, զանազան կուսակցութիւններէ վտարուած եռանոս ազբարները ու սրնարանի պոլիտիկոսները։

Միւս կողմէ, այդ նոյն «խմբէքխանէ»ն չէ՞ որ սերունդէ սերունդ շարունակել կուտայ «պէյ»ի եւ «էֆէնտի»ի, ամիրայի եւ պատուելիի հոգեբանութիւնը, իբրեւ «ազգասիրական» դաստիարակ։

Ու դեռ բարեմիտներ կան որ Բարեգործականի թշնամիները կը փնտռեն ոչ թէ ներսը, այլ դուրսը ...

ՎԱՀԷ

Մագլըմեանի վտարման խնդիրը փակուած չէ

»»»··«««

Յունաստանի ներքին նախարարութեան պաշտօնատարներէն մէկը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ «Նոր Օր»ի.

— Ներքին նախարար Պ. Խլորոս Հայոց առաջնորդին վտարման որոշումը ետ առաւ։ Ասիկա չի նշանակեր թէ այդ որոշումը տրուած էր անհիմն փաստերու եւ վկայութիւններու վրայ։ Ընդհակառակն, վաւերաթուղթեր կան, որոնք կը մնան զոյգ ապահովութիւններու մօտ եւ որոնք կրնան մէկ օրէն միւսը վերստին սեղանի վրայ բերուիլ, նոր որոշում տալու համար։

Ինչպէս յայտարարեց նախարարը մամուլի ներկայացուցիչներուն, ոչ մեթրօպոլիտին նամակը, ոչ Մագլըմեան եպիսկոպոսին յուշագիրը, ոչ ալ անոր պաշտպանութեան համար զանազան պատուիրակութիւններու բարեխօսութիւնները նախարարը համոզած են եպիսկոպոսին անմեղութեան մասին։

Նմանապէս, նախարարը անպաւարար գտած է գոյութիւն ունեցող փաստերը արտաքսման որոշումը գործադրելու համար։

Ուրեմն, խնդիրը կը մնայ առկախ։ Անմիջապէս որ նոր փաստեր հայթայթուին եւ ամբաստանութիւններ ըլլան եպիսկոպոսին դէմ, նախարարը քննութեան պիտի ենթարկէ զանոնք ու եթէ պէտք ըլլայ, պիտի յանձնէ դատախազութեան։

Հարիւր լրտեսներ պիտի վտարուին Յունաստանէն

Աթէնքի թերթերը կը գրեն թէ օտար պրոպականտի խնդիրը լրջօրէն կը զբաղեցնէ կառավարական շրջանակները։

«Անէքսարթիթոս» կը գրէ թէ հրաման տրուած է զոյգ ապահովութիւններուն դասաւորել օտար գործակալներուն թղթածրարները եւ յանձնել քաղաքական բիւրոյին։ Այս գործակալները Ֆաշական, հիթլէրական եւ պապական պրոպականտ կ'ընեն եւ կը զբաղին լրտեսութեամբ։ Թղթածրարներուն դասաւորումէն յետոյ, վարչապետին նախագահութեամբ ժողով պիտի գումարուի վտարման որոշում տալու համար օտար գործակալներու մասին, որոնց թիւը հարիւրի կը հասնի։

Ազգային – ընկերվարական կուսակցութեան պաշտօնաթերթ «Էթնիքի Սիմէա» կը գրէ թէ օտար գործակալներու մասին բացուած քննութիւնը կը վերաբերի համայնավարներուն, որոնց գաղտնի գործունէութիւնը մեծ համեմատութիւններ ստացած է վերջին ամիսներուն։

Հայերը միշտ առաջին գծին վրայ

Սուրիական թերթերը կը գրեն թէ Դամասկոսի ոստիկանութիւնը, Մէզզէ թաղին մէջ, համայնավար կեդրոնը խուզարկելով գտած է 6000 թռուցիկներ։ Ձերբակալուած են 10ի մօտ համայնավարներ, որոնցմէ միայն մէկը տեղացի, մնացածները Հայեր են։

Խեղդերն ալ կատղեցան...

Խելօքները ամէն օր այնքան ոճիրներ կը գործեն որ, խենդերը նախանձիլ սկսած են։

Ծնունդի գիշերը, Թըռնօ հիւանդանոցին մէջ, խենդ մը, Օլիվիէ, յանկարծ կատղելով գիշերանօթը բռնեց եւ իջեցուց իր անկողնին քով պառկած հիւանդի մը գլխուն։ Հարուածները կը տեղային զոհին, որ 37 տարեկան երիտասարդ մըն էր։ Միւս հիւանդները սարսափահար կը ճչային, փախչելու միջոց մը փնտռելով։ Հիւանդապահուհի մը խոյացաւ խենդին վրայ, բայց մարդը հարուած մըն ալ անոր իջեցուց, ծանրապէս վիրաւորելով։ Բարեբախտաբար կարելի եղաւ օգնութեան հասնիլ եւ նոր ոճիրներ կանխել։ Զոհը մեռաւ, գանկը ճեղքուած ըլլալով, իսկ խենթը բանաշապիկ հագնելով բանտարկուեցաւ։ Կ'ըսէր թէ եթէ ինք չսպաննէր, միւսը զինքը պիտի մեռցնէր կէս գիշերին...

Ուրիշ պատմութիւն մը՝ Վարշաւայէն (Լեհաստան)։ Ցիմարանոցի մը մէջ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍԵԼԱՆԻԿԷՆ

ՇԻՆԱՐԱՐ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆ

=o·o=

Դէպի խորհրդային Հայաստան ներգաղթի մունետիկները ծակամուտ եղած են։ Ժողովուրդը հանդարտ է եւ գիտէ թէ հոս պիտի մնայ անորոշ ժամանակով, ուստի վստահօրէն կ՚աշխատի իր առօրեայ տնտեսութիւնը ապահովել։ Ժողովուրդին հոգին սուտ ու կեղծ խօսքերով խռովող հօկը իր աշխրէթով հրապարակէն փախած է, մշուշոտ օր մը դարձեալ մէջտեղ ելլելու համար։

Սելանիկի ազգային կեանքը մտած է իր բնականոն հունին մէջ։ Ազգային իշխանութիւնները կատարեալ համերաշխութեամբ կը վարեն գաղութին գործերը, փողոցի պոռչտուքներուն հակադրելով իրենց ժրաջան աշխատանքը։ Հոս պէտք է յիշել, որ 12 տարուան մէջ առաջին մարմինն է ներկայ Թաղ. Խորհուրդը որ հօգաբարձութեան հետ շօշափելի շինարար գործ կը կատարէ։ Այսպէս, դպրոցական տարեմուտէն սկսեալ բարեփոխեց կեդրոնի վարժարանին ներքին կարգ ու սարքը։ Մանկապարտէզի նախորդ տաղաւարը քանդեց եւ առաջնորդարանին տակի սենեակները վերածեց գեղեցիկ ու առողջապահական մանկապարտէզի մը։ Աւելին՝ Սելանիկի մօտաւոր մէկ հայաշատ թաղամասին մէջ կառոյց երկյարկանի կոկիկ շէնք մը, 150 աշակերտներու համար։ Իսկ ազգային կեդրոնի վարժարանի շէնքին համար բանակցութեան մէջ է իրաւասու իշխանութեան հետ, վայրը եւ կարգ մը մանրամասնութիւններ ճշդելու համար։ Այս վերջի նպատակին համար 150 հազար տրախմի պատրաստուած է արդէն, եւ վարժարանին հիմը դրուելուն պէս պիտի ձեռնարկուի հանգանակութեան, անոր գումարը բարձրացնելու համար առնուազն 500 հազար տրախմիի։

Ազգ. իշխանութիւնը ձեռնարկեց նաեւ տարեկան իր հանգանակութեան որ տուաւ, դեռ միայն Հայերու մէջ, աւելի քան 20.000 տրախմի արդիւնք մը։ Օտարներու մէջ ալ հանգանակութիւնը կը շարունակուի եւ կ՚ենթադրուի թէ գոհացուցիչ արդիւնք պիտի առացուի։

Ներկայ ազգային իշխանութեան բարոյական եւ նիւթական ութամսեայ հաշուեկշիռը եթէ գծենք, կը գտնենք որ, այս տարի ազգային նախակրթարաններուն եւ մանկապարտէզներուն թիւը բարձրացած ն 8ի՝ աւելի քան 500 աշակերտներով եւ ուսուցչական նախանձելի կազմով։ Մշակուած է աւելի սիրալիր յարաբերութիւն կառավարական շրջանակներու հետ։ Ազգային վարչական եւ կրօնական գործերը մտած են կանոնաւոր ճամբու մէջ։ Սելանիկի գաղութին ազգային պարտականութիւնները կատարող բոլոր հայրենակիցները համախմբուած են ազգային իշխանութեան շուրջ, որովհետեւ ամբողջ գաղութը, բացի արհամարհելի փոքրամասնութենէ մը որ ո եւ է առթիւ սանթիմ չի վճարեր ոչ մէկ ազգային կարիքի, բացարձակ վստահութիւն ունի ներկայ մարմիններուն վրայ։

Գալով նիւթականին, 8 ամսուան ընթացքին Թաղ. Խորհուրդին մօտ կեդրոնացած է աւելի քան 100.000 տրախմի դպրոցներու եւ առաջնորդարանին ընթացիկ պիւտճէին հաշւոյն. 150 հազար տրախմի՝ իբր կեդրոնի վարժարանի կառուցման հիմնադրամ եւ աւելի քան 30.000 տրախմի նորաշէն վարժարանին համար։ Ուժ վարժարաններուն եւ առաջնորդարանին տարեկան պիւտճէն աւելի քան 500 հազար տրախմի է, որուն կէսէն աւելի կը հոգացուի շուէտական առաքելութեան կողմէ։

Ազգ. իշխանութեան ջանքերուն շնորհիւ քաղաքապետութիւնը հայ համայնքին անունով այս տարուան իր պիւտճէին մէջ անցուցած է 30.000 տրախմի, ինչպէս նաեւ արդէն իսկ սկսած է 50 չքաւոր աշակերտներու ցերեկուան ճաշ տալ։

Վարժարաններու մնացեալ բացը պիտի գոցուի թոշակներէ եւ զանազան ձեռնարկներէ։

Դիմակաւոր Բարեգործականի վերջին տարուըմէն ի վեր, ժողովուրդը աւելի պինդ փարած է իր ազգային հաստատութիւններուն։ Մինչ մէկ կողմէ այս բոլոր ազնիւ եւ ազգաշէն աշխատանքները կը տարուին, անդին, մութին եւ տիղմին մէջ խրած «Բարեգործական»ի կարասին մեղրը համտեսողները, ահագին կազկանձին բարձրացուցին պարկեշտ անձերու հասցէին, առանց սակայն, անոնց գիտցածէն եւ գաղափարականէն նշանախեց մը խախտելու։ Ընդհակառակն հարիւրերորդ անգամ ըլլալով հաստատեցին անոնք թէ իրենք այս ցեղին թըշուառ մուրերն են եւ կապուած՝ «Բարեգործական»ի սայլին, խոպոտ կանչով մը փոր կը կշտացնեն, ժամէ ժամ սպասելով ազգ. հիմնարկութեանց փլուզումին։

Այս թշուառները զզուելի թերթ մըն ալ ունին իբրեւ օրկան։ Սուտն ու կեղծիքը, շանթաժն ու խեղաթիւրումը, նախանձն ու կիրքը այս թերթին միակ դրամագլուխը կը կազմեն, իբրեւ տեղեկագիր ծառայելով «Բարեգործական» աղաներուն։

⁂ Հ. Հ. նախկին վարչապետներէն բժ. Հ. Օհանջանեանը անցաւ Սելանիկէն։ Երիտասարդ դաշնակցականներու խանդավառ բազմութիւն մը կայարան փութացած էր։ Բժ. Օհանջանեան երեք ժամ մնաց, եւ հետաքրքրական զեկոյց մը տալով Դաշնակցութեան ակումբին մէջ, նոյն գիշերն իսկ իր ճամբան շարունակեց։

⁂ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Օրը տօնուեցաւ արտակարգ խանդավառութեամբ։ Ներկայ էր խուռն բազմութիւն, ջախջախիչ մեծամասնութեամբ աշխոյժ երիտասարդներ։ Նախագահեց ընկ. Տոքթ. Ա. Աբրահամեան։ Ան իր բացման խօսքին մէջ Դաշնակցութիւնը նմանցուց կրօնքի մը որ փոխանակ դրախտի, աւելի գեղեցիկ բան մը կը խոստանայ — ազատ հայրենիք մը։

Օրուան բանախօսներէն ընկ. Կ. Գէորգեան պանծացուց Դաշնակցութեան գործունէութիւնը, մանրամասնօրէն թուելով անոր անցեալ ու ներկայ առաջադրութիւնները։ Դաշնակցութեան դէմ մղուած ամուլ պայքարին մասին խօսելով, ընկերը ըսաւ թէ դարձեալ ծունկի պիտի գայ այսօրուան անարիւններու վոհմակը հսկայ տիտանին առջեւ, ինչպէս 1918ին՝ երբ Դաշնակցութիւնը պետութեան տուաւ հայ ժողովուրդին։ Ամբողջ սրահը դղրդաց «Կեցցէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը» աղաղակներով։

Երկրորդ բանախօսը, ընկ. Ռ. Գալֆայեան խօսեցաւ Դաշնակցութեան ոգիին եւ հաւատքին մասին։ Ըսելէ յետոյ թէ Դաշնակցութենէն առաջ յեղափոխական մթնոլորտ ստեղծուած էր Րաֆֆիներու եւ Խրիմեաններու փաղանգին կողմէ, ընկերը ծանրացաւ հերոսածին Դաշնակցութեան կատարած այն ազգակերտ ձեռնարկներուն վրայ որոնց կը պարտի իր գոյութիւնը այսօրուան Հայաստանը։ Դարձեալ ծափեր ջերմ ու խանդավառ։

Դաշնակցութեան քայլերգը, որ երգուեցաւ ամբողջ ներկաներու կողմէ, ելեկտրականացուց սրահը։

ՎԱՀԱԳՆ

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՃԱԿԱՏԻ ԿԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

—·—

ԽՄԲ.— Մեր աշխատակցին այս շահեկան յօդուածը կ՚արտատպենք Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան օրկանին՝ *Ռազմիկի* վերջին թիւէն (15 դեկտ.)։ Այս առթիւ յիշեցնե՞նք թէ ժամանակը եկած է մասնաւոր ուսումնասիրութիւն մը նուիրելու հայ կամաւորական շարժման, որ այնքան վճռական դեր կատարեց Մեծ պատերազմի ընթացքին.—

(Թռուցիկ ակնարկ)

Ուղիղ քսան տարի առաջ, երբ պայթեց ռուս-թրքական պատերազմը, արդէն կազմ ու պատրաստ էին հայկական չորս Կամաւորական Գնդեր.—

Ա. Կամաւորական գունդը, 1000 հոգուց բաղկացած, Անդրանիկի հրամ.։

Բ. Կամաւորական գունդը, 400 հոգուց բաղկացած, Դրօի հրամ.։

Գ. Կամաւորական գունդը, 400 հոգուց բաղկացած, Համազասպի հրամ. եւ

Դ. Կամաւորական գունդը, 400 հոգուց բաղկացած, Քեռիի հրամանատարութեամբ։

Այս գնդերի մէջ ղեկավար դեր կատարեցին մեր հին, փորձառու հրամանատարները, խմբապետներն ու մարտիկները։

Իւրաքանչիւր կամաւորական գունդ ունէր իր մէկ կամ երկու ձիաւոր խմբերը, ինչպէս նաեւ պաշարատար (օւոզ) եւ վիրակապների խմբերը։ Բոլոր կամաւորները զինուած էին ռուսական բանակի մօսին հրացաններով։ Մեր Կամաւորական գնդերը չունէին ոչ թնդանօթ եւ ոչ էլ գնդացիր, որովհետեւ ընդհանրապէս մաս էին կազմում ռուսական որ եւ է զօրամասի, միշտ կատարելով յառաջապահի կարեւոր դերը։

Պատերազմի սկիզբի ամիսներին մեր կամաւորներից շատերը զուրկ էին տաք հագուստից եւ զինուորական երկայնաճիտ կօշիկներից եւ Հայաստանի սաստիկ ձիւն-ձմրանը շատերը չարուխով կամ չուստերով էին։ Սկզբում ընդհանրապէս տիրում էր այն լաւատեսութիւնը, թէ կարճ ժամանակամիջոցում կը գրաւենք մի շարք հայաբնակ գաւառներ եւ մեր զինուորները կը լրացնեն իրենց պակասները։ Օրինակ, Անդրանիկը կարծում էր թէ վեց օրից Վանը պիտի գրաւէինք։ Ռուս-թրքական պատերազմը սկսելուն պէս Կամաւորական գնդերը ռուսական զօրքերին միանալով, յարձակողականի անցան հետեւեալ ուղիներով։

Անդրանիկի գունդը Սալմաստից, Խանասորայ դաշտով՝ Արճակի գաւառով դէպի Վան։

Դրօի գունդը, Իգդիրից սկզբում Հին Բայազէտի գծով դէպի Վան, բայց մի քանի օրից յետոյ՝ Ալաշկերտի ու Ղարաքիլիսայի գծով դէպի Դութաղ-Մանազկերտ, որտեղ կենտրոնացած էին թրքական եւ քրտական խոշոր ուժեր։

Համազասպի ու Քեռիի գնդերն էլ տարբեր գծերով Կաղզուանից եւ Կարսից յառաջացան Էրզրումի ուղղութեամբ։

Մինչեւ դեկտեմբերի սկիզբը, մեզ համար յաջող էին ընթանում կռիւները։ Օրերի հարց էր թւում Վանի գրաւումը։ Բայց թրքական խոշոր բանակը Էնվէրի հրամանատարութեամբ, Էրզրումի ճակատը արշաւելով, ռուսական փոքրաթիւ զօրքը, թշնամու գերազանց ուժերի ճնշման տակ ընկճուած եղաւ ամբողջ ճակատով ետ նահանջել։

Այս առաջին շրջանի կռիւներուն ամենից ծանր հարուածը կրեց Քեռիի գունդը, որին վիճակուած էր որպէս վերջապահ նահանջող ռուսական զօրքի՝ հերոսական կռիւ մղել արշաւող թրքական խոշոր ուժերի դէմ, տալով հարիւրից աւելի զոհեր։ Իսկ միւս հայ Կամաւորական գնդերի կորուստը առաջին շրջանին համեմատաբար քիչ էր։

Դեռ առաջին ընդհարմանը քիւրտ հրոսախմբի հետ, ծանրապէս վիրաւորուեց Բ. գնդի հրամանատար Դրօն, որ մօտ հինգ ամիս պառկեց Թիֆլիսի հայկական հիւանդանոցում։ Բ. գնդի հրամանատարութիւնը անցաւ Արմէն Գարոյին։

Անդրանիկի գնդից զոհ գնաց վաշտապետ Սեպուհի օգնական Զուլալը, մէկը մեր գաղափարական մարտիկներից։

Բայց Էնվէրի յանդուգն արշաւանքը ձախողանքի մատնուելով՝ Թրք. բանակը շատ ծանր կորուստներով յետ նահանջելով ռուսական բանակը նորից սկսեց արշաւել դէպի Թրքահայաստան։ Անդրանիկի գունդը որ նահանջել էր Ջուլֆա, նորից յառաջացաւ մինչեւ Սալմաստ, որտեղ մնաց մինչեւ Ապրիլեան ճակատամարտը։

Դրօի, Քեռիի եւ Համազասպի գնդերը յետ քաշուեցին մինչեւ Երեւան, ուր ժամանեց Թիֆլիսում կազմակերպուած՝ Խանասորայ արշաւանքի (1897 թ.) հրամանատար Վարդանի ղեկավարութեամբ Հայ Կամաւորական 5րդ գունդը։ Այսպիսով, ուրեմն, 1915 թուի սկզբին Երեւանի մէջ կենտրոնացան Հայ Կամաւորական 2րդ, 3րդ, 4րդ եւ 5րդ գունդերը։

Այս միջոցին Ազգային Բիւրոյի մի քանի հակառակորդների նախաձեռնութեամբ կազմուեց մի քանի հարիւր հոգուց Հայ Կամաւորական 6րդ գունդը, որ մասնակցեց Էրզրումի ճակատի կռիւներին, սակայն չկարողացաւ միւս Հայ կամաւորական գնդերի չափ արդիւնաւէտ դեր կատարել։

1914 թուի դեկտեմբերին Իգդիրում հիմը դրուեց Հայ Սպայից Դպրոցին, 40 հոգու համար, որ 1915ի յունուարի սկիզբին տեղափոխուեց Երեւանից ոչ շատ հեռու Քանաքեռ հայաբնակ գիւղի ռուս. զօրանոցը։ Այս դպրոցի ուսուցիչն էր ռուս. 4րդ զօրամասի հրամանատարի աւագ համհարզ գլխապետ Օվլոյը, օժտուած զինուորական բարձր կրթութեամբ, իսկ օգնականն էր մարզանքի դասատու կրտսեր համհարզ տեղակալ Շահխաթունին։

Հայ Սպայից Դպրոցը շատ կարճ կեանք ունեցաւ, 4րդ զօրաբանակի հրամանատարը, որ այդ ժամանակ Իգդիրումն էր, Քանաքեռից յետ կանչեց իր զոյգ համհարզներին։

1915 թուի Մարտի վերջին, Երեւանի մէջ Հայ Կամաւոր. 2րդ, 3րդ, 4րդ եւ 5րդ գնդերից կազմուեց «Արարատեան Ջոկատ», Վարդանի հրամանատարութեամբ, ունենալով իրեն օգնական՝ Դաշնակցական Խէչօն ու Կոստի Համբարձումեանը տնտեսական բաժնի վարիչ։ 5րդ կամաւորական գնդի մէկ վաշտը Նժդեհի գլխաւորութեամբ միացաւ Դրօի գնդին, Նժդեհը նշանակուելով Դրօի օգնական։ Միւս վաշտն էլ ռուս նախկին սպայ Եգոր Տէր Աւետիքեանի գլխաւորութեամբ միացաւ Համազասպի գնդին, Տէր Աւետիքեանն էլ նշանակուելով Համազասպի օգնական։ Վարդանի ձիաւորների մի մասը մնացին իրեն մօտ, իսկ միւսները ցրուեցին զանազան գնդերի մէջ։ Իսկ Քեռիի գունդն էլ լրացուեց նոր արձանագրուած կամաւորներով։

Այս անգամ Կամաւոր. գնդերը կազմուեցին կանոնաւոր բանակների սիստեմով։ Այսպէս, իւրաքանչիւր Կամաւոր. գունդ բաղկացած էր երեք վաշտ հետեւակից, 254 հոգինոց, եւ ձիաւոր ու պաշարատար խմբերից, ընդամէնը 900 հոգուց։ Ուրեմն երեք գունդը ընդամէնը 2700 զինուոր։ Պէտք է այս թուի վրայ աւելացնել նաեւ մօտ 300 հոգի, Արարատեան Ջոկատի ձիաւոր սուրհանդակներ եւ գլխաւոր պաշարատար խումբը. գումար 3000 հոգի։

1915 թուի ապրիլին Խալիլ պէյը 30 հազարնոց բանակով արշաւեց ռուսական բանակի ձախ թեւի վրայ, բայց սոսկալի ջարդ կրեց Զօր. Նազարբէկեանի եւ Անդրանիկի զօրքերից եւ յետ նահանջեց Բիթլիսի ուղղութեամբ։ Ճիշդ այս յաղթանակի օրը, Ապրիլ 15ին, Հայ Կամաւոր. Արարատեան Ջոկատը Երեւանից արշաւեց դէպի Վան, որտեղ մօտ 50.000 Հայեր քաղաքի մէջ շրջապատուած, օրհասական կռիւ էին մղում թրքական եւ քրտական գերազանց ուժերի դէմ։

Իգդիրում, Արարատեան Ջոկատի հայ Կամաւոր. գնդերը միացան ռուս Զօր. Նիկոլայեւի ջոկատին, որ մի քանի հարիւր հետեւակ, ձիաւոր եւ թնդանօթաձիգներից էր բաղկացած և առաջ շարժուելով նահանջող քիւրտ հրոսախմբերի հետ փոքրիկ ընդհարումներով, կարելի եղաւ մայիս 5ին հասնել Վան, որտեղից թշնամի բանակը երկու օր առաջ նահանջել էր Բիթլիսի ուղղութեամբ եւ Վանը թողել տեղացի հայ քաջերին։

Մայիս 8ին, Դրօի գունդը արշաւեց դէպի Շատախ, որտեղ նոյնպէս տեղացի Հայերը շրջապատուած՝ քաջաբար պաշտպանում էին աւելի քան մէկ ամիս շարունակ։ Դրօի գունդը մայիսի 12ին, հասաւ Շատախ եւ երկու օր վերջը, մաս-մաս անցաւ Մոկս եւ Սպարկերտ։ Այսպիսով, ուրեմն, Դրօի գունդը առանձին արշաւելով դէպի Շատախ, Մոկս եւ Սպարկերտի հայաբնակ գաւառները, կարողացաւ մօտ 10.000 Հայեր ազատել թրքական ջարդերից։

Մոկսում թողնելով մէկ հետեւակ վաշտ Նժդեհի ղեկավարութեամբ, Դրօն գնդով անցաւ Աղթամարի հրջանը, որտեղ էին արդէն գտնւում Անդրանիկի, Համազասպի եւ Քեռիի գնդերը։

Հայ Կամաւորական Ա. Բ. Գ. եւ Դ. գնդերը միանալով ռուս Զօր. Տրուխինի ջոկատին, Վանայ լճի ափով առաջանալով, շատ լուրջ կռիւներ ունեցան թրքական կանոնաւոր զօրքերի հետ, որոնց յետ քշեցին դէպի Բիթլիս, գրաւելով Դատվանը։ Դատվանի կռիւներից մէկում հերոսաբար զոհուեց Դաշնակցական Խէչօն, որի դիակը տեղափոխուեց Վան։

Վանայ լճի հարաւային մասով ռուսական մի ուրիշ զօրամաս, Զօր. Շարփանտիէի հրամանատարութեամբ նոյնպէս ուժեղ կռիւների գնով միացաւ Զօր. Տրուխինի բանակին։ Այսպիսով Վանայ լճի գրաւումը ամբողջացաւ, եւ հնարաւորութիւն ստեղծուեց Անդրանիկի եւ Դրօի գնդերի համար յառաջանալու դէպի Մըշոյ դաշտը։ Դժբախտաբար նոր էին հասել Մշոյ դաշտի մէկ ծայրը, երբ հրաման ստացուեց ընդհանուր նահանջի։

Անդրանիկի եւ Դրօի գնդերը բռնեցին նահանջի ճամբան, Արճէշի գծով դէպի Բերկրի-Գալա, որ հանգոյցն է Վանի, Արճէշի եւ Իգդիրի ուղիներին։

Բերկրի Գալայից Անդրանիկը առանց կանգ առնելու անցաւ մինչեւ Իգդիր, իսկ Դրօն փորձեց դէպի Վան յառաջանալ, լճի միւս ափով նահանջող Քեռիի եւ Համազասպի գնդերին միանալու եւ Վանը պաշտպանելու նպատակով։ Սակայն, կէս ճամբից (Ձանիկ գիւղից) ռուս հրամանատարի հրահանգով Դրօն ստիպուած եղաւ վերադառնալ Բերկրի Գալա, պաշտպանելու համար, որտեղ եկաւ հասաւ նաեւ Մոկսում թողած վաշտը։ Բերկրի Գալայից էլ Դրօի գունդը հրաման ստացաւ յետ նահանջել դէպի Իգդիր, որով Վանից նահանջող գաղթականների մի մասը Քեռիի եւ Համազասպի գնդերի հետ ստիպուած եղան նորից վերադառնալ Վան եւ այնտեղից էլ Խոշաբի գծով նահանջել դէպի Սալմաստ։

Դրօի գունդին կանոնաւոր եւ դանդաղ նահանջելուն շնորհիւ հազարաւոր գաղթականներ փրկուեցին բնաջինջ մահից։

Այս երկրորդ մեծ նահանջի պատճառով Կամաւորական գնդերը իրենց շարքերը լրացնելու համար նորից յետ քաշուեցին դէպի Թիֆլիսը։ Այս նպատակով էր որ Դրօի գունդը վերադարձաւ Երեւան։

1915 թուի ամառը Երեւանի մէջ կազմուած Հայ Կամաւորական 7րդ գունդը, Իշխան Արղութեանի հրամանատարութեամբ՝ Երեւանից արշաւեց դէպի Ատրպատական, որտեղ միանալով Քեռիի գնդին, Ուրմիայի գծով միասին հասան մինչեւ Ռեւանդուզի շրջանը։

1915 թուի նոյեմբերի վերջին՝ Անդրանիկի գունդը անցաւ Արճէշի շրջանը եւ այնտեղից էլ Բիթլիս։ Դրօի գունդը՝ դէպի Խնուս-Մուշ։ Համազասպի գունդն էլ Վանի գծով դէպի Բիթլիս։

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (1

«ԻԹԹԻՀԱՏ ԵՒ ԹԷՐԱԳԻԸ»

(ՔԱՂՈՒԱԾ ՊԷՀԱԷՏՏԻՆ ՇԱՔԻՐԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ)

»»»··«««

— «Փաշային վիճակը երբեք մի հարցնէք։ Դրամախաղ, սակարանական խաղեր եւ անհաշիւ մսխումներ այնպիսի վիճակ մը ստեղծած են որ, կացութեան բարւոքումը կատարեալ հրաշք մը կրնայ ըլլալ։ Անցեալները նոր փոխառութիւն մը կնքած ըլլալով հանդերձ, գրեթէ այդ ալ սպառած է։ Փարիզ այցելութիւնը, բազմակի հրապարակին կապուած է։ Պարտքը մօտաւորապէս ութսուն հազար ոսկիի հասաւ։ Եթէ ագարակը յաջողի ծախել, իր ձեռքը հազիւ 80 հազար ոսկի պիտի անցնի, ինչ որ անկարեւոր դրամ է իրեն համար։

Թէեւ ոսկիի հանքը լուրջ ձեռնարկ մըն է եւ մեծ յոյսեր կապուած են անոր, բայց շատ գործողութիւններու դրամագլուխ ճարելու, երկրաչափներ ղրկելու, մէկ խօսքով տասը տասնեւհինգ հազար ոսկի ծախսել եւ մէկուկէս տարի համբերել պէտք է։

Ձեզի դրամ ղրկելու մասին քանի մը անգամ խօսեցայ։ Թէեւ խոստացաւ բայց խօսքէն գործի անցնիլը չտեսայ։ Գործերը իր փափաքած ձեւով չեն ընթանար, ասոր համար կարելի չէ հետը խօսիլ։ Լաւ չէ՞ր ըլլար արդեօք, որ անցեալ անգամուան պէս անձամբ գրէիք եւ կամ հեռագրով ուզէիք։

Հիւսէյին պէյի եւ տիկնոջ մասին դէշ լուրեր կը տարածայնուին։ Ինչպէս կը գրէք, ասոնք հետզհետէ կասկածելի կը դառնան։ Ասենօք, Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշային մօտ մատակարարութիւն ընող Եուսուֆ մը կար։ Ան ալ լրտես արձանագրուեր է՝ առաւելապէս մեզի հետ կապ ունեցող խնդիրներով զբաղելու համար։ Վերջապէս այս կողմէն ալ անյարմար վիճակի մը մատնուած ենք։

Եուսուֆ Իզզէտին էֆ. ամառանոց փոխադրուեր եւ շատ հանգիստ է եղեր։ Իր հանգստութեան ըսելիք չկայ ի հարկէ, բայց ուրիշներու մասին ալ կը մտածէ՞ արդեօք։ Եթէ կը մտածէ, ինչո՞ւ բարեացակամութեան նշոյլ մը ցոյց չի տար։ Մեզի հանդէպ ցոյցուած այս վերաբերումին պատճառով, զանազան խորհրդածութիւններով տարուելու իրաւունք չունի՞նք արդեօք։ Ի հարկէ ասոնք պատճառներ չեն որ յուսահատութեան մղուինք»։

Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշա եւ Տիրան Քէլէկեան էֆ. 1906 յուլիս ամսուն Փարիզ կը գտնուէին։ Յայտնի չէ սակայն թէ՝ ի՛նչ խօսակցութիւն տեղի ունեցած է Տիրան Քէլէկեան էֆէնտիի եւ Տոքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյի միջեւ։

Կասկած չկար սակայն, որ ամբողջ խօսակցութիւնը դարձած էր ապագային տեսնուելիք աշխատանքներու, Եուսուֆ Իզզէտին էֆ.ին հետ եղած յարաբերութեանց եւ Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշայի անստոյգ եւ մութ վիճակին մասին։

Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշա մըսխումներ կատարէր եւ Փարիզի մէջ կարգ մը Ֆրանսացի հանքային ճարտարագէտներու հետ պայմանագրութիւններ կնքելէ վերջ Եգիպտոս վերադարձած էր։ Բայց փաշան շատ ցաւալի վիճակի մը մատնուած էր։ Եգիպտոս վերադարձին պաշտօնանկ ըրած էր իր փոխանորդ Պ. Թոմսընը, որովհետեւ այս վերջինը տասներեք հազար ոսկիի չափ վնաս մը հասցուցած էր փաշային, անոր բացակայութեան ընթացքին կատարած կարգ մը ձեռնարկներով։ Ասկէ զատ, փաշան ամերիկեան բազմակի գործառնութեան մը մէջ մտած ըլլալով, երեք օրուան ընթացքին վեց հազար ոսկի եւս կորսնցուցած էր։ Եւրոպա գտնուած միջոցին կատարած թուղթի գործի մը վրայ կորսնցուցած տասնըմէկ հազար ոսկին ալ դեռ չէր վճարած։ Տիրան Քէլէկեան էֆ. կ՚ըսէր այս առթիւ.

— «Ինչպէս ծանօթ է քեզի, կորսուած այս դրամները խճաքարեր չեն, այլ փաշային հանդուցեալ կողակցին, խեդիւ իշխանուհիէն ժառանգ մնացած անգլիական ոսկիներ։ Այդ պղուորիկ ոսկիները, երեք տարուան ընթացքին հալեցան։ Վերջապէս ագարակն ալ ձեռքէ ելաւ։ Ըստ իս, փաշան այսօր հազիւ քսան հազար ոսկիի չափ հարստութիւն մը ունի։ Ոսկիի հանքին շահագործումն ալ, դեռ կը կարօտի երկու տարուան։ Իսկ փաշան ամէն օր միտք եւ խորհրդական կը փոխէ։ Փաշան միայն իր փոխանորդը՝ Թոմսընը պաշտօնանկ ընելով չբաւականացաւ, իր «բարենորոգչական ծրագիր»ը աւելի առաջ տանելով, վտարեց ծերունի Բէշիր պէյը, որ ստիպուած հրաժարեցաւ։ Բարի ծաղիկ Խալիլը խորհրդականներու կարգն անցաւ դարձեալ։ Երբ մարդ այսպիսիներու հետ յարաբերութիւն կը հաստատէ, բնականաբար փորձանքէ զերծ չի կրնար մնալ։ Մանաւանդ, երբ այդ մարդը, Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշայի նըման պարզամիտ անձնաւորութիւն մըն է։

Ահագին Թուրք ազգը բարեկարգելու յաւակնութիւններ սնուցանող, եւ կարգ մը յարգելի անձնաւորութիւններու կողմէ պալատի մարաջախտութեան խոկ արժանի տեսնուած Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշան եթէ իր անհատական գործերը այսպէս վարէ, կարելի է երեւակայել թէ ի՛նչ կրնայ ըլլալ այն ատեն ազգին վիճակը, եթէ Աստուած մի արասցէ, այս մարդուն ձեռքը ազգային փոքրիկ ույժ մը անցնի։

Ի հարկէ մարգարէ ըլլալու պէտք չկայ՝ հետեւանքները գուշակելու համար։ Ապտիւլ Համիտ շրջապատող անձերը չե՞ն Թուրքիոյ այսօրուան վիճակին հեղինակները։ Այս տեսակէտով դատապարտելի է նաեւ Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշան, որուն պատասխանատուութիւնները կարգ մը ազատականներ մոռնան իսկ, հանրային խղճմտանքը չի կրնար մոռնալ։

Փաշան, վերջին անգամ սակարանին մէջ վեց հազար ոսկի եւս կորսնցուցած ըլլալով, հիւանդացած է»։

Տիրան Քէլէկեան էֆէնտիի և Տքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյի միջեւ կատարուած թղթակցութիւնները, ընդհանրապէս կ՚անդրադառնային Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշայի, դահաժառանգ Եուսուֆ Իզզէտին էֆէնտիի եւ ապա բուստի մտահոգութեանց շուրջ։ Այս առթիւ, երկրի դէպքերուն մասին եւս արձանագրութեան արժանի կարգ մը տեղեկութիւններ կը տրուէին մերթ ընդ մերթ՝ Տիրան Քէլէկեան էֆէնտիին կողմէ։

Եուսուֆ Իզզէտին էֆէնտիով շահագրգռուած Տոքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյ, օր մը «Ֆիկարօ» թերթին մէջ անոր մասին յօդուած մը տեսած ըլլալով, Տիրան Քէլէկեան էֆէնտիին հարցուցած էր թէ ո՞վ կրնար ըլլալ այդ յօդուածին հեղինակը։

(Շար.)

1915 Թուի յուլիսեան նահանջին Արարատեան Ջոկատը քայքայուելով, 1916ի գարնանը հրամանատար Վարդանը նորից վերակազմեց իր 5րդ գունդը: 1916 Թուի յունուարի սկզբում ռուս բանակի ընդհանուր յարձակողականի անցնելով Խնուսը գրաւեց 1916 Թ. յունուար 13ին, Էրզրումը՝ փետր. 4ին, Մուշը՝ փետր. 6ին եւ Բիթլիսը փետր. 18ին:

Այս խոշոր յաղթանակների մէջ Դրօի գունդը մասնակցել է Խնուսի, Մուշի եւ մասամբ Բիթլիսի գրաւումներին: Իսկ Անդրանիկի գունդը՝ Բիթլիսի գրաւմանը:

1916ին դաշնակիցներու գաղտնի դաշնագրի մը հիման վրայ, ցարական կառավարութիւնը Թրքահայաստանից գրաւած վիլայէթները իր երկրին անբաժան մասը համարելով սկսեց շատ ծուռ նայել հայկական ուժերի վրայ: Ուստի հայ կամաւորական գնդերը ցրուեցին 1916 Թ. մայիս եւ յունիս ամիսների ընթացքում. եւ ռուսական բանակի հայ սպաների ղեկավարութեամբ կազմեցին հայկական կանոնաւոր՝ հրաձգային գումարտակներ եւ յետոյ գնդեր, ռուսահպատակ հայ զինուորներից: Կամաւոր. գնդերից ռուսահայ զինուորցուներին մտցրին հայկական կանոնաւոր գնդերի մէջ, իսկ միւսներին արձակեցին:

Հայ կամաւոր. գնդերի մէջ, կամաւորական շարժման ընթացքում յիրաւի մտել են 10.000ից աւելի կամաւորներ, բայց բոլորը չեն մնացել մինչեւ վերջը: Ամէնից եռուն շրջանին (1915) բոլոր գնդերի մէջ՝ Թիֆլիզի եւ Երեւանի պահեստներն էլ հաշուելով առաւելագոյնը 5000 կամաւորներ պէտք է հաշուել:

Մօտ քսան ամսուայ ընթացքում (1914 հոկտ. — յունիս 1916), մեր կամաւորական գնդերը տուել են սպանուած, հիւանդութիւններից մեռած եւ անյայտ կորած՝ մօտ 1000 հոգի: Վիրաւորների թիւն էլ պէտք է հաշուել ոչ պակաս քան 2000 հոգի: Իսկ թէ հայ կամաւորական գնդերը ի՞նչ չափով կարողացան արդարացնել իրենց վրայ դրուած յոյսերը, այս մասին թերեւս մի ուրիշ անգամ:

ԲԵՆՕ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԿԱՐԴԱԼ-ԳՐԵԼ ԿԸ ՍՈՐՎԻՆ

Կրթական գործավարութեան պատրաստած վիճակագրութեան համաձայն, Հայաստանի փոքրամասնութեանց պատկանող ժողովուրդներուն մէջ կան 11.141 հոգի, որ գրել - կարդալ չեն գիտեր: Այս թիւէն՝ 7.024ը Թուրքեր են, 3,952ը՝ Քիւրտեր, 53ը՝ Ռուս, 700ը զանազան ազգեր (ասորի, յոյն, եւն.):

Քիչ թէ շատ գրել - կարդալ գիտեն 17.383 հոգի, 12.000ը Թուրքեր, 1.354ը՝ Քիւրտեր, 2.661ը՝ Ռուսեր, 368ը զանազան ազգեր (Ասորի եւ Յոյն):

Բոլոր ասոնց 60 կամ 70 առ հարիւրը կիներ են:

Կարդալ - գրել սորվեցնելու պայքարին թերացման գլխաւոր պատճառն այն է, որ անհրաժեշտ թիւով ուսուցիչներ չկան: Ուստի կրթական գործավարութիւնը վերջերս Ապարանի, Վեդիի, Բասարգեչարի մէջ բացած է մասնաւոր դասընթացքներ, ուսուցիչներ պատրաստելու համար ժողովուրդին գրել - կարդալ սորվեցնելու պայքարին յատուկ:

«Դուռաւոր ծառալը»

— • —

Այս խորագրին տակ, ճարտարագէտ Գր. Տիրացեան կը գրէ «Խորհ. Հայաստան»ի մէջ (9 դեկտ.).—

Թալինի շրջանը, որ կը գտնուի Արագածի հարաւային եւ հարաւ - արեւմտեան ամէնէն չրազուրկ մասին մէջ, ունի մօտ 27.000 բնակչութիւն 52 գիւղերով,— 19 գիւղ (մօտ 7000 բնակչութեամբ) Քիւրտեր են:

Շրջանի գիւղատնտեսութեան գլխաւոր ճիւղն է անասնապահութիւնը, մասնաւորաբար ոչխարաբուծութիւնը: 120.000 հեկտար օգտագործելի հողերէն 91.000ը արօտավայրեր են (76 առ հարիւրը), իսկ հերկելի հողերը՝ 24 առ հարիւր:

Դժուար թէ Հայաստանի ուրիշ որ եւ է շրջանը խմելու եւ ոռոգման ջուրի այնքան պահանջ ներկայացնէ, որքան Թալինի շրջանը:

Բնակչութեան եւ անասուններու խմելու ջուրը կ'առնուի սովորական «լճակ - ջրամբարներէն», ուր ջուրը կը հաւաքուի երբ անձրեւ գայ: Եւ խորհիլ որ այս «լճակ - ջրամբար»ներուն մէջ անձրեւին ջուրը կը մնայ շաբաթներով, այնպէս որ կը սկսի հոտիլ շուտով: Ձմեռն ալ, գիւղացիները ձիւն կը հալեցնեն տաշտակներու մէջ, զորս մուսլուխ կը կոչեն, ասկէց ծագած է գիւղերէն մէկուն անունը՝ Մուսլուխլի:

Այս պայմաններն ստիպեր են բնակչութիւնը, դարերէ ի վեր, որ ձեռնարկէ ջրանցքներու, ջրամբարներու, ջրմուղներու շինութեան, — ատոնց մնացորդները տակաւին կը մնան քանի մը գիւղերու մօտ: Հայկական ճարտարապետութեան կարեւոր յուշարձաններէն մէկը հանդիսացող Թալինի եկեղեցիին ձախակողմեան սիւնին արեւմտեան երեսին վրայ կայ արձանագրութիւն մը, 783 թուականէն մնացած, որ կը յայտնէ թէ Ուխտատուր վանականը աղբիւրի ջուր է բերեր մինչեւ Թալին եւ ջրամբար շիներ:

Վերջերս կատարուած ուսումնասիրութիւնները կը հաստատեն, որ, հակառակ կարգ մը թէքնիք դժուարութիւններու, կարելի է ամբողջ շրջանին հայթայթել խմելու լաւորակ ջուր օգտագործելով այն աղբիւրները, որ կան շրջանին բարձրադիր գօտիներուն վրայ հաստատուած գիւղերու (Ադիաման, Աշակչի, Գէօզլու, Ղըրմըզլու, եւն.) մօտերը:

Ատոր համար անհրաժեշտ է, աղբիւրներուն եւ աշխարհագրական դիրքերու համաձայն, գիւղերը դասաւորել խումբ - խումբ եւ ջուրը տանիլ գոց խողովակներով: Օրինակ, Գէօզլու - Ղըրմըզլու գիւղերուն աղբիւրներով ջուր կարելի է մատակարարել Վերին եւ Ներքին Թալին գիւղերուն ինչպէս եւ Փիրմալաքի եւ Դիւզքեանդի: Իսկ Աշակչիի աղբիւրներով՝ Մաստարա, Սարունչի, Աքօ, Քեալթու, Քեալադրէգ եւ այլ գիւղերուն, մինչեւ Ալագեազ կայարանը: Եւ վերջապէս Ադիամանի աղբիւրներով՝ քանի մը գիւղերու, մինչեւ բոլորովին ջրազուրկ Բուղդաշէնի:

Այս տարի, կառավարութիւնը վերին Թալին, Փիրմալաք եւ Դիւզքեանդ գիւղերուն ջուր է հայթայթած Գէօզլուի աղբիւրներէն մօտ 15 քիլոմեթր երկարութեամբ ջրմուղ հաստատելով: Շուտով ջուր կը տրուի կարգ մը ուրիշ գիւղերու:

Ներկայիս տեղագրական քննութիւններ կը կատարուին Աշակչի եւ Մաստարա գիւղերուն շրջակայքը: Ծրագրուած է այս գիւղերուն ջուր մատակարարել գարնան սկիզբը: Ժողովուրդը ոգեւորուած կ'օժանդակէ այդ աշխատանքներուն:

Առողջապահական շինարարութիւն

— • —

Ս. Մարտիկեան, կենդգործկոմի (խորհրդարան) նախագահ, երկար յօդուած մը ունի «Խորհ. Հայաստան»ի մէջ (9 դեկտ.), ուր կ'աշխատի ներկայացնել վերջին 15 տարիներու ընթացքին կատարուած աշխատութիւնները: Այդ յօդուածէն կ'առնենք այս հատուածը Հայաստանի առողջապահական շինարարութեան մասին.—

Մեծ ուշադրութիւն դարձուած է առողջապահութեան եւ մարմնակրթութեան գործին: Մեր բժշկական համալսարանը նոր նոր ուժեր կը հասցնէ դարերով բժիշկի երես չտեսած գիւղերուն: Մեր բոլոր շրջաններուն մէջ ունինք առողջապահական հաստատութիւններ, հիւանդանոցներ, բուժարաններ, եւայլն:

1919ին ունէինք ընդամէնը 20 հիւանդանոց 528 մահճակալով, իսկ այժմ մեր հիւանդանոցներուն թիւն է 45 եւ մահճակալներու թիւը՝ 1739: Բժիշկներուն թիւը 52էն բարձրացաւ 564ի, բուժարաններու թիւը 7էն 170ի: Եւ դեռ հիմնուած են գիտական հաստատութիւններ, որոնց մէջ կ'ուսումնասիրուին մեր երկրին յատուկ հիւանդութեանց պայմանները:

ԲՈՒՍԱԲԱՆԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

═ o ═

Երեւանի համալսարանէն բուսաբանական ամպիոնին կից բացուած է մասնաւոր աշխատանոց մը, որուն վարիչն է փրոֆ. Տրուցկի: Այս տարի, առողջապահական գործավարութեան հրահանգով, փրոֆէսոր Տրուցկի քննութիւն մը կատարեց Արզնիի բնութժական կայանին բուսականութեան մասին: Կատարուած ուսումնասիրութեան նպատակն էր մէկ կողմէ պարզել Արզնիի շրջակայ լեռնալանջերուն վրայ անտառամշակութեան կարելիութիւնը, միւս կողմէ ձեռնարկել այնպիսի միջոցներու, որպէսզի կարելի ըլլայ կասեցնել Արզնիի կայանին բարձունքներուն եւ մօտակայ բլուրներուն փլուզումները:

Տրուցկիի խումբը քննութեան առարկայ դարձուցած է նաեւ Ստեփանաւանի շրջանի մոլախոտերը եւ այլ վնասակար բոյսերը, պարզելու համար թէ շրջանին հացաբոյսերը որքան կը վնասուին:

Խումբը ուսումնասիրած է նաեւ ձմեռնային արօտներու բուսական կենսաբանութիւնը: Ալլահվերդիի շրջանին մէջ անցեալ ամառ քննութիւն կատարուած եւ ճշդուած են 28 գիւղերու հողերու վիճակը, հացահատիկի եւ վնասակար բոյսերու տեսակները:

Նոյն խումբը անցեալ ամառ ուսումնասիրած է նաեւ Հայաստանի մայրի անտառները (Դիլիջան, Ստեփանաւան, Ղարաքիլիսա), այդ անտառները ընդարձակելու նպատակով:

Ըստ փրոֆ. Տրուցկիի կատարած ուսումնասիրութեանց եզրակացութեան, Արզնիի բարձունքները կարելի է ծածկել անտառներով, մաս մը արհեստական միջոցներով, մաս մըն ալ բնական ոռոգման ճամբով:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՏԱԳՆԱՊԻՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

═ o ═

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Մարսէյլի գործազուրկ հայրենակիցներու նպաստի դադարումէն ի վեր մեծ հարցական մը կը ցցուի գաղութին առջեւ:

Գործազուրկ հայրենակիցները ցարդ կրնային իրենց կեանքը քաշքշել տասնըհինգ օրը անգամ մը ստանալով չոր հացի դրամ: Նպարավաճառը եւ հացագործը կրնային ապառիկ տալ, յուսալով գանձել մաս առ մաս, իսկ այսօր կը տեսնենք խանութներու ցուցափեղկին վրայ փակցուած յայտարարութիւններ խոշոր գիրերով.— «Ապառիկ չկայ»: Շաքարի, իւղի եւ ծծումբի գործարաններուն մէջ աշխատող հայ բանուորներէն վերջ բախտաւոր կը նկատուէին նաւամատոյց աշխատող հայ բանուորները, սակայն ահա անակնկալ մը:

Ինը հայ բանուորներ կէսօրուան դադարէն վերջ երբ կ'ուզեն վերսկսիլ իրենց աշխատանքը, յանկարծ խումբ մը Ֆրանսացիներ Հայերուն ձեռքէն պզտիկ կառքերը խլելով կը բանեցնեն: Մեր հայրենակիցները ապշած կը դիմեն իրենց պետին, սակայն ի զուր:

Նպաստէ զրկուած հայրենակից մը իր չորս զաւակներով անօթի մնալով, կը դիմէ կառավարութեան եւ չկարենալով հասկցնել իր ցաւը, պզտիկները կը ձգէ ու կը փախի: Ոստիկաններ քննութիւն կատարելով կը հաստատեն [illegible]ութիւնը եւ գործ մը կը ճարուի:

Դարձեալ գործէ եւ նպաստէ զրկուած մը արցունքոտ աչքերով կը ներկայացնէ իր վիճակը.

— Ընտանիքս կը բաղկանայ հինգ հոգիէ, կինս, երկու պզտիկներս եւ ծերունի մայրս:

«Տասնըհինգ օր է բարեկամներու եւ ծանօթներու շնորհիւ կ'ապրիմ, ճարս հատաւ, մինչեւ կօկորդս պարտքերու մէջ կը լողամ:

Ուրիշ մը աւելի սրտաճմլիկ.

— Մէկ տարիէ ի վեր անգործ եմ, ունիմ կին մը երեք պզտիկներով, երկուքն ալ Ֆրանսահպատակ: Կառավարութեան տուած նպաստով ցարդ ապրեցայ ծայրը ծայրին, բայց երբ մեր հայրենակից պանդոկապետը լսեց նպաստի դադարումը, զիս ստիպեց պարպել սենեակը որ երկրորդ յարկի վրայ լուսաւոր եւ օդաւէտ բնակարան մըն էր 125 ֆրանք ամսականով: Երկու ամսական պարտական էի, ադնիւ պանդոկապետս ձրիաբար ինծի տրամադրեց գետնայարկի ախոռը, ուր միայն վարձուորներու աւելորդ գոյքերը կը գտնուէին: Կինս ախոռ փոխադրուելէ երեք օր վերջ հիւանդացաւ, հայրենակից բժիշկ մը առանց այցելքինի դեղագիր մը գրեց, սակայն դեղերը գնելու համար դրամ չունիմ:

Ասոր եւ ասոր նման բազմաթիւ դժբախտութիւններու ականատես եւ ունկնդիր ըլլալէ վերջ, երբ կ'անցնէի Քոլիզէի չքեղ սրահին առջեւէն, տեսնայ երկսեռ բազմութիւն մը որ հետաքրքրութեամբ կը դիտէր չքեղ ինքնաշարժներուն մէջէն դուրս ելլող սեւ ըէտէնկոթով եւ գոյնզգոյն սնդուսէ ու մետաքսէ շրջազգեստներով զարդարուած զոյգերը, որոնք կը փութային սրահ բարձրանալ, զիրկընդխառն պարելու եւ գինովնալու համար մինչեւ լոյս:

Երկար ատեն է Մարսէյլ հաստատուած ջոջ առեւտրականի մը հարսանիքն էր այս: Անոր մասնաւոր փայլ մը կուտային գաղութի գրեթէ բոլոր մեծահարուստները իրենց բացառիկ արդուզարդով: Անոնց մէջ կը նշմարուէին ռամկավար ակումբի եւ Բարեգործականի ազգասէր ու ազգասէր մեծապատիւները:

Ի տես այս բոլորին Փրանսացի ինքնաշարժի վարիչ մը կ'ըսէր.

— Կառավարութիւնը շատ լաւ կարգադրութիւն մը բրած է դադրեցնելով գործազուրկ Հայերու նպաստը: Շատ տարօրինակ են ասոնք, ամէն շաբաթ մէկէ աւելի երեկոյթներ եւ հարսանիքներ ունին, նպաստի դադարման օրն իսկ իրենց բոլշեւիկեան հայրենիքին տարեդարձը տօնեցին Պրէպան Մարսէյլի մէջ ու ես եւ իմ ընկերներս բաւական դրամ շահեցանք այն օրը:

Ասոնք պզտիկ առեւտրականներ են, իսկ մեծերը միլիոններ կը ծախսեն ապարանքներ կառուցանելու համար:

Օտարները այսքան միայն գիտեն: Ի՞նչպէս չաղաղակել Ռ. Սեւակի հետ.—

...ինչո՞ւ, ինչո՞ւ ոմանք սնդուսներով օրօրուին
Ոմանց գլուխը մայթին ձիւնոտ քարերուն
Ինչո՞ւ մէկը ձեղուններու տակ ոսկի
Միւսը խոնաւ խշտեակին մէջ սողոսկի:

Ս. Միլտոնեան

ՄԱՄՈՒԼ

Պաշտպանները...

Աթէնքի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (19 դեկտեմբեր).

— «Կառավարութեան, հանրային կարծիքին եւ մամուլի աչքին յունահայութեան դիրքը բոլորովին խախտած է: Մեզմէ զզուանք կը զգան բոլորը, բարեկամ թէ հակառակորդ: Անտարակոյս, զզուանքը մեծ չափով կ'երթայ գաղութի հոգեւոր պետին, Մազլըմեան եպիսկոպոսին, որ գլխաւոր պատճառն է ներկայ տագնապին, ինչպէս իրաւամբ դիտել տուած էր «Էսթիա»ն խմբագրական նօթերուն մէջ:

Անարժան առաջնորդ մը, որ տասը տարիէ ի վեր անարգել չարիք կը գործէ, ժողովուրդը երկպառակութեան կը մղէ, ատելութիւն եւ քէն կը քարոզէ տաճարի խորանէն, առաջնորդ մը, որ ոտքի տակ կ'առնէ բարոյական ամէն սկզբունք, կը դաւէ խղճին դէմ, կը բռնանայ ճշմարտութեան դէմ, կը ստէ, կը կեղծէ, կը ֆծնի, միայն եւ միայն առաջնորդական աթոռը չկորսնցնելու համար...

Մենք, առաջին օրէն, դիրք ճշդած ենք Մազլըմեանի դէմ: Մեր գլխաւոր աշխատանքը եղած է — այն շրջանին երբ գործակցեցանք տարի մը — չէզոքացնել զինք, հեռացնել ազգային ու հանրային կեանքէն ու կապել եկեղեցիին:

Աշխատեցանք իր ապիկարութիւնն ու անկարողութիւնը հասկցնել իրեն, թելադրեցինք որ բնաւ դուրս չելլէ եկեղեցիէն, չմիջամտէ կուսակցական վէճերուն ու պայքարներուն, մնալով կրօնական հայր բոլոր Հայերուն համար անխտիր, ըլլան անոնք Դաշնակցական, Ռամկավար կամ հնչակեան:

Մեր աշխատանքը եթէ արդիւնք չտուաւ, յանցանքը մերը չէր: Գտնուեցան հոսանքներ եւ խմբակներ, որոնք Մազլըմեանին հակառակորդ ըլլալով մէկտեղ, նիւթական շահ տեսան անոր ընծայուած պաշտպանութեան մէջ:

Ռամկավար թղթակից մը, որ արտասահմանի մամուլին մէջ, ամէնէն զզուելի եւ գարշելի որակումներ բրած էր Մազլըմեանի հասցէին — որովհետեւ Մազլըմեան պատճառ եղած էր անոր հացին կտրուելուն — անամօթաբար, հիմակ անոր փառաբանութիւնը կ'ընէ Աթէնքի Քուրջին մէջ, որուն արժանի խմբագիրն է:

Գաղափար մը կազմելու համար թէ քանի մը տարի առաջ, ռամկավար «պարկեշտ» թղթակիցը ինչ որակումներ բրած է, կուտանք քանի մը բառեր, հատընտիր քաղուած Արեւի եւ «Պայքար»ի մէջ հրատարակուած թղթակցութիւններէն. թաշկինակը ձեր քթին բռնեցէք՝ չզարշելու համար.— տգէտ, ապիկար, ցաւագար, սեւհոգի, դաւադիր, մեքենայութիւններ բնող, մամոնայապաշտ, անհեռատես, կեղծաւոր, խաբեբայ եւայլն: Այսքանը կը բաւէ: Մազլըմեանի նախկին այս բառերով պսակ հիւսող ռամկավար թղթակիցն է որ շաբաթէ մը ի վեր անոր պաշտպանութիւնը կ'ընէ, շնական վայրահաչութեամբ, մոլորեցնելու համար անշուշտ հանրային կարծիքը:

Ռամկավար նենին հալածանքը կամ պաշտպանութիւնը անշուշտ արժէք չի ներկայացներ: Անոնք որ կը ճանչնան զինք, գիտեն արդէն թէ քանի մը արծաթի փոխարէն ամէն շապիկ հագնելու ընդունակ արարած մըն է, որուն համար ժողովուրդ, ճշմարտութիւն, սրբութիւն ոչ մէկ իմաստ չունին:

Ցաւալին այն է որ միայն ռամկավար նենին չէ որ երէկուան թքածը կը լզէ: Ահա ուրիշ մը, Գրիգոր Բարդամեան, խելացի ազգային մը որ բոլորէս աւելի լաւ կը ճանչնայ Մազլըմեանը բայց եւ այնպէս մոռցած՝ անցեալին անոր երեսին նետած թուքը, այսօր նիզ կ'ընէ եպիսկոպոսին անմեղութիւնը եւ պարկեշտութիւնը հաստատելու»:

1924ին Ռուսիոյ արտաքին գործավարը Փարիզ եկաւ Ֆրանսայի եւ Ռուսիոյ մէջ բարեկամական կապեր ստեղծելու համար: Այս առթիւ հանգուցեալ Պէրթըլօ կ'ըսէր.

— Ես ալ շատ կը փափաքիմ ատոր, բայց գիտէք որ, եթէ դիւրին է հին թշնամիներու հետ բարեկամանալ, շատ դժուար է հին բարեկամներու հետ հաշտուիլ:

Իսկ ա՞յժմ ...

Ս Պ Ի Տ Ա Կ   Ա Ր Ծ Ի Ւ Ը

—•—

Թարգմ. Ա. ՀԱԲԷԼԵԱՆ   Գրեց՝ ՐՕԼԸՆՏ ՏԷՆԻԸԼ

— Զպիտի թուլնայ, Պ. Հայամ, սպասեցէք վերջացնեմ, պատասխանեց հիւանդապահուհին, յետոյ ըսաւ. խնդրեմ երկու բազուկներդ ալ վեր բարձրացուցէք, մինչեւ գլխուդ վերեւ... շնորհակալութիւն:

Հիւանդապահուհին սկսաւ իր գործը շարունակել, մարդը զայն կը դիտէր:

— Կարծեմ զիս յիմարի տեղ կը դնէք:

— Կը խորհիմ որ այսպէս առանձին երթալով շատ մեծ անխոհեմութիւն մը գործած կ'ըլլաք, Պ. Հայամ:

— Բայց առանձին չպիտի երթամ... Նաւապետ Նէլըրը հետս միասին պիտի ըլլայ:

Հիւանդապահուհին ժպտեցաւ:

— Ըսել կ'ուզեմ որ զիս միասին տանելու էք: Կրնայ բան մը պատահիլ:

— Ոչինչ չպիտի պատահի, հիւանդապահուհի: Գիտէ՞ք, դուք ըսիք թէ վէրքս հրաշալի կերպով կը լաւանայ:

— Գիտեմ որ ըսի, բայց շատ շարժելու պարագային վէրքը կրնայ բացուիլ: Եթէ այդպէս բան մը պատահի, մէկը չունինք հետերնիդ:

— Ձի պատահիր, հիւանդապահուհի, չպիտի ընեմ այն տեսակ բան մը որ վէրքիս պայթելուն պատճառ դառնայ: Միայն երթամ մարդ մը պիտի տեսնեմ:

— Զիս միասին տարէք, կրնայ դէպք մը պատահիլ:

Մարդը գլուխը երերցուց:

— Կը ցաւիմ, հիւանդապահուհի, չի կրնար ըլլալ: Մարդը զոր տեսնել կ'երթամ, ինձմէ շատ չպիտի ախորժի, եթէ դուք ալ միասին ըլլաք, աւելի պիտի դժգոհի: Ոչ, նաւապետ Նէլըրին հետ մէկտեղ պիտի երթամ:

Հիւանդապահուհին ուսերը ցնցեց:

— Եթէ այդպէս որոշեր էք, պատճառաբանութիւններս այլեւս անօգուտ են: Կը ցաւիմ որ մինչեւ հոս չկրցանք համաձայնիլ:

Եթէ Սըր Ճօն Տէվիսընը իմանայ ի՞նչ պիտի ըսէ. կը սոսկամ ուղղակի:

Սթէֆըն Հայամ խնդալով ըսաւ.

— Սըր Ճօն Տէվիսընը ինչ կ'ուզէ թող ըսէ. եթէ չհամաձայնէիք միասին գալ, ես առանձին պիտի գայի:

— Այդ բանը զգալով եկայ... Կը բաւէ որ հանդարտ շարժիք:

— Շնորհակալ եմ, հիւանդապահուհի, ըսելով տղան դարձաւ եւ գիշերանոցը հագնելով թեւի ժամացոյցին նայեցաւ:

— Նէլըրն շատ ուշացաւ, մինչեւ հիմակ վերադարձած պէտք է ըլլար: Զեմ գիտեր ինչ բանը զինքը հոն վար դրած է:

Հիւանդապահուհին խնդրէն տեղեկութիւն չունէր եւ չէր գիտեր որ նաւապետը ուր գացած էր, կամ թէ ինչ բանը ստիպած էր զինքը մնալ, ուստի բան մը չըսաւ:

Սթէֆըն իր գիշերանոցին գրպանէն ոսկեայ սիկարի տուփ մը հանեց:

— Սիկարէթ մը կ'ուզէ՞ք, հիւանդապահուհի, հարցուց տուփը անոր երկարելով:

— Շնորհակալ եմ, Պ. Հայամ, պիտի առնեմ:

Սիկարէթը վառելէ վերջ ըսաւ.

— Եւ թամ հագուիմ:

— Լաւ է որ հետերնիդ գամ եւ օգնեմ ձեզի:

— Ոչ, հիւանդապահուհի, ես առանձին կը հագուիմ, կրնամ տակէն ելլել: Ամէն պարագայի եթէ դժուարութիւն մը ունենամ, ձեզ կը կանչեմ:

— Պ. Հայամ դուք նեղացուցիչ հիւանդ մըն էք, հրամաններու չէք հնազանդիր, մինչդեռ պարտաւոր էք հնազանդիլ:

— Հրաման ըսուած բանը կ'ատեմ, մանկութենէս ի վեր այդպէս եղած եմ, հիւանդապահուհի, ըսաւ եւ սկսաւ խնդալ: Եթէ դժուարութիւն մը զգամ ձեզ կը կանչեմ:

Մինակ մնալով՝ հիւանդապահուհին սկսաւ իր սիկարէթը հաճոյքով ծխել: Սթէֆըն Հայամին եւ նաւապետ Նէլըրին հետ Լոնտոն գալով մեծ սխալ մը գործած էր: Բայց ինչ կարող էր ընել, երբ անոնք արդէն որոշած էին, ինք միասին ըլլար կամ ոչ, միասին երթալով գոնէ իր հիւանդը որոշ չափով մը իր խնամքին տակ պիտի ըլլար: Շատ դժուարաւ համաձայնած էր, ան ալ այն ատեն միայն երբ ըսած էին իրեն թէ Լոնտոն երթալը Սթէֆըն Հայամի համար բացարձակ անհրաժեշտ է:

Լոնտոն գալով պանդոկի մը մէջ յարկաբաժին մը վարձած էին եւ ամէն բան լաւ կ'ընթանար, բայց հիմակ որ Սթէֆըն Հայամ կը պնդէր նաւապետ Նէլըրին հետ դուրս ելլել մէկու մը հետ տեսնուելու համար, զինքը կը մտահոգէր, ճիշդ է որ երիտասարդին վէրքը օրէ օր զգալիօրէն եւ արագօրէն կը լաւանար, բայց առանձին դուրս ելլելը վտանգաւոր էր, բան մը որուն համար ինք յետադային կրնար մեղադրուիլ: Սակայն անօգուտ էր այլեւս այս մասին մտածել, որովհետեւ երիտասարդը անգամ մը միտքը դրած էր երթալ:

Սենեակին դուռը բացուելով նաւապետ Նէլըրն ներս մտաւ: Հիւանդապահուհին անգամ որ նաւապետին հետ շատ քիչ ծանօթացած էր՝ տեսաւ որ անիկա մտահոգ երեւոյթ մը ունէր:

— Պ. Հայամը ո՞ւր է, հարցուց:

Իր ննջասենեակին մէջ կը հագուի, նաւապետ: Բացարձակապէս մերժեց որ իրեն օգնեմ:

Նաւապետը տխրօրէն ժպտելով յարեց.

— Հայամ ընտանիքը ճանչնալը դժուար է, հիւանդապահուհի, զարմանալի ընտանիք մըն է եւ իրենց մասնայատուկ սովորութիւնները ունին... Թողլ երթամ եւ զինքը քիչ մը յանդիմանեմ:

Նաւապետին ներս մտած ատենը՝ Սթէֆըն Հայամ իր վերարկուն կը հագնէր. անիկա շատ դալկադէմ էր:

— Բարեւ երիտասարդ, կը տեսնեմ որ հագուստները կրցեր ես հագնիլ: Կարծեմ ադնիւ հիւանդապահուհիդ գոհ չէ զինքը օգնելու չկանչելուդ համար:

Սթէֆըն Հայամ մահճակալին ծայրը նստաւ.

— Հիւանդապահուհիին դժգոհութիւնը արժէք չունի, Նէլըրն, անոր հետ յետոյ կը տեսնուինք: Հիմակ ըսէ թէ տեսա՞ր զինքը:

Նաւապետը հաստատական պատասխան տուաւ:

— Է, ի՞նչ ըսաւ:

— Որ դուն քու գործովդ միայն զբաղիս:

(Շար.)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

երեք խենդեր ապուր կ'եփէին, խոշոր կաթսայի մը առջեւ, երբ վրայ հասաւ բժիշկը: Երեք խենթերը որոշեցին բժիշկը նետել կաթսային մէջ եւ... միսով եփել ապուրը: Անմիջապէս կաչկանդեցին զոհը: Բժիշկը կռահելով գլխուն գալիքը, սկսաւ... բանակցիլ խենդերուն հետ:

— Այո, տղաք, շատ լաւ մտածեր էք. բայց որպէսզի ապուրը համով ըլլայ, պէտք է որ զգեստներս եւ կօշիկներս հանեմ:

Խենդերը կը խորհրդակցին եւ բժիշկին առաջարկը բանաւոր գտնելով, կը սկսին քակել կապանքները: Ցիմարարոյժը հազիւ ազատուած, վարպետ շարժումով մը ինքզինքը պատուհանէն վար կը նետէ եւ կը փրկուի:

ՃԱՆԱՃԱՆ ԼՈՒՐԵՐ՝ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՅԻՆ ԳԻՆԸ հաւանաբար 20 սանթիմ զեղչուի քանի մը օրէն, իբրեւ արդիւնք ցորենի վաճառման նոր օրէնքին որ քուէարկուեցաւ խորհրդարանին կողմէ:

ՊԵԼԿՐԱՏԻ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐԸ բողոքագիր մը ուղղելով կառավարութեան, պահանջեցին սահմանափակել մեքենական ածելիներու ներածումը, որպէսզի չզրկուին իրենց արհեստէն:

ԱՅՆ ՄԵՔԵՆԱԳԻՐ ԹՐՔՈՒՀԻՆԵՐԸ որ կ'աշխատին հանրային հաստատութեանց եւ դրամատուններու մէջ, պարտաւոր են մասնաւոր համազգեստ մը հագնիլ աշխատանքի պահուն:

ԱԴԱՄԱՆԴԻ ՆԵՐԱԾՈՒՄԸ արգիլուեցաւ Իտալիոյ մէջ, մասնաւոր հրամանագրով մը: Կառավարութիւնը կը շարունակէ միջոցներ ձեռք առնել, լիրին գինը պահելու համար:

ՕԴԱՆԱՒՈՐԴ Տէլմօթ երեքշաբթի օր թռիչք մը կատարելով Իսթրի վրայ, կոտրեց արագութեան մրցանիշը,— միջին հաշուով ժամը 502 *քիլոմեթր* 465: 1933 *սեպտեմբերէն ի վեր արագութեան մրցանիշը կը պատկանէր ամերիկացի օդանաւորդ Ճէյմս Ուէտէլի, որ կտրած էր ժամը* 490 *քիլ.* 800:

ԻՏԱԼԱԿԱՆ կառավարութիւնը կը հերքէ այն զրոյցները թէ իտալացի զինուորներ կը յառաջանան Հապէշիստանի մէջ: Երկու կառավարութիւնները կը շարունակեն բողոքներ տեղացնել Ազգերու Դաշնակցութեան գրասենեակը:

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզ

ԱՆԻԻ-Պուա-Քոլոմպի Արամ խումբի ժողովը այսօր, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Պէքոնի կայարանին դիմացի սրճարանը:

Գաւառ

ՓՐԻՎԱՅԻ եւ արուարձաններու «Յառաջ» խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին այս Շաբաթ կէս օրէ վերջ, Շալամոնի մէջ: Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՍԷՆ-ՇԱՄՈՆԻ Վարուժան խումբին ժողովը վաղը, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին սովորական տեղը:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅ

ՆՈՐ ՏԱՐԻԻ ԱՌԹԻՒ

1934 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 31 ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ԺԱՄԸ 9ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

կազմակերպուած՝ *ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ*

Salle des Conférences*ի մէջ*, 7, Rue de Tretaigne, *Փարիզ* (18), *մէթրօ*՝ J. Joffrin

Կաղանդի սեղան կէս գիշերէն վերջ

Հայկական խնջոյք — հայկական ուրախութիւն, զանազան նուագարաններով (Դաշնակ, թառ եւայլն): Այս բոլոր վայելքը՝ միայն **15** ֆր. մուտքով

Կը խնդրուի նախօրօք արձանագրուիլ, դիմել Օր. Պետրոսեանի, 6, Rue **Tretaigne, Paris (18), Հեռաձայն Montmartre 13-09:**

ԵՐԵԿՈՅԹ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

29 դեկտեմբեր Շաբաթ երեկոյ ժամը *8.30*էն մինչեւ լոյս

Փանօրամայի սրահին մէջ 2, rue Alexandre Guilmant. Մեթրօն:

(Մէթրօն.— Մօնփարնասի կայարանին մօտ)

Կը խօսի Պ. ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

կը ներկայացուի *ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐԸ*

խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն անդամուհիներու կողմէ:

Կը նուագէ ԵՓՐԱՏ նուագախումբը: Ճոխ պիւֆէ:

Հաղորդ. միջոց.— *Առնել 23 կամ 32 թիւ հանրակառքերը եւ իջնել լա Ֆէրմ տը Մուլինօ:*

Մուտք՝ 5 ֆրանք:

ՕՐԱՑՈՅՑ

ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՆՈՐԸՆՏԻՐ ԱՌԱՋՆՈՐԴ

ԳԵՐ. Տ. ԳԱՐԱԳԻՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ԱՄԵՆԱՎԵՐՋԻՆ ՆԿԱՐՈՎԸ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ ԽԻՍՏ ԳԵՂԵՑԻԿ *ՊԱՏԻ ՕՐԱՑՈՅՑ*

Գին՝ 5 ֆրանք:

ԾԱԽՈՒ Է.— Առաջնորդարան, 3, րիւ վանթիւր, եւ բոլոր եկեղեցիներու մէջ ի նպաստ Աղքատախնամի:

կը գտնուի նաեւ ֆետեւեալ վայրերը:

Գրատուն Յառաջ, րիւ Յօմինիքէն.— ***Նպարավաճառ Սօլաքեան, 29***, պէրնար տիւ Պուա.— ***Նպարավաճառ Փափազեան, 11***, րիւ Պօնէթրբի (իտալական Պազար).— ***Դերձակատուն Ալեքսանդր, 315***, րիւ տը Լիօն.— ***Նպարավաճառ Աստուրեան***, Լէզօլիվ (Մարթէկօ):

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ՝ Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՔՈՅՐ ԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ

13 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1935 ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ ԿԸ ՎԵՐՋԱՆԱՅ ԺԱՄԸ *11.30*ին

Salle des Sociétés Savantes*ի մէջ* **8, Rue Danton**

Métro: Odéon եւ Saint Michel

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴ

(ԿԱՐԷՆ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ, Հայաստանի կեանքէն)

Կը մասնակցին Տիկիններ *Գայեանէ, Լաթիֆեան, Քնար, Օր. Հախփիկ:*

Պարոններ՝ *Գմբէթեան, Գարեգին, Թորոսեան, Կոթիկեան, Լաթիֆեան, Ուզունեան, Ռուբէն, Սանճագ եւ Տէրվիշեան:*

Բեմադիր՝ *Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ*

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐ՝ 5, 7.50, 10 եւ 15 *ՖՐԱՆՔ:*

Տոմսերը կը ծախուին՝ ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ Գրատունը 51, Rue Mr. le Prince (Paris 5), ինչպէս նաեւ սրուարձաններու մէջ:

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ Սալնոյ Ջորի Հայրենակցական Միութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ հայրենակից Յակոբ Մարգարեանի, իր 13 տարեկան անդրանիկ որդւոյն Արսէնի եղերական մահուան առթիւ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ Շավիլի մասնաճիւղի անդամ-անդամուհիներն կը հրաւիրուին առաջին ընդհ. ժողովին, որ տեղի կ'ունենայ 29 Դեկտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Մատուռ-Մանկապարտէզի սրահին մէջ, 4, rue Trois Chantiers. *Օրակարգ՝ հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն:*

Ներկաներուն թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՍԵՒՐԱՆԻ ԿՐԹԱՍԻՐԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԱՇԷՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

30 *Դեկտեմբեր կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին*

ՍԻՓԱՆ երգչախումբը ղեկավարութեամբ ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

կը ներկայացնէ ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ «ԱՆՈՒՇ»ը

Այնքան սիրուած եւ ժողովրդական ացուծ խմբերգներով, մեներգներով եւ ճայկական շուրջպարերով:

Մանրամասնութիւնները յայտագրով:

Արդիւնքի մէկ մասը կրթասիրացին: Մուտք՝ 5 ֆրանք:

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— Շոգեկառք Gare du Nordէն ժամը *13.50, 14.35* եւ *14.45*:

ԵՐԵԿՈՅԹ–ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ ՀՕՄԻ ՆԱԽԿԻՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ 29 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Salle des Ingéniurs Civilsի ընդարձակ սրահներուն մէջ

19 Rue Blanche Մէթրօ՝ **Trinité**

կը ներկայացուի ՍԱՄՈՒԷԼ (դրամ 5 արար

(Հեղինակ՝ Միութեանս անդամներէն Պ. Վահան Թահմազեան)

Մասնակցութեամբ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ եւ Միութեանս անդամներու: Կէս գիշերէն վերջ եւրոպական պարեր: Առաջնակարգ Orchestre Jazz-Tango, ՄԻՇԷԼ ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ: Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ:

Մուտք այրերու՝ 10 ֆրանք, իսկ կիներու՝ 7.50:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ
28
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI
28 Décembre
1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année No 2688

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՄԱԽՈՐՀՈՒՐԴ ԵՒ ԱՒԵԼԻ ԳՈՐԾՕՆ

»»»· ·«««

Տարին կը փակուի չափազանց մռայլ հեռանկարով մը:

Խօսքը հայկական կեանքի մասին է:

Ինչ որ տնտեսական տագնապ կը կոչենք տարիներէ ի վեր, եւ գործազրկութիւն՝ մանաւորապէս 1930էն ասդին, լախտի մը ծանրութիւնն ստացաւ անցեալ նոյեմբերին, մեր գաղութին համար:

Այլ եւս գործի եւ գործազրկութեան պարբերական ելեւէջը չէ որ կը մտատանջէ աշխատաւոր բազմութիւնները, այլ շօշափելի եւ անողոք իրականութիւն մը.—

1. Նոյեմբեր 15էն ի վեր Մարսէյլի հայ բանուորները (ինչպէս Թուրքերը եւ Յոյները) զրկուած են անգործութեան նպաստէն:

2. Նոյեմբեր 20էն ի վեր, կառավարութիւնը խստօրէն կը հետապնդէ տասը առ հարիւրի օրէնքին գործադրութիւնը, ի հարկին բացառիկ հրամանագիրներ հանելու լիազօրութեամբ:

Մտահոգութիւնը խոր է մանաւանդ անոր համար որ, երկու դէպքերն ալ սկզբնաւորութիւնը կը համարուին ուրիշ վրդովիչ անակնկալներու:

Այսպէս, աշխատանքի նախարարութեան քննիչները գործի ձեռնարկած են արդէն, եւ խստօրէն կը հարցաքննեն տեղացի թէ օտար գործատէրերը, պահանջելով տասը առ հարիւրի օրէնքին գործադրութիւնը:

Հարցաքննութիւնը անախորժ համեմատութիւններ կ'առնէ մանաւորապէս այն հաստատութեանց մէջ որոնց տէրերը կամ վարիչները օտարներ են:

Այս մասին տխուր տեղեկութիւններ կը հասնին մեզի Մարսէյլէն, ուր Հայերը աչքի փուշ են դարձած կօշիկի եւ ուրիշ արհեստանոցներով:

Որքան ալ օրինաւոր առարկութիւններ ունենաս, քննիչը միշտ պատասխան մը կը գտնէ,— Եթէ Ֆրանսացի բանուորը չի գիտեր այսինչ արհեստը, ինչո՞ւ չէք սորվեցներ: — Եթէ ժամագինը պակաս կը գտնէ, ինչո՞ւ չէք աւելցներ.— Եթէ ոչ մէկը կրնաք ընել, ոչ ալ միւսը, փակեցէք դուռները եւն.:

Կան քննիչներ ալ որ իրենց պարտականութեան պաշտօնականութիւնը կը գունաւորեն թթու ակնարկներով.

— Դուք օտարական ըլլալով, ի՞նչ համարձակութեամբ կը չեղիք օրէնքէն . . .

Անշուշտ պաշտօնեան իր պարտականութիւնն է որ պիտի կատարէ:

Պիտի քննէ, տեղեկագիր պիտի կազմէ եւ պիտի ներկայացնէ ձեռնհաս իշխանութեան, որուն կ'իյնայ կա՛մ տառապէս եւ անյապաղ պարտադրել օրէնքին գործադրութիւնը, եւ կամ նկատի առնել բացառիկ հանգամանքները եւ պայմանաժամ շնորհել, նոր կացութեան յարմարելու համար:

Հարցը այն է որ, կատարեալ անտարբերութիւն կը տիրէ այս ճակատին վրայ, ինչպէս գործազրկութեան նպաստի դադարման առթիւ:

Արդ, միայն այս պարագան բաւական է, որպէսզի աւելի կորովի եւ ծրագրեալ գործունէութեան մը նուիրուին այն մարմինները որ պատասխանատուութիւններ ստանձնած են ի պաշտօնէ կամ ինքնաբերաբար:

Տագնապին սկիզբէն ի վեր չեչտած ենք այս պահանջը: Եթէ այսօր կրկին կը յիշեցնենք, պատճառը այն է որ տակաւին կը շարունակուին թարթափումները, Փարիզէն մինչեւ Մարսէյլ:

Մեզի ալ այցելեց այն պատուիրակութիւնը որ Փարիզ եկած էր, դիմումներ կատարելու համար յանուն Գործաւորներու Կեդր. Կոմիտէին:

Երեք պատուիրակները — երկուքը Հայ, մէկը Ֆրանսացի — տեղեկութիւններ հաղորդեցին, տրտունջներ յայտնեցին եւ «Յառաջ»ի աջակցութիւնը խնդրեցին, պնդելով թէ ձեռնարկը զուտ բանուորական է, ոչ աջ, ոչ ձախ:

Առանց վիճաբանութեան բռնուելու, թելադրեցինք որ ջանան նեղցնել ճակատը, լեզու գտնել ազգային իշխանութեան հետ եւ գործել համախորհուրդ:

Ուրիշ խօսքով, իրար լրացնել, եւ ոչ թէ ժխտել կամ խաչաձեւել: Մանաւանդ որ ներկայ պայմաններուն մէջ, շատ քիչ յոյս ունինք «աժիթասիօն»ով շահելու այս արդար դատը (վերահաստատում գործազրկութեան նպաստի):

Դժբախտաբար, այս առթիւ ալ երեւան եկաւ թէ անվստահութեան մթնոլորտ մը ստեղծուած փոխադարձաբար, եւ մէկ մարմինը միւսը չի ճանչնար, մէկը միւսը կ'ամբաստանէ ինքնագլուխ գործունէութեամբ:

Մանաւորապէս քար գայթակղութեան դարձած է ամսական տասը հազարի առժամեայ նպաստը, որուն ստացումն ու բաշխումը՝ հայկական ձեռքերով՝ բոլորովին կը հակասէ հետապնդուած դատին յաջողութեան:

Համոզուա՞նք թէ այսուհետեւ աւելի կը պարզուի մթնոլորտը, եւ նոր սխալներ չեն գործուիր, խայտառակելով մեզ թէ պաշտօնական շրջանակներու մէջ եւ թէ հանրային կարծիքին առջեւ:

Հարցին միայն մէկ երեսը կրցանք պարզել այսօր, միջանկեալ:

Օրուան մեծագոյն հոգն է այս, եւ անոր բոլոր ծալքերը պէտք է ուսումնասիրուին լրջօրէն եւ բարեխղճօրէն:

Ոչ «սալթանաթ», ոչ ալ մարզանք, ինչպէս յիշեցուցած ենք ուրիշ առթիւ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԼԵՆԻՆԿՐԱՏԻ ԱՀԱԲԵԿՄԱՆ ԱՄԲԱՍՏԱՆԱԳԻՐԸ

=o·o=

ՕՏԱՐ ՀԻՒՊԱՏՈՍ ՄԸՆ ԱԼ ՄԵՂՍԱԿԻՑ ԿԸ ՀԱՄԱՐՈՒԻ

Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը դեկտեմբեր 26ին հրատարակեց Կիրովի ահաբեկիչին՝ Նիկոլայեւի եւ իր 14 մեղսակիցներուն ամբաստանագիրը: Ստորեւ կ'ամփոփենք զայն, այնպէս ինչպէս խմբագրուած է.—

Հարցաքննութիւնը հաստատած է թէ, հակառակ Զինովիեւի նախկին հակախորհրդային խմբակին անձնատուութեան, այդ խմբակին գործօն անդամներուն գաղտնի աշխատանքը չէր դադրած եւ կը շարունակուէր նոյնիսկ վերջին ժամանակներս: Այդ գործունէութիւնը չեչտուեցաւ մանաւորապէս 1933—34 շրջանին, երբ Լէնինկրատի մէջ հակայեղափոխական ահաբեկչական գաղտնի խումբ մը կազմուեցաւ Զինովիեւի խմբակին նախկին անդամներէն, իր գլուխն ունենալով « Լէնինկրատի կեդրոնը»: Այս խմբակին գործունէութիւնը յատկապէս նուիրուած էր դաւադրութեան: Խմբակին գլխաւոր աշխատանքն էր կազմալուծել խորհրդային իշխանութեան ղեկավարութիւնը, ահաբեկչական արարքներ կատարելով գլխաւոր վարիչներուն դէմ: Նիկոլայեւ, որ Լէնինկրատի կեդրոնին պետն էր, խոստովանած է թէ կազմակերպութիւնը որոշած էր դիմել ահաբեկչական մեթոտներու, հիմնովին փոփոխելու համար խորհրդային կարգ ու սարքը: « Մենք համոզուած էինք թէ չպիտի կրնանք յաջողիլ ներկայ խաղաղասիրական միջոցներով, ուստի որոշեցինք արիւն թափել: Մեր կարծիքով, Ստալին, Մոլոթով եւ Կիրով երեք մեծ պատասխանատուներն էին այն դժուարութեանց որոնց ենթարկուած է Խ. Միութիւնը եւ միայն անոնց բռնի անհետացումը կրնար բարուքել ազգային տնտեսական պայմանները»:

Հարցաքննութիւնը հաստատած է թէ Նիկոլայեւ նախապէս համաձայնելով Լէնինկրատի կեդրոնի մէկ անդամին՝ Քոթոլինովի հետ, քանի մը անգամ այցելած է մեծ պետութեան մը Լէնինկրատի հիւպատոսին, անոր դրամական եւ նիւթական աջակցութիւնը ապահովելու համար, միեւնոյն ատեն շահեկան տեղեկութիւններ հաղորդելով անոր: Հիւպատոսը խոստացեր է բարեխօսել իր կառավարութեան մօտ, կարեւոր գումարներ եւ զէնքեր հայթայթելու համար, փոխան կարգ մը տեղեկութիւններու եւ զինուորական գաղտնիքներու:

Ամբաստանագիրը կը յիշէ նաեւ Թրոցքին, յայտնելով թէ նոյն օտար հիւպատոսին հետ խօսակցելէ յետոյ, դաւադիրները յաջողեր են համոզել զայն որ իր դիւանագիտական միջոցներով փոխանակէ աքսորականին հետ եղած թղթակցութիւններ:

Հարցաքննութեան ընթացքին, Նիկոլայեւ խոստովանեցաւ թէ ամբողջովին յանցաւոր է: Քոթոլինով ինքզինքը յանցաւոր համարեց գաղտնի խումբին անդամակցած եւ անոր նախագահութիւնը վարած ըլլալուն համար, բայց մերժեց ուղղակի մասնակցութիւն՝ Կիրովի սպանութեան մէջ: (Ամբաստանագիրը զատ զատ յիշելով իւրաքանչիւր ամբաստանեալի խոստովանութիւնը, կամ ուրացումը, կը յայտնէ թէ բոլորն ալ պիտի դատուին զինուորական ատեանին առջեւ):

⁂ Զրոյցի մը համաձայն, Ստալին պիտի պահանջէ Ֆրանսական կառավարութենէն՝ իրենց յանձնել Թրոցքին, իբրեւ մեղսակից Կիրովի սպանութեան. . .

Օտարականներու տուրքը չպիտի զանձուի

Տեղական թերթերը իրաւասու աղբիւրէ կ'իմանան թէ չպիտի գործադրուի ելմտացոյցի օրէնքին այն մասը որ կը տրամադրէ հարիւրին 5 — 10 տուրք հաստատել օտար բանուորներու եւ պաշտօնեաներու թոշակներուն վրայ: Այս որոշումը տրուած է արտաքին գործերու նախարարութեան պահանջին վրայ, քանի որ օտար պետութիւնները բողոքած են, յիշեցնելով աշխատանքի պայմանագրութեանց եւ առեւտրական դաշնագիրներու տրամադրութիւնները: Արտաքին նախարարութիւնը սկիզբէն ի վեր հակառակ է եղած այս օրէնքին, ինչպէս եւ ելմտականը:

«Այս մարդը պէ՞տք է մնայ պաշտօնի վրայ»

Աթէնքի «Քրաթոս» անկուսակցական թերթը կը գրէ «Կը հարցնենք» խորագրին տակ (23 դեկտեմբեր).—

« Հայոց եպիսկոպոսին խնդիրն ալ ըսենք թէ վերջացաւ: Կառավարութիւնը չի՞ կարծեր որ տակաւին որոշ պարտականութիւններ ունի հիւրասիրուած Հայերու եւ անոնց ապահովութեան հանդէպ: Վտարման որոշման կախակայումը, ինչպէս յայտնի է, չեղաւ անոր համար որ Հայոց արք.ին անմեղութիւնը հաստատուեցաւ եւ անվաւեր նկատուեցան ամբաստանութիւնները: Կախակայուեցաւ, որովհետեւ բաւարար չհամարուեցան փաստերը, որոնց վրայ հիմնուելով վտարման որոշումը գործադրուէր: Հետեւաբար ամբաստանութիւնը կը մնայ: Անկէ զատ, սակայն, իրողութիւն է որ Մալլըմեան եպիսկոպոս պատճառ եղած է Յունաստանի Հայերուն պառակտումին:

Եւ կը հարցնենք, այս մարդը պէ՞տք է մնայ իր պաշտօնին գլուխը, որ անարժանաբար գրաւած է, այսքան ծանր ամբաստանութիւններէ յետոյ, մարդ մը, որ փոխանակ հաշտարար դեր կատարելու, երկու մասի կը բաժնէ իր հօտը»:

⁂ « Նոր Օր »ի մէջ կը կարդանք.— Մեր ձեռքին մէջ կը գտնուի իշխանութիւններուն յանձնուած տեղեկագիրներէն մէկուն պատճէնը, որուն տակ ստորագրութիւն չկայ: Այս տեղեկագրին մէջ Դաշնակցութեան վերագրուած սպանութիւններուն թիւը եղած է, իբր օտար պրոպականտի գործակալ, զրպարտութիւններ եղած են քանի մը ընկերներու մասին եւ պահանջուած է որ կառավարութիւնը խիստ միջոցներու դիմէ անոնց վտանգաւոր գործունէութեան հետեւանքները կանխելու համար:

Աւելորդ է ըսել թէ պատկան իշխանութիւնը, այս եւ միւս տեղեկագիրները զամբիւղ նետած է, առանց քննութիւն բանալու:

ԽՄԲ.— Այդ «ժուռնալ»ին ամբողջութիւնը պիտի հրատարակենք առանձին:

—— · ——

ԾՆՈՒՆԴԻ ՏՕՆԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ Մ. Նահանգներուն մէջ տեղի ունեցան 26 սպանութիւններ, 24 անձնասպանութիւններ, 22 հրդեհներ: 12 հոգի խեղդուեցան, իսկ 7 հոգի զոհ գացին օդանաւի արկածներու: 88 հոգի մեռան ինքնաշարժի արկածներու հետեւանքով: Քանատայի մէջ ալ, շոգեկառքի երկու արկածներ պատահելով, 23 հոգի մեռան, 32 հոգի վիրաւորուեցան:

Հ.Յ.Դ. ՎԵԹԵՐԱՆՆԵՐՈՒ ՖՈՆՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՉԸ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՀԱՄԱԿԻՐՆԵՐՈՒ

»»»· ·«««

Ընկերներ եւ հայրենակիցներ,

Կէս դար է ահա, որ հայ ժողովուրդը օրհասական պայքար կը մղէ Ազատութեան համար: Հայ ազատագրական պայքարի ճամբուն վրայ շատեր ինկան ճակատ՝ իրենց հերոսական գործերու դրոշմը դնելով Հայոց նորագոյն պատմութեան վրայ: Շատեր ալ կան, որ իրենց բովանդակ ոյժն ու կարողութիւնը զոհելով Հայրենիքին համար, այսօր կ'ապրին ծանր ու նեղ կացութեան մէջ: Նոյն վիճակին ենթարկուած են նաեւ բազմաթիւ նահատակ գործիչներու որբերն ու այրիները: Տնտեսական աննախընթաց տագնապը որ կը տեւէ տարիներէ ի վեր, կը սպառնայ բոլորովին յուսահատական դարձնել անոնց կացութիւնը: Զունինք ազգային կամ պետական ո եւ է հիմնարկութիւն, որ օգնէր անոնց, մինչ մեզմէ աւելի բախտաւոր ուրիշ ժողովուրդներու մօտ հանրային կամ քաղաքական գործի վեթերանները, անոնց ընտանիքները, որբերն ու այրիները ընդհանուր գուրգուրանքի ու հոգածութեան առարկայ են եւ ըստ արժանւոյն կը վայելեն նիւթական եւ բարոյական աջակցութիւն:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան վերջին Ընդհանուր ժողովները 1919էն ի վեր հաստատած են յատուկ հիմնադրամ մը—Վեթերաններու ֆոնտ—որ կոչուած է փոխարինելու պետական կամ հանրային համանման կազմակերպութիւնները: Վեթերաններու Ֆոնտը կը գտնուի կազմակերպական սովորական մարմիններէ դուրս, Ընդհանուր ժողովէն ընտրուած առանձին մարմնի մը ղեկավարութեան տակ եւ նպատակ ունի նիւթական աջակցութիւն ընծայել կարօտ վեթերան ընկերներու, ինչպէս նաեւ ազատագրական պայքարին մէջ զոհուած գործիչներու եւ մարտիկներու կարօտ ընտանիքներուն՝ որբերուն եւ այրիներուն:

Վեթերաններու Ֆոնտի հասոյթները ցարդ գոյացած են կազմակերպական միջոցներով եւ դիմում չէ եղած հանրային աջակցութեան: Այսօր, սակայն, տնտեսական տագնապին հետեւանքով, կարիքը այնքան մեծ է ու սուր, իսկ մեր միջոցները ա՛յնքան սահմանափակ, որ ստիպուած ենք դիմել նաեւ դուրսի համակիր հասարակութեան: Փորձով գիտենք, որ կան շատեր, որոնց սրտին մօտ է վեթերաններու Ֆոնտի գործը եւ կ'ուզեն օգնել անոր, բայց օգնելու ձեւը եւ հասցէն չեն գիտեր:

Այսու ջերմագին կոչ կ'ուղղենք թէ՛ մեր ընկերներուն եւ թէ մեր համակիրներուն ու բարեկամներուն որոնց համար նուիրական են ազատագրական շարժման զոհաբերուած գործիչներն ու մարտիկները՝ տալու մեզի նիւթական հնարաւորութիւն՝ աւելի լայն եւ հաստատուն հիմքերով շարունակելու օգնութեան գործը: Ամենաչնչին գումար իսկ որ կը դրկուի Վեթերաններու Ֆոնտին, կ'ընդունուի շնորհակալութեամբ: Յանձնախումբս բոլոր նուիրատուներու անունները կը հրատարակէ «Յառաջ»ի միջոցաւ:

Ընկերներ եւ հայրենակիցներ, սրտառուչ խօսքերն աւելորդ են: Վեթերաններու Ֆոնտի նպատակը պարզ է, հասկնալի ու ա՛յնքան նուիրական, որ ամէն անկեղծ Հայ իր համեստ միջոցներէն մաս մը պէտք է հանէ՝ անոր օգնելու համար: Յոյսով ենք որ անարձագանգ չի մնար մեր այս կոչը:

Դրամը չէքով կամ փոստով ղրկել «Յառաջ»ի անունին, յանձնելի Վեթերաններու Ֆոնտի Յանձնախումբին:

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ՎԵԹԵՐԱՆՆԵՐՈՒ ՖՈՆՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

27, Դեկտեմբեր 1934

ՀԱՅ ԳԱՂԹ. ՄԻԱՑԵԱԼ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ

=o·o=

Հայ Գաղթ. Միացեալ Յանձնաժողովէն ստացանք հետեւեալ զեկոյցը.—

Հայ Գաղթ. Միացեալ Յանձնաժողովը իր վեցերորդ նիստը գումարեց դեկտեմբեր 24ին, Նուպարեան Մատենադարանին մէջ, ատենապետութեամբ Պ. Պ. Խամէրեանի:

Յանձնաժողովին կողմէ Պ. Պ. Խամէրեան եւ Զօպանեան դեկտեմբեր 20ին տեսակցութիւն մը ունեցած են, ի բացակայութեան Պ. Էրիոյի, որ Լիոն մեկնած է, անոր դիւանապետին հետ եւ մեզ հետաքրքրող հարցերուն շուրջ կարգ մը տեղեկութիւններ հաղորդած են, որոնք նոյն հետայն փոխանցուած են իր պետին: Դիւանապետը այս առթիւ նամակ մը գրելով Պ. Զօպանեանի՝ կը յայտնէ թէ Պ. Էրիօ մեծ շահագրգռութեամբ վերահասու եղած է հայկական յուշագրին եւ մեծ խնամքով պիտի ուսումնասիրէ Հայերուն կացութիւնը:

Յանձնաժողովը, Փուժէ–սիւր–Արժանէ (Վառ) գրուած նամակէ մը տեղեկանալով թէ տեղւոյն ադիւսի գործարանին հայ գործաւորները ճամբուած են իբր օտարական, այդ աշխատաւորներուն կացութեան վրայ հրաւիրեց մեր Ֆրանսացի բարեկամներուն բարեացակամութիւնը:

Յանձնաժողովը նոյն նիստին մէջ ընդունեցաւ Մարսիլիոյ հայ գործաւորներուն կողմէ իբր պատուիրակ Պ. Բրաթէգի, Պ. Կոէկուար եւ Պ. Յակոբեան եւ անոնց հետ խորհրդակցեցաւ այդ գործաւորներուն շահերուն պաշտպանութիւնը շարունակելու լաւագոյն եղանակին մասին:

Ժողովը գոհութեամբ տեղեկեցաւ թէ Ֆրանսայի նախկին Մարտիկներու պաշտօնատունը դիմումներ պիտի կատարէ, Միացեալ յանձնաժողովին յուշագրին հիման վրայ, ներքին, պատերազմական եւ թոշակներու նախարարութեանց:

Ո՞վ է «Սինապեան լրտեսը»

Իրազեկներ մեզի կը հաղորդեն թէ Պ. Շաքիրի յուշերուն մէջ մատնանշուած « Սինապեան լրտեսը » հանգուցեալ Գրիգոր Սինապեանը չէ, այլ Մկրտիչ Սինապեան, որ համիտեան շրջանին եղած է խորհրդական Թուրքիոյ հանրօգուտ շինութեանց:

Պիտի խնդրէինք այդ իրազեկներէն, իրենց ստորագրութեամբ լուսաբանել այս հարցը, փոխանակ աջ ու ձախ պատմութիւններ պատմելու:

Ապստամբութիւն ծագած է Ալպանիոյ մէջ

Քանի մը օրէ ի վեր հակասական զրոյցներ շրջան կ'ընեն Ալպանիոյ մասին: Սելանիկէն եւ Քորֆուէն հասած լուրերու համաձայն, Զօկու թագաւորին մէկ թիկնապահը սպանած ըլլալով, ապստամբած է Տէպրէի մէջ, իսկ կառավարութիւնը շարժման մէջ դրած է չորս գաս զինուորներ, շարժումը խեղդելու համար: Ապստամբութեան պատճառ կը համարուի վերջերս տրուած արտօնութիւն մը, որուն շնորհիւ տասը հազար իտալացի գաղթականներ պիտի հաս—

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԻՐԵՆՑ ՁԵՌՔՈՎ ԻՐԵՆՑ ՏՈՒՆԸ ՔԱՆԴՈՂՆԵՐԸ

Նոյեմբեր 29ի «տօն»ի առթիւ, երկու ուշագրաւ ժողովներ տեղի ունեցան Պոսթընի մէջ: Մէկը սարքած էին ռամկավարները, իսկ միւսը՝ համայնավարները: Ռամկավարներու ժողովին հազիւ 300—350 անձեր էին ներկայ, մինչդեռ համայնավարներու ժողովը գրաւած էր մօտ երկու հազար բազմութիւն մը:

Այս ժողովներէն յետոյ, ռամկավարները իրենց Պոսթընի օրկանին մէջ խմբագրականով մը անսպասելի եւ անսովոր խստութեամբ յարձակում գործեցին համայնավարներուն վրայ: Պարզ էր, որ չափազանց սրտնեղած էին իրենց ձախողանքէն եւ համայնավարներու յաջողութենէն:

Ռամկավարներու սրտնեղութիւնը առաւել եւս դառն էր այն պատճառով, որ համայնավարներու «յաջողութիւնը» ձեռք էր բերուած ռամկավարներու իսկ եռանդուն աջակցութեամբ:

Սակայն, համայնավարները «յաջողելէ» ոչ նուազ աններելի յանցանք մը գործած էին ռամկավարներու հանդէպ՝ ծայր աստիճան արհամարհանք ցոյց տալով ռամկավար կուսակցութեան վերաբերմամբ եւ դայն նոյն մահուան դատապարտելով ուրիշ ազգային կուսակցութեանց շարքին:

Ցատկանշական է, որ ռամկավարները իրենց մաղձը կը թափեն այնպիսի ձեւով մը, որ կարծես թէ առաջին անգամն է որ նման բան մը կը լսեն իրենց բարեկամ համայնավարներու բերնէն: Ցատկանշական է նոյնպէս, որ իրենց մաղձը կը թափեն միայն արտասահմանի համայնավարներուն վրայ, մինչդեռ մասնաւոր գուրգուրանք մը կը շարունակեն պահել Մոսկուայի եւ Երեւանի համայնավարներուն հանդէպ, որոնք իրենց կարծիքով բոլորովին տարբեր տեսակի արարածներ են:

Սակայն, գոյութիւն ունեցող ջախջախիչ փաստերը ցոյց կուտան որ՝

Ա.— Արտասահմանի եւ մասնաւորապէս Ամերիկայի համայնավարները միշտ, ամէն տեղ եւ ամէն առթիւ արհամարհանք են երեւան բերած ազգ, հայրենիք, ազգային զգացում ու գիտակցութիւն, կրօն եւ եկեղեցի գաղափարներուն հանդէպ, շարունակ արտայայտած են հակազգային բոլշեւիկեան մտքեր ու սկզբունքներ եւ այդ բրած են ոչ միայն իրենց թերթերու կամ սեփական հաւաքոյթներու մէջ, այլ եւ ռամկավարներու հետ միասին սարքած ժողովներու մէջ:

Բ.— Արտասահմանի համայնավարները իրենց գաղափարներով եւ ընթացքով երբեք տարբեր չեն եղած եւ այժմ ալ տարբեր չեն Մոսկուայի եւ Երեւանի համայնավարներէն: Ինչպէս Ամերիկայի, այնպէս ալ Մոսկուայի ու Երեւանի համայնավարները դաւանանք չեն ըրած, որ վայրկեան մը իսկ չպիտի վարանին զոհելու ամբողջ Հայաստանը, եթէ քոմունիզմի կամ իրենց շահը կը պահանջէ այդ: Չէ՞ որ Մոսկուայի եւ Երեւանի համայնավար Միասնիկեանն էր որ հրապարակով կը թքնէր ռամկավարներու երեսին: Չէ՞ որ Մոսկուայի եւ Երեւանի համայնավարներու աչքին ալ ռամկավարները, հակառակ իրենց բոլոր լաքէյական ծառայութիւններուն, կը շարունակեն մնալ պուրժուաներ եւ հակայեղափոխականներ, ոչնչացման արժանի:

Այս փաստերը հարկաւ ծանօթ են ռամկավարներուն: Բայց անոնք, գիտնալով հանդերձ, որ ո եւ է գաղափարական եւ քաղաքական տարբերութիւն չկայ Մոսկուայի եւ Ամերիկայի համայնավարներուն միջեւ, արհեստական, բռնազբօսիկ կերպով կ՚ուզեն ներկայացնել զանոնք իբր թէ իրարմէ բոլորովին տարբեր գաղափարներ եւ նպատակներ հետապնդող խմբակցութիւններ: Եւ ասիկա կ՚ընեն, որպէսզի կարենան դիւրութեամբ կլլեցնել իրենց միամիտ հետեւորդներուն, թէ խորհրդային կառավարութեան մարդիկ իրապէս յարգանքի եւ գնահատութեան արժանի իմաստուն հայրենասէրներ են եւ երբեք նման չեն Ամերիկայի հակազգային եւ հակակրօն համայնավարներուն:

Սակայն, ոչ մէկ սոփեստութիւն կրնայ ծածկել այն աղաղակող իրողութիւնը, որ Ամերիկայի եւ առհասարակ արտասահմանի համայնավարները ոչ միայն Մոսկուայի (եւ ուրեմն Երեւանի) համայնավարներու հոգեզաւակներն են, այլ եւ անոնցմէ կ՚առնեն իրենց հրահանգներն ու նոյն իսկ նիւթական ու բարոյական միջոցները՝ իրենց խռովարար գործը արտասահմանի մէջ առաջ տանելու համար:

×

Տարիներէ ի վեր ռամկավարները, ինչպէս յայտնի է, կը գործակցին ոչ միայն Մոսկուայի կամ Երեւանի համայնավարներուն, այլ եւ Ամերիկայի համայնավարներուն:

Ճիշդ է, «պետական» կոչուած Կ. Պոլսի մէջ քանի մը տարի անոնց հետ միասին գործելէ ետքը՝ բաժնուեցան դառնացած: Ճիշդ է, Հօկի մէջ տարիներ շարունակ միասին գործելէ ետքը աստիճանաբար լքեցին Հօկն ալ:

Սակայն, ասիկա պատահեցաւ միայն «պետական» Կ. Պոլսի եւ Հօկի մէջ, ուր Դաշնակցականներ չկային: Մինչդեռ հոն, ուր Դաշնակցականներ կան, ռամկավարները կը շարունակեն «յաջողութեամբ» գործել համայնավարներու հետ ձեռք ձեռքի տուած, ինչպէս որ, օրինակ, կ՚ընեն Հայրենակցականներու մէջ: Բայց կարելի է վստահ ըլլալ, որ ռամկավարները պիտի փախչէին շուտով նաեւ այն Հայրենակցականներէն, ուրկէ հեռացած են Դաշնակցականները եւ ուր իրենք մինակ են մնացած համայնավարներուն հետ:

Ամերիկայի համայնավարներու հետ գործակցութեան ամենէն կարկառուն եւ թարմ օրինակը ռամկավարները տուին այն առեն, երբ Շիքակոյի մէջ հայ ազգային եռագոյն դրօշակը անարգման ենթարկուեցաւ եւ մանաւանդ երբ Նիւ Եորքի մէջ տեղի ունեցաւ Ղեւոնդ արք. ի դժբախտ սպանութիւնը: Այդ առթիւ ռամկավարները չքաշուեցան համայնավարներու հետ «միացեալ ճակատ» կազմել՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ պայքարելու համար,— ճակատ մը, որ մինչեւ այսօր ալ տակաւին կը շարունակուի փաստօրէն:

Ռամկավարները չեն կրնար ուրանալ, որ համայնավարներու հետ միասին ձեռնարկեցին պոյքոթի տխրահռչակ շարժման Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ:

Ռամկավարները չեն կրնար ուրանալ, որ համայնավարներու հետ միասին քաղաքէ քաղաք ինկան, «բողոքի» գրգռիչ ժողովներ կազմակերպեցին, ամբոխի կիրքեր հրահրեցին եւ դրամ հաւաքեցին՝ ամէն գնով իրենց ատելի անմեղ Դաշնակցականները դատապարտելու համար:

Ռամկավարները չեն կրնար ուրանալ, որ համայնավարներու հետ միասին անխիղճ զրպարտութիւններով փորձեցին վարկաբեկել Դաշնակցութիւնը օտար հանրային կարծիքին, օտար հաստատութիւններուն, դատախազին եւ ոստիկանութեան առջեւ:

Ռամկավարները չեն կրնար ուրանալ վերջապէս, որ համայնավարներու հետ միասին մութին մէջ ամէն տեսակ դաւեր նիւթելէ ետքը, փողոցներն ելան՝ Նիւ Եորքի, Շիքակոյի եւ Պոսթընի մէջ Դաշնակցութեան սարքած հրապարակային ժողովներու գումարումը արգիլելու համար, կանգ չառնելով նոյն իսկ արիւնալի կռիւներու առջեւ:

Հետաքրքրական է որ այս բոլոր վատութիւնները համայնավարներու հետ միասին ընելէ ետքը, ռամկավարները այժմ իրենց Պոսթընի օրկանի բերնով կ՚ըսեն՝

Ա.— Թէ համայնավարները «երբեք չսորվեցան Հայաստանի վրայ նայիլ իբրեւ Հայուն հայրենիքը»:

Բ.— Թէ համայնավարները «տակաւին յիմարաբար կը յայտարարեն բեմերէն թէ ազգ, հայրենիք, ազգային զգացում եւ գիտակցութիւն կարեւոր չեն, այլ էականը բոլշեւիկեան գաղափարականութիւնն ու անոր փրոփականտն է»:

Գ.— Թէ համայնավարները «մոլեռանդ եւ իրենց քթին ծայրէն չատ հեռուն չտեսնող» մարդիկ են:

Դ.—Թէ համայնավարները «ապաշնորհ տգէտներ» կ՚ընեն, «պարզ պճպճարարութիւններ եւ քէլէկէօղութիւններ ի գործ կը դնեն», «աղմուկ կը հանեն ու աժան պարծենկոտութիւն» կ՚ընեն:

Եւ իրենց մինչայժմեան համայնավար գործակիցները այսքան փաղաքշական բառերով որակելէ ետքը, ռամկավարները կը սպառնան նոյն իսկ որ եթէ իրենց բարեկամները իրենց ուզածին պէս չշարժին այսուհետեւ, զիրենք մինակ պիտի ձգեն: Եւ այն առեն, կ՚ըսէ Պոսթընի ռամկավար թերթը, համայնավարները «պիտի տեսնեն թէ քանի՞ հոգի կ՚երթայ իրենց ճառերը լսելու»:

Սակայն, եթէ ռամկավարները պահ մը ընդունակ ըլլային քննադատական աչքով նայելու նաեւ իրենց բրածին վրայ, պիտի տեսնէին, որ համայնավարներէն շատ աւելի յանցաւոր իրենք են: Որովհետեւ եթէ իրենք չըքաջալերէին համայնավարները, եթէ իրենք չբռնային անոնց առջեւ եղած փակ դռները, եթէ իրենք ճամբայ չհարթէին անոնց փրոփականտին եւ գրգռութեանց համար՝ համայնավարները երբեք մինչեւ Սթէթլըր օթէլները հասնելու բախտին չպիտի արժանանային, ոչ ալ ի վիճակի պիտի ըլլային այդ օթէլներէն արհամարհանքով նայելու իրենց վրայ եւ նոյն իսկ սպառնալու իրենց կուսակցական գոյութեան:

Ըստ երեւոյթին, ռամկավար շարքայինները շատ աւելի լաւ տրամաբանութիւն ունին, քան ռամկավար չէֆերը: Անոնք կը մտածեն, որ եթէ Հայաստանի սիրոյն համար խորհրդային կառավարութեան փառաբանութիւնը պիտի ընեն եւ անոր ծառայն, աւելի նպատակայարմար եւ արդիւնաւոր է որ այդ ընեն խորհրդային կառավարութեան գաղափարակից համայնավարներու միջոցով եւ ոչ թէ իրենց լուածն ու ըրածը չգիտցող եւ ռամկավար կուսակցութեան հիմնական գաղափարներուն հակառակ շարժող ռամկավար կոյր չէֆերուն ետեւէն քալելով:

Ռամկավար չէֆերը չափազանց դառնացած են, որովհետեւ կը տեսնեն որ իրենց իսկ ձեռքով իրենց կուսակցութեան գերեզմանը փորած են, դայն թաղելու պաշտօնն ալ յանձնած են համայնավարներուն:

(Խմբագրական «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»ի)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

«ԵՍ ՀԱՅ ՉԵՄ...»

Փարիզի արուարձաններուն մէջ գիւղ մը կը ճանչնամ որ ունի մօտաւորապէս քառասուն տուն հայութիւն:

Հայերը բոլորն ալ տունի եւ մանաւանդ պարտքի տէր:

Կ՚աշխատէին, կը վճարէին. դէշ աղէկ կ՚ապրէին ասկից առաջ:

Հիմակ կէս առ կէս գործազուրկ են ու կը ստանան պետական նպաստ:

Բոլորն ալ ընտանիքի տէր են ու որտերնին լեցուն է վախով մը.

— Եթէ նպաստը դադրեցնեն ...

×

Այդ գործազուրկ հայրենակիցներուն մէջ մէկը կայ — իր անունը ինծի կը վերապահեմ — որ հայր է չորս զաւակներու եւ գործազրկութեան նպաստէն զատ, օգնութիւն կը ստանայ Ֆրանսական կազմակերպութենէ մը, ինչպէս նաեւ ամսական գումար մը էր մէկ բարեկեցիկ ազգականէն:

Եւ սակայն մեր անտգիտ «հայրենակից»ը իր կինն ու չորս զաւակները կը կերակրէ չմեռնելու, կամ աւելի ճիշդը մեռնելու չափ միայն:

Մնացեալ ամբողջ գումարը կը վատնէ գինետուններու մէջ, ուտելով, խմելով, խաղալով, զուարճանալով:

Երանի թէ, գործած չարիքը սահմանափակուէր միայն իր տանը մէջ:

Ան գլուխը փաթթած ալքօլին բոցերը շատ անգամ կը սարքէ, գինետուներու եւ փողոցներու մէջ, թրքական հայհոյութիւններու ցուցահանդէսներ, ըմբշամարտութեան տեսիլներ, գիւղին բնակչութեան առջեւ, ձրիօրէն ...

Լաւագոյն պարագային կ՚արձակէ արեւելեան բացագանչութիւններ.

— Եալլահ, հէ՜յ ...

Ինչպէս նաեւ, կ՚երգէ, դուեհկաշունչ եղանակներ.

— Ամաճ, եալլա՜հ, եալլա՜հ ...

Միշտ շարունակելով ծխել, խմել, խաղալ (այս անգամ պորտով) ու փիլիսոփայել.

— Պու տիւնեանըն անասընը սաքմալը ...

Մէկ - երկու երիտասարդ հայրենակիցներ, քանի մը անգամ, քաղցրութիւնով կարգի կը հրաւիրեն զինքը:

Քաջարար կը պատասխանէ.

— Պանա քարըշմայըն ...

(Ինծի մի՛ խառնուիք ...)

Շաբաթ մը առաջ, մեր մարդը, քիչ մը իրեն նմանողներու հետ, կը նստի խաղի սեղանին շուրջ: Կը խմեն, կը խաղան, կը ծխեն, կը տաքնան:

Ցանկարծ կը պայթի կռիւ մը: Շիշեր, գաւաթներ հոգի կ՚առնեն ու կը թեւածին, թառելով քիթերու եւ գլուխներու վրայ:

Ճիչ, աղաղակ, հայհոյութիւն, սպառնալիք, ծեծ:

Գինեպանը դուրս կը վռնտէ բոլորը:

Տեսարանը կը փոխուի՝ սակայն կը շարունակուի բարեկենդանը:

Հայրենակից մը, որ այդ պահուն պատահմամբ կ՚անցնի եղեր, կը միջամտէ, նախ անուշ, յետոյ սաստով:

Վերջը ուժգին սրտմտութիւնով կարգի կը հրաւիրէ ...

— Վայ դո՞ւն ես մեղի խառնուողը...

Կռուողները անմիջապէս կը միանան «հասարակաց թշնամիին դէմ»:

Ու տուր որ կուտաս ...

Ո՞վ էր, ի՞նչ էր ինքը որ կը համարձակէր կշտամբել, քննադատել, պախարակել եւ ուղղութեան հրաւիրել ...

Չէ՞ որ քաղաքը ծախած մարդիկը ա՛լ ուղիղ ճամբայ չունին քալելու եւ ստիպուած են ելլել, իջնել, երթալ ու տատանիլ ...

Ընտանիքի հայ հերոսապետը կ՚առնէ կը քալէ, խոպոտ ձայնով՝ հայհոյութեան սերմնացան մը ըլլալով գիւղին փողոցներուն մէջ:

Տուն հասնելով իր բարկութիւնը կը թափէ կնոջը եւ զաւակներուն վրայ:

Դրացիները — Ֆրանսացիներ — դուռները կը բանան այս գայթակղութեան իբրեւ հանդիսատես:

Ու դուռնէ դուռ խօսակցութիւններ.

— Նորէն ան է... ի՜նչ թափթփուք ... կը խմէ ու գործազրկութեան նպաստը կը մսխէ ...

— Ծոյլ մը, մակաբոյծ մը ...

— Աղտոտ մը ...

Եւայլն:

Տուներու մէջ խօսակցութեան նիւթ: Հայ անունը բերնի ծամոց. աննպաստ մակդիրներով եւ ածականներով:

Մեր երիտասարդ հայրենակիցները կ՚ընդվզին ու կ՚որոշեն խօսիլ աքլորին հետ:

Հետեւեալ օր, երկու երիտասարդներ կ՚երթան հերոսին քով ու կ՚ըսեն.

— Աղա, կ՚աղաչենք քեզի որ ուղղես ինքզինքդ ու ասկից ետքը խելօք նստիս: Եթէ այսպէս շարունակուի, դէշ պիտի ըլլայ վախճանը: Թէ դուն պիտի զրկուիս գործազրկութեան նպաստէն եւ թէ քու պատճառովդ այսքան Հայեր պիտի տուժեն: Դուն ալ սանք ալ զաւակներու տէր էք: Կատարեալ թշուառութիւն պիտի ըլլայ: Խօսք տուր, աղա, որ լաւ պիտի պահես ինքզինքդ: Առեւները դէշ են: Եթէ գինին շատ կը սիրես, առ չիշ մը, երկու եւ տանդ մէջ, անոյշ ըլլայ, խմէ: Աստուծոյ սիրոյն, երէկուան ըրածդ վերջինը թող ըլլայ: Հայ ենք, մեր մասին բոլորովին դէշ կարծիք պիտի կազմուի ...

Մեր յիսունոց մարդը, թթուած դէմքով, ծուռ նայուածքով մտիկ ընելէ վերջ քարոզը, կը թափէ հետեւեալ կափ-կարմիր թոյնը.

— Պէն էրմէնի տէյիլ իմ:

(Ես Հայ չեմ):

Ու գիտէ՞ք թէ ի՛նչ է եղեր ...

ԿԱ - ԹՈ - ԼԻԿ:

Այո՛, ազգութեամբ՝ ԿԱԹՈԼԻԿ, կրօնքով ալ անշուշտ Թուրք:

Դժբախտութիւնը այնտեղ է որ ոստիկանական վերատեսչութիւնը, հակառակ իր բողոքներուն, Հայ է արձանագրեր զինքը իր ինքնութեան թուղթին մէջ:

Այս բոլորը ինծի պատմող երիտասարդներէն մին ըսաւ.

— Սիրտը չորնայ ... լեզուն վառի:

Աւելի լաւ պիտի ըլլայ եթէ սիրտը վառի ու լեզուն ալ այդ կրակին վրայ չորնայ ...

Խնդիրը հոդ չէ սակայն:

Մինչեւ այդ՝ կրնայ պատճառ դառնալ որ մեր հայրենակիցներուն նպաստը չորնայ:

Ի՞նչ ընել այս անուղղաններուն ...

Ըսէ՛, ի՛նչ ընել, ո՛վ Հայկ Նահապետ:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

1935Ի ԾՈՎԱՅԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

— • —

ՖՐԱՆՍԱ - ԻՏԱԼԻԱ - ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Շատ պարզ է, որ ծովային երեք մեծ պետութեանց դիրքը վճռական նշանակութիւն պիտի ունենայ 1935ի ծովային խորհրդաժողովի ճակատագրին համար: Եւ սակայն, անհրաժեշտ է նկատի ունենալ, նաեւ, եւրոպական ծովային պետութեանց դիրքերը:

Եւրոպական ծովերու կացութեան մէջ դեր խաղացող մեծագոյն ազդակն է իտալօ-ֆրանսական մրցակցութիւնը:

Ֆրանսա, պատերազմէն վերջ, ձգտեցաւ իր ծովային տորմիղը զօրացնել, իսկ Իտալիա կը յաւակնի հասնիլ իր «լատին քրոջ»ը ամէն տեսակ զէնքերու մէջ, ըլլայ Միջերկրականի աւազանին, ըլլայ Պալքաններու թէ Միջին Եւրոպայի մէջ:

Ուաշինկթընի խորհրդաժողովին մէջ ֆրանսական եւ իտալական տորմիղներուն միջեւ հաստատուած էր հաւասարութիւն մը մարտանաւերու եւ սաւառնաքարձ նաւերու համար: Բայց, Լոնտոնի խորհրդաժողովին Ֆրանսա վճռապէս մերժեց ընդունիլ այդ սկզբունքը թեթեւ ծովային ուժերու մասին, եւ, այդ պատճառաւ ինք եւ Իտալիա չմիացան երեք պետութեանց լոնտոնեան համաձայնութեան, որով կը սահմանափակէին իրենց յածանաւերը, ականակիրները եւ սուզանաւերը: Մեծն Բրիտանիա կրկնակի փորձեր ըրաւ երկու երկիրները այդ համաձայնութեան միացնելու համար, բայց չյաջողեցաւ:

Անգլիա յանձն առած էր զիջողութիւն մը, որովհետեւ, ֆրանսական եւ իտալական տորմիղներու արագ աճումը կը խանգարէ իր գլխաւոր սկզբունքը, ըստ որուն բրիտանական տորմիղը իր ուժով պէտք է հաւասար ըլլայ միացեալ տորմիղներուն այն երկու պետութեանց, որոնք Մեծն Բրիտանիայէն վերջ կու գան եւ կը սպառնան իր եւրոպական ծոծրակին ու միջերկրականեան նաւահանգիստներուն: Ֆրանսա, Ուաշինկթընի դաշնագրէն (1922—32) երկու տարի վերջ, սկսաւ շինել եօթը յածանաւեր «Ուաշինկթընեան տիպով», 12 թեթեւ յածանաւեր, 31 թորփիլանաւեր եւ հականաւերեղեր, 27 ականակիրներ եւ 79 սուզանաւեր՝ զանազան տեսակէ տող: Միեւնոյն առեն Իտալիա շինեց կամ սկսաւ շինել 7 «Ուաշինկթընեան» յածանաւեր, 12 արագընթաց թեթեւ յածանաւեր, 32 ականակիրներ եւ 54 սուզանաւեր: Մինչեւ 1932, ֆրանսա-իտալական ծովային մրցակցութիւնը կը սահմանափակուէր միայն թեթեւ «Տոյչլանտ»ի տիպով

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (18)

«ԻԹԹԻՀԱՏ ԵՒ ԹԷՐԱԳԳԸ»

(ՔԱՂՈՒԱԾ ՊԷՀԱԷՏՏԻՆ ՇԱՔԻՐԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ)

Պէհաէտտին Շաքիր պէյ Փարիզ կը բնակէր, իսկ Տիրան Քէլէկեան էֆ. Եգիպտոս: Այսուհանդերձ, Փարիզ հրատարակուող յօդուածի մը որո՞ւ կողմէ խմբագրուած ըլլալը Տիրան էֆէնտի աւելի ճշդութեամբ կրնար ստանանչել: Իր նամակին մէջ կ՚ըսէր.

— «Իմ համոզումովս, «Ֆիկարօ»ի մէջ Եուսուֆ Իզզէտտին էֆէնտիի մասին հրատարակուած յօդուածին հեղինակը (եւ կամ ներշնչողը) Փարիզի դեսպանն է: Միտհաթ փաշայի դատին հեղինակներէն մին հանդիսացող այս անձը, որուն դատի քաշուիլը ընական անհրաժեշտութիւն մը կը ներկայացնէ սահմանադրութեան շրջանին, քանի մը ամիսներէ ի վեր ազատականներու խմբակին հաճելի ըլլալու, աւելի ճիշդը, ապագային իրեն համար թեւ թիկունք գտնելու յոյսով, կարգ մը քաղաքական սադրանքներու կը դիմէ: Ասիկա իմ են թաղրութիւնս չէ, այլ, դիւանագիտական տեղեկագիրներով հաստատուած, օտար դիւանագիտական շրջաններուն ծանօթ իրողութիւն մըն է: Այս կարգի ոճիրներու գործօն մասնակցութիւն բերած անձի մը եւ րես տալ, կը նշանակէ՝ ազգային խղճմտանքը մոյկերով տրորել:

Շնորհակալ եմ որ, իմ մասիս կարգ մը բաներ գրած էք Եուսուֆ Իզզէտտին էֆէնտիին: Բայց շատ կը խնդրեմ, այսուհետեւ այդպիսի դիմումներ չկատարէք: Այսուհետեւ, իրեն կատարուելիք ամէն դիմում իր մէջ կը բովանդակէ պզտիկութիւն մը: Այս աստիճանի աններեւութիւն ես չեմ կրնար ընդունիլ: Էֆէնտիին հետ յարաբերութեանց վերահաստատում մը՝ իր կողմէ առնուելիք քայլէն միայն կրնայ կախում ունենալ: Այլ եւս, ոչ թէ քայլ մը, մատ մը իսկ չեմ կրնար յառաջանալ: Թէեւ իր եւ մեր միջեւ դիրքի մեծ աստիճանաւորում մը կայ, բայց արժանապատուութիւնը ոչ թէ դիրքէն, այլ մարդուն անհատական զգացումներէն կախում ունի: Եթէ դրամի սիրոյն, աներեսաբար ամէն դուռ զարնէք, հիմա այս վիճակին մէջ չէի գտնուեր»:

Այդ միջոցին Ալպանիոյ մէջ նոր ապստամբութիւն մը ծագած էր, եւ Ալպանացիները, ըստ սովորութեան, կարգ մը պահանջներ ներկայացուցած էին Եըլտըզին: Տիրան Քէլէկեան էֆէնտի, առիթէն օգտուելով «կեդրոնացման» եւ «ապակեդրոնացման» հարցերը մէջտեղ կը դնէր եւ կ՚ըսէր.

— «Ստացած ստոյգ տեղեկութեանց համաձայն, Ալպանացիները, այս ապստամբութեան ընթացքին պալատէն կը պահանջեն գիւղերու ինքնավարութիւն, եւ ալպաներէնի ուսուցման պայման կը ներկայացնեն:

Ասոնք, համաձայն Իթթիհատ եւ Թէրագգը կուսակցութեան պնդումներուն, մաս պիտի կազմէին իսլամական մեծամասնութեան, եւ կողմնակից կեդրոնացման դրութեան: Հարցը այդպէս չէ եղեր սակայն: Ուր որ ժողովուրդը կ՚արթննայ, ինքնավարութիւն կը պահանջէ: Այդ կ՚ապացուցանեն նաեւ էրզրումցիներուն վերջին շարժումները:

Թէ Ռուսիոյ եւ թէ այստեղի Հայերուն մէջ, Իսլամներուն հետ համաձայնութեան գալու անկեղծ հակումներ կան: Վերջին մէկ ամսուան ընթացքին, Թիֆլիզի մէջ վեց թերթեր հիմնուած են այս նպատակով, իսկ հոս կազմուած է կուսակցութիւն մը: Ասոնք բոլորն ալ ընդհ. բարենորոգումները կ՚ընդունին: Բայց ընդհ. բարենորոգումներ բացատրութեան մէջ կը տեսնեն նաեւ՝ մասնաւոր բարենորոգումի իմաստը: Ահաւասիկ այդ մասնաւոր բարենորոգման (այսինքն ապակեդրոնացման դրութեան) հետեւանքը կամ ամբողջականութիւնը պիտի կազմեն ընդհ. բարենորոգումները»:

Այս կացութեան եւ պայմաններու մէջ վերջացած էր 1906 տարին: Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշայի դրամը դրեթէ ջուրը քաշած էր: Իր հովանաւորած անձնաւորութեանց վերջնագիր տուած եւ ըսած էր.

«Վերջին անգամ ըլլալով յատկացում մը եւս պիտի ընեմ: Փափկութեամբ իմացուցէք որ յառաջիկայի համար ակնկալութիւններ պէտք չէ ունենալ: Առաջուան վիճակս եթէ ունենայի, բոլոր հայրենակիցներուս կ՚օժանդակէի եւ թոյլ չէի տար որ անոնք կարօտութեան մատնուին: Բայց կացութիւնը մէջտեղն է: Ամէն մարդ պէտք է իր գլխուն ճարը նայի»:

Այս պայմաններուն տակ, Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյին ուրիշ բան չէր մնար ընել, եթէ ոչ Փարիզէն մեկնիլ ու միանալ Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշային: Բայց Պէհաէտտին Շաքիր պէյ Իթթիհատ եւ Թէրագգը կուսակցութեան հետ կ՚աշխատէր, եւ կարելիութիւն չունէր այդ տեսակ բան մը ընելու: Ուրեմն փաշային հետ կապերը պիտի խզէր, եւ Փարիզի մէջ՝ Ապտիւլ Համիտի դէմ բացուած պայքարը պիտի շարունակէր: Տիրան Քէլէկեան էֆէնտի ալ սկսած էր լրագիրներուն յօդուած գրել: Իր յայտարարութեանց համաձայն, Եւրոպայի լրագրական աշխարհին մէջ իր դիրքը հետզհետէ կ՚ամրանար:

«Անոնք որ ինձ հանդէպ Տիրոջ եւ յաւիտենական սուրբի հոգեբանութեամբ վարուեցան, մինչեւ մէկ ամիս կը տեսնեն եւ կը համոզուին թէ ո՞վ եմ ես», կ՚ըսէր:

Այլ եւս Եուսուֆ Իզզէտտին էֆէնտիէն ալ որ եւ է յոյս մնացած չըլլալով, մինչ այդ անոր հանդէպ ցոյց տուած փափկանկատութիւնն ալ մէկդի դնելով կ՚աւելցնէր.

— «Այս մարդուն հանդէպ երեւակայութենէ տարուիլ կը նշանակէ «կամաւոր ստրկութեան յանձնառու ըլլալ»: Իր նախահայրերուն նման, այս անձնաւորութիւնն ալ, մարդոց հանդէպ կը սնուցանէ «ստրուկներու վաճառականի» մտայնութիւնը: Ասոնք մարդիկը կը խաբեն «յանձնառութիւն» խօսքերով, բայց իրենց աչքին այս բառը գոյութիւն չունի: Միայն «շնորհ», «դութ» եւ «ներում» կայ: Մենք այս մտայնութեան դէմ կռիւ յայտարարելով ճամբայ ելանք: Հետեւաբար այս մարդուն կեղծաւորութիւններուն դէմ եթէ մենք «ազգին իրաւունքները կը ճանչնայ», «ազգը պիտի փրկէ»ի նման աչքապուկ ցնդաբանութիւններով խաղանք, թէ վատ եւ թէ աւանակ կը կոչեն մեզ: «Յանձնառութեանց» մասին այս տեսակ գաղափար սնուցանող մարդ մը կատարեալ Սուլթան Ապտիւլ Համիտ միայն կրնայ ըլլալ: Եուսուֆ Իզզէտտին էֆէնտիի նման մարդու մը «շնորհ»ն ալ փառքն ալ իրեն թող մնայ: Առենը կուգայ, երբ մենք այս մարդուն դէմ ալ պատերազմ կը յայտարարենք այնպէս, ինչպէս այսօր կը կռուինք Ապտիւլ Համիտին դէմ»:

(Շար.)

«Ձոյնի» մեծ նաւը, Ֆրանսա շինեց «Տիւնքերք»ը։ Սկիզբը Իտալիա չաճապարեց պատասխանելու, թէեւ Լոնտոնի համաձայնագրով իրաւունք ունէր 70.000 թոն տարողութեամբ մարտանաւեր շինելու։ Բայց, 1934ին, երբ Ֆրանսայի ծովային նախարար Փիէթրի խորհրդարանին վաւերացնել տուաւ «Տիւնքերք»ի տիպով երկրորդ նաւու մը շինութեան օրինագիծը, Մուսոլինի պատասխանեց հաղորդելով թէ Իտալիա կը շինէ ոչ թէ մէկ այլ երկու մարտանաւեր՝ 35.000ական թոն տարողութեամբ։

Իտալական կառավարութեան որոշումը տպաւորութիւն գործեց, մանաւանդ որ Մուսոլինի առով կ'ուզէր իրականացնել Ֆրանսայի հաւասար տարմիկ ունենալու իտալական ցանկութիւնը։ Անգլիա եւս տհաճութեամբ ընդունեց Իտալիոյ այդ ձեռնարկին լուրը, որովհետեւ առիկա կը խանգարէր իր ծովային 15 պատերազմական միութիւններու գերակայութիւնը միւս եւրոպական պետութեանց ծովային ուժերուն վրայ. իսկ սկզբունքով այդ ձեռնարկը դէմ է անգլիական այն առաջարկին որով կ'ուզուի նուազեցնել մեծ մարտանաւերու չափը։

Անգլիա կը կարծէր թէ միւս պետութեանց հետ «միացեալ ճակատ» մը պիտի կազմէ յառաջիկայ ծովային խորհրդաժողովին ընդդէմ Միացեալ Նահանգներուն, այս խնդրին մէջ գոնէ։ Բայց, Իտալիոյ առած քայլը ջուրը ձգեց Անգլիոյ այդ հաշիւը։ Այսուհանդերձ Լոնտոնը յոյսեր ունի։ Անգլիական մամուլի կարծիքով, Իտալիա իր այդ ձեռնարկը ըրաւ պարզապէս անոր համար որ խորհրդաժողովին ներկայանայ պահեստի «քող»ով մը, որպէսզի ուրիշ խնդիրներու, մանաւանդ թեթեւ նաւերու տեսակէտէն Ֆրանսայի հետ հաւասար ըլլալու խնդրին մէջ զիջումներ ձեռք ձգէր։

Կան պետութիւններ որոնք մասնակցած չէին Լոնտոնի եւ Ուաշինկթընի խորհրդաժողովներուն։ Բայց կրնայ ըլլալ որ այս կամ այն պատճառաւ հրաւիրուին անոնք ալ։ Ասոնցմէ Գերմանիան է որ արժանի է ուշադրութեան։ Առայժմ Գերմանիա ձեւակէս իր զինուորական ծովային շինութեանց մէջ կը մնայ Վերսայլի դաշնագրի սահմաններէն ներս։ Ատոր նպատակը այն է որ Անգլիոյ որ եւ է անժամանակ կասկած չներշնչուի, ինչպէս նաեւ առիթ չտրուի վերջինին Գերմանիոյ դէմ փոխադարձ ձեռնարկներ ընելու։ Այս պարագան Հիթլէր չեշտած էր իր յիշատակագրին մէջ զոր 1932ին ներկայացուց Ֆոն Փափէնի, երբ ինք դեռ իշխանութեան եկած չէր։ Եւ սակայն, նոյն իսկ Վերսայլի դաշնագրին շրջանին մէջ, Գերմանիոյ արհեստագիտութիւնը օտար տարմիկներուն առջեւ կը դնէ «Ձոյնի»ի նման նաւեր։

Ապագային որքան շատ ուժեղանայ Գերմանիոյ սպառազինումը, այնքան պարտադիր պիտի դառնայ Գերմանիոյ գաղութներու կամ այլ խնդիրներու լուծումը, ու այնքան աւելի անհրաժեշտ պիտի ըլլայ Գերմանիոյ նախկին ծովային ուժին վերանորոգումը։ Հաւաստի տեղեկութեանց համաձայն զորս անգլիական ծովային - զինուորական մամուլը կուտայ, Գերմանիոյ մէջ արդէն իսկ պատրաստ են ամէն դասու նաւերու շինութեանց մասին։ Գերմանիա ունենալով նաւաշինական լաւ ճարտարարուեստ մը, այդ պատրաստութիւնները եւ ծրագիրները կրնան արագօրէն իրականութեան վերածուիլ։ Շատ հաւանական է որ Գերմանիա, «հաւասարութեան» իր ցանկութիւնները բերելով ծովային յառաջիկայ խորհրդաժողովին, նոր դժուարութեան մը առջեւ դնէ այս վերջինը։ Որովհետեւ, Գերմանիոյ այդ յաւակնութիւնները պիտի ազդեն Ֆրանսայի բռնելիք դիրքին վրայ, պիտի բարդացնեն Ֆրանսա-իտալական ծովային մրցակցութիւնը, եւ, ի վերջոյ, պիտի ազդէ եւ Մեծն Բրիտանիոյ քաղաքականութեան,— այլ խօսքով՝ «ովկէանեան» պետութեանց յարաբերութեան վրայ, ինչոր, առանց ատոր ալ այնքան լաւ չեն ու լեցուն են հակադրութիւններով։

×

Յաջորդական յօդուածներով մենք տեսանք թէ յառաջիկայ ծովային խորհրդաժողովը ինչ թաքուն կամ բացայայտ նպատակներու բախման վայր մը պիտի ըլլայ։

Ծովային ուժերու հարցը այնքան մեծ նշանակութիւն ունի որ Վերսայլի, Նէօյիի եւ Թրիանոնի խորհրդաժողովներէն վերջ ամենակարեւորը կարելի է նկատել յառաջիկայ ծովային խորհրդաժողովը։

Ռուստոմի խնճոյքը

= o =

ՎԷՆՍԷՆ.— Շատ լաւ կազմակերպուած եւ հաճելի երեկոյթ մը, որ սակայն չունեցաւ պէտք եղած բազմութիւնը։

Ռուստոմը առաջին անգամ էր որ կը ներկայանար Վէնսէնի եւ շրջականերու (Մոնթրէօյ, Ժուանվիլ) 200-250 տուն հայութեան առջեւ, անգամ մը փորձելու համար անոնց ազգային գիտակցութիւնը։ Անկեղծ ըլլալու համար, պէտք է ըսել, որ իրաւունք ունէին յոռետես ընկերները, որովհետեւ հազիւ 10-15 հոգի կային այդ շրջանէն։ Նորէն Պէլվիլի համակիր եւ հաւատարիմ բազմութիւնն էր որ լեցուցած էր սրահը, լսելու համար Դաշնակցութեան խօսքը։

Օրուան նախագահը՝ ընկ. Կ. Բաղոսեան կարճ եւ գեղեցիկ ճառով մը բացաւ երեկոյթը։ Համառօտակի տուաւ Ռուստոմ խումբի պատմութիւնը, որուն տասնամեակը կը լրանայ 1935ին։ Բացատրեց թէ որքան ալ տուներ շինենք եւ հաստատուինք այս փառաւոր երկիրներուն մէջ, դարձեալ հայրենիքի սէրը պէտք է վառ մնայ մեր մէջ, որպէսզի ֆիզիքական ջարդէն վերջ, ճերմակ ջարդին զոհ չերթանք։

Յետոյ խօսքը տուաւ ընկ. Ս. Վրացեանի, որ կուռ ճառով մը խօսեցաւ Դաշնակցութեան դերի եւ տեսակէտներու մասին։ Մէկ առ մէկ առնելով անոր հասցէին նետուած մեղադրանքները, ցոյց տուաւ, թէ որքան անհիմն են անոնք, եւ որքան նենգ։ Մեր հակառակորդներուն նպատակն է գաղութները խառնակել, որպէսզի հայրենաբաղձ բազմութիւնները հեռանան Դաշնակցութենէն, որուն խօսքերը եւ գործերը իրենց սրտին կը խօսին։

Ընկերոջ ճառէն վերջ սկսաւ ներկայացումը, «Ուշ լինի, նուշ լինի»։ Անմիջապէս ըսեմ որ շատ յաջող էր խաղարկութիւնը, մանաւանդ եթէ նկատի առնենք երգախառն օփերէթի մը դժուարութիւնը եւ դերակատարներու սիրողներ ըլլալու պարագան։ Բարենիշ մը Ռուստոմին, որ միշտ լաւը ընելու կ'աշխատի։ Շնորհաւորելի էին նաեւ խաղացողներն ալ։ Տիկ. Ա. Պակոնայեան (Շողի), Օր. Ս. Սարգսեան (Նազիկ), Տէր եւ Տիկին Մ. Պետրոսեան (Արշակ եւ Մարթա), Պ. Կ. Գանթարճեան (Սաքօ), ընկերներ Սմսարեան եւ Իփխանեան (Օհան եւ Նահապետ)։

Կէս գիշերէն վերջ սկսան եւրոպական պարերը։ Մէջ ընդ մէջ արտասանեցին պարոն մը որուն անունը չեմ գիտեր եւ փոքրիկն Հատրմեան։ Երգեցին ընկեր եւ Օր. Բաղոսեան։

Մինչ կը դառնային երիտասարդ զոյգերը, անդին՝ ուրիշներ հայկական երգերու եւ շուրջպարերու մէջ գիշերը կը լուսցնէին ընտանեկան ջերմիկ մթնոլորտի մը մէջ։

Համակիր մը

ԱՇՆԱՆ ՏԵՐԵՒՆԵՐՈՒ ՊԷՍ...

— • —

Թէհրանի «Ալիք»ը հետեւեալ տողերը կը գրէ ողբացեալ ընկեր Արտաշէս Տէր Կարապետեանի մասին, որուն մահը հաղորդած էինք վերջերս.—

Ատրպատականի Հայոց առաջնորդական փոխանորդ Տէր Կարապետ Աւագ քահանայ Մանուկեանի զաւակն էր հանգուցեալը, որ Թաւրիզի Հայոց Հայկազեան Թամարեան ծխական դպրոցի մէջ իր տարրական ուսումը ստանալէ յետոյ, միջնակարգ ուսումն ալ ստացաւ Ատրպատականի Հայոց Թեմական Կեդրոնական դպրոցին մէջ, որուն լրիւ շրջանն աւարտելէ յետոյ, անցաւ Նոր Ջուղա իբր երաժշտութեան ուսուցիչ տեղւոյն ազգային դպրոցին։ Քանի մը տարի Նոր Ջուղա մնալէ յետոյ, 1931ի ամառը վերադարձաւ Թաւրիզ եւ մտաւ առեւտրական ասպարէզի մէջ։

Հանգուցեալը բնաւորութեամբ շատ համակրելի, համեստ երիտասարդ մըն էր եւ այնքան բարի ու մատչելի, որ իր շուրջ ստեղծած էր ընկերական ջերմ մթնոլորտ։

Առաջնորդը յիշելով հանգուցեալի բարեմասնութիւնները, աւելցուց որ Առաջնորդարանը Արտաշէսի յիշատակին Թեմական դպրոցին մէջ պիտի պահէ աղքատիկ սան մը, մինչեւ որ աւարտէ միջնակարգ ուսման շրջանը։ Տիկին Պէատրիս եւ Պ. Գիսակ Սարաճեան ամուսինները ընկ. Արտաշէսի յիշատակին հարիւր րիալի գումար մը նուիրեցին ազգ. դպրոցներուն։ Սարաճեանները հարիւր րիալ եւս ժամանակին նուիրած էին ազգային դպրոցներուն՝ հանգուցեալ Օր. Իշխանուհի Արզումանեանի յիշատակին։

ԹՈՒՐՔԵՒՊՈՒԼԿԱՐ ԲԱՆԱՎԷՃԸ

— o —

Ճումհուրիէթ կը հրատարակէ Սոֆիայի թղթակցին հետեւեալ գրութիւնը.—

Պուլկար թերթերը միայն հիմա սկսան պատասխանել այն հրատարակութեանց զորս ըրաւ Թուրք մամուլը՝ պուլկար եւ հելլէն սահմանային միջադէպի մասին։ Կարգ մը թերթեր պապաքիյիտ կը կոչեն Թուրքերը, ըսելով թէ Պուլկարները չեն կրնար ազդուիլ այս տեսակ պարապ աղմուկներէ եւ թէ անցած է ատոնց նորոյթը։ Ուրիշ թերթեր կը չեշտեն թէ Փոմաքները Պուլկար են եւ հետեւաբար Թուրքերը իրաւունք չունին զանոնք պաշտպանելու։ Փոմաքները,— կ'ըսեն— շատ լաւ կ'ապրին Պուլկարներու հետ, բայց Թուրք գործակալները կը խանգարեն անոնց հանգիստը, եւ զանոնք կը մեղցնեն Թրակիոյ ու Անատոլուի ջերմոտ հողերուն վրայ։

Կը կարծեմ թէ այս հրատարակութիւնները պիտի շարունակուին տակաւին։ Երկարօրէն պատասխանել՝ պիտի նշանակէր արծարծել այդ խնդիրը։ Հետեւաբար միայն կարճ պատասխան մը տանք մեր Պուլկար բարեկամներուն։ Մենք զուտ Թուրք կը նկատենք Փոմաքները, որովհետեւ անոնք ալ իրենք զիրենք Թուրք կը զգան։ Ազգայնութեան խնդրին մէջ կարեւորը լեզուն չէ, այլ զգացումը։ Այնպէս է որ մենք Թուրք չենք նկատեր Պուլկարիոյ մաս մը ողորմելի Թուրքերը, որոնք թէեւ Թուրքերէն կը խօսին բայց իրենք զիրենք Թուրք չեն զգար։

Երկրորդ, ամէն անգամ որ դէպք մը ծագի Պուլկարիոյ մէջ, մեր պուլկար բարեկամները Թուրք գործակալներուն կը վերագրեն։ Բայց մինչեւ հիմա չպատահեցաւ որ Թուրք գործակալի մը ականջէն բռնեն եւ մէջտեղ հանեն։

Հարեւաննե՛ր, քանի տարի է կը լսենք այս պատմութիւնները։ Ասոնք այլ եւս նորոյթէ ինկան, եւ այլ եւս ականջ դնող չկայ այդ տեսակ պարապ խօսքերու։ Խեղաթիւրումով խնդիր չի լուծուիր, այլ ընդհակառակն կը ձգձգուի։ Թուրք գործակալները չեն այլ պուլկար պաշտօնեաներն են որ իրենց ընթացքով կը փախցնեն Փոմաքները։ Կը թուի թէ պուլկար նոր դահլիճը հասկցած է այս ճշմարտութիւնը, քանի որ սկսած է աւելի կարեւորութիւն տալ Փոմաքներուն եւ ամէնէն լաւ պաշտօնեաները ղրկել անոնց։ Եթէ կացութիւնը բարեփոխուի այսպէս, Փոմաքները քայլ մը անգամ չեն առներ, եւ Թուրք գործակալներու ու քարոզիչներու պնդումն ալ ինքնին կը դադրի։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի Տիկնանց միութիւն

Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութիւնը կը խնդրէ մեզմէ ծանուցանել.—

Ա.— Յառաջիկայ 30 դեկտ. 1934, կիրակի օր, Փարիզի եկեղեցւոյ խորհրդարանին մէջ Միութեան երկու մասնաճիւղերուն կողմէ (Որբ. Օգն. մ. ճիւղ եւ Պետ. Հայ Կարմիր Խաչի մ. ճիւղ), պիտի սարքուի տօնածառ մը որբ եւ հիւանդ մանուկներու համար։

Բ.— Յառաջիկայ 1935 յունուար 15ին, կանխաւ ծանուցուածին համաձայն, Պետ. Հ. Կ. Խաչի 1 ֆրանքնոց ընկալագիր - նուիրատուներու պարգեւատու վիճակահանութիւնը տեղի պիտի ունենայ։ Շահող թիւերու ցուցակը պիտի հրատարակուի։

Գ.— Յառաջիկայ 1935 տարւոյ փետրուար ամիսէն պիտի վերսկսին բժշկական - առողջապահական դասախօսութիւններու շարքը, անցեալ տարուան պէս։

(Կնիք)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՄԱՄՈՒԼ

«Գործակցութիւն...»

(ՀԻՒԱՆԴ ԱՇԽԱՐՀԻ ՀԻՒԱՆԴԱԳԻՆ ԱՐՏԱՅԱՅՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ)

= o =

«Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ երկու Միջազգայիններու գործակցութեան առթիւ (13 դեկտ.).

— «Մենք կը հաւատանք զոյգ Միջազգայինների միացմանը (մեր աշխարհը վարժ է ամէն անակնկալի). սակայն այդ միացումը տեղի կ'ունենայ, ետքէն աւելի խոր ու անդարմանելի պառակտումի մը ծնունդ տալու համար։ Որովհետեւ կը միանան մարմինները, կրկնենք անգամ մըն ալ առանց հոգիները նոյնացնելու եւ միաձուլելու։

Ապացոյց — Բլումի որդեգրած ընթացքը գործակցութեան հարցին մէջ։ Մոսկուան տրամադիր չէ ներսը, իր տանը մէջ, ուր ինք տէր է եւ իշխանաւոր, ոչինչ փոխելու։ Դեմոկրատիայի «պաշտպան» է միայն դուրսը, բայց ոչ նաեւ ներսը, պուրժուական ազատութեանց «սիրահար» է միայն Խ. Միութենէն դուրս, բայց ոչ Միութեան սահմաններուն մէջ. տրամադիր է «հաշտարար» ֆաշաֆականութեան հետեւելու ոչ նաեւ իր, այլ բացառապար ուրիշներու հաշուին։ Եւ այն ալ ծայրայեղութեան հասնող չափերով։ Օրինակ. համայնավարները տրամադիր են Ֆրանսայի մէջ զոյգ կուսակցութիւնները ձուլելու ծրագրի մը շուրջ, որ իր չափաւորութեամբը ընդհանուր շփոթանքի մատնած է ընկերվար կուսակցութեան ազգային խորհուրդը...

Բլումի այս կարգի զոհողութիւնները ֆաշաֆական խաղերու մէջ արտառոց ոչինչ ունին անոնց համար, որոնք չեն մոռցած տակաւին, թէ նոյն Մոսկուան ի՛նչ մեծ հանդուրժողութեամբ գիտէր ու գիտէ բարեկամանալ ու գործակցիլ մթին Արեւելքի խաներուն, աղալարներուն եւ փարդաբարներուն, ամէնէն խաւարամիտ կղերականներուն, վկայեալ հակայեղափոխականներուն եւ միապետականներուն։

Այսպէս ապրեցաւ ու այսպէս գործեց մարդկային պատմութեան մեծագոյն պատեհապաշտներէն մէկը, Լենինը, եւ ճիշդ այս բարոյականը ժառանգութիւն ձգեց իր հետեւորդներուն։

«Կոմինտերնի մահացու հիւանդութիւնը թաքնուած է,— կը գրէր Կոմինտերնի երէկի վարիչը, Թրոցքի,— իր ոսկորներուն մէջ, այսինքն իր կազմին, անոր ընտրութեան, դասակարգութեան, բարքերուն եւ կերպերուն մէջ»։

Բառեր չեն ասոնք, այլ մերկ իրողութիւններ։

Բլումը այս բառերով կա՛մ կը յաղթանակէ եւ կամ այս բառերուն հետ կը կործանի։

Ամէն դաւ իր զոհն ունի։ Նախ Բլումի այս նենգ խաղը իր զոհը պիտի ունենայ, տարաբախտաբար արեւմտեան աշխարհի մարտնչող բանակին մէջ, որ իր կեանքի ճակատագրական շրջաններէն մէկը կ'ապրի։ «Գործակցութեան» առաջին քայլն իսկ աղետալի հետեւանքներ ունեցաւ ընկերվար միջազգայնականի համար, որ չունի ո՛չ Կոմինտերնի միասնականութիւնը (աշխարհի մէկ վեցերորդին հաւասար երկրամաս մը, 158 ժողովուրդներով, ներքակայ մէկ կեդրոնի եւ մէկ իշխանութեան) եւ ոչ ալ անոր վճռական կամքը։ Դժուար չէ նախատեսել, որ «գործակցութիւն»ը որքան աւելի ծաւալի ու խորանայ, ընկերվար շարժումը այնքան աւելի պիտի աղճատի եւ պառակտումը այնքան աւելի ծանր կերպարանք առնէ։

Ռուսական սոցիալ դեմոկրատիայի անուանի առաջնորդը, Իւ. Մարտով, նոյն գործակցութեան առթիւ կը նկատէր. («Ընկ. Բանբեր», 1922, թ. 11).

— «Համաշխարհային բանուորական շարժման համար միացեալ ճակատի անհրաժեշտութիւնը կենաց եւ մահուան հարց է։ Այդ միացումը պէտք չէ որ ըլլայ սակայն նաեւ ռուս բանուորութեան բանտապահներուն եւ վրացի ժողովուրդի դահիճներուն հետ»։ (Հայաստանի մասին խօսք չկայ...)։

1922էն ասդին կամուրջներուն տակէն շա՜տ ջուրեր հոսած են...

Զոհերն այսօր կը փառաբանեն դահիճները, անոնց շնորհը հայցելով...

Մեր հիւանդ աշխարհին մէջ հիւանդագին արտայայտութիւններ կ'առնեն մինչեւ իսկ բարեկամութիւնները ու գործակցութիւնները։

Ասոնց մէջ ամէնէն թարախոտը պիտի ըլլայ այն, ինչ-որ կը կնքուի զոյգ Միջազգայնականներու միջեւ»։

ՈՉ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆ, ՈՉ ԱԼ ԹԱՂԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Պոլսոյ «Ազդակ» լրագիրը կը գրէ.—

Իրաւական դատարանը որոշած էր թէ Ս. Յակոբի (Բանկալթըի) գերեզմանատունը չի պատկանիր Հայ համայնքին, եւ ջնջած էր կանխարգել միջոցի կարգադրութիւնը։ Բայց այս անգամ Տոքթ. Յովսէփ Ճէլալեան դատարան դիմած է յանուն Ս. Երրորդութիւն եկեղեցիի թաղականութեան եւ պահանջած է կանխարգել միջոց հաստատել։

Դատարանը այս տեսակ քանի մը պէտք չէ տեսած գերեզմանատան հողին համար, բայց կառաժի, կալիննայի եւ նման շէնքերու համար կանխարգել միջոց հաստատած է։ Քաղաքապետութիւնը դիմում կատարած է, գերեզմանատան հողին համար «թափու» ստանալու նպատակով։

Քաղաքապետութիւնը կուսակալութեան հարցուցած է թէ Բերայի թաղականութիւնը օրինական հանգամանք ունի՞։ Եկած պատասխանը կ'ըսէ թէ այդ անունով թաղականութիւն մը չէ արձանագրուած։

Քաղաքապետութիւնը դատարանին առջեւ պիտի ըսէ թէ Լօզանի դաշնագիրը եւ հիմնական օրէնքը ոեւէ համայնական եւ տարրերու (ճէմաաթ վէ գիմրէ) կազմակերպութիւն չեն ճանչնար, եւ հետեւաբար ոեւէ անձ կամ կազմակերպութիւն չի կրնար Հայ համայնքը ներկայացնել։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (53)

ՍՊԻՏԱԿ ԱՐԾԻՒԸ

Թարգմ. Ա. ՀԱԲԷԼԵԱՆ — Գրեց՝ ՐՕԼԸՆՏ ՏԷՆԻԸԼ

— Ուրիշ բան չըսա՞ւ։

— Ո՛հ, այո, դեռ շատ բաներ ըսաւ ... բայց արժէք չունին։

— Մտադրած է իր վերջին ... գո՞րծն ալ կատարել։

Դարձեալ նաւապետը գլխով հաստատական պատասխան տուաւ։

— Բայց չըսի՞ր որ ըրածը յիմարութիւն է։

— Սթէֆըն, դեռ ուրիշ շատ բաներ ըսի, լսել անգամ չուզեց։

— Ուրեմն պարտականութեանդ մէջ յաջողեցա՞ր։

— Ոչ. երթալէ առաջ այդպէս ըլլալիքը արդէն գիտէի։

Վայրկեան մը երկուքն ալ լռեցին։ Երիտասարդը ձեռքէն սիկարէթը վար նետեց։ Յայտնի էր որ մտածումներու մէջ էր խորասուզուած։

— Անօգուտ է Սթէֆըն, բան մը չենք կրնար ընել, ըսաւ նաւապետը վերջապէս։

Յամրաբար երիտասարդը ոտքի ելլելով աչքերուն մէջ շատ վճռական նայուածքով մը նաւապետին մօտեցաւ։

— Դուն քու մասին կը խօսիս, նաւապետ, ես չփորձեցի տակաւին, թերեւս ես յաջողիմ։

— Սթէֆըն քեզ չպիտի ուզէ տեսնել։

— Կարծեմ պիտի ուզէ ... Ո՞ւր կրնամ գտնել զինքը։

— Ահա այդ է որ չեմ կրնար ըսել։

— Ի՞նչ։

— Ինծմէ խոստում առաւ որ չը ... Ստիպուած եմ խոստումս յարգել։

— Ըսել կ'ուզես Նէլըըն որ կը մերժե՞ս Սպիտակ Արծիւին հասցէն ինծի տալ։

— Այո, երիտասարդ։

— Ուրեմն ես ալ ոստիկանութեան կ'երթամ։

— Պէտք չէ որ երթաս, Սթէֆըն, պէտք չէ ոստիկանատուն երթալ, տըղաս, ըսաւ նաւապետը գլուխը շարժելով։

— Ինչո՞ւ չերթամ։

— Որովհետեւ պէտք չէ որ Հայամ ընտանիքը կախաղանի հետ գործ ունենայ։

— Ինչո՞ւ ինծի այդ պատճառաբանութիւնը կուտաս։ Ես վերջերս այդ մասին բաւականին չե՞մ տառապած։

Սթէֆըն Հայամ ճակատը ափերուն մէջ առաւ։

— Սթէֆըն, լաւ է որ կապոցնիս հաւաքենք եւ Կլօրիա վերադառնանք։

— Անիծեալ ըլլաս, Նէլըըն, դուն սիրտ չունիս, Զարայի մասին չե՞ս մտածեր, գոչեց երիտասարդը։

— Քրոջդ մասին շատ մը խորհուրդներ ունիմ, Սթէֆըն ... ինչպէս եւ ան։ Անոր համար այդ վերջինն ալ երթալէ յետոյ, Սպիտակ Արծիւն ալ միասին պիտի երթայ։ Նաւապետը ձեռքը երիտասարդի ուսին տանելով շարունակեց.— Տղա՛ս, քրոջդ մասին մտածելուս համար է որ քեզի կ'ըսեմ որ ձգես որպէսզի Սպիտակ Արծիւը իր գործը լրացնէ եւ իր ճամբովը երթայ, քանի որ տակաւին Զարան բանէ մը տեղեկութիւն չունի։ Եթէ հիմակ փորձես որ Սպիտակ Արծիւը իր մտքին դրած գործը չկատարէ՝ ամբողջ աշխարհ այդ պատմութիւնը պիտի իմանայ։ Զարան ի՞նչ պիտի ընենք այն ատեն։

— Չեմ գիտեր, Տէր Աստուած, չեմ գիտեր։ Միայն այդ չէ՞, անոր համար չէ՞ որ մինչեւ հիմակ զգուշացած եմ։

Նաւապետը համակրական շարժում մը ըրաւ։

— Վերջ ի վերջոյ պէտք չէ մոռնաս որ անոնք մեռնելու արժանի մարդիկ էին։

— Կրնայ ըլլալ Նէլըըն, բայց ա՞յդ կերպով մեռնելու էին։

— Ուրիշ կերպ չկար, Սթէֆըն ... Օրէնքը անոնց չէր կրնար դպչիլ։

— Իրապէս չկարենալ դպչելուն վստահ չեմ։ Նէլըըն, իմ կարծիքով Սպիտակ Արծիւը խենթ է։

— Միայն մէկ կէտի մէջ, Սթէֆըն,— հինգ մարդ սպաննած ըլլալուն համար։ Միւս բոլոր խնդիրներուն մէջ կատարելապէս գիտակցութիւնը տեղն է։

— Նէլըըն, իր հասցէն տուր ինծի։

— Ոչ։

— Աստուծոյ սիրոյն ըլլայ, մէկ անգամ միայն փորձեմ։

— Չեմ կրնար, պատւոյ խօսք եմ տուած։

— Նէլըըն կը զգա՞ս որ դուն ինքդ ալ մարդասպանին չափ մարդասպան մըն ես։

— Կ'ընդունիմ թէ ժամանակին մեռած պիտի ըլլայի եթէ Սպիտակ Արծիւը եղած չըլլար։ Կեանքս անոր կը պարտիմ, Սթէֆըն ... եւ հիմակ անոր պարտքս կը վճարեմ։

— Ուրեմն վերջնապէս կը մերժես որ զինքը տեսնեմ։

— Վերջնապէս կը մերժեմ քեզ իր հասցէն տալ։

— Միեւնոյնն է. հասցէն չունեցած ի՞նչպէս կրնամ զինքը տեսնել։ Լաւ, քանի որ ոստիկանութեան չեմ կրնար երթալ, եւ Սպիտակ Արծիւն ալ չեմ կրնար տեսնել՝ ուրեմն ոչինչ կ'արգիլէ զիս երթալ հինգերորդ մարդուն քով, գոնէ այդպէսով ուրիշ ոճիր մը կրնամ կանխել։

— Բան մը չես կրնար կանխել, Սթէֆըն, քեզ տեսնէ իսկ, որուն մասին կը տարակուսիմ, այդ ազդարարութեանդ վրայ պիտի խնդայ։ Կարծեմ կը մոռնաս թէ Ֆրէնք Իկըլին չորս անգամ ազդարարուած է արդէն։

Յուսահատ ճիչով մը Սթէֆըն Հայամ ետ գնաց եւ կրկին մահճակալին ծայրը նստաւ։

— Աստուած օգնէ ինծի, չեմ գիտեր ինչ ընեմ, մրմնջեց։

— Անմիջապէս հետս Կլօրիա վերադարձիր, պատասխանեց նաւապետը։

— Զիս հինգ վայրկեան առանձին ձգէ Նէլըըն ... խորհիլ կ'ուզեմ։

— Հարկաւ տղաս, տասը վայրկեան միջոց։ Վարը գրասենեակը երթամ եւ ըսեմ որ մենք պիտի մեկնինք։

Առանձին մնալով Սթէֆըն Հայամ բնաւ չշարժեցաւ, աչքերը գետինը յառած նստած մնաց։ Լոնտոն այցելութեան վրայ մեծ յոյսեր դրած էր, եւ հիմակ այդ յոյսերը օդը կը ցնդէին։

— Ահաւասիկ հեռագիր մը ձեր անունին, ճիշդ հիմակ բերին։

Սթէֆըն աչքերը վեր բարձրացուց, հիւանդապահուհին իր մօտը կեցած էր։

— Հեռագի՞ր մը։

— Այո Պ. Հայամ։ Սպասաւորներէն մէկը հիմակ վեր բերաւ։

Մեքենաբար հեռագիրը աջկան ձեռքէն առնելով բացաւ, առանց մինչեւ իսկ մտածելու թէ ուրկէց կրնար եկած ըլլալ. կարդացած միջոցին սիրտը սկսաւ ուժգին բաբախել։

Հեռագիրին պարունակութիւնը հետեւեալն էր.—

(Շար.)

տատուին Ալպանիոյ մէջ։ Պելկրատի եւ Հռոմի ալպանական դեսպանատուն–ները անմիջապէս հերքեցին այս լուրերը, յունական չարամտութեան վերագրելով զանոնք, բայց բուն մայրաքաղաքէն հերքում չէ հասած ոչ Լոնտոն, ոչ ալ Փարիզ։

»»»··«««

ՀԱՑԻՆ ԳԻՆԸ զեղչելու համար խորհրդակցութիւնները կը շարունակուին ձեռնհաս իշխանութեան եւ փռապաններուն միջեւ։ Զեղչը կը նախատեսուի մինչեւ 20—30 սանթիմ իւրաքանչիւր քիլոյին։

ԱՀՌԵԼԻ ԹԱԹԱՌ մը մեծ վնասներ պատճառեց Քանտիայի մէջ (Կրետէ)։ Կ'ըսուի թէ հինգ հոգի մեռած եւ հարիւրի չափ տուներ կործանած են։

ՀՐԴԵՀ ԾԱԳԵՑԱՒ ՍԱՄՍՈՆԻ մէջ, դեկտեմբեր 26ին, մոխիրի վերածելով 15 տուներ։ Բուռն հով մը կը փչէր, եւ կրակը կը սպառնար կործանել ամբողջ թաղեր, բայց կարելի եղաւ առաջքը առնել։

ՆԱԽԿԻՆ ՎԱՐԶԱՊԵՏ Պ. Փօլ Պօնքուռ Մարսէյլ գնաց, Աղէքսանդր Թագաւորին սպանութեան թղթածրարը ուսումնասիրելու համար, իբրեւ փաստաբանը Մարիա Թագուհիին։

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ ՀՈՂ գնելու համար տասը հազար անգլ. ոսկի նուիրեց անծանօթ մը, Հրէական Ազգային հիմնադրամին։

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզ

«ԱՐԾԻԻ» Ենթակոմիտէութեան դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 17, rue Ampère։ Քաջուն։

Գաւառ

ՓՐԻՎԱՅԻ եւ արուարձաններու «Ցառաջ» խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին վաղը Շաբաթ կէս օրէ վերջ, Շալամոնի մէջ։ Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՍԷՆ-ՇԱՄՈՆԻ Վարուժան խումբին ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին սովորական տեղը։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատանեկան Միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ ետք ժամը 3ին Ընթերցարանի սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՑՈՒՑԱՏԵՍ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ Շավիլի մասնաճիւղի անդամ - անդամուհիներն կը հրաւիրուին առաջին ընդհ. ժողովին, որ տեղի կ'ունենայ 29 Դեկտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Մատու - Մանկապարտէզի սրահին մէջ, 4, rue Trois Champtier *Օրակարգ՝ հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն։*

Ներկաներուն թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ՆԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՇԱԲԱԹ 29 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 29 Décembre 1934

10 ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année No 2689 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՅԱՌԱ՞Ջ Կ'ԵՐԹԱՆՔ ԹԷ ԵՏ

Փոխանակ տարեկան տեսութիւն մը բանաձեւելու, փորձենք արձանագրել քանի մը բնորոշ երեւոյթներ, որոնք չեշտուեցան անցնող տարուան ընթացքին: Լաւ կամ գէշ:

Այդ երեւոյթներուն առաջինն է՝ խոնարհ խաւերուն լուռ աշխատանքը, «բարձր դասու» ամուլ յաւակնութեանց եւ հակամարտ բանդխոսութեան դիմաց:

Այսպէս, Ֆրանսայի մէջ, 1934ի ընթացքին ալ տեսեցին այն ձեռնարկները որոնց գլուխն անցեր էին համեստ, աշխատաւոր եւ արհեստաւոր տարրեր:

Շատ կը խօսուի, օրինակ, Մարսէյլի դպրոցներու մասին, որոնց վիճակագրական պատկերը պարբերաբար երեւցած է այս թերթին մէջ: Իրականութիւն է որ քանի մը հազար դպրոցականներ հայեցի կրթութիւն կը ստանան արուարձաններու եւ շրջակայ գիւղերու մէջ:

Արդ, ո՞րու կը պարտինք այդ սփոփանքը:

Պատասխանը կրնաք ինքնաբերաբար գտնել, երբ յիշէք թէ «պրոլէտար» Պուլվառ Օտտօն, Սէն Լուի, Սէն Ժէռոմը, Սէնթ Անթուանը, Պոմօն Սէն Ժիւլիէնը եւ միւսները նախակրթարան կը պահեն մինչեւ այսօր, իսկ բուն Մարսէյլ քաղաքը տակաւին կը յօրանջէ ...

1930ին էր որ փակուեցան Մարսէյլի կեդրոնի երկու մանկապարտէզները:

Անկէ ի վեր «երեւելիները» ջուր կը ծեծեն. մինչդեռ միւսները մեծ մասով սեփական շէնքեր ալ ունեցան, ինքնագործունէութեամբ, հանգանակութեամբ եւ ֆիզիքական աշխատանքով:

Այս երեւոյթը կարելի է ընդհանրացնել, Ֆրանսայի միւս քաղաքներուն համար, սկսելով Փարիզէն:

Բացի Բարեգործականի նպաստով պահուած քանի մը դասընթացքներէ, ինչ որ ունինք իբրեւ ծաղկոց, կը պարտինք այս կամ այն ժողովրդական Միութեան,— Ֆր. Կ. Խաչ (Փարիզի եւ գաւառի մէջ), Հայրենակցական Միութիւններ՝ (Լիոն եւ այլուր), կամ տեղական կազմակերպութիւններ (Ցառաջդիմասիրաց՝ Պանթէօ - Քաշանի մէջ, Արարատ՝ Առնուվիլի մէջ եւն.):

Կը նշանակէ թէ նոր սերունդի փրկութեան պայքարին մէջ ալ, բուն ծանրութիւնը կ'իյնայ ժողովրդական տարրերուն վրայ:

Այս իրականութիւնը կազդուրիչ է նաեւ անոր համար որ, բուն ժողովուրդի զաւակները կը գործեն առանց ազդուելու օրուան ժխորէն եւ թունաւոր մթնոլորտէն: Կը գործեն հասուն գիտակցութեամբ եւ հաւատքով:

Այդ նոյն երեւոյթը՝ գաղութներու ազգային կեանքի կազմակերպութեան մէջ:

Ուր որ, այսպէս կամ այնպէս, կորիզ մը ունինք ներքին կազմակերպութեան, կը տեւէ ու կը գործէ ապաւինելով աշխատաւոր բազմութեանց աջակցութեան:

Իբրեւ կենդանի օրինակ՝ յիշենք նորէն Մարսէյլը: Աւելի քան երկու տարի կազմալոյծ վիճակի մը մատնուելէ յետոյ, շրջանը ունեցաւ ազգ. վարչութիւն մը, շնորհիւ ափ մը սրտցաւ քաղաքացիներու:

Ուրիշներ կը ծաղրեն այդ իշխանութիւնը, բերնէ բերան փըսփսալով թէ քսան հազարի մէջ միայն չորս հարիւր հոգի մասնակցած են ընտրութեանց:

Ցիշեցնէ՞նք այդ փոքրոգի մարդոց, թէ լման երկու տարի ասպարէզը բաց էր բոլորին առջեւ: Բաց մնաց, նաեւ, երբ հրապարակաւ կոչեր ուղղուեցան, կլոր սեղանի մը շուրջը բոլորուելու եւ կորիզ մը ստեղծելու համար:

Արդ, ո՞վ է մեղաւորը, եթէ ըթամիտ կամ նենգամիտ մարդիկ - հոսանքնե՛ր - խոյս կուտան անոտի պատրուակներով, իսկ լուրջ տարրեր անհանդուրժելի գտնելով տիրող անտիրութիւնը, պատասխանատուութիւններ կը ստանձնեն, եթէ ոչ ցանկալին, գէթ կարելին կատարելու համար:

Ուրիշ երեւոյթ մը — դիմադրական կորովի զարգացումն է:

Քանի կ'երկարին պանդխտութեան տարիները, այնքան կ'աճի մտահոգութիւնը՝ գաղութներու կացութեան մասին:

Այդ մտահոգութիւնը աւելի սուր հանգամանք ստացած է այսօր, իբրեւ հետեւանք տնտեսական յարաճուն տագնապին, որ կոտրեց հազարաւոր բազմութեանց թեւերը:

Դժբախտաբար, սեւն ու ճերմակը իրար խառնուած են, այս ճակատին վրայ:

Եթէ կ'աճի դիմադրական կորովը, նոյն համեմատութեամբ չի զարգանար ինքնապաշտպանութեան գիտակցութիւնը:

Բազմութիւնները մեքենաբար կը դիմանան, կը դիմադրեն բազմազան դժուարութեանց, կը պահեն իրենց բարոյական կորովը, սակայն կ'անճրկին, երբ հարցը կուգայ բուն ինքնապաշտպանութիւնը կազմակերպելու ձեւերուն:

Անշուշտ գլխաւոր պատճառը այն է որ, ինքնապաշտպանութեան գիտակցութիւնը ամէնէն առաջ կորսնցուցած են ղեկավար կոչուած տարրերը:

Այդ խայտառակ դասուն հակադաշնակցական մասը առտու-իրիկուն Խ. Հայաստան կամ Հայ. Եկեղեցի հոլովելով, կը կարծէ կատարած ըլլալ իր պարտքը, եւ կը մոռնայ թէ աւելի քան կէս միլիոն «զաւակունք» աշխատանքի եւ գուրգուրանքի կը կարօտին, ցնոր տնօրինութիւն:

Այս տեսակէտէն, կրնանք ըսել թէ 1934ին աւելի մթագնեցաւ հորիզոնը: Տասը քայլ ետ գացինք, փոխանակ երկու քայլ առաջ խաղալու, յանուն արմատախիլ բազմութեանց ինքնապաշտպանութեան:

Եւ տարին կը վերջանայ նոյնքան մռայլ հեռանկարով մը:

Շ.

ՅԱՌԱՋի բացառիկ թիւը 1935 Յունուար 1ին

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1ԻՆ, «ՅԱՌԱՋ»Ը ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ ԲԱՑԱՌԻԿ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ՎԵՑ ԷՋ:

ԳՐՈՒԱԾՔՆԵՐ ՈՒՆԻՆ.— Ց. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ, ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ, ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ, ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ, ՀՐԱՆԴ ՍԱՄՈՒԷԼ, Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ, ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ, Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ, Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ, ՀՐԱՆԴ ԱԼԵԱՆԱՔ, ՀՐԱՆԴ ԲԱԼՈՒԵԱՆ, ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ, Ս. ԹԱԹՈՒԼ ԵՒ ՈՒՐԻՇՆԵՐ: ՆԿԱՐ ՄԸ՝ ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆԷ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ԻՏԱԼԻՈՅ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ կատարուած բանակցութիւնները բարեյաջող ընթացք ստացած ըլլալով, արտաքին նախարար Պ. Լավալ Հռոմ կը սպասուի յառաջիկայ շաբթու: Նախարարը իր Ծնունդի արձակուրդը կարճ կապելով, սկսած է ուսումնասիրել իտալական թղթածրարը: Յունուար 10ին Ժընեւ պիտի երթայ, մասնակցելու համար Ա. Դ. խորհուրդին, յունուար 13ին պիտի կատարուի Սարի հանրաքուէն, ուրեմն ցանկալի կը համարուի որ, մինչ այս մինչ այն, վերջնական ելքի մը յանգած ըլլան Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ բանակցութիւնները, պայծառացնելով մթնոլորտը: Հռոմի ֆրանսական դեսպանին կատարած բանակցութիւնները բաւական հարթած են ճամբան, առկախ հարցերու լուծման մասին: Կը հաւաստեն թէ համաձայնութիւն գոյացած է Թունուզի հարցին եւ Լիբիոյ սահմանագլուխի մասին: Ինչ կը վերաբերի կեդր. Եւրոպայի կապուած խնդիրներուն, Իտալիա համաձայն է որ Չեխօսլովաքիա եւ Եուկոսլավիա մասնակցին ուխտի մը՝ երաշխաւորելու համար Աւստրիոյ անկախութիւնը: Այս ուխտը պիտի կնքուի Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ միջեւ, Անգլիոյ հաւանութեամբ, բաց մնալով Հունգարիոյ եւ Գերմանիոյ առջեւ:

Հռոմի մէջ լաւատես են բանակցութեանց ելքի մասին: Տասնրութ ամիսէ ի վեր կը շարունակուին այդ բանակցութիւնները, որոնց յաջողութիւնը մեծապէս պիտի նպաստէ խաղաղութեան պահպանման:

Սիթրօէնի պաշտօնեաներուն ժողովը

»»» . . «««

Սիթրօէնի պաշտօնեաները, 1500 հոգի, առջի օր ժողով գումարեցին Սալ Վակրամի մէջ, քննելու համար հաստատութեան դատական հաշուեյարդարի խնդիրը: Այս առթիւ բանաձեւ մը քուէարկուեցաւ, որ միջոցներ կ'առաջարկէ, հաստատութիւնը կանգուն պահելու համար:

Սիթրօէն ընկերութիւնը զեկոյցով մը կը ծանուցանէ թէ իր երկու մասնաճիւղերը, «Սոսիէթէ տէզ' Ասիւռանս Սիթրօէն» եւ «Սոսիէթէ տէ Թաքսի» բոլորովին անջատ հաստատութիւններ են, եւ որ եւ է կապ չունին կեդրոնական հաստատութեան դատական հաշուեյարդարին հետ:

Տակաւին յայտնի չէ թէ յունուար 3ին ամբողջովին պիտի բացուի՞ն Սիթրօէնի գործարանները, բոլոր բանուորներով:

Այս վերջիններն ալ ժողովներ գումարեցին, իրենց իրաւունքները պաշտպանելու համար:

Պախթիարիները ջախջախուեցան

Թէհրանի մէջ հրատարակուեցան Պախթիարի ցեղապետներուն դատավարութեան մանրամասնութիւնները: Ութ ցեղապետներ մահուան դատապարտուած են եւ վճիռը անմիջապէս գործադրուած է: Միւս ամբաստանեալներէն չորսը ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուած են, 14ը՝ տաժանակիր կամ պարզ բանտարկութեան, իսկ ութը արձակուած: «Թայմզ»ի թղթակիցը կ'ըսէ թէ մահուան դատապարտուած ցեղապետները մեծ մասով երկրորդական խաներ էին, որոնք վարած են ապստամբական կռիւները: Այժմ ջախջախուած է Պախթիարի ցեղին ուժը: Այս ցեղապետներուն ձերբակալութիւնը եւ դատապարտութիւնը երկար ատենէ ի վեր ծրագրուած էր կառավարութեան կողմէ, որ կ'ուզէ միահեծան իշխանութիւն հաստատել: Այդ ցեղապետներուն ժառանգորդները այլեւս չեն կրնար անտեսել կեդրոնական իշխանութեան:

Ազգայնականները կ'ընդդիմանան...

Կարգ մը ազգայնական կազմակերպութիւններ, որոնց մէջ կը գտնուին «Աքսիոն Ֆրանսէզ»ը, «Հայրենասէր երիտասարդները» եւ «Ֆրանսական Համերաշխութիւնը», շրջաբերական - նամակ մը ղրկելով բոլոր երեսփոխաններուն, կ'ազդարարեն թէ վճռած են մինչեւ վերջը դիմադրել որ եւ է փորձի որ կը ձգտի լուծել իրենց կազմակերպութիւնները:

Ինչպէս կը յիշուի, կառավարութիւնը օրինագիծ մը պատրաստած է հրապարակային ցոյցերու եւ զանազան կազմակերպութեանց սպառազինութեան մասին, ի հարկին զանոնք լուծելու իրաւասութեամբ:

Ձախակողմեան տարրերը կը շարունակեն մատնանշել փաշական վտանգը, այս կարգի կազմակերպութեանց լուծումը պահանջելով:

Ազգայնական շարժումը Ուկրայնայի մէջ

Իբրեւ հետեւանք Լէնինկրատի վերջին ահաբեկման, խորհրդային իշխանութիւնը կարգ մը կանխարգել միջոցներ ձեռք առած է Ուկրայնայի կրթական հաստատութեանց մէջ, խափանելու համար «ընդվզեւականութիւնը, թրոցքիականութիւնը եւ փտած ազատականութիւնը»: Ազգայնական եւ անջատական խմորումներ երեւան հանուած են նոյնիսկ պետական համալսարանին մէջ, ինչ որ մտահոգութեան կը մատնէ կեդրոնական իշխանութիւնը: Արդէն իսկ պաշտօնանկ եղած են բազմաթիւ փրոֆէսէօրներ եւ ուրիշ բարձր պաշտօնեաներ: Ասոնց մէջ կը գտնուին Պ. Կէլման, վարիչը կրթական - քարոզչական ամենակարեւոր հաստատութեան մը եւ Տնիէփրոփէթրովսքի համայնավար կոմիտէին քարտուղարը, Լէվիթան: Ուկրայնայի ազգայնականները կը հետեւին կրթական նախկին գործավար Սքրիփնիքի, որ անձնասպան եղաւ անցեալ տարի:

Միեւնոյն կանխարգել միջոցները ձեռք առնուած են Խրիմի եւ Ռոստովի կրթական հաստատութեանց մէջ: Այդ շրջանի համայնավարները պատասխանատու կը համարուին երիտասարդներու հակասթալինեան եւ ոչ - ուղղափառ տրամադրութեանց, որոնք նպաստաւոր մթնոլորտ մը ստեղծած են «անհատական ահաբեկչութեան» համար, ընդդէմ կառավարութեան եւ կուսակցութեան անդամներուն:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՍԻՐԵԼՈՒ» ՄՐՑՈՒՄ

»»» . «««

Ն. Գալէ կը գրէ Վիէննէն.—

«Այս տարի մեր գաղութին մէջ երկու անգամ տօնուեցաւ, Խ. Հայաստանի (29 նոյեմբեր) տարեդարձը:

Առաջին անգամ դեկտեմբեր 12ին, նախաձեռնութեամբ ձախ Հնչակեաններու: Իսկ երկրորդ անգամ՝ դեկտեմբեր 23ին, Հօկի կողմէ:

Մեր հազար հոգինոց գաղութէն, ներկայ էին առաջին հանդէսին՝ 40 — 50 հոգի, իսկ վերջինին՝ աւելի պակաս:

Հօկը իր մասնակցութիւնը զլացած էր Հնչակեաններու հանդէսին, եւ փոխադարձաբար, ինչպէս կ'երեւար իրենց թռուցիկներէն, եւ Հնչակեաններէն:

Կը մաղթեմ որ ռամկավարներն ալ երրորդ հանդէս մը սարքեն, իրենց խնամիներէն ետ չմնալու համար»:

×

Մեր թղթակիցը ուշ մնացած է մաղթանքի համար:

Ամերիկայի մէջ ալ, ռամկավարները առանձին, կարմիրները առանձին տօնեցին նոյեմբեր 29ի տարեդարձը (իրականին մէջ՝ դեկտեմբեր 2):

Լիոնի մէջ ալ՝ Հնչակ – Հօկ առանձին: Աւելի ճիշդ՝ Հօկի երկու թեւերը զատ - զատ:

Ձէ՞ք ուրախանար տեսնելով հայ - րենասիրական եւ քաղաքական գիտակցութեան այս յարաճուն զարգացումը, Ատլանտեանի երկու ափերուն վրայ:

Մինչեւ հիմա, վէճ ունէինք Ապրիլ Տասնըմէկի, Մայիս 28ի եւ Մշակոյթի Օրուան առթիւ:

Ազգասէրները քանի մը տարի մէկուն մասնակցեցան, յետոյ առանձին տօնել ուզեցին, յետոյ բոլորովին մոռացութեան տուին եւ ուրացան ամէն բան, անփառունա՛կ դասալքութեամբ:

Պատճա՞ռը,— եռագոյն, «Մեր հայրենիք», Դաշնակցութիւն...

Իսկ այս անգամ, ի՞նչ է պատճառը, որ նոյեմբեր 29ի մասին ալ չեն կրնար համաձայնիլ:

— Հայաստանը շատ սիրելու մրցում:

Հոգ չէ թէ իրենց պատիւն անգամ վրայ տան, այդ մրցումին մէջ:

ՎԱՀԷ

Հայ ընտանիք մը թունաւորուած

═ օ . օ ═

Մարսէյլէն կը հեռագրեն.— Հայ ընտանիք մը, Տէր եւ Տիկին Թոփալեան եւ իրենց զաւակը, որոնք Սէն Լուի կը բնակին, թունաւորուեցան փտտարանիր կիսատ վառած ըլլալով: Տիկինը մեռաւ, իսկ հայրը եւ տղան ծանր վիճակի մէջ են:

Հիթլէր պիտի արտագրէ՞ իր գիրքը

»»» . . «««

Պերլինէն կը հաղորդեն թէ Հիթլէր իր գրքին՝ «Իմ պայքարս» մէկ նոր տպագրութիւնը պիտի հրատարակէ, դուրս ձգելով այն մասերը որ վիրաւորական են Ֆրանսայի համար: «Իմ պայքարս» գրուած է այն շրջանին երբ Հիթլէր բանտը կը գտնուէր եւ իր բովանդակ ճիգը կեդրոնացուցած էր ազգային - ընկերվարական կուսակցութեան վրայ: Այժմ Գերմանիոյ վարչապետն ըլլալով, հարկադրուած է իրերը դատել պետական շահերու տեսակէտով: Ցետոյ, իր եւ իր ներկայացուցիչներուն վերջին յայտարարութիւնները բոլորովին կը հակասեն գրքին մէջ յայտնուած տեսակէտներուն: Կ'ըսուի թէ անհրաժեշտ սրբագրութիւններէն յետոյ, Հիթլէր պիտի արտօնէ որ ֆրանսերէնի թարգմանուի գիրքը:

Ցորենի հրապարակը եւ հացին գինը

Տեղական թերթերը կը հաւաստեն թէ հացին նոր գինը պիտի ծանուցուի յունուար 1ին, իբրեւ կաղանդչէք: Համաձայն դեկտեմբեր 24ին քուէարկուած օրէնքին, կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք առած է, գնելու համար ցորենի աւելորդ քանակութիւնը: Այսպէս, յառաջիկայ յունուարին պիտի գնէ մէկ միլիոն կենդինար ցորեն, իբրեւ առաջին բաժին: Միեւնոյն ատեն, կարգադրութիւններ պիտի ըլլան գարձնել մէկ միլիոն կենդինար ցորեն արտածելու համար: Այս գործողութիւնները պիտի կատարուին թէ ամբարուած ցորեններէն եւ թէ ազատ հրապարակէն, որպէսզի բոլոր հողագործներն ալ օգտուին:

Աշխատանքի տնտեսական կացութիւնը

Ազգերու Դաշնակցութեան «Ամսական վիճակագրութեանց տեղեկատու»ն իր վերջին թիւով կը յայտնէ թէ 1934ի սկիզբէն ի վեր ճարտարագործական գործունէութիւնը յամրաբար բայց յարատեւօրէն պակսած է Ֆրանսայի եւ Պելժիոյ մէջ. իսկ ընդհակառակն գրեթէ անընդհատ աճած է Տանիմարքայի, Իտալիոյ, Նորվեկիոյ, Շուէտի եւ Չիլիի մէջ: Ուրիշ երկիրներու մէջ, տարուան սկիզբը արձանագրուած զգալի յաւելումը ընդհատուած է յունիս - յուլիսէն ի վեր:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ՝ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

17 ՏԱՐԵԿԱՆ ՋԻՆՈՒՈՐՑՈՒ ՄԸ չարաչար յօշոտուած գտնուեցաւ Մարսէյլ-Փարիզ գծին վրայ, Մոնթէլիմարի մօտ, շոգեկառքի արտաքնոցին մէջ: Չարագործը զայն մերկացուցած եւ կենսական գործարանները կտրատած էր ածելիով կամ դանակով: Քիչ յետոյ բռնուեցաւ ոճրագործը, 22 տարեկան զինուոր մը, որ նախ յայտարարեց թէ գիշերը շատ գինի խմած ըլլալով, չի յիշեր ըրածը - թողածը, բայց յետոյ խոստովանեցաւ ամէն բան: Երբ զինուորներ կը վերադառնան եղեր. ինք ալ անոնց միացեր է, յետոյ 17 տարեկան տղան՝ Փօլ Մազուրէքը արտաքնոց տարեր է, եւ այնտեղ վէճ մը ծագելով ... Ոճրագործը, Ալֆրէտ Լամպօ, զոհին հագուստները հանած եւ նետած եւ միայն շապիկով ձգած էր:

250 ՀՈԳԻ ՄԵՌԱԾ ԵՆ ՑՈՒՐՏԷՆ, Մ. Նահանգներուն մէջ: Հեռագիրը կ'ըսէ թէ բացառիկ ցուրտ կը տիրէ ցորեն արտադրող նահանգներուն մէջ, ուր առատ ձիւն տեղացած է: Մոնկոմէրիի մէջ շոգեկառքի մը կաթսան պայթելով, 16 հոգի մեռան եւ 25 հոգի վիրաւորուեցան:

ԱԼՊԱՆԱԿԱՆ ԴԵՍՊԱՆԱՏՈՒՆԸ կը հերքէ ապստամբութեան լուրերը, յայտարարելով թէ կատարեալ անդորրութիւն կը տիրէ ամբողջ երկրին մէջ:

ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ 350,000էն 500,000 ֆրանքի բարձրացուց գեղարուեստական գործերու գնման յատկացուած վարկը: Միւս կողմէ, այսուհետեւ 10ի փոխարէն քսան վաստակաւոր արուեստագէտներ հանգստեան թոշակ պիտի ստանան:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՇՐՋԱՆԻ ընտրութիւնները վերջացան: Կուսակցական համագումարին համար ընտրուեցան 1475 այր եւ 561 կին պատգամաւորներ, որոնց 1336ը բանուորներ են, 306ը ճարտարագէտներ, 114ը ծառաներ:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

...ՄԷՆԷՄԷՆԸ ԴԵՌ ԿԱՆԳՈՒՆ Է

»»»· ·«««

Վերջերս երեք ուշագրաւ դէպքեր արձանագրեցին Թուրք թերթերը։

Առաջինը «չարչաֆ»ի պատմութիւն մըն էր։ Կարեւոր քաղաքի մը ժողովը կ'որոշէ «չարչաֆ»ի գործածութիւնը մխտնգամ ընդմիշտ արգիլել։

«Չարչա՞ֆ» — Թուրքիոյ մէջ։

Ընթերցողը իրաւունք ունի զարմանալու։

Չէ՞ որ տարինե՛ր առաջ ջնջուեցաւ ու նետուեցաւ ան։ Ի՞նչ պատմութիւն է այս։

Իրականին մէջ, սակայն, ոչինչ կայ զարմանալու։ Պէտք է զարմանան անոնք որ, Թրքական կեանքին կը հետեւին օրէնքներու եւ հրամանագրերու ընթերցումով։ Որ երեւոյթները կը շփոթեն իրականութեան հետ։ Կամ հեռացած եւ տարուած այն արմատական հակադրութենէն, որ կայ երէկուան Թուրք կնոջ կենցաղին եւ այսօրուան տրուած հրահանգին միջեւ, կը մոռնան թէ Թուրքիան՝ Պոլիսը կամ Էնկիւրին չէ, ոչ ալ՝ երեսփոխանին կինը կամ ... «երեսփոխանուհի»ն՝ Թուրք կինը։ Կայ երկիրը, զանգուածը։ Իսկ Թուրքիան կը շարունակէ, հարիւրին ութսուն համեմատութեամբ, նոյն թմրած Անատոլուն մընալ։

Ու մենք որ դուրսն ենք ու Թուրքիոյ մասին կը կարդանք միայն կամ զայն կը դատենք հրամանագրերէն, կը տպաւորուինք ուժգնօրէն ու այդ տպաւորութենէն չենք կրնար ազատիլ, տեսնելու համար իրականը։

Իրողութիւնը, սակայն, ինչպէս տեսանք, բոլորովին ուրիշ է։ Էնկիւրին որքան կ'ուզէ թող ... «չարշըֆէ»։ Թուրքիոյ կիներուն հազիւ 20 առ հարիւրը «չարչաֆ»է զերծ է։ Անէք որ եւ է Թուրք թերթ, ու կը տեսնէք թէ խմբանկարներու մէջ ո՛րքան շատ են «չարչաֆ»ները։ Օրինակ՝ Քէմալի այցելութիւններուն, գործարանի մը բացման, խնայողութեան շաբաթի թէ յաղթանակի տօնակատարութեան, ու նոյն իսկ Թուրք կնոջ արդիականացման կամ իրաւունքներ ստանալու առթիւ կազմակերպուած հաւաքոյթներու նկարներու մէջ, որքան շատ են մեր ծանչցած Այշէներն ու Ֆաթմաները։

Ըսել չեմ ուզեր, անշուշտ, թէ բարեփոխումները հետք չեն ձգեր։ Բայց, ինչ որ կը կատարուի Թուրքիոյ մէջ մասնաւորապէս կենցաղի տեսակէտէն՝ դեռ խնդրական է։ Կրնայ երեւութապէս նախընտրելի ըլլալ, հաճելի, շլացուցիչ նոյն իսկ։ Պարահանդէսիէ, երեսփոխանուհի ու ճառ։ Ասոնք արտաքինն են, սակայն։ Հարկ է տեսնել ներքինը,— ընտանեկան նոր բարքերու քայքայումը։ Թուրք դրականութեան յատուկ յօդուածաշարքին մէջ, նոր գրողներէն մէկուն վէպը յիշած եմ,— «Սու սինէքլէրի»։ Ոչ մէկ Թուրք քննադատ չելաւ ըսելու որ Եսարի իր այդ վէպով տուած է Թուրք աղջիկներու սանձարձակ կեանք մը որ իրական չէ (մէկը հոմանուհի է զարձած, միւսը՝ ղոնապանի կին, Թուինչքներէ յետոյ ...)։

Թողունք, սակայն, այս պարագան ու անցնինք երկրորդ դէպքին։

Անցեալ սեպտեմբերի վերջաւորութեա՞ն թէ հոկտեմբերի սկիզբը, Թուրքիոյ վարչապետական դիւանը թերթերուն տուաւ պաշտօնական ղեկոյց մը, հրապարակաւ յայտարարելով թէ «վարչապետութիւնը այսուհետեւ ու եւ երբեք նկատի պիտի չառնէ այն դիմումները որոնք գրուած կ'ըլլան արաբական տառերով»։

Ընթերցողը իրաւունք ունի, անշուշտ, նոյն հարցումը տալու ե՛ւ հոս.

— Ի՞նչ, արաբական տա՞ռ ... Թուրքիո՞յ մէջ ...

Ի հարկէ՛։ Ու կը վխտա՛ն այդ տառերը։ Ժողովուրդին մեծ մասը կը գործածէ զայն։ Անձնական նամակներու հարիւրին 70—80ը կը գրուին այդ տառերով։ Իսկ շատ մը պաշտօնատուներու մէջ, նախ այդ տառերով կը գրեն ու յետոյ կը վերածեն լատինականի։

Ապացոյց, — նոյն ինքն վարչապետին յայտարարութիւնը։

Օրէնքը շատ կտրուկ էր։ Ու լոյս տեսաւ տարիներ առաջ։ Եւ սակայն, երեւան կուգայ որ տարիներէ ի վեր նոյն իսկ վարչապետութիւնը կը ստանայ գրութիններ արաբական տառերով։ Նկատի կ'առնէ զանոնք, ընթացք կուտայ կամ կը մերժէ։ Ինչո՞ւ։ Չէ՞ որ ինք էր արգիլած զայն։ Այո, բայց կան բաներ որոնք հրամաններու չեն ենթարկուիր։ Այդպէս ալ՝ «չարչաֆ»ըն ու տառը։

Չգիտենք թէ վարչապետութիւնը որքա՞ն հաւատարիմ պիտի ըլլայ իր այս երկրորդ որոշման։ Ամէն պարագայի մէջ, իր յայտարարութեան «այսուհետեւ»ը բաւական խօսուն խոստովանութիւն մըն է մինչեւ այժմ եղածի մասին։

Երրորդ դէպքը շատ թարմ է։ Լուրը կուգայ Անթաքիայէն։ Մզկիթին մէջ, կը գրեն «Ճումհուրիէթ»ի՝ Աստանայէն, հօճա մը, որ ... քիւրտ է եղեր, կեաւուր նկատեր է գլխարկ դընողները։ Ու «մզկիթը, կ'ըսէ լրատուն, վերածուեցաւ պատերազմական դաշտի մը. մոլեռանդ յետադիմականները յարձակեցան երիտասարդներու վրայ եւ հինգ հոգի վիրաւորեցին»։

Առաջինը չէ այս դէպքը։ Ոչ ալ, աղահովաբար, վերջինը պիտի ըլլայ։ Օր մը Պրուսա, օր մը Մէնէմէն, ուրիշ օր մը՝ Անթաքիան — Թուրքիայէն ներս թէ դուրս — Թրքութիւնը իր խորքին մէջ նոյն մոլեռանդ խլամն է, նոյն սոֆթայական եւ փաթթոցաւոր ամբոխը։ Ու կը բաւէ որ մէկը յանդգնի քրքրել անոր ներքին խոռչքը։ Թող՝ Թոյլատրեն նոյնը ընել Թուրքիոյ բոլոր քաղաքներուն մէջ, ու վստահ եղէք որ քանեւչորս ժամուան մէջ ամբողջ Թուրքիան «պատերազմի դաշտի մը կը վերածուի», փաթթոցն ու կանանչ դրօշը կրկին հրապարակ կուգան, ամբոխը կը վերսկսի ոռնալ, մոլլաները նորէն կ'անցնին բազմութեան գլուխը ու քանի՛ քանի՛ գլխարկաւոր գլուխներ կ'իյնան։

Կարելի է անվարան ըսել թէ՝ Մէնէմէնը դեռ կանգուն է։ Դեռ թիրական է այն մտայնութիւնը որ յանկարծ պոռթկաց, քանի մը տարի առաջ, այդ պզտիկ գիւղաքաղաքին մէջ ու ամբոխը կոխկռտելով բրածեց ըսպաննեց Քուպիլայը (սպայ մը)։

Մէնէմէնը դեռ կանգուն է՝ իր չարչաֆով, իր տառերով ու հօճաներով։

Ընկճուած ու հալածուած թէեւ, ան կը շարունակէ իշխել, իր կարգին, Թուրք հոգիին։ Որովհետեւ, այդ երկուքը դարեր շարունակ, թրծուած են իրարմով, զօդուած իրարու, միախառնուած են։

Քէմալը կրնայ պարանցիկ երեկոյթներու բերել Թուրք կինը, ճառախօս դարձնել զայն, նշանակել նոյն իսկ երեսփոխան կամ դնել «ճակատի ... առաջին գծի» հերոսուհի, կրնայ ըսպարել ու, գլխարկը գլխուն եւ հօլաթեւ, չքեղօրէն դարձնել՝ իր կամ ուրիշ այրերու գրկին մէջ։ Բուն Թրքուհիները, սակայն, ոչ իր անպաշտօն հարէմին անպաշտօն հարճերն են, ոչ ալ Ըմէթին թէ կախ-պոկունք Րիւշտիին պայանները։ Արփաչայէն մինչեւ Մերսին կամ Զանաքքալէ՝ դեռ տգէտ, անընտել, թանձրամիտ ու մոլեռանդ միլիոնաւոր կիներ կան որոնք իրենց կօշիկին քիթն ու աչքերէն մէկը միայն ցոյց կուտան փողոցներու մէջ։

Քէմալը կրնայ, դարձեալ, տարիներու յամառ ճիգով մը, տառերը աւելի ընդհանրացնել։ Բայց, նոյն իսկ 1934ի իր յայտարարութիւնը, զոր յիշեցի վերը, իր մէջ չունի արգելքի կամ պատիժի խօսքը, այլ միայն նըկատի չառնելու սպառնալիք մը։ Ատեկա խոստովանութիւն մըն է թէ՝ վարչապետութիւնը ինք եւս համոզուած է որ չի կրնար արգիլել։ Եւ ասիկա՝ վարչապետութիւնն է։ Մայրաքաղա՞քը։ Գաւա՞ռը։ Փոքր պաշտօնատունե՞րը։ Անհատականնե՞րը։

Տառի խնդիրը վարժութեա՞ն խնդիր է միայն։ Չեմ կարծեր։ Շաղա՛խ է։ Ոգի՛։ Կրօնք, ըմբռնում, մտայնութիւն։ Դարերէն, մզկիթներէն, փաթթոցներէն, ծնկաչոք ու յարաշարժ աղօթքներէն, «ֆէթվա»ներէն ու «պիսմիլլահ»ներու դարձդարձիկ-վերտառութիւններէն եկող ու այլ եւս էութիւն դարձած հոգեվիճակ մը՝ որմէ դժուար է բաժնել Թուրքը։

Այդ է պատճառը, որ դրեթէ մէկ երկու տարին անգամ մը կը պոռթկայ նոյն ամբոխը։ Պրուսայի դէպքը խորշոր համեմատութիւններ պիտի ստանար, եթէ զօրագունդերը շարժման մէջ չդրուէին։ Կը յիշուի թէ արձագանգ տուին նոյն իսկ ուրիշ քաղաքներ։ Ու ոչ մէկ տարակոյս, որ Անթաքիոյ մզկիթին «տխուր դէպքը» երկրէն ներս պիտի ցնցէ միլիոնաւոր հոգիներ, որոնք «քասքէթ»ով կամ ... «պոմպէ»ով թէեւ, դեռ Եէնի Ճամիի կամ «Մարտ 31»ի ամբոխը կը մնան։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԱՐԺԱՆԱՒՈՐ ՈՒՍՈՒՑԻՉԸ

═ o ═

ՓՐԱԿԱ.— Սուլթաններու որջին մէջ, Պոլիս, առանձին պարտէզի մը անկիւնը ծաղկած յասմիկի նման կ'ապրէր ու կը շնչէր հայ ոստան մը դիրի ու դրականութեան, շունչին տակ հայ դասականներուն եւ Փրանսական մշակոյթին։

Նախասահմանադրական շրջան։ Ուսուցչապետ Պէրպէրեան մարեր էր բեղուն արեւի մը կեանքով։ Նիրվանայի հայ քուրմը ինքզինք կը կախէր հաճոյքի տան մը ցած առաստաղէն, եւ աստուածաշունչ պատանիի մը ոսկի տաւիղն ալ, աւա՛ղ, կ'երթար յանձնուիլ այնքան կանուխ Պալըքլըի հողվրտիքին թնդուած փուշերուն։ Ու դեռ ինչքան մեծեր ու անոնց հետ մըշակոյթի քանի՛ փոքր ու աննկուն վաստակաւորներ հայ բանին նուիրուած։ Մ. Մամուրեան, քերականագէտ Նազգաշ, Յակոբ Գուրգէն, Դաւիթ Խաչկոնց, աննմա՛ն Ասատուր ամուսինները եւ փաղանգ մը գրչի ու մտքի։

Երուանդ Տ. Անդրէասեան մէկն է այդ անխոնջ կրթական մշակներէն, որուն անունին եւ գործերուն ծանօթ՝ եւ վայլուցած ակէն խմած է ներկայ սերունդը։ Այսօր ինկած են շատոնց հայ մտքի մեծ կոթողները՝ Թլկատինցի, Հրանդ, Վարուժան, Զէօհրապ, Զօհրապ, Յարութիւնեան, Գազանճեան, Եարճանեան, Սրմաքէշխանլեան, Զարդարեան, Բարսեղեան ... Ո՞ր մէկը յիշել եւ ո՞րը մոռնալու մեղքը գործել, լոյսի փաղանգ, բոյլք, Յարդգողը մեր ցեղին։ Ու ամէն մէկ կրթական հայ մշակ, ինչքան ալ համեստ եղած ըլլայ երէկ, այսօր իր մեծ արժէքը ունի եւ մեր գուրգուրանքին առարկան է։

Դարերու ընթացքին մենք գիտցեր ենք վեր բռնել գիրը, կրակներուն մէջէն անգամ։ Ու ան լուսաւորած է մեր ճամբան ու առաջնորդած մեզ, դարերու խաւարին մէջէն։ Ատոր համար այս յոբելեանը կը քաշալերէ գիս եւ կը խոնարհիմ գրչի եւ ուսուցչական ամպիոնի ալեւոր վաստակաւորին առջեւ։ Քիչ է ամէն երախտագիտութիւն։ Այս անշուք ու սեւ Թուականին, պէտք է, այո, համահայկական արժէքները առաջ քաշել ու վեր, վեր բռնելով ցուցադրել ժողովուրդին, անոր ոյժ, հայրենասէր հպարտութիւն, կորով ու տոկունութիւն ներշնչելու համար։ Որովհետեւ մենք ազգ մըն ենք որ իր սեփական գիրն ու գրականութիւնն է ստեղծած հին դարերուն տակաւին։ Ան այդ ըրած է արեւմտեան մեծ ազգերէն շատ առաջ։ Մենք ունինք ցեղային թաքուն առաքինութիւններ որոնց մէջ արմատ կ'արձակէ եւ որոնցմէ կը ծլի մշտանորոգ հայ կեանքը։ Վաղանցուկ է բիրտ ուժը եւ այսօր հովեր կը փչեն Աստրիդաններու, Ճինկիզ խաներու, Լէնկթիմուրներու կորսուած հետքերուն վրայէն։ Մենք պիտի ապրինք եւ տակաւին ոտքի պիտի մնանք, երբ ուրիշ բռնակալներու հետքերն ալ ջնջուին ...

Վարժապե՛տ, յուզումէս կը դողամ որ սա ջարդուփշուր ազգը հակառակ օրերու ռեղունութեան կ'ուզէ քեզի իր գնահատանքի խօսքն ընել, տակաւին քու կենդանութեանդ։ Ցեղի մը կենսունակութեան եւ ապրելու կամքի՛ն ամէնէն կարկառուն ապացոյցներէն մէկն է այդ։ Այնքան կը սիրեմ մարդերը գնահատել, երբ անոնք ողջ են դեռ։ Ու վիշտ մըն է ինծի համար, մեծ վիշտ, ահաւոր վիշտ, ըլլալ ժամանակակից ու չունենալ բախտը սեղմելու ձեռքերը մարտագոռ հայ դիւցազնին, որ կը քնանայ հիմա Փէռ Լաշէզի ծանր հողին տակ։

Դուք Պոլսոյ մէջ ծծկուած, կռկեցիք, յղկեցիք ու շնորհալի ճկունութիւնը տուիք արեւմտեան քնքոյշ աշխարհաբարին։ Դուք հոն նստած, խեղ դըրկեցիք զաւառ որ մեր ճրագները վառենք եւ մութը չմնանք։ Դուք գրեցիք, դուք ուսուցանեցիք եւ ստեղծեցիք։ Դուք տպեցիք գիրք եւ հրատարակեցիք թերթ։ Դուն, անցնող սերունդ, տրուած պայմաններուն մէջ քու պարտականութիւնդ կատարեցիր լեցուն գիտակցութեամբ եւ խորունկ հայրենասիրութեամբ։ Մեզմէ քուկդ չէ որ այսօր մեզի հետ այս ափերուն վրայ ես։ Դուն եղար բեղուն, պարտաճանաչ եւ կը մնաս մեզի կարկառուն օրինակ։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՈՋԵԱՆ

ԲԱՀԱԹՈՒՐ ԲԱՀԱԹՐԵԱՆ

— o —

Երեւանի մէջ, դեկտ. 1ին, կարճատեւ հիւանդութենէ վերջ, մեռած է պետական համալսարանի եւ Պոլիտեխնիկ Ինստիտուտի մաթեմաթիկայի դասախօս Բահաթուր Բահաթրեանը։

Շատ քիչեր ծանօթ են անոր։

Գիտութեան նուիրուած հայ մտաւորականութեան մէջ, Բահաթրեան իր մասնաւոր տեղն ունէր։

Լուռ էր, համեստ, ուղղամիտ ու անաչառ։

Ծնած էր 1872ին Ղարաբաղի մէջ եւ իր միջնակարգ կրթութիւնն ստացած Շուշիի ռէալական եւ Էջմիածնի Գէորգեան ճեմարանին մէջ։

Ապա անցած արտասահման եւ հետեւած Ժընեւի համալսարանի ֆիզիկայի եւ մաթեմաթիկայի դասընթացքներուն եւ աւարտած Կանտի (Պելժիա) ճարտարագիտական դպրոցը եւ ստացած ճարտարագէտ-քիմիկոսի վկայական։

Իր ուսումը կատարելագործելէ վերջ՝ Բահաթրեան կ'անցնի հայրենիք եւ կը զբաղի ժամանակ մը, իր մասնագիտութեամբ։

1914ին կրթական ասպարէզին նըւիրուած, կը հրաւիրուի Էջմիածնի Գէորգեան ճեմարանի մաթեմաթիկայի ուսուցիչ։ Երեք տարի կը մնայ հոն եւ կը պաշտօնավարէ Մ. Աբեղեանի, Գարեգին արք. Յովսէփեանի, Ս. Կանայեանի, Ա. Տէր Պօղոսեանի, Վահան Նաւասարդեանի, Աշոտ Յովհաննիսեանի, Պ. Մակինցեանի, Գ. Էգիլեանի, Գէորգ Ալթունեանի, Մեսրոպ վրդ. Մաքսուտեանի, Ս. Տէր Յակոբեանի, Սահակ Թորոսեանի եւ ուրիշ հանրածանօթ գործիչներու հետ։

Բահաթրեան շատ էր կլանուած իր մասնագիտութեամբ։ Մաթեմաթիկան կը համարէր հիմը բոլոր գիտութեանց եւ անոր համար ամէն ինչ էր։

Սակաւախօս ու լեզուական ճարտարութենէ զուրկ։ Յաճախ հայագիտութեան պակաս։ Ճեմարանի շրջապատն ու մթնոլորտը քանի՛ քանի՛ ուսուցիչներու հայերէն է սորվեցուցած ...

Բահաթրեանի բացատրութիւնները մթին ու խրթին էին, պայծառութենէ զուրկ եւ յաճախ անհասկնալի։ Ատոր համար անոր դասաւանդութեան ժամերը շատ դիւրաւ կը շահագործուէին չարաճճի աշակերտներու կողմէ եւ յանկարծ ժպիտն ու քրքիջը կը խառնուէին թիւերու կարաւանին։

Իր հեռաւոր ու մօտաւոր աշակերտները, բարեկամներն ու ծանօթները, խորունկ ցաւի ու մորմոքի հետ պիտի յիշեն անկասկած «մեր Բահաթուր»ը, Էջմիածնի ճեմարանը,— այդ բուրումնաւէտ ու կախարդական վառարանը հայ մշակոյթի ու պատմութեան, իր այլազան դրուագներով, դէպքերով ու դէմքերով։

1917ին, ռուսական յեղափոխութեան ռազմաճակատի դէպքերուն բերումով երբ Գէորգեան ճեմարանը վերջնապէս փակուեցաւ, պաշտօնէութիւնն ու աշակերտութիւնը ցրուեցաւ, Բահաթրեանը մնաց Էջմիածին, լծուեցաւ հանրային աշխատանքի եւ 1918ի ամառը նշանակուեցաւ Արամի կողմէն Էջմիածնի շրջանի պարենաւորման ընդհանուր լիազօր։

Հայաստանի հանրապետութեան օրերուն, կրթական նախարարութեան հրահանգով պաշտօնավարեց Երեւանի դպրոցներուն մէջ, միաժամանակ վարելով հանրային զանազան պատասխանատու պաշտօններ։

Խորհ. իշխանութեան հաստատումէն ի վեր, դասախօս էր պետական համալսարանի եւ Պոլիտեխնիկ Ինստիտուտի մէջ, մինչեւ իր մահը։

Երկար տարիներ աշխատեցաւ Անանիա Շիրակցիի գործերու ուսումնասիրութեամբ։

Բարեբախտաբար հրատարակուեցաւ այդ կարեւոր աշխատութիւնը, որ պիտի մնայ լաւագոյն յուշարձանը Բահաթրեանի թարմ շիրիմին։

Վ. Հ.

Տասը առ հարիւրի օրէնքը Մարսէյլի մէջ

═ o ═

ՄԱՐՍԷՅԼ, 22 դեկտ. (Յառաջ).— Երկու շաբաթէ ի վեր, քննիչ յանձնախումբեր կը շրջին գործարանէ գործարան, արհեստանոցէ արհեստանոց եւ խիստ քննադատութեան կ'ենթարկեն մասնաւորապէս օտար գործարաններու մէջ աշխատող օտար բանուորներու ինքնութիւնը։

Գաղափար մը տալու համար նոր խստութեանց մասին, կ'ամփոփեմ հարցաքննութիւն մը որ տեղի ունեցած է ծանօթ կօշկակարանոցի մը մէջ հայ գործարանատիրոջ եւ քննիչներու միջեւ.

— Ո՞րքան բանուորներ ունիք ձեր արհեստանոցի մէջ, կը հարցնէ քննիչը։

— Գործերու կանոնաւոր շրջանին 50 հոգի, իսկ տագնապի եղանակին 30էն մինչեւ 40, կը պատասխանէ գործարանատէրը։

— Հարիւրին քանի՞ն օտարներ են։

— Գրեթէ հարիւրին իննըսունը։

— Ինչո՞ւ համար չէք գործադրած տասը առ հարիւրի օրէնքը ձեր հաստատութեան մէջ։

— Ամենայն հաւատարմութեամբ պատրաստ ենք գործադրելու կառավարութեան հրահանգները, բայց ...

— Բայց ... ի՞նչ պատասխաններ ունիք, արդարացնելու այն մեծ սըխալը զոր գործած էք մեր երկրին օրէնքներուն դէմ, կառավարութեան քթին տակ, իբրեւ օտարականներ։

— Նախ տեղացի արհեստաւոր բանուորներ չկան, իբրեւ կօշկակարներ, երկրորդ՝ տեղացի արհեստաւորը չի գիջանիր աշխատիլ այն օրավարձով ինչ որ սահմանուած է հայ, ռուս, յոյն եւ իտալացի կօշկակարներուն։

— Ձեր երկու պատճառներն ալ չեն գոհացներ մեզ։

Քննիչը պահ մը կը խորհրդակցի իր միւս ընկերներուն հետ եւ դառնալով հայ գործատիրոջ.

— Այո, մենք շատ լաւ գիտենք որ Մարսէյլի կօշկակարի, դերձակի հրապարակը դուք գրաւած էք եւ ձեր արհեստանոցներուն մէջ աշխատող կօշկակար բանուորներն ալ ձեր հայրենակիցներն են։ Գիտենք նաեւ որ

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (19)

«ԻԹԹԻՀԱՏ ԵՒ ԹԷՐԱԳԳԸ»

(ՔԱՂՈՒԱԾ ՊԷՀԱԷՏՏԻՆ ՇԱՔԻՐԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ)

»»»· ·«««

Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյ չէր բաժներ Տիրան Քէլէկեան էֆէնտիի այս կարծիքը, եւ կ'աշխատէր պաշտպանել Եուսուֆ Իզզէտտին էֆէնտին։ Ասոր ի պատասխան Տիրան Քէլէկեան էֆէնտի կ'ըսէր.

— «Եթէ խղճմտանքի զգացում մը եւ կամ համոզում մը անցած է ձեր մէջ, այդ բանը պիտի վերագրեմ ոչ թէ ձեր տեսած փորձառութեան, այլ ձեր ցանկութիւններէն բխող դատողութեանց։ Նկարագիրս թոյլ չի տար բարեացակամութեամբ մեկնաբանելու բոլոր այն խոստմնազանցութիւնները, որոնք կատարուեցան ոչ միայն իմ, այլ եւ ձեր անձին նկատմամբ։ Արեւելքի ժողովուրդներուն մէջ հաւատարմութեան կոյր զգացում մը կայ։ Սակայն գիտէք որ ես շատ քիչ խանդավառուած եմ այս բանով։ Մինչեւ որ համոզիչ բացատրութիւններ եւ յանձնառութեանց զօրծադրութեան մէջ լրջութիւն չտեսնեմ, «բարի ճանապարհ» ըսելէ զատ ուրիշ ընելիք չունիմ։ Բնականաբար, երէկ «ճերմակ է» ըսած մէկ բանիս, այսօր «սեւ է» չեմ կրնար ըսել։ Բայց այլ եւս չեմ կրնար ալ պնդել որ «ճերմակ» է։ Թերեւս տեսողութիւնս գիս խաբած է ... Այդ սպիտակութեան ապացոյցը թող քիչ մըն ալ ուրիշները փնտռեն, բայց ոչ ապագայի ցանկութիւններէն տարուելով, այլ համոզիչ փաստեր փնտռելով»։

Յարաբերութիւնները այս ձեւ ըստանալէ վերջ, Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյ եւ Տիրան Քէլէկեան էֆէնտի այլ եւս վերջ տուած էին թղթակցութեան։

1907 տարուան Մարտ, Ապրիլ ամիսներէն վերջ գրեթէ իրարու հետ նամակ չէին փոխանակած։ Տիրան Քէլէկեան էֆ. վերջին նամակներէն մէկուն մէջ այսպէս կ'արտայայտուէր.

— «Ձեզի հետ մշակած անձնական յարաբերութիւններս եւ մտերմութիւնս միշտանջենական են։ Այս պատճառաւ, ո՞ւր եւ ի՞նչ վիճակի մէջ ալ գտնուիմ, ձեզմէ լուր ստանալ, ձեզ հետ թղթակցիլ եւ ծառայութիւն մատուցանելը ինծ համար երջանկութիւն կը համարիմ։ Այս մասին ոչ մէկ կասկած։ Ինծ համար անկարելի է պաշտպանել այնպիսի գաղափարներ, որոնք խոտոր կը համեմատին իմ տեսակէտներուս հետ։ Քաղաքականութիւնն ու անձնական յարաբերութիւնները իրարու հետ չշփոթելու չափ ազատականութիւն ունիմ։ Մեր քաղաքական գործունէութեան մէջ նոյնութիւն եւ ներդաշնակութիւն չկրցանք ստեղծել։ Ասիկա արգելք չի կրնար ըլլալ մեր եղբայրական եւ բարեկամական սիրոյն։ Քաղաքական կեանքի մէջ ձեզի բերելիք օժանդակութիւնս կը կայանայ, թշնամին հարուածելու եւ անհանգստացնելուն մէջ։ Այս բանին պատրաստ եմ ամէն վայրկեան։ Իսկ չկայ բան մը որ կարենամ զլանալ ձեր անձին համար։ Քաղաքական համոզումներու չափ ամուր են նաեւ բարեկամութիւններս»։

Իթթիհատ եւ Թէրագգը կուսակցութեան արտասահմանեան կեդրոնական վարչութիւնը Եգիպտոս ղրկած էր Ահմէտ Րիզա պէյը՝ տեղւոյն կացութիւնը քննութեան ենթարկելու համար։ Այս ճամբորդութիւնը, քիչ մը ըլլամ հաւաքելէն եւ տեղական թերթերու մէջ քանի մը յօդուած գետեղելէն զատ ուրիշ արդիւնք չէր տըւած։ Ասկէ աւելի բան չէր սպասուեր արդէն։ Տիրան Քէլէկեան էֆէնտի նախամեծար համարած էր տեսակցութիւն չունենալ Ահմէտ Րիզա պէյի հետ, եւ այցելութիւն չտալ։ Որովհետեւ Տիրան էֆ. չէր բաժներ Ահմէտ Րիզա պէյի քաղաքական համոզումները։

Ահմէտ Րիզա պէյի Փարիզ վերադարձէն յետոյ, քննական պտոյտի ելած էր Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյ, եւ ամէն վտանգ աչք առնելով իր ճամբորդութիւնը երկարած մինչեւ Պոլիս։ Տօքթէօրը Պոլսէն, Եուսուֆ Իզզէտտին էֆէնտիին ղրկած է ընդարձակ նամակ մը։ Այս նամակը կը բովանդակէ ուշադրութեան արժանի կարեւոր մանրամասնութիւններ՝ այս ճամբորդութեան եւ հետապնդուած նպատակներու մասին։

— «Ֆրանք մը աւելի չծախսելու համար, բազմաթիւ հսկողութեանց եւ հակակշռի ենթակայ եղող կուսակցութեան ելմտական վարչութիւնը, Ահմէտ Րիզա պէյի դէպի Եգիպտոս կատարած ճամբորդութենէն վերադարձէն յետոյ, կուսակցութեան աշխատանքներն ու կազմակերպութիւնները քննելու, ինչպէս նաեւ Ձերդ բարձրութեան մօտ մասնաւոր առաքելութիւն կատարելու մօտ. 1500 Ֆր. յատկացում մը ըրաւ եւ գիս ճամբայ հանեց։ Ծառայականիս ալ՝ գլուխը անութին տակ առած եւ ամէնէն զարհուրելի վտանգները արհամարհելով հոս եկաւ հայրենիքին եւ իր վեհափառ Տիրոջ հանդէպ ծառայութիւն եւ միանգամայն պարտականութիւն մը կատարած ըլլալու գոհունակութեամբ եւ հպարտութեամբ։

Կուսակցութիւնը, բնականաբար, դրօսական պտոյտ կատարել տալու նպատակով չէր որ գիս ճամբայ հանեց։ Եւ ոչ ալ իմ անձնական շահերս թոյլատու էին, որ անգամ մը հրաշիւք իմն փրկուելէ յետոյ, արինածարաւ գազանին հրէշային երախին յանձնուէի կրկին։

Հետեւաբար ծառայականիս այս գազանի ճամբորդութիւնը ոչ երիտասարդական խանդավառութենէ բխող անխորհուրդ քայլ մը եւ ոչ ալ անձնական շահերէ մղուած կրնայ ըլլալ։ Թերեւս ստանձնած պարտականութենս ծնունդ առնող անձնազոհութիւն եւ կամ խղճմտանքիս թելադրուած պարտականութիւն մըն է։

Կեանքի արժէքն ու քաղցրութիւնը չըմբռնելու, ինչպէս նաեւ վտանգին կարեւորութիւնը չգնահատելու չափ պակասամիտ եւ տգէտ չեմ։ Նախահայրերուս արիւնով ոռոգուած սրբազան հայրենիքիս փրկութիւնը, եւ միւս կողմէ գիս իր շնորհներով եւ մեծանձնութեամբ մեծարած Տիրոջս երջանկութիւնը,— որ կը յուսամ թէ հայրենիքիս համար ամէնէն օգտակար անձը պիտի հանդիսանայ — ամէն վտանգ արհամարհելու մղեցին զիս։

Չեմ կրնար նուազ անձնազոհ հանդիսանալ Օսմանցի այն զինուորէն, որ հայրենիքին թիզ մը հողը պաշտպանելու եւ օսմանցիութեան արժանապատուութիւնը բարձր պահելու համար՝ իր արիւնը կը թափէ ուրախութեամբ։ Երբ այն համոզումը գոյացուցի թէ, իմ անձնուիրութեամբս հայրենիքիս ու Տիրոջս ծառայութիւն մատուցանելու կոչուած եմ, ալ ամէն վտանգ արհամարհեցի։

(Շար.)

ձեր գործերուն մէջ չունինք ոչ իսկ մէկ տեղացի արհեստաւոր: Դուք տարը տարուան ընթացքին չէք սորվեցուցած մէկ հատ տեղացի բանուորի, ընդհակառակն, հազարաւոր հայ գործաւորներ դարձած են կօշկակար, այս արհեստանոցներու մէջ:

— Պարոն քննիչ, մենք հայ գործատէրերս ոչ մէկ խտրութիւն դրած ենք տեղացի եւ հայ բանուորներուն միջեւ եւ միշտ բաց ձգած ենք մեր արհեստանոցներուն դռները տեղացի բանուորներուն առջեւ եւ ներս ընդունած ենք հարիւրաւոր տեղացի բանուորներ (հայ գործատէրը ցոյց կուտայ ստորագրութիւնները տեղացի աշխատաւորներու, որոնք եկած եւ երեք օր վերջը ձգած գացած են):

— Այս բոլորը ոչ մէկ արժէք ունին մեզի համար: Դուք պարտաւոր էք ճամբել ձեր հայ արհեստաւորներէն այնքան թիւ, որքան որ տասը առ հարիւրի օրէնքը սահմանած է, եւ անոնց տեղը առնել տեղացի պարզ բանուորներ, արհեստի վարժեցնել եւ վճարել կրկնապատիկ օրականներ:

— Բայց Պարոն քննիչ, նորեկ մը առնուազն երկու տարիէն կրնայ սորվիլ արհեստը: Եթէ այդ ժամանակամիջոցին արհեստանոցս դարձնեմ դպրոց ու ամբողջ գրպանումս կեդրոնացնեմ հոն, հապա ո՞վ պիտի հայթայթէ եւ կամ վճարէ նախ արհեստանոցի վարձքը, երկրորդ՝ նորեկներուն հասցուցած վնասը, երրորդ՝ պետական տուրքը եւ չորրորդ՝ ֆրանսացի զաւակներուս ապրուստի ծախքը:

Ահա այսպէս կը հարցաքննեն, կ'արձանագրեն եւ կը մեկնին, առանց որ եւ է գործնական քայլ առնելու:

Մոմի, խողի եւ ուրիշ շատ մը օտար բանուորներ պահող գործարաններն ալ սկսած են արձակել օտար բանուորները (անշուշտ Հայերն ալ):

Բարեբախտաբար կան կարգ մը գործատէրեր որոնք Ֆրանսայի մէջ ունին միատեսակ գործարաններ եւ առ այժմ կը մնան ազատ, նոյն իսկ կը դժկամակին եւ բողոքներ կը ներկայացնեն օտար բանուորներու մասին արձակուած անարդար վճռին դէմ: Դեռ ոչ մէկ օտար բանուոր արձակուած է յիշեալ գործարաններէն:

Մարսէյլի շաքարի երեք գործարանները դեռ կը պահեն իրենց օտար բանուորները, որոնց մէջ Հայերը մեծամասնութիւն կը կազմեն:

Այս բացառութիւնը արդիւնք է հետեւեալ առաւելութիւններուն:

Ա.— Հայ բանուորները տասնեակ տարիներէ ի վեր, յարատեւ ու հաւատարմօրէն կ'աշխատին առանց տրտունջի եւ դժգոհութեան:

Բ.— Այս ժամանակաշրջանին իրենց ճարպիկութեամբ կրցած են բացառիկ դիրք մը գրաւել իրենց աշխատասիրութեամբ, չարքաշութեամբ եւ արտադրութեամբ: Ամէն մէկը տիրացած է աշխատած գործին գաղտնիքին եւ դարձած է մասնագէտ բանուոր, այնպէս որ մէկ օրուան անոնց բացակայութիւնը կրնայ դառնալ զգալի:

Գ.— Այս գործարաններու մէջ կան այնպիսի դժուարին գործեր (տաքութիւն 30—40 աստիճան) ուր ոչ մէկ տեղացի բանուոր կրնայ մնալ տասը վայրկեան, բայց հայ բանուորը համբերութեամբ կը տանի այդ ծանր լուծը, նկատի ունենալով ապրելու պահանջը:

Իսկ միւս գործարաններէն ամէն օր հայ բանուորներ կը ճամբուին:

Արձակուածներու մէջ կան 4—6 ֆրանսացի զաւակ ունեցող բանուորներ եւ ֆրանսական բանակին մէջ ծառայած նախկին հայ կամաւորներ: Բայց այս առաւելութիւններն ալ արժէք չունին տեղացի պաշտօնեային աչքին: Իտալացին, Սպանիացին, Յոյնն ու Լեհը իրենց բեռները կապելով կը վերադառնան իրենց հայրենիքը, իսկ հայ բանուորը ո՞ւր պիտի երթայ ...

Ն. Մանուկեան

ՆՈՐ «ԺՈՒՌՆԱԼ» ՄԸ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

=o·o=

Ինչպէս գրած էինք, Աթէնքի «ազգասէրները» նոր ժուռնալ մը յանձնած են կառավարութեան, կասկածելի դարձնելու համար Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը: «Քաջերը» չեն համարձակած ստորագրել այդ գարշելի գիրը, որուն թարգմանութիւնը կուտանք ստորեւ, արտատպելով «Նոր Օր»էն (22 դեկտեմբեր): (Կը յիշուի թէ անցեալ փետրուարին ալ Մազլըմեանը վարչապետին յանձնեց նոյնիմաստ «ժուռնալ» մը, որ զամբիւղը նետուեցաւ, ինչպէս այս թուղթը)։—

Հայոց առաջնորդ Կարապետ արք. Մազլըմեանի վտարման որոշման առնչութեամբ, քանի մը տեղեկութիւններ Հայերու մէջ գործող «դաշնակ» կոչուած կուսակցութեան մասին, որ ամբողջ հայ ժողովուրդին հակառակութիւնը հրաւիրած է իր վրայ, ըսպանութիւններ գործած ըլլալուն համար:

«Դաշնակ» կուսակցութիւնը 1924ին Սելանիկի մէջ սպաննած է իր հակառակորդ Պետրոս Աղամեանը: Իբր ոճրագործ, բանտարկուած եւ դատապարտուած Արշակ Ենովքեանը, որ կասկածելի անցեալ ունի, ներկայիս կը գտնուի Տէրկութի մէջ:

1933 Օգոստոսին «Դաշնակ» կուսակցութեան ահաբեկիչները դաւադրօրէն սպաննեցին իրենց նախկին ընկերը Սարգիս Գըլըճեանը, որբացնելով անոր զաւակները: Գըլըճեան ըսպառնացած էր «Դաշնակ»ներու գաղտնիքները երեւան հանել, եւ այդ պատճառաւ սպաննուեցաւ Բէսարեանի մէջ: Իբրեւ ոճրագործ բանտարկուած է Ն. Նիկողոսեան անունով մէկը, որ արհեստով ահաբեկիչ է եւ յատկապէս այս գործը կատարելու համար Աթէնք եկած էր Ֆրանսայէն:

1933 դեկտեմբեր 25ին, «Դաշնակ» կուսակցութեան ահաբեկիչները Նիւ Եորքի Հայոց եկեղեցիին մէջ, պատարագած պահուն դաշունահար ըրին Ամերիկահայոց առաջնորդ Ղեւոնդ արք. Դուրեանը: Ամերիկեան արդարութիւնը ոճրագործներէն երկուքը դատապարտեց մահուան եւ 7 հոգի 10—12 տարի բանտարկութեան:

Նոյն թուականներուն, «Դաշնակ» ահաբեկիչները Պէյրութի մէջ սպաննեցին Միհրան Աղազարեանը, որ իրենց հակառակորդն էր եւ սիրուած ամբողջ սուրիահայութենէն: Այս ոճիրներէն զատ, «Դաշնակ»ները ուրիշ բազմաթիւ սեւ արարքներ գործած են Յունաստանի մէջ:

1922ին, գիշեր մը, երբ Աթէնքի Հայոց եկեղեցիին մէջ առաջնորդին նախագահութեան տակ եկեղեցական մարմինը ժողով կը գումարէր, դաշոյններով եւ ատրճանակներով զինուած խումբ մը «Դաշնակ»ներ յարձակեցան Կարապետ արք. Մազլըմեանի վրայ, գետին պառկեցնելով զայն, մօրուքը խուզեցին, ականջէն եւ կոկորդէն վիրաւորեցին: Այս արարքին համար, Փանկալոսեան իշխանութիւնը 23 «Դաշնակ»ներ աքսորելու որոշում տուաւ, բայց առաջնորդին բարեխօսութեան շնորհիւ, որոշումը չգործադրուեցաւ:

1926 թուականին «Դաշնակ» տէրորիստները Լիփազմայի մէջ յարձակեցան Հայոց կեդրոնական յանձնաժողովի անդամներ Պ. Պ. Արամ Էմիրեանի եւ Պալապանեանի վրայ, ծեծեցին զանոնք, քիթ ու բերան արիւնելով:

Դարձեալ այդ թուականներուն, «Դաշնակ» Գրիգոր Պետրոսեան, որ Տէրկութի կը բնակի, օր ցերեկով Ակադեմիայի առջեւ յարձակեցաւ Հայոց կեդրոնական յանձնախումբի անդամ Պ. Կարապետ Աղասեանի վրայ, ծեծած է զայն եւ արիւնած քիթն ու բերանը:

1925—26 թուականներուն, երբ Հայոց եկեղեցական համագումարը նիստեր կը գումարէր Աթէնքի եկեղեցիին մէջ, «Դաշնակ»ները խռովութիւններու պատճառ եղան, աթոռանակ պարպեցին, եկեղեցական պատկերներ պատռեցին, ոստիկանական միջամտութիւն հրաւիրելով:

Ահա այս կուսակցութեան Աթէնքի ներկայացուցիչներն են որ կը զրպարտեն Կարապետ եպիսկ. Մազլըմեանը իբր համայնավար եւ Կէփէլի գործակալ, պարզապէս անոր համար, որ անոր վտարումէն օգտուելով, տիրանան Հայոց առաջնորդարանին եւ շարունակեն իրենց դաւերը հայ ժողովուրդին դէմ:

«Դաշնակ» կուսակցութիւնը ձախ ընկերվարական կուսակցութիւն է, որ անդամ է Բ. Միջազգայնականին: Այս կուսակցութեան եւ համայնավարներուն միջեւ սկզբունքի ոչ մէկ տարբերութիւն կայ: Իր ինքնութիւնը ծածկելու համար է որ այս կուսակցութիւնը իբր ազգայնական կը ներկայանայ, իշխանութիւնները խաբելու համար:

Այս կուսակցութիւնը իր հակաժողովրդական նպատակներուն մէջ յաջողելու համար, վերջին տարիներուն սկսած է ծառայել Վատիկանի կաթոլիկութեան շահերուն:

«Դաշնակ» կուսակցութեան այստեղի օրկան «Նոր Օր»ի խմբագիր՝ Անտոն Կազէլ, որ կաթոլիկ է եւ կապ չունի հայութեան հետ, Ասորի ըլլալով, յայտնօրէն պրոպականտը կ'ընէ կաթոլիկութեան, սերտօրէն գործակցելով հայ կաթոլիկ կրօնաւորներու հետ, որոնք պրոպականտի վարժարան ունին Տէրկութի մէջ: Այս աշխատութեան փոխարէն, Վատիկան դրամական վարձատրութիւն կ'ընէ:

«Դաշնակ» կուսակցութեան այստեղի անդամները բոլորը անգործ ըլլալով, կ'ապրին մութ մնացած հասոյթներով, քննութիւն մը բաւական պիտի ըլլայ ճշմարտութիւնը երեւան հանելու համար:

Այս կուսակցութիւնը հելլէնական քաղաքականութեան դէմ երթալով, գործակցած է պուլկար գոմիթաճիներու հետ եւ իր մէկ անդամը, Թախուական, երկու տարի առաջ, Պուլկարիայէն Թրակիա եւ Մակեդոնիա անցաւ պրոպականտի գործով զբաղելու համար:

Հելլէն պետութեան ասպնջականութիւնը չարաչար գործածող եւ հելլէն քաղաքականութեան դէմ գործող «Դաշնակ» կուսակցութիւնը հայ ժողովուրդին կողմէ արհամարհուած է:

Անոր այստեղի անդամները սովորական զրպարտիչներ են: Անոնք մասնաւոր կերպով կը զրպարտեն յունահայ ժողովուրդին համակրանքը եւ վստահութիւնը վայելող պատկառելի առաջնորդը, որպէսզի կաթոլիկ պրոպականտին ասպարէզ բանան, մէկ անդամէն քանդելու համար Հայ Օրթօտոքս եկեղեցին:

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՀՆԳԱՄԵԱԿ ՄԸ

ՔԱՇԱՆ.— Անցեալ կիրակի «Յառաջդիմասիրաց»ը (Փարիզի հարաւային շրջան) իր կազմութեան ու գործունէութեան հնգամեակին առթիւ սարքած էր դպրոցական հանդէս մը նախագահութեամբ ծանօթ պատմաբան Պ. Կ. Բասմաջեանի: Անշուք սրահ մը՝ համապատասխան աթոռով, նստարանով ու բեմով, բայց լեցուն բերնէ բերան, հոն է ամբողջ գաղութը, շատեր ալ հեռուներէն փութացած էին վայելելու համար հայ երգն ու խօսքը նոր սերունդի բերնէն: Որոշեալ ժամուն հանդէսը սկսաւ «Յառաջ Նահատակ»ով զոր երգեց դպրոցին երկսեռ աշակերտութիւնը ղեկավարութեամբ Պ. Նշան Պէշիկթաշլեանի: Օրուան նախագահը դրուատելով գործին գեղեցկութիւնը՝ համառօտակի ներկայացուց հայ գիրերու գիւտին պատմութիւնն ու արժէքը ցեղին յաւերժացման համար եւ կոչ ըրաւ ծնողներուն հայ անուններով մկրտել իրենց զաւակները ու միշտ հայերէն խօսիլ անոնց հետ տան մէջ: Յաջորդաբար երգուեցան մեր գեղջուկ երգերէն գոհարներ անուշ ու սրտագեղ, արտասանուեցան մէկը միւսէն գեղեցիկ կտորներ փոքրիկներու հնչումով աւելի համովցած: Եղան նաեւ տրամախօսութիւններ ու ներկայացում շատ յաջող դերակատարութեամբ. կ'արժէ շնորհաւորել դերակատարներն ու մրաջան ուսուցիչը որ մեզի վայելել տուին հաճելի եւ օգտակար օր մը:

Վարչութեան ատենապետ Պ. Ս. Գարակէօզեան կարճ պատմականն ըրաւ «Յառաջդիմասիրաց»ի կազմութեան, որ ահաւասիկ 1929ին 20—25 անհատներ միասնաբար հիմը դրած են Միութեան, քիչ ժամանակէն ունենալով յիսունի չափ անդամներ, այս թիւը այսօր բարձրացած է 150ի: Ատարին 25—30 եղած է դպրոցի աշակերտութեան թիւը, յաջորդ տարիները աւելնալով համրանքը՝ այժմ դպրոց կուգան ու Մեսրոպեան տառերով գրել կարդալու վարժուած մայրենի լեզուն կը խօսին 70—80 հայ փոքրիկներ: Միութիւնը իր միջոցներով (բացի քանի մը արտաքին փոքր նուիրատուութենէ) ժողովուրդէն հաւաքուած 1—2ական ֆրանքով հաւասարակշռած է դպրոցին տարեկան պիւտճէն առանց պարտքի, լրացնելով ամէն տարեշրջան: Իր գոյութեան հինգ տարուան շրջանին կաթիլ կաթիլ մէջտեղ բերուած ու ծախսուած է մօտ 30,000 ֆրանքի գումար մը, որպէսզի հայ մանուկը խօսի ու գրէ մայրենի բարբառով: Շատ պերճախօս են թիւերը ու կրկին ծափահարելի անաղմուկ կատարուած աշխատանքը:

Սրահին մէկ անկիւնը կը փայլէր Յ. Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին կողմէ պատրաստուած տօնածառը որուն յառած են բոլոր մանկական աչքերը— ե՞րբ պիտի գայ կաղանդ պապան իր կաղանդչէքով: Բայց ժողովուրդը կը փափաքի լսել նաեւ իր յարգելի ուսուցիչը: Եղած հրաւէրին պատասխանելով Պ. Նշան Պէշիկթաշլեան ոտքի ելաւ իր Ամանորի մաղթանքն ընելու եւ արդար ցասումով մը դատապարտելէ վերջ բոլոր օտարամոլներն ու ցեղին արժէքները ուրացողները՝ ըսաւ.— «Հազարաւոր տարիներէ ի վեր, հակառակ բոլոր աննպաստ պայմաններուն եւ իր կրած ահեղ ցնցումներուն ապրեր է արմենական ցեղս՝ տալով պանծալի դէմքեր ամէն մարզի մէջ եւ այսօրուան քսաներորդ դարու իր գոյութիւնը մեծագոյն փաստն է անոր ամրարած արժէքներուն եւ ապրելու իրաւունքին. այո, այսօր ձմեռ է հայութեան համար, սակայն ինծի հետ դուք ալ հաւատացէք վստահօրէն որ պիտի գայ ծաղկաւէտ գարունը մեր արդասաւէտ դաշտերուն ու ես կը մաղթեմ որ շուտ գայ այդ գարունը եւ մենք մեր սեփական հողին վրայ, մեր տան մէջ տօնենք Հայուն Կաղանդը»: Երկարատեւ ծափերով ու կեցցէներով վերացած էր սրահը. Ժամը 7 ու կէսը կը մօտենար: Փոքրիկները ուրախ իրենց ստացած նուէրով, մեծերը խանդավառ օրուան հանդէսէն, վարչութիւնն ալ գոհ՝ իր նիւթական ու բարոյական հասոյթէն, կը մեկնէին մերկացնելով անշուք սրահը իր շքեղ պարունակութենէն:

Եթէ գործ մը իր արդիւնքէն կը դատուի, անկեղծօրէն պէտք է ըսել որ գերազանցապէս ազգային ու գեղեցիկ է գործը՝ եւ թափուած աշխատանքը գնահատելի:

Կ. Նիկողոսեան

ՄԵՐ Կ. ԽԱՉԻՆ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

ԱՆԻԷՌ.— Ֆր. Կ. Խաչի Անիէռ Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղը շաբաթ իրիկուն պարահանդէս մը սարքած էր շրջանիս հայ կարօտ ընտանիքներուն օգնելու համար: Որոշեալ ժամէն առաջ ժողովուրդը լեցուած էր Սալ տ'Էսքրէմի սրահը: Շրջակայ արուարձաններէն ալ հիւրեր եկած էին: Ֆր. Կ. Խաչի անդամուհի տիկ. Լ. Կըիկեան բերած էր բազմաթիւ խաղալիկներ պզտիկներուն համար: Դեռ հանդէսը չսկսած աթոռները բռնուած էին, այնպէս որ շատ մը երիտասարդներ ոտքի վրայ մնացին: (Սրահը երեք հարիւր հոգի հազիւ կ'առնէ եւ ծայրէ ծայր լեցուած էր): Գեղարուեստական բաժինը շատ լաւ կազմըւած էր: Բեմին ճակատը դրուած էր «Մայր Հայաստան»ի մեծադիր պատկերը: Երբ վարագոյրը բացուեցաւ Կ. Խ. անդամուհիներու 12 հոգինոց խումբ մը երգեց «Բամ Փորոտան»ը որ ունկնդրուեցաւ յօտնկայս: Օրուան նախագահը, Պ. Գառնիկ Յովհաննէսեան պարզեց Կ. Խաչին դերը եւ թելադրեց անդամ արձանագրուիլ այս ազգօգուտ միութեան: Պերճ Կարապետեան արտասանեց «Մայր Հայաստան»ը, Օր. Սապոնճեան՝ «Անցեր եմ ինչպէս»ը: Կ. Խաչի անդամուհիները խմբական երգեցին «Արի, մահ արի», իսկ վեց տարեկան Լիւսիկ Սապոնճեան արտասանեց «Զինիկը»: Ֆրանսացի տիկ. Պոյէթի ջութակով նուագեց քանի մը գեղեցիկ կտորներ, Պ. Պալապանեան արտասանեց «Սիրելի Փասկալ»ը: Յետոյ բեմ բարձրացաւ Տիկ. Էլլէն Բիւզանդ որ գեղեցիկ ճառ մը խօսեցաւ Կ. Խաչի գործունէութեան վրայ թէ հոս եւ թէ արտասահմանի մէջ: «Ամէն կողմ կը կազմակերպուին նոր մասնաճիւղեր եւ նոր անդամներ կ'աւելնան, որոնց թիւը կ'անցնի 7000ը»: Հրաւիրեց ժողովուրդը որ ուժ տան այս կազմակերպութեան անդամագրուելով անոր: Թախտա Ռուբէն իր թառով նուագեց կովկասեան եղանակներ եւ կովկասեան պարազով շատ գեղեցկօրէն պարեցին Օր. Վերոնիկ Զաթիկեան եւ Օր. Սապոնճեան: Ժողովուրդին փափաքին վրայ Օր. Զաթիկեան առանձին պարեց «Շամիլ»ի պարը: Օր. Ուկերիչեան արտասանեց «Դուն ստեղծեր ես»:

Գեղեցկահիւս բարձ մը աճուրդի դրուելով բարձրացաւ 670 ֆրանքի: Բարձը շահեցաւ Պ. Համբարձում Պետոյեան: Կարճ դադար մը վերջ, բեմին վրայ չորս պզտիկ օրիորդներ ճերմակ հագուստներով Թաքի առաջնորդութեամբ պարեցին «պալէ» մը որ ջերմապէս գնահատուեցաւ: Պ. Ալթունեան արտասանեց «Յաղթանակի գիշերը» (Վարուժան) եւ «Պար»ը (Սիամանթօ): Կէս գիշերէն վերջ սկսան եւրոպական պարերը, որոնք տեւեցին մինչեւ լոյս: Ժողովուրդը շատ գոհ մնաց, միեւնոյն ատեն կոկիկ հասոյթ մը ապահովելով Կ. Խաչին: Այս առթիւ կ'արժէ շնորհաւորել վարչութիւնը եւ իր մասնաճիւղին անդամները, որոնք ջանք չէին խնայած, երեկոյթին յաջողութեան համար:

Յակոբ Ադամեան

ՕՐ. ՄԵԼԻՆԷ ԲԷՆԻՐՃԵԱՆ
ԵՒ
ԸՆԿ. ՎԱՀՐԱՄ ՇԱՀՊԱԶԵԱՆ
Նշանուած
Լիոն

ՄԱՄՈՒԼ

Ս. ԳՐՔԻ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ 1500ԱՄԵԱԿԸ

Ինչպէս յայտնի է, Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը յոբելենական տարի հռչակած է 1935 թուականը, Ս. Գրքի թարգմանութեան 1500ամեակին առթիւ:

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս մասին (7 դեկտ.).

— «Սուրբ Գրքի հայերէն թարգմանութիւնը կրօնական տեսակէտով միայն չէ որ արժէք է ունեցած հայ ժողովուրդին համար, այլ ան անգնահատելի նշանակութիւն ունեցած է նաեւ հայ լեզուի, հայ գրականութեան, հայ մշակոյթի եւ արուեստի զարգացման մէջ:

Պատմական ծանօթ իրողութիւն մըն է, որ Սուրբ Գրքի տիպար թարգմանութիւնը վճռական ազդեցութիւն ունեցաւ հայ գրական լեզուի ձեւաւորման վրայ՝ փաստօրէն ըլլալով նաեւ առաջին հայերէն գիրքը: Եւ եթէ այսօր հայ լեզուն պահպանուած է, եթէ այսօր կ'ապրի հայ ազգութիւնը իբրեւ ուրոյն հոգեւոր միութիւն մը ազգերու ընտանիքին մէջ, եթէ ունինք հայ մամուլ ու գրականութիւն, հայ մշակոյթ ու արուեստ, ատիկա մեծ չափով մը պարտական ենք Ս. Գրքի հայերէն սքանչելի թարգմանութեան եւ անոր տաղանդաւոր թարգմանիչներուն:

Բնական է, որ Ս. Գրքի հայերէն թարգմանութեան 1500ամեակը ոչ միայն հայ եկեղեցիի, այլ եւ ամբողջ հայ ազգի տօնն է: Ասիկա կը նշանակէ, թէ անիկա ոչ միայն լուսաւորչականներու, այլեւ հայ կաթոլիկներու եւ բողոքականներու տօնն է»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (54)

ՍՊԻՏԱԿ ԱՐԾԻՒԸ

Թարգմ. Ա. ՀԱՐԷԼԵԱՆ — Գրեց՝ ՐՕԼԸՆՏ ՏԷՆԻԸԼ

«Օր. Հայաթն ու բժիշկը այս առաւօտ զբօսանաւէն դուրս ելան, տակաւին չեն վերադարձած: Սքօթլէնտ Եարտէն երկու մարդիկ նաւուն մէջ եկան, Սպիտակ Արծիւի մը մասին տեղեկութիւն ուզեցին: Մտածեցի որ կը փափաքիք իմանալ: — Սէմ Պարթըն»:

Այս սարսափելի լուրին էութիւնը լիապէս ըմբռնելու համար Սթէֆըն Հայաթ, հեռագիրը երեք անգամ կարդաց: Նաւազ Սէմ Պարթընը ոչինչ գիտէր, բայց հաւատարիմ էր իր տէրերուն հանդէպ: Ուրեմն վտանգի մը հոտը առած, եւ յարմար դատած է այդ պարագան հաղորդել անոր որ իր հասցէն տուած էր: Զարան ու Սըր Ճօն Տէվիտսընը զբօսանաւէն միասին դուրս են ելեր: Ինչո՞ւ: Սքօթլէնտ Եարտէն երկու պաշտօնեայ նաւը այցելեր են եւ Սպիտակ Արծիւի մը մասին հարց ու փորձ են ըրեր: Ուրեմն ոստիկանութիւնը յաջողեր է բան մը գտնել: Ըսել է թէ ամէն ինչ վերջացած է: Բոլոր պատմութիւնը մէջտեղ պիտի ելլէ: Ինքը ի՞նչ պէտք է ընէ: Զարան պէտք է գտնէ եւ դժբախտ դէպքը պատահած միջոցին անոր մօտ ըլլայ: Բայց Զարան ո՞ւր գտնէր: Սէմ Պարթըն կը գրէր որ զբօսանաւը չէ վերադարձած: Միայն մէկ անձ անոր ո՞ւր գտնուիլը կրնար գիտնալ... Լոնտոն բնակող վիրաբոյժ Սըր Ճօն Տէվիտսընը: Հետեւաբար անոր տունը պէտք է երթայ եւ հարցնել:

Սթէֆըն ոտքի ելաւ, առանձի՞ն թէ նաւապետ Նէլսընին հետ պէտք է երթալ: Առանձին, թերեւս առանձին աւելի լաւ գործը կարգադրէ: Հիւանդապահուհիին դառնալով.

— Հիւանդապահուհի, կ'ուզեմ որ ինծի մեծ շնորհք մը ընէք, ըսաւ:

— Եթէ կրնամ, Պ. Հայաթ, պատասխանեց աղջիկը:

— Քիչ ժամանակի մը համար դուրս պիտի ելլեմ... առանձին: Կ'ուզեմ որ նաւապետ Նէլսընը վերադարձած ատեն ըսէք իրեն թէ սիկարէթ առնելու գացած եմ: Կը հասկնա՞ք, չեմ ուզեր որ նաւապետը ինծի հետեւի, այնպէս որ մինչեւ որ խորհի թէ շուտով ետ կուգամ, ես արդէն շատ հեռուն գացած կ'ըլլամ... Ինչ ըսել ուզածս հասկցա՞ք:

— Հասկցայ Պ. Հայաթ: Բայց եթէ ուշանաք, ի՞նչ պիտի ըսեմ նաւապետին:

— Ոչինչ. նաւապետ Նէլսըն պէտք եղածը պիտի կարգադրէ: Դուք հոս ինծի սպասեցէք: Ողջամբ պիտի վերադառնամ:

— Կրցածս պիտի ընեմ Պ. Հայաթ, բայց այս բոլոր անցուդարձերու մասին շատ անհանգիստ եմ:

Սթէֆըն գլխարկը դնելով սկսաւ խնդալ:

— Մի մտահոգուիք, հիւանդապահուհի, որ եւ է նեղութեան չպիտի մատնուիմ: Եթէ կ'ուզէք իմանալ, խօսքը մէջերնիս, քոյրս տեսնել պիտի երթամ:

— Եթէ Օր. Հայաթը տեսնելու կ'երթաք, ուրեմն մտահոգուելու պատճառ չի մնար, ձեզի ալ բան մը չի պատահիր:

Ու մինչ երիտասարդը դրան մօտեցած էր, աղջիկը ըսաւ.

— Պ. Հայաթ ձախ դարձէք, նոր ճամբայ մը կայ որ պանդոկէն դուրս կը հանէ... Նաւապետը ատկէց չի գար:

— Հիւանդապահուհի, դուք պատուական աղջիկ մըն էք, գոչելով սենեակէն դուրս ելաւ Սթէֆըն:

ԳԼՈՒԽ XXI

Եթէ Սթէֆըն Հայաթի ժամանումը Սըր Ճօնի դէմքին գունատութիւն պատճառեց, ընդհակառակն իր ընկերուհիին մեծ հաճոյք պատճառեց: Զարա ուրախութեամբ գոչեց.

— Սթէֆընը հո՞ս, ո՜հ, հրաշալի է:

Սըր Ճօն չէր հասկնար թէ ինչպէս հրաշալի կրնար ըլլալ. նմանապէս չէր հասկնար թէ երիտասարդը ինչու եկած էր, քանի որ իրենց մեկնելէն առաջ արդէն ինք ու նաւապետը Կլօրիայէն հեռացած էին:

— Պ. Հայաթը ներս հրամցուցէք, էտըմս, ըսաւ Սըր Ճօն իր ծառային:

— Շատ լաւ, պարոն:

— Ճօն, կը զարմանամ թէ Սթէֆըն մեր հոս ըլլալը ի՞նչպէս իմացաւ:

— Չեմ գիտեր, յարեց Սըր Ճօն, որուն համար ինքն ալ կը զարմանար:

— Ամէն պարագայի մէջ, ուրախ եմ որ եկեր է, իր եւ նաւապետ Նէլսընին Կլօրիայէն այդքան խորհրդաւոր կերպով այս առտու մեկնելնուն պատճառը կրնանք իմանալ:

— Այո, մրմնջեց Սըր Ճօն, բայց մտքովը շատ կը տարակուսէր որ պիտի կրնար բան մը իմանալ:

— Պ. Հայաթ, յայտարարեց էտըմս:

— Ոհ, Սթէֆըն, սիրելիս, ինչպէ՞ս կրցար մեզ գտնել:

Զարա յառաջ նետուելով բազուկները տարածած եղբօրը վզին փաթթուեցաւ:

Սթէֆըն կոպտօրէն ինքզինքը քրոջը բազուկներէն ազատելով, զայն մէկդի հրեց:

— Հոս սպասելու պէտք չունիք այլեւս էտըմս, ըսաւ Սըր Ճօն իր ծառային, որ նախատեսեց գալիք փոթորիկը:

— Զարա, հոս ի՞նչ կ'ընես, հարցուց երիտասարդը, որուն ձայնին մէջ կասկած կար, եւ բարկութիւն աչքերուն մէջ:

— Ճօնը այս առտու զիս Լոնտոն բերաւ, վասնզի երկուքս ալ քու եւ նաւապետ Նէլսընին ուր գտնուելնուդ մասին մտահոգուած էինք, պատասխանեց Զարան:

— Ճօ՞նը, եւ երիտասարդը վիրաբոյժին նայեցաւ:

— Այո, Սթէֆըն, Ճօն, ժպտեցաւ Սըր Ճօն: Կը հասկնա՞ք, Զարան ճիշդ հիմակ խոստացաւ իմ կինս ըլլալ:

Սթէֆըն Հայաթի դէմքի արտայայտութենէն յայտնի կ'երեւէր որ Սըր Ճօն Տէվիտսընին իր քրոջը հետ նշանուելու լուրը զինքը յանկարծակիի բերած էր: Նաւապետ Նէլսընը վիրաբոյժին հետ իր խօսակցութեան մասին անոր բան չէր ըսած, եւ ուստի Զարայի եւ Սըր Ճօնի առաջին տեսութենէն եւ անոր հետեւանքներուն բոլորովին անտեղեակ՝ չէր կրնար ըմբռնել թէ իրենց յարաբերութիւնները որքան շուտ յառաջացած էին: Այդ լուրը զինքը կարծես դաշունահար ըրաւ:

Այդ դէպքը քրոջը համար տասն անգամ աւելի սարսափելի պիտի ըլլար:

(Շար.)

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզ

«ԱՐԾԻՒ» Ենթակոմիտէութեան դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 17, rue Ampère: Բաշան:

Գաւառ

ՓՐԻՎԱՅԻ եւ արուարձաններու «Յառաջ» խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին այսօր Շաբաթ կէս օրէ վերջ, Շալամոնի մէջ: Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատանեկան Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ ետք ժամը 3ին Ընթերցարանի սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

Վաղը կիրակի երեկոյ ժամը 8էն մինչեւ առաւօտեան 1 Հ.Յ.Դ. ՏԱՆ մէջ

Թանկօի մրցում, ճազ (Ժիրարտի Եղբայրներու):

Հաճելի անակնկալներ: ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ:

Սրահին ջերմութիւնը ապահովուած:

Մուտք՝ այրերու 2 ֆրանք, կիներու 1 ֆրանք:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած՝ ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ «ԱՆՏՈՒՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

Վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, «Դուրեան» Գրադարանին մէջ

կը խօսի՝ ընկեր ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Նիւթ՝ Օրուան քաղաքական եւ ազգային խնդիրները:

ՕՐ. ԽԱԹՈՒՆ ՄԻՆԱՍԵԱՆ

եւ

ԸՆԿԵՐ ԿԱՐԱՊԵՏ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

Նշանուած

Լիոն 25 Դեկտեմբեր, 1934

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ռոստոմ խումբի վարչութիւնը իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ Օր. Ս. Սարգիսեանի, Տէր եւ Տիկ. Մ. Պետրոսեանի, Պ. Կ. Գանթարճեանի, խումբի երեկոյթին բերած իրենց սիրայօժար մասնակցութեան համար: Վարչութիւն

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՍԵՒՐԱՆԻ ԿՐԹԱՍԻՐԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԱՇԷՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Վաղը, կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

ՍԻՓԱՆ երգչախումբը ղեկավարութեամբ ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

կը ներկայացնէ ՅՈՎ. Հ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ «ԱՆՈՅՇ»ը

Այնքան սիրուած եւ ժողովրդականացած խմբերգներով, մեներգներով եւ հայկական շուրջպարերով:

Մանրամասնութիւնները յայտագրով:

Արդիւնքին մէկ մասը կրթասիրացին: Մուտք՝ 5 ֆրանք:

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— Շոգեկառք Gare du Nordէն ժամը 13.50, 14.35 եւ 14.45:

Յ ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՍՊԱՅԻՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

6 ՅՈՒՆՈՒԱՐ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ Cercle MILITAIREի ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Բոլոր կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը

«ՎԷՄ»

Հանդէս մշակոյթի եւ պատմութեան

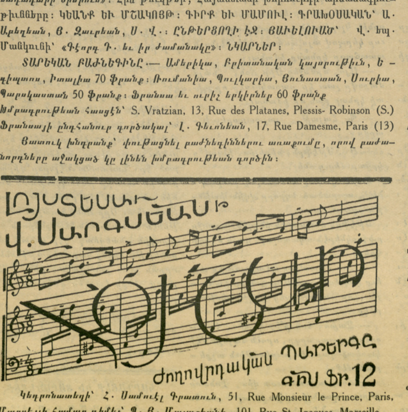
Լոյս տեսաւ երկրորդ տարեշրջանի առաջին թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.— Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ՝ «Համաշխարհային պատերազմի նպատակները»: Ռ. ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ՝ «Ֆէրդովսին եւ իր Շահնամէն»: Ց. ՉԱՒՐԵԱՆ՝ «Թ. Թորամանեանի կեանքն ու գործը»: Ս. ՈՍԿԵԱՆ՝ «Մ. Զարիֆեան», Մարտիրոս Ղրիմցու տաղերը: Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ՝ «Աղթամարի կռիւը»: ՍԱՄՍՈՆ՝ «Հայաստանի անդր. դեսպանը Պարսկաստանում»: Գր. Արծրունու յուղարկաւորութիւնը եւ Ս. Զաւարեանի դամբանականը: ԳՐԻՄԻԹԷԼ՝ «Զինադադարի օրերուն»: Հին թուղթեր, Հայաստանի խորհուրդի արձանագրութիւնները: ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ: ԳԻՐՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ: ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ՝ Ա. Աբեղեան, Ց. Զաւրեան, Ս. Վ.: ԸՆԹԵՐՑՈՂԻ ԷՋ: ՑԱՒԵԼՈՒԱԾ՝ Վ. Խպ. Մանկունի՝ «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»: ՆԿԱՐՆԵՐ:

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺՆԵԳԻՆԸ.— Ամերիկա, Բրիտանական կայսրութիւն, Եգիպտոս, Իտալիա 70 ֆրանք: Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա, Պարսկաստան 50 ֆրանք: Ֆրանսա եւ ուրիշ երկիրներ 60 ֆրանք

Խմբագրութեան հասցէն՝ S. Vratzian, 13, Rue des Platanes, Plessis- Robinson (S.)

Ֆրանսայի ընդհանուր գործակալ՝ Լ. Գեւոնեան, 17, Rue Damesme, Paris (13)

Յատուկ խնդրանք՝ փութացնել բաժնեգիններու առաքումը, որով բաժանորդները աջակցած կը լլլան խմբագրութեան գործին:

Կեդրոնատեղի՝ Հ. Սամուէլ Գրատուն, 51, Rue Monsieur le Prince, Paris. Մարսէյլի համար դիմել՝ Պ. Ց. Մալաքեանի, 101, Rue St. Jacques, Marseille.

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

ՆՈՐ ՏԱՐԻԻ ԱՌԹԻՒ

1934 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 31 ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ԺԱՄԸ 9ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

կազմակերպուած՝ ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Salle des Conférencesի մէջ, 7, Rue de Tretaigne, Փարիզ (18), մէթրօ՝ J. Joffrin

Կաղանդի սեղան կէս գիշերէն վերջ

Հայկական խնջոյք — հայկական ուրախութիւն, զանազան նուագարաններով (Դաշնակ, թառ եւայլն): Այս բոլոր վայելքը՝ միայն 15 ֆր. մուտքով

Կը խնդրուի նախօրօք արձանագրուիլ, դիմել Օր. Պետրոսեանի, 6, Rue Tretaigne, Paris (18), Հեռաձայն Montmartre 13-09:

ԵՐԵԿՈՅԹ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

29 դեկտեմբեր շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս

Փանօրամայի սրահին մէջ 2, rue Alexandre Guilmant. Մեթրօն:

(Մէթրօն,— Մոնփարնասի կայարանին մօտ)

Կը խօսի Պ. ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

Կը ներկայացուի ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐԸ

խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն անդամուհիներու կողմէ:

Կը նուագէ ԵՓՐԱՏ նուագախումբը: Ճոխ պիւֆէ:

Հաղորդ. միջոց.— Առնել 23 կամ 32 թիւ հանրակառքերը եւ իջնել լա Ֆէրմ տը Մուլինօ:

Մուտք՝ 5 ֆրանք:

ՀԱՆԴԷՍ-ՏՕՆԱԾԱՌ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐՈՒԱՆ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

Ֆրանսահայ կարմիր խաչի Լիոնի մասնաճիւղին կողմէ

31 Դեկտ. Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին

Երրորդ Թաղապետարանի սրահին մէջ

կը նախագահէ՝ Պ. Ս. ՀԱՐԷԼԵԱՆ

Բոլոր հայ մանուկներուն անխտիր պիտի բաշխուին խաղալիքներ, պտուղ եւ բաքիյօզ: կենդանի պատկեր: գեղարուեստական բաժին:

Տախսերու մասնակցութեան համար մուտք 1 ֆրանք:

ԵՐԵԿՈՅԹ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ ՀՕՄԻ ՆԱԽԿԻՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Salle des Ingéniurs Civilsի ընդարձակ սրահներուն մէջ

19 Rue Blanche Մէթրօ՝ Trinité

կը ներկայացուի ՍԱՄՈՒԷԼ (դրամ 3 արար)

(Հեղինակ՝ Միութեանս անդամներէն Պ. Վահան Թահմազեան)

Մասնակցութեամբ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ եւ Միութեանս անդամներու: կէս գիշերէն վերջ եւրոպական պարեր: Առաջնակարգ Orhestre Jazz-Tango, ՄԻՇԷԼ ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ: Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ:

Մուտք այրերու՝ 10 ֆրանք, իսկ կիներու՝ 7.50:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

6 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1935 ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

Salle des Ingénieurs Civilsի ՄԵԾ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

19, Rue Blanche, Մէթրօ՝ Blanche եւ Trinité.

Կը ներկայացուի հայ սափրիչ – սափրիչուհիներու կողմէ պատրաստուած կանանց մազերու ամենավերջին նորաձեւութիւնները, ֆրանսական և հայկական թերթերու թղթակիցներու ներկայութեամբ:

Պիտի բաշխուի ՏՕԹԻՑՕՆ եւ զանազան անուանոտութիւններ:

Ընտիր ճազ եւ օրքեսթր (14 հոգիէ բաղկացեալ):

Մուտք այրերու՝ 8 ֆրանք, կիներու 5 ֆրանք:

Տոմսերը կը ծախուին հայ սափրիչներու մօտ եւ սովորական տեղերը:

ՕՐԱՑՈՅՑ

ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՆՈՐԸՆՏԻՐ ԱՌԱՋՆՈՐԴ

ԳԵՐ. Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ԱՄԵՆԱՎԵՐՋԻՆ ՆԿԱՐՈՎԸ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ ԽԻՍՏ ԳԵՂԵՑԻԿ ՊԱՏԻ ՕՐԱՑՈՅՑ

Գին՝ 5 ֆրանք:

ԾԱԽՈՒ Է.— Առաջնորդարան, 3, րիւ վանթիւր, եւ բոլոր եկեղեցիներու մէջ ի նպաստ Աղքատախնամի:

կը գտնուի նաեւ հետեւեալ վայրերը:

Գրատուն Յառաջ, րիւ Տօմինիքէն.— Նպարավաճառ Սօլաքեան, 29, Պէլնար տիւ Պուա.— Նպարավաճառ Փափազեան, 11, րիւ Պօնէթըրի (Իտալական Պազար).— Դերձակատուն Ալեքսանդր, 315, րիւ տը Լիօն.— Նպարավաճառ Աստուրեան, Լէզօլիվ (Մարթէկօ):

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԿԱՄՆԵՐ

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐԻՆ Չ.ՐԴ ՀԱՏՈՐԸ

Տաղանդաւոր Երգիծաբան՝ ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆԻ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻՆ

որ կը պարունակէ հետեւեալ գրուածքները՝

1. ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ Ի ԾԱՊԼՎԱՐ, 2. ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՄԷՋ, 3. ԻՄ ԱՇԽԱՐՀԱՀԱՅԵՑՔՆԵՐԸ, 4. ՊԱՀՊԱՆՈՂԱԿԱՆԸ,

Բացառիկ գեղչ շարքին 12 հատորներուն բաժանորդ գրուողներուն:

Դիմել կեդրոնական հասցէին.— M. BARSAMIAN

121, RueMarcadet, Paris (18)

ՈՒՂՂՈՒԹԻՒՆ

«ՍԻՓԱՆ» Երգչախումբէն յիշատակ մը երգասէր հայրենակիցներու: Հրապարակ ելան եւ կը ծախուին «Սիփան»ի կողմէ երգուած «Խնուս գեղի մէջտեղը» եւ «Հայկ ու վարդան» տիսքերը՝ 12 ֆրանք հատը:

Դիմել՝ Արթինեանի, 26 rue Lesage, Paris(20), և «Սիփան»ի քարտուղար՝ Ն. Տականեանի՝ 9bis rue Mme Curie Bagneux, (Seine).

Օգտուեցէք սեզոնական օրերէն

ԱՅՑԵԼԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Versaillesի եւ Palaiseauի

Մեր սքանչելի հողամասերը որոնք ծախու են ապառիկ: Քառակուսի մէթրը 5 ֆրանք:

Մանրամասնութեանց եւ այցելելու համար դիմել՝

Mr. PATRIKի, Mr. LECORNUի ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

7, Rue Paul Lelong, Métro: Bourse, Tél. Gut. 40-37

Գրասենեակները բաց են ամէն օր, նոյնիսկ կիրակի եւ տօն օրեր: ժամը 9 — 12, 13 — 17

ՀԱՏ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐ

ՊԶՏԻԿ ՇԱՀՈՎ՝ ՄԵԾ ՍՊԱՌՈՒՄ

ԱՅՍ Է ՎԱՃԱՌԱՏԱՆՍ ՍԿԶԲՈՒՆՔԸ

ԵՂԻՇԷ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

11, Rue Molière LYON. Tél.: LALANDE 23-91

ՎԱՃԱՌՈՒՄ ՄԻՄԻԱՅՆ ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ

Բուրդէ, մետաքսէ եւ բամպակէ պատրաստուած, պէս պէս գոյներով եւ ամէն մեծութեամբ անկողինի եւ սեղանի ծածկոցներ: մեքենայով պատրաստուած պատի եւ գետնի գորգեր, descente-de-lits, coussins, draps-de-lits, couvertures piqués.

Մասնաւոր բաժին՝ Mouchoirs, serviettes. Torchon, Service de table. Spécialité d'articles pour Marchands forains et pour Primes.

ՄԻՇՏ SOLDES եւ 2e CHOIX ԱՊՐԱՆՔՆԵՐ:

ՎԶՆՈՑ (քաշ - քոլ), ՓՈՒԼ - ՕՎԷՐ եւ ԲՈՒՐԴԷ ՁԵՌՆՈՑՆԵՐ

ՄԱՐՇԷՃՆԵՐ,

CACHE-COLS EN LAINE, PULL-OVER, GILETS ET GANTS DE LAINEի

Ձեր գնումներուն համար դիմեցէք՝

JAPHET Frères

224 & 257 Rue St. Denis. Paris 2e.

Métro: St. Denis.

Tél. Central: 69-61 եւ Gutemberg 57-57

Միշտ տրամադրելի է ընտիր մը երփն՝ անմրցելի գիներով:

ԿՈՒԶԷ՞Ք ՁՈՒՏ ԽԱՂՈՂԷ ԵՒ ԱՆԽՍՕՆԷ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՕՂԻ ԽՄԵԼ

ՀԱՐՑՈՒՑԷՔ
ՓՏՏՌԵՑԷՔ
ԵՒ ԳՆԵՑԷՔ

ՌԱՔԻ ՏԻԻԶ

ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ԽՄԻՉՔ

ԿԱԶԴՈՒՐԻՉ
ԱՆԱՐԱՏ
ԱԽՈՐԺԱԲԵՐ

Պոլսոյ օղին է որ ձեր ուզածին պէս կը ներմկնայ եւ քէյֆ կուտայ:

Ֆրանսայի համար արտօնատէր՝ ՅՑ. ՏԱԼԱՔԻՒԲԷԵԱՆ

8, Rue Suffren, MARSEILLE, Tél. D. 70-89

Փարիզի ներկայացուցիչ Գ. ՃԻՏԷՃԵԱՆ,

75, Ave. Victor - Hugo, Clamart (Seine)

Լիոնի ներկայացուցիչ ՃԸՆԿԸՏՐԵԱՆ եւ ԹԷՐԶԻԵԱՆ

211, Rue de Criqui

ՅԱՌԱՋ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

22, Boulevard St. DENIS. Մէթրօ՝ St. DENISի դիմացը.

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Առնուվիլի Արարատ Միութեան կողմէ

վաղը, կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Salle Gallmandի մէջ

գեղարուեստական բաժին՝ մանկապարտէզի փոքրիկներու եւ վարժարանի աշակերտներու կողմէ:

Ֆր. Կ. Խաչի տեղւոյս մասնաճիւղը սարքած է կաղանդի ծառ եւ պտուղ պիտի բաշխէ փոքրիկներուն:

Երկու ներկայացում: Նուագախումբ եւ երգչախումբ ղեկավարութեամբ Պ. Վ. Էլմաճեանի:

Վարձու է

Anvers եւ Barbès մէթրոյի մօտ կահաւորուած սենեակ մը պարտէզի կամ փողոցի վրայ այր մարդու համար: Հեռաձայն կայ եւ ի հարկին ճաշն ալ միասին:

Տեղեկութեան համար դիմել՝ «Յառաջ»ի վարչութեան:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ Շավիլի մասնաճիւղի անդամ - անդամուհիներն կը հրաւիրուին առաջին ընդհ. ժողովին, որ տեղի կ'ունենայ 29 Դեկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Մատոռ - Մանկապարտէզի սրահին մէջ, 4, rue Trois Champtier. Օրակարգ՝ հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն:

Ներկաներուն թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի:

= o =

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Զէնկիւէրցիներու Հայրենակցական Միութեան պարգեւաբաշխութիւնը տեղի կ'ունենայ տօնածառով այս երեկոյ Շաբաթ ժամը 8ին, Հայ Ակումբին մէջ 1, Փուլըվար Գառնօ, Ալֆորվիլ:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 30 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 30 Décembre 1934

10 ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2690 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՅԱՆՈՒՆ ԻՆՔՆԱՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ

=o·o=

Քանի մը երեւոյթներ ալ՝ երկու տարբեր ճակատներ:

Լոնտոն եւ Մանչէսթըր նոյն անգոյն եւ թմրած վիճակն է որ կը ներկայացնեն տարիներէ ի վեր:

Իրենք իրենց մէջ կծկուած, անոնք երեւի կը հետեւին բրիտանական «չքեղ մեկուսացման», միայն տօնական օրերու առթիւ զգացնելով իրենց գոյութիւնը:

Բանսարկուներ պիտի ըսեն թէ երկու գաղութներն ալ շատոնց կորսնցուցած են իրենց նախկին դիրքը, եւ հազիւ իրենց իւղով կը տապկուին:

Բոլորովին ճիշդ չէ այս տարակուսութիւնը: Երկու քաղաքներուն մէջ ալ կայ եւ կը մնայ առեւտրական դաս մը: Եթէ երէկ տասը կրնային տալ, այսօր այնքա՞ն խեղճացած են որ հինգն ալ անկարելի գտնեն:

Բուն առեւտրական դասէն զատ, երկու քաղաքներուն մէջ ալ ունինք երիտասարդութիւն մը, որ կարծես խաչ քաշած է իր գոյութեան վրայ:

Արդ, յետին գաղթակայանը հոգեպէս ապրելու, իր ինքնապաշտպանութիւնը ապահովելու միջոցներ կը գտնէ, իսկ այս երկու գաղութներուն նոր սերունդը բոլորովին անճրկեր, ամէն խանդավառութիւն կորսնցուցեր է: Եւ այս՝ հակառակ իր վայելած դիւրութիւններուն:

Եթէ այդ երիտասարդութիւնը հայերէն լրագիր կը կարդայ, անշուշտ կ'ըմբռնէ թէ ինչ պարտականութիւններ կ'իյնան իր ուսերուն:

Ինչո՞ւ դժուար պիտի ըլլար, երկու քաղաքներուն համար, կազմել Երիտասարդական Միութիւն մը:

Այդպիսի կազմակերպութիւն մը նախ պիտի թարմացնէր իրենց հոգին, յետոյ առիթ պիտի ընծայէր օգնելու անճար գաղութի մը, յանձնառութիւն մը ստանձնելով:

Նոր չէ որ կը յիշեցնենք,— Լոնտոն, Մանչէսթըր, Պրիւսէլ, Պերլին, Վիէննա, Միլան եւ նման քաղաքներ, որոնք բաղդատաբար ազատ են տեղական հոգերէ, կրնան հոգատարութիւնն ստանձնել արեւելեան գաղութներու մէկ գիւղին կամ ուրիշ հանրօգուտ ձեռնարկի մը:

Մտնելով որոշ յանձնառութեան մը տակ, ի հարկին նոր նախաձեռնութիւն մը ստանձնելով, անոնք թէ իրենց ազգային կապերը նորոգած կ'ըլլան, եւ թէ նիւթապէս օգնած՝ ինքնապաշտպանութեան ճակատի մը:

Այսպիսի յանձնառութիւն մը չի խանգարեր իրենց պարտականութիւնը՝ հայրենիքին հանդէպ, որուն օգնելու համար մարմիններ կը գտնուին ամէն տեղ, այս կամ այն անունով:

Եւ նորէն երիտասարդութիւնն է որ գլուխ պիտի հանէ այս գործը, իր եռանդն քաշելով միջին սերունդը եւ միւսները:

Այլապէս, մէկ տարիէն միւսը աւելի արագ պիտի փրթին կապերը՝ այս կղզիացեալ գաղութներուն եւ բուն զանգուածին միջեւ, որ անհնարինը կը փորձէ, իր դիմադրական կորովը եւ հաւաքական դիմագիծը պահելու համար:

Ակնարկուած գաղութները աւելի զօրաւոր չքմեղանքներ չունին իրենց պատեանին մէջ քաշուելու համար, քան միւսները, որոնք նոյնպէս կը տրորուին հարթիչ գլանին եւ տնտեսական պատերազմի անիւներուն տակ:

×

1934ի ընթացքին աւելի շեշտուեցաւ երիտասարդական կազմակերպութեան մը շարժումը, առանց ելքի մը յանգելու:

Տենչեր, առաջարկներ, ծրագիրներ՝ որքան կ'ուզես, Փարիզէն մինչեւ Պալքանները եւ աւելի հեռուները:

Դժբախտաբար, ինչպէս տարէցները, երիտասարդներն ալ համաձայն չեն իրենք իրենց միջեւ: Ձեռնարկ մը հազիւ ձեւաւորուած, ճեղքեր կը բացուին եւ ամէնէն խանդավառ ձեռնարկուները կը մնան կէս ճամբան:

Այստեղ ալ չարաբաստիկ դեր մը կը կատարէ հռչակաւոր «շերտաւորումը».— Հայաստանի հետ, Հայաստանի դէմ: Կոպիտ ցնդաբանութիւն մը, որ միայն դատարկամիտները կրնայ ոգեւորել, ջուր հոսեցնելով խառնակիչներու ջրաղացին:

Կան ուրիշ թիւրիմացութիւններ ալ,— կուսակցական կամ դասակարգային:

Երիտասարդութեան մէջ ալ խաւեր կազմուած են: Կան ուսումնականները եւ խոնարհները, որ խաւարեալներ կը համարուին առաջիններուն կողմէ:

Ունինք ուսումնականներու դաս մը, որ կը վախնայ թէ պիտի «պղտորուի», եթէ խառնուի հանրային մտահոգութեանց:

Գալով կուսակցական թիւրիմացութեանց, երկու տեսակ են:

Կան տարրեր որ երիտասարդական շարժումը կը նկատեն նոր առու մը՝ Դաշնակցութեան համար, եւ հետեւաբար կը խրտչին:

Իսկ մեր ընկերներուն մէջ ալ կարծողներ կան թէ՝ երիտասարդութեան ընդունակ մասը կա՛մ անդամ է Դաշնակցութեան եւ ուրիշ հոսանքներու, եւ կամ պէտք է դառնայ, տրամաբանօրէն:

Յետաձգելով հարցին աւելի լայն վերլուծումը, այսօր կ'ուզէինք ուշադրութեան յանձնել կէտ մը, որ մեր հիմնական մտահոգութիւնը կազմած է սկիզբէն ի վեր:

Դաշնակցութեան եւ միւս կազմակերպութեանց շարքերէն դուրս, ունինք ստուարաթիւ երիտասարդութիւն մը, որ կուսակցական չի կրնար ըլլալ խառնուածքով կամ դաստիարակութեամբ, եւ որ սակայն ոչ անպէտ է, ոչ ալ այլասերած:

Արդ, բոլորիս պարտքն է ձեւ մը գտնել եւ օգտագործել այդ անշարժ դրամագլուխը, յանուն գաղութներու ինքնապաշտպանութեան:

Շ.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, 1 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1935
''ՅԱՌԱՋ,, ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ ՎԵՑ ԷՋՈՎ

»»»··«««

ԱՅՍ ԲԱՑԱՌԻԿ ԹԻՒԻՆ ՄԷՋ ՅՕԴՈՒԱԾՆԵՐ ՈՒՆԻՆ.—

1. Յ. Ճ. Սիրունի.— ՀԱՆԴՐՈՒԱՆԷ ՀԱՆԴՐՈՒԱՆ
2. Մկրտիչ Պարսամեան.— ԳՐԱԿԱՆ ՏԱՐԻՆ
3. Ս. Վրացեան.— ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ 1934ԻՆ (Քաղաքական)
4. Հրաչ Զարդարեան.— ՄԱՅՐԸ
5. Արմէն Ամուր.— ԿԱՂԱՆԴ Է, ԲԱՐԵՒ ՄԸ ԳՐԵՄ ՇՈՒՆԻՍ
6. Նշան Պէշիկթաշլեան.— ՓԱ՛ՌՔ ԱՐՄԵՆԱԿԱՆ ՀԱՆՃԱՐԻՆ
7. Հրանդ Բալուեան.— ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ
8. Հրանդ Սամուէլ.— ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ
9. Հրանդ Ալեանաք.— ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԸ 1934ԻՆ
10. Վահան Համբարձումեան.— ԿԱՐՆՈՅ ԴՈՒՌՆԵՐՈՒՆ ԱՌՋԵՒ
11. Շ. Նարդունի.— «Ո՛ ՏԱՅՐ ԻՆՁ ԾՈՒԽՆ ԾԽԱՆԻ···»
12. Արամայիս Սրապեան.— ԱՐԱՐԱՏ (բանաստեղծ)
13. Ս. Թարօլ.— ՍՐԲԱԶԱՆ ԵՍԸ

Այս ԲԱՑԱՌԻԿ թիւն ալ ՊԻՏԻ ԾԱԽՈՒԻ ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ԳՆՈՎ,— 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՀԱՅ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐԸ

—·—

ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՅԱՆՁՆԱՌՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մարսէյլի գործազուրկներու պատուիրակութիւնը, որ Փարիզ եկած էր դիմումներ կատարելու համար, իր պաշտօնը լրացուցած ըլլալով, այսօր կը վերադառնայ Մարսէյլ: Այս առթիւ մեզի ղրկած է զեկոյց մը՝ իր կատարած աշխատանքներու մասին: Կ'ամփոփենք հիմնական մասերը.—

Մեր հետապնդման աշխատանքներուն մէջ, մենք մեր կողքին իբր զօրավիգ ունեցանք հայ եւ ֆրանսական աշխատաւոր զանգուածները, մանաւանդ ֆրանսական՝ որ աւելի քան երեք միլիոն կազմակերպուած ոյժ մը կը ներկայացնեն, եւ որ իրենց գործօն համակրանքով եւ ներկայացուցիչներով մեծապէս դիւրացուցին մեր աշխատանքները:

Մեր յարաբերութիւնները ֆրանսական իշխանութիւններուն հետ եղան բարւոք եւ պատուաբեր: Մեր ցաւը ցայտ յայտնեցինք եղած կարգադրութիւններուն դէմ, ու արդարութիւն պահանջեցինք: Մենք պահանջեցինք օրինական եւ իրաւական կարգադրութիւն մը՝ որ մեր hայմաքրոս գոյավիճակին վերջ մը դնէր, ու մեր գոյութեան պահպանումը դնէր ամուր հիմերու վրայ:

Հայերը օտարական չպիտի համարուին

»»»··«««

Յաջորդաբար տեսանք Պուշ տիւ Ռոնի չորս երեսփոխանները, աշխատանքի նախարար Ժաքիէ, Կէրնու, Մոնժօվի եւ Փօլ Ֆօռ, դիմեցինք նաեւ նախարար Պ. Մառէնի եւ երեսփոխան Պ. Մութէի, բայց անոնք բացակայ ըլլալով՝ ընդունուեցանք իրենց քարտուղարներէն, որոնց յանձնեցինք մեր յուշագիրը, տեսանք նաեւ ֆրանսական աջ ու ձախ զանգուածները ներկայացնող դէմքեր ու մարմիններ, որոնք բոլորն ալ համակրանքով ընդառաջ եկան մեզի:

Մեր այս դիմումներուն եւ աշխատանքներուն իբր հետեւանք երկու շատ կարեւոր արդիւնքներ ձեռք բերինք, առաջինը՝ երեք հոգիէ բաղկացած յանձնախումբ մը՝ աշխատանքի նախարարութեան մէջ որ պիտի ջանայ արագօրէն ֆրանսահայութեան հարցին արմատական լուծում մը տալ, եւ երկրորդ՝ երկու ներքին շրջաբերականներ, մին՝ քաղաքապետութիւններուն եւ միւսը նահանգապետութիւններուն ուղղուած, որոնց մէջ կ'ըսուի որ հայ տարրը ոչ-օտարական նկատելու եւ ըստ այնմ վարուելու է անոր հետ:

Մեր յարաբերութիւնները բարեյաջող անցան նաեւ հայկական Փարիզի հետ, որ մեր բերած սրտակեղէք տեղեկութիւններէն ցնցուեցաւ, եւ սիրալիր ու լայն տրամադրութիւններ ցոյց տուաւ հանդէպ մեզի:

Գաղթ. Միացեալ Յանձնախումբ, Բարեգործական, Հօկ, Տնտեսական կեդրոն եւայլն անվերապահօրէն օգնեցին մեր արդար դատին: Բարեգործականի հետ առանձին խորհրդակցութիւն մը ունեցանք: Որոշուեցաւ կազմել հանգանակիչ մարմին մը՝ ի նպաստ Մարսէյլի հայ գործազուրկներուն, իսկ մինչեւ անոր գործի ձեռնարկելը, Բարեգործականը որոշեց նեղ շրջանակի մէջ պզտիկ գումար մը հաւաքել եւ ղրկել կաղանդի նուէրներու համար, ու քանի մը օր վերջ ալ իր կողմէն տրամադրել կարեւոր գումար մը՝ իբր անմիջական օգնութիւն Մարսէյլի հայ գործազուրկներուն:

Շփում ունեցանք նաեւ Փարիզի շրջանի ֆրանսացի եւ հայ գործազուրկներու հետ, եւ որոշուեցաւ կազմել հայ գործազուրկներու մարմին մը, ֆրանսականին հետ կողք կողքի ու սիրալիր կերպով աշխատելու համար:

Այսօր, կիրակի, կէսօրէն յետոյ ժամը 2ին Սալ Ֆէրէրի մէջ տեղի կ'ունենայ գործազուրկներու կաղանդի հանդէսը, ուր զեկուցում պիտի տրուի պատուիրակութեան կողմէ:

Այսօր հացը պիտի գնէք 1.65ի

Աղօրեպաններու եւ փռապաններու միութեանց հետ բանակցելէ յետոյ, կառավարութիւնը որոշեց որ հացին քիլօն 1.90ի փոխարէն ծախուի 1.65ի, այսօրուընէ սկսելով (կիրակի): Գաւառներու համար ալ նահանգապետները իրաւունք ստացան գին որոշելու համաձայն ցորենի հրապարակին եւ տեղական պայմաններուն:

»»»··«««

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ *ճառ մը խօսելով, ուժգնօրէն բողոքեց դաշնագիրներու վերաքննութեան հոսանքին դէմ: Յայտարարեց թէ «Ռումանիոյ ներկայ սահմանները յաւիտենական են եւ կրնան փոխուիլ միայն այն ատեն երբ մեռնին արդարութիւնն ու իրաւունքը: Ահա թէ ինչո՛ւ բոլոր անոնց որ քաղաքներ եւ նահանգներ կը պահանջեն մեզմէ, կը պատասխանենք.— «Ոչ մէկ թիզ հող, ոչ մէկ գիւղ: Կամ մենք բոլորս միեւնոյն հողին վրայ պիտի ապրինք, եւ կամ միեւնոյն գերեզմանը պիտի մտնենք»:*

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆՈՅՆ ԴԱԼԱՐ ՁԵՌՔԵՐՈՎ

»»»·«««

— Ֆր. կ. խաչը Դաշնակցակա՞ն կազմակերպութիւն է:

= Ֆր. կ. խաչը անկուսակցական կազմակերպութիւն է, համազգային՝ իր ծրագրով, ժողովրդական՝ իր գործունէութեամբ, իսկ Դաշնակցական՝ իր անդամներուն եւ անդամուհիներուն ջիղերով:

— Ի՞նչ կը նշանակէ այդ: Երբ ջիղերը Դաշնակցական են, ուղղութիւնն ալ կը դառնայ Դաշնակցական:

— Ո՛չ, Կ. խաչի ղեկավար մարմինները ու անդամները մեծագոյն մասով չէզոքներ են, նոյնիսկ ընդդիմադիրներ, բայց կը գործեն Դաշնակցականի պէս.— հաւատքով, եռանդով եւ ժրաջան աշխատանքով:

Ահա տեսէք մէկ շաբթուան պատկերը.—

Կ. խաչի Փարիզի մասնաճիւղը իր տարեկան վաճառքը սարքեց դեկտ. 22 — 24:

Ամբողջ երեք օր, անոր անդամուհիները կէս օրէն մինչեւ ժամը 8—10 տքնեցան, տառապեցան, վաճառեցին, հաշուեցին եւ շօշափելի գումար մը գոյացուցին:

Դեկտեմբեր 22ի շաբաթ գիշերը անոր Անիէռ - Պուա - Քոլոմպի մասնաճիւղը գեղեցիկ երեկոյթ մը սարքեց, որ տեւեց մինչեւ առտու: Վարչութեան անդամուհիները եւ միւսները սիրով յանձն առին ամէն յոգնութիւն, հանդէսին թէ գեղարուեստական մասը յաջողցնելու եւ թէ նիւթական բաժինը արդիւնաւորելու համար:

Այստեղ ալ գոյացաւ կոկիկ հասոյթ մը, որուն շնորհիւ նուէրներ եւ անհրաժեշտ պիտոյքներ պիտի բաժնուին բաղին կարօտ ընտանիքներուն, տունէ տուն:

(Գոհիկ մարդ մը ուրբաթ օր հետեւեալ տողերը կը սահեցնէր «Նոր Երկիր»ի մէջ, նկարագրելով երեկոյթը եւ արդիւնքը.— «Զար լեզուներ կ'ըսեն թէ՝ այս հաւաքուած դրամները պիտի ղրկուին Աթէնք, Ս. Գըյըբեանի սպանիչները ազատելու համար»:

Մինչեւ ո՞ւր իջան այս ծածկանուն բշտառականները...):

Դարձեալ Փարիզի մասնաճիւղը դեկտեմբեր 31ի գիշերը, (երկուշաբթի) սարքած է ընտանեկան երեկոյթ մը, Կաղանդի սեղանով, որ պիտի տեւէ մինչեւ լոյս:

Գաւառի մէջ ալ՝ նոյն եռանդը, որքան կը ներեն տեղական պայմանները:

Եւ նկատեցէք որ այս բոլոր աշխատանքները կատարողները ժողովուրդի զաւակներ են,— հաւատաւորներ եւ նուիրեալներ: Ոչ ազնուաշուք, ոչ բարձր գերդաստանի ժառանգորդ, ոչ ալ պատերազմի հարուստ:

Ամէնքն ալ, եթէ աշխատաւորներ չեն, ունին աշխատանքի եւ ընտանիքի հոգեր որոնք օրը իրիկուն ընել կու տան:

Դիտելով այս անսպառ եռանդն ու աշխատանքը, դուք չէ՞ք մղուիր սրտագին կանչ մը արձակելու, Կաղանդի օրով.

— Դալա՛ր մնան ձեր ձեռքերը...

ՎԱՀԷ

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ՝ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ *Հռոմ պիտի երթայ չորեքշաբթի կամ հինգշաբթի օր: Մինչ այդ, բանակցութիւնները կը շարունակուին Փարիզի, Հռոմի եւ Պալքանեան մայրաքաղաքներու միջեւ: Ֆրանքօ-իտալական բանակցութեանց ամէնէն վճռական շրջանն է որ կը բացուի: Կ'ըսուի թէ այս առթիւ Մուսոլինիի հետ պիտի տեսակցի նաեւ Անգլիոյ արտաքին նախարարը:*

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԸ *փակուեցաւ դեկտեմբեր 23ին: Չորս նստաշրջանի ընթացքին ժողովը քուէարկած է 801 օրէնքներ: Նոր ժողովը պիտի գումարուի 1935 մարտ 1ին: Բազմաթիւ կիներ իրենց թեկնածութիւնը դրած են նոր ընտրութեանց համար:*

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ *այսօր, 30 դեկտեմբեր, պաշտօնապէս ամերիկեան եւ անգլիական կառավարութեանց պիտի տեղեկացնէ թէ չեղեալ կը հռչակէ Ուաշինկթընի նաւային դաշնագիրը: Ուրեմն Ճափոն ինքզինքը ազատ կը զգայ այլեւս, Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներուն հետ հաւասար նաւատորմիղ ունենալու համար, փոխանակ 5 — 5 — 3ի համեմատութեան:*

ԼԷՆԻՆԿՐԱՏԻ ԱՀԱԲԵԿՄԱՆ *ամբաստանագրին առթիւ, որուն ամփոփումը տուած էինք անցեալ օր, խորհրդային մամուլը բուռն պայքար կը մղէ Զինովիեւի եւ Թրոցկիի խմբակներուն դէմ, զանոնք ներկայացնելով իբրեւ գործիքները ֆաշականութեան:— Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ հետաքրքրութիւն շարժած է ամբաստանագրին այն մասը որ կը խօսի օտար հիւպատոսի մը մեղսակցութեան մասին: Լէնինկրատի մէջ հիւպատոսներ ունին Գերմանիա, Տանիմարքա, Էսթոնիա, Ֆինլանտա, Անգլիա, Իտալիա, Լեթոնիա, Նորվեկիա, Լեհաստան եւ Շուէտ: Արդ, այս տասը հիւպատոսներէն ո՞րն է մեղադրեալը...*

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ *նախկին ռազմիկներու ընկերակցութեանց նախագահը կոչ մը ուղղելով միւս երկիրներու բախտակիցներուն, կը հրաւիրէ սերտ կապեր հաստատել, ապահովելու համար խաղաղութիւնը: Կոչը կ'ըսէ.— «Մենք, գերման նախկին ռազմիկներս, լիովին կը գնահատենք մեր առաջնորդին՝ Ադոլֆ Հիթլէրի խօսքերն ու գործերը: Համախորհուրդ՝ մեր երէկուան հակառակորդներուն հետ, որոնք մեր վաղուան ընկերները պիտի ըլլան, մենք պատրաստ ենք ծառայելու մեր ժողովուրդին եւ օգնելու խաղաղութեան պահպանման»:*

ՍԱՐԻ ՀԱՆՐԱՔՈՒԷԻՆ *առթիւ, այն գերման զինուորներն ու սպաները որ պիտի երթան քուէարկութեան մասնակցելու, համազգեստ չպիտի հագնին:*

Այս առթիւ կարգ մը թերթեր կը գրեն թէ «անակնկալ միջադէպ» մը պիտի սարքուի, քուէարկութենէն առաջ, նախաձեռնութեամբ մոլեռանդ Գերմանացիներու:

ՏԱՐԵԳԼՈՒԽԻ ԱՌԹԻՒ, *հանրապետութեան նախագահը քանի հազար ֆրանք ղրկեց Սէնի նահանգապետին, աղքատներուն բաժնելու համար:*

ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ *սպանութեան առթիւ, նախկին վարչապետ Պ. Փօլ Պոնքուռ, որ թագուհիին փաստաբանն է, թերութիւններ գտաւ Մարսէյլի հարցաքննութեանց մէջ եւ լրացուցիչ տեղեկութիւններ պահանջեց հարցաքննիչ դատաւորէն: Այս առթիւ կ'ըսուի թէ փաստաբանը նոր բանաձեւ մը պիտի գտնէ, պահանջելու համար Տօքթ. Փաւէլիչի յանձնումը որ մերժուեցաւ Իտալիոյ կողմէ: Ազգերու Դաշնակցութեան Եուկոսլաւիոյ ներկայացուցիչը երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Փօլ Պոնքուռի հետ:*

ՑՈՐԵՆԻ ՍՊԱՌՈՒՄԸ *դիւրացնելու համար, կառավարութիւնը մէկ միլիոն կենդինար պիտի արտածէ մինչեւ դեկտեմբեր 31, մէկ միլիոն՝ յունուար 1էն փետրուար 15, մէկ միլիոն ալ՝ փետրուար 15էն ապրիլ 1:*

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ԶՕՐԱՒՈՐ ՑՆՑՈՒՄՆԵՐ *զգացուեցան Եալթայի եւ շրջականներուն մէջ (Խրիմ): Ցնցումը ուժգին էր Սեւ Ծովու ափերուն վրայ: Նիւթական կարեւոր վնասներ պատահեցան: 1925էն ի վեր այսքան զօրաւոր շարժ պատահած չէր:*

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԹՈՒՐՔ ՆՈՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

=o·o=

Բ.

Ցայտնի գրող մըն է նաեւ Պիւրհան Ճահիտ: Այս անունը անծանօթ չէ հայ ընթերցողներուն: «Միլլիյէթ»ի մէջ քրոնիկներ կը ստորագրէ: Ու յաճախ, կը ձաղկէ կապկութիւնները որոնք կ'ըլլան յանուն բարեփոխումներու:

Սեղմ ոճ մը, իրականութեան հաւատարիմ վրձին մը, երբեմն ուռուցիկ՝ երբ Թուրքի մասին է խօսքը,— շրջանին ու սերունդին հոգեբանութիւնը — լաւ գիտող մը: Իր վէպերուն նիւթերը ժամանակակից բնոյթ ունին: Իրմէ կ'ուզեմ յիշել «Հարիւրապետ Ճէլալ»ը զոր «Միլլիյէթ» հրատարակեց իբրեւ թերթօն: Ահա քիչ մը լայն մէջբերում մը անկէ — «... Հայերը անկախութիւն կը խնդրեն Ամերիկացիներէն: Յոյները օգնութիւն կը սպասեն Աթէնքէն: Արաբները կը կարծեն թէ Ալէնպիի բանակները իրենց պիտի վերադարձնեն նախկին փառքերը: Թուրքը, որ չորս տարի արիւն էր թափած ու, երթալով մինչեւ Քարփաթ, Ֆրանսուա Ժոզէֆը փրկած էր ռուսական յարձակումէն, այսօր ինք ոտքի ելած է իր փառքն ու օճախը փրկելու համար: Այս ծառացումին առջեւ ի՞նչպէս կրնային մնալ՝ Կուռոյի Փարիզցի երիտասարդները, Ալէնպիի կեղծ Աֆրիկեցի զինուորները, եւ զնդապետ Պրէմոնի հայ չէթէները որոնք փրանսական հագուստներ հագած էին: Թուրքին բոլոր կեդրոնավայրերը գրաւուած էին յաղթական բանակներուն կողմէ, ռազմանիւթի մթերանոցները կնքուած, բանակը ցրուած, Թուրքին ոտքն ու ձեռքը կապուած էին. այսուհանդերձ, ան բնաւ չընդունեցաւ թարմ բանակ մը մէջտեղ բերելու համար: Ազգ մը որ պայքարիլ գիտէ, ըմբոստացումի համար բնաւ պէտք չունի 35նոց թնդանօթներու եւ գործատունէն նոր հանուած զէնքեր փնտռելու: Մեծագոյն յաղթանակը կը կայանայ անոր մէջ, որ թշնամիին զէնքը կը խլեն ու իր դէմ կը գործածեն:

... Հայերը, որոնք Երեւանէն մինչեւ Տաւրոս երեւակայական Հայաստան մը հիմնելու մտքով աշխարհի չորս ծագերէն եկեր՝ թափեր էին հոն, կամաւորական խումբեր կազմած կը յարձակէին անզէն ու անպաշտպան թուրք գիւղացիներուն վրայ»:

Որոշ կ'երեւի արդէն, վէպը կը շօշափէ Միլլի պայքարը, քիչ մը ազգայնութեամբ, քիչ մը «քօլօրի»ով ու քիչ մըն ալ, խոստովանինք, իրականութեան արտաբերումով: Պ. Ճահիտի վերջին գործն է «Գիւղի բժիշկը»:

Ֆալիհ Րըֆքը,— քէմալականութեան չփացած զաւակը: «Հաքիմիէթը Միլլի»ի խմբագրապետը: Բաւական երկեր ունի: Այսպէս՝ «Թոման», «Մոսկովա-Թոման», «Զէյթինտաղը», եւն.: Այս վերջին գործը կը նկատեն «հանրապետական շրջանի գրականութեան մեծագոյն երեւոյթներէն մին»: Դեռ գրքի չվերածուած, մեծ հետաքրքրութեամբ կարդացուեցաւ: Նի՞ւթը,— «Ցոյց տալ այն պատկերը զոր ունէին Հիճազը, Պաղեստինը եւ Սուրիան՝ սուլթանութեան վերջին շրջանին»: Տեսակ մը պատմագրութիւն, կամ դէպքերու գրականօրէն շարադասում մը, որ եղած է խրայատուկ ու սեղմ ոճով մը: Յեղափոխականի անողոք ու հաւու լեզուն, ջերմեռանդ Թուրքի ոգին եւ գրագէտի գունագեղ ոճը բախուն, տաք եւ հետաքրքրական կը դարձնեն գործը: Ֆալիհ Րըֆքը այս ուղղութեամբ է որ կը գրէ միշտ: Ու զուտ գրական կոչուելիք գործ չունի: Բայց իր ամէն մէկ գործին մէջ գրագէտը իր անժխտելի գոյութիւնը կը զգացնէ: Ինչպէս ըսի, ան Թուրք լրագրութեան բարձրագոյն ու ամենավստահելի աթոռն է գրաւած, ու մըտաւոր շարժման գլխաւոր վարիչներէն մին է:

Եաշար Նապի, Խալիտ Ֆախրի, Իպրահիմ Նէճմի, Շիւքիւֆէ Նիհալ, Ֆազըլ Նէճիպ եւ ուրիշներ որոշ տեղ մը կը գրաւեն՝ որպէս վիպագիրներ կամ պատմուածքներ ստորագրողներ: Ասոնք բոլորը պատերազմի շրջանի կամ քէմալական - հանրապետական շրջանի կեանքէն կը վերցնեն իրենց նիւթերը: Հարկ է յիշել նաեւ Նէճմէտին Խալիլը, Շիւքրի Գայան (ներքին գործավարը) որ լաւ գրագէտ մըն է:

Սատրի Էթհէմ,— լաւագոյն գրողներէն մին: Պատմուածքները մեծ ընդունելութիւն գտած են: Երկու տարի առաջ, անոնց լաւագոյնները ամփոփեց երկու հատորներու մէջ: Անոնցմէ մին «Ոտքը վերցուր, ոտքը իջեցուր» անունը ունի, իսկ միւսը՝ «Գիւղացին որ սկիլնտր գլխարկ կը կրէ»: Բոլոր պատմուածքները Թրքական կեանքէ են: Իսկ մեծ մասով՝ Անատոլուի գիւղերու կեանքէն: Օրինակ՝ «Վարձու տամ» խորագրով պատմուածքին մէջ չափազանց յաջող կերպով կը պատկերացնէ Անատոլուի նահանգներուն մէջ տրուած առաջին պարահանդէսները: Թէ այդ պարահանդէսներու լուկ արական բազմութիւնը ինչպէս կը զրօսնու, Պոլսէն հոն մեկնած դերասանի մը եւ «չարքըճի» կիներու ապրումները են.:

Բաղըպ Շէվքի երիտասարդ գրող մըն է: Իր առաջին գործն է «Զիս այրող կրակ մը կայ» երկը, որ պատմուածքներու հաւաքածոյ մըն է: Ցիշեմ որ, վերջերս գրական արժէքով պատմուածքներ շատ չեն երեւիր: Բոլորը «ազգային վէպ»ի ետեւէն են ինկած, որովհետեւ շատ կը փնտռուի: Բաղըպ Շէվքիի բոլոր նիւթերը սիրային են: Սրտի պարզ յոյզեր, սակայն, ուր խորութիւն չկայ: Կը զգաք միայն, որ հեղինակը կուտայ իր սիրտը ուր, իրապէս, կրակ մը կայ:

Փէյամի Սաֆա,— աղմկարար, չափազանց շատ արտադրող, ամէն նիւթի մասին խօսող, յաճախ յաւակնոտ, աջին ձախին հետ կռուող, միջին տարիքի գրող մը, որ յեղափոխութենէն առաջ իր դիրք ու անուն շինած է: «Ճումհուրիէթ»ի ... «տէմիր-պաշ»ն է: Քրոնիկագիր, քննադատ (արուեստի ամէն ճիւղի), վիպագիր, թերթօնագիր եւն.: Սէրվէր Պէտի ծածկանունով թերթօնային գրականութիւն կ'ընէ եւ կը գրէ արկածախնդրական վէպեր: Ընդհանուր լայն զարգացում ունի, կը նայի վերէն, հանդիպածը «քթին չի գներ»: Իսկ իբրեւ գրագէտ իր արժանի տեղը ունի Թուրք գրականութեան մէջ:

Պէքիր Սըտքը,— «Երկրի պատմուածքներ» անուն հատոր մը հրատարակեց: Անատոլուն է իր գիւղերով ու գիւղացիներով: Ինք որ նախաբանին մէջ կ'ըսէ թէ «իր վիպակները արդիւնք են Անատոլուի մէջ կատարած անձնական քննութիւններու», պատմուածքներէն մէկով զարմանալի տողեր կուտայ: «Խանճի Ֆէթթահ էֆէնտի»ին հաւերը կը դադրին ածելէ, ու մարդուկը կը խորհի որ ատիկա հետեւանք է «աքաղաղին վերապահ ըլլալուն»:

Փակելէ առաջ արձակագիրներու այս շատ արագ թուումը, հարկ է քանի մը տող տալ նաեւ Եաքուպ Քատրիին, Թուրք արձակի այս մեծանուն դէմքին որ հինէն կուգար: Ան ժամանակակից Թուրքիոյ ամէնէն արժէքաւոր գրագէտներէն մին է: Գրագէտ բառին ամբողջական իմաստով: Ունի բազմաթիւ արձակ բանաստեղծութիւններ, որոնք հոյակապ «ռիթմ» մը ունին: Իր ամէնէն ժողովրդական վէպն է «Նուր Պապա»ն, որ քանի մը լեզուներու թարգմանուած է, իսկ Գերմանիոյ մէջ շատ գնահատուած ու տարածուած: Ան հետաքրքրական է որպէս յատկանշական պատկերը յետպատերազմեան Թուրքիոյ: Այդ վէպը մեծ դժգոհութիւն ստեղծեց Թուրք յետադիմականներու մօտ եւ «Ազշամ» ստիպուեցաւ դադրեցնել հրատարակումը: Աւելի վերջ լոյս տեսաւ որպէս առանձին գիրք: Ան հրատարակեց նաեւ «Էրկիւնաքոն»ը եւ «Իզմիրտէն Պըրուսայա» գրքերը: Առաջինին մէջ հաւաքած է այն գրութիւնները, որոնք յատուկ են ազգային պայքարին, զանոնք գրած է Պոլսոյ մէջ՝ գրաւման շրջանին: «Ինծի համար, կ'ըսէ ան, զանոնք գրելը կիրք մըն էր՝ հակառակ գրաքննութեան»: Երկրորդը գրած է Խալիտէ Էտիպի հետ, Փոքր Ասիոյ մէջ, քէմալական շարժման օրերուն շրջագայութեան առթիւ:

Ամէնէն աւելի սակայն, «Եապան»ն է որ գնահատուեցաւ: Եագուպ Քատրի ատով բաւարարութիւն կուտար դժգոհութեան մը զոր կ'արտայայտէին շատեր: Այն է՝ գիւղացիի մասին ոչինչ կը գրուի: «Եապան»ը կը խօսի մտաւորականէ մը որ, զինադադարին, իր զինուորին հետ անոնց գիւղը կ'երթայ: Բայց, հակառակ իր ցանկութեան, չի կրնար յարմարիլ ու նոյնանալ գիւղին հետ: Ստորեւ՝ քանի մը տողեր անկէ.—

«Կը տեսնեմ որ գաղափարի ու վերացական աշխարհէն դեռ եւս իջած չեմ: Մինչդեռ, Պոլսէն ելած ատեն ուզած էի գլուխս հոն ձգել՝ խորհելով որ բոլոր տառապանքներուս ակը ան է: Բայց հոս, ես կը նմանիմ ձէթի այն կաթիլին որ գաւաթ մը ջուրին մէջ կը գտնուի: Ոչ կը խառնուի, ոչ ալ կ'իջնէ: Այդ է պատճառը որ մեզ հանրութեան սերը կ'որակեն: Բայց, Թուրքիոյ մտաւորական տարրը իրապէս հանրութեան սե՞րն է: Եթէ այո, ապա ուրեմն անհրաժե՞շտ չէ՞ որ այս Սալիհ աղաներէն, այս Պէքիր Չաւուշներէն, այս Իսմայիլներէն, այս Չէյնէպ Բատըններէն իմ մէջ բան մը գտնուի: Մինչդեռ, ես այստեղ, կենդանիներուն աւելի մօտ եմ, քան մարդոց ··· Գործ էջը ինծի շատ լաւ ընտելացած է: Իսկ Քիւչիւք Իսմայիլը դեռ ես այնքան վերապահ է ինծի հանդէպ, որքան առաջին գիշերն էր:

··· Անոնց նման ըլլալ, անոնց պէս հագուիլ, անոնց պէս խմել ու ճաշել, անոնց լեզուով խօսիլ ··· Դէ՛հ, ընեմ այս բոլորը: Բայց ի՞նչպէս կրնամ անոնց պէս խորհիլ ու անոնց պէս զգալ: Վառել բոլոր այս գիրքերը, որոնք սենեակս կը լեցնեն: Այս նկարները ոտքիս տակն առնել ու նզովել ··· ի՞նչ օգուտ սակայն: Անոնք բոլորը իմ մէջս են մտած: Ու ինծի մօտ թողած են անջնջելի ու անկորնչելի հետքեր: Անոնք իմ ներքին պատերս են. ես, ինքս, էապէս, պարզապէս առած եմ արհեստական ու տարրաբանական վիճակ մը՝ այն տարրերու եւ նիւթերու խմորումէն, որոնք բոլորն ալ օտար են այս հողին ու դուրսէն եկած են: Անցեալ օր, երբ դաշտը կը պտտէի ոտքիս դպաւ պահածոյի տուփ մը: Կեցայ ու նայեցայ: Այդ տուփը Ամերիկայէն էր եկած եւ վրան անգլերէն անուն մը կար: Ո՞ր ճամբորդն էր ձգած զայն հոս: Եւ ո՞վ գիտէ, ե՞րբէն ի վեր մնացած է ան: Տնեցայ: Առի: Եւ ազդուեցայ, կարծես հին ծանօթի մը հանդիպած ըլլայի: Ես այդ տուփին իմ այս հողերուն վրայ»:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

«ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

=o=

Հինգերորդ տարին ըլլալով Պարսամեան եղբայրները լոյս կ'ընծայեն իրենց տարեգիրքը, «Կեանք եւ Արուեստ»:

Տարեգիրք մը միակ բանաձեւի մը չի կրնար ենթարկուիլ. լայն հնարաւորութիւն շնորհուած է կազմողի քմայքին ու ճաշակին: Ճանչցանք երբեմն Նշան Պալըկեանը, Թէոդիկը ու նաեւ 1914ին, Վարուժանի եւ Սիրունիի «Նաւասարդ»ը, միակը իր տեսակին մէջ, որ մնաց անգերազանցելի: Պոլիս, Կովկաս թէ այլուր տարեցոյցը եղած է մեր գրական աղքատ սեղանին արմաղանը, «անակնկալներու ծրարը», զոր Կաղանդ պապան ուզած է ձգել մեր ծննդոցին ներս, բայց ինչպէս միշտ, թուղթի հրապոյրի ու յուսախաբութեան մէջ մոռցուած են յաճախ անոնք:

Սրտառուչ եւ — ինչո՞ւ չէ — միամիտ գուրգուրանք մը ունեցած եմ միշտ տարեցոյցներուն հանդէպ. ատիկա մաս կը կազմէ տարիվերջի մանկունակ տրամադրութեանս. կը սիրեմ այդ ժամադրութիւնը հին ու նոր, մնայուն կամ անցաւոր արժէքներուն. ներողամիտ ժպիտով կ'ողջունեմ հայ գրիչին մեծ ու պզտիկ, երբեմն անճարակ բայց հաւատաւոր սպասաւորները, որ յարգանքի այց մը տալու պէս, կուգան տարին անգամ մը դէթ գրականութենէն ներս, իրենց մտածումին ու բառին համեստ պաշտօնեանքին տակ ··· Թողուցէք, ո՞հ, հայ գրչի ուխտաւորներուն այդ անփառունակ սփոփանքը, երբ տեսնելու ու գիտցուելու յոյսը չունին ···

Տարեցոյցի մը չափանիշը իր ժողովրդականութիւնն է անշուշտ. Թէոդիկը լաւագոյն օրինակն է ատոր. բայց դժբախտաբար ինչ որ կը նպաստէ տարեգիրքի մը ժողովրդականութեան, կը նուազեցնէ անոր մնայուն, գրական արժէքը: Ժողովրդականութիւնը դէշ խորհրդատու մըն է, զոր սակայն անհնար է արհամարհել, երբ գիրք մը հարկադրուած է պատշաճիլ տարրական հանրամատչելի պահանջներուն:

Անշուշտ, տեսականօրէն, կարելի է շատ պահանջկոտ ըլլալ. առ ի չգոյէ ուրիշ միջոցի, գրական տարեգիրք մը պարտաւոր է հայ, գաղթահայ գրական կեանքին մանրանկարը ըլլալ: Ցոլացնել հայ ստեղծագործ ճիգերը արուեստի բոլոր մարզերուն մէջ: «Կեանք եւ Արուեստ»ի նախորդ թիւերուն առթիւ այս տեսակէտը յայտնած եմ: Բայց չեմ կրնար անտեսել դժուարութիւնները նման ծրագրի մը: Մեր պայմաններուն մէջ անհնարին է իտէալ լուծումները հաշտեցնել գործնական նկատումներուն: Ափսոս, այսօր՝ աւելի քան երբեք, ու մեր մօտ աւելի քան այլուր, գրականութիւնը կը հեծէ, կ'ամլանայ հաշիւի, նախահաշիւի ծանրութեան տակ: Անկարելի է գտնել հայ ո եւ է գիրք, առանց նկատի ունենալու մղձաւանջը որ չոքած է ուղեղներուն, գրիչներուն վրայ:

Պարսամեան եղբայրներուն «Կեանք եւ Արուեստ»ը կը քալէ միշտ համեստ եւ միջին ճամբու մը վրայ: Ոչ կը ձգտի ժողովրդական գրոց-բրոց բանահաւաքութեան մը, ոչ ալ գրական գեղապաշտ ընտրողութեան մը: Ծայրերէն, ծայրայեղութիւններէն հեռու, «Կեանք եւ Արուեստ»ը կը հետապնդէ պարկեշտ ծրագիր մը, որ արտայայտութիւնն է միանգամայն ոգիի մը. ըմբռնելու համար ատիկա, անհրաժեշտ է նկատի ունենալ հինգ տարուան յաջորդական թիւերը:

Ճիշդ է որ գրական յայտնութիւններու, նոր, ինքնատիպ փորձերու բեմ մը չէ եղած «Կեանք եւ Արուեստ»ը: Նոյն իսկ միշտ կարելի չէ բաժնել Պարսամեան եղբայրներու գրական ճաշակը եւ տեսակէտները. այսուհանդերձ իրենց տարեգիրքը կը կրէ դրոշմ մը, թրծուած է ոգիով մը որ մասնաւոր գրաւչութիւն մը կուտայ անոր: Ատիկա անոր տոհմիկ, հայաւանդ նկարագիրն է որ կարծէք գրական նախաձեռնութիւններէն աւելի վեր գրուած է:

Գուրգուրանք՝ անհետացած հայ գրողներու մասունքներու մասին: Տաք վերաբերում՝ հայ կեանքի եւ արուեստի արտայայտութեան հանդէպ: Հետաքրքրութիւն մեր անցեալը զարդարող անձերու, երեւոյթներու հանդէպ: Բարեկամութիւն մը անյաւակնոտ գրողներու, որոնք գրելու իբրեւ միակ չքմեղանք ունին իրենց սէրը դէպի հայ դպրութիւնները: Ահա անփոյթ, անցուցամոլ բայց յստակ գիծ մը որ տարուէ տարի «Կեանք եւ Արուեստ»ի յաջորդական թիւերը կը կապէ իրարու, ու իր աշխատակիցները կը միացնէ գործին:

X

1935ի «Կեանք եւ Արուեստ»ն ալ հաւատարիմ է ինքնիրեն:

«Մոխիրներու տակէն» հոն դուրս հանուած են երկու մոռցուած էջեր: Մին Մալխասայի Կարօն (Արտաշէս Յարութիւնեան), առաջնեկ նամակ մը գաւառի կեանքէ, ուր անկարմ ու խարխափուն ոճին տակ կը յայտնուի արդէն ապագայ բնութենապաշտ քերթողը: Երկրորդ կտորը՝ Եղիայի մէկ քերթուածն է, «Մենակ», գրուած թէեւ 1892ին, բայց հարազատ յղացումը արդէն հեղինակի հեւանդոտ ներաշխարհին. գրական արժէքէն անկախաբար, այդ քերթուածը վաւերագիր մըն է գրեթէ,— ճիշդ ինչպէս Դուրեանի «Տրտունջք»ը որ աւելի քան որ եւ է վերլուծում, կը մատնէ արդէն մարդը, գրողը, եւ անոր հոգեբանական թեքումը:

«Կեանք եւ Արուեստ»ի գրական բաժնին տակ, տարօրինակ զուգադիպութեամբ համախմբուած են գրութիւններ, որոնք ամէնն ալ ոգեկոչում մըն են հայրենական յուշերու: Մկրտիչ Պարսամեան կը շարունակէ «Մեռնող գիւղին պատմութիւնը», տաք, կարօտաբաղձ տողերով: Հայկ Արամ Քիպարեան կը ներկայացնէ իր ծննդավայրը՝ Պալատխ, իր յիշատակներու պրիսմակին մէջէն: Մ. Մանուկեան կուտայ պատմուածք մը իր գիւղէն՝ «Վարժապետին սէրը»:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը

ՇԱՂՐԱՆԿԱՐ

ՑԱՒԱՐԾ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

»»»··«««

Յամին 1898ին, փետրուարի տասներեքին, Տէրնտասի իրիկունով, Արմաշու մէջ պատահած է երկրաշարժ մեծ: Երկրաշարժին յաջորդած է հրդեհ ու հով սաստիկ, իսկ հրդեհին՝ համաճարակներ մահաբեր:

Այս բոլորին կը յաջորդէ Շաւարշ Նարդունի:

Ծնելէն անմիջապէս յետոյ կ'անցնի երկրաշարժին, հրդեհին ու համաճարակներուն վրայէն եւ ձեռքը թուղթ ու մատիտ, կ'երթայ թաղէ թաղ ու փողոցէ փողոց՝ աղէտին հետեւանքով որբ մնացողները արձանագրելու եւ հիմը դնելու «Որբերու Միութեան»:

Աղէտեալները ծնրադիր ու պաղատագին կը խնդրեն որ «Աղէտեալոց Միութիւն» մըն ալ կազմէ՝ սակայն կը ստանան հետեւեալ կտրուկ պատասխանը.

— Պիտի ճանչնամ, ամբողջ կեանքիս մէջ, միայն ու միայն մէկ միութիւն: Անիկա որբերու միութիւնն է: Եթէ կ'ուզէք՝ դուք ալ արձանագրուեցէք: Հակառակ պարագային գիս միշտ ձեր դէմը պիտի ունենաք:

Զըսինք սակայն թէ ի՛նչ կերպարանքով էր ծնած: Անիկա երկու գլուխով էր: Տեսակ մը Սիամի երկուորեակ: Մէկ գլուխին անունը դրին Շաւարշ Նարդունի, իսկ միւսինը՝ Ասքանազ Այվազեան:

Մէկ գլուխը կը հետաքրքրուէր որբերու առողջութիւնով, իսկ միւս գլուխը կը զբաղէր որբերու հիւանդութիւնով:

Երբ բաւական սահուն կերպով խօսիլ սկսաւ՝ Նարդունի— գլուխը հարցուց իր հօրը.

— Ծեր մարդ, ո՞վ ես դուն ···

— Ես քու հայրդ եմ, զաւակս ···

— Վա՛յ խայտառակութիւն ··· ինծի նայէ, ա՛յ մարդ, ո՛չ ոքի ըսես որ դուն իմ հայրս ես ··· ես կ'ուզեմ ըլլալ առանց ծնողի ···

— Սակայն անարատ յղութիւնով ծնած չես դուն ···

— Բաւական է ··· ես որբ եմ ···

Անդին՝ Ասքանազ Այվազեան գլուխը կը հարցնէ իր մօրը.

— Ա՛յ պառաւ կին, ո՞վ ես դուն ···

— Ես քու մայրդ եմ, զաւակս ···

— Տգիտութիւն պէտք չէ: Մայրութիւնը նախապաշարում է: Պատմափիլիսոփայութիւն կարդա որ զարգանաս եւ համոզուիս ըսածիս: Ես որբ եմ:

Նարդունի յաճախեց Արմաշի Նարբեկեան վարժարանը:

Ամառ ատեն երեսուն աշակերտներուն մէջ կը հանդիսանար առաջին, իսկ ձմեռը կ'ըլլար տասնեւհինգերորդ՝ որպէսզի աշակերտներուն մէջտեղը գտնուի եւ պաղ չառնէ: Ցուրտին՝ առջեւը կամ ետեւը կենալէ կը վախնար, քանզի միշտ հարբուխ կ'ըլլար ու քիթը կը վազէր:

Շաւարշ մէկ գլուխով կ'ուտէր գրաբարը ու միւս գլուխով կը խմէր, ջուրի պէս, աշխարհաբարը: Գրաբարեան եւ աշխարհաբարեան պայքարի ժամանակ՝ ձեռքերովը կը բռնէր երկու գլուխները եւ զայրոյթով իրարու կը զարնէր:

Զարխափան Ս. Աստուածածնոր ուխտի շրջանին՝ Նարդունի կը մօտենար կոյր աղջկան մը ու կ'ըսէր.

— Որբերու Միութեան մէջ եկուր: Մենք քու աչքդ կը բանանք:

Դպրոցէ ու ժողովէ դուրս իր պարապոյ ժամերը կ'անցընէր ծառերուն վրայ: Իր կեանքին մեծ մասը անցուցած է ոտքը հողէն կտրած: Այդ պատճառով մնացեր է ու լռեց: Կրնայ եօթն անգամ քառասուն օր ըլլալ առանց խօսելու՝ բաւական է որ քիթին տակէն երգ մը սուլէ: Այդ բազմամսեայ լռութեան շրջանին՝ եթէ մէկը իրեն հանդիպի եւ հարցում մը ուղղէ, Նարդունի կը գոհանայ «ը՛մ ը՛մ» մը ընելով իբրեւ պատասխան:

Անոր լեզուն բանալու մէկ միջոց կայ միայն: Պէտք է քննադատել որբերու միութիւնը. այն ժամանակ ծառին վրայ ըլլայ թէ փուշի, կ'ընէ հինգ ժամ բանախօսութիւն եւ ապա կը նստի գրելու յօդուած մը՝ երկար նման չարականի:

Երբ աւարտեց Նարբեկեան վարժարանը, իր երկու գլուխներուն ետեւ գլուխ մը եւս բուսած էր: Ըսաւ.

— Ես ինքս երեք որբ եմ: Իրիկունս ժողովին մէջ երեք ձայն պէտք է ունենամ: Առաջին գլուխս որբերու միութեան ատենապետն է ու միաժամանակ բժիշկ, երկրորդ գլուխս միութեան ատենադպիրն է եւ միանգամայն գրագէտ, իսկ երրորդ նոր գլուխս ալ գանձապահ է եւ զօրավար: Երեք գլուխներս կը կազմեն որբերու միութեան վարչութիւնը: Ես եմ Հայոց որբ Թագաւորը:

Արմաշի որբութեան շրջանը լրացնելով, Նարդունի ճամբայ կ'ելլէ դէպի Ատա - Փազար, ուսանող ըլլալու Կեդրոնական վարժարանին: Իրեն տնօրէն կ'ունենայ Լեւոն Լարենցը որ կը քարոզէր վերակազմեալ հնչակութիւն: Հազիւ Շաւարշին մէկ գլուխը իր կողմ չահած՝ կը դադրի պաշտօնավարելէ: Կը յաջորդէ Արամ Նիկողոսեանը որ կը ճգնի Շաւարշին երկրորդ գլխուն մէջ զետեղել ռամկավարութիւն: Կը ամպէ Ենովք Արմէնը իբրեւ տնօրէն ու կը պարպէ Շաւարշին երեք գլուխները անոնց մէջ նոր բաներ լեցնելու համար: Պատերազմ մը վրայ հասնելով՝ ժամանակ չունենար: Նարդունի Արմաշ կը փախչի թեթեւութեամբ, իր հետ տանելով Ատա - Փազարի երկնքին բոլոր աստղերը:

Արմաշը կը տարագրուէր: Շաւարշին հայրենիք զինուոր ըլլալուն՝ ինք իր մայրն ու եղբայրները կը փրկուին աքսորէ՝ սակայն կը փոխադրուին Գանտրա, ուր տասնոց գիւղակ մը, մերձ ի Սեւ Ծով: Նարդունի եւ իր եղբայրները այս անգամ կրկնակի որբեր են:

Գանտրայէն մինակը կը փախչի ու կ'երթայ Ատա - Փազար, անկէ Նորէն Արմաշ, յետոյ Արիֆիէ, դարձեալ Ատա - Փազար: Հետզհետէ կ'ըլլայ բեռնակիր, փայտահատ, մշակ, երշիկի միս քաշող եւ խոհարար: Կը լսէ զարհուրելի լուրեր: Կը տխրի, կը տխրի: Կ'ունենայ ուրախութեան մէկ ճառագայթ միայն՝ մտածելով.

— Որբերը կը շատնան ··· կը շատնան որբերը ···

Կը մտնէ Թաղապետական բժիշկ Տոքթ. Միսաք Սարգիսեանին քով՝ նախ իբր քարտուղար եւ վերջապէս իբր օգնական բժիշկ: Հազիւ շունչ առած՝ կը կանչուի զինուոր: Իր առաջին գլուխը կ'ընեն հետեւակ զինուոր, երկրորդը ձիաւոր ու երրորդը թնդանօթաձիգ: Սեւ ծովէն մինչեւ Սաքարիա գետին միջեւ գտնուող հողամասերուն պաշտպանութիւնը կը յանձնեն իրեն: Յետոյ տեսնելով իր կատարած հերոսութիւնները, կը փոխադրեն զինքը Պոլիս, Սպայից վարժարան, ուրտեղ քաջարար կը կնքէ զինադադարը: Կ'երթայ Ատա - Փազար ու կ'ըլլայ դեղագործ, շատ մը դեղահատներ ալ ինքը կլլելով:

Քանի մը ամսուան մէջ Նարդունի դեղարանը մաքրեց՝ եղած - չեղածը ուտելով, խմելով ու կլլելով: Դեղարանին թոյներն ալ կը քսէր իր գրչածայրին:

Առտու մը պոռաց.— Ես ճամբորդ եմ:

Զայս ասաց եւ չուեաց ի Պոլիս եւ սաստիկ հարբուխով մը մտաւ բժշկական վարժարանը:

Քէմալականներուն մուտքով՝ բրաւ իր ելքը ու անցաւ Փարիզ, շարունակելով եւ աւարտելով բժշկական վարժարանը ··· կէս գլուխով: Միւս կէսը նուիրուած էր խմբագրութեան, «Յառաջ»ի մէջ, եւ գրականութեան: Այդ շրջանին բրած է նաեւ ուսուցչութիւն, Ալֆորվիլի մէջ, ներկայանալով իբր կենդանի քերական եւ ներկայացնելով իր վրայ հայ լեզուի ալֆան եւ օմեգան:

Ու մանաւանդ այդ շրջանին է որ վերակազմած է Չափահաս Որբերու Միութիւնը, կարճօրէն անուանելով զայն «ՉՈՄ»: Ոմանք ակամայ կը յիշեն չոմպը:

Այս միութեան անդամները որքան ալ ամուսնանան, զաւակներու հայրեր ըլլան կամ նոյն իսկ օր մը մեծ հայրիկ՝ իրենց փիրման պիտի չփոխեն, քանզի քաջ գիտեն որ իրենց միութիւնը պիտի մնայ հազիւ չափահաս:

Որբերու միութիւնը կը հրատարակէ ԵՐԿՈՒՆՔ հանդէսը՝ անխնայ մաշեցնելով իր տպարանին «ո», «ր» եւ «բ» գիրերը:

Միութիւնը կը սարքէ նաեւ Աղբի Տանիմէկի ագահանդէսը, կը կազմակերպէ դասախօսութիւններ, մէջ ընդ մէջ ալ կը քաշէ գաւազաններ:

Միութիւնը իր կոնակը տուած է Շաւարշին. մերթ ալ Շաւարշն է որ իր կոնակը կուտայ միութեան: Երկու կողքին ալ կոնակները դեռ ոչ տաք են ոչ ալ շտկուած:

X

Նարդունի շրջան մըն ալ գացած մնացած է Ամիէնի յիմարանոցին մէջ, զոյգ հանգամանքով: Բժշկապետը իրեն կը նայէր, ինքն ալ բնակիչներուն

Այս տողերը գրողին վիճակուած է ... պատմուածք մը «Քարատորի ճրագը», Բարձր Հայքի իր յուշերէն:

Հեռու ենք այս գրութիւններուն արժէքը գերագնահատելու գաղափարէ· անոնց գլխաւոր արժանիքը իրենց անկեղծութիւնն է առաւելապէս քան գրականութիւն ըլլալու մարմաջը:

Թերեւս Մկրտիչ Պարսամեան իրաւունք ունի այս գրութիւններուն մէջ ալ նշմարելու մէկ նշոյլը այն ընդհանուր ձգտումին որ տիրական է հայ տարէց գրողներու մօտ,— վերադարձ դէպի ենթակայական անցեալը:

Բոլորովին համակարծիք չեմ Պարսամեանի այս անցեալապաշտ միտումը նկատելու մեր արդի գրականութեան տիրող մէկ յատկանիշը: Ինչ որ յատուկ է տարէցներու, չի պատշաճիր անշուշտ երիտասարդներու, որոնք զերծ են անցեալի յաճախանքէն: Իւրաքանչիւր սերունդ, կը բերէ իր ըղձանքը, իր փորձը, իր խօսքը: Սոյգ է սակայն որ յուշագրային գրականութիւնը — գիւղին սեւ մը ենթին մատչելի նոյն իսկ նախնական գրողներու — ունի հոգեբանական, նոյն իսկ բնախօսական պատճառներ, որոնց մասին առայժմ աւելորդ կը նկատեմ անդրադառնալ:

«Կեանք եւ Արուեստ»ի գրական էջերէն անհրաժեշտ է ընդգծել նաեւ Բիւզանդ Թօփալեանի քերթուածը «Խինդ ախոսակցութիւն» եւ Նշան Պէշիկթաշլեանի երգիծական ծաղրանկարը ... «Հրանդ Ալեանաք»:

Տարեգրոյցին մնացեալ գլուխներն ալ զուրկ չեն շահեկանութենէ: Ուշագրաւ գրութիւններու կարգին յիշատակենք Արամ Երեմեանի վերլուծումը «Աշուղ Ղուլ Յովհաննէս»ի մասին, Լեւոն Մեսրոպի շարունակելի յօդուածը «Մամիկոնեաններու չինական ծագումը», Ա. Ֆ.ի փորձը «Ազատ որմնադրութիւնը մօտաւոր Արեւելքի հայութեան մէջ», Տոքթ. Քօլեանի բժշկական տեսութիւնը «Հոգեսպառութիւն», եւ «Կնոջ հոտը» Շ. Նարդունիի:

Մկրտիչ Պարսամեան այս տարի ալ կը շարունակէ իր ամփոփ գրադատութիւնը տարուան գիրքերու եւ դէմքերու մասին:

Զանց կ'առնեմ մանրամասնել տարեգրոյցին ընթացիկ մասը — նօթեր Հայաստանի կամ գաղութի իմացական - գեղարուեստական նորութիւններու, արուեստագէտներու մասին, տարուան մահագրութիւնը, եւն. եւն. որոնք անշուշտ չեն ընդգրկեր հայ բովանդակ կեանքի պատկերը: Պարսամեան եղբայրներուն կը պակսի Թէոդիկի մըջնայի, մեղուաջան չահագրգռութիւնը, որով ան կը հետեւէր օրը օրին հայ համայնքին կեանքի եւեւէջին, գիպուածներուն: Ժամանակագրութիւնը, առօրեայ պատմութիւնը տարեգրոյցի մը ամէնէն կենդանի մասը կը կազմէ եւ կ'ենթադրէ տեղեկատու առատ ու հեշտ միջոցներ՝ ինչ որ կը պակսի առ հասարակ Հայ գրողի մը:

Սակայն, վերջապէս տարեգիրք մը տեսակ մը հիւրասիրութիւն է, ուր մենք, ընթերցող հրաւիրեալներս ընդունելու ենք ինչ որ կը գտնենք հոն, առանց անդրադառնալու թէ ինչ կը յուսայինք գտնել:

Մանաւանդ ներկայանալի գիրք մըն է «Կեանք եւ Արուեստ»ը եւ տարուան հետ փետրաթափ ըլլալու դատապարտուած չէ:

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

=o·o=

ԱՆԳԼԻԱ ԻՐԵՆ ԲԱԺԻՆ ՀԱՆԵԼ ԿՈՒ ԶԷՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐԷՆ, ՍԱԿԱՅՆ ԵՐԲ ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ՌՈՒՍԻԱ Ի ՆՊԱՍՏ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՇԱՐԺԵՑԱՆ, ԲՌՆՈՒԹԻՒՆ ԲԱՆԵՑՆԵԼՈՒ ԱՌԱՋԱՐԿԸ ՋՈՒՐԸ ԻՆԿԱՒ:

Փարիզի նախկին օսմ. դեսպան Սալիհ Մունիր փաշա շարունակելով իր յուշերը, կը պատմէ.—

Պոլսոյ մէջ, Հայոց Իսլամներուն վրայ գործած յարձակումին եւ ասկէ բարկանալով՝ մէտրէսէններու ուսանողներուն ալ Հայերուն վրայ յարձակելուն հետեւանքով ծագած արիւնալի դէպքը մարելէ վերջ, դեսպաններուն ամէնէն հին եղող աւստրիական դեսպան Պարոն տը Գալիչէ, իր եւ միւս դեսպաններուն անունով խիստ ծանուցագիր մը տուաւ մեր արտաքին գործոց նախարարութեան: Այս ծանուցագիրը կը յայտնէր թէ ջարդը կատարողներուն հետ միասին տեսնուած էին նաեւ «սօֆթա»ներ, զինուորներ եւ համազգեստաւոր ըսպաններ, եւ թէ ոստիկանական պաշտօնեաններն ալ՝ ոճրագործներուն արգելք չըլլալէ եւ զանոնք չձերբակալելէ զատ, անոնց ձեռքը «սօփա»ներ տալով, Հայոց թաղերը եւ անոնց տուներուն վրայ զրկած են զանոնք:

Ծանուցագիրը յայտնելով ի վերջոյ թէ այլեւս այն վճռական կարծիքը գոյացուցած են որ օսմանեան կառավարութիւնը անկարող է՝ առանց կրօնքի եւ դաւանութեան տարբերութիւնը նկատի առնելու, պատժել իր հպատակներէն յանցաւորները եւ պաշտպանել ու պահպանել անմեղները, կը պահանջէր որ ժողովուրդին զէնքերը հաւաքուին եւ այս դէպքին պատասխանատու եղողները պատժուին:

Ասկէ զատ, դեսպանները Ապտիւլ Համիտի ալ սա հեռագիրը քաշեցին, — « Բացարձակ իշխողը դուք էք: Անմիջապէս դադրեցնել տուէք ջարդերը: Որ կրօնքին ալ պատկանին, պատժեցէք ոճրագործները եւ նուաճեցէք գոմիթէճիները՝ եթէ անոնք ապստամբական գոյցեր կատարեն: Առանց պատճառի բանտարկուած հազարաւոր մարդիկը ազատ արձակեցէք եւ բարենորոգումները կատարեցէք: Հայոց Պատրիարքարանի քաղաքական ժողովը գումարելով, Պատրիարք մը ընտրել տուէք: Հայ ազգը հանդարտեցնելով, յեղափոխականներու հանդէպ խոստումին ցոյց տուէք »:

Այս զեկոյցները եւ սպառնալիքները ջարդը կեցուցին: Բայց, Հայկական խնդիրը սուրլի կերպով հրահրուեցաւ եւ ծայրայեղ հանգամանք մը առաւ: Մէկ կողմէ Լորտ Սալզպրի մեր Լոնտոնի դեսպանին, միւս կողմէ ալ Հանօթօ ինծի շատ խիստ լեզուով բողոքելով մեր ոստիկանութեան եւ կառավարութեան մասին, ըսաւ.—

— Ապտիւլ Համիտ կը գտնուի այնպիսի դիրքի մը մէջ՝ զոր իր ամէնէն մտերիմ բարեկամներն իսկ չեն կրնար պաշտպանել: Ինչ որ կ'ըսենք բարեկամաբար, ինք անոր հակառակը կ'ընէ եւ իր խոստումները չի յարգեր:

Ղալաթիոյ մէջ երկու Ֆրանսացիներ վիրաւորուած են, եթէ վաղը մեր հպատակներէն, մեր պաշտպանեալներն եղող կաթոլիկ եկեղեցականներէն յարձակումի ենթարկուողներ գտնուին, Ֆրանսա կը կատարէ իրեն ինկած պարտականութիւնը եւ այն ատեն ձեզի համար աղէկ չըլլար: Եթէ Թագաւորը կ'ուզէ որ իր բարեկամները չլքեն ու չհեռանան զինքը եւ իր անձը ստոյգ աղէտի մը չհանդիպի, անմիջապէս ջարդերուն առաջքն առէք, բարենորոգում կատարեցէք եւ ապահովութիւնն ու անդորրութիւնը վերահաստատեցէք: Ցաւով կ'ըսեմ որ՝ եթէ մեր այս ըսածները չկատարուին, այսու ձեզի հետ մեր ունեցած տեսակցութիւնը վերջինը պիտի ըլլայ, ուրիշ կերպով, պիտի ստիպուինք մեր յարաբերութիւնները խզել ձեր պետութեան հետ»:

Դարձեալ այս օրերուն էր՝ որ Լորտ Սալզպրի Ֆրանսայի կը յանձնարարէր որ պետութիւնները համաձայնութեան մը գան, միասնաբար հաղորդելու Ապտիւլ Համիտի թէ՝ իր պետութեան յոռի վարչութեան հետեւանքով, իր թագէն ու գահէն պիտի զրկուի: Բայց, Ֆրանսա, հաստատական կամ ժխտական պատասխան մը չէր տուած Անգլիոյ:

Թէ ին. եւ թէ Պոլսոյ Ֆրանս. դեսպան Գամպոնի միջոցաւ, Հանօթոյի՝ մեզ նեղը դնելուն պատճառն էր՝ Անգլիոյ կողմէ թէ Թուրքիոյ մասին ծանր եւ թէ Ֆրանսայի արեւելեան քաղաքականութեան հակառակ առաջարկներ ըլլալը: Ինչպէս որ՝ քանի մը օր վերջ, Անգլիա ուզեց Աւստրիոյ կարծիքը հասկնալ, բայց չկրցաւ պատասխան մը առնել:

(Մնացեալը յաջորդով)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՏԱՂԱՍԱՑ ՍԱԴԱՂԱ ՊՕՌԵՑԻ

=o=

Երեւանի «Գրական Թերթը» վերջերս սկսաւ նմոյշներ տալ միջնադարեան եւ աշուղական հայ գրականութենէն: Անցեալ անգամ հրատարակեց քանի մը տաղեր Վարդան Այգեկցիի գործէն:

Քաջալերուած այս յաջողութենէն, «Գրական Թերթը» այս անգամ կը հրատարակէ Սադաղա Պօռեցիի մէկ տաղը:

Մինչեւ այժմ անծանօթ կը մնար այս տաղասացը: Կ'ենթադրուի որ ապրած է ԺԶ. կամ ԺԷ. դարուն մէջ: Տաղասաց Պօռեցիի մասին կը պակսին ուրիշ տեղեկութիւններ: Պօռը գիւղ մըն է Պիթլիսի մօտիկ, մեր գրականութեան տուած է յայտնի անուններ,— Առաքել Պօռեցի (Բաղիշեցի) եւ Մկրտիչ Նաղաշ:

«Գրական Թերթ»էն կ'արտատպենք Պօռեցիի այս տաղը, որ Վենետիկի տաղարաններուն մէջ կը վերագրուի Նահապետ Քուչակի:

Ականջ էրէք եւ լսեցէք
Մարայ ի վեր տամ ձեզ խաբար,
Մըսր ֆաղաֆ դարբաս մը կայր,
Որ յողջ ալամս բնկի չըկայր:

Երկու եղբայր ներս կու կենին,
Հօրէ, մօրէ սիրուն եղբայր·
Պըստիկն խիստ էր իմաստուն,
Ջոջն խելօք մտօք ճարտար:

Այն անիծած պիղծ սատանային
Զսիրուն եղբայրն արար օտար·
Զմեծ եղբօր սիրտն որոշեց
Թէ սպան զքո փոքրիկ եղբայրն:

Երբ մեծ եղբայրն որ զայն լսեց
Զփոքր եղօր փողպատն էառ·
Գրկեց զեղբայրն գետին եդիր
Զդանակն ի դուրս քաշեց ճարտար:

Զքեզ տի սպանեմ որ չկայ ճար
Արիւն երթայ քո ծոցն ի վայր·
Զքեզ տի սպանեմ սիրուն եղբայր
Մուլք ու մէրէթն ընձի մնայ:

Նա փոքր եղբայրն կանչեց 'ւ ասաց·
Յէ՞ր կու սպանես զիս զինահար,
Յէ՞ր կու սպանես զիս մեծ եղբայր,
Այս անցաւոր մըլքիս համար:

Զիս թող երթամ երկիր օտար,
Մուլք ու մէրէթն թող քեզ մնայ·
Վաղըն տեսնես երկու եղբայր
Սիրտդ ի փորիդ առնու գալար:

Նա ջոջ եղբայրն կանչեց ասաց
Զքեզ տի սպանեմ որ չկա ճար,
Նա հրամանքն այն Աստըծոյն
Դըրմինդրն ի պատըն խօսեցաւ:

Աղէկ կտրին ու դարիփ դօստ,
Ու գեղեցիկ ու խիստ ճարտար,
Քիչ մի համբեր տուր քո սըրտիդ
Ու իմ խաբրիս էրայ ճադար:

Մըսըր ֆաղաֆ սուլտան ի ես,
Յոր յողջ ալամս բնկի չկայր:
Ես այլ ֆառաուն բերդ ունի
Յամէն բերդի ֆառուն հազար:

Քառսուն ոսկի աթոռ ունի,
Ամեն դրած ի շարէ շար·
Քառսուն ազնիւ որդի ունի,
Ամեն կանգնած ի շարէ շար:

Ես այլ հանցեղ բաղնիք մունի,
Որ յողջ ալամս բնկի չկայր·
Զայնոր պատերն, որ քեզ ասեմ
Ամենն դուռն էր ու նօհար:

Ի փայտի տեղ եւ եղեգան՝
Մոմեր վառած ի շարէ շար:
Երբ որ գլուլայն յիւրմէն քաշին
Նա վարդէ ջուրըն կու ցօղայր:

Օր մի եկայ բաղնիս գնացի
Նա մահու ցաւն զիս էառ·
Ելան ինձ փայտէ ձի բերին
Որ չորս յոտնէն մէկն մի չկայր:

Առին ըզիս վերայ դրրին
Գերեզմաններն արին վըտար,
Քառսուն տարի հողըն կացի
Ի հետ հողոյն ի հաւասար:

Օր մի ամպեց կարկուտ եկաւ
Զմարմին ի ծովն էտար վըտար·
Քառսուն տարի ծովըն կացի,
Ալին կուտար տարէի տար:

Օր մի ճարտար բըրոտ (մի կայր)
Հաւազ տանէր կարսի համար·
Տարաւ ու զիս կարաս շինեց
Գինին լըցնէր ի փողս ի վայր:

Քառսուն տարի կարաս կացի,
Ի յանց ու դարձն առա դադար:
Օր մի ընկայ ու կոտրէ(ցա)
Ի դռ. ռն ի դուրս փարթաւ էրար:

Քառսուն տարի փողոց կացի
Հաւըն կուտայր ի տարէ տար,
Օր մի ճարտար շինական (կայր),
Աղբ կուտանէր արտին համար:

Զխեկի կըտորն ի վեր եկեալ
Ի յարտն ի վայր էրար վտար,
Քառսուն տարի յարտն կացի,
Խոփըն (կու)տայր ի դարէ դար:

Օր մի ճարտար բըննայ (մի կայր),
Հող կուտանէր կղմու համար·
Տարաւ ու զիս կղմիներ շինեց
Այս քո հօր դարպըսիս համար:

Քառսուն տարի պատս եմ կացեր
Հետ քարերուս ի շարէ շար:
Աղէկ կտրին ու դարիփ դօստ,
Ու գեղեցիկ ու խիստ ճարտար:

Յէ՞ր կու սպանես զիս զառն եղբայրն
Այս անցաւոր մըլքիս համար:
Վաղըն տեսնիս երկու եղբայր
Սիրտդ ի փորիդ առնու գալար:

Երբ (մեծ) եղբայրն որ զայս լսեց
Զփոքր եղբայրն ի վեր եկեալ
Գրկեց զերեսըն համբուրեաց
Զայս սատանային հետ մեզ արար:

Ա՛յ Պօռեցի դու Սադաղայ,
Խօշ ես ասեր զբաներս ի շար·
Աստուած ըզիւր մեղքըն թողու
Ձեր լողացն հաւասար:

ԵՐԿՈՒ ՔԵՐԹՈՒԱԾ ԱՓՈԼԻՆԷ՚ՐԷՆ

Անցեալ անգամ խոստացեր էինք նմոյշ մը տալ Ափոլլինէրի ստեղծագործութիւններէն: Հետեւեալ երկու քերթուածները կը քաղենք Ալքոլներ հատորէն: Կետադրութիւնը ջնջած է բանաստեղծը ինքը, հետեւելով սովորութեան մը, որ Մալարմէէն կուգայ:

ՍԻՆԱԿՈԿ

Օթթոմար Շոլէմ եւ Աբրահամ Լէօվըրէն
Շաբաթ օր կանանչ թաղիք դրած իրենց գլխուն
Սինակոկ կ'երթային Հռենոսի եզերքէն
Եւ բլրան տակէն ուր խաղողները կը խայծին
Կը կռուին իրարու հետ եւ անանկ բաներ կ'ըսեն որ չես համարձակիր թարգմանել
Ընկեցիկ դուն ալ դաշտանի օրով մակրդուած
Սատանան մտնէ քու հօրդ փորը
Ծերուկ Հռենոսը կը բանայ շողակաթ երեսը յետոյ մէկդի կը դառնայ խնդալու համար
Օթթոմար Շոլէմ եւ Աբրահամ Լէօվըրէն սաստիկ բարկացած են
Որովհետեւ արգիլուած է ծխել Շաբաթ օրով
Մինչդեռ քրիստոնեաները կ'անցնին կ'երթան սիկարները վառած
Եւ որովհետեւ Օթթոմար եւ Աբրահամ երկուքն ալ կը սիրեն
Լիան որ ոչխարի աչքեր ունի եւ փորը ցցուած է քիչ մը
Այսուհանդերձ քիչ յետոյ սինակոկ պիտի մտնեն
Եւ կարգով պիտի համբուրեն թորան հանելով իրենց աղուոր գլխարկը
Ու խրնիթներու տօնահանդէսի թուփերուն մէջէն
Օթթոմար երգելով պիտի ժպտի Աբրահամի
Բարեպաշտ անհունապէս իրենց թաւ ձայներով
Անոնք Հռենոսի ջուրերուն մէջ մռնչել պիտի տան Լեւիաթանի
Ինչպէս կը մռնչէ աշունը
Եւ սինակոկին մէջ որ լեցուն է գլխարկով պիտի շարժին լուլաւիմները
Հանոթէն նէ Քամոթ պակոյիմ թոլահոթ պալէումիմ

ԵՂԵՒԻՆՆԵՐԸ

Եղեւինները սրածայր գդակներ դրած
Երկար պատմուճաններ հագած
Աստեղագէտներու նման
Կը բարեւեն իրենց ջարդուած եղբայրները
Նաւերը որ կը սահին Հռենոսի վրայ
Եօթը արուեստներու մէջ զորս կ'ուսանին
Հինաւուրց եղեւինները երէցները
Որոնք մեծ բանաստեղծներ են
Նախասահմանուած կը համարին իրենք զիրենք
Փայլելու աւելի քան մոլորակները
Փայլելու մեղմօրէն փոխակերպուած
Աստղերու եւ ձիւն հագած
Երջանիկ Ծնունդներուն
Տօնահանդէս երազկոտ եղեւիններու
Երկար ու նուաղուն ճիւղերով
Եղեւինները ճարտար երաժիշտներ
Ծննդեան հին երգեր կ'երգեն
Աշնանային իրիկուններու հովով
Կամ խորհրդաւոր կախարդներ
Որ կը հմայեն երկինքը երբ կ'որոտայ
Ձմեռ եղեւինները կը փոխակերպըւին դաս մը սպիտակ քերովբէներու
Որոնք կ'օրօրէին իրենց թեւերը
Ամառը մեծ ռաբբունիներ կ'ըլլան
Կամ պառաւ օրիորդներ
Եղեւինները բժիշկներ են որ կը դանդաչեն
Եւ աղուոր դեղախիւսեր կը նուիրեն
Երբ լեռը երկունքի մէջ է
Մերթ ընդ մերթ ուրականին տակ
Պառաւ եղեւին մը կը տքայ եւ գետին կ'իյնայ

Ափոլլինէրի այս քերթուածները անմարսելի են շատերուն, մանաւանդ այն ժողովուրդներուն, որոնք կատարած չեն իրենց բնաշրջական զարգացումը հասնելու համար արուեստի յառաջապահ դպրոցներուն: Անմարսելի կամ մութ, Ափոլլինէր տաղանդաւոր արուեստագէտ մըն է, որուն ստեղծագործութիւններով կը պարծին, այսօր, ոչ միայն Ֆրանսացի արդի գրողները, այլ եւ ծիրանի հագած քուրմերը արուեստի:

Ափոլլինէրի գործերուն մէջ գլխաւորներն են Alcools եւ Calligrammes հատորները:

կը նայէր: Քիչ մնաց Ամիէնի մէջ. փախաւ ու եկաւ Փարիզ:

Ցիմարութիւնը պաշտպանուած է իրմէ, քանի որ ան մայրն է արուեստին եւ [illegible] հանճարին:

×

Նարդունի ունի զինուորական ըլլալու շատ մեծ փափաք: Իր խելքին է ըլլալ հայ զինուոր: Սենեակին մէջ կը գտնուի Նափոլէոնի արձանիկը՝ որուն կը ժպտի Նարդունին. իսկ Պօնափարթ կը խնդայ քիթին տակէն:

×

Շաւարշ Նարդունի ամէն գիշեր կը լեցնէ իր մտքի ամբարը: Եւ սակայն չկրնալով լեցուն պահել՝ ամէն ցերեկ կը պարպէ: Այդ պատճառով մերթ շատ լեցուն, մերթ ալ պարապ կը կարծուի: Իր մէջ կը լեցուին ու կը պարպուին գրականութիւններ, բժշկութիւններ, հնախօսութիւններ, բանասիրութիւններ եւ հոգեբանութիւններ ու որբագիտութիւններ: Նարդունի իր գանձերը միշտ իր առջեւ թափած է:

Մտքի նոր հարուստ մըն է:

Բժիշկ Առաքեալ Այվազեանը մինչեւ կէս օր կը զբաղի հիւանդներով եւ «Հայ-Բոյժ»ով, խմբագիր Շաւարշ Նարդունին, կէս օրէ վերջ, ժամը երկուքէն մինչեւ եօթը կ'աշխատի գրելով ու փորձ սրբագրելով: Որբագիտութեան ժամը ութէն — տասնըմէկ կը պարապի ժողովներով:

Կէս գիշերին բժիշկը, գրողը եւ ազգ. գործիչը իրար կը գտնեն, միեւնոյն յարկին ներքեւ ու երեքը մէկ իրարու խառնուած կը քնանան ու կը զառանցեն.

— Մեր Վահագն որբերու միութիւնը... Փիէվրը թիֆոյիտ ունի... Մե՛ղք դեռ չափահաս էր... Յոյս չկայ... Մի՛ս հիւանդը... «Ցասուջ»ի գանձն է միշտ... Ասոր «սուլուսաթըլըճան» կ'ըսեն... «Հայ-Բոյժ»ը հազիւ ինքզինք կը բուժէ... Տունը մուկերէն մաքրեցէք... Մեծ ու պզտիկ բոլոր մուկերէն... փրոֆէսօր Արդալը եւ Յովհ. Պօղոսեանը... Հայոց ազգային որբութեան մէջ է...:

×

Ասկից քանի մը տարի առաջ՝ չէինք գիտեր Նարդունիի կուսակցական ըլլալը: Օր մը, խօսակցութեան մէջ, ըսաւ.

— Ես Դաշնակցական եմ:
— Գրէ՛ Դաշնակցական ըլլալդ:
— Ո՞ւր գրեմ...
— Վրաս գրէ:

×

Նարդունի պաւթ չի փախցներ մեզի ըսելու որ ինք համալսարանական է: Ու երկրորդ՝ թէ ինք «քաղքցի» չէ այլ գիւղացի: Ատա - Բազար քաղաքի մեր ազգակիցներն ալ սակայն Նարդունին անպայման իրենց հայրենակից կը յայտարարեն: Միւս կողմէ Նարդունի երբեք չի հերքեր անոնց ըսածը:

Օր մը այս մասին երկու կողմն ալ հարցաքննեցինք եւ եկանք այն եզրակացութեան որ Նարդունի հակառակ Արմաշ ծնած գիւղացի մը ըլլալուն՝ է նաեւ Ատա - Փազար ապրած քաղքցի մը: Մէկ խօսքով՝ «գիւղաքաղաքցի» մը:

Եւ իրաւամբ իրեն առնուազն գիւղ մը եւ քաղաք մը պէտք է՝ հաշուելու համար Թագաւոր Բիւթանիոյ եւ կայսր Բաթավոնիոյ:

×

Նարդունի երբեմն հանդիսաւորապէս կը յայտարարէ.

— Ես օձ եմ: Վա՛յ ինծի դպչողին, վա՛յ պոչիս վրայ կոխողին...:

Ու կարծես հաստատելու համար ըսածը՝ կ'երթայ կը ծրարուի անկիւն մը ու կը սկսի սուլերգել...

Նարդունի սակայն օձ մը չէ, եթէ անպայման կենդանիի մը նմանցնել հարկ ըլլայ՝ իր կերպարանքէն ու կացութենէն եզրակացնելով զինքը պիտի անուանենք գայլ: Միշտ շուները իր վրայ կ'արձակուին: Այդ շնիկները եթէ չեն կրնար խածնել, լաւ կը հաջեն սակայն: Գայլ - Նարդունին չափուած է ծեր գամբռներու, ինձերու, բորենիներու հետ: Զափը տուած ու չափը ցուցուցած է:

Նարդունիի գայլ մը ըլլալը բոլորովին կը հաստատուի երբ կը տեսնենք իր հայրական սէրը հանդէպ մարդիկ-գայլիկներուն:

Նարդունի ամառ - ձմեռ քաղաք իջած գայլ մըն է ու սիրով կը գործակցի վագր - Միսաքեան Շաւարշին հետ:

Համալսարանական գայլ մը ըլլալը կ'երեւի նաեւ իր փաշական զինապաշտութենէն:

Կը խնդրուի սակայն Նարդունին չըշփոթել բնաւ Թրքական «պօզ քուրտ»ին՝ այսինքն գորշ գայլին հետ:

Նարդունի սեւ գայլ մըն է: Իր շուրջը որբերը՝ գայլուկներ:

Նարդունի որբերէն պիտի ստեղծէ նոր ազգութիւն: Ու ապագայ հայ ցեղերգու բանաստեղծ մը պիտի երգէ Մէհմէտ Էմինին նման.

«Պիր ճիհանկիր միլլէթ չըքար պիր աշիրէթտէն» որ թարգմանի՝ «Աշխարհակալ ազգ մը ելաւ՝ ցեղախումբէ մը»:

×

Սոխուած ենք սակայն Նարդունի Այվազեանը նմանցնել նաեւ ուրիշ կենդանիներու՝ ինչպէս յիշաչար ուղտին ու նոյնքան անյիշաչար աղաւնիին: Համբոյր մը սակայն բաւական է թուլցնելու համար իր զէնուզարդը եւ մէջքը: Եթէ վաղը փրոֆ. Ադոնց իր թեւերը բանայ եւ à la Ահարոնեան համբուրէ Շաւարշիկին ճակատը՝ ո՛հ, այն ժամանակ՝ «բախտին ամէն սխ չար ու նենգ, ի մի համբոյր ցրուին ի բաց»:

×

Նարդունի տէր կանգնիլ ուզեց նաեւ նոր գրողներու որբութեան: Այս վերջինները սակայն Ապողոնի գաւթը չարժելով՝ որդեգրուելէ վերջ՝ որբ թողուցին Շաւարշը:

«Յարդգող» եւ «Մենք» գրական խմբակցութիւններու շրջաններուն՝ բաւական սուլիչներու, վէճերու եւ պայքարներու մէջ, թխավարեց՝ երթալով պատմական քաղաքներ.—Բիւզանդիոն, Քաղկեդոն, Նիկիա, Եդեսիա, Աղեքսանդրիա ու մասնակցելով ժողովներու եւ ծեծելով օրակարգի բոլոր խնդիրները՝ գիտական քննադատութիւն, գրականութեան քաղաքականութիւն եւ դաւաճան աղանդաւորութիւն:

Շատ է բռնուած փոթորիկներու՝ մտքի ծովուն մէջ: Երբ մերթ ուզած է նաւել դէպի Միջերկրական՝ ինկած է Սեւ Ծովու ալիքներուն մէջ: Մերթ ալ փափաքած է Գեննեսարեթ երթալ Յորդանանի վրայէն ու քշուած է Մեռեալ Ծով: Երբեմն ալ Քանարեան կղզիները հասնալու ցանկութիւն է ունեցած՝ ինքզինքը գտնելով Արմաշի մէջ:

×

Նարդունի իբր արձակագիր՝ տաղանդաւոր բանաստեղծ է: Իր բանահիւսութեան մէջ կան նկարչութիւն, երաժշտութիւն, քնարական իմաստասիրութիւն եւ նոյնիսկ խոր... բժշկութիւն:

Անցեալին մէջ երկու գլուխ ունենալուն հետեւանք՝ իր գրականութեան մէջ երկու անձնաւորութիւն կայ:

Եթէ ուրիշներ կը լուսանկարեն գիւղը՝ Նարդունի անոնցմէ է, որոնք կը նկարեն: Ան մեզի կուտայ նոր պատկերներ, տեսիլի գեղեցկութիւնով, որոնց մէջ լաւ պիտի ըլլար եթէ բացակայէր յաւակնութեան կաս—կարմիրը:

Իր լեզուն գեղանկարչութիւն է ու խճանկարչութիւն, գիւտ ու փանթհայկական:

Ունի երկու գիրք՝ «Ալպոմ» եւ «Մեղեդինե՛ր, Մեղեդինե՛ր»:

Ունի նաեւ քնարական շատ գեղեցիկ վէպ մը. «Երուսաղէ՛մ, Երուսաղէ՛մ»:

Հետզհետէ կ'երթայ հմտութեան. դէպի քննութիւն, խուզարկութիւն եւ բան իմաստուն:

×

Որբերու Միութեան նախագահ Շաւարշը կը նմանի գիւղացի Տոն Քիշօթի:

Գրագէտ Նարդունին կը նմանի զըպտի քահանայի:

Իսկ «Հայ – Բոյժ»ի բժիշկ Այվազեանը կը նմանի ծանր հիւանդի:

Գիւղացի Տոն Քիշօթը թող խնայէ զըպտի քահանային, զըպտի քահանան ալ թող աղօթէ որ տէրը բժշկութիւն պարգեւէ ծանր հիւանդին:

Իսկ մենք կը մաղթենք որ երեքին ալ Աստուած կեանք ու շնորհք տայ:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՏԷՄԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր կիրակի երեկոյ ժամը 8էն մինչեւ առաւօտեան 1 Հ.Յ.Դ. ՏԱՆ մէջ

Թանկօի մրցում, ճազ (*Ժիրարտի Եղբայրները*)։

Հաճելի անակնկալներ։ ձոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ։

Սրահին ջերմութիւնը ապահովուած։

Մուտք՝ այրերու 2 ֆրանք, կիներու 1 ֆրանք։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՍԵՒՐԱՆԻ ԿՐԹԱՍԻՐԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԱՇԷՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Այսօր, կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին 52, Rue Bourgogne

ՍԻՓԱՆ երգչախումբը ղեկավարութեամբ **ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ** կը ներկայացնէ ՅՈՎ.Հ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ **«ԱՆՈՒՇ»**ը

Այնքան սիրուած եւ ժողովրդականացած խմբերգներով, մեներգներով եւ ճայկական շուրջպարերով։

Մանրամասնութիւնները յայտագրով։

Արդիւնքին մէկ մասը կրթասիրացին։ Մուտք՝ *5* ֆրանք։

ՃԱՄ. ՄԻՋ.— Շոգեկառք Gare du Nordէն ժամը *13.50*, եւ *14.35*։

ՏՕՆԱԾԱՌ ՎԷՆՍԷՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Վէնէնի Հայ Կրթասիրաց երկսեռ միութեան կողմէ

31 *Դեկտեմբեր, Երկուշաբթի երեկոյ, ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ*, 8, AVE. DE PARIS*ի մեծ սրահին մէջ*։

Ճոխ յայտագիր, բանախօսութիւն, մանուկներու կողմէ երգեր, արտասանութիւններ, կաղանդ պապայ եւ հաճելի անակնկալներ։

Եւրոպական պարերը կը սկսին կէս գիշերէն մինչեւ առաւօտ։

Ընտիր ճազ — Մուտքը ազատ է

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ *ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ* ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

6 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1935 ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

Salle des Ingénieurs Civilsի ՄԵԾ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

19, Rue Blanche, Մէթրօ՝ **Blanche** եւ **Trinité.**

Կը ներկայացուի հայ սափրիչ–սափրիչուհիներու կողմէ պատրաստուած կանանց մազերու ամենավերջին նորաձեւութիւնները, ֆրանսական և հայկական թերթերու թղթակիցներու ներկայութեամբ։

Պիտի բաշխուի ԳՕԹԻՑՕՆ եւ զանազան անուշաճաշութիւններ։

Ընտիր ճազ եւ օրքէսթր (14 հոգիէ բաղկացեալ)։

Մուտք այրերու՝ 8 *ֆրանք, կիներու* 5 *ֆրանք։*

Տոմսերը կը ծախուին հայ սափրիչներու մօտ եւ սովորական տեղերը

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Առնուվիլի Արարատ միութեան կողմէ

Այսօր կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Salle Gallmandի մէջ

գեղարուեստական բաժին՝ մանկապարտէզի փոքրիկներու եւ վարժարանի աշակերտներու կողմէ։

Ֆր. կ. խաչի տեղւոյս մասնաճիւղը սարքած է կաղանդի ծառ եւ պիտի բաշխէ փոքրիկներուն։

Երկու ներկայացում։ Նուագախումբ եւ երգչախումբ ղեկավարութեամբ գ. վ. Էլմաճեանի։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅ

ՆՈՐ ՏԱՐԻԻ ԱՌԹԻՒ

1934 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 31 ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ԺԱՄԸ 9ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

կազմակերպուած՝ *ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ*

Salle des Conférences*ի մէջ*, 7, Rue de Tretaigne, *Փարիզ* (18), *մէթրօ՝* J. Joffrin

Կաղանդի սեղան կէս գիշերէն վերջ

Հայկական խնջոյք – հայկական ուրախութիւն, զանազան նուագարաններով (Դաշնակ, թառ եւայլն)։ Այս բոլոր վայելքը՝ միայն 15 ֆր. մուտքով

Կը խնդրուի նախօրօք արձանագրուիլ, դիմել Օր. Պետրոսեանի, 6. Rue **Tretaigne, Paris (18),** Հեռաձայն **Montmartre 13-09:**

FILMS RECOMMANDÉS

ՓԱԹԷ - ՆԱԹԱՆԻ ՍԻՆԷՄԱՆԵՐԸ

ՅԱՅՏԱԳԻՐ դեկտ. 28էն 3 յունուար

EMPIRE. L'Aventurier (Victor Francen) — Sur scène: Lys Gauty et 8 Attractions
MARIGNAN. Le voyage imprévu (Betty Stockfeld, Roger Tréville)
MARIVAUX. Le bossu ou Le Petit Parisien
MOULIN ROUGE. Zouzou (Joséphine Baker, Jean Gabin)
IMPERIAL. L'Auberge du petit dragon (Albert Préjean)
OMNIA CINE INFORMATIONS. Actualités mondiales — Isola di Capri
VICTOR HUGO. L'Aristo (André Lefaur)
ROYAL. Derniere heure — Complet des courses
BARBES. Le petit Jacques (Constant Rému)
BELLEVILLE. Une femme chipée — Vacances coujugales
CAPITOLE. Le prince de minuit — Hôtel Atlantic
DEMOURS. L'Auberge du petit dragon (Albert Préjean)
EXCELSIOR. Le prince de minuit — Hôtel Atlantic
FEERIQUE. Une femme chipée — Maitre chez soi
LECOURBE. Une femme chipée — Gonzague
LOUXOR. Le prince de minuit — Hôtel Atlantic
LUTETIA. L'Auberge du petit dragon (Albert Préjean)
LYON. Le prince de minuit — Sur scène: Prior et ses joyeux provençaux
MAGIQUE. Une femme chipée—Gonzague
MAINE. Une femme chipée — Martini sec
METROPOLE. Le prince de minuit —Hôtel Atlantic
MONTPARNASSE. Le prince de minuit—Hôtel Atlantic
MOZART. Un homme en or (Harry Baur) — La crémaillière
PALAIS DES GLACES. Une femme chipée — Vacances conjugales
PATHE ORLEANS. Une femme chipée — Sur scène: Geo Dorliss parodiste excentric
RECAMIER. Une femme chipée—La faune sous marine
ROCHECHOUART. Le petit Jacques (Constant Rému)
SAINT MARCEL. Un homme en or — Sur scène: le chanteur Jean Lumiere dans ses créations
SELECT. Un homme en or — La crémaillière
SAINT CHARLES. Une femme chipée — Et avec ça papa

BANLIEUE

ALHAMBRA D'ASNIERES. Chabichou (2ème film de Sidonie panache
CASINO DE CLICHY. N'aimer que toi — Malacca
COLOMBES. Le prince de minuit — Sur scène: le chanteur fantaisiste Perchicot
KURSAAL AUBERVILLIERS. Chabichou (2ème film de Sidonie panache
KURSAAL BOULOGNE. Les bleus de la marine — La faune sous marine
OLYMPIA DE CLICHY. Le prince de minuit — Hôtel Atlantic
PATHE CINEMA PALACE (Boulogne). Le prince de minuit — Hôtel Atlantic